

Yeshuât Den Pat Âlepŋe

The New Testament in the Selepet Language of Papua New Guinea

Contents

Mataio	1
Mareko	64
Luka	102
Yoane	164
Aposolo	206
Roma	259
1 Korinti	288
2 Korinti	317
Galatia	336
Epeso	347
Pilipi	357
Kolosai	365
1 Tesalonike	372
2 Tesalonike	378
1 Timoteo	382
2 Timoteo	391
Tito	397
Pilemon	401
Hewuraio	403
Yakowo	426
1 Petoro	434
2 Petoro	443
1 Yoane	448
2 Yoane	455
3 Yoane	456
Yut	457
Hâmbâi	460

Yesuât Den Pat Âlepje
The New Testament in the Selepet Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Selepet long Niugini

copyright © 1986 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Selepet

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

ISBN 978-1-5313-0595-6

PDF generated on 21 Sep 2016 from source files dated 21 Sep 2016

995083d2-705e-5a60-af47-1e36806cccbc

This print-on-demand edition of Scripture is designed, produced, and provided at cost by the Digital Bible Society. This is made possible through partnerships with the Bible League of Canada, Open Doors International and other missions and translation agencies. We are deeply grateful for the sacrifices made in translating this edition of Scripture and the generosity of others in making this Bible available to you.

To order additional copies of this Bible or hundreds of translations like it or to learn more about our ministries and the mission of Scripture distribution in every language, we invite you to visit www.DBS.org (USA), www.BibleLeague.ca (Canada), and www.OpenDoors.org (Europe). May God bless your work in sharing and teaching these Scriptures, until, as it is written, the earth is *“filled with the knowledge of the glory of the LORD, as the waters cover the sea.”* (Habakkuk 2:14)

Mataio Yesuhât Den Pat Âlepje Mataioje kulemguop.

*Yesuhât tâmbâlipje yengât kutyeje
(Luka 3:23-28)*

¹Yura lohimbî nengât tâmbânenje, yamâ kutje Awaraham sâmb, yâkât senâmbâ gâtje Dawiti. Otmu yâk yetgât sen âlâ yâkâlembâ Yesu teteop yamâ Anitâje hângângumu giop. Otmu Awarahamgât senâmbâ tetem gawi ya yengât kutyeje yuwu.

²Topje katmâ Awarahamgât nanje, kutje Isaka sâmb ya teteop. Isakahât nanje Yakop sâmb ya teteop. Yakopgât nanje Yura sâmb, ya teteop. Otmu imilipje dondâ meyehop. ³Yuraje imbi âlâ, kutje Tama sâmb, ya miop. Yajeâmâ naom yâhâp meyehop, yâk yetgât kutyetje, Peresi yet Sera. Otmu Peresihât nanje Hesoron teteop. Hesorongât nanje Lam teteop. ⁴Lamgât nanje Aminarap teteop. Aminarapgât nanje Nason teteop. Nasongât nanje Salamon teteop. ⁵Salamonje imbi miop yamâ kutje Lahap, yajeâmâ nanyetje Boasi miop. Boasije imbi, kutje Lut sâmb, ya memu yâkje nanyetje Owet sâmb ya miop. Owetgât nanje Yese teteop. ⁶Yesehât nanje Dawiti teteop.

Dawitiyeâmâ lok kutdâ otmâ manmâ bukuje, kutje Uria sâmb, yâkât imbi hârem mewangiop. Imbi yaje nanyetje Solomon ya miop. ⁷Solomongât nanje Lehowoam teteop. Lehowoamgât nanje Awia teteop. Awiahât nanje Asa teteop. ⁸Asahât nanje Yosapata teteop. Yosapatahât nanje Yoram teteop. Yoramgât nanje Usia teteop. ⁹Usiahât nanje Yotam teteop. Yotamgât nanje Ahasi teteop. Ahasihât nanje Hisikia teteop. ¹⁰Hisikiahât nanje Manase teteop. Manasehât nanje Amon teteop. Amongât nanje Yosia teteop. ¹¹Yosiahât nanje Yekonia teteop. Otmu imilipje nombotje meyehop.

Otmu sâp yanâmâ kapi pato âlâ, kutje Bawilonia sâmb, yan tâmbâlipnenje yengât kasalipyeraje taka yongom kiom tuhuyingiwî. Kiom tuhuyingim meyekmâ ari Bawilonia yan katyekjetâ yâk yengât horj bawa otmâ manbi. ¹²Bawilonia kapi manbi yakât kakjan Yekoniahât nanje, kutje Salatie sâmb ya teteop. Salatiehât nanje Seruwawe teteop. ¹³Seruwawahât nanje Awiuru teteop. Awiuruhât nanje Eliakim teteop. Eliakimgât nanje Asoro teteop. ¹⁴Asorohât nanje Sarok teteop. Sarokgât nanje Akim teteop. Akimgât nanje Eliut teteop. ¹⁵Eliutgât nanje Eliaa teteop. Eliaahât nanje Matan teteop. Matangât nanje Yakop teteop. ¹⁶Yakopgât nanje Yosep teteop. Yosepgât imbi sâjetâ manop yamâ Maria. Yâhâ Mariajeâmâ Yesu miop yamâ Anitâje hângângumu yâkâlen gemu miop ya nângâmain.

¹⁷Otmu Awarahamgât senâmbâ tetem garjetâ garjetâ tânâmyeñambâ Dawiti ya teteop. Yâhâ Awaraham yâkâlembâ lok komotje komotje tetem garjetâ ya yengât sen yaje menduhuakmâ 14 olop. Otmu Dawitihât sen yapâ tetem garjetâ garjetâ Bawilonia hânân ari manbi sen yaje menduhuakmâ yawuâk 14 olop. Otmu Bawilonia hânân manbi yanjak manmâ garjetâ garjetâ Anitâje nanje tihitnenje olâk sâmb hângângumu yuân giop sen yaje menduhuakmâ yawuâk 14 olop. Otmu Yesuje giop sâp yanâmâ sen ya pesuk sâop.

*Yesu teteop
(Luka 2:1-7)*

¹⁸Anitâje Yesu hângângumu gemu Mariaje miop yakât topje yuwu tap. Mâmâje Maria yamâ Yosepgât pat kuwangiwî. Yâhâmâ sihan iknjiâk iknjiâk manmâ gamutâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakje Maria mâmâje otbangimu, lokje orop, konohân ki manowot yan, imbiâk ya tepje olop. ¹⁹Sâp yan Yosepje Anitâhât den tâj tânjâk lâum manop. Yakât otmâmâ biwiñaje yuwu nângâop. “Âo, yuâmâ nâhât pat kunihiwî. Yamâ benje lok nombotje orop mon manmai. Yawu gârâmâ nâje lok sen senân watmune anulakmap,” yawu sâmb biwiñanâk nângâm manop. ²⁰Yawu nângâm manmâ yâhâm yâhâm yan awun

ehop. Awun ekmu Anitâhât arjelo âlânje yuwu sâmb ekuop. “Yosep gâ Dawitihât sen, yakât yuwu sâmb ekgohomune nângâ. Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heaknje Maria mâmânje otbangimu tepnje oap. Yawu gârâmâ gânje ki nângârâ bâlewuap. ²¹Yâkne nanje membuap. Nanje memu kutnje Yesu kunbuat. Yâhâ kutnje yakât topnje yuwu. Yen yakât komot manmâ otmâ hilipgum gai yen kerehâk meyekbuap. Meyekmu Anitânje yekmu ârândânj otbuap.” Arjelonje yawu sâmb Yosep ekum ariop.

²²⁻²⁵Yawu sâmb Yosep ekuop ya nângâmu ârândânj otmu imbiñje memu orowâk manowot. Yawu manmâ yâhâm naom ya miop. Otmu Yosepñje naom ya kutnje Yesu sâmb kunop. Yakât topnje teteâkgât Anitânje emet inânjan yuwu sâmbu poropete âlânje kulemgup.

“Imbi sihan âlânje naom membuap. Yâhâ kutnje âlâmâ Imanue sâmb kunbuap.”

Yawu sâmbu kulemgup. Kut kunop yakât topñeâmâ yuwu tap. Anitânje nen orop sâp ârândânjâk tatmap. Yawu.

2

Pitu ekmâ takawiñje Yesu mepaewi.

¹Yuraia hânân lok kutdâ pato âlâ, kutnje Herot sâmb, ya manop. Sâp yanâmâ Maria yet Yosep yâhâmâ Yuraia hânân kapi âlâ Betelem sâmb yan manowot. Kapi yan Mariane Yesu miop. Memu yakât kakñan lok nombotnje nângân nângânyenje papato yanje pitu âlâ tetemu ekmâ yakât topnje nângâne sâmb emetsenñje ga takamawângembâ takawi. Taka Yerusalem kapiân yâhâm kapi ambolipñje yuwu sâmb âiyongowi. ²“Yuân naom âlâ teteop yanjeâmâ hâmbâi yenggât lok kutdâ otmâ manbuap yakât towat pitu tetemu ekbin. Naom ya mepaene sâmb kapi kâlepñjehembâ takain.” Yâhâmâ wosapâ tap?” Yawu sâmb âiyongowi.

³Yakât den pat ya nângâm lok kutdâ Herotñje nângâm yâkñje pato otmâ watnekmâ kawenan kinmap nângâm gorâwangiop. Otmu bukulipñjanje gurâ yawuâk nângâm gorây-ingñje. ⁴Herotñje den pat ya nângâm hotom uminiwi ya yenggât kunlipyene otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi ya kerek menduhuyekmâ yuwu sâmb âiyongop. “Anitânje hâmbâi hângângumu gewuap sâmbu yamâ kapi wosan tetewuap yakât topnje eknohoñetâ nângâwe.” Yawu sâop.

⁵⁻⁶Sâmbu sâwi. “Anitânje poropete âlâ den ekumu kulemgup ya yawu tap.

“Lok kutdâ âlâ tetem galem otbuap yakât topnje yuwu. Yâhâmâ Betelem kapi Yuraia hânân yan tetewuap. Yan tetem manmâ Isirae yenggât kunyene otmâ galemyon-guwuap. Yakât otmâmâ kapi yakât nângânjetâ yahatbuap.” Yawu kulemgup tap.” Yawu sâwi.

⁷Yawu sâñjetâ Herotñje naom ya tetemu sâp kâlep me tâlâwâk oap, yakât topnje nângâwe sâmb pitu watmâ takawi ya yohâk mem dâiyekmâ yuwu sâmb âiyongop. “Pitu ekmâ takawi ya sâp girawuân tetemu ekbi?” Sâmbu yakât topnje ekuwi. ⁸Ya sâñjetâ yuwu sâmb ekyongop. “Bâinj, âlepñje yen Betelem kapiân arñjet. Ari naom ya ekmâ taka eknohoñetâ nâku yawuâk ari ekmâ heronje otbangim mepaewom.” Yawu sâmb kâityongop.

⁹Yawu sâmb kâityongomu ba ariwi. Mâtâwân ari endakembâ pitu yanje kulet sâmb dâiyekmu ari emet mâpuñan lañinñje hâumu silih silih sâmbu ekbi. Yanje yâhâpñje torokatmâ yawu hâumu silih silih sâmbu ari naom tipiñje emelan talowân yâhâwi. ¹⁰Emet kâlehen yâhâ naom ya Mariahât tamboñan tatmu yelemâ heronje nângâm mepaewi.

¹¹Otmu goli, iri sikum, to kukñje suksuk âlepñje nanje âlâ memâk takawi ya aksihâk gotyetyñan kutakum hâwuruwi. Hâwurum âwurem ariwi. ¹²Yawu otmâ im yan awun yuwu ekbi. Herotgâlen purik sâmb ari den pat yu ki ekumai sâmb Anitânje ekyongop. Yawu ekmâ yok pilâm mâtâp âlâengembâ ba kapiyenehen ariwi.

Yosepñje Yesu mâmâñjeit meyelekmu Aihita hânân ariwi.

¹³Purik sâmb âwurem arñjetâ Yosepñje aman im, awun ehop. Awun ekmu Anitâhât arjelo âlânje yuwu sâmb ekuop. “Sâmbune nângâ. Herotñje Maria nanñjahât hâkâñ otmâ hilipguwom sâmb nângâm mansap. Yawu gârâmâ gâ yahatmâ imbihe naomge meyelekdâ Aihita hânân ari mannomai. Yan ari manñjetâ nâje den girawu sâwom yakât mambotmâ

mannomai.” Yawu sâop. ¹⁴⁻¹⁵ Otmu emet inânjan Anitâje poropete âlâ den ekumu kulemgup ya yuwu tap.

“Nannaje Aihita hânân manbuap ya kunmune âwurem takawuap.” Yawu tap.

Ajeleje Yosep ekuop yanâk imbije naomje meyelekmu Aihita hânân ariwi. Yakât otmâ den, ya bonje teteop.

Herotgât tembe lâulipjaje Betelem yengât nanlipyeje yongowi.

¹⁶ Otmu pitu ekmâ takawi ya je Herot kâimbojmâ ariwi yakât nângâmu bâleop. Nângâmu bâlemu yajak Yesu ki manâkgât nângâop. Yawu gârâmâ mâmâraje memum manmu yambu yâhâp pesuk sâop. Yambu yâhâp yakât kâlehen naom titipâ nombotje tetewi. Yakât otmâ Herotje tembe lâulipje hângânyongomu Betelem kapi otmu kapi tipi tapi ya hâlârmâ tai yan nimnaom titipâ tetejetâ yambu yâhâp ki olop ya gurâ kerehâk yongojetâ muwi. ¹⁷ Otmu emet inânjan umatje ya tetewuap ya ekmâ poropete âlâ, kutje Yereima sâam, yâkje yuwu sâam kulemgup yakât bonje teteop.

¹⁸ “Imbi âlâ, kutje Lahe sâam, yâkât komot yamâ Lama kapiân tetem mannomai ya yengât nanlipyeje yongojetâ munomai yakât isem tep bâle otnomai. Otmu sâp yanâmâ lohimbî nombotjaje ya ekmâ biwi nângân nângânyerje ki sânduk sâwuap, yawu.”

Yâhâ Herotje sâmu nanlipyeje kerehâk yongojetâ muwi yan bonje teteop.

Yosepje Yesu mâmâjeit meyelekmu Aihita hân pilâm âwurem ariwi.

¹⁹ Otmu Herotje mumu yanâmâ Yosepje Aihita hânân manmâ awun ehop. Ekmu yan Anitâhât ajele âlâje yuwu sâam ekuop. ²⁰ “Mariahât nanje hilipguwe sâam kasa otmîniop ya emelâk muop. Yakât otmâ imbihe naomje meyelekdâ âwurem Yuraia hânân arinet,” Yawu sâam ekuop. ²¹ Yawu sâam ekumu hân ya pilâm Yosepje imbije naomje dâiyelekmâ Yuraia hânân âwurewi. Yakât otmâ Anitâje poropete âlâ ekumu kulemgup ya bonje teteop.

²² Yâhâ Yosepje âwurem ari den pat yuwu nângâop. “Herotje mumu yajak nanje kutje Akelao sâam, yâkje âwârjahât welâmjan kinmâ Yuraia yengât lok kutdâ mansap.” Yawu sânetâ nângâop. Den ya nângâm nanje hilipgumap sâam gorâwangimu Yuraia hân pilâm ariwe sâam biwi yâhâp olop. Yawu otmâ im awun ekmu Anitâje yuwu sâam ekuop. “Gâ Yuraia hân pilâm âlâengen meyelekdâ arinomai.” Yawu sâop. ²³ Yawu sâmu yapâ pilâm Galilaia hânân ari, kapi âlâ, kutje Nasaret sâam, yan manbi. Otmu emelâk emet inânjan poropete âlâje den yuwu kulemgup ya bonje yan teteop.

“Yâhâmâ Nasaret kapi amboje.”

Yawu kulemgup. Yosepje imbije naomje meyelekmu Nasaret kapiân ari manbi yakât den ya bonje teteop. Otmu yan manjetâ naom ya lok olop.

3

Yoaneje âi topje kalop.

(Mareko 1:2-8 Luka 3:1-18 Yoane 1:19-28)

¹ Yesu lok otmu yanâmâ bukuje Yoane Baptis yâkje âi topje katbe sâam Yuraia hân lok ki manmaiângen ari manop. Ari manmu lohimbî dondâje ari ekne sâam arinetâ yuwu sâam ekyongop. ² “Anitâje tihityerje otbe sâam oap yakât orotmemeyerje kingorj ya kerek betbangim yâkâlen torokatmâ manjet.” Yawu sâam ekyongop. ³ Otmu den ya ekyongom gaop yakât emet inânjan poropete âlâ, kutje Yesaia sâam, yâkje Yoanehât nângâm lohimbî biwiyerje pârroj sâam kuwihaknomai yakât kulemgup. Den yakât bulâje ya yâkâlen teteop. Den ya yuwu.

“Lok ki manmaiângen, lok âlâ yan ari manbuap. Lohimbî yâkâlen arinomai ya yuwu sâam ekyongowuap. “Lok kutdâje tohowuap yakât kawerje mem pitim mâtâp mewangijet. Otmu pumje lauje uk sâam huruj sâam, otbuap yamâ kum kilikmâ mem ârandâj merândâj tuhujetâ talâk.”

Yawu sâam ekyongop. Den yawu kulemgup yakât bulâje ya Yoane yâkâlen teteop.

⁴ Otmu Yoaneje poropete âi ya topje katmâ tuhuwe sâam lok ki manmaiângen ari manop. Otmu senje âlâlâ, hâk katipje, me petje, yamâ songo âlâ, kutje kamele sâam, yakât somotjeje mendenmâ mem kepeiakmâ manminiop. Otmu pet âlâ topje yaje mem sâhâm kuratguakminiop. Yâhâ sot yamâ nenjopdâ, gonjaraj, otmu dopon yawuya neminiop. ⁵ Otmu lok ki manmaiângen ari manmu nengât kapi kunje Yerusalem ya ambolipje otmu kapi tipi tapi Yerusalem hâlâjrmâ manbi, otmu Yorani to nombot nombot manbi ya ambolipje nombotjeje yâkâlen ariwi. ⁶ Yâkâlen ari orotmemeyeje bâleje otmâ gawi ya kerehâk sâam teteakjetâ Yorani toeni mem katyehop.

⁷⁻⁸ Yawu otjetâ Parisaio otmu Sarukaio lok nombotjeje yâkje toeni mem katnenehâk sâam yâkâlen ariwi. Arijetâ yekmâ yuwu sâam ekyongop. “Yenâmâ lok perâkje. Otjetâ bâlem gamap yakât matje Anitâje mejet sâamu yakât yeneâmâ kingityenjahât otmâ bâleje ya pilai mâne âlepeje otbâp. Yawu gârâmâ den yan yu nângâjetâ ki ârândâj oap. ⁹ Yawu otmâmâ yuwu mon nângânomai, “Nenâmâ Awarahamgât komot bulâje mansain. Yakât otmâ Anitâje nengât ki nângâm bâleningimaj.” Yawu ki nângânomai. Yakât yuwu sâamune nângâjet. Anitâje sâamu kât yuje Awarahamgât komot tetenomaihât dop tap. Yawu gârâmâ yenâmâ ya imbiâk sâamai. Yakât matje hâmbâi menomai. ¹⁰ Yakât den âlâen hâum sâamune nângâjet. Emelâk unam sâtje katmu tap. Yâhâ nak âlâhât nonje ki kinbuap yamâ kârâam panmu ge mum hâlâlâj sâamu kâlâpje seuap. Yenâmâ nak yakât dop otmâ mansai.

¹¹ Yakât otmâ yeje orotmemeyeje bâleje ya sâam tetem Anitâhâlen biwiyenaje kepeijetâ toeni mem katyebom. Lok âlâ irak betnehembâ âi topje katbuap yâhâmâ wâtje pato tatbangiap. Yakât otmâ nâje yâkât itâkat ya gurâ mem kâpekâm golewangiwomgât dop ki tap. Otmu tânguwomgât dop gurâ ki tap. Nâjeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom. Yâkjeâmâ Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge mem ketetyebuap. Nombotje manman âilongôan mem katyebuap. Yâhâ nombotjeâmâ hâhiwin kakjan katyekmu mannomai. ¹² Otmu den âlâen hâum sâawe. Yejeâmâ sot ekmâ mem kiwilim komot ikjiâk ikjiâk katmai. Nenejahât pat otmap ya konohân mem hâwurujetâ tatmap. Yâhâ ki nenejahât pat otmap yamâ mem pilâmai. Yakât dopjeâk yâkje taka biwinenjahât topje ekmâ mem kâsipnongowuap yakât topje yuwu. Yâkât tem lâum manmâ yâhânom yamâ ikjan mem torokatnekebuap. Yâhâ nombotjeje yâkât hâkâj otmâ betbangim manmai yamâ watyekmu kâlâwân kionjâ hâhiwin nângâmbisâi.” Yawu sâop.

Yoaneje Yesu mem toeni kalop.

(Mareko 1:9-11 Luka 3:21-22)

¹³ Sâp yanâmâ Yesuje Galilaia hân pilâm Yoaneje toeni mem katnehâk sâam yâkâlen ariop. ¹⁴ Arimu Yoaneje ekmu umatje otmu yuwu sâam ekuop. “Gâje nâ toeni mem katnekdâ ârândâj otbâp. Yamâ gâje nâhâlen takarâ nângâmmune umatje oap.” Yawu sâop.

¹⁵ Sâmu sâop. “Anitâje sâam kalop ya otmutje nângâmu ârândâj otbuap. Yakât gâ biwi yâhâp ki ot.” Yawu sâop. Yawu sâmu Yoaneje nângâmu ârândâj olop. ¹⁶ Nângâmu ârândâj otmu toeni mem katmu ginjan yâhâ kinmutâ yanâk himbim pâronj sâmu Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakje kembâ hâtgum ge Yesu nâmâje otbangiop. ¹⁷ Gemu yanâk himbimâmbâ Anitâje yuwu sâam ekyongop. “Ya ekjet. Yamâ nine nanne ombe bisine. Nâ biwinaje yâkâlâk nângâman.” Yawu sâop.

4

Satanje Yesuhât biwijahât topje ekbe sâam olop.

(Mareko 1:12-13 Luka 4:1-13)

¹ Otmu weke bâleje ya yengât kunyeje, kutje Satan sâam, yâkje Yesuhât wâtje tatbangiap me bia ya ekmâ biwijahât topje nângâwe sâam olop. Yakât otmâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakje Yesu dâim lok ki manmaiângen ariop. ²⁻³ Yan ari manmâ gamu, hilâm 40 pesuk sâop. Sotgât po wangimu wâtje houj sâop. Yawu otmu yanâk lohotje

olâk sârn Satanje yâkâlen ari yuwu sârn ekuop. “Gâ bonjanâk Anitâhât nanje mansat otmuâmâ kât yu sârâ sot otmu nendâ gekbe. Yawu otdâ yanâmâ gâ bonjanâk Anitâhât nanje bulânje mansat sâwom.” Yawu sârn ekuop.

⁴Ekumu sâop. “Âlepje yarâke yamâ benje Anitâhât den âlâ yuwu tap.

“Anitâje haonmâ ârândârj tihitnenje otmap. Yawu gârâmâ sotjak konok wâtnenje miangim manmâ yâhânongât dop ki tap. Yamâ wongât? Anitâje den sârn ningimap ya gurâ lâum yâhânom. Yawu otmunje ârândârj otbuap yakâ.”

Den yawu tap yakât otmâ gâje den eknohoat ya ki nângâwom.” Yawu sâop.

⁵Yawu sârn yanâk Satanje dâimu Yerusalem kapi pato yakât opon kâmbukjahât gimbanjan yâhâowot. ⁶Yâhâm Satanje yuwu sârn ekuop. “Anitâje sârn den âlâ kulemguwu ya yuwu tap.

“Kâlân kâihan tej sâmapgât Anitâjeâmâ anjelolipje hângânyongomu ge tihitge otjetâ ki hiliwahowuat.”

Den yawu tap. Yawu gârâmâ gâmâ bulânjanâk Anitâhât nanje mansat otmuâmâ yupâ sorj pilâm kioj. Kiojâ ki gohowuap. Yâhâ gekmâ yuwu nângâwom. “O, bulânjanâk lok yuâmâ Anitâhât nanje mansap.” Yawu sâwom.

⁷Sârn sâop. “Bâij, den âlâ yuwu tap.

“Anitâje tihitnenje otmap. Yakât otmâ “Ihilâk otbe,” ki sânom.”

Den yawu tap yakât otmâ gâje den eknohoat ya nângâmune tânjât oap.” Yawu sâop.

⁸Yawu sârn pumje gip gipjan dâim yâhâop. Yâhâm yanâmâ hânje hânje lok kutyenje pato ya yengât senje âlâlâ dondâ tatyngiop ya tiripgum yuwu sâop. ⁹“Senje âlâlâ tatmâ arap enda eksat? Nâje yukât kunyenje manman. Gâje mepaenekbuat yanâmâ senje âlâlâ aru gâhâlâk hârok otbuap.” Yawu sâop.

¹⁰Sârn sâop. “Main, Anitâje den âlâ sâop ya yuwu tap.

“Anitâ pato konohâk tap. Yâk konok mepaenom. Otmu yâkât den konohâk tem lâum hoj bawangim mannom.”

Den yawu tap. Yakât otmâ gâje den eknohoat ya lâuwomgât dop âlâ ki tap. Gâ pilânekâm ari.” Yawu sâop.

¹¹Yawu sârn pilâm ariop. Pilâm arimu yanâk himbimâmbâ anjelo nombotnaje ge tihitje otmâ tânguwu.

Yesuje topje katmâ den kâsikum yingiop.

(Mareko 1:14-15 Luka 4:14-15)

¹²Ya pesuk sârn yakât kakjan lok kutdâ âlâ, kutje Herot Antipa sârn, yâkje Galilaia yengât galem manop. Yâkje sârn Yoane mem pâi emetjan katjetâ talop. Pat ya nângâm Yesuje yahatmâ Galilaia hânân ariop. ¹³Yan ari Nasaret kapi ya wangim kapi âlâ, kutje Kapanaum sârn, kapi yan hân âlâ kutje, Sewulun yet Naptali sârn, yan ari manop. Otmu Kapanaum kapi yamâ dengân âlâ, kutje Galilaia sârn, yakât ginjan tap. ¹⁴Yesuje kapi yan ariop yakât emet inânjan Anitâje poropete âlâ, kutje Yesaia sârn, den ekumu kulemguoop yakât bonje teteop. Den yamâ yuwu tap.

¹⁵“Sewulun otmu Naptali ambolipje yamâ Galilaia dengân otmu Yoran to nombotgen tai. ¹⁶Yan taije biwiyenje mangwakmâ kopa olop. Otmu omoj bâlejan manmâ mumuhât pat otmâ manmâ gawi. Yawuhât otmâ lajinjanje siliij sârn sârn biwiyenjan hâumu harj sârn keterakyngiwuap. Yawu otmu topje ekmâ nângânetâ biwiyenjan hâuwuap.”

¹⁷Den yawu tap. Yesuje kapi yan ari manop yan den yakât bulânje teteop. Otmu yan ari manmâ yuwu sârn ekyongop. “Anitâje tihityenje otbe sârn oap. Yakât otmâ otjetâ bâlemap ya kerek pilâm biwiyenje yâkâlen katjetâ kinbuap.” Yawu sârn ekyongop.

Yesuje hoj bawalipje imbât meyhop.

(Mareko 1:16-20 Luka 5:1-11)

¹⁸Sâp yan lok yâhâp imi ata manowot kutyetje Simon yet Anderea. Atanjâhât kutjeâmâ Simon otmu yâkâlâk kutje âlâ Petoro sârn. Yâhâ iminjeâmâ kutje Anderea sârn, yâhâmâ dengân tânâmjân ba injan itâje toen pilâm kinowot. ¹⁹Yawu otmuâ Yesuje yelekmâ yuwu

sâm ekyotgop. “Yerâmâ nâhâlen torokatmutâ orowâk manmâ yâhânôm. Sâp yiwerenje yuâmâ injan dâim mansawot. Yâhâ nânje meyeleksan yanâmâ nâhât wâtнан kinmâ lok meyekmutâ nâhât komolân torokatnomai.” Yawu sâop. ²⁰Yawu sâmu yanâk injangât senje âlâlâ mem manowot ya aksihâk pilâm Yesu walowot. Watmutâ orowâk manbi.

²¹Yapâ arain mâne imi ata âlâ mem teteyelekbi, kutyetje Yakowo yet Yoane sâm, Yeweri nanyâhâtje. Yâhâmâ âwâyetje orowâk injan itânje gârem kinbi. ²²Yawu otmutâ Yesuje yotgonmu in yawu âwâyetje pilâm yâkâlen torokatmutâ ariwi.

Yesuje lohimi dondâ mem hengemyongop.

(Luka 6:17-19)

²³Yesuje Galilaia hânân miti emetje tatmâ arap yan yâhâm gem Anitânje tihitnenje oap yakât den pat âlepje ekyongop. Otmu lohimi mesek otmâ umatje topje topje yanje mem bâleyekmu manbi ya hengemyongop. ²⁴Yawu otmâ manop yakât den pat ya hân âlâ, kutje Siria sâm, yan pen pen sâm ariop. Pen pen sâm arimu nângâjetâ yanjak kapi ambolipnaje yawuâk kundat mesek topje topje otbi ya meyekmâ yâkâlen takawi. Weke bâlepnaje mângâeyehop. Me kopa otbi. Me sen birik yongom manop. Lok yawuya ya ñerehâk meyekmâ yâkâlen tohoñetâ hengemyongop. ²⁵Hengemyongop yakât den pat sâm har tuhuñetâ Galilaia ambolipnaje, otmu ya hâlânjmâ kapi bâlâk ñerek tatmâ arap, ya yengât kutyenje pato âlâmâ Dekopoli sâm, ya ambolipnaje yâkâlen tohowi. Otmu âlâmâ Yuraia, ya ambolipnaje. Otmu kapi pato Yerusalem ya ambolipnaje. Otmu kapi tipi tapi Yoran to nombot nombot tatbi ya ambolipnaje menduhuakmâ Yesuhâlen ariwi.

5

Yesuje hoj bawalipnaje den ekyongop.

¹Otmu lohimi dondânje menduhuakmâ tatñetâ Yesu ikñiâk punñan yâhâop. Yâhâ tatmu hoj bawalipnaje yâhânjetâ yuwu sâm ekyongop. ²“Den bonje sâmune nângâñet.

Tepnenje heroje otmu mannom.

(Luka 6:20-23)

³Biwi nângân nângânyenaje yehâhât nângâñetâ gemap. Yeñeâmâ yuwu nângânomai. “Nenâmâ emelâk Anitânje himbingât pat kuningiop. Yakât otmâ yâk orowâk mannom.” Yawu nângâm we âlep nângâñet. ⁴Yâhâ we bâle nângâm isem manmai yenâmâ hâmbâi Anitânje mem biwi sânduhân katyekbuap. Yakât otmâ tepyenje heroje otmu mannomai.

⁵Meñetâ huruñ huruñ otmâp ya yen hâmbâi Anitânje meyekmu yâk orop manmâ yâhâmbisâi yakât we âlep nângâm manñet.

⁶Otmu Anitâhât den ya girawu otmâ lâune sâm yakât nângâm manmai. Yâhâmâ hâmbâi Anitânje mâmânje otyingimu manmâ yâhânomai. Yakât otmâ biwiyenje heroje olâk.

⁷Buku nombotnaje kasa otyingñetâ umam sâyingimai ya gurâ hâmbâi yawuâk Anitânje meyekmâ umam sâyingiwuapgât biwiyenje heroje olâk.

⁸Otmu Anitâhâlen biwi nângân nângânyenaje kepeim denje tinjâk lâum manmâ gamai Yamâ hâmbâi Anitânje meyekmu orowâk mannomai yakât biwiyenje heroje olâk.

⁹Otmu bukulipyenje orop biwi nângân nângânyenaje kepeiakmâ konohâk otmu manmai. Yawu manñetâ buku nombotnaje hionjakmâ ahone sâm otñetâ yan mem lohotje tuhuyekmai Yamâ hâmbâi Anitânje meyekmâ “Nine nanne baratne bulânje,” yawu sâwuap. Yakât biwiyenje heroje olâk.

¹⁰Otmu Anitâhât den lâum manñetâ torehenlipyenaje nângâm bâleyingim mem ge katyekne sâm mem âlâlâ tuhuyekmai. Yawu otyingñetâ ki lohotje otmai. Yamâ Anitânje himbingât pat kuyingiop. Yakât biwiyenje heroje olâk.

¹¹Otmu nâhâlen biwiyenaje kepeim manñetâ lohimi nombotnaje hakenjan sâm mem bâleyeknomai yanâmâ yuwu nângânomai. ¹²“Âo, bonñanâk. Anjoân emelâk Anitâhât poropete yawuâk otyingñetâ bâleop. Yawuâk sâp yiwerenje gurâ otningimai. Yawu gârâmâ yakât hâmenje hâmbâi himbimân manman kârikñe menom.” Yawu nângânomai. Yakât otmâmâ biwiyenaje heroje olâk.

Kâtembe otmu lambe yakât dop
(Mareko 9:50 Luka 14:34-35)

¹³Yengât topyeje teteâkgât den âlâen hâum sâmunne nângâret. Kâtembe ihm solân hojmunje yanâmâ sot ya nemunje launenjan memap. Dop yawuâk yenâmâ lohimbî hohetyenjan manjetâ yan yekmâ Anitâ heroje nângâwanjinomai. Yâhâ kâtembe helejân ki hikum ikainom yanâmâ pâlamnje otbuap. Yawu otmu girawu tuhumunjeâmâ âlâkuâk ukenje otbuap? Yamâ ki orotje. Pâlamnje oap yaje âlâ yu me ya tuhumunje ukenje âlâ tetewuapgât dop bia. Yawu otmâ pâlamnje oap sâm pilâmunje arimap.

¹⁴Otmu yakât topje tetem hejengeuâkgât den âlâen hâum sâmunne nângâret. Lohimbî hânjan kulemjnan mansai ya yengât larjinje otmâ mannomai. Otmu kapi pato âlâ pumje sok sohân tatbuap. Yâhâ ambolipjaje kasa yengât senyerjan âlâ ari misinguraknomaihât dop ki tap. Yawu. ¹⁵Otmu âlâen hâum sâwe. Lambe âlâ saum emet kâlehen katmunje kâtapjan tatbuapgât dop ya gurâ ki orotje. Lambe saum helejân gâitmunje kinmâ sem larjinje yanâmâ ekmâ gem yâhâmain. ¹⁶Yakât otmuâmâ lambe ya larjinje pilâmap, me kapi pato tetekjan tatmap yakât dopjeâk yeje Anitâhât den lâum manjetâ manmanyenje ekjetâ ârândâj otmu aworjnenje himbimân tatmap ya mepaenomai. Yawu.

Anitâje girem den Mose ekumu kulemguoop yakât topje

¹⁷Otmu âlâ sâmunne nângâret. Yejeâmâ nâhât yuwu mon nângâm mansai. “Anitâje girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguoop. Otmu poropetelipje den ekyongomu kulemgowi yamâ mem ge katbe sâm oap.” Nâhât yawu mon nângâm mansai. Nâ ya otbehât bia. Nâje ya mem ge katbomgât dop ki tap. Nâje sâwi ya lâum manmunne bonje teteâkgât otman. ¹⁸Yakât yuwu sâwe. Hân himbim tatmâ yâhâwuap. Yâhâ girem den yamâ yawuâk tat tat kârikje tatmâ yâhâwuap. Tatmâ yâhâwuap yakât bulâje tetewuap yanâmâ, hân himbim otmu senje âlâlâ kerek biatmâ metewuap. ¹⁹Yakât otmâ lok âlâ me âlâje girem den konohâk lojgâenomai yakât bulâje ki menomai. Otmâmâ buku nombotjaje yawuâk otmâ manjet sâm meme sâsâ tuhuyekmâ mannomai yaje hâmbâi yakât matje himbimân yâhâ lok geheje otnomai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâje girem den ya biwiyenaje tinâk lâum manjetgât tânyongom mannomai yaje himbimân yâhâ lok yâhâ yâhâje otnomai. ²⁰Yakât topje yuwu sâmunne nângâm hejengegujet. Yeje Anitâhât den lâune sâm Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaioje otmai yan ki torokatnomai. Yâkje den perâkje sâmai. Yenâmâ Anitâhât den bulâje ya lâum manmâ yanjak himbim manman yakât bulâje menomai. Yawu.

Buku oranjim mannom.
(Luka 12:57-59)

²¹Otmu Moseje girem den kulemguoop yakât topje ekyongomune nângâret. Girem den âlâ kulemguoop ya yuwu tap. “Lohimbî âlâ me âlâje buku âlâ kujetâ mumbuap. Yamâ papatolipyejaje meyekmâ den âiân katyekjetâ tosa pato menomai. Yawu.” ²²Yawu gârâmâ yuwu sâmunne nângâret. Lok âlâ me âlâje buku âlâhât nângâm bâlenomai yamâ Anitâje yawuâk nângâm bâleyingiwuap. Otmu lok âlâ me âlâje buku âlâhât nângâretâ gemu mem ge katmai yamâ papatolipyejaje mem den âiân katyekmâ den yinginomai. Otmu lok âlâ me âlâje buku âlâhât kuk otmâ mem ge katnomai yamâ kâlâpgât pat otnomai. ²³⁻²⁴Yakât topje yuwu sâmunne nângâret. Yengâlen gâtje âlâ me âlâje Anitâ hoj bawangine sâm otnomai yan buku âlâje lok âlâhât nângâm bâlem manbuap ya nângâmu tetemu anjoân buku ya orop biwi konohâk otmâ yakât kakjan hoj bawanginomai. Yawu.

²⁵Yakât âlâ yuwu sâwe. Yengât buku âlâ me âlâje kuk otyingim den âiân katyekne sâm kiapgâlen arinomai. Yamâ in yawu ari mâtâwân yekmâ sâm tetenjetâ kaok nanganginomai. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ kiapgâlen den sâm tetemu mem pâi emetjan katyekbuap. ²⁶Pâi emetjan tatmâ yeje ombêân kiâk kârik kârikje genomai. Kiapje pâi emetjan tatnomai sâm sâp katyingiwuap ya pesuk sâmu yanâmâ genomai.

Ekyâle ekjâle yakât topje

²⁷ Otmu den âlâ sâwe. Moseje girem den âlâ kulemguwân yuwu tap. “Lok âlâ me âlâje bukulipyeje yengât imbilipyeje ki yekmâ otnomai.” Yawu tap. ²⁸ Yakât otmâ nâje yuwu sâmune nângâje. Yengâlen gâtje âlâ me âlâje biwiyerjan imbi âlâhât nangai yamâ emelâk biwiyerjeje otmâ tâpikguai lok yeje tosa miai. ²⁹ Yakât otmâ nâje den mâmâje âlâ yuwu sâwe. Bulâje hâum gusuhutmâ pilânomai ki sâwe. Lok âlâ me âlâje hemgât pat otmaiât senje nombolâk bâlewua. Yakât otmâ senje bâlewua yaok hâum gusuhutmâ pilânomai. Wongât? Matje umatje memaiât. Yawu otmâmâ senje âlâ âlepje oap yanahâk mâtâp tâj tânjâk watmâ manman kârikjan arinomai. ³⁰ Otmu hiliwahom hemgât pat otmaiât yawuâk bâteje nombot yeje otmâ bâlewua yamâ hârem pilânomai. Wongât? Bâlerjan yan kiojmaiât. Yawu otmâmâ bâtejeje nombotje âlepjeâk tatbuap yeje âi tâj tânjâk tuhun manman âlonngoân arinomai. Yawu.” Yesuje den yan hâum sâop.

Lokje imbiye ki pilaknomai.

(Mataio 19:9 Mareko 10:11-12 Luka 16:18)

³¹ Otmu den yuwu torokalop. “Nombotjeje yuwu sâmai. “Lok âlâje imbiâit manmâ yâhâromawot yamâ nângâmu umatje otmu imbiye ya imbiâk pilâwuap. Pilâwuap yakât topje kulemgum bâtejan katmu ariwuap.” Yejeâmâ yawu sâmai. ³² Yakât otmâ nâje yuwu ekyongomune nângâje. Lok âlâ me âlâhât imbiyeje âlepje nanje manmap. Ki otmâ tâpikgumap ya imbiâk watmu arimu lok âlâje imbi ya hârem membuap yamâ lohimi ya orowâk tosa mendomawot.” Yawu sâop.

Sâm kârikje ki tuhunomai.

³³ Otmu den âlâ torokatmâ yuwu sâop. “Emelâk tâmbâlipnenjeje yuwu sâm alahuminiwi. “Nen Anitâhât senjan wuân me wuân otne sâm, sâm kârikje tuhunom yakât otmâ yawuâhâk otnom.” Yawu sâminiwi. ³⁴ Yakât nângâmune bâleap. Yawu gârâmâ yiwerenje yeje Anitâhât senjan wuân me wuân otne sâm, den sâm kârikje tuhunomai yan wahap âlâ me âlâhâlen ki gâitmâ sâm kârikje tuhunomai. Yâhâ yakât topje yuwu tap. Himbimân Anitâhât manman tap. Yawu gârâmâ yeje yan ki gâitmâ sâm kârikje tuhunomai. ³⁵ Otmu Anitâje hânân tatmap. Yakât otmâ hânân ki gâitmâ sâm kârikje tuhunomai. Yerusalem kapi ya gurâ Anitâje tatmawâk. Yakât otmâ Yerusalem kapi pato ewan gurâ ki gâitmâ sâm kârikje tuhunomai. ³⁶ Yakât yuwu sâmune nângâje. Yenâmâ Anitâ bia, yenâmâ lok. Yakât otmâ somotyeje iwit kaok ya sâjeâ helej gâwu gâwu otbuapgât dop ki tap. Me somotyeje helej gâwu gâwu ya sâjeâ iwit kaok tetewuapgât dop gurâ ki tap. ³⁷ Yawu gârâmâ yeje wonân me wonân gâitmâ sâm kârikje tuhunomai hât dop ki tap. Anitâ konok manmanyehâhât amboje tatmap. Yawu gârâmâ denyenje bonjanâk sânomai. Yawu sâjeâ nângâjeâ ârândâj otmu pesuk sâwuap. Yawu.

Mem âlâlâ tuhunenekjeâ yakât matje ki kâpekyinginom.

(Luka 6:29-30)

³⁸ Otmu den âlâ kulemgui ya yuwu tap. “Lok âlâ me âlâhât kasarajeje senje nombot ya hâum gusuhutmâ pilâmu yâku yawuâk matje senje nombolâk hâum gusuhutbangiwua. Me lok âlâje buku âlâhât sâkje ya kum parandâj pilâmu yâku yawuâk matje kum parandâj pilâwuap.” ³⁹ Yawu tap. Yakârâmâ nâje yuwu sâmune nângâje. Lok âlâ me âlâje buku âlâ mem yawu mângâjejeâ yakât matje ki kâpekbua. ⁴⁰ Otmu âlâ sâwe. Lok âlâ me âlâje ambojahât bâleje hân meyingim yanak kiapgâlen meyekmâ arinomai. Meyekmâ arijeâ mâtâwânâk yeje hân âlâkuâk yingjeâ pesuk sâwuap. ⁴¹ Otmu den âlâen hâum sâmune nângâje. Lok âlâ me âlâje yeje itâ pare miakmâ umat karat otnomai yan yuwu mon sânomai. “Tânnongom itâ pare mem ari ningje.” Yawu sâm ekyongonjeâ ihilâk denyenje nângâm hewewerjâk mem ari katyeknomai. ⁴² Otmu lok âlâ me âlâje yu me ya ningje sâm ulityongonmai yamâ in yawu yinginomai. Me lok âlâ me âlâje senje âlâlâ ekmâ kandi mene sâm âiyongonmai yamâ ihilâk yinginomai. Yawu otmâ manjeâ ârândâj otbuap.

*Kasalipnenne yengât nângâm buku otyinginom.
(Luka 6:27-28,32-36)*

⁴³Otmu den âlâ yuwu sânetâ nângâmain. “Lok âlâ me âlâne buku otyinginomai yamâ yengu tep herone nângâm buku otyinginomai. Yâhâ lok âlâ me âlâne kasa otyinginetâ yengu yawuâk kasa otyinginomai.” Yawu sâmai. ⁴⁴⁻⁴⁵Yakât nângâmune ki ârândâŋ oap. Yakât otmâ yuwu sâwe. Anitâne lohimbi âlepne otmâ manmai ya tânyongomap. Otmu lohimbi bâleŋe ya gurâ yawuâk tânyongomap. Yakât otmâmâ yeŋe kasalipyenŋe ihilâk buku otyinginomai. Otmu lok âlâ me âlâne Anitâne mem bâleyehâkgât sait kakyenjan pilânomai yamâ Anitâne lukuleyehâkgât ulitgunomai. Otmu lok âlâ me âlâne Anitâne mem bâleyehâkgât sait lohimbi kakyenjan Anitâne pilânomai yamâ lukuleyehâkgât ulitgunomai. Otmu lok âlâ me âlâne mem âlâlâ tuhuyeknomai yamâ yeŋe ya yengât umam sâyinginomai. Umam sâyingim himbim awonnenŋe ulitgunetâ herone nângâyingim nine nanne baratne bulâne mansai sâm meyekbuap. ⁴⁶Otmu yakât âlâ sâwe. Takesi meme lok nombotŋe perâk sâm lohimbi kâityongom tewetsenŋe kombo meyingimai ya yekŋetâ lok bâleŋe otmâi. Yâkŋe bukulipyenŋe tânyongom mansai. Otmu lok nombotŋe yen orop buku konok manne sâm tânyongoŋetâ yengu yakât matŋe yâk konok tânyongomai. Yawu otmâ yakât nângâmune ki ârândâŋ otmap. Otmu torokatmâ sâwe. Lok nombotŋe nângâm bâleyingimai yamâ yeŋe buku ki otyingimai. Yawu otmâ yakât nângâmune yawuâk ki ârândâŋ otmap. ⁴⁷Otmu torokatmâ sâwe. Yeŋe lok nombotŋe orop buku ki orangimai. Yawu otmâ yan bukulipyenŋe ya orowâk buku orangimai yamâ nângâmune ki ârândâŋ oap. Lok nombotŋe Anitâhât ki nângâmai yaŋe gurâ yawuâk otmâi. ⁴⁸Yawuhât yuwu sâmune nângâŋet. Himbim awonnenŋe manman uwawapŋe bia otmap. Yengu manman yan torokatmâ manŋetâ ârândâŋ otbuap.” Yawu sâm ekyongop.

6

Nembe kalem yakât topŋe

¹Yesuŋe den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Bukulipyenŋe yengât nângâyinginetâ yahalâkgât yâk yengât senyenjanâk kinmâ lohimbi umburuk manmai ya tânyongomai. Lohimbiŋe yehât nângâŋetâ yahatmu yawu otmâ manmai yamâ Himbim Âwâyeŋe yekmu dondâ bâlemap. ²Yawu gârâmâ lok nombotŋe senŋe âlâlâhât pâin guin otmâ manmai. Yawu manmai yamâ lohimbiŋe nenekŋetâ yahalâk sâm lohimbi nombotŋe biwiŋe kurihakmaiŋe lok senyenjan kinmâ nembe kalem otyingimai. Yakât otmâ Anitâne yakât hâmeŋe ki yingimu menomai. Yuwu sâwuap. “Emelâk yekŋetâ yahalopgât pesuk yap. Âlâmâ ki tap.” Yawu sâwuap. ³Yakât otmâ yeŋe lok nombotŋe senŋe âlâlâhât pâinmai ya nembe kalem otyingine sâm tihângen kinmâ tânyongoŋetâ yan bukulipyenŋe yakât topŋe ki yekmâ nângânomai. ⁴Yawu otŋetâ Anitâne tihângen ekmapŋe yekmâ yakât matŋe âlepne yingiwuap.” Yesuŋe yawu sâop.

*Anitâ orop den otnom yakât topŋe yuwu tap.
(Luka 11:2-4)*

⁵Den âlâ yuwu sâop. “Yeŋe yok pilâm kinmâ Anitâ ulitgunomai. Yâhâ lok nombotŋe yeŋe topyeŋe kurihim lok senyenjan kinmâ bukulpnenŋe nengât nângâŋetâ yahalâk sâm sâtŋak Anitâ ulitgumai. Yeŋe yawu otnomai otmuâmâ Anitâne hâmbâi yuwu sâm ekyongowuap. “Emelâk lohimbi senyenjan otŋetâ yan yekŋetâ yahalop. Yakât otmâ pesuk yap. Âlâmâ ki tap.” Yawu sâwuap. ⁶Anitâ ki ekmain yâkŋeâmâ biwinenŋe ekmap. Yakât otmâ yeŋe yâk orop den huhune sâm yan yok pilâm tatmâ ekuŋetâ nângâyingiwuap.

⁷Yakât nâne yuwu sâmune nângâŋet. Yeŋe ulitgune sâm biwi yâhâp otmâ ki ulitgunomai. Lohimbi Anitâhât topŋe ki nângâm engat yâhâp manmaiŋe yuwu nângâmai. “Nenŋe den pâŋe konok gurâ sâmunŋe Anitâne ki nângâningimap.” Yawu nângâm den dâiak dâiahâk otmâi. ⁸Yeŋe yâkŋe otmâi yawu ki otnomai. Yeŋe âwâyeŋe ki ulitgunetâek biwiŋehât topŋe emelâk nangap. ⁹Yakât yeŋe yuwu mon sâm ulitgum mannomai.

“Himbim awoŋnenŋe, topge âlâ kândâkdâek tap. Yakât nâŋgâm mepaehekâm man-nom. ¹⁰ Gike sâtgât otmâ aŋelolipgaje haonmâ ârândâŋ hoŋ bahihimai yawuâk nenŋe gurâ tem lâuhihim mannom. ¹¹ Otmu gâŋe hilâm ârândâŋ tihitnenŋe otmâ dopnenŋanâk ningimat. ¹² Otmu lohimi nombotŋaje mem bâlenenekmâ tai ya yeŋgât nâŋgâm umam sâyingim tosayeŋe pilâyŋingimain yakât dopŋeâk gâŋe umam sâningim tosanenŋe pilâningiwuat. ¹³ Otmu Satanŋe kendâningimu otmunŋe bâlemap sâm ulitgohoaingât mâtâp meningi.”

Yeŋe yawu sâm Anitâ ulitgum mannomai.” Yawu sâop.

¹⁴ Otmu torokatmâ yuwu sâop. “Lohimbi nombotŋaje sâm bâleyŋingim mem ge katyeknomai ya yeŋgât yeŋe tosayeŋe pilâŋetâ yakât otmâ himbim âwâyeŋaje yen gurâ tosayeŋe yawuâk pilâwuap. ¹⁵ Yawu gârâmâ lohimi nombotŋaje mem âlâlâ tuhuyeknomai yakât nâŋgâm yeŋe matŋe yŋŋine sâm otmâ mannomai yamâ himbim âwâyeŋaje yen gurâ otŋetâ bâlewuap yakât matŋe kâpekyŋingiwuap.

Bukulipnenŋaje nâŋgâningŋetâ yahalâkgât ki nâŋgân.

¹⁶ Den âlâ yuwu sâop. Lok nombotŋaje yeŋahâlâk nâŋgâŋetâ yahatmu topyeŋe kurihiakmâ yuwu nâŋgâmai. “Nenŋe Anitâ ulitgunom yanâmâ lohimbŋe nenekmâ nâŋgâningŋetâ yahalâkgât sot barahâk tatmâ ulitgunom.” Yawu nâŋgâmai. Yamâ Anitâŋe nâŋgâmu ki ârândâŋ otmu yuwu sâwuap. “Emelâk bukulipyenŋaje yekmâ nâŋgâyŋingŋetâ yahalop yaŋak pesuk yap. Âlâ ki tap. Yakât otmâ matŋe ki yŋŋiwom.” Yawu sâwuap. ¹⁷ Yawu gârâmâ yen yawu ki otnomai. Yenâmâ sot barahâk tatmâ Anitâ ulitgum yan toŋe kun kundenyeŋe piriakmâ somotyenŋe hâluluakmâ âilongo tatmâ ulitgunomai. ¹⁸ Yawu otmâ mannomai yanâmâ yeŋe sot barahâk tatnomai yakât topŋe bukulipyenŋaje ki yekmâ nâŋgânomai. Yawu otnomai yamâ awoŋnenŋe Anitâ biwinenŋahât topŋe nâŋgâmapŋe yakât matŋe yŋŋiwuap.” Yawu sâop.

Senŋe âlâlâ tatningiap ya ki alitnom.

(Luka 12:33-34)

¹⁹ Yesuŋe den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Hângât senŋe âlâlâ iri sikum me hop sambe tatyŋgiap yaŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe mem dâimu yanâk arimu manmai. Yamâ talaje kumap, me seloŋe hâremap, me bumbungumap me kombo otmâ. Yakât otmâ yeŋe tatningiâk sâm ki aliranginomai. Otmu biwiyeŋe yan ki ariwuapgât nanŋan. ²⁰⁻²¹ Yeŋe biwi konohâk otmâ nembe kalem oranginomai. Orotmeme ya otŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap. Otmu himbingât pat kuyŋgiop ya bonŋe menomai. Yawuhât Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaje kepeim manŋetâ ârândâŋ otbuap. Yawu.” Yawu sâop.

Sennenŋe yamâ lambehât laŋŋinŋe yakât dop oap.

(Luka 11:34-36)

²² Den âlâen yuwu hâum sâop. “Senyeŋe yamâ lambe laŋŋinŋe yakât dop oap. Senyeŋe ya âleŋe tatmu yan bam gamai. ²³ Yâhâ senyeŋe gara garaje pik sâwuap me senyeŋe bok sâwuap, yanâmâ mâtâp tâpikgum hewukŋan kioŋnomai. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Biwiyeŋan Anitâhât laŋŋinŋe panmap ya bok sâmapgât biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe galemahom manman âleŋeâk torokatmâ manmâ yâhânomai. Biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaje pâlâmŋe otmâ omoŋe kurihiwuap yamâ manman bâleŋan yâhâ hiliwahonomai. Yakât yeŋe ya otmai hât biwi golâek mannomai. Yawu.”

Anitâŋe tihitnenŋe otmap. Yakât otmâ ki gorâningimu mannom.

(Luka 16:13 Luka 12:22-31)

²⁴ Den âlâen yuwu hâum sâop. “Lok konokŋe lok kutdâ yâhâp yetgât âi menduhum ki tuhuyitgiwuap. Âlâhât biwiŋaje kepeim heroŋe kakŋan tuhuwaŋgiwuap. Yâhâ âlâhârâmâ hâkâŋ kakŋan nep ya ki tuhum heŋgeŋguwuap. Yakât topŋe yuwu sâwe. Hângât manman me iri sikum yan biwiyeŋe arimu manmaiŋe girawu otmâ Anitâ tem lâuwaŋgim mannomai? Yamâ ki orotŋe.” Yawu sâop.

²⁵ Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋgât manman yamâ Anitâŋe emelâk senŋe âlâlâ lâtakuyŋingimu manmai. Yakât otmâ yuwu ki nâŋgânomai. “Nenŋe sot wosapâ ba

mem tetenom? Me iri sikum me âlâlâ ya girawu mem tetem manmâ yâhânôm.” Yawu ki sâmbi yâhâp otmâ gorâ kakņan mannôm. ²⁶ Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâmbi nângâjet. Kembâ yekmain. Yâhâmâ âi kalam ki tuhun hâhiwin nângâmâ. Yamâ himbim amboņarņe haonmâ ârândânj sot yingimâp. Yenâmâ nâihât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Otmu yen gurâ yawuâk Anitâņe haonmâ ârândânj tânyongom gamap. ²⁷ Yawu gârâmâ yenjâhât girawu mannôm sâmbi yakât ki nângâm kiwilij otnomai.

²⁸ Yeņe iri sikum me sângum lawa lawa yan biwi nângân nângânyeņe hikuņetâ dondâ bâlewuap. Yakât topņe yuwu sâmbi nângâjet. ²⁹ Hahop ekmain. Hahop yamâ titi pan pan pilâmu ekmunņe âilonggo longgo otmâp. Yâhâ emelâk lok kutdâ âlâ, kutņe Solomon sâmbi, yakņe hâk katipņe kulem melem mânunjakmâ manop. Yaņe hahop suriņe sekņe âlepņe tetemap yakât dopņe gurâ ki miop. ³⁰ Yâhâ hahop suriņe ekmunņe âilonggo otmâp. Yawu gârâmâ ikņahâk ki yahatmâ titi pan pan otmâ kuririj sâmbi kinmap. Anitâņe nângâopgât yawu kinmap. Yiwerenĕamâ tetem âilonggo kinbuap. Yâhâ pek sâwuap yanâmâ hânân ge tâtuk sâwuap. Yenâmâ hahopgât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Yakât otmâ biwiyeņarņe yuwu ki nângânôm. “Anitâņe pâlâmņe otmâ ki tihitnenņe otmâp.” Yawu ki nângâm mannôm. ³¹ Yakât yuwu sâmbi nângâjet. Bulâņanâk Anitâņe haonmâ ârândânj tihitnenņe otmâ yâhâwuap. Yakât biwi yâhâp ki otnomai. ³² Yawu gârâmâ lok nombotņe Anitâhât topņe ki nângâmâņe sângum me iri sikum me senņe âlâlâ yakât nângâjetâ yahatmap. Yawu otņetâ ki ârândânj otmâp. Yakât otmâ otmâian yeņe ki torokatnomai. ³³ Yeņe yuwu nângânôm. “Bulâņanâk Anitâņe haonmâ ârândânj tihitnenņe otmâp.” Yawu nângânôm. Otmu lohimbî nombotņarņe Anitâhâlen biwiyeņarņe kepeijet sâmbi yakât den ekyongonĕtâ nângânôm. Yawu otmâ manĕtâ himbim awonņenņe topyeņe nângâmapņe dopyeņan yingimu ki umburuk mannôm. ³⁴ Yeņe umatņe topņe topņe teteyingiwuawân “Girawu otnom me wuân teteningiwe sâmbi oap?” Yawu nângâm ki biwi yâhâp otmâ nângâm kiwilinôm. Senņe âlâlâ hândâhân tetewuap yamâ hândâhângât pat. Otmu âun teteap yuâmâ âungât pat. Yawu gârâmâ torokatmâ manmâ yâhânômân hâmenenņe kinbuap me bia yamâ himbim awonņenņarņe ikņak nângâmap. Yakât ki gorâningimu nenņe biwi yâhâp otmâ nângâm ketet manmâ yâhânôm.” Yesuņe yawu sâop.

7

Bukulipnenņe ki sâmbi hâreyinginom.

(Luka 6:37-38,41-42)

¹ Yesuņe den âlâ torokatmâ yuwu sâmbi ekyongop. “Anitâņe yengât den sâmbi hâreyingiwuap. Yakât otmâ yeņe lohimbî yengât den ki sâmbi hâreyinginomai. Yâhâ yeņe buku nombotņe sâmbi hâreyinginomai yamâ yeņe otnomai yakât dopņeâk Anitâņe yen sâmbi hâreyingimu matņe menomai. ² Yâhâ yeņe senņe âlâlâ yu me ya otyinginomai. Dop ya tâņj tâņâk Anitâņe yen gurâ mem purik katyingiwuap. ³ Yakât topņe nângâjetgât den âlâen hâum sâmbi nângâjet. Gâņe bukuhahât senņan wahap tipij tap ya ekbuat. Otmu gike sengan gurâ wahap tipij pato tap ya ki enjakmâ nangangimâk bukuhahât yuwu mon sâwuat. ⁴ “Buku. Sengan wahap ya hâluhum pangihwiwe.” Gâ yawu mon sâwuat otmuâmâ lok perâkņe. ⁵ Gike sengan wahap pato tap ya hâluhum pilâkmâ yanâmâ bukuhahât senņan wahap tatbuap ya hâluhum pilâwangiwuat. Wongât? Yuwuhât. Gâņe gike orotmemehe bâleņe yakât nângârâ tâņjât otmâp. Yawu gârâmâ bukuhâņe otmu kingonĕ otmâp ya ekdâ dondâ bâlemâp. Yawu otbuat yamâ ekmunne ki ârândânj otbuat.” Yawu sâop.

⁶ Yâhâ den âlâen hâum yuwu sâmbi ekyongop. “Nenņe sotnenņe sâsâņe ya um yan buku ondop yengât soso ya waņmunņe nembuapgât dop ki tap. Yamâ wongât? Nenņe um waņmunņe nembuap yaņak purik pilâmbi nen ningiwuap. Yâhâ âlâen hâum sâwe. Bau hulîn hâkņe ki kilikmain. Hâkņe ki kilikmaingât otmâ hâknenņe kukņe ki nângâmap. Gârâmâ mem lohotņe tuhune sâmbi sot um waņnom yamâ purik sâmbi ningiwuap. Yakât topņeâmâ yuwu. Nenņe Anitâhât pat kukuņe ya lok ihilâk ki katyinginom.” Yesuņe yawu sâop.

Tihit Amboje yamâ Anitâ
(Luka 11:9-13)

⁷Yesuje yuwu sâ m ekyongop. “Yeje wuân me wuângât nângâm Anitâhâlen biwiyenaje kepeim ulitgujetâ âlepne nângâyingiwuap. ⁸Otmu âlâen hâum sâwe. Yeje buku âlâhât emelan yâhâne sâ m, “Wâe tat me?” sâjetâ nângâyingimu emet kâlehen yâhânomai. Yakât dopneâk Anitâ ulitgujetâ nângâyingiwuap. Anitâhâlen biwiyenaje kepeim ulitgumai yamâ âlepne nângâyingiwuap. Otmu pâin guin otmai yamâ âlepne ikriak mâmânje otyingimu biwiyenaje sânduk sâwuap. Otmu yâkâlen torokatne sâ m otnomai ya gurâ âlepne meyekbuawâk. ⁹⁻¹⁰Otmu den âlâen hâum sâ mune nângâjet. Yengâlen gâtje âlâ me âlâhât nanjanje po wangimu âwânje ulitgumu yan âwânjanje ki neneje ya wanbuapgât dop ki tap. ¹¹Otmu yen nombotjanje Anitâhât topne ki nângâm hejgenjumanje nan baralpyeje yawu otyingimai. Anitâ awonnenje himbimân tatmapne nen ikriak ikriak topnenje ekmâ nângâmap. Yakât otmâ yeje otyingimai ya wangim lok âlâ me âlâje yu me yakât ulitgujetâ ya gurâ tân tânjâk yingimap. ¹²Den ekyongoan yukât emelâk Mose otmu poropete yanje Anitâhât den kâsikum yingiminiwi. Yakât topne yuwu tap. Bukulipyenaje tânyongonetgât nângâmai yeje gurâ nângâmai dop yawuâk tânyongonomai.” Yesuje den yawu sâ m ekyongop.

Mâtâp yâhâp
(Luka 13:24)

¹³Den âlâen hâum yuwu sâ m ekyongop. Hiliwaho hiliwaho kapi yakât mâtâp yamâ pen penâk kinmap. Lok dondâje yan arimai. ¹⁴Yâhâ manman kârikjahât kapi yakât mâtâp yamâ gâwik gâwikje otmu bârân bârân, yanâmâ lok sambeje ki arimai. Lok konok konokje arimai. Yenâmâ manman kârikjahât mâtâp ya ekmâ nângâm watmâ arinomai.

Nak topne topne
(Luka 6:43-44)

¹⁵Otmu âlâ sâ mune nângâjet. Poropete lok nombotjanje engatyenajak otmâ den imbiâk sâ m ekyongomai. Yajeâmâ lohimbije nenekmâ topnenje nângâmai sâ m moroakmâ orotmemeyenaje bâleje kurihim mansai. Topyenje teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Lok yamâ orotmeme yawuya otmâ lok hilipyongone sâ m otmai. Yakât lok yawuya yengât topyenje ekmâ nângâm galemeyenje tinjâk otmâ hejgenjunomai. ¹⁶⁻¹⁸Yâhâ yeje topyenje nângâjetgât den âlâen hâum sâ mune nângâjet. Nak esenje omoj omoj pilâmap yanâmâ bonje bâleje ki kinmap. Yâhâ nak esenje gimbangumap yanâmâ bulâje âlepne âlâ ki kinmap. Bia yakâ. Yâhâ kiatje manam ki otmap. Otmu manamje kiat ki otmap. Otmu ginj gârârân yanje ham ki otmap. Otmu hamje ginj gârârân ki otmap. Yamâ topyenje ikriak ikriak. ¹⁹Yawuhât nak âlâ bonje bâleje yamâ kârâm pilâmunje mum haran haran otmu kâlâwân umunje semap. ²⁰Yeje den yu nângâm hejgenjumu poropete lok perâkne engatyenajak otmâ imbiâk sâ m ai ya yekmâ topyenje nângâm hejgenjunomai. Yawu.

Lohimbi perâk
(Luka 13:25-27)

²¹Yakât torokatmâ sâwe. Lohimbi dondâje mepaenekmâ nohonmâ manmai ya kereke himbingât pat ya ki otnomai. Himbim awonjahât tem lâum manmaiyeâmâ himbimân yâhânomai. ²²Yâhâ lok dondâje sâp pato tâlâhuuwawân yan yuwu mon sâ m buiakmâ eknohonomai. “Kutdâ, gâ nângâ. Nenje denge sâ m har pilâmunje ariop. Otmu gâhât âi tuhumm weke bâlejanje lok mângâyehop ya watyingimunje gaiakmâ ariwi. Gâjeâmâ mâmânje otningirâ kulem topne topne mewin.” Yawu sâ m buiaknomai. ²³Yawu sâjetâ nâje matje yuwu sâ m purik pilâyingiwom. “Nâ yeje den yai ya nângâ mune ki teteap, pâpguan. Yeje nâhâlen biwiyenaje ki kepeim manbi gârâmâ nâhât komot bulâje ki otmâ mansai. Yeje orotmeme kinjoj manjoj manminiwi yakât keterakjetgât nanjan,” sâwom.

Lok nângân nângânje orop otmu lok kopa
(Luka 6:47-49)

²⁴ Yakât otmâ den âlâen hâum sâmunen nângânet. Lok âlâ me âlâne nâhâlen ganetâ den ekyongomune nângâm hengengum lâumaine dop yuwu mansai. Lok nângân nângânyene orop yaŋeâmâ emet tuhune sâm hân kendâm saran kâkâlep yaŋe kânângâm emet tuhuŋetâ tiŋ tiŋ kinbuap. ²⁵ Yawu gârâmâ to mososoj mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya njiwiŋ njiwiŋ sâm ki putuk sâwuap. Yenâmâ dop yawuya. ²⁶ Âlâmâ purik pilâm sâwe. Lok âlâ me âlâne nâhât den nângânetâ nahat otmu betbaŋgim manmai, lok ya yengât topyeneâmâ yuwu. Lok kopa nombotŋane emetyene tuhune sâm hân kendâm saran kakŋeâk kânângânomai. ²⁷ Yawu tuhuŋetâ emet ya saranne kandi kinbuap. Yakât otmâ mososoj mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya putuk sâm ge imbuap. Yawu.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuje Anitâhât sâtgât sâop.

²⁸⁻²⁹ Yesuje Anitâhât sâtgât den ya topŋambâek sâm tetem ekyongop. Ekyongomu nângânetâ sâtŋe otmu yuwu sâwi. “Anitâhât sâtgât topŋambâek yap yuŋe Mosehât girem kâsikum ningimai ya kerek yengât dop ki oap. Yuâmâ âlâ kândâkdâ oap.” Yawu sâwi.

8

Lok âlâ hâk bâle tetewaŋgimu manop ya Yesuje hengenguo.

(Mareko 1:40-44 Luka 5:12-14)

¹ Yesuje den ya sâm pesuk pilâm pumŋehembâ gemu lohimbî dondâŋe watmâ ariwi. ² Otmu sâp yan lok âlâ hâk bâle tetewaŋgimu manopŋe Yesu ekmâ yan gotŋan bam yuwu sâm ekuop. “Lok pato, gâŋe sârâ kundat topŋe topŋe biatŋingiwuapgât dop tap. Yawu sâŋetâ nanŋan. Yawuhât nângânihirâ hâk bâle yuŋe pesuk sânihîâkgât nanŋan.” Yawu sâm âikuop.

³ Yawu sâmu walipgum yuwu sâm ekuop. “Nângâhîhian. Âlepŋe, walipgohomune hâk bâle biatŋihîâk.” Yawu sâm walipgumu yanâk biatbaŋgimu âlepŋe olop. ⁴ Yawu otmu Yesuje yuwu sâm ekum hâŋgânguop. “Gâmâ otgîhian yukât den pat bukulipge nombotŋe ki sâm tetem ekyongowuat. Hotom umai yengâlenâk arirâ hâkge eknomai. Yawu otmâ yan Moseŋe hotom u uhât girem den kulemuop ya lâum Anitâhât hotom umbuat. Hotom undâ gekmâ yuwu sânomai. “O, lok hâk bâle tetewaŋgiop ya emelâk biatbaŋgiap. Girawu otmâ yawu oap?” Yawu sâmâmâ yakât topŋe nângânomai.” Yawu sâm hâŋgângumu ariop.

Yesuje hoŋ bawa âlâ hengenguo.

(Luka 7:1-10)

⁵ Yesuje yapâ pilâyekmâ gem ari ikrŋe kapi tipîŋe Kapanaum yan yâhâmu Roma tembe lâu yengât kunyene âlâne yâkâlen ari yuwu sâm ekuop. ⁶ “Lok pato, nâhât hoŋ bawa âlâ mesek sâtŋan kinsap.

⁷ Sâmu sâop. “Âlepŋe ari hengenguwom.”

⁸ Sâmu sâop. “Lok pato, nâ lok âlepŋe bia. Yakât gâŋe nâhât emelan ariuwatgât ki nanŋan. Yuânâk tatmâ denâk sârâ hoŋ bawane ya âlepŋe otbuapgât nanŋan. ⁹ Yâhâ nâ nineâmâ lok patonahât tem lâuwaŋgim yâkât amutgen manman. Gârâmâ patonaye nâ gurâ buku nombotŋe yengât kunyene sâm nihimu manman. Yakât otmâ nâŋe tembe lâulipne âlâ me âlâ yuken me yaken ariŋet sâmunen âlepŋe nâhât tem lâunihim arimai. Me âi wuân me wuân tuhuŋet sâm âi yîŋgiman ya gurâ âiloŋgo tuhumi. Gâmâ lok pato. Yakât otmâ denâk sârâ âlepŋe otbuapgât nanŋan.” Yawu sâop.

¹⁰ Den yawu sâmu Yesuje nângâmu ewe membe olop. Nângâmu ewe membe otmu Isirae lohimbî betŋan sâwi ya yuwu sâm ekyongop. “Wâtne pato tatnihiap yakât nângâm Roma lok yuŋe biwi yâhâp ki oap. Yakât yuwu nanŋan. Isirae yengâlen gâtŋe âlâ me âlâne lok yuŋe oap yuwu âlâ ki otŋetâ yekman. Lok yuŋe nâhâlen biwiŋane kepeim den yap yu ekmune âiloŋgo oap. ¹¹ Yakât otmâ yuwu sâmunen nângânet. Hâmbâi lok topŋe topŋe, emetsenŋe ga takamap yakembâ otmu purik sâmap yakembâ taka himbimân yâhâ tâmbâlipyene Awaraham, Isaka otmu Yakop yâk orop hâk sânduhân tatmâ heronŋ maronŋ manŋetâ Anitâŋe tihityene otbuap. ¹² Yawu gârâmâ emelâk Anitâŋe yengât sâm

pat kuyingiop ya lok ondop mem yingimu yenjêamâ hâmbâi belângen ari hem nâpumpjan kionmâ hâhiwin bâleje nângâm hu halak tuhunomai.” Yawu sâam ekyongop. ¹³ Benje tembe lâu ya yuwu sâam ekuop. “Gâje biwihe nâhâlen katsat yakât bulâje emetgan ari tetemu ekuop.” Yawu sâamu ba ariop. Sâp yanâk yakât hoj bawa mesek kuop ya hâkje sânduk sâamu âlepeje olop.

Yesuje Petoro hewunje mem hejgejguop.

(Mareko 1:29-34 Luka 4:38-41)

¹⁴ Ya pesuk sâamu yapâ ari Petoro hewunje mesek pato kumu hâkje kâlâp otmu talop. Yakât Yesu ekujetâ emelan yâhâop. ¹⁵ Yâhâ wâimu kundatje biatmu hâkje sânduk sâop. Yawu otmâ sot um yingimu newi. Um yingimu nem tatjetâ yan emetsâpeje olop.

¹⁶ Emetsâpeje otmu sombemân yâhâ kinop. Kinmu kapi ambolipje weke bâlejeje mângâeyehop ya lâuyekmâ yâkâlen ariwi. Yawu otjetâ Yesuje sâamu weke bâlejeje ya yengâlembâ gaiakmâ ariwi. Yâhâ kundat otbi ya gurâ yawuâk yâkâlen dâiyekmâ arijetâ hengemyongop. ¹⁷ Yawu olop yamâ emet inânjan poropete âlâ, kutje Yesaia sâam, yâkje den kulemguop ya yan bonje Yesuhâlen teteop. Yamâ yuwu.

“Mesek otmu hâhiwin topje topje teteningiop yamâ yâkje mâmâje otningimu tisi mesek biatningiop.”

Den yakât bulâje teteâkgât Yesuje lohimi kijingitje orowâk mem hejgemyongop.

Lok yâhâp Yesu watde sâam olowot.

(Luka 9:57-60)

¹⁸ Mem hejgemyongomu lohimi dondâje mem hawam mewam tuhuwi. Yawu otjetâ kapi ya pilâm âlaengen arine sâam yakât hoj bawalipje ekyongomu wanja mem dengân hâtikgum ariwi. ¹⁹ Yawu otjetâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi âlâje yuwu sâam ekuop. “Gâ yuken yaken otbuat yamâ nâ orowâk.”

²⁰ Sâamu sâop. “Nine topne hâum pâpkuatgât yuwu sâamune nângârâ keterahâk. Songoâmâ nak duwiñan imai. Yâhâ nâiâmâ nak kakjan kerem tatmai. Yâhâ nâmâ Anitâje hângânnohomu ge mansan yamâ emet âlâ ki tatnihiap. Yakât otmâ gâ orowâk arinom otmâmâ girawu otnom?” Yawu sâop. ²¹ Yawu sâamu yanâk lok âlâ yâkâlen ba yuwu sâam ekuop. “Lok pato, nâ awonje bâleap yakât gâ nângânihirâ ari kurihiwe. Kurihim âwurem takamune orowâk arinom.” Yawu sâop.

²² Sâamu sâop. “Yawu ki tap. Lohimi nombotje pâlâmje biwi manmâ Anitâhât den ki lâum manmai yaje kurihijet. Yâhâ gâmâ yiwerenje nâ orowâk arirehât nanjan.” Yawu sâop.

Yesuje siru kuwangimu nâj nâj sâop.

(Mareko 4:36-41 Luka 8:22-25)

²³ Den yawu sâam tij pilâm yahatmâ hoj bawalipje meyekmu orowâk ariwi. ²⁴ Arim tatjetâ dengân tânâmpjan siru pato pilâmu to dondâ bâleop. ²⁵ Yawu otmu wanja kâlehen to gemu guhulakbe sâam olop. Guhulakbe sâam olop yan Yesu wanja hâmejan aman pâlâmje iop. Aman im tatmu hoj bawalipjeje mândem yuwu sâam ekuwi. “Pato, toje harannongomap. Yakât yahatmâ tânnongo,” sâam mândewi.

²⁶ Mândejetâ sâop. “Wongât yen kijingiyehât oai? Anitâje haojmâ ârândâj tihitnenje otmap yakât topje yen ki nanjai me? Wongât biwi yâhâp oai? Nâje yengât galem tatman yakât yu ya otjetâ tânyongowomgât dop ki tap” yawu mon nanjai?” Yawu sâam yahatmâ siru ya kuwangimu to yaje nâj nâj sâop. ²⁷ Nâj nâj sâamu ekjetâ sâtje otmu yuwu sâwi. “Bâe, lok yukât topje girawu? Siru kuwangimu denje lâum sânduk sâamu to yaje nâj nâj yap.” Yawu sâwi.

Yesuje weke bâleje watyekmu gaiakmâ bau yengâlen ariwi.

(Mareko 5:1-17 Luka 8:26-37)

²⁸ To nâj nâj sâamu dengân ya hâtikgum ba nombot endaken kapi âlâ, kutje Gerasene sâam, yan ariwi. Yan ari wanjaembâ lâum kionmâ arijetâ lok yâhâp sumângembâ takamutâ êjakbi. Yâhâ ya yetgât topyetjêamâ yuwu. Yâhâmâ weke bâlejeje mângâeyelekmu

sâp kâlep manmâ gaminiowot. Lohimbi dondâje mâtâp tete yelemâ kinḡityeḡahât otmâ ge tiok taok otmâ mâtâp âlâengembâ ba ariminiwi. Topyetḡe yawu. ²⁹Yesu orop enakbiân weke bâleḡe mângâeyelekbiḡe yuwu sâm ekuwi. “Gâ Anitâhât nanḡe mansat. Gârâmâ ḡâḡe hâhiwin umatḡe ningiwuat yakât sâp ki tâlâhuap. Yakât ḡâḡe girawu otnḡiḡe sâm takat?” Yawu sâwi.

³⁰Yâhâ ya hâlâḡmâ bau kinḡitḡe orowâkḡe tomot tuhum kinbi. ³¹Tomot tuhum kinḡetâ yekmâ yuwu sâm Yesu ekuwi. “ḡâḡe watnenekbe sâm oat otmâmâ âlepḡe watnenekdâ bau enda yeḡḡâlen ari karaknom.” Yawu sâwi.

³²Sâḡetâ sâop. “Âlepḡe nangai yawuâk otḡet.” Yawu sâmu yâk yetḡâlembâ gaiakmâ bau ya yeḡḡâlen ge karakbi. Yawu otḡetâ bau yanḡe sururuk sâm ba hem patoembâ tâwoḡ sâm deḡḡânân kionḡetâ haranyongop. ³³Haranyongomu yan bau galemयोगom manbiḡe ekmâ sururuk sâm ari kapi ya ambolipḡe ekyongowi. ³⁴Ekyongonetâ nânḡâm kuk otmâ Yesuḡe pilâyekmâ âlâengen ariâḡât nânḡâm kapiyeḡambâ toho yakât ekuwi. Yawu.

9

Yesuḡe lok pareḡe yâkât tosa pilâwḡḡiop.

(Mareko 2:1-12 Luka 5:17-26)

¹Yawu nânḡâm ekuḡetâ Yesuḡe hoḡ bawalipḡe meyekmu kapi ya pilâm wanḡaen yâhâm âwurem ikḡe kapi, kutḡe Kapanaum, yan ariwi. ²Ari kinḡetâ yapâ lok pareḡe âlâ mem genelân katmâ lâum yâkâlen ariwi. Lâum ariḡetâ Yesuḡe biwiḡahât topḡe ekmâ nânḡâm lok pareḡe ya yuwu sâm ekuop. “Anitâḡe tosahe yiwereḡe pilâhihiap.” Yawu sâop.

³Yawu sâmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotḡaḡe den sâop ya nânḡâḡetâ bâlemu yuwu sâwi. “Anitâ ikḡak konok tosanenḡe âlepḡe pilâningimap. Lok yuḡeâm Anitâ mem ge katmâ wangiwu sâm oap. Yawu otmu ki ârândâḡ oap.” Yawu sâm Yesuhât nânḡâḡetâ bâleop.

⁴Nânḡâḡetâ bâlemu biwiyeḡahât topḡe ekmâ yan yuwu sâm ekyongop. “Yeḡe nâ nekḡetâ lok bâleḡe otmu yan biwiyeḡaḡe yawu nangai. Ya nânḡâmune ki ârândâḡ oap. Yakât yuwu sâmune nânḡâḡet. ⁵Wuân âi tuhumune ekḡetâ dopḡan otbuap? Yuwu mon sâm ekuwom. “Nâḡe tosahe pilâhihian.” Yawu sâwom me? Me “ḡâ getek yahatmâ geretḡe lâuakmâ ari,” sâwom. ⁶Yakât nine topne yuwu sâmune nânḡâḡet. Nâ Anitâḡe hânḡânnohomu gewangât tosaḡeḡe pilâyinḡim mansan. Anitâḡe âi sâm nihiop yukât topḡe ekmâ nânḡâḡetḡât oan.” Yawu sâm ekyongop. Yawu sâm ekyongom topḡe ekmâ keterakḡetḡât lok pareḡe ya yuwu sâm ekuop. “ḡâ yahatmâ geretḡe lâuakmâ emetḡan ari.” Yawu sâop.

⁷Yawu sâmu senyeḡanâk yahatmâ geretḡe lâuakmâ ariop. ⁸Arimu lohimbi nombotḡaḡe Yesuḡe Anitâhât wâtḡan kinmâ âi miop ya ekḡetâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmuâmâ “Lok yu ki orotḡe oap.” Yawu sâwi. Yawu sâm yan Anitâ mepaewi.

Yesuḡe lok tosaḡeḡe orop dâiyekbe sâm ḡiop.

(Mareko 2:13-17 Luka 5:27-32)

⁹Yesuḡe yapâ arimâmâ lohimbi yeḡḡâlen takesihât tewetsenḡe meyiḡḡiminiwan nâhâlen tohop. Nâmâ Mataio. Yan tatmune yâkḡe nekmâ yuwu sâm eknohop. “Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât nanḡan.” Yawu sâm eknohomu nâḡe yanâk yahatmune orowâk ariwit.

¹⁰Ari nâhât emelan yâhâ sot nende sâm otmâ sâmune kâlehen yâhâwit. Yawu otmutḡe hoḡ bawalipḡe kerehâkḡe net watnelekmâ ḡaḡetâ orowâk kâlehen yâhâwin. Tatmunḡe sâp yanâk bukulipne otmu lok nombotḡe ândâp kârik otmâ Mosehât girem den ki lâum manminiwi yâkḡe nengâlen ḡaḡetâ orowâk menduhuakmâ sot newin. ¹¹Nem tatmunḡe Parisaio lok nombotḡaḡe nen aposolo nenekḡetâ ki ârândâḡ otmu âinongowi. “Wongât Yesuḡe lok bâleḡe yen orop menduhuakmâ lau konok niai?” Yawu sâm âinongowi.

¹²⁻¹³Yawu sâm âinongonetâ Yesuḡe den ya nânḡâm yuwu sâm matḡe ekyongop. “Anḡoân topḡe katmâ Anitâḡe sâmu lok âlâḡe kuleḡḡuop yamâ topḡe yuwu. “Yeḡe orotmemeyeḡe bâleḡe me tosaḡeḡahât otmâ hotom ya uḡetâ nânḡâwan. Yamâ âlepḡe oap. Yanḡe yu

ya âlâ ki oap. Otmu yamâ wahap târjât. Gârâmâ yeŋe biwiyenŋe konohâk otnomai yamâ ârândârj otbuap.” Yawu sâop. Den topŋe yawu tap. Yakât otmâ den âlâen hâum sâumune nâŋgâŋet. Lok mesekeŋe biare dokta yeŋgâlen ki arimai. Lok kundatyeŋe orop me hâhiwin teteyiŋgimapeŋeâm dokta yeŋgâlen arimai. Yakât topŋe yuwu sâumune nâŋgâŋetâ keterahâk. Yeŋgâlen gâtŋe nombotŋeŋe yuwu sâmai. “Nen lok âlepŋe, orotmeme âilonŋo lonŋo otmâ mansain.” Yawu sâmai. Yawu gârâmâ lok yawuya yeŋgât sâam ki gewan. Gârâmâ nâmâ yeŋe lok bâleŋe sâam betyongonŋetâ manmai yawuyaŋe Anitâhâlen biwiyenŋe katŋetgât gewan.” Yawu sâop.

Yesuhât hoŋ bawalipŋe sâp sâsâŋan sot barak ki manminiwi. orotmeme âiŋe yaŋe dop konohâk ki oawot.

(Mareko 2:18-22 Luka 5:33-39)

¹⁴ Yawu sâmu Yoane Baptis orop manbiŋe ga yuwu sâam Yesu âikuwi. “Nen Anitâŋe nâŋgâningimu âlepŋe olâkgât sâp sâsâŋan sot barak manmain. Otmu Parisaio lok yawuâk otmâi. Yâhâ gâhât hoŋ bawalipŋeâmâ sot kutakamai?” Yawu sâwi.

¹⁵ Sâŋetâ sâop. “Yakât den âlâen hâum sâumune nâŋgâŋet. Lok patoŋe imbi miakbe sâam bukulipŋe meyekmu orowâk menduhuakmâ sot um nem heronŋe otnomai. Sot um nem heronŋe otnomaiân sot barak ki tatnomai. Yâhâ hâmbâi mâne kasalipyeŋeŋe taka bukuyeŋe kuŋetâ mumbuap yanâmâ engat hako nâŋgâam sot barak mannomai. Yakât yuwu sâumune nâŋgâŋet. Yiwerenŋeâmâ nâ orowâk mansain yakât otmâ tep âlep nâŋgâmai. Yâhâ hâmbâi mâne nâ nohoŋetâ mumbom. Sâp yan engat hako nâŋgânomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu sâam kinmâ orotmeme embârjân anŋoân otmâ manmâ gawi ya otmu ikŋe orotmeme âiŋe kâsikum yiŋgiop yaŋe ki lâuahowot. Yakât yâhâp yâhâp ya menduhum lâunomaihât dop ki olop. Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâam ekyongop. “Nenŋe sot me salup me âlâlâ hâpu golâenâk mânunŋmâ titâkgum umunŋe sem heŋgengumap. Yâhâ nenŋe hâpu tekaŋan mânunŋmâ kâlâwân katmain yamâ hâpu tekaŋe ya sem hulumu sot yamâ golâ kinmap.” Yawu sâop. ¹⁷ Otmu âlâen yuwu hâum sâop. “Otmu imbi âlâŋe lepa dorokum tâk masipguwuap. Masipgum katmu sâp kâlep tatmâ hâŋgiŋe otbuap. Otmu yakât kakŋan tâk âiŋe orop menduhum lowaim iri osowuap. Iri osomâmâ senŋe âlâlâ mem mânunŋbuawân yan dâimu tiririk sâmu tok sâwuap. Yakât otmuâmâ tâk âiŋanŋak menduhum lowaimain. Lowaim iri osom senŋe âlâlâ umatŋe mânunŋnomân yamâ dâimu ŋirik ŋirik sâam ki tok sâwuap. Yâhâ hâŋgiŋe otmu âiŋe menduhunom yamâ dâimu titâk sâwuap. Yamâ ki orotŋe.” Yawu sâop.

Imbi âlâ mesek umatŋe tetewanŋiopŋe Yesuhât sâŋgum walipgum âlepŋe olop.

(Mareko 5:22-43 Luka 8:41-56)

¹⁸ Yesuŋe den yawu sâam ekyongom kinmu yanâk Yura nengât patonenŋe âlâŋe ga yuwu sâam ekuop. “Baratne yiwerenŋeâk pârâk sâan sâanâk bâleap. Yakât gâŋe mem yahatbuatgât nanŋan.” Yawu sâop.

¹⁹ Yawu sâmu Yesuŋe yahatmâ nen hoŋ bawalipŋe menenekmu ariwin. Arimunŋe imbi âlâ watnenehop yâkât topŋeâmâ yuwu. ²⁰ Imbilipnenŋe emetsenŋe ekmai dop yawu ki olop. Yâhâ imbi yuâmâ emetsenŋe ekma yâhâmu yambu kâiân yâhâp pesuk sâop. ²¹ Yâhâ imbi yaŋe Yesuhât betŋan watmâ ari biwiŋeŋe yuwu nâŋgâop. “O nâ Yesu tetekŋan mem wâiwom yamâ ki orotŋe. Anulakmangât ki wâiwom. In sâŋumŋeâk walipgum âlepŋe otbe.” Yawu nâŋgâop. ²² Yawu nâŋgâam watmâ arimu Yesuŋe sâŋgum bârârâhâk kâlep mânunŋahop. Yan ari sâŋgum potonŋan in walipgumu engatŋe kakŋambâ olelem ekma yuwu sâop. “Wa, toune, gâŋe yiwerenŋe biwihaŋe nâhâlen kepeiat. Yakât otmâ Anitâŋe nâŋgâhihimu hepge saŋ yap.” Yawu sâam ekuop. Yawu sâmu yanâk âlepŋe olop.

²³ Nenŋe yapâ gem ari lok galemŋahât baratŋe bâleop yâkât emet ya hâumâk otmâ ariwin. Arimunŋe emet yakât kâlehen lohimi dondâŋe kahân tatmâ isem we bâle pato nâŋgâwi. ²⁴ Yawu otmâ isem tatŋetâ yuwu sâam ekyongop. “O, baratyeŋeŋe yuâmâ ki bâleap. In aman pâlâmŋe iap. Yakât yen yahatmâ yaehen kionŋet.” Yawu sâam ekyongop. Yawu sâam ekyongomu nâŋgâŋetâ nahat otmu giriŋbanŋiwi. ²⁵ Giriŋbanŋiŋetâ senŋan gerŋetâ

hângâyongomu yaehen gewi. Geñetâ mumuñambâ mem yahalop. ²⁶Otmu kulem miop yakât den pat ya sâm haok tuhuñetâ kapi gotñe tete ya ambolipñe den pat ya nâñgâwi.

Lok yâhâp senyetñe suk sâmü ehowot.

²⁷Yesuñe kapi ya pilâm arimu lok yâhâp senyetñe bok sâsâñe yañe kulem miop yakât den pat nâñgâm betñan ari yuwu sâm ekuowot. “Wâe, Dawitihât sen. Netgât tepge nâñgâ. Gâñe âlepñe tânnotgowuatgât dop tap me bia? “Yawu sâowot. ²⁸Yawu sâm âikum yanjak Yesuhât kâñe munñeâk nâñgâm watmâ emelan gam yâhâowot. Yâhâmutâ yuwu sâop. “Nâñe sâmune senyetñe suk sâmü emet galemñe ekde sâm nangawot, me bia?” Sâmü sâowot. “Oñ, yawu nangait.”

²⁹Yawu sâmütâ senyetñan wâim yuwu sâop. “Nâhâlen biwiyetñe nâñgâm kepeiawot yakât bulâñe teteyitgâk.” Yawu sâop. ³⁰Yawu sâmü senyetñe suk sâmü emet galemñe ehowot. Ekmütâ yuwu sâm ekyotgop. “Kulem yetgâlen tetemu eksawot yu ki sâmütâ pen pen sâmü nâñgânomai.” ³¹Yawu sâm ekyotgop yamâ iliwetmâ den pat ya sâm tetemütâ pen pen sâm arimu lohimi dondâñe nâñgâwi.

Lok kopa âlâñe den olop.

³²Yâhâ Yesu pilâm arimütâ yanâk lok âlâ Yesuhâlen mem takawi. Mem taka yuwu sâwi. “Lok yuâmâ weke bâleñe nâñgâemu den pâpgum kopa otmâ manmap,” sâwi. ³³Yawu sâñetâ weke bâleñe watmu gaiakmâ arimu lañe hâreakmu den huhuho. Den huhumu ekmâ kinbiñe alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Nen embâñgâmbâek kulem yuwuya âlâ ki tetemu ekmâ gamain.” Yawu sâwi. ³⁴Yawu otmuâmâ Parisaio nombotñe Yesuñe kulem miop ya ekmâ nâñgâñetâ bâlemu yuwu sâwi. “O, yuâmâ weke bâleñe ya yengât amboyeñe mâmâñe otbangiap. Yakât otmâmâ weke bâleñe den tem lâuwangim gaiakmâ arim kinsai.” Yawu sâwi.

Lok nombotñe âlâñe tânnongonjetgât Anitâ ulitgumunñe katyehâk.

³⁵Yesuñe kapi ya pilâm kapi tipi tapi tatmâ arap ya biwiñan miti emetñe tap dopñan yâhâm gem Anitâñe tihityeñe otbe sâm oap yakât den pat âlepñe ekyongom manop. Yâhâ lohimi nombotñe mesek me hâhiwin topñe topñe teteyingiop ya gurâ hengemyongop. ³⁶Hengemyongom yekmâ biwiñe yuwu nâñgâop. Lama galemñe biane ihilâk mahilâk manmai yakât dopñeâk lohimi gurâ amboyeñe bia otmu ihilâk mahilâk manmâ gai. Yawu manñetâ yekmâ tepñe nâñgâyingiop. ³⁷Tepñe nâñgâyingim nen hoñ bawalipñe den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Kalamân sot pato tap. Yâhâ bonñe mem menduhunomihât lok getek âlâ. ³⁸Yakât otmâmâ yeñe kalam amboñe, Anitâ, ulitguyetâ âlâkuâk lok katyekbuap. Katyekmu yen orowâk tânahom nep ya tuhunomai.” Yawu sâm eknongop.

10

Yesuñe hoñ bawalipñe meyekmâ âi sâm yingiop.

(Mareko 3:13-19 Luka 6:12-16)

¹Yesuñe nen hoñ bawalipñe kâiân yâhâp menenekmu bamunñe yuwu sâm eknongop. “Weke bâleñe lohimi mem mângâyekbuap yamâ yeñe watyinginomai. Me mesek me hâhiwin topñe topñe teteyingimu hengemyongonomai.” Yawu sâop. Yawu sâm ningim yan mâmâñe otningiop.

²Otmu nen aposolo menenehop nengât kutnenñe yamâ yuwu. Simon yâkât kutñe âlâ Petoro sâm, imiñe Anderea, otmu Yeweri nanyâhâtñe, kutyetñe Yakowo yet Yoane. ³Otmu âlâmâ Pilip, otmu Batolomaio, Toma, otmu âlâmâ nâ Mataio. Nâmâ anjoân lok yengâlen takesihât tewetsenñe meminiwan. Otmu âlâ Alipao nanñe Yakowo, âlâmâ Taraio. ⁴Âlâmâ Simon, yâhâmâ komot âlâen gâtñe topyeñe yuwu. Roma lok ya yengât hâkâñ otmâ watyekne sâm otminiwi yan gâtñe. Otmu bâñeâmâ Yurasi yamâ Karioto kapiân gâtñe. Yâkñeâmâ Yesuhât betñehen kionop ya.

Yesuñe hoñ bawalipñe hângâyongomu ariwi.

(Mareko 6:7-13 Luka 9:1-5)

⁵ Otmu Yesuŋe nen horj bawalipŋe den âlâen hâum yuwu sâm eknongom hângânnon-gop. “Lama ya yengât galem ki otjetâ yanâmâ hiliwahomai. Dop yawuâk Isirae lohimbî nombotŋe yu hiliwahone sâm oai yakât yâk yengâlen tâŋ tâŋâk ari tânyongonomai. ⁶ Tânyongom Anitâŋe tihityeŋe otbe sâm oap yakât den pat ekyongonomai. ⁷ Yawu gârâmâ yeŋe angoân Samaria otmu pâku lohimbî yengâlen ari nep ki tuhunomai. Isirae ambolipŋe nenjanâk yâhâm gem nep tuhunomai.” Yawu sâop. ⁸ Yawu sâm yan nep denŋe yuwu sâm ningiop. “Lohimbî munomai yawuya sâŋetâ mumuŋambâ yahatnomai. Me nombotŋe kundat otmâ mansai ya mem hengemyongonomai. Me hâk bâle otmâ mansai ya gurâ mem hengemyongonomai. Me weke bâleŋeŋe mângâeyekmâ mansai. Yawuya watyîŋginomai. Yawu otyîŋginomai yakât hâmeŋe mene sâm ki nâŋgânomai. Ninak mâmâŋe otyîŋgim yakât hâmeŋe ki meman yakât yengu yawuâk hâmeŋe ki menomai.

⁹⁻¹⁰ Yâhâ âi topŋe katne sâm bāt barak arinomai. Howan ki mem tinanŋunomai. Me hâk katipŋe me pet ya hourâ hourâ gurâ ki miakmâ arinomai. Me kâi katipŋe katmâ yakât kakŋan âlâ ki menomai. Hâkyeŋan tatbuap yawuâhâk. Me itâkat ki golenomai. Me natik ki miakmâ arinomai me tewetsenŋe hakyenŋan ki tatbuap. Lok âlâ me âlâŋe nep tuhunomai yakât hâmeŋe sâm yîŋŋjetâ meŋetâ ârândârj otbuap. Yakât otmâ inâk arinomai.

¹¹ Otmu angoân hângânnyongomune arinomai yan kapi ambolipŋeŋe yuwu mon sânomai. “Wongât takai yakât topŋe sâŋetâ nâŋgâne.” Yawu sâm âiyongoŋetâmâ yeŋe âleŋe topŋe ekyongonomai. Topŋe ekyongoŋetâ lok âlâ me âlâŋe emelan dâim yâhâ katyekŋetâ yanâk tatnomai. ¹² Dâim yâhâ katyekŋetâ yanâmâ yuwu sânomai. “Anitâŋe tihityeŋe otmu yakât wâtŋan kinmâ yâhâm heronŋe kakŋan mannomai.” Yawu sânomai. ¹³ Otmâ yâkŋe yekmâ heronŋe nâŋgâyîŋgim denyeŋe nâŋgâne sânomai yamâ âleŋe yâk yengâlen bulâŋe tetewuap. Yâhâ nombotŋeŋeâmâ denyeŋe nâŋgâŋetâ gemu betyîŋginomai. Yawu otyîŋŋjetâ yengu yawuâk betyîŋgim arinomai. ¹⁴ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongoŋetâ nâŋgâŋetâ gemu bet pilânomai. Nâŋgâŋetâ gemu bet pilânomai yamâ hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋeâk yîŋgiwuap. Yakât otmuâmâ yeŋe kâiyeŋan wahap me bokosok me yu ya horatbuap yamâ tâlim gik beretek meŋetâ gewuap. Ya gemu betyîŋgim pilâyekmâ arinomai. Ariŋetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nâŋgânomai. ¹⁵ Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Sâp patoen Anitâŋe Sotom otmu Gomora kapi ambolipŋeŋe orotmemeŋeŋe bâleŋe otminiwi yakât matŋe yîŋgim menomai. Gârâmâ yeŋe kapi âlâen ariŋetâ betyîŋginomai. Yamâ ya yengât tosa ya tatyîŋgiwuap. Yakât matŋe Anitâŋe hâmbâi umatŋe dondâ yîŋgiwuap.” Yawu sâm eknongop.

Umatŋe âlâlâ teteningimu yan ki lohotŋe otmâ mannom.
(Mareko 13:9-13 Luka 21:12-17)

¹⁶ Otmu Yesuŋe nen topnenŋe nangŋŋinehât den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Lama yamâ pâlâmŋe kinmai. Yâhâ sosonŋeâmâ sâtŋe bâleŋe tatmai. Yawu gârâmâ lama yaŋe dâiakmâ arinomai yamâ sosonŋe yîŋgim neyekbuap. Dop yawuâk nâŋe hângânnyongomune sâtŋe metŋe kâlehen arinomai. Arinomai yan kiŋgityeŋahât otmâ biwi yâhâp ki otnomai. Yakât âlâ torokatmâ sâwe. Songo âlâ kutŋe hewam yamâ nâŋgân nâŋgânŋe tapgât ekmâ nâŋgâm galemahomap. Yakât dopŋeâk yengu yawuâk biwiyenŋe golâek manmâ sâtŋe metŋe ekmâ kewewetmâ galemahom mannomai. Yâhâ nâi kopa yamâ kopa kum den biaek tatmu ekmain. Yenâmâ yakât dop manmâ nep lohotŋan tuhum mannomai. ¹⁷ Nep tuhum miti emetŋe tap dopŋan hawangum nep tuhum mannomai. Nep tuhum manŋetâ kapi ambolipŋeŋe kasa otyîŋgim den âiân katyekmâ yongonomai. Yawu otyîŋŋjetâmâ biwiyenŋe ki orotok sâwuap. ¹⁸ Otmu yakât âlâ torokatmâ sâwe. Yeŋe nâhât den yu lâum manŋetâ yakât meyekmâ kiapgâlen ari den âiân katyekmâ mem âi pâi tuhuyeknomai. ¹⁹ Mem âi pâi tuhuyeknomai yan “Den mâtâpŋe girawu watmâ sâm ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ keterakyîŋgiwuap,” yawu nâŋgâm ki gorâyîŋgiwuap. ²⁰ Sâp yanâmâ Awoŋnenŋeŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângâŋgumu ge den âlâlâ nâŋgân nâŋgânŋeŋan katmu nâhât den pat âleŋe ekyongonomai.

²¹ Otmu sâp yan umatŋe topŋe topŋe teteyîŋgiwuap yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Imi ata yeŋahâk ahom hionjaknomai. Yakât otmâ dâiakmâ kiap yengâlen ari den âiân

karaknomai. Otmu âwâ nan yerjahâk ahom hiorjaknomai. Hiorjakmâ lok kunje yengâlen ari den âiân karaknomai. Den âiân karaknetâmâ nombotje mem âlâlâ tuhuyekmâ yongojetâ munomai. ²² Yakât torokatmâ âlâ sâwe. Yen orop biwinnenjae kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yakât otmâ nâ mem âlâlâ tuhunekjetâ hâhiwin nângâman yakât dopjeak yen gurâ hâhiwin yingjinomai. Hâhiwin yingjetâ yanâmâ hâkyeje ki ihiwe ihiwe otmu lohottje otmâ betnihinomai. Yeje kârihem kinnomai yanâmâ Anitâje meyekmâ manman kârikjan katyekmu mannomai. ²³⁻²⁵ Yâhâ mitihât kasa je yen meyekmâ den âiân katyekmâ yongom watyekjetâmâ kapi ya pilâm âlâen arinomai. Yâhâ mem âlâlâ tuhuyekjetâ hâhiwin kakjan mannomai. Hâhiwin kakjan mannomai yakât den âlâ yuwu sâmune nângâjet. Kasalipyenjae taka nimnaomlipyeje me âwâ mâmâlipyeje yamâ kapam dop konohâk yongonomai. Yakât nimnaomlipyeje kapam hewewerj yongonomaihât dop ki tap. Yâhâ papatolipyenjae me lok inje ya gurâ yawuâk dop konohâk tuhuyeknomai. Lok kunje me hoj bawalipyenjae ya gurâ yawuâk. Otmu ninahât sâwe. Nâmâ kunyeje otmune yeje nâhât den tem lâum hoj banihim mansai. Gârâmâ lohimbî nombotjae nâhât imbiâk yuwu nângâm hilipgumai. Nâhâtje weke bâleje yengât kunyeje kutje Satan, otmâ kutje âlâ Besewulu ya je mâmâje otbângimu âi yu mem manmap yawu nângâmai yamâ imbiâk nângâmai. Yengât gurâ dop yawuâk nângâm kasa otyingim mem âlâlâ tuhuyekmâ mem ge katyeknomai. Yakât otmâ den âlâ yuwu sâmune nângâjet. Yejeâmâ Isirae kapi ambolipje yengâlen âi ki tuhûm pesuk pilânetâek Awojnaje yâhâpje hângânnohomu gewom. Yâhâ nâhât komolân gâtje âlâ me âlâje ki lohottje otmâ pilânekâm âlâhâlen ariwuapje yakât matje âlepeje menomai.

Nimbilan yâhâp ki otnom.

(Luka 12:2-7)

²⁶ Yawuhât den yu torokatmâ sâwe. Tihângen wahap yu me ya otmâ gai. Ya ki tik tatbuap. Hâmbâi tetekjan tetemu eknom. Yâhâ yu me ya otmâ kurihiakmai. Ya gurâ tetekjan tetemu eknom. ²⁷ Yakârâmâ yuwu sâmune nângâjet. Yenâmâ nâ orowâk manmain. Yawu gârâmâ den nombotje nenjiâk tatmâ ekyongoman ya hâmbâi ekyongojetâ nângânomai. Yâhâ nâje den halowân sâm ekyongom mansan. Yamâ hâmbâi yeje lok senyenjan kinmâ ekyongonomai.

Anitâje tihitnenje otmap.

²⁸ Ekyongonomai yakât topje yuwu sâmune nângâjet. Lok senyenjan kinmâ den ekyongojetâ nângâjetâ nahat otmu yen nombotje yongojetâ munomai. Yongonomai yamâ umut biwiyenjae ki hilipgunomai. Lok topnenje yawu tap. Yakât otmâ yeje ya yengât ki kingityenahât otnomai. Yâhâ Anitâhât topjeâmâ âlâ tap. Hâmbâi mâne yâkje konok umut biwiyenjae hilipguwuapgât dop tap. Yakât otmâ yeje yâkât den konok lâum mannomai. ²⁹ Otmu yakât âlâ sâwe. Anitâhât den lâum manmain nen haonjâ arândâj Anitâje tihitnenje otmap yakât topje nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâjet. Giroj giroj ekmain yamâ nâi tânjât. Yamâ ki galemgumain. Yawu gârâmâ giroj giroj âlâ mumbuap yakât topje hibim ambonjae emet inânjan nângâmu tap. ³⁰⁻³¹ Yawu gârâmâ nenâmâ giroj giroj yakât dop bia. Nenâmâ Anitâ ikje kundenje towat manmain. Yawu otmâ Anitâje topnenje kerehâk nangap. Somotnenje tipi tapi yakât topje gurâ nângâmu tawâk. Yâkje tihitnenje otmap. Yakât nângâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ yâhânôm.

Topnenje ki kurihiakmâ Yesu betbânginom.

(Luka 12:8-9)

³² Lohimbî âlâ me âlâje “Yesuhâlen biwinaje kepeim tem lâuwangim mansan,” yawu sâm lohimbî ekyongonomai yâhâmâ hâmbâi nâje hibim awojnahât senjan kinmâ topyenje sâm tetemune Anitâje manman kârikjan katyekbuap. ³³ Yâhâ lohimbî âlâ me âlâje topyenje kurihiakmâ “Nâ Yesu ki nângâwangjan,” yawu sânomai otmuâmâ nâku hibim awojnahât senjan kinmâ “Nâ ki nângâyingjan,” yawu sâwom. Lohimbî yawu otmai ya je matje umatje menomai. Yawu.

Yesuje giop yakât lohimbî hionjakmâ mansai.

(Luka 12:51-53 14:26-27)

³⁴Otmu âlâ yuwu sâmunne nângâñet. Yegeâmâ nâhât yuwu ki sânomai, “Nâhât yamâ buku konok otnehât himbimâmbâ giop.” Yawu ki sânomai. Yakât sâmunne nângâñet. Nâñe hânân gewan yakât yen hionjaknomai. ³⁵Nanlipyeñe âwâlipyenye betyinginomai. Me baralipyenye mâmâlipyenye betyinginomai. Me imbilipyenye iranlipyeñe betyinginomai. ³⁶Yawu otmâ hep torehenlipyeñe hionjakmâ kasa oranjinomai. ³⁷Otmu yakât topñe yuwu sâmunne nângâñet. Lohimbî âlâ me âlâñe biwi nângân nângânñe âwânñe mâmânñe yengâlenâk katmâ kepeiyekmâ nâhât âi yakât nângâmu giap. Me nanñe baratñe yengât biwiñe kepeiyekmâ nâhât âi yakât nângâmu giap. Lok yawu otmâ yengât nângâmunne ki ârândân otmâp. Yakât otmâmâ nâhât pat ki otñetâ yanâmâ Anitânñe umatñe yingimu menomai. ³⁸Otmu lok âlâ me âlâñe nâhât den lâum âi tuhuñetâ bukulipyenye nângâm bâleyingim hilipyongone sâm otñetâ yanâmâ, “Bukulipñe hâhiwin nihimai” sâm hâkyenye alitmâ mannomai. Lok yawuya nâhât pat ki otñetâ yanâmâ Anitânñe umatñe yingimu menomai. ³⁹Otmu lok âlâ me âlâñe ikñe manmanñe âlepñe yawuâk mem mete tumum manbuap lok yawuya hâmbâi hiliwahowuap. Otmu lok âlâ me âlâñe nâhât nângâmu bulânñe otmu ikñe manmanñe ki alitmâ manbuap. Lok yawuya yamâ nâñe manman kârikñe warñmune manmâ yâhâwuap.

Buku orangim mannom yakât hâmeñe menom.

(Mareko 9:41)

⁴⁰Otmu yakât âlâ torokatmâ sâwe. Lohimbî âlâ me âlâñe nâ buku otnihimai. Lohimbî yañe nâ otnihaiin sâm yan awoñne hânñanmohomu gewan ya otbañgimai. Gârâmâ benñe nâñe yawuâk hânñanyongomune ariñetâ buku otyingimomai. Lohimbî yañe yen gurâ otyingiaian sâm yan nâ otnihinomai. ⁴¹Otmu yakât âlâ sâwe. Lok âlâ me âlâñe Anitâhât hoñ bawa âlâ ekmâ buku otbañginomai. Yawu otnomai yakât matñe hâmbâi Anitânñe ikñe hoñ bawa hâmeñe warñbuap dop yawuâk lohimbî ya yingiwuap. ⁴²Yâhâ lohimbî biwi nângân nângânñe nâ hikunekmâ nâhât den lâum manmai. Yâk yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe senñe âlâlâ pânimâ manñetâ lok nombotñe towat yekmâ nâhât hoñ banihim mansai sâm tânyongonomai, me to osom yingñetâ nenomai yakât hâmeñe gurâ hâmbâi menomai. Yawu.” Yesuje den yawu sâm hoñ bawalipñe nen eknongop.

11

Yesuje Yoanehât sâop.

(Luka 7:18-35)

¹Yesuje nen hoñ bawalipñe kâiân yâhâp eknongom pesuk pilâm, yapâ yahatmâ kapi hâlânñmâ tatmâ arap ya yengâlen ari den kâsikum yingñeop.

²Sâp yanâmâ Yoane pâi emetñan katñetâ talop. Katñetâ talowân Yesuje kulem topñe topñe miop yakât pat ya nângâm biwi yâhâp otmâ yuwu nângâop. “Lok pato kulet sâwanñi sâm Anitânñe âi nihioy ya tumum mansan. Lok pato yuâmâ Yesu me âlâhât mambotbom.” Biwiñe yawu nângâm hoñ bawalipñe nombotñe hânñanyongomu, ari yuwu sâm Yesu âikuwi. ³“Anitânñe lok âlâ hânñangumu ge tihitnenñe otbuap sâmain ya gâ? Me âlâhât mambotnom?”

⁴Yawu sâm âikuñetâ yuwu sâm ekyongop. “Yenâmâ ari kulem topñe topñe mian yukât Yoane ekunomai. ⁵Nâñe senyeñe bok sâsânñe ya walipyongomune senyeñe suk sâmu eksai. Otmu lok pareñe manmai ya hengemyongomune târârâhâk bam gai. Otmu hâk bâle manmai ya gurâ hengemyongomune âlepñe otmâ mansai. Otmu ândâpyenye bok sâsânñe ya gurâ hengemyongomune ândâpyenye pâroñ sâmu den nangai. Otmu nombotñe bâlewî ya mumuñambâ mem yahatyekmune mansai. Otmu kewilâyekñetâ mansai ya nine den pat âlepñe ekyongomune nângâm biwiyeñe heronje otmâ mansai.” Yawu sâm Yoane ekunomai. ⁶Yakât âlâ sâwe. Yawu otyingim mansan yakât otmâ lok âlâ me âlâñe nâhât nângâm biwi yâhâp ki otmâ ya yengât nângâmunne tepne heronje oap.” Yawu sâm ekyongom hânñanyongomu âwurewi.

⁷Hângânyongomu âwurem arijetâ Yesuje Yoanehât topnje lohimi kinbi ya yuwu sâmu ekyongop. “Yoane lok ki manmaiângen ari manop ya lohimiñe ekne sâmu yâkâlen ariwi. Otmu yakât den âlâen hâum sâwe. Siru pato pilâm âliwahap mem gâsuk gâsuk tuhumu ekmâ âlemâi. ⁸Yawu olop ya ekne sâmu yakât ariwi me bia? Me lok âlâñe hâk katipñe sekñe âlepñe mânunjakmâ manop ya ekne sâmu ariwi me? Lok hâk katipñe sekñe âlepñe mânunjakmaiñeâmâ lok kutdâ yengât emelanâk tatmai. Yâhâ lok ki manmaiângen ki manmai. Yakât otmâ wuân bân ekne sâmu yaken ariwi? ⁹Yakât yuwu sâmune nângâñet. Yoaneñe Anitâhât den pat sâmu tetem gaop ya nângâne sâmu ariwi. Yâhâ emelâk Anitâhât poropetelipñeñe yâkât den tâmbâlipyeñe ekyongom manbi ya yengât kunyeñe pato oap. ¹⁰Yâkât nângâm emelâk Anitâñe den sâop ya yuwu tap. “Gâñe nine topne sâmu tetem ekyongorâ nângâñetgât nine hoñ bawane hângângumune kulet sâhihim mâtâp menjihiwuap.” Den yuwu tap. Kulet sâop yamâ Yoane.

¹¹⁻¹⁵Yawu gârâmâ Yoanehât topnje nângâñetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângâñet. Poropete lok, Mose otmu lok nombotñeñe Anitâñe tihitnenñe otmap yakât den pat ekyongom gawi. Yâhâ den ekyongowi ya yawuâk Yoaneñe potonñe sâmu teteop.

Yawu otmâ yeñe biwiyenñe yuwu mon nângâmai. “Emelâk poropete âlâ, kutñe Elia sâmu yâkñe yâhâpñe hohetnenñan tetem manmâ kutdâhât mâtâp mewangiwiuap.” Biwiyenñe yawu nângâmai yakât bonñe yamâ Yoanehâlen teteap. Yoanehât yawu nângâñetâ keterahâkgât biwiyenñan katmâ nângâm mannomai.

Otmu torokatmâ sâwe. Yoaneñe ya topñe katmâ mem gaop. Topñe katmâ, Anitâñe bulâñanâk tihitnenñe otmap ya ekyongomu nângâm biwiyenñe heronñe otmu yakât bonñe mene sâmu manmâ gai. Otmu yakât den yuwu sâmune nângâñet. Anitâñe Yoane nep wajmu miop yakât nângâmu yahatmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâñe Yoane wanginomialhât dop ki tap. Yoaneñe kulet sânihim âi mem gaop yamâ nine topne ki nângâm hergenñum mansap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâñe nâhât den pat âlepñe yu nângâm Anitâhâlen biwi nângân nângânyenñe katnomai yanñeâmâ Yoane wanginomial.

Yesuhât den hâkâñ otmâ betbanggiwi.

¹⁶Yen biwi yâhâp otmâ mansai yakât keterakyiñgiâkgât den girawu yaen hâmu sâmune nângâñetâ keterakbuap. Yuwu mon? Nimnaom titipâñe sombem patoen hârum konok otmâ tatnomai. Tatmâmâ komot âlâ tatnomaiñe komot âlâ yuwu mon ekyongonomai. ¹⁷⁻¹⁹“Nenñe yahatmâ kep tuhumu âlâlâ otbin. Gârâmâ yen orowâk tuhune sâmunñe ki tânnongowi.” Yawu otnomai yakât topñe teteâkgât yuwu sâmune nângâñet. Yakât dopñeâk Yoaneñe heronñe olâkgât nângâwi. Yamâ nângâwi âi mem gaop yamâ olop. Yakât otmâ yâkât hâkâñ otmâ sâmu ge katbi. Otmu âlâku torokatmâ hâmu sâwe. Sâp âlâen nimnaom titipâ komot âlâ tatnomaiñe komot âlâ yuwu sâmu ekyongonomai. “Âo, nen we bâle nângâm otmâ omba hakoâk isewin. Yawu otbin yan yeñe ki nenekbi. Yakât otmâ nângâmunñe bâleap.” Yawu sânomai. Yakât dopñeâk yeñe otmâ mansai. Gârâmâ yeñe oai yan ki torokatmâ mansan. Yakât otmâ yen nâhât hâkâñ oai. Yakât yuwu sâmune nângâñet. Emelâk Yoaneñe to kârikñe me âlâlâ ya nembâpgât dop yamâ yâkñe ki neminiop. Yakât yeñe yuwu sâwi. “O, lok yuâmâ weke bâleñeñe mâmâñe otbangimu yawu otmap.” Yawu sâwi. Yâhâ nâmâ Anitâñe hângânnohomu ge sot kâle neman. Yakât otmâ yeñe nâhât yuwu mon nângâmai. “O, lok yuâmâ sot pato kutakumap. Otmu takesi meme lok otmu lok komborâ yâk orop buku orangim gamai.” Nâhât yawu sâmai. Yawu gârâmâ yakât sâwe. Anitâñe den sâop ya tijâk lâumu manmai ya yengât orotmemeyenñe ekmâ nângâñetâ bonñe otbuap. Yawu.” Yawu sâop.

Lohimi biwi kârik otmâ manbi ya Yesuje sârekyongop.

(Luka 10:13-15)

²⁰Emelâk Yesuje kapi hawamgum kerehâk manmâ kulem topñe topñe memu ekbi. Yakât otmâ orotmemeyenñe bâleñe me kiñgoñ ya ki pilâm metem biwiyenñe Anitâhâlen kepeim manbi. Yakât nângâm hemgât pat otbi yakât sârekyongom yuwu sâmu ekyongop.

²¹“Main, Korasin otmu Besaita kapi ambolipñe yen, Yengâlen kulem topñe topñe mem

gamune ekrejetâ târjât otmâ gamap. Yamâ Tiro Siron kapi ambolipnaje kulem yawu ya ekbi mâne orotmemeyenje bâleje betbangim biwiyenje Anitâhâlen katbâi. ²² Yawu gârâmâ yenje manman bâleje mansai ya ki pilâm Anitâhâlen biwiyenje katsai. Yakât otmâ hâmbâi Tiro Siron kapi ambolipnaje umatje menomai ya wangim yenje umatje amoknjan menomai. ²³ Otmu Kapanaum kapi ambolipnje yengât sâwe. Yen gurâ yenjahât nângânetâ yahatmu hâk mepae otmâ yuwu sâmai. “Nenâmâ emelâk himbingât pat otmâ mansain.” Yawu sâmai. Ya ki tap. Yengâlen kulem topnje topnje mem gamune ekrejetâ târjât otmâ gamap. Yakât yuwu sâwe. Sotom kapi ambolipnje kulem yawuya ekbi mâne orotmemeyenje bâleje ya ki pilâm biwiyenje Anitâhâlen katjetâ matje kâlâpnje ki seyebâp. ²⁴ Yawu gârâmâ yenje orotmemeyenje bâleje ya ki betbangim Anitâhâlen biwiyenje katsai. Yakât topnje yuwu sâmune nângânet. Sâp patoen Sotom kapi ambolipnaje orotmeme bâleje otmâ gawi yakât matje menomai. Otmu yen gurâ yawuâk orotmemejenje bâleje torokatmâ mansai yakât yenjeâmâ Sotom ambolipnaje menomai ya wangim umatje pato hâlilije menomai.” Yawu sâop.

Yesuje biwi sânduhân katnenekbuap.

(Luka 10:21-22)

²⁵ Yawu sâm Yesuje yuwu sâm âwânje ekuop. “Awoŋ, hân himbim kândikyotgon amboje, gâhât tep âlep pato nângâhilian. Otmu lok nombotnaje gâhât topge nângâne sâm nângân nângân emetjan yâhâwi. Parisaio otmu Sarukaio lok yawuya. Yawu gârâmâ nânje gâhât den lâum manmâ gan yakât dopneak yâkŋe lâum manmâ gai mâne ârândâŋ otbâp. Yakât topnje nângâmai hât nângân nângânyenje ki mem hewewerj tuhuyingimat. Yawu gârâmâ lok nombotnje, kutyenje bia, belângen manmai yajeâmâ topne nângânetgât gâŋe nângân nângânyenje mem hewewerj tuhuyingimat. ²⁶ Âo, gâŋe nângâmat, yawuâk tetemap. Yakât mepaeheksan.” Yawu sâm âwânje ekuop.

²⁷ Âwânje yawu sâm ekum yanjak purik sâm yuwu eknongop. “Himbim amboje tatmap yâhâmâ awoŋne. Yâkŋe mâmânje otnihimu wuân me wuân otbomgât dop tap. Otmu nânje awoŋnahât topnje nângâwangim henggenjan. Yawu gârâmâ lohimbim nombotnaje awoŋnahât topnje nângânetgât sâwom yamâ yâkŋak nângânetâ keterakbuap.

²⁸ Otmu ninahât topne sâwe. Nâ lohotnjan manmâ biwi yâhâp ki otman. Yakât otmâ wuân me wuân otbehât nângâman yamâ ki gorânihimnap. Bia. ²⁹ Otmu nânje yen tihityenje otbe sâm oan. Yakât yen umatje topnje teteyingimu hâhiwin me gorâ kaknjan manjetâ biwiyenje orotok sâmapgât nâhâlen garjetâ biwi sânduk yingimune lohotnjan mannomai. ³⁰ Otmu nâhâlen biwiyenaje kepeim mannomai yanâmâ mâmânje otyingimune nâhât wâtnan kinmâ biwiyenje ki orotok sâwuap. Otmu umatje teteyingimu yan ki pârâk pilânomai.” Yawu sâm eknongop.

12

Yesu hoj bawalipnje orop tatmâ nângâ nângâ sâp ya kuwi. kalamân ari sot mem newi.

(Mareko 2:23-28 Luka 6:1-5)

¹ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuje hoj bawalipnje nen kerek menenekmu âi kalam biwiŋambâ gem ariwin. Gem ari mâtâp tânâmnjan po irik irik ningiop. Yawu otmâmâ buku nombotnje yengât kalamân sot talop ya mem newin. ² Mem nemunje Parisaioŋe nenekmâ Yesu yuwu sâm âikuwi. “Gâ wongât ândâp bok oat? Moseje girem den kulemguop ya lâum âun yu tatmâ nângain. Girawu otmâ hoj bawalipnje orop ari buku nombotnje yâk yengât sot golâ mem niai? Ya otjetâ yekmunje ki ârândâŋ oap.” Yawu sâm ekuwi.

³ Yawu sânetâ purik pilâyingim sâop. “Emelâk embâŋân Dawitiŋe olop yakât den pat sâlikum ki nângâm henggenjumi. ⁴ Yakât topnje nângânetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângânet. Sâp yan Anitâhât hotom um manbiŋe banga tuhun Anitâhât pat sâm katminiwi ya yâkŋe konok neminiwi. Lok injeâmâ bia. Hilâm âlâen Dawiti otmu ikŋe tembe lâulipnje po ondop yingiop. Yawu otmâ yâkŋe Anitâhât miti selepnjan yâhâm ya ihilâk mem newi. ⁵ Yakât den yuwu sâmune nângânet. Moseje sâmu kulemguwi ya topnje sâlikum ki nângâm henggenjumi. Tatmâ nângâ nângâ sâp ârândâŋâk hotom um manbiŋe yapâ mem

nāngām yuwu sām ekyongop. “Yeŕe nāngām tâpikguai yakât den âlâen hâum yuwu sâmunne nāngâŕet. Lok komot konohâk mansaiŕe yahatmâ ahom hioŕakmâ tiok taok otnomai yamâ kutyeŕe biatbuap. Yâhâ kapi âlâ konohâk tatmaiŕe, yeŕjahâk yahatmâ ahom hioŕaknomai yamâ kâwurumyeŕeâk kinbuap. Yakât torokatmâ sâwe. ²⁶ Satangât komotŕak ahom hioŕaknomai yamâ den yan yuwuâk otmâ hiliwahom kuriŕ ſânomai. Yâhâ nâŕe Satangât wâtŕjan kinmâ âi yu mian mâne bulâŕe ki tetembâp. ²⁷⁻²⁸ Nâmâ Anitâhât wâtŕjan kinmâ weke bâleŕe watyekmâ yan amboyeŕe Satan ya mem ge katsan. Yakât otmâ âlâku yu torokatmâ sâwe. Yeŕe imbiâk nâhâtŕe Satangât wâtŕjan kinmâ weke bâleŕe watyeksap yawu nāngâmai. Yakât nâŕe yuwu sām purik pilâmunne nāngâŕet. Yeŕe âlâhât wâtŕjan kinmâ weke bâleŕe watyeksap? Yeŕe “Anitâhât wâtŕjan kinsain” yawu sâmai. Girawu otmuâmâ nâhât yawuâk ki nāngâmai? Yeŕe nâhât nāngâm tâpikgumai, yawu nanŕan. Yawu gârâmâ Anitâŕe tihityeŕe otmâ wawaeŕekmâ nâ hāngânnohomu ge âi yu mem mansan.”

²⁹ “Nine topne teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâmunne nāngâŕet. Lok sâtŕe âlâŕe hâmbâŕe mem hanŕalakmâ tembe talam lâuakmâ tenŕgâen irik irihâk kinbuap. Kinmu yanâmâ kasarŕe taka kombo mewarŕgiwe sām otmu ahomawot. Ahom yan kasarŕe kum itit kiom bâleŕe tuhuwarŕgiwuap. Yakât dopŕeâk nâŕe Satan mem ge katbom. Yakât otmâ yâkât weke bâleŕe watyekmunne gaiakmâ arai.

³⁰ Yakât torokatmâ yuwu sâmunne nāngâŕet. Lohimbi nombotŕeŕe nâhât nāngâŕetâ tâŕŕet otmap yâkŕeâmâ nâhât kasa manmai, yawu nanŕan. Yâhâ nombotŕe biwiyeŕe pâlâmŕe manmâ ki tânnohomaiŕeâmâ mâtâp manŕunihimai dop yawu otmap. Yawu nanŕan. ³¹⁻³² Yakât otmâ âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Lok âlâ me âlâŕe otŕetâ bâlewuap. Me Anitâŕe âi sām nihim hāngânnohomu gewan nâhât nāngâŕetâ tâŕŕet otbuap. Me nâhât nāngâŕetâ giâkgât lohimbi biwiyeŕan kioŕnomai. Orotmeme yawuya ki witgum mannomai ya yeŕgât tosa yamâ Anitâŕe pilâŕiŕgiwuapgât dop tap. Otmu torokatmâ sâwe. Lok âlâ me âlâŕe Anitâhât Wâtŕgât māmâŕjahât Heakŕe yu me ya otbuap ya ekmâmâ yuwu mon sâwuap. “Bâe, âi yukât amboŕe yamâ Satan.” Yawu sām yan âi ya ekmâ Satangâlen gâitbuap. Yawu otmâ yâhânomai ya yeŕgât tosa Anitâŕe pilâwarŕgiwuapgât dop âlâ ki tap. Lohimbi yawuŕeŕe tosa pato menomai.” Yawu sâop.

Anitâŕe biwinenjahât topŕe ekmâ nāngâmap.

(Luka 6:43-45)

³³⁻³⁵ Otmu Yesuŕe ikŕe biwijnahât topŕe nāngâŕetâ teteâkgât den âlâen hâum Parisaio yuwu sām ekyongop. “Nenâmâ be yakât topŕe nanŕain. Be esenŕe ya ekmâmâ bonŕe yamâ ketŕe niap me galarŕ siap me bia, yakât ki nāngâmain. Galarŕ semu yanâmâ be yu bâleŕe sām hindâm kârâm tâtuk memain. Yâhâ bonŕe âlepŕe otmuâmâ hindâm mem ari um nemain. Yawu. Otmu âlâ torokatmâ sâwe. Kâpi yakât topŕe nanŕain. Esenŕe gimbanŕum kinmuâmâ bonŕe âlepŕe ki kinbuap sâmain. Yâhâ esenŕe aiakmâ kinbuap otmuâmâ hâmbâi bonŕe âilonŕo kinbuap yawu sâmain. Yawu gârâmâ nenŕe kâpi esenŕeŕe towatŕe girawu tetemap ya ekmâ yanâmâ gâmâlâk kâpi bonŕe girawu kinbuap yakât be nāngâmain. Yawu gârâmâ lok nenŕe topnenŕe dop yawuâk ekmâ nāngâmain. Lok âlâ me âlâŕe otŕetâ âlepŕe otmap ya yekmâ lok mulunŕe sâmain. Yâhâ lok âlâ me âlâŕe otŕetâ bâlemu kiŕgoŕ manmai ya yeŕgât lok bâleŕe sâmain. Yakât otmâmâ nine topne sâmunne nāngâŕetâ keterahâk. Nâŕe lok heŕgemyongom mansan ya yeŕe ekmâ imbiâk nâhâtŕe Satanŕe māmâŕe otbangimu heŕgemyongoap nāngâmai. Yakât nāngâmunne bâleap. Yenâmâ lok perâkŕe, biwi nāngân nāngânyeŕe bâleŕe. Yakât otmâmâ lauyeŕambâ den perâk yawuâk ga takamap. Yawu yekmâ nanŕan. ³⁶⁻³⁷ Yawu gârâmâ sâp patoen yanâmâ yeŕe den perâkŕe, me den guruk, den yawuya sâmai. Anitâŕe manmanyeŕe ekmâ yakât matŕe ikŕiâk ikŕiâk kâpekyiŕgiwuap.” Yawu sâop.

Yesuŕe kulem âlâ tuhuâkgât Parisaioŕe ekuwi.

(Mareko 8:11-12 Luka 11:29-32)

³⁸ Yesuŋe den ya sâŋ tetemu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Parisaio lok nombotŋaje yuwu sâŋ ekuwi. “Lok pato. Gâŋe kulem topŋe topŋe mem gat yakât âlâ mendâ ekmâ topŋe nâŋgânehât nâŋgain.” Yawu sâwi. ³⁹ Yawu sâŋetâ yuwu sâŋ purik pilâyŋgiop. “Lohimbi hârok yengât topyeye girawu tap yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Imbi kondarâŋe lok ihilâk orop manmai dop yawu. Yeŋe biwi yâhâp otmâ kulem witgumâk eknehât nâŋgâmai. Yâhâ nâmâ kulem konohâk memune eknomai. Yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Anŋoân poropete âlâ, kutŋe Yona sâŋ, yâhâmâ inŋan patoŋe kereŋgetmu tepŋe kâlehen ge hilâm kalimbu talop. ⁴⁰ Yakât ninan hâum yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Nâmâ Anitâŋe hâŋgânnohomu gewan. Otmu hân kâlehen ge imbom. Tatmune hilâm kalimbu pesuk sâŋmu yapâ yahatbom. ⁴¹ Otmu torokatmâ sâwe. Yawu gârâmâ Yonaŋeâmâ kapi âlâ, kutŋe Niniwe sâŋ, ya ambolipŋe ari girem den ekyongomu orotmemeyeŋe bâleŋe pilâm yâkât den nâŋgâwi. Yâhâ otbi yamâ yeŋe oai yakât dop bia. Yeŋeâmâ kunyeŋe kârikŋe otmâ nâhât den nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm orotmemeyeŋe kiŋgoŋ torokatmâ mansai. Yakât otmâmâ sâp patoen Niniwe kapi ambolipŋeâmâ lok senyeŋan yahatmâ kinmâ yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe witgum oai yengât topyeye mem tetem anŋun yŋŋiŋetâ ekbom. Nâ Yonahât kunŋe mansan. Yakât otmâmâ nâhât den kunetâ nâŋgâmmune bâleap. ⁴² Yakât den âlâ sâwe. Anŋoânâmâ lok âlâ, kutŋe Solomon sâŋ, Dawiti nanŋe ya nâŋgân nâŋgânŋe pato tatbaŋgiop. Otmu yâkât kut patŋe ya emelâk sâŋ harŋ tuhuŋetâ arimu imbi pato âlâ kapi kâleŋeŋehen manopŋe nâŋgâop. Nâŋgâm yanâmâ ekbe sâŋ tohop. Yakât sâŋmune nâŋgâŋet. Solomongât nâŋgân nâŋgân pato tatbaŋgiop. Yawu gârâmâ nâmâ Solomongât kunŋe mansan. Otmu nâŋe kapi kâleŋeŋehen ki mansan. Hohetyeŋan manmâ den kâsikum yŋŋim mansan. Yamâ yeŋeâmâ nâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmâp. Yakât otmâ mem ge katneke sâŋ oai. Yakât otmâ hâmbâi sâp patoen imbi pato yaŋeâmâ lok senyeŋan yahatmâ kinmâ yeŋe nâhât den kum mansai yengât topyeye sâŋ tetemu anŋulaknomai. Yawu otŋetâ Anitâŋe yakât matŋe âlâku ikŋeâk ikŋeâk yŋŋiwuap.

Weke bâleŋaje weke bâleŋe nombotŋe dâiyekmu lok mâŋgâeyekmai.

⁴³ Nâŋe yengât topyeye yu sâŋ pitiŋgum heŋgeŋgumune nâŋgâŋet. Yeŋe yuwu nâŋgâm tâpikgumai. “Nenjahâk kuwihakmâ manman âlonoŋo manmâ yâhânôm.” Yen yawu nâŋgâm tâpikguai yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Weke bâleŋaje lok âlâ mâŋgâemap ya gaiakmâ emet sondaŋâŋen ariwuap. Otmu lok ondopgâlen karakmâ mem bâlewe sâŋ yakât pâinmâ manbuap. ⁴⁴ Pâinmu biatmu yuwu nâŋgâwuap. “O, emelâk lok âlâ mem mâŋgâeminiwan. Gârâmâ lok yamâ ninahâk gaiakmâ tohowan. Yawu gârâmâ âlâkuâk âwurem ari lok yâkâlen karakbom.” Yawu sâŋ âwurem ari ekmâ yuwu sâwuap. “Bâe, lok yuâmâ heŋgemahom mansap. Nâhât wâtne tipiŋe. Yakât otmâ weke bâleŋe nombotŋe wâtyeŋe pato tap ya ari meyekbom. Ari meyekmune taka orowâk menduahuakmâ lok yu mâŋgâenom.” Yawu sâop. ⁴⁵ Yawu sâŋ ari weke bâleŋe bôt nombotgen yâhâp ya meyekmu taka lok anŋoân hâhiwiw kakŋan manop yamâ witgum mâŋgâeŋetâ umatŋe dondâ tetewâŋgimu manbuap. Yakât otmâ yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Yeŋe yejahâk heŋgemahom mannomaihât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

*Yesuhât hep torehenlipŋe
(Mareko 3:31-35 Luka 8:19-21)*

⁴⁶ Den yawu sâŋ ekyongom tatmu yanâk ikŋe hepŋe torehenlipŋaje taka tirek topŋan kinmâ yuwu sâwi. “Atanenŋe gâ tat me?” Yawu sâwi. ⁴⁷ Yawu sâŋetâ lok âlâ yan talopŋe yahatmâ yuwu sâŋ ekuop. “Wâe, emba nâŋgâ. Torehenlipŋaje taka tirek topŋan kinmâ gâhât yai.” ⁴⁸ Yawu sâŋmu Yesuŋe nenekmâ yuwu sâŋ eknongop. “Hepne torehenlipne taka kinsai. ⁴⁹⁻⁵⁰ Yawu gârâmâ yuwu sâwe. Awonŋe himbim ambonahât tem lâum manmaŋeâmâ nâhât hepne torehenlipne bulâŋe oai.” Yawu sâop.

13

Hote alikņan hâum sâop.

(Mareko 4:1-9 Luka 8:4-8)

¹³ Otmâ sâp yanâk Yesu emelambâ yapâ lâum kiorņmâ giop. Yawu otmâ gem yan dengân ginņan ari tatbin. Yan tatmunņe lohimbi donđaje taka mem hawam mewam tuhunenekbi. Mem hawamnongoņetâ yapâ pilâyekmâ wangāen yâhâop. Wangāen yâhâmu lohimbi takawi yaņe ginņan ge tatbi. Ge tatņetâmâ wangāen kinmâ ikņe den pat yakât topņe den âlâen hâum yuwu sâm eknongomu nâņgâwin.

“Lok âlâņe hote alikņe mem hâiloņbe sâm newângen ariop. ⁴⁻⁸ Ari hote alikņe ya nombot nombot hâiloņmu giop. Nombotņe mem hâiloņmu mâtâwân ge talop. Yâhâ nombotņeâmâ mem hâiloņmu hân toņe biae ge talop. Yâhâ nombotņeâmâ hele bâleņe iowân giop. Yâhâ nombotņeâmâ tep tep kum hân mem âilongo loņgo tuhuwi yan ge talop. Yawu gârâmâ hote mem hâiloņmu âlâen âlâen giop yakât topņeâmâ yuwu. Nombotņe mâtâwân ge talop yamâ nâiņe taka kârâm nem metewi. Yâhâ nombotņeâmâ hân toņe biae giop yamâ gihitņe kakņeâk pilâop. Yakât otmâ sikop kârikņe kumu yan in yawu mum hâlâlâr sâop. Yâhâ nombotņeâmâ hewukņan me hele pato biwiņan giop yamâ âleņe pururuk sâm teteop. Pururuk sâm tetemu hewukņe langumu derepgum gimbangumu orok sâop. Yâhâ nombotņe hân âilongoân giop yaņeâmâ pururuk sâm âilongo yahalop. ⁹ Nâņe den yan yu biwiyeņan katmâ nâņgâm heņgeņgunomai.” Yawu sâop.

Topņe yuwuhât Yesuņe den âlâ me âlâen hâum sâop.

(Mareko 4:10-12 Luka 8:9-10)

¹⁰ Otmu lohimbi ya kerehâk ariņetâ nenņiâk kinmâ Yesu yuwu sâm âikuwin. “Lohimbi yengât senyeņan kinmâ yan girawuhât gâņe den âlâen hâum sâm teteat? Yawu sârâ yâkņe nâņgâņetâ ki keteraksap. ¹¹ Yawu sâm âikumunņe yuwu sâop. “Yenâmâ Anitâņe tihityeņe otmâ gamap. Yakât topņe ya yeņe tipiņe nangai. Ya nâņgâņetâ keterahâkgât topņambâek sâm tetem ekyongoman. Yâhâ lok nombotņe Anitâ ki nâņgâwangim pâlâmņe otmâ mansai yaņeâmâ Anitâņe tihityeņe otbe sâm oap ya ki ekmâ nâņgâņetâ keteraksap. Yawuhât yâkņeâmâ Anitâhât topņe nâņgâņetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâman. ¹² Yeņe emelâk Anitâhât topņe nâņgâne sâm biwiyeņe nâhâlen katbi. Yawuhât otmâ den âlâen hâum sâmune âleņe nâņgâņetâ topņe tetemap. Yâhâ nombotņe nâhât hâkâņ oai yaņeâmâ Anitâhât topņe nâņgâm tâpikguai. Yakât otmâ den âlâen hâum ekyongomune topņe ki nâņgâņetâ keterakmap. ¹³ Yawuhât poropete lok âlâ, kutņe Yesaia sâm, yâkņe emet inâņņan den yuwu kulemguop yakât bonņe yu teteap. ¹⁴

“Lohimbi yu yengât topņe yuwu. Yâkņe biwi pâlâmņe otmâ nâhât den pat âilongo ya nâņgâņetâ tâņjât oap.

¹⁵ Yâhâ nâhât hâkâņ otmâ nâņgâm kâkâsuk otmâ kâhâeneksai. Yakât benņe biwiyeņe alitmâ nâhât topņe ki nâņgâņetâ keterakyiņgiwuap. Yawu otmâ hiliwahonomai. Topyeņe yawu.”

¹⁶⁻¹⁷ Yawuhât topņe yuwu sâmune nâņgâņet. Emelâk embâņan Anitâhât poropete lok otmu lohimbi nombotņe yâkât tem lâum manbi yaņe kulem nâņe mem mansan yu ekne sâm yakât mambotmâ gam inâk muwi. Otmu yakât dopņeâk yâkņe himbimgât den pat nâņe ekyongom mansan yu nâņgâne sâm mambotmâ gam inâk muwi. Yakât otmâ den yuwu sâmune nâņgâņet. Yeņeâmâ sâp yiwereņe yu nâ orowâk manmâ gam kulem topņe topņe ekmâ nâhât den nâņgâm heroņe kakņan mansai.

Hote mem hâiloņmu giop yakât topņe

(Mareko 4:13-20 Luka 8:11-15)

¹⁸⁻¹⁹ Otmu hote mem hâiloņmu giop yakât topņe yuwu sâm ekyongomune nâņgâņet. Lok âlâņe hote mem hâiloņmu mâtâwân ge talop yakât topņe yuwu. Yamâ lohimbi nombotņe nâhât den nâņgâņetâ ki keterakyiņgimu manmai. Yawu manņetâ Satanņe den ya kum mem gulip tuhumap.

²⁰⁻²¹ Otmu hote mem hâilongmu nombotje hân toje biae giop yakât topje yuwu. Lok yawuya nâhât den pat âlepje ekyongomune nângâm heronje otmâ manmai. Nângâjetâ kakjeâk gem biwiyenjan gihitje kârikje ki memap. Yawu gârâmâ Anitâhât kasa takamai ya yekmâ kingityerjâhât otmâ in yawu pilâmai. Me bukulipyenje nombotjarje senyenjan gejetâ yan lohotje otmâ pilâmai.

²² Otmu hote mem hâilongmu nombotje hele biwijan giop yakât topje yuwu. Lohimbi nombotje den ekyongomune nângâjetâ bonje otmap. Nângâjetâ bonje otmu sâp kâlep ki otmâek hângât iri sikum me senje âlâlâ ekmâ biwi nângân nângânyenjanje yan hikum nângâm manmai. Yawu manmai yakât otmâ biwi yâhâp otmâ manjetâ manman âlepje ki teteyingimap.

²³ Yâhâ hote mem hâilongmu nombotje hân toje orowân giop yakât topje yuwu. Lok yawuyajeâmâ den pat âlepje nângâm henjenjumai. Nângâm henjenjum tiñâk lâum manjetâ manman âilongo lonjo teteyingimap. Yâk yengât topyenje yawu. Nâje hoteân hâum yan yamâ topnenjeâmâ yawu.” Yawu sâop.

Hote otmu kainde

²⁴ Otmu den âlâ torokatmâ sâop. Anitâje kasalipje in yawu ki yongom itit kiom tuhuyekbuap. Kasalipje orowâk oset guset otmâ manmâ yâhânom yakât topje nângânehât den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Lok âlâje kalamângen ari hote mem hâilongmu giop. Hâilongmu gemu emetsâpje otmu âwurem kapijan ariop.” ²⁵ Âwurem kapijan arimu omondâje kasanjae yok pilâm taka sait mewanggiop. Sait mewangimu yanjak kainde yanje hote orop oset guset teteop. ²⁶ Yawu otmâ hote ya pururuk sâm tetemu kainde ya yawuâk pururuk sâowot. ²⁷ Yawu tetemutâ nep amboje yakât âi lok manbije ekmâ yuwu sâm patoyenje ekuwi. “Lok pato, hote hâilongdâ pururuk sâop ya kainde yanje osetje tete pururuk sâmu ekmunje ki ârândâj oap.” ²⁸ Sâjetâ sâop. “Yakât topje nangan. Kasanenjanje toho âinenje mem bâleninggiop.” Sâmu sâwi. “Yakât girawu nanjat? Yakât yiwereje ari kainde harutmâ pilânom me bia?” Yawu sâwi. ²⁹ Sâjetâ sâop. “Yawu otmâ kaindeâk sâm hote nombotje harutmai hât pilânetâ talâk. ³⁰ Hâmbâi hângânyongomune kainde otmu hote ya towatyetje ekmâ yan hindâm kâsikunomai. Kainde yamâ kâsikum panjetâ hâlâlâj sâmu ujetâ sewuap. Yâhâ hote yamâ hindâm komot ikjiâk katjetâ tatbuap.” Yawu sâop.

Bândup yakât topje

(Mareko 4:30-32 Luka 13:18-21)

³¹ Yesuje nen biwinenje Anitâhâlen katmunje tihitnenje oap yakât topje teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâop. ³² “Nak âlâ kutje bândup yamâ lok âlâje kehetje tipiye âlâ mem ari kalamjan katbuap. Katmu yapâ kâmpje ga taka yanjak yâhâm kâlep pato otmâ nak nombotje wangiyejmap. Yawu otmâ nâi wosapâ wosapâ yanje menduhuakmâ ya awatje kun kunjan kerem tatmai.” Yawu sâop.

Matuk keluje yakât topje

³³ Otmu torokatmâ yuwu sâm eknongop. “Lok komotje komotje wosapâ wosapâ mansaije biwiyenje nâhâlen katmâ tem lâunihjetgât yeje ari nâhât den pat âlepje ekyongonomai. Yakât topje teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângâjet. “Imbi âlâje dâmbia golanguwuap. Golangumâmâ matuk mendâremu keluje gemu dâmbia orop menduhumu ukenje bâlenje otbuap. Dop yawu.” Yawu sâop.

Yesuje den âlâ me âlâen hâum sâop.

(Mareko 4:33-34)

³⁴ Yesuje lohimbi yawu sâm den âlâen hâum ekyongom gaop yamâ angoân embânânâk poropete âlâje den kulemguop yakât bonje yan teteop. ³⁵ Otmu den yuwu kulemguop tap. “Den topje topje Anitâje angoân ki sâm tetemu nângâm gawijak manmâ gawi. Ya yiwereje yuâmâ nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum yakât topje ekyongowom.” Yawu kulemguop. Den sâop yan bonje teteop.

Hote otmu kainde yakât topje

³⁶ Yesuje lohimbî tabbi ya pilâyekmâ emelan yâhâop. Yâhâmu watmâ yâhâ yuwu sâw sâwin. “Hote otmu kainde oset guset teteowot yakât topje sârâ nânġâne.” Yawu sâwin. ³⁷ Sâmunje sâop. “Lok âlânje hote mem hâilongmâ ariop yakât dop yamâ Anitânje nâ yu hânġânnohomu gewan. ³⁸ Aiop, kalamġât sâop yamâ yen hânġan kulemġan mansai. Yâhâ hotehât sâop yamâ lohimbî Anitâhât amutgen manġetâ tihityeje otmap ya. Yâhâ kaindehât sâop yamâ nâhât den longâem betnihim manmai ya. Lohimbî kaindehât dop manmaiġeâmâ Satan orowâk bâlenomai. ³⁹ Aiop, kasarje taka sait mewangiop yamâ Satan. Yâhâ kalamân sot bonje tetewuapġât sâw ekyongoan yamâ hâmbâi mâne sâp pato tetewuawân yakât bonje tetewuap. Yâhâ âi loklipġanje kainde hindâm menduhum kâlâwân unomaihât sâw ekyongoan yamâ hâmbâi Anitânje aġelolipje hânġânyongomu ge lohimbî betnohomai ya aksihâk mem matje bâleje kâpekyinginomai. ⁴⁰ Yâhâ kainde hindâm kâlâwân pilâġetâ sewuapġât yan, ya bonġanâk tetewuap. Hâmbâi mâne Anitânje yâhâpje hânġânnohomu gewom. ⁴¹ Gem aġelolipne hânġânyongowom. Hânġânyongomune ari lohimbî orotmemeyeje ġingoj otmâ manmai me bukulipyeje otġetâ bâleâk sâw kendâyingimai komot yâhâp yâhâp ya mem matje bâleje kâpekyinginomai. ⁴² Matje kâpekyingim pilâyekġetâ hem nâpumân ge hâhiwin pato nânġâmbisâi. ⁴³ Yâhâ lohimbî nombotġanje Anitâhât den tem lâum manmai yâhâmâ aworġanje dâiyekmâ ikje larġinġan katyekmu manman kârikġan mannomai. Den yuâmâ biwiġanâk katmâ manmâ yâhânomai. Yawu.” Yawu sâop.

Lok âlânje tewetsenje hanġuop yan hâum sâop.

⁴⁴ Otmu torokatmâ den âlâen hâum yuwu sâop. “Anitânje tihityeje otmâ manman kârikġan katyekmu bonje menomai yan hâum yuwu sâwe. Lok âlânje tewetsenje mem ari misingulop. Misingutmâmâ ikje muop. ġâmâlâk mâneâmâ lok âlânje taka tewetsenje ya mem teetop. Mem tetem imbiâk nâhâitje kombo miap sâw nânġâmâihât yuwu nânġâop. “Yu kurihimune tatmu ari lok âlâhâlen senje âlâlâ tatnihiap ya kerek puluhum yakât hâmeġambâ membomġeâmâ âwurem taka hân yu puluhuwom. Puluhum yanâmâ hân otmu tewetsenje yâhâp yâhâp ambokuwom.” Yawu nânġâop. Nânġâop ya yawuâk olop. Hân otmu tewetsenje ya puluhum yâhâp yâhâp ambokuop. Yâhâ dop yawuâk yeje manman kârikġe yakât bonje mene sâw senje âlâlâ tatingiap yakât ki nânġâġetâ yahatbuap. Yawu sâop.

Pânu hâkje yan hâum sâop.

⁴⁵ Otmu yakât topje nânġâmunje keterahâġġât torokatmâ âlâ yuwu sâop. “Anitânje tihityeje otmâ manman kârikġe yingimu yakât bonje menomai yakât âlâen hâum sâwe. Bisinisi lok âlânje pânu hâkje âilongġo nandoroġe ya membe sâw pâinmâ ariwuap dop yawu ya. ⁴⁶ Lok yaġe pânu hâkje ekmâmâ miakbe sâw ari iri sikum senje âlâlâ tatbanġiap ya mem ari puluhuwuap. Otmu yakât hâmeġambâ membuap yaġeâmâ âwurem ari pânu hâkje ya puluhuwuap. Yawu.

Iġan itâje pilâġetâ ġiop yan hâum sâop.

⁴⁷ Âlâku yawuâk torokatmâ sâwe. Anitânje tihitnenje otmâ menenekmâ manman kârikġan katnenekbuap yakât topje âlâ yuwu sâwe. Otmu âi lok nombotġanje iġan itâje pilâġetâ ġemu iġan topje topje yakât kâlehen ge kutakulakmai. ⁴⁸ Ge kutakulakġetâmâ mem dâiġetâ ġamap. Mem dâiġetâ ġamu yan âlepje yamâ mem ketetmâ wanġaen katmai. Yâhâ iġan ki neneje yamâ pilâġetâ arimap. Dop yawu. ⁴⁹⁻⁵⁰ Yawu ġârâmâ hâmbâi sâp patoen yu yan yukât bonje tetewuap. Aġelolipne hânġânyongomune ge lohimbî yeġġât biwiyeje ekmâ mem kiwiliyekmâ bâleġahât pat mansai yamâ meyekmâ matje umatje yinginomai. Yingim kâlâp kâlehen panyekġetâ ge hâhiwin hilâm ârândâġ nânġâm yâhâmbisâi. Yâhâ âlepje mansai yamâ hâmeje âilongġo yinginomai.” Yesuje den yawu sâw teetop.

Mosehât ġirem den otmu ikje den.

⁵¹ Den ya sâmu tiŋ pilâm yuwu sâmu âinongop. “Yen den yan yukât topŋe nâŋgâŋetâ keteraksap me bia? Sâmu yuwu sâwin, “Oŋ. yat ya naŋgain.” Yawu sâmunŋe sâop. ⁵²“Otmu yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe nâhât den yu nâŋgâmâmâ biwiyenŋe nâhâlen katmâ mannomai. Yakât topŋe nâŋgâŋetgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Emet ambonaŋe senŋe âlâlâ emelâk gâtŋe otmu âiŋe yâhâp yâhâp mem mansap yapâ mem bukulipŋe tânyongomap dop yawu. Ya nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk Moseŋe girem den ekyongop ya sâmu tetemune topŋe naŋgai. Otmâ den yiwereŋe yan yukât topŋe naŋgai. Yenŋe den yâhâp yâhâp ya nâŋgâm Anitâhât topŋe kâsikum yingim mansai yawu.

Yesu ikŋe kapi ambolipŋaŋe betbaŋgiwi.
(Mareko 6:1-6 Luka 4:16-30)

⁵³ Yesuŋe den âlâen hâum sâmu tiŋ pilâm menenekmu orowâk yahatmâ ariwin. ⁵⁴Yahatmâ ikŋe kapiân ariwin. Yan ari miti emetŋan yâhâ den kâsikum yingioŋ. Den kâsikum yingimu kapilipŋaŋe den ya nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu pârâk pilâm yahatmâ yuwu sâwi. “Bâe, lok yuâmâ nengâlen gâtŋe. Wosapâ ari kândiwahom nâŋgân nâŋgân topŋe topŋe yu mem taka kâsikum ningim kulem âlâlâ tuhummansap? Yu ekmunŋe sâtŋe oap. ⁵⁵Ikŋe topŋe naŋgain. Âwâŋe Yosepŋeâmâ emet tuhummansap. Yâhâ mâmâŋeâmâ nenŋan gâtŋe, kutŋe Maria. Otmu imilipŋe ya gurâ nâŋgâyingianâk, kutŋe. Yakowo, Yosep, Simon, Yurasi. ⁵⁶Otmu garilipŋe yawuâk.” Yawu sâwi. Topŋe kerek nâŋgâwi yakât otmâ den kâsikum yingim manop ya nâŋgâŋetâ tâŋât otmu betguwi. ⁵⁷Yawuhât Yesuŋe yuwu sâmu ekyongop. “Anitâhât poropetelipŋaŋe kapi hawamgum ari yâkât den kâsikum yingioŋetâ nâŋgâŋetâ bulâŋe otmap. Yâhâ yâkŋe hep torehenlipŋe den kâsikum yingioŋetâ nâŋgâŋetâ tâŋât otmap.” Yawu sâop. ⁵⁸Yesuŋe den kâsikum yingimu nâŋgâŋetâ tâŋât olop yakât otmâ ikŋe kapi ambolipŋaŋe yâkâlen biwiyenŋe ki katbi. Yakât otmâmâ yâk yengât hohetyeŋan kulem amon âlâek tuhuop.

14

Yoane kuŋetâ muop.

(Mareko 6:14-29 Luka 3:19-20 Luka 9:7-9)

¹ Otmu sâp yanâmâ Galilaia yengât lok kunŋe âlâ manop, kutŋe Herot Antipa sâmu, yâkŋeâmâ Yesuŋe âi âlâlâ mem manop yakât den pat nâŋgâop. ²Pat ya nâŋgâmâmâ hoŋ bawalipŋe yuwu sâmu ekyongop. “Lok âlâ, kutŋe Yoane sâmu, yâkŋe embânâmbâek topŋe katmâ lohimi toen mem katyekmâ gaop. Yâhâmâ tembe lâulipŋe hâŋgânyongomune ari kuŋetâ muop. Muop yamâ yahatmâ kulem topŋe topŋe yu mem gap mon?” Yawu sâmu ekyongop.

³ Yâhâ Herotŋe sâmu Yoane kuŋetâ muop yakât topŋe yuwu. Herot yet Pilip yamâ imi ata. Anŋoân Pilipŋeâmâ imbi, kutŋe Herotia sâmu, ya miop. Memu manmâ manmâ imbi yaŋe lokŋe hâkâŋ otmâ pilâmuâmâ kahaŋe Herot ya orop miahowot. ⁴Yawu otmâ manmutâ Yoaneŋe yelekmu bâlemu yuwu sâop. “Nengât girem den kuawot ya ekmune dondâek bâleap.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmu kuyitgimu yanâmâ Herotŋe kumune muâkgât nâŋgâop. Yawu gârâmâ lohimi inŋaŋe “Yoane yamâ Anitâhât poropete,” sâmu nâŋgâwanŋetâ yahalop. Yakât otmâ Herotŋe biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. “Lok yu kumune muâkgât naŋgan. Yâhâ kumune mumbuap yanâmâ lohimi sesengâlâkŋe nâhât nâŋgâŋetâ dondâ gemu sâmu bâlenihinomai. Yakât otmâ ki kumbom.” Yawu nâŋgâm tembe lâulipŋe hâŋgânyongomu Yoane sâhâm mem ari pâi emetŋan katŋetâ sâp kâlep yan tatmâ gaop.

⁶ Otmu sâp âlâen Herotŋe teteop yakât herotŋe otmâ sâmu bukulipŋe nombotŋe taka menduhuakmâ sot um newi. Sot nem herotŋe otŋetâ yanâmâ baratyetŋaŋe yahatmâ kep ândeop. ⁷Kep ândemu Herotŋe ekmâ biwiŋe herotŋe otmâ yuwu sâmu ekuop. “Anitâhât senŋan kinmâ sâmune nâŋgâ. Gâŋe wuân me wuâŋgât nâŋgâm sârâ âlepŋe gihiwom.” Yawu sâop. Yawu sâmu sururuk sâmu ari mâmâŋe yuwu sâmu ekuop. “Awoŋaŋe iri sikum

iknambâ gâtne ya kâsikum nihiwomgât sâam nanngap. Yakât otmâ wuân membomgât nangat?"

⁸ Sâamu sâop. "Yoane yamâ kuwetâ muâkgât nanngan. Yakât otmâ engatne hârejetâ kunne mem ga tiripnohorâ ekbom." Yawu sâam baratne hângângumu âwurem ari âwâne yuwu sâam ekuop. "Gâne tembe lâulipge ekyongorâ Yoane engatne hârem kunne kondoân katmâ mem ga nihijet." Yawu sâam ekuop. ⁹ Yawu sâamu Herotne den ya nângâm biwiñane ki ârândân olop. Yamâ benne emelâk Anitâhât senñan sâam kârikne tuhuop. Yakât otmâ bukulipñane nângâwanjinetâ gemapgât den ya laujan miop. ¹⁰⁻¹¹ Yawu otmâ tembe lâu âlâ hângângumu pâi emetñan yâhâ Yoane engatne hâreop. Engatne hârem kunne mem kondoân katmâ mem ge baratyetne wañop. Wañmu lâum mâmâñahâlen ari tiripgumu ekmâ biwiñe herone olop. ¹² Yakât den pat ya Yoane hoñ bawalipñane nângâm lâum ari hangawi. Lâum ari hangumâmâ den pat ya Yesu ari ekuwi.

Lok 5000 ya sot yinginetâ newi.

(Mareko 6:31-44 Luka 9:10-17 Yoane 6:1-13)

¹³ Yesune den pat ya nângâm ikne kapi pilâm nen orowâk wañga mem dengân ya hâtikgum lok biaengen ariwin. Arimunne lohimbi nombotñane kapi ya pilâm nen watnnekâmâ dengân ginne watmâ ariwi. ¹⁴ Watmâ arijetâ wañgaembâ kionmunne yanâk peneningiwi. Otmu lohimbi dondâñe bukulipyene mesek topne topne otbi ya meyekmâ takanjetâ Yesune yekmâ weñe nângâm hengemyongop.

¹⁵ Yawu otmâmâ emetsâñe otmu yan yuwu sâam ekuwin. "Emetsenne emelâk purik yap. Gârâmâ yu tain yu hâlâñmâ kapi tipi tapi âlâ ki tap. Yakât po yingimapgât gâ âlepne hângânyongorâ yahatmâ kapiyenñen ari sot um nenomai."

¹⁶ Sâamunne sâop. "O yawu ki tap. Yene sot kâsikum yinginetâ nen orowâk tatmâ neñetgât nanngan. ¹⁷ Sâamu sâwin. "Bâe, nenâmâ sot pato ki tatningiap. Banja kândâkdâmâ mome otmu iñan yâhâp âlâ kârikne yawuâk tap." Yawu sâwin.

¹⁸ Sâamunne sâop. "Sot ya mem ga nihijet." Yawu sâamu mem yâhâ wañbin. ¹⁹ Wañmunne lohimbi ekyongomu ge tatbi. Ge tatjetâ sot ya mem himbimân pak sâam ekmâ Anitâ mepaem ekuop. Anitâ ekum mem ningimu ârândânâk kâsikum yingim ariwin.

²⁰ Yingimunne neñetâ dopyenjan olop. Dopyenjan otmu, nombotne talop ya hâwurum mânunmunne saka saka kâiân yâhâp pik sâop. ²¹ Otmu lok sot newi ya sâlikyongomunne 5000 yakât dop olop. Yâhâ imbi naomlipyene yamâ ki sâlikyongowin.

Yesu to kakjambâ tâlim takaop.

(Mareko 6:45-52 Yoane 6:15-21)

²² Sot nem pesuk pilâñetâ Yesune hângânnongom yuwu sâop. "Yene wañga mem kulet sâam ba arijet. Nâñeâmâ lohimbi yu hângânyongomune arijetâ yengât betyenjan watyekbom." Yawu sâop. ²³ Yawu sâam hângânnongomu arimunne lohimbi ya gurâ yawuâk hângânyongomu yahatmâ itoñ galañ otmâ ariwi. Arijetâ ikñiâk tatmâ Anitâ ulitguwe sâam pumñan yâhâop. Pumñan yâhâ âwâne orop den otmutâ emet ñij sâop. ²⁴ Emet ñij sâamu nenâmâ wañga mem ari emelâk dengân tânângum tatbin. Tânângum tatmunne ariwinângembâ siru pato pilâm wañga mem kopa tuhuop.

²⁵ Yâhâ emet engatne nângâmu yan Yesune to kakjambâ takaop. ²⁶ Takamu ekmâ tepnenne hindakmu hu halak tuhum yuwu sâam alahuwin. "O, yuâmâ weke mon takap." Yawu sâam kiñitnennahât otmâ kâi bâtnenne sâam sâam sâop.

²⁷ Yawu otmunne yuwu sâam eknongop. "Yen wongât otmâ kiñityenahât otmâ kâi bâtyene sâam sâam yap? Nâ ninak takan yukâ." Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâamu tepnenne welâmñan gemu Petoroñe yuwu sâam ekuop. "Gâ wuân lok mansat yakât topge nângâwe. Sârâ nâku kionmâ to kakjambâ gâhâlen gawe." Yawu sâam âikuop.

²⁹ Âikumu sâop. "Âlepne, kionmâ ga." Sâamu kionmâ baop. ³⁰ Bam to yare dondâ bâleop ya ekmâ pâràk pilâm engat yâhâp otmâ yanak to kâlehen ge gulip otbe sâam olop. ³¹ Yawu otmâ yuwu sâop. "Getek bânñan me."

Sâmu bârtjan mem yuwu sâam ekuop. “Gâ wongât engat yâhâp oat?” Yawu sâop.
³²Yawu sâam mem yahatmu yanâk siru ya sânduk sâam nân nân sâop. ³³Yawu otmu ekmâ biwinenjaŋe yuwu nânŋâwin. “Bulânjanâk lok yuâmâ Anitâhât nenŋe mansap.” Yawu sâwin. Yawu sâam yapâ orowâk ariwin.

Yesuhât sâŋgum wâim âlepŋe otbi.
 (Mareko 6:53-56)

³⁴Denŋân ya hâtikgum hân âlâ, kutŋe Genesaret sâam, yan ari kiorŋmâ wanŋa hikumunŋe kinop. ³⁵Hikumunŋe kinmu kapi ya ambolipŋe Yesu ekmâ nânŋâwi. Ekmâ nânŋâm den katŋetâ kapi tipi tapi hân ya hawamgum tatmâ arap ya ambolipŋe nânŋâwi. Nânŋâm kundat, me mesek, me umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiop ya meyekmâ yâkâlen ariwi. ³⁶Meyekmâ ari Yesuŋe mem heŋgemyongoâkgât yuwu sâam ulitguwi. “Lok pato. Nengâlen gâtŋe kundat me umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgimu tatmai yu meyekmâ tohoain. Yawu gârâmâ sombemân menduhum katyekmunŋe gotyeŋanâk arirâ gâhât sâŋgum ya konok wâim yan âlepŋe otŋetgât nanŋain.”

Sâŋetâ sâop. “Den yai ya âlepŋe otŋet.” Yawu sâamu nombotŋe sâŋgumŋe wâim ŋarjak âlepŋe otbi.

15

Launenŋajak ki mepaem mannom.
 (Mareko 7:1-13)

¹Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi hârokŋe tâmbâlipnenŋe yeŋgât den lâum kinmâ sot nene sâam bâtyeŋe piriakmâ sot mem neminiwi. Inâk ki newi. Lok ŋaŋe Yerusalem kapi pilâm Yesuhâlen ari yuwu sâam âikuwi. ²“Hoŋ bawalipŋe tâmbâlipnenŋe yeŋgât den kum bâtyeŋe ki pirim sot niai. Yawu otmâ sot inâk neŋetâ yekmunŋe dondâ bâleap.” Yawu sâawi.

³Sâŋetâ purik pilâyimŋim yuwu sâop. “Yenâmâ nimbilamyeŋe yâhâp. Anitâŋe den sâam kalop ya kum yeŋe nânŋân nânŋânân tetemap ya mem mete tuhumai. Yawu otŋetâ yekmune dondâ bâleap. ⁴Yakât topŋe yuwu sâwe. Anitâŋe Mose ekumu kulemguop yan girem den âlâ yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyeŋe yeŋgât nânŋâyimŋim denyeŋe lâum manŋet.” Otmu âlâmâ yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyeŋe den bâleŋe ki hâiyeknomai. Me ki sâam bâleyimŋinomai. Yâhâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe den yu kunomai yanâmâ mumuhât yongonomai.” Den yawu tap. ⁵Yeŋe den ya kum mansai yakât sâwe. Yeŋe yuwu sâmai. “Lohimbi âlâ me âlâŋe âwâŋe mâmâŋe yuwu mon sâam ekyotgonomai. ⁶“Awoŋ, meŋ, sombo otdomawot yanâmâ sot me senŋe âlâlâ âlepŋe tânyotgowom.” Yawu sâam ekyotgonomai. Yawu gârâmâ sombo otdomawolân yuwu mon sâam ekyotgonomai. “Senŋe âlâlâ yuâmâ Anitâhât pat kuwan yakât otmuâmâ mem miti emetŋan ari katmunŋe tatbuap yakât ŋaŋe ki mem tânyotgowom. Inâk tatset.” Yawu sâam betyotŋetâ umatŋe kakŋan mandomawot. Nanlipyeŋe tewetsenŋe mem miti emetŋan katmai yakât nânŋaŋetâ yahatmap. Gârâmâ Anitâŋeâmâ yawu yakât nânŋâmu dondâ gemap. Yeŋe yawu otmâ yan Anitâhât den nânŋaŋetâ nahat otmap. ⁷Yen lok perâkŋe. Anitâŋe yeŋgât topyeŋe tap yakât nânŋâm poropete Yesaia ekumu kulemguop ya yuwu tap.

⁸“Lohimbi yuŋe lauyeŋajak nâ mepaenekmai. Yâhâ biwiyenjaŋeâmâ ki hikunekmai. ⁹Yâkŋe lok senyeŋan kinmâ yeŋe eŋgatyeŋeâk otmâ den sâam nâhâlen gâitmai. Yâhâ lauyeŋajak perâk perâk sâam orotmemeyeŋe yakâlâk nânŋaŋetâ yahatmu nâhâlen gâitmai. Yawu.”

Den kulemguop yakât bulâŋe yeŋgâlen teteap.” Yawu sâop.

Orotmeme yuŋe mem bâlenenekbuap.
 (Mareko 7:14-23)

¹⁰Yesuŋe yawu sâamu lohimbije yâkât gotŋan baŋetâ yuwu sâam ekyongop. “Yuwu sâamune nânŋâm biwiyenjan katŋet. ¹¹Yu me ya lauyeŋambâ neŋetâ tepyeŋan gemap ŋaŋeâmâ ki mem bâleyekmap. Yâhâ yu me ya nânŋân nânŋanyenambâ tetemu sâŋetâ lauyeŋambâ ga takamap. ŋaŋeâmâ dondâ mem bâleyekmap.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâmu yuwu sâmu ekuwin. “Den yat ya Parisaio lok yaŋe nâŋgânetâ biwiyerjan hâumu nâŋgâm bâlehiihai.” ¹³ Sâmunje sâop. “Awoŋne himbim amboŋaŋe âi lok ki katyekmap yamâ hâmbâi watyekbuap. ¹⁴ Yawu awoŋnaŋe Parisaio âi ki sâmu yinggiop. Yawuhât yeŋe yâk yeŋgât nâŋgâm ki gorâyingingiâk. Parisaio yeŋgât topyeŋe teteâkgât den âlâen hâumu sâwe. Lok senyeŋe bok sâsâŋajak dâiakmâ mâtâp tâpikgum ari hemân kioŋnomai. Kioŋmâ hiliwahonomai.” Yawu sâop.

¹⁵ Yawu sâmu Petoŋe yuwu sâmu ekuop. “Kutdâ, den âlâen hâumu yat yakât topŋe sârâ nâŋgâne.” Yawu sâop. ¹⁶ Sâmu sâop. “Bâe, haŋmâ ârândârj den topŋe topŋe sâman yamâ girawu otmâmâ kiâk nâŋgânetâ keterakmap? ¹⁷ Yeŋe sot lauyeŋambâ neŋetâ tepyerjan gemap. Otmu yaŋak tetmâ pilâŋetâ wahap tâŋât otmap. ¹⁸ Yâhâ wahap bulâŋe yamâ biwi nâŋgân nâŋganyerjan tatmap ya sâŋetâ lauyeŋambâ ga takamap. ¹⁹ Orotmemeyeŋe yuwu yaŋe umut biwiyerje otmu nâŋgân nâŋganyerje mem bâlemap. Nâŋgâm bâleangimai. Me den hakoa orangimai. Me den belâŋen sahangimai. Me kombo miangimai. Me buku âlâhât imbi ekmâ otmai. Me lohimi sihan eŋakŋâlemai. Me manman ihilâk mahilâk otmai. Karasuŋa me sâit bâleŋe topŋe topŋe yawu otmai. Me den imbiâk biwiyerjambâ tetemu den golâ gahaemai. ²⁰ Yu sâmu aran yuŋeâmâ biwiyerje mem bâlemap. Yâhâ bâtyeŋe piriŋ me ki piriŋ sot nemai yaŋeâmâ tâŋât oap.” Yawu sâop.

Kanan gâtŋe, imbi âlâŋe Yesuhâlen biwiŋe kalop.

(Mareko 7:24-30)

²¹ Yesuŋe menenekmu kapi ya pilâm kapi yâhâp, kutyetŋe Tiro otmu Siron yan ariwin. ²² Yan arimunje kapi âlâ, kutŋe Kanan sâmu, yan gâtŋe pâku imbi âlâ yaŋe Yesuhâlen taka yuwu sâmu ulitguop. “Gâ Dawitihât sen, yuwu sâmunje nâŋgâ. Weke bâleŋaŋe baratne mem mângâemu mansap. Yakât gâŋe watdâ ariâkgât nanŋan.” Yawu sâop. ²³ Yawu gârâmâ aŋgoân Yesuŋe Yura nengâlen gem tânnongoâkgât âi ya Anitâŋe sâmu waŋop. Yakât otmâmâ den ya nâŋgâm ekmâ ki ekmâ yawu olop. Yawu otmu imbi yaŋe wigum âi pâi tuhum watnenekmu yanâmâ Yesu yuwu sâmu ekuwin. “Kutdâ, imbi yu âi pâiâk tuhunenekmâ gamu ekmâ hâkâŋ oain. Yakât otmâ gâku tânnongom ekurâ yapâek ariâk.” Yawu sâwin.

²⁴ Yawu sâmunje Yesuŋe imbi ya yuwu sâmu ekuop. “Isirae lohimi gulip malap mansai yaŋe Anitâhâlen biwiyerjaŋe kepeim manŋetgât ikŋak hâŋgânnohomu gewan. Pâku lohimi yeŋgâlen nep tuhuwomgât ki hâŋgânnohomu gewan.” Yawu sâmu ekuop.

²⁵ Yawu sâmu yâku ulitgum yuwu sâop. “Gâŋe nâ yiwerenêak tânnohohât nanŋan.”

²⁶ Sâmu sâop. “Nengât orotmeme yuwu tap. Nan baralipnenje sot nem tatŋetâ yan sot lauyeŋambâ hindâm soso gotŋan ki pilâmain.”

²⁷ Sâmu sâop. “Lok pato, den yu nâŋgâmunje bulâŋe oap. Gârâmâ nâŋe yuwu sâwe. Nan baralipyeŋe sot neŋetâ wahapŋe lauyeŋambâ gemap yamâ sosoŋe nemai.”

²⁸ Sâmu sâop. “Imbi, biwihaŋe yawu nâŋgâm den yat ya nâŋgâmunje ârândârj oap. Gikak nanŋat ya yawuâk tetehihiâk.” Yawu sâmu ekuop. Yawu sâmu ekumu yanâk weke bâleŋe gaiakbangim ba ariop. Yâhâ imbi yaŋe emetŋan âwurem ari baratŋe ekmâ biwiŋe heroŋe olop.

Kundat topŋe topŋe teteyinggiop ya Yesuŋe mem hengemyongop.

²⁹ Yesuŋe menenekmu Galilaia denŋan ya ginŋan ge pâku lohimi yeŋgât hân hor-atŋambâ ariwin. Ari pumŋe âlâen yâhâ tatbin. ³⁰ Yâhâ tatmunje kapi ambolipŋaŋe bukulipyeŋe umatŋe teteyinggiop ya dâiyeŋmâ nengâlen takawi yamâ yuwu. Nombotŋe senyeŋe bok sâsâŋe. Otmu ândâpyeŋe bok sâsâŋe. Otmu kâiyeŋe goŋ goŋe. Me bâtyeŋe pareŋe. Me kopa. Me kundat topŋe topŋe teteyinggiop ya. ³¹ Dâiyeŋmâ takanŋetâ Yesuŋe kerehâk hengemyongomu ekŋetâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmâ Isirae nengât Anitâ mepaewi.

Lok 4000 ya sot yinggiŋetâ newi.

(Mareko 8:1-10)

³² Anitâ mepaerjetâ yanâmâ Yesuŕe sâmu yâkâlen bamunŕe yuwu sâm eknongop. “Lohimbi yu orowâk tatmâ gamunŕe hilâm kalimbu pesuk yap. Yawu gârâmâ sot miakmâ takawi ya nem pesuk pilai. Yakât otmâ tepne nânŕgâyingŕian. Sot barahâk âwurem mâtâwân po yingimu sen biri yingimapgât inâk ki arinomial nanŕan.” Yawu sâop.

³³ Sâmu sâwin. “Yuâmâ lok ki manmaiângen mansain. Yawuhât nen sot wosapâ mem yingimunŕe neŕetâ dopyerjan otbuap?” Yawu sâwin.

³⁴ Sâmunŕe sâop. “Yenŕgâlen wuân sot tap?”

Sâmu sâwin. “Banŕa kândâkdâmâ nombolân yâhâp, otmu inŕan getek âlâ.” Yawu sâwin.

³⁵ Yawu sâmunŕe Yesuŕe lohimbi ekyongomu ge tatbi.” ³⁶ Ekyongomu ge tatŕjetâ Anitâ mepaem banŕa otmu inŕan ya mem ningiop. Ningimu kâsikum yingimunŕe mem newi. ³⁷ Neŕetâ dopyerjan otmu hânŕgânyongomu ariwi. Sot neŕetâ torehenŕe talop ya menduhum mânunŕmunŕe saka saka nombolân yâhâp pik sâop. ³⁸ Yâhâ lok papato sâlikyongomunŕe 4000 ya wangiop. Yâhâ imbi naom yamâ ki sâlikyongowin.

³⁹ Yesuŕe hânŕgânyongomu ariwi. Ariŕetâ nenâmâ wanŕa âlâ mem kapi âlâ, kutŕe Maharân sâm, yaken ariwin.

16

Yesuŕe kulem âlâ tuhuâkgât Parisaio otmu Sarukaioŕe ekuwi.

(Mareko 8:11-13 Luka 12:54-56)

¹ Otmu sâp âlâen Parisaio otmu Sarukaio nombotŕaŕe Yesuhâlen ari yuwu sâm âikuwi. “Anitâŕe hânŕgânŕohomu ge mansat sâmai. Ya perâk me bulâŕjanâk. Yakât otmâ gâŕe sârâ himbimâmbâ kulem âlâ tetemu ekmâ topge nânŕgâne.” Yawu sâwi.

² Sâŕetâ sâop. “Bâe, yen kulemgât yai. Yawu gârâmâ kulem âlâlâ otmune topŕe ekmâ hâum pâpŕuai. Yakât otmâmâ âlâ otmune yawuâk hâum pâpŕgunomial. Yakât âlâen hâum sâwe. Emetsâpŕe otmu yan himbim topŕe palalaŕ sâm kuririŕgumap. Yawu otmuâmâ yuwu sâmai. “O, yuâmâ emet henŕenŕuwe sâm oap. Me sikop otbe sâm oap.” Yawu sâmai. ³ Yâhâ himbim topŕe ya helenŕgumap. Yanâmâ yeŕe yuwu nânŕgâmai. “O, yuâmâ tonŕgelâk otbe sâm oap.” Yawu sâmai. Yeŕeâmâ to yambu otmu sikop yakât topŕe ekmâ nânŕgâm henŕenŕuai. Yâhâ nânŕe kulem âlâlâ memune ekai yakât topŕeâmâ girawuhât ki ekmâ nânŕgâm henŕenŕuai? ⁴ Yakât yâhâpŕe torokatmâ sâwe. Lohimbi yu yenŕgât topŕeŕe teteâkgât yuwuyaen hâum sâwe. Imbi nombotŕaŕe loklipŕeŕe betŕeŕehen kioŕmai yakât dopŕeâk yeŕeâmâ Anitâhât betŕehen kioŕetâ dondâ bâlemap. Yawuhât kulem âlâ memune ekne sâm yakât âinohoi. Yakât yuwu sâmunne nânŕgâŕet. Embânŕan poropete âlâ, kutŕe Yona sâm, yâkâlen kulem âlâ tetemu Niniwe kapi ambolipŕaŕe ekbi. Yakât dopŕeâk nâhâlen kulem âlâ tetemu eknomial.” Yawu sâop. Yawu sâmu wanŕaen yâhâm âlâengen ariwin.

Parisaio otmu Sarukaio yâk yenŕgât matuk keluŕe

⁵ Wanŕa mem denŕân nombot hâtikgum ariwin yan nelâmâk otmâ sot barak ariwin. ⁶ Sot barak arimunŕe yakât otmâ Yesuŕe yuwu sâm eknongop. “Parisaio otmu Sarukaio yenŕgât matuk keluŕaŕe mem bâleyekmapgât galem oranŕinomial.” Yawu sâop.

⁷ Yawu sâmu nenŕe yakât topŕe nânŕgâm pâpŕgum yuwu sâm alahuwin. “Sot ki mem takain. Yakât mon yap.”

⁸ Yawu sâm alahumunŕe biwinenŕahât topŕe ekmâ yuwu sâm eknongop. Yen sotgâlâk biwiŕeŕe katmâ den yan yukât topŕe ki nânŕgâŕetâ keteraksap. Yakât otmâ nâhâlen biwiŕeŕeŕe ki tinâk kepeiai. ⁹ Yakât nânŕgâmune ki ârândânŕ oap. Yenâmâ sotgâlâk nanŕgai. Yakât sâwe. Sot momeâk mem motokmâ lok 5000 ya yingimunŕe neŕetâ dopyerjan olop. Neŕetâ torehenŕe talop ya saka saka amon mem mânunŕetâ pik sâop? ¹⁰ Otmu sâp âlâen lok 4000 ya gurâ banŕa nombolân yâhâp yanahâk yingimunŕe newi. Neŕetâ torehenŕe talop ya saka saka amon mem mânunŕetâ pik sâop? ¹¹ Den ekyongoan yu nânŕgâŕetâ keterakyiŕgimbâp. Yâhâ yeŕe imbiâk nâhâitŕe “sotgât yap” sâm nânŕgânihia. Yakât yâhâpŕe sâmunne nânŕgâm henŕenŕunŕet. Parisaio otmu Sarukaio yenŕgât matuk keluŕe ŕaŕe mem bâleyekmapgât galem oranŕinomial.” Yawu sâop.

¹² Yawu sârn eknongomu nânġâmunnje keterakmu yuwu sâwin. “O, yâhâmâ sotġât ki yap. Yâhâmâ Parisaio otmu Sarukaio yennġât den nânġâm lohotnje otmaingât yap.” Yawu sâwin.

Petoroje Yesuhât topje sârn teteop.

(Mareko 8:27-30 Luka 9:18-21)

¹³ Yapâ yahatmâ, kapi âlâ kutje Kaisaria sârn, kutje âlâmâ Pilip sârn, yan ariwin. Yan arimunnje Yesuje yuwu sârn ânongop. “Nâmâ Anitânje hânġânnohomu gewan. Yakât otmâmâ lohimbije nâhât âlâ sârnai?”

¹⁴ Sârn sâwin. “Nombotjanje gâhât yuwu sârnai. “Yoane Baptis emelâk kuġetâ muop ya mumunġambâ yahatmâ mansap,” yawu sârnai. Yâhâ nombotjanjeâmâ poropete âlâ, kutje Elea, emelâk himbimân yâhâop yanje purik sârn ge mansap,” yawu sârnai. Yâhâ nombotjanjeâmâ “Poropete âlâ, kutje Yeremia, me poropete âlâ mumunġambâ yahatmâ mansap,” sârnai.” Yawu sârn ekuwin.

¹⁵ Sârnunnje sâop. “Yâhâ yeġeâmâ nâhât âlâ sârnai?”

Yawu sârn Petoro, kutje âlâmâ Simon sârn, yâkġe yuwu sâop. ¹⁶ “Anitânje hânġânnohomu ge mansap ya nânġâmunnje bulânje otmap. Yakât otmâ ġâmâ yâkât nanje tâġ tâġ ya nanġain.”

¹⁷ Sârn sâop. “Simon, Yoane nanje, bukulpjanje ekgoġetâ ki yat. Awoġne himbimân tatmapne den yu biwihan katmu yat yakât Anitânje nânġâhihimu âlepje oap. Yakât biwihe heroje otbuap. ¹⁸ Yâhâ gike kutġeâmâ Petoro, kut yukât topjeâmâ “Kât” yawu tap. ġârâmâ nenje kât mem emet tuhumunnje njiwin njiwin sârnai ya ki putuk sârn liwarakbuap. Yakât dopjeâk lohimbije nâhâlen ga torokatmai ya ki hiliwahonomai. ¹⁹ Yakât sâwe. Nânje mâmânje otġihimune lohimbije yennġât kunyene manbuat. Yanâmâ yâkġe otġetâ bâlemapġât ġânje sârn kuyiġiwuat nâku yawuâk kuyiġiwom. Yamâ yâkġe âlepje otġetġât sârn yingiwuat nâku yawuâk nânġâwom.” Yawu sâop.

²⁰ Otmu yuwu sârn kuningiop. “Nâ bulânjanâk Anitânje hânġânnohomu gewan. Yakât otmâ lohimbije ihilâk ki ekyongonomai.” Yawu sâop.

Petoroje Yesuhât mâtâp manġuwanġiwe sârn olop.

(Mareko 8:31-9:1 Luka 9:22-27)

²¹ Otmu sâp yan Yesu sârn bâlewânġim mem âlâlâ tuhunomai yakât tetekġan eknongop. “Topje katmâ Yerusalem kapiân yâhâmune yan Isirae nennġât kunlipnenje, otmu Mosehât ġirem den kâsikum ningimai ya, otmu hotom umai yennġât kunlipnyene kerekġe sârn bâlenihim mem âlâlâ tuhum noġetâ mumbom. Mum yan hân kâlehen hilâm kalimbu tatbom. Yawu otmâ yanġak mumunġambâ yahatbom.” Yawu sârn eknongop.

²² Yawu sârn eknongomu Petoroġe dâimu pereġ pilâm ba yetġiâk kinmâ yuwu sârn ekuop. “Kutdâ, umatje topje topje otnihinomai sârn tat ya ki tetewuapġât nanġan. Bia kârikġe.” Yawu sâop.

²³ Sârn purik pilâm yuwu sârn ekuop. “ġânje mâtâp ki manġunihi. Mâtâp manġuni-hirâmâ Satanje teġe heroje otbuap. ġânje den yat yu Anitânje sârn nihiop ya ki lâuap. Yuâmâ logġât nânġân nânġân yat. Ya nânġâmune ki ârândârj oap.” Yawu sâop.

Manmannenne ki alitmâ manmâ yâhânorn.

²⁴ Yawu sârn ekum yanġak purik pilâm yuwu sârn eknongop. “Lohimbije âlâ me âlânje biwiyeġe nâhâlen katmaiġe nâhâlen torokatne sârn yan yeġahât ki nânġânġetâ yahatbuap. Me senje âlâlâ tatyġiapi ya biatningimap sârn yakât ki nânġâm ketet otmâ enġat yâhâp otnomai. Nâhât den haorġmâ ârândârj nânġâm tem lâunihim mannomai. ²⁵ Yâhâ lok âlâ me âlânje manmanyene alilaknomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlânje biwi nânġân nânġânnyene nâhâlâk katmâ mannomai. Yawu otmâ manġetâ yongoġetâ munomai yamâ Anitânje mumunġambâ mem yahatyekbuap. ²⁶ Yawu ġârâmâ lok âlâ me âlânje senje âlâlâ, iri sikum me manman topje topje yan torokatmâ biwi nânġân nânġânnyene yan hikum munomai yanje mumunġambâ yahatnomaihât dop ki tap. Yâhâ manman yawu yakât matġe âlepje Anitânje yingiwuapġât dop âlâ ki tap. Yakât yuwu sârnune nânġânġet. ²⁷ Hâmbâi

sâp patoen Himbim Aworņane yâhâpņe hângânnohomu aņelolipne meyekmune hânân genom. Gem yan manmanyenahât matņe âlâku ikņiâk ikņiâk kâpekmâ yingiwom. ²⁸Yen ki mum metenjetâek nâ lok bulâņe mansanņe galemeyerne otmâ yâhâwom.” Yawu sâop.

17

Yesu, Mose, Elea den sâm alahuwi.

(Mareko 9:2-13 Luka 9:28-36)

¹Yâhâ yakât kakņan hilâm nombolân konok pesuk sâmu Yesuņe Petoro, Yakowo otmu imiņe Yoane ya yerņeâk meyekmu nen katnenekmâ pumņe âlâen yâhâwi. ²Yan yâhâņetâ Yesuhât kun kundenņane âlâ otmu ekbi. Otmu senņeâmâ dewutâ senņe gam irik irik sâmâp yawuya teteop. Yâhâ sâņgumņaneâmâ kaok bolarj bolarj otmâ kâlâp kokotņe larj larj sâmâp yawuya olop.

³Sâp yanâmâ Mose yet Elea emelâk Anitâņe meyelehop yaņe yanâk pârâk sânsânâk tetemuâ orowâk den alahu gulahu otbi. ⁴Den alahu gulahu otņetâ Petoroņe ekmâ Yesu yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, kulem aņņo teteap yukât yuwuya âlâ ki ekmain. Yu ekmunņe âilonņo oap. Yawu gârâmâ gâņe sârâ nâņe selep kalimbu kumbomgât nanņan. Âlâmâ gâhât, âlâmâ Mosehât, âlâmâ Eleahât.” Yawu sâop.

⁵Yawu sâmu yanâk kulewoņboņ ge lâum kurihiyehop. Lâum kurihiyekmu yakât biwiņambâ Anitâņe yuwu sâop. “Bulâņanâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Nâņe biwiņane yâhâk hikum tatman. Yakât otmâ den sâwuap ya yerņe mem biwiyeņan katmâ tem lâuwangim mannomai.” Yawu sâop. ⁶Yawu sâmu hoņ bawalipņane nâņgâm kiņgityenahât otmâ kun kundenyerne mem kurihiakmâ hânân ge pare pare iwi. ⁷Yawu otņetâ Yesuņe gotyeņan ba yuwu sâm ekyongop. “Ki kiņgityenahât otņet. Yahatņetâ arine.” ⁸Yawu sâmu yahatmâ lok yâhâp ya yelekņetâ bialop. Yawu otmâ Yesu ikņiâk kinmu ekbi.

⁹Yanĵak pumņambâ âwurem mâtâwânâk ge Yesuņe yuwu sâm ekyongop. “Ewan pumņan Mose yet Elea tetemuâ den oain yakât in yawu ki ekyongonomai. Hâmbâi nohoņetâ mum yahatbom yakât kakņanâmâ yu eksai yukât sâm tetem ekyongonņetâ nâņgânomai.” Yawu sâop.

¹⁰Yawu sâmu hoņ bawalipņane Elea tetemu ekbi yakât nâņgâm yuwu sâm âikuwi. “Mosehât girem den kâsikum ningimaiņeâmâ yuwu sâmâi. “Aņņoân Eleaņe yâhâpņe tetemuâmâ Anitâņe hângâņgumu gewuap yâkât mâtâp mewawņgiwuap.” Yawu sâmâi. Yamâ girawuhât sâmâi?”

¹¹Sâņetâ sâop. “Yamâ bulâņanâk yai. Elea yâhâpņe tetem mâtâp yai ya hengenguwuap.

¹²Yawu gârâmâ yai yakât nâņe yuwu sâmune nâņgâņet. Elea yamâ emelâk takaop. Takamu yeņgât kunlipyenņe ekmâ yâkât topņe ki nâņgâm kuņetâ muop. Yâhâ Anitâņe nâ hângânnohomu gewan yawuâk nohoņetâ mumbom.” Yawu sâop.

¹³Yawu sâmu nâņgâņetâ keterakmu yuwu sâwi. “O, yuâmâ Eleahâlen hâum kinmâ yap yamâ Yoaneņe tetem toen mem katyehop yâkât yap.” Yawu sâwi.

Yesuhât hoņ bawalipņane weke bâleņe watne sâm hâum pâpņguwi.

(Mareko 9:14-29 Luka 9:37-42)

¹⁴Mâtâwân gem tatņetâ yan lohimbi donđane lok âlâhât nanņe ya nengâlen dâim takanņetâ tâņgune sâm hâum pâpņgum pilâwin. Yawu otmâ yakât den alahum kin tatmunņe bukulpipnenņe pumņehembâ ge peneningiwi. Peneningiņetâ yan naom yakât âwâņane Yesu ekmâ gotņan ga yuwu sâm ekuop. ¹⁵“Lok pato, gâ ihilâk nannahât nâņgâwanņgi. Weke bâleņane nanne mem mângâemuâmâ toen kioņmap. Otmu senņe gâwâņ gâwâņ sâm kâlâwân kioņmu semap. ¹⁶Yawuhât nâņe dâim hoņ bawalipņane sâņetâ weke bâleņane yâkâlambâ gaiakmâ ariâkgât sâmune hâum pâpņgum pilai.” Yawu sâop.

¹⁷Sâmu Yesuņe nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Yen wongât nâhâitņe ki tânnongowuap yawu nanņai? Yakât nâņgâmune ki ârândâņ oap. Nâ yen orop sâp kâlep manmâ yâhâwomgât dop ki tap. Yawuhât pilâyekmâ yâhâwom yan yerņe girawu mannomai?”

Yawu sâop. ¹⁸ Yawu sâam lok sihan yakât sâop. “Yen nâhâlen mem garjet.” Yawu sâop. Mem yâhânetâ weke bâleŋeŋe mângâeop ya watmu gaiakmâ ba arimu yanâk âlepŋe olop.

¹⁹ Âlepŋe olop yakât topŋe nâŋgâne sâam Yesu yuwu sâam âikuwin. “Yu topŋe girawuhât nenŋe weke bâleŋe ya watne sâam hâum pâpŋuain?”

²⁰ Sâamunŋe sâop. “Yen nâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋeŋe kepeim manmai mâne âlepŋe yuwu mon sâmbâi. “O, pumŋe enda huhuakmâ orotok sâam giâk.” Sânetâ âlepŋe huhuakmâ orotok sâam gembâp. Otmu âi nombotŋe tap ya âlepŋe torokatmâ membâi.

²¹ Yamâ weke bâleŋe watmune ariap yaŋe kârikŋe bâleŋe. Yakât otmâ yeŋeâmâ den in sâŋetâ ki gaiakmâ ariap. Yâhâ weke bâleŋe yawuya ekmâmâ topŋe katmâ sot barak manmâ Anitâhâlen biwiyeŋeŋe kepeim ulitŋuŋetâ denyeŋe nâŋgâm gaiakmâ ariwuap.” Yawu sâop.

Yesuŋe ikŋjak mumbuap yakât sâop.

(Mareko 9:30-32 Luka 9:43-45)

²² Yawu sâamu nen kerehâk yapâ pilâm yahatmâ Galilaia hânângen ariwin. Ari Yesuŋe yuwu sâam eknongop. “Anitâŋe hâŋgânnohomu gewan nâhât kasalipŋeŋe nohoŋetâ mumbom. ²³ Nohoŋetâ mum yan hilâm kalimbu hân kâlehen tatmâ mumuŋambâ yahatbom yakât sâp tâlâhuap.” Yawu sâam eknongomu biwinenŋeŋe nâŋgâmunŋe umatŋe bâleŋe olop.

Miti emetŋe yakât takesi kalowot.

²⁴ Mâtâp ari Kapanaum kapi mewin. Kapanaum kapi mem Petorohât emet hawijan ari kinmâ den alahuwin. Alahum kinmunŋe lok nombotŋe opon kâmbukŋahât takesi meminiwi yaŋe taka Petoro yuwu sâam âikuwi. “Yengât patoyeŋeŋe opon kâmbukŋahât takesi katmap me ki katmap?” Yawu sâam âikuwi. ²⁵ Yawu sânetâ Petoroŋe sâop. “Oŋ, yawu otmagâ.”

Yawu sâamu emet kâlehen yâhâmunŋe Yesuŋe Petoro yuwu sâam âikuop. “Petoro, den yai yakât nâŋgârâ girawu oap? Yuwu sâam âihohowe. Lok komot girawuyaŋe tewetsenŋe mem hâŋgât lok kutdâ yingim mansai? Hâŋgât lok kutdâ ya yengât bukulipyeŋeŋe me kasalipyeŋeŋe?” Yawu sâop.

²⁶ Sâamu sâop. “Bukulipyeŋe kapi ambolipŋeŋe tewetsenŋe ki katmai. Yâhâ kasalipyeŋe mem ge katyekŋetâ yâk yengât amutyenŋeŋe mansai yâkŋjak tewetsenŋe katmai.” Sâamu sâop. “Bonjanâk yat. ²⁷ Yawu gârâmâ nen Anitâhât komolân torokatmâ mansainŋe opon kâmbukŋan yâhâ takesi ki katnom yamâ âlepŋe. Yakât denŋe bia. Gârâmâ nâŋgârâŋetâ bâlemapgât gâŋe netgât takesi yamâ yuwu tuhum katbuat. Gâŋe iŋan itâŋe mem ari denŋânân pilârâ giâk. Gemu yan anŋoân iŋan kionbuap ya mem tepŋe gâim duhatbuat. Tepŋe gâim duhatmâ tewetsenŋe yapâ mem tetewuat. Ya mem ari gike umut otmu nâhât umut katbuat.” Yawu sâop.

18

Huruŋ huruŋ manmâ yâhânom.

(Mareko 9:33-37 Luka 9:46-48)

¹ Yawu sâam ekumu Yesu yuwu sâam âikuwin. “Sâp patoen Anitâŋe tihitnenŋe otmuâmâ orowâk manmâ yâhânom yanâmâ nengâlen gâtŋe âlâ me âlâhât nâŋgârâ kunnenŋe manbuap?” Yawu sâam âikuwin.

² Yawu sâamunŋe naom tipiŋe âlâ gotnenŋan kinop ya hâum tiripnongom yuwu sâam eknongop. ³ “Âinohoai yakât topŋe yuwu sâamune nâŋgârâŋet. Nimnaom titipâŋe Anitâhât den nâŋgâm in yawu biwiyeŋeŋe lâum yâkât komot otmâi. Yakât dopŋeâk otnomai yanâmâ Anitâŋe âlepŋe yen meyekbuap. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ Anitâhât komolân torokatnomaihât dop âlâ ki tap. ⁴ Yâhâ nimnaom titipâŋe yeŋahât nâŋgârâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmai. Yakât dopŋeâk yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe yeŋahât nâŋgârâŋetâ gemu huruŋ huruŋ mannomai. Lok yawuya yengât nâŋgâmunŋe yahatbuap. ⁵ Yâhâ lok âlâ

me âlâne naom tipiŋe yuwuya yakât nângânetâ yahatmu buku otbâŋginomaiŋe nâ hoŋ banihimai yakât dop oap.

Otŋetâ bâleâk sâŋ ki kendâyiŋginom.
(Mareko 9:42-48 Luka 17:1-2)

⁶Yâhâ lok âlâ me âlâne nimnaom titipâ nâhât pat manmai ya yengât mâtâp manguyiŋgimai. Yamâ hâmbâi matŋe umatŋe menomai. ⁷Den yan yakât torokatmâ âlâen hâum yuwu sâwe. Satanŋe yen kerek mem ge katyekbe sâŋ otmu yakât lohoteŋe otne sâŋ oai. Yakât tepne naŋgan. Lohimbi âlâ me âlâne Satangât tem lâum yan, bukulipyenŋe otŋetâ bâleâkgât kendâyiŋgimai yakât matŋe Anitâne umatŋe yiŋgiwuap. Yawu.

⁸Yakât torokatmâ sâwe. Bulâne hârenomaihât ki sâwom. Topŋe nângânetgât den âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâ bâtyenŋe me kâiyenŋe otmâ hilipgunomai. Yawu otmâ hilipgum bâtyenahât me kâiyenahât tosa yakât otmâ umut biwiyeŋe hem kâlâwân kioŋmapgât ya hârem pilânomai. Topŋe yuwuhât yan. Lok âlâ me âlâne dâiyekmu yu me ya otŋetâ bâlemu hemgât pat otmai hât ya pilâm biwiyeŋe Anitâhâlen katnomai. Yawu otŋetâ manman kârikŋe yiŋgiwuap. ⁹Otmu yawuâk lok âlâ me âlâne senŋe nombot me nombot yaŋe orotmeme bâleŋe ekmâ biwiyeŋe yan ariwuap. Biwiyeŋe yan arimu yakât otmâ tâpikgum senyenahât tosa yakât otmâ umut biwiyeŋe hem kâlâpgât pat otmap sâŋ yakât âlâ gusuhutmâ pilânomai. Gusuhutmâ pilâm biwiyeŋe Anitâhâlen katmâ yâkât tem lâum yâhânetâ manman kârikŋe yiŋgiwuap. Yawu.

Lama âlâ gulip otbâŋgimu ki pilâwuap yan hâum sâop.
(Luka 15:3-7)

¹⁰Yâhâ nimnaom ya yengât âlâku sâŋumene nângânet. Anitâne aŋelolipŋe nombotŋe naom titipâ yu galemयोगŋet sâŋ âi yiŋgiop yaŋeâmâ yâkât senŋan âilonŋo mansai. Yakât yeŋe naom titipâ yu yengât nângânetâ ki gewuap. ¹¹Yakât âlâ torokatmâ sâwe. Lohimbi yeŋe hem nâpumân ge hiliwahomai hât Anitâne yengât sâŋ hângânnohomu gewan. Yakât nâŋe mem kuwikyekmune manman âilonŋoân mannomai.

¹²⁻¹³Yakât den âlâen hâum yuwu sâŋumene nângânet. Lok âlâhât lama yawu kinbâŋgai. Gârâmâ ya yengât hohetyenambâ konok âlâne misingurakbuap. Yawu otmu amboŋe nombotŋe ya katyekmu kinŋetâ konok misingurakbuap ya pâimâ yâhâm gewuap. Yawu otmâ nombotŋe katyekmu kinnomai ya yengât ki nângâm ketet otbuap. Yâhâ misingurakbuap ya mem tetem yanâmâ tepŋe welâmŋan giâk sâŋ yakât otbuap. ¹⁴Yakât dopŋeâk awoŋne nan baralipŋe âlâ me âlâne hiliwahomai hât haonŋmâ ârândâŋ tihiyeŋe otmap.

Orotmeme bâleŋe otniŋginomai yan yuwu otnom.

¹⁵Otmu den âlâ yuwu sâŋumene nângânet. Bukuhe âlâne topŋe âlâlâ mângâhehekmu mem dâirâ yok pilâm yetŋiâŋe alahuromawot. Alahumutâ ârândâŋ otmu buku konok mandowawot. ¹⁶Yâhâ bukuaŋe gâhât den ki nângâwuap otmuâm emelâk Mosenŋe den yuwu kulemuap ya watbuat.

“Lok konokŋe ikŋiâk bukulipŋe âlâ me âlâhât topyeŋe teteâkgât sâŋ hâreyiŋgiwuapgât dop ki tap. Lok yâhâp me amon yaŋe denyenŋe sânomai ya lâuakmâ konok otbuap yamâ nângânetâ bonŋe (otmap/otbuap).”

Den ya watmâ buku nombotŋe konok me yâhâp meyelekdâ gam yâkŋe henŋeŋguromawot. ¹⁷Yâhâ bukuaŋe iliwetbuawâmâ Anitâhât komot yengât senyenŋan henŋeŋgunomai. Yâhâ yâk yengât senyenŋan iliwetmâ denyenŋe ki nângâwuawâmâ yuwu sâŋ ekunomai. “Gâmâ kunge kârikŋe otmâ iliwet tat yakât otmâ nen orop torokatdâ mannomgât dop bia.” Yawu sâŋ ekum watŋetâ ari manbuap.

Den sâŋ hâreyiŋgine sâŋ aŋgoân Anitâ âikum eknom.

¹⁸Yuwu sâŋumene nângânet. Bukulipyenŋe yu me ya âlepŋe otmai ya yeŋe ekŋetâ ârândâŋ otmap yawuâk Anitâne ekmu ârândâŋ otbuap. Yâhâ bukulipyenŋe otŋetâ bâlemapgât yeŋe kuyiŋginomai ya yawuâk Anitâne mâtâp manguyiŋgiwuap. Yawu.

¹⁹Otmu torokatmâ sâwe. Yeŋe menduhuakmâ lok âlâhât den sâm hârewanġinomial yan biwiyeŋe konok otmu Anitâ âikuŋetâ topŋe mem teteŋan tuhumu nâŋġanomai. ²⁰Otmu nâŋe yeŋġât hohetyeŋan kinmâ howeyekbom. Howeyekmune yakât topŋe nâŋġâm heŋgeŋgum den sâm hârewanġinomial. Otmu Anitâŋe gurâ yawuâk hârewanġiwuap. Yawu.” Yawu sâop.

Nenŋe lohimi otyiŋġim mannom yakât dopŋeâk Anitâŋe otriŋġiwuap.

²¹Sâmu Petoroŋe yuwu sâm âikuop. “Kutdâ, bukune âlâŋe orotmeme kiŋġor nâŋġâenekmu tosa pilâwanġimune amon otmu yan pesuk sâwuap? Nombolân yâhâp otmu yan pesuk sâwuap me? Me ya wangim torokatmâ yâhâwuap?” Yawu sâm topŋe nâŋġâwehât âikum nâŋġâop.

²²Sâmu sâop. “Yawu bia. Ihilâk, ġâŋe tosaŋe pilâwanġim yâhâwuap. ²³Yakât yuwu sâmuŋe nâŋġâ. Anitâŋe tihityeŋe otmâ den sâm hâreyiŋġiwuap. Yakât topŋe teteâġġât lok kutdâ orotmemeyeŋan hâum sâwe. Yâkŋe ikŋe âi loklipŋe yeŋġât tosa tatyiŋġiop ya mem âwureŋet sâm ekyongop. Ekyongomu tatyiŋġiop ya amboŋan amboŋan yâkâlen ba sâm tetewi. ²⁴Otmu anġoân gaop yâkât tosa pato, yakât dowâmâ 13 milion kina yakât dop.

²⁵Yâhâ lok yaŋe tewetsenŋe ki tatbaŋġiopġât otmâ ya kâpekbâpġât dop bia. Yawu ġârâmâ lok kutdâŋe yuwu sâm ekuop. “ġâ, imbihe naonge âi tuhumi tewetsenŋe mem dâinomai yamâ nâhâlâk sâp ârândân katmâ yâhânomial.” Yawu sâop. ²⁶Yawu sâmu lok yaŋe yuwu nâŋġâop. “Nenŋe âi yu girawu torokatmâ hâhiwin kakŋan tuhumi manmâ yâhânôm. Yawu ġârâmâ kâpekbomġât dop âlâ ki tap, bia kârikŋe.” Yawu nâŋġâm lok kutdâ ya yuwu sâm ulitġuop. “Yawu ġârâmâ ġâ nengât tepge nâŋġâniŋi. Hâmbâi mâtâp teteniŋġimu âlepŋe kâpeknôm. Yakât ki hâwât hâwâlâk kendâniŋġiwuat.” Yawu sâop. ²⁷Yawu sâm ulitġumu ekmâ tepŋe nâŋġâm tosaŋe ya pilâwanġiop.

²⁸Yawu ġârâmâ âi lok yaŋe bukune âlâ mem teteop. Otmu bukuŋahât tosa yamâ 10 kina yawuya tatbaŋġiop. Mem tetem tosaŋe kâpehâġġât ekuop. ²⁹Ekumu yuwu sâm ulitġuop. “ġâ tepge nâŋġânihiŋi tipŋe mambotdâ yan kâpekbom.” Yawu sâop. ³⁰Yawu sâop ya ki nâŋġâm pâi emetŋan mem katmu talop. Yan tatmu yuwu sâm ekuop. “ġâ yuânâk tatdâ hep torehenlipġaŋe tewetsenŋe ġihŋetâ pâi emetŋe puluhum ġewuat.” Yawu sâop.

³¹Yawu otmu âi lok yakât bukuliŋġaŋe nâŋġâm bâlewanġim patoyeŋe ekuwi. ³²Ekunġetâ den ya nâŋġâm olop amboŋe ya kunmu gamu yuwu sâm ekuop. “ġâ lok bâleŋe. Anġoân tosahe ya kâpekbâġġât dop. Yamâ nâŋe tosahe pilâhihiwan. ³³ġâku yawuâk bukuhahât tosa ki pilâwanġiat yakât nâŋġâmune umatŋe oap.” Yawu sâop. ³⁴Otmu biwiŋaŋe nâŋġâmune umatŋe otmu mem pâi emetŋan katmâ hâhiwin pato ya torokatmâ waŋetġât tembe lâulipŋe ekyongop. “Lok yu wawi oap yakât hâhiwin waŋetâ ârândân otbuap.” Yawu sâm ekyongop. ³⁵Yakât topŋe yuwu tap. Bukuliŋġeŋaŋe mem âlâlâ tuhuyekŋetâ tosa ki pilâŋġinomial. Yamâ Himbim Awoŋnenŋaŋe yen gurâ yawuâk tosa ki pilâŋġiwuap.” Yawu sâop.

19

Lokŋe imbiŋe ki pilaknomial.

(Mareko 10:1-12 Luka 16:18)

¹Yesuŋe den ya sâm pesuk pilâm menenekmu yapâ yahatmâ Galilâia hân ya pilâm yaŋak Yorân to hâtġikum Yuraia hânâŋen ariwin. ²Arimunŋe lohimi dondâŋe denŋe nâŋġâne sâm betnenŋan watnenekmâ ariwi. Yan watnenekmâ ariŋetâ yâkŋe lohimi dondâ heŋgemyongop.

³Otmu Parisaio lok nombotŋaŋe taka “Den girawuyaen hâum sâmunŋe yan matŋe sâm tâpikġumu den âiân katne,” nâŋġâm yuwu sâm Yesu âikuwi. “Mâtâp girawu tap? Lok âlâ me âlâŋe yeŋe enġatyeneâk otmâ imbilipyeŋe pilâyeknomaihât mâtâp tap me bia?”

⁴Sâŋetâ sâop. “Yen Anitâhât den nâŋġâmai me bia? Den yamâ yuwu tap.

“Anitâŋe topŋe katmâ hân himbim kândikyotgom yan lohimi yâhâp katyelehop.

⁵Katyelekmâ yan den yuwu sâm ekyotġop. “Lok âlâ me âlâŋe âwâŋe mâmâŋe pilâyelekmâ imbiŋâit mandomawot.” Den yawu tap.

⁶Yakât otmâ ki hionjakmâ ikriâk ikriâk otdomawot. Anitâne menduhuyelekmu konohâk olowot. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne ki hionjeleknomai.” Yawu sâop.

⁷Sâmu sâwi. “Ya âlepne yat. Gârâmâ Moseje girem den âlâ yuwu kulemgup tap.

“Lok âlâ me âlâne imbiye pilâwe sâm âlepne pilakdomawot yakât topne kulemgum wajmu miakmu watmu ariuwap.”

Yawu tap. Otmu Moseje ya otnomgât âlepne sâop. Gâne den yat yujeâmâ Mosehât den ya orop ki lâuaksawot. Yakât otmâ nângâmune ki ârândân oap.” Yawu sâwi.

⁸Yawu sânetâ Yesuje Moseje den sâop yakât yuwu sâm ekyongop. Moseje girem den yawu kulemgup yamâ kuyingiwêhât nângâm ki kulemgup. Yengât tâmbâlipyejane biwiyene kârikne otmu yehâlâk nângâm manminiwi yakât kulemgup. Yâhâ kândikum yawu ki otbi. ⁹Yakât otmâmâ nâne yuwu sâmune nângânet. Lok âlâhât imbiyane mâtâp ki tâpikum manmu lokjane imbiâk pilâm ba imbi ondrop membuap. Yamâ lok yanje tosa umatne membuap.” Yawu sâop.

¹⁰Yesuje yawu sâmu nenje yuwu sâm ekuwin. “Nengât orotmeme yuwu tap. Lohimbi imbiâk hionjakmâ mansai. Yawu orangimaihât nângâm lok yawuyane imbi barak manno-mai.” Yawu sâwin.

¹¹⁻¹²Sâmunje sâop. “Lok kerekne imbi barak mannomaihât dop ki tap. Nombotjane mâmâlipyeje yengât tepyembâ pâlâmne mannomaihât yawu tetemai. Nombotjaneâmâ imbi memai sâm mâtâp manguyingimai. Yâhâ nombotjaneâmâ Anitâhât nep yakâlâk nângâm tij tijâk mem mannong nângâm imbi barak manmai. Yakât Anitâne nângâmu ârândân otmap. Otmu lok nombotjane den yu biwiyene ekmâ topne nângâm yâhânetâ ârândân otbuap.” Yawu sâop.

Yesuje nan baralipyene lukuleyehop.

(Mareko 10:13-16 Luka 18:15-17)

¹³Otmu sâp yanâmâ lohimbi nombotjane nan baralipyene meyekmâ Yesuhâlen ariwi. Ari Yesuje kunyejan mem Anitâ ulitgumu lukuleyehâkgât ekuwi. Yawu otjetâ nenje yekmunje ki ârândân otmu kuyingiwîn. ¹⁴Kuyingimune Yesuje nenekmu ki ârândân otmu yuwu sâm eknongop. “Kâmbukne, ki kuyinginet. Anitâne nimnaom titipâ yu yengât tihityene otmap. Yakât otmâ dâiyekmâ nâhâlen ganjet. Yeje kuyinginetâ ekmune ki ârândân oap. ¹⁵Yawu sâm Anitâ ulitgum kunyejan memu yanjak kapi ya pilâm âlâengen ariwin.

Lok iri sikumyeje pato tatyngiap yâk yengât topyeje.

(Mareko 10:17-31 Luka 18:18-30)

¹⁶Sâp âlâen lok âlâne Yesuhâlen taka yuwu sâm âikuop. “Kutdâ, nâne âlâ girawu otmune ârândân otmu yanâmâ Anitâne manman kârikjahât pat kunihiwuap?”

¹⁷Sâmu sâop. “Gâ wongât yakât âinohoat? Yakât amboje yamâ Anitâ konok. Gâ yu me ya âlepneâk otbehât nangat otmuâmâ girem den hârohâk nângâm lâuwuat.

¹⁸Sâmu sâop. “Girem den girawuya?” Sâmu sâop. “Mosehât girem den yukât yan.

“Gâ lok nombotje ki yongorâ munomai. Me buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Me kombo ki otbuat. Me hâkyejan ki sâuwat. Me den perâk ki sâm kâityongowuat.

¹⁹Gâ âwâhe mâmâhe yetgât lauyetje lâum amutyetjan manbuat. Otmu nenjahât nangangimune yahatmap yakât dopneâk buku nombotje yengât nângâmune yahatbuap.” Yawu tap. nângâmat yawuâk buku nombotje tânyongowêhât nângâuwat. Yawu.”

²⁰Sâmu sâop. “Girem den yu sâm arat yamâ otmanâk hârok. Orotmeme girawuya ki otman ya otbom yanâmâ Anitâne manman kârikjahât pat kunihiwuap?” Yawu sâop.

²¹Sâmu sâop. “Senje âlâlâ pato tatgihiap yamâ mem buku nombotje umburuk mansai ya yingiwuat. Yawu otdâmâ Anitâne manman kârikjahât pat kuhihiwuap. Yawu otmâ nâhâlen torokatdâ orowâk arinom.” Yawu sâop.

²²Yawu sâmu iri sikum me senje âlâlâ pato tatbangiop yakât nângâmu biwije umatne otmu, Yesuje sâop ya ekmu hâi hâine otmu pilâm âlâengen ba ariop.

²³ Ba arimu Yesuŋe yuwu sâŋ eknongop. “Yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Lok iri sikum pato tatyŋgiap yaŋeâmâ Anitâhâlen torokatne sâŋ otŋetâ hâi hâiŋe otmap. ²⁴ Yakât otmâ den âlâen hâum sâŋmune nâŋgâŋet. Pusiŋe seloŋ watmu pin pinŋan arimu yan watmâ bawe sâŋ hâum pâpŋumap. Yakât dopŋeâk lok iri sikumyeŋe pato tatyŋgiapŋe Anitâŋe tihityeŋe olâkgât mâtâp ya watmâ arine sâŋ otŋetâ hâi hâiŋe otbuap. Lok nombotŋe iri sikum pato tatyŋgiapŋe yeŋahâlâk nâŋgâŋmai. Lok yawuyaye himbimân Anitâhât gotŋan ki yâhânomai.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu nâŋgâmunŋe sâtŋe otmu yuwu sâwin. “Âo, yu yat yuâmâ lok girawu yaŋeâmâ himbimŋat pat otbuap?”

²⁶ Yawu sâmunŋe Yesuŋe sennenŋe topŋan dâŋâk nenekmâ yuwu sâop. “Anitâhât manman kapiân arine sâŋ logât nâŋgân nâŋgânân arinomaihât dop ki tap. Yamâ Anitâ konokŋe nâŋgâningimap. Yakât otmâ yeŋe yu me ya otne sâŋ Anitâhât nâŋgân nâŋgânân watmâ otnomaihât dop tap. Yâkŋe konok manman kârikŋe ya yŋgimu mem manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

²⁷ Yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâŋ âikuop. “Bâe, nenâmâ senŋe âlâlâ kerek betbangim gâhâlen torokatmâ hâhiwin kakŋan manmain. Yakât nenŋe girawu menomŋat naŋgat?” Yawu sâop.

²⁸ Sâmu sâop. “Hâmbâi sâp pato tetewuawân Anitâŋe yâhâŋe nâ hâŋgânnohomu âwurem gewom. Yanâmâ âi sâŋ nihiop yakât bulâŋe tetenihiwuap. Yawu gârâmâ yeŋe nâhâlen torokatmâ manmai yamâ nâ orowâk tatnomai. Tatmâmâ Isirae lok komot kâiân yâhâp mansai yeŋgât topyeŋe ya sâŋ tetenom. Otmu yeŋeâmâ kunlipyeŋe otmâ galempongom mannomai. ²⁹ Yakât otmâ yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Lohimbi âlâ me âlâŋe âwâ mâmalipyeŋe, me imi garilipyeŋe, me senŋe âlâlâ siminŋe tatyŋgimap ya aksihâk pilâyekmâ lohimbi kerekŋe nâhât den nâŋgâŋetgât nâhât komolân torokatmâ tânyongonomai yâhâmâ nâ orowâk konohân tatnom. Tatmunŋe yakât matŋe âilonŋo yŋgimune menomai. ³⁰ Yâhâ lohimbi nombotŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmap ya Anitâ orop ki tatnomai. Yâhâ nombotŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmai ya Anitâŋe meyekmu ikŋan torokatnomai.” Yawu sâop.

20

Anitâhât hoŋ bawarŋimunŋe yakât hâmeŋe ningiwuap.

¹ Yesuŋe den âlâ yuwu sâŋ eknongop. “Anitâhât hoŋ bawarŋiŋetâ yakât hâmeŋe yŋgiwuap yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Lok kutdâ âlâhât hân pato tatbârŋiopŋe omoŋânâk nep tuhuŋet sâŋ kapiân yâhâ nep lok meyehop. ² Lok meyekmâ, “Âi tuhonomai yakât hâmeŋe kina konok konok yŋgiwom,” sâmu nâŋgâŋetâ âlepŋe otmu yahatmâ ari nep tuhuwi.

³ Yawu otmâ omoŋânâk 9 kilok otmu yan lok nombotŋe âlâ meyekbe sâŋ kapiân yâhâop. Yâhâ hilâm im tatbi ya yehop. ⁴ Yekmâ yuwu sâŋ ekyongop. “Yen ari nâhât nep kâmetŋetâmâ yakât hâmeŋe kina konok konok yŋgiwom.” Yawu sâŋ ekyongomu ari nep tuhuwi. ⁵ Nep tuhumi tatŋetâ 12 kilok olop yan nep lok nombotŋe âlâ meyekmu nep tuhuwi. Yâhâ 3 kilok otmu nep nombotŋe âlâ ya gurâ meyekmu nep tuhuwi.

⁶ Nep tuhumi tatŋetâ emelâk emetsâŋŋe olop. Emetsâŋŋe otmu nep lok nombotŋe âlâ meyekbe sâŋ kapiân yâhâop. Yâhâ yekmâ yuwu sâŋ âiyongop. “Wongât otmâ konam im tai?”

⁷ Sâmu sâwi. “Lok âlâŋe âi tuhuŋet sâŋ ki sâŋ ningiap. Yakât otmâ hilâm im tain.”

Sâŋetâ sâop. “Yen yahatmâ ari nâhât âi tuhuŋet,” sâop. Yawu sâmu ari nep tuhuwarŋiwî.

⁸ Nep tipiŋe tuhuŋetâ emetsenŋe potok sâmu nep amboŋeŋe yahatmâ nep loklipŋe yeŋgât galem ya yuwu sâŋ ekuop. “Lok âi miai ya ekyongorâ ga hâmeŋe meŋet.” Yawu sâŋ ekuop.

Âiop, galem yaŋe nep loklipŋe ya ekyongomu gaŋetâ bâiŋe meyehop yâk yeŋgâlembâ topŋe katmâ tewetsenŋe yŋgiop. Yŋgim arim arim aŋgoân meyehop ya bâiŋe yŋgiop.

⁹ Yawu otmâ lok emetsâpŕŕe taka âi mewi ya kina konok konok yingŕiop. ¹⁰ Yawu otmu angoân takawi yaŕe yekŕetâ bâlemu yuwu nâŕgâwi. “Nenŕe sâŕ omojânâk taka âi topŕe katsain. Yakât otmâ tewetsenŕe pato membâŕngât dop.” Yawu nâŕgâwi. Yawu nâŕgâwi yamâ angoân takawi me betŕan takawi ya hârohâk dop konohâk yingŕiop. ¹¹ Dop konohâk yingŕimu yakât tepyeŕan tâlimu nep amboŕahât dondâ nâŕgâm bâlewangim yuwu sâŕ ekuwi. ¹² “Lok nombotŕe emetsâpŕan meyekdâ takai. Yâhâ nenâmâ omojânâk menenekdâ nep tuhumunŕe sikopŕe irik irik sâŕ dondâ nongoap. Yakât otmâ bâleain. Yawuhât girawu otmâ gâŕe mem ge katnenekmâ emetsâpŕe takai ya orop dop konohâk ningiat? Yakât nâŕgâmunŕe dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

¹³ Yawu sâŕetâ nep amboŕaŕe lok hohetyeŕan kinmâ sâop ya yuwu sâŕ ekuop. “Buku, nâŕe ki otmâ tâpikguan. Meyeksan yan kina konok konok yingŕiwom sâŕmune nâŕgâŕetâ ârândâr oap. ¹⁴ Yakât otmâ yingŕian yu miakmâ ariŕet. Nâŕe yen yingŕian otmu bâiŕe takai ya yingŕian yuâmâ nine engatneâk watmâ yingŕian. ¹⁵ Nâŕe tewetsenŕe yu kâsikum yingŕian yamâ nâhât wahap. Yeŕe ki galemnohoai. Yakât otmâ yeŕe nâŕgâm bâlenihiai yakât nâŕgâŕmune ki ârândâr oap.” Yawu sâop.

¹⁶ Yakât otmâ yuwu sâŕmune nâŕgâŕet. Sâp yiwereŕe nâhâlen biwiyeŕaŕe kepeim hoŕ banihiai. Otmu sâp âlâen komot topŕe topŕe yaŕe nâhâlen biwiyeŕaŕe kepeim hoŕ banihinomai. Yen me yâk hârohâk hâmeŕe dop konohâk menomai. Gewe yâhâwe bia. Yen kereŕe manman kârikŕan arinomai. Yawu.” Yawu sâop.

Yesuŕe mumbuap yakât sâŕ hoŕ bawalipŕe ekyongop.

(Mareko 10:32-34 Luka 18:31-33)

¹⁷ Yesuŕe Yerusalem kapiân yâhâwe sâŕ nen hoŕ bawalipŕe menenekmu orowâk yâhâwin. Mâtâwân yâhâm tatmâ Yesuŕe yuwu sâŕ eknongop. ¹⁸ “Yuwu sâŕmune nâŕgâŕet. Yiwereŕe Yerusalem kapiân yâhânom. Yan yâhâmunŕe lok âlâŕe nâŕgâm bâlenihim hotom umai otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yengât bâtyeŕan katnekuap. Bâtyeŕan katnekmu den âiân katnekmâ mumbomgât den sâŕ hârenihinomai. ¹⁹ Den sâŕ hârenihim Roma lok yengâlen katneŕetâ yâŕe yuwu otnihinomai. Sennan gem, tâpnohom, mem âlâlâ tuhunekŕetâ hâhiwin pato nâŕgâwom. Otmu benŕe howanân nohoŕetâ mumbom. Mumune hannohoŕetâ hilâm kalimbu pesuk sâŕmu yakât kakŕan mumuŕambâ yahatbom.” Yawu sâop.

Bukulipnenŕe yâk yengât hoŕ bayingŕinom.

(Mareko 10:35-45)

²⁰ Sâp yanâmâ Yewerihât imbiŕaŕe nanyâhâtyetŕe dâiyelekmâ ba Yesu yuwu sâŕ ekuop. “Kutdâ, nanyâhâtnu yu nâŕgâytgihât nanŕan.” Yawu sâop.

²¹ Sâŕmu sâop. “Gâ biwihâŕe girawu nâŕgâm dâiyelekmâ takat?”

Sâŕmu sâop. “Sâp patoen gâŕe lohimi kerek galemnenŕe manbuat yanâmâ nâhât nanyâhâtnu yu orowâk tatmâ tângohomutâ galem mannomai.” Yawu sâop.

²² Yawu sâŕmu Yakowo yet Yoane yuwu sâŕ âiyotgop. “Yakât topŕe ki nâŕgâm denâk sâŕ yawot. Umatŕe âlâlâ tetenihimu hâhiwin nâŕgâwom yawuâk nâŕgâromawot me?”

Sâŕmu sâowot. “Ya âleŕe yat. Umatŕe nâŕgâwualân net gurâ yawuâk nâŕgâromgât nanŕait.” Yawu sâowot.

²³ Sâmutâ sâop. “Bonŕanâk yawot. Umatŕe âlâlâ tetenihimu hâhiwin nâŕgâwom ya yet gurâ yawuâk nâŕgâromawot. Yakât sâwe. Lok âl me âlâŕe tânnohoŕetâ kunlipyeŕe mannom yakât Anitâ ikŕahâk nâŕgâmu tap.” Yawu sâop.

²⁴ Yawu sâŕ ekyotgomu yakât den pat nâŕgâmunŕe bâlemu Yakowo yet Yoane yetgât nâŕgâm bâleyitgwiwin. ²⁵ Nâŕgâm bâleyitgimunŕe Yesuŕe nâŕgâmu bâlemu den âlâen hâum yuwu sâŕ eknongop. “Lok papatolipyeŕaŕe nâŕgâmai dopŕan lohimi galem-yongonŕetâ yâk yengât amutyenŕan manmâ hâhiwin kakŕan manmai. ²⁶⁻²⁸ Yeŕeâmâ papatolipyeŕaŕe otyingŕimai yawu ki otnomai. Nâhât den lâum mansaiŕe nâhât hoŕ bam gam nâ tânnohoŕetgât ki gewan. Nâŕeâmâ lohimi hoŕ bayingŕim sârereyekmâ kimmune nohoŕetâ mumbom. Mum yan tosayeŕe pilâyingŕiwom. Yawu otbomgât

awonraŋe ai sâm nihim hânġânnohomu ge mansan. Yawu ġârâmâ yengâlen ġâtŋe âlâ me âlâŋe bukulipyeŋe nânġâyinġeŋetâ yahalâġġât meŋetâ huruŋ huruŋ otmu yâk yengġât amutyenjan mannomai. Otmu yengâlen ġâtŋe âlâ me âlâŋe Anitâŋe nenekmu ârandânġ olâġġât nânġâm yawuâk bukulipyeŋe yengġât hoŋ bayinġinomai. Yawu.” Yawu sâowot.

Lok senyetŋe bok sâsâŋe ya heŋgemyotġop.

(Mareko 10:46-52 Luka 18:35-43)

²⁹ Yesuŋe menenekmu Yeriko kapi pilâm yâhâwin. Yâhâmunŋe lohimbi dondâŋe betnenŋan watnenekmâ ariwi. ³⁰ Arimunŋe lok yâhâp senyetŋe bok sâsâŋe mâtâp ġinŋan talowot. Tatmutâ lohimbi yaŋe “Yesu takap” sâŋetâ nânġâm yahatmâ halahum yuwu sâowot. “Lok pato, Dawitihât sen, ġâ netġât wehe nânġânitġi.” Yawu sâowot.

³¹ Yawu sâmutâ lohimbi gotyetŋan kinbiŋe kuyitġim yuwu sâwi. “Bâe, ġirawu otmâ den kârikŋe sâm halahum tawot? Den nânġânâk tatsset.” Yawu sâwi. Yawu sâŋetâ iliwetmâ witġumâk sâowot.

³² Sâmutâ yuwu sâm âiyotġop. “ġirawu otyitġiwehât nanġawot?”

³³ Sâmu sâowot. “Lok pato, sârâ sennetŋe hâreakmu ekdehât nanġait.” Yawu sâowot.

³⁴ Yawu sâmutâ senyetŋan mem walipġumu hâreakmu ekmâ, Yesu betŋan sâmutâ orowâk ariwin.

21

Yesuŋe Yerusalem kapiân yâhâop.

(Mareko 11:1-11 Luka 19:28-40 Yoane 12:12-19)

¹ Yapâ ari Yerusalem kapi pato yakât ġotŋan kapi âlâ, kutŋe Betepahe sâm, ya Oliwa pumŋan tap yan yâhâwin. ² Yan yâhâ Yesuŋe hoŋ bawayâhâtŋe yâhâp yuwu sâm hânġânŋotġop. “Kapi tipiŋe ewapâ tap yan doŋġi nanŋe otmu mâmâŋe hikum katyelekŋetâ kinsawot ya holaŋmâ meyelekmâ ġeromawot. ³ Holaŋyelekmutâ lok âlâ me âlâŋe yelekmâ âiyotġoŋetâmâ yuwu sâm ekyongoromawot. “Yiwerŋe ai teteap. Yakât otmâ kutdânetŋeŋe yu meyelekdehât hânġânnotġomu takait. Meyelekmâ arimutŋeâmâ ai ya tuhumm pesuk pilâmuâmâ mem âwurem takarom.” Yawu sâm ekyongoromawot.” Yawu sâowot.

⁴ Yawu sâm hânġânŋotġomu yâhâowot. Yâhâ doŋġi ya holaŋmâ meyelekmâ takamutâ hâk katipiŋe kâlep katbin ya holaŋmâ lotohom kakŋan katbin. Katmunŋe kakŋan yâhâ talop. Yâhâ tatmu Yerusalem kapiân yâhâwin. Otmu Yesu kapiân yâhâop yakât emet inânŋan poropete âlâŋe den kulempuop ya yuwu tap.

“Yen Yerusalem kapi ambolipiŋe nânġânŋet. Papatolipyeŋe orotmeme yuwu otmâ mansai. Yaŋeâmâ bam gane sâm yan hâk meme otmâ beâsi kakŋanâk bam gamai. Otmâmâ yengġât lok kutdâ yuŋeâmâ yeŋe otmai yawu ki oap. Yâhâmâ ikġahât nânġâmû ġemap. Yakât otmâ doŋġi kakŋanâk lohotŋan ariop.”

Den yawu tap yakât bonŋe Yesuŋe doŋġi kakŋan tatmâ Yerusalem kapiân yâhâop yan teteop.

⁸ Kapiân yâhâmu yan lohimbi ġinġitŋe orowâk hâruhuakbiŋe Yesuhât nânġânŋetâ yahatmu yeŋe sâŋġum kâkâlep ya holaŋmâ mâtâp tete lingatmâ ariwi. Yâhâ nombotŋeâmâ âliwahap esenŋe hârem yaŋe lingatmâ ariwi. Lingatŋetâ doŋġi yaŋe yakât kakŋambâ ariop. ⁹ Yâhâ nombotŋe hâruhuakbi yaŋe yuwu sâm mepaewi. “ġâmâ tâmbâneneŋe Dawitihât sen. ġike ombiheâk ki takat. Anitâŋe ai sâm ġihiop ya lâum kinmâ nengâlen mat takat. Yakât otmâ heroye otġihim mepaheksain.” Yawu sâm mepaewi.

¹⁰ Yesuŋe Yerusalem kapiân yâhâmu kapi ya ambolipiŋe ekmâ pârâk pilâm yuwu sâwi. “Main. Lok yuâmâ wonân ġâtŋe? Me âlâhât nanŋe?”

¹¹ Yawu sâŋetâ lohimbi betŋan sâwiŋe yuwu sâm ekyongowi. “Yuâmâ Anitâhât poropete âlâ, kutŋe Yesu, kapi tipiŋe, kutŋe Nasaret sâm, ġalilaia hânân tap yapâ ġâtŋe.” Yawu sâwi.

Yesuŋe opon kâmbukŋan yâhâ lohimbi watyehop.

(Mareko 11:15-19 Luka 19:45-48 Yoane 2:13-22)

¹²⁻¹³ Yawu sâjêta Yerusalem kapi patoen yâhâwin. Yâhâmunje Yesuje donji kakjambâ kioŋmu yanjak yapâ opon kâmbukŋan yâhâwin. Yâhâ opon kâmbukje kâlehen lohimbije senje âlâlâ anji gunji otmâ hâmeje hâukum kinbi ya yekbin. Yekmâ Yesuje nângâm bâleyingim yuwu sâm ekyongop. “Yu oai yukât emet inânŋan Anitâŋe poropete âlâ ekumu kulemuop ya yuwu tap.

“Lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araije nâhât opon yukât kâlehen yâhâ mepaeneknomai.”

Den sâop yakât yuwu sâmune nângâjê. Yeje yukât kâlehen tatmâ lohimbi kâityongom hâmeje mem yahatmâ anji gunji otmâ gai. Yawu otmâ gai yu ekmune anjim bero emetje yawuya oap. Opon kâmbukje yu kâlehen ki orotje otjêta ekmune bâleap.” Yawu sâm kakŋan tat tat, tewo, kembâ mem emetje tuhun ya kâlehen katjêta talop, senje âlâlâyeje mem purik pilâyingim watyekmu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbi.

¹⁴ Gem tiok taok otmâ arim kinjêta lok nombotje senyeje bok sâsâje otmu lok pareje ya yâkâlen arijêta hengemyongop. ¹⁵ Hengemyongomu naom titipâje Yesu ekjêta sâtje otmu yuwu sâm mepaewi. “Dawitihât sen, kâwiak watyekdâ kioŋsai yakât heronje oain.” Yawu sâjêta yan hotom uminiwi ya yengât lok kunje otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi yaŋe nângâm bâlewangim yuwu sâwi.

¹⁶ “Naom titipâ kutyeje biŋe mepaheksai ya ekmunje ki ârândâŋ oap. Yakât kuyingirâ hutuk sâjê,” yawu sâm Yesu ekuwi.

Sâjêta sâop. “Mepaenekjêta nângâmune ârândâŋ oap. Yu oai yukât emet inânŋan Anitâŋe poropete âlâ ekumu kulemuop ya yuwu tap.

“Anitâŋe nimnaom titipâ yengât biwiyenjan kioŋmu heronje otbâŋjai.”

Den yawu kulemuwi tap yakât bulâje yu tetemu eksai.” ¹⁷ Yawu sâm ekyongop yapâ pilâyekmâ Betani kapiân ari omoŋ sâmu iwin.

Lakop sâwaygimu hâlâlâŋ sâm kinop.

(Mareko 11:12-14,20-24)

¹⁸ Yan imunje emet harj sâmu yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem yâhâwin. Mâtâp arim tatmunje Yesu po wanjiop. ¹⁹ Po wanjimu senje pilâm lakop âlâ mâtâp ginjan kinop ya ehop. Ya ekmâ kehetje mem nembom sâm gotŋan ari ekmâ kehetje âlâ ki kinop. Esenjanjak âi omoŋ omoŋ otmâ kinmu ekmâ yuwu sâop. “Âo, yu kehetje ki kinsap. Esenjeak tap. Yakât otmâ lakop yukât kehetje âlâ ki menomai.” Yawu sâop. Sâmu yanjak esenje gimbanjuop.

²⁰ Yawu otmu nenje ekmunje sâtje otmu yuwu sâm âikuwin. “Bâe, yuâmâ topje girawuhât esenje in yawu gimbanjuap.”

²¹ Sâmunje sâop. “Sâmune nângâjê. Biwiyenje Anitâhâlen katmâ manmâ yâhânomai yamâ lakop yu sâm wanjan yawuak otnomaihât dop tap. Yakât den âlâen hâum sâmune nângâjê. Yeje yuwu mon otnomai. Pumje âlâ ekmâ “Huhuakmâ orotok sâm giak” yawu sâm biwi yâhâp ki otmâek ulitgunjêta âlepje huhuakmâ orotok sâm gewuap. Yawu. ²² Yeje yu me ya otne sânmâ angoân biwi nângân nângânyenjanje Anitâhâlen kepeim ulitgunjêta nângâyingimu yanâmâ yakât bulâje âlepje tetemu ekmomai.” Yawu sâop.

Yesuje âlâhât sâtgât otmâ âi miop ya ki sâm tetem ekyongop.

(Mareko 11:27-33 Luka 20:1-8)

²³ Yawu sâm eknongomu Yerusalem kapiân yâhâwin. Yâhâ opon kâmbukŋan tatmunje lohimbi nombotje yan tatbi ya den pat âlepje ya ekyongop. Hotom uminiwi otmu Yura nengât papatolipnenjanje yuwu sâm âikuwi. “Gâŋe oran âlâhât sâtgât Anitâhât opon kâmbukŋan yâhâ lohimbi watyehon?” Yawu sâm âikuwi.

²⁴ Sâjêta sâop. “Âinohoai gârâmâ nâku yawuak âiyongomune yeje den matje kâpekni-hijêta yanâmâ nâŋe âlâhât sâtgât âi yu mem gaman yakât topje ekyongowom. ²⁵ Yakât yuwu sâmune nângâjê. Yoaneje toen mem katyehop yamâ âlâhât sâtgât otmâ âi ya miop? Anitâhât me ondop yengât sâtgât âi ya tuhuop yakât sâjêta nângâwe.” Yawu sâm âiyongop.

Yawu sâmu matje kâpekbanjine sâmu pâpgum alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Nenje yuwu mon sânom. “Yoane yamâ Anitâje âi sâmu wajmu tuhuop.” Yawu sânom yamâ matje yuwu mon sânuap. “O, yenâmâ girawu otmâ Yoanehâlen biwiyenje ki katbi?” Yawu sâmu den matje girawu sâmu kâpekbanjinom? Aŋulaknom yakâ. ²⁶Yâhâ âlâ yuwu mon sânom. “Yâhâmâ lok yengât sâtgât otmâ nep ya tuhuop.” Yawu sânom yamâ lohimi dondâje yuwu sânomai. “O Yoane yamâ poropete pato, wongât den yawu yai?” Yawu sâmu yan nengât nângâjetâ bâlewuap. Nângâjetâ bâlemu nongomaihât ki ekonum?” Yakât otmâ hâum pâpgum pilâwi. ²⁷Yakât otmâ yuwu sâmu ekuwi. “Yoaneje âlâhât sâtgât âi ya meminiop ya nen ki nangain.” Sâjetâ sâop. “Nâku yawuâk. Âlâhât sâtgât âi ya tuhum gaman yakât ki ekyongowom.” Yawu sâop.

Lohimi girawu yaje Anitâhât den lâuwi.

²⁸Yesuje den âlâen hâum yuwu sâmu ekyongop. “Lok âlâhât nanyâhâtnje yâhâp. Otmu âwâyetjane ataje yuwu sâmu ekuop. “Nan, gâ âinenjehen ari nep kâmet.” Yawu sâop. ²⁹Sâmu sâop, “O, awonj, nâmâ hâkâj oan.” Yawu sâop. Yâhâ tipnje tatmâ yajak ihilâk yahatmâ ari âi ya miop. ³⁰Yawu otmu âwâyetjane iminjâhâlen ari yawuâk sâmu ekuop. Yawu sâmu iminjane yuwu sâop. “Awonj, âlepje ariwom,” sâop. Yamâ benje pilâm ki ariop. ³¹⁻³²Yawu olowot gârâmâ nanyâhâtnje âlâje âwâyetjahât den ya tem lâuwot?”

Yawu sâmu âiyongomu yuwu sâwi. “O, yamâ atanje âwâyetjahât tem lâuop,” yuwu sâwi.

Sâjetâ sâop. “Yawu gârâmâ yuwu sâmune nângâjet. Yoaneje manman âlepje yakât mâtâp ekyongom gaop. Yamâ yenje denje nângâjetâ nahat otmu bet pilâwi. Otmu yenje lok nombotje yekjetâ bâlemu sâmu ge katyek sai. Yakât otmâ yuwu sâmune nângâjet. Lok âlâ me âlâje takesihât tewetsenje meminiwi yapâ kombo mem manminiwi, me imbi nombotje lok ihilâk orop manminiwi yaje orotmemeyenje bâleje ya sâmu tetem bet pilâjetâ yan Yoaneje toen mem katyehop. Yenjeâmâ biwi yâhâp otmâ manmai. Biwiyenje pâlâmje otmâ yakât den nângâjetâ ki bulâje otmâp. Yakât otmâ tewetsenje kombo meminiwi, otmu imbi lok ihilâk orop manminiwi yawuyaje hewewerje otmâ kulet sâyingim Anitâhât komolân torokatmâ mansai. Yenjeâmâ Yoanehât den nângâjetâ nahat otmu biwiyenje alitmâ Anitâhât komot bulâje yan ki torokatsai.

Wain kalam ambonjahâlen hâum sâop.

(Mareko 12:1-12 Luka 20:9-19)

³³Otmu yengât topyenje teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângâjet. Lok pato âlâje wain kâmetjet sâmu nep lok meyehop. Meyekmu ari dâmân sâhâm hawamgum wain kâmetbi. Otmu wain toje ya mem mendârejetâ gewuapgât wanga hâwiwi. Otmu emetyenje tuhuwi. Ya tuhum tij pilâjetâ galem katyekmâ âlâengen ari sâp kâlep manop.

³⁴Sâp kâlep manmu wain kehetje puru pato kinop ya ambonjane hâruhunihiñet sâmu hoj bawalipje yakembâek hângânyongomu takawi. ³⁵Hângânyongomu takajetâ nep galemje katyehop yaje nombotje yongom watyekbi, yâhâ nombotjeâmâ kâtnje yongonjetâ muwi.

³⁶Benje sâp âlâen hângânyongomu takajetâ nombotje yongonjetâ muwi. Yâhâ nombotjeâmâ watyekjetâ purik sâmu ambonjahâlen ariwi. ³⁷Arijetâ ambonjane den pat ya nângâm yuwu nângâop. “Bâe, yu oai. Gârâmâ nine nanne omba bisine hângângumune arimu ekâmâ yanâmâ ewe katnomai.” Yawu nângâop. ³⁸Biwiñane yawu nângâm ikje nanje hângângumu takamu ekâmâ yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ patonenje ikje nanjane takap. Âwâne mumu yan kalam yuâmâ yakje ambokumapgât kumunje muâk. Kumunje mumu yan kalam yuâmâ nengât otbuap.” ³⁹Yawu sâmu kum kekae topnehen pilâjetâ iop. Yawu. Yakât âiyongomune matje sâjetâ nângâwe.

⁴⁰Yawu otñetâ âi ambonje ya girawu otbuap?” Yawu sâmu âiyongop.

⁴¹Âiyongomu sâwi. “Yawu otñetâmâ âi ambonje yaje taka yongomu muñetâ nep lok ondop meyekmâ kaweyenjan katyekbuap. Katyekmu yan tem lâuwangim hoj bawangino-mai.” Yawu sâwi.

⁴²Sâretâ sâop. “Anitâje hângânnohomu gewan. Yakât poropete âlâje yuwu kulempuop ya yeje ki mon sâlikum nângâmai.

“Nep lokje nak âlâ ekmâ bâleje sâm mem ketetbi. Bâleje sâm mem ketetbi ya Anitâje lâum kânângâmu kuhupin kârikje otmâ kinsap. Yâhâ emet tuhuwiye ekmâ yuwu nângânmai. “Bâe, yuâmâ patoje nângâmu teteap. Ekmunje sâtje oap.” Yawu nângânmai.” Yawu kulempuop tap.

⁴³Den sâop yakât bulâje yiwerenje nâhâlen tetemu eksai. Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Yeje nâhât nângânetâ gemu hâkâj otmâ betnihim mansai. Yakât otmâ yen pilâyekmâ pâku lohimbî meyekmune nâhâlen biwi nângân nângânyeraje kepeim manjetâ kunyerje pato otmâ yâhâwom. Otmu den âlâen hâum sâwe. ⁴⁴Lok âlâ me âlâje kuhupin yu ekmâ betbanginomai yamâ hâhiwin nângânmai. Yawu gârâmâ kuhupin yuje putuk sâm kionjâ yongowuap yamâ dâk dâk hutuk yongomu munomai. Yawu.” Yawu sâop.

⁴⁵Yawu sâmu yuwu sâm alahuwi. “Bâe, nenje haonjâ ârândâj Yesu betbangimain. Yakât otmâ Anitâje nen pilânenekbuapgât den yu yap.” Yawu sâm alahum nângânetâ bâleop. ⁴⁶Nângânetâ bâlemu Yesu mem pâi emetjan katne sâm otbi yamâ yuwu nângâwi. “Lohimbi, sesengâlâk Yesuhâlen torokatmâ mansaije yuwu nanjai. “Yesu yu poropete âlâ mansap,” Yawu nângâm mepaemai.” Yakât otmâ pâi emetjan katne sâm otbi ya gorâyngimu pilâwi.

22

Lok kutdâ âlâhât nanjaje imbi miop yan hâum sâop.

(Luka 14:16-24)

¹Yesuje den âlâen hâum hotom uminiwi otmu Yura nengât kunlipnenje ya yuwu sâm ekyongop. ²“Anitâje tihitnenje otmâ yâhâwuap. Yakât topje yuwu tap. Lok kutdâ mansai yengâlen hâum sâmune nângânet. Lok kutdâ âlâhât nanjaje imbi membe sâm songo bau otmu sot kâle topje topje um hâwurumu kinop. ³Otmu nanjaje imbi membe sâmu yan âwânyaje hoj bawalipje nombotje yuwu sâm hângânyongomu ariwi. “Yen yâhâm gem bukulipnenje meyekjetâ takajet.” Yawu sâop. Yawu sâm hângânyongomu ari ekyongonetâ ki takawi.

⁴Yawu otjetâ âlâkuâk hoj bawalipje nombotje yuwu sâm hângânyongomu ariwi. “Anjoân bukulipyenje hângânyongomune ari ekyongonetâ ki takai ya yeje âlâkuâk ari yuwu sâm ekyongonet. “Yen nângânet. Songo bau otmu sot kâle yamâ emelâk mem dinjan tuhumunje tap. Yakât takajetâ nanjaje imbi membuap yakât herenje otmâ nenom.” Yawu sâm ekyongonet,” sâm hângânyongomu ariwi.

⁵Hângânyongomu hoj bawalipnyaje yâhâm gem âlâkuâk ekyongowi. Den ya ekyongonetâ nângâm nângâm âlâku nângâop dopjan dopjan ariwi. Nombotje kalamângen nep tuhuakne sâm ariwi. Yâhâ nombotnyajeâmâ bisinisi tuhuakne sâm ariwi. Nombotje ihilâk mahilâk arim kinbi. ⁶Yâhâ nombotnyajeâmâ lok kutdâje hoj bawalipje hângânyongomu den mem ariwi ya yongonetâ muwi.

⁷Yawu otjetâ lok kutdâ yaje den pat nângâm kuk otmâ tembe lâulipje hângânyongomu ariwi. Ari kapiyenâk yongom itit kiom bâleje tuhuyingowi. ⁸Otmu lok kutdâ yaje hoj bawalipje yuwu sâm ekyongop. “Bukulipnenyaje hâkâj otmâ ki takai. Yakât otmâ sot kâle emelâk um katjetâ tap ya bâlemapgât yuwu otnom. ⁹Hângânyongomune mâtâp kunjan ari kinmâ lohimbî yuken yaken arine sâm oai ya ekyongonetâ taka sot yu nejet.” Yawu sâop. ¹⁰Yawu sâm ekyongom hângânyongomu hoj bawalipnyaje den sâop yawuâk mâtâp kunjan yâhâm gem lohimbî âlepje bâleje ya ekyongowi. Ekyongonetâ taka lok imbi miop ya âwânjahât emelan yâhâ pik nâtâk nâtâk sâwi.

¹¹Yâhâ lok kutdâ yaje lohimbî takawi ya yekbe sâm emet kâlehen yâhâop. Yâhâ tatbi yapâ gâtje lok âlâje sângum tok sâsâje latmâ taka talop ya ekmâ nângâm bâlewangim yuwu sâm ekuop. ¹²“Bâe, gâmâ girawuhât nannaje imbi membe sâm otmu sângum tok sâsâje latmâ taka tat? Ya ki ârândâj oap.” Yawu sâop. Yawu sâmu den matje

sâwehât nângâmû umatje otmu aŋulakmâ inâk talop. ¹³ Yan tatmu lok kutdâ yaŋe hoŋ bawalipje yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe lok yu kâiŋe bâtje nombot nombot sâhâm lâum yaehen pilâŋetâ giâk. Pilâŋetâ ge yaehen hâhiwin pato nângâmbisâp. Yawu.” Yawu sâm ekyongop. ¹⁴ Yawu gârâmâ den yuân hâum yakât topje yuwu sâmune nângânet. Anitâŋeâmâ lohimbi kerehâk dâiyekbe sâm oap. Yawu gârâmâ lohimbi getek âlâŋe yâkâlen biwiyerŋe kepeim manŋetâ manman kârikŋahât pat kuyingimu mannomai.” Yawu sâop.

Anitâhât pat sâm yu ya katmunje tatmap ya waŋnom.
(Mareko 12:13-17 Luka 20:20-26)

¹⁵ Den ya sâm tiŋ pilâmu Parisaio yeŋeâk perer pilâm ba kinmâ yuwu sâwi. “Den âlâen hâum yap yuŋeâmâ nengât topnenŋe miap. Yakât nângâmune bâleap. Yakât benje girawu otmâ sâmunje Roma tembe lâuŋe Yesu mem ari pâi emetjan katjet.” Yawu sâwi. ¹⁶ Yawu sâm hoŋ bawalipyeŋe otmu Herotgât âi lok nombotŋe Yesu âikuŋetâ sâm tâpikgumu topje mem tetenehât hângânyongowi. Hângânyongwetâ Yesuhâlen taka yuwu sâwi. “Bawapi, gâhât topge naŋgain. Gâŋe den imbiâk ki sâmat. Den sâmat ya nângâmune bonjeâk otmap. Otmu lohimbiŋe nângâhihiŋetâ yahalâkgât nângâm âi ki tuhumat. Gâŋe lok âlâhât nângârâ yahatmu âlâhât nângârâ gemu yawu ki otmat. Gâŋe uwawapje bia otmâ manmâ garâ gekmain. Yakât wuân me wuân otnom yakât sârâ nângâne. ¹⁷ Roma lok âlâ kunneneŋe mansap, kutje sisa sâm, yâhâmâ haoŋmâ ârandâŋ takesi waŋmain. Yawu gârâmâ ya waŋmâ yâhânom me bia? Yakât sârâ nângâne.” Yawu sâwi.

¹⁸ Yawu sâŋetâ biwiyene ekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe nâhâitje sâm tâpikguwuap sâm âinohoai me? Yenâmâ nimbilameŋe boho boho. ¹⁹ Yakât otmâ kât nanje mem nihiŋetâ ekbe.” Yawu sâop.

Yawu sâmu mem waŋetâ mem tiripyongom yuwu sâop. ²⁰ “Kât nanje yu ekjet. Yuân âlâhât towat? Me âlâhât kutje kinsap.” Yawu sâop.

²¹ Sâmu sâwi. “Roma lok patonenŋe, kutje Sisa sâm, yâkât umutje yakâ.”

Sâŋetâ sâop. “Sisâhât pat sâm katjetâ tap otmuâmâ yâk waŋnomai. Yâhâ Anitâhât pat sâm katjetâ tatmap yâk waŋnomai.” ²² Yawu sâm ekyongomu nângânetâ sâtje otmu pilâm yahatmâ ariwi.

Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap.
(Mareko 12:18-27 Luka 20:27-40)

²³ Sarukaio lok yuwu nângâmai. “Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ mumunje pesuk sâmap.” Yawu nângâmai. Yâkŋe yakât topje nângânehât Yesuhâlen ari yuwu sâm ekuwi. ²⁴ “Bawapi, aŋgoân Moseŋe den kulemguop ya yuwu tap.

“Lok âlâŋe imbi âlâ memu naom ki mewangimu lok ya mumbuap. Mumu imiŋe yâkât kambut ya galemguŋ yâkât welâmân nimnaom mem ga katyekbuap.”

Moseŋe yawu kulemguop tap. Yakât topje sâm eknongohât yuwu sâmunje nângâ. ²⁵⁻²⁷ Imi ata nombolân yâhâp manbi. Manmâ aŋgoân atayeŋe kuniŋe imbi âlâ memu imbiŋe naom ki mewangimu inâk manmâ muop. Mumu imiŋe atañahât kambut ya mem manmâ yâku in muop. Otmu imiyetŋe kambutyetje ya mem manmâ yâku yawuâk naom barahâk muop. Otmu imi ata ya hârokŋe kambutyerje yawuâk mem manmâ inâk muwi. Aiop, kambutyerje yâku yawuâk muop. ²⁸ Imi ata nombolân yâhâp ya kerekŋe imbi ya mewi. Gârâmâ sâp pato tetemu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap yanâmâ imbi yamâ âlâŋe membuap?” Yawu sâm âikuwi.

²⁹ Sâŋetâ sâop. “Anitâŋe poropetelipje otmu lok nombotje den ekyongomu kulemguwi yakât topje yeŋe ki naŋgai. Otmu Anitâ ikŋe wâtje pato tatbaŋgiap yakât topje gurâ ki naŋgai. Yawu gârâmâ yeŋe nângâm hilipgum den yawu yai. ³⁰ Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Anitâŋe lohimbi mumuŋambâ mem yahatyekbuap yanâmâ himbimân Anitâhât aŋelolipŋe ki miakmai ya yeŋgât dop otmâ ikŋiâk ikŋiâk mannomai. ³¹ Yâhâ Anitâŋe

mumuꝛambâ mem yahatyekbuap yakât topꝛe yuwu sâmunne nângâꝛet. ³²Emelâk Anitâꝛe yuwu sâm Mose ekuop.

“Nâꝛe Awaraham, otmu nanꝛe Isaka, otmu seserꝛe Yakop yâk yengât kunyene tatmâ gaman.” Yawu kulemguoꝛ.

Anitâꝛe Mose den ekumu kulemguoꝛ yakât topꝛeâmâ yuwu. Emelâk nengât tâmbâlip-nenne manmâ gawi. Otmu yapâ torokatmâ manmâ garjetâ garjetâ benꝛe nen yu mansain yu. Otmu gâmâlâk nengât sâm sen tetem mannomai. Nen kerek nengât kunnenꝛe yamâ Anitâ. Topꝛe yawu tap.” Yawu sâop.

³³Yawu sâmu lohimbi yan kinbiꝛe den ya nângâꝛetâ âlâ kândâkdâ olop.

Mosehât girem den girawu yaje kun kunꝛe oap?

(Mareko 12:28-31 Luka 10:25-28)

³⁴Otmu Sarukaioꝛe Yesuhât den matꝛe sâne sâm hâum pâꝛꝛgum pilâwi yakât den pat Parisaioꝛe nângâꝛetâ bâlemu Yesuhâlen ariwi. ³⁵Ari yâk yengâlen gâtꝛe âlâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiopꝛe yahalop. Yahatmâ Yesuꝛe den sâm hilipgumu pâi emetꝛan katꝛetâ talâkgât yuwu sâm âikuop. ³⁶“Bawapi, yuwu âihohomune nângâ. Anitâꝛe girem den Mose ekumu kulemguoꝛ yapâ gâtꝛe girawu ya yakât nângârà yahatsap?”

³⁷Sâmu sâop. “Anitâꝛe den âlâ Mose ekumu kulemguoꝛ ya yuwu tap.

“Isirae ambolipꝛe yen ekyongomune nângâꝛet. Nengât Kutdânenꝛe yamâ Anitâ ikꝛe konok tatmap. Nenne yâkâlen biwi nângân nângânnenꝛe kepeim yâk konok mepaenom. Otmu yâkât lau konok nângâm lâum watmâ mannom.” Yawu tap.

³⁸Den yan yuꝛe kunꝛe oap. ³⁹Yâhâ den âlâmâ yuwu tap.

“Nenjahât nângâmunꝛe yahatmap yawuâk buku nombotꝛe yengât nângâmunꝛe yahatbuap.” Yawu tap.

⁴⁰Anitâhât den yâhâꝛ yan yuꝛeâmâ kunꝛe pato oap. Yâhâ Mose otmu Anitâhât poropete bulâꝛe manbiꝛe den yâhâꝛ yukât nângâm den topꝛe topꝛe kulemgowi.”

Dawitihât senâmbâ gâtꝛe yakât sâm Yesuꝛe Parisaio âiyongop.

(Mareko 12:35-37 Luka 20:41-44)

⁴¹Yawu sâm benꝛe purik pilâm yuwu sâm âiyongop. ⁴²“Anitâꝛe hângângumu gewuap. Yakât topꝛe girawu nanꝛgai?”

Sâmu sâwi. “Gewuap yamâ Dawitihât sen.”

⁴³Sârjetâ sâop. “Yawu gârâmâ Anitâhât Wâtgât Mâmâꝛjahât Heakꝛe Dawiti mâmâꝛe otbangimu den kulemguoꝛ ya yuwu tap.

⁴⁴“Anitâꝛe nâhât patone yuwu sâm ekuop. “Gâꝛe nâhât gotnan ga kinmâ nâhât hahit mem kasalipge yongom mem ge katyekbuat.” Yawu sâop.”

⁴⁵Dawitiꝛe den yawu sâop yakât yuwu sâmunne nângâꝛet. Anitâꝛe hângângumu gewuap yakât Dawitiꝛe yuwu sâop. “Yamâ patone,” sâop. Yawu gârâmâ yeꝛeâmâ “Yâkꝛe hâmbâi ge galemnongowuap,” sâmai. Den sâmai yamâ Dawitiꝛe den sâop ya orop ki lâuaksawot.” Yawu sâop.

⁴⁶Yawu sâm âiyongomu matꝛe kâꝛeꝛbangine sâm hâum pâꝛꝛgum pilâm gem itoꝛ galâꝛ otmâ âlâkuâk ki âikuwi.

23

Parisaioꝛe otminiwi yawu ki otmâ mannom.

(Mareko 12:38-39 Luka 11:43,46 Luka 20:45-46)

¹Yesuꝛe lohimbi nombotꝛe otmu hoꝛ bawalipꝛe nen yuwu sâm eknongop. ^{2,3}“Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaio yengât den ya biwinenꝛe kepeim lâum manmâ yâhânom. ⁴Yamâ nenꝛe yâk yengât amutgen manmunꝛe yu ya otꝛetgât den undipꝛe topꝛe topꝛe sâm ningimai yamâ yeꝛe gurâ denyerꝛe ya ki lâum watmai. Yakât otmâmâ yâkꝛe otmai memai yawu ki otnom. Yâkꝛe den sâm ningimai yan umatꝛe kakꝛan manmain. Yawu manmunꝛe biwinenꝛe mem huruꝛ pilânehât ki tânngomai. ⁵Nenꝛe nângâꝛingimunꝛe yahalâkgât nengât sennnenꝛan kinmâ orotmeme topꝛe topꝛe yuwu otmâi. Mitihât pepa ya mem lotohom kunyean sâhâm manmai. Otmu mitihât hâk

katipnje kâkâlep, senje âlâlâ hâmerje pato, mânurjakretâ holur holur sâmu miti emetjan yâhâm gemai.

⁶ Miti emetjan yâhâ lohimbi senyenjan ewanâk tatnehât nângâmâi. ⁷ Otmu lohimbi hawamyongom tatmaiŋe nenekretâ yahatmu mepaenekretgât nângâmâi. Yawu otmâ manjetâ ya ekmune bâleap.

⁸ Otmu yakât torehenje yuwu sâmune nângânet. Yenâmâ dop konohâk oai. Yakât otmâ yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe bukulpnaje nekretâ yahatmu mepaenekretgât nângânomaï otmuâmâ yakât nângâmune dondâ bâlewuap. Nâ konok Kutdâyerje mansan.

⁹⁻¹⁰ Otmuâmâ nâ konok kunyerje mansan. Yakât otmâ lok âlâ me âlâ ekmâ kunnenje mansap sânomaihât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ nengât kunnenje, me aworŋenŋe Anitâ konok, himbimân tap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâ ekmâmâ aworŋenŋe ki sânomai.

¹¹ Yâhâ den yan yukât topŋeâm den yuwu tap. Yengâlen gâtŋe lok âlâ me âlâŋe yerjahât nângânetâ gemu lohimbi hor bayŋgiwuap ya yengât Anitâŋe nângâmû yahatbuap.

¹² Yâhâ yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe yerjahât nângânetâ yahatbuap ya yengât Anitâŋe nângâmû gewuap.” Yawu sâop.

Yesuje Parisaio sârekyongop.

(Mareko 12:40 Luka 11:39-42,44,52 Luka 20:47)

¹³ Yawu sâmâmâ benje Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Parisaio yuwu sâm ekyongop. “Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaio yejeâmâ topyerje kurihiakmâ Anitâhât amutgen mannehât ki nângâmâi. Yejeâmâ lohimbi nombotŋaje bulâŋanâk Anitâŋe tihitnenŋe olâkgât nângâm mansai yak mem ge katyekmâ mâtâp manguyiŋimai. Yawu otmâ yakât nângâmune bâleapgât yengâlen umatŋe topŋe topŋe tetyiŋgiwuap. ¹⁴ Otmu imbi kambut emetyeŋambâ watyekmâ senje âlâlâyerje kombo meyiŋimai. Yawu otmâ lohimbi senyenjan topyerje kurihiakmâ oain sâm oain sâm otmâ Anitâ mepaem den kâlep huhumai. Yenâmâ lok perâkŋe. Yakât otmâ hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋe kâpekyiŋgiwuap.

¹⁵ Otmu yejeâmâ lohimbi âlâ me âlâ meyekretâ yengâlen torokatmâ denyenje lâum manmai. Yâhâ yejeâmâ hemgât pat otmâ mansai. Yawu gârâmâ lohimbi yengât den lâum mansai yaje gurâ yawuâk hemgât pat mansai.

¹⁶ Otmu yuwu sâmai. “Lohimbi nombotŋajeâmâ opon kâmbukŋahât gahatŋan kinmâ den hikumai yamâ bonje bia yakât otmâ den ya ki lâunomai. Yâhâ kondo goliŋak tuhuwi yakât gotŋan kinmâ den hikumai yamâ bulâŋanâk. Yakât otmâ den ya lâunomaihât dop tap.” Yawu sâmai. ¹⁷ Yawu sâmai yamâ topŋe nângâm tâpikgum sâmai yakât yuwu sâmune nângânet. Girawuyakât nângânetâ yahatmap? Kondo me senje âlâlâ yakât me opon kâmbukŋe kâlehen kondo me senje âlâlâ katŋetâ tatmap yakât? Yeje gurâ yakât topŋe ki nanŋai.

¹⁸ Otmu torokatmâ sâwe. Yeje yuwu sâmai. “Lohimbi nombotŋaje opon kâmbukŋahât alata gotŋan yâhâ kinmâ den hikunomai ya gurâ bonje bia, yakât otmâ ya ki lâunomai. Yakât denje bia. Yâhâ yakŋe hotom une sâm alata gotŋan yâhâ kinmâ lama kum yan den hikunomai yajeâmâ bulâŋe otbuap yamâ lâunomaihât dop tap.” Yawu sâmai. ¹⁹ Yawu sâm nângâm tâpikgumai. Yakât âiyongomune sâŋet. Girawu yakât nângânetâ yahatmap? Senje âlâlâ Anitâhât pat kumai ya me alata yakât? Yeje yakât topŋe nângâm hâum pâpŋuai yakât sâmune nângânet. ²⁰ Lohimbi nombotŋaje hotom une sâm alata gotŋan yâhâ kinmâ lama kum yan den hikumai yajeâmâ alata yakâlâk den ki hikumai. Alata otmu lama yâhâp yâhâp yakât den hikumai. Topŋe yawu. ²¹ Yâhâ lohimbi opon kâmbukŋan yâhâ yan den hikumai yanâmâ opon kâmbukŋahât ki hikumai. Opon kâmbukŋahât amboŋe yamâ Anitâ. Yakât otmâ yakât senjan kinmâ den hikumai. ²² Otmu himbimân Anitâ Kutdânenŋe tap yakât otmâ himbimân ekmâ den hikumai yanâmâ himbim amboŋe Anitâ yakât senjan kinmâ den hikumai.

²³ Yakât otmâ yen Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai yejeâmâ topŋe ya nângâm tâpikgumai. Yenâmâ lok perâk. Yejeâmâ wahap tâŋât, hote, gitâk, kimi, ya mem ketetmâ bâlâk ŋerek osetyenjan konok ya mem Anitâhât pat kuwaŋgimai. Yâhâ

Anitâhât den nombotŋe umatŋe pato ekyongomu kulemgui yamâ loŋgâemai. Loŋgâem yan yuwu otmâ mansai. Lohimbi yengât den sâm hâreyingimai yan Anitâŋe nângâmu ârândâr olâkgât ki nângâmai. Yawu otmâ den tâŋ tâŋâk ki sâm hâreyingimai. Otmu buku nombotŋe yengât weyeŋe ki nângâm tânyongomai. Otmu biwiyeye Anitâhâlenâk ki katjetâ tatmap. Yakât otmâ hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋe yingiwuap. ²⁴ Yu ya otmâ yakât den âlâen hâum sâwe. Lok nombotŋe senyeŋe bok sâsâŋeŋe ki ekmâ mâtâp tâpikgumai. Yakât dopŋeâk yeŋe Anitâhât den bulâŋe ya betbangim den tâŋât tâŋât ya lâum mansai. Yakât otmâ hâmbâi yakât matŋe umatŋe menomai.”

²⁵ Otmu torokatmâ yuwu sâop. “Bâe, Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaio yenâmâ lok perâk, nimbilameyeŋe yâhâp. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Imbi âlâŋe amaŋ mem hâkŋeâk pirimu biwiŋan sot wahapŋe yawuâk tatbuap. Yakât dopŋeâk yeŋe bukulipyeyeŋe yekŋetâ yahalâkgât hâkyeyeâk piriakmai. Yawu gârâmâ manman bâleŋe, me nângâm bâle, me orotmemeyeŋe kiŋgoŋ ya biwiyeyeŋe nângâmai. Yawu nângâŋetâ yeŋe mem bâleŋe tuhuyekmap. Yengât topyeye yawu tap yamâ ki eŋakmâ nanŋangimai. ²⁶ Biwiyen yan yawu tap gârâmâ angoân yeŋe biwi nângân nângânyeŋe ya sâm pitiaknomai. Yawu otnomai yanâmâ hâkgât wahap wuân me wuângât nângâŋetâ tâŋât otbuap. Yâhâ ki otnomai yamâ yiwerenye umatŋe teteyingimap yu wangim umatŋe pato witgumâk teteyingiwuap.

²⁷⁻²⁸ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningim mansai yengât topyeye teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Lok kurihyemain ya yengât sum kakŋanâmâ awu tawu kâmetmunye baŋbaŋ sâm sekŋe âlepŋe otmâ imap. Yâhâ lâm kâlehenâmâ tâtuk sâm nane gorewaŋ yeŋe oloŋ sâm kinmap. Yengât biwi nângân nângânyeŋe yamâ yakât dop. Yawu gârâmâ yeŋeâmâ hâkyeye piriakŋetâ salek olâkgâlâk nângâmai. Yamâ biwiyenânâmâ nane gorewaŋ yawu yeŋe tap. Yakât otmâ yuwu sâwe. Yengât biwi nângân nângânyeŋan Anitâhât den bulâŋe ki tatmap. Yakât otmâ hâmbâi Anitâŋe mem purik pilâyingimu matŋe umatŋe menomai.

Parisaioŋe matŋe umatŋe menomai.
(Luka 11:47-51)

²⁹ Otmu yeŋeâmâ yuwu sâmâi. “Poropete lok, otmu lohimbi nombotŋe âilongo loŋgo manmâ gam muwi ya yengât sumân awu tawu kâmetmunye baŋbaŋ sâm sekŋe âlepŋe otmâ imap.” ³⁰ Yawu sâm yanŋak âlâmâ yuwu sâmâi. “Bâe, angoânâk tâmbâlipnenŋe manbiân yan nenŋe manbin mâne poropete lok yu ki yongombâin.” Yawu sâmâi. ³¹ Yakât yuwu sâmume nângâŋet. Emelâk tâmbâlipyeŋeŋe poropete yongoŋetâ muwi ya yengât yuwu sâmâi. “Nenŋe tâmbâlipnenŋe yengât sen mansain.” Yawu sâmâi. ³²⁻³³ Yakât otmâ tâmbâlipyeŋeŋe otminiwi yakât Anitâŋe matŋe umatŋe yingiwuap. Yawu gârâmâ tâmbâlipyeŋeŋe orotmeme bâleŋe otminiwi ya yeŋe yawuâk torokatmâ mansai yakât matŋe umatŋe dondâ yingiwuap. Yamâ yeŋe wangiyekmâ sânduhân mannomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ bulâŋanâk teteyingiwuap.

³⁴ Otmu topyeye teteâkgât âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Hoŋ bawalipne nombotŋe âi sâm yingimune yengâlen taka Anitâhât topŋe kâsikum yingim mannomai. Yamâ yeŋe nâhât den pat bialâkgât yongom mem ge katyeknomai. Nombotŋeâmâ howanân yongom kânângâyeknomai. Nombotŋeâmâ den âiân katyekmâ yongom mem âlâlâ tuhuyekŋetâ tiok taok otmâ arim kinnomai. ³⁵ Yakât yuwu sâwe. Emelâk Anitâŋe ikŋe hoŋ bawalipŋe hângânyongomu denŋe lâum manmâ gawi ya gurâ yawuâk tâmbâlipyeŋeŋe nângâm bâleyingim yongom mem ge katyekbi. Yakât huhopŋe ya yeŋe menomaiâk. Yakât topŋe nângâŋetâ keterahâkgât yuwu sâwe. Embâŋân topŋe katmâ tâmbâlipyeŋeŋe lok âlâ, kutŋe Awe sâm, ya kuŋetâ muop. Otmu miti lok âlâ, kutŋe Sekaraia, yamâ opon kâmbukŋan hotom um bam gam kinmu yanâk kuŋetâ muop. ³⁶ Yawu gârâmâ poropete lok kerek yongoŋetâ muwi yakât huhopŋe yen gurâ umatŋe menomaiâk.

Yesuŋe Yerusalem kapi ambolipŋe mem ikŋan katyekbe sâm olop.
(Luka 13:34-35)

nângâjetâ bulâje otmu yâkâlen biwiyenaje kepeinetgât yeje hânjan kulemjan ari ekyongonomai. Ekyongonetâ ârândân otmu Anitâje hângânnohomu âwurem gewom”. Yawu sâop.

Yerusalem kapi itit kiom tuhujetâ kâwurumjanjak kinbuap.

(Mareko 13:14-23 Luka 21:20-24)

¹⁵⁻¹⁶ Yesurje kapam me âlâlâ umatje tetewuap yakât yuwu sâm eknongop. “Poropete âlâ, kutje Danie sâm, yâkje umatje topje topje tetewuap yakât emet inânjan yuwu kulemguop tap.

“Kasalipyenaje yeje lok kutdâ yehâhât umutje lâum opon kâmbukjan yâhâ kânângâjetâ kinbuap.” Yawu kulemguop.

Daniene den kulemguop ya nângâm biwiyenjan katmâ mannomai. Otmu kasalipyenaje taka yawu otjetâ bâlewuap ya ekmâ yawuya otmâ yan hilipyongomaihât Yuraia hânân kapi tatmâ arap ya ambolipenaje kapi yeje pilâm itoŋ galaŋ otmâ hewukjeheh ari misingguraknomai. ¹⁷ Otmu Yerusalem kapi ambolipenaje gurâ yawuâk sururuk sâm ari misingguraknomai. Yawu otmâ emetyenjan yâhâ itâ pareŋe miakne sâm yakât ki nângânomai. ¹⁸ Otmu lohimbî nep tuhuakmâ mannomaije gurâ âwurem taka emetyenjan iri sikumyeŋe me senje âlâlâyeŋe ya miaknehât ki nângânomai. Yawu otmâ in yawu sururuk sâm hewukjeheh ari misingguraknomai.

¹⁹⁻²¹ Sâp yanâmâ imbi tepdâek umat karat mannomai. Otmu ŋanja hewâk hewâhâk mem hikakmâ manŋetâ wâtyeŋe ki tiŋ tiŋ sâwuap yaŋe hiliwahomaihât yeje Anitâ ulitgunomai. Otmu kasalipyenaje to yambu sâŋjan me tatmâ nângâ nângâ sâŋjan takamai sâm Anitâ yawuâk ulitgunomai. Kasalipyenaje takanomai yanâmâ umatje pato nandoroŋe kakyenjan yâhâwuap. Kândikum Anitâ lohimbî katyelehop yapâek umatje yan yuwuya âlâ ki teteop. Yawu gârâmâ umatje kakyenjan yâhâwuap yukât kakjan yuwuya âlâ ki tetewuap. ²² Yakât otmâ Anitâje ikŋe lohimbilipŋe kerek hiliwahom metemaihât sâp ya mem tâlâwâk tuhuwuapgât sâm kalop.”

²³ Otmu sâp yan lok nombotŋaje nâhât yuwu sâm yen kâityongonomai. “Anitâje Yesu hângângumu âwurem ge tihitnenŋe otbuap sâop yamâ emelâk hângângumu endaken ge mansap.” Yawu sâŋjetâ ki nângâyinginomai. ²⁴ Sâp yanâmâ lok perâkŋe nombotŋaje kurihiakmâ oain sâm oain sâm yuwu sâm ekyongonomai. “Nâ galemeyeŋe manbehât Anitâje âi sâm nihim hângânnohomu ge mansan.” Yawu sâm nâhât lohimbî bulâje yaŋe yâk yengâlen torokatŋetgât kulem topje topje menomai. Yawu otjetâ yekmâ betyingim mannomai. ²⁵ Yâhâ emet inânjan den ekyongoan yu biwiyenjan katmâ galem oranginomai.

²⁶ Yâhâ sâp yan lok nombotŋaje den mem yuwu sâm ekyongonomai. “Anitâje hângângumu âwurem ge lok ki manmaiângen mansap.” Yawu sâŋjetâ yâk ekne sâm yaken ki arinomai. Me lok nombotŋaje den mem yuwu sânomai. “Anitâje hângângumu âwurem ge wosaken me wosaken ge mansap,” sâm ekyongonetâ yâk yengâk den ya ki nângânomai.

²⁷ Yakât torokatmâ sâwe. Nâ gewom yan yok pilâm ki gewom. Himbim belek sâmu laŋinŋaje siliŋ siliŋ sâm nombotgembâ nombot otmâ haŋ sâmap yakât dopŋeâk Anitâje nâ lok bulâje hângânnohomu âwurem gewom. Âwurem gemune lohimbî hânjan kulemjan mansai kerekŋe nâhât laŋinŋe ekmâ topje nângânomai. ²⁸ Yâhâ umatje âlâlâ tetewuap yakât emet inânjan ekyongom gaman. Yukât bulâje hâmbâi tetewuawân ekmâ topje nângâm hengengunomai.

Yesurje âwurem gewe sâm otbuap yan kulem topje topje tetemu eknom.

(Mareko 13:24-27 Luka 21:25-28)

²⁹ Umatje topje topje tetewuap yanâmâ hilâmġât emetsenŋe otmu omongâk emet-senŋe yamâ bok sâmu omoŋ sahakbuap. Omoŋ sahakmu pitu yaŋe himbimâmbâ pek sâm genomai. ³⁰ Sâp yanâmâ Anitâje yâhâpŋe nâ hângânnohomu âwurem gewom yan wâtne tetemu lohimbîje ekmâ kâi bât sâs sâs otmâ hu halak tuhunomai. Sâp yanâmâ Anitâje yâhâpŋe hângânnohomu elem kulewoŋboŋ kakŋambâ gemune nekŋetâ sâtrje otbuap.

³¹ Âwurem gewom yan aŋelone âlâŋe lâmunŋe kunmu aŋelolipne hângânyongomune emetsenŋe gahaŋehen geheŋehen hân ewun embun arinomai. Ari nâhât lohimbî manman kârikjahât pat Anitâŋe kuyiŋgimu mannomai ya kerek menduhuyeknomai.

Bândup baiako yakât dop.

(Mareko 13:28-31 Luka 21:29-33)

³² Sâp yan âwurem gewom yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Nenâmâ bândup baiako huhuakmu ekmâ yanâmâ “Emet kinbe sâm oap,” sâmain. ³³ Yakât dopŋeâk hâmbâi den yan yukât bulâŋe tetemu ekmâ yuwu sânomai. “Âo, yu Yesuŋe emet inânŋan den eknongop yakât bulâŋe tetemu eksain. Âwurem gewuapgât sâp tâlâhuap.” Yawu sânomai.

³⁴ Otmu den yan yuâmâ lohimbî âun yu mansai ki mujetâek bulâŋe tetewuap. Yakât yuwu sâwe. Den yan yukât bulâŋe bulâŋanâk tetewuap. ³⁵ Yâhâ hân himbim pitu âlâlâ emelâk Anitâŋe kalop ya biatmâ metewuap. Yawu gârâmâ nâhât den yamâ ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikŋe tatmâ yâhâmbisâp.

Yesuŋe âwurem gewuap sâp ya ki nanŋain.

(Mareko 13:32-37 Luka 17:26-30,34-36)

³⁶ Sâp pato tetewuap yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Sâp gewom lohimbî kerekŋe yakât ki nanŋai. Otmu aŋelo himbimân tatmai yâkŋe gurâ yawuâk ki nanŋai. Otmu ninak gurâ ki nanŋan. Awoŋne himbim amboŋe ikjahâk nanŋap. ³⁷⁻³⁹ Âwurem gewom yanâmâ pârâk sân sânak gewom. Yâhâ âwurem gewom yakât sâpŋe tâlâhuwuap yanâmâ orotmeme girawuya otmâ mannomai yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk embâŋan Noaŋe manmu towat teteop dop yawuâk ya tetewuap. Emelâk Noaŋe manop yanâmâ lohimbî gulip malap manmâ yeŋe âi yejahâlâk nâŋgâm manbî. Yawu manŋetâ Noaŋeâmâ wanga kâlehen yâhâop. Yawu otmâ nen âlepŋe mansainâk sâm gulip malap manmâ ganŋetâ yan Anitâŋe nâŋgâmu tongelâk pato gemu to niŋ niŋ sâm lohimbî kerek haranyongomu mum metewi. Yakât dopŋeâk lohimbî nombotŋe âlepŋe mansainâk sâm otŋetâ yan Anitâŋe yâhâŋe nâ hângânnohomu âwurem gewom.

⁴⁰ Gewom yan lohimbî âi kalamyenŋe tuhumm gulip malap mannomai yamâ Anitâŋe nombotŋe ya meyekbuap. Nombotŋe yamâ pilâyekbuap. ⁴¹ Yâhâ mâtâp mannomai gurâ nombotŋe meyekmâ nombotŋe pilâyekbuap. ⁴² Yawu gârâmâ nâ Kutdâyeŋe gewom yakât sâp yeŋe ki nanŋai. Yakât otmâ biwi golâ tatmâ sen galem otmâ mannomai. ⁴³ Yakât den âlâen hâum yuwu sâwe. Kapi âlâ me âlâhât kasalipyenŋe sâp girawuân taka yongom itit kiom tuhuyiŋgomai yakât ki ekyongomai. Inâk pârâk sân sânak takamaihât kapi ambolipŋe sen galem manmâ emet kapiyeŋe galemgunomai. ⁴⁴ Yakât dopŋeâk Anitâŋe hângânnohomu âwurem gewom yakât sâp yeŋe ki nanŋai. Yakât otmâ biwi golâ manmâ mambotnihim yâhânomai. Yawu otnomai otmuâmâ âwurem gemune nekmâ heronŋe nâŋgânomai.

Hoŋ bawa âlepŋe bâleŋe yâk yetgât topyetŋe

(Luka 12:42-46)

⁴⁵ Yakât yâhâŋe den âlâen hâum yuwu sâwe. Lok kutdâ âlâŋe kapiŋe pilâm kapi kâlepŋehen ari kandi manmâ âwurem tohowuap. Yaken ariwe sâm yan hoŋ bawaŋe âlâ galem sâm katmâ yuwu sâm ekuwuap. “Arimuneâmâ gâŋe nep lok nombotŋe galeyongowuat.” Yawu sâm ekum pilâyekmâ arimu galem yaŋe âi ya biwiŋeŋe mem galeyongomu âilongo mannomai. ⁴⁶ Yawu otmâ galeyongowuap otmuâmâ patonŋe âwurem taka heronŋe otbangiwuap. ⁴⁷ Yawu otbangim galem pato katmu ikŋe senŋe âlâlâŋe yakât galem otbuap. ⁴⁸ Yâhâ purik pilâm sâmune nâŋgâŋet. Hoŋ bawa yaŋe biwiŋeŋe yuwu nâŋgâm âi ya hilipguwuap. “O, lok kutdâne arap yuâmâ in yawu ki takawuap. Yamâ sâp kâlep manbuap yakâ. Yakât otmâ wongât nâŋe âi yu membom?” ⁴⁹ Yawu sâm biwiŋeŋe pâlâmŋe otmu ki galeyongom heŋgeŋguwuap. Yawu manmâ to kârikŋe nem biwi hâlim otmu umatŋe topŋe topŋe teteyiŋguwuap. Yawu otmâ lok bâleŋe yengâlen torokatmâ ki orotŋe otmâ manbuap. ⁵⁰⁻⁵¹ Yawu otmâ biwiŋeŋe pâlâmŋe otmu patonŋe pârâk sân

sânâk taka kuk otmâ kum yaehen pilâmu ge hâhiwin nângâm yâhâmbisâp.” Yawu sâm eknongop.

25

Imbi sihan bôt nombot nombot hârok yan Yesuje hâum sâop.

¹Yesuje sâp patoen âwurem gewuwân Anitâje menenekmâ ikran katnenekbuap yakât den âlâen hâum yuwu sâop. “Lok sihan âlâje imbi membuap yâkât pat kuwangiwi. Otmu ya taka membom sâm den katmu takaop. Yamâ imbi membuap yakât bukulipnje bôt nombot nombot hârok menduhuakmâ ari mâtâwân kinmâ mambotbangiwi. ²⁻⁴Otmu yâk yengâlen gâtje imbi mome yamâ biwiyeye golâek manmâ lambe otmu lambe toje yâhâp yâhâp miakmâ ariwi. Yâhâ imbi mome âlâmâ biwi pâlâmje manbi yakât otmâ lambeyeje ya toje san sâop. Otmu lambe toje gurâ ki kâsikum miakmâ ariwi. ⁵Yawu manjetâ sâp kâlêwâk otmu amangât yekmu iwi.

⁶Im tatjetâ omoj derepjan lok yaje takaop. Takamu kapi yakât mâtâpgât galemje kinop ya je ekmâ ekyongop. “Wa, aman aman. Imbi pat kuwangiwi lok ya takawo. Yakât otmâ yahatmâ ari penewangijet.” ⁷Yawu sâm mândiyekmu yahatmâ ariwi. Yawu otmâ lambeyeje toje orowâk mem manbi je tipi je âlâ sem talop ya mejetâ lanjinje pato olop. ⁸Yawu otjetâmâ bukulipyeja je yuwu sâwi. “O, nenâmâ lambe toje bia. Yakât otmâ nombotje gâim ningijet.” sâm ulityongowi. ⁹Sâjetâ sâwi. “Bia, to yu dopnenjanâk miai. Yawu gârâmâ yajak anjim bero emetjehen ari puluhum miakmâ takanet.” ¹⁰Yawu sâjetâ anjim bero emetjehen ba ariwi. Ari yaken manjetâ bukulipyeja je ge lok ya penawangijetâ orowâk emet kâlêhen yâhâ gahatje mangum sot newi.

¹¹Nem tatjetâ imbi nombotje ya belângen taka yuwu sâwi. “O, lok pato, gahatje meningirâ kâlêhen gane.” ¹²Sâjetâ sâop. “Bia, ba arijet. Nâ ki nângâyinjian. Yen wonân gâtje?” Yawu sâm watyehop.

¹³Yakât topje yuwu sâmune nângâjet. Nâ sâp girawuân takawom ya yen ki nangai. Yakât otmâ galemahom hengegum nâhât sen dâi dâi otmâ mannomai.

Lok hilâm ihi, konam yakât topje

(Luka 19:11-27)

¹⁴Otmu den âlâen hâum sâmune nângâjet. Lok âlâje kapi kâlêpjenen ariwe sâm âi loklipje yongonmu ganjetâ yuwu sâm ekyongop. “Senje âlâlâ tatnihiap yu galemgum mannomai.” Yawu sâop. ¹⁵Yawu sâm âi loklipje tewetsenje mem dopyejan âlâku ikjiâk ikjiâk yingjop yamâ yuwu. Âlâmâ 5000 kina yakât dop wangmu miop. Âlâmâ 2000 kina yakât dop wangmu miop. Bâijeâmâ 1000 kina yakât dop wangmu miop. Yawu yingim yajak pilâyekmâ ariop. ¹⁶Yâhâ 5000 kina yakât dop miopjeâmâ âi topje topje tuhum yan 5000 kina âlâkuâk tâtâem miop. Ya mem menduhumu 10,000 kina yakât dop olop. ¹⁷Otmu 2000 kina yakât dop miopje âi topje topje tuhumu 2000 kina dop âlâ tetemu 4000 kina yakât dop olop. ¹⁸Yâhâ 1000 kina yakât dop miopje âi ki tuhuop. Yâkjeâmâ tewetsenje ya mem itâ hambujan mânurjâ tungu topjan katmu in tatmâ gaop.

¹⁹Otmu patoyeja je sâp kâlêp manmâ âwurem takaop. Taka âi loklipje tewetsenje yingjop ya yongonmu ganjetâ âlâku ikjiâk ikjiâk yuwu sâm âiyongop. “Tewetsenje yingjiwan ya je mem âi tuhujetâ amon teteap?” Yawu sâm âi yongop. ²⁰Yâhâ lok 5000 kina miopjeâmâ 5000 kina yâhâpje teteop ya mem ga yuwu sâm ekuop. “Lok pato, gâje 5000 kina nihion ya je mem âi tuhumune âlâku 5000 kina teteop.” Yawu sâm bôtjan kalop. ²¹Bâtjan katmu patoja je yuwu sâm ekuop. “Âi mendâ âilongo oap. Yakât otmâ tepne heroje nângâm âi âlâ torokatmâ gihimune galemguwuat.” Yawu sâop.

²²Yawu sâmu arimu lok 2000 kina miopje ga ekuop. “Lok pato, gâje 2000 kina nihion ya je mem âi tuhumune âlâku 2000 kina teteop.” ²³Yawu sâm wangmu sâop. “Âi mendâ âilongo oap. Yakât otmâ tepne heroje nângâm âi âlâ torokatmâ gihimune galemguwuat.” Yawu sâop.

²⁴Yawu sâmu arimu lok 1000 miopje ga ekuop. “Lok pato, gâhât topje nângâm hengeguan. Gâ lok sâje. Lok âlâ me âlâje gâhât nep kâmetjetâ âlemap yamâ gikahâk

nemat. Yawu otmat yakât sâjjetâ nângâman. ²⁵ Yakât otmâmâ gâhât kiŋgitnahât otmâ tewetsenŋe nihion ya biatgihimap sâam itâ hambuŋan mânuŋmâ katmune tatmâ gamap.” Yu mem yawu sâam waŋop.

²⁶⁻²⁷ Sâamu sâop. “Gâ lok konam. Nâhât topne emelâk nangat. Lok âlâ me âlâŋe nâhât nep kâmetjjetâ âlemap yamâ ninahâk neman. Yakât otmâ gâŋe tewetsenŋe gihiwan yu mem kât emetjan katdâ tatmu tewetsenŋe âlâkuâk teteop mâne gâŋe mem bâtnan katdâ ârândâŋ otbâp. ²⁸ Yawu ki olon yakât yuwu nanŋan. Bukuhaŋe 5000 kina mem kinsapŋe nâhât tem lâum âi torokatmâ tuhumi gap. Yakât otmâ gâhât bâtgambâ 1000 kina yu mem bukuhe waŋbom. ²⁹ Yakât yuwu sâamune nângârjet. Anitâŋe lok âlâ me âlâ âi sâam yingimu biwiyeŋaŋe kepeim tuhumi yâhâmâ tâtâem mâmâŋe otyingimu âilonŋoâk tuhumi. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâ âi sâam yingimu ki tuhumi yâhâmâ betyongomap. ³⁰ Yakât otmâ lok konam imap yu watjetâ yaehen ge hemgât pat manmâ hâhiwin nângâm hu halak tuhumbisâp.” Yawu sâop.

Yesuŋe âwurem ge mem kâsip misip tuhunenekbuap.

³¹ Yesuŋe den âlâ torokatmâ yuwu sâop. “Âwurem ge mem kâsipyongomune komot yâhâp otjetâ matje yingiwom yakât sâwe. Anitâŋe yâhâpŋe hângânnohomu purik sâam gewom yanâmâ anjelolipne kerek meyekmune yengât den sâam hâreyinginomgât genom. ³² Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Lama otmu noniŋ konohân kinjetâ galemŋe hohetyeŋan ba kinnmâ mem ketetyekbuap. Ketetyekmu yan lama komot ikjâk otmu noniŋ komot ikjâk kinnomai. ³³ Nâŋe dop yawuâk lohimi kerek mem ketetyekbom. Nombotje nine pat mannomai yamâ bonângen katyekbom, otmu nombotje hemgât pat mannomai yamâ kanehen katyekbom. ³⁴⁻³⁶ Otmu nine lohimi Anitâŋe hân hibim ki kalowân yan manman kârikŋahât pat kuyingiop yâhâmâ yuwu sâam ekyongowom. “Nâ sotgât muwan yanâmâ um nihijetâ newan. Me tohât hâŋ hâŋâk nehopyanâmâ osom nihijetâ newan. Me yengâlen pup takawan yanâmâ buku otnihiwi. Me kundat tetenihiop yanâmâ tihitne otbi. Me senŋe âlâlâhât umburuk otban yanâmâ tânnohowi. Me papatolipnaŋe pâi emetjan mem katnekjetâ tatban yan nâhât tepyeŋe nângâm buku otnihiwi. Yawu otnihiminiwi yakât awoŋne tihit amboŋaŋe manman kârikŋan katyekmu manmâ yâhânomai.” Yawu sâam ekyongowom.

³⁷ Ekyongomune sâanomai. “Lok pato, gâŋe den eknongoat yu nângâmunŋe ki keterakningiap. Sâp girawuân sotgât, me tohât, me âlâlâhât sârâ buku otgihiwini?” ³⁸ Me sâp girawuân nengâlen takarâ pupŋe gekmâ yan buku otgihiwini? ³⁹ Me pâi emetjan talon yan, me kundat umatje topje topje tetehiowân nen yawu tângohowini? Nenâmâ yawu ki otgihiwini nanŋain.” Yawu sâanomai.

⁴⁰ Sâjjetâ sâwom. “Yeŋe nâhât komolân gâtje âlâ me âlâ geheŋe manbi ya tânyongowi. Yawu otbi yamâ yâk otyingiaŋin sâam nâ otnihiwi.” Yawu sâawom.

⁴¹⁻⁴³ Yawu sâam ekyongom benŋe kanehen kinnomai ya yuwu sâam ekyongowom. “Nâŋe sotgât po nihimu manban yan ki um nihijetâ newan. Me tohât hâŋ hâŋâk nehopyan ki osom nihijetâ newan. Me yengâlen pup takawan yan dâinekmâ emetyeŋan yâhâ ki katneki. Me senŋe âlâlâhât umburuk otbanân ki tânohowi. Me kundat umatje tetenihiop, me pâi emetjan mem katnekjetâ tatban yan gurâ ki taka buku otnihiwi. Yawu otnihiminiwi yakât Anitâŋe emelâk kâlâpgât pat kuyingimu tap. Yeŋe pilânekmâ Satan otmu hoŋ bawalipje yengâlen torokatmâ orowâk tatjetâ kâlâpŋe seyekmu hâhiwin nângâm yâhâmbisâi.”

⁴⁴ Yawu sâam ekyongomune yâkŋe yuwu sâam buiaknomai. “Sâp girawuân gâŋe sotgât, me tohât, me senŋe âlâlâhât sârâ ki tângohowini? Me sâp girawuân nengâlen pup takarâ emelan ki dâihokmâ yâhâ katgekbin. Me kundat tetehiowân, me pâi emetjan katgekjetâ talonân yan ki tângohowini? Yakât sârâ nângâneâyâ.”

⁴⁵ Yawu sâam buiakjetâmâ yuwu sâawom. “Yeŋe nâhât komolân gâtje âlâ me âlâ geheŋe manbi ya ki tânyongowi. Yawu otbi yamâ yâk otyingiaŋin sâam nâ otnihiwi.” Yawu sâawom.

⁴⁶ Yawu sâam hâpunmâ pilâyekmune kâlâp pato sem kilik kilik sâam kinnawân kioŋnomai.

Yâhâ lohimbi nombotŋe nâhât pat mansai yamâ meyekmune nine manmanân torokatmâ ya ambokum heronŋ maronŋ manmâ yâhâmbisâi.” Yawu sâop.

26

Yesu muâkgât den hikuwi.

(Mareko 14:1-2 Luka 22:1-2 Yoane 11:45-53)

¹ Yesuŋe den yawu sâm tiŋ pilâm benŋe girawu tetewangiwuap yakât nen hoŋ bawalipŋe eknongop. ² “Halihu Tihit tihit hombaŋ tetemu yanâmâ Anitâŋe nanŋe bulâŋe nâ hânŋânnohomu gewan yakât topŋe teteâkgât howanân nohom kânânŋgâneknomai.” Yawu sâop.

³⁻⁴ Sâp yanâmâ hotom uminiwi yengât kunlipyene otmu Yura nengât papatolipnenŋaŋe Kaipasihât emelan yâhâ menduhuakmâ Yesu kumunŋe mumbuap sâm yakât den hikuwi. ⁵ Yawu gârâmâ Yesu mem kuŋetâ mumu lohimbiŋe ekŋetâ kuk pato tetemapgât yok pilâm in yawu kumunŋe mumbuap yakât den hikuwi.

Imbi âlâŋe to kukŋe mem Yesuhât kunŋan motelemu giop.

(Mareko 14:3-9 Yoane 12:1-8)

⁶ Sâp yanâmâ Yesuŋe menenekmu Betani kapiân yâhâwin. Yan yâhâ lok âlâ, kutŋe Simon sâm, hâk bâle tetewangimu manminiop ya hengenguop yakât emelan yâhâ orowâk tatmâ sot newin. ⁷ Sot nem tatmunŋe imbi âlâŋe to kukŋe suk sukŋe âlâ, hâmeŋe yahat yahatŋe, ya mem emelan tatbinân gaop. Yâhâ to ya mem Yesuhât kunŋan motelemu giop. ⁸ Motelemu gemu nen Yesuhât hoŋ bawalipŋaŋe ekmunŋe ki ârândâŋ otmu yuwu sâwin. “Wongât to kukŋe suk sukŋe yu imbiâk mem motelemu kunŋan giap. Ya ekmunŋe ki ârândâŋ oap. ⁹ Nenŋe to yu âlepŋe mem arimunŋe lok nombotŋaŋe puluhunetâ yakât hâmeŋe mem lok umburuk mansai yawu ya tânyongombâingât dop.” Yawu sâwin.

¹⁰ Yawu sâmunŋe Yesuŋe nânŋâmû ki ârândâŋ otmu yuwu sâop. “Imbi yuŋeâmâ kulem oap yukât wongât nânŋânjetâ bâleap? Nânŋe nânŋâmune âilonŋo oap. Yakât yuwu sâmunne nânŋânjet. ¹¹ Lok umburuk mansai yamâ sâp kâlep manŋetâ tânyongonomaihât dop tap. Yâhâ nâmâ sâp kâlep ki otmuâk pilâyekbom. ¹² Nâmâ mumune hannohonomai yakât mâtâp menihim imbi yuŋe to kukŋe suk sukŋe ya motelemu kunnan giap. ¹³ Yakât yuwu sâmunne nânŋânjet. Nâhât den pat âlepŋe yu hânŋan kulemŋan ari ekyongonomai. Otmu imbi yuŋe kulem otnihap yukât den pat ya gurâ yawuâk ekyongonŋetâ nânŋânomai.” Yawu sâop.

Yurasine Yesu betŋehen kionŋbuapgât sâop.

(Mareko 14:10-11 Luka 22:3-6)

¹⁴ Otmu sâp yan Yesuhât hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp manbin. Gârâmâ bukunenŋe âlâ, kutŋe Yurasi sâm, yakŋe hotom uminiwi yengât kunlipyene yengâlen ariop. ¹⁵ Ari yuwu sâm âiyongop. “Yesu wosan tap yan dâiyekmâ arimune menomai yakât matŋe wuân nihinomai?”

Sâmu sâwi. “Yakât hâmeŋeâmâ nenŋe kât nanŋe 30 gihinom.” Yawu sâm kât nanŋe ya waŋbi. ¹⁶ Waŋetâ miakmâ yakât kakŋan girawu otmâ lohotŋan menomaihât nânŋâm manop.

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe orop sot newi.

(Mareko 14:12-21 Luka 22:7-14,21-23 Yoane 13:21-30)

¹⁷ Otmu Tihit tihit Hombaŋ ya kutŋe âlâmâ Natik Hombaŋ ya tâlâhumu nenŋe yuwu sâm Yesu âikuwin. “Natik Hombaŋ tâlâhuap yakât hândâhân lohimbi dondâŋe menduhuakmâ sot um nenomai. Yakât otmâ emet wosan ari sot umunŋe orowâk nenom?”

¹⁸ Sâmunŋe sâop. “Yerusalem kapiân yâhâ lok âlâ mem tetem yuwu sâm eknomai. “Nengât bawapinenŋaŋe yuwu yap. “Emelâk nâhât sâp tâlâhuap. Yakât otmâ nânŋe hoŋ bawalipne meyekmune gâhât emelan yâhâ menduhuakmâ sot um nenom.” Yawu yap.” Yawu sâm eknomai.” Yesuŋe den yawu sâm eknongop. ¹⁹ Otmu nenŋe Yesuŋe sâop yawuâk menduhuakmâ sot newin.

²⁰ Emet omoj otmu menduhuakmâ sot nem tatmunje yuwu sâmu eknongop. ²¹ “Yuwu sâmunne nângâjet. Yengâlen gâtje lok âlâje betnehen kionjmâ kasalipne yengât bâtyenjan mem katnekuap.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmu nângâm biwinenjaŋje umatje otmu yakât topje nângâne sâmu nenje ikjiâk ikjiâk yuwu sâmu âikuwin. “Kutdâ, gâ nâhât me âlâhât yat?”

²³⁻²⁴ Yawu sâmu âikumunje yuwu sâmu eknongop. “Anitâne sâmu kulemgui yakât bonje nâhâlen tetemu nohojetâ mumbom yakât sâp tâlâhuap. Yakât otmuâmâ yengâlen gâtje âlâje oto konohân nâ orop sot nendomait yâkje betnehen kionjmâ kasalipne meyekmâ takawuap. Yawu otnihiwuap yakât matje hâmbâi umatje dondâ membuap. Yakât otmâ mâmânjaŋje ki mem ga katbâp yamâ mem ga kalop yawu nanjan.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu yanâk Yurasiŋje âikuop. “Lok pato, den yat yu nâhât mon yat?” Sâmu sâop. “Nâ gâhât yan.”

Natik newi.

(Mareko 14:22-26 Luka 22:15-20 1 Korinti 11:23-25)

²⁶ Otmu sot nem tatbin yan Yesuje banga mem Anitâ mepaem motokmâ ningim yuwu sâmu eknongop. “Yu mem nejet. Yuâmâ nâhât sunumne yawu oap.” Yawu sâop.

²⁷ Ningimu nemunje yanjak wain to mem Anitâ yâhâpje mepaem gâim ningim yuwu sâmu eknongop. “Yen to yu mem nejet. ²⁸ To yuâmâ nâhât hep yawu oap. Gârâmâ nohojetâ hepne gamu mumbom Anitâne nâhât nângâm den sâmu kalop yakât bulâje tâj tâjâk tetewuap. Yawu otmu lohimi kerek yengât tosayerje Anitâne pilâyŋgiwuapgât mâtâp tetem hengenguwuap. ²⁹ Nâ sâp yiwerenje wain to yu yen orowâk ki nem yâhâwom. Yawu gârâmâ yu nemunje ki pesuk yap. Hâmbâi Anitâne âlâkuâk hângânnohomu âwurem gewom yanâmâ yen orowâk nem yâhânom.” ³⁰ Yawu sâmu tiŋ pilâmu yapâ yahatmâ Anitâ mepaem kiki mewangim ya pilâm Oliwa pumjan yâhâwin.

Petoroje betbangiwuap yakât Yesuje sâop.

(Mareko 14:27-31 Luka 22:31-34 Yoane 13:36-38)

³¹ Mâtâwân yâhâm tatmunje yuwu sâmu eknongop. “Anitâne emet inânjan poropete âlâ den ekumu kulemguoŋ ya yuwu tap.

“Nâje sâmunne lama yengât amboyerje ya kuŋjetâ mumbuap. Otmu yâk watmâ manmai ya hârok gem tiok taok otmâ arim kinnomai.” Yawu kulemguoŋ tap.

Den yakât bonje yu tetewe sâmu oap. Yakât otmâ kasalipnaŋje taka menekjetâ yen kerekje kingityeŋahât otmâ gem tiok taok otmâ arinomai. ³² Menekmâ ari nohojetâ mumbom yamâ benje mumuŋambâ yahatbom. Mumuŋambâ yahatmâ Galilaila hânân ari mambotyŋgim tatmune yen aksihâk ariŋjetâ menduhuaknom.” Yawu sâop.

³³ Yawu sâmu Petoroje yuwu sâmu ekuop. “Gâhât kasa takanomai yan yâkneâmâ kingityeŋahât otmâ arinomai. Yâhâ nâmâ bia, nâ ki pilâhekmâ ariwomgât nanjan.” Yawu sâop.

³⁴ Sâmu sâop. “Nanjan. Gâje omoj yukâlâk nâhât “Ki nângâwanjan,” sâwuap. Yawu sârâ kalimbuŋe otbuap yanâmâ gokorok isewuap.” Yawu sâop.

³⁵ Sâmu sâop. Nâmâ gâ orowâk tatdom. Yawu tetehihimu nâje gâ ki pilâhekmâ ariwom. Me kingitnâhât gurâ ki otbom. Nâje gâhât topgahât âinohojetâ ki kurihwom. Me gohone sâmu otnomai yan gurâ nâ orowâk tatmutje notgonomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu nenje gurâ yâkne sâop yawuâk sâwin.

Yesuje Oliwa pumjan yâhâ Anitâ ulitguop.

(Mareko 14:32-42 Luka 22:39-46)

³⁶ Ari kapi âlâ, kutje Gesemane sâmu, yan ariwin. Yan ari Yesuje yuwu sâmu eknongop. “Yen yuân tatjetâ nâje perej pilâm ba awor orop den tipiŋje alahure.” Yawu sâmu yan ge tatbin. ³⁷ Yan ge tatmunje Petoro, otmu Yeweri nanyâhâtje meyekmu yerjiâk bawi. Ba kimmâ umatje tetewangiwe sâmu olop yakât nângâmu biwiŋjaŋje umatje otmu yuwu sâmu ekyongop. ³⁸ “Yen yuân galem tatjet. Hâkne biuk sâmu biwine umatje dondâ oap.”

³⁹ Yawu sâ m ekyongom perer pilâm ge pare im Anitâ ulitgum yuwu sâop. “O aworj, umatnje tetenihiwe sâ m oap yu nâ ngârâ ki teteâkgât nanngan. Yawu gârâmâ nâhât ombewatmâ ki otbuat. Gike ombeweak watmâ otbuat.” Yawu sâop.

⁴⁰ Yawu sâ m yahatmâ âwurem ba yekmu aman pâlâmnje injetâ mândiyekmâ Petoro yuwu sâ m ekuop. “Yen wongât aman pâlâmnje iai? Nâ yiwerenje pilâyekboman. Yakât pâlâmnje ki otjet. ⁴¹ Biwiyenjeâmâ hewewerj oap. Yâhâ wâtyenjeâmâ houj sâ mu aman iai. Yen lohotnje otmâ pilânekmahât golâek tatmâ Anitâ ulitgujet.” Yawu sâop.

⁴² Yawu sâ m yâhâpne purik sâ m ba Anitâ ulitgum sâop. “Aworj, sâ p yiwerenje umatnje yu tetenihiwomap. Yakât mâtâp âlâ menihiwuatgât dop ki otbuap otmuâmâ nanngat yawuâk teteâk. Gike ombeweak watmâ otbuat.” Yawu sâop. ⁴³ Yawu sâ m yahatmâ âwurem ba houj bawalipnje yeksan mâne aman pâlâmnje iwi.

⁴⁴ Yawu otjetâ kalimbunje âwurem ba den sâop yawuâk sâ m ulitguop. ⁴⁵ Âwânje orop den otmutâ pesuk sâ mu âwurem ba houj bawalipnje mândiyekmâ sâop. “Bâe, yen nanngai me? Wongât aman pâlâmnje im tai? Emelâk Anitânje yu otbomgât hâ ngânnohomu gewan. Yakât topnje teteâkgât kasalipnaje menekmâ ari hilipnohonomai yakât sâ p tâlâhuap. ⁴⁶ Bâinj, yen yahatmâ enda yekjet. Nâhât den halop alahum mansai. Gârâmâ yengâlen gâtne betnehen kionsapnje taka kinsap. Yakât yahatjetâ ba yekne.” Yawu sâop.

Yesu mewî.

(Mareko 14:43-50 Luka 22:47-53 Yoane 18:3-12)

⁴⁷ Yawu sâ m eknongomu yanâk hotom uminiwi ya yengât kunlipyenje otmu Yura nengât papatolipnenjae lok sesengâlâk hâ ngânyongonjetâ bukunenje Yurasije dâiyekmu Yesu mene sâ m takawi. Takanjetâ nen orop ahomaingât bân nâ ngâm kapamgât wahap miakmâek takawi. ⁴⁸ Lok takawi ya Yurasije kulem girawu otmu menomai yakât yuwu sâ m ekyongop. “Yesu ya parahumune ekmâ yanâk ga menomai.” Yawu sâ m ekyongom dâiyekmu takawi.

⁴⁹ Gotnenjan takamâmâ kasa ya kinjetâ Yurasije Yesu gotnjan tânj tânjâk ga parahum yuwu sâop. “O, patone, mandâ manman.” Yawu sâ m parahuop.

⁵⁰ Yawu otmu Yesuje yuwu sâ m ekuop. “O bukune, girawu nâ ngâm takat ya âlepne ot.” Yawu sâ mu kasalipnaje in yawu ga mewî. ⁵¹ Menjetâ kinmu yanâk nengâlen gâtne âlânje yahatmâ tewetnje mem hotom uminiwi ya yengât kunyerahât houj bawa ya ândâpne nombot topjambâek kârâm hâreop. ⁵² Kârâm hâremu Yesuje ekmu bâlemu yuwu sâ m ekuop. “Ya otdâ bâleap. Yu oat yukât matnje hâmbâi tetew yurahâk purik sâhihimapgât ya pilâ.” ⁵³ Gâ nâhât tope ki nanngatgât yawu oat. Nânje âlepne awonje ekumune âjelolipnje kinngitnje orowâkne tânohojetgât hâ ngânyongomu ge kasalipne yu yongom watyekjetâ arinomaihât dop tap. ⁵⁴ Yawu gârâmâ aworj ekumune âjelolipnje hâ ngânyongomu yawu otbâiâke yamâ ikjak âi sâ m nihiop yakât mâtâp nanngatgât bonje ki tetewuap. Yakât otmâ sâ m nihiop ya ârândâj olâkgât nanngan. Yawu sâop.

⁵⁵ Yawu sâ m kasalipnje yuwu sâ m ekyongop. “Yen unam tetew otmu kapamgât sâ tnje metnje âlâlâ mem takai. Yeje nâhât lok bâleje sâ m menekne sâ m takai me? Me lok bâleje âlâ kune sâ m takai? Ya ekmune bâleap. Hilâm ârândâj nâmâ Anitâhât opon kâmbuknan yâhâ den kâsikum yingim gaman. ⁵⁶ Yan bân menekbâi yamâ emet inânjan Anitânje poropetelipnje den ekyongomu kulemguwi yakât bulâje âun teteap.” Yawu sâ mu ekmunje hâknenje biuk sâ mu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbin.

Yesu muâkgât sâ m den haknan sâwi.

(Mareko 14:53-65 Luka 22:54-55,63-71 Yoane 18:13-14,19-24)

⁵⁷⁻⁵⁸ Nenâmâ kerehâk kinngitnenjahât otmâ gem tiok taok otmâ arim kinmunje Petoroenje iknjiâk betyenehen tihâk watyekmâ ariop. Otmu hotom uminiwi ya yengât kunyene, kutnje Kaipa sâ m, yâkâlen Yesu mem ariwi. Mem ariwi sâ p yanâmâ Mosehât girem den kâsikum ningimimiwi otmu Yura nengât kunlipnenjae menduhuakmâ kinbi. Menduhuakmâ kinjetâ Petoro yâhâmâ emet ginjan tembe lâunje emet yakât galem kinbi ya yengât hohetyenan ari kinmâ den girawu hikunomai sâ m yakât ândâp katmâ nâ ngâop.

⁵⁹ Ândâp katmâ nângâmu âi pâi tuhuwi. Otmu girawu tuhumunje muâkgât den golâ topnje topnje gahaem hakņan sâwi. ⁶⁰ Yawu otmâ lok dondâje den girawuân hâum sâņetâ kunlipyeraje nângâjetâ ârândâņ otbuap yakât pâpguwi. ⁶¹ Yawu gârâmâ hohetyerjan gâtņe lok yâhâp yaje yahatmâ emelâk Yesuņe den sâop ya nângâm hilipgum den imbiâk hakņan sâowot. “Lok yuņeâmâ yuwu sâmu nângâwit. “Anitâhât opon kâmbukņe emelâk tuhuwi yuâmâ nâ niniâk liakum yâhâpņe hilâm kalimbu kâlehen tuhum manjuwom. Lok âlâ me âlâņe ki tânnohonomai.” Yawu sâop.” Yawu hakņan sâmutâ Yesuņe olotoņâk kinop.

⁶² Olotoņâk kinop yakât Kaipaņe yahatmâ kinmâ Yesu yuwu sâm ekuop. “Gâ wongât otmâ den âlâlâ âihohomunje yakât matņe ki kâpeksat? Yawu otdâ ekmunje ki ârândâņ oap.” Yawu sâop. ⁶³ Yawu sâmu benņe Yesuņe yâhâpņe olotoņâk kinop. Olotoņâk kinmu witgum sâop. “Bâiņ witgumâk âihohowe. Anitâ manman amboņahât senņan âihohowoman yukât matņe sârâ nângâne. Gâ Anitâņe ikņe nanņe bulâņe ya hângângohomu ge yu mansat me bia? Sârâ nângâne.” Yawu sâop.

⁶⁴ Sâmu sâop. “Yu yat yakâ. Nâmâ Anitâņe hângânnohomu gewan. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâņe wâtņe nihim âlâkuâk hângânnohomu elem kulewoņboņ kakņambâ âwurem ge yengât kunyeņe tatmâ yâhâmbisâm. Sâp yan Anitâhât wâtņe ya nâhâlen tetemu eknomai.” Yawu sâop.

⁶⁵⁻⁶⁶ Yawu sâmu Kaipaņe nângâmu bâlemu yahatmâ ikņe sâņgum mem duhatmâ bukulpņe yuwu sâm ekyongop. “Bâe, ikņahât nângâmu yahatmu Anitâhât kawenjan kinbe sâm oap. Yuâmâ den kâmbukņe hâlilije yap. Yakât girawu tuhunomgât nanņai?” Yawu sâm âiyongop.

Sâmu sâwi. “Kuņetâ muâk,” yawu sâwi.

⁶⁷ Yawu sâm kundenņan tâpguwi. Tâpgum gâtņeņe sâņgum âlâ mem senņe sâhâm kâtâpņeņetâ kinop. Senņe sâhâm kâtâpgum ândâpņe huhuwi. Ândâpņe huhum nombotņeņe yuwu sâm âikuwi. ⁶⁸ “Bâiņ, ândâpņe âlâņe huhuap? Anitâņe hângânnohomu gewan sâmat. Ya bulâņe sâmat otmuâmâ yiwerenje âlâņe ândâpņe huhumu eksat yakât sârâ nângâne.” Yawu sâm kum senņan gem mem âlâlâ mângâewi.

Petoroņe Yesu betbanggiop.

(Mareko 14:66-72 Luka 22:56-62 Yoane 18:15-18,25-27)

⁶⁹ Otmu Petoroņe emet ya hawiņanâk kinmu hotom uminiwi ya yengât lok kunyerjahât hoņ bawa imbi âlâņe ekmâ yuwu sâm âikuop. “Gâmâ Yesu Galilaila amboņe orop manņetâ yekman.” Yawu sâop.

⁷⁰ Yawu sâmu lok dondâhâlâk kinbiņe nekmâ nângâmaiņetâ Petoroņe kurihiakmâ yuwu sâop. “Gâņe den yat yakât ki nanņan.” ⁷¹ Yawu sâm pilâyekmâ endunâken ba kinmu imbi âlâņe ekmâ lok yan kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Lok emet, lok yuâmâ Nasaret kapiân gâtņe yâk orowâk manņetâ yekman.”

⁷² Yawu sâm ekyongomu sârereakmâ yuwu sâop. “Anitâhât senņan kinmâ yuwu sâmune nângâņet. Nâ lok yakât ki nângâwangiman.” Yawu sâop.

⁷³ Sâmu sâwi. “Yesuâmâ Galilaila hânân gâtņe nanņain. Yâhâ gâ gurâ yawuâk Galilaila yengât engat ya sârâ nanņain yukâ. Yakât otmâ gâmâ yâkât komolân gâtņe geksein.” Yawu sâwi.

⁷⁴ Sâņetâ sârereakmâ sâop. “Bâiņ, âlepņe Anitâhât senņan den membom otbuawâmâ yâkņe matņe nihiwuap. Lok sâmu tai yuâmâ bulâņanâk ki nângâwangian.” Yawu sâop. Yawu sâmu oan mâne yanâk gokorok isiop. ⁷⁵ Gokorok isian mâne Yesuņe emet inânņan den ekuop ya nângâmu teteop. “Gâņe nâhât “ki nângâwangian” sârâ kalimbuņe otmu yan gokorok isewuap.” Den ya nângâmu tetemu biwiņe űasinâk pato otmu pilâyekmâ ikņiâk ba kinmâ hik űâik űâihâk isiop.

¹⁻²Otmu emet harj sâmu yanâk hotom uminiwi ya yengât kunlipyeŋe otmu Yura nengât kunlipnennŋe Yesu muâkgât sâmu den hikuwi. Yawu otmâ Yesu bânjan kum sâhâm dâim Roma yengât kiap âlâ, kutje Pilato sâmu, yâkât den sâsâ emetjan ariwi.

Yurasi hiwawahop.

(Aposolo 1:18-19)

³Otmu bukunenŋe Yurasiŋe Yesu mumbuapgât den sâmu hârewanjiwi yâkât den pat nângâmu bâleop. Nângâmu bâlemu yâkŋe kât nanŋe 30 warŋbi ya mem sururuk sâmu ari yuwu sâmu ekyongop. ⁴“Otmune dondâ bâleap. Yesu yamâ tosaŋe bia yamâ nânŋe otmâ tâpikguwan. Yawu otmâ tosa umatje mian.” Sâmu sâwi. “Tosa amborje. Gikak hengguwuwat.”

⁵Yawu sânetâ nângâmu bâlemu pilâyekmâ tewetsenŋe warŋbi ya mem ari opon kâmbukjan yâhâ sorokenâk pilâmu giop. Pilâm gem sururuk sâmu ari hiwawahop.

⁶Yâhâ hotom uminiwi yengât kunlipyeŋe tewetsenŋe pilâop ya mem yuwu sâwi. “Tewetsenŋe yuamâ Yurasiŋe Yesu betjeheh kionop yâkât hâmeŋe. Yawu gârâmâ yuŋe opon kâmbukjahât pat sâmu katmunje ki ârândân otbuap. Yawu gârâmâ yuwu mon otnom? ⁷Yu mem lok âlânŋe amaŋ tuhumap yâkâlen hân puluhunom. Puluhum lok kâlepŋehembâ taka manmai ya yan hanyongombisâi.” Yawu sâwi. ⁸Yawu otmâ hân ya puluhuwu yâkât kutje yuwu, “Heŋjak puluhuwu,” yawu kunbi. Sum yâkât kutje yawuâk tap.

⁹⁻¹⁰Otbi yâkât bonŋe teteop yamâ emet inânjan Anitânŋe sâmu poropete âlâ, kutje Yeremia sâmu, yâkŋe kulemgup ya yuwu. “Isirae nengât kunlipnennŋe lok âlâ muâkgât sâmu hârewanjiwi yâkât kât nanŋe 30 kasaŋe warŋbi. Tewetsenŋe warŋbi ya mem ari lok âlâ amaŋ tuhuminop yâkâlen hân puluhunomai sâmu Anitânŋe den eknohop.” Yawu sâmu kulemgup tap.

Yesuŋe olop miop yâkât Pilatoŋe âikuop.

(Mareko 15:2-5 Luka 23:3-5 Yoane 18:33-38)

¹¹Yâhâ hotom uminiwi otmu Yura nengât kunlipnennŋe Yesu mem Pilatoŋe sâmu hâreâkgât yâkâlen ari den âiân katbi. Katjetâ tatmu Pilatoŋe yuwu sâmu âikuop. “Yura yengât lok kutdâ sâmai ya gâ me?” Yawu sâop.

Sâmu sâop. “Oŋ, den bulânŋe yat.” Yawu sâop.

¹²Otmu Yesu mem ariwi nombotjanŋe yâkât hakjan sâwi. Hakjan sânetâ den matje ki sâop. ¹³Ki sâmu olotoŋâk kinmu Pilatoŋe topŋe nângâwe sâmu Yesu yuwu sâmu âikuop. “Girawu otmâ den sâmu tai yâkât matje ki kâpekyingiat?”

¹⁴Yawu sâmu âikuom den biaek kinop. Yawu kinop yâkât ekmu sâtje olop.

Yesuŋe kuŋetâ muâkgât Pilatoŋe den sâmu hârewanjiwi.

(Mareko 15:6-15 Luka 23:13-25 Yoane 18:39-19:16)

¹⁵⁻¹⁹Otmu Pilatoŋe yuwu nângâop. “Lohimbi dondânŋe Yesuhât nângânetâ yahatmap. Yâkât otmâ hotom umai ya yengât kunlipyeŋe nângânetâ bâlemu yanak muâkgât sâmu hârewanjiwi nâhâlen mem takai.” Yawu nângâm engat yâhâp otmâ kinmu yanâk imbiŋe yuwu sâmu den katmu takaop. “Nâ amanân awun eksan yâkât topŋe yuwu. Yesu yamâ tosaŋe bia. Gârâmâ gânŋe ihilâk ki otbanjiwuwat.” Den yawu sâmu katmu takaop.

Yâhâ Tihit tihit hombanj ârândânâk Pilatoŋe yuwu otminiop. Lok tosa otjetâ pâi emetjan katyekjetâ tatminiwi yapâ gâtje âlâ me âlâhât lohimbije nângânetâ dopjan otmu lok âlâ holarjbuat sâminiwi ya holarjekmu geminiwi. Yâkât otmâ Yesu me lok bâleŋe, kutje Yesu Barawa sâmu, âlâ me âlâ holarjmu gewuapgât nângâm Pilatoŋe lohimbi ya yuwu sâmu âiyongop. “Âlâ holarjmune gewuap? Barawa me Yesu holarjmune yengâlen giâkgât nanjai?”

²⁰Yawu sâmu âiyongomu hotom uminiwi ya yengât kunlipyeŋe otmu Yura nengât kunlipnennŋe lohimbi biwiyenjan kionmâ yuwu sâwi. “Barawa holarjdâ gemu Yesu kuŋetâ muâk,” sânet sâmu engatyenjan gewi. ²¹Yâhâ Pilatoŋe yahatmâ kinmâ yuwu sâmu âiyongop. “Yenâmâ âlâ holarjmune giâkgât nanjai.”

Sâmu sâwi. “Barawa holarjâdâ giâkgât nanggain.” Sâjêta sâop. ²²“Yesu yuâmâ Anitânje hângângumu giop sâmai yâkât girawu otbangiwomgât nanggai?”

Sâmu njerekje berendenjâk sâwi. “Yâk howanân kum kânânggâjêta muâk.”

²³Sâjêta âiyongop. “Bâe, yuâmâ ki orotje. Wuân otmu bâleopgât yawu yai?”

Yawu sâmu âlâkuâk yahatmâ sâwi. “Howanân kum kânânggâjêta muâkgât nanggain.” Yawu sâwi.

²⁴Yawu sâmu kunyeje kârikje otjêta kuk pato tetemap sâmu Pilatoje yahatmâ kinmâ topyeje teteâkgât to osom katmâ senyejanâk bâteje piriakmâ ekyongop. “Yu otne sâmu oai yamâ yengât tosa. Yuje nâhât wahap ki oap. Yawu gârâmâ senyejanâk kinmâ to yu piriakmune neksai.” ²⁵Sâmu sâwi. “Sâmunje kujêta mumbuap yukât tosa yamâ nen otmu nengât sen tetem sambe otnomai ârândâj menenebuap.” Yawu sâmu hârewi.

²⁶Yawu sâmu hârejêta Pilatoje sâmu Barawa ya holarjêta giop. Yawu otmâmâ tembe lâulipje ekyongomu Yesu mem kândâtje lawitjêta hepjak kin pisilij sâop. Yawu otjêta Pilatoje hângânyongomu howanân kujêta muâkgât mem ariwi.

Tembe lâulipje Yesu mem âlâlâ tuhuwi.

(Mareko 15:16-20 Yoane 19:2-3)

²⁷Tembe lâulipje Yesu mem ya pilâm emet âlâen katjêta talop. Yawu otmâ tembe lâu bukulipjeje nombotje meyekjêta gawi. ²⁸Gam Yesuhât hâk katipje tuhumi pilawangim hâk katipje kâkâlep, kurij takop takop yamâ lok kutdâje mânurjakmâ manminiwi yawuya ya mem mânurbangiwi. ²⁹Yawu otmâ tâk âlâ sâtje metje, hatman yawuyaje mem gongongum lok papato yengât njerenderj ya dop kum kunjan kepeim âlihithbangiwi. Âlihithbangim kapam âlâ bâteje bonângen warjêta memu gotjan ba senjan gem giriñbangim yuwu sâmu ekuwi. “Bâe, Yura yengât lok kutdâ pato. Yakât otmâ torokatmâ mangât nanggain.” Yawu sâmu senjan gewi. ³⁰Senjan gem kundennan tâpuguwi. Otmu kapam warji yajak bâtejan hindâm kunjan lawitbi. ³¹Yawu otmâmâ hâk katipje kurij ya mem tuhumi pilâm ikje hâk katipje mânurbangim yajak mem howanân kum kânânggâne sâmu dâim ariwi.

Yesu howanân kuwi.

(Mareko 15:21-32 Luka 23:26-43 Yoane 19:17-27)

³²Ariwi yamâ ikjahâk howanje lâuakmu ariwi yakât otmâ wâtje houj sâmu lok âlâ, kutje Simon sâmu, yamâ Kirene gâtje ya mem tetem sâwangjêta Yesuhât howan ya tângum mem lâumu orowâk ariwi. ³³Ari hân âlâengen, kutje Golihata sâmu, yan ariwi. Kut yakât topjeâmâ “Lok Kunje Hahitje,” yawu. ³⁴Yan ari Yesuje hâhiwin dondâ nângâmapgât wain to otmu to nâsin bâleje ya orowâk menduhum gâim warjêta nemu nâsinbangimu ukum pilâop.

³⁵Otmu hâk katipje tuhumi pilâmâmâ ikje howanân kum kânânggâjêta kinmu hâk katipje ya mem “Âlâje miakbuap?” sâmu mem ketetmâ katbi. Mem ketetmâ katjêta tatmu pepa duhatmâ tipi tapi tuhumi kutyeje ikjiâk ikjiâk kulemgum amânân mânurjêta giop. Mânurjêta gemu mem gulip malap tuhumi yapâ pepa âlâ menjêta kut teteop yaje miahop. ³⁶Yawu otmâ yakât kakjan in ge tatmâ ekbi. ³⁷Yawu otmâ howan yakât kunjan yuwu kulemgum katbi. “Lok yu kutje Yesu. Yâhâmâ Yura yengât lok kutdâ.” Yawu sâmu kulemgumi. ³⁸Otmu sâp yanâk lok komborâ yâhâp yotgom lâum kânânggâjelekjêta nombot nombot kinowot.

³⁹Otmu lohimi nombotje mâtâp ya watmâ howan hâlâjêtmâ arim takawije Yesu ekmâ lauyje butelim yuwu sâwi. ⁴⁰“Gâje emelâk yuwu sârâ nângâwin. “Opon kâmbukje yamâ nâje liakum hilâm kalimbu biwiñan tuhumi manguwom,” yawu sârâ nângâwin. Yawu gârâmâ howanâmbâ pek sâmu kâpehakmâ ge. Gerâ yanâmâ nenje “O, Anitâhât nanje bulâje” sânom.” Yawu sâwi.

⁴¹Yawu sâjêta benje hotom uminiwi ya yengât kunlipyeje otmu Mosehât girem den kâsikumi ningiminiwiñe senjan gem lohimi kinbi ya yuwu sâmu ekyongowi. ⁴²“Lok yuâmâ Yura nengât lok kutdâ sâmai. Yuje lok nombotje tânyongomu ekmâin. Yâhâ girawu otmuâmâ ikjeâmâ ki tânahom howanâmbâ kâpehakmâ giap? Kâpehakmâ gemu eknom

otmuâmâ biwinenje yâkâlen katmâ tem lâuwanginom. Yâhâ ki kêpehakmâ gewuawâmâ yuwu sânom. “Âo, lok yuâmâ imbiâk otmap.” Yawu sânom. ⁴³Yawu otmâmâ ikjak yuwu sâop. “Nâmâ Anitâhât nanje bulâje. Biwine yâkâlenâk kinsap.” Ikjahât yawu sâop. Gârâmâ bâirj Anitâje tângumu howanâmbâ kêpehakmâ gemu ekne.” Yawu sâwi.

⁴⁴Yawu sâm senjan gem kinjetâ yanâk lok bâleje yotgom kânângâyeleketâ nombot nombot kinowot yâku yawuâk senjan giowot.

Yesu muop.

(Mareko 15:33-41 Luka 23:44-49 Yoane 19:28-30)

⁴⁵Otmu hilâm kârikjan, 12 kilok olop yan Anitâje nângâmu emetsenje bok sâmu omoj sahap. ⁴⁶Omoj sahakmâ yapâ ari emetsâpje 3 kilok otmu emet larjinge âlâkuâk pilâop. Yawu otmu Yesuje kândâtje kuwihakmâ Yura nengât denân yuwu sâm halahuop. “Eli, Eli lama sapaktani.” Yawu sâop. Sâop yamâ topje yuwu. “O, Awoj, wongât nângâm kâkâsuk otmâ betnihat?” Yawu sâop.

⁴⁷Otmu lok nombotjanje nângâm tâpikgum yuwu sâwi. “Eliahât mon sâm ahom kuakmâ tap.” ⁴⁸Yawu sânetâ hohetyenjan gâtje âlâje sururuk sâm ari sângum âlâ mem nak bâtbâtje potonjan pârj pârj kepeim wain to bâleje yan katmâ mem yâhâ Yesuje niâkgât laujan kalop. ⁴⁹Yawu otmu bukulipjanje yuwu sâm ekuwi. “Pilâ. Elije himbimâmbâ ge tânguâkgât nângâm kutje kunsap mon? Pilârâ in ekne.” Yawu sâwi. ⁵⁰Yawu sâm kinjetâ Yesuje kârikjeâk halahum yanjak bâije kambiamje tok sâmu muop.

⁵¹Otmu emelâk lohimbî injanje opon kâmbukje yakât biwine ekmai sâm sângum kâlep pato hikujetâ ya kâtpguminiop. Sângum yanje pânambâek tok sâm hâreakmâ nombot nombot otmu tetekjan olop. Yawu otmu mososoj pato miop. ⁵²Mososoj pato memi yan hân orotok sâmu lohimbî nombotjanje emelâk Anitâhât tem lâum manminiwi ya yengât sum an sâm kinmu pindilakmâ yahatbi. ⁵³Sumâmbâ pindilakmâ yahatmâ manbi yanje ari Yesuje mumujambâ yahalop yanâmâ Yerusalem kapiân yâhânetâ yan kapi ambolipje orowâk enjaki.

⁵⁴Yesu muop sâp yanâmâ tembe lâu hâlânmâ kinbiye mososoj pato miowân kulem âlâlâ tetemu ekjetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Lok yuâmâ bulânanâk Anitâhât nanje.” Yawu sâwi.

⁵⁵Otmu imbi nombotje yan kinbi yâhâmâ Galilaia ambolipje. Yâkneâmâ Yesuhât hoj baminiwi yamâ kutyerje yuwu. ⁵⁶Âlâmâ Maria Matala kapiân gâtje, âlâmâ Mariahât nambenje Yakowo yet Yose mâmâyetje, yâhâ âlâmâ Yoane yet Yakowo yâk yetgât mâmâyetje.

Yesu lâum ari hanguwî.

(Mareko 15:42-47 Luka 23:50-55 Yoane 19:38-42)

⁵⁷Emet njan sâmu yan lok âlâ, kutje Yosep sâm, yâhâmâ Arimata kapi amboje. Yâkât iri sikumje pato tatbangiop. Otmu yâkne Yesuhâlen biwinjanje kepeim manop. ⁵⁸Lok yanje Yesu lâum ari hanguwe sâm Pilatohâlen ari tetewangiop. Tetewangimu laujan mem tembe lâulipje hângânyongomu ari howanâmbâ Yesu mem wanji. ⁵⁹⁻⁶⁰Mem wanjetâ bukulipje orop Yesu lâum ari kât mâtâpje âlâ dikin yawuya emelâk Yosepje yan hannohonomai sâmu nanlipjanje kât mâtâpje kusânâmbâ mem tingâlojetâ kinop ya lâum ariwi. Otmu sângum kaok âije yanje katipgum kâlehen lâum ba katjetâ talop. Katjetâ tatmu kât âlâ lâum hâpunjetâ ba mâtâpje ya manguo. ⁶¹Otmu imbi yâhâp, Maria Matala kapi amboje otmu nambenje Yakowo yet Yose mâmâyetjanje yan ge tatmâ we bâle nângâm talowot.

Tembe lâu katyekjetâ galem kinbi.

⁶²Otmu emet harj sâmu, tatmâ nângâminiwin sâp yakât omojanâk hotom uminiwi yengât kunlipyerje otmu Parisaio yanje Pilatohâlen ariwi. ⁶³Ari yuwu sâm ekuwi. “Patonenje, den tipije sâmunje nârgâ. Yesu lok perâk yanje emelâk den âlâ yuwu sâop ya nangat. “Nâ nohojetâ mum hilâm kalimbu hân kâlehen im yapâ mumujambâ yahatbom.” Yawu sâop. ⁶⁴Ya ki yahatbuap yawu nangain. Yawu gârâmâ hoj bawalipjanje lâum ari

âlâengen misingutjetâ tatmu den imbiâk yuwu sâh lohimbî kâityongonomai. “Yâhâmâ emelâk mumujambâ yahatsap.” Yawu sâh kâityongom angoân yakât nângâjetâ yahalop ya witgum torokatjetâ umatje topje topje teteningiwuap. Yâhâ yawu otmaihât gâje tembe lâu nombotje katyekdâ ari sum yakât galemje kinjetâ hilâm kalimbu pesuk sâekgât nangain.” Yawu sâh ekuwi.

⁶⁵ Sâjjetâ sâop. “Bâij nâhât tembe lâu meyekjetâ ari sum galemjum kinnomai.” Yawu sâop.

⁶⁶ Yawu sâmu tembe lâulipje meyekmâ sumângen ariwi. Ari kât hâpunmu mâtâpje mangjuop ya ekmâ denjop kutakum mem ginjan katjetâ merakio. Yawu otmâ Yesuhât bukulipjae tuhumm gik beretek pilâm kâlehen yâhâmâihât Sisahât towat dengowân katbi. Dengowân katmâ tembe lâu galem katyekjetâ kinjetâ âwurewi.

28

Yesuje mumujambâ yahalop.

(Mareko 16:1-10 Luka 24:1-10 Yoane 20:1-18)

¹ Emet hañ sâmu yanâk Maria, Matala kapiân gâtje otmu nambene orowâk sumângen ariowot. ² Arimutâ yanâk mososoj pato memu anjelo âlâ hâk katipje kaok bolañ bolañ yañe himbimâmbâ pârâk sânsânâk giop. Ge kât pato âlâ Yosep bukulipjae lâum hâpunjetâ ba sum mâtâpje mangjuop ya yâkje lâum hâpunmâ pilâm kakjan yâhâ talop. ³ Otmu anjelo yakât kundenjae lajinje dondâek pilâop. ⁴ Kât pat kakjan ge tatmu ekmâ tembe lâu yañe umuteje arimu kâi bâtyeje sâh sâh sâh derepyongop. ⁵ Yawu otmâ anjeloje imbi yâhâp yuwu sâh ekyotgop. “Yet kinjityetjahât ki otset. Yetje Yesu howanân kuwi ya eke sâh takawot ya nangjan. ⁶ Yâhâmâ yuân ki tap. Emelâk mumujambâ yahatbom sâop yawuâk otmâ yahatmâ arap. ⁷ Yakât otmâ kâlehen yâhâ Yesuhât welâm ekmâ nângâm in yawu âwurem ari hoñ bawalipje yuwu sâh ekyongoromawot. “Kutdânennañe emelâk mumujambâ yahatmâ Galilâia hânângen ari tap. Yawu gârâmâ yen yawuâk arijetâ penanginomai.” Yawu sâh ekyongoromawot.”

⁸ Yawu sâmu nângâm koahowot yamâ biwiyetje heroje pato nângâowot. Yawu otmâ ya pilâm sururuk sâh hoñ bawalipje yengâlen ariowot. ⁹ Arimutâ Yesuje mâtâwân teteyitgim yuwu sâop. “Wa, imbi yâhâp.” Yawu sâmu koahowot yamâ ekmâ nângâm mepa sangjan otbangiowot. ¹⁰ Yawu otbangimutâ yuwu sâop. “Yet ki nângâm koakset. Yerâmâ sururuk sâh hoñ bawalipje ari ekyongomutâmâ Galilâia hânân ari mambotnihinomai.” Yawu sâop.

Tembe lâu yañe den golâ gahaem sâh haok tuhuwi.

¹¹ Yawu sâh ekyotgomu mâtâwân arim tatmutâ tembe lâu sum galemje kinbiñe sururuk sâh ari kapi patoen yâhâ hotom uminiwi yengât kunlipyeje kulem teteop yakât ekyongowi. ¹² Yakât ekyongojeta opon kâmbukjahât galemlipeje orowâk menduhuakbi. Menduhuakmâ den hikum tembe lâu yañe Yesuhât sum galem kinbi ya tewetsenje hâmeje pato yingim “den golâ yuwu sânomai,” sâh engatyejan gewi. ¹³ “Nen omoj derep kâmbukjan aman pâlâmje imunje Yesu hoñ bawalipjae tihâk taka lâum âlâengen ari hanguai.” Yawu sânomai. ¹⁴ Yawu gârâmâ Pilatoje den yu nângâm hilipjongomapgât nenje sârereyekmâ topje yu kurihinom. Yakât ki nângâm ketet otnomai.” Yawu sâwi.

¹⁵ Yawu sâh hâmeje yingijeta miakmâ sâwi yawu otbi. Yâhâ den golâ yamâ sâh haok tuhumm alahum ariwi. Yakât otmâ sâp yiwereje yu Yura kapi ambolipjae den yukât yawuâk alahum manmai.

Yesuje den bâije sâh ekyongop.

(Mareko 16:14-18 Luka 24:36-49 Yoane 20:19-23)

¹⁶ Otmu yakât kakjan nen hoñ bawalipje kâiân konok Galilâia hânân ariwin. Ari Yesuje pumje âlâ yan menduhuaknom sâop yan yâhâ menduhuakbin. ¹⁷ Menduhuakmâ kinmunje Yesu teteningimu ekmâ biwi hero pato nângâm mepaewin. Yawu gârâmâ lohimbî nombotjae ekmâ engat yâhâp otbi. ¹⁸ Yâhâ Yesuje gotnenjan ga kinmâ yuwu sâh eknongop. “Anitâ Awonjae mâmâje otnihimu yakât wâtjan kinmâ himbimân

gâtŕe me hânân gâtŕe, ehekŕe ki ehekŕe kerek yeŕgât kunyeŕe tatmâ yâhâmbisâm.
¹⁹Yawu gârâmâ den kâsikum yingim gan yu mem hânŕan kulemŕan ari lohimbi kâsikum
 yingŕetâ nâhâlen biwiyeŕeŕe kepeim mannomai. Yawu gârâmâ Awoŕne otmu nâ otmu
 Wâtgât mâmâŕahât Heak nenâmâ konohâk oain. Yawu tatmain yakât yeŕe nengât
 kulân lohimbi toen mem katyekŕetâ nenŕe tihityeŕe otmâ yâhânôm. ²⁰Otmu nâŕe
 yen orowâk manmâ den kâsikum yingim gan ya kerehâk kâsikum yingŕetâ biwiyeŕeŕe
 tiŕâk lâum mannomai. Otmu sâp ârândârŕ mâmâŕe otyingimune nâ orop biwiyeŕeŕe
 kepeiakmâ konohâk otmâ mannomai. Otmu sâp pesuk sâwuap yanâmâ âwurem gemune
 penanŕiaknom.” Yawu sâm den bâiŕe eknongop. Bâiŕ, den pesuk yap.

Mareko Yesuhât Den Pat Âlepŕe Marekoŕe kulemguop.

Yoaneŕe âi topŕe kalop.

(Mataio 3:1-12 Luka 3:1-9,15-17 Yoane 1:19-28)

¹Anitâhât nanŕe Yesu Kiristo yâkât den pat âlepŕe yakât topŕe ya yuwu. ²Poropete âlâ, kutŕe Yesaia sâŕ, Anitâŕe yuwu sâŕ ekumu kulemguop.

“Anitâŕe nanŕe yuwu sâŕ ekuop. “Nine hoŕ bawa âlâ ekum hângângumune kulet sâŕ ari mâtâp mengihiwuap.” Yawu sâŕ nanŕe ekuop.”

³Yawu sâŕmâmâ torokatmâ mâtâp mewangiwuap yâkât yuwu sâop.

“Lok ki manmaiângen, lok âlâ yan ari manbuap. Lohimbi yâkâlen takanomai ya yuwu sâŕ ekyongowuap. “Lok kutdâhât mâtâp ya mem pitinŕet. Otmu mâtâp mewanginŕet. Otmu uk sâŕ huruŕ sâŕ, pumŕe lauŕe yamâ kum kilikmâ mem ârândâr merândâr tuhuŕetâ ya talâk.”

Yawu sâŕ ekyongop.” Yesaiaŕe den yawu kulemguop tap yakât bulâŕe yamâ Yoane-hâlen teteop.

⁴Yoaneŕe lohimbi toen katyekbe sâŕ yakât topŕe katmâ yahatmâ lok ki manmaiângen ari manop. Yaken ari manmâ lohimbi dondâŕe yâk ekne sâŕ ariŕetâ yuwu sâŕ ekyongop. “Orotmemeyeŕe kinŕoŕ âlâlâ otmâ mansai ya kerek betbanŕinŕetâmâ toen katyekbom. Toen katyekmune Anitâŕe tosayeŕe pilâyinŕiwuap.” Yawu sâŕ ekyongop. ⁵Yawu sâŕmu ya nâŕgâm hân pato âlâ, kutŕe Yuraia sâŕ, ya ambolipŕe otmu kapi âlâ, kutŕe Yerusalem sâŕ, ya ambolipŕe kinŕitŕe orowâkŕe yâkâlen ari orotmemeyeŕe bâleŕe ya kerehâk sâŕ teteŕetâ Yorân toen katyehop.

⁶Yâhâ Yoaneŕe hâk katipŕe yamâ soŕgo âlâ, kutŕe kamele sâŕ, yakât somotŕeŕe meretŕmâ ya kepeiakmâ manminiop. Otmu kamele hâkŕeŕe let yawu pânjan sâhâm kuratguahop. Otmu dopon, neŕgopdâ, me goŕgararŕ yawuya nem manminiop.

⁷Yawu manmâ lohimbi yuwu sâŕ ekyongop. “Lok âlâ nâhât betnehen taka mansap. Yâhâmâ lok kutdâ otmu wâtŕe pato tatbanŕiap. Nâmâ lok tâŕnât, lok in yawuya. Yawu gârâmâ nâŕe yâkât itâkat kâpekmâ golewanŕiwomgât dop ki tap. Otmu tâŕguwomgât dop gurâ ki tap. Nâŕeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom.

⁸Otmu yeŕe orotmemeyeŕe bâleŕe betbanŕinŕetâmâ toen katyekbom. Yâhâ biwiyeŕe yâkâlen katmâ mannomai yanâmâ Anitâŕe ikŕe Wâtŕeŕe mâmâŕjahât Heak hângângumu ge mâmâŕe otyinŕiwuap. Mâmâŕe otyinŕimu manman bulâŕe mannomai.” Yoaneŕe Kutdâhât nâŕgâm yawu sâŕ ekyongop.

Yoaneŕe Yesu toen kalop.

(Mataio 3:13-4:11 Luka 3:21-22 Luka 4:1-13)

⁹Otmu sâp yan Yesuŕe kapi âlâ, kutŕe Nasaret sâŕ, Galilâia hânân tap yan manop. Hilâm âlâen kapi ya pilâm Yoane ekbe sâŕ Yorân to ginŕehen ariop. Yan arimu Yoaneŕe mem toen kalop. ¹⁰Toen mem kalop sâp yanâk himbim pârôŕ sâŕmu Anitâhât Wâtŕeŕe mâmâŕjahât Heakŕe kembâ hâtŕum ge Yesu mâmâŕe otbanŕiop. ¹¹Giop yanâk himbimâmbâ Anitâŕe yuwu sâop. “Gâ nine nanne kambiamne. Nâ biwinaŕe gâhâlâk nâŕgâm kepeihekman.” Yawu sâop.

¹²Otmu yakât kakŕan Anitâhât Wâtŕeŕe mâmâŕjahât Heakŕe Yesu hângângumu hewukŕe kârîkŕe lok ki manmaiângen ariop. ¹³Yan ari manmu hilâm 40 pesuk sâop. Sâp yan weke bâleŕe yeŕgât kunyeŕe, kutŕe Satan sâŕ, yâkŕe Yesuhât biwiŕjahât topŕe ekâmâ nâŕgâwe sâŕ olop. Yawu otmu yakât kakŕan Anitâŕe aŕelolipŕe hângânyongomu ge Yesuhât tihitŕe otmâ tâŕguwi.

Yesuŋe âi topŋe kalop.

(Mataio 4:12-17 Luka 4:14-15)

¹⁴Yawu otmâ yakât kakŋan Yoane mem pâi emetŋan katŋetâ talop yakât den pat Yesuŋe nâŋgâop. Ya nâŋgâmâmâ nep topŋe katbe sâŋ âwurem Galilaia hânângen ariop. Ari Anitâŋe tihitnenŋe otmap yakât den pat yuwu sâŋ ekyongop. ¹⁵“Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâŋ oap. Yakât otmâmâ yetŋe orotmemeyenŋe bâleŋe betbangim den pat âlepŋe ekyongoan yukâlâk nâŋgâm mem mete tuhum manŋet.” Yawu sâŋ ekyongop.

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe imbât meyhop.

(Mataio 4:18-22 Luka 5:1-11)

¹⁶Den pat ya ekyongom yâhâm gem Galilaia denŋân pato yakât ginŋan ari imi ata yâhâp yelehop. Kutyetŋe Anderea yet Simon. Yâhâmâ iŋan mem dâire sâŋ denŋân tânâmŋan ba iŋan itâŋe pilâm kinowot. Pilâm kinmutâ yelemekmâ yuwu sâŋ ekyotgop. ¹⁷“Yerâmâ nâhâlen ga torokatset. Yiwerenŋe iŋan dâim mansawot. Gârâmâ nâŋe meyelekmune nâhât wâtŋan kinmâ lok dâiyekmutâ nine komolân torokatnoma.” Yawu sâŋ ekyotgop. ¹⁸Yawu sâmu yanâk senŋe âlâlâ yetŋe pilâm yâkâlen torokatmutâ orowâk ariwi.

¹⁹Yapâ ari lok âlâ, kutŋe Yeweraioŋe sâŋ, yâkât nanyâhâtŋe, kutyetŋe Yakowo yet Yoane orowâk kinŋetâ yehop. Otmu Yeweraioŋe âi lok meyekmu orowâk wanŋaen tatmâ iŋan itâŋe hâreahop ya gârem tatbi. Gârem tatŋetâ yekmâ yan nanyâhâtŋe yotgonop. ²⁰Yotgonmu nâŋgâm âwâyetŋe otmu âi loklipŋe pilâyekmâ Yesuhâlen torokatmutâ orowâk ariwi.

Yesuŋe weke bâleŋe watmu gaiakmâ ariop.

(Luka 4:31-37)

²¹Otmâ ya pilâm Kapanaum kapi yan ari manbi. Ari manŋetâ Yura nengât tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp yan Yesuŋe miti emetŋan kapi ambolipŋe orowâk menduhuakŋetâ Anitâhât topŋe sâŋ ekyongop. ²²Ekyongomu nâŋgâŋetâ bonŋe otmu biwiyenŋe heronŋe otmâ yuwu sâwi. “Mosehât girem den kâsikum ningimaiŋe den sâmai ya nâŋgâmunŋe porap otmap. Yâhâ lok yuŋeâmâ den eknongoap yu nâŋgâmunŋe âlâ kândâkdâ oap.” Yawu sâwi.

²³Yawu sâŋ kinŋetâ lok âlâ weke bâleŋenŋe mem mângâemu manminiop yanŋe miti emetŋan yâhâop. Yâhâmu weke bâleŋenŋe biwi nâŋgân nâŋgânŋe mem purik pilâmu kârikŋan halahum yuwu sâop. ²⁴“Bâe, Yesu Nasaret ambonŋe. Gâ wongât nâhâlen takat? Hilipnhowe sâŋ takat me? Gâhât topge nanŋan. Gâmâ, Anitâhât nanŋe bulâŋe mansat. Otmu Anitâŋe hânŋânghomu bukulpne orowâk hilipnongowe sâŋ gion.” Yawu sâop.

²⁵Yawu sâmu yuwu sâŋ sâwanŋiop. “Kâmbukŋe. Gâ gaiakmâ ba ari.”

²⁶Sâmu weke bâleŋe yanŋe gaiakmâ ba arimu lok ya senŋe gâwânŋe gâwânŋe sâmu launŋe barakŋanŋak pato otmâ ge iop. ²⁷Yawu otmâ ge imu lohimi miti emetŋan tatbiŋe ekŋetâ sâtŋe otmu yuwu sâŋ alahuwi. “Bâe, girawu? Ki orotŋe oap. Wâtŋe pato tatbangiap yakât otmâ weke bâleŋe sâwanŋimu denŋe lâum gaiakmâ ba arap.” Yawu sâwi. ²⁸Yâkât den pat ya sâŋetâ Galilaia hân nombot nombot huhum lingarakmâ ariop.

Yesuŋe sâmu Petoro hewunŋe âlepŋe olop.

(Mataio 8:14-17 Luka 4:38-41)

²⁹Yesuŋe miti emetŋambâ gem Yakowo yet Yoane meyelekmu Simon yet Anderea yetgât emelan yâhâwi. Otmu Simon hewunŋe hâkŋe kâlâp otmu im talop. ³⁰Yesuŋe kâlehen yâhâmu emelan tatbiŋe mesek kuop yakât topŋe ekuwi. ³¹Ekunŋetâ mândemu yahatmu yanâk hâkŋe sânduk sâop. Hâkŋe sânduk sâmu emetsenŋe purik sâowân sot um yinŋiop.

³²⁻³³Sot um yinŋimu nem tatŋetâ omorŋ olop. Omorŋ otmu yan kapi ya ambolipŋenŋe lohimi kundat yongop otmu weke bâleŋenŋe mângâeyekmu manminiwi ya meyekmâ ari emet yakât gotŋanâk menduhuakmâ kinbi. ³⁴Menduhuakmâ kinŋetâ Yesuŋe kundat topŋe topŋe teteyinŋiop ya sâmu âlepŋe otbi. Otmu weke bâleŋenŋe mângâeyehop ya gurâ watyekmu gaiakmâ ariwi. Watyehop yanâmâ Yesuhât topŋe ekmâ nâŋgâwi. Ya lohimi sâŋ tetem ekyongonŋetâ nâŋgâmai sâŋ kuyinŋiop. Otmu omorŋ sâmu kapi yan iwi.

Yesuŋe ikŋe den pat âlepŋe ekyongop.

(Luka 4:42-44)

³⁵Otmu emet engatŋe nângâm Yesuŋe yahatmâ kapi ya pilâm lok biaengen ari Anitâ orop den alahuowot. ³⁶Alahum tatmutâ Simon bukulipŋe orop yahatmâ pâinjetâ biatmu yuwu sâwi. “Yu wosaken arap?” Yawu sâw pâinmâ kapi ya pilâm ari mem tetewi. ³⁷Ari ekmâ yuwu sâw ekuwi. “Kapi ambolipŋe taka pâingeksai. Yakât âwurem bane.”

³⁸Yawu sâŋetâ yuwu sâw ekyongop. “Yu hâlânjâ kapi tatmâ arai yâkŋe yawuâk An-itâhât topŋe nângâjetâ keterahâkgât gewan. Yakât otmuâmâ pilâyekmâ kapi nombotŋe yengâlen arinehât nanŋan.” Yawu ekyongom meyekmu ariwi. ³⁹Meyekmâ ari Galilaia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap yakât ambolipŋe den pat âlepŋe nângâjetgât miti emetŋe ârândâŋ yâhâm gem ekyongop. Otmu weke bâleŋe lohimi mângâeyekbi ya gurâ kerek watyehop.

Lok âlâ hâk bâle tetewangŋop ya Yesuŋe mem hengenguop.

(Mataio 8:1-4 Luka 5:12-16)

⁴⁰Otmu sâp yan lok âlâ hâk bâle tetewangŋimu manopŋe Yesu ekmâ gotŋan ba yuwu sâw ekuop. “Gâŋe sârâ kundat topŋe topŋe biatningiwuapgât dop tap. Yawu sâŋetâ nanŋan. Yakât otmâ âlepŋe otbomgât nângâwuat yamâ âlepŋe otbom.” Yawu sâop.

⁴¹Yawu sâmu Yesuŋe weŋe nângâm ekuop. “Nângâhiihan. Âlepŋe walipgohomune hâk bâle ya biatgihâk.” ⁴²Yawu sâw walipgumu biatbangimu âlepŋe olop. ⁴³Yawu otmu yuwu sâw ekum hângânguop. ⁴⁴“Gâ otgihian yukât den pat bukulipŋe ki ekyongowuat. Hotom umai yengâlen konok arirâ hâkge eknomai. Yawu otmâ yan Moseŋe hotom u uhât girem den kulemuop ya lâum Anitâhât hotom umbuat. Hotom umbuat ya ekmâmâ lohimiŋe hâk bâle biatgihap yukât topŋe nângânomai.” ⁴⁵Yawu ekum hângângumu ari iliwetmâ den pat ya sâw haok tuhuop. Sâw haok tuhumu lohimi dondâŋe nângâwi. Yakât otmuâmâ lohimi kingitŋe orowâkŋe Yesuŋe tânyongoâkgât pawarak guwarak otmahât yaŋak Yesuŋe kapi tete ki yâhâm giop. Otmu yaŋak kapi ya pilâm lok ki manmaiângen ari manop. Lok ki manmaiângen manop yakât patŋe nângâm lohimi dondâŋe ari mem tetewi. Ari mem tetejetâmâ mem hengemyongop.

2

Yesuŋe lok pareŋe yâkât tosa pilâwangŋop.

(Mataio 9:1-8 Luka 5:17-26)

¹Yesuŋe tipŋe tatmâ âwurem Kapanaum kapiân ariop. Ari emetŋan yâhâop. Emetŋan yâhâop yakât den pat ya kapi ambolipŋe nângâm yâkât emelan ari titâkuwi. ²Ari titâkujetâmâ kawe biatmu nombotŋe emet umbiŋan kinmâ ândâp katbi. Yawu otŋetâ den pat âlepŋe ekyongop. ³Ekyongom tatmu yanâk lok pareŋe âlâ talop yâkât bukulipŋe imbât yaŋe Yesuŋe mem kuwihâk sâw mem gerelân katmâ yâkâlen lâum tohowi. ⁴Lâum tohowi yamâ lohimi dondâŋe emet umbiŋan kinmâ mâtâp manguyingŋiwi. Mâtâp manguyingŋetâ yakât otmâ yâk yengâlen hâum pâpŋum “Girawu tuhune tuhune?” otmâ mâtâpŋât pâinbi. Mâtâpŋât pâinmâ emet gimbâŋan getek getek lâum yâhâwi. Yâhâ emet gimbâŋe mem kusatmâ mem katŋetâ Yesuhât gotŋan giop. ⁵Otmu Yesuhâlen biwiyenŋe kepeiwi yakât topŋe ekmâ lok pareŋe ya yuwu sâw ekuop. Anitâŋe tosahe yiwerenŋe pilâhiihap.” Yawu sâw ekuop.

⁶Yawu sâw ekumu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi yaŋe den sâop ya nângâjetâ bâlemu biwiyenŋe yuwu nângâwi. ⁷Anitâ ikŋak otmapgât dop. Yâkŋe konok tosanenŋe pilâningimap. Gârâmâ lok yuŋeâmâ Anitâ mem ge katmâ wangiwe sâw oap. Yamâ ekmunŋe bâleap. Yawu sâw Yesuhât nângâjetâ bâleop.

⁸Nângâjetâ bâlemu biwiyenŋe ekmâ yuwu sâw ekyongop. “Yeŋe nâ nekŋetâ lok bâleŋe otmune biwiyenŋe yawu nanŋai. Yakât nângâmune ki ârândâŋ oap. Yakât otmâ yuwu sâwune nângâjet. ⁹Wuân âi tuhumune ekŋetâ dopŋan otbuap? Yuwu mon sâw ekuwom. “Nâŋe tosahe pilâhiihan.” Yawu sâwom me? Me “Gâ getek yahatmâ geretge lâuakmâ ari,” sâwom? ¹⁰Yakât nine topne yuwu sâwune nângâjet. Nâ Anitâŋe hângânnohomu

gewangât tosayeje haorjâm pilâyinjim mansan. Anitâje nep sâmi nihiop yukât topje ekmâ nângâm hengengunjetgât yu otbe.”¹¹ Yawu sâmi ekyongom yanak lok pareje ya yuwu sâmi ekuop. “Gâ yahatmâ geretge lâuakmâ emetgan ari.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâmi senyeranâk yahatmâ geretje lâuakmâ emetjehen ariop. Arimu lohimi hâlânjâm kinbiye Yesuje Anitâhât wâtjan kinmâ nep miop ya ekjetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâmi. “Lok yuwuyaek âlâ ki ekmain. Yâhâ yiwereje puwâk otmu eksain.” Yawu sâmi Anitâ mepaewi.

*Yesuje hoj bawaŋe âlâ miop ya kutje Lewi
(Mataio 9:9-13 Luka 5:27-32)*

¹³ Otmu hilâm âlâen Yesuje Kapanaum kapi ya pilâm Galilaia dengân ginjehen ariop. Arimu lohimi dondâje denje nângâne sâmi kapiyeje pilâm watmâ ariwi. Watmâ ari penewangijetâ Anitâhât topje ekyongop. ¹⁴ Ekyongom pesuk pilâmu itoŋ galoj otjetâ kapiân âwurem ariop. Ari mâtâwânâk Alipaio nanje, kutje Lewi sâmi, yâkjeâmâ takesi membe sâmi tewetsenje emetjan tatmu ehop. Tatmu ekmâ yuwu sâmi ekuop. “Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât nanjan.” Yawu sâop.

¹⁵ Yawu sâmi Lewije tewetsenje meminiop nep ya pilâm yahatmâ Yesuhâlen torokatmu orowâk ariowot. Orowâk ari Lewihât emelan yâhâmutâ Yesu hoj bawalipjaje peneyitgijetâ orowâk tatmâ den alahuwi. Den alahum tatjetâ Lewihât bukulipje otmu lok nombotje Mosehât girem den ki lâum manminiwiye Yesuhât den nângâne sâmi emelan yâhâjetâ orowâk tatmâ sot um newi. ¹⁶ Nem tatjetâ Parisaio nombotje Mosehât girem den sâmi kâsikum ningiminiwiye belângembâ kinmâ yekjetâ ki ârândâŋ otmu hoj bawalipje yuwu sâmi âiyongowi. “Wongât Yesuje lok bâleje yu orop menduakmâ lau konok niai?” Yawu sâmi âiyongowi.

¹⁷ Yawu sâmi âiyongojetâ Yesuje den ya nângâm Parisaio yuwu sâmi ekyongop. “Den âlâen hâum sâmi nângâjet. Lok mesekyeje baje dokta yengâlen ki arimai. Lok kundatyeje orop me hâhiwin teteyingimap yaje konok dokta yengâlen arimai. Yakât topje yuwu sâmi nângâjetâ keterahâk. Yengâlen gâtje nombotjaje yuwu sâmi. “Nen lok âlepeje, nen orotmemenenne âilonggo dondâ otmâ mansain.” Yawu sâmi pâlâmje manmai. Lok yawuya yengât sâmi ki gewan. Yeje lok bâleje sâmi kewilâyekjetâ belângen manmai yawuyaje orotmemeyeje bâleje pilâm Anitâhâlen biwiyaje kepeim denje lâum bulâje mem teterjetgât gewan.” Yawu sâop.

*Yesuhât hoj bawalipje sâp sâsânan sot barak ki manminiwi.
(Mataio 9:14-17 Luka 5:33-39)*

¹⁸ Yoane bukulipje otmu Parisaio lok nombotjaje Anitâhât âi menehât nângâm yâkâlen biwiyajeje hikum sâp sâsânanâk sot barak manminiwi. Yawu manminiwi yakât otmuâmâ yâk yengâlen gâtje nombotjaje Yesuhâlen ari yuwu sâmi ekuwi. “Nen Anitâje nângâningimu ârândâŋ olâkgât sot barak mansain. Sot barak manmâ sâp kâlep Anitâ mepaem ulitgum gamain. Yâhâ gâhât hoj bawalipjajeâmâ otmain yawu ki otmai. Wongât hilâm ârândâŋ sot kutakamai?” Yawu sâmi.

¹⁹ Sâjetâ sâop. “Yakât den âlâen hâum sâmi nângâjet. Lok patorje imbi miakbe sâmi bukulipje meyekmu orowâk tatmâ sot um nem heroje otnomai. Heroje otnomaiân sot barak ki tatmai. Yâhâ hâmbâi mâne kasalipyejeje taka bukuyeje kujetâ mumbuap yanâmâ engat hako nângâm sot barak mannomai. ²⁰ Yakât yuwu sâmi nângâjet. Yiwerejeâmâ nâ orowâk mansain yakât otmâ sot barak ki mansai. Hâmbâi mâne nâ nohojetâ mumbom sâp yan engat hako nângânomai.” Yawu sâop.

²¹ Otmu orotmeme embânân otminiwi ya otmu ikje orotmeme âije kâsikum yingjop yaje ki lâuahop. Yakât otmâ yâhâp yâhâp menduhum lâunomaihât dop ya ki olop. Yakât topje nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmi ekyongop. “Nen sot me salup me âlâlâ une sâmi yan hâpu golâenâk mânujâm titâkum umain. Gârâmâ hâpu tekanan mânujâm kâlâwân katmain yamâ hâpu tekanje ya sem huhumu sot yaje golâ kinmap.” Yawu sâop. ²² Otmu den âlâen yuwu hâum sâop. “Imbi âlâje lepa dorokum

tâk masipguwuap. Masipgum katmu tatmâ hângeŋe otbuap. Yâhâ yakât kakŋan tâk âiŋe orop menduhum lowaim iri osowuap. Iri osomâmâ senŋe âlâlânge mânunbuap yan dâimu tiririk sâmu tok sâwuap. Yakât otmuâmâ nenŋe tâk âiŋajak menduhum lowaimain. Yawu otmain yanâmâ senŋe âlâlâ umatŋe mânunnomân yamâ dâimu ŋirik ŋirik sâm ki tok sâwuap. Yâhâ hângeŋe otmu âiŋe menduhunom yamâ dâimu titâk sâwuap. Yamâ ki orotŋe.” Yawu sâop.

Yesu hoŋ bawalipŋe orop tatmâ nânge nânge sâp ya kuwi.

(Mataio 12:1-8 Luka 6:1-5)

²³ Tatmâ nânge nânge sâp âlâen Yesuŋe hoŋ bawalipŋe nen kerek menenekmu âi kalam biwiŋambâ ariwin. Ari mâtâp tânâmŋan po ningiop. Yawu otmuâmâ buku nombotŋe yengât kalamân sot talop ya mem newin. Yawu otmunŋe Parisaioŋe nenekmâ Yesu yuwu sâm âikuwi. ²⁴ “Gâ wongât ândâp bok oat? Moseŋe girem den kulemguoŋ ya lâumâun ya tatmâ nangain. Yakât girawu otmuâmâ hoŋ bawalipŋeŋe bukulipyeŋe yengât kalamâmbâ sot mem golâ niai? Ya otŋetâ yekmunŋe bâleap. Yakât otmâ gâŋe kuyiŋgirâ âlâku ki otnomaihat nangain.” Yawu sâwi.

²⁵⁻²⁶ Yawu sâŋetâ purik pilâyŋgim sâop. “Emelâk embânân Dawitiŋe olop yakât den pat sâlikum ki nângeŋ hengeŋgumai. Yakât topŋe nângeŋetâ keterahâkgât yuwu sâmunne nângeŋet. Dawitiŋe olop sâp yan hotom uwi ya yengât lok kunŋe âlâ manop, kutŋe Awiatâ sâm. Sâp yan Anitâhât hotom um manbiŋe baŋga tuhum Anitâhât pat sâm katminiwi ya yâkŋe konok neminiwi. Lok inŋeâmâ bia. Hilâm âlâen Dawiti otmu ikŋe tembe lâulipŋe sotgât bâleŋetâ yan ikŋjak Anitâhât miti selepŋan yâhâop. Yâhâmâmâ Awiatâŋe sot kâmbukŋe sâm kalop ya ihilâk mem niop. Mem nem nombotŋe talop ya mem tembe lâulipŋe ge kâsikum yingimu newi. ²⁷ Yawu otbi yakât otmâ tatmâ nânge nânge sâp yukât topŋe sâmunne nângeŋetâ keterahâk. Emelâk embânân Anitâŋe tatmâ nânge nânge sâp ya katningiop yamâ âlâlâ otmaingât ki sâm kuningim kalop. Yamâ nenŋe Anitâ heronŋe nângeŋawangim mepaem biwi sânduk mannehât sâm kalop. ²⁸ Yâhâ Anitâŋe hângeŋnohomu ge mansan nâmâ tatmâ nânge nânge yakât ambonŋe. Otmu yakât bonŋeâmâ nâŋe konok mem teteman.” Yawu sâm ekyongop.

3

Tatmâ nânge nânge sâp âlâen Yesuŋe lok âlâ hengeŋguop.

(Mataio 12:9-14 Luka 6:6-11)

¹ Tatmâ nânge nânge sâp âlâen Yesuŋe miti emetŋan yâhâop. Yâhâ lok âlâ bâteŋe mum pâlamŋe olop yanâk tatmu ehop. ² Yawu gârâmâ “Tatmâ nânge nânge sâpŋan Yesuŋe lok pareŋe ya mem hengeŋguwuap me bia?” sâm Parisaio nombotŋeŋe Yesu mem den âiân katne sâm bamu bam watbiŋe gotyetŋan ba kinbi. ³ Gotyetŋan ba kinŋetâ Yesuŋe lok pareŋe ya yuwu sâm ekuop. “Yahatmâ kin.” ⁴ Sâmu yahatmâ kinmu benŋe Parisaio ya yuwu sâm ekyongop. “Moseŋe den kulemguoŋ ya topŋe girawu tap? Tatmâ nânge nânge sâpŋan lok hengeŋmyongonom me hiliŋyongonom?” Yawu sâop. Yawu sâm âiyongomu biwiyeŋe umatŋe otmu olotoŋâk kinbi. ⁵ Olotoŋâk kinŋetâ yekmu bâleop. Yekmu bâlemu kunyeŋe kârikŋe otmâ hiliwahonomai yakât nângeŋe tepŋe nângeŋyŋgiop. Tepŋe nângeŋyŋgim lok pareŋe ya yuwu sâm ekuop. “Bâteŋe kuwihak.” Yawu sâmu bâteŋe pilâmu kuwihahop. ⁶ Panmu kuwihakmu Parisaioŋe ya ekmâ yakât nângeŋe bâlewangim pilâyekmâ gem ariwi. Gem ari bukulipyeŋe nombotŋeŋe lok pato âlâ, kutŋe Herot Antipa sâm, yâkâlen torokatmâ manbi ya yengâlen ari orowâk menduhuakbi. Menduhuakmâ Yesu kunŋetâ muâkgât alahu gulahu otmâ den hikuwi.

Yesuŋe ikŋe den pat âleŋe kâsikum yingiop.

⁷ Otmu Yesuŋe hoŋ bawalipŋe nen menenekmu miti emetŋambâ gem Galilaia dengân giŋgehene ariwin. Arimunŋe kapi gotŋe tete ya ambolipŋe dondâŋe Yesuŋe mem hengeŋnongoâkgât nengâlen takanŋetâ hengeŋyongop. Hengeŋyongop yakât den pat alahum sâm haok tuhuŋetâ lohimi kiŋgitŋe orowâkŋe kapi âlâembâ âlâembâ taka

menduhuakbi yamâ yu ambolipje. ⁸ Nombotjeâmâ Yuraia hân yakât kapi kunje, kutje Yerusalem sâmi, ya ambolipje. Otmu kapi pato ya hawamgum kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipje. Yâhâ nombotjeâmâ Irumaia ambolipje. Yâhâ nombotjeâmâ kapi tipi tapi Yoran to nombotgen tap ya ambolipje. Yâhâ nombotjeâmâ kapi kutyetje Tiro otmu Siron ya ambolipje. ⁹⁻¹⁰ Lohimbi yawuyaje hengemngongoak sâmi taka hawamngowoi. Hawamngonjetâ lohimbi dondâ hengemyongop. Hengemyongom tatmu mem hâmbij gumbij tuhunenekbi. Mem hâmbij gumbij tuhunenekbi yakât otmâ in yawu pilâyekmâ arinehât nângâm Yesuje eknongomu wanja âlâ dengân ginjan talop ya mem dâimunje gotnenjanâk gaop.

¹¹ Otmu lohimbi nombotje weke bâlejanje mângâeyehop ya Yesuje watyekmu gaiakmâ den kârikjan halahum yuwu sâwi. “Nenje topge nangain. Gâmâ Anitâhât nanje bulaje.” Yawu sâwi. ¹² Yawu nângâwi yakât otmâ lohimbi ekyongonjetâ nângâmailhât sâmi kuyingjiop.

*Yesuhât hoj bawalipje yengât kutyeje
(Mataio 10:1-4 Luka 6:12-16)*

¹³ Otmu yakât kakjan Yesuje hoj bawalipje kâiân yâhâp nengât âi sâmi ningiwe sâmi otmâ nongonmu lohimbi ya pilâyekmâ ari ekbin. ¹⁴ Arim ekmâ orowâk pumjan yâhâmunje yuwu sâmi eknongop. “Yen orowâk manmâ Anitâhât topje kâsikum yingiwomgât meyksan. Den kâsikum yingim hângânyongomune ari nâhât den pat âlepje sâmi ekyongonmai. ¹⁵ Ekyongom yan weke bâlejanje lohimbi nombotje mângâeyekmap ya watyekjetâ gaiakmâ arinomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Nen menenehop yamâ kutnenje yuwu. Simon, yamâ kutje âlâmâ Petoro sâmi kunop. ¹⁷ Âlâmâ imi ata Yakowo yet Yoane, Yeweri nanyâhâtje. Yâkje nep kârikje tuhuowot ya ekmâ yan Yesuje kutyetje âlâ yuwu sâmi yotgonop. “Boanesi” sâmi yotgonop. Yakât topjeâmâ yuwu. “Denyetje kou kâlâp.” ¹⁸ Âlâmâ Anderea yamâ Simon imije. Otmu nombotjeâmâ Pilip, Batolomaio, Mataio, Toma, Alipao nanje Yakowo, Taraio, Simon yâhâmâ komot âlâen gâtje ya yengât topyeje yuwu. Kasalipnenje Roma lok ya yengât hâkâj otmâ watyekne sâmi otminiwi yan gâtje. ¹⁹ Otmu bâiyeâmâ Yurasi yamâ Karioto yan gâtje. Yâkjeâmâ Yesuhât betjehen kiojop ya. Yesuje âi ningim yawu sâmi eknongomu orowâk pumjambâ gewin.

*Yesuje Satan mem ge katbuap yakât sâop.
(Mataio 12:24-32 Luka 11:14-23 12:10)*

²⁰ Pumjambâ gem ari emet âlâen yâhâ tatbin. Yâhâ tatmâ po ningimu sot um nene sâmi ot tatmunje lohimbi dondâje Yesuje mem hengemngongoak sâmi nengâlen toho emet ya titâkuwi. Titâkum hawam mewam tuhunenekjetâ sot ki newin. Inâk tatmunje Yesuje sot ki niop yakât otmâ lohotje olop. Lohotje olop yamâ lohimbi dondâje gânjak bamat nânjak baman otmâ hâmbij gumbij tuhujetâ hâpunakmâ hengemyongop. Nep tuhumi tatmu wâtje houj sâop. Wâtje houj sâmi yan lok nombotjanje ekmâ nângâm tâpikgum yuwu sâwi. “Yesuje kunje itoj galaj otmu ki galemahom mansap.” ²¹ Yawu sâjetâ ikje hepeje torehenlipjanje den pat ya nângâm tângune sâmi emetyeje pilâm tohowi.

²² Mâtâwân tohojetâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotje Yerusalem kapiângembâ toho tatbiye ekmâ yuwu sâwi. “Weke bâleje ya yengât amboyeje, kutjeâmâ Besewulu sâmi, kutje âlâmâ Satan, yâkje Yesu mâmâje otbângimu yâkât wâtjan kinmâ weke bâleje watyeksap.” Yawu sâwi.

²³ Yawu sâjetâ nângâm yuwu sâmi purik pilâyingjiop. “Satangât weke bâlejanje ki ahom hiojakmai. ²⁴ Yakât topje teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Lok komot konohâk menduhuakmâ mansaije yahatmâ ahom hiojakmâ tiok taok otnomai yamâ kapiyeje kâwurumjarak kinbuap. ²⁵ Yâhâ hep torehenje komot konohâk otmâ mansaije yahatmâ ahom hiojakmâ ihilâk mahilâk otmâ ariai mâne kutyeje biatbâp. ²⁶ Yakât torokatmâ sâwe. Yiwerenje Satangât komotjak ahom hiojakmâ mansai otmuâm den yan yuwuâk hiliwahom kuriñ sânomai.”

²⁷ “Nine topne teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâmunen nângânet. Lok sâtne kârikne âlâ me âlâne ikne manmanne torokatmâ teteâkgât hâmbâne mem hanğalakmâ tembe talam lâuakmâ tenğâen irik irihâk kinbuap. Kinmu yanâmâ kasarane taka kombo mewarigiwe sâm otmu ahoromawot. Ahom yan kasarane kum itit kiom bâlene tuhuwanguwuap. Dop yawuâk nâne Satan mem ge katbom. Yamâ angoân yâkât weke bâlene watyekmune gaiakmâ arai.”

²⁸⁻³⁰ “Yakât otmâ âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Yeje imbiâk nâhâitne senduk banearâ bâlene mâmâne otbangimu âi memap nângâmai. Yawu nângâm tâpikguai yakât topne nângânetâ keterahâkgât yuwu sâwe. Lok âlâ me âlâne otjetâ bâleap. Me Anitâne âi sâm nihim hânğannohomu gewan nâhât nângânetâ tânjât oap. Me lohimbine nâhât nângânetâ giâkgât sâm biwiyen kionjomai. Lok yawuyane orotmemeyene bâlene bet pilânomai ya yengât tosa yamâ Anitâne pilâyingiwuapgât dop tap. Torokatmâ sâwe. Lok âlâ me âlâne Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne âi tuhuap ya ekmâmâ yuwu sâwuap. “Bâe, âi yukât ambone yamâ Satan.” Yawu sâm yan âi ya ekmâ Satangâlen gâitnâ yâhâmbisâp. Lok yawuyane tosa pato dâiwuap yamâ Anitâne tosa ya pilâwanguiwuapgât dop âlâ ki tap.”

Yesuhât hepnje torehenlipnje

(Mataio 12:46-50 Luka 8:19-21)

³¹ Yawu sâm ekyongom tatmu yanâk ikne hepnje torehenlipnje takawi. Taka tirek topnan kinmâ yuwu sâwi. “Atanenje gâ ge.” ³² Yawu sânetâ lok âlâ yan talopne yahatmâ Yesu yuwu sâm ekuop. “Wae, emba nângâ. Torehenlipnane taka tirek topnan kinmâ gâhât yai.” ³³⁻³⁴ Yawu sâmu Yesune nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Hepne torehenlipne taka kinsai. Yawu gârâmâ yuwu sâwe. ³⁵ Anitâhât tem lâum mansai yejeâmâ nâhât hepne torehenlipne bulâne oai.” Yawu sâm eknongop.

4

Hote alikjan hâum sâop.

(Mataio 13:1-9 Luka 8:4-8)

¹ Hilâm âlâen Yesune Galilaia dengân ginjan ari talop. Yan tatmâ den pat âlepne ekyongop. Ekyongom tatmâ lohimbî dondâne taka mem hawam mewam tuhuwi. Mem hawam mewam tuhuwetâ yapâ pilâyekmâ wanğâen yâhâop. Wanğâen yâhâmu lohimbî takawi ya dengân ginjan ge tatjetâ wanğâ orotok sâm endânân baop. ² Endânân bam wanğâen kinmâ ikne den pat yakât topne nângânetgât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop.

³⁻⁸ “Den âlâen hâum sâmunen nângânet. Lok âlâne hote alikne mem hâilonjbe sâm newângen ariop. Ari hote alikne ya nombot nombot mem hâilonjmu giop. Nombotjeâmâ mem hâilonjmu mâtâwân ge talop. Yâhâ nombotjeâmâ mem hâilonjmu hân toje biae ge talop. Yâhâ nombotjeâmâ hele bâlene iowân giop. Yâhâ nombotjeâmâ tep tep kum hân âilonjo lonjo tuhuwi yan mem hâilonjmu ge talop. Yawu gârâmâ hote alikne mem hâilonjmu âlâen âlâen giop yakât topjeâmâ yuwu. Nombotje mâtâwân ge talop yamâ nâne in yawu taka kerek kârâm newi. Yâhâ nombotjeâmâ hân toje biae giop yamâ gihitne kakjeâk pilâop. Yakât otmâ sikop kârikne kumu yan in yawu mum hâlâlân sâop. Yâhâ nombotjeâmâ hewukjan me hele pato biwijan giop yamâ âilonjo tetem pururuk sâop. Pururuk sâmu hewukjane langumu derepgum gimbangumu orok sâop. Yâhâ nombotje hân âlepjan giop yanjeâmâ tetem pururuk sâm âilonjo yahalop. Yâhâ nombotjeâmâ tetem papato kewereop. Kândikum teteop ya wangiop. Yâhâ nombotjeâmâ hote pawut purik papato sâmain dop yawuya teteop.

⁹ Nâne den yan yu biwiyen katmâ nângâm henğenğunomai.” Yawu sâop.

Topne yuwuhât Yesune den âlâ me âlâen hâum sâop.

(Mataio 13:10-17 Luka 8:9-10)

¹⁰ Otmu lohimbî kerekne yahatmâ iton galan otmâ gem ariwi. Arijetâ nombotje yamâ konok konok âwurem gawi. âwurem ganjetâ nen horj bawalipne kâian yâhâp

orowâk Yesuhâlen ari yuwu sâmb âikuwin. “Den âlâen hâum kinmâ yat ya nângâmunnje ki keteraksap. Yamâ topnje sârâ nângâmunnje keterahâk.” Yawu sâmbin. Yawu sâmb âikumunnje yuwu sâop.

¹¹Anitânje tihitnennje otmâ gamap yakât topnje yeje tipinje nangai. Yâhâ lok nombotnje nâhâlen ki torokatmâ mansaijêamâ biwiyenje pâlâmnje otmâ mansai. Biwiyenje pâlâmnje otmâ manjetâ yakât den âlâen âlâen hâum ekyongoman. ¹²Yakât otmâ

“yâknje nâhât hâkânj otmâ nekmâ kâkâsuk otmai. Yawu otmâ biwiyenje alitmai. Yakât otmâ nâhât topne ki nângânetâ keterakmap. Yâhâ biwiyenje pâlâmnje otmâ nâhât den pat yu nângânetâ tânjât oapgât hiliwahonomai. Yamâ nângâm henjenjguai mâne biwiyenje Anitâhâlen katmâ denje lâunjetâ tosayenje emelâk pilâyinjimbâp.”

Hote mem hâilonjmu giop yakât topnje

(Mataio 13:18-23 Luka 8:11-15)

¹³Yawu sâmb benje yuwu sâmb eknongop. “Nâne den yan yu ki nângâm henjenjguai. Yakât otmuâmâ wuân denân hâum sâmbunje yeje nângânetâ keterakbuap? Aiop yuwu sâmbunje nângânet. ¹⁴Lok hote aliknje mem hâilonjmu giop yamâ nenje Anitâhât den lohimbî sâmb ekyongomunnje nângâmai yakât dop. ¹⁵Yâhâ aliknje nombotnje mem hâilonjmu mâtâwân giop yakât topnje yuwu. Yamâ lohimbî nombotjanje Anitâhât den nângâmai yanâmâ Satanje den ya kum mem gulip tuhumap.

¹⁶Yâhâ hote mem hâilonjmu nombotnje hân toje bîaen giop yakât topnje yuwu. Lok yawuya nâhât den pat âlepnje ekyongomune nângâm herenje otmâ manmai. Nângânetâ den ya kakjêak gem biwiyenjan gihitnje kâriknje ki memap. ¹⁷Yawu gârâmâ Anitâhât kasalipnje takanjetâ yekmâ kingityenahât otmâ in yawu bet pilâmai. Me bukulipyenje nombotjanje senyerjan gemai yan lohotnje otmâ pilâmai.

¹⁸Yâhâ hote nombotnje mem hâilonjmu hele biwijan giop yakât topnje yuwu. Lohimbî nombotnje den ekyongomune nângânetâ bonje otmap. ¹⁹Nângânetâ bonje otmu sâp kâlep ki otmuâk hângât iri sikum, me tewetsenje, me âlâlâ ekmâ biwi nângâm nângânyerjanje yan hikum nângâm manmai. Yawu manmai yakât otmâ biwi yâhâp otmâ manjetâ manman âlepnje ki teteyingimap.

²⁰Yâhâ hote mem hâilonjmu nombotnje hân toje orowân giop yakât topnje yuwu. Lok yawuyajeamâ den pat âlepnje nângâm henjenjgumai. Nângâm henjenjgum tijâk lâum manjetâ manman âilonjo lonjo teteyingimap. Yâk yengât topyenje yawu. Nâne hoteân hâum yan yamâ topnenjêamâ yawu.” Yawu sâop.

Lok topnenje Lambeân hâum sâop.

(Luka 8:16-18)

²¹Yesenje den âlâen hâum yuwu sâmb eknongop. “Nenje emet kâlehen tatmâ lambe saum tunjunjan ki katmain. Gârâmâ helejân gâitmunje kinmâ sem lajinje pilâmu ekmâ gem yâhâmain. ²²Yakât topnje yuwu. Lok âlâ me âlânje otjetâ bâlemu kurihimai yamâ hâmbâi mâne tetekjan otmu eknom. Yâhâ omoj kâtâprijan otjetâ ki ekmâin yamâ hâmbâi mâne hanj sâmbâ tetekjan eknom. ²³Nâne den yan yu biwiyenjanâk katmâ topnje nângâm henjenjunomai.”

²⁴Otmu den âlâ yuwu torokalop. “Den yan yukât topnje teteâkgât sâmbunje nângânet. Yen oap ambonje iknjiâk iknjiâk mansai. Yakât otmuâmâ nâhât den nângâm lâunomai me kum pilânomai yakât matnje Anitânje yingimu âlâku ambojan ambojan menomai. ²⁵Lok âlâ me âlânje nâhât den nângâm biwiyenjan katmâ mannomainje ya nângânetâ keterakbuap. Yâhâ lok âlâ me âlânje nâhât den nângânetâ nahat otmu bet pilânomainje biwiyenje pâlâmnje manmâ ki nângânetâ keterakmâ henjenjguwap.” Yawu sâmb eknongop.

Anitânje tihitnennje otmap yakât topnje

²⁶Yawu sâmb Anitânje tihitnennje otmâ menenebuap yakât topnje teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâmb eknongop. “Lok âlânje newân ari yu me ya kehetnje katmap. ²⁷Katmu tatmâ mâne mâne pururuk sâmb ga takamap. Pururuk sâmb ga takamap yakât topnje ki nângâmain. ²⁸Yamâ hân kâlehen tatmâ yapâ pururuk sâmb ga takamap yanjak esenje

huhumap. Esenenje huhum yanjak pato otmâ yan bonje otmap. Yamâ kehetje hânâmbâ pururuk sâmap yapâ gâtñaje bonje otmawân osetje ya tatmain yakât ki nângâm ketetmâ gulip malap otmain. ²⁹ Bonje otmâ nenehât dop otmuâmâ mem ari um nemain. Yakât topje yuwu sâmunne nângâñet. Anitâhât den lok biwiyenjan katmunje tatmu yâk yengâlen bonje tetewuap yakât ki gorâningimap.” Yawu sâop.

Bândup yakât topje

(Mataio 13:31-32,34 Luka 13:18-19)

³⁰ Yawu sâm den âlâ yuwu torokatmâ eknongop. “Yeje biwiyenje Anitâhâlen kepeñetâ tihityenje oap yakât topje teteâkgât wuân denân hâum sâmunne nângâñetâ keterakbuap? Yuân hâum sâmunne nângâñet. ³¹ Nak âlâ kutje bândup yamâ lok âlâñe kehetje tipiñe âlâ mem ari kalamñan kalop. ³² Katmu tatmu kâmnje ga takam yanjak yâhâm kâlep pato otmâ nak nombotje wangiyekmap. Yawu otmu nâi wosapâ wosapâ taka awatje kun kunjan kerem tatmai.” Yawu sâop.

³³ Yesuje ikñe den pat âlepñe ekyongom yanâmâ den âlâen âlâen hâum sâm ekyongominiop. ³⁴ Sâm ekyongomu nângâñetâ ârândâñ otmu yanâmâ pilâyekmâ âlâengen ariminiop. Pilâyekmâ nenñeâk tatbin yan topje nângâmunje keterahâkgât den kâsikum ningiminiop.

Yesuje sâmu to siru nâñ nâñ sâop.

(Mataio 8:23-27 Luka 8:22-25)

³⁵ Yesuje den yawu sâm tiñ pilâm emetsâpñe otmu yuwu sâm eknongop. “Wañgaen yâhâ dengân yu hâtikgum nombotgen arine,” sâmu nenñe lohimbî ya pilâyekmâ wañgaen yâhâ hâtikgum nombotgen ariwin. ³⁶ Arimunje nombotje gurâ betnenñan watnenekmâ tohowi. ³⁷ Dengân ya tânâmgumunje yanâk siru puñ puñ sâm pilâop. Siru puñ puñ sâm pilâmu toñe wañga kâlehen gemu guhutbe sâm olop. ³⁸ Guhutbe sâm olop yan Yesujeâmâ kum ihi ya katmâ ya kakjambâ aman pâlâmñe iop. Aman im tatmu nen hoñ bawalipñaje yahatmâ wañga hâmeñehen yâhâ mândem ekuwin. “Wa, wañga yu dengân kâlehen guhulakbe sâm oap. Yakât otmâ gâ wongât aman pare pare ot tat?” Yawu sâwin.

³⁹ Yawu sâmunje yahatmâ siru ya kuwañgiop. Kuwañgimu to yañe nâñ nâñ sâop. ⁴⁰ Nâñ nâñ sâmu yuwu sâm âinongop. “Yen wongât kiñgityenjahât oai? Anitâñe haoñmâ ârândâñ tihitnenñe otmap yakât topje ki nañgai hâ? Wongât biwi yâhâp oai? Nâñe tânyongowongât dop ki tap. Yawu mon sâm oai?” Yawu sâm eknongop.

⁴¹ Yawu sâm eknongomu yuwu sâm alahuwin. “Bâe, lok yukât topje girawu? Siru kuwañgimu yanjak to yañe nâñ nâñ yap.” Yawu sâwin.

5

Yesuje weke bâleñe watyekmu gaiakmâ bau yengâlen ariwi.

(Mataio 8:28-34 Luka 8:26-39)

¹ To nâñ nâñ sâmu dengân ya hâtikgum ba nombot endaken kapi âlâ, kutje Gerasene sâm, yan ariwin. ² Yan ari wañgaembâ lâum kioñmâ arimunje lok âlâ weke bâleñaje mângâeminiop yamâ sumângembâ takamu ekbin. ³⁻⁵ Yâhâ yâkât topje yuwu. Lok yamâ sumân bam gam otmâ ihilâk mahilâk manminiop. Ihilâk mahilâk manmu yan weke bâleñaje mângâemu omoñe hilâmñe sumângen ari im yahatmâ isem hu halak tuhuminiop. Hu halak tuhum kâlân, me nak duwiñan, me hân teñ sâñan me âlâen âlâen yan ikñe kun kândâtje ahom kuakminiop. Yawu otmâ sâtje kârikñe otmu kapi ya ambolipñaje ari kâñe båtje mem sâhâm kuratguminiwi yamâ tâmbiriñ sâmu hâreakminiop. Yâkât otmuâmâ tâk kârikñe, kutje sein sâm, yañe kâñe båtje mem menduhum sâhâminiwi. Yâhâ ya gurâ yawuâk tâmbiriñ sâmu hâreakminiop. Yawu otmu ekñetâ tepyeñe hindâm pilâm kapiyenjan ariwi. Lok yakât topje yawu.

⁶ Lok yañe ewâñân kinmâ Yesu ekmâmâ mem bâlenekmap sâm yakât ulitguwe sâm in yawu yâkâlen giop. ⁷⁻⁸ Yâkâlen ge kinmu Yesuje weke bâleñe ya watbe sâm otmâ yuwu sâm ekuop. “Lok yukâlembâ gaiakmâ ari.”

Yawu sâmu hu halak tuhum yuwu sâmu ulitguop. “Yesu, topge nanġan. Gâ Anitâhât nanġe. Yamâ wongât nâhâlen takat? Nâ hâhiwin ki nihi. Inâk âwurem arihât nanġan.” Yawu sâmu ulitguop.

⁹ Ulitgumu sâop. “Ahonakdâ nânġawe.”

Sâmu sâop. “Nânġe weke bâleġe nombotġe meyekmune orowâk tatmâ lok yu mem nânġâem mansain. Yakât nengât kutnenġe “Komot Pato,” yawu. ¹⁰ Aiop, gânġe nânġânġirâ sumânâk manmâ yan kâlepġehen ki arinehât nangain.” Yawu sâwi.

¹¹ Yâhâ talapġan bau sesenġâlâkġe tomot tuhum kinġetâ yekbi. ¹² Yekmâ yuwu sâmu Yesu ekuwi. “Gânġe watnenekbuat otmuâmâ, âlepġe watnenekdâ bau enda yenġâlen arinom.” Yawu sâwi. ¹³ Yawu sâġetâ watyekmu yâkâlebâ gaiakmâ bau ya yenġâlen ge mânunġakbi. Bau yenġâlen ge mânunġakmâ nânġâyekġetâ sururuk sâmu ba hem patoembâ tâworġ sâmu denġânân kionġetâ haranyongop. Otmu bau yamâ amon kitâ kinbi? Bau yamâ kinġitġe orowâk. Yakât dop yamâ 2000 ya wangiop.

¹⁴ Bau kinġitġe orowâkġe denġânân kionġetâ haranyongop. Yakât otmâ galemyongom manbiġe ekmâ sururuk sâmu kapi ambolipġe ya ekyongowi. Ekyongonġetâ yakât topġe nânġâne sâmu Yesuhâlen takawi. ¹⁵ Otmu emelâk weke bâleġeġe lok nânġânġetâ ihilâk mahilâk manminiop yamâ nânġân nânġânġe keterakbanġimu hâk katipġe mânunġakmâ tatmu ekbi. Ekġetâ sâtġe otmu lohimi Yesu orop kinbi ya âiyongowi. ¹⁶ Âiyongonġetâ Yesuġe weke bâleġe watyekmu gaiakmâ bau mem hilipġongowi yakât den pat ekyongowi. ¹⁷ Ekyongonġetâ nânġâm kuk otmâ Yesuġe pilâyekmâ âlâengen ariâkġât ekuwi.

¹⁸ Yakât otmâ Yesuġe menenekmu wanġaen yâhâmunġe yan lok weke bâleġe watbanġiop yanġe yuwu sâop. “Nâ girawu otbom? Yen orop arinehât nanġan.”

¹⁹ Sâmu sâop. “Bia, gâ nen orop ki arinom. Yiwereġe Anitânġe nânġâhimi nânġân nânġânġe keterakġihiap. Yakât otmâ kapihehen ari gike hepġe torehenlipġe yakât den pat ya ekyongowuat.” Yawu sâop.

²⁰ Yawu sâmu kapi bâlâk ġerek tatmâ arap ya yenġâlen ari yakât den pat ekyongomu nânġânġetâ sâtġe olop.

Imbi âlâ mesek umatġe tetewanġiopġe Yesuhât sâġgum walipġum âlepġe olop.

(Mataio 9:18-26 Luka 8:40-56)

²¹ Yawu otmâ Yesuġe menenekmu kapi ya pilâm wanġa mem âwurem ariwin. Âwurem ari wanġaembâ ge denġân ġinġan kinmunġe lohimi dondânġe Yesu ekne sâmu taka hawamnonġom kinbi. ²² Yawu otmâ kinġetâ miti selepġahât galem ya yenġât lok kunġe, kutġe Yairo sâmu, yâkġe gotġan ga mepaem ekuop. ²³ “Baratne, ombe bisine konohâk ya sihanâk katnenekbe sâmu oap. Yawu ġârâmâ gânġe ari wâirâ âlepġe olâkġât nanġan.” Yawu sâop. ²⁴ Yâhâ nenġe takawin yakât den pat ya lohimi dondânġe nânġâm Yesu ekne sâmu taka mem hawam mewam tuhunenekġetâ orowâk ariwin.

²⁵ Yâhâ imbi âlâ orowâk ariwin yâkât topġeâmâ yuwu. Imbilipnenġaġe emetsenġe ekmai dop yawu ki olop. Yâhâ imbi yuâmâ emetsenġe ekmâ yâhâmu yambu kâiân yâhâp olop. ²⁶ Yambu kâiân yâhâp yu biwiġan dokta yenġâlen arimu hep ya saġ sâekġât âi pato meġetâ tewetsenġe pato imbiâk pilâminiop. ²⁷ Yawu otminiop yakât otmâ Yesu takaop pat ya nânġâm peneningimu orowâk ariwin. ²⁸ Orowâk arim yan biwiġaġe yuwu nânġâop. “O, nâmâ Yesu wâiwomġât dop ki oap. Yawu ġârâmâ sâġgum potonġan in walipġuwom.” Biwiġaġe yawu nânġâop.

²⁹ Yawu otmâ walipġumu yanâk hepġe saġ sâmu hâkġe nânġâmu âilonġo olop. ³⁰ Yâhâ walipġuop yanâk Yesuġe hâkġe katmâ nânġâop. Hâkġe katmâ nânġâm yanġak enġatġe kakġambâ olelem yekmâ “Âlânġe walipnohap?” sâmu âiyongop.

³¹ Yawu sâmu âiyongomu yan kurihakġetâ nenġan ġâtġe âlânġe yuwu sâop. “Lohimi dondânġe hawam mewam tuhunenekġetâ wâiakmâ kinsain. Yakât otmâ gâ girawu nânġâm yat? Yan ġâtġaġe mon walipġohoi.” ³² Yawu sâmu ekumu senġe senġe olop. ³³ Senġe senġe otmu imbi yanġe kâi bânġe kârân kârân sâmu kinop. Yawu otmâ Yesuhât gotġan ba walipġum yan âlepġe olop yakât topġe kerek ekuop.

³⁴Sâmu sâop. “Toune, biwihe nâhâlen katdâ yakât Anitânje nângâhîhimu hepge saŋ yap. Lohotŋan ba ari.” Yawu sâm ekuop.

³⁵Yawu sâm ekum kinmu yanâk Yairohât hoŋ bawalipŋe nombotŋaje emelambâ taka yuwu sâm ekuwi. “Baratge emelâk bâleap. Yakât otmâ lok pato yu imbiâk sârâ gamap.”

³⁶Yawu sâŋjetâ Yesuŋe nângâm ki nângâm yawu otmâ Yairo yuwu sâm ekuop. “Yakât ki gorâhîhiâk. Biwihe nâhâlen katmâ engat yâhâp ki ot.” Yawu sâop. ³⁷Yawu sâm lohimbi nombotŋe katyekmu kinŋetâ Petoro, Yakowo otmu imiŋe Yoane meyekmu ariwi. ³⁸Ari Yairohât emet gotŋan ba kinmâ gilâp nângâwi. Yâhâ emet kâlehen lohimbi dondâŋe kahân tatmâ isem we bâle pato nângâwi. ³⁹Yawu otmâ isem tatŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Baratyetŋe ki bâleap, in aman pâlâmŋe iap. Yakât wongât otmâ olo gilâp bâleŋe oai?”

⁴⁰Yawu sâm ekyongomu nângâŋetâ ki bonŋe otmu giriŋbangiwi. Giriŋbangiŋetâ Yesuŋe hângânyongomu yaihen kioŋbi. Yaihen kioŋetâ âwâŋe mâmâŋe otmu hoŋ bawalipŋe kalîmbu ya meyekmu imbi sihan talowân yâhâwi. ⁴¹Yâhâŋetâ Yesuŋe imbi sihan ya bâtŋan mem denyenŋan yuwu sâm ekuop. “Talita, kour.” Yakât topŋeâmâ yuwu. “Barat tipiŋe, yahatmâ kin.”

⁴²Sâmu yanâk yahatmâ bam gaop. Yawu otmu âwâŋe mâmâŋaje ekmutâ âlâ kândâkdâ olop. ⁴³Yawu otmuâmâ Yesuŋe sâmu sot um waŋetâ niop. Yawu otmâ bukulipyetŋe ki ekyongoromawot sâm kuyitgiop.

6

Yesuhât kapilipŋaje betbangiwi.

(Mataio 13:53-58 Luka 4:16-30)

¹Yawu otmâ Yesuŋe ikŋe kapiân âwurem ariwe sâm otmâ menenekmu orowâk yahatmâ ariwin. ²Ari manmunŋe tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuŋe miti emetŋan yâhâ den kâsikum yingŋiop. Den kâsikum yingŋimu lohimbi dondâŋe nângâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu âiahom yuwu sâwi. “Bâe, lok yuâmâ nengâlen gâtŋe. Âlâŋe nângân nângân topŋe topŋe yu ekumu taka kâsikum ningiap? Me wosapâ ari kândiwahom taka kulem âlâlâ miap? Yu ekmunŋe sâtŋe oap. ³Yamâ hep torehenlipŋe nângâyingŋiain. Imilipŋe, kutyeŋe Yakop, Yose, Yurasi otmu Simon. Yâhâ garilipŋe ya gurâ nângâyingŋiain. Yâhâ mâmâyeŋe Maria yâhâmâ nennan gâtŋe. Yakât otmâ oap miap yukât girawu nângânom?” Yawu sâwi. Yâhâ hep torehenlipŋe nângâyingŋiwi yakât otmâ den kâsikum yingŋim manop yamâ nângâŋetâ nahat otmu betguwi.

⁴Yawuhât Yesuŋe biwiyeŋahât topŋe ekmâ yuwu sâm ekyongop. “Anitâhât poropetelipŋaje kapi âlâen ari yâkât den kâsikum yingŋiŋetâ nângâŋetâ bulâŋe otmâp. Yâhâ yâkŋe hep torehenlipyeŋe den kâsikum yingŋiŋetâ nângâŋetâ nahat otmâp.” Yawu sâop.

⁵⁻⁶Yesuŋe den kâsikum yingŋimu nângâŋetâ nahat olop yakât otmâ lohimbi dondâŋe biwiyeŋe yâkâlen ki katbi. Lohimbi nombotŋaje biwiyeŋe yâkâlen katŋetâ heŋgemyongop yamâ getek âlâ. Yawu otŋetâ yekmâ nângâmu sâtŋe otmu hohetyeŋan kulem amon âlâek miop. Yawuhât ikŋe kapi pilâm kapi âlâlâ yengâlen ari Anitâhât topŋe nângâŋetâ keterahâkgât den kâsikum yingŋiop.

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmâ âi sâm yingŋiop.

(Mataio 10:5-15 Luka 9:1-6)

⁷Otmu Yesuŋe hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp nen menduhunenekmâ yuwu sâm ekonogop. “Sâmunne nângâŋet. Yen kapi âlâen âlâen ari Anitâhât topŋe sâm ekyongonomai yamâ nâŋe mâmâŋe otyingimune weke bâleŋe watyekŋetâ gaiakmâ arinomai.

⁸Hângânyongomune arinomai yanâmâ lok yâhâp yâhâwâk menduhuakmâ yuwu otmâ arinomai. Âi topŋe katŋe sâm sot me senŋe âlâlâ umatdâek ki miakmâ arinomai. Me natik ki miaknomai. Me itâkat ki golenomai. Me tewetsenŋe hakyenŋan ki tatbuap. ⁹Me pet me hâk katipŋe ya hourâ hourâ ki miaknomai. Yâhâ kâiyeŋahât katipŋe katmâ howan konok tinanŋunomai. ¹⁰Otmu kapi âlâen arinomai yanâmâ emelan dâim yâhâ katyekŋetâ yanâk tatnomai. Kapi tatnomai ya ambolipŋaje orotmemeyeŋe bâleŋe betbangim biwiyeŋe

Anitâhâlen katjet sâam nâhât den pat âleppe ekyongonomai. ¹¹ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonetâ nângânetâ gemu bet pilânomai yamâ hâmbâi Anitâne matje umatje yinggiwuap. Yakât otmuâmâ yeje yuwu otmâ kâi katnomai. Kâiyejejan wahap me bokosok me yu ya horatbuap yamâ tâlim gik beretek mejetâ gemu betyingim pilâyekmâ ba âlâengen arinomai. Arijetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nângânomai.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâam eknongomu ariwin. Yâhâp yâhâwâk ari lohimbije orotmemeyeje bâlene betbangim biwiyenje Anitâhâlenâk katnomaihât Yesuhât den pat âleppe ekyongowin.

¹³ Den pat âleppe ekyongom yan weke bâleneje mângâeyekbi ya gurâ watyekmunje gaiakmâ ariwi. Yâhâ lohimbije nombotje mesek otbi me kundat topje topje teteyingioip yamâ meyekmâ nak âlâ, kutje oliwa sâam, yakât kehetjahât tonjeje mem kunyejan lâwâleyekmâ Anitâ ulitgumunje âleppe otbi.

Yoane kujetâ muop.

(Mataio 14:1-12 Luka 3:19-20 9:7-9)

¹⁴ Nenne yawu otyingiwîn yakât den patje pererej sâam arimu lohimbije dondâne nângâwi. Nângâmâmâ nombotjeje Yesuhât yuwu sâwi. “Lok âlâ, kutje Yoane sâam, yâkne embânâmbâek topje katmâ toen katyekmâ gaop. Yamâ emelâk nengât lok kutdâ, kutje Herot sâam, yâkne tembe lâulippe hângânyongomu ari kujetâ muop. Muop yamâ mumunjambâ yahatmâ kulem topje topje yu mem gap.” Yawu sâwi.

¹⁵ Yâhâ nombotjejemâ yuwu sâwi. “Poropete lok âlâ, kutje Elea sâam, emelâk himbimân yâhâop yaje mon purik sâam ge kulem âlâlâ yu me mansap.” Yawu sâwi.

Yâhâ nombotjejemâ yuwu sâwi. “Emelâk embânân poropete lok nombotjeje Anitâhât tem lâum kulem topje topje mem âiyeje tuhuwi. Yakât dopjeâk lok yuje Anitâhât den eknongom kulem topje topje memap.” Yawu sâwi.

¹⁶ Yawu sâam alahujetâ Herotjejemâ denyerje nângâm yuwu sâop. “Yoane yamâ sâamune engatje hârewi. Yâkne mumunjambâ yahatmâ kulem topje topje yu miap.” Yawu sâop.

¹⁷⁻¹⁸ Otmu Herotje sâamu Yoane kujetâ muop yakât topje yuwu. Herot yet Pilip yamâ imi ata. Anjoân Pilipjeâmâ imbi, kutje Herotia sâam, ya miop. Memu manmâ manmâ imbi yaje lokje hâkâj otmâ pilâmuâmâ kaha je Herot ya orop miahowot. Yakât otmâ Yoaneje nângâmu bâlemu yuwu sâop. “Nengât girem den kuawot ya ekmune dondâ bâleap.” Yawu sâop.

¹⁹⁻²⁰ Yawu sâam kuyitgimu imbi yaje Yoanehât dondâ nângâm bâlewanggiop. Nângâm bâlewangim yan Yoane girawu otmâ kujetâ muâk nângâm manminiop. Yâhâ Yoaneje Anitâhât lauje lâum uwawapje bia manmâ gaop yakât Herotje ekmâ nângâmu âlâ kândâkdâ otmu gorâwanggiop. Gorâwanggimu yan imbinjahât mâtâp manjuwe sâam otmâ tembe lâulippe hângânyongomu ari Yoane mem sâhâm pâi emetjan katjetâ tatminiop. Yan tatmâ Herotgât sâtgât otmâ yâkâlen ari Anitâhât den kâsikum wajmu nângâm heroje otminiop. Yawu gârâmâ den sâop ya nângâmu biwijan hâumu biwi yâhâp otminiop.

²¹ Yawu otminiop yamâ imbinajejemâ Yoane kujetâ muâkgât nângâminiop. Mâne mânê mânê yakât bonje teteop yamâ yuwu. Sâp âlâen Herotje teteop yakât nângâm heroje otne sâam bukulippe nombotje taka sot um nene sâam menduhuakbi. Menduhuakbi yamâ Roma lok nombotje, otmu tembe lâulippe ya yengât kunlipyeje, otmu kapi tipi tapi Galilâia hânân tatmâ arap ya yengât papatolipyeje kerehâk menduhuakmâ sot nem heroje nângâwanggiwi. ²²⁻²³ Sot nem heroje otjetâ yanâmâ baratyetjeje yahatmâ kep ândeop. Kep ândemu ekmâ biwiyenje âleppe otmu heroje nângâwi. Heroje nângânetâ Herotje yuwu sâam ekuop. “Barat. Anitâhât senjan kinmâ sâamune nângâ. Iri sikum senje âlâlâ tatnihiap yu me ya eknâlemat ya âleppe eknohorâ nombotje kâsikum ghihiwom.”

²⁴ Yawu sâam ekuomu imbi yaje ari mâmânje yuwu sâam ekuop. “Awojaneje ikje iri sikumje me senje âlâlâ tatbangiap ya “nombotje ghihiwom,” yap. Yakât otmâ wuân membomgât nangat?” Sâamu sâop. “Yoane yamâ kujetâ muâkgât nangan. Yakât otmâmâ “Yoane engatje hârem kunje mem ga nihijet,” yawu sâam ekuwat.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu baratŋaje tepŋe yahatmu sururuk sâw âwurem ari yuwu sâw ekuop. “Gâŋe tembe lâulipge ekyongorâ in yawu ari Yoane engatŋe hârem kunŋe kondoân katmâ mem ga nihinetgât nanŋan.” Yawu sâop.

²⁶ Yawu sâmu âwânŋaje Anitâhât senŋan sâw kârikŋe tuhuop yakât nânŋâm biwiŋaje umatŋe dondâ olop. Yawu otmu bukulipŋe yengât senyenŋan kinmâ den ya ekuop yakât arulakman sâw den ya lauŋan miop. ²⁷ Yawu otmâ tembe lâu âlâ hânŋângumu sururtuk sâw pâi emetŋan yâhâ Yoane engatŋe hâreop. ²⁸ Engatŋe hârem kunŋe mem kondoân katmâ mem ge waŋop. Waŋmu lâum mâmânŋahâlen ari tiripgumu ekmâ biwiŋe heronŋe olop. ²⁹ Yakât den pat ya Yoane hoŋ bawalipŋaje nânŋâm lâum ari kât giopŋe âlâ, dikin yawuya yan katbi.

Lok 5000 ya sot mem yingwi.

(Mataio 14:13-21 Luka 9:10-17 Yoane 6:1-13)

³⁰ Yâhâ emelâk Yesuŋe nen hoŋ bawalipŋe hânŋânnongomu kapi âlâen âlâen ari yâkât den pat âlepŋe kâsikum yingwi. Kâsikum yingim pesuk pilâm âwurem Yesuhâlen tohowin. Yâkâlen toho den kâsikum yingwi me otbin mewin yakât ekuwin. ³¹ Orowâk den alahum tatmunŋe yan lohimi dondâŋe bam gam hâmbiŋ gumbiŋ tuhunenekŋetâ sot ki um newin. Inâk tatbin yakât otmâ Yesuŋe yuwu sâw eknongop. “Lohimi dondâŋe nengâlen taka mem awawi guwawi tuhunenekŋetâ girawu otmâ sot nenom? Me girawu otmâ tatmâ nânŋâm den alahunom? Yakât otmâ pilâyekmâ ari nenŋiâk tatmâ nânŋâm hâknenŋe menom.” Yawu sâop. ³² Yawu sâmu kapi ya pilâm ge waŋga âlâ mem dengân ya hâtikgum lok ki manmaiângen ariwin.

³³ Kapi ya pilâmunŋe lohimi nombotŋaje nenekmâ ya pilâm dengân ginŋeâk watnenekmâ ariwi. Ariŋetâ kapi âlââ dengân ginŋan tatmâ arap ya ambolipŋaje kapiyeŋe pilâm peneyingŋetâ ari ari dengân ginŋan kinmâ mambotningiwi. ³⁴ Yawu otmâ kinŋetâ waŋgaembâ gemunŋe Yesuŋe yekmâ yuwu nânŋâop. “Lama amboyeŋe bianŋe manmai yakât dopŋeâk lohimi yuŋe ihilâk mahilâk mansai.” Yekmâ weŋe nânŋâm Anitâhât den topŋambâek kâsikum yingwi. ³⁵⁻³⁶ Kâsikum yingimu emetsâpŋe otmu yan yuwu sâw ekuwin. “Emetsenŋe emelâk purik yap. Gârâmâ yu tain yu hâlânŋmâ kapi tipi tapi âlâ ki tap. Yakât po yingimu wâtyeŋe houŋ sâmapgât gâŋe hânŋânyongorâ ariŋet. Hânŋânyongorâ ari yeŋahâk sot puluhum um nenomai.”

³⁷ Yawu ekumunŋe yuwu sâw eknongop. “Âlepŋe yeŋahâk sot kâsikum yingŋet.”

Sâmu sâwin. “Lohimi dondâ taka tai. Yakât otmuâmâ nen girawu otmuâmâ lohimi dondâ yuâmâ sot um yingimunŋe neŋetâ dopyeŋan otbuap? Neŋe sot puluhum um yinginom yuâmâ lok âlâŋe emetsenŋe nombolân yâhâp yakât biwiŋan âi tuhun pesuk pilâm hâmeŋe memap yakât dop otbuap. Yawu gârâmâ girawu otmuâmâ yat yu watnom? Yu ki orotŋe.” Yawu sâwin.

³⁸ Sâmunŋe sâop. “Yengâlen sot amon tap? Ba ekmâmâ ga sâŋetâ nânŋâwe.”

Sâmu ba sâlikum ekmâ ga yuwu sâw ekuwin. “Nengâlen baŋga kândâkdâ mome otmu inŋan yâhâp yawuâk tap.” Yawu sâwin.

³⁹ Sâmunŋe sâop. “Yeŋe lohimi yu ekyongorŋetâ kâsiwahom komot tipi tapi tatmâ ariŋet.” Yawu sâop. ⁴⁰ Yawu sâmu komot tipi tapi tatŋetâ komot 50 olop. ⁴¹ Ge tatŋetâ sot ya mem himbimân pak sâw ekmâ Anitâ mepaeop. Anitâ mepaem baŋga ya motokmâ tipi tapi tuhun ningimu lohimi ya kerehâk yingimunŋe newi. ⁴² Yâhâ inŋan gurâ yawuâk yingimunŋe neŋetâ dopyeŋan olop. ⁴³ Neŋetâ dopyeŋan otmu sot nombotŋe talop ya hâwurum mânunŋunŋe saka saka kâiân yâhâp pik sâop. ⁴⁴ Otmu lok sot newi yamâ sâlipyongomunŋe 5000 yakât dop olop.

Yesuŋe to kakŋambâ tâlim takaop.

(Mataio 14:22-33 Yoane 6:15-21)

⁴⁵ Sot nem pesuk pilâŋetâ Yesuŋe hânŋânnongom yuwu sâop. “Yeŋe waŋga yu mem kulet sâw Besaita kapiân ariŋet Ariŋetâ nâmâ lohimi yu hânŋânyongomune ariŋetâ yengât betyeŋan watyekbom.” Yawu sâop. ⁴⁶ “Yawu sâw hânŋânnongomu arimunŋe

lohimbi ya gurâ hângânnyongomu yahatmâ itonj galaŋ otmâ ariwi. Ariŋetâ ikŋiâk tatmâ Anitâ ekuwe sâŋ pumŋan yâhâop. ⁴⁷ Pumŋan yâhâ âwâŋe orop den otmutâ emet omorj olop. Âwâŋe orop den otmutâ pesuk sâmu gem dengân ginŋehen kinmâ nenehop. Nenâmâ ari dengân tânâŋgum nip nip otbin. ⁴⁸ Yawu arim tatmunŋe ariwinâŋgembâ siru pato awawi guwawi pilâop. Awawi guwawi pilâmu arine sâŋ ba hâum pâpŋum tatmunŋe emet emelâk orotok sâop. Yawu otmu tânâŋmjan hâum pâpŋu gupgu ot tatmunŋe Yesu ikŋak to kakŋambâ tâlim takamu ekbin. ⁴⁹⁻⁵⁰ To kakŋambâ takamu ekmâ tepnenŋe hindakmâ hu halak tuhum yuwu sâwin. O, yuâmâ weke mon takap.” Yawu sâŋ kiŋgitnenŋahât otmâ kâi bâtnenŋe sâŋ sâŋ sâop.

Yawu otmunŋe yuwu sâŋ eknongop. “Yen wongât otmâ kiŋgityenŋahât otmâ kâi bâtyeŋe sâŋ sâŋ yap? Nâ ninak takan yukâ.” ⁵¹ Yawu sâŋ wanŋaen mem pitik pilâmu siru ya sânduk sâŋ njiniŋ njiniŋ sâop. Sânduk sâŋ njiniŋ njiniŋ sâop ya ekmunŋe âlâ kândâkdâ olop. ⁵² Yawu gârâmâ emelâk baŋga mome motokmâ kâsikum yinŋimu lok 5000 yaŋe neŋetâ dopyeŋan olop ya ekmâ Yesuhât topŋe nâŋgâwin mâne saru kakŋan takamu siru njiniŋ njiniŋ sâop ya ekmunŋe ki âlâ kândâkdâ otbâp. Yawu gârâmâ biwi nâŋgân nâŋgânneŋe pâlâmŋe olopŋat Yesuŋe yu ya olop yakât topŋe ki ekmâ nâŋgâmunŋe keterahop.

Yesuhât sâŋgumŋe wâim âlepŋe otbi.

(Mataio 14:34-36)

⁵³ Dengân ya hâtikgum hân âlâ, kutŋe Genesaret sâŋ, yan ari kioŋmâ wanŋa hikumunŋe kinop. ⁵⁴ Hikumunŋe kinmu kapi ya ambolipŋe taka Yesu ekmâ nâŋgâwi. ⁵⁵ Ekmâ nâŋgâm kapi tipi tapi hân ya hawamgum tatmâ arap yan ari lohimbi kundat, me mesek, me umatŋe topŋe topŋe tetyeŋgiop ya meyekbi. Ya mem gerelân katyekmâ Yesuŋe wosaken ariop yan lâuyekmâ ari hengemyongoâkŋat yuwu sâŋ ulitguwi. ⁵⁶ “Lok pato, Nengâlen gâtŋe kundat me umatŋe topŋe topŋe tetyeŋgimu tatmai yu meyekmâ tohoain. Yawu gârâmâ sombemân menduhum katyekmunŋe gotyeranâk arirâ gâhât sâŋgum ya konok wâim yan âlepŋe otŋetŋat nanŋain.” Sâŋetâ sâop. “Den yai ya âlepŋe otŋet.” Yawu sâmu nombotŋaŋe sâŋgumŋe wâim yaŋak âlepŋe otbi.

7

Launenŋaŋak ki sâŋ mepaem mannom.

(Mataio 15:1-9)

¹⁴ Parisaio kerekŋe tâmbâlipnenŋe yengât den lâum kinmâ sot mem nene sâŋ bâtyeŋe piriakmâ sot mem neminiwi. Me wosapâ wosapâ ari sot puluhuminiwi ya yawuâk anŋoân pirim hengengumâmâ um neminiwi. Inâk ki newi. Yâhâ tâmbâlipnenŋe yengât orotmeme otminiwi ya gurâ yawuâk mem manbi yamâ yuwu. Katmâ bero, kondo, hâhâp, osom bero, me âlâlâ ya tuhuwi ya gurâ yawuâk pirim salek salehâk tuhum yan neminiwi. Otmu buku nombotŋaŋe yawuâk otŋet sâŋ kendâyingiŋetâ yaŋak lok kiŋgitŋe orowâkŋe denyeŋe lâum yawuâk otminiwi. Parisaio ya yengât topyeŋe yawu.

Yâhâ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotŋaŋe Yerusalem kapi pilâm Yesuhâlen taka âi pâi tuhuwi. Âi pâi tuhuŋetâ yan nenŋe tâmbâlipnenŋe yengât den kum bâtnenŋe ki pirim newin.

⁵ Yawu otmunŋe nenekmâ nâŋgâŋetâ bâlemu Yesu yuwu sâŋ âikuwi. “Hoŋ bawalipŋaŋe tâmbâlipnenŋe yengât den kum bâtyeŋe ki pirim niai. Yawu otmâ sot inâk neŋetâ nâŋgâmunŋe dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

⁶ Sâŋetâ purik pilâyinŋim yuwu sâŋ ekyongop. “Yenâmâ nimbilamyeŋe yâhâp. Yakât otmuâmâ embâŋân emet inâŋjan poropete lok âlâ, kutŋe Yesaia sâŋ, yâkŋe yengât topyeŋe teteâkŋat den kulempuop ya yuwu.

“Lohimbi yuŋe lauyenŋaŋak nâ mepaenekmai. Yâhâ biwiyenŋeâmâ ki hikunekmai.

⁷ Yâkŋe lok senyeran kinmâ yeŋe enŋâtyeŋeâk otmâ den sâŋ nâhâlen gâitmai. Yâhâ lauyenŋaŋak perâk perâk sâŋ orotmemeyeŋe yakâlâk nâŋgâŋetâ yahatmu nâhâlen gâitmai. Yawu.”

⁸ Den kulempuop yakât bulâje yengâlen teteap. Yeje Anitâhât den bulâje yamâ betbangim tâmbâlipyeye yengât nângân nângânyenjan teteop ya nângâjetâ yahatmu ya konok lâum manmai. ⁹ Yakât otmâ yuwu sâmunne nângâjet. Yeje Anitâhât den bulâje ya katipgum yeje nângân nângânyenjan tetemap ya sâm lohimbî biwiyenjan kionjetâ nângâjetâ bulâje otmap. ¹⁰ Yakât toppe yuwu sâwe. Anitâje Mose ekumu girem den âlâ kulempuop ya yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyeye yengât nângâyîngim denyeye lâum manjet.” Otmu âlâmâ yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyeye den bâleje ki hâiyeknomai. Yâhâ yengâlen gâtje âlâ me âlâje den yu kunomai yanâmâ mumuhât yongonomai.” Den yawu tap. ¹¹ Yawu gârâmâ yeje girem den ya kum mansai yakât sâwe. Yeje yuwu sâmai. “Lohimbî âlâ me âlâje âwâje mâmâje yuwu mon sâm ekyotgonomai. “Awoj, mej, sombo otdomawot yanâmâ nâje sot me senje âlâlâ âleppe tânyotgowom.” Yawu sâm ekyotgonomai.” Yawu gârâmâ sombo otdomawolân Yura nengât denân yuwu mon sâm ekyotgonomai. “Koropan” Yawu ekyotgonomai yakât toppe yuwu, “Anitâhât pat kuwan.” Toppe yawu. Yâhâ torokatmâ yuwu mon sâm ekyotgonomai. “Senje âlâlâ yuâmâ Anitâhât pat kuwan yakât otmuâmâ mem miti emetjan ari katmune tatbuap yakât yaje ki mem tânyotgowom. Inâk tatsset.” ¹² Yawu sâm betyotgojetâ hâhiwin kakjan mandomawot. Yawu yâhâ sâp yiwerenje nanlipyenaje âwâ mâmâlipyeye betyîngim tewetsenje mem miti emetjanâk katjetgât yeje kendâyînginomai. ¹³ Yamâ Anitâjeâmâ yakât nângâmû dondâ gemap. Yeje Anitâhât den nângâjetâ nahat otmu yawu otmai. Yâhâ yeje orotmemeyeje âlâlâ otmai yan Anitâhât den bulâje betbangim yehâlâk nângâjetâ yahatmap.”

Orotmeme yu otmunjeâmâ yaje mem bâlenenekbuap.

(Mataio 15:10-20)

¹⁴ Yesuje Parisaio lok yawu sâm ekyongomu arinetâ lohimbî inje manbi ya yâhâppe sâmu yâkâlen garjetâ yuwu sâm ekyongop. “Yuwu sâmunne nângâm biwiyenjan katjet. ¹⁵ Wuân me wuân nejetâ tepyenjan gemap yajeâmâ ki mem bâleyekmap. Yâhâ nângân nângânyenjan tetemap ya sâjetâ lauyejanbâ ga takamap yajeâmâ bulâjanâk mem bâleyekmap. ¹⁶ Den yan yu biwiyenjan katnomai yanâmâ toppe nângâm hengenjunomai.” Yawu sâop.

¹⁷ Yawu sâm ekyongomu pilâyekmâ emet kâlehen yâhâwin. Emet kâlehen yâhâ den ekyongop yakât toppe eknongomu nângâne sâm âikuwin. ¹⁸⁻¹⁹ Âikumunje sâop. “Bâe, hilâm ârandân den ekyongom gaman yamâ girawu otmuâmâ ki nângâjetâ keterakmap? Lohimbî inje nângâm pâpgumai yakât dopneâk yeje nângâm pâpgumai. Yakât âlâkuâk sâmunne nângâjet. Sot nejetâ tepyenjan gemap yajak tetmâ pilâmai. Yawu gârâmâ sot nemai yaje biwi nângân nângânyeye ki mem bâleyekmap.” Yawu sâm eknongop. Yakât yuwu nângâmain. Sot, me hân tete toppe toppe, me nâi songo toppe toppe kalop yamâ âlepneâk hârok. Yaje ki mem bâlenenekmap. Yawu nângâmain.

²⁰ Otmu Yesuje torokatmâ yuwu sâop. “Yu me ya nângân nângânyenjanbâ tetemap yamâ lauyejanbâ ga takamap. Yajeâmâ dondâ mem bâleyekmap. ²¹ Orotmemeyeje yuwu otmai yaje umut biwiyeye otmu nângân nângânyeye mem bâlemap. Manman ihilâk mahilâk manmai. Me kombo miangimai. Me ahomai. ²² Me buku âlâhât imbi ekmâ otmai. Me loklipyeye yengât betyehen kionmai. Me tepyeye umatje otmap, me nem natak, me wawi. Me kâirahomai, me nângâm bâleangimai, me den hakoa orangimai, me den guruk sahangimai, me den belângen sahangimai, me den imbiâk sâmai, me den golâ sâmai. Me karasuja, me sait toppe toppe karangimai. Me kâut pilangimai. ²³ Yu sâm aran yujeâmâ lok nângân nângânyenjanbâ tetemap. Yakât otmâ yuje mem bâleyekmap.”

Imbi âlâje Yesuhâlen biwiye kalop.

(Mataio 15:21-28)

²⁴ Yawu sâm menenekmu kapi ya pilâm Tiro kapi pato ya hâlânjâ kapi tipi tapi tatmâ arap yan ariwin. Yan arimunje lohimbî dondâje taka mem hâmbij gumbij tuhunenekmahât Yesuje sâmu emet âlâen yâhâwin. Yâhâmunje lohimbî nombotnaje Yesu ekmâ den katjetâ arimu lohimbî dondâje nângâwi. ²⁵⁻²⁶ Yâhâ imbi âlâ, Poinikia kapi

Siria hânân tap yapâ gâtje âlêje Yesu taka talop yakât den pat ya nângâm takaop. Yâhâ weke bâlenje baratje mângâeminiop ya Yesu je watmu gaiakmâ ariâkgât ulitguop.

²⁷ Ulitgumu yuwu sâmu ekuop. “Gâmâ pâku imbi. Yawu gârâmâ Awarahamgât sen ya yengâlen sâmu ge âi membomgât hângânnohomu gewan. Yakât otmâ den âlâen hâmu sâmunne nângârâ keterahâk. Nan baralipnenje sot um yingimunjje nemai. Nem tatjetâ lauyejambâ hindâm soso gotjan ki pilâmain.”

²⁸ Sâmu sâop. “Lok pato, den yat yu nângâmune bulâje oap. Gârâmâ gâku yuwu sâmunne nângâ. Nan baralipyeje sot nejetâ lauyejambâ wahapje gemap ya gurâ sosoje ihilâk nemai.” Yawu sâop.

²⁹ Sâmu sâop. “Imbi, biwihaje yawu nângâm den yat yu nângâmune ârândâje oap. Yakât otmâ weke bâleje yiwerenjeak gaiakmâ arap. Yakât otmâ lohotjan ari.” Yawu sâop.

³⁰ Yawu sâmu yanâk emetjan âwurem ari baratje ya ehop. Emelâk weke bâleje gaiakmâ arimu hâkje sânduk sâmu talop.

Yesu je lok kopa hejengeguop.

³¹ Yesu je Galilaia dengân yan âwurem ariwe sâmu otmâ menenekmu Tiro kapi pilâm ba Siron kapi wangim ari kapi bâlâk nerek tap, yapâ ari Galilaia dengân ginjan ga takawin.

³² Ga takamunjje lok âlâ ândâpje bok sâsâje kopa kum den awawi guwawi sâminiop ya bukulipjaje mem Yesuhâlen takawi. Mem taka Yesu je wâimu ândâpje pâroje sâmu nimbilamje keterakmâ heweweje olâk sâmu ulitguwi. ³³ Ulitgujetâ lohimbî ya pilâyekmâ mem ba pereje pilâm baowot. Ba ikje bânjan tâp tuhum lok yakât ândâpjan wâim yanak nimbilamjan wâioj. ³⁴ Yawu otmâ himbimân pak sâmu ekmâ “Epapata” sâop. Den sâop yakât topje yuwu. “Pâroje sâek.”

³⁵ Yawu sâmu ândâpje pâroje sâop. Yawu otmu lauje heweweje otmu den sâop. ³⁶ Yawu otmâ âwurem gamutâ Yesu je kulem miop yakât buku nombotje ki ekyongonomai sâmu lohimbî ya kuyingioj. Kuyingiap yamâ denje ki nângâwi. Yawu otmâ den ya sâmu haok tuhuje lohimbî dondâje nângâwi. Yakât otmâ kuyingim yâhâmu nângâwi yamâ iliwetmâ sâmu haok tuhuwi. ³⁷ Sâmu haok tuhuje nângâm yuwu sâwi. “Lok yuje lohimbî umatje topje topje teteyingimu mansai ya hejemyongom mansap yakât nângâmunjje âloroggo dondâ oap. Lohimbî ândâpyeje bok sâmu mansai ya sâmu pâroje sâmu den nângâmai. Otmu kopa otmâ mansai ya sâmu lauyeje heweweje otmu den sâmai.” Yawu sâwi.

8

Lok 4000 ya sot kâsikum yingiji.

(Mataio 15:32-39)

¹ Yesu je lok kopa ya mem hejengeguop yakât den pat ya lohimbî kingitje orowâkje nângâm Yesuhât denje nângâne sâmu taka menduhuakbi. Menduhuakmâ tatjetâ den kâsikum yingimu hilâm kalimbu pesuk sâmu sotyje nem tij pilâwi. Yakât otmâ Yesu je sâmu yâkâlen bamunjje yuwu sâmu eknongop. ² “Lohimbî yu orowâk tatmâ gamunjje hilâm kalimbu oap. Yawu gârâmâ sot miakmâ takawi ya nem tij pilai. Yakât tepne nângâyingian. ³ Yâhâ nombotje tai yuâmâ kâlepgehembâ tohowi. Sot barak âwurem ari mâtâwân sen biri yingimapgât inâk ki arinomai.”

⁴ Yawu sâmu yuwu sâmu ekuwin. “Yuâmâ lok ki manmaiângen mansain. Yawuhât nen sot wosapâ mem yingimunjje nejetâ dopyejan otbuap?” Yawu sâwin. ⁵ Sâmunje sâop. “Yengâlen wuân sot tap?”

Sâmu sâwin. “Banja kândâkdâmâ nombolân yâhâp.”

⁶ Yawu sâmunje Yesu je lohimbî ekyongomu ge tatbi. Ekyongomu ge tatjetâ Anitâ mepaem banja ya mem motokmâ ningioj. Ningimu kâsikum yingimunjje newi. ⁷ Otmu ijan titipâ amon âlâek nengâlen talop ya mem Anitâ mepaem hiorjâ ningimu kâsikum yingimunjje newi. ⁸ Nejetâ dopyejan otmu hângâyongomu ariwi. Sot nejetâ torehenje talop ya menduhum mânurmunje saka saka nombolân yâhâp pik sâop. ⁹ Yâhâ lohimbî

ya sâlipyongomunje 4000 yakât dop wangiop. ¹⁰ Lohimbi yanje arijetâmâ menenekmu wanngaen yâhâ kapi âlâ, kutje Dalimanuta, yaken ariwin.

Yesuje kulem âlâ tuhuâkgât Parisaioje ekuwi.
(Mataio 16:1-4 Luka 12:54-56)

¹¹ Dalimanuta kapi mem wanngaembâ gemunje Parisaio nombotjanje Yesu ekmâ yuwu sâwi. “Gâ Anitâje hângângohomu gion ya perâk me bulânjanâk sâmai? Yakât sârâ Anitâje nângâhîhimu himbimâmbâ kulem âlâ tetemu ekmâ topge nângâne.” Yawu sâwi.

¹² Yawu sâjetâ biwiyenje ekmâ nângâm biwinje umatje otmu yuwu sâm ekyongop. “Bâe, yejeâmâ wongât kulem tetemu ekne sâm nangai? Ya nângâmune ki ârândân oap yakât ya ki otbom.” ¹³ Yawu sâm pilâyekmu wanngaen yâhâm dengân nombot hâtikgum ariwin.

Parisaio otmu Sarukaio yâk yengât matuk keluje
(Mataio 16:5-12)

¹⁴ Wanngaen ariwin yamâ sot getek âlâ miakmâ ariwin. ¹⁵ Yakât otmâ Yesuje yuwu sâm eknongop. “Parisaio otmu Herot yâk yengât matuk kelujeje mem bâleyekmapgât galem oranginomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu sâmu nenje yakât topje nângâm pâpgum yuwu sâm alahuwin. “Sot getek âlâ miain. Yakât mon yap.”

¹⁷⁻¹⁸ Yawu sâm alahumunje biwinenjahât topje ekmâ yuwu sâm eknongop. “Yen wongât sotgâlâk biwiyenje katmâ den yan yukât topje ki nângânetâ keteraksap? Me kulem topje topje mem gaman ya ekmâ topje ki nângâmai? Wongât in yawu nelâm yongomap? Yakât sâwe. ¹⁹ Sot momeâk mem motokmâ lok 5000 ya yingimunje nejetâ dopyerjan olop. Sot nejetâ torehenje talop ya saka saka amon mânunjetâ pik sâop?”

Sâmu sâwin. “Kâiân yâhâp pik sâop,” sâwin.

²⁰ Sâmunje sâop. “Sâp âlâen lohimbi 4000 ya gurâ banja nombolân yâhâp yanjahâk yingimunje newi. Nejetâ torehenje talop ya saka saka amon mem mânunjetâ pik sâop?” Sâmu sâwin. “Nombolân yâhâp pik sâop yakâ,” sâwin.

²¹ Sâmunje sâop. “Yakât otmâ den yan yukât topje emelâk nângâmbâiâyâ.” Yawu sâm eknongop.

Yesuje lok senje bok sâsâje henjengguop.

²² Yawu sâm eknongomu ari Besaita kapi mewin. Wanngaembâ gemunje yan kapi ambolipjanje Yesu ekmâ nângâm lok âlâ senje bok sâsâje ya dâim toho Yesuje wâimu âleperje olâkgât ulitguwi. ²³ Ulitunjetâ lok ya dâim ari kapi betjehen kinmâ bânjan tâp tuhum senjan wâim yuwu sâm âikuop. “Senge hâreakmu âlâlâ ekdâ keteraksap me bia?”

²⁴ Yawu âikumu senje tipiye hâreakmu ekmâ sâop. “Âe, nâ lok yu yekmuneâmâ âwâlele otmâ nak yawuya uwawap guwawap otmâ tai.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu yâhâpne bânjan tâp tuhum senjan wâiop. Wâimu senje hâreakmu pak sâm ekmâ keterahop yakât otmâ yuwu sâm ekuop. ²⁶ “Gâ kapiân ki yâhâwuat. Kapi betjehebâ hawamgum ari emetgan yâhâwuat.” Yawu sâm ekum hângângumu ariop.

Petoroje Yesuhât topje sâm teteop.
(Mataio 16:13-20 Luka 9:18-21)

²⁷ Arimuâmâ nengu yapâ yahatmâ kapi pato âlâ, kutje Kaisaria sâm, kutje âlâmâ Pilipo, yakât kapi tipi tapi hâlânjâ matmâ arap yan ariwin. Mâtâwân arim tatmunje yuwu sâm âinongop. “Lohimbiye nâhât girawu nângâmai?”

²⁸ Sâmu sâwin. “Nombotjanje gâhât yuwu sâmai. “Yoaneje lohimbi toen katyekminiop ya emelâk kujetâ muop ya mumujambâ yahatmâ mansap,” yawu sâmai. Yâhâ nombotjanjeâmâ, “Poropete âlâ, kutje Elea sâm, emelâk himbimân yâhâop yanje purik sâm ge mansap,” sâmai. Yâhâ nombotjanjeâmâ, “Poropete âlâ muop ya mumujambâ yahatmâ mansap,” sâmai.” ²⁹ Sâmunje sâop. “Yawu gârâmâ yejeâmâ nâhât girawu nângâmai?”

Sâmu Petoroje yuwu sâop. “Anitâje hângângohomu ge mansat ya nângâmunje bulâne oap.” Yawu tetekjan sâop.

³⁰Sâmu yuwu sâmb kuningiop. “Yeje nâhât topne ki sâmb tetem lohimbî ekyongonomai.” Yawu sâop.

Petoroje Yesuhât mâtâp manguwatjiwe sâmb olop.
(Mataio 16:21-28 Luka 9:22-27)

³¹Otmu sâp yapâek âlâlâ otbaŋginomai yakât tettekŋan eknongop. Yamâ yuwu sâmb eknongop. “Nâ lok bulâje mansan. Yawu gârâmâ hotom umai yeŋgât kunlipyeje otmu Isirae nengât papatolipnenne otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya kerekje biwi konohâk otmâ yan nâhât sâmb bâlenihim mem âlâlâ tuhumbom. Mum yan hân kâlehen hilâm kalimbu tatmâ benje yapâ mumuŋambâ yahatbom.” Yawu sâmb eknongop.

³²Yawu sâmb eknongomu Petoroje sâmbu pererj pilâm yetŋiâk ba kinmâ kuwatjiwe sâmb olop. ³³Kuwatjiwe sâmb otmu yanâk Yesuje nengât orowâk nângâjeŋet sâmb purik pilâm nenekmâ yuwu sâmb den matje kâpekbangiop. “Yawu yatgât Satanne tepje heroje otbuap. Yâhâ Anitâje den sâmb nihiop ya den yat yeje ki miap. Gâmâ lokgât nângân nângân yat. Ya nângâmune ki ârândârj oap. Yakât otmâ pilânek mâ ari.” Yawu sâop.

³⁴Yawu sâmb ekumu peneningimutâ Yesuje lohimbî dondâ mambotbangim kinbi ya ekyongomu gotnenŋan gaŋetâ yuwu sâmb eknongop. “Lohimbî âlâ me âlâje biwiyenje nâhâlen katmâ orowâk manne sâmb yejahât ki nângâjeŋetâ yahatbuap. Me iri sikum me âlâlâ tatyiŋgiap yakât ki nângâm ketet otmâ engat yâhâp otnomai. Nâhât den haonmâ ârândârj nângâm tem lâunihihi mannomai. ³⁵Yawu gârâmâ benje lok âlâ me âlâje manmanyenje alilaknomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâje nâhâlen biwiyenje kepeim manmâ nâhât den pat âlepje yu lohimbî ekyongonomai. Ekyongonomai yakât otmâ yongorjetâ munomai yamâ Anitâje mumuŋambâ mem yahatyekbuap. ³⁶Yâhâ lok âlâ me âlâje iri sikum me manman topje topje yan biwi nângân nângânyenje hikum manmâ munomai yaŋe girawu otnomai. Yejahâk mumuŋambâ yahatnomaihât dop âlâ ki tap. ³⁷Yawu gârâmâ manman yawuyakât matje umatje Anitâje yiŋgiwuapgât. ³⁸Lohimbî yu yeŋgât topyeje teteâkgât yuwuyaen hâum sâwe. Imbi nombotŋaje loklipyeje betyeŋehen kioŋmai yakât dopjeâk yejeâmâ Anitâhât betjeŋehen kioŋmâ orotmemeyeje otmai ya ek mune dondâ bâleap. Yawu gârâmâ nâ lok bulâje den kâsikum yiŋgim mansan. Yeŋgâlen gâtje âlâ me âlâje nâhât den nângâjeŋetâ nahat otmu betnihinomai yamâ matje yuwu kâpekyiŋgiwom. Hâmbâi sâp patoen Hibim Awoŋnaŋe yâhâpje hângânnohomu aŋelolipne meyekmune hânân genom. Sâp yan yeŋgâlen gâtje âlâ me âlâje nâhât den nângâjeŋetâ nahat otmu betnihimai yamâ nâku yawuâk betyongomune matje umatje menomai.” Yawu sâop.

9

¹Yesuje yawu sâmb eknongomu lohimbî yaŋe itoŋ galaŋ otmâ ariwi. Ariŋetâmâ yuwu sâmb eknongop. “Yakât topje sâmbune nângâjeŋet. Yen ki mum meteŋetâek Anitâje tihityenje otbe sâmb lok bulâje nâ hângânnohomu âwurem ge tihityenje otbisâm.” Yawu sâop.

Yesu, Mose, Elea den sâmb alahuwi.
(Mataio 17:1-13 Luka 9:28-36)

²Yâhâ hilâm nombolân konok pesuk sâmbu yakât kakŋan Yesuje Petoro, Yakowo otmu imiŋe Yoane meyekmu nen pilânenekmâ pumje âlâen yâhâwi. ³Yâhâ kinjetâ Yesuhât kun kundenne âlâ otmu sângumŋaje laŋiŋje pilâm kaok bolaŋ bolaŋ otmu sikopje elemân hâumu kaok siliŋ siliŋ otmap yakât dopje ki olop, ya wangiop. ⁴Yawu otmu Elea otmu Mose emelâk Anitâje meyelehop yaŋe tetem kinmutâ yâk orop den alahu gulahu otbi. ⁵⁻⁶Mose yet Elea tetemutâ hoŋ bawalipŋaje yelemâ umutyenje ariop. Umutyenje arimu hâmbiŋ gumbiŋ otbi. Yakât otmâ Petorohât hanne tâlâhumu yuwu sâmb Yesu ekuop. “Lok pato, kulem teteap yuwuya âlâ ki ekmain. Yu ekmunje âlâ kândâkdâ oap. Yawu gârâmâ gâje sârâ selep kalimbu tuhunehât naŋgan. Gâhât âlâ, Mosehât âlâ, Eleahât âlâ.” Yawu sâop.

⁷Yawu sâmu yanâk elem patoŋe ge pumŋe ya kâtaŋgumu yakât biwiŋambâ Anitâŋe den âlâ yuwu sâop. “Bulânjanâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Yakât otmuâmâ den sâuwuap ya yeŋe mem biwiyeŋan katmâ tem lâuwangim mannomai.” Yawu sâop. ⁸Yawu sâmu elem ya hâreakmu Yesu ikŋeâk kinmu ekbi.

⁹Yaŋak pumŋambâ âwurem ge mâtâwân tatŋetâ Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Pumŋan kulem âlâ tetemu eksai yakât lok ihilâk ki ekyongonomai. Hâmbâi nohoŋetâ mum yahatbom yakât kakŋanâmâ kulem eksai yukât topoŋe ekyongonetâ nâŋgânomai.” Yawu sâop.

¹⁰Yawu sâmu ki ekyongowi. Yâhâ ikŋak “mum yahatbom” sâop yakât nâŋgâm kiwilim yeŋiâk alahuwi. ¹¹Yawu gârâmâ Elea tetemu ekbi yakât nâŋgâm Yesu yuwu sâm âikuwi. “Mosehât girem den kâsikum ningimaiŋeâmâ yuwu sâmai. “Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâm hoŋ bawa âlâ hâŋgângumu gewuap yamâ Eleaŋe yâhâpŋe tetewuap yan kulet sâm mâtâp mewangiwuap.” Yawu sâmai. Yamâ girawuhât sâmai?”

¹²⁻¹³Sâŋetâ sâop. “Yamâ bulânjanâk yai. Elea yâhâpŋe tetewuwân yai yakât mâtâp mewangiwuap. Yawu gârâmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk Anitâŋe poropete den ekyongomu kulemguwi yakât topoŋe yuwu tap. Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâm hoŋ bawa âlâ hâŋgângumu gewuap yamâ Yura ambolipŋaŋe mem âlâlâ tuhum betguŋetâ sâtgum mumbuap. Den yawu tap yakât topoŋe girawu tap? Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Elea yamâ emelâk manop. Yâhâ Elea manop yakât dopŋeâk lok âlâŋe tetem manmu ekbi yamâ yeŋgât papatolipyeŋaŋe nâŋgâm hilipgum eŋgatyeneâk otmâ mem âlâlâ tuhuwi. Mem âlâlâ tuhuwi yan emelâk den kulemguwi yakât bonŋe teteop.” Yawu sâm ekyongop.

*Yesuhât hoŋ bawalipŋaŋe weke bâleŋe watne sâm hâum pâpŋuwi.
(Mataio 17:14-21 Luka 9:37-43)*

¹⁴Mâtâwân gem tatŋetâ yan lohimi dondâŋe lok âlâhât nanŋe nengâlen dâim takanŋetâ tângune sâm hâum pâpŋum pilâwin. Hâum pâpŋum pilâmunŋe yanâk Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotŋaŋe sennennan geŋetâ sahaŋgim kinmunŋe bukulipnenŋe pumŋehembâ gem peneningiwi. ¹⁵Peneningiŋetâmâ lohimi yaŋe Yesu ekŋetâ tepyeŋe yahatmu yâkâlen ba heronŋe otbaŋgiwi. ¹⁶Heronŋe otbaŋgiŋetâ Yesuŋe yuwu sâm âinongop. “Yeŋe Mosehât girem den kâsikum ningimai ya orop girawuhât den sahaŋgai?”

¹⁷Yawu sâm âinongomu yanâk naom yakât âwâŋaŋe yuwu sâop. “Lok pato, hoŋ bawalipgaŋe tânotgoŋet sâm nanne yu dâim takan yakât topoŋe yuwu. ¹⁸Weke bâleŋaŋe nanne mângâemu kopa manmâ gamap. Yâhâ mângâemap yan senŋe gâwâŋ gâwâŋ sâm hânân ge imu nekamŋe kâtiŋ sâm launŋe barak barak otmap. Yawuhât hoŋ bawalipge yuŋe weke bâleŋe yu watŋet sâm dâim taka ekyongomune hâum pâpŋum pilai.” Yawu sâop.

¹⁹Yawu sâmu Yesuŋe ya nâŋgâmu ki ârândâŋ otmu olelem nenekmâ yuwu eknongop. “Yen orop sâp kâlep manmâ gam. Yamâ wongât biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe ki tânnon-gowuap nanŋai? Yawu nâŋgâm biwiyeŋaŋe nâhâlen tiŋâk ki kepei ai yakât nâŋgâm biwine giap. Yawu gârâmâ pilâyekmâ yâhâwom yan girawu mannomai?” Yawu sâm eknongom âwâŋe ekumu nanŋe dâim gaop.

²⁰Naom ya dâim gamu weke bâleŋaŋe Yesu ekmâ mângâemu senŋe gâwâŋ gâwâŋ sâm hânân ge kârâŋ kârâŋ sâm launŋe barak barak otmu iop.

²¹Yawu otmu Yesuŋe âwâŋe yuwu sâm âikuop. “Umatŋe yu amâti tetewangioŋ?”

Sâmu sâop. Lepatŋambâek tetewangimu yuwu otmâ gamap. ²²Weke bâleŋaŋe sâpŋanâk mem mângâemu toen ge hanahomap. Me senŋe gâwâŋ gâwâŋ sâm kâlâwân kioŋmap. Yawu otmap yan bâsok hiliwahomap. Yawu gârâmâ tepge nâŋgânigim tânotgowuatgât dop tap me bia?” Yawu sâop.

²³Sâmu sâop. “Gâŋe wongât biwi yâhâp otmâ den yu âinohoat? Yakât yuwu sâmune nâŋgâ. Lok âlâ me âlâŋe nâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe kepei maiŋe yu me ya otnehât nâŋgâmai yamâ tânyongomune ârândâŋ otmap.” Yawu sâop.

²⁴Sâmu sâop. “Den yat yu nâŋgâmunne bulâŋe otmâ biwinaŋe gâhâlen kepeiwe sâm oan. Yamâ gikak nâŋgânihirâ den yat yukât bulâŋe tetenihiâkgât nanŋan.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu lohimbi dondâŋe taka hawam mewam tuhuwihât Yesuŋe weke bâleŋe yuwu sâmu ekuop. “Weke bâleŋe, yuwu sâmunne nâŋgâ. Gâŋe naom yu mângâerâ kopa manmâ gap yâkâlembâ gaiakmâ ba âlâengen ari man. Yâhâŋe ki âwurem taka mângâewuat.” Yawu sâop.

²⁶ Yawu sâmu weke bâleŋeŋe mângâem hu halak tuhum kârõŋbaŋgim yâkâlembâ gaiakmâ arimu derep kum iop. Derep kum imu lohimbi gotŋan kinbiŋe yuwu sâwi. “Bâe, yu hiliwahoap yukâ.” ²⁷ Yawu sâŋetâ Yesuŋe bâtŋan memu yahatmâ kinop.

²⁸ Yahatmâ kinmu lohimbi ya pilâyekmâ emelan yâhâ tatbin yan yuwu sâmu Yesu âikuwin. “Yu topŋe girawuhât nenŋe weke bâleŋe watne sâmu hâum pâpŋuain?”

²⁹ Sâmunŋe sâop. “Yamâ weke bâleŋe watmune ariap yuâmâ kârikŋe bâleŋe. Yâhâ yeŋe watne sâmu hâum pâpŋuai. Yawu gârâmâ weke bâleŋe yuwuya âlâ ekmâmâ angoân biwiyenŋe Anitâhâlen kepeim ulitgunomai yanâmâ watŋetâ denyeŋe nâŋgâm gaiakmâ ariwuap.” Yawu sâop.

Yesuŋe ikŋak mumbuap yakât sâop.

(Mataio 17:22-23 Luka 9:43-45)

³⁰⁻³¹ Yesuŋe den kâsikum ningiwe sâmu otmâ menenekmu yok pilâm kapi ya pilâm Kapanaum kapiân arine sâmu Galilaia hân yapâ ariwin. Mâtâwân ari tatmunŋe Yesu Anitâŋe hâŋgângumu giop kasalipŋaŋe sâp ki kâlep otmuâk kuŋetâ mum hilâm kalimbu hân kâlehen tatmâ mumuŋambâ yahatbuap yakât eknongop. ³² Eknongomu nâŋgâmunŋe ki keterahop. Yakât otmâ yâhâŋe âikune sâmu otmunŋe umatŋe otmu pilâwin.

Huruŋ huruŋ manmâ yâhânom.

(Mataio 18:1-5 Luka 9:46-48)

³³⁻³⁴ Mâtâwân ari nengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe sâp patoen kunneneŋe pato otbuap yakât sâmu pawarak guwarak otbin. Yakât sahanŋim ari Kapanaum kapi mewin.

Yâhâ Petorohât emelan yâhâ tatmunŋe Yesuŋe yuwu sâmu âinongop. “Mâtâwân ya wongât sahanŋiai?” Yawu sâmu in den nâŋgânâk tatbin. ³⁵ Yawu tatmunŋe yuwu sâmu eknongop. “Yeŋambâ gâtŋe âlâ me âlâŋe kunyeŋe pato otne sâmu otnomai yaŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmâ hoŋ bayiŋinomai. Hoŋ bayiŋim manbuap lok yawuyakât nâŋgâmunne ârandâŋ oap.” Yawu sâop.

³⁶ Yawu sâmu naom tipiŋe âlâ gotnenŋan kinop ya mem yâkâlen hâum yuwu sâmu eknongop. ³⁷ “Lohimbi âlâ me âlâŋe tem lâunihim naom tipiŋe yuwuya buku otbaŋginomai. Lohimbi yaŋe otbaŋgiain sâmu yan nâ buku otnihinomai. Otmu nâ otnihiaian sâmu awoŋne hâŋgânnohomu gewan yâk buku otbaŋginomai.” Yawu sâop.

Lohimbiŋe nengât ki nâŋgâŋetâ gemap yaŋe buku otningimai.

(Luka 9:49-50)

³⁸ Yawu sâmu Yoaneŋe yuwu sâmu ekuop. “Lok pato, lok ondowân gâtŋe âlâŋe kutgan gohonmâ weke bâleŋe watyekmu gaiakmâ ariwi ya ekmâ nenŋe nâŋgâm bâlewangim kuwangiwin.”

³⁹ Sâmu sâop. “Lok âlâ me âlâŋe kutnan nohonmâ kulân kulem âlâ menomai yaŋe yakât kakŋan ki sâmu bâlenihinomai? Yakât otmâ lok yawuya ki kuyiŋinomai. ⁴⁰ Yakât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Lohimbi nombotŋaŋe nengât ki nâŋgâŋetâ gemap yaŋe nengât buku manmai. Biwinaŋe yawu nanŋan. ⁴¹ Yeŋe biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe nâ hikunekmâ nâhât den lâum mannomai. Yanâmâ manŋetâ lohimbi âlâ me âlâŋe manmanyenŋe ekmâ nâhât hoŋ banihim mansai sâmu, buku otyiŋim tânyongonomai yakât hâmeŋe hâmbâi menomai. Yawu.”

Otŋetâ bâleâk sâmu ki kendâyiniŋinom.

(Mataio 18:6-9 Luka 17:1-2)

⁴² “Yawu gârâmâ nimnaom titipâ yengâlen hâum sâmunne nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe nimnaom titipâ nâhât pat manmai yu yengât mâtâp manguyiŋinomai. Yamâ hâmbâi matŋe umatŋe menomai.

⁴³⁻⁴⁴ Yakât torokatmâ sâwe. Bulânje hârenomaihât ki sâwe. Topnje nângâjêtgât yakât den âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâ bâtyejaŋe otmâ hilipgunomai. Yawu otmâ hilipgunjetâ bâtyejaŋhât tosa yakât otmâ umut biwiyeye hem kâlâwân arimapgât ya hârem pilânomai. Hengât kâlâp yaŋe ki bok sâwuap. Yâhâ lok mum tâtuk sâmu nane gorewaŋe nembuap yakât dopjeâk hâhiwin pato nângâm yâhâmbisâi. Topnje yuwuhât yan. Wuân me wuânje lok âlâ me âlâ dâiyekmu otjetâ bâlemu hem kâlâpgât pat otmaihât ya pilâm biwiyeye Anitâhâlen katnomai. Yawu otmâ manman kârikje menomai.

⁴⁵⁻⁴⁶ Torokatmâ âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâje yu me ya ekjâlem kâiyeyeŋe sururuk sâm ari otmâ tâpikgunomai. Otmâ tâpikgunomai yan kâiyehâhât tosa yakât otmâ umut biwiyeye hem kâlâwân arimapgât ya hârem pilânomai. Hengât kâlâp yaŋe ki bok sâwuap. Yâhâ lok mum tâtuk sâmu nane gorewaŋe nembuap yakât dopjeâk hâhiwin pato nângâm yâhâmbisâi.

⁴⁷ Otmu âlâen hâum sâwe. Yâhâ lok âlâ me âlâje senyeje nombot me nombot yaŋe yu me ya ekjâlem otmâ tâpikgunomai. Otmâ tâpikgunomai yan senyehâhât tosa yakât otmâ umut biwiyeye hem kâlâpgât pat otmap sâm yakât âlâ gusuhutmâ pilânomai. Gusuhutmâ pilâm biwiyeye Anitâhâlen katmâ tem lâuwangim mannomai yamâ manman kârikje yinggiwuap. ⁴⁸ Yawu gârâmâ hengât kâlâp yaŋe ki bok sâwuap. Yâhâ lok âlâ mum tâtuk sâmu nane gorewaŋe nembuap yakât dopjeâk hâhiwin pato nângâm yâhâmbisâi. ⁴⁹ Yâhâ hâhiwin ya ki pesuk sâyinggiwuap.

⁵⁰ Yâhâ yengât topyeje teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângâjê. Nenâmâ kâtembe mem solân hojmain yanâmâ sot ya nemunje launenjan memap. Dop yawuâk yenâmâ lohimi yengât hohetyejan mannomai yanâmâ manmanyeye ekjetâ heronje otbuap. Kâtembe yamâ ukenje. Yawu gârâmâ nenje helejan ki hikum ikaimunje yamâ pâlâmje otmap. Pâlâmje otbuap yamâ girawu otmunje yâhâpje ukenje otbuap. Yakât otmuâmâ yeje tem lâunihim buku orangim mannomai yanâmâ Anitâje yekmu ârandâj otbuap.” Yawu sâop.

10

Lokje imbiye ki pilaknomai.

(Mataio 19:1-12 Luka 16:18)

¹ Yesuje yawu sâm eknongomu yapâ yahatmâ ari Yoran to hâtikgum Yuraia hânângen ariwin. Arimunje lohimi dondâje denje nângâne sâm takajetâ emelâk den kâsikum yingiminiop yawuâk kâsikum yingio. ² Den kâsikum yingim tatmu Parisaio nombotjaŋe taka “Den girawuyaen hâum sâmunje yan matje sâm tâpikgumu yaŋak den âiân katnom,” yawu nângâm yaŋak yuwu sâm âikuwi. “Mâtâp girawuya tap? Lok âlâ me âlâje imbilipyeje pilâyeknomaihât mâtâp âlâ tap me bia?” Yawu sâwi.

³ Sâjêtgât sâop. “Âinohoai yakât matje nâku âiyongomune sâjêtgât. Den yai yakât emelâk Moseje girem den kulemgup ya sâjêtgât nângâwe.”

⁴ Sâmu sâwi. “Moseje girem den âlâ yuwu kulemgup. “Lok âlâ me âlâje imbiye pilâwe sâm âlepje pilakdomawot yakât topje kulemgum waŋmu miakmu watmu ariwuap.” Moseje ya otnomgât âlepje sâop.” Yawu sâwi.

⁵ Yawu sâjêtgât Moseje den kulemgup yakât Yesuje yuwu ekyongop. “Tâmbâlipyejaŋe biwiyeye kârikje otmu yehâhâlâk nângâm manminiwi. Yakât otmâmâ Moseje kuyinggiwehât otmâ ki kulemgup. ⁶ Gârâmâ kândikum emelâk Anitâje hân himbim kândikyotgop yan lohimi yâhâp ya katyelehop. ⁷⁻⁸ Katyelekmâ den yuwu sâm ekyotgop. “Lok âlâ me âlâje âwâje mâmâje pilâyelekmâ imbiŋait mandomawot.” Den yawu tap. Yawu gârâmâ orowâk manmâ biwi nângân nângânyetje konohâk otbuap. Yakât otmâ ki hionjakmâ ikriâk ikriâk otdomawot. ⁹ Anitâje menduhuyelekmu konohâk olowot. Yakât otmâ lok âlâ me âlâje ki hionyeleknomai.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâm ekyongomu arijetâ emelan yâhâ den sâop yakât sâm âikuwin. ¹¹ Âikumunje yuwu sâop. Lok âlâ me âlâje imbiye yakât hâkâj otmâ pilâm imbi ondup membuap.

torokatnomai. ³⁰Yawu otmâ nâhât komolân torokatmâ mannomai yan lohimbi bâleŋeŋe yeŋeŋetâ bâlemu mem âlâlâ tuhuyekŋetâ hâhiwin nâŋgânomai. Yawu otmâ nâhât lohimbi orop biwi konohâk hikuakmâ mannomai yanâmâ emelâk hep torehenlipyeŋe orop heroŋe otminiwi ya wangim heroŋe pato kakŋan mannomai. Otmu hâmbâi Anitâŋe meyekmâ manman kâriŋan katyekmu mannomai. ³¹Otmu lohimbi nombotŋeŋe yeŋehâlâk nâŋgâŋetâ yahatmap yamâ Anitâŋe ki meyekbuap. Yâhâ nombotŋeŋe yeŋehât nâŋgâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmai ya Anitâŋe meyekmâ ikŋan torokatyekbuap.” Yawu sâop.

Yesu ikŋak mumbuap yakât âlâkuâk ekyongop.

(Mataio 20:17-19 Luka 18:31-34)

³²Yesuŋe yawu sâm eknongomu yapâ yahatmâ Yerusalem kapiâŋen yâhâwin. Mâtâwân yâhâm tatmâ umatŋe âlâlâ yâkâlen tetewuap yakât topŋe yuwu sâm eknongop. ³³“Yuwu sâmunê nâŋgâŋet. Yiwereŋe Yerusalem kapiân yâhânem. Yan yâhâmunŋe lok âlâŋe nâŋgâm bâlenihim hotom umai otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yeŋgât bâtyeŋan katnekuap. Bâtyeŋan katnekmu den âiân katnekmâ mumbomgât den sâm hârenihinomai. ³⁴Den sâm hârenihim Roma lok yeŋgâlen katneŋetâ yâkŋe yuwu otnihinomai. Sennan gem tâpnohom, mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin pato nâŋgâwom. Otmu benŋe howanân nohoŋetâ mumbom. Mumune hannohoŋetâ yan hilâm kalimbu pesuk sâmu yakât kakŋan mumuŋambâ yahatbom.” Yawu sâm eknongop. Yawu sâm eknongomu Yerusalem yâhânem yakât nâŋgâmunŋe biwinenŋe umatŋe otmu nâŋgâm ketet otbin.

Bukulipnenŋe yâk yeŋgât hoŋ bayinŋinom.

(Mataio 20:20-28)

³⁵Otmu sâp yan Yewerihât nanyâhâtŋe, Yakowo yet Yoaneŋe, Yesuhâlen ba yuwu sâm âikuowot. “Bawapi, netŋe yu me yakât nanŋait ya sâmutŋe âleprŋe otnitgiuwatgât dop me bia?”

³⁶Ekumutâ sâop. “Yetŋe biwiyetŋeŋe girawu nanŋawot ya sâmutâ nâŋgâwe.”

³⁷Sâmu sâowot. “Sâp patoen gâŋe lohimbi kerek tihitnenŋe otdâ heroŋe nâŋgâhihim mepaeheknom. Yanâmâ nâŋgânitgirâ orowâk tatmâ tângohomutŋe lohimbi kunlipyeŋe mannomgât nanŋait.”

³⁸Sâmutâ sâop. “Yakât topŋe ki nâŋgâm denâk sâm yawot. Umatŋe âlâlâ tetenihimu hâhiwin nâŋgâwom yawuâk nâŋgâromawot me? Otmu hâhiwin kakŋan katneŋetâ sâtŋum mumbom yakât dopŋeâk sâtŋum mundomawot me?”

³⁹Sâmu sâowot. “Ya âleprŋe yat. Umatŋe nâŋgâwualân net gurâ yawuâk nâŋgâromgât nanŋait.”

Sâmutâ sâop. “Bonŋanâk yawot. Umatŋe âlâlâ tetenihiwuawân hâhiwin nâŋgâm sâtŋum mumbom ya yet gurâ yawuâk nâŋgâm mundomawot. ⁴⁰Yakât sâwe. Lok âlâ me âlâŋe tânnohoŋetâ kunlipyeŋe mannom yakât Anitâ ikŋahâk nâŋgâmu tap.” Yawu sâop.

⁴¹Yawu sâm ekyotgomu yakât den pat nâŋgâmunŋe bâlemu Yakowo yet Yoane yetgât nâŋgâm bâleyitgiwin. ⁴²Nâŋgâm bâleyitgiwin yakât Yesuŋe nâŋgâmu bâlemu den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Lok papatolipyeŋeŋe nâŋgâmai dopŋan lohimbi galeyongonŋetâ yâk yeŋgât amutyenŋan manmâ hâhiwin kakŋan manmai. ⁴³⁻⁴⁵Yeŋeâmâ papatolipyeŋeŋe otyingimai yawu ki otnomai. Nâhât den lâum mansaiŋe nâhât hoŋ bam gam nâ tânohoŋetgât ki gewan. Nâŋeâmâ lohimbi hoŋ bayinŋim sârereyekmâ kinnune nohoŋetâ mumbom. Mum yan tosayeŋe pilâyinŋiwom. Yawu otbomgât awonŋeŋe âi sâm nihim hâŋgânnohomu gewan. Yawu gârâmâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe bukulipyeŋeŋe nâŋgâyinŋetâ yahalâkgât meŋetâ huruŋ huruŋ otmu yâk yeŋgât amutyenŋan mannomai. Otmu yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe Anitâŋe nenekmu ârandân olâkgât nâŋgâm yawuâk bukulipyeŋe yeŋgât hoŋ bayinŋinomai. Yawu.” Yawu sâop.

Yesuŋe lok senŋe bok sâsâŋe heŋgeŋguop.

(Mataio 20:29-34 Luka 18:35-43)

⁴⁶Yawu sâmu eknongomu Yeriko kapi mewin. Otmu kapi ya pilâm yâhâmunje lohimbî dondâje betnenjan watnenekbi. Arimunje lok âlâ senje bok sâsâje, kutje Batimaio sâmu, yamâ Timaio nanje, mâtâp ginjan talop. Tatmâ senje âlâlâhât umburuk otmâ yajak lohimbî mâtâwân bam gajetâ ulityongom tatminiop. ⁴⁷Ulityongom tatmu lohimbî yanje “Yesu takap,” sâjetâ nângâm yahatmâ halahuop. “Yesu, Dawitihât sen, gâje nâhât wehe nângânihi.” Yawu sâop.

⁴⁸Yawu sâmu lohimbî gotjan kinbi yanje kuwangiwi. Kuwanginjetâ witgum halahuop.

⁴⁹Yesuje ya nângâm mâtâwân kinmâ “Ekujetâ gaek,” sâmu lohimbî ya ekyongop. Ekyongomu senje bok sâsâje ya yuwu sâmu ekuwi. “Gâhât yap. Yakât otmâ yahatmâ yâkâlen yâhâ.” ⁵⁰Yawu sâjetâ nângâm in yawu yahatmu dâim yâkâlen bawi.

⁵¹Dâim yâkâlen bajetâ yuwu sâmu âikuop. “Girawu otgihiwêhât nangat?”

Sâmu sâop. “Bawapi, sârâ senne hâreakmu ekbehât nanjan.”

⁵²Sâmu sâop. “Gâje nâhâlen biwihe hikuat. Yakât otmâ den yat ya bulâje tetehihiâk.” Yawu sâmu yan senje hâreakmu ekmâ Yesu betjan sâop.

11

Yesuje Yerusalem kapiân yâhâop.

(Mataio 21:1-11 Luka 19:28-40 Yoane 12:12-19)

¹Otmu yapâ ari Yerusalem kapi pato yakât gotjan kapi yâhâp kutyetje Betepahe otmu Betani sâmu, ya Oliwa pumjan tap yan yâhâwin. Yan yâhâ Yesuje hoj bawayâhâtje yâhâp yuwu sâmu hângânyotgop. ²Kapi tipiye ewapâ tap yan dongi nanje âlâ hikum katjetâ kinsap ya lok ki kakjan tatmai ya holarjmâ mem geromawot. ³Holarjmutâ lok âlâje yuwu mon sâmu âiyotgowuap. “Yet wongât taka yu holarjsawot?” Yawu sâmuâmâ yuwu sâmu ekuromawot. “Yiwereje âi teteap. Yakât otmâ patonetjanje yu mendehât hângânnotgomu takait. Mem arimutjeâmâ âi ya tuhum pesuk pilâmuâmâ mem âwurem takarom.” Yawu sâmu ekuromawot.

⁴Yesuje yawu sâmu hângânyotgomu yâhâ dongi nanje ya emet âlâ hawijan hikum katbi ya holarjowot. ⁵Holarjmâ kinmutâ lok yan kinbiye yelemâ yuwu sâmu âiyotgowi. “Bâe. Yet âlâje sâmu yu holarjde sâmu oawot?”

⁶Yawu sâmu âiyotgotjetâ yâku Yesuje den ekyotgop yawuâk yawuâk sâmu ekyongowot. ⁷Ekyongomutâ nângâyitginjetâ holarjmâ mem giowot. Mem gemutâ nenje hâk katipje kâlep katbin ya holarjmâ lotohom kakjan katbin. Katmunje kakjan yâhâ talop. Yâhâ tatmu Yerusalem kapiân yâhâwin. ⁸Yâhâmunje lohimbî dondâ hâruhuakbiye Yesuhât nângâjetâ yahatmu yeje sângum kâkâlep ya holarjmâ mâtâp tete lingatmâ ariwi. Yâhâ nombotjanjeâmâ âliwahap esenje hârem yanje lingatmâ ariwi. Lingatmâ arijetâ dongi yanje ya kakjan tâlim tâlim ariop. ⁹Otmu lohimbî kingitje orowâk hâruhuakbiye yuwu sâmu mepaewi. “Gâmâ tâmbânenje Dawiti sen. Gike ombeheâk ki takat. ¹⁰Anitâje âi sâmu gihioj ya lâum kinmâ nengâlen mat takat. Tâmbânenje Dawitije olop yakât dopjeâk galemnongowe sâmu otmâ takat. Yakât nângâm heroje otgihim mepaeheksain.” Yawu sâwi.

¹¹Yawu sâjetâ yapâ Yerusalem kapiân yâhâwin. Yâhâmunje Yesuje opon kâmbukjan yâhâop. Opon kâmbukjan yâhâ senje âlâlâ mem anji gunji otbi ya in yekmâ purik sâmu giop. Otmu emetsenje potok sâwe sâmu otmu yakât otmâ menenekmu ya pilâm Betani kapiân âwurem ge iwin.

Lakop sâwaygimu hâlâlân sâmu kinop.

(Mataio 21:18-19)

¹²Yan im yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem yâhâwin. Mâtâp arim tatmunje Yesu po wangioj. ¹³Po wangimu senje pilâm lakop âlâ mâtâp ginjan kinop ya ehop. Ya ekmâ kehetje mem nembom sâmu gotjan ariop. Ari eksan mâne esen yambuajak pato otmu kehetje ki kinop. ¹⁴Yawu kinop yakât yuwu sâop. “Âo, yu kehetje ki kinsap. Yakât otmâ lakop yukât kehetje âlâ ki menomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu nângâwin.

Yesuje opon kâmbukñan yâhâm watyehop.

(Mataio 21:12-17 Luka 19:45-48 Yoane 2:13-22)

¹⁵ Yapâ ari Yerusalem kapiân yâhâwin. Yâhâmunñe Yesuje donñi kakñambâ kionñmu yanak opon kâmbukñan yâhâwin. Yâhâm yan opon kâmbukñe kâlehen lohimbî senñe âlâlâ anñi gunñi otmâ hâmeñe hâukum kinbi ya yekbin. Yekmâ Yesuje nângâm bâleyeñgim watyehop. Watyekmâ kakñan tat tat, tewo, kembâ emetñe tuhumi ya kâlehen katñetâ talop, senñe âlâlâyeñe mem purik pilâyieñgimu tiok taok otmâ kinbi. ¹⁶ Watyekmu tiok taok otmâ kinñetâ yan lohimbîñe senñe âlâlâyeñe ya lâuakmâ ba nombot ga nombot otmâ yaehen kionñmai sâmi mâtâp manguyieñgiop. ¹⁷ Mâtâp manguyieñgim kinmâ yuwu sâmi ekyongop. “Yu oai yukât emet inânñan Anitâñe poropete âlâ ekumu kulemgup ya yuwu tap.

“Lohimbî hânñan kulemñan manmâ araiñe nâhât opon yukât kâlehen yâhâ mepaene-knomai.”

Den sâop yakât yuwu sâmunne nângâñet. Yeñe yukât kâlehen tatmâ lohimbî kâityongom hâmeñe mem yahatmâ anñi gunñi otmâ gai. Yawu otmâ gai yu ekmune anñgim bero emetñe yawuya oap.” Yawu sâmi ekyongop.

¹⁸ Yakât otmuâmâ hotom uminiwi yengât lok kunlipyeñe otmu Mosehât girem den kâsikumi ningiminiwiñe den sâop yakât nângâñetâ bâlemu Yesu mem pâi emetñan katne sâmi otbi. Yamâ benñe yuwu nângâwi. “Lohimbî sesengâlâkñe Yesuhâlen torokatmâ mansai. Otmu yâkñe den sâmap ya nângâñetâ âlâ kândâkdâ otmu nângâwanñetâ yahatmap.” Yawu nângâm mem pâi emetñan katne sâmi nângâñetâ umatñe otmu pilâwi. ¹⁹ Yâhâ Yesuje yawu sâmi ekyongomu nenñe yahatmâ pilâyekmâ gem Betani kapiân ari iwin.

Lakop âlâ kinop yakât Yesuje sâmi hâlâlâñ sâop yakât topñe

(Mataio 21:20-22)

²⁰ Yan im yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem yâhâwin. Mâtâwân yâhâmunñe Yesuje lakop yakât sâop yanñe esenñe mum hâlâlâñ sâmi kinop. ²¹ Yawu otmâ kinmu Petoroñe ekmâ Yesuje lakop yakât sâop ya nângâmu tetemu yuwu sâmi ekuop. “Bawapi, enda ek. Gânñe oran lakop endakât sâon ya esenñe mum hâlâlâñ sâmi kinsap.”

²²⁻²³ Yawu sâmi engatñe kakñambâ olelem nenekmâ yuwu sâmi eknongop. “Yeñe yu me ya otne sâmiâmâ angoân biwi nângân nângânyeñe Anitâhâlen kepeim ulitgunñetâ nângâyeñgimu yanâmâ yakât bulâñe tetemu eknomai. Yakât den âlâen hâumi sâmunne nângâñet. Yeñe pumñe yukât Anitâ yuwu mon sâmi ulitgunomai. “Pumñe yunñe huhuakmâ orotok sâmi giâk,” yawu sâmi biwi yâhâp ki otmâek ulitgunomai otmuâmâ nângânomai yawuâk tetewuap. ²⁴ Yakât otmâ yuwu sâmunne nângâñet. Yeñe yu me ya Anitâñe sâmi teteâkgât nângâm ulitgunomai. Yanâmâ biwiyeñe kepeim yuwu nângânomai. “Nenñe Anitâhâlen biwinenñe kepeim ulitgununñe nângâningimâp yakât dopñan teteningiwuap. Yawu. ²⁵ Yakât torokatmâ sâmunne nângâñet. Anitâ ulitgunomai yanâmâ lohimbî nombotñe yen mem bâleyekbi ya yengât tosayeñe pilâyieñginomai. Yawu otnomai otmuâmâ Himbim Âwâyeñe yengât tosa ya gurâ yawuâk pilâyieñgiwuap. ²⁶ Yâhâ lohimbî nombotñe yen mem bâleyekbi yakât nângâm matñe kâpekyieñginomai. Yawu otnomai yanâmâ Himbim Âwâyeñe yen gurâ otñetâ bâlem gap yakât matñe kâpekyieñgiwuap.” Yawu sâop.

Yesuje âlâhât sâtgât âi miop yakât ki ekyongop.

(Mataio 21:23-27 Luka 20:1-8)

²⁷ Yawu sâmi yapâ ari Yerusalem kapiân yâhâ opon kâmbukñan yâhâwin. Yan yâhâmunñe hotom uminiwi ya yengât lok kunñe, otmu Mosehât girem den kâsikumi ningiminiwi, otmu Yura nengât papatolipnenñe Yesuhâlen bam yuwu sâmi âikuwi.

²⁸ “Gânñe oran âlâhât sâtgât otmâ Anitâhât opon kâmbukñan yâhâ lohimbî watyehon?”

²⁹ Sâñetâ sâop. “Yeñe âinohoai gârâmâ nâku âiyongowe. Âiyongomune den matñe kâpekniñetâmâ nâñe âlâhât sâtgât âi yu mem gaman yakât topñe ekyongowom. ³⁰ Yakât

yuwu sâmunne nângâret. Yoaneje âlâhât sâtgât otmâ lohimbi toen katyehop? Anitâhât me ondop yengât sâtgât otmâ âi ya tuhuop? Ya sâjetâ nângâwe.” Yawu sâop.

³¹Yawu sâmu matje kâpekbangine sâmu pâpgum alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Nenje yuwu mon sânom. “Yoaneje âi miop yamâ Anitâje âi sâmu warjmu tuhuop.” Yawu sânom yamâ matje yuwu mon sâwuap. “O, yenâmâ girawu otmâ Yoanehât den nângâjetâ ki bulâje olop?” Yawu sâmu nenje matje girawu sâmu kâpekbanginome? Anulaknom yakâ. ³²Otmu âlâ yuwu mon sânom. “Yâhâmâ lok yengât sâtgât otmâ âi ya miop.” Yawu sânom yamâ lohimbi dondâje “Yoaneje Anitâhât poropete manmâ yâkât sâtgât âi mem manop,” yawu nângâmai yakâ. Yakât otmuâmâ nenje yawu sânom yanâmâ lohimbi kinsai yuje nângâm nongonomai yakâ.” Yawu nângâwi. ³³Yawu nângâm yuwu sâmu ekuwi. “Yoaneje âlâhât sâtgât âi meminiop ya nen ki nangain.”

Sâjetâ sâop. “Nâku yawuâk. Nâje âlâhât sâtgât âi yu mem gaman yakât ki ekyongowom.” Yawu sâop.

12

Wain kalam ambojahâlen hâum sâop.

(Mataio 21:33-46 Luka 20:9-19)

¹Yesuje den âlâen hâum yuwu sâmu ekyongop. “Lok pato âlâje wain kâmetjet sâmu nep lok meyhohop. Meyekmu ari dâmân sâhâm hawamgum wain kâmetbi. Otmu wain toje ya mem mendârejetâ gewuapgât wanga hâwiwi. Otmu emetyeje tuhuwi. Âi ya tuhum tiŋ pilâjetâ nep ya galemgunomai sâmu katyekmâ ikje âlâengen ari sâp kâlep manop. ²Arim sâp kâlep manmu wain kehetje ya puru pato kinnâ hululuŋ sâop. Yawu otmu ambojaje ikjahât hâruhunihiŋet sâmu hoj bawa âlâ yakembâek hângângumu takaop. ³Takamu wain galemje manbiŋe kum watjetâ âwurem ariop. ⁴Âwurem arimu yawuâk kalam ambojaje hoj bawa âlâ hângângumu takaop. Hângângumu takamu yâk gurâ yawuâk kum mem âlâlâ tuhuŋetâ âwurem ariop. ⁵Yakât otmâ yawuâk kalam ambojaje hoj bawaŋe kalimbunje hângângumu takamu kuŋetâ muop. Kuŋetâ mumu kalam ambojaje hoj bawalipje dondâhâlâk hângânyongomu ariwi ya gurâ kerehâk yongoŋetâ muwi. ⁶Aiop, kalam ambojaje biwiŋaje yuwu nângâop. “Nine nanne omba bisine hângângumune arimu ekmâ yanâmâ ewe katnomai.” Biwiŋaje yawu nângâm ikje nanje hângângumu ariop. ⁷Hângângumu arimu ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ patonenje ikje nanje takap. Âwâje mumu yan kalam yuâmâ yâkje ambokuwuap. Yakât otmâ kumunje muâk. Kumunje mumu yanâmâ kalam yuâmâ nengât otbuap.” Yawu sâwi. ⁸Yawu sâmu kum kekae topjeheh pilâjetâ iop. Yawu.

⁹Yawu otjetâ kalam ambojaje taka girawu otbuap? Yâkje taka yongomu muŋetâ lok ondop meyekmâ kaweyenjan katyekmu kinnomai.

¹⁰Yakât topje yuwu sâmunne nângâret. Anitâje hângânnohomu gewan. Yakât poropete âlâje den yuwu kulemgup ya jeje ki mon sâlikum nângâmai?

“Nep lokje emet tuhum nak âlâ ekjetâ bâlemu mem ketetbi. Mem ketetbi ya Anitâje lâum kânângâmu kuhupin kârikje otmâ kinsap. ¹¹Yâhâ emet tuhuwiŋe ekmâ yuwu nângânomai. “Bâe, yuâmâ patonje nângâmu teteap. Ekmunje sâteje oap.” Yawu nângânomai.” Yawu kulemgup tap.

¹²Yesuje den âlâen hâum sâop yuje hotom uminiwi ya yengât lok kunje otmu bukulipyeje yengât topyeje miop. Yakât nângâjetâ biwiŋenjan tâlimu Yesu mem pâi emetjan katne sâmu otbi. Yawu otbi yamâ lohimbi dondâ yan kinbiŋe Yesuhât nângâjetâ yahalop. Yakât otmâ yâk yengât nângâm gorâyingimu pilâm gem ariwi.

Anitâhât pat sâmu yu ya katmunje tatmap ya warjnom.

(Mataio 22:15-22 Luka 20:20-26)

¹³Otmu sâp yanâmâ Parisaije Yesuhât nângâjetâ gemu menduhuakmâ den yuwu sâmu hikuwi. “Nenje den girawu yaen hâum Yesu âikumunje matje sâmu tâpikguwuap? Matje sâmu tâpikguwuap otmuâmâ Roma tembe lâu ekyongomunje mem pâi emetjan katjetâ tatbuap.” Yawu sâmu den hikuwi. Yawu otmâ bukulipyeje nombotje otmu Herotgât âi

lok nombotņe Yesuhât topņe ekņetgât hângânyongowi. ¹⁴ Hângânyongonjetâ Yesuhâlen taka yuwu sâam âikuwi. “Bawapi, gâhât topge nangain. Gâņe den imbiâk ki sâamat. Den sâamat yamâ nângâmunņe bonņeâk otmâp. Otmu lohimbijęe girawu nângâhiihai yakât nângâm ki gorâhihimâp. Gâņe lok âlâhât nângârâ yahatmu âlâhât nângârâ gemu yawu ki otmâ. Otmu manman girawu manmunņe Anitâņe nenekmu ârândâņ otbuap yakât den tâņ tâņâk eknongomat. Yakât otmâ wuân me wuân otnom yakât sârâ nângâne. Roma lok âlâņe kunnanņe mansap, kutņe Sisa sâam, yâhâmâ haorņmâ ârândâņ takesi waņmain. Yawu gârâmâ yawuâk waņmâ yâhânôm me bia? Yakât gâņe girawu nangat? Sârâ nângâne.”

¹⁵ Yawu sâam âikuņetâ biwiyęe ekmâ yuwu sâam ekyongop. “Yeņe nâhâitņe sâam tâpikguwuap sâam âinohoi me? Yawu gârâmâ kât nanņe âlâ mem nihiņetâ ekbe.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu sâmu waņetâ mem tiripyongom yuwu sâop. “Kât nanņe yu ekņet. Âlâhât towat kât nanņe yuân tap? Me âlâhât kutņe tap?”

Sâmu sâwi. “Roma lok patonenņe, kutņe Sisa sâam, yakâ.”

¹⁷ Sârjetâ sâop. “Sisahât pat sâam yu ya katņetâ tap otmuâmâ yâk waņnomai. Yâhâ Anitâhât pat sâam katņetâ tatmâ yâk waņnomai.” Yawu sâam ekyongomu nângâņetâ sâtņe otmu yahatmâ ariwi.

*Anitâņe mumuņambâ mem yahatnenekbuap.
(Mataio 22:23-33 Luka 20:27-40)*

¹⁸ Ariņetâ bukulipyęe, kutyęe Sarukaio sâam, yaņe tohowi. Yâkņe yuwu nângâmai. “Anitâņe mumuņambâ mem yahatnenekbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ mumunņe pesuk sâmap.” Yawu nângâmai. Yâkņe yakât topņe nângânehât Yesuhâlen ari yuwu sâam âikuwi. ¹⁹ “Bawapi, arņoân Moseņe den kulemguoop ya yuwu tap.

“Lok âlâņe imbi âlâ memu naom ki mewañgimu lok ya mumbuap. Mumu imiņaņe yâkât kambut ya galemgum yâkât welâmân nimnaom mem ga katyęebuap.”

Moseņe yawu kulemguoop tap. Yakât topņe sâam eknongohât yuwu sâmunņe nângâ.

²⁰ Imi ata nombolân yâhâp manbi. Manmâ arņoân atayęe kunņaņe imbi memu imbiņaņe naom ki mewañgimu inâk manmâ muop. ²¹ Mumu imiņaņe atarjahât kambut ya mem manmâ yâku in muop. Otmu imiyetņaņe kambutyetņe ya mem manmâ yâku yawuâk naom barahâk muop. ²² Otmu imi ata ya hârokņe kambutyęe yawuâk mem manmâ inâk muwi. Aiop, kambutyęe yâku yawuâk muop. ²³ Imi ata nombolân yâhâp ya kerekņe imbi ya mewi. Gârâmâ sâp pato tetemu Anitâņe mumuņambâ mem yahatnenekbuap yanâmâ imbi yamâ âlâņe membuap. Yawu sâwi.

²⁴ Sârjetâ sâop. “Anitâņe poropeteliņe otmu lok nombotņe den ekyongomu kulemguwi yakât topņe ki nangai. Otmu Anitâ ikņe wâtņe pato tatbangiap yakât topņe gurâ ki nangai. Yawu gârâmâ yeņe nângâm hilipgum den yawu yai. ²⁵ Anitâņe lohimbi mem yahatyęebuap yanâmâ himbimân Anitâhât arņelolipņaņe ki miakmai ya yęngât dop otmâ ikņiâk ikņiâk mannomai. ²⁶ Yâhâ Anitâņe mumuņambâ mem yahatyęebuap yakât topņe yuwu sâmune nângâņet. Nak topņan kâlâp semu laņ laņ sâop ya Moseņe ekbe sâam gotņan baop. Gotņan bamu Anitâņe yuwu sâam ekuop.

“Nâņe Awaraham, otmu nanņe Isaka, otmu sesęe Yakop yâk yęngât kunyęe tatmâ gaman.” Yawu sâam ekumu kulemguoop.

²⁷ Anitâņe Mose den ekumu kulemguoop yakât topņeâmâ yuwu. Emelâk nęngât tâmbâlipnenņe manmâ gawî. Otmu yâp torokatmâ manmâ gaņetâ gaņetâ beņe nen yu mansain yu. Otmu gâmâlâk nęngât sen tetem mannomai. Nen kerek nęngât kunnanņe yamâ Anitâ. Topņe yawu tap. Yamâ yeņe den ya nângâņetâ keterakiņgimbâp.” Yawu sâop.

*Mosehât girem den ya girawu yaņe kun kunņe oap?
(Mataio 22:34-40 Luka 10:25-28)*

²⁸ Yesuņe Sarukaio yęngât den yawu sâam purik pilâyingimu nângâņetâ sâtņe dop. Otmu Mosehât girem den kâsikum ningiopņe den ya nângâmâmâ yahatmâ yuwu sâam

âikuop. “Anitâje girem den Mose ekumu kulemguop yapâ gâtje girawu ya yakât nângârâ yahatsap.”

²⁹ Sâmu sâop. “Anitâje girem den Mose ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Isirae yen ekjongomune nângâjet. Anitâ ambonenje pato yâk ikje konok tap. ³⁰ Yakât otmâ nenje yâkâlen biwi nângân nângânnenje kepeim yâk konok mepaenom. Otmu yâkât lau konok lâum hoj bawangim yâhânom.”

³¹ Otmu den âlâmâ yuwu tap.

“Nenjahât nangangimunje yahatmap yakât dopjeâk bukulpipnenje yengât nângâmunje yahatbuap.”

Den yâhâp yan yunjeâmâ Anitâje den âlâlâ sâop ya hârohâk mem menduhuap.” Yawu sâop.

³² Sâmu sâop. “Bawapi, den bulâje sârâ nângâmune ârândân oap. Anitâ ikje konok kunnenje pato tatmap. Âlâ ki tap. ³³ Yakât otmâ nen biwi nângân nângânnenje yâkâlen kepeim tem lâuwangim manmâ yâhânom. Yâhâ nenjahât nangangimunje yahatmap yakât dopjeâk buku nombotje yengât nângâmunje yahatbuap. Yawu gârâmâ Anitâje nângâningiâkgât noniñ bulimakao me âlâlâ ya gâim hotom umain. Yawu otmâ den yâhâp yat yu lojgâem hotom umunje yakât Anitâje nângâmu dondâ bâlemap.” Yawu sâop.

³⁴ Yawu sâmu Yesuje nângâmu ârândân otmu yuwu sâm ekuop. “Gâje Anitâhât topje tijiye nangat. Yakât otmâ biwihaje yâkâlen kepeim manbuat otmuâmâ tihitge otmâ manman kârikjahât pat kuhihiwuap.” Yawu sâop.

Yawu sâmu nângâjetâ âlâ kândâkdâ dop. Otmu sâp yapâek Parisaio, Sarukaio otmu bukulpipenjae Yesuje den sâm tâpikuâkgât ki âikuwi.

Anitâje hângângumu gewuap yakât Yesu âikuwi.

(Mataio 22:41-46 Luka 20:41-44)

³⁵ Yesuje den matje yawu purik pilâwangim yuwu sâm Parisaio âiyongop. “Yengâlen gâtjae Mosehât girem den kâsikum yingim yuwu sâmai. “Anitâje hângângumu ge tihitnenje otbuap yamâ Dawitihât senâmbâ tetewuap.” yawu sâmai. Den yawu tap yamâ nângâmune bulâje oap. Yamâ yeje yakât topje pâpgum mansai. Yakât otmâ yuwu sâmune nângâjet. ³⁶ Emelâk Wâtgât mâmâjahât Heakje tâmbânenje Dawiti biwijan kiojmu yuwu sâop.

“Anitâje nâhât patone yuwu sâm ekuop. “Gâje nâhât gotnan ga kinmâ nâhât hahit mem kasalipge yongom mem ge katyekbuat.” Yawu sâop.” ³⁷ Den yakât yuwu sâwe. Anitâje hângângumu gewuap yakât Dawitije yuwu sâop. “Yamâ patone,” sâop. Yawu gârâmâ yejeâmâ “Yâkje hâmbâi ge galemngowuap,” sâmai. Den sâmai yamâ Dawitije den sâop ya orop ki lâuaksawot. Yakât nângâmune keterahâkgât yeje eknohojetâ nângâwe.” Yawu sâop. Yawu sâm âiyongomu matje sâne sâm hâum pâpgum pilâwi.

Parisaioje orotmeme otbi yawu ki otnom.

(Mataio 23:1-36 Luka 11:37-54 Luka 20:45-47)

Hâum pâpgum pilâm arijetâ lohimbî nombotjae yâkât den nângâjetâ âilongo olop.

³⁸ Yawu otmâ den kâsikum yingim yuwu sâop. “Lohimbî nombotjae nenekjetâ yahalâkgât Mosehât girem den kâsikum yingimaye sângumyeje kâkâlep mânurjakmai yañe holuj holuj sâmu yâhâm gemai. ³⁹ Otmu yenhâhât nângâjetâ yahatmu miti emetjan me lohimbî senyejan ewanâk tatnehât nângâmai. ⁴⁰ Yawu otmâ imbi kambut emetyejambâ watyekmâ senje âlâlâyeje kombo meyingimai. Yawu otmâ topyeje kurihakmâ lohimbî senyejan kinmâ oain sâm oain sâm Anitâ mepaem den kâlep huhumai. Yawu otmai yakât hâmbâi Anitâje matje amokjan yingimu menomai. Yâk yengât topyeje yawu tap yakât otmâ yâkje biwijenjan kiojmaihât biwijenjae galemahom mannomai.”

Imbi kambut âlâje nanje kurij kurij yâhâp kalop.

(Luka 21:1-4)

⁴¹ Yawu sâmb ekyongomu nenje perej pilâm ba tewetsenje kondoân katmai yakât gotjan kinbin. Kinmunje lok iri sikum pato tatyngiop dondâhâlâkje yâhâ tewetsenje mem kondoân katbi. ⁴² Yawu katjetâmâ imbi kambut âlâ senje âlâlâhât umburuk otmâ manopje nanje kuriŋ kuriŋ yâhâp mem yâhâ kalop. ⁴³⁻⁴⁴ Yesuje ya yekmâ eknongomu nenje gotjan bamunje yuwu sâmb eknongop. “Lok iri sikumyene pato tatyngiapne tewetsenje nombotjeâk katsai. Yâhâ imbi kambut yujeâmâ nanje kuriŋ kuriŋ yâhâp kârikje tatbanjimap ya bâine katsap. Yakât otmâ Anitâje imbi kambut yu ekmu âilonjo oap. Yâhâ lok iri sikumyene oropje tewetsenje nombotjeâk katsai ya yekmu ki dopjan oap. Yawu.” Yawu sâop.

13

Kasalipyenaje taka opon kâmbukje huhum iton galaj menomai yakât Yesuje sâop.

(Mataio 24:1-2 Luka 21:5-6)

¹ Yawu sâmb tiŋ pilâmu opon kâmbukjambâ kionjâ yaeheh gewin. Yaeheh ge kambe-nenje kakjambâ olelem opon kâmbukje ekmunje âilonjo olop. Yawu otmu bukunenje âlâje yuwu sâmb Yesu ekuop. “Pato, yu nângâ. Opon kâmbukje pato nandoroje yu ekmunje senje âlâlâ kârikjanak tuhuwi yaje âilonjo lonjo oap. Yakât gâje ekdâ girawu oap?” Yawu sâop.

² Sâmu sâop. “Opon kâmbukje yu ekjetâ âilonjo lonjo oap yuâmâ hâmbâi kasalipyenaje taka huhum iton galaj mem senje âlâlâ kâlehen tap yu mem ihilâk mahilâk tuhunomai.” Yawu sâop.

Umatje topje topje teteyingiwuap yakât Yesuje sâop.

(Mataio 24:3-14 Luka 21:7-19)

³ Yawu sâmb eknongomu ya pilâm pumje âlâ, kutje Oliwa sâmb, yan gem yâhâwin. Yan yâhâ tatmâ opon kâmbukje yamâ turembe nombotgen kinsap gârâmâ ya ekmâ yakât den alahuwin. ⁴ Den alahum pilâm Petoro, Yakowo, Yoane otmu Anderea yâkje Yesu orop perej pilâm ba kinmâ yuwu sâmb âikuwi. “Gâje opon kâmbukjahât den eknongoat yakât bonje sâp girawân tetewuap? Otmu tetewe sâmb otbuap yan wuân kulem tetemu ekmâ nângâmunje keterakningiwuap?” Yawu sâmb âikuwi.

⁵⁻⁶ Sâjetâ sâop. “Lok nombotjanje taka den perâkje yuwu sâmb kâityongonomai. “Nâmâ Anitâje hângânnohomu ge mansan.” Yawu sâjetâ lohimi dondâje denyenje nângâjetâ bulâje otmu yâk yengâlen torokatnomai. Yakât otmâ engatyenjan gejetâ loholemaiât biwiyenje galemgum mannomai. ⁷ Otmu sâp yan kapam gotyenjan me kâlepnehen, me wosapâ wosapâ tetewuap yakât nângâm ki gorâyngiwuap. Yawu tetemu yanâmâ “Anitâje emelâk sâmb kalop yakât bulâje teteap,” yawu nângânomai. Otmu kapam topje topje tetemu yan yeje nâhâitje “Getek âwurem gewomap,” yawu ki nângânomai. ⁸ Anjoân lohimi hânjan kulemjan mansai dondâhâlâkje kasa oranjim ahonomai. Otmu mososoj hânjan kulemjan mososoj awawi guwawi membuap. Otmu po pato tetewuap. Yawu tetemu umatje topje topje teteyingiwuap yakât den âlâen hâum sâmune nângâjet. Imbilipyenaje naom mene sâmb otmai yan naomje hâliliakmâ tatmu hâhiwin kakjan kinmai. Yawu otmâ naom ya kionjmu yanâmâ hâkyenje sânduk sâmap. Yakât dopjeâk umatje topje topje teteyingiwuap yakât kakjanâmâ âwurem gewom.

⁹ Yeje galem tiŋ tiŋ oranjim mannomai. Mitihât kasaraje nâhât den pat âlepje nângâjetâ gemu bet pilâm yen hakyenjan sâmb den âiân katyeknomai. Otmu yeje miti emetjan yâhâ nâhât den pat sâmb ekyongonetâ nângâjetâ ki bulâje otmu yongom mem âlâlâ tuhuyeknomai. Mem âlâlâ tuhuyekmâ yan meyekmâ lok kunlipyenaje den sâmb hâreynginetgât yâk yengât senyenjan katyekjetâ kinnomai. Yâk yengât senyenjan kinmâ nâhât den pat âlepje sâmb tetem ekyongonomai. ¹⁰ Nâhât den pat yu lohimi hânjan kulemjan manmaiye nângâjetgât yeje mem sâliwahom ari ekyongonomai ya Anitâje sâmb kalop. ¹¹ Otmu ekyongonetâ lok nombotjanje den ya nângâjetâ ki bulâje otmu yen meyekmâ den âiân katyekmâ âi pâi tuhuyeknomai. Yawu otyinginetâ “Den mâtâpne girawu watmâ sâmb ekyongomunje nângâjetâ keterakningiwuap,” yawu

nângâm ki gorâyingsiwuap. Sâp yanâmâ Awoḥnenḥaje ikrje Wâtgât mâmânjahât Heak hângângumu ge den âlâlâ nângân nângânyenjan katmu nâhât den pat âlepḥe sâm kusânâmâ ekyongonomai. ¹²Otmu sâp yan umatḥe topḥe topḥe teteyingsiwuap yakât yuwu sâmune nângâḥet. Imi ata yejahâk ahom hioḥaknomai. Yawu otmâ dâiakmâ lok kunlipyeḥe yengâlen ari den âiân karaknomai. Yawu oraḅḅetâ kunlipyeḥe mem âlâlâ tuhuyekmâ yongorjetâ munomai. Otmu âwâ nan yâkḥe gurâ yawuâk oraḅḅetâ yongorjetâ munomai. ¹³Yakât torokatmâ yuwu sâwe. Yeḥe nâ orop biwinenḥaje kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yakât otmâ nâ mem âlâlâ tuhunekḥetâ hâhiwin nângâman yakât dopḥeâk yen gurâ hâhiwin yinginomai. Hâhiwin yingḅetâ yanâmâ hâkyeḥe ki biuk sâwuap. Yeḥe kârihem kinmâ ki betnohonomai yanâmâ Anitâḥe meyekmâ manman kârikḥan katyekmu mannomai.” Yawu sâop.

Yerusalem kapi itit kiom tuhuyetâ kâwurumḥajak kinbuap.

(Mataio 24:15-28 Luka 21:20-24)

¹⁴Otmu torokatmâ yuwu sâop. “Emelâk emet inânḥan poropete âlâḥe den yuwu kulemguop.

“Kasalipyenḥaje opon kâmbukḥan yâhâm orotmeme bâleḥe topḥe topḥe otnomai. Yawu otḥetâ yekmâ Yuraimâ hânân kapi tatmâ arap ya ambolipḥenjan pilâm itoḥ galaḥ otmâ hewukḥehen ari misinguraknomai.” Yawu kulemguop.

Den kulemguop yu biwiyenjan katmâ nângâm mannomai. Yawu mannomai gârâmâ kasalipyenḥaje otḥetâ bâlewuap ya ekmâ yawuya otmâ yan hilipyongomaihât yahatmâ itoḥ galaḥ otmâ hewukḥehen ari misinguraknomai. ¹⁵Otmu Yerusalem kapi ambolipḥenjan gurâ yawuâk sururuk sâm ari misinguraknomai. Yawu otmâ emetyenjan âwurem ari itâ pareḥe miakne sâm yakât ki nângânomai. ¹⁶Otmu lohimbimâ nep tuhuakmâ mannomaiḥe âwurem taka emetyenjan iri sikumyeḥe miaknehât ki nângânomai. Yekmâ yapâek hewukḥehen ari misinguraknomai. ¹⁷Sâp yanâmâ imbi tepdâ umat karat mannomai otmu ḥaja hewâk hewâhâk mem hikakmâ manḥetâ wâtyeḥe ki tiḥ tiḥ sâwuap yaḥe hiliwahomaihât yeḥe Anitâ ulitgunomai. ¹⁸Otmu kasalipyenḥaje to yambu sâḥḥan takamai sâm Anitâ yawuâk ulitgunomai.

¹⁹Kasalipyenḥaje takanomai yanâmâ umatḥe pato nandoroḥe kakyenjan yâhâwuap. Kândikum Anitâḥe lohimbimâ katyelehoḥ yapâek umatḥe yan yuwuya âlâ ki teteop. Yawu gârâmâ umatḥe kakyenjan yâhâwuap yukât kakḥan yuwuya âlâ ki tetewuap. ²⁰Anitâḥe ikrje lohimbilipḥe kerek hiliwahom metemaihât sâp ya mem tâlâwâk tuhuwuapgât sâm kalop. Yâhâ ki sâm kalop mâne lohimbimâ hârok muḥetâ hâmeyeḥe ki kinbuapgât dop tetembâp.

²¹Otmu lok nombotḥenjan nâhât yuwu sâm yen kâityongonomai. “Anitâḥe Yesu hângângumu âwurem ge tihitnenḥe otbuap sâop yamâ emelâk hângângumu endaken ge mansap, me wosaken me wosaken ge mansap,” sâm ekyongorjetâ yâk yengât den ya ki nângânomai. ²²Sâp yanâmâ lok perâkḥe nombotḥenjan topyeḥe kurihiakmâ oain sâm oain sâm otmâ yuwu sâm ekyongonomai. “Nâ galemyeḥe manbehât Anitâḥe âi sâm nihim hângânnohomu ge mansan.” Yawu sâm nâhât lohimbimâ bulâḥe yaḥe yâk yengâlen torokatḥetgât kulem topḥe topḥe menomai. Yawu otḥetâ yekmâ betyingsim mannomai. ²³Yawu gârâmâ yâkḥe engatyeḥen ḡenḡetâ lohotḥe otmahât emet inânḥan den ekyongoan yu biwiyenjan katmâ galem oraḅḅinomai.

Yesuḥe âwurem ḡewuap yanâmâ aḅelolipḥenjan meneneknomai.

(Mataio 24:29-31 Luka 21:25-28)

²⁴Umatḥe topḥe topḥe tetewuap yanâmâ hilâmḡât emetsenḥe otmu omongât emetsenḥe yamâ bok sâmu omoḥ sahakbuap. ²⁵Omoḥ sahakmu pitu yaḥe himbimâmbâ pek sâm genomai. ²⁶Yawu otmu yanâmâ Anitâḥe yâhâḥe hângânnohomu elem kulewoḥboḥ kakḥambâ gemune kulem âlâlâ tetewuap yan wâtne pato tetemu ekḥetâ ae seḥ seḥ otbuap. ²⁷Sâp yanâmâ aḅelolipne hângânyongomune emetsenḥe ḡahḡehen ḡehḡehen hân ewun embun nâhât pat manmâ arai ya kerehâk mem menduhuyeknomai.

Bândup baiako yakât dop

(Mataio 24:32-35 Luka 21:29-33)

²⁸Sâp yan âwurem gewom yakât nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Nenâmâ bândup baiako ya huhuakmu ekmâ yanâmâ “Emet kinbe sâm oap,” sâmain. ²⁹Yakât dopñeâk hâmbâi den yan yukât bulânje tetemu ekmâ yuwu sânomai. “Âo, yu Yesuñe emet inânñan den eknongop yakât bulânje tetemu eksain.” Yawu sânomai. ³⁰Otmu den yan yuâmâ lohimi âun yu mansai ki muñetâek bulânje tetewuap. Yakât yuwu sâwe. Den yan yukât bulânje bulânjanâk tetewuap. ³¹Yâhâ hân himbim pitu âlâlâ emelâk Anitânje kalop ya biatmâ metewuap. Yawu gârâmâ nâhât den yamâ ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikje tatmâ yâhâmbisâp.

Yesuñe âwurem gewuap sâp ya ki nanñain.

(Mataio 24:36-44 Luka 17:26-30,34-36)

³²Sâp pato tetewuap yakât yuwu sâmune nângâñet. Sâp gewom lohimi kerekñe yakât ki nanñai. Otmu anjelo himbimân tatmai yâkñe gurâ yawuâk ki nanñai. Otmu ninak gurâ ki nanñan. Awoñne himbim amboñe ikñahâk nanñap. ³³Sâp girawuân me girawuân âwurem gewom yakât ki nanñai. Yakât otmâ biwi pâlâmñe manmaiñât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâñet. ³⁴Lok kutdâ âlânje emetñe pilâm kapi kâlepñehen ari tipinje manmâ âwurem tohowuap. Yawu gârâmâ ariwe sâm otmâ âi loklipñe âi sâm yingim yuwu sâm ekyongowuap. “Âi sâm yingian yu tiñâk mem menomai.” Yawu sâm lok âlâ mem “Hânñi yukât galem kin,” sâm katmâ ariwuap. ³⁵⁻³⁶Katmâ arimu yâkñe galem kinbuap gârâmâ lok kutdânje sâp girawuân âwurem takawuap ya ki nanñap. Omoñ derep kâmbukñan, me emet enñatñe nângâmu yan, me emetsâpñe, me sâp girawuân me girawuân takawuap ya ki nanñap. Yakât otmâ yâkñe sen galemâk otmâ manbuap. Yâhâ yakât dopñeâk nânje sâp girawuân taka yen meyekbom ya ki nanñai. Yakât otmâ biwi golâek manmâ âi sâm yingiwian ya tiñâk mem mannomai. ³⁷Yâhâ den yan yuâmâ yengâlâk ki yan. Yen otmu hâmbâi lohimi tetem mannomaiñe biwi nângân nângânyerje nâhâlen kepeim mannomai kerek yengât yan.” Yawu sâop.

14

Yesu muâkgât den sâm hikuwi.

(Mataio 26:1-5 Luka 22:1-2 Yoane 11:45-53)

¹Otmu Tihit tihit hombañ ya tâlâhuop. Otmu hombañ yakât kutñe âlâmâ “Natik Hombañ” yawu sâmain. Hombañ ya tâlâhumu yanâmâ hotom uwi ya yengât kunlipyeñe otmu Moseñât girem den kâsikum ningiminiwiñe menduhuakmâ Yesu kumunñe mumbuap sâm yakât den hikuwi. ²Yawu otmâ benje yuwu sâm alahuwi. “Yuâmâ Tihit tihit Hombañ otbuap. Yakât otmâ halihu lohimi dondânje taka menduhuaknomai. Yawu gârâmâ sâp yan nenje Yesu mem pâi emetñan katmunñe tatmu lohimiñe eknomai yanâmâ kuk pato tetewuap. Yawu otmunñe kuk pato tetemapgât yok pilâm in yawu mem kumunñe mumbuap. Yawu sâm den hikuwi.

Yesuhât kunñan imbi âlânje to kukñe orop mem motelemu giop.

(Mataio 26:6-13 Yoane 12:1-8)

³Otmu Yesuñe menenekmu Betani kapiân yan yâhâwin. Yan yâhâ lok âlâ, kutñe Simon sâm, hâk bâle tetewangimu manminiop ya hengenguop yâkât emelan yâhâ orowâk tatmâ sot newin. Sot nem tatmunñe imbi âlânje to kukñe suk sukñe âlâ, hâmeñe yahat yahatñe ya mem emelan tatbinân gaop. Ga mañgunje mem hindâm Yesuhât kunñan motelemu giop. ⁴Motelemu gemu lok nombotñaje ekrjetâ bâlemu yuwu sâwi. “Wongât to kukñe suk sukñe yu imbiâk mem motelemu kunñan giap. Ya ekmunñe ki ârândânñ oap. ⁵Nenje to yu âlepñe mem arimunñe lok nombotñaje l000 kina yawuyañe puluhurjetâ yakât hâmeñe mem ari lohimi umburuk mansai yawu ya tânyongombâingât dop.” Yawu sâwi. Yawu sâm imbi ya ekmâ sâwi.

⁶ Ekmâ sâñjetâ Yesuñje nânġâmû ki ârândâñ otmu yuwu sâñ ekyongop. “Kâmbukñje. Pilâñjet. Imbi yuñeâmâ kulem oap yukât nânje nânġâmune âilonġo oap. Yakât yuwu sâ-mune nânġâñjet. ⁷ Lok umburuk mansai yamâ sâp kâlep manñetâ tânyongonomaihât dop tap. Yâhâ nâmâ sâp kâlep ki otmuâk pilâyekbom. ⁸ Nâmâ mumune lâmân hannohonomai yakât mâtâp menihim imbi yuñje to kukñje suk sukñje ya motelemu kunnan giap. ⁹ Yakât yuwu sâmunne nânġâñjet. Nâhât den pat âlepñje yu hânñan kulemñan ari ekyongonomai. Otmu imbi yuñje kulem otñihap yukât den pat ya gurâ yawuâk ekyongonñetâ nânġânomai.” Yawu sâop.

Yurasije Yesu betñehen kionñbuapġât sâop.

(Mataio 26:14-16 Luka 22:3-6)

¹⁰ Otmu sâp yan Yesuhât hoñ bawalipñje kâiân yâhâp manbin. Gârâmâ bukunenñje âlâ kutñje Yurasi sâñ, yâkñje hotom uminiwi yengât kunlipyene yengâlen ariop. Ari Yesu menomai yakât hâmeñje membuap yakât ekyongop. ¹¹ Ekyongomu nânġâm heronje otmâ hâmeñje wañnomai yakât ekuwi. Otmu girawu tuhum yok pilâm meñjetâ lohimbiñje ki eknomai yakât nânġâm manop.

Yesuñje hoñ bawalipñje orop sot newi.

(Mataio 26:17-25 Luka 22:7-14,21-23 Yoane 13:21-30)

¹² Otmu emet hañ sâmu nenñje yuwu sâñ Yesu âikuwin. “Natik Homban tâlâhuap. Yakât otmâ hândâhân lama nanñje âlâ ġâim katmunñje mem Anitâhât hotom unomai. Yawu ġârâmâ emet wosan ari sot umunñje orowâk nenom?” Yawu sâwin.

¹³ Yawu sâñ âikumunñje Yesuñje bukuyâhâtnenñje yâhâp yuwu sâñ hânġânýotġop. “Yerusalem kapiân yâhâmutâ hoñ bawa lok âlâ âsâpñje lâuakmu ekdomawot. ¹⁴ Lok ya ekmâ betñan watmâ ari emet âlâen yâhâmu ekmâ yan yâhâromawot. Yâhâmâmâ emet yakât ambonje yuwu sâñ ekuromawot. “Nengât bawapinenñaje yuwu yap. “Nânje hoñ bawalipne meyekmune emet yukât biwiñje âlâen tatmâ sot um nenom yakât otmâ emet biwiñje ya tiripnotġorâ ekde.” Yawu sâñ ekuromawot. ¹⁵ Yawu sâñ ekumutâ lok yañje dâiyelekmâ emet biwiñje âlâ mem henġenġuñetâ tap ya tiripýotġowuap. Tiripýotġomu yanâmâ senñje âlâlâ mem dinñan tuhuromawot.” Yawu sâñ hânġânýotġomu yâhâowot. ¹⁶ Yâhâ Yesuñje den ekyotġop ya watmâ senñje âlâlâ mem dinñan tuhuowot.

¹⁷ Mem dinñan tuhumutâ emetsâpñje otmu yan Yesuñje menenekmu emelan yâhâ sot newin. ¹⁸ Nem tatmunñje Yesuñje yuwu sâop. “Sâmunne nânġâñjet. Yeñje nâ orop manmâ lau konok nem buku orañġim manmain. Yamâ yengâlebâ lok âlânje betnehen kionñmâ kasalipne yengât bâtyenjan mem katnekuap.” Yawu sâop.

¹⁹ Yawu sâmu nânġâmunñje biwinenñje umatñje otmu yakât topñje nânġâne sâñ nenñje ikñiâk ikñiâk yuwu sâñ âikuwin. “Ġânje nâhât yat me âlâhât yat?”

²⁰⁻²¹ Yawu sâñ âikumunñje yuwu sâñ eknongop. “Anitânje sâmu kulemġuwi yakât bonñje nâhâlen tetemu nohoñetâ mumbom yakât sâp tâlâhuap. Yakât otmuâmâ yengâlen ġâtñje âlânje oto konohân nâ orop sot nendomait yâkñje yawu otñihiwuap. Yawu otñihiwuap yakât matñje hâmbâi umatñje dondâ membuap. Yakât otmuâmâ mâmânñaje ki mem ġa katbâp yamâ mem ġa kalop yawu nañgan.” Yawu sâop.

Natik newi.

(Mataio 26:26-30 Luka 22:15-20 1 Korinti 11:23-25)

²² Otmu sot nem tatbin yan Yesuñje bañga mem Anitâ mepaem motokmâ ningim yuwu sâñ eknongop. “Yu mem neñjet. Yuâmâ nâhât sunumne yawu oap.” Yawu sâñ mem ningimu newin.

²³ Ningimu nemunñje yañak wain to mem Anitâ yâhâpñje mepaem ġâim ningimu newin. ²⁴ Ya mem nemunñje yuwu sâñ eknongop. “Wain to yuâmâ nâhât hepne yawu oap. Gârâmâ nohoñetâ hepne gemu mumbom Anitânje nâhât den sâñ kalop yakât bulânje tâñ tâñâk tetewuap. Yawu otmu lohimbi kerek yengât tosayerñje Anitânje pilâyinġiwuapġât mâtâp tetem henġenġuwuap. ²⁵ Nâ sâp yiwerenñje wain to yu yen orowâk ki nem yâhâwom. Yawu ġârâmâ yu nemunñje ki pesuk yap. Hâmbâi Anitânje âlâkuâk hânġânnohomu âwurem

gewom yanâmâ yen orowâk nem yâhânôm.”²⁶ Yawu sâmu tirj pilâmu yapâ yahatmâ Anitâ mepaem kiki mewangim ya pilâm Oliwa pumjan yâhâwin.

Petoroje betbanjgiwuap yakât Yesuje sâop.

(Mataio 26:31-35 Luka 22:31-34 Yoane 13:36-38)

²⁷Mâtâwân yâhâm tatmunje yuwu sâmu eknongop. “Anitâje emet inânjan poropete âlâ den ekumu kulempuop ya yuwu tap.

“Nâje sâmune lama yengât amboyeje ya kujetâ mumbuap. Otmu yâk watmâ manmai ya hârok gem tiok taok otmâ arim kinnomai.” Yawu kulempuop tap.

Den yakât bonje yu tetewe sâmu oap. Yakât otmâ kasalipnaje taka menekjetâ yen kerekje kingityeñahât otmâ gem tiok taok otmâ arinomai. ²⁸Menekmâ ari nohojetâ mumbom yamâ benje mumuñambâ yahatbom. Mumuñambâ yahatmâ Galilaia hânân ari mambotyinjim tatmune yen aksihâk arijetâ menduhuaknom.” Yawu sâop.

²⁹Yawu sâmu Petoroje matje yuwu purik pilâwangiop. “Gâhât kasa takanomai yan yâkneâmâ kingityeñahât otmâ arinomai. Yâhâ nâmâ bia, nâ ki pilâhekmâ ariwomgât nanjan.” Yawu sâop.

³⁰Sâmu sâop. “Nangat. Gâje omoñ yukâlâk nâhât “Ki nângâwangian,” sâuwat. Yawu sârâ kalimbuje otbuap yan gokorok yâhâpje isewuap.” Yawu sâop.

³¹Yawu sâmu kârikje otmâ yuwu sâop. “Nâmâ gâ orowâk tatdom. Yawu tetehihimu nâje gâ ki pilâhekmâ ariwom. Me kingitnahât gurâ ki otbom. Nâje gâhât topgahât ânohojetâ ki kurihiwom. Me gohone sâmu otmomai yanâmâ nâ orowâk tatmutje notgonomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu nenje gurâ yâkje sâop yawuâk sâwin.

Yesuje Oliwa pumjan yâhâ âwâje ulitguop.

(Mataio 26:36-46 Luka 22:39-46)

³²Ari kapi âlâ, kutje Gesemane sâmu, yan ariwin. Yan ari Yesuje yuwu sâmu eknongop. “Yen yuân tatjetâ nâje awoñ orop ba den tipje alahure.” Yawu sâmu yan ge tatbin.

³³Yan ge tatmunje Petoro, Yakowo, Yoane meyekmu yenjiâk bawî. Ba kinnâ umatje tetewangiwe sâmu olop yakât nângâmu biwiñaje umatje otmu yuwu sâmu ekyongop.

³⁴“Yen yuân galem tatjet. Hâkne biuk sâmu biwine umatje dondâ oap.” Yawu sâmu ekyongop.

³⁵Yawu sâmu katyekmâ perej pilâm ge pare im Anitâje nângâmu umatje ya pesuk sâwangiâkgât yuwu sâmu ulitguop. ³⁶“O Awoñ, gâmâ yu me ya otbe sâmu ki hâum pâp gumat. Umatje yu tetenihiwe sâmu oap ya nângârâ ki teteâkgât nanjan. Yawu gârâmâ nâhât ombe watmâ ki otbuat. Gike ombeheâk watmâ otbuat.” Yawu sâop.

³⁷Yawu sâmu yahatmâ âwurem ba yekmu aman pâlâmje injetâ mândeyekmâ Petoro yuwu sâmu ekuop. “Simon, aman pâlâmje im tat yukâ. Nâ yiwereje pilâyekboman. Yakât pâlâmje ki ot.” ³⁸Yawu sâmu ekum benje yuwu sâop. “Biwiyeñeâmâ hewewej oap. Yâhâ wâtyeñeâmâ houñ sâmu aman iai. Yen lohotje otmâ pilânekmaihât golâek tatmâ Anitâ ulitgujet.” Yawu sâop.

³⁹Yawu sâmu ekyongom benje perej pilâm ba kinnâ angoân sâop yawuâk sâmu Anitâ ulitguop. ⁴⁰Ulitgum pesuk pilâm âwurem ba houñ bawalipje yeksan mâne aman pâlâmje iwi. Yawu injetâ mândeyehop. Mândeyekmu yahatmâ anulakmâ den biaek otbi.

⁴¹Yawu otjetâ benje kalimbuje perej pilâm ba Anitâ ulitguop. Ulitgum pesuk pilâm âwurem ba mândeyekmâ yawu sâmu ekyongop. “Bâe, yen nangai me? Wongât aman pâlâmje im tai. Emelâk Anitâje yu otbomgât hângânnohomu gewan. Yakât topje teteâkgât kasalipnaje menekmâ ari hilipnohomomai yakât sâp tâlâhuap. ⁴²Bâin, yen yahatmâ enda yekjet. Nâhât den halop alahum kinsai. Gârâmâ yengâlen gâtje betnehen kionsapje taka kinsap. Yakât yahatjetâ ba yekne.” Yawu sâop.

Yesu mewî.

(Mataio 26:47-56 Luka 22:47-53 Yoane 18:3-12)

⁴³Yawu sâmu eknongomu yanâk hotom uminiwi ya yengât kunlipyeje otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Yura nengât papatolipnenñaje lok sesengâlâk

hângânnyongorjetâ bukunenre Yurasine dâiyekmu Yesu mene sâam takawi. Takarjetâ nen orop ahomaingât nângâm kapamgât wahap miakmâek takawi. ⁴⁴ Lok takawi ya Yurasine kulem girawu otmu menomai yakât yuwu sâam ekyongop. “Yesu parahumune ekmâ yanâk ga mem arinomai.” Yawu sâam ekyongom dâiyekmu takawi.

⁴⁵ Gotnenjan takamâmâ kasa ya kinjetâ Yurasine Yesu gotnan ga parahum yuwu sâop. “O, patone, mandâ manman.” ⁴⁶ Yawu sâam parahumu yanâk ga Yesu mewi. ⁴⁷ Mejetâ kinmu yanâk nengâlen gâtne âlâne yahatmâ tewetne mem hotom uminiwi ya yengât kunyehât hoj bawaŋe ya ândâpne nombot ya topjambâek kârâm hâreop. ⁴⁸ Kârâm hâremu Yesune yuwu sâam âiyongop. “Yen unam tewet otmu kapamgât sâtne metne âlâlâ mem takai. Yeŋe nâhât lok bâleŋe sâam menekne sâam takai me? Me lok bâleŋe âlâ kune sâam takai? Ya ekmune bâleap. ⁴⁹ Hilâm ârândân nâmâ Anitâhât opon kâmbuknan yâhâ den kâsikum yingim gaman. Yan bân menekbâi yamâ emet inânjan Anitâŋe poropetelipne den ekyongomu kulemgawi yakât bulâŋe yu teteap.” Yawu sâop.

⁵⁰ Yawu sâamu ekmunne hâknenne biuk sâamu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbin.

⁵¹ Tiok taok otmâ arim kinmunne yanâmâ lok sihan âlâ sângum kaok latmâ kinopne betyehen ariop. ⁵² Betyehen arimu ekmâ mem hilipgum sângumneâk mem kon pilâjetâ hâk barak yahatmâ sururuk sâam ariop.

Yesu muâkgât den haknan sâwi.

(Mataio 26:57-68 Luka 22:54-55,63-71 Yoane 18:13-14,19-24)

⁵³⁻⁵⁴ Nenâmâ kerehâk kinjitenjahât otmâ gem tiok taok otmâ arim kinmunne Petoroŋe ikniâk betyehen tihâk ariop. Otmu hotom uminiwi ya yengât kunyene yâkât emelan Yesu mem ariwi. Mem ariwi sâp yan hotom uminiwi ya yengât lok kunlipyene otmu Yura lok nengât kunlipnenne otmu Mosehât girem den kâsikum ningimniwi ya kerekne emet yan yâhâ menduhuakmâ kinbi. Yan yâhâ menduhuakjetâ tembe lâu emet yakât galem kinbiŋe kâlâp uŋetâ semu nângâm ikaiakmâ tatbi. Yawu otmâ tatjetâ Petoroŋe yâk yengât hohetyenan ba kâlâp nângâm ikaiakmâ talop.

⁵⁵⁻⁵⁶ Otmu emet yan yâhâ menduhuakbiŋe girawu tuhumunne muâkgât nângâm den golâ topne topne gahaem haknan sâwi. Yawu otmâ lok dondâŋe den girawuân hâum sâŋetâ kunlipyeneŋe nângâŋetâ ârândân otbuap yakât pâpguwi. Den sâam ariwi yaŋe ki lâuahop.

⁵⁷ Yâhâ lok nombotŋe yahatmâ yuwu sâam haknan sâwi. ⁵⁸ “Lok yuŋeâmâ den âlâ yuwu sâamu nângâwin. “Opon kâmbukne emelâk tuhuwi yuâmâ nâ niniâk liakum yâhâpne hilâm kalimbu kâlehen tuhum maŋguwom. Lok âlâ me âlâŋe ki tânnohowuap.” Yawu sâop.” Yawu nângâm tâpikgum haknan sâwi. ⁵⁹ Otmu den sâwi yaŋe gurâ ki lâuahop.

⁶⁰ Otmu hotom uminiwi ya yengât kunyeneŋe yahatmâ kinmâ Yesu yuwu sâam ekuop. “Gâ wongât otmâ den âlâlâ âihohomunne yakât matne ki kâpeksat? Yawu otdâ ekmunne ki ârândân oap.” Yawu sâop.

⁶¹ Yawu sâamu benne Yesune olotoŋâk kinop. Olotoŋâk kinmu witgum âikuop. “Bâiŋ, witgumâk âihohowe. Gâ Anitâŋe ikne nanne bulâŋe ya hângângohomu ge yu mansat me bia? Sârâ nângâne.” Yawu sâop.

⁶² Sâamu sâop. “Yu yat yakâ. Nâmâ Anitâŋe hângânnohomu gewan. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâŋe wâtne nihim âlâkuâk hângânnohomu elem kulewoŋboŋ kakjambâ âwurem ge yengât kunyene latmâ yâhâmbisâm. Sâp yan Anitâhât wâtne ya nâhâlen tetemu eknomai.” Yawu sâop.

⁶³ Yawu sâamu den ya nângâmu bâlemu yahatmâ ikne sângum mem duhatmâ bukulipne yuwu sâam ekyongop. “Bâiŋ, den kâmbukne hâlilipne sâamu nângâmunne pesuk yap.

⁶⁴ Ikjahât nângâmu yahatmu Anitâhât kawenan kinbe sâam oap. Yakât otmâ girawu tuhunomgât nanjai?” Yawu sâam âiyongop.

Âiyongomu den yakât alahu gulahu otjetâ biwiyene konohâk otmu yuwu sâwi. “Bâiŋ, yu otmu bâleapgât muâkgât nanjain.” Yawu sâam hârewangiwi.

⁶⁵ Sâam hârewangim nombotŋe yahatmâ tâpguwi. Tâp gum gâtŋeŋe sângum âlâ mem senne sâhâm kâtâpŋetâ kinop. Senne sâhâm kâtâp gum ândâpne huhuwi. Ândâpne huhum nombotŋe yuwu sâam âikuwi. “Bâiŋ, ândâpne âlâŋe huhuap? Yakât sârâ

nângâne.” Yawu otjetâ pesuk sâmu tembe lâu emet yakât galem kinbinje kum me âlâlâ tuhuwi.

Petoroje Yesu betbangiop

(Mataio 26:69-75 Luka 22:56-62 Yoane 18:15-18,25-27)

⁶⁶ Yawu otbangijetâ Petoro yâhâmâ yawuâk kâlâp nângâm ikaiakmâ talop. ⁶⁷ Tatmâ yanâk hotom uminiwi ya yengât lok kunyehâhât hoj bawa imbi âlânje towatje ekmâ yuwu sâmu ekuop. “Âe, gâmâ Yesu Nasaret amboje orop manjetâ yekman.” Yawu sâmu ekuop.

⁶⁸ Yawu sâmu nângâm kurihiakmâ yuwu sâop. “Âe, gâje den yakât ki nanjan. Gâje den yat yakât topje ki nângâm hejgenjuan.” Yawu sâmu yahatmâ pilâyekmâ endunâken ba kinmu yanâk gokorok isiop.

⁶⁹ Gokorok isemu imbi yaje yâhâpje ekmâ lok yan kinbi ya yuwu sâmu ekyongop. “Wâe, lok yuâmâ Yesu bukulipje orop manjetâ yekman.” ⁷⁰ Yawu sâmu Petoroje yâhâpje kurihiahop.

Kurihiakmu sâp kâlep ki otmuâk yan kinbinje Petoro towatje ekmâ yuwu sâwi. “Wongât kurihiaksat? Gâhât towatge gekmâ nanjan. Bulânanâk gâmâ Galilaia amboje.” Yawu sâmu ekuwi.

⁷¹ Yawu sâmu ekujetâ kurihiakmâ yuwu sâop. “Bâin, yuwu sâmune nângânet. Nâ Anitâhât senjan kinmâ den membom otmuâmâ yâkne matje nihiwuap. Lok yai yakât nâje bulânanâk ki nângâwanjan.” Yawu sâop.

⁷² Yawu yan mâne yanâk gokorok yâhâpje isiop. Gokorok isian mâne Yesuje emet inânanjan den ekuop ya nângâmu teteop. “Gâje nâhât “ki nângâwanjan” sârâ kalimbunje otbuap yan gokorok yâhâpje isewuap.” Yawu sâop ya nângâmu tetemu isiop.

15

Yesu mem Pilatohâlen ariwi.

(Mataio 27:1-2,11-14 Luka 23:1-5 Yoane 18:28-38)

¹ Otmu emet haj sâmu yan hotom uminiwi ya yengât kunlipyeje, Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Yura nengât kunlipnenje hârokje in yawu menduhuakmâ Yesu muâk sâmu den hikuwi. Yawu otmâ Yesu bânjan sâhâm dâim Roma yengât kiap âlâ, kutje Pilato sâmu, yâkât den sâsâ emetjan ariwi. ² Dâim Pilatohâlen arijetâ yâkne yuwu sâmu âikuop. “Yura yengât lok kutdâ sâmai ya gâ me?” Yawu sâop.

Sâmu sâop. “Oj, den bulâje yat.” Yawu sâop.

³ Yawu otmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyejanje den golâ topje topje sâmu Yesu hakjan sâwi. ⁴ Yakât otmâ Pilatoje Yesu yuwu sâmu âikuop. “Den topje topje gâhâlen kârâm pilai. Yakât otmâ girawuhât otmâ matje ki kâpekyingiat?” ⁵ Yawu sâmu den biaek kinop. Yawu kinop yakât Pilatoje ekmu sânje olop.

Pilatoje Yesu muâkgât sâmu hârewangiop.

(Mataio 27:15-26 Luka 23:13-25 Yoane 18:39-19:16)

⁶ Otmu Tihit tihit hombanj ârândânjâk Pilatoje yuwu otminiop. Lok tosa otjetâ pâi emetjan katyekjetâ tatminiwi yapâ gâtje âlâ me âlâhât lohimbije nângâjetâ dopjan otmu lok âlâ holañbuat sâminiwi ya holañyekmu geminiwi.

⁷ Yâhâ sâp yan lok bâleje âlâ, kutje Barawa sâmu, yâkne kapam ahowiân lok âlâ kumu muop. Yakât otmâ pâi emetjan mem katjetâ tatmâ gaop. ⁸⁻¹⁰ Yawu gârâmâ Pilatoje yuwu nângâop. “Lohimbi dondâje Yesuhât nângâjetâ yahatmap. Yakât otmâ hotom umai ya yengât kunlipyejanje nângâjetâ bâlemu yanak muâkgât sâmu hârewangim nâhâlen mem takai.” Yawu nângâop. Yâhâ lohimbi kingitje orowâkne yâkâlen ari menduhuakmâ pâi emetjan tatbi yapâ gâtje âlâ holañmu giâkgât ekuwi. Ekujetâ yuwu sâmu âiyongop. “Nâje Yura yengât lok kutdâ yu holañmune giâkgât nanjai me bia?” Yawu sâmu âiyongop.

¹¹ Yawu sâmu âiyongomu hotom uminiwi ya yengât kunlipyejanje lohimbije Pilato ekujetâ Barawa holañmu giâkgât engatyejan gewi. Yakât otmâ lohimbi yaje Barawa holañmu giâkgât ekuwi. ¹² Yawu ekujetâ Pilatoje yuwu sâmu âiyongop. “Yawu gârâmâ yengât lok kutdâ yakât girawu otbangiwomgât nanjai?” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâmu yahatmâ den yuwu halahum sâwi. “Yâk howanân kum kânângânjêta muâk.”

¹⁴ Sâjêta sâop. “Wuân otmu bâleopgât yawu yai?” Yawu sâmu âlâkuâk yahatmâ sâwi. “Howanân kum kânângânjêta muâkgât nanjain.” Yawu sâmu sâmu hârewi.

¹⁵ Otmu Pilatoje lohimbi yaje ikjahât nângânjêta yahalâkgât lauyenan mem tembe lâulipje ekyongomu Barawa holarjêta gem ariop. Otmu Yesu mem kândâtje lawitjêta heprjak kirj pisilirj sâop. Yawu otjêta Pilatoje hângânyongomu howanân kujêta muâkgât mem ariwi.

Tembe lâulipjaje Yesu mem âlâlâ otbangjiwi.

(Mataio 27:27-31 Yoane 19:2-3)

¹⁶ Tembe lâulipjaje yahatmâ Yesu mem ya pilâm emet âlâen katjêta talop. Yawu otmâ tembe lâu bukulipje meyekjêta ga menduhuakbi. ¹⁷ Menduhuakmâ hâk katipje kâkâlep, kuriñ takop takop yamâ lok kutdâje mânunjakmâ manminiwi yawuya mem mânunbangjiwi. Yawu otmâ tâk âlâ sâtnje metje, hatman yawuyaje mem gojogongum lok papato yengât njerendeñ ya dop kum kunjan kepeim âlihithbangjiwi. ¹⁸ Yawu otbangjim gotjan ba senjan gem giriñbangjim yuwu sâmu ekuwi. “Bâe, Yura yengât lok kutdâ pato. Yakât otmâ torokatmâ mangât nanjain.” Yawu sâmu senjan gewi. ¹⁹ Senjan gem kundenjan tâpguwi. Tâpgum kapam âlâ mem kunjan lawitbi. ²⁰ Senjan geñjêta dopjan otmu hâk katipje kuriñ ya mem tuhum pilâm ikje hâk katipje mem mânunbangjim yanjak mem howanân kum kânângâne sâmu dâim ariwi.

Yesu howanân kuwi.

(Mataio 27:32-44 Luka 23:26-43 Yoane 19:17-27)

²¹ Dâim mâtâwân arim tatjêta lok âlâ takamu ekbi, yamâ kutje Simon sâmu, Alesande yet Lupu yetgât âwâyetje. Yâhâmâ Kirene hânân gâtje. Mem tetem Yesu wâtje houñ sâopgât sâwanjêta Yesuhât howan ya tângum mem lâumu orowâk ariwi. ²² Ari hân âlâ, kutje Golihata sâmu, yan ariwi. Kut yakât topjeâmâ “Lok Kunje Hahitje,” yawu.

²³ Yan ari Yesuje hâhiwin dondâ nângâmapgât wain to otmu to njasin bâleje, kutje Miri sâmu, ya orop menduhum gâim wanjêta nemu njasinbangjimu ukum pilâop. ²⁴ Ukum pilâmu yakât hâk katipje tuhum pilâmâmâ ikje howanân kum kânângânjêta kinmu hâk katipje ya mem “Âlâje miakbuap?” sâmu mem ketetmâ katbi. Mem ketetmâ katjêta tatmu pepa duhatmâ tipi tapi tuhum kutyeje ikjiâk ikjiâk yan kulemgum amañan mânunjêta giop. Mânunjêta gemu mem gulip malap tuhum yapâ pepa âlâ menjêta kut teteop yaje miahop. Yawu otbi. ²⁵ Yâhâ omoñânâk 9 kilok otmu yan howanân kum lâum kânângâwi.

²⁶ Yawu otmâ howan yakât kunjan yuwu kulemgum katbi. “Lok yuâmâ Yura yengât lok kutdâ.” Yawu sâmu kulemguwi. ²⁷ Otmu sâp yanâk lok komborâ yâhâp yotgom lâum kânângâyelekjêta nombot nombot kinowot. ²⁸ Yawu otbi yan Anitâje emet inânjan den sâop yakât bonje teteop. Den yamâ yuwu. “Nâje nine hoñ bawa hângângumune gemu lohimbiñe ekjêta lok bâleje yawu olop.” Yakât bonjeâmâ lok bâleje yâhâp orop yongom lâum kânângâyekjêta kinbi.

²⁹ Otmu lohimbi nombotjaje mâtâp ya watmâ howan hâlâñmâ arim takawije Yesu ekmâ lauyeje butelim yuwu sâwi. “Bâe, gâje emelâk yuwu sârâ nângâwin. “Opon kâmbukje yamâ nâje liakum hilâm kalimbu biwiñan tuhum manguwom,” yawu sârâ nângâwin. ³⁰ Yawu gârâmâ howanâmbâ kâpehkmâ ge.” Yawu sâwi.

³¹⁻³² Yawu sâjêta benje hotom uminiwi ya yengât kunlipyeje otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwiñe senjan gem yuwu sâmu alahuwi. “Lok yuâmâ Anitâje hângângumu ge Yura nengât tihitnenje otmâ kutdânenje mansap sâmai. Lok yuje lohimbi nombotje tânyongmu ekmain. Yâhâ girawu otmâmâ ikjeâmâ ki tânahom howanâmbâ kâpehkmâ giap? Kâpehkmâ gemu eknom otmuâmâ biwinenje yâkâlen katmâ tem lâuwanginom. Yâhâ ki kâpehkmâ gewuawâmâ yuwu sânom. “Âo, lok yuâmâ imbiâk otmap.” Yawu sânom.” Yawu sâmu senjan gewi. Senjan geñjêta lok bâleje yotgom kânângâyelekjêta nombot nombot kinowot yâkje gurâ yawuâk senjan giowot.

Yesu muop.

(Mataio 27:45-56 Luka 23:44-49 Yoane 19:28-30)

³³ Otmu hilâm kârikjan, 12 kilok olop yan, Anitâje nângâmu emetsenje ya omoŋ sahalop. Omoŋ sahakmâ yapâ ari emetsâpŋe 3 kilok otmu emet lajinge âlâkuâk pilâop. ³⁴ Yawu otmu Yesuje kândâtje kuwihakmâ Yura nengât denân yuwu sâm halahuop. “Eli, Eli lama sapaktani,” yawu sâop. Sâop yamâ topŋe yuwu. “O, Awonŋ, wongât nângâm kâkâsuk otmâ betnihiat?” Yawu sâop.

³⁵ Yawu sâmu lohimbî nombotŋaje nângâm tâpikgum yuwu sâwi. “Eliahât mon sâm ahom kuakmâ tap.” ³⁶ Yawu sânetâ hohetyejan gâtje âlâŋe sururuk sâm ari sângum âlâ mem nak bâtbâtje potonjan pân pân kepeim yaŋe wain to bâleŋe yan katmâ mem yâhâ laujan kalop. Yawu otmâ bukulipŋe yuwu sâm ekyongop. “Eliaje himbimâmbâ ge tânguâkgât nângâm kutje kunsap mon?. In ekne.” Yawu sâop. ³⁷ Yawu sâmu Yesuje den kârikje halahum yaŋak muop.

³⁸ Otmu emelâk lohimbî inŋaje opon kâmbukje yakât biwiŋe ekmai sâm sângum kâlêp pato hikujetâ ya kâtâpŋuminiop. Sângum yaŋe pânambâek tok sâm hâreakmâ nombot nombot otmu tetekjan olop.

³⁹ Yesu muop sâp yan tembe lâu ya yengât kunyeŋe âlâ hâlâŋmâ kinopŋe ekmu âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâop. “Lok yuâmâ Anitâhât nanŋe bulâŋe.” Yawu sâop.

⁴⁰ Otmu imbi nombotŋe perej pilâm endâŋân ba kinbi ya yengât hohetyejan kinbi ya yengât kutyeŋe Salome, otmu âlâmâ Maria, Matala kapiân gâtje, otmu âlâmâ Mariahât kut nambeŋe otmu yakât nanyâhâtje yâhâp, kutyetje Yose otmu imiŋe Yakowo yâhâmâ lok sihan. ⁴¹ Imbi yongonsan yamâ Yesu orop Galilâia hânân manmâ hoŋ bawangim gawi. Yâhâ imbi nombotŋeamâ Tihit tihit hombaŋ ya ekne sâm Yerusalem kapiân Yesu orowâk yâhâwi yaŋe kinbi.

Yesu lâum ari hanguwî.

(Mataio 27:57-61 Luka 23:50-55 Yoane 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Otmu lok âlâ, kutje Yosep sâm, yakât topŋeamâ yuwu. Lok yamâ Arimata kapi yapâ gâtje. Emelâk Parisaio, Sarukaio otmu Yura nengât papatolipnenŋaje yak orop menduhuakmâ den otminiwi. Yakât otmâ lohimbî sesengâlâkŋe nângawangijetâ yahalop. Otmu Anitâje ikje hoŋ bawa hângângumu ge Yura nengât lok kutdâ otmâ tihitnenje otmâ yâhâwuap yakât biwiŋaje mem mambotmâ manmâ gaop. Topŋe yawu. Yâhâ Yesuje muop yan lohimbî kerekje Tihit tihit Hombaŋ emet haŋ sâmu tetewuap yakât nângâm sot kâlê otmu senje âlâlâ mem dinŋan tuhuwi. Yakât nângâm Yosepŋe ikje hâkŋahât tihitŋe ki nângâm Yesu lâum ari hanguwe sâm Pilatohâlen ari tetewangioŋ. “Yesu muap,” sâm ekumu nângâm Pilatoŋe engat yâhâp olop. Yakât otmâ tembe lâu âlâŋe ari ekmâ taka sâmu nângâwe sâm hoŋ hângângumu ariop. ⁴⁵⁻⁴⁶ Ari ekmâ âwurem taka “Emelâk muap,” sâm Pilato ekuo. Ekumu Pilatoŋe Yosep nângawangioŋ. Nângawangimu yakŋe sângum kaok âlâ puluhuop. Yawu otmâ bukulipŋe meyekmu ari howanâmbâ Yesu mem sângum yaŋe katipguwi. Katipgum lâum ari kât mâtâpŋe âlâ, dikin yawuya, yamâ emelâk kusânmâ mem tingâloŋetâ kinop yan lâum ari katbi. Lâum ari katmâ kât âlâ lâum hâpunjetâ ba mâtâpŋe ya maŋguop. ⁴⁷ Maŋgumu ariŋetâ Maria Matala kapiân gâtje otmu nambeŋe, Yose mâmâŋe, orop yan tatmâ ehawot.

16

Yesuje mumuŋambâ yahalop.

(Mataio 28:1-8 Luka 24:1-12 Yoane 20:1-10)

¹ Tatmâ nângâ nângâ sâp ya pesuk sâmu Maria Matala kapiân gâtje, nambeŋe ya Yakowo mâmâŋe, otmu Salome yakŋe Yesu pirinom sâm kendiŋân ari to kukŋe suk suk âlâ puluhuwi. ² Puluhum emet âlâen yâhâ iwi. Otmu haŋ sâmu yahatmâ sumâŋen ariwi. Mâtâwân arim yeŋiâk alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. ³ “Yâhâlen kât pato nandoroŋe hâpunjetâ mâtâpŋe ya maŋguop. Yakât otmâ âlâŋe tânnonngom kât ya hâpunjetâ kâlêhen banom?” Yawu sâwi. ⁴ Yawu sâm alahum ariwi. Ari senyeŋe pilâm eksain mâne kât pato

ya emelâk hâpunjetâ mâtâpne ya teteknan kinmu ekbi. ⁵Ekmâ kâlehen yâhâwi. Kâlehen yâhâm lok sihan âlâ hâk katipne kaok kâlep mânunahop yanje tatmu ekbi. Ekmâ umutyene ariop.

⁶Lok yanje yuwu sâm ekyongop. “Yen kingityenahât ki otjet. Yesu Nasaret amboje howanân kuwi ya ekne sâm takai ya nanjan. Yâhâmâ yuân ki tap. Emelâk mumunambâ yahatmâ arap. Ga gewâkneâk ekjet. ⁷Ekmâ arimâmâ Petoro otmu hoj bawalipne nombotje ya yuwu sâm ekyongonomai. “Yâhâmâ emelâk mumunambâ yahatmâ Galilaia hânângen ari tap. Yawu gârâmâ yen yawuâk ari yâk penewanginomai.” Yawu sâm ekyongonomai.” Yawu sâop.

⁸Yawu sâm ekyongomu kingityenahât otmâ kâi bâtyene sân sân sâm yapâ pilâm sururuk sâm ba ariwi. Ari lohimbî nombotje yakât ki ekyongowi.

Yesuhât den pat âlepne Marekoje kulemguop yakât den potonje âlâ lok âlâne yuwu kulemguop tap.

Yesuje Maria Matala kapiân gâtje tetewajgiop.

(Mataio 28:9-10 Yoane 20:11-18)

⁹Tatmâ nângâ nângâ sâp ya pesuk sâop. Gârâmâ emet harj sâmu yanâmâ Yesuje mumunambâ yahalop. Otmu Maria Matala kapiân gâtje, ikjak emelâk weke bâleje nombolân yâhâp watyekmu yâkâlembâ gahaeakmâ ariwi. Anjoân yâkâlen tetewajgiop. ¹⁰Tetewajgimu yanâmâ yâkne ari Yesuhât hoj bawalipne menduhuakmâ yâkât we bâle nângâm tatbi ya yuwu sâm ekyongop. ¹¹“Yesuje mumunambâ yahatmâ tetenihiap,” sâm ekyongomu nângâjetâ porap olop.

Yesuje hoj bawayâhâtje yâhâp teteyitgiop.

(Luka 24:13-35)

¹²Otmu yakât kaknan Yesuje hoj bawayâhâtje yâhâp mâtâwân teteyitgiop. Teteyitgimu ekmutâ kun kundenjanje âlâ olop. ¹³Lok yanje ekmâ âwurem sururuk sâm ari bukulipyetje yakât ekyongomutâ nângâjetâ yawuâk porap olop.

Yesuje hoj bawalipne den bânje ekyongop.

(Mataio 28:16-20 Luka 24:36-49 Yoane 20:19-23)

¹⁴Otmu sâp âlânenâmâ Yesu hoj bawalipne kâiân konok hârohâk menduhuakmâ sot nem tatbin. Nem tatmunje Yesuje teteningiop. Otmu mumunambâ yahatmu ekmâ taka bukulipnenjanje eknongonetâ nângâmunje porap olop yakât Yesuje den sâningiop.

¹⁵Otmu yuwu sâm eknongop. “Den kâsikum yingim gan yu mem hânjan kulemjan ari lohimbî kâsikum yinginomai. ¹⁶Kâsikum yinginetâ nângâjetâ bonje otmu biwiyenjanje nâhâlen kepeinetâ toen katyeknomai. Lohimbî yamâ sâp pato tetemu âwurem ge meyekmune orowâk tatmâ yâhâmbisâin. Yawu gârâmâ lohimbî nombotjanjeâmâ nâhât den pat ya nângâjetâ ki bonje otmu biwiyene alitmâ mannomai yamâ sâp patoen Anitâje matje umatje yingimu menomai.

¹⁷Lohimbî nâhâlen biwiyenjanje kepeim mannomaijeâmâ nâhât wâtnan kinmâ kulem topne topne yuwu menomai. Nâhât wâtnan kinmâ weke bâleje watyekjetâ gahaeakmâ arinomai. Otmu nimbilamyene purik sâmu den anjo sânomai. ¹⁸Otmu sâtnje metje topne topne otmu hambe gumbanje ki hilipyongonetâ munomai. Otmu lohimbî kundat umatje teteyingiwuap ya gurâ tânyongonetâ âlepne otmomai.” Yawu sâm eknongop.

Yesu hibimân yâhâop.

(Luka 24:50-53 Aposolo 1:9-11)

¹⁹Yawu sâm eknongomu pesuk sâmu Anitâhâlen âwurem yâhâop. Yâhâmu Anitâ âwâne orop dop konohâk tawot. ²⁰Otmu yakât kaknan kutdânenjanje mâmâje otningimu kapi tipi tapi tatmâ arap ya hawamgum yâkât den pat âlepne lohimbî ekyongom manbin. Yawu otmâ kulem topne topne memunje ekmâ den pat ya nângâjetâ bonje olop.

Luka Yesuhât Den Pat Âleppe Lukaŋe kulemguo.

O bukune Teopilo,

¹ Yesuŋe hohetnenŋan manmâ kulem toppe toppe memu lohimbî yâk orop manmâ ya ekbiŋe den pat âleppe ya kâsikumu ningiwi. ² Den pat ya lok sesengâlâkpe kulemguiwi. ³⁻⁴ Otmu nâŋe gurâ den pat ya topŋambâek nâŋgâm hengeŋgum kulemgum katgihian. Yakât otmâ pepa yu sâlikumâmâ arŋoân Yesuhât den pat kâsikumu gihiwi ya nâŋgâm hengeŋguwuat. Den pat ya yuwu tap.

Aŋelo âlâŋe Sakaria yâkâlen teteop.

⁵ Emelâk lok kutdâ âlâ, kutpe Herot sâmu, yâkpe Yuraia ambolippe yengât kunyeppe otmâ galemyongom manop. Sâp yan Anitâhât hotom uminiwi ya yengâlen gâtpe lok âlâ, kutpe Sakaria sâmu. Yâhâmâ Awiahât senâmbâ gâtpe. Yâkpe imbi âlâ, kutpe Elisapet sâmu, ya miop. Yâhâmâ Aron yâkât senâmbâ gâtpe. ⁶⁻⁷ Otmu lohimbî yupe inâk kâsi manmâ gam sombo olowot. Yawu manmâ tem lâuwangim gamutâ Anitâŋe yelekmu ârândâŋ olop.

⁸ Yâhâ Anitâhât hotom uminiwiŋe amboŋan amboŋan hotom um gaminiwi. ⁹ Otmu hotom u uhât sâp ya tâlâhumu Sakaria mem katpetâ opon kâmbukŋahât biwiŋe âlâen yâhâ hotom uop. ¹⁰ Hotom uop sâp yan lohimbî nombotŋape opon kâmbukpe yakât dâmân kâlâhen yâhâ kinmâ Anitâ ulitguwi. ¹¹ Ulitgum kinpetâ Anitâhât aŋelo âlâ, kutpe Gawirie sâmu, hotom uminiwi yakât alata bonâŋgen tetem kinop. ¹² Tetem kinmu Sakariaŋe ekmâ pârâk pilâop.

¹³ Yawu otmu aŋelo yape yuwu sâmu ekuop. “Sakaria, ki kinŋitgahât ot. Imbihape naom miâk nâŋgâm Anitâ ulitgum gamat. Yakât otmâ Anitâŋe nâŋgâhîhimu imbihape naom membuap. Naom yakât kutpe Yoane sâmu kunbuat. ¹⁴ Tetewuap yan lohimbî kinŋitpe orowâkpe yet orop herone nâŋgawanginomai. ¹⁵ Nanyetpe yape tem lâuwangim manmu Anitâŋe nâŋgawangimu ârândâŋ otbuap. Târârâhâk manmâ to kârikpe ki nembuap. ¹⁶ Yawu manmu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakpe mâmâŋe otbangimu Isirae lohimbî kuwiyekmu Kutdâ Anitâhâlen biwiŋeŋe kepeim mannomai. ¹⁷ Emelâk embânŋan Anitâhât poropete âlâ, kutpe Elia sâmu, yape yâkât wâtŋan kinmâ yu ya otminiop ya Anitâŋe ekmu ârândâŋ otminiop. Yakât doppeâk nanyetŋape manmâ Kutdâhât mâtâp mewangiwuap. Yâhâ âwâlipyeppe nan baralipyeppe kuk otyingimai ya biwiŋe mem huruŋ tuhuyingimu kaok oranginomai. Otmu lohimbî kunyeppe kârikpe otmâ Anitâhât den kumai ya ekyongomu orotmemeyeppe bâleŋe pilâm tem lâuwangim mannomai. Nanyetŋape yawu otmâ Kutdâhât mâtâp mewangiwuap. Yawu.”

¹⁸ Yawu sâmu, Sakariaŋe yuwu sâmu âikuop. “Net emelâk sombo oait. Yakât otmâ gâhât den ya nâŋgâm biwi yâhâp oan. Girawu otmâ yakât nâŋgâmunne bulâŋe otbuap?” Yawu sâop.

¹⁹ Sâmu sâop. “Ahonakmune nâŋgâ. Nâ Gawirie, Anitâhât horŋ bawangiman. Yâkpe hâŋgânnohomu ge den yu ekgohoan. ²⁰ Yawu gârâmâ den ekgohomune nâŋgâm biwi yâhâp oat yakât matpe den biaek manbuat. Yâhâ den ekgohoan yukât bulâŋe tetewuwânâk lauhe hâreakmu den otbuat.” Yawu sâmu yanâk biatmu, lok sombo ya ikŋiâk kinop.

²¹ Lok sombo ya opon kâmbukŋan yâhâ sâp kâlep talop. Yakât otmâ lohimbî yaehen kinbiŋe “Girawu otmâ kâihumborŋ ot tap?” sâmu mambotbangiwi. ²² Yawu otjetâ yâk yengâlen ge den ekyongowe sâmu otmu enŋatpe manguakmu kopa olop. Kopa otmâ kinmu ekmâ yuwu sâwi. “Opon kâmbukŋan yâhâmu Anitâŋe biwiŋe mem purik pilâwangimu kulem âlâ tetemu eksap mon?” Yawu sâŋetâ den sâwe sâmu bātŋarjak kai toka olop.

²³ Otmu nep sâpne pesuk sâmu kapiân âwurem gem ariop. ²⁴⁻²⁵ Otmu yakât kakran imbiŋe ya tepne olop. Tepne otmâ yuwu sâop. “Anitâ Kutdâne nângânihimu tepne oan yakât otmâ ki arulakbom.” Yawu sâm emetjanâk tatmu emetsenŋe mome pesuk sâop.

Aneloŋe Maria yâkâlen teteop.

²⁶ Emetsenŋe mome pesuk sâmu yan, Anitâne aŋelo, kutŋe Gawirie, ya yâhâpne hângângumu giop. Hângângumu ge Nasaret kapi Galilaia hânân tap yan imbi sihan âlâ, kutŋe Maria sâm, ya tetewangio. ²⁷ Yâhâ imbi sihan ya Dawitihât senâmbâ gâtŋe yakât otmâ lok âlâ, kutŋe Yosep sâm, yâkât pat kuwangiŋetâ manop. ²⁸ Aŋelo yaŋe tetewangim yuwu sâop. “Anitâne nângâhihim mâmâŋe otgihiap yakât otmâ biwiŋane heronŋe otbuat.”

²⁹ Yawu sâm ekumu nângâm kiwilim biwiŋane yuwu nângâop. “Den eknohoap yakât toŋne girawu?”

³⁰ Biwiŋane yawu nângâmu yuwu sâm ekuop. “Anitâne nângâhihiap. Yakât otmâ biwihe sânduk sâek. ³¹ Gâŋe tepge otmâ naom membuat yâkât kutŋe Yesu sâm kunbuat.

³² Lohimbiŋe yâkât nângâwangiŋetâ yahatmu “Anitâ pato nandoronŋe yâkât nanŋe” sânomai. Otmu emelâk embânân Kutdânenŋe Anitâne tâmbânenŋe Dawiti lok kutdâ sâm katmu bukuliŋne galempongom manop. Yakât dopŋeâk Anitâne nange âi sâm waŋmu

³³ Yakop sen nengât kunnenŋe kinmâ tihitnenŋe otbisâp.” Yawu sâop.

³⁴ Sâmu sâop. “Nâ lok orop ki mansan. Yakât otmâ den yat yakât bulâne girawu tetewuap?” Yawu sâop. ³⁵ Sâmu sâop. “Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwihan gemu Anitâne mâmâŋe otgihimu tepge otmâ naom membuat. Yakât otmâ naom ya koko salehâk manbuap. Yawuhât lohimiŋe ekmâ kutŋe “Anitâhât nanŋe” sâm kunomai.

³⁶⁻³⁷ Den âlâ torokatmâ sâmune nângâ. Anitâne yu ya otbe sâm yakât ki hâum pâpŋumap. Yawu otmâ bukuhe Elisapet kâsi manmâ gamap ya nângâwangimu tepne otmâ manmâ gamu emetsenŋe nombolân konok pesuk yap. Imbi kâsi sâmai ya yawu tetewangiap.” Yawu sâop.

³⁸ Sâmu sâop. “Nâ Kutdâhât hoŋ bawa imbi. Yakât otmâ den yat ya bulâne teteâkgât nanŋan.” Yawu sâmu aŋeloŋe pilâm ariop.

Mariaŋe Elisapet arim ehop.

³⁹ Sâp kâlep ki otmuâk Mariaŋe Sakaria imbiŋeit yetgâlen ariwe sâm kapiŋe pilâm kapi âlâ Yuraia hân yakât halângen tap yan ariop. ⁴⁰ Yan arim yâk yetgât emelan yâhâm Elisapet ekmâ heronŋe otbangio. ⁴¹ Heronŋe otbangimu yanâk tepne kâlêhen naom talop yaŋe kâlâwahomu nângâop. Yawu otmu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Elisapet mâmâŋe otbangimu bukuŋe yuwu sâm ekuop. ⁴²⁻⁴³ “O bukune, Anitâne gâ nângâhihim mâmâŋe otgihiap. Yakât otmâ imbi kerekŋe gâhât nângâhihiŋetâ yahatbuap. Otmu naom membuat ya Anitâne mâmâŋe otbangimu tihitnenŋe otmu Kutdânenŋe sâm tem lâuwangim mannom. Nâmâ imbi inŋe mansan. Yamâ gâŋe nâhâlen takarâ nângâmune âlâ kândâkdâ oap. ⁴⁴ Taka nohondâ yanâk naom tepnan tap yuŋe kâlâwahomu nanŋan.

⁴⁵ Otmu den âlâ torokatmâ sâmune nângâ. Anitâne aŋelo âlâ hângângumu ge den ekgoŋop yakât bulâne tetewuap yakât nângâm biwi yâhâp ki oat. Yawu otmâ biwi heronŋe nanŋat.” Yawu sâop.

Mariaŋe Anitâ mepaem heronŋe otbangio.

⁴⁶ Yawu sâmu Mariaŋe yuwu sâm ekuop.

⁴⁷⁻⁴⁸ “Nâ Anitâhât hoŋ bawa mansan. Yawu gârâmâ Kutdâne Anitâ tihitnenŋe otmapŋe nângânihim mâmâŋe otnihap. Yakât otmâ lohimi komotŋe komotŋe tetem mannomaiŋe nâhât nângâŋetâ yahatmu “Anitâne nângâwangiap,” sânomai. ⁴⁹ Anitâ Manman koko salek Amboŋane mâmâŋe otnihim kulem miap yukât nângâmune ewe membe otmu mepaem mansan. ⁵⁰ Otmu lohimi âlâ me âlâne Anitâhât nângâm tem lâuwangimai ya wawayekmap. ⁵¹ Wâtŋe pato nandoronŋe tatbangiap. Yakât otmâ yu yakât ki pâpŋumap. ⁵² Lohimi yeŋe erŋatyerŋeâk watmâ manmâ hâkyerŋe mepaeak-mai ya mem ge katyekmap. Otmu lok kutdâlipyerŋe lohimi mem bâleyekmai ya mem ge katyekmap. Mem ge katyekmâ lok geheŋe ya mem yâhâ katyekmap. ⁵³ Otmu

lok iri sikumyeŋe orowâk ya misihem manmai ya mem ge katyekmu umburuk otmâ manmai. Yâhâ lohimbî po manmai ya tihityeŋe otmâ sot kâle yingimâp. ⁵⁴Emelâk embânân tâmbâlipnenŋe yengât pat kuyingiop ya mem mete tuhum Isirae lohimbî nengât tihitnenŋe otmâ gamap. ⁵⁵Yawu otmâ tâmbânenŋe Awaraham yâkât pat kuwaŋgiop. Pat yakât bulâŋe nen yâkât sen nengâlen teteap. Yawu.” Yawu sâop.

⁵⁶Mariaŋe yawu sâm Elisapet ekuop. Otmu yâk orop manmu emetsenŋe kalimbu pesuk sâmu kapiŋehen âwurem ariop.

Yoane teteop.

⁵⁷⁻⁵⁸Maria âwurem ariop yakât kakŋan Elisapetŋe nanŋe miop. Yâhâ Kutdâŋe nâŋgâwaŋgimu nanŋe miop yakât nâŋgâm hep torehenlipŋe otmu kapi ambolipŋaŋe heronŋe nâŋgâwaŋgiwi.

⁵⁹Otmu hilâm nombolân kalimbu pesuk sâmu yan hep torehenlipŋaŋe menduhuakmâ naom yakât hâkŋahât undip tuhuwaŋgine sâm, âwânŋe Sakaria, yâkât kutŋe membuap sâwi. ⁶⁰Yawu sâŋetâ mâmânŋaŋe kuyingim yuwu sâop. “Bia, kutŋe Yoane sâm kunom.” Yawu sâop.

⁶¹Yawu sâmu yuwu sâm ekuwi. “Âlepŋe yat yamâ bukulipŋe me hep torehenlipŋe yengât kut âlâ yawuya ki tap.” ⁶²Yawu sâm kuwaŋgiwi. Otmu “Âwânŋaŋe girawu naŋgap?” sâm bâtyeŋaŋe kai toka otmâ tape kiripi mem waŋbi.

⁶³Tape kiripi mem waŋetâ yuwu kulempuop. “Kutŋe Yoane sâm kunom,” yawu kulempuop. Kulempumu ekmâ nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ olop. ⁶⁴Yawu otmâ Sakariahât laŋe hâreakmu Anitâ mepaeop. ⁶⁵⁻⁶⁶Yawu otmâ Anitâŋe naom ya mâmânŋe otbaŋgim ikŋe den biwiŋan katmu lohimbî ekyongowuap yakât sâm mepaeop. Kulem yawu teteop yakât nâŋgâŋetâ sâtŋe otmu kapi ambolipŋaŋe yakât den pat sâm haok tuhuŋetâ lohimbî Yuraia halâŋen manmâ ariwiŋe nâŋgâm yuwu sâm alahuwi. “Naom yu lok otbuawân girawu otbuap?” Yawu sâm nâŋgâwi.

Sakariaŋe Yesuhât sâm ekyongop.

⁶⁷Sakariaŋe Anitâ mepaeop yan Wâtŋât mâmânŋahât Heakŋe biwiŋe mem hewewer tuhumu yuwu sâop.

⁶⁸⁻⁶⁹“Ambonenŋe Anitâŋe nen lohimbilipŋe manman bâlenŋambâ menenekmâ tihitnenŋe otbe sâm tâmbânenŋe Dawiti yâkât senâmbâ gâtŋe âlâ kânâŋgâwuap. Yawu otmâ mâmânŋe otbaŋgimu yâkŋe manman âlepŋan katnenekbuap. Yakât otmâ mepaene. ⁷⁰⁻⁷¹Yâhâ kasalipnenŋaŋe nongom itit kiom tuhuningimailhât sâreerenenekmâ tihitnenŋe otmu mannom. ⁷²Yakât nâŋgâm emelâk embânân tâmbâlipnenŋe yengât pat kuyingiop yakât ki nelâmpuop. Ya mem mete tuhum poropetelipŋe ekyongomu kulempuwi. ⁷³⁻⁷⁴Yâhâ yâkŋe kasalipnenŋe yengât bâtyeŋambâ menenekmu biwinenŋe sânduk sâm tem lâuwaŋgim manmâ yâhânogât pat Awarahamgât kuwaŋgiop. ⁷⁵Yakât otmâ nen Isirae lohimbîŋe tem lâuwaŋgim ki kiŋitnenŋahât otmâ manmâ yâhânôm. Yawu otmâ uwawaŋŋe bia manmunŋe nenekmu ârândâŋ otbuap.” Yawu sâm mepaeop.

⁷⁶⁻⁷⁷Otmu den âlâ torokatmâ nanŋahât yuwu sâm ekyongop.

“Nanne yuŋe Kutdâneneŋe kulet sâwaŋgim ari mâtâp mewangiuwâp. Otmu nenŋe orotmemenenŋe bâleŋe bet pilâm Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeimunŋe tosanenŋe pilâningiuwâp yakât den eknongomu nâŋgânôm. Yakât otmâ lohimbî biwihâlâkŋe yâkât nâŋgâŋetâ yahatmu “Anitâ yahat yahatŋe yâkât poropete” sânomai. ⁷⁸Yakât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Nen omoŋ bâleŋan dop yawu manmain. Yâhâ emet haŋ sâwe sâm otmap yanâmâ pitu kâmŋe papato yaŋe tetemu tatmâ yaŋak emet haŋ sâmap. Emet haŋ sâmu emetsenŋe ga takamap. ⁷⁹Yakât dopŋeâk Anitâŋe kaok nâŋgâningim ikŋe hoŋ bawa himbimâmbâ hâŋgângumu ge ikŋe laŋinŋe biwinenŋan pilâmu haŋ sâningimu yâkât mâtâp watmâ yâhâmunŋe manman kârikŋan katnenekbuap. Yawu.”

Sakariaŋe yawu sâm ekyongop.

⁸⁰ Otmu naom ya kâiŋe hâwimu lok otmâ nâŋgân nâŋgânŋe keterakbangiop. Yawu otmâ âwânge mâmânge pilâyelekmâ ari lok ki manmaiângen manop. Yan ari manmâ Isirae lohimbî hohetyenjan âwurem taka âi tuhuwuap yakât mambotmâ manop.

2

Yesu teteop.

(Mataio 1:18-25)

¹² Yâhâ Elisapetŋe nanŋe Yoane miop sâp yan kiap pato âlâ, kutŋe Kurinio sâm, yâhâmâ Siria lohimbî yengât kunyeŋe pato manop. Otmu Roma lok yengât lok kutdâ âlâ manop, kutŋe Ahusto sâm. Yâkŋe puwâk lohimbî amon mansai ya yengât dop nâŋgâwe sâm olop. Yakât otmâ Roma yengât amutgen lohimbî hân âlâen âlâen tatmâ ariwi yengât kutyeŋe kulemgunomaihât den katyŋgim ariop. ³ Yakât otmâ lok kerekŋe kutyeŋe katne sâm kapiyeŋe tâmbâŋan ariwi.

⁴⁵ Otmu emelâk embânjan Isirae yengât lok kutdâ âlâ manop, kutŋe Dawiti sâm, yâkŋe Yuraia hânân kapi âlâ, kutŋe Betelem, yan teteop. Yawu gârâmâ Ahustoŋe den katyŋgiop yan Dawitihât senâmbâ gâtŋe, lok âlâ, kutŋe Yosep sâm, yâku yawuâk kapiŋe tâmbâŋan ariop yamâ yuwu. Yosepgât imbi sâm pat kuwaŋgiwi, yamâ kutŋe Maria sâm, yâhâmâ tepdâek manop. Yawu gârâmâ orowâk kapiyetŋe, kutŋe Nasaret, Galilaa hânân tap, ya pilâm Betelem hân tâmbâŋan ariowot. ⁶ Arimutâ omoŋ otmu kapi yan lombanŋe ari emet iminiwi ya kândikum ariwiŋe gewâk meŋetâ pik sâop. Yakât otmâ emetgât ekmutâ biatmu bulimakaohât emetŋan yâhâ talowot. ⁷ Tatmutâ yanâk naom kâlâpgumu nanŋe miop. Mem bulimakaŋe sot kondoân neminiwi yan sâŋgumân katipgum katmu iop.

Lama galempongom tatbi yakât den pat

⁸ Otmu kapi ya gotŋan lok nombotŋanŋe bau âlâ, kutŋe lama sâm, ya galempongom tatbi. ⁹ Tatŋetâ yan Anitâhât aŋelo âlânŋe yâk yengâlen tetemu, yâkât laŋinŋanŋe siliŋ siliŋ sâmu ekâm umutyenŋe ariop.

¹⁰ Umutyenŋe arimu yuwu sâm ekyongop. “Kiŋgityenahât ki otŋet. Nânŋe den âilonggo ekyongowe sâm teteyŋgian. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. ¹¹ Anitânŋe ikŋe hoŋ bawa hânŋangumu ge sârereyekmâ tihityenŋe otbuap sâmai ya yiwerenŋe Dawitihât kapiân teteap. Yâkât kutŋe Kiristo. Yâkŋe kutdâyeŋe otmâ tihityenŋe otbuap yakât nâŋgâm lohimbî kiŋgitŋe orowâkŋe heronŋe otnomai. ¹² Otmu mâmânŋanŋe ŋanŋa ya sâŋgumân katipgum bulimakaŋe sot kondoân nemai yan katmu iap ya ari mem tetenomai. Ya mem tetenomai yan den ekyongoan yukât nâŋgâŋetâ bulânŋe otbuap.” Yawu sâm ekyongop.

¹³ Yawu sâm ekyongomu yanâk aŋelo kiŋgitŋe orowâkŋe tetem bukuyeŋe penewangim yuwu sâm Anitâ kiki mewangim mepaewi.

¹⁴ “Anitânŋe lohimbî yekmu ârândânŋ otmap yâhâmâ biwi sânduhân katyekmu buku oranginomai. Yakât otmâ yeŋe heronŋe otmâ Anitâ Himbim Amboŋe mepaenŋet.”

¹⁵ Yawu sâm kiki mewangim mepaem himbimân âwurem yâhâŋetâ lama galemguwiŋe yuwu sâwi. “Kutdânŋe aŋelo hânŋangumu ge den eknongoap. Yakât otmâ kapiân yâhâm ekne.”

¹⁶ Yawu sâm lama ya katyekmâ kapiân sururuk sâm yâhâ Maria, Yosep, nanyetŋe mem teteyekbi. Mem tetem yan Mariaŋe nanŋe ya sâŋgumân katipgum katmu iop ya ekbi.

¹⁷ Ekmâ yan aŋelonŋe teteyŋgim ŋanŋa yakât den pat ekyongomu nâŋgâwi ya ekyotgowi.

¹⁸ Ekyotgoŋetâ nâŋgâmutâ âlâ kândâkdâ olop. ¹⁹ Yawu gârâmâ Mariaŋemâ den ya nâŋgâm biwiŋan katmâ manop. ²⁰ Yâhâ Anitâhât aŋelonŋe lama galemŋe den ekyongop ya ekŋetâ bulânŋe otmu yâkŋe âwurem ari Anitâ mepaem heronŋe otbaŋgiwi.

Simion yet Hana yâk yetgât den

²¹ Yesu teteop yakât kakŋan hilâm nombolân kalimbu pesuk sâmu hâkŋahât undip tuhuwangim kutŋe Yesu sâm kumbi. Yâhâ Mariaŋe tepŋe ki olop sâp yan aŋelonŋe tetewangim kutŋe Yesu sâm kumbuat sâop ya watmâ kumbi.

Yesuŋe Kutdâhât hoŋ bawangiwuapgât Yosep yet Mariaŋe pat kuwaŋgiowot.

²²⁻²⁴ Isirae imbiŋe naom meŋjetâ hepyeŋe saŋ sâwuap yan salek otmâ mannomaihât Anitâŋe Mose den âlâ ekumu kulemgum katyŋgiop yamâ yuwu tap. “Âwâŋe mâmâŋaŋe kembâ me upu kutulup yâhâp mem hotom unihomawot.” Yawu tap. Den ya lâum Maria yet Yosepŋe Yesu lâum Yerusalem kapiân yâhâowot. Yâhâ emelâk Anitâŋe Mose den âlâ ekumu kulemgup yamâ yuwu. “Nanlipyeŋe kunŋe tetenomai yamâ Kutdâhât hoŋ bawâŋinomaihât pat kuwaŋginomai.” Den yâhâp ya lâum Yesu lâum opon kâmbukŋan yâhâowot.

²⁵ Sâp yan Yerusalem kapiân lok âlâ manop, kutŋe Simion. Yâhâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otbaŋgimu Anitâhât tem lâuwangim uwawapŋe bia manmâ gaop. Yawu manmâ Anitâŋe ikŋe hoŋ bawa hâŋgângumu ge Isirae lohimi tihityeŋe otmâ kasalipyeŋe watyekmu arinomai yakât mamotmâ manop. ²⁶ Yâhâ emelâk Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiŋan kioŋmu Anitâhât hoŋ bawaŋe tetem Isirae lohimi yengât tihityeŋe otbuap ya ekbuap yakât nâŋgâm biwi yâhâp ki olop. ²⁷ Aiop, Yosep yet Mariaŋe Yesu lâum opon kâmbukŋan yâhâowot sâp yan Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Simion mem hewewerŋ tuhumu yawuâk opon kâmbukŋan yâhâop. Yâhâ kinmu Maria yet Yosepŋe Anitâhât den lâum Yesu lâum yâhâowot. ²⁸ Yâhâmutâ ekyotgomu nanyetŋe warŋmutâ lâum yuwu sâm Anitâ mepaeop.

²⁹ “O Kutdâ pato, gâŋe nâŋgânihirâ yiwereŋe Isirae nengât tihitnenŋe otbuap yâk eksangât biwine huruŋ yap. Yakât otmâ inâk ki mumbom. ³⁰⁻³¹ Yâhâ naom yu pato otmu lohimi âlâ me âlâŋe yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim mannom yan gâŋe nengât tihitnenŋe otmâ manman âlepŋan mem katnenedkâ manmâ yâhânom. ³² Yâhâ pâku lohimiŋe manman âlepŋahât mâtâp ekmâ watnomaihât gâhât laŋingŋe biwiyenŋan pilâmu haŋ sâyiŋgiuwap. Yawu otmâ yâkâlen biwiyenŋe kepeim Isirae nengât heroge nâŋgâninginomai.” Yawu sâop.

³³ Yesu lâum yawu sâm Anitâ mepaeomu, âwâŋe mâmâŋaŋe nâŋgâmutâ âlâ kândâkdâ olop. ³⁴ Yawu otmâ Anitâŋe yâk yetgât nâŋgâyitgiâkgât Simionŋe ulitguop. Yawu otmâ mâmâŋe yuwu sâm ekuop.

“Sâmune nâŋgâ. Nen Isirae lohimiŋe nangahât nâŋgâmâmâ hionaknomgât Anitâŋe sâm kalop. Nombotŋe yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim manmâ manman kârikŋahât pat yakât bulâŋe menom. Yâhâ nombotŋeâmâ yâk betbaŋgim hiliwahonomaihât pat mannomai. ³⁵ Yawu manŋetâ Anitâŋe ikŋe kai toka sâm senyeŋan katmu kinbuap. Katmâ kinmu sâm ge katnomai ya yengât topyeŋe mem tetewuap. Yawu gârâmâ kuŋjetâ mumbuap yan we bâle pato nâŋgâuwat. Yawu.” Yawu sâm ekuop.

³⁶ Otmu Simionŋe den yawu sâm ekuop sâp yanâk imbi sombo âlâ Anitâhât den sâm tetem lohimi ekyongom manopŋe mem teteyehop. Imbi sombo yakât topŋe yuwu. Imbi yakât kutŋe Ana sâm, yâhâmâ Panue baratŋe, Asehât senâmbâ gâtŋe. Yâkŋe lokŋeit miakmâ manmutâ yambu 7 pesuk sâmu lokŋe muop. ³⁷ Lokŋe mumu ikŋe kambut manmâ gamu yambu 84 pesuk sâop. Yâhâ imbi sombo yaŋe omoŋe hilâmŋe opon kâmbukŋan tatmâ Anitâ mepaeminiop. Otmu sâp sâsâŋan sot barak manmâ ulitguminiop. ³⁸ Otmu yâkŋe naom ya mem tetem yâku yawuâk Anitâ mepaeop. Otmu Anitâŋe ikŋe hoŋ bawa hâŋgângumu ge Isirae tihityeŋe otmâ kasalipyeŋe watyekbuapgât nâŋgâm biwiyenŋe mem manbi ya Yesuhât ekyongop.

³⁹ Yâhâ Maria yet Yosepŋe Anitâhât den tiŋâk lâum hotom uwangimutâ pesuk sâmu opon kâmbukŋambâ ge Nasaret kapi Galilaia hânân tawân âwurem ariowot. ⁴⁰ Yan ari manmutâ naom ya Anitâŋe mâmâŋe otbaŋgimu kâiŋe hâwimu nâŋgân nâŋgânŋe keterahop.

Maria yet Yosepŋe Yesu dâim Yerusalem kapiân yâhâowot.

⁴¹ Yura yengât Tihit tihit Hombaŋ ya tâlâhumu Yosep yet Mariaŋe nanyetŋe orowâk Yerusalem kapiân yâhâwi. ⁴² Sâp yan Yesuâmâ yambuŋe kâiân yâhâp otbaŋgiop. ⁴³⁻⁴⁴ Hombaŋ ya ekŋetâ pesuk sâmu lohimi itoŋ galaŋ kapiyeŋehen arim kinbi. Sâp yan Maria yet Yosepŋe nanyetŋe ki ekmâ lohimi nombotŋe orop arap nâŋgâowot. Yawu nâŋgâm yetŋiâk Yerusalem kapi pilâm âwurem ariowot. Mâtâwân arim tatŋetâ nŋiŋ

sâop. Emet ñij sâmu bukulipyetje yengâlen ba pâinmutâ bialop. ⁴⁵ Emet hañ sâmu yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem ari iowot. ⁴⁶ Imutâ hañ sâmu pâinmâ opon kâmbukñan yâhâowot. Yâhâ lok Mosehât girem den lohimi kâsikum yingiminiwi ya yengât denyeye nângâm Yesuñe topñahât âiyongom talop yan mem teteowot. ⁴⁷ Otmu Yesuñe yâk orop den huhuwi ya lohimi yan tatbiñe nângâñetâ âlâ kândâkdâ olop. ⁴⁸ Yâhâ âwâñe mâmâñe mem tetem parâk pilâowot. Yawu otmâ mâmâñe yuwu sâm ekuop. “Net âwâheit pâingekmutje biatmu gorâ kakñan takait. Gâñe wongât otmâ mângâneleksat?”

⁴⁹ Sâmu sâop. “Nâñe awoññahât nep tuhuan ya emelâk nângâmbâwât. Yamâ wongât pâinnekmâ takawot?”

⁵⁰ Yawu sâmu nângâmûtâ ki keterakyitgiop. ⁵¹ Yamâ mâmâñeñemâ nanñahât den ya biwiñan katmâ nângâm gaop.

Yawu otmâ âwâñe mâmâñe orop Nasaret kapiân âwurem ari manmâ tem lâuyitgim manmâ gam kundenñe sânduk sâop. ⁵² Otmu Anitâñe mâmâñe otbangimu nângân nângânñe keterakmâ heñgeñguop. Yawu gamu lohimbñe ekñetâ âilonggo olop.

3

Yoaneñe âi topñe kalop

(Mataio 3:1-12 Mareko 1:2-8 Yoane 1:19-28)

¹ Roma yengât lok kutdâ âlâ, kutñe Tiwerio Sisa sâm, yâk kânângâñetâ lohimi kerek nengât kunneneñe pato otmâ galeyongomu yambu 15 pesuk sâop. Otmu sâp yan kiap âlâ, kutñe Pontio Pilato sâm, yâhâmâ Yuraia ambolipñe galeyongom manop. Yâhâ lok kutdâ âlâ, kutñe Herot, yâhâmâ Galilaia ambolipñe galeyongom manop. Yâhâ imiñe Pilip, yâhâmâ Ituria otmu Taroniti ambolipñe galeyongom manop. Yâhâ lok kutdâ âlâ, kutñe Lisania sâm, yâkñeñemâ Awilene kapi ambolipñe galeyongom manop. ² Yâhâ Anitâñetâ opon kâmbukñan hotom uminiwi ya yengât kunyene lok yâhâp manowot, kutyetñe Anasi yet Kaipa. Aiop, sâp yan Sakaria nanñe, kutñe Yoane sâm, yâkñe lok ki manmaiângen ari manmâ âi topñe kalop. ³ Yan manmu Anitâñe ikñe den biwiñan katmu Yoran to nombot nombot bam gam lohimi yuwu sâm ekyongop. “Orotmemeyene bâleñe ya kerek betgunjetâmâ toen katyekbom. Toen katyekmune Anitâñe tosayeñe pilâyingiwuap.” Yawu sâm ekyongop. ⁴ Yâhâ emelâk emet inânñan poropete âlâ, kutñe Yesaia sâm, Anitâñe yuwu sâm ekumu kulemuop tap.

“Lok ki manmaiângen, lok âlâ yan ari manbuap. Lohimi yâkâlen takanomai ya yuwu sâm ekyongowuap. “Lok kutdâhât mâtâp ya mem pitiñet. Otmu mâtâp mewanginjet.

⁵ Otmu uk sâm huruñ sâm, pumñe laueñ ya kum kilikmâ mem ârândân merândân tuhuñetâ ya talâk. Otmu mâtâp gonñe maññe ya heñgeñgunomai. Otmu mâtâp gâwikñe ya mem perereñ tuhunomai. ⁶ Yawu otmâ Anitâñe lohimi kerek yengât tihityeñe otbe sâm oap yakât topñe nângânomai.” Yawu sâm ekyongowuap.”

Yesaiñe den yawu kulemuop tap yakât bulâñe yamâ Yoanehâlen teteop.

⁷⁻⁸ Yoaneñe den yawu ekyongop sâp yan lohimi kiñitñe orowâkñe yâkñe toen mem katnenehâk sâm yâkâlen ariwi. Ariñetâ yekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yenâmâ lok perâkñe. Otñetâ bâlem gamap yakât matñe Anitâñe merjet sâmu yakât yeñeñemâ kingi-tyeñahât otmâ bâleñe ya pilai mâne âlepñe otbâp. Yawu gârâmâ den yan yu nângâñetâ ki ârândân oap.

Yawu otmâmâ yuwu mon nângânomai, “Nenâmâ Awarahamgât komot bulâñe mansain. Yakât otmâ Anitâñe nengât ki nângâm bâlengimâp.” Yawu ki nângânomai. Yakât yuwu sâmune nângâñet. Anitâñe sâmu kât yuñe Awarahamgât komot tetenomaihât dop tap. Yawu gârâmâ yenâmâ ya imbiâk sâmai. Yakât matñe hâmbâi menomai.

⁹ Yakât den âlâen hâum sâmune nângâñet. Emelâk unam sâtñe katmu tap. Yâhâ nak âlâhât bonñe ki kinbuap yamâ kârâm panmu ge mum hâlâlâñ sâmu kâlâpñe sewuap. Yenâmâ nak yakât dop otmâ mansai.”

¹⁰ Yawu sâm ekyongomu yuwu sâm âikuwi. “Nenñe wuân otmunñe ârândân otbuap?”

¹¹ Sâjetâ sâop. “Lok âlâ me âlâ hâk katipņe yâhâp tatyngiwuapņe bukulipyņe âlâ me âlâ umburuk mannomai ya yekmâmâ âlepņe âlâ ya yinginomai. Otmu sotgât po manmai ya gurâ yawuâk nembe kalem otyinginomai.” ” Yawu sâop.

¹² Yawu sâm ekyongomu takesi meme lok nombotņe yawuâk toen mem katnenehâk sâm yâkâlen taka yuwu sâm âikuwi. “Lok pato, nenņe wuân otmunņe ârândâņ otbuap ya eknongorâ nâņgâne.”

¹³ Sâjetâ sâop. Kunlipņeņe “Takesihât dop yuwu meņet” sânomai yawuâk menomai. Yeņe andemņe ya wanņim âlâ torokatmâ ki menomai.”

¹⁴ Yawu sâm ekyongomu Roma yeņgât tembe lâu yawuâk yâkâlen taka yuwu sâm âikuwi. “Girawu nanņat? Nenņeâmâ wuân otmunņe ârândâņ otbuap?” Yawu sâwi.

Sâjetâ sâop. “Yeņe lok ki mem âlâlâ tuhuyekmâ kombo meyinginomai. Otmu tewet-senņe yingņetgât ki hakyenjan sânomai. Otmu âi memai yakât hâmeņahât kunlipņeņe puluhuyeknomai yakât nâņgâņetâ ârândâņ otbuap. Yawu.” Yawu sâm ekyongop.

Yoaneņe lohimi ya Yesuhât ekyongop.

¹⁵ Yawu sâm ekyongomu nâņgâņetâ âlâ kândâkdâ otmu nâņgâm yuwu sâwi. “Anitâņe ikņe hoņ bawanņe hâņgâņgumu ge tihitnenņe otbuap ya Yoane mon?”

¹⁶ Yawu sâjetâ nâņgâm yuwu sâm ekyongop. “Yeņe orotmemeyeņe bâleņe betbangņetâmâ toen katyebom. Lok âlâ irak betnehembâ âi topņe katbuap yâhâmâ wâtņe pato tatbangiap. Yakât otmâ nâņe yâkât itâkat ya mem kâpekâ golewangiwomgât dop ki tap. Otmu tânguwomgât dop gurâ ki tap. Nâņeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom. Yâkņeâmâ Wâtgât mâmâņahât Heak hâņgâņgumu ge mem ketetyekbuap. Nombotņe manman âilonņoân mem katyekbuap. Yâhâ nombotņeâmâ hâhiwin kakņan katyekmu mannomai. ¹⁷ Otmu den âlâen hâum sâwe. Yeņeâmâ sot ekmâ mem kiwilim komot ikņiâk ikņiâk katmai. Neneņahât pat otmap ya konohân mem hâwuruņetâ tatmap. Yâhâ ki neneņahât pat otmap yamâ mem pilâmai. Yakât dopņeâk yâkņe taka biwinenņahât topņe ekmâ mem kâsipnongowuap yakât topņe yuwu. Yâkât tem lâum manmâ yâhânom yamâ ikņan mem torokatnemekbuap. Yâhâ nombotņe yâkât hâkâņ otmâ betbangim manmai yamâ watyekmu kâlâwân kioņmâ hâhiwin nâņgâmbisâi.” Yawu sâop.

¹⁸ Yâhâ Anitâņe tihityeņe otbe sâm oap yakât den pat âlepņe ekyongop. Yawu otmâ orotmemeyeņe bâleņe betbangņet sâm den âlâlâ ekyongom eņgatyenjan giop.

Herotņe otmâ hilipņuop.

¹⁹ Sâp yan lok kutdâ, kutņe Herot sâm, yâkņe imiņahât betņehen kioņmâ kahaņe, kutņe Herotia sâm, ya miop. Otmu orotmeme bâleņe topņe topņe otmâ gaop. Yakât otmâ Yoaneņe ekmu bâlemu yakât girem den ekuop. ²⁰ Girem den ekuop ya nâņgâmu bâlemu imbiâk mem pâi emetņan katmu talop. Yawu otmâ tosa âlâ miop.

Yoaneņe Yesu mem toen kalop.

(Mataio 3:13-17 Mareko 1:9-11)

²¹ Yoaneņe toen mem katnenehâk sâm lohimi kingitņe orowâkņe yâkâlen ariwi. Yâkâlen ariņetâ toen mem katyehop. Sâp yan Yesu gurâ yawuâk yâkâlen ariop. ²² Arimu toen mem katmu Anitâ mepaeop. Yawu otmu himbim pâroņ sâmu Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe kembâ hâtgum Yesu kakņan ge mâmâņe otbangiop. Yawu otmu himbimâmbâ Anitâņe yuwu sâop. “Gâ nine nanne kambiamne. Nâ biwinarņe gâhâlâk nâņgâm kepeihekman.” Yawu sâop.

Yesuhât tâmbâlipyņahât kutyeņe

(Mataio 1:1-17)

²³⁻³⁸ Topņe katmâ Anitâņe Atam Ewa katyelehop. Atamgât nanņe, Set sâm, ya teteop. Setgât nanņe, Enosi sâm, ya teteop. Enosihât nanņe, Kenan sâm, ya teteop. Kenangât nanņe, Mahalali sâm, ya teteop. Mahalalihât nanņe, Yaret sâm, ya teteop. Yaretgât nanņe, Enok sâm, ya teteop. Enokgât nanņe, Metusela sâm, ya teteop. Metuselâhât nanņe, Lamek sâm, ya teteop. Lamekgât nanņe, Noa sâm, ya teteop. Noahât nanņe, Sem sâm, ya teteop. Semgât nanņe, Arapasat sâm, ya teteop. Arapasatgât nanņe, Kenan sâm, ya teteop.

Kenangât nanje, Sela sâm, ya teteop. Selahât nanje, Ewe sâm, ya teteop. Ewehât nanje, Pelek sâm, ya teteop. Pelekgât nanje, Lahau sâm, ya teteop. Lahauhât nanje, Seruk sâm, ya teteop. Serukgât nanje, Neho sâm, ya teteop. Nehohât nanje, Tara sâm, ya teteop. Tarahât nanje, Awaraham sâm, ya teteop. Awarahangât nanje, Isaka sâm, ya teteop. Isakahât nanje, Yakop sâm, ya teteop. Yakopgât nanje, Yura sâm, ya teteop. Yurahât nanje, Peresi sâm, ya teteop. Peresihât nanje, Hesoron sâm, ya teteop. Hesorongât nanje, Arani sâm, ya teteop. Aranihât nanje, Aramin sâm, ya teteop. Aramingât nanje, Aminarap sâm, ya teteop. Aminarapgât nanje, Nason sâm, ya teteop. Nasongât nanje, Salamon sâm, ya teteop. Salamongât nanje, Boasi sâm, ya teteop. Boasihât nanje, Owet sâm, ya teteop. Owetgât nanje, Yese sâm, ya teteop. Yesehât nanje, Dawiti sâm, ya teteop. Dawitihât nanje, Natan sâm, ya teteop. Natangât nanje, Matat sâm, ya teteop. Matatgât nanje, Mena sâm, ya teteop. Menahât nanje, Melia sâm, ya teteop. Meliahât nanje, Eliakim sâm, ya teteop. Eliakimgât nanje, Yonam sâm, ya teteop. Yonamgât nanje, Yosep sâm, ya teteop. Yosepgât nanje, Yura sâm, ya teteop. Yurahât nanje, Simion sâm, ya teteop. Simiongât nanje, Lewi sâm, ya teteop. Lewihât nanje, Matat sâm ya teteop. Matatgât nanje, Yorim sâm, ya teteop. Yoringât nanje, Eliese sâm, ya teteop. Eliesehât nanje, Yosua sâm, ya teteop. Yosuahât nanje, Ere sâm, ya teteop. Erehât nanje, Elimatam sâm, ya teteop. Elimatamgât nanje, Ati sâm, ya teteop. Atihât nanje, Meliki sâm, ya teteop. Melikihât nanje, Neri sâm, ya teteop. Nerihât nanje, Salatie sâm, ya teteop. Salatiehât nanje, Seruwawe sâm, ya teteop. Seruwawahât nanje, Lesa sâm, ya teteop. Lesahât nanje, Yoanan sâm, ya teteop. Yoanangât nanje, Yota sâm, ya teteop. Yotahât nanje, Yosek sâm, ya teteop. Yosekgât nanje Semen sâm, ya teteop. Semengât nanje, Matatia sâm, ya teteop. Matatihât nanje, Mata sâm, ya teteop. Matahât nanje, Nahai sâm, ya teteop. Nahaihât nanje, Esili sâm, ya teteop. Esilihât nanje, Nahum sâm, ya teteop. Nahumgât nanje, Amosi sâm, ya teteop. Amosihât nanje, Matatia sâm, ya teteop. Matatihât nanje, Yosep sâm, ya teteop. Yosepgât nanje, Yanai sâm, ya teteop. Yanaihât nanje, Meliki sâm, ya teteop. Melikihât nanje, Lewi sâm, ya teteop. Lewihât nanje, Matat sâm, ya teteop. Matatgât nanje, Eli sâm, ya teteop. Elihât nanje, Yosep sâm, ya teteop. Otmu Yosepgât yuwu nângâm hilipguwi. “Yosepgât nanje, Yesu sâm, ya teteop.” Yawu gârâmâ Yesu ya Anitâje himbimâmbâ hângângumu ge manop. Otmu Yesuje manmu yambu 30 otbângimu nep topje kalop.

4

Satanje Yesuhât biwijahât topje ekbe sâm olop.

(Mataio 4:1-11 Mareko 1:12-13)

¹Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakje Yesu mâmâje otbângimu Yoran to ya pilâm lok ki manmaiângen ariop. ²Yan ari sot barak manmâ gamu hilâm 40 pesuk sâop. Sotgât po wangimu wâtje houj sâop.

³Yawu otmu Satanje biwijahât topje nângâwe sâm yuwu sâm ekuop. “Gâ bonjanâk Anitâhât nanje mansat otmuâmâ kât yu sârâ sot otmu nendâ gekbe. Yawu otdâ yanâmâ gâ bonjanâk Anitâhât nanje bulâje mansat sâwom.” Yawu sâm ekuop.

⁴Sâmu sâop. “Âlepje yarâke yamâ benje Anitâhât den âlâ yuwu tap.

“Anitâje haonmâ ârândâj tihitnenje otmap. Yawu gârâmâ sotjak konok wâtenneje miangim manmâ yâhânomgât dop ki tap. Yamâ wongât? Anitâje den sâm ningimap ya gurâ lâum yâhânom. Yawu otmunje ârândâj otbuap yakâ.”

Den yawu tap yakât otmâ gâje den eknohoat ya ki nângâwom.” Yawu sâop.

⁵Yawu sâmu pumje gip gipran dâim yâhâop. Dâim yâhâm yanâmâ hânje hânje lok kutyenje pato ya yengât senje âlâlâ dondâ tatyngiop ya tiripgum yuwu sâm ekuop. “Senje âlâlâ tatmâ arap enda eksat? Nâje yukât kunyeje manman. Otmu yu kerek nâhât pat oap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâje galemeyeje katnek sâm eknohonomai yamâ âlepje galemeyeje katbom. Yamâ nâhât wahap. ⁷Yakât otmâ gâje nâ mepaenekbuat yanâmâ galemeyeje katgekmune senje âlâlâ yu gâhâlâk hârok otbuap.” Yawu sâop.

⁸ Sâmu sâop. “Maiŋ, Anitâŋe den âlâ sâop ya yuwu tap.

“Anitâ pato konohâk tap. Yâk konok mepaenom. Otmu yâkât den konohâk tem lâum hoŋ bawanŋim mannom.”

Den yawu tap. Yakât otmâ gâŋe den eknohoat ya lâuwomgât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

⁹⁻¹¹ Yawu sâmu yanâk Satanŋe dâimu Yerusalem kapi pato yakât opon kâmbukŋahât gimbânŋan yâhâowot. Yâhâm Satanŋe yuwu sâm ekuop. “Anitâŋe sâmu den âlâ kulemguiwi ya yuwu tap.

“Kâlân kâihan teŋ sâmapgât Anitâŋeâmâ aŋelolipŋe hânŋanyongomu ge tihitge otŋetâ ki hiliwahowuat.”

Den yawu tap. Yawu gârâmâ gâmâ bulânŋanâk Anitâhât nanŋe mansat otmuâmâ yupâ soŋ pilâm kioŋ. Kioŋdâ ki gohowuap. Yâhâ gekmâ yuwu nânŋâwom. “O, bulânŋanâk lok yuâmâ Anitâhât nanŋe mansap.” Yawu sâwom.”

¹² Sâmu purik pilawanŋim sâop. “Bâiŋ, den âlâ yuwu tap.

“Anitâŋe tihitnenŋe otmap. Yakât otmâ “Ihilâk otbe,” ki sânom.”

Den yawu tap yakât otmâ gâŋe den eknohoat ya nânŋâmune tâŋât oap.” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâmu Satanŋe pilâm sâp girawuân topŋe mem tetewom nânŋâm manop.

Yesuŋe topŋe katmâ den kâsikum yingioŋ.

(Mataio 4:12-17 Mareko 1:14-15)

¹⁴ Anitâhât Wâtgât mâmânŋahât Heakŋe Yesu mâmânŋe otbangimu lok ki man-maiânŋembâ Galilâia hânân âwurem ariop. Âwurem ariop yakât den pat kapi ambolipŋe sâm haok tuhujetâ kapi tapi tatmâ arap ya ambolipŋe kerekŋe nânŋâwi.

¹⁵ Yawu otmâ miti emetŋe ârândânŋ ari den kâsikum yingimu heronŋe otbangiwi.

Nasaret kapi ambolipŋe Yesuhât nânŋâŋetâ giop.

(Mataio 13:53-58 Mareko 6:1-6)

¹⁶ Yawu otmâ ikŋe kapi Nasaret yan ariop. Otmu tatmâ nânŋâ nânŋâ sâp ârândânŋâk miti emetŋan yâhâ Anitâ mepaeminiop yawuâk olop. Emelâk Anitâŋe poropetelipŋe ekyongomu Miti pepaen kulemguiwi ya sâlikuwe sâm yahatmâ kinop. ¹⁷ Yahatmâ kinmâ poropete Yesaiŋe pepa kulemguiop ya waŋetâ miop. Mem gahaem ekmâ den yuwu kulemguiop ya mem teteop.

¹⁸⁻¹⁹ “Kutdâhât Wâtgât mâmânŋahât Heakŋe mâmânŋe otnihim âi yuwu sâm nihiop. Lohimbi biwiyeŋe orotok sâmu mansai ya yengâlen ari den pat âlepŋe ekyongowom. Yâhâ lohimbi umatŋe kakŋan mansai yâk holayyekbom. Yâhâ lohimbi senyeŋe bok sâsânŋe ya heŋgemyongomune senyeŋe hâreakmu eknomai. Yâhâ lohimbi mem âlâlâ tuhuyekŋetâ hâhiwin nânŋâmai ya mem hewewerŋ tuhuyekmune biwi heronŋe nânŋânomai. Yâhâ Kutdâŋe lohimbi nânŋayingim tihityeŋe otmâ manman âlepŋan katyekmu manmâ heronŋe nânŋâwanŋinomai yakât sâp tâlâhuap yakât den pat ekyongowom. Yawu.”

²⁰ Den ya sâlikum pepa ya mem gongongum hoŋ bawa âlâ waŋmâ ge talop. Ge tatmu miti emetŋan tatbi kerekŋe denŋe nânŋâne sâm ândâp katbi. ²¹ Ândâp katŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Den sâlikum ekyongomune nangai yukât bulânŋe yiwerenŋe teteap.”

²² Yawu sâm ekyongomu yâkât nânŋâŋetâ yahatmu den âilonŋo eknongoop sâm nânŋâŋetâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu olowâke yamâ nombotŋeŋe yâkât nânŋâŋetâ gemu yuwu sâwi. “O yu Yosep nanŋe yukâ.”

²³ Yawu sâŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Hâmbâi yeŋe yuwu sâm eknohonomai. “Lohimbi heŋgemyongomat gârâmâ gike tânahô.” Otmu den âlâmâ yuwu sâm eknohonomai. “Kapanaum kapiân kulem mem gat yakât den pat sâŋetâ nânŋâmain. Yukât otmâ yuân yawuâk mendâ ekne.” Yawu sâm eknohonomai. ²⁴ Yakât otmâ yuwu sâmune nânŋâŋet. Anitâhât poropetelipŋe kapi âlâen ari yakât den kâsikum yingioŋetâ nânŋâŋetâ bulânŋe otmap. Yâhâ yâk hep torehenlipyeŋe den kâsikum yingioŋetâ nânŋâŋetâ tâŋât otmap.

²⁵ Yakât den âlâ torokatmâ sâmune nânŋâŋet. Emelâk Anitâhât poropete, Isirae lok âlâ, kutŋe Elia sâm, ya manop. Sâp yan emet pato kinmu yambu kalimbu otmu emetsenŋe

nombolân konok ya pesuk sâop. Yawu otmâ sot biatmu lohimbi kereknye poyejahât otmâ manbi. ²⁶Otmu sâp yan Isirae lohimbi yengâlen imbi kambut sesengâlâk manbiâke yamâ Anitâje Elia ekumu ikje kapi pilâm Sarepat kapi Siron hânân tap yan imbi kambut âlâ manop yâkâlen ariop. Yâkâlen arimu Anitâje kambut ya tângumu yâkje Elia sot um wangminiop.

²⁷Den âlâ torokatmâ sâmune nângâjet. Anitâhât poropete âlâ, kutje Elisa sâp, manop, sâp yan Isirae kapi ambolipje sesengâlâknye hâk bâle otbi. Otmu yâk yengâlen gâtje ki âlepje otbi. Yâhâ lok âlâ, kutje Naman sâp, yâhâmâ Siria hânân gâtje, yâk konok âlepje olop.” Yawu sâp ekyongop.

²⁸Yawu sâp ekyongomu miti emetjan tatbiye nângâjetâ bâlemu kuk bâleje otbi. ²⁹Yawu otmâ yahatmâ kapi betjehehen hem bâleje tap yapâ hâpujetâ giâkgât Yesu mem gewi. ³⁰Mem gewi yamâ Anitâje mâmâje otbangimu pilâyekmâ âlâengen ariop.

Yesuje Kapanaum kapiân ari den kâsikum yingjio.

(Mareko 1:21-28)

³¹Yapâ pilâyekmâ kapi âlâ Galilaia hânân tap, kutje Kapanaum sâp, yan ariop. Otmu tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen miti emetjan yâhâ den kâsikum yingjio. ³²Den kâsikum yingjio nângâjetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Lok yuje Anitâhât sâtgât otmâ den kâsikum ningiap. Nângâmunje yawu oap.” Yawu sâwi.

³³⁻³⁴Yâhâ lok âlâ weke bâlejeje mem mângâemu manminiop yaje miti emetjan tatmâ Yesuhât denje nângâop. Yawu otmâ weke bâlejeje biwi nângân nângânje mem purik pilâmu kârikjan halahum yuwu sâop. “Bâe, Yesu Nasaret amboje. Gâ wongât nâhâlen takat? Hilipnohowe sâp takat me? Gâhât topge nangan. Gâmâ Anitâhât nanje bulâje mansat. Otmu Anitâje hângângohomu nâ bukulpne orowâk hilipnongowe sâp gion.” Yawu sâop.

³⁵Yawu sâmu yuwu sâp sâwangjio. “Kâmbukje. Gâ gaiakmâ ba ari.” Yawu sâmu weke bâleje yaje gaiakmâ ba arimu lok ya senje gâwâj gâwâj sâmu lauje barakjanjak pato otmâ ge iop.

³⁶Yawu otmâ ge imu ekjetâ sâtje otmu yuwu sâp alahuwi. “Bâe, wâtje pato tatbangiap yakât otmâ weke bâleje sâwangjimu tem lâuwangim gaiakmâ ba arap.” Yawu sâwi. ³⁷Yakât den pat ya sâp haok tuhujetâ kapi nombot nombot huhum lingarakmâ arimu lohimbi kingitje orowâknye nângâwi.

Yesuje sâmu Simon hewunje âlepje olop.

(Mataio 8:14-17 Mareko 1:29-34)

³⁸Yesuje yahatmâ miti emetjambâ gem ariop. Ari lok âlâ, kutje Simon Petoro, yâkât hewunje mesek pato kumu hâkje kâlâp otmu im talop. Yakât ekujetâ emelan yâhâop.

³⁹Emelan yâhâm ekmâ yan mesek ya sâwangjimu hâkje sânduk sâop. Yawu otmu imbi yaje yahatmâ sot um yingjimu newi. ⁴⁰Um yingjimu nem tatjetâ emetsenje purik sâop yan sombemân yâhâ kinop. Kinmu kapi ambolipje kundat âlâlâ otbi ya lâuyeckmâ yâkâlen ariwi. Yawu otjetâ kunyerjan mem hejgemyongop. ⁴¹Otmu weke bâleje watyekmu gaiakmâ ari kârikjan halahum yuwu sâwi. “Gâ Anitâhât nanje.” Yawu sâwi yakât otmâ Yesuhât topje sâp tetem lohimbi ekyongomaihât kuyingjio.

Yesuje den pat âlepje ya Yuraia lohimbi ekyongop.

(Mareko 1:35-39)

⁴²Emet hanj sâmu emelambâ gem lok biaengen ariop. Arimu kapi ambolipjeje pânjetâ biatmu kapi ya pilâm betjan watmâ ariwi. Ari mem tetem pilânenekmâ âlâengen arimap sâp mem alitbi. ⁴³Mem alitjetâ yuwu sâp ekyongop. “Nâ kapi ârândâj ari Anitâhât den kâsikum yingjimune lâum mannomai yakât hângânnohomu gewan.” Yawu sâop.

⁴⁴Yawu sâp Yuraia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap yan ari miti emetje ârândâj yâhâm gem den kâsikum yingjio.

5

Yesu je hoj bawalipnje nombotje meyehop.

(Mataio 4:18-22 Mareko 1:16-20)

¹ Hilâm âläen Yesu je Genesaret dengân ginjan ari kinop. Ari kinmu lohimi dondâne Anitâhât den nângâne sâ m yâkâlen ari mem hawam mewam tuhuwi. ² Yawu otjetâ wanja yâhâp talop yakât ambolipnjae wangaembâ gem ijan itâne pirim kinbi. ³ Pirim kinjetâ Yesu je lok âlä, kutje Simon sâ m, yâkât wangaen yâhâ m yuwu sâ m ekuop. “Ga puli kujetâ endun bane.” Yawu sâ mu puli kum endun barjetâ lohimi ya je dengân ginjan ge tatbi. Ge tatjetâ Yesu je yahatmâ wanja hâmerjan yâhâ kinmâ den kâsikum yingjio. ⁴ Den kâsikum yingjimu pesuk sâ mu Simon yuwu sâ m ekuop. “Dengân tânâ mjan ba ijan itâne pilânetâ gemu ijan dondâne yakât kâlehen kutakulakjetâmâ mem dâinetâ gawuap.”

⁵ Sâ mu sâ op. “Lok pato, nenje omoje ijan itâne pilâmunje giap yamâ ijan âlä ki miain. Yawu gârâmâ gâhât den ya lâum yâhâpne ba ijan itâne ihilâk pilâmunje gewuap.” Yawu sâ op. ⁶ Yawu sâ mu ijan itâne pilânetâ gemu ijan dondâhâlâk yakât kâlehen kutakulakjetâ mem dâinetâ tiririk sâ m tok sâ we sâ m olop. ⁷ Tok sâ we sâ m otmu yanjak benje bukulipyeje wanja âläen kinbi ya sânetâ ga tânyongowi. Tânyongonetâ ijan itâne ya mem dâinetâ wanja yâhâp pik sâ mu guhulakde sâ m olowot.

⁸⁻¹⁰ Yawu otmu Petoro otmu bukuyâhâtje, imi ata, kutyetje Yakowo yet Yoane, Yeweri nanyâhâtje, yâkne ijan dondâ ya ekjetâ âlä kândâkdâ olop. Ekjetâ âlä kândâkdâ otmu yakât otmâ Simon Petoroje Yesu mepaem yuwu sâ op. “Maij, Kutdâ, mat oarâke. Gâmâ lok âlepne. Yawu gârâmâ nâmâ lok bâleje. Yakât otmâ nâje hâmehan kinbomgât dop bia.”

Sâ mu sâ op. “Biwi yâhâp ki ot. Yiwereje ijan dâiat. Yâhâ hâmbâi lok meyekdâ nâhâlen biwiyejae kepeim mannomai.” ¹¹ Yawu sâ m ekumu puli kujetâ wanja ya dengân ginjan yâhâmu yan âiyeje pilâ m Yesuhâlen torokatjetâ orowâk manbi.

Lok âlä hâk bâle tetewangjimu manop ya Yesu je hengjengjuop.

(Mataio 8:1-4 Mareko 1:40-45)

¹² Yesu je kapi ya pilâ m âläen arimu lok âlä hâk bâle kârikje tetewangjimu manopje Yesu ekmâ yan gotjan bam yuwu sâ m âikuop. “Lok pato, gâne sârâ kundat topne topne biatningiwuapgât dop tap. Yawu sânetâ nanjan. Yakât otmâ nângânihirâ hâk bâle yuje pesuk sânihâkgât nanjan.” Yawu sâ m âikuop.

¹³ Sâ mu sâ op. “Nângâhiihan. Âlepne, walipgohomune hâk bâle biatgihâk.” Yawu sâ m walipgumu yanâk biatbangjimu âlepne olop. ¹⁴ Yawu otmu Yesu je yuwu sâ m ekuop. “Gâ otgilhan yukât den pat bukulipge ki ekyongowuat. Hotom umai yengâlen konok ari ekyongowuat. Ekyongom yan Moseje hotom u uhât girem den kulemuop ya watmâ kinmâ Anitâhât hotom umbuat. Hotom umbuat ya ekmâmâ lohimi je hâk bâle biatgihap yukât topne nângânomai.” Yawu sâ m ekumu ariop.

¹⁵ Yapâ ari iliwetmâ den pat ya sâ m haok tuhuop. Sâ m haok tuhumu den pat ya lingarakmâ kapi ârândâj arimu lohimi kingitje orowâkne Yesuhât den nângâne sâ m yâkâlen ariwi. Yâhâ lohimi kundat otbi gurâ Yesu je mem hengemngoâk sâ m yâkâlen ariwi. ¹⁶ Yâkâlen ari mem hawam mewam tuhujetâ yakât pilâyekmâ lok biaengen ari Anitâ orop den olowot.

Yesu je lok pareje yakât tosa je pilâwangjio.

(Mataio 9:1-8 Mareko 2:1-12)

¹⁷ Hilâm âläen Yesu je lohimi den kâsikum yingjio. Yawu otmu Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi ya nombotje kapi âlâlâ Galilaia otmu Yuraia hânân tatmâ arap ya pilâ m yâkâlen ariwi. Yâhâ nombotje âlâmâ Yerusalem kapi pato yapâ ariwi. Kapi âlâlâ ya pilâ m lohimi yâk yengâlen ari tatmâ yâk orop oset guset otmâ kinbi. Yawu otjetâ Anitâne Yesu mâmâje otbangjimu lohimi hengemyongowuapgât dop teteop. ¹⁸ Sâp yan lok pareje âlä mem gerelân katmâ lâum yâkâlen ariwi. Lâum arijetâ lohimi dondâne emet umbijan kinmâ mâtâp mangyuingjiwi. ¹⁹ Mâtâp mangyuingjetâ

yakât otmâ yâk yengâlen hâum pâpguwi. Hâum pâpgum mâtâpgât pâinmâ emet gimbânjan getek getek lâum yâhâwi. Yâhâ emet gimbânje mem kusatmâ mem katjetâ lohimbî hohetyenjan Yesuhât gotnjan giop. ²⁰Otmu Yesuhâlen biwiyenjan kepeiwi yakât topne ekmâ lok parenje ya yuwu sâam ekuop. “Anitânje tosahe yiwerenje pilâhihiap.”

²¹Yawu sâamu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi otmu Parisaio yâkne nângâjetâ bâlemu biwiyenje ekmâ yuwu sâam ekyongop. ²²“Yeje nâ nekjetâ lok bâleje otmune biwiyenjan yawu nanjai. Yakât nângâmune ki ârândârj oap. ²³Wuân âi tuhumune ekjetâ dopnjan otbuap? Yuwu mon sâam ekuwom. “Nânje tosahe pilâhilian.” Yawu sâawom me? Me “Gâ getek yahatmâ geretge lâuakmâ ari,” sâawom. ²⁴Yakât nine topne yuwu sâamune nângâjet. Nâ Anitânje hângânnohomu gewangât tosayenje pilâyingim mansan. Anitânje âi sâam nihiop yukât topne ekmâ nângâjetgât oan.” Yawu sâam ekyongop.

Yawu sâam ekyongom topne ekmâ keterakjetgât lok parenje ya yuwu sâam ekuop. “Gâ yahatmâ geretge lâuakmâ emetgan ari.” Yawu sâop.

²⁵Yawu sâamu in yawu yahatmâ Anitâ mepaem geretje lâuakmâ emetjehen ariop.

²⁶Arimu lohimbî hâlânmâ kinbiye Yesuje Anitâhât wâtjan kinmâ nep miop ya ekjetâ âlâ kândâkdâ otmu Anitâ mepaem yuwu sâawi. “Âun yukârâmâ wahap ki orotje tetemu eksain.” Yawu sâawi.

Yesuje hoj bawaje âlâ miop ya kutje Lewi.

(Mataio 9:9-13 Mareko 2:13-17)

²⁷Otmu Yesuje emelambâ gem ariop. Ari takesi meme lok âlâ, kutje Lewi sâam, yâkne tewetsenje emetjan tatmu ehop. Tatmu ekmâ yuwu sâam ekuop. “Ga. Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât nanjan.” ²⁸Yawu sâam ekumu Lewije tewetsenje meminiop ya pilâm yahatmâ Yesuhâlen torokatmu orowâk ariowot. ²⁹Yawu otmâ Lewije Yesuhât herenje nângâwangim dâimu emetjan yâhâowot. Emetjan yâhâmutâ takesi meme lok otmu lok nombotje meyekmu ganjetâ sot pato uyingimu newi. ³⁰Nem tatjetâ Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwiye belângen kinmâ yekmâ nângâjetâ bâlemu hoj bawalipje yuwu sâam âiyongowi. “Wongât Yesuje takesi meme lok otmu lok bâleje ya orop menduhuakmâ lau konok niai?”

³¹Yawu sâam âiyongonetâ Yesuje den ya nângâm Parisaio yuwu sâam ekyongop. “Den âlâen hâum sâamune nângâjet. Lok mesekyeje bianje dokta yengâlen ki arimai. ³²Yâhâ lok kundatyeje orop me hâihiwin teteyingimap yanje konok dokta yengâlen arimai. Yakât topne yuwu sâamune nângâjetâ keterahâk. Yengâlen gâtje nombotjanje yuwu sâamai. “Nen lok âlepje, nen orotmemenenje âilongjo dondâ otmâ mansain.” Yawu sâam pâlâmpje manmai. Lok yawuya yengât sâam ki gewan. Yeje lok bâleje sâam kewilâyekjetâ belângen manmai yawuyanje orotmemeyenje bâleje pilâm Anitâhâlen biwiyenjan kepeim denje lâum bulâje mem tetejetgât gewan.” Yawu sâop.

Yesuhât hoj bawalipje sot barak ki manminiwi.

(Mataio 9:14-17 Mareko 2:18-22)

³³Yesuje den yawu sâam ekyongomu lok nombotjanje yuwu sâam ekuwi. “Yoane bukulpje otmu Parisaio lok nombotjanje Anitâhât âi menehât nângâm yâkâlen biwiyenjan hikum sot barak manmâ Anitâ mepaem manmai. Yamâ gâhât hoj bawalipjanjeâmâ sot kutakamai.”

³⁴Sânetâ sâop. “Yakât den âlâen hâum sâamune nângâjet. Lok patorje imbi miakbe sâam bukulpje meyekmu orowâk tatmâ sot um nem herenje otnomai. Herenje otnomaiân sot barak ki tatnomai. Yâhâ hâmbâi mâne kasalipyenjanje taka bukuyeje kujetâ mumbup yanâmâ engat hako nângâm sot barak mannomai. ³⁵Yakât yuwu sâamune nângâjet. Yiwerenjeâmâ nâ orowâk mansain yakât otmâ sot barak ki mansai. Hâmbâi mâne nâ nohojetâ mumbom sâp yan engat hako nângânomai.” Yawu sâop.

³⁶Otmu orotmeme embânân otminiwi ya otmu ikje orotmeme âinje kâsikum yingioptanjanje ki lâuahop. Yakât otmâ yâhâp yâhâp menduhum lâunomaihat dop ki olop. Yakât topne nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâam ekyongop. “Nen sot me

salup me âlâlâ une sâm hâpu golâenâk mânurjâ titâkum umain. Gârâmâ hâpu tekarjan mânurjâ kâlâwân katmain yamâ hâpu tekarje ya sem huhumu sot ya golâ kinmap.” Yawu sâop. ³⁷Otmu den âlâen hâum yuwu sâop. “Imbi âlânje lepa dorokum tâk masipguwuap. Masipgum katmu tatmâ hângrije otbuap. Yâhâ yakât kakrjan tâk ârije orop menduhum lowaim iri osowuap. Iri osom senje âlâlâ mânurjâ buap yan dâimu tiririk sâmu tok sâwuap. ³⁸Yakât otmuâmâ nenje tâk ârijarjak menduhum lowaimain. Yawu otmain yanâmâ senje âlâlâ umatje mânurjâ nomân yamâ dâimu ririk ririk sâm ki tok sâwuap. Yâhâ hângrije otmu ârije menduhunom yamâ dâimu titâk sâwuap. Yamâ ki orotje. ³⁹Otmu yuwu sâmune nângâjet. Imbilipnenjarje senje âlâlâ mem iri ârijan mânurjâ hikâm arimai ya lândem iri hângrije bâlejan ki mânurjâ hikâm arimai. Iri ârijahâlâk nângâmai. Yawu.” Yawu sâop.

6

Yesu hoj bawalipje orop tatmâ nângâ nângâ sâp ya kuwi.

(Mataio 12:1-8 Mareko 2:23-28)

¹Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesu otmu hoj bawalipje âi kalam biwijambâ gem ariwi. Gem ari matâp tânâmjân po irik irik yingjop. Yawu otmuâmâ buku nombotje yengât kalamân sot talop ya mem newi. ²Mem nejetâ Parisaioje yekmâ Yesu yuwu sâm âikuwi. “Moseje girem den kulemgup ya lâum âun yu tatmâ nângain. Yakât girawu otmuâmâ hoj bawalipganje bukulipyeje yengât kalamâmbâ sot mem niai? Ya otjetâ yekmunje bâleap. Yakât otmâ gânje kuyingirâ âlâku ki otnomaihât nângain.” Yawu sâwi.

³⁻⁴Yawu sânetâ purik pilâyingim sâop. “Emelâk embânân Dawiti je olop yakât den pat sâlikum ki nângâm hejgenjumi. Yakât topje nângâjetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângâjet. Dawiti je olop sâp yan hotom uwi ya yengât lok kunje âlâ manop, kutje Awiata sâm. Sâp yan Anitâhât hotom um manbi je banga tuhum Anitâhât pat sâm katminiwi ya yâkje konok neminiwi. Lok injeâmâ bia. Hilâm âlâen Dawiti otmu ikje tembe lâulipje sotgât bâlejetâ yan ikjak Anitâhât miti emetjan yâhâop. Yâhâmâmâ Awiatane sot kâmbukje sâm kalop ya ihilâk mem niop. Mem nem nombotje talop ya mem tembe lâulipje ge kâsikum yingimu newi. ⁵Yâhâ Anitâje hângânnohomu ge mansan nâmâ tatmâ nângâ nângâ yakât amboje. Otmu yakât bonjeâmâ nâje konok mem teteman.” Yawu sâm ekyongop.

Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuje lok âlâ hejgenjup.

(Mataio 12:9-14 Mareko 3:1-6)

⁶Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuje miti emetjan yâhâm den kâsikum yingjop. Yâhâ lok âlâ bâteje bonângen mum pâlâmje olop yan tatmu ehop. ⁷Yawu gârâmâ “Tatmâ nângâ nângâ sâpjan Yesuje lok pareje ya mem hejgenjup me bia?” sâm Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi ya nombotjanje Yesu mem den âiân katne sâm bamu bam watbi je gotyetjan ba kinbi. ⁸Gotyetjan ba kinjetâ Yesuje biwiyenjahât topje nângâm lok pareje ya yuwu sâm ekuop. “Yahatmâ kin.”

⁹Sâmu yahatmâ kinmu benje Parisaio ya yuwu sâm ekyongop. “Sânetâ nângâwe. Moseje den kulemgup ya topje girawu tap? Tatmâ nângâ nângâ sâpjan lok hejgemyongonom me hilipyongonom? Yakât sânetâ nângâwe.” ¹⁰Yawu sâm âiyongomu biwiyenje umatje otmu olotojak kinbi. Olotojak kinjetâ yekmu bâleop. Yekmu bâlemu kunyeje kârikje otmâ hiliwahonomai yakât nângâm tepje nângâyingjop. Tepje nângâyingim lok pareje ya yuwu sâm ekuop. “Bâtege kuwihak.” Yawu sâmu bâteje pilâmu kuwihakop. ¹¹Panmu kuwihakmu Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi je ya ekâm biwiyenje kâlâp otmu gem ariwi. Gem ari Yesu girawu otbângine sâm den alahu gulahu otbi.

Yesuje aposolipje meyehop.

(Mataio 10:1-4 Mareko 3:13-19)

¹²Emet rirj sâmu Anitâ orop den otbe sâm Yesuje pumjan yâhâop. Yâhâmu Anitâ orop den otmutâ emet harj sâop. ¹³Emet harj sâmu yan lok orowâk manbi ya sâlipyongom

yâk yengâlen gâtŋe lok kâiân yâhâp meyekmâ âi sâm yingŋiop. Yawu otmâ kutyeŋe pato Aposolo sâm yingŋiop. Lok yamâ kutyeŋe yuwu. ¹⁴ Simon yâkât kutŋe âlâ Petoro sâm imiŋe Anderea, imi ata Yakowo yet Yoane, lok âlâmâ Pilip, Batolomaio, ¹⁵ Mataio, Toma, Alipao nanŋe Yakowo. Âlâmâ Simon yâhâmâ komot âlâen gâtŋe ya yengât topyeŋe yuwu. Kasalipyenŋe Roma lok ya yengât hâkâŋ otmâ watyekne sâm otminiwi yan gâtŋe. Âlâmâ Yakowo nanŋe Yurasi. ¹⁶ Otmu bâiŋeâmâ Yurasi yamâ Karioto kapiân gâtŋe. Yâkŋeâmâ Yesuhât betŋehen kioŋop ya.

Yesuŋe lohimbi mem hengemyongop.

(Mataio 4:23-25)

¹⁷⁻¹⁸ Meyekmâ pumŋehembâ gâlikŋan gemu lok nombotŋe denŋe nâŋgâm watbiŋe peneyingŋiwi. Peneyingŋetâmâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe denŋe nâŋgâne sâm yâkâlen ariwi. Lohimbi yâkâlen ariwi yamâ yuwu. Nombotŋe Yerusalem kapi pato otmu kapi tipi tapi Yuraia hânân tatmâ arap ya ambolipŋe. Yâhâ nombotŋe âlâmâ Tiro Siron kapi yâhâp saru ginŋan tap ya ambolipŋe. Lohimbi yaŋe yâkâlen ariŋetâ den kâsikum yingŋiop. Yâhâ lohimbi nombotŋe weke bâleŋaŋe mângâeyehop ya ekyongomu gaiakmâ ariŋetâ âlepŋe otbi. Otmu kundat otbi ya hengemyongop. ¹⁹ Yâhâ wâtŋe pato tatbangŋiop yakât otmâ lohimbi in wâiwiŋe âlepŋe otbi. Yakât otmâ lohimbi sambeŋe wâim âlepŋe otnehât mem hawam mewam tuhuwi.

Yesuŋe lohimbi den ekyongop.

(Mataio 5:1-12)

²⁰ Yawu otŋetâ Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Den bonŋe sâmunen nâŋgâŋet. Yen senŋe âlâlâhât umburuk otmâ manmai yamâ Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeinŋetâ tihityeŋe otmâ yâhâwuap. Yakât otmâ tepyeŋe heronŋe otmu mannomai. ²¹ Yâhâ po manmai yen gurâ Anitâŋe sot kâle yingŋimu nenŋetâ ârândâŋ otyingŋiwuap. Yakât otmâ tepyeŋe heronŋe otmu mannomai. Yâhâ we bâle nâŋgâm manmai yenâmâ hâmbâi Anitâŋe mem biwi sânduhân katyekbuap. Yakât otmâ tepyeŋe heronŋe otmu mannomai. ²²⁻²³ Otmu lok bulâŋe nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manŋetâ lohimbi nombotŋaŋe hakyenŋan sâm mem bâleyeknomai yanâmâ yuwu nâŋgânomai. “Âo, bonŋanâk. Anŋoân emelâk tâmbâlipnenŋaŋe Anitâhât poropete yawuâk otyingŋetâ bâleop. Otmu âun yu gurâ yawuâk otningimai. Yawu gârâmâ yakât hâmeŋe hâmbâi himbimân manman kârikŋe mem heronŋe kakŋan mannom.” Yawu nâŋgâm tepyeŋe heronŋe otmu mannomai.

²⁴ Yawu sâm ekyongom lohimbi manman sânduhân manŋetâ tepyeŋe umatŋe otmap ya yengât yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi senŋe âlâlâ tatyingŋiapŋe hop sambe kakŋan manmai. Yae, hâmbâi manman bâleŋan ari olo gilâp otnomai. ²⁵ Yâhâ lohimbi sot pato kakŋan kinmai yaŋe hâmbâi sotgât umburuk otmâ olo gilâp otnomai. Yâhâ lohimbi heronŋe kakŋan manmai yamâ hâmbâi gilâp amokŋan isem mannomai. ²⁶ Otmu den âlâ torokatmâ sâmunen nâŋgâŋet. Emelâk embâŋan poropete perâkŋaŋe Anitâhât den kelangâtmâ papatolipyenŋe kâityongominiwi. Kâityongonŋetâ ki nâŋgâmâk papatolipyenŋe heronŋe otyingŋiwi. Heronŋe otyingŋiwiâke yamâ den perâkŋe sâwi yakât matŋe Anitâŋe yingŋimu mewî. Yawu gârâmâ lohimbiŋe yengât nâŋgâm heronŋe otyingŋinomi yan biwi golâ mannomai. Yâhâ heronŋe otyingŋinomi yan lohimbiŋe heronŋe otningiai yakât otmâ Anitâŋe gurâ yawuâk nenekmu ârândâŋ oap yawu ki nâŋgânomai.”

Kasalipnenŋe buku otyingŋinom.

(Mataio 5:38-48)

²⁷ Yâhâ den âlâ torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Sâmunen nâŋgâŋet. Yeŋe kasalipyenŋe buku otyingŋinomi. Otmu lohimbiŋe yengât hâkâŋ otmai yâk gurâ yawuâk buku otyingŋinomi. ²⁸ Otmu lok âlâ me âlâŋe Anitâŋe mem bâleyehâkgât lohimbi sait kakyenŋan pilânomai yamâ Anitâŋe lukuleyehâkgât ulitgunomai. Otmu lok âlâ me âlâŋe mem âlâlâ tuhuyeknomai yamâ yeŋe ya yengât umam sâyingŋinomi. ²⁹ Lok âlâ me âlâŋe mângâeyeknomai yan yakât matŋe ki kâpekyingŋinomi. Lok âlâ me âlâŋe ambonahât bâleŋe hân meyiŋim yanak kiapgâlen yen meyekmâ arinomai. Meyekmâ ariŋetâ

mâtâwânâk yeŋe hân âlâkuâk yinŋinetâ pesuk sâwuap. ³⁰ Lok âlâ me âlâŋe yu me ya ninginjet sâŋ ulityongonomai yamâ in yawu yinŋinimai. Me lok âlâ me âlâŋe senŋe âlâlâ ekmâ kandi meyinŋinimai yakât purik sâŋ ninginjet ki sânomai. ³¹ Bukulipyenŋe tânyongonjetgât nânŋâmai yeŋe gurâ nânŋâmai dop yawuâk tânyongonomai.

³² Yâhâ lok nombotŋeŋe yen buku otyinŋinetâ yengu yâk konok buku otyinŋinimai yakât Anitâŋe nânŋâmu ki ârândân otbuap. Yâhâ lok nombotŋeŋe ki buku otyinŋinetâ yengu yawuâk yâk ki buku otyinŋinimai yakât Anitâŋe yen ki lukuleyekbuap. ³³⁻³⁴ Yâhâ lok nombotŋeŋe yen orop buku konok manne sâŋ tânyongonjetâ yengu yakât matŋe yâk konok tânyongomai. Yawu otmai yeŋe lok bâleŋe bukulipyenŋe orop tânahomai orotmeme ya ki wangiuap. Yakât otmâ Anitâŋe yen ki lukuleyekbuap.

³⁵ Yeŋe kasalipyenŋe buku otyinŋinimai. Otmu yu me yakât umburuk manmai ya bôt belaiâk yinŋim yakât matŋe ninginjetgât ki nânŋânomai. Yawu otyinŋinimai yanâmâ Anitâŋe yahat yahatŋeŋe meyekmâ nine nanne baratne sâŋ tihityenŋe otmu mannomai.

³⁶ Anitâŋe yen lok bâleŋe umam sâyingimu yakât matŋe ki miai. Yakât otmâ lohimbi nombotŋeŋe mem âlâlâ tuhuyekŋetâ yengu yakât matŋe ki kâpekyinŋinimai.

Lohimbi yengât den ki sâŋ hâreyinŋinom.

(Mataio 7:1-5)

³⁷ Otmu yeŋe lohimbi yengât den ki sâŋ hâreyinŋinimai otmuâmâ Anitâŋe gurâ yawuâk yengât ki sâŋ hâreyinŋiwuap. Otmu yeŋe lohimbi yekmâ ki sâŋ ge katyeknomai otmuâmâ Anitâŋe gurâ yawuâk yen yekmâ ki sâŋ ge katyekbuap. Yâhâ yeŋe lohimbi yengât tosayenŋe pilâyinŋinimai otmuâmâ Anitâŋe gurâ yawuâk yengât tosayenŋe pilâyinŋiwuap.

³⁸ Yeŋe lohimbi tânyongom senŋe âlâlâ yinŋinimai otmuâmâ Anitâŋe ya wangim hop sambe yinŋiwuap. Iri mânunŋmâ tâtâkumunŋe pik pato otmap yakât dopŋeâk Anitâŋe yinŋiwuap. Yakât otmâ Anitâŋe yinŋimap yakât dopŋeâk yengu yinŋinimai.”

Yesuŋe den âlâen hâum sâŋ ekyongop.

³⁹ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâŋ ekyongop. “Lok senyeŋe bok sâsânŋanak dâiakmâ arinomai yamâ mâtâp tâpikgum ari hemân kionŋomai. Kionŋmâ hiliwahonomai. ⁴⁰ Otmu naom âlâ me âlâŋe bawapilipyenŋe ki wangiyeknomai. Naom âlâ me âlâŋe yu me yakât topŋe nânŋâm henŋenŋunomai yanâmâ bawapilipyenŋe nânŋâmai yakât dopŋeâk nânŋânomai.” Yawu sâop.

⁴¹ Den âlâen hâum yuwu sâŋ ekyongop. “Gâŋe bukuhahât senŋan wahap tipinŋe tap ya ekuat. Otmu gike sengan gurâ wahap pato tap ya ki enâkmâ nangŋimâk bukuhahât yuwu mon sâuwat. ⁴² “Buku. Sengan wahap ya hâlulum pangihwiwe.” Gâ yawu sâuwat otmuâmâ lok perâkŋe. Gike sengan wahap pato tap ya hâlulum pilâwangiwuat. Wongât? Yuwuhât. Gâŋe gike orotmemehe bâleŋe yakât nânŋârâ tâŋât otmap. Yawu gârâmâ bukuhaye otmu kinŋon otmap ya ekdâ dondâ bâlemap. Yawu otbuat yamâ ekmune ki ârândân otbuap.” Yawu sâop.”

Nak topŋe topŋe

(Mataio 7:17-20 Mataio 12:33-35)

⁴³⁻⁴⁴ Otmu Lohimbiŋe yeŋe topŋeŋe nangŋinŋinetgât Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâŋ ekyongop. Nak esenŋe omoŋ omoŋ pilâmap yanâmâ bonŋe bâleŋe ki kinmap. Yâhâ nak esenŋe gimbanŋumap yanâmâ bulâŋe âlepŋe âlâ ki kinmap. Bia yakâ. Yâhâ kiatŋe manam ki otmap. Otmu manamŋe kiat ki otmap. Otmu ginŋ gârârân yeŋe ham ki otmap. Otmu hamŋe ginŋ gârârân ki otmap. Yamâ topyeŋe ikŋiâk ikŋiâk. ⁴⁵ Lok âlâhât biwiŋan nânŋân nânŋân âlepŋe me bâleŋe tatmap ya yawuâk lauŋambâ ga takamap. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâhât biwiŋan nânŋân nânŋân âlepŋeâk tatmapŋe orotmemeyenŋe âlepŋe otmâ uwawapŋe bia manmai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâhât biwiŋan nânŋân nânŋân bâleŋeâk tatmapŋe orotmemeyenŋe bâleŋe otmâ bukulipyenŋe mângâeyekmai. Yawu.”

Lok nânŋân nânŋânŋe orop otmu lok kopa

(Mataio 7:24-27)

⁴⁶ Yesuŋe lohimbi kinbi ya yuwu sâŋ ekyongop. “Yeŋe “Kutdânenŋe Kutdânenŋe,” sâŋ nohonmaiâke yamâ den ekyongoman yamâ ki lâumai. ⁴⁷ Yakât otmâ den âlâen hâum sâŋune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe nâhâlen gaŋetâ den ekyongomune nâŋgâŋ hengenŋum lâumai yaŋe dop yuwu manmai. ⁴⁸ Lok nâŋgâŋ nâŋgâŋyeŋe orop yaŋeâmâ emet tuhune sâŋ hân kendâm saran kâkâlep yaŋe kânâŋgâŋ emet tuhuŋetâ tiŋ tiŋâk kinbuap. Yawu gârâmâ mososoŋ mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya ŋiwij ŋiwij sâŋ ki putuk sâwuap. Yenâmâ dop yawuya.

⁴⁹ Âlâmâ purik pilâm sâwe. Lok âlâ me âlâŋe nâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmu betbangim manmai, lok ya yeŋgât topyeŋeâmâ yuwu. Lok kopa nombotŋe emetyeŋe tuhune sâŋ hân kendâm saran kakŋeâk kânâŋgâŋomai. Yawu tuhuŋetâ emet ya saranŋe kandi kinbuap. Yakât otmâ mososoŋ mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya putuk sâŋ ge imbuap. Yawu.” Yawu sâŋ ekyongop.

7

Yesuŋe hoŋ bawa âlâ hengenŋuop.

(Mataio 8:5-13)

¹ Yesuŋe den yawu ekyongom yapâ pilâyekmâ Kapanaum kapiân ariop. ² Kapanaum kapiân ariop sâp yan Roma tembe lâu yeŋgât kunyeŋe âlâhât hoŋ bawaŋe mesek sâtŋan kinop. Yâhâ tembe lâu yaŋe ikŋe nanŋahât nâŋgâwâŋgimâp yakât dopŋeâk hoŋ bawaŋe yakât nâŋgâwâŋgiop. ³ Yakât otmâ “Yesu taka tap,” yawu sâŋetâ nâŋgâŋ tembe lâu yaŋe Yesuŋe ga hoŋ bawaŋe hengenŋuâkgât Yura yeŋgât papatolipyeŋe nombotŋe hâŋgânyongomu yâkâlen ariwi. ⁴ Ari yuwu sâŋ ekuwi. “Roma tembe lâu yeŋgât kunyeŋe âlâ nengâlen biwiŋaŋe kepeimu nen orop mansain. Lok yuŋe ikŋe tewetsenŋaŋe lok puluhuyekmu nengât miti emetŋe ya tuhuningiwi. Yakât otmâ denŋe nâŋgâŋ ari tânguwuatgât nanŋain.” Yawu sâwi.

⁶ Yawu sâŋ ekuŋetâ nâŋgâyingimu orowâk ariwi. Ariŋetâ emet ya tâlâhumuâk otmu bukuliŋe hâŋgânyongomu Yesuhâlen ba yuwu sâŋ ekuwi. “O lok pato, bukunenŋe yuwu yap. ⁷ “Nâ lok âlepŋe bia. Yakât gâŋe nâhât emelan gawuatgât ki nanŋan. mâtâwânâk kinmâ denâk sârâ hoŋ bawane yu âlepŋe otbuapgât nanŋan. ⁸ Yâhâ nâ nineâmâ lok patonahât tem lâuwâŋgim yâkât amutgen manman. Gârâmâ patonaŋe nâ gurâ buku nombotŋe yeŋgât kunyeŋe sâŋ nihimu manman. Yakât otmâ nâŋe tembe lâulipne âlâ me âlâ yuken me yaken ariŋet sâŋune âlepŋe nâhât tem lâunihim arimai. Me âi wuân me wuân tuhuŋet sâŋ âi yingiman ya gurâ âilonggo tuhumi. Gâmâ lok pato. Yakât otmâ denâk sârâ âlepŋe otbuapgât nanŋan.” Yawu sâŋ den kalop ya bukuliŋaŋe Yesu ekuwi.

⁹ Den yawu ekuŋetâ Yesuŋe nâŋgâmu ewe membe olop. Nâŋgâmu ewe membe otmu Isirae lohimbi betŋan sâwi ya yuwu sâŋ ekyongop. “Wâtne pato tatnihiap yakât nâŋgâŋ Roma lok yuŋe biwi yâhâp ki oap. Yakât yuwu nanŋan. Isirae yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe lok yuŋe oap yuwu âlâ ki otŋetâ yekman. Lok yuŋe nâhâlen biwiŋaŋe kepeim den katnihiap yu ekmune âilonggo oap.” Yawu sâŋ ekyongop. ¹⁰ Yawu sâŋ ekyongomu tembe lâu bukuliŋaŋe purik sâŋ yapâ pilâyekmâ âwurem ari emelan yâhâm hoŋ bawa âlepŋe olop ya ekbi.

Yesuŋe lok âlâ mumuŋambâ mem yahalop.

¹¹ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmâ kapi âlâ, kutŋe Nain sâŋ yan ariŋetâ lohimbi dondâhâlâkŋe betyeŋan sâŋetâ ariwi. ¹² Kapi ya hâumâk otŋetâ imbi kambut âlâhât nanŋe sihanâk muop ya hangune sâŋ bukuliŋaŋe gerelân katmâ lâum gewi. Yawu otmâ lohimbi tem pato betyeŋan sâŋetâ gewi. ¹³ Otmu Kutdâŋe kambut ya ekmâ tepŋe nâŋgâŋ “Ki ise,” sâŋ ekuop. ¹⁴ Yawu sâŋ ekum geret lâum gewi yan memu inâk kinbi. Inâk kinŋetâ lok sihan ya ekmâ yuwu sâŋ ekuop. “Yahatmâ kin.” ¹⁵ Yawu sâŋ ekumu mumuŋambâ yahatmâ dendât otmu ekŋetâ sâtŋe bâleŋe olop. Otmu imbi kambut ya nanŋeit yetgât Yesuŋe “lohotŋan manset” sâŋ ekyotgop.

¹⁶ Otmu lohimbi yan kinbiŋe ya ekŋetâ sâtŋe otmu Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Anitâŋe ikŋe poropete âlâ hâŋgâŋgumu taka hohetnenŋan mansap.” Yâhâ nombotŋaŋe yuwu

sâwi. “Lok yuŋe tihitnenŋe otmâ manman âlepŋan katnenekmu mannomgât Anitâŋe hângângumu taka mansap.” Yawu sâwi.

¹⁷ Yesuŋe lok sihan ya mumuŋambâ mem yahalop yakât den pat ya lohimbine sâw haok tuhujetâ kapi tipi tapi Yuraia hânân tatmâ arap ya ambolipŋe kerekŋe nâŋgâwi.

Yesuŋe Yoanehât sâop.

(Mataio 11:2-19)

¹⁸ Yoane pâi emetŋan katŋetâ talop yâkâlen ari hoŋ bawalipŋe Yesuŋe lohimb hengemyongop yakât den pat ekuwi. ¹⁹ Ekuŋetâ nâŋgâm hoŋ bawayâhâtŋe yâhâp den yuwu sâw ekyotgom Kutdâhâlen hângânyotgomu ariowot. “Ari yuwu sâw âkuromawot. “Anitâŋe ikŋe hoŋ bawa hângângumu ge tihitnenŋe otbuap sâmain ya gâ me? Me âlâhât mambotmâ mannom?”

²⁰ Yawu sâw ekyotgom hângânyotgomu Yesuhâlen ari yuwu sâw ekuowot. “Yoaneŋe lohimb toen mem katyekmapŋe yuwu sâw hângânnotgomu takait. “Anitâŋe ikŋe hoŋ bawa hângângumu ge tihitnenŋe otbuap sâmain ya gâ me? Me âlâhât mambotmâ mannom?” yawu yap.” Yawu sâowot.

²¹ Otmu sâp yan Yesuŋe lohimb kundat otbi ya dondâhâlâk hengemyongop. Otmu weke bâleŋeŋe lohimb mângâeyekbi ya watyekmu gaiakmâ ariwi. Otmu lohimb senyeŋe bok sâsâŋe ya senyeŋan walipyongomu senyeŋe suk sâmu ekbi. ²² Yawuhât Yesuŋe Yoanehât hoŋ bawayâhâtŋe ya yuwu sâw ekyotgom. “Yerâmâ ari kulem topŋe topŋe memune eksai yukât Yoane ekuromawot. Nâŋe senyeŋe bok sâsâŋe ya walipyongomune senyeŋe suk sâmu eksai. Otmu lok pareŋe manmai ya hengemyongomune târârâhâk bam gai. Otmu hâk bâle manmai ya gurâ hengemyongomune âlepŋe otmâ mansai. Otmu ândâpyeŋe bok sâsâŋe ya gurâ hengemyongomune ândâpyeŋe pâroŋ sâmu den nangai. Otmu nombotŋe bâlewi ya mumuŋambâ mem yahatyekmune mansai. Otmu kewilâyekŋetâ mansai ya nine den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâm biwiyeŋe herone otmâ mansai.” Yawu sâw Yoane ekuromawot. ²³ Yakât âlâ sâwe. Yawu otyingim mansan yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe nâhât biwi nâŋgâm yâhâp ki otmai ya yengât nâŋgâmune tepne herone oap.” Yawu sâw ekyotgom hângânyotgomu âwureowot.

²⁴ Hângânyotgomu âwurem arimutâ Yesuŋe Yoanehât topŋe lohimb yan kinbi ya yuwu sâw ekyongop. “Yoane lok ki manmaiâŋen ari manop ya lohimbine ekne sâw yâkâlen ariwi. Otmu yakât den âlen hâum sâwe. Siru pato pilâm âliwahap mem gâsuk gâsuk tuhumu ekmâ âlemai. ²⁵ Yawu olop ya ekne sâw ariwi me bia? Me lok âlâŋe hâk katipŋe sekŋe âlepŋe mânunjakmâ manop ya ekne sâw ariwi me? Lok hâk katipŋe sekŋe âlepŋe mânunjakmaiŋeâmâ lok kutdâ yengât emelanâk tatmai. ²⁶ Yâhâ lok ki manmaiâŋen ki manmai. Yakât otmâ wuân bân ekne sâw yaken ariwi? Yakât yuwu sâwune nâŋgâŋet. Yoaneŋe Anitâhât den pat sâw tetem gaop ya nâŋgâne sâw ariwi. Yâhâ emelâk Anitâhât poropetelipŋe yâkât den tâmbâlipyeŋe ekyongom manbi ya yengât kunyeŋe pato oap. ²⁷ Yâkât nâŋgâm emelâk Anitâŋe den sâop ya yuwu tap. “Gâŋe nine topne sâw tetem ekyongorâ nâŋgâŋetgât nine hoŋ bawane hângângumune kulet sâhihim mâtâp meŋgihiwuap.” Den yawu tap. Kulet sâop yamâ Yoane. ²⁸ Otmu yakât den yuwu sâwune nâŋgâŋet. Anitâŋe Yoane nep wajŋu miop yakât nâŋgâmu yahatmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe Yoane wanginomaihât dop ki tap. Yoaneŋe kulet sânihim âi mem gaop yamâ nine topne ki nâŋgâm heŋŋengum mansap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâŋe nâhât den pat âlepŋe yu nâŋgâm Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe katnomai yajeâmâ Yoane wanginomial.

²⁹ Yawu sâw ekyongomu lohimb sesengâlâk, lohimb inŋe, takesi meme lok, yawuŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe olop. Yâhâmâ emelâk Yoaneŋe Anitâhât den ekyongomu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu toen mem katyehop. ³⁰ Yamâ Parisaio lok otmu Mosehât girem den lohimb kâsikum yingiminiwi yâkŋeâmâ Anitâhât mâtâp Yoaneŋe ekyongop yakât hâkâŋ otmâ denŋe nâŋgâŋetâ tâŋât olop. Yakât otmâ toen ki katyehop.

³¹ Otmu Yesuŋe den âlâ yuwu sâw ekyongop. Yen biwi yâhâp otmâ mansai yakât nâŋgâŋetâ keterakyiŋgâkgât den girawu yaen hâum sâwune nâŋgâŋetâ keterakbuap.

Yuwu mon? ³²⁻³⁴ Nimnaom titipâne sombem patoen hârum konok otmâ tatnomai. Tatmâmâ komot âlâ tatnomaije komot âlâ yuwu mon ekyongonomai. “Nenje yahatmâ kep tuhum âlâlâ oain. Gârâmâ yen orowâk tuhune sâmunje ki tânngoai. Yakât otmâ nângâmunje bâleap.” Yawu otnomai yakât topje teteâkgât yuwu sâmune nângânet. Yakât dopjeâk Yoaneje herone olâkgât nângâwi. Yamâ nângâwi yawu Yoaneje ki olop. Yakât otmâ yâkât hâkâj otmâ sâm ge katbi. Otmu âlâku torokatmâ hâum sâwe. Sâp âlâen nimnaom titipâ komot âlâ tatnomaije komot âlâ yuwu sâm ekyongonomai. “Âo, nen we bâle nângâm ombe hakoâk isewin. Yawu otbin yan yeje ki nenekbi. Yakât otmâ nângâmunje bâleap.” Yawu sânomai. Yakât dopjeâk yeje otmâ mansai. Gârâmâ yeje oai yan ki torokatmâ mansan. Yakât otmâ yen nâhât hâkâj oai. Yakât yuwu sâmune nângânet. Emelâk Yoaneje to kârikje me âlâlâ ya nembâpgât dop yamâ yâkje ki neminiop. Yakât yeje yuwu sâwi. “O, lok yuâmâ yawu otmâp.” Yawu sâwi. Yâhâ nâmâ Anitâje hângânnohomu ge sot kâlê neman. Yakât otmâ yeje nâhât yuwu mon nângâmai. “O, lok yuâmâ sot pato kutakamap. Otmu takesi meme lok otmu lok komborâ yâk orop buku orangim gamai.” Nâhât yawu sâmai. ³⁵ Yawu gârâmâ yakât sâwe. Anitâje den sâop ya tijâk lâum manmai ya yejgât orotmemeyeje ekmâ nângânetâ bonje otbuap. Yawu.” Yawu sâop.

Imbi âlâje Yesuhât kâije piriop.

³⁶ Parisaio lok âlâ, kutje Simon sâm, yâkje Yesu memu emetjan yâhâ bukulpje orowâk menduhuakmâ sot newi. ³⁷ Yâhâ Yesu orowâk sot newi yakât den pat imbi kondarâ âlâje nângâmâmâ to kukje suk sukje âlâ mem emet tatbiân yan yâhâop. ³⁸ Mem yâhâ Yesu betjehen kinmâ isemu gilâpje târâj sâm kâijan giop. Kâijan gemu somotje kâlep pato ya je mem gowasiñmâ kerej mewangiop. Yawu otmâ to kukje ya moselemu kâijan gemu pirim mepaeop. ³⁹ Yawu otmu Simonje ekmâ biwiñaje yuwu nângâop. “Imbi kondarâ yuje ki orotje oap. Yawuhât Yesu Anitâhât poropete mansap mâne imbi yukât topje nângâm henjenjumu kuwangimu ki otbâp.

⁴⁰ Yawu nângâmu Yesuje biwiñahât topje nângâm yuwu sâm ekuop. “Simon, den sâmune nângâ.” Sâmu sâop. “Lok pato, sârâ nângâwe.”

⁴¹ Sâmu sâop. “Den âlâen hâum sâmune nângâ. Lok âlâje bukuyâhâtje tewetsenje yitgiop, âlâmâ 50 kina, âlâmâ 5 kina. ⁴² Tewetsenje yitgimu mek ari ya je senje âlâlâ puluhuahowot. Otmu yakât kakjan “matje nihiromawot” sâm ekyotop. Yawu gârâmâ tewetsenje ki tatyitgiop. Yakât otmâ yâkâlen ari yuwu sâm ekuowot. “Tewetsenje ki tatnitgiap. Yakât otmâ girawu otmâ tosa matje kâpekmutje pesuk sâwuap?” Yawu sâm ekumutâ yuwu sâop. “Bât belaiâk yitgiwan. Pesuk yap, âlepje ariyet.” Yawu sâop. Yakât otmâ yuwu âihohomune nângâ. Bukuyetja je tosayetje pilâyitgimu pesuk sâop. Yakât otmâ bukuyâhâtje lok girawu ya je herone pato nângâwangiop, 50 kina wañop ya je me 5 kina wañop ya je?

⁴³ Sâmu sâop. 50 kina wañop ya je herone pato nângâwangiop.”

Sâmu sâop. “Âlepje yat.” ⁴⁴ Yawu sâm imbi ya ekmâmâ Simon yuwu sâm ekuop. Nâje emetgan gamune to ki gâim katdâ piriaksan. Yamâ imbi yujeâmâ isemu gilâpja je kâinan gemu pirim somotja je gowasiñmâ kerej menihiap. ⁴⁵ Gâje ki parahunksat. Yamâ imbi yujeâmâ mepaenekmâ tap. ⁴⁶ Gâje nak toje ki katnihiat. Yamâ imbi yujeâmâ to kukje suk sukje, hâmeje yahat yahatje ya moselemu kâinan gemu pirineksap. ⁴⁷ Imbi yujeâmâ nângânihiap. Yakât topje nângâm henjenjuwatgât yuwu sâmune nângâ. Lok âlâje bukuyâhât tosa umatje pilâwangimu yakât herone pato nângâwangiwuap. Yâhâ lok âlâjeâmâ bukuyâhât tosa hewewej pilâwangimu yakât herone kakjeâk nângâwangiwuap. Yakât yuwu sâmune nângâ. Anitâje imbi yukât tosa umatje emelâk pilâwangiap. Yakât otmâ mepaenekmâ tap.

⁴⁸ Yawu sâm imbi ya yuwu sâm ekuop. “Tosahe pilâhihian.”

⁴⁹ Yawu sâmu, Parisaio orowâk tatmâ sot newije den ya nângâm biwiyeñaje yuwu nângâwi. “Lok yukât topje girawu? Girawu otmâ “Tosahe pilâhihian” yawu yap.” Biwiyeñaje yawu nângâwi.

⁵⁰ Yesuŋe imbi ya yuwu sâŋ ekuop. “Nâhâlen biwihanje kepeiat. Yakât otmâ Anitânje manman kârikjahât pat kuhihap. Yakât nângâm lohotŋan ari.” Yawu sâop.

8

Imbi nombotŋe Yesu orowâk ariwi ya yengât topyeŋe

¹ Sâp yakât kakŋan Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmu kapi ya pilâm kapi tipi tapi tatmâ arap ya ârândânj yâhâm gewi. Otmu lohimbijne Anitâhâlen biwihanje kepeinetâ tihityeŋe otyingiwuap yakât den pat âlepŋe Yesuŋe ekyongop. ² Otmu imbi nombotŋe orowâk ariwi ya yengât topyeŋe yuwu. Imbi nombotŋe emelâk kundat otbi ya hengemyongop. Yâhâ nombotŋe âlâmâ weke bâleŋeŋe mângâeyekbi ya watyekmu gaiakmâ ariwi. Yâhâ yâk yengâlen gâtŋe âlâ, kutŋe Maria, Matala kapiân gâtŋe, ya weke bâleŋe nombolân yâhâpŋe mângâenetâ watbangiop. ³ Yâhâ âlâmâ, kutŋe Yoana sâŋ. Yâhâmâ Herotgât hoŋ bawa âlâ, kutŋe Kusa sâŋ, yâkât imbiŋe. Yâhâ âlâmâ, kutŋe Susana sâŋ. Otmu imbi nombotŋe iri sikumyeŋe orop yâkŋe Yesu otmu hoŋ bawalipŋe tânyongowi. Imbi topyeŋe sâŋ aran yu orowâk ariwi.

Hote alikŋan hâum sâop.

(Mataio 13:1-9 Mareko 4:1-9)

⁴ Lohimbi dondânje kapiyeŋe pilâm Yesuhâlen ari menduhuakŋetâ den âlâen hâum yuwu sâŋ ekyongop. ⁵⁻⁶ “Lok âlânje hote alikŋe mem hâiloŋbe sâŋ newânge ariop. Ari hote alikŋe ya nombot nombot mem hâiloŋmu giop. Nombotŋeamâ mem hâiloŋmu mâtâwân ge talop. Yâhâ nombotŋeamâ mem hâiloŋmu hân toŋe biaeŋ ge talop. Yâhâ nombotŋeamâ hele bâleŋe iowân giop. Yâhâ nombotŋeamâ tep tep kum hân âiloŋgo loŋgo tuhuwi yan ge talop. Yawu gârâmâ hote alikŋe mem hâiloŋmu âlâen âlâen giop yakât topŋeamâ yuwu. Nombotŋe mâtâwân ge talop yamâ lohimbijne bam gam tâlim laŋ tuhuŋetâ nâiŋe kârâm newi. Yâhâ nombotŋeamâ hân toŋe biaeŋ giop yamâ gihitŋe kakŋeâk pilâop. Yakât otmâ in yawu mum hâlâlânj sâop. Yâhâ nombotŋeamâ hewukŋan me hele pato biwiŋan giop yamâ âiloŋgo tetem pururuk sâop. Pururuk sâmu hewukŋeŋe langumu derepgum gimbangumu orok sâop. Yâhâ nombotŋe hân âlepŋan giop yanjeâmâ tetem pururuk sâŋ âiloŋgo yahalop. Nâŋe den yan yu biwihanje katmâ nângâm hengengunomai.” Yawu sâŋ ekyongop.

Topŋe yuwuhât Yesuŋe den âlâ me âlâen hâum sâop.

(Mataio 13:10-17 Mareko 4:10-12)

⁹ Yawu sâŋ ekyongomu hoŋ bawalipŋeŋe den ya topŋahât nângâne sâŋ âikuwi. Âikuŋetâ sâop. ¹⁰ “Anitânje tihitnenŋe otmâ gamap yakât topŋe yeŋe tipiŋe nanŋai. Yâhâ lok nombotŋe nâhâlen ki torokatmâ mansaiŋeamâ biwihanje pâlâmŋe otmâ mansai. Biwihanje pâlâmŋe otmâ manŋetâ yakât den âlâen âlâen hâum ekyongoman. Yakât otmâ yâkŋe nâhât nângâm hâkânj otmâ nekmâ kâkâsuk otmai. Yawu otmâ biwihanje alitmai. Yakât otmâ nâhât den pat yu nângâŋetâ tâŋât oapgât hiliwahonomai. Yamâ nângâm hengenguai mâne biwihanje Anitâhâlen katmâ denŋe lâunŋetâ tosayeŋe emelâk pilâyingimbâp.”

Hote mem hâiloŋmu giop yakât topŋe

(Mataio 13:18-23 Mareko 4:13-20)

¹¹ Hote alikŋan hâum ekyongoaŋ yakât topŋe sâŋmune nângâŋet. Anitâhât den yamâ hote alikŋahât dop oap. ¹² Yâhâ lok hote alikŋe mem hâiloŋmu giop yamâ nenŋe Anitâhât den lohimbi ekyongomunŋe nângâmâi yakât dop. Hote alikŋe nombotŋe mem hâiloŋmu mâtâwân giop yakât topŋe yuwu. Yamâ lohimbi nombotŋeŋe Anitâhât den nângâŋetâ bulânje otmu yâkâlen biwihanje kepeimaihât Satanne den ya kum mem gulip tuhumap. ¹³ Yâhâ hote mem hâiloŋmu nombotŋe hân toŋe biaeŋ giop yakât topŋe yuwu. Lok yawuya nâhât den pat âlepŋe ekyongomune nângâm heroneŋe otmâ manmai. Nângâŋetâ den ya kakŋeâk gem biwihanje gihitŋe kârikŋe ki memap. Yawu gârâmâ umatŋe âlâ kakyenjan yâhâmap yan lohotŋe otmâ pilâmâi. ¹⁴ Yâhâ hote mem hâiloŋmu nombotŋe hele biwiŋan

giop yakât topnje yuwu. Lohimbi nombotnje den ekyongomune nângânetâ bonje otmap. Nângânetâ bonje otmu sâp kâlep ki otmuâk hângât iri sikum, me tewetsenje, me âlâlâ ekmâ biwi nângân nângânyenjae yan hikum nângâm manmai. Yawu manmai yakât otmâ biwi yâhâp otmâ manjetâ manman âlepnje ki teteyingimap. ¹⁵ Yâhâ hote mem hâilonjmu nombotnje hân toje orowân giop yakât topnje yuwu. Lok yawuyajeâmâ den pat âlepnje nângâm hejngengumai. Nângâm hejngengum tijâk lâum manmâ yâhânetâ manman âilonjgo lonjo teteyingimap. Yâk yengât topnye yawu. Nâje hoteân hâum yan yamâ topnenjeâmâ yawu.” Yawu sâm ekyongop.

Lok topnenje lambeân hâum sâop.
(Mareko 4:21-25)

¹⁶ Yesuje den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nenje emet kâlehen tatmâ lambe saum tungujan ki katmain. Gârâmâ helejân gâitmunje kinmâ sem lajinje pilâmu ekmâ gem yâhâmain. ¹⁷ Yakât topje yuwu. Lok âlâ me âlâje otjetâ bâlemu kurihimai yamâ hâmbâi mâne tetekjan otmu eknom. ¹⁸ Yakât otmâ den ekyongoan yu biwiyenjan katmâ nângâm hejngengunomai. Lok âlâ me âlâje nâhât den nângâm biwiyenjan katmâ mannomainje ya nângânetâ keterakbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâje nâhât den nângânetâ nahat otmu bet pilânomainje biwiyenjae pâlâmje manmâ ki nângânetâ keterakmâ hejngenguwuap.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuhât hepje torehenlipje
(Mataio 12:46-50 Mareko 3:31-35)

¹⁹ Yawu sâm ekyongom tatmu lohimbi kinjetje orowâkje denje nângâne sâm mem hawam mewam tuhum kinbi. Yawu kinjetâ ikje hepje torehenlipjanje taka gotjan bane sâm otjetâ lohimbije mâtâp manguyinginetâ betyenehen kinbi. ²⁰ Betyenehen kinjetâ lok âlâ Yesu gotjan talopje yuwu sâm ekuop. “Torehenlipjanje taka betnenjehen kinmâ gâhât yai.”

²¹ Yawu sâmu Yesuje yuwu sâm ekyongop. “Anitâhât tem lâum mansai yajeâmâ nâhât hejne torehenlipne bulâje oai.”

Yesuje sâmu to siru nâj nâj sâop.
(Mataio 8:23-27 Mareko 4:35-41)

²² Hilâm âlâen Galilaia dengân pato ya hâtikgum nombotgen arine sâm wanjaen yâhâwi. Wanjaen yâhâm hâtikgum nombotgen ariwi. ²³ Arim tatjetâ Yesu amangât katmu aman pâlâmje iop. Aman im tatmu dengân ya tânângunjetâ yanâk siru puŋ puŋ sâm pilâop. Siru puŋ puŋ sâm pilâmu toje wanja kâlehen gemu guhulakbe sâm olop. ²⁴ Guhulakbe sâm olop yan ekjetâ sâtje otmu hoŋ bawalipjanje mândem yuwu sâwi. “Wâe, lok pato, wanja yu dengân kâlehen guhulakbe sâm oap. Harannongomap.”

Yawu sâm ekujetâ yahatmâ siru kuwanjiop. Kuwanjimu to yaje nâj nâj sâop. Nâj nâj sâmu yuwu sâm ekyongop. ²⁵ “Wongât biwi yâhâp oai? “Nâje tihityeje otbomgât dop ki tap,” yawu mon nanjai?” Yawu sâm ekyongop. Yawu sâm ekyongomu yuwu sâm alahuwi. “Bâe, lok yukât topje girawu? Siru kuwanjimu yanjak to yaje nâj nâj yap.” Yawu sâwi.

Yesuje weke bâleje watyekmu gaiakmâ bau yengâlen ariwi.
(Mataio 8:28-34 Mareko 5:1-20)

²⁶ To nâj nâj sâmu dengân ya hâtikgum ba nombot endaken kapi âlâ, kutje Gerasene sâm, yan ariwi. ²⁷⁻²⁹ Yan ari wanjaembâ lâum kionjâ arijetâ kapi amboje, lok âlâ weke bâlejanje mângâeminiop, ya takamu ekbi. Yâhâ yâkât topje yuwu. Lok yamâ sumân bam gam otmu weke bâlejanje mângâemu hâk katipje tuhum pilâm hâk barahâk manmâ gaop. Otmu ikje kapi ambolipjanje ari tâk kârikje, kutje sein sâm, yaje kâije bâteje mem menduhum sâhâminiwiâke yamâ tâmbirinj sâmu hâreakminiop. Yawu otma weke bâlejanje mângâemu lok ki manmaiângen ari ihilâk mahilâk manminiop. Lok yakât topje yawu. Lok yaje ewan kinmâ Yesu ekmâ yâkât gotjan ge kinop. Gotjan ge kinmu Yesuje weke bâleje ya watbe sâm yuwu sâm ekuop. “Lok yukâlembâ gaiakmâ ari.”

Yawu sâmu hu halak tuhum yuwu sâmu ulitguop. “Yesu, topge nanngan. Gâ Anitâhât nanngan. Yamâ wongât nâhâlen takat? Nâ hâhiwin ki nihi. Inâk âwurem arihât nanngan.” Yawu sâmu ulitguop.

³⁰ Ulitgumu sâop. “Ahonakdâ nângâwe.”

Sâmu sâop. “Nânge weke bâleje nombotje orowâk tatmâ lok yu mem mânggâem mansain. Yakât otmâ nengât kutnenje “Komot Pato,” yawu. ³¹ Aiop, gânge nângâningirâ sumânâk mannom. Hem topngan ki hângânnongorâ arinom.” Yawu sâwi.

³² Yâhâ talapngan bau sesengâlâkne tomot tuhum kinjetâ yekbi. Yekmâ yuwu sâmu Yesu ekuwi. “Gânge watnenekbuat otmuâmâ, âlepne watnenekdâ gaiakmâ bau enda yengâlen arinom.” Yawu sâwi. Yawu sâjetâ watyekmu gaiakmâ bau ya yengâlen ge mânunjakbi.

³³ Bau yengâlen ge mânunjakmâ mânggâeyekjetâ sururuk sâmu ba hem patoembâ tâwoj sâmu dengân kionjetâ haranyongop.

³⁴ Dengân kionjetâ haranyongomu galempongom manbiye ekmâ sururuk sâmu kapi ambolipne ya ekyongowi. ³⁵ Ekyongonetâ yakât topne nângâne sâmu Yesuhâlen takawi. Otmu emelâk weke bâlejanje lok mânggâenjetâ ihilâk mahilâk manminiop yamâ nângân nângânje keterakbangimu hâk katipne mânunjahop ya ekbi. Ekjetâ sâtje otmu lohimi Yesu orop kinbi ya âiyongowi. ³⁶ Âiyongonetâ Yesuje weke bâleje watyekmu gaiakmâ arijetâ nângân nângânje keterakbangiop yakât den pat ekyongowi. ³⁷ Ekyongonetâ nângâjetâ sâtje otmu Yesuje pilâyekmâ âlaengen ariâkgât ekuwi.

Yakât otmâ Yesuje hoj bawalipne meyekmu wangaen yâhâwi. ³⁸ Wangaen yâhâjetâ yan lok weke bâleje watbangiop yanje yuwu sâop. “Nâ girawu otbom? Yen orop arinehât nanngan.”

³⁹ Sâmu sâop. “Bia, gâ nen orop ki arinom. Yakât otmâ kapihehen ari gike hep torehenlipge yakât den pat ya ekyongowuat.” Yawu sâop.

Yawu sâmu kapiân yâhâ Yesuje hengenjuop yakât den pat kapilipne ekyongop.

Yesuje Yairo baratje mumujambâ mem yahalop.

(Mataio 9:18-26 Mareko 5:21-43)

⁴⁰ Yawu otmâ Yesuje hoj bawalipne meyekmu kapi ya pilâm wanga mem âwurem ariwi. âwurem ari wangaembâ gerjetâ dengân ginngan lohimi dondâje Yesu ekne sâmu taka kinbi.

⁴¹ Yawu otmâ kinjetâ miti emetnahât galemlipeje yengât lok kunje, kutje Yairo sâmu, yâkne gotngan ba mepaem yuwu sâmu ekuop. ⁴² “Baratne, ombe bisine konohâk ya sihanâk katnenekbe sâmu oap. Yawu gârâmâ gânge ari hengenjuhât nanngan.” Yawu sâop.

Yawu sâmu ekumu Yesuje hoj bawalipne meyekmu ya pilâm Yairohât emelan ariwi. Mâtâwân arim tatjetâ Yesu takaop yakât den pat ya lohimi dondâje nângâm ekne sâmu yâkâlen arijetâ orowâk ariwi.

⁴³ Yâhâ imbi âlâ orowâk ariwi yâkât topneâmâ yuwu. Imbilipnenjanje emetsenje ekmai dop yawu ki olop. Yâhâ imbi yuâmâ emetsenje ekmâ yâhâmu yambu kâiân yâhâp olop. Yambu kâiân yâhâp yu biwiñan dokta yengâlen arimu hep ya sanj sâekgât âi pato mewiake yamâ yawuak otmâ gaop. ⁴⁴ Yâhâ imbi yanje Yesuhât betngan bam yâkât sângum potonngan in walipgumu yanâk hepne sanj sâop. ⁴⁵ Yâhâ walipguop yanâk Yesuje enjatne kakjambâ olelem yekmâ “Âlâje walipnohoap?” sâmu âiyongop.

Yawu sâmu âiyongomu yan kurihiakjetâ Petoroje yuwu sâop. “Lohimi dondâje mem hawam mewam tuhunenekjetâ pân sâmu kinsain. Yakât otmâ gâ girawu nângâm yat? Yan gâtnjanje mon walipgohoai.”

⁴⁶ Sâmu sâop. “Walipnohoap yan hâkne katmâ nanngan.” ⁴⁷ Yawu sâmu imbi yanje kâi bânje kârân kârân sâmu kinop. Yawu otmâ Yesuhât sângum potonngan walipgumu hepne sâj sâop yakât topne kerek ekuop. ⁴⁸ Sâmu sâop. “Toune, biwihe nâhâlen katsat. Yakât otmâ Anitâje nângâhilihimu hepge sanj yap. Lohotngan ba ari.” Yawu sâmu ekuop.

⁴⁹ Yawu sâmu ekumu yanâk Yairohât hoj bawalipne nombotjanje emelambâ taka yuwu sâmu ekuwi. “Baratge emelâk bâleap. Yakât otmâ lok pato yu imbiâk sârâ gamap.”

⁵⁰Yawu sâñjetâ Yesuñje nâñgâm Yairo yuwu sâñ ekuop. “Yakât ki gorâhihiâk. Nâñhâlen biwihañje kepeim engat yâñhâp ki ot.” Yawu sâop.

⁵¹Yawu sâñ Yairohât emet gotñjan ba kinmâ lohimbî nombotñje katyekmu yaehen kinbi. Yaehen kinñjetâ Petoro, Yakowo, otmu imiñje Yoane, Yairo, imbiñjeit meyekmu emet kâlehen yâñhâwi. ⁵²Yâñhâ lohimbî dondâñje kahân tatmâ isem we bâle pato nâñgâm tatbi. Yawu ot tatñjetâ yuwu sâñ ekyongop. “Baratyetñje ki bâleap, in aman pâlâmñje iap. Yakât otmâ ki iserñjet.” ⁵³Yawu sâñ ekyongomu nâñgâñjetâ nahat otmu girirñbanggiwi. Emelâk katnenekmâ arap nâñgâwi. ⁵⁴Yâñhâ Yesuñje imbi sihan ya bânñjan mem yuwu sâñ ekuop. “Barat tipiñje, yahatmâ kin.” ⁵⁵Yawu sâñmu yanâk yahatmâ bam gaop. Yawu otmu Yesuñje sâñmu sot um wañjetâ niop. ⁵⁶Otmu âwâñje mâmâññje ya ekmutâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmâ bukulipyetñje ki ekyongoromawot sâñ kuyitgiop.

9

Yesuñje hoñ bawalipñje meyekmâ âi sâñ yingñgiop.

(Mataio 10:5-15 Mareko 6:7-13)

¹Yesuñje hoñ bawalipñje kâiân yâñhâp menduhuyekmâ âi sâñ yingñim yuwu sâñ ekyongop. “Yen nâñhât sâtñgât otmâ ari weke bâleññje lohimbî mângâeyekñjetâ mansai ya waty-ñgingñjetâ gaiakmâ arinomai. Otmu lohimbî kundat otmâ mansai ya hengemyongonomai.” Yawu sâñ ekyongop. ²Otmu lohimbîñje Anitâñhâlen biwiññjeñje kepeññjetâ tihityeñje ot- buap yakât den pat ekyongom kapi âlâen âlâen ari kundat otbi ya hengemyongonomaiñhât mâmâñje otyingñgiop. ³Mâmâñje otyingñim yuwu sâñ ekyongom hângânyongop. “Âi topñje katne sâñ sot me senñje âlâlâ umatdâek ki miakmâ arinomai. Natik ki miaknomai. Me itâkat ki goleaknomai. Me tewetsenñje hâkyeñjan ki tatbuap. Me pet me hâk katipñje ya hourâ hourâ ki miaknomai. Me howan ki tinangum arinomai. ⁴Otmu kapi âlâen arinomai yanâmâ emelan dâim yâñhâ katyekñjetâ yanâk tatnomai. Kapi ya ambolipññje orotmemeyeñje bâleñje betbangñim biwiññjeñje Anitâñhâlen katñjet sâñ nâñhât den pat âlepñje ekyongonomai. ⁵Yâñhâ kapi âlâen ari den ekyongonñjetâ nâñgâñjetâ nahat otmu bet pilânomai yamâ hâmbâi Anitâñje matñje umatñje yingñiwuap. Yakât otmâ kâiññjan wahap me bokosok me yu ya horatbuap yamâ tâlim gik beretek meñjetâ gewuap. Ya gemu betyingñim pilâyekmâ ba âlâengen arinomai. Ariññjetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nâñgânomai.” Yawu sâñ ekyongop.

⁶Yawu sâñ ekyongom hângânyongomu kapi âlâen âlâen ari yâkât den pat âlepñje ekyongowi. Den pat âlepñje ekyongom yan lohimbî mesek otbi ya mem hengemyongowi.

Herotñje Yesuhât den pat nâñgâop.

(Mataio 14:1-2 Mareko 6:14-16)

⁷Otmu sâp yanâmâ Galilaia yengât lok kutdâ âlâ manop, kutñje Herot Antipa sâñ, yâkñjeâmâ Yesuñje olop miop yakât den pat nâñgâop. Lohimbî nombotññje yuwu sâñjetâ nâñgâop. “Herotñje tembe lâulipñje ekyongomu Yoane kuññjetâ muop yamâ mumuññambâ yahatmâ mansap,” yawu sâwi. ⁸Yâñhâ nombotññjeâmâ yuwu sâñjetâ nâñgâop. “Poropete lok âlâ, kutñje Elea sâñ, emelâk himbimân yâñhâop ññje mon purik sâñ ge mansap,” yawu sâwi. Yâñhâ nombotññjeâmâ yuwu sâñjetâ nâñgâop. “Anitâñhât poropetelipñje emelâk muwi yâk yengâlen gâtñje âlâ ññje mumuññambâ yahatmâ mansap,” yawu sâwi. ⁹Yawu sâñjetâ Herotñje nâñgâm engat yâñhâp otmâ yuwu sâop. “Emelâk tembe lâulipñje ekyongomune Yoane engatñje hârewi. Yakât otmâ lok girawu ññje yu ya otmâ mansap yakât den pat sâñjetâ nanñan?” Yawu sâñ Yesu ekbehât nâñgâm manop.

Lok 5000 ya sot yingñijetâ newi.

(Mataio 14:13-21 Mareko 6:30-44 Yoane 6:1-13)

¹⁰Emelâk Yesuñje hoñ bawalipñje hângânyongomu kapi âlâen âlâen ari yâkât den pat âlepñje ekyongowi. Ekyongom pesuk pilâm yâkâlen âwurem ari otbi mewi yakât ekuwi. Ekuññjetâ meyekmu yenñjak tatmâ nâñgâne sâñ Besaita kapiân ariwi. ¹¹Kapi yan ariwi yakât den pat lohimbî kingitñje orowâkñje nâñgâm betyññjeñjeñje watyekmâ ariwi. Ariññjetâ yan

Yesuje tepnje nângâyîngim Anitâhâlen biwiyenaje kepeinetâ tihityeje otbuap yakât den pat âlepne ekyongop. Otmu bukulpnyeje mesek topne topne otbi ya meyekmâ takanjetâ mem henjemyongop.

¹²Yawu otmâ Anitâhât den topnjambâek kâsikum yîngimu emetsâpne otmu yan hoj bawalipnaje yuwu sâm ekuwi. “Yu tain yu hâlânjâ kapi tipi tapi âlâ ki tap. Yakât po yîngimu wâtuyeje houj sâmapgât gâje hângânyongorâ arijet. Hângânyongorâ ari yenjahâk sot puluhum um nenomai.” Yawu sâwi.

¹³Sânetâ sâop. “Âlepne yeje sot kâsikum yînginet.”

Sâmu sâwi. “Nengâlen banja kândâkdâ mome otmu ijan yâhâp yawuâk tap. Lohimbi dondâ taka tai. Yawu gârâmâ nenje katgekâmâ ari sot puluhuyîngim lâum takanomgât nanjat me?” Yawu sâwi. ¹⁴Yâhâ lohimbi taka tatbi ya yengât dowâmâ 5000 yawuya. Yesuje yuwu sâm ekyongop. “Yeje lohimbi yu ekyongonetâ kâsiwahom komot tipi tapi, komot 50 dop yawuâk yâtmâ arijet.” Yawu sâop. ¹⁵Yâhâ lohimbi ekyongonetâ den sâop yawuâk otbi. ¹⁶Otmu Yesuje sot ya mem himbimân pak sâm ekmâ Anitâ mepaeop. Anitâ mepaem banja ya motokmâ tipi tapi tuhumm hoj bawalipne yîngimu lohimbi ya kerehâk yînginetâ newi. Yâhâ ijan gurâ yawuâk yînginetâ nejetâ dopyejan olop. ¹⁷Nejetâ dopyejan otmu sot nombotje talop ya hoj bawalipnaje hâwurum mânunjetâ saka saka kâiân yâhâp pik sâop.

Petoroje Yesuhât topne sâm teteop.

(Mataio 16:13-19 Mareko 8:27-29)

¹⁸Otmu hilâm âlâen Yesuje hoj bawalipne katyekmu tatjetâ ikriâk ba kinmâ Anitâ ulitguop. Ulitgum pesuk pilâmu hoj bawalipne yâkâlen arijetâ yuwu sâm âiyongop. “Lohimbiye nâhât girawu nângâmâ?”

¹⁹Sâmu sâwi. “Nombotnaje gâhât yuwu sâmai. “Yoaneje lohimbi toen katyekminiop ya emelâk kujetâ muop ya mumujambâ yahatmâ mansap,” yawu sâmai. Yâhâ nombotnajeâmâ, “Poropete âlâ, kutje Elea sâm, emelâk himbimân yâhâop yanje purik sâm ge mansap,” sâmai. Yâhâ nombotnajeâmâ, “Anitâhât poropetelipne emelâk muwi ya yengâlen gâtje âlâje mumujambâ yahatmâ mansap,” gâhât yawu sâmai.” Yawu sâwi.

²⁰Sânetâ sâop. “Yawu gârâmâ yejeâmâ nâhât girawu nângâmâ?” Sâmu Petoroje yuwu sâop. “Anitâje hângângohomu ge mansat ya nângâmunje bulâje oap.” Yawu sâop.

²¹Yâhâ yakât topne sâm tetem lohimbi ekyongomaihât sâm kuyîngiop.

Yesu kujetâ mumbuap yakât sâop.

(Mataio 16:20-28 Mareko 8:30-9:1)

²²Den âlâ torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Nâ lok bulâje mansan. Yawu gârâmâ hotom umai yengât kunlipnyeje otmu Isirae nengât papatolipnenne otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya kerekje biwi konohâk otmâ yan nâhât sâm bâlenihim mem âlâlâ tuhunekmâ nohojetâ mumbom. Mum yan hân kâlehen hilâm kalimbu tatmâ benje yapâ mumujambâ yahatbom.” Yawu sâm ekyongop.

Manmannenje ki alitmâ manmâ yâhânom.

²³Otmu Yesuje lohimbi kerehâk yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi âlâ me âlâje biwiyen nâhâlen katmaiye nâhâlen torokatne sâm yan yenjahât ki nângânetâ yahatbuap. Me senje âlâlâ tatyîngiap ya biatningimap sâm yakât ki nângâm ketet otmâ engat yâhâp otnomai. Nâhât den haojâm ârândâr nângâm tem lâunihim mannomai. ²⁴Yawu gârâmâ benje lok âlâ me âlâje manmanyenje alilaknomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâje nâhâlen biwiyenaje kepeim manmâ nâhât den pat âlepne yu lohimbi ekyongonomai. Ekyongonomai yakât otmâ yongonetâ munomai yamâ Anitâje mumujambâ mem yahatyekbuap. ²⁵Yâhâ lok âlâ me âlâje iri sikum me manman topne topne yan biwi nângân nângânyenje hikum manmâ munomai yanje girawu otnomai. Yenjahâk mumujambâ yahatnomaihât dop âlâ ki tap. Nâ lok bulâje den kâsikum yîngim mansan. Yengâlen gâtje âlâ me âlâje nâhât den nângânetâ nahat otmu betnihinomai yamâ matje yuwu kâpekyîngiwom. Hâmbâi sâp patoen Himbim Awojnaje yâhâpne hângânnohomu

anjelolipne meyekmune hânân genom. Sâp yan yengâlen gâtje âlâ me âlânje nâhât den nângâjetâ nahat otmu betnihimai yamâ nâku yawuâk betyongomune matje umatje menomai. ²⁶ Hâmbâi sâp patoen Himbim Awonjañe yâhâpñe hângânnohomu anjelolipne meyekmune hânân genom. Gem yan manmanyeñahât matje âlâku ikrjiâk ikrjiâk kêpekma yinggiwom. ²⁷ Yuwu sâm ekyongomune nângâm biwiyenjan katmâ mannomai. Yen ki mum meterjetâek Anitânje tihityenje otbe sâm lok bulânje nâ hângânnohomu âwurem ge tihityenje otbisâm.” Yawu sâop.

Yesuje Mose yet Elea orop den alahuwi.

(Mataio 17:1-13 Mareko 9:2-13)

²⁸ Den yawu ekyongop yakât kakñan hilâm nombolân yâhâp mon pesuk sâmu Yesuje Anitâ ulitguwe sâm olop. Yakât otmâ Petoro, Yakowo, otmu imiñe Yoane, meyekmu hoñ bawalipñe nombotje âlâmâ katyekñetâ tatñetâ yeñjâk pumje âlâen yâhâwi. ²⁹ Yâhâ kinñetâ Yesuje Anitâ ulitgum kun kundenje âlâ otmu sângumñaje lañinje pilâm kaok bolaj bolaj olop. ³⁰ Yawu otmu Mose Elea emelâk Anitânje meyelehop yañe in yawu tetem kinmutâ ³¹ himbimâmbâ lañinñaje siliñ siliñ sâm hâuyelekmu yâk orop den alahuwi. Yawu otmâ Yesuje Yerusalem kapiân ari Anitânje yâkât mâtâp sâm kalop ya lâumu Yura papatolipyeñaje kuñetâ mumbuap yakât ekyotgop.

³² Mose yet Elea tetemutâ den otbi yan hoñ bawalipñaje aman pâlâmñe iwi. Yâhâ Mose yet Eleañe Yesu pilâm arire sâm otmutâ kâlâwahom yahatmâ yekbi. Yekñetâ Petorohât hanje tâlâhumu yuwu sâm Yesu ekuop. “Lok pato, kulem teteap yuwuya âlâ ki ekmain. Yu ekmunje âlâ kândâkdâ oap. Yawu gârâmâ gâñe sârâ selep kalimbu tuhunehât nanjan. Gâhât âlâ, Mosehât âlâ, Eleahât âlâ.” Yawu sâop. ³³ Otmu Mose yet Elia Yesu pilâm arire sâm otmutâ Petoroñe kulem yakât topñe ki nângâmâk Yesu yawu sâm ekuop.

³⁴ Yawu sâmu yanâk elem patoñe ge pumje ya mem kâtâpgumu kingityeñahât otbi. ³⁵ Kingityeñahât otñetâ elem yakât biwiñjambâ Anitânje den âlâ yuwu sâop. “Bulânjanâk yuâmâ nine nanne ombé bisine. Nânje âi sâm wañmâ hângângumune giop. Yakât otmâ den sâwuap ya yeñe mem biwiyenjan katmâ tem lâuwangim mannomai.” Yawu sâop.

³⁶ Den ya sâm tiñ pilâmu Yesu ikrjeâk kinmu ekbi. Yâhâ hoñ bawalipñaje kulem ya ekbi yakât ki sâm tetem bukulipyeñe ekyongowi.

Yesuhât hoñ bawalipñaje weke bâleñe watne sâm pâpguwi.

(Mataio 17:14-21 Mareko 9:14-29)

³⁷ Emet hañ sâmu pumñehembâ geñetâ lohimi kingitñe orowâkñe ari mem teteyekbi. ³⁸ Mem teteyekñetâ hohetyeñambâ lok âlânje halahum yuwu sâm Yesu ekuop. “Lok pato, gawot. Nine nanne ombé bisine yu gam ek. ³⁹ Yakât topñe yuwu. Weke bâleñaje pârâk sânsânâk mângâemu senje gâwâñ gâwâñ sâm hânân ge imu nekamñe kâtiñ sâm lauje barak barak otmu halahumap. Weke bâleñe yañe haonñmâ ârândânñe yawu mângâemap. ⁴⁰ Yawuhât hoñ bawalipñaje watñet sâm dâim taka ekyongomune pâp gum pilai.” Yawu sâop.

⁴¹ Yawu sâmu Yesuje olelem hoñ bawalipñe yekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yen orop sâp kâlep manmâ gain. Yamâ wongât nâhâitñe ki tânnongowuap yawu nanñgai? Yawu nângâm biwiyenñe nâhâlen tiñâk ki kepeiai yakât nângâmune ki ârândânñe oap. Yawu gârâmâ hâmbâi nânje pilâyekmâ yâhâwom yan yeñe girawu mannomai?” Yawu sâm ekyongom âwânje ekumu nanñe ya dâim Yesuhâlen baop.

⁴² Dâim bamu weke bâleñaje mângâemu senje gâwâñ gâwâñ sâm hânân ge kârânñe kârânñe sâm lauje barak barak otmâ iop. Yawu otmuâmâ Yesuje weke bâleñe ya watmu gaiakmâ arimu âlepnje otmâ âwânñahâlen ba kinop. ⁴³ Yâhâ Yesuje kulem miop yan Anitâhât wâtñe tetemu ekñetâ ewe membe olop.

Yesu kuñetâ mumbuap yakât âlâkuâk sâop.

(Mataio 17:22-23 Mareko 9:30-32)

Yesu kulem miop ya ekñetâ ewe membe olop sâp yan hoñ bawalipñe yuwu sâm ekyongop.

⁴⁴ “Den yuwu sâm ekyongomune nângâm biwiyerjan katmâ mannomai. Anitâje nâ lok bulâje hângânnohomu ge mansan. Nâhât kasalipnaje sâp ki kâlep otmuâk meneknomai.” Yawu sâop. ⁴⁵ Yawu sâm ekyongowâke yamâ Anitâje nângân nângânyerje mem kopa tuhuyekmu nângâjetâ ki keterahop. Yakât otmâ âikune sâm otjetâ umatje otmu pilâwi.

Huruḡ huruḡ manmâ yâhânôm.

(Mataio 18:1-5 Mareko 9:33-37)

⁴⁶ Sâp âlâen Yesuhât hoḡ bawalipnaje osetyerjan gâtje âlâ me âlâje kunyerje pato otbuap yakât sâm pawarak guwarak otbi. ⁴⁷ Yawu otmâ sahanginetâ Yesuḡe biwiyerjahât topne nângâm yan naom tipije âlâ lâum gotyerjan katmu kinmu ⁴⁸ yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâ me âlâje tem lâunihim naom tipije yuwuya buku otbanganomai. Lohimbi yaje naom tipije otbangiain sâm yan nâ buku otnihinomai. Otmu nâ otnihaiain sâm Anitâje hângânnohomu ge mansan yâk buku otbanganomai. Yengâlen gâtje âlâ me âlâje yerjahât nângâjetâ gemu huruḡ huruḡ manmai ya yengât Anitâje nângâyingimu yahatmap.” Yawu sâop.

Lohimbiḡe nengât ki nângâjetâ gemap yaje buku otningimai.

(Mareko 9:38-40)

⁴⁹ Yawu sâm ekyongomu Yoaneḡe yuwu sâm ekuop. “Lok pato, lok ondoḡân gâtje âlâje kutgan gohonmâ weke bâleḡe watyekmu gaiakmâ ariwi ya nenḡe ekmâ nângâm bâleḡerḡim kuwaḡḡiwin.” Yawu sâop.

⁵⁰ Yawu sâmu yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi nombotnaje yengât ki nângâjetâ gemap yaje yengât buku manmai. Yakât otmâ lok yawuya ki kuyiḡinomai.” Yawu sâop.

Samaria kapi ambolipnaje Yesu ekmâ ki buku otbangiwi.

⁵¹ Yesuḡe himbimân âwurem yâhâwuap yakât sâp tâlâhuop. Yakât otmâ Samaria hân tânâmḡambâ Yerusalem kapiân ariwe sâm biwiḡnaje nângâop. ⁵² Yawu otmâ Samaria ya yengât kapi âlâen ari inomaihât hoḡ bawalipḡe nombotnaje kulet sâm ari emet âlâ mem hengenḡuḡet sâm hângânyongomu ariwi. ⁵³ Ari kapi ambolipḡe ya ekyongonetâ Yesu Yerusalem kapiân ariwuap yawu nângâmâmâ emetyerje alitbi. ⁵⁴ Emetyerje alitjetâ hoḡ bawayâhâtje yâhâp, Yakowo yet Yoane, yakât nângâmutâ bâlemu yetje eḡatyetḡeâk otmâ Yesu yuwu sâm âikuowot. “Lok pato, nângânitgirâ sâmutje himbimâmbâ kâlâp punduḡ sâm ge seyeḡâk.”

⁵⁵⁻⁵⁶ Yawu sâmutâ kuyitgimu kapi ya pilâm âlâengen ariwi.

Lok yuwuyaje Yesuhât tem lâuwaḡḡim mannomai.

(Mataio 8:19-22)

⁵⁷ Mâtâḡân arim tatjetâ lok âlâje mem teteyekmâ Yesu yuwu sâm ekuop. “Gâ yuken yaken otbuat yamâ nâ orowâk.”

⁵⁸ Sâmu sâop. “Nine topne hâum pâpḡuatgât yuwu sâmune nângârâ keterahâk. Soḡoâmâ nak duwiḡan imai. Yâhâ nâiâmâ nak kakḡan kerem tatmai. Yâhâ nâmâ Anitâje hângânnohomu ge mansan yamâ emet âlâ ki tatnihiap. Yakât otmâ gâ orowâk arinom otmuâmâ girawu otnom?” Yawu sâm ekuop.

⁵⁹ Yesuḡe lok âlâ mem tetem yuwu sâm ekuop. “Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât nanḡan.”

Sâmu sâop. “Lok pato, awoḡ âun bâleap. Yakât otmâ nângânihirâ ari awoḡne kurihiwe. Kurihim âwurem gamune orowâk arirom.”

⁶⁰ Sâmu sâop. “Lohimbi biwi pâlâmḡe manmâ Anitâhât den ki lâum manmaiḡe hanguḡet. Gâḡeâmâ katyekmâ taka Anitâhât den pat âleḡḡe lohimbi ekyongowuat.” Yawu sâop.

⁶¹ Yâhâ lok âlâje Yesu yuwu sâm ekuop. “Lok pato, gâ orowâk arirehât nanḡan. Yawu gârâmâ nângânihirâ hep torehenlipne yengâlen âwurem arimune iseḡḡim katyekmâ âwurem gamune arirom.”

⁶² Sâmu sâop. “Den yat yakât matje den âlâen hâum yuwu sâmunne nângâ. Lok âlâ me âlânje nâhâlen torokatne sâm hep torehenlipyeje katyekjetâ kinjetâ wanjaen yâhânomai. Yawu otmâ tepyeje nângâyîngim purik sâm âwurem ari yekne sâm otnomaije nâhâlen torokatjetâ âi sâm yîngiwomgât dop ki tap.” Yawu sâop.

10

Anitâhât den ekyongonjet sâm Yesuje lok 72 hângâyîngom.

¹ Sâp yakât kakjan Yesu Kutdânennjae lok 72 mem sâlipyongop. Yawu otmâ lok yâhâp yâhâwâk menduwaumâ kulet sâwanjim mâtâp mewanginomaihât âi sâm yîngim hângâyîngom. ² Den âlâen hâum yuwu sâm ekyongom hângâyîngom. “Kâlâmân sot pato tap. Yâhâ Anitâje nep lok katyekmu mem hâwurum kinsaiâkâ yamâ ki dopjan oap. Yakât otmâ Anitâje lok âlâkuâk katyehâkgât ulitgum mannomai.” Yawu sâm ekyongop.

³ Otmu honj bawalipnjae topyeje nângâyîngjetgât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lama yamâ pâlâmje kinmai. Yâhâ sosojemâ sâtje bâleje tatmai. Yawu gârâmâ lama yaje dâiakmâ arinomai yamâ sosojje yîngim neyekbuap. Dop yawuâk nâje hângâyîngomune sâtje metje kâlehen arinomai.

⁴ Hângâyîngomune arinomai yan bāt barahâk arinomai. Itâkat ki goleaknomai. Me kâi katipje katnomai yakât houje âlâ ki menomai. Me tewetsenje hâkyerjan ki tatbuap. ⁵ Otmu kapi wosapâ arine sâm otnomai yan mâtâwân lok orop den kâlep ki huhunomai. Inâk tâj tâjâk kapiân arinomai.

Otmu kapi ambolipje âlâ me âlânje emelan dâim yâhâ katyekjetâ yan yuwu sânomai. “Anitâje tihityeje otmu yâkât wâtjan kinmâ yâhâm heroje kakjan mannomai.” ⁶⁻⁷ Yawu sâm ekyongonjetâ heroje otyînginomai otmuâmâ yan tatmâ nâhât den pat âlepje kâsikum yîngijetâ nângâm yanâmâ bulânje yâk yengâlen tetewuap.

Yâhâ kapi ambolipnjae buku otyînginomai yakât nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmunne nângâjet. Lok âlâ me âlâ nep sâm yîngijetâ tuhumai yakât hâmeje mejetâ ârândâj otmâp. Yakât otmâ kapi ambolipnjae yen buku otyîngim sot um yînginomai otmuâmâ kapi yan tatnomai.

Yâhâ nombotnjae denyeje nângâjetâ nahat otmu betyînginomai otmuâmâ yengu yawuâk betyînginomai.

⁸ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonjetâ nângâjetâ bulânje otmu buku otyînginomai otmuâmâ ⁹ yan tatmâ lohimi kundat otnomai ya mem hengemyongonomai. Yawu otmâ Anitâhâlen biwiyenjae kepeijetâ tihityeje otbuapgât den pat âlepje ekyongonomai.

¹⁰ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonjetâ nângâjetâ nahat otmu betyînginomai otmuâmâ hâmbâi Anitâje matje umatjeâk yîngiwuap. Yakât otmâ kapiân ari lohimi senyenjan kinmâ yuwu sâm ekyongonomai. ¹¹ “Anitâje tihityeje otbe sâm oap. Yamâ yeje yâkât hâkâj otmâ betbangjai. Yakât otmâ kâinenjan wahap me bokosok me yu ya horatsap yamâ tâlim gik beretek memunje gemu betyîngim arinom.” Yawu sâm ekyongom pilâyekmâ arijetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nângânomai.

¹² Kapi ambolipnjae orotmemeyenje bâleje ya ki betbangim Anitâhâlen biwiyenje katsai ya yengât yuwu sâmunne nângâjet. Sâp patoen Sotom kapi ambolipnjae orotmemeyenje bâleje otminiwi yakât matje menomai. Otmu yen gurâ yawuâk orotmeme bâleje torokatmâ otmâ mansai. Yakât otmâ yejeâmâ Sotom ambolipnjae matje menomai ya wangim matje umatje pato hâlilije menomai.” Yawu sâm ekyongop.

Lohimi biwi kârik otmâ manbi ya Yesuje sârekyongop.

(Mataio 11:20-24)

¹³ Lohimibeje orotmemeyenje bâleje ki pilâm Anitâhâlen biwiyenjae kepeim manbi. Yakât otmâ Yesuje sârekyongom yuwu sâm ekyongop. “Maij, Korasin otmu Besaita kapi ambolipje yengât sâwe. Yengâlen kulem topje mem gamune ekjetâ tâjât otmâp. Yamâ emelâk embâjân Tiro Siron kapi ambolipnjae kulem yawu ya ekbi mâne orotmeme bâleje otmâ gawi ya betbangim Anitâhâlen biwiyenjae kepeimbâi. ¹⁴ Yawu gârâmâ yeje orotmeme bâleje otmâ mansai ya ki pilâm Anitâhâlen biwiyenje katsai.

Yakât otmâ hâmbâi Tiro Siron kapi ambolipnjaŋe matnje umatnje menomai ya wangim yeŋe umatnje amoknjaŋ menomai. ¹⁵ Otmu Kapanaum kapi ambolipnje yeŋgât sâwe. Yen gurâ yeŋahâlâk nâŋgâŋetâ yahatmu hâkyeŋe mepaeakmâ yuwu sâmai. “Nenâmâ emelâk Anitâŋe himbingât pat kuningimu mansain’ ” Yawu sâmaiâke yamâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe ya ki betbaŋgim Anitâhâlen biwiyeŋe katsai. Yakât otmâ yenâmâ hemgât pat mansai. Hâmbâi mâne Anitâŋe yakât matnje umatnje pato hâliliŋe yingimu menomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Ya yeŋgât yawu sâm hoŋ bawalipnje yuwu sâm ekyongop. “Den ekyongoan yu nine den bia. Yu Anitâŋe sâm nihiop ya ekyongoan. Yakât otmâ lohimbiŋe denyeŋe nâŋgânomai yan yeŋgât den nâŋgain sâm nâhât den nâŋgânomai. Yâhâ lohimbiŋe denyeŋe nâŋgâŋetâ nahat otbuap yan yeŋgât den nâŋgâmunŋe nahat oap sâm nâhât den nâŋgâŋetâ nahat otbuap. Otmu lohimbiŋe nâhât den nâŋgâŋetâ nahat otbuap yamâ Anitâŋe hâŋgânnohomu gewan yakât den nâŋgâŋetâ nahat otbuap.” Yawu sâm ekyongop.

Lok 72 hâŋgânyongomu ariwi yaŋe âwurem takawi.

¹⁷ Lok 72 âi sâm yingim hâŋgânyongomu ariwi yaŋe âwurem taka otbi mewi yakât herone nâŋgâwangim Yesu yuwu sâm ekuwi. “Kutdâ, kutgan gohonmâ weke bâleŋe watyekmunŋe gaiakmâ ariwi yakât nâŋgâmunŋe âlâ kândâkdâ oap.” Yawu sâwi.

¹⁸ Sâŋetâ sâop. “Yeŋe ari weke bâleŋe watyekbi yan hâkne katmâ nâŋgâwan. Yawu otmâ belek sâmu ekmain yakât dopŋeâk Satanŋe himbimâmbâ ge kumu ekban.

¹⁹ Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Soroŋ hambeŋe me sâŋte metje kaknjaŋ tâliŋetâ yan hilipyongomap sâm mâmâŋe otyingim yâhâwom. Otmu nâhât sâtgât otmâ weke bâleŋe me yu ya lohimbi mângâeyekmai ya sâyingiŋetâ yeŋgât tem lâuyinginomai. ²⁰ Yawu gârâmâ weke bâleŋeŋe yeŋgât tem lâuyinginomai yakât nâŋgâm Anitâ mepaenomai. Yâhâ Anitâŋe himbimân tatmâ kutyeŋe nâŋgâm manman kârikŋahât pat kuyingimu tap yakât otmâ Anitâhât nâŋgâm herone pato otbaŋginomai.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuŋe tep hero nâŋgâm Anitâ mepaeop.

(Mataio 11:25-27 Mataio 13:16-17)

²¹ Yawu sâm ekyongop sâp yanâk Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiŋan gemu biwi hero pato nâŋgâm Anitâ yuwu sâm mepaeop. “Awoŋ, hân himbim kândikyotgon amboŋe, gâhât tep âlep pato nâŋgâhilian. Otmu lok nombotŋeŋe gâhât topge nâŋgâne sâm nâŋgân nâŋgân emetŋan yâhâwi. Parisaio otmu Sarukaio lok yawuya. Yawu gârâmâ nâŋe gâhât den lâum manmâ gan yakât dopŋeâk yâkŋe lâum manmâ gai mâne ârândâŋ otbâp. Yakât topŋe nâŋgâmaiâhât gâŋe nâŋgân nâŋgânyeŋe ki mem hewewerŋ tuhuyingimat. Yawu gârâmâ lok nombotŋe, kutyeŋe bia, belâŋen manmai yaŋeâmâ topŋe nâŋgâŋetgât gâŋe nâŋgân nâŋgânyeŋe mem hewewerŋ tuhuyingimat. Gâŋe nâŋgâmat, yawuâk tetemap. Yakât mepaeheksan.” Yawu sâm âwâŋe ekuop.

²² Âwâŋe yawu sâm ekum tir pilâm benje lok 72 âwurem takawi ya yuwu sâm ekyongop. “Himbim amboŋe tatmap yâhâmâ awoŋne. Yâkŋe mâmâŋe otrihimu wuân me wuân otbomgât dop tap. Otmu nâŋe awoŋnahât topŋe nâŋgâwangim heŋgenjuan. Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋeŋe awoŋnahât topŋe nâŋgâŋet sâm ekyongowom yaŋe nâŋgâwangim heŋgenjunomai.” Yawu sâm ekyongop.

²³⁻²⁴ Yawu sâm ekyongom katyekmu ariŋetâ hoŋ bawalipnje kâiân yâhâp yuwu sâm ekyongop. “Emelâk embâŋân Anitâhât propete lok otmu lohimbi nombotŋe yakât tem lâum manbi yaŋe kulem nâŋe mem mansan yu ekne sâm yakât mambotmâ gam inâk muwi. Otmu yakât dopŋeâk yâkŋe himbingât den pat nâŋe ekyongom mansan yu nâŋgâne sâm mambotmâ gam inâk muwi. Yakât otmâ den yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋeâmâ sâp yiwerene yu nâ orowâk manmâ gam kulem topŋe topŋe memune ekâm nâhât den nâŋgâm herone kaknjaŋ mansai.” Yawu sâm ekyongop.

Lok âlâŋe kasaye ekâm buku otbaŋgiop.

²⁵ Mosehât girem den kâsikum yingiminiopŋe Yesuhâlen ariop. Ari Yesuŋe den sâm hilipgumu pâi emetŋan katŋetâ talâkgât yuwu sâm âikuop. “Lok pato, sârâ nâŋgâwe.

Nâñe girawu otmune ârândâñ otmu yanâmâ Anitânje manman kârikjahât pat kunihiwuap?”

²⁶ Sâmu sâop. “Moseñe girem den kulemguop ya sârâ nânğawe.”

²⁷ Sâmu sâop. “Anitânje girem den âlâ Mose ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Isirae ambolipñe yen ekyongomune nânğâñet. Nengât Kutdâneneñe yamâ Anitâ ikñe konok tatmap. Nenñe yâkâlen biwi nânğân nânğannenñeñe kepeim yâk konok mepaenom. Otmu yâkât lau konok nânğâm tem lâuwangim mannom. Otmu mâtâp sâmu ningiop ya tâñ tâñâk watmâ yâhânôm.” Yawu tap. Yâhâ den âlâmâ yuwu tap.

“Nenjahât nanğangimunñe yahatmap yakât dopñeâk buku nombotñe yengât nânğâmunñe yahatbuap.” Yawu tap.”

²⁸ Sâmu sâop. “Âlepñe yat. Yawu otmâ manmâ yâhâwuat otmuâmâ Anitânje manman kârikjahât pat kuhihiwuap.” Yawu sâop.

²⁹ Yawu sâmu lok yañe irelakmâ yuwu sâmu ekuop. “Nâ bukune âlâ?”

³⁰ Yawu sâmu Yesuñe den âlâen hâum yuwu sâmu ekuop. “Yura lok âlâ Yerusalem kapi pilâm Yeriko kapiângen ariop. Mâtâwân arim tatmu kasalipñeñe mem tetem kum panjetâ ge iop. Ge imu senñe âlâlânje ya kombo mewangim pilâm ariwi. Pilâm ariñetâmâ mumbê sâmu olop. ³¹ Mumbê sâmu otmu Anitâhât hotom umai ya yengâlen gâtñe âlânje mâtâp yawuâk ari ekmâ launje butelim inâk wangim ariop. ³² Otmu opon kâmbukjahât hoñ bawa âlâ, Lewi senâmbâ gâtñeñe mâtâp yawuâk ari mem tetem gotñan bam ekmâ biwi pâlâmñe otmâ ariop. ³³ Yâhâ Yura lohimbñe Samaria lohimi ya yengât nânğâñetâ gemu betyñgimai. Yawu otyñgimaiâkâ yamâ Samaria gâtñe lok âlâ mâtâp yawuâk ari Yura lok ya mem teteop.

³⁴ Ekmâ tepñe nânğâm gotñan bam hepñe piriwangim, marasin mem lâwâlem sâhâwarjiop. Otmu lok ya lâum ikñe donji kakñan katmâ mem kapiân ari lombañe emet iminiwi yan katmu tatmu omoñ konok galemguop. ³⁵ Yâhâ emet hañ sâmu ariwe sâmu otmâ emet yakât amboñe tewetsenñe warjmâ yuwu sâmu ekuop. “Tihitñe otmâ mandâ tewetsenñe gihian yu ekdâ ki ârândâñ otbuap otmuâmâ hâmbâi âwurem takawom yan eknohorâ âlâ gihiwom.” Yawu sâmu ariop.

³⁶ Otmu yakât âihohowe. Lok kalimbu ya yengâlen gâtñe girawu yañe buku otbangiop nanğat?”

³⁷ Sâmu sâop. “Samaria gâtñe lok yañe tepñe nânğawangim tihitñe olop ya.”

Sâmu sâop. “Bukulipge tânyongomat dop yawuâk kasalipge tânyongowuat. Yawu.” Yawu sâmu ekuop.

Mata yet Maria

³⁸ Yawu sâmu ekum Yesuñe hoñ bawalipñe meyekmu lohimi katyekmâ kapi âlâen ariwi. Kapi ariwi yan imbi âlâ, kutñe Mata sâmu, garinjeit manowot. Yâkñe Yesu otmu hoñ bawalipñe dâiyekmu emetyetñan yâhâwi. ³⁹ Yâhâ tatñetâ garinje, kutñe Mata sâmu, yâkñe Kutdâhât gotñan ba tatmu den kâsikum warjop. ⁴⁰ Yâhâ Matañe ikñiâk sot uyingimu garinjeñe ki tânguop. Yakât nânğâm bâlewangim sâop. “Kutdâ, garineâmâ konam. Nâ niniâk sot uan. Yakât nânğâmune bâleap. Ekurâ tânnohoâkgât nanğan.”

⁴¹ Sâmu sâop. “Mata, gâ wahap tâñât yakât nânğârâ yahatsap. ⁴² Garihanjeâmâ nâhât den nânğawe sâmu otmu yakât nânğâmune âlepñe oap. Yakât otmâ den âlâ ki sâwe. Pesuk yap.” Yawu sâop.

11

Anitâ orop den otnom yakât topñe yuwu tap.

(Mataio 6:9-15 Mataio 7:7-11)

¹ Sâp âlâen Yesuñe Anitâ ulitgum talop. Ulitgum tiñ pilâmu hoñ bawañe âlânje gotñan ba yuwu sâmu ekuop. “Kutdâ den âlâ ekgohowe. Yoanehât hoñ bawalipñeñe wuân me wuângât sâmu Anitâ ulitgunomai yakât topñe ekyongop yawuâk eknongorâ nânğâne.”

² Yawu sâmu yuwu sâmu ekyongop. “Anitâ yuwu sâmu ulitgunomai. “Himbim awonñeneñe, topge âlâ kândâkdâek tap. Yakât nânğâm mepaehekmâ mannom. Gike sâtğât otmâ

anjelolipgaje haomâm ârândân hoj bahihimai yawuâk nenje gurâ tem lâuhihim mannom. ³Otmu gâje hilâm ârândân tihitnenje otmâ dopnenjanâk ningimat. ⁴Otmu lohimbim nombotjaje mem bâlenenemâ tai ya yengât nângâm umam sâyingim tosayeje pilây- ingimain yakât dopjeâk gâje umam sâningim tosanenje pilâningiwuat. Otmu Satanje kendâningimu otmunje bâlemap sâm ulitgohoaingât mâtâp meningi.” Yeje yawu sâm Anitâ ulitgum mannomai.” Yawu sâop.

⁵⁻⁶Otmu den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Omoj derep kâmbukjan yengâlen gâtje âlâ me âlâje bukuyenjahât emet hawijan ari kinmâ kotok kunmâ yuwu sâm ekunomai. “O bukune, sâmune nângâ. Lomba âlâ nâhât emelan taka tap. Nâ emetnan sot ki tap. Yakât otmâ sot kâsikum nihirâ mem ari um wajmune niâk.” ⁷Yawu sâmu emetjanâk tatmâ yuwu sâwuap. “Girawu otmâ omoj derep kâmbukjan mândeneneksat? Emet gahatje emelâk manjuain. Gârâmâ yahatmâ ki mem gihiwom.” Yawu sâm ekuwuap. ⁸Yâhâ bukuyaje emelanâk tatmâ sot ki wajbuap otmuâmâ den otmâ dewaemu yahatmâ sot ya ihilâk wajbuap. ⁹Yakât yuwu sâmune nângâjet. “Yeje wuân me wuângât nângâm Anitâhâlen biwiyenaje kepeim ulitgujetâ âlepje nângâyingiwuap.

¹⁰Otmu âlâen hâum sâwe. Yeje buku âlâhât emelan yâhâne sâm, “Wâe tat me?” sâjetâ nângâyingimu yanâmâ emet kâlehen yâhânomai. Yakât dopjeâk Anitâ ulitgujetâ nângâyingiwuap. Anitâhâlen biwiyenaje kepeim ulitgumai yamâ âlepje nângâyingiwuap. Otmu pâin guin otmâ yamâ âlepje ikjak mâmâje otyingimu biwiyeye sânduk sâwuap.

¹¹⁻¹²Otmu den âlâen hâum sâmune nângâjet. Yengâlen gâtje âlâ me âlâhât nanjaje po wajgimu âwâje ulitgumu yan âwâjaje ki neneje ya wajbuapgât dop ki tap. ¹³Otmu yen nombotje Anitâhât topje ki nângâm hengengumaije nan baralipyeye yawu otyingimai. Anitâ awonnenje himbimân tatmapje nen ikjiâk ikjiâk topnenje ekmâ nângâmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâje Wâtgât mâmâjahât Heakje mâmâje otyingikgât Anitâ ulitgunomai yan yeje nan baralipyeye otyingimai ya wangim tâj tâjâk yingiwuap. Yawu sâm ekyongop.

*Yesuje Anitâhât wâtjan kinmâ weke bâleje watyehop.
(Mataio 12:22-30 Mareko 3:20-27)*

¹⁴Weke bâlejaje lok âlâ mângâemu lauje manjuakmu den biaek manmâ gaop. Otmu Yesuje weke bâleje ya watmu gaiakmâ arimu lauje hâreakmu den olop. Yawu otmu lohimbim yan kinbiye ekjetâ sâtje olop. ¹⁵Yawu gârâmâ Parisaio lok nombotjaje ekmâ Yesu nângâm bâlewangim yuwu sâwi. “Yâkât topjeâmâ yuwu. Yâhâmâ weke bâlejaje mâmâje otbângiap. Yakât otmâ ya yengât patoyeje, kutje Besewulu sâm, kutje âlâmâ Satan yâkât wâtjan kinmâ watyekmap.” Yawu sâwi.

¹⁶Yâhâ Yesuje otmâ hilipgumu mem pâi emetjan katjetâ talâkgât nombotjajeâmâ topyeje kurihiakmâ yuwu sâwi. “Anitâje nângâhahimâp otmuâmâ sârâ kulem âlâ himbimâmbâ tetemu ekmâ topje nângânom.”

¹⁷Yawu sâjetâ Yesuje biwiyenjahât topje ekmâ nângâm yuwu sâm ekyongop. “Yeje nângâm tâpikguai. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâmune nângâjet. Lok komot kono- hâk mansaije yahatmâ ahom hiojakmâ tiok taok otnomai yamâ kutyeye biatbuap. Yâhâ kapi âlâ konohâk tatmaiyejenjahâk yahatmâ ahom hiojaknomai yamâ kâwurumyejeâk kinbuap.

¹⁸Yakât den âlâ torokatmâ sâwe. “Besewulujje mâmâje otnihimu weke bâleje watyekmune gaiakmâ arimai,” yawu sâmai. Yawu gârâmâ Satangât komotyehâk ahom hiojaknomai yamâ den ekyongoan yuwuâk tetemu Satangât kutje biatbâp. ¹⁹⁻²⁰Nâmâ Anitâhât wâtjan kinmâ weke bâleje watyekmâ yan amboyeje Satan ya mem ge katsan. Yakât otmâ âlâku yu torokatmâ sâwe. Yeje imbiâk nâhâitje Satangât wâtjan kinmâ weke bâleje watyeksap yawu nângâmai. Yakât nâje yuwu sâm purik pilâmune nângâjet. Yeje âlâhât wâtjan kinmâ weke bâleje watyeksap? Yeje “Anitâhât wâtjan kinsain” yawu sâmai. Girawu otmuâmâ nâhât yawuâk ki nângâmai? Yeje nâhât nângâm tâpikgumai,

yawu nanġan. Yawu ġârâmâ Anitâŋe tihityeŋe otmâ wawaeŋemâ nâ hânġânnohomu ge âi yu mem mansan.”

²¹Otmu torokatmâ yuwu sâmunne nânġânġet. Nine topne teteâġġat den âlâen hâum yuwu sâmunne nânġânġet. Lok âlâne hâmbâne mem hanġalakmâ tembe talam lâuakmâ yâhâm gem senġe âlâlâne galemġumu âilongu tatbanġimap.

²²Yawu ġârâmâ kasaŋe lok sâtŋe kârikŋaŋe taka kum itit kiom bâleŋe tuhuwanġiwuap otmuâmâ yâkât tembe talam, kapamġât senġe âlâlâ, iri sikum, ya kerek mewanġim ariwuap. Yakât dopŋeâk nâne weke bâleŋe amboŋeŋe, Satan, mem ge katbom.

²³Yakât otmâ yuwu sâmunne nânġânġet. Lok buku ki otnihimaiŋeâmâ kasa otnihimai. Yâhâ lok âlâ me âlâne ki tânnohomaiŋeâmâ mâtâp manġunihimai dop yawu otmâ. Yawu.”

*Weke bâleŋaŋe weke bâleŋe nombotŋe dâiyekmu lok mânġâeŋekmai.
(Mataio 12:43-45)*

²⁴Yesuŋe den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Nâne yenġât topyeŋe yu sâm pitingum heŋġengumune nânġânġet. Yeŋe yuwu nânġâm tâpikġumai. “Nenġahâk kuwihakmâ manman âilongu manmâ yâhânôm.” Yen yawu nânġâm tâpikġuai yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Weke bâleŋaŋe lok âlâ mânġâemap ya gaiakmâ emet sondanġangen ariwuap. Otmu lok ondopġalen karakmâ mem bâlewe sâm yakât pâinmâ manbuap. Pâinmu biatmu yuwu nânġâwuap. “O, emelâk lok âlâ mem mânġâeminiwan. ġârâmâ lok yamâ ninahâk gaiakmâ tohowan. Yawu ġârâmâ âlâkuâk âwurem ari lok yâkâlenâk karakbom.” ²⁵Yawu sâm âwurem ari ekmâ yuwu sâwuap. “Bâe, lok yuâmâ heŋġemahom mansap. Nâhât wâtne tipiŋe. Yakât otmâ weke bâleŋe nombotŋe wâtŋeŋe pato tap ya ari meŋekbom. Ari meŋekmune taka orowâk lok yu mânġâenôm.” Yawu sâop.

²⁶Yawu sâm ari weke bâleŋe bāt nombotgen yâhâp ya meŋekmu taka lok anġoân hâhiwin kakŋan manop yamâ witġum mânġâeŋetâ umatŋe dondâ tetewanġimu manbuap. Yakât otmâ yuwu sâmunne nânġânġet. Yeŋe yenġahâk heŋġemahom mannomaihât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

²⁷Yesuŋe den yawu sâm ekyongomu nânġânġetâ lohimbi hohetyeŋan imbi âlâ kinop yaŋe yuwu sâm ekuop. “Den eknongoat ya nânġâmune ewe membe oap. Yakât otmâ âi mem mansat ya mâmâhaŋe ekmâ ġâhât tepŋe heroŋe nânġâhihim mepaehekma mansap yawu nanġan.”

²⁸Sâmu sâop. “Âleŋe yat yamâ Anitâhât den nânġânġetâ bulâne otmu lâum manmai yaŋeâmâ heroŋe kakŋan mannomai.” Yawu sâop.

*Yesuŋe kulem âlâ tuhuâġġât Parisaioŋe ekuwi.
(Mataio 12:38-42 Mareko 8:12)*

²⁹Yesuŋe kulem âlâ tuhumu eknehât nânġâm lohimbi kiŋġitŋe orowâkŋe Yesuhâlen ari mem hawam mewam tuhuwi. Yawu otŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe yuwu otŋetâ ekmune bâlemap. Yeŋe biwi yâhâp otmâ kulem witġumâk memune eknehât nânġâmâi. Yâhâ nâmâ kulem konohâk memune eknomai. Yuwu sâmunne nânġânġet. ³⁰⁻³²Anġoân poropete âlâ, kutŋe Yona sâm, yâkâlen kulem âlâ tetemu Niniwe kapi ambolipŋaŋe ekbi. Yakât dopŋeâk nâhâlen kulem âlâ tetemu eknomai. Yakât den âlâ sâwe. Anġoânâmâ lok âlâ, kutŋe Solomon sâm, Dawiti nanŋe, ya nânġân nânġânŋe pato tatbanġiop. Otmu yâkât kut patŋe ya emelâk sâm haŋ tuhuŋetâ arimu imbi pato âlâ kapi kâleŋeŋen manopŋe nânġâop. Nânġâm yanâmâ ekbe sâm tohop. Yakât sâmunne nânġânġet. Solomongât nânġân nânġân pato tatbanġiop. Yawu ġârâmâ nâmâ Solomongât kunġe mansan. Otmu nâne kapi kâleŋeŋen ki mansan. Hohetyeŋan manmâ den kâsikum yinġim mansan. Yamâ yeŋeâmâ nâhât den nânġânġetâ nahat otmâ. Yakât otmâ mem ge katnekne sâm oai. Yakât otmâ hâmbâi sâp patoen imbi pato yaŋeâmâ lok senyeŋan yahatmâ kinmâ yeŋe nâhât den kum mansai yenġât topyeŋe sâm tetemu anġulaknomai. Yawu otŋetâ Anitâŋe yakât matŋe âlâku ikŋeâk ikŋeâk yinġiwuap.

Senyenje yamâ lambehât lajinje yakât dop oap.

(Mataio 5:15 Mataio 6:22-23)

³³ Yesuje den âlâen hâum yuwu sâam ekyongop. “Nenje emet kâlehen tatmâ lambe saum tunjujan ki katmain. Gârâmâ helejân gâitmunje kinmâ sem lajinje pilâmu ekmâ gem yâhâmain. ³⁴ Senyenje yamâ lambe lajinje yakât dop oap. Senyenje âlepne tatmu yanâmâ ekmâ gem yâhâmai. Yâhâ senyenje bok sâuwap yanâmâ mâtâp tâpikgum hewukjan kiojnmai. ³⁵ Yakât otmâ yuwu sâamune nângâjet. Biwiyenjan Anitâhât lajinjanje pilâmap ya bok sâamapgât biwi nângân nângânyenje galemahom manman âlepneak manmâ yâhânomai. ³⁶ Yawu manmâ yâhânomai yanâmâ lambeje sem lajinje pilâmu emet biwiye harj sâamu ekmâ tatmai yakât dop otbuap.

Parisaioje otminiwi yawu ki otmâ mannom.

(Mataio 23:1-36 Mareko 12:38-40 Luka 20:45-47)

³⁷ Den yawu sâam tij pilâmu Parisaio âlâne Yesu dâim emetjan yâhâop. Yan yâhâ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi yâk drop sot newi. ³⁸ Yawu gârâmâ angoân Yesuje bânje ki piriahop. Sot ya inâk mem nemu ekjetâ sâtnje otmu pârâk pilâwi. ³⁹ Pârâk pilânetâ Yesuje yuwu sâam ekyongop. “Parisaio yengât topyeje teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâamune nângâjet. Imbi âlâne amanj mem hâkneak pirimu biwijan sot wahapne yawuak tatbuap. Yakât dopneak yeje bukulipyejanje yekjetâ yahalâkgât hâkyejeak piriakmai. Yawu gârâmâ manman bâleje, me orotmemeyenje kingon ya biwiyenjan nângâmai. Yawu nângânetâ yanje mem bâleje tuhuyekmap. ⁴⁰ Yengât topyeje yawu tap yamâ ki enakmâ nangangimai. Anitâne lohimbi kândikyotgop yan hâkyetne biwiyetne yâhâp yâhâp ya katiyitgiop. ⁴¹ Yakât otmâ angoân yeje biwi nângân nângânyenje ya sâam pitiaknmai. Yawu otnomai yanâmâ hâkgât wahap wuân me wuângât nângânetâ tânjât otbuap. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ yiwerenje umatne teteyingim gap yu wangim umatne pato teteyingiwuap.

⁴² Parisaio yejeâmâ nângâm tâpikgumai. Yejeâmâ wahap tânjât, hote, gitâk, wahap yawuya mem ketetmâ bâlâk nereket osetyerjan konok ya mem Anitâhât pat kuwangimai. Yâhâ Anitâhât den ekyongomu kulemgui yamâ longâemai. Longâem yan yuwu otmâ mansai. Lohimbi yengât den sâam hâreyingimai yan Anitâne nângâmu ârândân olâkgât ki nângâmai. Yawu otmâ den tânj tânjâk ki sâam hâreyingimai. Otmu buku nombotne yengât weyeje ki nângâm tânyongomai. Yakât otmâ hâmbâi Anitâne matne umatne yingiwuap.

⁴³ Yeje miti emetjan yâhâ lohimbi senyerjan ewanâk tatnehât nângâmai. Otmu lohimbi hawamyongom tatmaiye nenekjetâ yahatmu mepaenenekjetgât nângâmai. Yawu otmâ manjetâ ya ekmune bâleap. ⁴⁴ Parisaio yengât topyeje teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâawe. Emelâk lok mujetâ hanyongowi ya yengât sum kakjambâ ki nângâmâk bam gamai.” Yawu sâam ekyongop.

⁴⁵ Yawu sâam ekyongomu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi hohetyerjan gâtnje lok âlâne yuwu sâam ekuop. “Bawapi, gâne Parisaio lok den sâyingiat yanje nen gurâ yawuak meneneksap.”

⁴⁶ Sâamu sâop. “Nenje yengât amutgen manmâ yu ya otnehât den undipne topne topne sâam ningimai. Yamâ yejeâmâ denyenje ya ki lâum watmai. Den sâam ninginetâ umatne kakjan manmain. Yawu manmunje biwinenne mem huruj pilâninginehât ki tânongomai. Yakât otmâ Anitâne matne umatne yingimu menomai.

⁴⁷ Yejeâmâ yuwu sâamai. “Poropete lok mum gawi ya yengât sumân awu tawu kâmetmunje banban sâam sekne âlepne otmâ imap.” Yawu sâamai. Yamâ yengât tâmbâlipyejanje poropete lok ya yongonetâ muwi. ⁴⁸ Yakât yuwu sâamune nângâjet. Tâmbâlipyejanje poropete yongonetâ muwi ya yengât sumân yeje awu tawu kâmetmâ galemgumai. Yawu otmâ yongowi yakât nângânetâ ârândân oap yawu yeksan. ⁴⁹ Otmu pepa âlâ, kutne “Anitâhât nângân nângâne” sâam, yan den âlâ yuwu kulemgui tap. “Hoñ bawalipne nombotne âi sâam yingimune yengâlen taka Anitâhât topne kâsikum yingim mannomai. Yamâ yeje nâhât den pat bialâkgât nombotne mem âlâlâ tuhuyeknmai. Yâhâ nombotne âlâmâ yongonetâ munomai.” Den yawu tap. ⁵⁰ Yakât yuwu sâawe. Emelâk Anitâne ikje

poropete hângânyongomu denŋe lâum manmâ gawi ya gurâ yawuâk tâmbâlipyerŋe nângâm bâleyingim yongom mem ge katyekbi. Yakât huhopŋe ya yeŋe menomai. Yakât topŋe nângâjetâ keterahâkgât yuwu sâwe. ⁵¹ Embân topŋe katmâ tâmbâyerŋe lok âlâ, kutŋe Awe sâam, ya atarŋe kumu muop. Otmu poropete âlâ, kutŋe Sekaraia, yamâ opon kâmbukŋan yâhâ hotom um bam gam kinmu yanâk kuŋetâ muop. Yawu gârâmâ Awe kumu muop yapâek manmâ gam poropete kerek yongorjetâ muwi yakât huhopŋe ya yeŋe menomaiâk.

⁵² Mosehât girem den kâsikum ningimai yeŋeâmâ Anitâhât den kurihijetâ tap. Yeŋeâmâ Anitâhât hâkâŋ otmâ yakât den nângâm hâum pâpgumai. Yawu otmâ lohimbî nombotŋe yakât den nângâm tem lâuwangine sâam otmâ ya yengât mâtâp manguyingimai. Yawu otmâ yakât nângâmune bâleap. Yakât otmâ umatŋe topŋe topŋe teteyingiwuap.” Yawu sâam ekyongop.

⁵³ Yawu sâam ekyongom emelambâ gem ariop. Sâp yakât kakŋan Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwiŋe Yesuhât nângâm bâlewangim sâam ge katbi. ⁵⁴ Otmu den sâam hilipgumu nângâm den âiân katne sâam yu yakât âi pâi tuhûm gawi.

12

Nimbilam yâhâp ki otnom.

(Mataio 10:26-27)

¹ Otmu lohimbî kiŋitŋe orowâkŋe Yesuhât den nângâne sâam taka pâŋ sâwi. Taka pâŋ sâam Yesu hoŋ bawalipŋe mem awawi guwawi tuhuyekbi. Yawu otmâ kiŋjetâ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe yuwu sâam ekyongop. “Parisaio yâk yengât matuk keluŋe mem bâleyekmapgât galem orangim mannomai. Parisaio yamâ nimbilamyeye yâhâp otmâ topyeŋe kurihikmâ manmai. ² Yakât otmâ ya yengât den âlâ yuwu sâamune nângâjet. Tihângen wahap yu me ya otmâ gai. Ya ki tik tatbuap. Hâmbâi tetekŋan tetemu eknom. Yâhâ yu me ya otmâ kurihikmai. Ya gurâ tetekŋan tetemu eknom. ³ Yakât otmâ yuwu sâamune nângâjet. Yenâmâ nâ orowâk manmain. Yawu gârâmâ den nombotŋe nenŋiâk tatmâ ekyongoman ya hâmbâi yeŋe lohimbî ekyongorjetâ nângânomai.

Anitâŋe wawaeneksap.

(Mataio 10:28-31)

⁴ Yesuŋe torokatmâ yuwu sâam ekyongop. “Lok senyeŋan kinmâ den ekyongorjetâ nângâjetâ nahat otmu yen nombotŋe yongorjetâ munomai. Yongonomai yamâ umut biwiyeŋe ki hilipgunomai. Lok topnenŋe yawu tap. Yakât otmâ ya yengât ki kiŋgityenahât otnomai. ⁵ Yâhâ Anitâhât topŋeâmâ âlâ tap. Hâmbâi mâne yâkŋe konok umut biwiyeŋe hilipguwuapgât dop tap. Yakât otmâ yeŋe yâkât den konok lâum mannomai.

⁶ Otmu yakât âlâ sâwe. Anitâhât den lâum manmain nen haonmâ ârândâŋ yâkŋe tihitnenŋe otmap yakât topŋe nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâamune nângâjet. Giroŋ giroŋ ekmain yamâ nâi tâŋât. Yamâ ki galemgumain. Yawu gârâmâ giroŋ giroŋ âlâ mumbuap yakât topŋe hibim ambonŋe emet inânŋan nângâmu tap. ⁷ Yawu gârâmâ nenâmâ giroŋ giroŋ yakât dop bia. Nenâmâ Anitâ ikŋe kundenŋe towat manmain. Yawu otmâ Anitâŋe topnenŋe kerehâk nanŋap. Somotnenŋe tipi tapi yakât topŋe gurâ nângâmu tawâk. Yâkŋe tihitnenŋe otmap. Yakât nângâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ yâhânôm.

Topnenŋe ki kurihikmâ Yesu betbanginom.

(Mataio 10:19-20,32-33 Mataio 12:32)

⁸ Lohimbî âlâ me âlâŋe “Yesuhâlen biwinŋe kepeim tem lâuwangim mansan,” yawu sâam lohimbî ekyongonomai yâhâmâ hâmbâi nâ lok bulâŋe hibim awonnahât aŋelolipŋe yengât senyeŋan kinmâ topyeŋe sâam tetemune Anitâŋe manman kârikŋan katyekbuap. ⁹ Yâhâ lohimbî âlâ me âlâŋe “Nâ Yesu ki nângâwangian,” yawu sâanomai otmuâmâ nâku lok bulâŋe hibim awonnahât aŋelolipŋe yengât senyeŋan kinmâ “Nâ ki nângâyingian,” yawu sâwom. Lohimbî yawu otmâ yaŋe matŋe umatŋe menomai. Yawu.

¹⁰ Yakât otmâ den âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Anitâje âi sâam nihim hângânnohomu gewan. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâje nâhât nângâjetâ tângât otbuap. Me nâhât nângâjetâ giâkgât lohimi kendâyinginginomi. Orotmeme yawuya ki witgum mannomi otmuâmâ ya yengât tosa yamâ Anitâje pilâyingingiwapgât dop tap. Otmu torokatmâ sâwe. Lok âlâ me âlâje Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakje yu me ya otbuap ya ekmâmâ yuwu mon sâwuap. “Bâe, âi yukât amboje yamâ Satan.” Yawu sâam yan âi ya ekmâ Satangâlen gâitbuap. Yawu otmâ yâhânomi ya yengât Anitâje pilâyingingiwapgât dop âlâ ki tap. Lok yawuyaje tosa pato menomi.

¹¹ Otmu den âlâ sâamune nângâjet. Yeje galem tijâk orangim mannomi. Kasalipyeje nâhât den pat âlepje nângâjetâ nahat otmu yen meyekmâ miti emetjan me kiap yengâlen ari den âiân katyemâ âi pâi tuhuyeknomi. Yawu otyingjetâ “Den mâtâpje girawu watmâ sâam ekyongomunje nângâjetâ keterakyingingiwap,” yawu nângâm ki gorâyingingiwap. ¹² Sâp yanâmâ Awojnenje ikje Wâtgât mâmâjahât Heak hângangumu ge den âlâlâ nângân nângânyenan katmu nâhât den pat âlepje sâam kusânâ ekyongonomi.

Senje âlâlâ yakât nângâmunje yahatbuap.

¹³ Lohimi kinbi ya yengât hohetyejambâ lok âlâje Yesu yuwu sâam ekuop. “Lok pato, sâamune nângâ. Awojnetjahât bâteje bâije ya atanaje ikjiâk mem alitmâ mansap. Yawu gârâmâ gâje ekurâ nombotje hiojrmâ nihiâkgât nangan.”

¹⁴ Sâmu sâop. “Nâje yet galemotgom manbehât lok kunnenje ki sâam nihio. Yakât otmâ imbiâk nâhâlen ga den ya eknohoat. ¹⁵ Yakât otmâ yuwu sâamune nângâjet. Senje âlâlâ me iri sikum ya Anitâje biwinenjahât ki sâam katningiop. Yamâ hâknenjahât sâam kalop. Yawuhât bukulpnenje iri sikumyeje orop manmai ya yekmâ tep bâle ki nângâyinginginom.”

¹⁶ Yawu sâam den âlâen hâum yuwu sâop. “Lok kutdâ âlâhât kalamân siwit kehetje pato teteop. ¹⁷ Yawu otmu biwije yuwu nângâop. “Siwit kehetje pato tap yu mem emet girawuân katmune tatbuap? ¹⁸ Yuwu otbom mon? Emet tipiye siwit kehetje katman ya kândorjmâ pato tuhumi yan siwit kehetje katmune tatbuap. ¹⁹ Katmune tatmu yanâmâ hop sambe kakjan manmâ heronje maronje nângâm manmâ yâhâwom.” ²⁰ Yawu sâmu Anitâje yuwu sâam ekuop. “Gâ kopa. Mojndâje mumbuat. Yakât otmâ iri sikumge wawaerâ tatgihimap ya lok âlâje mumbuat.” Yawu sâop.

²¹ Yâhâ den ekyongoan yukât topje yuwu tap. Lohimije iri sikumyehât tepyeje umatje otmâ mansai ya yengât Anitâje nângâmu bâlemap. Yakât otmâ mujetâ pesuk sâmap.” Yawu sâop.

Anitâje tihitnenje otmap. Yakât otmâ ki gorâningiwap.

(Mataio 6:25-34)

²²⁻²³ Yawu sâam lohimi ekyongom benje hoj bawalipje yuwu sâam ekyongop. Senje âlâlâ me iri sikumyeje yakât ki nângâjetâ yahatbuap. Manmanyehâhât bulâje yamâ umut biwije. Yâhâ yengât manman yamâ Anitâje emelâk senje âlâlâ lâtâkuyingimu manmai. Yakât otmâ yuwu ki nângânomi. “Nenje sot wosapâ ba mem tetenom? Me iri sikum me âlâlâ ya girawu mem tetem manmâ yâhânom.” Yawu ki sâam biwi yâhâp otmâ gorâ kakjan mannomi. ²⁴ Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâamune nângâjet. Kembâ ekmâin. Yâhâmâ âi kalam ki tuhumi hâhiwin nângâmai. Yamâ himbim amboje haorjmâ ârândâj sot yingimap. Yenâmâ nâihât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Otmu yen gurâ yawuâk Anitâje haorjmâ ârândâj tanyongom gamap. ²⁵⁻²⁶ Yawu gârâmâ yehâhât girawu mannom sâam yakât ki nângâm kiwilij otmomi. Yeje wâtyenan torokatmâ manmâ yâhânomihât dop âlâ ki tap. Yawu otmomi yan hâum pâpgunomi.

Yakât topje yuwu sâamune nângâjet. ²⁷ Hahop ekmâin. Hahop yamâ titi pan pan pilâmu ekmunje âilonggo longgo otmap. Yâhâ emelâk lok kutdâ âlâ, kutje Solomon sâam, yâkje hâk katipje kulem melem mânujakmâ manop. Yaje hahop surije sekje âlepje tetemap yakât dopje ki miop. ²⁸ Yâhâ hahop surije ekmunje âilonggo otmap. Yawu gârâmâ ikjahâk ki yahatmâ titi pan pan otmâ kuririj sâam kinmap. Anitâje nângâopgât yawu

kinmap. Yiwerenjeâmâ tetem âilongo kinbuap. Yâhâ pek sâwuap yanâmâ hânân ge tâtuk sâwuap. Yenâmâ hahopgât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Yakât otmâ biwiyenaje yuwu ki nângânomai. “Anitâje pâlâmje otmâ ki tihitnenje otmâ.” Yawu ki nângâm mannomai. ²⁹Yakât yuwu sâmune nângâjet. Bulânjanâk Anitâje haorjâm ârândârj tihitnenje otmâ yâhâwuap. Yakât biwi yâhâp ki otnomai. ³⁰Yawu gârâmâ lok nombotje Anitâhât topje ki nângâmai je sângum me iri sikum me senje âlâlâ yakât nângâjetâ yahatmap. Yawu otjetâ ki ârândârj otmâ. Yakât otmâ otmaiân jeje ki torokatnomai. ³¹Jejeâmâ lohimbi nombotje Anitâhâlen biwiyenaje kepejet sâm yâkât den ekyongonjetâ nângânomai. Yawu otmâ manjetâ himbim aworjnenje topyeje nângâmapje dopyerjan yingimu ki umburuk mannomai.

Bukulipnenje tânyongonom.

(Mataio 6:19-21)

³²Yakât otmâ yâkâlen biwiyenaje kepeim ki gorâyngimu mannomai. Awojnenje Anitâje herone nângâyngim tihityeje otmâ yâhâmbisâp. Yawu otmâ hâmbâi mâne manman kârikjan mem katyekmu manmâ yâhâmbisâi. ³³Yakât otmâ senje âlâlâ tatyingiap yamâ mem buku nombotje ki tatingiap ya kâsikum tânyongonomai. Yawu otjetâmâ Anitâje yekmu ârândârj otbuap. Otmu himbimân mannomaihât pat kuyingiop yakât bulâje yingimu menomai. Otmu himbimân manman sânduhân mannomai yan talaje ki kumbuap, me seloje ki hârewuap, me ki bumbunguwuap, me kombo ki otnomai. ³⁴Yawuhât Anitâhâlen biwi nângân nângânyeraje kepeim manjetâ ârândârj otbuap.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuje âwurem gewuap sâp ya ki nangain.

³⁵⁻³⁶Yesuje den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Yen biwi golâ otmâ mannomaihât den âlâen hâum sâmune nângâjet. Hoj bawalipje yengât lok kutdâyeraje kapi kâlepnehembâ âwurem taka emet hawijan kinmâ kotok kunmu nângâm in yawu gahatje mewanginomial. Yakât otmâ lambeyerje saum katjetâ sem tatmu mambotbanginomial. ³⁷Yawu otmâ mambotbangim tatnomai yanâmâ âwurem taka mem teteyekmâ herone nângâyngiwuap. Herone nângâyngim itâje kâpekâm katmu tatmu sot um yingiwuap. ³⁸Yâhâ omorj derepjan kapi ambolipje kerekje aman pâlâmje inomai yanâmâ âwurem takawuap. Taka hoj bawalipje sen golâ otmâ mambotbangim tatjetâ mem teteyekbuap otmuâmâ buku otyingiwuap. Buku otyingimu yâkje herone nângâwanginomial. ³⁹Yen biwi golâ otmâ mannomaihât den âlâen hâum sâmune nângâjet. Kapi âlâ me âlâhât kasalipyeraje sâp girawûan taka yongom itit kiom tuhuyinginomial yakât ki ekyongomai. Inâk pârâk sân sânkâ takamaihât kapi ambolipyeraje sen galem manmâ emet kapiyerje galemgunomai. ⁴⁰Yakât dopjeâk Anitâje hângânnohomu âwurem gewom yakât sâp jeje ki nangai. Yakât otmâ biwi golâ manmâ mambotnihim yâhânomai. Yawu otnomai otmuâmâ âwurem gemune nekmâ herone nângânomai.” Yawu sâm ekyongop.

Hoj bawa âlepje bâleje yâk yetgât topyetje

(Mataio 24:45-51)

⁴¹Yesuje yawu sâm ekyongomu Petoroje yuwu sâm âikuop. “Kutdâ den âlâen hâum eknongoat yu nengâlâk yat me lok kerek nengât yat?”

⁴²Yawu sâm âikumu Yesuje purik pilâwangim den âlâen hâum yuwu sâm ekuop. “Lok kutdâ âlâje kapije pilâm kapi kâlepnehen ari kandi manmâ âwurem takawuap. Yaken ariwe sâm yan hoj bawa je âlâ galem sâm katmâ yuwu sâm ekuwuap. “Arimuneâmâ gâje nep lok nombotje galemjongowuat.” Yawu sâm ekum pilâyekmâ arimu galem yaje âi ya biwijaje mem galemjongomu âilongo mannomai. ⁴³Yawu otmâ galemjongowuap otmuâmâ patonaje âwurem taka herone otbangiwuap. ⁴⁴Yawu otbangim galem pato katmu ikje senje âlâlâje yakât galem otbuap. ⁴⁵Yâhâ purik pilâm sâmune nângâjet. Hoj bawa yaje biwijaje yuwu nângâm âi ya hilipguwuap. “O, lok kutdâne arap yuâmâ in yawu ki takawuap. Yamâ sâp kâlep manbuap yakâ. Yakât otmâ wongât nâje âi yu membom?” Yawu sâm biwijaje pâlâmje otmu ki galemjongom hengejguwuap. Yawu manmâ to

kârikŋe nem biwi hâlim otmu umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap. Yawu otmâ lok bâleŋe yengâlen torokatmâ ki orotŋe otmâ manbuap. ⁴⁶ Yawu otmâ biwiŋe pâlâmŋe otmu manbuap yan patoŋe parâk sâŋ sâŋâk taka kuk otmâ kum yaehen pilâmu ge hâhiwin nâŋgâm yâhâmbisâp.

⁴⁷ Yakât topŋe yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Lohimbi nombotŋe nâhât den nâŋgâm heŋgeŋgunomai yanâmâ yakât nâŋgâŋetâ gemu betbanginomai. Yawu otnomai yakât matŋe Anitâŋe matŋe amokŋan yingimu menomai. ⁴⁸ Yâhâ lohimbi nombotŋe âlâŋeâmâ nâhât den nâŋgâm pâpgumai yaŋe otŋetâ bâlemap yâhâmâ Anitâŋe matŋe kakŋeâk yingimu menomai. Yakât otmu yuwu sâmunne nâŋgâ. Lok âlâ me âlâ âi sâm yingimune ya tuhum heŋgeŋgunomai ya yengât nâŋgâmune ârândârŋ otbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâ âi pato sâm yingimune ya biwiyeŋe tiŋâk lâum tuhunomai ya yengât gurâ yawuâk nâŋgâmune ârândârŋ otbuap.” Yawu sâm ekuop.

Yesuŋe giop yakât lohimbi hioŋakmâ mansai.

(Mataio 10:34-36)

⁴⁹ Yesuŋe den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Anitâŋe lohimbi yengât biwiyeŋehât topŋe nâŋgâm kâsippongom matŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk yingimu menomai yakât hâŋgânnohomu gewan. Yâhâ matŋe yingimu meŋetâ pesuk sâmbâp. ⁵⁰ Otmu umatŋe âlâ tetenihimu hâhiwin nâŋgâwom ya tetenihim pesuk sâekgât nanŋan. ⁵¹ Otmu den âlâ yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Nâhât yuwu ki sânomai. “Nâhât yamâ buku konok otnehât himbimâmâ giop.” Yawu ki sânomai. Nâŋe hânân gewan yakât yen hioŋaknomai. Hioŋakmâ yuwu oranŋinomai. ⁵² Lohimbi nanŋe baratŋe mome manmaiŋe hioŋakmâ komot yâhâp otnomai. Komot âlâhât yâhâp, âlâhârâmâ kalimbu yawu otnomai. ⁵³ Âwâ nan me mâmâ barat kuk oranŋim hioŋaknomai. Otmu iranŋe iranŋe ya gurâ yawuâk kuk oranŋim hioŋaknomai.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuŋe kulem âlâlâ tuhuop yakât topŋe hâum pâpguwi.

(Mataio 16:2-3 Mareko 8:11-13)

⁵⁴ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe yawu sâm ekyongomâmâ benŋe lohimbi kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Op surumbup memuâmâ yuwu sâmai. “Gelâk gewe sâm oap”. Sâŋetâ yawu otmap. ⁵⁵ Otmu elem tok sâwe sâm otmuâmâ yuwu sâmai “Sikop kumbe sâm oap.” Sâŋetâ yawu otmap. ⁵⁶ Yen lok perâkŋe. Yeŋe elem kulewoŋboŋ yakât topŋe ekmâ nâŋgâm heŋgeŋguai. Yâhâ nâŋe kulem âlâlâ memune eksai yakât topŋeâmâ girawuhât ki ekmâ nâŋgâm heŋgeŋguai?

⁵⁷ Wongât eŋgatyeneâk otmâ orotmeme âlepŋe me bâleŋe ya ki ekmâ kiwilim mansai? Yen lok perâkŋe yakâ.”

Den sâm tetem kaok nangŋinom.

(Mataio 5:25-26)

⁵⁸ Bukulipyeŋe âlâ me âlâŋe kuk otyingim den âiân katyekne sâm dâiyekmâ kiapgâlen arinomai. Yamâ mâtâwânâk ari sâm tetem kaok nangŋinomai. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ kiapgâlen ari den sâm teteŋetâ yâkŋe mem pâi emetŋan katyekbuap. Pâi emetŋan katyekmu tatmâ yeŋe ombeyeŋeâk yaihen ki genomai. ⁵⁹ Kiapŋe pâi emetŋan tatnomai sâm sâp katyiŋgiwuap ya pesuk sâmu yanâmâ genomai.” Yawu sâm ekyongop.

13

Anitâhâlen biwinenŋe kepeim mannom.

¹ Yawu sâm ekyongop sâp yanâk lok nombotŋe Yesuhâlen ari den pat yuwu sâm ekuwi. “Galilaia ambolipŋe noniŋ bulimakao gâim Anitâhât hotom uwi sâp yan kiap âlâ, kutŋe Pilato sâm, yâkŋe tembe lâulipŋe hâŋgânyongomu Galilaia ambolipŋe yongonŋetâ hepyeŋe gemu noniŋ bulimakao hepyeŋe orop oset guset olop.” ² Yawu sâm ekuŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Pilatoŋe tembe lâulipŋe hâŋgânyongomu yawu yongowi yakât yuwu mon sâmai. “Muwi yengât tosa bâleŋe yaŋeâmâ Galilaia lok ondop yengât tosa ya wangim amokŋan miap.” ³ Yawu ki tap. Yawu gârâmâ yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe ki pilâm

Anitâhât den lâunomai otmuâmâ yawuâk matŕe yingimu menomai. Otmu yakât den âlâ torokatmâ sâmunne nângâŕet. ⁴Yerusalem kapi ambolipŕe kâi nombotgen kalimbu Siloam hem topŕan kinŕetâ kândun kum ge kurihyehop ya yengât yuwu ki sânomai. “Tosayeŕe bâleŕe yaŕeâmâ Yerusalem kapi ambolipŕe nombotŕe yengât tosayeŕe wangioŕ. Yakât otmâ hân ya kândun kum ge kurihyekmu muwi.” Yawu ki tap. ⁵Yakât otmâ âlâku sâmunne nângâŕet. Yeŕe orotmemeyeŕe bâleŕe ki pilâm Anitâhâlen biwiyenŕe kepeinomai otmuâmâ yengu yawuâk hiliwahonomai.”

⁶Den ya sâm tiŕ pilâm den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâŕe koset âlâ kalop. Koset ya pato otmâ bulâŕe kinbuapgât sâŕe tetemu taka ambonŕe bulâŕe hâuwe sâm ekmu bia oloŕ. ⁷Yakât otmâ kalam galemŕe yuwu sâm ekuoŕ. “Bulâŕe hâuwe sâm ekmune biatmu yu yambu kalimbu oap. Yakât otmâ koset ya kârâm pilârâ ge iâk.” Yawu sâop.

⁸Sâmu sâop. “Lok pato, pilârâmâ yambu yu inâk kinâk. Hâmbâi topŕe lawitmâ pitimunŕe yanâmâ bulâŕe kinbuap. ⁹Yâhâ ki kinbuap otmuâmâ kârâm pilâmunne ge imbuap.” Yawu.”

Tatmâ nângâ nângâ sâŕan Yesuŕe imbi âlâ heŕgenŕuoŕ.

¹⁰Tatmâ nângâ nângâ sâŕ âlâen Yesuŕe oŕon kâmbukŕan yâhâm den kâsikum yingioŕ.

¹¹Den kâsikum yingioŕ sâŕ yan imbi âlâ talop yamâ weke bâleŕeŕe mângâemu kun kândâtŕe konok otmâ pareŕe manmâ gamu yambuŕe kâi nombotgen kalimbu pesuk sâop.

¹²Yesuŕe imbi ya ekmâ kunŕan mem yuwu sâm ekuoŕ. “Imbi, yiwereŕeâk âleŕeŕe otbuat.”

¹³Yawu sâm kunŕan mem kuwihakmâ tâŕ tâŕâk kinmâ Anitâ mepaeoŕ.

¹⁴Yâhâ Yesuŕe tatmâ nângâ nângâ sâŕan imbi ya heŕgenŕuoŕ gârâmâ miti emetŕahât galemŕeŕe galemŕeŕe nângâmu bâlemu lohimbi yuwu sâm ekyongop. “Nep tuhu tuhuhât sâŕeŕe yamâ hilâm nombolân konok tap yan takanŕetâ heŕgemyongombâŕgât dop. Yawu gârâmâ tatmâ nângâ nângâ sâŕan imbi heŕgenŕuoŕ yu ekmune dondâ bâleap. Ya ki orotŕe.”

¹⁵Yawu sâmu Yesuŕe purik pilâwangim yuwu sâop. “Bâe, yen lok perâkŕe. Tatmâ nângâ nângâ sâŕe ârândân yeŕe dongi bulimakaoyeŕe pekeâmbâ holanyekmâ dâim ari to yinginomaihât dop tap. Yawu gârâmâ dongi me bulimakao umutyeyeŕe bia yakât nângâmunne tâŕât otmap. ¹⁶Yâhâ imbi yuâmâ Awarahamgât senâmbâ gâtŕe. Yawu gârâmâ Satangât weke bâleŕeŕe mângâemu pareŕe otmâ manmâ gap. Nâŕe tatmâ nângâ nângâ sâŕan heŕgenŕumune ki bâleap.” ¹⁷Yawu sâm ekyongomu sâm ge katbiŕe nângâm anulakbi. Yâhâ lohimbi inŕeŕe Yesuŕe oloŕ mioŕ ya ekmâ heroye otbaŕgiminiwi.

Bândup yakât topŕe

(Mataio 13:31-33 Mareko 4:30-32)

¹⁸Yesuŕe yuwu sâm ekyongop. “Anitâhâlen biwiyenŕe kepeim manŕetâ tihityeye otmap yakât topŕe teteâkgât wuân denân hâum sâmunne nângâŕetâ keterakbuap? ¹⁹Yuân hâum sâmunne nângâŕet. “Nak âlâ kutŕe bândup yamâ lok âlâŕe kehetŕe âlâ mem ari kalamŕan kalop. Katmu tatmu kâŕeŕe ga takam yanak yâhâm kâleŕ pato otmu nâi wosapâ wosapâ taka awatŕe kun kunŕan kerem tatmai.” Yawu sâop.

Matuk keluŕe yakât topŕe

²⁰Otmu torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Lok komotŕe komotŕe wosapâ wosapâ mansaiŕe biwiyeye nâhâlen katmâ tem lâunihiyetgât yeŕe ari nâhât den pat âleŕeŕe ekyongonomai. ²¹Yakât topŕe teteâkgât den âlâen hâum sâmunne nângâŕet. Imbi âlâŕe dâmbia golanguwuap. Golangumâmâ matuk mendâremu keluŕe gemu dâmbia orop menduhumu ukenŕe bâleŕe otbuap. Dop yawu.” Yawu sâop.

Himbimâŕe mâtâŕeŕe yamâ gâwik gâwikŕe

(Mataio 7:13-14,21-23)

²²Yerusalem kapi pato yakât mâtâŕe arap ya hâlânŕmâ kapi tipi tapi tap. Kapi yan ari Yesuŕe Anitâhât den lohimbi kâsikum yingioŕ. ²³Yawu otmu lok âlâŕe yuwu sâm Yesu âikuoŕ. “Lok pato, yuwu sâm âihohowe. Lok getek âlâ himbimân yâhânomai me girawu?”

²⁴ Sâmu sâop. “Himbimgât mâtâp yamâ gâwik gâwikne. Yakât otmâ yapâ lohimbî sambene arine sâmmâ hâmbinj gumbinj otmâ hâum pâpgunomai. Yakât otmâ yeje mâtâp ya tâj tâjak watmâ arinomai. Yakât yuwu sâmune nângânet. ²⁵ Nâ mâtâp amboje. Yakât otmâ mâtâp manguyingimune lok dondâhâlâkne arine sâm hâum pâpgum amutgen kinmâ yuwu sânomai. “Lok pato, nângâningirâ gane.”

Sâjjetâ sâwom. “Nâ ki nângâyingian. Yen wonân?”

²⁶ Yawu sâm âiyongomune yuwu sâm eknohonomai. “Gâje kapinenjan taka tatmâ den kâsikum ningirâ orowâk tatmâ sot newin.”

²⁷ Sâjjetâ sâwom. “Yen wonân? Nâ ki nângâyingian. Yeje orotmeme bâlene otmai. Yakât otmâ arijet.” Yawu sâwom. ²⁸ Yâhâ hâmbâi mâne Anitâje yen mem ketetyekbuap. Yawu otmâ Awaraham, Isaka, Yakop, otmu Anitâhât poropetelipjanje tatmâ sot nem heroje otbanganomai ya yekmâ yeje tep bâle nângânomai. Yawu otmâ hâhiwin nângâm hu halak tuhumbisâi. ²⁹ Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Sâp yanâmâ lok topje topje, emetsenje ga takamap yakembâ otmu purik sâmap yakembâ, otmu torehen torehen kiŋgitje orowâkne taka menduhuakmâ nem heroje otjetâ Anitâje tihityenje otbuap. ³⁰ Yâhâ lohimbî nombotjanje yehâlâk nângânetâ yahatmap yaje Anitâ orop ki tatnomai. Yâhâ nombotjanje yehâlâk nângânetâ gemu huruj huruj manmai yamâ Anitâje meyekmu ikjan torokatnomai.

Yesuje Herotgât sâop.

(Mataio 23:37-39)

³¹ Sâp yanâk Parisaio lok nombotjanje ari yuwu sâm Yesu ekuwi. “Herotje gohowe sâm oap. Yakât otmâ kapi yu pilâm âlâengen ari.”

³² Sâjjetâ sâop. “Sâp yuâmâ weke bâlene watyekmâ mansan. Otmu kundat otmâ mansai ya hengemyongom mansan. Yâhâ hândâhân yuwuak otbom. Yâhâ halihu nep sâm nihioy ya tum pesuk pilâwom.” Den ekyongoan yu Herot, lok perâkne ya, ekunomai. ³³ Nâje yuwu sâmune nângânet. Anitâhât poropetelipjanje ikjahât den sâminiwi ya kerek Yerusalem kapi ambolipjanje yongonetâ muwi. Yakât otmâ âun hândâhân âi tuhuwom. Gârâmâ halihuâm Yerusalem kapiân ari âi tum pesuk pilâwom.”

Yesuje Yerusalem kapi ambolipje yengât topje nângâop.

³⁴ Yawu sâm ekyongom Yerusalem kapi ambolipje yengât tepje nângâm yuwu sâop. “Bâe, Yerusalem kapi ambolipje yengât topyeje yuwu tap. Yengâlen âi menjetgât Anitâje ikje hoj bawalipje hângânyongomu takajetâ yongom mem ge katyekmai. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Pâi mâmânanje kurâk sâm nanlipje dâiyekmâ kuratyongomu tatmai. Yakât dopjeâk menduhuyekmune nâhât hikinan manjetgât sâman. Yamâ yeje nâhât hâkâj otmâ mansai. ³⁵ Yawuhât Anitâje betyongomu kasalipyejanje taka yongom watyeknetâ kapi yu kâwurumjanjak kinbuap. Yakât otmâ nâje pilâyekmâ ariwom. Benje sâp âlâen âwurem takamune nekmâ yuwu sâm eknohonomai. “Anitâ Kutdânenjanje tihitnenje otbe sâm mat hângângohomu takat. Yakât otmâ biwinnenjanje heroje pato nanjain.” Yawu sâm eknohonomai.” Yesuje yawu sâop.

14

Tatmâ nângâ nângâ sâpjan lok âlâ bitâp tetewangjop ya Yesuje walipgumu orok sâop.

¹ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Parisaio yengât kunyejanje bukulipje nombotje Yesu orop dâiyekmu emetjan yâhâ tatmâ sot newi. Nem tatbi yan Yesuje otmâ hilipguwuap me bia yakât Parisaioje ekmâ tatbi. ² Ekmâ tatjetâ lok âlâ bitâp pato tetewangjopje Yesu ekbe sâm yâhâop. ³ Yâhâmu Yesuje ekmâmâ Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi otmu Parisaio ya yuwu sâm âiyongop. “Tatmâ nângâ nângâ sâpjan âi ki tuhunomgât Moseje girem den âlâ kulenguop. Yawu gârâmâ tatmâ nângâ nângâ sâpjan lohimbî hengemyongowomgât dop tap me bia? Sâjjetâ nângâwe.”

⁴ Yawu sâm âiyongomu biwiyenje umatje otmu olotojâk tatbi. Olotojâk tatjetâ Yesuje lok ya bitâpjan walipgumu orok sâmu emelambâ kionjâ ariop. ⁵ Arimuâmâ emelan tatbi

ya Yesuŋe yuwu sâŋ ekyongop. “Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâŋŋan naom âlâ me bulimakao âlâ lâmân kionŋmu ya pilâŋetâmâ lâmânâk tatbuap me mem dâiŋjetâ gawuap?” ⁶ Yawu sâŋ ekyongomu yawuâk olotoŋâk tatbi.

Hâknene ki mepaeaknom.

⁷ Yâhâ emet yakât biwiŋan Parisaio nombotŋe yeŋahât nâŋgâŋjetâ yahatmu kou senŋan yâhâ tatbi ya yekmâ den âlâen hâum yuwu sâŋ ekyongop. ⁸ “Bukuyeŋe âlâŋe yen orowâk tatmâ sot um nenom sâŋ dâiyeŋmu emetŋan yâhâ kou senŋanâk tatne yawu ki nâŋgânomai. ⁹ Yâhâ lok papato nombotŋe yen orowâk dâiyeŋbuap yâkŋe kou senŋanâk tatnomaihât nâŋgâwuap. Yawu gârâmâ yeŋe kulet sâiŋŋim kou senŋan tatnomai yan lok papato takaŋetâmâ emet amboŋe yen yuwu mon sâŋ ekyongowuap. “Wa, bukulipne, yuâmâ yeŋgât kawe bia, keterakŋet.” Yawu sâŋ ekyongomu aŋulakmai hât aŋgoân yâhâmâmâ kou topŋan tatnomai. ¹⁰ Yawu tatŋetâ emet amboŋe kundup mem kou senŋan lingatbuap. Lingatmâ “gam yâhâ tatŋet” sâŋ ekyongomu yanâmâ yâhâ tatnomai. Yawu otŋetâ yanâmâ bukulipyenŋe nâŋgâiŋŋetâ âilonŋo otbuap. ¹¹ Yakât topŋe yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe yeŋahât nâŋgâŋjetâ gewuap ya yeŋgât Anitâŋe nâŋgâmu yahatbuap.”

¹² Yawu sâŋ ekyongom emet amboŋe ya yuwu sâŋ ekuop. “Kapi ambolipŋe orop heroeŋ otmâ sot um nenom sâŋ imi atalipŋe, me wârâ toulipŋe, me hep torehenlipŋe, me bukulipŋe, me lok iri sikumyeŋe orop mansai ya ki dâiyeŋmâ garâ sot nenomai. Yâhâ lok yawuya dâiyeŋmâ garâ sot nenomai otmuâmâ hâmbâi yakât matŋe sâŋ dâiheŋŋetâ yâk orop sot neŋetâ pesuk sâwuap. ¹³ Yakât otmâ yuwu sâŋmune nâŋgâ. Gâŋe heroeŋ otmâ sot um lok dâiyeŋbuat otmuâmâ lok tâŋât, kopa, pareŋe, senyeŋe bok sâsâŋe yawuya dâiyeŋbuat. ¹⁴ Lok yawuya dâiyeŋmâ bêt belaiâk sot um yingirâ nem heroeŋ otnomai. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâŋe lohimi mumuŋambâ mem yahatnenekbuap yan ikŋak yakât matŋe gihiwuap. Yakât otmâ biwiŋane heroeŋ nâŋgâwuap.” Yawu sâop.

Himbimân heroeŋ otnomgât sâop.

(Mataio 22:1-10)

¹⁵ Yawu sâŋ ekumu nem tatbi ya yeŋgâlen gâtŋe âlâŋe den ya nâŋgâmâmâ yuwu sâŋ ekuop. “Anitâŋe himbimân mannomgât pat kuningimu mansain. Yakât otmâ sâp patoen Anitâhât kapiân tatmâ sot nem heroeŋ otnom yakât nâŋgâmune tepne heroeŋ oap.”

¹⁶ Yawu sâŋ ekumu den âlâen hâum yuwu sâŋ ekuop. “Lok kutdâ âlâŋe bukulipŋe orowâk heroeŋ otmâ sot um nenomai yakât sâp kalop. ¹⁷ Yâhâ sâpŋe otmu yan sonŋo bau me sot kâle topŋe topŋe um hâwurumu eŋ âtâmun kinop. Ya ekmu ârândâŋ otmu hoŋ bawa âlâ hâŋgâŋgumu ari yâkât bukulipŋe yuwu sâŋ ekyongop. “Sonŋo bau sot kâle yamâ emelâk umunŋe siap. Yakât otmâ gaŋetâ heroeŋ otmâ nenom,” yawu yap” sâŋ ekyongop. Ekyongomu hâkâŋ otbi.

¹⁸ Lok aŋgoân ekuop yeŋe yuwu sâop. “Nâmâ hân puluhuan ya ekbe sâŋ ariwom. Yakât otmâ lok kutdâ ya ekurâ ki nâŋgânihimu bâlewuap.” Yawu sâop.

¹⁹ Yâhâ âlâŋeâmâ yuwu sâop. “Bulimakao bâlâk ŋerek puluhumune kapi kâlêŋehen tap ya ari meyeŋmâ takawom. Yakât otmâ lok kutdâ ya ekurâ ki nâŋgânihimu bâlewuap.” Yawu sâop.

²⁰ Yâhâ âlâŋeâmâ yuwu sâop. “Yiwereŋeâk imbi mian. Yakât otmâ ki gawom?” Yawu sâop. ²¹ Yawu sâŋetâ hoŋ bawa yeŋe âwurem ari lok kutdâŋe den sâwi ya ekumu nâŋgâmu bâleop. Nâŋgâmu bâlemu hoŋ bawaŋe ya yuwu sâŋ ekuop. “In yawu ari mâtâp kunŋan kinmâ lok umburuk, me lok pareŋe, me ândâpyeŋe bok sâsâŋe, me senyeŋe bok sâsâŋe, lok yawuya yuken yaken arine sâŋ oai ya ekyongorâ taka sot yu neŋet.” Yawu sâŋ ekum hâŋgâŋgumu ari mem teteyeŋmâ ekyongomu taka emetŋan yâhâ tatbi. Yâhâ tatŋetâ hoŋ bawaŋe yeŋe yâkâlen yâhâ yuwu sâŋ ekuop. ²² “Lok kutdâne, den yat ya oan. Otmu emelan yâhâ tai yamâ ki pik yai. Yakât otmâ girawu nangat?”

²³ Sâmu sâop. “Yakât otmâ âlâku ari lohimi kewilâyeŋŋetâ mansai ya mem teteyeŋmâ ekyongorâ takanomai. Takaŋetâ yanâmâ emetne pik sâwuap. ²⁴ Yâhâ bukulipne aŋgoân ekyongoat yamâ nâhâlen ki takanomai.” Yawu sâop.” Yesuŋe yawu sâŋ ekuop.

Manmannenye ki alitmâ manmâ yâhânôm.

(Mataio 10:37-38)

²⁵ Lohimbi kingitje orowâkje Yesu betjan arijetâ purik sâam yuwu sâam ekyongop. ²⁶ “Lok âlâ me âlâje nâhâlen torokatmâ orowâk mannôm yawu nângânômai otmuâmâ âwâ mâmâlipyeje, me imbi naomlipyeje, me imi atalipyeye, me wârâ toulipyeye betyînginômai. Otmu yeje manmanyeye ki alitmômai. ²⁷ Otmu lok âlâ me âlâje nâhât den lâum âi tuhujetâ bukulipyenaje nângâm bâleyîngim hilipyongone sâam otmômai yanâmâ hâkyeye alitmâ betnihinômai. Lok yawuya nâhât pat ki otmômai. ²⁸ Yakât nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâamune nângâjet. Lok âlâ me âlâje emet tuhune sâam angoân tewetsenje amon yaje senje âlâlâ puluhum emet ya tuhunomai yakât nângânômai. ²⁹ Gârâmâ yawu ki otmômai otmuâmâ emet ya mem kânângâjetâ tewetsenje biatmu pânjan pilânômai. Yawu otmômai yanâmâ lohimbije emet ya torehenjeâk kinmu ekmâ yakât den pat alahu gulahu otmâ senyenjan gem girîngîngim yuwu sâanomai. ³⁰ “Lok yujeâmâ saran kânângâjetâ giop yamâ tewetsenje biatmu pânjan pilâjetâ inâk tap.” Yawu sâanomai.

³¹ Yâhâ den âlâen hâum yuwu sâamune nângâjet. Lok kutdâ âlâ me âlâje kasalipyeye orop ahonomai yanâmâ in yawu yâk yengâlen ki surutuk sâam arinômai. Yamâ angoân biwiyenaje yuwu nângânômai. “Nen yu getek âlâ, lok 10,000 yawu mansain. Yâhâ kasalipnenje endaken lok kingitje orowâk, 20,000 yawu mansai. Yakât otmâ nenje yongonomgât dop ki otbuap.” ³² Yerjâhât yawu nângânômai otmuâmâ ki kundutmâ arinômai. Angoân kasalipyeye orop buku konok manne sâam hoj bawalipyeye hângânyongonjetâ ari mem lohotje tuhuyeknomai. ³³ Yakât otmâ yuwu sâamune nângâjet. Yengâlen gâtje âlâ me âlâje senje âlâlâyeje me iri sikumeye kerehâk pilâm nâhâlen torokatnomai otmuâmâ nângâyingimune orowâk mannôm.

Kâtembe yakât dop

(Mataio 5:13 Mareko 9:50)

³⁴ Yengât topyeje teteâkgât den âlâen hâum sâamune nângâjet. Kâtembe ihm solân hojmâ sot ya nemunje launenjan memap. Yakât dopjeâk yenâmâ lohimbi hohetyeyan manmâ manman âilonggo manjetâ yekmâ Anitâ heronje nângâwangim mepaenomai. ³⁵ Yâhâ kâtembe helegenjan ki hikum ikainom yanâmâ pâlâmje otbuap. Yawu otmu girawu tuhununje âlâkuâk ukenje otbuap? Yamâ ki orotje. Pâlâmje sâam lâum pilâmain. Den yuâmâ biwiyenjanâk katmâ manmâ yâhânômai.” Yawu sâop.

15

Lama âlâ gulip otbângimu ki pilâwuap yan hâum sâop.

(Mataio 18:12-14)

¹ Sâp âlâen takesi meme lokje yerjâhât nângâjetâ yahatmu lohimbi kâityongom takesi mem yahatmâ kombo meyingiminiwi yâk otmu lok nombotje ândâp kârik otmâ Mosehât girem den ki lâum manminiwi ya dondâhâlâkje Yesuhât den nângâne sâam yâkâlen ariwi. ² Arijetâ yan Mosehât girem den kâsikum yîngiminiwi otmu Parisaio lok yâkje nângâjetâ bâlemu Yesuhât yuwu sâwi. “Yesuje takesi meme lok otmu lok nombotje Mosehât girem den ki lâumai ya meyekmu orowâk sot niai. Yawu otmu dondâ bâleap.”

³ Yawu sânetâ nângâm Yesuje den âlâen hâum yuwu sâam ekyongop. ⁴ Lok âlâhât lama 100 yawu kinbângiwuap. Gârâmâ ya yengât hohetyejambâ konok âlâje misîngurakbuap. Yawu otmu ambojanje nombotje ya katyekmu kinjetâ konok misîngurakbuap ya pâinmâ yâhâm gewuap. Yawu otmâ nombotje katyekmu kinnomai ya yengât ki nângâm ketet otbuap. ⁵⁻⁶ Yâhâ misîngurakbuap ya mem tetem yanâmâ tepje welâmjan gemu lâum kapiân âwurem ariwuap. Kapiân âwurem ari bukulipje yongonmâ yuwu sâam ekyongowuap. “Lama misîngurahop ya mem tetaan. Yakât otmâ sot um nem heronje otne.” Yawu sâuwuap. ⁷ Yakât dop kum yuwu sâamune nângâjet. Lok 99, yâkje yuwu nângâmai. “Nen lok âlepje, orotmemenenje âilonggo otmâ mansain.” Yawu nângâm biwi pâlâmje mansai. Lok yawuya yengât Anitâje heronje pato ki nângâyingimâp. Gârâmâ, lok konohâkje

orotmeheje bâleje bet pilâm Anitâhâlen biwiŋaje kepeim tem lâuwangiwuap yanâmâ Anitâje heroje pato nângâwangiwuap. Yawu.”

Tewetsenje kionbangimu pânbuap yan hâum sâop.

⁸Yâhâ Anitâje lohimi meyekmâ tihityeje otmap yakât topje nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâumune nângâjet. Imbi âlâ kina yâhâp yakât dop tatbangiwuap. Yâhâ 20 toea kionbangimuâmâ ki pilâuwuap. ⁹Yakât pânimâ arim mem tetem yanâmâ bukulipje yongonmâ yuwu sâm ekyongowuap. “Wâe, tewetsenje kionnihiop ya mem tetean. Yakât otmâ heroje otne.” Yawu sâuwuap. ¹⁰Yakât yuwu sâumune nângâjet. Lok konohâkne orotmeheje bâleje bet pilâm Anitâhâlen biwiŋaje kepeim tem lâuwangiwuap yanâmâ himbimân Anitâhât aŋelolipŋaje lok yakât heroje nângâwanginomial.”

Lok âlâ nanŋaje iri sikum mem gulip tuhuop yan hâum sâop.

¹¹Yesuje den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâ nanyâhâtje yâhâp manbi. ¹²Manjetâ nanje betŋan gâtŋaje âwâje yuwu sâm ekuop. “Awoŋ, senje âlâlâ nâhât sâsâje ya nihirâ miakbe.” Yawu sâmu senje âlâlâ yâkât sâsâje ya kâsikum warŋmu miop. ¹³Yawu otmu nanje ya nep tuhum getek manmâ, senje âlâlâ ya puluhum yakât hâmeje tewetsenje miakmâ mâtâp kâlêwângen ariop. Ari hej otmâ ihilâk mahilâk manmâ tewetsenje miakmâ ariop ya kerek pilâm metem umburuk manop. ¹⁴⁻¹⁶Umburuk manop yan po pato teteop. Po pato tetemu naom ŋaje sotgât pânimâ kapi amboŋe âlâhâlen arimu bau galemguwuap sâm âi waŋop. Bau galemgum kinop yan po dondâ wangimu bau yakât sot wahapje mem nembe sâm otmu kuwangiwi. ¹⁷Yawu otbangjetâ nângân nângâje tetemu yuwu nângâop. “Awoŋnahât nep loklipŋaje sot pato nem mansai. Nâ nanje tâŋ tâŋ yamâ yuân manmâ sotgât otmâ hiliwahowoman. ¹⁸Yakât otmâ yahatmâ awoŋnahâlen âwurem ari yuwu sâm ekuwom. “Awoŋ, otmune bâleop yakât tosa Anitâhâlen otmu gâhâlen umatje oap. ¹⁹Yakât otmâ aŋulaksan. Yawu gârâmâ nângânihim nep lok sâm menekdâmâ hoŋ bahihim manbom.” Yawu sâm ekuwom.” Yawu nângâop.

²⁰Yawu nângâm yahatmâ kapi ya pilâm akŋangen takamu âwâŋaje senje pilâm ehop. Ekmâ tepje nângâm sururuk sâm ari nanje lâum hâmeje hârem niop.

²¹Yawu otmu nanŋaje yuwu sâm ekuop. “Awoŋ, otmune bâleop yakât tosa gâhâlen otmu Anitâhâlen umatje oap. Yawu otmâ aŋun pato gihiwan. Otmu nâhurâ aŋulaksan.”

²²⁻²⁴Yawu sâm ekumu âwâŋaje hoŋ bawalipje yuwu sâm ekyongop. “Nanne emelâk betnohom ariop ya âwurem takap. Yâhâ “emelâk muop mon,” yawu nângâm manmâ gaman. Yamâ âwurem takamu ekmâ tepne hâlâlâk welâmŋan giap. Yakât otmâ in yawu ba hâk katipje âiŋje mem ga mânurbangjet. Yawu otmâ handop âlâ mem barahanŋan katjet. Otmu kâi katipje katbangjet. Nenje heroje otbanginomgât bulimakao nanje gâim uŋetâ siâk.” Yawu sâm ekyongomu bulimakao nanje gâim uŋetâ semu nem heroje otbangiwi.

²⁵⁻²⁶Heroje otbangjetâ yan nanje kunje ŋaje newângembâ taka kapi ginŋan kinmâ heroje maroje girin get get otmâ kinbi ya nângâm hoŋ bawa âlâ kunmu gamu yuwu sâm âikuop. “Wongât heroje otmâ tai?”

²⁷Sâmu sâop. “Imihe ari gulip olop ya âwurem takap. Yakât otmâ âwâyetŋaje ekngongomu bulimakao nanje ya kum gâim umunje siap.” Yawu sâop.

²⁸Yawu sâm ekumu nângâm âwâŋahât nângâm bâlewangim kapi betjeheh kinop. Yâhâ hoŋ bawa ŋaje âwâje ekumu âwâŋaje ba kinmâ “Nan, ga,” sâm ekuop.

²⁹Ekumu hâkâŋ otmâ yuwu sâop. “Nangat. Nâje tem lâuhihim âi mem manmâ gamune yambu dondâ pesuk yap. Yawu otgihiman yamâ gâje ki heroje otnihimat. Otmu noniŋ nanje âlâ ki nihirâ bukulipne orop um nem heroje otmain. ³⁰Yawu gârâmâ nanŋaje senje âlâlâ hârok gâwârehihim ari imbi kondarâ orop manmâ tewetsenje pilâm meteop. Yâkne âun âwurem takamu hoŋ bawalipje ekyongorâ bulimakao nanje kum gâim uŋetâ semu nem heroje otbangiai. Yakât nângâmune dondâ bâleap.”

³¹Yawu sâmu âwâŋaje yuwu sâm ekuop. “Nanne, gâje nâ orop sâp kâlep manmâ gamat. Otmu senje âlâlâ tatnihiap ya gâhât pat sâm kuhihimune tap. ³²Yawu gârâmâ imihe

“emelâk muop mon,” yawu nângâm manmâ gan ya âwurem takap. Yakât otmâ heronje otbangimunje ârândân oap.” Yawu sâop.

16

Galemje senje âlâlâ mem ihilâk tuhuop yan hâum sâop.

¹Yesuje hoj bawalipje den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok kutdâ iri sikumje tewetsenje otmu âlâlâ ya pato dondâ tatbangiop. Yakât otmâ lok âlâ mem galemguni-hiâkgât sâm âi wajop. Yawu gârâmâ lok yaje lok kutdâjahât tewetsenje mem gulip tuhuop. Yawu otmu lok kutdâ yakât hoj bawalipje nombotnaje yakât den pat yuwu sâm ekuwi. “Lok âlâ galem sâm âi wajon yâkje senje âlâlâ mem ihilâk tuhuhiahap.”

²Yawu sâm ekujetâ lok kutdâyeje yaje lok ya yuwu sâm ekuop. “Gâje nâhât tewetsenje mem gulip tuhunihiat” yawu sânetâ nangan. Yakât otmâ galem âlâku ki katgekbom. Yakât otmâ puluhu puluhu pepa ya mem garâ senje âlâlâ tatnihap yakât topje mem tetewom.”

³“Yawu sâm hângângumu ari biwijnaje yuwu nângâop. “Lok kutdâne watnekbomap. Yakât otmâ giratbe? Wâtne pato ki tatnihap. Yakât otmâ âi umatje tuhuwomgât dop âlâ ki tap. Otmu senje âlâlâ gewe yâhâwe yakât lok bân kandi bero manbom sâm yakât arjulaksan. ⁴Yiwereje nângâmune teteap. Bukulipne yengât tosa pato lok kutdânahâlen tap ya mem gemune heronje nângânihinomial. Yawu nângânihim lok kutdânaje watnekbup yanâmâ menekjetâ orowâk mannom.” Biwijnaje yawu nângâop.

⁵Yawu nângâm bukulipje yengât tosa pato lok kutdâjahâlen talop yâk âlâku ikriâk ikriâk mem dâiyehop. Yâhâ argoân gaop ya yuwu sâm âikuop. “Gâhât tosa lok kutdânahâlen amon tap?”

⁶Sâmu sâop. “Nak bulâjahât toje ya âsâp 100.” Sâmu sâop. “Alepeje toсахâhât pepa yu mem 50 ya kulemgu.”

⁷Yawu sâm ekumu arimu lok âlâ gamu yuwu sâm âikuop. “Lok kutdânahâlen tosa amon tap?”

Sâmu sâop. “Siwit kehetje ya itâ 1000.”

Sâmu sâop. “Tosahâhât pepa yu mem 800 ya kulemgu.”

⁸Yawu ekyongop yakât den pat nângâm lok kutdânaje galemje yakât nângân nângânje pato tatbangiap nângâm heronje pato nângâwajop. Wongât? Yuwuhât. Anitâhât den ki lâumai nombotnaje iri sikumyeje galemgum manman sânduhân manmai yakât nângân nângânjeje pato tap. Yuwu otmâ Anitâhât den lâumai ya yengât nângân nângânjeje ya wangiap.

⁹Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Yeje Anitâhât tem lâuwangim iri sikum, me tewetsenje, senje âlâlâ ya galemgum hengengum lohimi yu me yakât umburuk oai ya kâsikum yingim tânyongonomai. Buku otyingim manmâ yâhânetâ hâmbâi sâp pesuk sâuwawân Anitâje manman kârikjan katyekmâ yakât hâmeje yingimu menomai. Yawu.”

Âi tâjât me âi pato yakât topje.

¹⁰Yesuje den yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâ me âlâje âi tâjât biwijejeje tijâk lâum tuhum manmaijeâm âi pato yawuâk biwijejeje lâum tuhum hengengunomai. Yâhâ lok âlâ me âlâje âi tâjât tuhum hilipgumaineâmâ yakât dopjeâk âi pato tuhum hilipgunomai. ¹¹Yakât otmâ yeje tewetsenje me hângât wahap topje topje yawuya ki galemgum hengengunomai otmuâmâ hâmbâi Anitâje manman bulâje ki yingiwuap. ¹²Yâhâ bukulipyeje yengât senje âlâlâ hilipgunomai otmuâmâ Anitâje yengât pat kuyingiop ya hâmbâi ki yingimu menomai.

¹³Yakât nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângânet. “Lok konokje lok kutdâ yâhâp yetgât âi menduhim ki tuhuyitgiwuap. Âlâhât biwijnaje kepeim heronje kakjan tuhuwangiwap. Yâhâ âlâhârâmâ hâkân kakjan nep ya ki tuhum hengenguwuap. Yakât topje yuwu sâwe. Hângât manman me iri sikum yan biwijeje arimu manmaije girawu otmâ Anitâ tem lâuwangim mannomai? Yamâ ki orotje.” Yawu sâop.

Yesuŋe Parisaio den ekyongop.

¹⁴ Yesuŋe yawu sâŋ ekyongomu Parisaio nombotŋe iri sikumyeŋe alilakmâ manbiŋe nâŋgâŋetâ gemu senŋan gewi. ¹⁵ Senŋan geŋetâ yuwu sâŋ ekyongop. “Lohimbiŋe yekŋetâ yahatmu koko salehâk mansai yawu sâŋŋetgât yeŋe lohimbi senyeŋan kinmâ Anitâhât den lâuain sâŋ otmai. Yamâ Anitâŋeâmâ yeŋgât biwiyenjahât topŋe nanŋap. Yu ya otmâ manmai ya lohimbibiŋe ekŋetâ âlepŋe otmap yamâ Anitâŋe ekmu bâlemap.”

¹⁶ “Den âlâ sâŋmune nâŋgâŋet. Moseŋe girem den âlâlâ kulemguoŋ otmu Anitâhât poropeteliŋŋe den kulemguwi ya tatmâ gam Yoane teteop yan andemŋe oap. Otmu Yoane teteop sâp yapâek lohimbibiŋe Anitâhâlen biwiyenŋe kepeiŋetâ tihityeŋe otbuaŋ yakât den pat âlepŋe ekyongom gan. Yawu otmâ lohimbi kinŋitŋe orowâkŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yakât bulâŋe mene sâŋ oai. ¹⁷ Hân himbim gulip otbuaŋgât Anitâŋe sâŋ kalop. Yamâ Mosehât girem den ya kum gulip tuhunomgât dop âlâ ki tap.”

¹⁸ “Den âlâ sâŋmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe imbiŋahât hâkâŋ otmâ pilâm imbi ondop membuap. Yamâ lok yaŋe tosa umatŋe membuap. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe imbi pilâ pilâŋe ya membuap ya yawuâk tosa umatŋe membuap. Otmu imbi âlâŋe lok pilâ pilâŋe ya membuap ya yawuâk tosa umatŋe membuap.” Yawu sâŋ ekyongop.

Lok iri sukumŋe orop otmu lok umburuk ya yetgât den.

¹⁹ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâŋ ekyongop. “Lok kutdâ âlâ iri sikum tewetsenŋe pato tatbangiŋŋe yuwu otmâ manminiŋ. Hâk katipŋe âilongŋo longŋo hangalakmâ hilâmŋe hilâmŋe sot topŋe topŋe nem hop sambe kakŋan manminiŋ. ²⁰ Yâhâ lok âlâ umburuk manop, yakât kutŋe Lasaro sâŋ. Yâhâmâ use kârikŋe tetewangimu hâhiwin kakŋan manminiŋ. ²¹ Yawu otmâ lok kutdâ yaŋe emetŋan tatmâ sot nemu wahapŋe gowelan kioŋŋe ya mem nembe sâŋ Lasaro emet gowetŋan iminiŋ. Emet gowetŋan im tatmu sosŋe taka useŋe ya nimbilakuminiwi. ²² Sâp âlâen lok umburuk ya mumu Anitâhât anjelolipŋe lâum yâhâ Awaraham gotŋan katŋetâ talop. Yâhâ sâp ki kâlep otmuâk lok kutdâ ya yawuâk mumu hanguwi. ²³ Yâhâ mumu umutŋe hem topŋan kâlâp sem talowân ge tatmâ hâhiwin pato nâŋgâŋe. Yawu otmâ senŋe pilâm Awaraham yet Lasaro yeheŋop.

²⁴ Yelekmâ den kârikŋan halahum yuwu sâŋ Awaraham ekuop. “Awoŋ, yuwu sâŋmune nâŋgâ. Kâlâp kâlâhen tatmâ hâhiwin bâleŋe nanŋan. Yakât otmâ Lasaro ekurâ hâlipŋe to wâimâmâ nimbilamnan katmu sânduk sâek.”

²⁵ Yawu sâmu Awarahamŋe yuwu sâop. “Nanne, yuwu sâŋmune nâŋgâ. Emelâk herŋe otmâ hop sambe kakŋan manon ya pesuk yap. Lasaro yâhâmâ hâhiwin kakŋan manop ya gurâ yawuâk pesuk yap. Yakât otmâ tep hero kakŋan tap. Gâmâ hâhiwin pato nâŋgâm tat. ²⁶ Yâhâ hohetnenŋan hem pato kinsap. Yakât otmâ yupâ gâtŋe âlâ me âlâŋe gâhâlen gene sâŋ hâum pâpŋunomai. Otmu yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe yuân gane sâŋ yawuâk hâum pâpŋunomai.

²⁷⁻²⁸ Sâmu sâop. “Awoŋ, den âlâ sâŋmune nâŋgâ. Kapinan imilipne mome mansai. Yâkŋe yuân ge hâhiwin nâŋgâmai hât Lasaro hâŋgângurâ ari girem den ekyongomu nâŋgân nâŋgâŋeŋe pâroŋ sâekgât nanŋan.”

²⁹ Sâmu sâop. “Yawu bia. Moseŋe girem den âlâlâ kulemguoŋ otmu Anitâhât poropeteliŋŋe den kulemguwi ya sâlikum nâŋgânomai. Nâŋe ki hâŋgângumune âwurem gewuap.”

³⁰ Sâmu sâop. “Awoŋ, yuwu sâŋmune nâŋgâ. Moseŋe den kulemguoŋ otmu Anitâhât poropeteliŋŋe den kulemguwi ya sâlikumai yamâ ki tem lâumai. Yakât otmâ muwi yâk yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe mumuŋambâ yahatmâ ari ekyongonomai otmuâmâ orotmemeyeŋe bâleŋe bet pilâm Anitâ tem lâuwanŋinomai.”

³¹ Sâmu sâop. “Nanne, yuwu sâŋmune nâŋgâ. Moseŋe girem den âlâlâ kulemguoŋ otmu Anitâhât poropeteliŋŋe den kulemguwi ya sâlikum nâŋgâŋetâ nahat otmu ki lâumai. Yakât otmâ muwi yâk yeŋgâlen gâtŋeŋe mumuŋambâ yahatmâ ari ekyongonomai otmuâmâ yakât dopŋeâk yâkât den nâŋgâŋetâ nahat otmu ki lâunomai. Yakât otmâ ki hâŋgângumune âwurem gewuap.” Yawu sâŋ ekuop.” Yesuŋe den âlâen hâum yawu sâŋ ekyongop.

17

*Tosa yakât toppe**(Mataio 18:6-7,21-22 Mareko 9:42)*

¹ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi kerekŋe lohotŋe otmâ yuwu yawu otŋetâ bâlemu tosa meŋetgât Satanŋe kendâyingimap. Otmu lohimbi âlâ me âlâŋe bukulipyeŋe otŋetâ bâleâkgât kendâyingimai yamâ Anitâŋe matŋe umatŋe yingimu menomai. ²Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâŋe bukulipyeŋe kendâyingiŋetâ otŋetâ bâlemap yâhâmâ mâmâlipyeŋe ki mem ga katyebâi yamâ mem ga katyebki. ³Yakât otmâ biwiyeŋe galemahom manmâ yâhânomai.

Bukuhe âlâŋe bâleŋe toppe mângâehekmu ekurâ yetŋiâk tatmâ den hengenguro-mawot. Yawu otmutâ ârândâŋ otmu buku konok mandomawot. ⁴Yâhâ hilâm konok yakât biwiŋan bukuhaŋe orotmeme kiŋgoŋ mângâehekâmâ yahatmu nombolân yâhâpŋe otbuap. Yawu gârâmâ mângâehekbuap ya sâm tetem tosaŋe pilâwangiwuatgât ekgohowuap otmuâmâ âlepŋe tosaŋe pilâwangiwuat.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuhâlen biwinenŋe kepeinomgât sâop.

⁵ Yawu sâm hoŋ bawalipŋe yuwu sâm ekuwi. “Kutdâ, den eknongomat ya kerek nâŋgâmunŋe yakât bulâŋe tetewuapgât nâŋgain. Yakât otmâ mem hewewer tuhunenekdâ gâhâlen biwinenŋe tiŋâk kepeim mannom.” Yawu sâwi.

⁶ Sâŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nak âlâ, kutŋe bândup, yamâ lok âlâŋe kehetŋe tipŋe âlâ mem ari kalamŋan kalop. Katmu tatmu kâmŋe ga takamu yaŋak yâhâm kâlep pato otmâ nak nombotŋe wangim kinmap. Yakât dopŋeâk nâhâlen biwiyeŋe kepeim manmâ yâhâ lakop endo kinsap enda ekuŋetâ denyeŋe nâŋgâm hindakmâ saruân kionjbuap.” Yawu sâop.

Nenŋe Anitâhât nep mem yuwu otmâ mannom.

⁷ Den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Yengâlen gâtŋe âlâ me âlâhât hoŋ bawalipyeŋe noniŋ bulimakao galemgum nep tuhun emetsâpŋan kapiân âwurem gaŋetâ yuwu ki sâm ekyongonomai. “Emetyeŋan yâhâ tatŋetâ sot um yingŋiwe.” ⁸Yawu bia. Yuwu mon sâm ekyongonomai. “Sot um nihiŋetâ nemune ârândâŋ otmu yeŋe sot um nenomai.” Yawu sâm ekyongonomai. ⁹Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok kutdâlipyeŋe hoŋ bawalipyeŋe nep sâm yingimay ya tuhurŋetâ ki mepaeyekmai. In nâŋgâyingiŋetâ ârândâŋ otmap. ¹⁰Yengât topyeŋe yawu tap. Nep sâm yingimune ya tuhun pesuk pilânomai yan yuwu sânomai. “Nen hoŋ bawa mansain. Nep sâm ningiop ya konok tuhomain.” Yawu sânomai. Yawu sâm ekyongop.

Lok hâk bâle teteyingiop ya Yesuŋe hengemyongop.

¹¹ Yesuŋe Yerusalem kapiân ariwe sâm Galilaia hân tânâmŋambâ arim yaŋak Samaria hân hâlâŋmâ kapi bâiŋehen tap yan ariop. ¹²Yâhâ kapi ya ambolipŋe lok nombolân imbât hâk bâle teteyingimu manminiwi. Otmu Samaria gâtŋe lok âlâ hâk bâle tetewangimu manminioŋe yâk yengâlen torokatmu lok bôt nombot nombot hârok yawu otbi. Yâkŋe Yesu ekmâ kâlepŋehembâ kinmâ ¹³den kârikŋan yuwu sâm ekuwi. “Wâe lok pato, Yesu, gâŋe nâŋgâningihât nâŋgain.” Yawu sâwi.

¹⁴Sâŋetâ sâop. “Hotom umai yengâlen ariŋetâ hâkyeŋe eknomai.” Yawu sâm ekyongomu ariwi.

Yâhâ mâtâwân arim tatŋetâ hâkyeŋe âlepŋe olop. ¹⁵⁻¹⁶Hâkyeŋe âlepŋe otmu eŋakmâ Samaria gâtŋe ya ikŋiâk âwurem ari Yesuhât gotŋan ba kinmâ heronŋe otbangim mepaeop.

¹⁷Yawu otmu Yesuŋe lohimbi yan kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Lok bôt nombot nombot hârok hengemyongoan. Yamâ lok nombolân imbât yamâ wonâmbâ? ¹⁸Wongât Samaria gâtŋe yuŋak Anitâ mepaewe sâm âwurem takap?” Yawu sâm ekyongop.

¹⁹Yâhâ lok ya yuwu sâm ekuop. “Nâhâlen biwihaŋe kepeiat. Yakât otmâ Anitâŋe nâŋgâhiihmu âlepŋe oat. Yakât otmâ lohotŋan bam ari.”

*Yesu âwurem gewuap yakât sâop.
(Mataio 24:23-28,37-41)*

²⁰ Sâp âlâen Parisaio lok nombotņaje Yesu yuwu sâm âikuwi. “Sâp girawuân Anitâņe tihitnenņe otmu manman sânduhân mannom?” Sâņetâ sâop. “Anitâņe topņe katmâ tihityeņe otbuap sâp yan kulem topņe topņe ki tetemu ekmâ kiwilinomial. ²¹ Yakât otmâ yuwu ki sânomai. “Yuân topņe katmâ tihitnenņe otbuap. Me endaken topņe katmâ tihitnenņe otbuap.” Yawu ki sânomai. Yuwu sâmunne nâņgâņet. Anitâņe emelâk tihityeņe otbe sâm hâņgânohomu ge mansan.” Yawu sâop.

²² Yawu sâm ekyongomu ariņetâ hoņ bawalipņe yuwu sâm ekyongop. “Hâmbâi sâp âlâen nâ lok bulâņe âwurem ge tihityeņe otmune biwiyeņe sânduk sâekgât biwiyeņe ya mem mannomai. Gârâmâ sâp yan ki âwurem gemune neknomial. ²³ Yawu gârâmâ sâp yan lok nombotņaje yuwu sâm ekyongonomai. “Anitâņe Yesu hâņgâņgumu âwurem ge tihitnenņe otbuap sâop yamâ emelâk hâņgâņgumu ge endaken mansap, me wosaken me wosaken ge mansap.” Yawu sâm ekyongonņetâ yâk yeņgât den ya ki nâņgânomai. Yawu otmâ ki pâinnekmâ âlâen âlâen arinomial. Nâ gewom yan yok pilâm ki gewom. ²⁴ Himbim belek sâmu laņinņaje siliņ siliņ sâm nombotgembâ nombot otmâ harj sâmap yakât dopņeâk Anitâņe nâ lok bulâņe hâņgânohomu âwurem gewom. âwurem gemune lohimi hâņņan kulemņan mansai kerekņe nâhât laņinņe ekmâ topņe nâņgânomai. ²⁵ Yâhâ aņgoânâmâ Yura nengât papatolipnenņaje nâhât hâkâņ otmâ hâhiwin nihiņetâ sâtgum mumbom. ²⁶ Yâhâ âwurem gewom yanâmâ pârâk sâs sânak gewom. Yâhâ âwurem gewom yakât sâpņe tâlâhuwuap yanâmâ orotmeme girawuya otmâ mannomai yakât yuwu sâmunne nâņgâņet.

Emelâk embâņan lok âlâ, kutņe Noa sâm, manmu towat teteop dop yawuâk ya tetewuap. ²⁷ Emelâk Noaņe manop yanâmâ lohimi gulip malap manmâ yeņe âi yeņahâlâk nâņgâm manbi. Yawu manņetâ Noaņeâmâ wâņga kâlehen yâhâop. Yawu otmâ nen âlepņe mansainâk sâm gulip malap manmâ gaņetâ yan Anitâņe nâņgâmu tonņelâk pato gemu to niņ niņ sâm lohimi kerek haranyongomu mum metewi.

²⁸ Yâhâ yakât dopņeâk lok âlâ, kutņe Lot sâm, yâkņe manmu towat teteop dop yawuâk ya tetewuap. Emelâk Lotņe manop yanâmâ lohimi gulip malap otmâ soņgo bau sot kâle nem yeņahâlâk nâņgâņetâ yahalop. Imbi aņgi guņgi otbi. Emet opon tuhuwi. Nep topņe topņe tuhurņetâ Lotņe Sotom kapi ya pilâm ariop. ²⁹ Yawu otmâ nen âlepņe mansainâk sâm gulip malap manņetâ Anitâņe nâņgâmu himbimâmbâ kâlâpņe punduņ sâm ge kapi ambolipņe kerek sem gulip tuhuyehop. ³⁰ Yakât dopņeâk lohimi nombotņaje âlepņe mansainâk sâm otņetâ yan Anitâņe yâhâpņe nâ hâņgânohomu gewom.

³¹ Sâp yan yuwu otnomial. Lok âlâ me âlâ kapi hâlâņmâ mannomaiņe kasalipyeņe takarņetâ yekmâ emetyeņan ki âwurem ari itâ pareņe menomial. Otmu lohimi newân kinnomaiņe kasalipyeņe takarņetâ yekmâ âwurem ari emetyeņan iri sikumyeņe miaknehât ki nâņgânomai. ³² Emelâk embâņan himbimâmbâ kâlâpņe punduņ sâm ge Sotom kapi ambolipņe sem gulip tuhuyehop sâp yan Lot imbiņaje kameņe kakņambâ olelem ekmâ kâtembe olop. Yakât den pat yeņe nâņgâm hâkyeņe miangim mannomai. ³³ Yakât otmâ yuwu sâmunne nâņgâņet. Lok âlâ me âlâņe manmanyeņe alitnomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâņe nâhâlen biwiyeņe kepeim tem lâunihijetâ yan lohimi belâņen mansaiņe yekņetâ bâlemu yongonņetâ munomial yamâ Anitâņe mumuņambâ mem yahatyekbuap. ³⁴ Sâp gewom yan lok oponân inomial yamâ Anitâņe nombotņe ya meyekmâ nombotņe pilâyekbuap. ³⁵ Yâhâ lohimi âi kalam tuhum gulip malap mannomai gurâ nombotņe meyekmâ nombotņe pilâyekbuap. ³⁶ Yâhâ hat mannomai gurâ nombotņe meyekmâ nombotņe pilâyekbuap.”

³⁷ Yawu sâm ekyongomu yuwu sâm âikuwi. “Kutdâ, kapi wonân mem kâsipnongowuat?”

Sâņetâ sâop. “Yâhâ umatņe âlâlâ tetewuap yakât emet inâņņan ekyongom gaman. Yûkât bulâņe hâmbâi tetewuawân ekmâ topņe nâņgâm heņgeņgunomial.” Yawu sâop.

18

Imbi kambutŋe kiap ulitguminiop yan hâum sâop.

¹ Yesuhât hoŋ bawalipŋe hilâm ârândâŋ Anitâ orowâk den otmâ ki lohotŋe otnomai-hât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. ² “Kiap âlâ lohimi yengât den sâm hâreyingim yan Anitâhât nângâmu gemu ki ewe katyehop. ³ Yâhâ kapi amboŋe, imbi kambut âlâ, yakâlen ari sâm guhuŋmâ yuwu sâm ekuminiop. “Âlepŋe den sâm hârerâ imbi âlâŋe nângâenehop yakât matŋe kâpekbaŋgiwom.”

⁴ Yawu sâm ekuminiop yamâ denŋe ki nângâm gaop. Yawu otmâ gamu sâp kâlep otmu biwiŋe yuwu nângâop. “Anitâhât nângâmunne gemap. Otmu lohimi ki ewe katyekman.

⁵ Yawu gârâmâ imbi kambut yuŋe haonmâ ârândâŋ kâi kâi liŋnihim tatmâ mem kopa tuhunekmapgât ihilâk nângâwarŋiwom.” Yawu sâop.

⁶ “Yâhâ imbi yaŋe kiap ya ekumu tânguop yamâ yuwu. ⁷ Nen Anitâhât tem lâuwangim manmainŋe haonmâ ârândâŋ ulitgum yâhânom otmuâm nângâningiwuap. Yâkŋe biwi pâlâŋe otmâ dennenŋe ki nângâwuapgât dop âlâ ki tap. ⁸ Ulitgumunŋe in yawu nângâningiwuap. Yawu nângânomai. Yawu gârâmâ Anitâŋe nâ lok bulâŋe hângân-nohomu himbimâmbâ âwurem gewom sâp yan lohimi kiŋitŋe orowâkŋe nâhâlen biwiyeŋe tirâk kepeim mambotnihim mannomai me bia?” Yawu sâop.

Parisaio yet takesi meme lok

⁹ Lok nombotŋe yeŋahât nângâŋetâ yahatmu “nen lok âlepŋe, uwawapŋe bia mansain” sâm bukulipyenŋe yeŋgât nângâŋetâ gemap. Lok yawuya yeŋgât nângâm Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâop. ¹⁰ “Lok yâhâp opon kâmbukŋan yâhâm Anitâ ulitguowot. Âlâmâ Parisaio. Otmu âlâmâ takesi meme lok. ¹¹ Parisaio yaŋeâm ikrâhât nângâmu yahatmu senŋe ewan pilâm ekmâ yuwu sâop. “O Anitâ, yuwu sâmunne nângâ. Lok nombotŋe kapam kumai, kombo otmâ, otŋetâ bâlem gap. Nâ yawuya bia. Otmu takesi meme lok endo kinsap nâ endawuya bia. ¹² Hilâm nombolân yâhâp yakât biwiŋan hilâm yâhâp sot barak manmâ nângâhilihim mepaehekman. Otmu tewetsenŋe senŋe âlâlâ tatnihap yakât sâsâŋambâ konok hârem gâhât pat kuhihiman.” Yawu sâop.

¹³ Otmu takesi meme lok yaŋeâm gulujân kinmâ kâmgum den tâlâwâk yuwu sâop. “O Anitâ, tepge nângânihi. Nâ lok bâleŋe mansanâke yamâ ki pilânekuat,” yawu sâop.

¹⁴ Yakât yuwu sâmunne nângâŋet. Anitâŋe takesi meme lok yâkât nângâwangim tosaŋe pilâop. Yâhâ Parisaio yâhâmâ tosaŋe yawuâk tatbaŋgiop. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe hâkyeŋe mepaeakmâ manmai yamâ Anitâŋe mem ge katyekbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe yeŋahât nângâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmai ya yeŋgât Anitâŋe nângâmu yahatbuap.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuŋe nan baralipyenŋe lukuleyehop.

(Mataio 19:13-15 Mareko 10:13-16)

¹⁵ Sâp yanâmâ lohimi nombotŋe nan baralipyenŋe meyekmâ Yesuhâlen ariwi. Ari Yesuŋe kunyeŋan mem Anitâ ulitgumu lukuleyehâkgât ekuwi. Yawu otŋetâ hoŋ bawalipŋe yeŋetâ ki ârândâŋ otmu kuyiŋgiwi. ¹⁶ Kuyiŋgiŋetâ Yesuŋe nimnaom ekyongomu gaŋetâ hoŋ bawalipŋe yuwu sâm ekyongop. “Kâmbukŋe, ki kuyiŋgiŋet. Anitâŋe nimnaom titipâ yu yeŋgât tihityeŋe otmâp. Yakât otmâ dâiyekmâ nâhâlen gaŋet. Yeŋe kuyiŋgiŋetâ ekmune ki ârândâŋ oap. ¹⁷ Yakât yuwu sâmunne nângâŋet. Nimnaom titipâŋe Anitâhât den nângâm in yawu lâuwangim manŋetâ tihityeŋe otmâp. Yakât dopŋeâk yeŋe tem lâuwanginomai yanâmâ Anitâŋe tihityeŋe otbuap. Yawu otmâ sâp pato tetewuawân meyekbuap. Yâhâ yawu ki otnomai otmuâmâ Anitâŋe betyongomu belângen tatnomai.” Yawu sâm ekyongop.

Lok iri sikumyeŋe pato tatyŋgiap yâk yeŋgât topyeŋe

(Mataio 19:16-30 Mareko 10:17-31)

¹⁸ Yawu sâm ekyongomu Yura yeŋgât papatolipyenŋe âlâŋe Yesu yuwu sâm âikuop. “Bawapi, manman koko salek amboŋe mansat. Yakât otmâ sârâ nângâwe. Nâŋe girawu otmune ârândâŋ otmu Anitâŋe manman kârikŋahât pat kunihiwuap?”

¹⁹ Sâmu sâop. “Wongât nâhât “Manman koko salek amboŕe” yat? Anitâ konohâk manman koko salek amboŕe tatmap. ²⁰ Yakât otmâ gâŕe âinohoat yakât matŕe yuwu sâmunne nâŕgâ. Anitâŕe girem den Mose ekumu kulempuop ya sâlikum nâŕgâmat me bia? Ya yuwu tap. Buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Lok nombotŕe ki yongorâ munomai. Kombo ki meyingiwuat. Hakyenjan ki sâwuat. Den perâk ki sâm kâityongowuat. Âwâ mâmâhe yetgât lauyetŕe lâum amutyetŕan manbuat.”

²¹ Sâmu sâop. “Bawapi. Girem den sâm arat yuâmâ ŕanjanambâek lâum manmâ gaman.” Yawu sâop.

²² Sâmu sâop. “Yuwu otbuat. Senŕe âlâlâ pato tatŕihiap ya kâsikum buku nombotŕe umburuk mansai ya yingiwuat. Yawu otmâ nâhâlen torokatdâmâ Anitâŕe manman kârikŕahât pat kuhihiwuat.” Yawu sâop. ²³ Yawu sâmu iri sikum me senŕe âlâlâ dondâ tatbanŕiop yakât nâŕgâmu biwiŕe umatŕe otmu hâmeŕe bâleop.

²⁴ Hâmeŕe bâlemu ekmâ Yesuŕe yuwu sâm hoŕ bawalipŕe ekyongop. “Lok iri sikum pato tatyngiapŕeâmâ Anitâhâlen biwiyeŕe kepeim tem lâuwangine sâm otŕetâ hâi hâiŕe otmap. ²⁵ Yakât topŕe nâŕgâŕetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmunne nâŕgâŕet. Pusiŕe seloŕ watmu pin pinŕan arimu yan watmâ ba membe sâm hâum pâpŕumap. Yakât dopŕeâk lohimi iri sikumyeŕe pato tatyngiapŕe Anitâŕe tihityeŕe olâkgât mâtâp ya watmâ arine sâm otŕetâ hâi hâiŕe otbuap.

²⁶ Yawu sâmu nâŕgâŕetâ sâtŕe otmu yuwu sâm âikuwi. “Lohimbi girawuyaye otŕetâ ârândâŕ otmu Anitâŕe manman kârikŕahât pat kuyingiwuap?”

²⁷ Sâŕetâ sâop. “Anitâhât manman kapiân arine sâm loggât nâŕgân nâŕgân watmâ arinomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ Anitâhât topŕe âlâ tap. Yakât otmâ yeŕe yu me ya otne sâm yâkât nâŕgân nâŕgân watmâ otnomaihât dop tap. Yâkŕe konok manman kârikŕe ya yingimu mem manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâmu Petoŕoŕe yuwu sâop. “Bâe, nenâmâ senŕe âlâlâ kerek betbanŕim gâhâlen torokatmâ hâhiwin kakŕan manmâ gain.” Yawu sâop.

²⁹ Sâmu sâop. “Lohimbiŕe nâhâlen biwiyeŕe katŕetgât lok âlâ me âlâŕe nâhât den ekyongonomaiŕe âwâ mâmâlipyeŕe, me imi garilipyenŕe, me imbi naomlipyeŕe, me hep torehenlipyeŕe, me senŕe âlâlâ siminŕe tatyngiap ya kerek pilâm nâhât komolân torokatnoma. ³⁰ Yawu otmâ nâhât komolân torokatmâ mannomai yanâmâ emelâk hep torehenlipyeŕe orop heroŕe otminiwi ya wangim heroŕe pato kakŕan mannomai. Otmu hâmbâi Anitâŕe meyekmâ manman kârikŕan katyekmu mannomai.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuŕe mumbuap yakât kalimbuŕe sâop.

(Mataio 20:17-19 Mareko 10:32-34)

³¹ Yesuŕe hoŕ bawalipŕe kâiân yâhâp meyekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yuwu sâmunne nâŕgâŕet. Yiweŕeŕe Yerusalem kapiân yâhânom. Yan yâhâmunŕe emelâk emet inânŕan Anitâhât poropetelipŕeŕe lok bulâŕe nâhât den kulempum gawi yakât bulâŕe tetewuap.

³² Yâhâ lok âlâŕe nâŕgâm bâlenihim hotom umai otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yengât bâtyenjan katnekbuap. Bâtyenjan katnekmu den âiân katnekâm mumbomgât den sâm hârenihinomai. Den sâm hârenihim Roma lok yengâlen katnekŕetâ yâkŕe yuwu otnihinomai. Sennan gem tâpnohom, mem âlâlâ tuhunekŕetâ hâhiwin pato nâŕgâwom. ³³ Otmu benŕe howanân nohoŕetâ mumbom. Mumunŕe hannohoŕetâ hilâm kalimbu pesuk sâmu yakât kakŕan mumuŕambâ yahatbom.” Yawu sâm ekyongop.

³⁴ Yawu sâm ekyongomu Yerusalem yâhânomai yakât nâŕgâŕetâ biwiyeŕe umatŕe otmu nâŕgâm ketet otbi.

Yesuŕe lok senŕe bok sâsâŕe henŕenŕuop.

(Mataio 20:29-34 Mareko 10:46-52)

³⁵ Mâtâwân arim tatŕetâ lohimi kiŕŕitŕe orowâkŕe betyeŕan watyekbi. Yawu otmâ arinŕetâ Yeriko kapi tâlâhumu mâtâp ginŕan lok âlâ, senŕe bok sâsâŕe talop. Tatmâ senŕe âlâhât umburuk otmâ yanŕak lohimi mâtâwân bam garetâ ulityongom tatminiop. ³⁶ Yawu

otmâ lohimbî kinjgitnje orowâknje mâtâp yawuâk arinjetâ kâiyenje munje nângâmâmâ yakât âiyongomu sâwi. ³⁷“Yesu Nasaret kapiân gâtje takap.” Yawu sâwi.

³⁸Yawu sânetâ nângâm den kârikjan halahum yuwu sâop. “Yesu Dawitihât sen, gâje nâhât wehe nângânihi.”

³⁹Yawu sâmu lohimbî gotjan kinbiñe kuwangiwi. Kuwanginjetâ witgum halahuop.

⁴⁰⁻⁴¹Witgum halahumu Yesuje nângâm mâtâwân kinmâ “Ekuñetâ gaek,” sâmu lohimbî ekyongop. Ekyongomu senje bok sâsâñe ya lok nombotñaje dâim yâkâlen banjetâ yuwu sâmu âikuop. “Girawu otgihiwehât nangat?”

Sâmu sâop. “Lok pato, sârâ senne hâreakmu ekbehât nangan.”

⁴²Sâmu sâop. “Gâje nâhâlen biwihe hikuat. Yakât otmâ den yat ya bulâje tetehihiâk.”

⁴³Yawu sâmu yan senje hâreakmu ekmâ Yesu betjan sâmu Anitâ mepaeop. Yawu otmu lohimbîñe ya ekñetâ âlâ kândâkdâ otmu yâku yawuâk Anitâ mepaewi.

19

Lok tâlâwâk, kutje Sakaio sâmu, yâkât den pat

¹⁻²Yesuje Yeriko kapiân yâhâmu lok âlâ, iri sikumje pato tatbangiop, kutje Sakaio sâmu, yâhâmâ takesi meme lok yengât kunyene manminiop. ³Yâhâmâ lok tâlâwâk yakât otmâ lohimbî hohetyenjan kinmâ tik sâmu Yesu ekbe sâmu otmu ki ihio. ⁴Yakât otmâ yahatmâ wangiyekmâ sururuk sâmu ari nak âlâ mâtâp ginjan kinop ya lâum pitik pitik yâhâ kakñan tatmâ biwiñaje yuwu nângâop. “Yesu yupâ gam bamu ekbom.” ⁵Yawu nângâm tatmu Yesuje nak amutgen ga kinmâ senje pilâm ewun Sakaio ekmâ yuwu sâmu ekuop. “Sakaio, âun gâhât emelan yâhâ tatmâ nângâwom. Yakât otmâ in yawu pilâm gerâ arine.”

⁶Yawu sâmu ekumu pilâm ge heronje otmâ dâimu emetjan ariowot. ⁷Emetjan ari yâhâmutâ lok kerekñe ekñetâ bâlemu sâmu guhuymâ yuwu sâwi. “Wongât otmâ Yesuje lok bâleñahât emelan yahap? Ya ki orotje.” Yawu sâwi.

⁸Yâhâ Sakaioñe Yesu yuwu sâmu ekuop. “Kutdâ, sâmune nângâ. Tewetsenje me senje âlâlâ tatnihiap ya mem hionjmâ lohimbî umburuk mansai ya kâsikum yingiwom. Otmu lohimbî kâityongom yengât tewetsenje konok meyingiwan gârâmâ yakât matjeâmâ nâñe imbât yingiwom.” Yawu sâop.

⁹⁻¹⁰Sâmu sâop. “Lohimbî bâleñe hem nâpumân ge hiliwahomaihât nângâm Anitâñe nâ lok bulâje hângânnohomu gewan. Yawu gârâmâ lohimbîñe nâhâlen biwiñaje kepeñetâ yanâmâ manman kârikñahât pat kuyingiwuap. “Yâhâ gâ Awaraham sen. Gâje nâhâlen biwiñaje kepeiat. Yakât otmâ Anitâñe manman kârikñahât pat kuhihap.

Lok hilâm ihi, konam yakât den

(Mataio 25:14-30)

¹¹Yeriko kapi ya pilâm Yerusalem kapi gotjan ariwi. Yesuhât den nângâm lohimbî orowâk ariwi yaje biwiñajeñe yuwu nângâwi. “Anitâñe Yesu mâmâñe otbangimu kasalipnenje watyekmu arinomai. Yâkñe yawu otmâ manman sânduhân katnenekbuap yakât sâpñe tâlâhuap.”

¹²Biwiñajeñe yawu nângâwi yakât otmâ Yesuje den âlâen hâum yuwu sâmu ekyongop. “Lok kutdâ âlâñe lok âlâ mem kânângâmu yâkñe lohimbî galemiongowuapgât sâpñe tâlâhuop. ¹³Yawu otmâ lok yaje lok kutdâñahâlen ariwe sâmu âi loklipje bâlâk ñerek yongonmu ganjetâ tewetsenje kina bâlâk ñerek ya ârândâñâk yingim yuwu sâmu ekyongop. “Pilâyekmâ kâlepñehen ariwom. Yawu gârâmâ tewetsenje yingian yuje mem âi tuhuñetâ tewetsenje tetewuap yakât dopñe âwurem takamune tiripnohoñetâ ekbom.” ¹⁴Yawu sâmu pilâyekmâ ariop. Yâhâ lohimbî nombotñaje lok yakât hâkñar otmâ galemeyene ki olâkgât nângâm lok hoñ hângânyongonjetâ lok kutdâñehâlen ari yakât denje sâwi.

¹⁵Denje sânetâ lok kutdâñeñe ki nângâyingio. Yawu otmâ lok yawuâk galem sâmu kânângâop. Yawu gârâmâ lok kapi kâlepñehen ariop yaje âwurem taka âi loklipje tewetsenje yingio ya yongonmu ganjetâ âlâku ikñiâk ikñiâk yuwu sâmu âiyongop. “Tewetsenje yingiwon yaje mem âi tuhuñet amon teteap?” Yawu sâmu âiyongop.

¹⁶ Yâhâ âi lok angoân gaopnje yuwu sâop. “Lok pato. Gânje kina bâlâk ñerek nihion yanje mem âi tuhumune âlâku kina bâlâk ñerek teteop.”

¹⁷ Sâmu sâop. “Âlepnje, tewetsenje tipinje gihiwan yanje mem âi tuhurâ âilongo teteap. Yakât otmâ nânje galem katgekmmune kapi bâlâk ñerek ya ambolipnje galemyongowuat.”

¹⁸ Yawu sâmu hoñ bawa âlânje gam sâop. “Lok pato. Gânje kina bâlâk ñerek nihion yanje mem âi tuhumune âlâku kina bâtnombot teteop.”

¹⁹ Sâmu sâop. “Âlepnje, nânje galem sâm katgekmmune kapi bâtnombot ya galemyongowuat.”

²⁰⁻²¹ Yawu sâm ekumu arimu hoñ bawa âlânjeâmâ ga sâop. “Lok kutdâ, pato, gâhât topge nângâm henjenguan. Gâ lok sâtje. Lok âlâ me âlânje gâhât nep kâmetjetâ âlemap yamâ gikahâk nemat. Yawu otmat yakât sâñjetâ nângâman. Yakât otmâmâ gâhât kingitnahât otmâ tewetsenje nihion ya biatgihimap sâm sâñgunnaje kurihim katmmune tatmap.” Yawu sâm kina bâlâk ñerek ya ambonahât bâtjan kalop.

²² Sâmu sâop. “Gâ lok konam. Gikak den yat yawuâk mem purik pilâhihiwe. Sâmmune nângâ. Lok âlâ me âlânje nâhât nep kâmetjetâ âlemap yamâ ninahâk neman yawu sâñjetâ nangat. ²³ Yakât otmâ tewetsenje gihiwan yu mem kât emetjan katdâ tatmu tewetsenje âlâkuâk teteop mâne nângâmmune ârândâñ otbâp.”

²⁴ Yawu sâm ekum lohimi yan kinbi yuwu sâm ekyongop. “Bukuñaje kina bâlâk ñerek mem kinsapnje nâhât tem lâum âi tuhum gap. Yakât otmâ lok yukât bâtñambâ kina bâlâk ñerek ya mem bukuñe warjet.”

²⁵ Sâmu sâwi. “Yawu gârâmâ emelâk kina bâlâk ñerek miap.”

²⁶ Sâñjetâ sâop. “Yuwu sâmmune nângâñet. Anitânje lok âlâ me âlâ âi sâm yingimu biwiyeñaje kepeim tuhumai yâhâmâ tâtâem mâmânje otyingimu âilongoâk tuhumai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâ âi sâm yingimu ki tuhumai yâhâmâ betyongomap. ²⁷ Yâhâ nânje galemyenje ki manbehât yeñe lok kutdânennahâlen ari denne sâwi. Yawu gârâmâ lok ya ekyongonjetâ yuân ga sennennâk yongonjetâ muñet.” Yawu sâm ekyongop.” Yesunje den yan hâum ekyongop.

Yesunje Yerusalem kapiân yâhâop.

(Mataio 21:1-11 Mareko 11:1-11 Yoane 12:12-19)

²⁸ Yesunje hoñ bawalipnje meyekmâ yapâ ariñetâ lohimi kingitnje orowâkñe betyeñan sâwi. ²⁹ Yawu otmâ ari Yerusalem kapi pato yakât gotñan kapi yâhâp, kutyetnje Betepahe otmu Betani sâm, ya Oliwa pumñan tap yan yâhâwi. ³⁰ Yan yâhâ Yesunje hoñ bawayâhâtñe yâhâp yuwu sâm hângânyotgotp. “Kapi tipinje ewapâ tap yan dongi nanje âlâ hikum katñetâ kinsap ya lok ki kakñan tatmai. Ya holañmâ mem geromawot. ³¹ Holañmutâ lok âlânje yuwu mon sâm âiyotgowuap. “Yet wongât taka yu holañsawot?” Yawu sâmuâmâ yuwu sâm ekuromawot. “Yiwereñe âi teteap. Yakât otmâ patonetñaje yu mendehât hângânnotgomu takait.” Yawu sâm ekuromawot.

Yesunje yawu sâm hângânyotgomu yâhâ ekyotgotp yawuâk mem teteowot. ³² Dongi nanje emet âlâ hawiñan hikum katbi ya holañowot. Holañmutâ ambonaje yelekmmâ sâop. ³³ “Bâe. Yet âlânje sâmu yu holañde sâm oawot?”

³⁴⁻³⁵ Sâmu sâowot. “Yiwereñe âi teteap. Yakât otmâ patonetñaje yu mendehât hângânnotgomu takait.” Yawu sâm ekumutâ nângâyitgimu holañmâ mem giowot. Mem ge yetñe hâk katipñe kâlep kalowot ya holañmâ lotohom kakñan kalowot. Katmutâ kakñan yâhâ talop. ³⁶ Yâhâ tatmu Yerusalem kapiân yâhâwi. Yâhâñetâ lohimi kingitñe orowâk hâruhuakbiñe Yesuhât nângâñetâ yahatmu yeñe hâk katipñe kâkâlep ya holañmâ mâtâp tete lingatmmâ ariwi. Lingatmmâ ariñetâ dongi yanje ya kakñan tâlim tâlim ariop.

³⁷ Yâhâ Yerusalem kapi pato ya tâlâhumu Oliwa pumñe yakât talapñan gewi. Geñetâ kulem âlâlâ tuhumu ekmâ gawiñe yakât nângâm heronje otbangim Anitâ mepaem den kârikñan halahum yuwu sâwi. ³⁸ “Gâmâ tâmbânenñe Dawiti sen. Gike ombeheâk ki takat. Anitâñe âi sâm gihiop ya lâum kinmâ nengâlen mat takat. Yakât otmâ heronje otgihim mepaheksain.” Yawu sâwi.

³⁹ Yawu sâ mepaeŋetâ Parisaioŋe yuwu sâ m Yesu ekuwi. “Lok pato, mepaehekâ mansai ya kuyingirâ hutuk sâŋet.”

⁴⁰ Sâŋetâ sâop. “Nâŋe kuyingimune hutuk sânomaiâmâ kât yuŋe âlepŋe heronŋe otnihim den sâ mepaeneknomai.”

Yesuŋe Yerusalem kapi ekmâ isiop.

⁴¹ Yerusalem kapi ginŋan ari tatmâ ekmâ tepŋe nâŋgâm isem yuwu sâop. ⁴² “O, kapi ambolipŋe. Biwi sânduhân manne sâ m yakât mâtâpŋe yiwerenŋe teteap yamâ ekŋetâ ki keterakyingiap. ⁴³⁻⁴⁴ Yiwerenŋe Anitâŋe wawaeyekmâ tihityenŋe otbe sâ m hâŋgânnohomu takanâke yamâ nâhât nâŋgânihiŋetâ tâŋât oap. Yakât matŋe sâp âlâen kasalipyenŋe taka hawamyongom mâtâp manguyinginomai. Mâtâp manguyingim paŋ kârikŋe tap enda limbârongum ge emetyenŋe huhum gahaem itit kiom tuhuyingim yongonŋetâ munomai. Yawu otyingŋetâ kapi yuŋe kâwurumŋaŋak kinbuap.” Yawu sâop.

Yesu opon kâmbukŋan yâhâ watyehop.

(Mataio 21:12-17 Mareko 11:15-19 Yoane 2:13-22)

⁴³ Yawu sâmu Yerusalem kapi patoen yâhâwi. Yâhâŋetâ Yesuŋe donŋi kakŋambâ kioŋmu yaŋak yapâ opon kâmbukŋan yâhâwi. Yâhâ opon kâmbukŋe kâlehen lohimbiŋe senŋe âlâlâ anŋi guŋgi otmâ kinbi ya yekmâ Yesuŋe nâŋgâm bâleyingim yuwu sâ m ekyongop.

⁴⁴ “Yu oai yukât emet inânŋan Anitâŋe poropete âlâ ekumu kulemuop ya yuwu tap.

“Lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe nâhât opon yukât kâlehen yâhâ mepaeneknomai.”

Den sâop yakât yuwu sâ mune nâŋgâŋet. Yeŋe yukât kâlehen tatmâ lohimbi kâityongom hâmenŋe mem yahatmâ anŋi guŋgi otmâ gai. Yawu otmâ gai yu ekmune anŋim bero emetŋe yawuya oap. Opon kâmbukŋe yu kâlehen ki orotŋe otŋetâ ekmune bâleap.” Yawu sâ m watyekmu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbi.

⁴⁷ Otmu hilâm ârândâŋ Yesuŋe opon kâmbukŋan yâhâ lohimbi den kâsikum yingiop. Yawu otmu hotom uminiwi ya yengât kunlipyenŋe otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi otmu Yura yengât papatolipyenŋe Yesu kune sâ m otbi. ⁴⁸ Yawu gârâmâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe Yesuhât denŋe nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu mem hawam mewam tuhumi kinbi. Yakât otmâ kune sâ m hâum pâpŋum pilâwi.

20

Yesuŋe âlâhât sâtŋât âi miop ya ki sâ m tetem ekyongop.

(Mataio 21:23-27 Mareko 11:27-33)

¹ Sâp âlâen Yesuŋe opon kâmbukŋan yâhâ kinmâ ikŋe den pat âlepŋe lohimbi kâsikum yingiop. Sâp yan hotom uminiwi ya yengât kunlipyenŋe, otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi, otmu Yura yengât papatolipyenŋe yâkâlen ba yuwu sâ m âikuwi. ² “Gâŋe oran âlâhât sâtŋât otmâ Anitâhât opon kâmbukŋan yâhâ lohimbi watyehon?” Yawu sâ m âikuwi.

³ Sâŋetâ sâop. “Yeŋe âinohoi gârâmâ nâku âiyongowe. Âiyongomune den matŋe kâpeknihiŋetâmâ nâŋe âlâhât sâtŋât âi yu mem gaman yakât topŋe ekyongowom. ⁴ Yakât yuwu sâ mune nâŋgâŋet. Yoanenŋe âlâhât sâtŋât otmâ lohimbi toen katyehop? Anitâhât me ondoŋ yengât sâtŋât otmâ âi ya tuhuop? Ya sâŋetâ nâŋgâwe.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmu matŋe kâpekbangine sâ m pâpŋum alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Nenŋe yuwu mon sânom. “Yoanenŋe âi miop yamâ Anitâŋe âi sâ m waŋmu tuhuop.” Yawu sânom yamâ matŋe yuwu mon sâwuap. “O, yenâmâ girawu otmâ Yoanehât den nâŋgâŋetâ ki bulâŋe oloŋ?” Yawu sâmu nenŋe matŋe girawu sâ m kâpekbanginom? Ajulaknom yakâ. ⁶ Otmu âlâ yuwu mon sânom. “Yâhâmâ lok yengât sâtŋât otmâ âi ya miop.” Yawu sânom yamâ lohimbi dondâŋe “Yoanenŋe Anitâhât poropete manmâ yâkât sâtŋât âi mem manop,” yawu nâŋgâmai yakâ. Yakât otmâ nenŋe yawu sânom yanâmâ lohimbi kinsai yuŋe nâŋgâm nongonomai yakâ.” Yawu nâŋgâwi. ⁷ Yawu nâŋgâm yuwu sâ m ekuwi. “Yoanenŋe âlâhât sâtŋât âi meminiop ya nen ki nâŋgain.” ⁸ Sâŋetâ sâop. “Nâku yawuâk. Nâŋe âlâhât sâtŋât âi yu mem gaman yakât ki ekyongowom.” Yawu sâop.

Wain kalam ambojahâlen hâum sâop.

(Mataio 21:33-46 Mareko 12:1-12)

⁹ Yesu den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok pato âlâne wain kâmetjet sâm nep lok meyehop. Meyekmu ari dâmân sâhâm hawamgum wain kâmetbi. Otmu wain toje ya mem mendârejetâ gewuapgât wanga hâwiwi. Âi ya tuhum tij pilânetâ nep ya galemgunomai sâm katyekmâ ikje âlâengen ari sâp kâlep manop. ¹⁰ Ari sâp kâlep manmu wain kehetje ya puru pato kinmâ hululuŋ sâop. Yawu otmu ambojaŋe ikjahât hâruhunihiŋet sâm hoŋ bawa âlâ yakembâek hângângumu takaop. Takamu wain galemje manbiŋe kum watjetâ âwurem ariop. ¹¹ Âwurem arimu yawuâk kalam ambojaŋe hoŋ bawa âlâ hângângumu takaop. Hângângumu takamu arimu yâk gurâ yawuâk kum mem âlâlâ tuhuŋjetâ âwurem ariop. ¹² Âwurem arimu yawuâk kalam ambojaŋe hoŋ bawaŋe kalimbuŋe hângângumu takamu yawuâk mângâejetâ âwurem ariop. ¹³ Âwurem arimu kalam ambojaŋe “Giratbe” sâm nângâop. Nângâmu tetemu biwiŋe yuwu nângâop. “Nine nanne ombe bisine hângângumune arimu ekmâ yanâmâ ewe katnomai.” Biwiŋe yuwu nângâm ikje nanŋe hângângumu takaop. ¹⁴ Hângângumu takamu ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ patonenŋe ikje nanŋe takap. Âwâne mumu yan kalam yuâmâ yâkŋe ambokuwap. Yakât otmâ kumunŋe muâk. Kumunŋe mumu yanâmâ kalam yuâmâ nengât otbuap.” Yawu sâwi. ¹⁵ Yawu sâm kum kekae topŋehen pilânetâ iop.

“Yawu otjetâ kalam ambojaŋe taka girawu otbuap? ¹⁶ Yâkŋe taka yongomu muŋetâ lok ondoŋ meyekmâ kaweyenŋan katyekmu kinnomai.” Yawu sâop.

Yawu sâm ekyongomu nângâjetâ porap otmu “Yawu ki otyiŋgiwuap yakâ” sâwi.

¹⁷ Yawu sânetâ yuwu sâm âiyongop. “Anitâhât poropete âlâne den kulempuop yukât topŋe eknohoŋetâ nângâwe.

“Nep lokŋe emet tuhum nak âlâ ekjetâ bâlemu mem ketetbi. Mem ketetbi ya Anitâŋe lâum kânângâmu kuhupin kârikŋe otmâ kinsap.” Yawu kulempuop tap.

¹⁸ Yâhâ lok âlâ me âlâne kuhupin yu ekmâ betbanginomai yamâ hâhiwin nângânomai. Yawu gârâmâ kuhupin yuŋe putuk sâm kioŋmâ yongowuap yamâ dâk dâk hutuk yongomu munomai.” Yawu sâop.

Anitâhât pat sâm yu ya katmunŋe tatmap ya waŋnom.

(Mataio 22:15-22 Mareko 12:13-17)

¹⁹ Yesu den âlâen hâum sâop yuŋe hotom uminiwi ya yengât kunlipyeŋe otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi ya yengât topyeŋe miop. Yakât nângâjetâ biwiŋenŋan tâlimu Yesu mem pâi emetŋan katne sâm otbi. Yawu otbi yamâ lohimbî dondâ yan kinbiŋe Yesuhât nângâjetâ yahalop. Yakât otmâ yâk yengât nângâm gorâyingimu pilâm Yesuŋe den sâm tâpikguwuap nângâm yakât ekmâ kinbi. ²⁰ Yâhâ Yesuŋe sâm tâpikguwuap yanâmâ mem Roma lok yengât bâtyeŋan katjetâ yâkŋeâmâ mem pâi emetŋan katjetâ talâkgât nângâm lok perâkŋe nombotŋe meyekmâ tewetsenŋe yingim engatyenŋan gewi. Engatyenŋan geŋetâ yâkŋe Yesuŋe den sâm tâpikguâkgât yâkâlen ari topyeŋe kurihiakmâ yuwu sâm âikuwi. ²¹ “Bawapi, gâhât topge nangain. Gâŋe den imbiâk ki sâmat. Den sâmat yamâ nângâmunŋe bonŋeâk otmap. Otmu lohimbîŋe gâhât girawu nângâhîhîai yakât nângâm ki gorâhîhimap. Gâŋe lok âlâhât nângârâ yahatmu âlâhât nângârâ gemu yawu ki otmat. Otmu manman girawu manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otbuap yakât den tâŋ tâŋâk eknongomat. ²² Yakât otmâ wuân me wuân otnom yakât sârâ nângâne. Roma lok âlâne kunnenŋe mansap, kutŋe Sisa sâm, yâhâmâ haoŋmâ ârândâŋ takesi waŋmain. Yawu gârâmâ yawuâk waŋmâ yâhânom me bia? Yakât sârâ nângâne.”

²³ Yawu sâm âikuŋetâ biwiŋenahât topŋe nângâm yuwu sâm ekyongop. ²⁴ “Kât nanŋe âlâ mem nihîjetâ ekbe.” Yawu sâop.

Yawu sâmu waŋetâ mem tiripyongom yuwu sâop. “Kât nanŋe yu ekjet. Âlâhât towat kât nanŋe yuân tap? Me âlâhât kutŋe tap?” Sâmu sâwi. “Roma lok patonenŋe, kutŋe Sisa, yakâ.”

²⁵ Sârjetâ sâop. “Sisahât pat sâam sâsârje sâam yu ya katrjetâ tap otmuâmâ yâk warjnomai. Yâhâ Anitâhât pat sâam katrjetâ tatmap yâk warjnomai.” ²⁶ Yawu sâam ekyongomu nângâjetâ sâtje otmu den biaek kinbi. Yawu otmâ Yesuje lohimi senyerjan kinmâ sâam tâpikgumu mem Roma lok yengât bâtyerjan katne sâam otbi yamâ pâpgum pilâm ariwi.

Anitâje mumujambâ mem yahatnenekbuap.

(Mataio 22:23-33 Mareko 12:18-27)

²⁷ Sarukaio lok yuwu nângâmai. “Anitâje mumujambâ mem yahatnenekbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ mumunje pesuk sâamap.” Yawu nângâmai. Yâkje yakât topje nângânehât Yesuhâlen ari yuwu sâam âikuwi. ²⁸ “Bawapi, arjoân Moseje den kulempuop ya yuwu tap.

“Lok âlâje imbi âlâ mem naom ki mewarjgimu lok ya mumbuap. Mumu imiraje yâkât kambut ya galemgum yâkât welâmân nimnaom mem ga katyekbuap.”

Moseje yawu kulempuop tap. Yakât topje sâam eknongohât yuwu sâamunje nângâ.

²⁹ Imi ata nombolân yâhâp manbi. Manmâ arjoân atayerje kunjaje imbi memu imbiraje naom ki mewarjgimu inâk manmâ muop. ³⁰ Mumu imiraje atarahât kambut ya mem manmâ yâku inâk muop. ³¹ Otmu imiyetjaje kambutyetje ya mem manmâ yâku yawuâk naom barahâk muop. Otmu imi ata ya hârokje kambutyetje yawuâk mem manmâ inâk muwi. ³² Aiop, kambutyetje yâku yawuâk muop. ³³ Imi ata nombolân yâhâp ya kerekje imbi ya mewi. Gârâmâ sâp pato tetemu Anitâje mumujambâ mem yahatnenekbuap yanâmâ imbi yamâ âlâje membup.” Yawu sâwi.

³⁴ Sârjetâ sâop. “Hânân yuân imbi arji gurji otmâ miakmâ manmai. ³⁵ Yâhâ Anitâje lohimi mumujambâ mem yahatyekmu manman kârikjan mannomai. Sâp yanâmâ himbimân Anitâhât âjelolipraje ki miakmai ya yengât dop otmâ yeje ikjiâk ikjiâk mannomai. ³⁶ Anitâje nine nanne baratne sâam lohimi meyekmu âjelolipje yengât dop otmâ manman kârikjan mannomai. ³⁷ Yâhâ Anitâje mumujambâ mem yahatyekbuap yakât topje yuwu sâamunje nângâjet. Nak topjan kâlâp semu laj laj sâop yakât den pat Moseje kulempuop. Den kulempuop yan Kutdâhât yuwu kulempuop. “Yâhâmâ Awaraham, otmu nanje Isaka, otmu sesenje Yakop yâk yengât kunyene tatmâ gamap.” Yawu kulempuop tap. ³⁸ Den kulempuop yakât topjeâmâ yuwu. Emelâk nengât tâmbâlipnenje manmâ gawi. Otmu yapâ torokatmâ manmâ garjetâ garjetâ benje nen yu mansain yu. Otmu gâmâlâk nengât sen tetem mannomai. Nen kerek nengât kunnenje yamâ Anitâ. Topje yawu tap. Yamâ yeje den ya nângâjetâ keterakyinjimbâp.” Yawu sâop.

³⁹⁻⁴⁰ Yawu sâamu den âlâhât ekune sâam otrjetâ umatje otmu pilâm Mosehât den kâsikum yingiminiwi nombotraje yuwu sâam ekuwi. “Bawapi, den purik pilâningim eknongoat yakât nângâmunje ârândân oap.” Yawu sâam ekuwi.

Anitâje hângângumu gewuap sâminiwi yakât Yesuje âiyongop.

(Mataio 22:41-46 Mareko 12:35-37)

⁴¹ Yawu gârâmâ Yesuje yuwu sâam âiyongop. “Anitâje hângângumu ge tihitnenje otbup yamâ Dawitihât senâmbâ tetewuap.” yawu sâmai. ⁴² Yawu gârâmâ Dawiti ikjak yuwu sâop.

“Anitâje nâhât patone yuwu sâam ekuop.

⁴³ Gâje nâhât gotnan ga kinmâ nâhât hahit mem kasalipje yongom mem ge katyekbuat.” Yawu sâop.” ⁴⁴ Dawitije den yawu sâop yakât yuwu sâamunje nângâjet. Anitâje hângângumu gewuap yakât Dawitije yuwu sâop. “Yamâ patone,” sâop. Yawu gârâmâ yejeâmâ “Yâkje hâmbâi ge galemnongowuap,” sâmai. Den sâmai yamâ Dawitije den sâop ya orop ki lâuaksawot. Yakât nângâmunje keterahâkgât yeje eknohojetâ nângâwe.” Yawu sâop. Yawu sâam âiyongomu matje sâne sâam hâum pâpgum pilâwi.

Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi ya Yesuje sâam ge katyehop.

(Mataio 23:1-36 Mareko 12:38-40 Luka 11:37-54)

⁴⁵ Yâhâ lohimi yan kinbiye denje nângâm biwi golâek mannetgât den kârikjan yuwu sâam hoj bawalipje ekyongop. ⁴⁶ “Lohimi nombotraje nenekjetâ yahalâkgât Mosehât

girem den kâsikum ningimainje sângumyerje kâkâlep mânurjakmâ yanje holur holur sâmu yâhâm gemai. Otmu yenjahât nângânetâ yahatmu miti emetjan yâhâ senjanâk tatnehât nângâmâ. ⁴⁷Yawu otmai yamâ imbi kambut emetyenjbâ watyekmâ senje âlâlâyerje kombo meyingimai. Yawu otmâ topyerje kurihiamkâ lohimbi senyenjan kinnmâ Anitâ hâkyenjanak mepaemai. Yawu otmai yakât otmâ Anitâne matje amokjan yingimu menomai. Yâk yengât topyerje yawu tap yakât otmâ yâkne biwiyenjan kionjmaiât biwiyerje galemahom mannomai.” Yawu sâm ekyongop.

21

Imbi kambut âlâne nanje kurin kurin yâhâp kalop.

(Mareko 12:41-44)

¹Yawu sâm ekyongomâmâ Yesuje senje pilâm lohimbi iri sikumyerje pato tatyngioppe tewetsenje mem kondôan katmâ arijetâ yehop. ²Katmâ arijetâmâ imbi kambut âlâ senje âlâlâhât umburuk otmâ manoppe tewetsenje nanje kurin kurin yâhâp mem yâhâ kalop. ³⁻⁴Katmu Yesuje ekmâ hoj bawalippe yuwu sâm ekyongop. “Lok iri sikumyerje pato tatyngiappe tewetsenje nombotjeâk katsai. Yâhâ imbi kambut yujeâmâ nanje kurin kurin yâhâp kârikne tatbanjimap ya bâirje katsap. Yakât otmâ Anitâne imbi kambut yu ekmu âilongo oap.” Yawu sâop.

Kasalipyerjanje taka opon kâmbukne huhum iton galan menomai.

(Mataio 24:1-2 Mareko 13:1-2)

⁵Yawu sâmu lohimbi kinbi nombotjanje opon kâmbukne ekjetâ âilongo otmu yuwu sâwi. “Anitâhât opon kâmbukne yu senje âlâlâ kârikjanak tuhuwi yu ekmunje âilongo lonjo otmâ sem serekâmâ iap.”

⁶Yawu sânetâ Yesuje yuwu sâm ekyongop. “Opon kâmbukne yu ekjetâ âilongo lonjo oap yuâmâ hâmbâi kasalipyerjanje taka huhum iton galan mem senje âlâlâ kâlehen tap yu mem ihilâk mahilâk tuhunomai.” Yawu sâop.

Umatje topje topje teteyingiwuap yakât Yesuje sâop.

(Mataio 24:3-14 Mareko 13:3-13)

⁷Sâmu sâwi. “Bawapi, gâne opon kâmbukjahât den eknongoat yakât bonje sâp girawân tetewuap? Otmu tetewe sâm otbuap yan wuân kulem tetemu ekmâ nângâmunje keterakningiwuap?” Yawu sâwi.

⁸Sânetâ sâop. “Lok nombotjanje taka den perâkne yuwu sâm kâityongonomai. “Nâmâ Anitâne hângânnohomu ge mansan,” yawu sânomai. Me yuwu mon sânomai. “Sâp pesuk sâwomap. Yakât otmâ nâhâlen torokatmâ tem lâunihijetâ nep menom,” yawu sânomai. ⁹Otmu sâp yan kapam gotyerjan me kâlepnehen, me wosapâ wosapâ tetewuap yakât nângâm ki gorâyingiwuap. Yawu tetemu yanâmâ “Anitâne emelâk sâm kalop yakât bulâne teteap,” yawu nângânomai. Otmu kapam topje topje tetemu yan yeje nâhâitje “Getek âwurem gewomap,” yawu ki nângânomai. ¹⁰Angoân lohimbi hânjan kulemjan mansai dondâhâlâkne kasa oranjim ahonomai. ¹¹Otmu himbimâmbâ kulem topje topje tetemu yan umatje âlâlâ yuwu teteyingiwuap. Hânjan kulemjan mososoj awawi guwâwi membuap. Po pato teteyingiwuap. Lohimbi dondâhâlâkne munomai.

¹²Yawu gârâmâ umatje âlâlâ sâm aran yu ki tetewuap yan mitihât kasarje nâhât den pat âlepne nângânetâ gemu hakyenjan sâm den âiân katyeknomai. Den âiân katyekmâ mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yinginomai. Otmu yeje miti emetjan yâhâ nâhât den pat âlepne ya ekyongonetâ yâkne nângânetâ ki bulâne otbuap. Yawu otmâ meyekmâ lok kunlipyerjanje den sâm hâreyinginetgât yâk yengât senyenjan katyekjetâ kinnomai. ¹³Yâk yengât senyenjan kinnmâ yeje nâhât den pat âlepne sâm tetem ekyongonomai. ¹⁴Sâp yan “Den mâtâppe girawu watmâ ekyongomunje nângânetâ keterakyingiwuap” yakât ki nângâm gorâyingiwuap. ¹⁵Sâp yanâmâ nâne den âlâlâ nângân nângânyenjan katmune lauyerje hewewerj otmu den pat âlepne sâm kusânmâ ekyongonomai. Sâm kusânmâ

ekyongonjetâ kasalipyeŋe denyeŋe ya kuyiŋgine sâm hâum pâpgunomai. Yakât ki nângâm kiwiliŋ otnomai. ¹⁶⁻¹⁷ Sâp yan yeŋe nâ orop biwinenŋe kepeakmâ konohâk otmu mannomai yakât nângâm âwâ mâmâlipyeŋe, imi atalipyeŋe, wârâ toulipyeŋe, hep torehenlipyeŋe, bukulipyeŋe, otmu lohimbî kerekŋe nângâyiŋginetâ gemu hakyenŋe sâm den âiân katyeknomai. Den âiân katyekmâ nombotŋe yongonjetâ munomai. ¹⁸⁻¹⁹ Yawu otyiŋginetâ yanâmâ hâkyeŋe ki biuk sâwuap. Yeŋe kârihên kinmâ ki betnohonomai yanâmâ Anitâŋe meyekmâ manman kârikŋan katyekmu mannomai.” Yawu sâop.

Yerusalem kapi itit kiom tuhuŋjetâ kâwurumŋajak kinbuap.

(Mataio 24:15-21 Mareko 13:14-19)

²⁰ Yesuŋe torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Kasalipyeŋe yeŋgât hep bero kiŋgitŋe orowâkŋe taka Yerusalem kapi hawangum kinŋetâ kapi ambolipŋeŋe yekmâ yuwu nângânomai. “Nongom itit kiom tuhunenekne sâm takai mon?” Yawu nângânomai.

²¹ Yerusalem kapi hawangum kinŋetâ yekmâ Yuraia hânân kapi tatmâ arap ya ambolipŋeŋe pilâm itoŋ galaŋ otmâ hewukŋehen ari misiŋguraknomai. Otmu Yerusalem kapi ambolipŋeŋe gurâ yawuâk sururuk sâm ari misiŋguraknomai. Yâhâ nep tuhuakmâ mannomaiŋe âwurem taka kapiân iri sikumyeŋe miaknehât ki nângânomai. Yekmâ yapâek hewukŋehen ari misiŋguraknomai. ²² Sâp yan Yura lohimbîŋe otŋetâ bâlemap yakât matŋe menomai yakât nângâm emelâk emet inânŋan miti pepaen kulemguiwi.

²³ Imbi tepdâ umat karat mannomai, otmu ŋaŋa hewâk hewâhâk mem hikakmâ manŋetâ wâtyeŋe ki tiŋ tiŋ sâwuap yaŋe hewukŋehen arine sâm otŋetâ ki ihiwuap. Sâp yan umatŋe pato nandoroŋe kakyenŋan yâhâwuap. ²⁴ Nombotŋe yongonjetâ munomai. Yâhâ nombotŋe âlâmâ hikum meyekmâ kapi âlâengen ariŋetâ hoŋ bayiŋgim mannomai. Yawu otyiŋgim Yerusalem kapi itit kiom tuhuŋjetâ kâwurumŋajak kinbisâp yakât Anitâŋe sâm kalop. Yâhâ Anitâŋe nângâyiŋgimu âlâkuâk âwurem taka kasalipyeŋe watyekŋetâ ariŋetâ kapiyeŋe ya mem miwirikunomai.” Yawu sâop.

Yesuŋe âwurem gewe sâm otbuap yan kulem topŋe topŋe tetemu eknom.

(Mataio 24:29-31 Mareko 13:24-27)

²⁵⁻²⁶ “Umatŋe topŋe topŋe tetewuap yanâmâ hilâmŋat emetsenŋe, omonggât emetsenŋe, pitu âlâlâ himbimâmbâ pek sâm geŋetâ kulem topŋe topŋe tetemu ekmâ kiŋgityenahât otmâ “Wosapâ ari misiŋguraknom,” sâm tepyeŋe hârok hindânomai. ²⁷⁻²⁸ Kulem yawuya tetewuap yan nâŋe âwurem ge meyekmâ manman kârikŋan katyekmune mannomaihât sâpŋe tâlâhuap sâm senyeŋe ewaken pilâm nâ neknomai. Sâp yanâmâ Anitâŋe yâhâpŋe hângânnohomu elem kulewoŋboŋ kakŋambâ gemune kulem âlâlâ tetewuap yan wâtne pato tetemu ekŋetâ ae seŋ seŋ otbuap.

Bândup baiako yakât dop.

(Mataio 24:32-35 Mareko 13:28-31)

²⁹⁻³⁰ Sâp yan âwurem gewom yakât nângâŋetâ keterahâkŋat den âlâen hâum sâwe. Nenâmâ bândup baiako ya huhuakmu ekmâ yanâmâ “Emet kinbe sâm oap,” sâmain. ³¹ Yakât dopŋeâk hâmbâi den yan yukât bulâŋe tetemu ekmâ yuwu sânomai. “Âo, yu Yesuŋe emet inânŋan den eknongop yakât bulâŋe tetemu eksain.” Yawu sânomai.

³² Otmu den yan yuâmâ lohimbî âun yu mansai ki muŋetâek bulâŋe tetewuap. Yakât yuwu sâwe. Den yan yukât bulâŋe bulâŋanâk tetewuap. ³³ Yâhâ hân himbim pitu âlâlâ emelâk Anitâŋe kalop ya biatmâ metewuap. Yawu gârâmâ nâhât den yamâ ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikŋe tatmâ yâhâmbisâp.” Yawu sâm ekyongop.

Biwi golâek mannom.

³⁴⁻³⁵ Otmu Yesuŋe torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Gakom katŋetâ seloŋe ga goka nem gakom ya kum pesuk pilâmu dâk dâk hutuk kumap yakât dopŋeâk nâŋe pârâk sânsânâk tetem gemune yanâmâ lohimbî kerekŋe otmai memai yakât matŋe Anitâŋe yiŋgimu menomai. Yakât otmâ yeŋe to kârikŋe ki nem biwi hâlim otnomai. Me sot kâle, sorŋo bau, me senŋe âlâlâ topŋe topŋe miakmâ manman sânduhân manne sâm yakâlâk biwiyeŋe ki hikum mannomai. ³⁶ Yawu otmâ manmâ umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgimu biwiyeŋe

orotok sâmu lohohlemai hât biwi golâek manmâ Anitâhâlen biwiyenarje kepeim ulitgum mannomai. Yawu manjetâ nâje âwurem ge lohimbi biwiyenahât topje ekmâ nângâm den sâmu hâreyingiwom yanâmâ yeje ki anjulknomai.” Yawu sâmu ekyongop.

³⁷⁻³⁸ Yâhâ omojânâk ârândârj lohimbi kingitje orowâkje Yesuhât denje nângâne sâmu opon kâmbuknjan yâhâ tatjetâ den kâsikum yingim gaop. Yawu otmâ emet nîj sâowân kapi ya pilâm Oliwa pumjan kapi âlâ tap yan yâhâ iminiop.

22

Yesu muâkgât den sâmu hikuwi.

(Mataio 26:1-5,14-16 Mareko 14:1-2,10-11 Yoane 11:45-53)

¹ Otmu Natik Hombaŋ ya tâlâhuop. Otmu hombaŋ yakât kutje âlâmâ “Tihit tihit Hombaŋ” yawu sâmai. ² Hombaŋ ya tâlâhumu yanâmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyeje otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwiye menduhuakmâ Yesu kumunje mumbuap sâmu yakât den hikuwi. Yawu gârâmâ Yesu mem kujetâ mumu lohimbije ekmâ kuk otmai hât yok pilâm lohottjan mem kujetâ mumbuap yakât den hikuwi.

Yurasije Yesu betjeheh kiojbuapgât sâop.

³⁻⁴ Otmu sâp yan Yesuhât hoj bawalipje kâiân yâhâp yâk yengâlen gâtje âlâ, kutje Yurasî sâmu, yâkât biwiŋan Satanje kiojop. Satanje biwiŋan kiojmu hotom uminiwi yengât kunlipyeje otmu opon kâmbuknahât tembe lâu yengât kunlipyeje yengâlen ariop. Ari Yesu menomai yakât ekyongop. ⁵ Ekyongomu nângâm heroje otmâ hâmerje warjomai yakât ekuwi. ⁶ Otmu girawu tuhum yok pilâm mejetâ lohimbije ki eknomai yakât nângâm manop.

Yesu hoj bawayâhâtjaŋe sot um mem dinjan tuhuowot.

(Mataio 26:17-25 Mareko 14:12-21 Yoane 13:21-30)

⁷ Natik Hombaŋ ârândârj lama nanje gâim katmâ Anitâhât hotom uminiwi. ⁸ Sâp ya tetemu Yesuje Petoro yet Yoane yuwu sâmu ekyotgom hângânyotgop. “Yetje kulet sâmu Yerusalem kapiân yâhâ sot umutâ gamunje orowâk nenom.”

⁹ Sâmu sâowot. “Emet wosan ari sot umutje semu ganjetâ orowâk nenom?”

¹⁰ Sâmutâ sâop. “Kapiân yâhâmutâ hoj bawa lok âlâ âsâpje lâuakmâ arimu ekdomawot. Lok ya ekmâ betjan watmâ ari emet âlâen yâhâmu ekmâ yan yâhâromawot. ¹¹ Yâhâmâmâ emet yakât amboje yuwu sâmu ekuromawot. “Nengât bawapinenjaŋe yuwu yap. “Nâje hoj bawalipje meyekmune emet yukât biwiŋe âlâen tatmâ sot um nenom.” Yawu yap yakât otmâ emet biwiŋe ya tiripnotgorâ ekde,” yawu sâmu ekuromawot. ¹² Yawu sâmu ekumutâ lok yaŋe dâiyelekmâ emet biwiŋe âlâ mem hengengunjetâ tap ya tiripyotgowuap. Tiripyotgomu yanâmâ senje âlâlâ mem dinjan tuhuromawot.”

¹³ Yawu sâmu hângânyotgomu yâhâowot. Yâhâ Yesuje den ekyotgop watmâ senje âlâlâ mem dinjan tuhuowot.

Yesuje hoj bawalipje orop sot newi.

(Mataio 26:26-30 Mareko 14:22-26 1 Korinti 11:23-25)

¹⁴ Mem dinjan tuhumutâ emetsâpje otmu yan Yesuje hoj bawalipje nombotje meyekmu yâhâ sot newi. ¹⁵ Nem tatjetâ Yesuje yuwu sâmu ekyongop. “Sâmune nângâjet. Anitâhât den ki lâum manmaiŋe menekmâ Roma yengât bâtyerjan katneketâ yâkje mem âlâlâ tuhunekjetâ sâtgum mumbom. Yakât otmâ angoân yen orop tatmâ lau konok sot nem buku oranjim mannongât nângâm biwinaŋe mem manmâ gan. ¹⁶ Yâhâ hâmbâi Anitâje hângânnohomu âwurem gewom yanâmâ nâhât âine yakât bulâje baŋje tetewuap. Sâp yanâmâ nenje menduhuakmâ orowâk tatmâ sot nem yâhânom.”

¹⁷ Yawu sâmu wain to mem Anitâ mepaem yingim yuwu sâmu ekyongop. “Wain to yu mem gâim anjim nejet. ¹⁸ Nâje sâp yupâek wain to yu yen orowâk tatmâ ki nem yâhâwom. Yamâ benje nenomain yujak ki pesuk sâwuap. Hâmbâi Anitâje hângânnohomu âwurem gewom yanâmâ yen orowâk tatmâ nem yâhâmbisâin.

¹⁹ Otmu banga mem Anitâ mepaem motokmâ yingim yuwu sâ m ekyongop. “Yu mem angim nejet. Yuâmâ nâhât sunumne yawu oap. Nâje yengât matyeje membom. Yakât otmâ sâp sâsânan banga nem yâhânomai yan nâ nângânihim mannomai. Yawu sâ m mem yingimu newi.

²⁰ Sot nem tiŋ pilâŋetâ Yesuŋe wain to ya yâhâpŋe mem yingim yuwu sâ m eknongop. “Wain to yuâmâ nâhât hepne yawu oap. Gârâmâ nohoŋetâ hepne gemu mumbom yan Anitâŋe nâhât den sâ m kalop yakât bulâŋe tâŋ tâŋâk tetewuap. Yawu otmâ Anitâŋe lohimbî kerek yengât tosayeŋe pilâyingiwuapgât mâtâp tetem hengenguwuap.

²¹ Yawu gârâmâ yengâlebâ lok âlâŋe betnehen kioŋmâ kasalipne yengât bâtyeŋan mem katnekuap. ²² Nâ lok bulâŋe nohoŋetâ mumbom ya Anitâŋe sâ m kalowâke yamâ lok yaŋe yawu otnihiwuap yakât matŋe Anitâŋe matŋe umatŋe waŋmu membuaŋ. Yawu sâop.

²³ Yawu sâ m ekyongomu toŋŋe nângâne sâ m “âlâhât yaŋ” sâ m âiahowi.

Yesu hoŋ bawalipŋe sâ m kuaŋgiwi.

²⁴ Yesu hoŋ bawalipŋe yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe sâp patoen kunyeŋe pato otbuaŋ yakât sâ m kuaŋgiwi. ²⁵ Sâ m kuaŋgiŋetâ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâ m ekyongop.

“Lok papatolipyeŋe nângâmai dopŋan lohimbî galeyongomai. Galeyongonŋetâ lohimbîŋe yâk yengât amutyeŋan manmâ “Kutdâlîpneŋe” sâ m heronŋe nângâyîngimai.

²⁶ Papatolipyeŋe otyîngimai yawu yeŋeâmâ ki otnomai. Yengâlen gâtŋe âlâ me âlâ bukulipyeŋe yengât nângâyîngîŋetâ yahalâkgât yeŋe meŋetâ huruŋ huruŋ otmu yâk yengât amutyeŋan mannomai. Otmu yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe bukulipyeŋe yengât kunyeŋe pato tatne nângâmaiŋe bukulipyeŋe yengât hoŋ bayînginomai. ²⁷ Sâŋetâ nângâwe. Lok girawuya yengât lohimbîŋe nângâyîngîŋetâ yahatmap? In tatmâ sot nemai ya yengât nângâyîngîŋetâ yahatmap me sot, sot um hoŋ kakolonŋe otyîngimai ya yengât nângâŋetâ yahatmap? Bulâŋanâk in tatmâ sot nemai ya yengât nângâyîngîŋetâ yahatmap yakâ. Yawu gârâmâ nâŋeâmâ hoŋ bayîngiman.

²⁸ Nâ hâhiwin kakŋan manmâ gamune yeŋe ki pilânekmâ âlâengen arai. ²⁹ Yakât otmâ sâp patoen nâŋe tihityeŋe otmâ galeyongowomgât pat awoŋŋe kunihîop. Yakât dopŋeâk yeŋe Isirae lohimbî komot kâiân yâhâp ya galeyongonomaihât nâŋe nep sâ m yîngian.

³⁰ Sâp patoen orowâk tatmâ nenom. Yanâmâ yeŋe Isirae lohimbî komot kâiân yâhâp ya yengât den sâ m hâreyînginomai ya sâ m yîngian.” Yawu sâop.

Petoroŋe betbawŋiwuap yakât Yesuŋe sâop.

(Mataio 26:31-35 Mareko 14:27-31 Yoane 13:36-38)

³¹ Yawu sâ m ekyongom benŋe Simon Petoro yuwu sâ m ekuop. “Simon, den âlâen hâum yuwu sâ mune nângâ. Matuk mendâremunŋe toŋe gemu helekŋe mem pilâmunŋe arimap yakât dopŋeâk Satanŋe topyeŋe mem tetewe sâ m hâhiwin yîngiwuapgât Anitâ ekuop.

³² Ekumu Anitâŋe nângâwanŋim ya sâ m kalop. Yawu gârâmâ biwiyeŋe houŋ sâmapgât Anitâ ulitguwan. Ulitgumune yakât otmâ gâ gikiâk betnohowuat. Yawu otmâ sâp ki kâlêp otmuâk nâhâlen biwihane tiŋâk kepeim bukulipŋe mem hewewerŋe tuhuyekbuaŋ.” Yawu sâop.

³³ Yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâ m ekuop. “Kutdâ, gâ pâi emetŋan katgekŋetâ tatbuaŋ yamâ nâ orowâk yan tatdomgât nanŋan. Me gâ gohoŋetâ mumbuaŋ yanâmâ nâ orowâk notgonomaihât nanŋan. Nâŋe gâ ki pilâhekmâ ariwom.”

³⁴ Sâmu sâop. “Petoro, yuwu sâ mune nângâ. Gâ betnohom ki nângâwanŋian sâ m kurihiakbuaŋ. Kurihiakdâ kalimbunŋe otmu gokorok isewuap.” Yawu sâop.

Kapam yâhâp mem ariwi.

³⁵ Yawu sâ m ekum benŋe hoŋ bawalipŋe kerek yuwu sâ m ekyongop. “Emelâk hângâyîngomune tewetsenŋe, itâkat, kâi katipŋe, senŋe âlâlâ barahâk ari den kâsikum yîngiwi sâp yan umburuk otmâ manbi me bia?” Sâmu sâwi. “Bia.”

³⁶⁻³⁷ Sâŋetâ sâop. “Emelâk yawu otbiâke yamâ yiwerenŋe yuâmâ tewetsenŋe, itâkat senŋe âlâlâ ya miakmâ arinomai. Yâhâ emelâk emet inânŋan nâhât nângâm den âlâ yuwu kulemguiwi yakât bulâŋe nâhâlen tetewuap. “Yâkât nângâŋetâ lok bâleŋe yawu oap.” Den

yakât bulânje nâhâlen tetewuap yakât otmâ yengâlen gâtje âlâ me âlâ kapam ki tatyngiap yâkneâmâ yengât hâk katipje tuhum pilâm yañe mem kapam puluhunomai.

³⁸ Sâmu sâwi. “Kutdâ, yu ek, kapam yâhâp tap.”

Sânjetâ sâop. “Pesuk yap, yakât denje âlâ ki sâwe.”

Yesuje Oliwa pumñan yâhâ Anitâ ulitguop.

(Mataio 26:36-46 Mareko 14:32-42)

³⁹ Yâhâ Yesuje omoñ ârândânjak Yerusalem kapi ya pilâm kapi âlâ Oliwa pumñan tap yan yâhâ iminiop. Yakât otmâ hoñ bawalipje meyekmu Yerusalem pilâm Oliwa pumñan yâhâwi. ⁴⁰ Mâtâwân yâhâm tatñetâ hoñ bawalipje katyekbe sâmu yuwu sâmu ekyongop. “Biwiyeje houñ sâmu lohotje otmâ pilânekmaihât Anitâ ulitgujet.”

⁴¹ Yawu sâmu ekyongom pereñ pilâm bam gâtñaje ge tatmâ Anitâ ulitgum yuwu sâop.

⁴² “O awoñ, umatje tetenihiwe sâmu oap yu nângârâ ki teteâkgât nanñan. Yawu gârâmâ nâhât ombe watmâ ki otbuat. Gike ombeheâk watmâ otbuat.” Yawu sâmu ekuop. ⁴³ Yawu sâmu ekumu biwiñe houñ sâmapgât anjelo âlânje himbimâmbâ ge mâmânje otbanjiop.

⁴⁴ Yawu otmu hâkñe biuk sâmu nângâm Anitâhâlen biwiñaje tiñak kepeim ulitguop. Ulitgumu ohowak birik birik kumu hep kâñje papato tiriñ târân sâmu gemu ekmaiñ yakât dopñe tiriñ târân sâmu hânân giop.

⁴⁵ Yawu otmâ ulitgum tiñ pilâm yahatmâ hoñ bawalipje yengâlen ba yekmu biwiyeñe umatje otmu yañak aman pâlâmñe iwi. ⁴⁶ Aman pâlâmñe iñetâ mândeyekmâ yuwu sâmu ekyongop. “Yen wongât aman pâlâmñe iai? Lohotje otmâ pilânekmaihât yahatmâ golâek tatmâ Anitâ ulitgujet.” Yawu sâop.

Yesu mewî.

(Mataio 26:47-56 Mareko 14:43-50 Yoane 18:3-12)

⁴⁷ Yawu sâmu ekyongomu bukuyeñe âlâ, kutñe Yurasi, yâkñe lok sesengâlâk dâiyekmu takawi. Takañetâ Yurasi kulet sâyiñgim Yesuhâlen ba parahuop. ⁴⁸ Parahumu Yesuje yuwu sâmu ekuop. “Menekñetgât dop kum parahunekdâ ekumne bâleap.” Yawu sâop.

⁴⁹ Yawu sâmu ekumu Yesu mem âlâlâ tuhumai sâmu hoñ bawalipñaje yuwu sâmu âikuwi. “O kutdâ, nângâniringirâ tewet mem lawityekne.” ⁵⁰ Yawu sâñetâ yâk yengâlen gâtñe âlânje yahatmâ tewetñe mem hotom uminiwi ya yengât kunyeñahât hoñ bawañe ya ândâñje bonângen ya topñambâek kârâm hâreop. ⁵¹ Kârâm hâremu Yesuje “Pilânjet,” sâmu kuyingio. Yawu sâmu kuyingim hoñ bawa yakât ândâñje ya mem katmu katarahop.

⁵² Yawu otmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyeñe, otmu opon kâmbukñahât tembe lâu yengât kunlipyeñe otmu Yura yengât papatolipyeñe yekmâ Yesuje yuwu sâmu ekyongop. “Yen unam tewet otmu kapangât sâñje metñe âlâlâ lâum takai. Yeñe nâhât lok bâleñe sâmu menekne sâmu takai me? Me lok bâleñe âlâ kune sâmu takai? Yu ekumne bâleap. ⁵³ Nâñe hilâm ârândânñe Anitâhât opon kâmbukñan yâhâ lohimi den kâsikum yingim gaman. Yan ban menekbâi. Yamâ sâp yiwerene yu Omoñgât Amboñaje biwiyeñe mem hâlimgumu meneknomaiñ Anitâñe sâmu kalop.” Yawu sâop.

Petoroñe Yesu betbanjiop.

(Mataio 26:57-58,69-75 Mareko 14:53-54,66-72 Yoane 18:12-18,25-27)

⁵⁴ Yesuje yawu sâmu ekyongomu hotom uminiwi ya yengât kunyeñe pato yâkât emelan dâim ariwi. Dâi ariñetâ Petoroñe yok pilâm betyeñan watyekmâ ariop. ⁵⁵ Yesu mem emelan yâhâñetâ tembe lâu yañeâmâ emet hawiñan ba kâlâp uñetâ semu nângâm ikaiakmâ tatbi. Yâhâ Petoro yâku yawuâk kâlâp nângâm ikaiakmâ talop. ⁵⁶ Yawu tatñetâ hoñ bawa imbi âlânje Petoro ekmâ yuwu sâmu tembe lâu tatbi ya ekyongop. “Lok yuâmâ yâk orop manñetâ yekman.” Yawu sâop.

⁵⁷ Yawu sâmu Petoroñe kurihiakmâ yuwu sâop. “Lok enda ki nângâwanñan.” Yawu sâop.

⁵⁸ Yawu sâmu tatñetâ benje lok âlânje ekmâ yuwu sâop. “Gâ yâk orop manmat.”

Sâmu sâop. “Nâ bia.”

⁵⁹Yawu sâmu sâp ki kâlep otmuâk benje lok âlâje ekmâ yuwu sâop. Yesuâmâ Galilaia amboje. Otmu gâ gurâ yawuâk Galilaia gâtje. Yakât otmâ gâmâ yâkât komolân gâtje geksan. Nângâmune yawu oap.” Yawu sâop.

⁶⁰Sâmu sâop. “Lok sâp tai endamâ bulâjanâk ki nângâwanjian.” Yawu sâp oan mâne gokorok isiop. ⁶¹Gokorok isian mâne Yesu Kutdâje purik sâp Petoro ehop. Ekmu yan Yesuje emet inânjan den yuwu sâp ekuop ya nângâmu teteop. “Gâje nâhât “ki nângâwanjian” sârâ kalimbuje otmu yan gokorok isewuap.” ⁶²Den ya nângâmu tetemu biwiye nasinâk pato otmu pilâyekmâ iknjiâk ba kinmâ hik nâik nâihâk isiop.

Yesu mem âlâlâ tuhuwi.

(Mataio 26:67-68 Mareko 14:65)

⁶³Otmu tembe lâu nombotje Yesu galemgum kinbiye senje sâhâm kâtâpgum ândâpje huhuwi. ⁶⁴Ândâpje huhum nombotje yuwu sâwi. “Bâij, ândâpge âlâje huhuap?” ⁶⁵Yawu sâp sennan gem hâim hilitbi.

Yesuje ikje topje sâp tetem ekyongop.

(Mataio 26:59-66 Mareko 14:55-64 Yoane 18:19-24)

⁶⁶Yawu otjetâmâ emet harj sâmu yanâk Yura yengât papatolipyene, otmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyene, otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwiye menduhuakjetâ tembe lâulipyenaje Yesu mem yâhâ katjetâ kinmu yuwu sâp âikuwi. ⁶⁷“Anitâje tihitnenje otbe sâp hângângohomu ge mansat me bia?”

Sânetâ sâop. “Nine topne sâp tetem ekyongomuneâmâ nângânetâ ki bulâje otbuap. ⁶⁸Yâhâ den âlâ âiyongomuneâmâ yeje matje ki sânomai. ⁶⁹Yawu gârâmâ nâ lok bulâjane pilâyekmâ himbimân yâhâwom. Himbimân yâhâ Anitâ yahat yahatje, Wâtgât Amboje, yâk orowâk tatdom.”

⁷⁰Yawu sâmu nângâm pârâk pilâm yuwu sâp ekuwi. “Kutne “Lok Bulâje” sâp gikak ahonakmat. Yakât nângâmunje “Anitâhât Nanje” yawu oap. Yakât sârâ nângâne. “Nâ Anitâhât nanje mansan,” yawu sâmat me.”

Sânetâ sâop. “Den yu yai yakâ. Nâmâ Anitâje hângânnohomu gewan.”

⁷¹Sâmu sâwi. “Bâij, den kâmbukje hâliliye sâmu nângâmunje pesuk yap. Iknahât nângâmu yahatsap.” Yawu sâwi.

23

Yesu dâim Pilatohâlen ariwi.

(Mataio 27:1-2,11-14 Mareko 15:1-5 Yoane 18:28-38)

¹Yawu sâp yahatmâ Yesu dâim Pilatohâlen ariwi. ²Yâkâlen dâim ari katjetâ kinmu yuwu sâp haknan sâwi. “Roma lok yengât kunyeje pato yâk takesi ki warjet” sâp lohimbî engatyenan gemap. Otmu ikjahât nângâmu yahatmu yuwu sâp ekyongomap. “Nâ Kiristo, lok kutdâ. Ninak galempongom manmâ yâhâwom.” Yawu sâp haknan sâwi.

³Yawu sâp Pilato ekujetâ yâkje purik sâp Yesu yuwu sâp âikuop. “Yura lohimbî yengât lok kutdâ sâmai ya gâ me?”

Sâmu sâop. “Oj, den bulâje yat.” Yawu sâop.

⁴Yawu sâmu hotom uminiwi otmu lohimbîye denje nângâne sâp ga kinbi ya Pilatoje yuwu sâp ekyongop. “Lok yukât tosa ki mem tetean.”

⁵Yawu sâmu iliwetmâ yuwu sâwi. “Yawu gârâmâ Galilaia Yuraia hânân kapi tatmâ arap yan lok yuje yâhâm gem kapi ambolipje den kâsikum yingim engatyenan gemu kuk kapam otmâ emet mem yâhâ katmai.” Yawu sâwi.

Yesu dâim Herotgâlen ariwi.

⁶Yawu sâp Pilato ekujetâ yuwu sâp âiyongop. “Lok yuâmâ Galilaia gâtje me?”

⁷Sâmu sâwi. “Oj, yan gâtje.”

Sânetâ sâop. “Ya Herotgât wahap, nâhât bia.” Yawu sâop.

Sâp yan Herotje Galilaia hân pilâm Yerusalem kapiân ari tatmâ nângâop. Yakât otmâ Pilatoje ekyongomu Yesu dâim Herotgâlen ariwi. ⁸Yâhâ Yesuje olop miop yakât den pat

ya Herotņe emelâk nângâop. Yakât otmâ Yesuņe kulem âlâlâ tuhumu ekbeâk nângâm manmâ gaop. Yakât otmâ Yesu dâim yâkâlen ariņetâ ekmâ tep âlep nângâop. ⁹Otmu den hakņan sâwi yakât âikum den biaek kinop. ¹⁰Den biaek kinmu hotom uminiwi otmu Mosehât girem den kâsikumu yingiminiwiņe yahatmâ kinmâ den topņe topņe hakņan sâwi. ¹¹Yawu otņetâ Herotņe otmu tembe lâulipņe orowâk senņan gem hâim hilitbi. Yawu otņetâ Herotņe tembe lâulipņe ekyongomu hâk katipņe kâkâlep, kuriņ takop takop lok kutdâņe mânunakminiwi yawuya mem katbaņgiwi. Yawu otbaņgim Pilatohâlen dâim âwurem ariwi. ¹²Dâim âwurem ariņetâ ekmâ “Herotņe nângânihiap,” sâm Pilatoņe Herotgât nângâmu yahatmu buku olowot. Yawu gârâmâ emelâk emet inâņņan kasa oraņgim gaowot ya sâp yan pesuk sâop.

Yesu den sâm hârewaņgiwi.

(Mataio 27:15-26 Mareko 15:6-15 Yoane 18:39-19:16)

¹³Yâhâ Pilatohâlen dâim âwureņetâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyeņe otmu Yura papatolipyeņe ya yengât den Pilatoņe katmu ikņe den sâsâ emetņan ari menduhuakbi. Menduhuakņetâ yan lohimbî inņe dondâhâlâkņe yekmâ denyeņe nângâne sâm ba hawangum kinbi. ¹⁴Pilatoņe yuwu sâm ekyongop. “Lok yuņe lohimbî yengât engatyerjan gemu kuk kapam otmâ,” yawu sâm yeņe nâhâlen dâim takai. Nâhâlen dâim takaņetâ senyenânâk âi pâi tuhumi sâm hârewaņgim ekmune tosaņe bia oap. ¹⁵Yakât otmâ Herotņe sâm hârewaņgiâkgât yâkâlen hângânyongomune dâim arai. Otmu yâkņe gurâ âi pâi tuhumu biatmu benņe nâhâlen yâhâpņe mem takai. Bulâņanâk yuwu sâmune nângâņet. Lok yukâlen tosa âlâ ki mem tetean.” Yawu sâop.

¹⁶⁻¹⁷Tihit tihit Hombaņ ârandâņâk Pilatoņe yuwu otminiop. Lok tosa otņetâ pâi emetņan katyekeņetâ tatminiwi yapâ gâtņe âlâ me âlâhât lohimbîņe nângâņetâ dopņan otmu lok âlâ holaņbuat sâminiwi ya holaņyekmu geminiwi. Yakât otmâ yuwu sâm ekyongop. “Lok yu kumunņe mumbuap yamâ tosa âlâ yâkâlen ki mem tetean. Yakât otmâ nângânihiņetâ tembe lâulipne ekyongomune hâhiwin waņetâ holaņmune gewuap.” Yawu sâop.

¹⁸⁻¹⁹Yâhâ sâp yan lok bâleņe âlâ, kutņe Barawa sâm, yâkņe kapam ahowiân lok âlâ kumu muop. Yakât otmâ pâi emetņan mem katņetâ tatmâ gaop yakât lohimbî kerekņe den kârikņan halahum yuwu sâwi. “Barawa holaņdâ giâk. Yâhâ Yesu yamâ kuņetâ muâk.”

²⁰Yawu sâwiâke yamâ Pilatoņe Yesu holaņmu giâkgât nângâm âlâkuâk sâop. “Nâmâ Yesu holaņbom.”

²¹Yawu sâmu lohimbî yaņe iliwetmâ den kârikņan halahum yuwu sâwi. “Yesu howanân kum kânângâņetâ muâk, Howanân kum kânângâņetâ muâk.”

²²Yawu sâņetâ Pilatoņe âlâkuâk yuwu sâm ekyongop. “Wuân otmu bâleap? Nâņe âi pâi tuhumi tosa âlâ yâkâlen ki mem tetean. Yakât otmâ tembe lâulipne ekyongomune hâhiwin waņetâ yanâmâ holaņmune gewuap.”

²³Yawu sâmu kunyeņe kârikņe otmâ sâwi. “Howanân kum kânângâņetâ muâk.” Yawu sâņetâ Pilatoņe loholem lauyeņan miop. ²⁴Lauyeņan mem Yesu kuņetâ muâk sâm sâm hârewaņgiop. ²⁵Yâhâ Barawahât nângâņetâ yahalop gârâmâ yâk holaņmu giop.

Yesu howanân kuwi.

(Mataio 27:32-44 Mareko 15:21-32 Yoane 19:17-27)

²⁶Pilatoņe tembe lâulipņe ekyongomu Yesu dâim ariwi. Dâim mâtâwân arim tatņetâ lok âlâ, kutņe Simon sâm, yâhâmâ Kirene hânân gâtņe, newângembâ takamu mewî. Mem Yesuhât howan ya kambeņan katņetâ lâum Yesu betņan sâop. Otmu lohimbî dondâhâlâkņe betyeņan watyekmâ ariwi.

²⁷Yâhâ imbi nombotņe Yesuhât we bâle nângâm dondâ isem orowâk ariwi. ²⁸Iserņetâ Yesuņe purik sâm yekmâ yuwu sâm ekyongop. “Nâhât ki iserņet, yeņe otmu nimnaom-lipyeņe yeņahât iseangîņet. ²⁹Hâmbâi umatņe topņe topņe teteyingimu yuwu sânomai. “Bâe, imbi kâsi, imbi sihan, yâhâmâ naom barak mansai. Yakât otmâ yâk yengât nângâmunņe âlepņe oap. Nenņeâmâ girawu otmâ arinom.” Yawu sânomai. ³⁰Yâhâ lohimbî nombotņe pumņe yukât yuwu sânomai. “Bâok sâm kurihinenehâk. Otmu kât kândun kum kurihinenehâk.” Yawu sânomai. Yakât den âlâen hâum yuwu sâmune

nângâjê. ³¹ Nâ nak golâ yakât dop oan, yenâmâ nak mumuŋe yakât dop oai. Nak golâ uŋetâ semu kâlingumap yamâ nak mumuŋe uŋetâ sem laŋ laŋ sâmap. Nâ nohoŋetâ mumbom yamâ yenâmâ yongom meteyeknomai. Yakât otmâ yeŋahât iseangŋiŋet.” Yawu sâŋ ekyongop.

³² Yâhâ tembe lâulipyeŋe pet kuleŋ lok yâhâp orowâk yongone sâŋ meyekmâ ariwi. ³³ Arim hân âlâ, kutŋe, Lok Kunŋe Hahitŋe sâŋ, yan ari Yesuhât hâk katipŋe tuhum pilâm ikŋe howanân kum kânângâjê kinop. Yawu otmâ pet kuleŋ lok yâhâp ya yotgom lâum kânângâyeleŋetâ nombot nombot kinowot. ³⁴ Yawu otyingŋetâ Yesuŋe yuwu sâŋ Anitâ ulitguop. “Awoŋ, otrihiai yukât topŋe ki naŋgai. Yakât otmâ tosayeŋe pilâyingihât naŋgan.”

Yawu sâŋu tembe lâulipyeŋe yâkât hâk katipŋe mem “Âlâŋe miakbuap?” sâŋ mem ketetmâ katbi. Mem ketetmâ katŋetâ tatmu pepa duhatmâ tipi tapi tuhum kutyeŋe ikŋiâk ikŋiâk yan kuleŋgum amaŋân mânŋetâ giop. Mânŋetâ gemu mem gulip malap tuhum yapâ pepa âlâ meŋetâ kut teteop yaŋe miahop. Yawu otbi.

³⁵ Otmu Yura yeŋgât papatolipyeŋe Yesu giriŋbangim lohimi ekmâ kinbi ya yuwu sâŋ ekyongowi. “Lok yuŋe lohimi nombotŋe tânyongomu ekmâin. Yâhâ Anitâŋe hângâŋgumu ge Yura yeŋgât tihitnenŋe otmâ kutdânennenŋe mansap otmuâmâ ikŋe tânahom howanâmbâ kâpehâkmâ giâk.” Yawu sâŋ senŋan gewi.

³⁶ Otmu tembe lâulipyeŋe gurâ yawuâk senŋan gem giriŋbangiwi. Yawu otmâ yâk yeŋgâlen gâtŋe âlâŋe ari sâŋgum âlâ mem nak bâtbâtŋe potonŋan pân pân kepeim yaŋe wain to bâleŋe yan walipgum mem yâhâ lauŋan kalop. ³⁷ Lauŋan katmâ yuwu sâŋ senŋan giop. “Gâmâ Yura yeŋgât lok kutdâ mansat otmuâmâ kâpehâkmâ ge.” Yawu sâop.

³⁸ Yâhâ howan yakât kunŋan den yuwu kuleŋgum katbi. “Lok yuâmâ Yura yeŋgât lok kutdâ.” Yawu sâŋ kuleŋguwi.

³⁹ Yâhâ pet kuleŋ lok yâhâp yotgom kânângâyeleŋetâ kinowot ya âlâŋe yawuâk senŋan gem yuwu sâŋ sawangŋiop. “Bâe, lok kopa. Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâŋ hângâŋgohomu ge mansat. Yakât otmâ kâpehâkmâ gem net orowâk tânnotgorâ gene.”

⁴⁰ Yawu sâŋu bukuŋeŋe nekamŋan yuwu sâop. “Girawu otmâ Anitâ ki ewe katsat? Papatolipnenŋeŋe dop konohâk sâŋ hâreningiai. ⁴¹ Yâhâ netŋeâmâ otmutŋe bâleop. Yakât otmâ sâŋ hârenitgim notgorŋetâ mundom yaŋe ârândâŋ oap. Yâhâ lok yuâmâ tosa ki olop yamâ imbiâk kuai. ⁴² Yawu sâŋ bukuŋe ekuop. Denŋe purik sâŋ Yesu yuwu sâŋ ekuop. “Yesu, yuwu sâŋumene nâŋgâ. Anitâŋe hângâŋgohomu âwurem ge galemnonguwat yan nâ nâŋgânihiuwat.”

⁴³ Sâŋu sâop. “Emet ki ŋiŋ sâŋuâk mum yâhâ manman sânduhân tatdom.”

Yesu muop.

(Mataio 27:45-56 Mareko 15:33-41 Yoane 19:28-30)

⁴⁴ Yawu sâŋ ekumu hilâm kârikŋan, 12 kilok olop yan Anitâŋe nâŋgâmu emetsenŋe bok sâŋu omoŋ sahaŋop. Omoŋ sahaŋmâ yapâ ari emetsâpŋe 3 kilok otmu emet laŋinŋe âlâkuâk pilâop. ⁴⁵ Otmu emelâk lohimi inŋe opon kâmbukŋe yakât biwiŋe ekmâ sâŋ sâŋgum kâlep pato hikuŋetâ ya kâtâp guminiop. Sâŋgum yaŋe pânjambâek tok sâŋ hâreakmâ nombot nombot otmu teteŋan olop. ⁴⁶ Sâp yanâk Yesuŋe den kârikŋan halahum yuwu sâŋ Anitâ ekuop. “Awoŋ, mumble sâŋ oan. Yakât otmâ umutne me.

⁴⁷ Yesu muop sâp yan tembe lâu ya yeŋgât kunyeŋe âlâ hâlâŋmâ kinopŋe ekmu âlâ kândâkdâ otmu Anitâ mepaem yuwu sâop. “Yuâmâ lok âleŋe.” Yawu sâop. ⁴⁸ Otmu lohimi kinbiŋe kuleŋ âlâlâ tetemu ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu muop yakât nâŋgâm biwiyeŋe umatŋe otmu emetyeŋehen âwurem ariwi.

⁴⁹ Otmu imbi nombotŋe Galilaia hân pilâm Yesu betŋan takawi yâkŋe bukulipyeŋe orowâk kâleŋŋan kinmâ kuleŋ teteop ya ekbi.

Yesu lâum ari hangui.

(Mataio 27:57-61 Mareko 15:42-47 Yoane 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Otmu lok âlâ, kutje Yosep sâmb, yâkât topneâmâ yuwu. Lok yamâ Arimata kapi ya Yuraia hânân tap yapâ gâtje. Otmu Anitâje Isirae lohimbi yengât tihityeje otmâ ikne hoj bawaje hângangumu gewuap sâminiwi yâkât mambotmâ lohotjan manmâ gaop. Yâhâ emelâk hotom uminiwi ya yengât kunlipyeje otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi otmu Yura yengât papatolipyenaje Yesu muâkgât den sâmb hârewangiwiâke yamâ yâkje nângâm ki ârândârj otmu sâyingiop. Lok yaje Yesu lâum ari hanguwe sâmb Pilatohâlen ari tetewangjop. ⁵²⁻⁵³ Tetewangjimu laujan memu bukulipje meyekmu ari howanâmbâ Yesu mem sângum kaokje katipguwi. Katipgum lâum ari kât mâtâpne âlâ, dikin yawuya, yamâ emelâk kusânmâ mem tingâlonjetâ kinop yan lâum ari katbi. ⁵⁴ Yâhâ moerje emetsâpne sâp yan lâum ari katbi.

⁵⁵ Emet njij sâwe sâmb otmu yan imbi nombotnje Galilaia hân pilâm Yesu betjan takawije Yosep orowâk ari sângum kaokje Yesu katipgum kât mâtâpne katjetâ talop ya ekbi. ⁵⁶ Ekmâ to kukje suk suk âilonggo mem ga Yesu pirine sâmb otmâ kapiân âwurem ariwi. Yâhâ emelâk embânân Moseje girem den âlâ kulempuop ya yuwu tap. “*Tatmâ nângâ nângâ sâpjan âi ki tihunomai.*” Den ya lâum kapiân in tatmâ nângâwi.

24

Yesuje mumujambâ yahalop.

(Mataio 28:1-10 Mareko 16:1-8 Yoane 20:1-10)

¹ Emet hañ sâmb imbi yaje yahatmâ to kukje suk suk mem sumângen ariwi. ² Ari senyeje pilâm eksain mâne kât pato lâum hâpunjetâ ba mâtâpne ya manjuop ya âlâengen ba talop. Yawu otmu mâtâpne ya tetekjan kinmu ekbi. ³ Ekmâ kâlehen yâhâm Yesuhât pâinbi. ⁴ Yesuhât pâinjetâ biatmu kinjetâ yanâk ajele yâhâp yâk yetgât hâk katipje kaok bolanjolan yaje pârâk sânsânâk teteyingim kinowot. ⁵ Teteyingim kinmutâ yelekmâ pârâk pilâm umutyenje ariop.

Umutyenje arimu yuwu sâmb imbi ya ekyongowot. “*Yenâmâ wongât lok senje golâ ya pâinmâ sumân takai? ⁶ Emelâk yahatmâ arap. Emelâk yeje Galilaia hânân yâk orop manjetâ den ekyongop yakât nelâm yongoap me? ⁷ Emelâk yuwu sâmb ekyongop. “Lok âlâne nâ lok bulâje nângâm bâlenihim Roma yengât bâtyenjan mem katnekmu nohojetâ mumbom. Mumune hannohojetâ hilâm kalimbu pesuk sâmbu yan yahatbom.” Yesuje yawu sâmb ekyongop.”* Yawu sâowot.”

⁸ Yawu sâmb ekyongomutâ nângân nângânyenje pâronj sâmbu nângâjetâ teteop. ⁹ Nângâjetâ tetemu pilâyelekmâ âwurem ari yakât den pat Yesu hoj bawalipje kâiân konok otmu bukulipyenje nombotje 10 ekyongowi. ¹⁰ Imbi sumân ariwi ya yengât kutyenjamâ yuwu. Maria, Matala kapiân gâtje, âlâmâ Yoana, âlâmâ Maria Yakop mâmâje. Yâkneâmâ bukulipyenje orowâk ari den pat ya Yesu hoj bawalipje ekyongowi. ¹¹ Ekyongonjetâ nângâjetâ porap olop. ¹² Yawu gârâmâ Petoroje yahatmâ sumângen sururuk sâmb ari lâmb sâtjanâk kinmâ ehop. Eksan mâne sângum kâlep mem Yesu katipgum katbi yanahâk tatmu ehop. Ekmâ “*wuân kulem eksan*” sâmb nângâm kiwilim emetjan âwurem ariop.

Lok yâhâp Emausi kapiângen ariowot.

(Mareko 16:12-13)

¹³ Sâp yanâk Yesuhât komolân gâtje lok yâhâp Emausi kapi Yerusalem kapi gotjanâk tap yan ariowot. ¹⁴ Mâtâwân arim tatmâ papatolipyenaje Yesu kuñjetâ muop yakât alahum weyeteje nângâowot. ¹⁵ Yawu otmâ arim tatmutâ Yesuje teteyitgimu orowâk ariwi. ¹⁶ Orowâk ari kundenje ehworâke yamâ lok ondop orop arain yawu nângâowot. ¹⁷ Yawu nângâmutâ Yesuje yuwu sâmb âiyotgop. “*Wuân denje alahuawot?*” Sâmbu hâmeyeteje bâlemu kinowot.

¹⁸ Yawu otmâ bukuje âlâ, kutje Keleopa sâmb, yâkje yuwu sâop. “*Yâhâlen papatolipnenenjanje otbi yakât den pat Yerusalem kapi ambolipje kerekje nanjain. Yakât otmâ girawu otmâ yakât pâpkuat?*”

¹⁹ Sâmbu sâop. “*Wuân otbihât yat?*”

Sâmu sâop. “Wâe, wonângen? Yesu, Nasaret amborje otbangiwi yakât alahum gait. Anitâje Yesu mâmâje otbangimu yakât den kâsikum ningim kulem topje topje tuhum manmâ gaop.”²⁰ Yakât otmâ lohimi kerekje nângâwangijetâ yahatminiop. Yamâ hotom umai otmu papatolipnenje yakât den nângâjetâ nahat otmu “Kujetâ muâk” sâmu sâmu hârewangijiwi. Yawu sâmu hârewangim Roma lok galemliipnenje ekyongonjetâ yâkne lauyenjan mem howanân kujetâ muop. Yakât den pat alahum gait.²¹ Yâkne Isirae nengât kasalipnenje yongom watyekmu arinomai yawu nângâm biwinenjanje mem manmâ gawin. Yamâ yâhâlen kujetâ muop.²²⁻²³ Âun emet hanj sâmu imbi nombotjanje sumângen ari kulem âlâ tetemu eksai. Kulem tetemu ekmâ âwurem taka yakât yuwu sâmu eknongoi. “Anjelo yâhâp teteningim “Yesu mumujambâ yahatsap” yawu sâmu eknongowot.”²⁴ Imbi janje yawu sâmu eknongonjetâ bukulipnetje nombotjanje sumângen ari imbi janje den ya i yanje senyenjan Yesu ekjetâ ki tap.”

²⁵ Yawu sâmu ekumutâ Yesuje yuwu sâop. “Nângân nângânyetje umatje. Emelâk Anitâje poropetelipje den ekyongomu kulemguwi ya nângâmutâ ki keterakyitgim. Yakât otmâ yuwu sâmune nângâyet.”²⁶ Anitâje tihitnenje otbe sâmu ikje hoj bawaje hângângumu ge manmu kujetâ hâhiwin nângâm muop. Muop yamâ mumujambâ yahatmâ tatmâ yâhâmbisâp ya Anitâje sâmu kalop.”²⁷ Yawu sâmu topje katmâ Mose otmu Anitâhât poropetelipjanje miti pepaen den kulemguwi ya sâmu kusânmâ ekyotgop.

²⁸ Yawu otmâ Emausi kapi ginjan ariwi. Yan arimâmâ Yesuje katyelekmâ kapi âlâengen ariwe sâmu olop.²⁹ Yawu otmu alitmâ yuwu sâowot. “Emet nij yap yakât otmâ orowâk yuân tatne.” Yawu sâmu emetyetjan orowâk yâhâwi.³⁰ Yâhâ tatmâ sot um newi. Sot um nem tatjetâ Yesuje banja mem Anitâ mepaem motokmâ torehenje yitgiop.³¹ Yitgimu yanâk nângân nângânyetje pârôn sâmu kundenje ekmutâ keterakyitgiop. Ekmutâ keterakyitgimu yanâk gulip olop.³² Gulip otmu bukuje âlâ janje bukuje yuwu sâmu ekuop. “Mâtâwân takain yan Anitâhât poropetelipje nombotje otmu Moseje miti pepaen den kulemguwi yakât topje sâmu kusânmâ eknogomu nângâm biwine yahatsap.” Yawu sâop.

³³ Yawu otmu in yawu yahatmâ Emausi kapi ya pilâm âwurem Yerusalem kapiân ariowot. Âwurem ari Yesu ikje hoj bawalipje kâiân konok otmu bukulipyeje nombotje orowâk menduhuakmâ tatbi yâk yengâlen yâhâowot. Yâhâmutâ yuwu sâmu ekyotgowi.³⁴ “Kutdâ mumujambâ yahatmâ Simon Petoro tetewangimu eksap.”

³⁵ Yawu sâmu ekyotgonjetâ benje kutdâje mâtâwân yâk teteyitgim emetyetjan ari banja mem motokmâ yitgimu yan kundenje ekmutâ keterakyitgiop yakât ekyongowot.

Yesuje hoj bawalipje kâiân konok teteyingimu ekbi.

(Mataio 28:16-20 Mareko 16:14-18 Yoane 20:19-23)

³⁶ Den ya ekyongomutâ yanâk Yesuje pârâk sânsânâk teteyingiop.³⁷ Teteyingimu ekmâ “weke takap,” sâmu pârâk pilâm kingityenjahât otbi.³⁸⁻³⁹ Yawu otjetâ yuwu sâmu ekyongop. “Wongât biwiyenje ahom niaksap? Nâje teteyingian yuwu weke ki teteyingim. Yakât otmâ kâine bâte yu walipnohom nângâm henggunjet. Weke bia. Nâ ninak gamune enjaksain. Yakât otmâ biwiyenje sânduk sâek.” Yawu sâop.

⁴⁰⁻⁴¹ Yawu sâmu ekyongomu nângâjetâ porap olop yamâ kâine bâte kuwi ya tiripyon-gomu ekmâ olowâke yamâ heronje nângâwangijiwi. Yawu otjetâ yuwu sâmu ekyongop. “Sot âlâ tap otmuâmâ mem nihijetâ nembe.”⁴²⁻⁴³ Yawu sâmu ekyongomu ijan âlâ hot um katbi ya wanjetâ mem niop. Mem nemu ekmâ “weke bia” sâmu tepyenje hâlâlâk nângâwi.

⁴⁴ Yesuje ijan ya nem tij pilâm yuwu sâmu ekyongop. “Emelâk yen orowâk manmâ den topje topje kâsikum yingim gawan yan den âlâ yuwu sâmu ekyongowan. “Emelâk emet inânjan Mose, Dawiti, otmu Anitâhât poropetelipje nombotjanje nâhât nângâm miti pepaen den kulemgumini yakât bulâje tetem henggunuwagât Anitâje sâmu kalop.” Yawu sâmu ekyongowan.”⁴⁵ Yawu sâmu ekyongom den kulemguwi ya kâsikum yingimu nângâjetâ.

⁴⁶ Den ya nângâjetâ keterakyingimu den bânje yuwu sâmu ekyongop. Emelâk emet inânjan miti pepaen den âlâlâ kulemguwi yakât topjeâmâ yuwu tap. Anitâje lohimi kerek yengât tihityenje otbe sâmu ikje hoj bawa hângângumu ge manbuap. Manmu

lok bâleŋaŋe mem âlâlâ tuhuŋetâ hâhiwin nâŋgâm mumbuap. Mumu hanguŋetâ hilâm kalimbu pesuk sâmu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatbuap. ⁴⁷⁻⁴⁸ Yakât otmâ lohimbiŋe orotmemeyeŋe bâleŋe bet pilâm nâhâlen biwiyenŋe kepeinomai otmuâmâ Anitâŋe tosayeŋe pilâyŋim meyekbuap. Otmu yeŋe ari nahat den pat âlepŋe sâm haok tuhuŋetâ lohimi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe nâŋgânomai. ⁴⁹ Otmu nâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋumune ge âi sâm yŋgian yukât mâmâŋe otyiŋgimu menomai ya awoŋŋaŋe sâm kalop. Yakât otmâ Yerusalem kapiân tatmâ mambotnomai.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuŋe himbimân âwurem yâhâop.

(Mareko 16:19-20 Aposolo 1:9-12)

⁵⁰ Yerusalem kapi pato yakât gotŋan kapi âlâ, kutŋe Betani sâm, ya tap. Yan meyekmâ ari Anitâŋe mâmâŋe otyiŋgiâkgât ulitguop. ⁵¹ Yawu otmâ pilâyekmâ himbimân yâhâop.

⁵² Himbimân yâhâmu mepaem tepyeŋe heroŋe otmu Yerusalem kapiân âwurem ariwi. Âwurem ari opon kâmbukŋan yâhâ Anitâ mepaewi. Yawu.

Nâ bukuhe,

Luka

Yoane Yesuhât Den Pat Âlepje Yoaneje kulemgup.

Yesuhât topje

¹ Anitâhât Kai Toka yaŕeâmâ embârjâmbâek Anitâŕje hân himbim ki kândikyotgop yapâek Anitâ orop dopyetŕje konohâk tatmâ gaowotŕjak tatmâ gawot. ^{2,3} Kândik mindikum topjambâek Kai Toka yaŕe Anitâ orop tatmâ gaowot yan Anitâhâlen kândiwahom himbimân dewutâ, emetsenŕje, pitu topje topje ekmain ya otmu hânân âliwahap topje topje ehekŕje, ki ehekŕje kerehâk kândikyongop. Yamâ ya yengâlen gâtŕje âlâŕje ikŕjahâk ki teteop, bia kârikŕje. ⁴ Kai Toka yaŕe manman kârikŕjahât amboŕje oap. Yakât otmâmâ laŕinŕje ikŕjambâ gâtŕje yaŕe lohimi biwinenŕjan pilâmu haŕj sâningim gamap. ⁵ Yawu otmâ omoŕj bâleŕjan pilâmu omoŕj kâlehen manmaiŕje kâtâpgune sâm hâum pâpgum gamai.

⁶⁻⁷ Otmu Kai Toka yakât laŕinŕjaŕe lohimi biwinenŕjan pilâmu ya ekmain nângâmunŕje bulâŕje otmu yâkâlen biwinenŕjaŕe katnehât Anitâŕje lok âlâ, kutŕje Yoane, ya âi sâm waymu takaop. ⁸ Taka laŕinŕje amboŕjahât amutgen manmâ kulet sâm mâtâp mewangim yâkât den pat âlepŕje sâm tetem eknongom manminiop. ⁹ Yâhâ laŕinŕjahât amboŕje yakât topje yuwu tap. Yâkŕje lohimi kerek nengât biwinenŕjan laŕinŕje pilâmu ekmain nângâmunŕje keterakningiâkgât ge hohetnenŕjan manop.

¹⁰ Kai Toka yaŕe ge hohetnenŕjan manop yan lohimi kingitŕje orowâkŕje topje nângâm hâum pâpgum ki ekŕjetâ keterahop. Ikŕjak Anitâhâlen kândiwahom lohimi katyelekmu yapâ tetem gawiŕje amboŕje ekmain topje hâum pâpguwi. ¹¹ Yâhâ dop yawuâk ikŕje torehenlipŕje yengât hohetyerjan takamu ekŕjetâ ki keterakyiŕngiopiâgât betbaŕngiwi. ¹² Yawu gârâmâ nen lok nombotŕjaŕe yâkâlen biwinenŕje katbin yamâ mâmâŕje otningimu Anitâhât nan baralipŕje otmâ mansain. ¹³ Anitâhât nan baralipŕje otmâ mansain yakât topje yuwu tap. Lohimi katyelekmu yapâ tetem gamunŕje gamunŕje sambe sambe oain yakât otmâ Anitâhât nan baralipŕje ki otbin. Me lok nombotŕjaŕe nengât sen yaŕe tetem sambe otŕjet sâm imbi miakmâ manbi yaŕe gurâ bia. Anitâ ikŕjak mâmâŕje otningimu yakât nan baralipŕje otmâ gain.

¹⁴ Bâiŕj, Kai Toka yaŕe ge imbi tepŕjambâ tetem lok otmâ hohetnenŕjan manmâ tep âlep nângâningiopi. Nângâningimu manmanŕje ekmunŕje bulâŕje otmu Anitâhât nanŕje ombe bisinŕje dopyetŕje konohâk yawu otmutâ yelekbin. ¹⁵ Yâhâ lok otmâ manmu Yoaneje ekmain lohimi yuwu sâm ekyongop. “Emelâk lok yukât nângâm yuwu sâm ekyongowan. “Nâŕje embârjâmbâek meŕnahât tepŕjambâ ki tetewan yapâek tatmâ gaop. Yakât otmâmâ nâŕje kulet sâm mâtâp mewangim yâkât amutgen mansan.” Yawu sâm ekyongowan.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu gârâmâ manman kârikŕje yakât amboŕjaŕe tep âlep nângâningimap ya pesuk sâwuapgât dop âlâ ki tap. Yamâ witgum nângâningim yâhâwuap. ¹⁷ Emelâk Anitâŕje Mose ekumu girem den topje topje kulemgup ya ekmunŕje manman tawi tawiŕje oap. Yâhâ sâp yiwereŕeâmâ Anitâŕje Yesu Kiristo hângângumu ge wawaeneneksap ya ekmunŕje bulâŕje dondâ oap. ¹⁸ Nenŕje Anitâ ki ekmain. Yawu gârâmâ yâkŕje ikŕje nanŕje ombe bisinŕje hângângumu ge manop. Yâkŕje yawu olop yan nenŕje Anitâhât topje nângâm hengenŕnehât yâkŕje sâm tetekjan tuhumu nângâm hengenŕguwin.

Yoaneje lohimi toen katyehop.

(Mataio 3:1-12 Mareko 1:2-8 Luka 3:2-18)

¹⁹ Kândikum lohimiŕje orotmemeyerŕje bâleŕje ya betbaŕngiŕjetâ Yoaneje âi topje katmâ toen katyehop. Toen katyekmu yakât topje nângâne sâm hotom uminiwi yengât kunlipŕjeŕje bukulipŕjeŕje nombotŕje hângânyongowi. Hângânyongonŕjetâ hoŕj bawalipŕjeŕje

meyekjetâ orowâk Yerusalem kapi pato pilâm ge Yoanehâlen ari âikuwi. “Gâ topgahât sârâ nângâne.”

²⁰ Âikujetâ sâop. “Anitâne hoj bawa âlâ hângângumu ge tihitnenje otmâ galemnon-gowuap sâmai ya nâ bia.”

²¹ Sâmu sâwi. “Yawu yatgât âlâkuâk sârâ nângâne. Emelâk embânân poropete âlâ, kutje Elia sâam, manop. Yâkje yâhâpne tetem hohetnenjan manmâ Anitâne hoj bawa âlâ hângângumu ge tihitnenje otmâ galemnongowuap yakât mâtâp mewangiwiuap yamâ gâ me âlâhât mambotmain.”

Sâjetâ sâop. “Bia, yai yamâ nâ bia.”

Sâmu sâwi. “Anitâne poropete âlâ hângângumu ge mâtâp meningiwuap nângâmain ya gâ me âlâhât mambotmain.

Sâjetâ sâop. “Lok ya nâ bia.”

²² Sâmu sâwi. “Topge ki ekonngoat. Yakât otmâ yiwereje âwurem ari papatolipnenje girawu sâam ekyongomunje nângânetâ ârândân otbuap? Bâin, gike topge tâj tâjâk sârâ nângâneâyâ.”

²³ Sâjetâ sâop. “Nâne lok ki manmaiângen manmune lohimbije nâhâlen takanjetâ yuwu sâam ekyongom mansan.

“Pumje lauje uk sâam huruj sâam ya kum kilikmâ mem ârândân merândân tuhurjetâ tatbuap. Yawu otmâ lok kutdâhât mâtâp mewangiwet.”

Den yu poropete âlâ, kutje Yesaia sâam, yâkje kulemguop.”

²⁴ Yawu sâmu Parisaio lok orowâk takawije yuwu sâam âikuwi. ²⁵ “Anitâne hoj bawa âlâ hângângumu ge tihitnenje otmâ galemnongowuap sâmain ya “nâ bia” yawu yat. Me Eliane yâhâpne tetewuap ya gurâ bia. Me poropete lok âlâ me âlâ gurâ bia. Yawu yat gârâmâ topne girawuhât otmâ lohimbi toen katyekmâ mansat?”

²⁶ Sâjetâ sâop “Nâmâ toen mem katyekman. Yâhâ lok kutdâ âlâ hohetyenjan mansap yakât wâtje âlâ tatbangiap ya ekjetâ ki keteraksap. ²⁷ Hâmbâi lok yanje âi topne katmâ tuhumu eknomai. Nâmâ lok inje mansan. Yakât otmâ nep tuhuwuap yawuya tuhuwomgât dop bia. Me yakât itâkat gurâ kâpekma golewangiwomgât dop âlâ ki tap.” Yawu sâam ikjahât nângâmu giop.

²⁸ Yâhâ Yoaneje kapi âlâ, kutje Betani sâam, ya Yoran to nombotgen tap yan manmâ toen katyekminiop. Den matje yawu ekyongomu purik sâam Yerusalem kapiân âwurem ariwi.

Yoaneje Yesu toen kalop.

²⁹ Otmu emet harj sâmu Yesuje Yoanehâlen ariop. Arimu akrangembâek ekmâ yuwu sâam lohimbi mem toen katyehop ya ekyongop. “Lok enda ekjet. Endamâ Anitâne hângângumu ge lamahât dop otbuap. Yakât otmâ dop kum sâamune nângânet. Nengât tosa pesuk sâningiâkgât opon kâmbukjahât galem mansaije hotom une sâam yan lama nanje kum gâim ujetâ semu hotomnaje yâhâmu Anitâne nângâningimap. Yakât dopnjeâk lok endane tosanenjahât otmâ kawenennjan kinmu kunjetâ mumbuap yakât otmâ Anitâne hângângumu ge mansap. ³⁰ Otmu emelâk lok yukât topne yuwu sâam ekyongowan. “Hâmbâi yâkneâmâ âi topne katmâ tuhumu eknomai. Nâne embânâmbâek mejnâhât tepnambâ ki tetewan yapâek tatmâ gaop. Yakât otmâ nâne kulet sâam mâtâp mewangim yakât amutgen mansan.” ³¹ Emelâk ki nângâwangiwan. Yâhâlen puwâk takamu ekban. Otmu yen Isirae lohimbije yakât topne nângânetâ keterahâkgât nâne mâtâp mewangim toen mem katyeksan.

³²⁻³³ Nâhâlen takamu toen katban yakât topne yuwu sâamune nângânet. Emelâk nâne yakât topne ki nângâm manban yan Anitâne nâne toen katyekbom yakât yuwu âi sâam nihim hângânnohop. “Gâne lohimbi toen katyekbuat yanâmâ nine Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumune ge lok âlâhât kunjan tatbuap lok yanje lohimbi manman âilongoân katyekmu Wâtgât mâmâjahât Heakje mâmâne otyingiwuap.” Yawu sâam eknohop. Yawu sâam eknohomu lauje lâum lohimbi toen katyekmâ yanjak lok eksai yu toen katban. Toen katmune yanâk himbim pâron sâmu Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakje kembâ hâtgum

ge māmānje otbangiop. ³⁴Māmānje otbangimu yakât topnje nāngām henggeuguan. Yâhâmâ Anitâhât nanje mansap.” Yoaneje Yesu takamu ekmâ yawu sâop.

Yesuje nâ otmu Anderea menelehop.

³⁵Emet harj sâmu Yoaneje iknje hoj bawayâhâtje, nâ otmu lok âlâ, kutje Anderea, Simon Petorohât imiņe, menelekmu dengân âlâ, kutje Galilaia sâmu, yakât ginjehen ariwin. ³⁶Arimunje Yesuje gam wanginenekmâ bamu Yoaneje ekmâ yuwu sâmu eknogop. “Lok yu wanginenekmâ bap enda ekset. Yâhâmâ Anitâje hāngāngumu ge lamahât dop otmâ nengât toshât otmâ kawenenjan kinmu kujetâ mumbuap yakât otmâ Anitâje hāngāngumu giop.” Yawu sâop.

³⁷Yawu sâmu, nāngāmutje bonje otmu Yoane pilām Yesu betjan sāmūtje orowāk ariwin. ³⁸Yesuje purik sâmu yuwu sâmu eknogop. “Yet wongât betnan watneksawot?” Sâmu sâwit. “Kutdâ, gâ emet girawuân imat?” ³⁹Sāmūtje sâop. “Orowāk ari emet ya tiripogowom.” Yawu sâmu orowāk ari emetjan yâhât tatmâ den huhuwin. Den huhum tatmunje emetsenje emelāk purik sâmu giop.

⁴⁰⁻⁴¹Otmu bukune Andereaje, pilānelekmâ yahatmâ, ari ataje, kutje Simon, mem tetem yuwu sâmu ekuop. “Anitâje lok âlâ hāngāngumu Yura nengât tihitnenje otmâ galemnongowe sâmu ge mansap ya eksait.” Yawu sâop. Lok yakât kutjeâmâ Kiristo. ⁴²Yawu sâmu netgālen dāim takamu Yesuje Simon ekmâ yuwu sâmu ekuop. “Simon, Yoane nanje, gāmâ yiwereje kutge âiņe, Kepa sâmu gohonsan.” Yawu sâop. Kut yamâ Girik yengāt denân Petoro. Yakât topjeâmâ benben me kon yawu.

Yesuje Pilip yet Natanae meyelehop.

⁴³Otmu emet harj sâmu Yesuje Galilaia hānāngen ariwe sâmu olop. Yawu otmâ yanāk lok âlâ, kutje Pilip sâmu, ya ekmâ yuwu sâmu ekuop. “Garâ, orowāk arire.” ⁴⁴Otmu Pilip yamâ Anderea yet Petoro, orop kapiņe kutje Besaita, ya ambolipje. ⁴⁵Yesuje Pilip memu yâkņe in yawu ari bukuņe âlâ, kutje Natanae sâmu, ya yuwu sâmu ekuop. “Emelāk Anitâje hoj bawa âlâ hāngāngumu ge tihitnenje otmâ galemnongom manbuap yakât Mose otmu Anitâhât poropetelipņeje kulemuwi ya eksain. Yâhâmâ Yosep nanje, Nasaret kapi amboņe,” yawu sâop. ⁴⁶Yawu sâmu sâop. “Yakât nāngāmune gemap. Nasaret kapi ambolipje âlâ me âlâje tānnongonomaihât dop âlâ ki tap.” Sâmu sâop. “Bāiņ. Gam ek.”

⁴⁷Yawu sâmu Natanaeje Yesuhālen takamu yan, yuwu sâmu eknogop. “Yu ekņet. Lok yuāmâ Isirae amboņe otmu tāņ tāņāk mansap.” Yawu sâop. ⁴⁸Yawu sâmu Natanaeje âikum sâop. “Gâ wonāngen manmune nehongāt yawu yat? Sâmu sâop. “Gâ Pilipje ki gohonsap yan lakop kuriņ amutgen Anitâ mepaem tatdâ geksan.” ⁴⁹Sâmu sâop. “Kutdâ gâ Anitâhât nanje. Isirae nengāt kunnenje mansat.” ⁵⁰Sâmu sâop. “Lakop kuriņ amutgen geksan yakât otmâ topge nanjan. Yu sâmu tetem ekgohoan yakât otmâ yat. Yawu gārāmâ hāmbāi kulem topje topje memune ekdâ âlâ kândākdâ otbuap.”

⁵¹Yawu sâmu ekum benje yuwu sâmu eknogop. “Bulājanāk yuwu sāmune nāngāņet. Anitâje bulājanāk hāngānnohomu gewan yakât topje teteākāt ewapâ himbim pāroņ sâmu yâkât aņelolipņeje māmānje otnihim yâhām gem otņetâ yekmâ nāhât topne ekmâ nāngānmai.” Yawu sâmu eknogop.

2

Kana kapiān Yesuje kulem miop.

¹Yawu sâmu eknogomu hilām yâhâp pesuk sâmu yan kapi âlâ, kutje Kana sâmu ya Galilaia hānān tap yan gātje âlâje imbi membe sâmu otmu bukulipņeje heroņe nāngāyitgim menduhuakbi. ²Menduhuyehop ya amboņe Yesu iknje otmu māmānje otmu nen hoj bawalipje dāinenekmu orowāk emetyetjan yâhāwin. ³Yâhâ menduhuakmâ nem tatmunje wain to ya biatmu Yesu māmāņeje yakât sâmu ekuop.

⁴Ekumu sâop. “Meņ, yakât ki nāngārâ gorāhihiāk. Anitâ ikņak nāngāmu âi topje katbehât nanjan.”

⁵ Sâmu māmânjarje emet ambonje yakât hoj bawa âlâ yuwu sâmu ekuop. “Nannarje yu me ya otjet sâwuap yawuâk otnomai.”

⁶ Otmu emet ya kâlehen amañ papato bāt nombolân konok ya tatyngiop yakât topje yuwu. Yura lohimbi Anitânje nângâningimu ârândârj olâkgât to yarje mem sot nenehât senje âlâlâ ya piriminiwin. Otmu yapâ gâtjarje to osom neminiwin. Otmu kâi bātnenje piriakminiwin.

⁷ Yakât otmâ Yesuje emet ambonjahât hoj bawalipje yuwu sâmu ekyongop. “Ba to osom mem ga amañân gâinjêta pik sâek.” Yawu sâmu to osom ga gâinjêta pik sâop. ⁸ Yawu otjetâ yuwu sâmu ekyongop. “Aiop, yupâ to osom ba galemeyerje ya warjetâ niâk.” Yawu sâmu osom mem ba warjetâ niop.

⁹ Yawu gârâmâ to yarje emelâk purik sâmu wain olop. Yawu otmu galemeyerje nemu ukenje otmu biwijnarje yuwu nângâop. “Wain toje emelâk biatningiap. Yu nemune ukenje oap yu wosapâ mem gai?” Yawu nângâm yakât topje hâum pâpguop. Yawu gârâmâ to osom mem warbinje yakât topje nângâwi. Yâhâ wain to ya nemu ukenje otmu yarjak lok imbi miop ya yuwu sâmu ekuop. ¹⁰ “Anjoânâmâ wain ukenje sâmu bukulpeyerje gâim yingijêta nem biwiyerje hâlim otjetâ yakât kakjanâmâ wain pâlâmje gâim yingimai. Yâhâ gâneâmâ wain to yu kuratgum tatgât bet mem ga ningirâ nem nângâmune âlâ oap.” Yawu sâop.

¹¹ Yesuje Kana kapi yan âi topje katmâ kulem memu ekmunje âlâ kândâkdâ otmu yakâlen biwinenjarje kepeiwin.

¹² Otmu ya pesuk sâmu Yesuje imilipje otmu māmânje meyekmu Kana kapi ya pilâm Kapanaum kapi yan orowâk gem ariwin. Gem ari yan tatmunje hilâm mome pesuk sâop.

Yesuje opon kâmbukjan yâhâ lok watyehop.

(Mataio 21:12-13 Mareko 11:15-19 Luka 19:45-46)

¹³ Otmu sâp yanâmâ Yura nengât Tihit tihit Homban ya tâlâhumu Yesuje menenekmu Yerusalem kapiân yâhâwin. ¹⁴⁻¹⁶ Otmu opon kâmbukjan yâhâmunje yan lok nombotjarje kembâ puluhum tatbi otmu lama bulimakao me senje âlâlâ argi guŋgi otmâ hâmenje hâukum kinbi ya Yesuje yahatmâ yuwu sâmu sâyingiop. “Awoŋnahât opon yu kâlehen ki orotje otjetâ ar gim bero emetjahât dop oap.” Den yawu sâmu tewetsenje hâukum kinbi ya yengât kakjan tat tat, tewo, me senje âlâlâyerje mem purik pilâyingiop. Yawu otmâ lama bulimakao ya yongom watyekmu tiok taok otmâ arim kinbi. Yawu olop. ¹⁷ Otmu tâmbânenje, kutje Dawiti sâmu, yâkne den kulemguop ya nângâmunje teteop ya yuwu tap.

“O Anitâ, lohimbi nombotjarje gâhât opon kâlehen yâhâ tatmâ ki orotje otmai sâmu biwinarje kou kâlâp siap.”

Den yawu tatmap ya nângâmunje teteop.

¹⁸ Yawu otmâ watyekmu arijetâ Yura papatolipnenjarje ekjetâ bâlemu yuwu sâmu ekuwi. “Gâne oat yu nângâmunje dondâ bâleap. Âlânje māmânje otgihimu yu oat? Gâne wuân kulem mendâ nenje gekmâ Anitânje nângâhahimu oat yawu nângâmunje ârândârj otbuap?” Yawu sâwi.

¹⁹ Sârjetâ sâop. “Yerje Anitâhât opon yu liakunomai. Otmuâmâ nârjeâmâ sâp kâlep bia, hilâm kalimbu yakât biwijnan tuhum manguwom.” Yawu sâop. ²⁰ Yawu sâmu ekyongomu sâwi. “Maij, papatolipnenjarje opon kâmbukje yu yambu 46 biwijnan tuhuwi. Gârâmâ gâneâmâ girawu otmâmâ “hilâm kalimbu biwijnan tuhum manguwom” yat. Den yat yakât nângâmunje ki ârândârj oap.” Yawu sâwi.

²¹⁻²² Yesuje den sâop yakât topje yamâ âlâ miop. Yuwuhât sâop. Yâhâmâ kujetâ mumu hilâm kalimbu pesuk sâmu yan yahatbuap yakât topje sâop. Yakât otmâ mumuŋambâ yahalop sâp yanâmâ den sâop ya nângâmunje bulâje olop.

²³ Yesujeâmâ Tihit tihit Homban yan Yerusalem kapiân tatmâ kulem topje topje memu lohimbi kiŋgitje orowâkne ekjetâ bonje otmu yakâlen biwiyerje katbi. ²⁴⁻²⁵ Yawu otjetâ lohimbi nengât biwinenje ekmapje topyerje ekmâ nângâop. Topyerje nângâm yanjak yâk yengâlen ki torokalop.

3

Nikotemoje manman kârikjahât Yesu âikuop.

¹Otmu Parisaio yengâlen gâtje âlâ, kutje Nikotemo sâam, yâkne Yura nengât lok kunje manop. ²Omoj âlâen lok yanje Yesuhâlen ari yuwu sâam ekuop. “Kutdâ, gâhât topge nangain. Gâje kulem topje topje mema yu lok nombotje Anitâ orop ki mansaije kulem yuwuya menomaihât dop âlâ ki tap.”

³Sâmu sâop. “Ânohowe sâam oat ya emelâk nangan. Yakât yuwu sâamune nângâ. Lok âlâ me âlâ Anitâje tihityeje olâk sâam mâmâlipyeje yengât tepyerjambâ tetewi yakât dopjeâk yâhâpje tetenjetgât nangan.”

⁴Sâmu sâop. “Bâe, nâ emelâk lok oan. Yakât girawu otmâmâ âlâkuâk mejnahât tepje kâlehen yâhâ tatmune yâhâpje menekbuap. Ya ki orotje.” Yawu sâop.

⁵Sâmu sâop. “Yuwu sâamune nângâ. Lok âlâ me âlâje orotmemeje bâleje bet pilâm Anitâhâlen biwiyenje katnomai yamâ toen katyeknomai. Toen katyeknetâ Wâtgât mâmâjahât Heakje mâmâje otyingimu Anitâje tihityeje otbuap. ⁶Yakât torokatmâ yuwu sâawe. Nen kerekje mâmâlipnenje yengât tepyerjambâ tetem towat konohâk oain. Yâhâ umut biwinenje yamâ Wâtgât mâmâjahât Heakje mâmâje otningim mem hewewej tuhuneneku manman kârikjahât mâtâp teteningimap. ⁷Yawu gârâmâ “mâmâhahât tepjambâ teteon yakât dopjeâk yâhâpje tetewuat,” sâam ekgohoan yakât ki nângârâ sâtje otbuap. ⁸Yakât den âlâen hâum sâamune den ya nângârâ keterakgihiâk. Siru ya wosapâ topje katmâ takamap? Otmu wosaken bâije arimap? Yakât topje ki nângâmain. Siru pilâmap ya munjeâk nângâmain. Yakât dopjeâk Wâtgât mâmâjahât Heakje mâmâje otyingimu biwiyenje hewewej otmâ Anitâhâlen katmai. Biwiyenje âlâhâlen kinmap yakât ki erjaknâ nangangimai.” Yawu sâop.

⁹Sâmu sâop. “Bâe, den yat ya nângâm pâpguan. Âlâkuâk sârâ nângâwe.” ¹⁰Sâmu sâop. “Gâjeâmâ Anitâhât den Isirae lohimi kâsikum yingirâ yakât nângâhihijetâ yahatmap. Yakât girawuhât otmâ den yan yukât topje ki nangat? ¹¹Yakât yuwu sâamune nângâ. Nenje sennenjae ekmain otmu biwinenjan tetemu nângâmain ya sâam tetem Parisaio yen ekyongom mansain. Yawu gârâmâ yejeâmâ dennenje nângâjetâ gemu bet pilâmai. ¹²Yâhâ nâje manman topje topje yakât ekyongomuneâmâ nângâjetâ ki bulâje otmap. Yakât otmâmâ girawu otmâ himbingât topje ekyongomune nângâjetâ bulâje otbuap? ¹³Lok âlâje himbimân ki yâhâm purik sâam ge yakât topje lohimi ekyongomap. Nâ konok Anitâje himbimâmbâ hângânnohomu ge yakât topje ekyongom mansan.

¹⁴Emelâk Moseje yuwu otbongât dop olop. Isirae lohimiye lok ki manmaiângen manmâ otjetâ bâleop yakât matje hambe sâtje metje yanje yingimu muwi. Yakât otmâ Moseje hambe umutje hâwim nahân kepeim kânângâmu ekâmâ yan âlepeje otbi. Yakât dopjeâk lohimi kerekje otjetâ bâlemap ya yengât tosayeje biatyingigâgât Anitâje sâamu nâ howanân nohom kânângânekjetâ kinbom. ¹⁵Howanân kinmune yapâ gâtjae lok âlâ me âlâje biwi nângân nângânyenjae nâhâlen kepeim mannomai yamâ tosayeje biatyingimu manman kârikjan mannomai.” Yawu sâop.

¹⁶Anitâje ikje engatjeâk otmâ lohimi kerek wawaenenekmâ ikje nanje ombje bisije hângângumu ge nengât kawenenjan kinmu howanân kujetâ muop. Yawu gârâmâ yâkâlen biwinenje kepeim manmâ yâhânom yanâmâ manman kârikje ya menom. ¹⁷Anitâje nanje hângângumu ge manman kârikjan torokatnenehop. Yakât otmâ nenje yâkâlen biwinenjae kepeim manmâ yâhânom yanâmâ sâp patoen den âiân ki katnenekbuap. ¹⁸Otmu nen Yesuhâlen biwinenjae hikum manmain nenâmâ emelâk manman kârikjahât pat kuningimu tap. Yakât den âiân katnenekbuapgât dop ki tap. Yâhâ lohimi nombotjae Anitâ nanjahât biwiyenjae pâlâmje otmu betbangim mansai yamâ emelâk kâlâwân seyekbuapgât pat kuyingop. ¹⁹⁻²¹Yâhâ Anitâje nen lohimi kerek mem kiwilinenekmâ matje ningimu menom yakât topje yuwu tap. Nen lohimi kerekje orotmeme bâleje otne sâam yan bukulpnenjae nenekmâ nângâm bâleningimai sâam kurihiakmâ tihân otmâ gamain. Yâhâ nenâmâ Yesuhâlen biwinenjae kepeim

tem lăuwaŋgim mansainŋe topnenŋe ki kurihiakmain. Nenŋe lok senyerjan kinmunŋe manmannenŋe tetekŋan ekmai. Yăhă lohimbi nombotŋe orotmemeyene bălene ya witgumăk otmă mansainŋe topyerje kurihiakmă Yesu, lajinŋe amboŋahăt hăkăŋ otmă betbaŋgimai.

Yoaneŋe ikŋe topŋe sâm tetem ekyongop.

²²Otmu Nikotemoŋe pilâm arimu yakăt kakŋan Yesuŋe nen hoŋ bawalipŋe menenekmu Yerusalem kapi pilâm Yuraia hânân ari manbin. Yan manmunŋe Yesuhăt sătġăt otmă lohimbi nombotŋe toen mem katyekbin. ²³⁻²⁴Otmu sâp yan Herotŋe ki sâmu Yoane mem pâi emetŋan katŋetă talop. Sâp yan Yoaneŋe kapi âlă, kutŋe Aion sâm, ya Salim kapi gotŋan tap yan ariop. Yan arimu to senŋe sambe yan tap yakăt ambolipŋe kiŋgitŋe orowăkŋe yăkălen ariŋetă toen katyehop.

²⁵Toen mem katyehop yan Yura lok âlăŋe Yoanehăt hoŋ bawalipŋe yengălen arimu Yura ambolipŋe Anităŋe yekmu ârândân olăk sâm to piriakbi orotmeme yakăt den sahaŋgiwi. ²⁶Den sahaŋgiŋetă Yoanehăt hoŋ bawalipŋe ari yuwu sâm ekuwi. “Lok pato. Emelăk gă orowăk Yorani to nombotgen manmunŋe lok âlăŋe găhălen takamu yakăt năngără yahalop. Lohimbi sesengălăkŋe năngăningiŋetă gemu lok yakălenăk ariŋetă toen mem katyeksap. Yakăt năngămunŋe dondă băleap,” yawu săwi.

²⁷Yawu sâŋetă yuwu sâm ekyongop. “Anităŋe lohimbi biwiyene mem hewewerj tuhumu yakăt năngăwaŋgiŋetă yahatmu yăkălen ariai. Lohimbiŋe nengălen torokatŋetăġ enŋatyerjan ki kionjom. Yamă wongăt? Anită ikŋak yakăt amboŋe oap. ²⁸Yawu gărâmă lok yakăt yai ya emelăk yakăt topŋe yuwu sâm ekyongowan. “Anităŋe hoŋ bawa âlă hăngăngumu ge tihitnenŋe otmă galemnongowuap ya nă bia. Nămă kulet sâm mătăp mewangjan.” Yawu săwan.

²⁹Yakăt otmămă den âlăen hăum sămune topŋe năngăŋetă keterahăk. Lok âlă yayalipŋe imbi yakăt pat kuwaŋginomai. Pat kuwaŋgiŋetă manbuap. Manmă yăhăm miakdomawot yan heroŋe otnomai. Yakăt dopŋeăk lohimbi sesengălăkŋe Yesuhălen torokatŋetă heroŋe oan. ³⁰Sâp yiwereŋe yupăek lohimbi kiŋgitŋe orowăkŋe năngăwaŋgiŋetă yahatmu yăkălen torokatnomai. Yăhă nămă năngănihiŋetă gemu âi tuhumi tiŋ pilâm gulip otbom.” Yawu săop.

Yoaneŋe Yesuhăt topŋe sâm ekyongop.

³¹⁻³²Yoane den yawu sâm ekyongop yakăt topŋeâmă yuwu. Nenŋe meŋlipnenŋe yengăt tepyerjambă tetewin. Gărâmă manmannenŋahălăk năngăm alahu gulahu otmăin. Yăhă Anităŋe Yesu hăngăngumu giop. Yakăt otmă kunnenŋe pato otmă âwăŋahăt topŋe eknongom mansap. Yawu gărâmă lohimbi getek âlăŋe denŋe năngăŋetă bulăŋe otmu yăkălen biwiyenŋe tiŋăk kepeim mansai. ³³⁻³⁵Anităŋe nanŋe wawaemu biwiyetŋe kepeiakmă konohăk otmu tatmawot. Yawu tatmawot yamă âwăŋe âi sâm waŋmă hăngăngumu giop. Gem yan kunnenŋe manmă Wătġăt Mămăŋahăt Heakŋe mămăŋe otbaŋgimu âwăŋahăt den ya tăŋ tăŋăk eknongom mansap. Yăkŋe den eknongop ya năngămunŋe bulăŋe otmu yăkălen biwinenŋe kepeimain. ³⁶Yawu gărâmă lok âlă me âlăŋe Anită nanŋahălen biwiyenŋe kepeim mannomai yamă manman kărikŋahăt pat kuyingiop ya menomai. Yăhă lok âlă me âlăŋe yakăt den betbaŋgim mannomai yamă Anităŋe kuk otmă hăhiwin yingimu năngăm tatbisăi.

4

Yesuŋe Samaria yengălen ariop.

¹⁻²Lohimbi dondăŋe Yoanehălen ariŋetă toen katyehop. Yawu gărâmă lohimbi kiŋgitŋe orowăkŋe Yesuhăt năngăŋetă yahatmu yăkălen takanetă yakăt sătġăt nen hoŋ bawalipŋe toen katyekbin. Toen katyekbin yakăt Parisaioŋe năngăŋetă băleop. ³Năngăŋetă bălemu yajak Yesuŋe Yuraia hân pilâm Galilaia hânăngen âwurem ariwe sâm otmu orowăk ariwin. ⁴Ari Samaria yengăt hân tănămŋambă hărem ariwin. ⁵Ari kapi âlă, kutŋe Sika sâm, ya mewin. Otmu emelăk embăŋănăk kapi yakăt gotŋan tămbănenŋe âlă,

kutje Yakop sâmu, yâkrije tohât lâmu kâlep pato kendâop. Kendâmu yapâek to hindakmâ tumujan tatmu osom nemai. Otmu lâmu kendâop ya nanje Yosep pilâwanjiop. ⁶Nen mâtâwân arim tatmunje sikopje dondâ nongop. Yakât otmâ to ya ginjan ge tatmâ hâknenje mewin.

Manman kârikjahât to yakât amboje yamâ Yesu.

⁷⁻⁸Yesuâmâ yan tatmu nenâmâ pilâm sot puluhune sâmu kapiân yâhâwin. Katmâ yâhâmunje yan ikriâk tatmu imbi âlâje to osowe sâmu kapiângembâ giop. Gemu Yesuje yuwu sâmu ekuop. “To osom niñdâ nembêhât nanjan.” Yawu sâop.

⁹Yawu sâmu yan biwiñaje nânghâop. “Yen Yura lohimbiñe nenekmâ nânghâm bâleningim nengât tera me osom bero yaje ki katmâ nemai.” Biwiñaje yawu nânghâm yakât otmâ pârâk pilâm yuwu sâop. “Gâmâ Yura lok. Yawu gârâmâ girawuhât otmâ tohât ulitnohoat? Ya kâmbukje yakâ.” Yawu sâop.

¹⁰Sâmu sâop. “Anitâje hewewerjâk otmâ lâtpnongomap yakât topje gâje ki nanjat. Otmu nine topne gurâ ki nanjat. Nanjat mâne emelâk manman kârikjahât to yakât ulitnohombât.” Yawu sâmu ekuop.

¹¹Sâmu sâop. “Lok pato, to yuâmâ lâmu kâlep pato. Yawu gârâmâ to osowuatgât wahap barahâk tat yukâ. Wuânje mem manman kârikjahât to yat ya osowuat? ¹²Yâhâ tâmbânenje Yakopjeâmâ lâmu yu kendâm yupâ to osom neminiop. Otmu nanlipje otmu lama bulimakao osom yingimu neminiwi. Yâhâmâ to yupâek nem manminiwi. Yakopje otmâ manminiop ya wangim otbuatgât nânghâm yu yat me?”

¹³Sâmu sâop. “To yuâmâ lok âlâ me âlâje nejetâ yâhâpje tohât kân kânâk katyekbuap.

¹⁴Yawu gârâmâ nine manman kârikjahât to osom yingimune nenomai. Ya nenomai yakât otmâ yengâlembâ to yaje pundurj pundurj sâmu ga takamu ya nem manman kârikje manmâ yâhânomai. Yakât otmâ tohât kân kânâk katyekbuapgât dop âlâ ki tap.”

¹⁵Sâmu sâop. “Maij, lok pato. Naje hilâm ârândâj to yupâ osowe sâmu kapi pilâm gem yâhâm tatman. Yawuâk otmâ manmangât gike to osom niñdâ nemune yâhâpje tohât ki katnekuapgât nanjan.”

¹⁶Sâmu sâop. “Yawu gârâmâ gâ ari lokge dâirâ orowâk takayet.”

¹⁷Sâmu sâop. “Nâmâ lokne bia.”

Yawu sâmu yuwu sâmu purik pilâwanjiop. ¹⁸“Gâ lok imbât yaje mem pilâhekbi. Yamâ yiwerenje mengekmu mansawot yamâ lokge bulâje bia. Yamâ kombo mansawot. Yakât den yat yuâmâ bonje.”

¹⁹Sâmu sâop. “Maij, lok pato. Gâmâ Anitâhât poropete geksan. ²⁰Yawu gârâmâ ekgo-homune nânghâ. Emelâk tâmbâlipnenñaje pumje yuân yâhâ kinmâ Anitâ mepaeminiwi. Yâhâ Yura lok yejeâmâ Yerusalem kapiân yâhâ Anitâ mepaemai. Yamâ lohimbi wosanñe bonje otmai?” Yawu sâmu âikuop.

²¹⁻²⁴Sâmu sâop. “Wâe. Imbi, sâmune nânghâ. Hâmbâi mâne yen Samaria lohimbi pumje yuân Anitâ ki mepaenomai. Otmu nengu yawuâk Yerusalem kapiân Anitâ ki mepaenom. Anitâmâ nen yuwuya bia. Yâkât topjeâmâ ikriâk tap. Yâhâmâ pumje me kapi âlâen ki tatmap. Yakât otmâmâ sâp yupâek kapi me pumje âlâen me âlâen yâhâ kinmâ Anitâ mepaenom yamâ hâlije bia. Yakât otmâ Anitâ awonñenñaje ikje Wâtgât mâmâjahât Heak hânghângumu ge mâmâje otningimu awonñenñahâlen biwinenñaje kepeim mepaemunje nânghâmu ârândâj otbuap. Yen Samaria ambolipjeâmâ Anitâhât topje ki nânghâmâk imbiâk mepaemai. Yawu gârâmâ Anitâje hoj bawaje âlâ hânghângumu ge Yura hohetnenñan tetem yen me nen kerek tihitnenñe otbuap yakât sâop. Yakât otmâ nenñeâmâ Anitâhât topje nânghâm hengenñuin.” Yawu sâop.

²⁵Sâmu sâop. “Yawu gârâmâ Anitâje hoj bawaje âlâ hânghângumu ge tihitnenñe otbuap ya emelâk sâjetâ nânghâwan. Gem yan wuân me wuân teteningiwuap ya bunewâk ekngowuap.” Yawu sâop. Hoj bawa yakât kutjeâmâ Kiristo.

²⁶Sâmu sâop. “Hoj bawa yakât yat yamâ nâ. Anitâje hânghânnohomu ge mansan.” Yawu sâop. ²⁷Sâm tan mâne nenñe sot puluhum takam Yesuje imbi ya orop den alahuowot ya

ekmâ pârâk pilâm imbi yaŕe wuân den âikuop yakât ki âikum topŕe nâŕgâwin. Me Yesuŕe wongât imbi ya orop den alahuowot yakât gurâ yawuâk.

²⁸ Yawu otmu imbi yaŕe âsâpŕe pilâm kapiângen sururuk sâŕ ariop. Sururuk sâŕ ari kapi ambolipŕe yuwu sâŕ ekyongop. ²⁹ “Wâe. Lok âlâŕe to lâŕŕe giŕŕan taka tatmâ biwine ekmâ otman meman ya hârohâk sâŕ tetem eknohoap. Anitâŕe hoŕ bawa âlâ hâŕgâŕgumu gewuap sâŕmai yaŕe takap mon.” ³⁰ Yawu sâmu nâŕgâm ekne sâŕ kapi pilâm takawi.

³¹ Mâtâwân gem tatŕetâ nenŕe sot ne sâŕ Yesu ekuwin.

³² Ekumunŕe sâop. “Tatnihiap ya nem mansan. Yeŕe yakât topŕe ki nanŕgai.”

³³ Yawu sâmu alahu gulahu otmâ yuwu sâwin. “Nenŕe yu pilâm kapiân yahain yan lok âlâŕe sot waŕŕmu niap mon?” Yawu sâŕm âlâhuwin.

³⁴ Yawu sâmunŕe sâop. “Nâmâ Aworŕnaŕe hâŕgânnohomu ge tem lâuwangim nepŕe tuhummansan yaŕe nâhât sot kâle oap.

³⁵ Otmu nengât nep topŕahât nâŕgâŕetâ keterahâkgât âlâen hâŕm sâŕmune nâŕgâŕet. Emetsenŕe imbât pesuk sâmu yan kalamân gâtŕe âlemu mem nemain. Yawu gârâmâ lohimbibeâmâ kalamân sot âlem tap yakât dopŕeâk biwiyeŕe hewewer otmâ manman kâriŕŕan arine sâŕ otmâ tai. Yeŕeâmâ lohimbi dondâŕe mansai ya yengât nâŕgâm âi meŕet. ³⁶⁻³⁷ Yakât torokatmâ sâŕmune nâŕgâŕet. Lok nombotŕaŕe nep tuhumai. Yâhâ nombotŕaŕeâmâ âlemu mem konok tuhumai. Yâhâ lok âlâ me âlâŕe nâhât nep tuhumai me yakât bonŕe menomai ya yâhâp yâhâp heronŕe kakŕan mannomai. Yâhâ bonŕe âlemu mem katŕetâ tatbuap yaŕeâmâ lohimbibe hewewer otmâ Anitâhâlen biwiyeŕe kepeim manmâ manman kâriŕŕe menomai yakât dopŕeâk oap. ³⁸ Otmu emelâk lok nombotŕaŕe nâhât nep tuhuwi ya bonŕe âlem kinsaiŕe manman kâriŕŕe meŕetgât yen hâŕgânyongomune ari meyekŕet.” Yawu sâop.

³⁹ Otmu Yesuŕe Samaria gâtŕe imbi yakât biwiŕe ekmâ olop miop ya tâŕ tâŕâk sâŕ tetem ekuop yakât kapi ambolipŕe ekyongomu nâŕgâŕetâ bulâŕe otmu Yesuhâlen takawi.

⁴⁰ Taka “Nen orowâk torokatmâ manbuat,” yawu sâŕm ekuŕetâ nâŕgâŕiŕgiop. Nâŕgâŕiŕgimu kapiyeŕan yâhâ hilâm yâhâp tatbin. ⁴¹ Tatmunŕe den pat âlepŕe ekyongomu lohimbi dondâŕe nâŕgâŕetâ bulâŕe otmu yâkâlen biwiyeŕaŕe kepeiwi. ⁴² Biwiyeŕaŕe kepeim imbi ya yuwu sâŕm ekuwi. “Anŕoân gâŕe den sârâ nâŕgâmunŕe bulâŕe olop. Yâhâ sâp yiwerenŕe yuâmâ yâkŕe sâreŕenenekmâ manman kâriŕŕe ningiwe sâŕm ge mansap ya ikŕe laurambâ eknongomu nâŕgâmunŕe bulâŕanâk oap. Yakât otmâ yâkâlen biwinenŕaŕe kepeiain.” Yawu sâwi.

Yesuŕe kiap âlâhât nanŕe nâŕgâwawŕgimu âlepŕe olop.

⁴³ Yesuŕe hilâm yâhâp tatmâ den ekyongomu pesuk sâmu orowâk Galilaia hânângen ariwin. ⁴⁴ Mâtâwân arim tatmunŕe Yesuŕe Yerusalem kapi ambolipŕe den ekyongomu nâŕgâŕetâ gemu bet pilâwi yakât yuwu sâŕm eknongop. “Anitâhât poropetelipŕaŕe yeŕe kapi me hep torehenlipŕeŕe orowâk tatmâ den kâsikum yingŕiŕetâ nâŕgâŕetâ nahat otmâp.” Yawu sâop. ⁴⁵ Galilaia hânân arimunŕe kapi tatmâ arap ya ambolipŕe emelâk tihit tihit hombaŕ ekne sâŕm Yerusalem kapiân yâhâ Yesuŕe kulem topŕe topŕe mem ikŕe den pat âlepŕe ekyongomu nâŕgâŕetâ bonŕe olop yaŕe nenekmâ buku otningiwi.

⁴⁶ Yawu otningiŕetâ ya pilâm âwurem Yesuŕe anŕoân Kana kapiân kulem âlâ memu to ya purik sâŕm wain olop yan ariwin. Arimunŕe Kapanaum ambonŕe, kiap âlâhât nanŕe ya mesek sâtŕan kinop. ⁴⁷ Mesek sâtŕan kinmu yan âwârŕaŕe Yesuŕe Kana kapiân âwurem taka tap nâŕgâm kapiŕe pilâm Yesuhâlen taka ekuop. “Nanne mesek sâtŕan tatmâ pilânenekbe sâŕm oap. Yakât otmâ ari henŕenŕuhât nanŕan.”

⁴⁸ Sâmu sâop. “Bâe, Galilaia ambolipŕaŕe kulem topŕe topŕe memune ekneâk nanŕgai. Ekŕetâ sâtŕe otmu yanâk nâhâlen biwiyeŕe katmai.”

⁴⁹ Sâmu sâop. “O, lok pato, nanne pilânenekmapgât in yawu ari henŕenŕuhât nanŕan.”

⁵⁰ Sâmu sâop. “Nâŕgâwawŕgiangât âlepŕe hâmeŕe kinbuap. Yakât otmâ gikiâk emetgan âwurem ari.” Yawu sâop ya nâŕgâmu bulâŕe otmu âwurem ariop. ⁵¹ Mâtâwân arim tatmu hoŕ bawalipŕaŕe nanŕe talop yakembâ taka yuwu sâŕm ekuwi. “Nange yamâ emelâk

âlepŕe oap.” ⁵²Yawu sâŕetâ yuwu sâŕm âiyongop. “Sâp girawuân âlepŕe oap?” Sâŕm sâwi. “Oran hilâm tânâmŕjan kundatŕe sânduk sâop,” sâwi. ⁵³Yawu sâŕetâ kiapŕe yuwu nâŕŕgâop. “O, bulâŕanâk. Yesuŕe eknohop sâp yanâk nanne âlepŕe olop.” Yawu nâŕŕgâŕm Yesuhâlen biwiŕe kalop. Yawu otmâ ari hep torehenlipŕe yakât ekyongomu kerekŕe Yesuhâlen biwiŕeŕe katbi.

⁵⁴Kândikum Yesuŕe Yuraia hân pilâm Kana kapiân ari kulem memu to ya purik sâŕm wain olop. Yâhâ kulem yâhâŕŕe miop yamâ naom tipiŕe ya âlepŕe olop.

5

Yesuŕe lok pareŕe mem heŕŕeŕgumu geretŕe lâuakmâ ariop.

¹Yakât kakŕjan Yura nengât hombaŕ âlâ tetemu Anitâ mepaene sâŕm lohimbi kiŕŕitŕe rowâkŕe Yerusalem kapi patoen menduhuakbi. Otmu sâp yan Yesuŕe menenekmu Yerusalem kapiân yâhâwin. ²Yerusalem kapi ya hawamgum paŕ sâhâwi yakât hâŕŕi âlâ, kutŕe Lama sâŕm, yakât giŕŕjan bomba âlâ tap, kutŕe Betesira sâŕm. Otmu bomba yakât giŕŕjan selep bâtnombot tuhuwi. ³Otmu selep yan lohimbi tatbi yamâ topyŕe yuwu. Nombotŕe pareŕe otbi, nombotŕeâmâ kâiyŕeŕe goŕŕoŕe, nombotŕe âlâmâ senyŕe bok sâ sâŕe. ⁴Tatbi yaŕe yuwu otminiwi. Sâp âlâen âlâen Anitâhât aŕelo âlâŕe himbimâŕgembâ ge bomba kâlehen gemu luk luk sâminiop. Luk luk sâŕm yanâmâ tatbi ya yeŕŕâlen gâtŕeŕe aŕŕoân toen geminiop yamâ wuân me wuân hâhiwin ya in yawu biatbaŕŕiminiop. Yawu otminiwi.

⁵Otmu tatbi ya yeŕŕâlen gâtŕe âlâŕe pareŕe otmâ tatmâ gamu yambu 38 pesuk sâop. ⁶Yâhâmâ selep âlâen tatmâ aŕelo bomba kâlehen gemu luk luk sâŕm gewe sâŕm yakât mambotminiop. Yâhâ Yesuŕe lok ya sâp kâlep yawu otmâ gamap ya ekmâ nâŕŕgâŕm âikuop. “Gâ âlepŕe otbehât naŕŕat me bia?”

⁷Sâŕm sâop. “Oŕ, yawu naŕŕan yukâ. Yawu gârâmâ to yu luk luk sâŕm gewe sâŕm ok bititik ki otmuneâk lok dondâŕe in yawu gemai. Yakât âlâŕe tânnohomu nâŕe sâŕm gembâm.”

⁸Sâŕm sâop. “Bâiŕ gâ yahatmâ geretge lâuakmâ lohotjan ari.” ⁹Yawu sâŕm yanâk yahatmâ geretŕe lâuakmâ ariop.

¹⁰Geretŕe lâuakmâ arimu lohimbi yan kinbiŕe ekmâ nâŕŕgâŕm bâlewaŕŕim yuwu sâwi. “In tatmâ naŕŕgain. Yawu gârâmâ gâŕe geretge lâuakdâ gekmunŕe ki ârâŕdâŕ oap. Papatolipnenŕeŕe tatmâ nâŕŕgâŕmain sâwân âi tuhunomgât samut katbi yakât otmâmâ pilâ.” Yawu sâwi.

¹¹Sâŕetâ sâop. “Yiwereŕe lok âlâ heŕŕemnohoapŕe yuwu yap. “Yahatmâ geretge lâuakmâ ari.” Yawu sâŕm âlepŕe otmâ yaŕahâmâ yu oan.”

¹²Sâŕm sâwi. “Lok heŕŕeŕgohoap ya kutŕe kundâ nâŕŕgâne.” Yawu sâwi. ¹³Yâhâ Yesuŕe emelâk yok pilâm lohimbi dondâ kinbi ya hohetyŕeŕambâ gem ba ariop. Yakât otmâmâ lok yaŕe Yesu ekmâ tiripyongowe sâŕm senŕe senŕe otmâ yâhâm giop yamâ ki ehop.

¹⁴Otmu yapâ pilâm ge opon kâmbukjan yâhâ Yesu mem teteop. Mem tetemu Yesuŕe yuwu sâŕm ekuop. “Naŕŕat. Nâŕe heŕŕeŕgohoan. Yakât otmâ yâhâŕŕe otmâ hilipguwat yamâ hiliwahowuat.”

¹⁵Yawu sâŕm lok yaŕe Yura papatolipnenŕe yeŕŕâlen ari “Yesuŕe heŕŕemnohoap” sâŕm ekyongop. ¹⁶Yâhâ Yesuŕe tatmâ nâŕŕgâŕminiwin sâŕŕjan lok ya heŕŕeŕguop. Yakât otmâmâ Yura papatolipnenŕeŕe Yesu mem ge katne sâŕm den hikuwi.

Yesuhâlen biwienŕeŕe kepeim manman bulâŕe menom.

¹⁷Den hikuŕetâ benŕe Yesuŕe yuwu sâŕm ekyongop. “Awoŕŕeŕe hilâm ârâŕdâŕ âi memap. Yakât otmâ nâku yawuâk âi membomgât sâŕm nihiop.” Yawu sâop. ¹⁸Yâhâ tatmâ nâŕŕgâ nâŕŕgâ sâŕŕjan lok ya heŕŕeŕguop yakât nâŕŕgâŕetâ bâleop. Yawu otmâ Yesuŕe Anitâhât “Awoŕŕe” sâŕm yakât otmâ Yura papatolipnenŕeŕe yuwu nâŕŕgâwi. “Yâhâmâ Anitâ orop dopnetŕe konohâk oap sâŕm ikŕahât nâŕŕgâmu yahatsap,” yawu sâŕm yakât kune sâŕm otbi.

¹⁹⁻²⁰ Yawu otjetâ Yesuje yuwu sâm ekyongop. “Nine topne ekyongomune nângâjet. Nâje nine engatneâk âi ki meman. Âi meman yamâ awoŋnaŋe wawaenekmâ tiripnohomu ikŋahâk âi memap yawuâk nâ gurâ meman. Yakât otmâ hâmbâi âi âlâ tiripnohom mâmâje otnihimu memune ekjetâ âlâ kândâkdâ otbuap. ²¹ Awoŋnaŋe lok âlâ me âlâhât manmanyenje torokatbuapgât dop tap. Otmu nâku yawuâk manman kârikŋe yingiwomgât dop tap. ²² Otmu lohimbiŋe otjetâ bâlem gamap ya awoŋnaŋe bâiŋe ki sâm hâreyingiwuap. Âi ya nâŋak bâiŋe sâm hâreyingiwomgât sâm nihiop. ²³ Yâhâ lohimbiŋe Awoŋne ewe katmai yakât dopŋeâk nâ gurâ ewe katnekŋet sâm âi ya nihiop. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâje betnihimai yaŋe nâ betnihaiin sâm Awoŋne hângânnohomu gewan ya betbangimai. ²⁴ Lok âlâ me âlâje nâhât den pat âlepŋe nângâjetâ bulâje otmu biwiyeŋe awoŋnahâlen katmâ denje lâum mannomai ya awoŋnaŋe emelâk manman kârikŋahât pat kuyingiop. Yakât otmâ manman kârikŋahât mâtâwân manjetâ den âiân ki katyekbuap.

²⁵ Den âlâ yuwu ekyongomune nângâjet. Awoŋne Anitâŋe hângânnohomu ge nine den pat âlepŋe ekyongom mansan. Ekyongomune lohimbi biwi pâlâmŋe mansai ya yengâlen gâtŋe nombotŋaŋe nângâjetâ bulâje otmu nâhâlen biwiyeŋe kepeim mannomai yaŋeâmâ manman kârikŋahât bulâje menomai. ²⁶ Yakât topŋeâmâ yuwu. Awoŋne yamâ manman amboŋe. Yawu gârâmâ manman yakât galemŋe sâm nihimu yan dopnetŋe konok oap. ²⁷ Otmu hângânnohomu ge lohimbiŋe otbi mewi yakât bâiŋe sâm hâreyingiwomgât sâm nihiop. ²⁸ Yakât otmâ sâp patoen lohimbi muwi yamâ kerek mândeyekmune mumuŋambâ yahatmâ otbi mewi yakât matŋe menomai. ²⁹ Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe Anitâ betbangim otjetâ bâlem gaop yamâ den âiân katyekmune yakât matŋe umatŋe menomai. Yâhâ nombotŋaŋe Anitâhât tem lâuwangim âlepŋe manbi yaŋeâmâ manman kârikŋe mannomai. ³⁰ Nine engatneâk âi ki tuhuman. Anitâŋe biwinan katmu tem lâuwangim den sâm hâreyingiman yamâ nângâmu ârândâŋ otmap.

Yesuje kulem âlâlâ miop yan ikŋe topŋe tetem heŋgeŋguop.

³¹ Topne teteâkgât ninak sâman mâne nângâjetâ nahat otbâp. ³² Awoŋne manman amboŋaŋe nâhât topne ekmâ nângâjetgât kulem mem gamap yamâ nângâwangimune bulâjanâk otmap. ³³ Anŋoân hoŋ awalipyeŋe hângânyongoŋetâ Yoanehâlen ariŋetâ nâhât topne bulâjanâk ekyongop. ³⁴ Yâhâ Yoane me lok âlâje nâhât topne ki sâm tetewi mâne mâtâp âlâ tetenihimbâpŋât dop otbâp. Yawu gârâmâ yâkŋe nâhât topne ekyongop ya yiwerenje nângâjetâ bulâje otmu manman kârikŋan manjetgât yan. ³⁵ Yoanehât nângâjetâ keterahâkgât âlâen hâum sâmune nângâjet. Yâkŋeâmâ balamgât dop olop. Balam sem laŋinŋe pilâmu ekmain yakât dopŋeâk yâkŋe den ekyongomu biwiyeŋan hâumu haŋ sâyingiop. Haŋ sâyingimu anŋoân hewewenâk nângâwi. Yawu gârâmâ sâp kâlep ki otmuâk betbangiwi. ³⁶ Nâhât topne yamâ yâkŋe bulâjanâk ekyongop. Yawu gârâmâ awoŋnaŋe âi sâm nihim hângânnohomu kulem topŋe topŋe memune yan nâhât topne tâŋ tâŋâk tetemu ekmai. ³⁷ Yawu gârâmâ awoŋne ki ekmâ denŋeâk nângâm gamai. ³⁸ Otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe gurâ ki kepeim manmai. Yakât otmâ awoŋnaŋe poropeteliŋe ekyongomu kulemguwi ya nângâjetâ ki keterakyingimap. Otmu nâhât gurâ nângâjetâ nahat otmu yawuâk nâhâlen biwiyeŋaŋe ki kepeimai. ³⁹ Yeŋeâmâ manman kârikŋe mene sâm poropeteliŋe den kulemguwi ya haonŋmâ ârândâŋ sâlikum ekmâ katmai. Yawu gârâmâ yeŋe nâhât topne ekŋetâ keterahâkgât den yu poropeteliŋaŋe kulemguwi. Yu sâlikum heŋgeŋgumai mâne âlepŋe nâhât topne nângâm heŋgeŋgumbâi. ⁴⁰ Yamâ yeŋe manman kârikŋe mene sâm yan nâhât hâkâŋ otmâ biwiyeŋe nâhâlen ki katmai.

⁴¹ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâje nâhât nângâjetâ yahalâkgât ki gewan. ⁴² Yawu gârâmâ biwiyeŋe Anitâhâlen ki ari kinmap ya emelâk nanŋan. ⁴³ Yakât otmâ awoŋnaŋe âi sâm nihim hângânnohomu gewan yakât nângâjetâ ki bulâje otmu betnihim mansai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâje engatŋeâk otmâ yengâlen taka den ekyongomai lok yawuya yengât nângâjetâ yahatmu buku otyingimai. ⁴⁴ Yeŋe yeŋahâlâk nanŋangŋetâ yahatmap. Yawu gârâmâ Anitâ ikŋak yekmu ârândâŋ olâkgât ki nângâmai. Ya otmai yakât nângâjetâ porap otmap. Gârâmâ nâhât den pat yamâ girawu nângâjetâ bulâje otbuap? ⁴⁵⁻⁴⁷ Yeŋeâmâ

nâhât den nânġâġetâ gemu bet pilâm nâhâlen biwiyenġe ki katmai. Yamâ nânġe aworġnahât senġan kinmâ den âiân ki katyebom. Yakât yuwu sâmunġe nânġâġet. Moseġe Anitâhât ġirem den kulemġuop yamâ “lâum manmunġe Anitâġe tihitnenġe otbuap.” yawu sâmai. Yawu ġârâmâ nâhât topne nânġâġetâ keterahâġġât Moseġe den ya kulemġuop. Yakât otmâmâ Moseġe den kulemġuop ya yeġe nânġâġetâ bulânġe otmap mâne emelâk biwiyenġe nâhâlen katbâi. Yawu ġârâmâ den ya nânġâġetâ porap otmap. ġârâmâ nâhât den pat yamâ ġirawu nânġâġetâ bulânġe otbuap?” Yawu sâm ekyongomu pilâyekmâ opon kâmbuġġambâ gem ariwin.

6

Lok 5000 ya Yesuġe sot kâsikum yinġimu newi.

(Mataio 14:13-21 Mareko 6:30-44 Luka 9:10-17)

¹ Otmu yakât kaġġan ġalilaia denġân, kutġe âlâmâ Tiweria denġân, Yesuġe yakât nombotġen ariwe sâm hoġ bawalipġe menenekmu orowâk ariwin. ² Yâhâ emelâk Yesuġe mesek topġe topġe hengemyongop ya ekbi yakât otmâ arimunġe lohimbi ġinġitġe orowâkġe betnenġan watnenekbi. ³ Watnenekġetâ ari lohimbi ya pilâyekmâ Yesu orop pumġe âlâen yâhâ tatbin. ⁴ Tatmâ Tihit tihit hombaġ ya tâlâhuop yakât alahuwin.

⁵ Alahum tatmunġe lohimbi dondânġe watnenekmâ takawi ya Yesuġe yekmâ yuwu sâm Pilip âikuop. “Lohimbi dondâ takai yu wosapâ sot puluhum yinġimunġe neġetâ dopyenġan otbuap?” sâm âikuop. ⁶ Yâhâ sot kâsikum yinġimu neġetâ dopyenġan otbuap ya nânġâop. Yawu ġârâmâ Pilipġât biwiġe ġirawu talop ya sâm tetemu nânġânehât Pilip âikumu yuwu sâop. ⁷ “Âo, lohimbi dondânġe taka tai. Yakât otmâ sot tipiġe iġġak iġġiâk nenomai yamâ tewetsenġe pato pilâm sot puluhunom. Lok âlânġe emetsenġe nombolân yâhâp biwiġan âi tuhum hâmeġe membuap yakât dop otbuap. Yakât otmâ ġânġe den yat yu lauhan memonġât dop bia.”

⁸ Yawu sâmu nengâlen ġâtġe âlâ, Simon Petoro imiġe, kutġe Anderea sâm, yâkġe yuwu sâm ekuop. ⁹ “Naom tipiġe âlâ taka tapġe baġġa mome otmu iġġan yâhâp mem tap. Yawu ġârâmâ ġirawu otne? Sot yuġe dopyenġan ki otbuap yukâ.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâmu Yesuġe yuwu sâm eknongop. “Yeġe lohimbi yu ekyongonġetâ ġe tatġet.” Yawu sâmu launġan mem lok yeġġât dowâmâ 5000 yawuya ekyongomunġe ġe tatbi. ¹¹ ġe tatġetâ Yesuġe baġġa ya mem Anitâ mepaem motokmâ tipi tapi tuhum mem ningimu ârândânġâk kâsikum yinġimunġe newi. Yâhâ iġġan ġurâ yawuâk mem ningimu kâsikum yinġimunġe neġetâ dopyenġan olop. ¹² Neġetâ dopyenġan otmu yuwu sâm eknongop. “Sot nombotġe tap ya bâlemapġât hâwurum saka sakaen mânunġetâ ġiâk.” ¹³ Yawu sâmu hâwurum mânunġmunġe saka saka kâiân yâhâp pik sâop.

¹⁴ Yesuġe kulem ya mem ekġetâ sâtġe otmu yuwu sâm alahu ġulahu otbi. “Poropete âlâ hohetnenġan tetewuap sâġetâ nânġâm mambotmain ya yu mon?” Yawu sâwi. ¹⁵ Yawu sâġetâ Yesuġe biwiyenġe ekmâ yâkġe kutdâyeġe mem kânânġânekmailhât nânġâm pilâyekmâ gem ba pumġe âlâen yâhâop.

Yesuġe to kaġġambâ takaop.

(Mataio 14:22-33 Mareko 6:45-52)

¹⁶⁻¹⁷ Emet omorġ otmu Yesuġe in yawu ki âwurem takaopġât nenġe yapâ pilâm Kapanaum kapiân arine sâm denġân ġinġan ġewin. ¹⁸ ġe wanġa mem arim tatmunġe siru pato pilâmu to dondâ bâleop. ¹⁹ Yawu otmu puli kum tânâġġum arim tatmunġe kilomita bâtnombot me nombolân konok dop yawu olop. Yawu otmu arimunġe Yesuġe to kaġġambâ takaop. Takamu ekmâ “wuânġe takap?” sâm ekmâ umutnenġe ariop. ²⁰ Umutnenġe arimu Yesuġe nenekmâ yuwu sâop. “Nâ ninak takan. Yawu ġârâmâ ġinġityenġahât ki otġet.” Yawu sâop. ²¹ Yawu sâmu tepnenġe welâmġan gemu in yawu memunġe wanġaen yâhâop. Wanġaen yâhâmu nenġe in yawu ari kapi ya mewin.

²² Kapi pilâm tohowin yakât ambolipġanġe emet haġ sâmu Yesuhât pâninmâ yuwu sâwi. “Oran wanġa konohâk ekbin yamâ Yesu hoġ bawalipġanġe yeġiâk mem ariwi.”

²³ Yawu sâmb pânbi. Otmu Tiweria kapi ambolipnaje Yesuhât pat nângâm wanja âlâla mem kapiyenhebmbâ taka emelâk Kutdânenenjae sot mem yan Anitâ mepaem yingimu newi yanâk taka tatbi. ²⁴ Taka Yesuhât pânnetâ biatmu yanak wanja ya yâhâpne mem Kapanaum kapiân ari pânbi.

Manman kârikjahât sot yakât amboje yamâ Yesu.

²⁵ Wanjayenjae Kapanaum kapiân karakmâ ge Yesu mem tetem yuwu sâmb âikuwi. “Wa, lok pato gâ amâti takaon.”

²⁶ Yawu sâmb âikuwetâ yuwu sâmb ekyongop. “Yaihât sâmbune nângânet. Nâje kulem topne topne memune ekmâ topne ki nângâm hejengumai. Yâhâ sot yingimune nejetâ tepyene pik sâop yakât nângâm pânnekmâ takai. ²⁷ Yakât yuwu sâmbune nângânet. Sot nemain yanje kâlep ki tatmâ yâhâwuap. Yamâ tatmâ getek nâsuknje pilâmap. Yakât otmâ sot nemain yakâlâk ki nângânimai. Yawu gârâmâ sot topne âlâ ikriâk tap ya nem manman kârikje manmâ yâhânimai yakâlâk nângânimai. Yawu gârâmâ Awojnaje Anitâje nângânihimu ârândânj otmu âi sâmb nihim hângânnohomu ge yâkât sâtgât manman kârikjahât sot yingiwom.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâmbu yuwu sâmb âikuwi. “Anitâhât den lâune sâmb girawu tuhunomgât nangat?”

²⁹ Sâjetâ sâop. “Anitâje nâ hângânnohomu gewan. Yakât otmâ nâhâlen biwiyenjae katmâ mannomaihât nangap.”

³⁰⁻³¹ Sâmbu sâwi. “Emelâk tâmbâlipnenje lok ki manmaiângen manjetâ Anitâje himbimâmbâ sot âlâ, kutje mana sâmb, yingimu nem manbi yakât topne miti pepaen yuwu tap. “Himbimâmbâ sot yingimu nem manbi.” Yawu tap. Yawu gârâmâ gâje kulem âlâ mendâ ekmunje âlâ kândâkdâ otmu den yat yu nângâmunje bulâje otbuap. Wuân mendâ topge tetemu ekmunje bulâje otbuap?” Yawu sâwi.

³² Sâjetâ sâop. “Anitâje himbimâmbâ sot bulâje yingimap yakât topne nângânetâ keterahâkgât yuwu sâmbune nângânet. Moseje himbimâmbâ sot bulâje ya ki mem tetem yingjop. Bia. Himbimâmbâ sot bulâje yamâ yiwereje Awojnaje yingimu mansai. ³³ Sot bulâje yamâ Anitâje nâ hângânnohomu himbimâmbâ ge manman kârikje yingim mansan.”

³⁴ Sâmbu sâwi. “Bâe. Lok pato, gâ den yat, yuâmâ sot ya haornmâ ârândânj ningirâ nem yâhânom.”

³⁵ Sâjetâ sâop. “Manman kârikjahât sot yan yuâmâ ninahât yan. Yakât otmâ lok âlâ me âlâje biwi nângân nângânyenjae nâ kepeinekmâ mannomai. Yâhâmâ nâje mâmâje otyingimune manman kârikjahât sot yakât yâhâpne ki po yingiwuap. Me manman kârikjahât to yakât yâhâpne ki yekbuap.

³⁶ Yawu gârâmâ kulem topne topne memune yene ekmâ topjahât hâum pâpgum nâhâlen biwiyenjae ki kepeim mansai. ³⁷ Yawu gârâmâ lohimi âlâ me âlâje nâhâlen biwiyenjae kepeim manjetgât Awojnaje meyekmu mansai. Meyekmu nâhâlen torokatmâ biwiyenjae kepeinetâ ki betyongowom. ³⁸⁻⁴⁰ Awojnaje âi sâmb nihim himbimâmbâ hângânnohomu gewan. Gem yâkât tem lâum manmune lohimi âlâ me âlâje nekmâ topne nângâm hejengum nâhâlen biwiyenjae kepeimai. Lohimi yawu otmâ yamâ nâje sâp patoen mumujambâ mem yahatyekmune manman kârikjahât pat emelâk Anitâje kuyingimu tap yakât bulâje yingimu menomai.” Yawu sâop.

⁴¹ Yawu gârâmâ “sot bulâje yamâ Anitâje nâ hângânnohomu himbimâmbâ ge manman kârikje yingim mansan,” ya sâop yakât papatolipnenjae nângânetâ bâlemu yuwu sâmb alahu gulahu otbi. ⁴² “Nenâmâ yâkât topne nangain. Yâhâmâ Yosep nanje yakâ. Âwâje mâmâje yetgât topyetje nangain. Gârâmâ wongât “Nâ himbimâmbâ gem mansan,” yap? Yakât nângâmunje bâleap.” Yawu sâwi.

⁴³ Sâjetâ sâop. “Kâmbukje. Nângâm bâlenihjetâ ki ârândânj oap. ⁴⁴ Awojnaje hângânnohomu gewan. Yakât otmâ lohimi âlâ me âlâ meyekbuap yâknjak nâhâlen torokatnomai. Nâhâlen torokatmâ mannomai yamâ sâp patoen nâje mumujambâ mem yahatyekmune nâ orowâk tatmâ yâhânom. ⁴⁵ Emelâk emet inânjan poropete âlâje den kulemguop ya yuwu tap. “Anitâ iknjak denje lohimi biwiyenjan katmu nângânetâ

keterakbuap.” Yawu kulenguop. Den yakât bonje teteâkgât aworņane denje lohimbi biwiyenjan katmu nângânetâ hâumu nâhâlen torokatmai. ⁴⁶ Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâje Aworņahâlen ki yâhânetâ den kâsikum yingimap. Yawu ki tap. Nâje konok Anitâ Aworņe orop tatmâ yâkât sâtgât otmâ gewan.

⁴⁷ Yakât otmâ yuwu sâmunne nângânet. Lohimbi âlâ me âlâje nâhâlen biwiyenjae kepeim manmai yamâ manman kârikjan mannomaihât pat kuyingimune tap. ⁴⁸ Yâhâmâ manman kârikjahât sot yingimune nem manmâ yâhânomai. ⁴⁹ Manman kârikjahât sot yakât yâhâpje torokatmâ sâwe. Tâmbâlipnenjae lok ki manmaiângen manminiwi yan Anitâje himbimâmbâ sot âlâ, kutje mana sâw, ya yingimu nem gawi. Otmu ya gurâ emelâk mum metewi. ⁵⁰ Gârâmâ himbimâmbâ manman kârikjahât sot yamâ nâ. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâje nine hepne sunumne nemaijeâmâ ki hiliwahonomai. ⁵¹ Yâhâ manman kârikjahât bulâje teteyingâkgât nâje konok himbimâmbâ ge nine hepne sunumne yu yengât pat kuyingiwani yu yingimune nem manman kârikjan mannomai.” Yawu sâop.

⁵² Yawu sâmu Yura nengât papatolipnenjae nângâm alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Lok yujeâmâ ki orotje yap. Girawu otmâmâ ikje sunumje ya gahaeakmâ ningimu nenongât yap? Ki orotje yukâ.” Yawu sâwi.

⁵³ Yawu sâw alahujetâ Yesuje yuwu sâw ekyongop. “Ninahât sâmunne nângânetâ ki keterakyingiap yakât âlâku sâmunne nângânet. Nâmâ lok bulâje mansan. Yakât otmâ nine hepne sunumne yu ki nenomai yamâ manman kârikjan ki mannomai. ⁵⁴⁻⁵⁶ Yawu gârâmâ nine hepne sunumne yujeâmâ manman kârikje yakât bulâje oap. Yakât otmâmâ lohimbi âlâ me âlâje nine hepne sunumne nem mannomai yamâ sâp patoen mumujambâ mem yahatyekmune biwinenjae kepeiakmâ konohâk otmâ orowâk manmâ yâhânom. ⁵⁷ Aworņe manman amboņaje hângânnohomu gewan. Yakât otmâ yâkât wâtjanâk kinmâ yâkje tatmap yakât dopjeâk nâ gurâ mansan. Yâhâ yengâlen gâtje âlâ me âlâje nine hepne sunumne yu nemai yen gurâ nâje manmâ yâhâwom yakât dopjeâk manmâ yâhânomai. ⁵⁸ Yawu gârâmâ emelâk tâmbâlipnenjae sot âlâ, kutje mana sâw, newi yan manman kârikje ki ekbi. Yawu otmâ mum gawi. Yâhâ sâp yiwerenje yuâmâ nine hepne sunumne nenomai yamâ manman kârikjan manmâ yâhânomai.” Yawu sâop. ⁵⁹ Yesuje Kapanaum yengât miti emetjan yâhâ den yu ekyongop.

Yesuje manman kârikje yakât topje ekyongop.

⁶⁰ Yesuje nengât papatolipnenjae yawu sâw ekyongomu yan lohimbije denje nângâne sâw yâkâlen torokatmâ manbi nombotjae alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Den yap yuâmâ nângâmunje umatje oap yakât otmâ yâkât den yu âlâje nângâwuap?” Yawu sâwi.

⁶¹ Yawu sâw hâkâņ otjetâ Yesuje biwiyenjae ekmâ yuwu sâop. “Den yan yukât âlâje ki ekyongop? Girawuhât otmâ nângânetâ umatje oap? ⁶² Gârâmâ nâje hâmbâi himbimân âwurem yâhâmunne nekmâ yanâmâ girawu nângânomai? Nângânetâ bulâje otmu nâhâlen biwiyenjae katnomai me bia? ⁶³ Yakât otmâ yuwu sâmunne nângânet. Lohimbi âlâ me âlâje yeje engatyeņajak otmâ manman kârikjan mannomaihât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heak yâkņak mâmâņe otyingimu manman kârikjan mannomaihât dop tap. Yakât otmâmâ den yan yu nângânetâ bulâje otmu Wâtgât mâmâņahât Heake mâmâņe otyingimu biwiyenjae nâhâlen katmâ manman kârikje mannomai. ⁶⁴ Yawu gârâmâ yengâlen gâtje nombotjane ki nângânetâ bulâje otmap.” Yawu sâop. Yâhâ lohimbi nombotjae biwiyenjae Yesuhâlen ki katbi yâhâmâ emelâk topyeje nângâop. Yâhâ lok âlâje Yesuhât betjeheh kioņbuap ya gurâ yawuâk emelâk topje nângâop. ⁶⁵ Yakât nângâm yuwu torokatmâ ekyongop. “Emelâk ekyongoan ya âlâkuâk sâmunne nângânet. Aworņane lohimbi âlâ me âlâ mem hewewej tuhuyekbuap yâkņak nâhâlen torokatnomai.” Yawu sâop.

⁶⁶ Yawu sâopgât lohimbi nombotjae nângânetâ umatje otmu pilâm âlâengen ariwi.

⁶⁷ Arinetâ Yesuje hoņ bawalipje kâiân yâhâp yuwu sâw eknongop. “Yen gurâ yawuâk pilânekmâ arine sâw oai me bia?”

⁶⁸⁻⁶⁹ Sâmu Petoroŋe sâop. “Kutdâ, gâŋe konok Anitâhât nanŋe bulâŋe manmâ manman kârikŋahât topŋe eknongorâ nâŋgâmunŋe bulâŋe otmap. Gâhât topge emelâk nâŋgâwin yakât otmâ pilâhekmâ lok âlâhâlen ari denŋe lâum manman kârikŋan mannongât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

⁷⁰ Yawu sâmu yuwu sâm eknongop. “Bulâŋanâk nâŋe konok meyekban. Yawu gârâmâ weke bâleŋe ya yengât amboyeŋe kutŋe Satan sâm yâkŋe yengâlen gâtŋe âlâhât biwiŋan kioŋmu yâkât tem lâum mansap.” Yawu sâop. ⁷¹ Yâhâ Yesuŋe den sâop yaŋe bukunenŋe Yurasi, Simon nanŋe, yamâ Karioto kapi amboŋe ya miop. Yâkŋe gâmâlâk Yesuhât betŋehen kioŋbuap yakât.

7

Anitâhât sâtŋât otmâ Yesuŋe den kâsikum yingiminiop.

¹ Otmu yakât kakŋan Yura nengât papatolipnenŋaŋe Yesu kune sâm otbi. Yawu otŋetâ yaŋak Yuraia hân panmâ kapi tipi tapi Galilaia hânân tatmâ arap ya yengâlen ari den kâsikum yingim manop. ² Yan ari manmu tâmbâlipnenŋaŋe selep tuhuminiwi yakât hombaŋ ya tâlâhuop.

³⁻⁵ Otmu Yesu imilipŋaŋe denŋe nâŋgâŋetâ nahat otmu yuwu sâm ekuwi. “Selep tuhuminiwi yakât hombaŋ tâlâhuap. Yakât otmâ lohimi kingitŋe orowâkŋe Yerusalem kapi patoen menduhuakmâ heroeŋe otnomai. Gâŋe yan kulem mendâ lohimiŋe ekno-maihât kapi yu pilâm Yuraia hânân ari. Yan ari lohimi nombotŋaŋe gâhât den nâŋgâne sâm otmâ mansai ya senyeŋan kulem âlâlâ mendâ ekmâ gâhât den pat sâm haok tuhunomai. Lohimi kereŋe gâhât nâŋgâŋetâ yahalâkgât gâ tetekŋan kinmâ kulem mendâ eknomaihât nangain. Gârâmâ kapi tipi tapi yuânâk manbuat yamâ girawu otmâ kutge pato otbuap?” Yawu sâwi.

⁶⁻⁸ Sâŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe engatyenaŋak otmâ yu me ya âleŋe otmai. Yakât otmâ Yerusalem kapi patoen yâhâ hombaŋ ekne sâm âleŋe ekmâ heroeŋe otnomai. Heroeŋe otŋetâ yanâmâ nengât papatolipnenŋaŋe yekmâ ki kuk otyinginomai. Yâhâ nâmâ engatneâk ki otman. Awoŋnaŋe sâm nihiop ya watmâ otman. Yakât otmâ lohimiŋe orotmemeyeŋe bâleŋe otmai yakât kuk otnihimai. Yawu gârâmâ nine topne tetemu eknomaihât sâp ki tâlâhuap. Yakât otmâmâ ki yâhâwom. Gârâmâ yeŋeâmâ âleŋe hombaŋ ari ekŋet.” Yawu sâop. ⁹ Yawu sâmu imilipŋaŋe pilâm yeŋiâk ba ariwi.

¹⁰ Pilâm ariŋetâ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe menenekmu belâŋen watyekmâ yâhâwin. ¹¹ Yâhâmunŋe lohimiŋe menduhuakmâ sot um nem heroeŋe otbi yan Yura nengât papatolipnenŋaŋe Yesuhât pâinbi. Pâinmâ “Yesu wosapâ tap?” sâm âiyongom yâhâm gewi. ¹²⁻¹³ Âiyongom yâhâm geŋetâ lohimi dondâŋe kingityenaŋetâ otmâ Yesuhât den lohotŋan alahu gulahu otbi. Alahum hioŋakmâ nombotŋaŋe yuwu sâwi. “Yesuŋe âilonggo tânngom mansap,” sâwi. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ sâwi. “Bia. Yâkŋeâmâ lohimi kâityongomu mâtâp tâpikgum otmâ hilipgumai,” sâwi.

¹⁴ Otmu hombaŋ ya tânâmgumu Yesuŋe opon kâmbukŋan yâhâ lohimi kinbi ya den kâsikum yingiop. ¹⁵ Den kâsikum yingimu papatolipnenŋaŋe ekmâ pârâk pilâm yuwu sâwi. “Yâhâmâ ekap emetŋan ki yâhâop. Yawu gârâmâ miti yap yuâmâ girawu nâŋgâmpagât yap?” Yawu sâwi.

¹⁶ Yawu sâŋetâ Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Den yan yuâmâ nine den bia. Anitâŋe hâŋgânnohomu ge yâkât sâtŋât otmâ denŋe ekyongoan. ¹⁷ Yakât otmâ nine engatnaŋak ki otman ya lohimi âlâ me âlâŋe Anitâhât tem lâumaiŋeâmâ nâŋgâm hengengumai. ¹⁸ Lok âlâ me âlâŋe yeŋahâk den ekyongomai yaŋeâmâ lohimiŋe nâŋgâyingiyetâ yahalâkgât den ekyongomai. Yâhâ nâmâ Anitâ orop biwinetŋe konohâk otmu âi sâm nihim hâŋgânnohop. Hâŋgânnohomu gewan yâkâlâk nâŋgâŋetâ yahalâk nâŋgâm uwawapŋe bia tuhum manmâ den imbiâk ki sâman. ¹⁹ Yawu gârâmâ yeŋe gurâ Moseŋe girem den kulemguop ya kerek ki lâumai. Yakât otmâ topŋe girawuhât otmâmâ nâ nohone sâm oai?” Yawu sâop.

²⁰ Yawu sâmb ekyongomu lohimbi kinbiye yuwu sâwi. “Maij, wonânje gohone sâmb oai? Gâmâ weke bâleñaje mângâhehku biwihe hâlim milim otmu yat.”

²¹ Sâñetâ sâop. “Nâmâ tatmâ nângâ nângâ sâpñan lok pareñe âlâ heñgenjuwan. Heñgenjumune kulem ya ekjetâ sâtje olop yakât nângâñetâ bâleap. ²²⁻²³ Nâñe otmune ki bâleop. Yakât yuwu sâmbune nângâm heñgenjuñet. Tâmbâlipnenñaje hâkyenjahât torehenñan undip tuhuangiminiwi ya yeñe torokatmâ otmâ yâhânomaihât Moseñe girem den kulemguop. Yakât otmâmâ girem den lâuain sâmbai yamâ tatmâ nângâ nângâ sâpñan nanlipyeñe ihilâk hâkyenjahât torehenñan undip tuhuyingimai. Yawu gârâmâ nâñe gurâ tatmâ nângâ nângâ sâpñan lok pareñe heñgenjuwan yakât topñe girawuhât nângâñetâ bâleap. ²⁴ Lok âlâ me âlâñe otmâ memai ya yeñeâmâ kakñeâk kakñeâk ekmâ yakât sâmbai. Wongât otmâ memai ya ki ekmâ nângâm heñgenjum sâmbai. Yakât nângâmune ki ârândâñ oap.” Yawu sâop.

Kapi ambolipñaje Yesuhât nângâm biwi yâhâp otbi.

²⁵ Yawu sâmbu Yerusalem kapi ambolipñe nombotñaje yuwu sâwi. “Lok yuâmâ papatolipnenñaje kune sâmb oai. ²⁶ Lok yuâmâ tetekñanâk kinmâ den kâsikum yingim mansap. Yakât otmâmâ wongât papatolipnenñaje ki kuwangim mansai? Anitâñe hângângumu giop yawu nângâm yakât ki kuwangimai mon? ²⁷ Yâhâ Anitâñe hângângumu gewuap yakât hep torehenlipñe ki nângânôm. Otmu topñe yamâ hâum pâpñunom. Yâhâ Yesuhât hep torehenlipñe yengât hârok nângâyingiañ. Yakât otmâ Anitâñe ki hângângumu giop yawu oap.” Yawu sâwi.

²⁸ Yawu sâñetâ Yesuñe opon kâmbukñan yâhâ den kâsikum yingim yuwu sâmb ekyongop. “Bulânânâk yeñe hep torehenlipñe yengât nanjai. Yamâ benñe nâhât topne nângâm hâum pâpñuai. Nâmâ nine eñgatneâk otmâ ki gewan. Manman bulânjahât amboñaje hângânnohomu gewan. Yamâ benñe yakât topñeâmâ yeñe ki nanjai. ²⁹ Nâmâ yâkñe hângânnohomu gewan yakât otmâ yakât topñe nângâm heñgenjuwan.” Yawu sâop.

³⁰ Yawu sâmbu papatolipnenñaje nângâñetâ bâlemu mem pâi emetñan katne sâmb otbi. Yawu gârâmâ mumbuapgât sâp kalop ya ki tâlâhuop yakât membâihât dop ki olop. Yakât otmâ pilâwi. ³¹ Yawu gârâmâ lohimbi nombotñaje denñe nângâñetâ bulâñe otmu alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Yesuñe kulem topñe topñe mem gap ya Anitâhât hoj bawañe âlâ hângângumu ge tihitnenñe otbuap sâmbai yanñe wangim âlâlâ ki mambuap.” Yawu gârâmâ lok sâmbai ya bulânjanâk Yesu sâmb yâkâlen biwiyeñe katbi.

³² Otmu lohimbi nombotñaje yawu sâmb alahu gulahu otñetâ Parisaioñe nângâñetâ bâlemu yakât hotom uminiwi yengâlen ariñetâ den hikum Yesu mem pâi emetñan katne sâmb tembe lâulipyeñe hângânyongowi. ³³ Hângânyongonjetâ Yesuhâlen ariñetâ yuwu sâmb ekyongop. “Nâ yen orop sâp tâlâwâk manmâmâ hângânnohomu takan yâkâlen âwurem ariwom. ³⁴ Âwurem arimune pâinneknomai. Yawu gârâmâ ariwom yan gurâ yeñe arinomaihât mâtâp âlâ ki tap. Yakât otmâ yâhâpñe ki neknomai.” Yawu sâop.

³⁵⁻³⁶ Yawu sâmbu yâkñe yuwu sâmb alahu gulahu otbi. “Pâinneknomai yan ki neknomai. Otmu ariwom yan gurâ arinomaihât mâtâp ki tap,” yap. Yakât otmâ wosaken arimu yan pâinnâ ki mem tetenom? Anitâhât dengât pâpñumai yengâlen emelâk bukulipnenñaje den kâsikum yingim mansai. Ya orop ari mannomaihât yap me wosaken ariwuapgât yap?” Yawu sâwi.

³⁷ Otmu selep tuhuniwi yakât hombañ ya bia otbe sâmb otmu yan lohimbi kerekñe menduhuakmâ kai toka pato otminiwi. Yâhâ menduhuakbiân Yesuñe yahatmâ kinmâ yuwu sâmb ekyongop. “Lohimbi âlâ me âlâ manman kârikñahât to yakât yeksap yamâ nâhâlen ga neñet. ³⁸ Emet inânñan poropete nombotñaje den âlâen hâum kulemguwi yakât topñe yuwu tap. “Lohimbi âlâ me âlâñe nâhâlen biwiyeñaje kepeim mannomai yamâ biwiyeñambâ manman kârikñahât to ya hindakmâ hirik hirik sâmb imbuap.” Kulemguwi yakât topñe yawu tap.” Yawu sâop.

³⁹ Yesuñe den yu sâop yamâ tohât ki sâop. Yâhâ Yesu himbimân ki âwurem yâhâopgât otmâ Anitâñe Wâtñetâ mâmânjahât Heak ki hângângumu giop. Yâhâ sâp yiwerenñe yuâmâ

nenne biwi nângân nângânne Yesuhâlen katmunne yanâmâ Wâtgât mâmânjahât Heakne nengâlen ge mâmâne otningimap yakât sâop.

⁴⁰Yawu sâmu nângâm lohimbî nombotjañe yuwu sâwi. “Yamâ poropete pato takawuap sâmain ya mat takamu eksain” ⁴¹Yâhâ nombotjañeâmâ yuwu sâwi. “Bulânjanâk Anitâñe lok yuñe tihitnenne olâkgât hângângumu ge mansap.” Yawu sâwi. Yawu gârâmâ nombotjañeâmâ nângâm hilipgum yuwu sâwi. “Bâe, Yesu yuâmâ Galilaia amboñe. ⁴²Yamâ Anitâñe lok âlâñe tihitnenne otbuapgât hângângumu gewuap yamâ Dawitihât senân gâtñe. Otmu Betelem kapiân tetewuap. Yâkât topñe yawu miti pepaen kulemgumi tap. Yakât otmâ Yesu yuâmâ Anitâñe ki hângângumu giop, yawu eksain.” Yawu sâwi. ⁴³Yesuhât topñahât yawu sâm alahum hioñakbi. ⁴⁴Yâhâ nombotjañeâmâ pâi emetjan mem katne sâm otñetâ umatñe otmu pilâwi.

Parisaioñe Yesuhât nângâm betbañgiwi.

⁴⁵Yawu otñetâ Parisaio otmu hotom uminiwi yengât tembe lâulipyeñe purik sâm kunlipyeñe yengâlen ariñetâ yuwu sâm âiyongowi. “Yen wongât Yesu ki mem takai?” ⁴⁶Sâñetâ sâwi. “Yâkñe den sâmu nângâmunne âlâ kândâkdâek otmu yañak inâk takain. Yâhâmâ topñe ikñiâk.” Yawu sâwi.

⁴⁷Yawu sâñetâ Parisaioñeâmâ yuwu sâwi. “Bâe, Yenâmâ denñe nângâñetâ biwiyeñe gulip oap. ⁴⁸Nenñeâmâ denñe nângâmunne porap otmap. Otmu kunlipnenñe nângâñetâ nahat otmap. Yakât otmâ nenâmâ biwinenñe alitmâ mansain. ⁴⁹Yamâ lohimbî inñe mansai yañe Mosehât girem den ki nângâm hengengumai. Yakât otmâ Anitâñe hem nâpûmân pilâyekmu ge matñe umatñe menomai.” Yawu sâwi.

⁵⁰Yawu sâñetâ yâk yengâlen gâtñe âlâ, kutñe Nikotemo sâm, yâhâmâ emelâk Yesuhâlen arimu den huhuowot. Yâkñe yuwu sâm ekyongop. ⁵¹“Mosehât girem den âlâ yuwu tap. “Lok âlâñe ikñe topñe ki sâm tetem sâreakekmuâk yâkât tosa yakât sâm hârewañginomgât dop âlâ ki tap.” Den yawu tap yakât nenñe Yesuhât in yawu sâm hârewañginumne ki ârândâñ otbuap.” Yawu sâop.

⁵²Yawu sâmu bukulipyañe nângâm bâlewañjim yuwu sâwi. “Bâe, gâmâ Galilaia ambolipñe yengât nângârâ yahatmap yukâ. Emelâk miti pepaen kulemgumi ya sâlikum yuwu ekbuat. Anitâñe Galilaia amboñe âlâ poropete âi ki sâm wañmap.” Yawu sâwi. ⁵³Yawu sâm gem itoñ galoy otmâ emetyeñehen ariwi.

8

Yesuhâlen biwinenñe kepeinom yanâmâ den âiân ki katnenekbuap.

¹Otmu Yesuñe Yerusalem kapi pilâm gem Oliwa pumñan yâhâop. ²Emet hañ sâmu kapiân âwurem ari opon kâmbukñan yâhâmu lohimbî kiñgitñe orowâkñe denñe nângâne sâm menduhakbi. Menduhakñetâ den kâsikum yinggiop. ³Den kâsikum yingimu yanâmâ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi yañe imbi âlâñe lokñe betñehen kioñmu mem tetewi. Imbi ya dâim Yesuhâlen den âiân katne sâm ariwi. Otmu Yesuñe den sâm hilipgumu topñe mem tetenom nângâwi. ⁴Ari yuwu sâm âikuwi. “Lok pato, imbi yuâmâ lokñe betñehen kioñmu mem teteain. ⁵Yawu gârâmâ imbi âlâ me âlâñe loklipyeñe betyeñehen kioñnomai yamâ kâtñak yongomunne munomaihât Moseñe girem den âlâ kulemgup. Bâiñ, gâñeâmâ girawu nañgat?” ⁶Yawu sâñetâ Yesuñe den nângânâk tatmâ bātñe hânân kulemgup. ⁷Kulemgum tatmu witgum âikuñetâ kuwihakmâ yuwu sâm ekyongop. “Yengâlen gâtñe âlâ tosañe bia yañe topñe katmâ imbi yu kumu yan yen hârokñe kunomai.” Yawu sâop. ⁸Yawu sâm yâhâpñe yawuâk den nângânâk tatmâ hânân kulemgup. ⁹Yawu sâmu nângâñetâ umatñe otmu angoân kunlipyeñe sâm yahatmâ kulet sâm ariñetâ ariñetâ lok ya hârok arim tiñ pilâwi. Arim tiñ pilâñetâ imbi yamâ Yesu orop yetñiâk kinowot. ¹⁰Kinmutâ Yesuñe kuwihakmâ yuwu sâm ekuop. “Wa tou. Den âiân katgekne sâm oai ya wosapâ arai?”

¹¹Sâmu sâop. “Lok pato, lok ya hârok arai.”

Sâmu sâop. “Yawu gârâmâ nâje gurâ otdâ bâleap yakât den âiân ki katgekbomgât nangan. Yawu gârâmâ gâje otdâ bâleap yamâ yâhâpje ki otbuat.” Yawu sâop.

Yesuje lajinjan katnenekmu tatmain.

¹² Yesuje ekumu arimu lohimbi kinbi ya ikjan hâum yuwu sâm ekyongop. “Nâ hânjan kulemjan lohimbi mansai yengât lajinje otmâ mansan. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâje nâhâlen biwiyeraje kepeinamai yamâ sâmune lajinje biwiyerjan pilâmu omoj bâlejangbâ ga manman kârikjahât pat otmâ.” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâmu Parisaioje yuwu sâm ekuwi. “Gâ gikgahâlâk mepaeakmâ sâm tat. Yamâ nângâmunje bonje ki oap.” Yawu sâwi.

¹⁴ Sâjetâ sâop. “Nâmâ wosakembâ gewan yakât topje nangan. Me wosaken âwurem ariwom yakât topje gurâ nângâm hengenguan. Yawu otmâ nâ ninahât topne sâm tetemune bonje otmap. Yawu gârâmâ yejeâmâ nâhât topne ki nângâm hengenguai. Yakât otmâ den yai yu nângâmune ki dopjan oap. ¹⁵ Yen gurâ logkât nângân nângân watmai. Yakât otmâ lok âlâ me âlâhât den sâm hâreyingine sâm otmaiân topyeje kakjeâk kakjeâk nângâm sâm hâreyingimai. Yâhâ nâmâ lok âlâ me âlâhât ki sâm hâreyingiman. ¹⁶ Yawu gârâmâ sâm hâreyingim mansan mâne Awojnaje âi sâm nihim hângânnohomu gewan yâkât sâtgât sâm hâreyingimune bonje otbâp.

¹⁷ Yakât topje nângâjetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângâjet. Moseje girem den âlâ kulenguop ya yuwu tap. “Lok âlâ me âlâje ikjiâk bukulpje yengât topyeje teteâkgât sâm hâreyingiwuapgât dop ki tap. Lok yâhâp me amon yaje denyeye hikunomai ya lâuakmâ konok otmap yamâ nângâjetâ bonje otbuat.” Yawu tap. ¹⁸ Yakât ninahât topne yuwu sâmune nângâjet. Awojnaje hângânnohomu gewan yâku yawuâk nâhât topne teteâkgât mâmâje otnihimu kulem topje topje memune ekmâ gamai ya.” Yawu sâop.

¹⁹ Sâmu sâwi. “Âwâhe wosaken mansap? Ya sârâ nângâne.” Sâjetâ sâop. “Yeje nâhât topne ki nangai. Gârâmâ Awojnahât topje gurâ ki nangai. Yawu gârâmâ nâhât topne nangai mâne Awojnahât topje nângâwanjimbâi.” Yawu sâop.

²⁰ Otmu opon kâmbukje kâlehen tewetsenje katjetâ geminiop yan lohimbi menduhuakjetâ Yesuje den kâsikum yingjop. Sâp yan Parisaio yawu sâm ekyongop. Yawu gârâmâ Yesu pâi emetjan mem katnehât nângâwi yamâ mumbuapgât sâp ki tâlâhuop jarjak ki mewî.

Yesuje Himbim Âwâjahât sâmu ki nângâjetâ keterahop.

²¹ Yesuje yâhâpje yuwu sâm ekyongop. “Nâ pilâyekmâ ariwom. Arimune yen munomaiân yanâmâ nâ ki neknomai. Ki nekmâ yan orotmemeyeje bâleje tâtâem otjetâ yakât matje umatje kâpekyingimu hiliwahonomai. Yâhâ nâ ari manbom yan yen gurâ watnekmâ ari mannomaihât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmu yuwu sâm alahu gulahu otbi. “Nâ ari manbom yan yen gurâ watnekmâ ari mannomaihât dop âlâ ki tap,” yawu yap. Yamâ girawuhât yap? “Hiwawakbom” sâm nângâm yap mon?” Yawu sâwi.

²³ Sâjetâ sâop. “Nâmâ himbimâmbâ gewan. Yenâmâ hân yuân tetem manmâ gai. Yawu gârâmâ nine topne âlâ, ikjiâk tap. Yenâmâ hân lok bâleje. ²⁴ Yeje orotmemeyeje bâleje tâtâem otjetâ yakât otmâ matje umatje kâpekyingimu hiliwahonomai. Yawu gârâmâ awojnaje hângânnohomu ge manman amboje mansan. Yakât nâhâlen biwiyerje katmâ orotmemeyeje kingorj bet pilânomai yamâ ki hiliwahonomai.” Yawu sâop.

²⁵ Sâmu lauyeje butelim yuwu sâwi. “Gâ wuân lok kinmâ yu yat?”

Sâjetâ sâop. “Emelâk ekyongoan ya. ²⁶ Yakât otmâ nâ yengât topyeje sâm tetem den âiân katyebomgât dop tap. Yawu gârâmâ hângânnohopje yu me ya otmap yamâ bulânâk. Yakât otmâ yâkât den yawuâk ekyogoman.” Yawu sâop.

²⁷ Yawu gârâmâ Yesuje Himbim Âwâjahât ekyongop yamâ ki nângâjetâ keterahop.

²⁸ Yakât den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Yejeâmâ nâ lok bulâje howanân nohom kânângâneknomai ya ekmâ nâ manman amboje mansan yakât topje nângâjetâ bulâje otmu keterakyingiwuap. Otmu Awojnaje den sâm nihioy yawuâk ekyogom gan ya nine

engatneak ki otman ya gurâ nângâm henjengunomai. ²⁹Hângânnohomu gewan yâk orop biwinetje kepeiakmâ konohâk otmu tem lâuwangimune nekmu ârânâdâr otmap. Yakât otmâ ki betnohomap.” Yawu sâop. ³⁰Yawu sâmu lohimbî dondârje den sâop ya nângâjetâ bonje olop.

Parisaioje Awarahamgât sen manbi.

³¹⁻³²Nângâjetâ bonje otmu benje yuwu sâmu ekyongop. “Yiwereje biwiyenje hewewer otmu nâhât den nângâjetâ bulâje oap. Yawu nângâm yâhânomai yanâmâ meyekmune nâhât hoj bawalipne bulâje otnomai. Yawu otmâ Anitâhât topje nângâjetâ bulâje otmu holaryekbom.” Yawu sâop.

³³Sâmu sâwi. “Bâe, nenâmâ Awarahamgât sen mansain. Gârâmâ lok âlâ me âlâje ki menenekjetâ hoj bayingim mansain. Yakât otmâ topje girawuhât otmâ “holaryekbom,” yat? Den yat yakât nângâm hâum pâpguan.” Yawu sâwi.

³⁴Sâjetâ sâop. “Nâje den bulâje ekyongomune nângâjet. Lok âlâ me âlâje orot-memeyeje bâleje otmaiye yeje wâtyerjanâk kinmâ ya bet pilâm manman âlloŋgoân torokatmâ mannomaihât dop âlâ ki tap. Orotmeme bâleje ya tâtâemâk otmâ manmâ manman bâlejahât amboje ya hoj bawanginomai.

³⁵Yakât topje teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângâjet. Lok âlâhât nanjaje âwâje orop haonmâ ârânâdâr manmâ yâhâromawot. Yawu gârâmâ âwâjahât hoj bawalipnaje gurâ hâmbâi pilâyelekmâ ondop yengâlen ari hoj bayingim mannomai. ³⁶Yawu gârâmâ nâjeâmâ Anitâhât nanje mansan. Gârâmâ nâje holaryekbom yamâ manman bâlejahât amboje hoj ki bawanginomai.

³⁷Yen nombotjaje Awarahamgât sen mansain sâjetâ ya nanjan. Yawu gârâmâ nâhât den nângâjetâ gemu bet pilâm nâhâitje kumunje muâk sâmai. ³⁸Nâmâ Awojone orop biwinetjan den tatmap yamâ tâj tâjâk ekyongom gaman. Yâhâ yejeâmâ ambojenahât sât lâum yu ya otmâ mansai.” Yawu sâop.

³⁹Yawu sâmu yuwu sâmu ekuwi. “Nenâmâ Awarahamgât sen.” Sâjetâ sâop. “Yenâmâ Awarahamgât sen bulâje mansai mâne yâkje olop miop yawuâk watmâ manbâi. ⁴⁰Anitâje den bulâje eknohomu nângâm gewan yawuâk ekyongoman. Yâhâ yejeâmâ ya nângâmâk tatmâ tatmâ nâ nohoneâk nângâm manmai. Yeje oai yu Awarahamje olop ya lâup. ⁴¹Yamâ yejeâmâ ambojenaje olop yawuâk otmâ manmai.” Yawu sâop.

Sâmu sâwi. “Imbi kondarâje ki menenekjetâ san mansain. Awojnenjeâmâ Anitâ ikje konok tap.”

Parisaioje manman bâleje ambojahât tem lâuminiwi.

⁴²Sâjetâ sâop. “Nine engatneâk otmâ ki gewan. Anitâje hângânnohomu ge mansan. Yakât otmâmâ âwâyeje Anitâ mâneâmâ nâhât den nângâm buku otnihimbâi. ⁴³Yawu gârâmâ nâje den ekyongomune nângâjetâ umatje otmu pilâmai. Yakât otmâ den sâmune nângâjetâ biwiyenan ki hâuyekmap. ⁴⁴Âwâyeje Satan manman bâlejahât amboje, yâkât tem lâunehât nângâmâi. Otmu kândikum emelâk orotmeme kingorj otmâ gawijeâmâ yâkâlen kândiwahom otjetâ bâlem gamap. Yâhâmâ manman âleprjan ki manmâ gaopjak manmâ gamap. Yâhâmâ perâk yakât mâmâje pato oapgât ikje engatjeâk watmâ kâityongomap. Yawu gârâmâ orotmeme âleprje otbuapgât dop âlâ ki tap.

⁴⁵Yawu gârâmâ yenâmâ yâkât tem lâum mansaihât nâje den bulâje yan yuâmâ nângâjetâ nahat otmap. ⁴⁶Yâhâ yengâlen gâtje âlâje den âiân katnekmâ tosa orop mansap sâmu nâhâlen gâitbuapgât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ nâje den bulâje ekyongoman yamâ topje girawuhât otmâ nângâjetâ paha den otmap? ⁴⁷Lok âlâ me âlâje Anitâhât pat manmai yaje yâkât denje haonmâ ârânâdâr lâumai. Yâhâ yenâmâ Anitâhât pat ki manmai. Yakât otmâ nâhât den hâkâj otmâ pilâmai.” Yawu sâop.

Awaraham ki manop yapâek Yesuje tatmâ gamap.

⁴⁸Yawu sâmu yuwu sâmu bâlewangiwi. “Bâe, Gâmâ Samaria kapi amboje. Yakât otmâ weke bâlejenje nângân nângâje mem hâlim tuhumu den yu yat.” Yawu sâwi.

⁴⁹ Sâretâ sâop. “Nâ weke bâleŋaŋe ki mângâenekmu den sâman. Nâmâ Awoŋne ewe katmâ tem lâuwangiman. Yâhâ yeŋeâmâ nâ ki ewe katnekmâ tem lâunihim mansai. ⁵⁰Yawu gârâmâ lohimbine ewe katneketgât ki nanggan. Awoŋne Anitâ ikŋiâk nângânihim lohimbine ewe katnekmâ tem lâunihinetgât nângâmap. ⁵¹Yakât otmâ den bulâŋe ekyongomune nângâŋet. Lok âlâ me âlâŋe nâhât tem lâunihim manmai yaŋeâmâ manman kârikŋan mannomai.” Yawu sâop.

⁵²⁻⁵³ Sâmu sâwi. “Bâe, Awarahamâmâ emelâk muop. Otmu poropete ya gurâ emelâk muwi. Yâhâ gâŋeâmâ “nâhât tem lâum mannomaiŋeâmâ manman kârikŋan mannomai,” yawu yat. Yawu sâmu muwi ya yeŋgât kunyeŋe mansan yawu nângâmat. Ya ki orotŋe. Yakât otmâ bulâŋanâk weke bâleŋaŋe mângâehekmu biwi hâlim oat yawu nanggan. Gâ yawu sâmu mepaeaksat yakât nângâmunŋe dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

⁵⁴ Sâŋetâ sâop. Nâŋe nine mepaeaksan mâne nângâŋetâ porap otbâp. Yawu gârâmâ Awoŋne hângânnohomu gewan yâkŋeâmâ mâmâŋe otnihimu kulem topŋe topŋe memune ekŋetâ yahatmap. Yâhâ yeŋeâmâ Awoŋnahât topŋe ki nângâm “Anitâ Ambonnenŋe” sâmu imbiâk kunmai.

⁵⁵ Nâŋeâmâ yâkât topŋe nângâm heŋgeŋguan. Yawu gârâmâ “ki nângâwangian,” sâman mâne lok perâkŋe otmâ den membâm. Yeŋe den mem lohimbine kâityongomai yakât dopŋeâk otbâm. Yawu gârâmâ nâmâ yâkât topŋe nângâm heŋgeŋgum tem lâuwangimune ârândân otmap. ⁵⁶ Tâmbâyeŋe Awarahamŋe nâ tetem âi tumumune bulâŋe tetemu ekbehâlâk nângâm nâhâlen biwiŋaŋe kepeim heronŋe otmâ manop.” Yawu sâop.

⁵⁷ Sâmu sâwi. “Bâe, Awaraham ya emelâhâk manop. Yâhâ gâmâ sihan mansat. Yawu gârâmâ girawu otmâ Awarahamgât topŋe nângâm yu yat?” yawu sâwi.

⁵⁸ Sâŋetâ sâop. “Nâ ninahât topne sâmu tetemune nângâŋet. Embâŋân Awaraham ki manop yapâek tatbanŋak tatmâ gawanŋak tatmâ gaman.” Yawu sâop.

⁵⁹ Yawu sâmu nângâŋetâ bâlemu “O, Anitâ konok embâŋân talopŋak tatmâ gamap.” Yawu nângâm kât lâum kune sâmu otŋetâ misingurakmâ opon kâmbukŋambâ yok pilâm gem ariop.

9

Lok âlâ senŋe bok sâsâŋe Yesuŋe heŋgeŋguop.

¹⁻² Otmu hilâm âlâen tatmâ nângâ nângâ sâp yan nen Yesuhât hoŋ bawalipŋe mâtâwân ariwin. Ari lok âlâ senŋe bok sâsâŋe ekbin. Lok yamâ mâmâŋahât tepŋambâ yawuâk teteop. Ekmâ yuwu sâmu Yesu âikuwin. “Kutdâ, lok yuâmâ âlâhât toсахât otmâ mâmâŋahât tepŋambâ senŋe bok sâsâŋe yuwuâk teteop. Ikŋe orotmeme bâleŋe yakât me âwâŋe mâmâŋe yetgât tosa yakât yu olop?”

³ Yawu sâmu âikumunŋe yuwu sâop. “Ya bia. Ikŋe orotmemeŋe bâleŋe me âwâŋe mâmâŋe yetgât toсахât bia. Yawu gârâmâ Anitâhât wâtŋan kinmâ heŋgeŋgumune ekŋetâ âlâ kândâkdâ olâkgât mâmâŋahât tepŋambâ yuwuâk teteop. ⁴⁻⁵ Yakât nângâŋetâ teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângâŋet. Nâŋe kulem topŋe topŋe mem den ekyongomune yan laŋinŋaŋe biwiyeŋan pilâmu haŋ sâyiŋgimap. Yakât otmâmâ nâ hângânnohomu gewan yâkŋe mâmâŋe otningimu tem lâuwangim manmunŋe yan lohimbine yâkât wâtŋahât bulâŋe ya eknomai. Yawu gârâmâ hâmbâi katyekmâ arimune yan omoŋ sahakmu âi tuhunomaihât dop ki otbuap.”

⁶ Yawu sâmu hân mem tâpŋum golangumu toâk toâk otmu lok yakât senŋan lâwâlem yuwu sâmu hângânguop. ⁷ “Gâ arimâmâ Siloam dengânân senge hâmehe piriakbuat.” Yawu sâop. Otmu kut Siloam yakât topŋeâmâ yuwu, “hângânnohop” yawu. Yawu sâmu hângângumu ari to piriakmu senŋe suk sâmu ehop.

⁸ Yawu otmâ âwurem arimu bukulipŋe otmu lohimbine emelâk topŋe nângâminiwiŋe ekmâ yuwu sâwi. “O, lok senŋe bok sâsâŋe mâtâp ginŋan tatmâ ulitnongomap ya yu mon?” Yawu sâmu alahuwi. ⁹ Nombotŋaŋe sâwi. “Lok ya yukâ,” sâwi. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ sâwi. “Bia, lok yuâmâ lok yai yawuya,” sâwi.

Yawu sânetâ lok ya ikrahâk yahatmâ sâop. “Yai, yamâ nâ yukâ.” Yawu sâop. ¹⁰Yawu ekyongomu yuwu sâam âikuwi. “Gâ girawu otmâ senge hâreakmu eksat?”

¹¹Sânetâ sâop. “Lok âlâ, kutje Yesu sâam, yâkje hân mem tâpgum golaŋgum sennan lâwâlem yuwu sâam eknohoap. “Gâ Siloam denġânân ari senge hâmehe piriak.” Yap yawuâk watmâ ari piriakmune senne hâreakmu eksan.”

¹²Yawu sâmu âikum sâwi. “Lok ya wosapâ tap?” sâwi. Sânetâ “Nâ ki nanġan,” sâop.

Parisaioje âi pâi tuhuwi.

¹³⁻¹⁴Yawu gârâmâ Yesuje tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpġan lok ya henġenġuop. Yakât otmâ lok nombotje ekmâ kinbiġe lok ya mem den âiân katne sâam Parisaio yenġâlen dâim ariwi.

¹⁵Dâim ariġetâ Parisaioje girawu otmâ senġe hâreakmu ehop yakât âikuwi. âikuġetâ yuwu sâam ekyongop. “Yesuje hân mem tâpgum golaŋgum sennan lâwâlemu yaġak ari Siloam denġânân piriakmune senne hâreakmu eksan.” Yawu sâop.

¹⁶Yawu sâmu Parisaio nombotġaje yuwu sâwi. “Yesuje tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpġan hân mem tâpgum golaŋguop yamâ âi miop yawuhât dop oap. Yakât otmâ ekmunġe Anitâġe ki hânġângumu ġiop oap.” Yawu sâwi. Yâhâ nombotġajeâmâ yuwu sâwi. “Orotmeme bâleġe otmâ manmap mâne kulem yuwuya ki membâp.” Yawu sâam hioġakbi.

¹⁷Hioġakmâ yaġak witġum lok ya yuwu sâam âikuwi. “Mem sennan lâwâlemu hâreakmu eksan,” yat. Yakât otmâ topġe tipġe nâŋgâwaġġiat ya sârâ nâŋgâne.” Yawu sâwi.

Sânetâ sâop. “Yâhâmâ Anitâhât sâtġât henġemnohop yakât ekmune poropete oap.” Yawu sâop.

¹⁸Yâhâ Parisaio nombotġaje senġe hâreakmu ehop yakât den pat nâŋgâġetâ ki bulâġe olop. Yakât otmâ topġe yâhâpġe sânetâ nâŋgâne sâam âwâġe mâmâġe yuwu sâam âiyotġowi. ¹⁹“Nanyetġe senġe bok sâsâġe yawuâk teteop sâawot. Yamâ yiwerenġeâmâ girawu otmâ eksap? Yakât sâmutâ nâŋgâne,” sâam âiyotġowi.

²⁰⁻²³Yâhâ emelâk Yesuje lok ya ki henġenġuop yan Parisaioje den yuwu hikuwi. Anitâġe tihitnenġe otbe sâam Yesu hânġângumu ġiop yakât “lohimbi âlâ me âlâġe yawu sâanomai yamâ kewilâyekmunġe miti emetġan ki yâhâm yaehen mannomai.” Yawu sâwi. Yawuhât âwâġe mâmâġaje kewilânelekġetâ yaehen manmait sâam kiġġityetġahât otmâ yuwu sâawot. “Netġât nannetġe yu bulâġanâk senġe bok sâsâġe yawuâk mem ga katbit ya nanġait. Yawu gârâmâ topġe girawuhât otmâ senġe hâreakmu eksap ya ki nanġait. Yamâ yâkġe ġaja tap mâne yâkât topġe ekyongombâit. Gârâmâ ikġe âikuġetâ topġe ekyongoâk.” Yawu sâawot.

²⁴Yawu sâmutâ nanyetġe yâhâpġe yuwu sâam âikuwi. “Anitâhât senġan kinsat yakât otmâ den bulâġanâk sârâ nâŋgâne. Nenâmâ Yesuhât topġe nanġain. Yâhâmâ lok bâleġe. ġaje yakât girawu nanġat?”

²⁵Yawu sâam âikuġetâ sâop. “Bâe, yeġe lok bâleġe yai yamâ ki nanġan. Nâmâ senne bok sâmu manminiwan yamâ sâp yiwerenġe lok yaġe senne lâwâlemu hâreakmu eksan yamâ nanġan.” Yawu sâop.

²⁶Yawu sâmu kunyeġe kârikġe otmâ sâwi. “Sârâ nâŋgâne. ġa girawu otġihimu yan senġe yu hâreahop?” Yawu sâwi.

²⁷Sânetâ sâop. “Âo, nâmâ emelâk ekyongoan. Wongât yeġe usut usulâk âi pâi tuhuneksaï? Yeġe yâkât hoġ bawâġġine sâam âinohom tai me?” Yawu sâop.

²⁸Yawu sâmu sâreġuwi. “Wae, ġajeâmâ yâkât den lâuon. Yâhâ nenġeâmâ Mosehât ġirem den lâumain. ²⁹Anġoân Anitâġe ġirem den Mose ekuop yamâ nanġain. Yâhâ lok yuâmâ âlâhât sâtġât otmâ âi memap? Topġe ki nanġain.” Yawu sâwi.

³⁰Sânetâ sâop. “Bâe, yai ya nâŋġâmune nahat oap. Lok yaġe sennan lâwâlemu hâreakmu ekban yamâ yeġe girawuhât otmâ âlâhât sâtġât otnihioġ yakât nâŋġâm pâpġuai? ³¹Yawu gârâmâ nenâmâ yuwu nanġain. Orotmeme bâleġe otmâ manmaiġe âi tuhune sâam Anitâ ulitġuġetâ ki nâŋġâyġimâp. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâġe ewe katmâ tem lâuwâġġimainġe ulitġuġetâ âleġe nâŋġâyġimâp. ³²Yawu gârâmâ kândikum emelâk Anitâġe lohimbi katyelekmu yapâek tetem ġawiân kulem yuwu yakât pat âlâ ki nâŋġaman. Yakât otmâmâ

yuwu nanġan. ³³ Lok yuâmâ Anitâġe ki hânġângumu ġiop mâne ki heġgemnohombâp.” Yawu sâop.

³⁴ Sâmu sâwi. “Bâe, Gâmâ mâmâġe meġġehop yapâek manman bâleġe manmâ gamat. Yakât ġâġe ġirawu otmâ den kâsikum ningiwe sâm oat? Pilâm ânâmâ ari,” sâmu watġetâ ba ariop.

Senġe bok sâsâġe heġġenġuop yaġe Yesuhâlen biwiġe kalop.

³⁵ Watġetâ ariop yakât den pat Yesuġe nânġâop. Lok ya mem tetem yuwu sâmu ekuop. “ġâġe lok bulânġahâlen biwiġe kepeim mansat me bia?”

³⁶ Sâmu sâop. “Lok pato, ġâ âlâhât yat? Yiwereġe tiripnohorâ ekmâ biwinâġe yâkâlen kepeim manbehât nanġan.” Yawu sâop. ³⁷ Sâmu sâop. “Nâ ninahât yan.”

³⁸ Sâmu sâop. “Kutdâ, biwine ġâhâlen katsan,” sâmu mepaeop.

³⁹ Yawu sâmu mepaemu yuwu sâop. “Nâ lohimi topyere ekmâ kâsipyongowehât ġewan. Lok nombotġeâmâ “emelâk nânġâmain” sâmu mepaeakmai yamâ hâum pâpġunomai. Yâhâ nombotġeâmâ “ki nânġâmain” sâmai yamâ sâmune nânġâġetâ ġaj sâyiġiwuap.” Yawu sâop.

⁴⁰ Yawu sâmu Parisaio yan kinbiġe nânġâm yuwu sâmu âikuwi. “Maiġ, nenġe mepaeakmaingât hâum pâpġum ki nanġaingât yat me?”

⁴¹ Sâġetâ sâop. “Nâhât topne nânġâm biwiyeġe nâhâlen kepeimai mâne emelâk tosayeġe biatyġimbâp. Yâhâ yeġeâmâ “emelâk nânġâm pesuk pilain” sâmu biwiyeġe nâhâlen ki kepeimai yakât otmâ tosayeġe ya yawuâk tatmâ yâhâwuap.” Yawu sâop.

10

Yesuġe tihit otningimâp.

¹ Yesuġe ikġan hâum yuwu sâmu ekyongop. “Yuwu sâmune nânġâġet. Lama amboyeġe peke tuhum lama ya kâlehen katyekmu kinmai. Yâhâ lok âlâ me âlâġe lama kombo mene sâmu lama galemġe tirek topġan kinmap yakât otmâ peke betġehembâ mem pitik pilâm yâhâm kâlehen kioġmâ kombo membuap. ² Yâhâ lama amboyeġe dâiye kmâ nak sândukġehen katyekmu kinġet sâmu peke betġehembâ ki kioġmap. ³ Yâkġeâmâ tirek tâġ tâġ yakât galemġe ekumu nânġâwangimu kâlehen ba lama kutyeġe ikġiâk ikġiâk yongomâp. ⁴ Yongonmu ga peke hindâmu denġe nânġâm amboyeġe watmâ arimai. ⁵ Yâhâ lok ondopġe pup taka dâiye kmâ ariwe sâmu yongonbuap yamâ enġat towatġe anġo nânġâm ki betġan watnomai.” Yawu sâop.

⁶ Yesuġe den yu ikġan hâum sâmu nânġâġetâ ki keterahop.

⁷ Nânġâġetâ ki keterahopġat yuwu sâop. “Nâmâ lama yengât amboyeġe bonġe. ⁸ Anġoân nâ hânân ki ġewan yanâmâ lok komborâ nombotġe Anitâhât lama taka dâiye kmâ âlâengen arine sâmu yongonġetâ denyeġe ki nânġâyġiġwi. ⁹ Nâmâ tirek galemġe kinman. Lohimi âlâ me âlâġe manman sânduhân manne sâmu otmai yamâ nâhâlembâ gam ba peke kâlehen kinġetâ tihityeġe otmune kilik milik mannomai. ¹⁰ Otmu lok komborâ yâhâmâ lohimi mem bâleyekmâ itit kiom tuhuyġimai. Yâhâ nâmâ manman kârikġe yingimune yan manmâ yâhâġetġat ġewan. Yawu.

¹¹ Otmu âlâkuâk ninahât sâwe. Nâmâ lama galemġe âleġe mansan. Yakât otmâmâ lok bâleġe âlâ me âlâġe nâhât lama hilipyongone sâmu takanomai yamâ in yawu sârereyekmune nohonomai. ¹²⁻¹³ Yâhâ lama amboyeġe nep lok meyekmu yakât lama galemġe yongom yan hâmeġahâlâk nânġâmai. Yawu ġârâmâ soso hulin âlâġe lama neyekbe sâmu takawuap yamâ kiġġityeġahât otmâ pilâyekmâ arinomai. Ariġetâ soso yaġe nombotġe neyekmu nombotġe tiok taok otmâ arim kinnomai. Yawu.

¹⁴⁻¹⁵ Otmu torokatmâ yuwu sâwe. Anitâ orop biwinetġe hikuakmâ konohâk otmu nanġanġait. Yakât dopġeâk nine lama orop biwinenġe kepeiakmâ konohâk otmu nanġanġain. Yakât otmâmâ nâġe tihityeġe otmâ sârereyekmune nohoġetâ mumune yâkġe manman sânduhân mannomai. ¹⁶ Nohoġetâ mumbom yakât kakġan nine lama nombotġe emelâk Anitâġe manman kârikġahât pat kuyġimu wosapâ me wosapâ

mansai, ya gurâ yongonmune denne nângâm yengâlen torokatmâ komot konohâk otjetâ nâ ninak amboyeje otmâ yâhâwom.

¹⁷⁻¹⁸ Yâhâ tihityeje otmâ sârereyekmâ mumbomgât awoņnaje hângânnohomu gewan. Gem biwinetje konok oap yakât otmâ lauje lâum hewewenjak otmâ kaweyenjan kinmune nohojetâ mumbom. Yakât otmâmâ awoņne orop biwinetje kepeiakmâ konohâk otmait.

Otmu nine manmannahât topne nanngagian yakât otmâ lok âlâ me âlâje yenjahât otmâ hilipnohonomaihât dop bia. Yawu gârâmâ hâmene ki kinbuap sawangât nohojetâ mumbom. Yanjak benje mumunjabâ yahatbom yangât yawuâk otbom.” Yawu sâop.

¹⁹ Yesuje den yawu sâmu Parisaioje nângâm hioņakmâ nombotņaje yuwu sâwi.

²⁰ “Weke bâleņaje mângâemu biwi hâlim otmâ den yu yap. Yakât otmâ wongât ki kuwangiai? “²¹ Yâhâ nombotņajeâmâ yuwu sâwi. “Weke bâleņaje lok senyeje bok sâsâje hengemyongonomaihât dop ki tap. Yâkņe den sâmu nângâmunje sâtņe otmâp. Gârâmâ weke bâleņaje lok mângâeyekmu den ihilâk mahilâk sâmai yakât dop ki oap.” Yawu sâwi.

Parisaioje Yesu kâņjak kune sâm otbi.

²² Otmu emelâk hâkulipnenņaje yâhâņje opon kâmbukņe mem miwirikum yanjak hotom um Anitâ mepaewi yakât hombanj tâlâhuop. Otmu hombanj ya gelâk sâņjan tetepez. ²³ Gârâmâ emelâk opon ya tuhuwi yan gelâk ningimâp sâm selep bârârâhâk kâlep tuhuwi yakât kutņeâmâ Solomongât selep yan Yesuje yâhâop. ²⁴ Yan yâhâmu Parisaioje mem hawam mewam tuhum âi pâi tuhum yuwu sâm âikuwi. “Wongât topge kurihakdâ nenņe enġat yâhâp oain? Anitâņe hângângumu gewuap sâminiwi ya gâ me? Me âlâhât mambotnom? Topge tâņ tâņjak eknongorâ nângâne.” Yawu sâwi.

²⁵ Sâņetâ sâop. “Nâ yakât emelâk ekyongom gaman. Yamâ yeņe nângâņetâ ki bulâņe otmap. Yâhâ Awoņnaje mâmâņe otnihimu kulem topņe topņe memune ekņetâ yan topne tetemap. ²⁶ Yawu gârâmâ yenâmâ nâhât lama bulâņe ki manmai. Nâhât lama bulâņe manmai mâne kulem memune ekņetâ bulâņe otmu biwiyenje nâhâlen katbâi. ²⁷ Yawu gârâmâ nâhât lama bulâņe ya yengât topyene nângâm yongonmune betnan watnekmâi. ²⁸ Yawu otmai yamâ nâhât wâtnan kinmâ manman kârikņan mannomai. Yamâ lok âlâ me âlâ, me wahap yu me yaņe nâhâlembâ mem dâiyekņetâ hiliwahonomaihât dop âlâ ki tap. ²⁹⁻³⁰ Yâhâ Awoņne kunnenņe pato tatmapņe nâhât lama yaņe nâ orowâk mannomgât pat kuyingim wawaeyekmap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâ, me wahap yu me yaņe yâkâlembâ mem dâiyekņetâ hiliwahonomaihât dop gurâ ki tap. Yâhâ Awoņ orop dopnetņe konohâk oap.” Yawu sâop.

³¹ Yesuje yawu sâmu nângâņetâ bâlemu kâņje mem kune sâm otbi. ³² Kune sâm otjetâ sâop. “Awoņnaje âi sâm nihioy ya âilongo mem gamune ekmai. Yakât otmâmâ wuân otmune bâleapġat kâņje mem nohone sâm oai?” Yawu sâop.

³³ Sâmu sâwi. “Âi âilongo mem gaman yat yakât bia. Gâņe “Anitâ orop dopnetņe konok oap,” sâmat yakât nângâmunje bâlemu gohone sâm oain. Gâmâ lok bâleņe.” Yawu sâwi.

³⁴ Sâņetâ sâop. “Bâe, Anitâņe den sâop ya yengât miti pepaen lok âlâņe kulemġuop ya yuwu tap. “Yenâmâ nâhât dowâk mansai.” Anitâņe den yawu sâop ya kulemġuop. ³⁵ Yâhâ miti pepaen den hârok kulemġuwi tap ya bulâņe. Yawu gârâmâ Anitâņe tâmbâlipyene yengât galemlipyene âi sâm yingim yan “Yenâmâ nâhât dowâk mansai,” sâm ekyongop.

³⁶ Otmu yâk yengât sâop yawuâk nâhât sâm âi nihim hângânnohomu gewan. Yakât otmâ “Nâ Anitâhât nanņe mansan,” yawu sâm ekyongomune ya nângâmâk tatmâ nâhâitņe Anitâhât kawenjan kinbe sâm oap sâmai ya nângâmune ki ârândâņ oap. Anitâņe emelâk yâk yengât sâop yawuâk nâhât sâop. ³⁷ Yâhâ nâņe kulem topņe topņe mem gaman ya ekņetâ Awoņnahât dop ki otmap otmuâmâ âlepņe denne nângâņetâ tâņât otbuap. Yawu gârâmâ kunyeņe kârikņe otmâ denne nângâņetâ gemu betnihim mansai. ³⁸ Yakât otmâ kulem meman ya ekmâ nângâm Awoņ orop dopnetņe konohâk oap yakât nângâņetâ keterakyingâk.” Yawu sâop.

³⁹ Yawu sâmu nângâņetâ bâlemu mem pâi emetņan katne sâm otjetâ hohetyenambâ gem ba ariop.

⁴⁰ Ari Yoran to nombotgen emelâk Yoaneje lohimbî mem toen katyekmu manbi yan ari manop. ⁴¹⁻⁴² Yan manmu lohimbî kingitnje orowâknje arim ekmâ yâkâlen biwiyenjae kepeim yuwu sâam alahu gulahu otbi. “Yoaneje kulem âlâ ki miop. Yawu gârâmâ yâkje Yesuhât topnje eknongop yamâ bulânjanâk sâop.” Yawu sâawi.

11

Lasaro bâleop.

¹⁻² Otmu sâap yakât kakjan lok âlâ, Betani kapi amboje mesek sâtjan kinop, kutje Lasaro sâam, touyâhâtje Maria yet Mata. Yâhâ mesek ki kuop yan Mariajeâmâ to kukje suk suk âlâ mem Yesuhât kâinjan moselemu gemu pirim somotjae kerej mewanggiop. ³ Yâhâ mesek sâtjan kinmâ pilâyelekbe sâam otmu touyâhâtjae Yesuhât yuwu sâam den katmutâ ariop. “Lok pato, gâ nângâ. Bukuhe yamâ mesek sâtjan kinsap.” Yawu sâawot. ⁴ Den yawu katmutâ Yesuje nângâm matje yuwu sâam katmu âwureop. “Imiyetjae ki pilânenekbuap. Mesek sâtjan kinsap yakât huhopje yamâ lohimbî dondâje Aworjne netgât nângâjetâ yahatbuap.” Yawu sâop. ⁵ Yâhâ Yesuje Mata Maria, Lasaro yâk yengât tepje dondâ nângâop. ⁶ Yawu gârâmâ den pat ya nângâm hilâm kalimbu pesuk sâamu yanjak nen horj bawalipje yuwu sâam eknongop. ⁷ “Yahatjetâ Yuraia hânân âwurem arine.”

⁸ Yawu sâamu nenje yuwu sâam ekuwin. “Lok pato, nengât papatolipnenjae yâhâlenâk gâ gohone sâam otbi. Yakât yiwerenje âwurem arinom yamâ gohonomai yakâ.”

⁹ Yawu sâamunje Yesuje den âlâen hâum yuwu sâam eknongop. “Anitâje emet hangât me omongât dop yawu katmu tetemap. Yawu gârâmâ hilâmân nenje mâtâp ekmâ kilik milik arim gamain. Yawu otmâ kâinenjan ki tej sâamap. ¹⁰ Yâhâ omongdâje ki ekmâ hengenjum arim gamain. Yawu otmâ kâinenjan tej sâamap. ¹¹ Yiwerenjeâmâ hilâmngât dop otmu mansain. Yakât otmâ bukunenje Lasaro in aman pâlâmje iap gârâmâ ari mândemune yahatbuap.” Yawu sâop.

¹²⁻¹³ Otmu Lasaro yamâ emelâk bâleop. Yâkje den kelangatmâ eknongomu nângâmunje ki keterakmu yuwu sâam ekuwin. “Kutdâ, yamâ aman in iapgât yahatbuap. Yakât otmâ ki arinehât nangain.”

¹⁴ Yawu sâamunje Yesuje den tãj tãnjâk yuwu sâam eknongop. “Lasarone emelâk bâleop. Gârâmâ orowâk tatbit mâne ki bâlembâp. ¹⁵ Emelâk bâleop. Gârâmâ kulem memune ekmâ topne nângâm hengenjum biwiyenjae nâhâlenâk kepeinomai. Yakât otmâ tepne herone oap. Bâinj, yahatjetâ arine,” yawu sâop.

¹⁶ Yawu sâamu bukunenje âlâ, kutje Toma sâam, kutje âlâmâ Boho boho, yuwu sâam eknongop. “Kutdânenjae arinom nangap. Yakât âlepje nen hârok arimunje nongonetâ muneâyâ.” Yawu sâop.

Yesuje mumujambâ mem yahatnenekbuap.

¹⁷ Yawu sâamu yahatmâ Betani kapiân ariwin. Yâhâ “Lasaro ya emelâk bâlemu kurihinetâ hilâm imbât oap” yawu sâam eknongowi. ¹⁸⁻¹⁹ Yâhâ Betani kapi yamâ Yerusalem kapi pato ya hâlârjmâek tap yakât otmâ bukulipyerje dondâje kapi pilâm kahân takawi.

²⁰ Yâhâ Mataje “Yesu mâtâwân takam tap,” sãjetâ nângâm garije pilâm penewangiwe sâam giop. ²¹ Gem ekmâ yuwu sâam ekuop. “Kutdâ gâ nen orowâk tatbin mâne iminetjae ki pilânenekbâp. ²² Yawu gârâmâ gãje wuân me wongât Anitâ ulitguwuat ya âlepje nângâhiihuap.” Yawu sâam ekuop.

²³ Sâamu sâop. “Imihe âlepje mumujambâ yahatbuap.”

²⁴ Sâamu sâop. “Hâmbâi sâap patoen yahatbuap yamâ nanggan.”

²⁵ Sâamu sâop. “Manman amboje yamâ nâ. Otmu mumujambâ yahatmâ mannomai ya gurâ amboje nâek. ²⁶ Yakât otmâmâ lohimbî âlâ me âlâje biwiyenje nâhâlen katmâ manmaije munomai yakât kakjan mumujambâ yahatmâ mannomai. Manmâ yâhãpje munomaihât dop âlâ ki tap. Den yan yu nângârâ bonje oap me bia?” Yawu sâop.

²⁷ Sâamu sâop. “Kutdâ, yat yamâ nângâmunje bonje oap. Otmu Anitâje tihitnenje olâk sâam nanje hãngãngumu gewuap sâamain yamâ gã ya nanggan.” Yawu sâop.

Yesuŋe weŋe nāngāop.

²⁸Yawu sām āwurem ari gariŋe den halowāk ekuop. “Kutdānenŋe mātāwān taka kinmā gāhāt yap.”

²⁹⁻³⁰Yawu sāmū Mariaŋe Yesu penewaŋgiwe sām yahatmā sururuk sām ariop. ³¹Yahatmā arimu bukulipŋe kak takawi yaŋe “Mariaŋe weŋe nāngām sumāngen ari isewe sām oap,” sām yahatmā betŋan watbi.

³²Mariaŋe sururuk sām ari Yesu penewaŋgim isem kinmā yuwu sām ekuop. “Kutdā, gā nen orowāk tatbin māne iminetŋaŋe ki pilānenekbāp,” Yawu sāop. ³³Yawu sām isemu bukulipŋe watbiŋe orowāk isewi. Iseŋetā yekmā Yesuŋe teŋe nāngāyŋgim yuwu sām āiyongop. ³⁴“Yāk wosapā kurihiwi?”

Sāmū sāwi. “Pato, yuān ga ek,” sāwi.

³⁵Yawu sāŋetā Yesuŋe yekmā teŋe nāngāyŋgim isem kinop. ³⁶Yakāt otmā lohimbī kinbiŋe ekmā yuwu sāwi. “Ekŋet. Nāngān nāngānŋe yākālen kepeim manmapgāt yawu oap.” Yawu sāwi. ³⁷Yāhā nombotŋaŋeāmā yuwu sāwi. “Lok senŋe bok sāsāne ya emelāk senŋe lāwālemu hāreakmu ehop. Yawu gārāmā Lasaro heŋgeŋguop māne ki mumbāp. Ki heŋgeŋguop yakāt nāngāmūŋe bāleap.” Yawu sāwi.

Yesuŋe Lasaro mumuŋambā mem yahalop.

³⁸Yawu sāŋetā Yesuŋe nāngāmu ki ārāndāŋ otmu sumāngen ariop. Lasaro yamā kārīkin kālehen katŋetā tatmu kāt pato ālāŋe mātāpŋe maŋguwi. ³⁹Ya ekmā “Kāt ya hāpunŋetā ariāk,” sām ekyongop.

Ekyongomu Mataŋe sāop. “Kutdā, kurihimūŋe hilām imbāt pesuk yap. Yakāt emelāk tātuk sām korokŋe pilap.” Yawu sāop.

⁴⁰Sāmū sāop. “Yamā nāhālen biwihaŋe kepeim manbuat yanāmā nāŋe Anitāhāt wātŋan kinmā kulem membom ya ekdā ālā kāndākdā otbuap yakāt emelāk ekgohowan.” Yawu sāop.

⁴¹Yesuhāt sātgāt otmā kāt pato ya hāpunŋetā arimu yākŋe himbimān pak sām ekmā yuwu sām ulitguop. “Awoŋ, gā ulitgohomune nāngānihimat ya nanŋan. ⁴²Yawu gārāmā lohimbī kinsai yuŋe gurā gāŋe hāngānnohorā gewan ya ekmā nāngāŋetā bulāŋe olākgāt senyeŋan kinmā ulitgohoan.” ⁴³Yawu sām purik pilām Lasaro kunop. “Lasaro, yahatmā ge.” ⁴⁴Sāmū uk sām yahalop. Yāhā kāiŋe bātŋe yamā mem sāngum kaok yaŋe sāhām kuratguwi. Otmu kun kundenŋe ya gurā sāngumŋak sāhām kurihiwi. Yakāt otmā Yesuŋe yuwu sām ekyongop. “Sāngum ya holaŋmā pilāŋet.” Yawu sāop.

Kaipa otmu Parisaioŋe Yesu mumbuap sām den hikuwi.

(Mataio 26:1-5 Mareko 14:1-2 Luka 22:1-2)

⁴⁵Yesuŋe kulem miop yan lohimbī dondāŋe kak taka kinbiŋe ekmā biwiyeŋe yākālen katbi. ⁴⁶Yāhā nombotŋaŋeāmā kulem miop yakāt den pat Parisaio ekyongowi.

⁴⁷Ekyongonŋetā yaŋak Parisaioŋe hotom uminiwi ya yengāt kunlipyeŋe ari yuwu sām ekyongowi. “Lok yuŋe kulem topŋe topŋe memap yakāt girawu otne?” ⁴⁸Mātāp ki maŋguwaŋginom yamā lohimbī kerekŋe yākālen torokatnomai. Yākālen torokatŋetā Roma kunlipnenŋaŋe nāngāŋetā bālemu tembe lāulipyeŋe hāngānyongonŋetā taka nengāt opon kāmbukŋe kāndoŋmā itit kiom tuhuneneknomai.” Yawu sāwi.

⁴⁹Yawu sāŋetā hotom uminiwi ya yengālen gātŋe lok ālā, kutŋe Kaipa sām, yamā yambu yan hotom uwi ya yengāt kunyeŋe pato manop. Yākŋeāmā yahatmā yuwu sām ekyongop. “Yenāmā nāngām hāum pāpgumai. ⁵⁰Yakāt otmāmā yuwu sām ekyongomune nāngāŋet. Nen Yura lohimbī kerekŋe hiliwahomaingāt lok yuŋahāk muāk sānom.” Yawu sāop. ⁵¹Yawu gārāmā den sāop ya ikŋahāk ki sām teteop. Yāhāmā yambu yakāt hotom uwi ya yengāt kunyeŋe manop. Yawuhāt den ya sāop yakāt bulāŋe yamā Yesuŋe kawenenŋan kinmu kuŋetā muop. ⁵²Yāhā Yura nengālāk ki muop. Lohimbī wosapā me wosapā mansaiŋe Anitāhālen biwiyeŋe katnomai kerek menduhunenekmu komot konohāk otnom. Otmā emelāk manman kārīkŋahāt pat kuningiop ya menomgāt kawenenŋan kinmu kuŋetā muop. ⁵³Otmū Kaipaŋe sāop yapāek topŋe katmā Yesu muākgāt den hikum mātāpŋat pāinmā gawi. ⁵⁴Yakāt otmā Yesuŋe hoŋ bawalipŋe menenekmu

Yuraia hân pilâm, kapi âlâ, kutje Eparaim sâam ya lok ki manmai yakât horatjejen ariwin. ⁵⁵ Yakât kakjanâmâ nengât Tihit tihit hombanj tâlâhumu yan lohimbi dondâje Anitâje nângâyîngimu ârândâj olâkgât toen piriakne sâam Yerusalem kapi patoen yâhâwi. ⁵⁶⁻⁵⁷ Sâp yanâmâ hotom uminiwi yengât kunlipyeje otmu Parisaioje lohimbi yuwu sâam ekyongowi. “Yesu takawuap otmâmâ lok âlâ me âlâje ekmâ ga eknongomu nenje pâi emetjan mem katnom,” sâwi. Yakât otmâmâ Yesu ekjetâ biatmu opon kâmbukjan yâhâm yuwu sâam alahu gulahu otbi. “Yen girawu nangai. Yesu hombanj yu kakje ki mon ekbuap.” Yawu sâwi.

12

Marije to kukje âilongo moselemu Yesu kâijan giop.

(Mataio 26:6-13 Mareko 14:3-9)

¹ Yâhâ Yura lohimbije menduhuakmâ Yesuhât mambotjetâ bialop. Otmu yakât kakjan hilâm nombolan konok pesuk sâamu Tihit tihit hombanj tetewuap ya utâpgumu Yesuje menenekmu Eparaim kapi pilâm Betani kapiân ariwin. Yâhâ Betani kapi yamâ Yesuje Lasaro mumujambâ mem yahalop. ² Yan arimunje kapi ambolipje nombotjeje Yesuhât heroje otmâ orowâk menduhuakmâ sot ujetâ newin. Nem tatmunje Lasaraje Yesu hâlâjmâ talop. Otmâ Mataje sot um hâum ningimu newin. ³ Nem tatmunje garijaje nak âlâ toje kukje suk suk, hâmerje yahat yahatje, moselemu Yesuhât kâijan gemu somotje kâlep pato yaje mem gowasijmâ kerej mewangiop. Otmu kukje yaje pindindij sâam hâmenenjan yâhâop. ⁴ Kukje nângâm nengâlen gâtje âlâ, kutje Yurasi, Karioto kapi amboje yamâ gâmâlâk Yesuhât betjejen kionbuap yaje sâop. ⁵ “Bâe. To kukje suk suk yu mem ari lok nombotje yingimunje yakât hâmerje, wan tausen kina yawuya ningijetâ lohimbi umburuk mansai kâsikum tânyongombâingât dop.” Yawu sâop. ⁶ Otmu yâhâmâ den yu sâop yuâmâ lok umburuk manbi ya tânyongonehât ki sâop. Yâhâmâ nengât tewetsenje katipje galemgum kinmâ yapâ kombo meningiminiop. Yakât otmâ ikjahât nângâm sâop. ⁷⁻⁸ Yawu sâamu Yesuje yuwu sâam ekuop. “Kâmbukje, ki sâam guhujmâ tatjet. Kulem miap yu ekmune ârândâj oap. Yawu gârâmâ nâ getek nohojetâ mumbom yan to torehenje tap yuje mem yâhâpje pirinekbua. Yawu gârâmâ yu ki mem hângangum tewetsenje mem lohimbi umburuk tânyongomai. Yamâ wongât? Yâhâmâ yen orop sâp kâlep manjetâ tânyongonomai.” Yawu sâop.

⁹ Otmu Yesuje Betani kapiân yâhâ talop yan lohimbi dondâje nângâm ekne sâam takawi. Otmu yakâlâk bia. Emelâk Yesuje Lasaro mumujambâ mem yahalop ya nângâwihât ekne sâam takawi. ¹⁰⁻¹¹ Taka Lasaraje mumujambâ yahalop yakât ekjetâ âlâ kândâkdâ otmu biwiyenje Yesuhâlen katbi. Yakât otmâmâ hotom uminiwi yengât kunlipyejeje nângâjetâ bâlemu den yuwu sâam hikuwi. “Lohimbi kinjitje orowâkje Yesuje Lasaro mumujambâ mem yahalop ya nângâm yâkâlen torokatmahât yâhâp yâhâp jotgomunje mundomawot,” sâwi.

Yesuje Yerusalem kapiân yâhâmu heroje otbangiwi.

(Mataio 21:1-11 Mareko 11:1-11 Luka 19:28-40)

¹² Emet hañ sâamu nenje yahatmâ Betani kapi pilâm Yerusalem kapiân yâhâwin. Betani kapi pilâmunje lohimbi dondâje Tihit tihit hombanj ekne sâam Yerusalem kapiân taka tatbije Yesu kapiân takawuap ya nângâwi. ¹³ Ya nângâm kapi pilâm gem matuk yawuyaek yakât esenje hârem mâtâwân kinjetâ gamunje heroje otbangim sâwi. “Anitâje Isirae nengât tihitnenje otbuat sâam kunnenje katgekmâ âi sâam gihim hângângohomu mat takat. Yakât otmâ Anitâ mepaein,” sâam heroje otbi. ¹⁴ Heroje otjetâ Yesuje dongi nanje âlâ mem kakjan yâhâ tatmâ kapiân yâhâop. Otmu yâhâop yakât emet inânjan propete âlâje den kulemguop ya yuwu tap.

¹⁵ “Yen Yerusalem kapi ambolipje nângâjet. Yengât kutdâyeje dongi nanje kakjan tatmâ yengâlen takamu ekmâ heroje nângâwanginomai. Yakât otmâ âlâkuak ki gorâyîngiwuap.”

Den kulemguoop ya yawu tap. ¹⁶Otmu sâp yanâmâ hoj bawalipje nenje dongi ya dâim ge wanmunje kakjan tatmâ kapiân yâhâop. Kapiân yâhâop yan den yakât bulâje teteop yakât hâum pâpguwin. Yâhâ Yesuje himbimân âwurem yâhâop yakât kakjan yukât nângâmunje keterahop.

¹⁷⁻¹⁸Otmu emelâk Yesuje Lasaro mumunjabâ mem yahalop yakât lohimi dondâje ekbi. Otmu yâkje bukulipyeje ki ekbi ya ekyongonetâ nângâwihât Yesu ekne sâp mâtâwân ge penewangim heronje otmâ orowâk kapiân yâhâwi. ¹⁹Heronje otbângijetâ Parisaio nombotjanje ekmâ nângâm bâlewangim yuwu sâp alahu gulahu otbi. “Bâe, nenje lohoteje ot tatmunje lohimi kingitje orowâkne Yesuhâlen torokatnomosai yukâ. Yakât otmâ girawu otmunje yan Yesu watmâ tai yu pilâjet?” Yawu sâwi.

Yesuje mumbuap yakât Pilip yet Anderea ekyotgop.

²⁰Otmu sâp yanâmâ Girik kapi ambolipje nombotjanje Anitâ mepaene sâp Yerusalem kapiân yâhâwi. ²¹Kapiân yâhâ Yesu ekne sâp bukunenje âlâ, Pilip sâp, yamâ Besaita kapi yamâ Galilaia hânân tap yan gâtje, yâkâlen toho Yesuhât âikuwi. ²²Yesuhât âikuwetâ Pilipje bukuje Anderea ekumu orowâk Yesuhâlen ari den ya ekuowot. ²³Ekumutâ nângâm matje yuwu sâp ekyotgop. “Bâij, Anitâje nâ lok bulâje hângânnohomu gewan. Nâhât topne tetemu nângâjetâ âlâ kândâkdâ otmu mepaeneknomaihât sâpne tâlâhuap. ²⁴Yakât den âlâen hâum sâmune nângâmûtâ keterahâk. Senjo alikje ki mondotmâ hân kâlehen katmain yamâ kâmpje ki gamu bonje ki otmap. Yâhâ senjo alikje hân kâlehen katmunje tatmâ kâmpje pururuk sâp yahatmâ esenje huhumap. Yawu otmâ surije pilâm yanjak bonje otmap. Yawu gârâmâ senjo alikje konok yapâek bonje pato tetemap. Yakât dopjeâk nohojetâ mumune hânân katneketâ gemune yapâ gâtjanje lohimi dondâje manman bulâje mem tetenomai. ²⁵Yakât yuwu sâmune nângâyet. Lohimi âlâ me âlâje yeje manmanyehâlâk mem mete tuhum mannomai yamâ hâmbâi hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâje manmanyehâhât ki mem mete tuhum nâhâlâk biwijeje katmâ mannomai yažeâmâ manman kârikjan mannomai. ²⁶Yâhâ lok âlâ me âlâje nâhâlen torokatmâ hoj banihinomai yažeâmâ tem lâunihim mannomai. Yawu manjetâ Awonjanje meyekmâ nâhâlen torokatyekmu biwinenjanje hikuakmâ konohâk otmâ orowâk manbisâin.

²⁷Yawu gârâmâ sâp yiwerenje yu biwine umatje oap. Biwine umatje otmu yakât girawu sâwom. Yuwu mon sâwom? Awon, umatje bâleje yu kaknan yâhâmapgât nângânihirâ pilâm ariwehât nanjan. Yamâ benje yawu bia. Umatje yu kaknan yâhâmu sât gum mumbehât hângânnohorâ gewan. ²⁸Yakât otmâ sârâ umatje yu me ya kaknan yâhâwuap yu ekmâ lohimi dondâje mepaheketgât nanjan.” Yawu sâop.

Yawu sâmu himbimâmbâ âwâjanje yuwu sâop. “Emelâk kulem topne topne mem garâ ekjetâ âlâ kândâkdâ otmu mepaenekmâ gamai. Yawu gârâmâ âlâkuâk kulem mendâ ya ekmâ mepaeneknomai.” Yawu sâop.

²⁹Yawu sâmu lohimi yan kinbiye denje nângâm sâwi. “Âo, himbim gunjuruj sâmu nanjan.” Yâhâ nombotjanje sâwi. “Bia, anelo âlâje den ekumu ombenje munjanje njawan njawan sâp arimu nanjan,” yawu sâwi.

³⁰Yawu sânetâ Yesuje yuwu sâp ekyongop. Anitâje den yiwerenje eknohomu nanjai yuâmâ biwine houj sâmapgât ki yap. Yeje nâhât nângânihijetâ keterahâkgât yap. ³¹Sâp yiwerenje yupâek Anitâje lohimi yengât biwijeje ekmâ mem kiwilyekmâ sâp hârey- ingiwuap. Yâhâ lohimi bâleje yengât amboyeje, kutje Satan sâp, ya mem ge katmune yakât wâtje pesuk sâwuap. ³²Yakât topneâmâ yuwu. Nâ howanân nohom kânângânekjetâ kinbom. Yawu otbom yan lohimi kerek dâiyekmune nâhâlen torokatnomaihât nanjan.” Yawu sâop. ³³Mem âlâlâ tuhujetâ mumbuap yakât topne nângâjetâ keterakyingiâkgât Yesuje yawu sâp ekyongop.

³⁴Yawu sâp ekyongomu lohimi yan kinbiye nângâjetâ ki ârândâj otmu yuwu sâp âikuwi. “Bâij, yat yawu bia. Moseje den âlâ kulemguoop ya yuwu tap. Anitâje hângângumu gewuap yamâ manman kârikjan manmâ yâhâwuap. Yawu gârâmâ gâjeâmâ yuwu sâmat. “Anitâje lok bulâje hângânnohomu gewan,” ya sâmat. Yamâ

girawuhât otmâ “Howanân nohom kânângâneknomai” yat. Yakât otmâ Anitâje lok bulâje hângângumu gewuap yakât topje yamâ nângâm hilipgumat. Yakât otmâ lok âlâhât yat?” Yawu sâwi.

³⁵⁻³⁶ Sârjetâ sâop. “Sâp yiwereje yuâmâ sâmune lajinjaje biwiyenan pilâmu hañ sâyîngimap. Yawu gârâmâ lajinje bok sâmu omoj bâleje sahakmapgât yeje lajinjahât ambonjahâlen biwiyeye kepeim lajinjanâk mannomai. Yâhâ sâp ki kâlep otmâek lajinje bok sâmu yan omoj sahakbuap. Yawu otmu omojan mannomaije bam gane sâm mâtâp ki ekmâ awawi guwawi otmâ ari hiliwahonomai.” Yawu sâop. Yesuje den sâm tij pilâm pilâyekmâ ge misinjurahop.

Lohimbi kijnjtje orowâkje biwiyeye Yesuhâlen ki katbi.

³⁷ Yesuje hânân manop yan kulem topje topje memu Yura lohimbiye yakât topje ekjetâ ki keterakmu yanak yâkâlen biwiyeye ki katbi. ³⁸ Yâkâlen biwiyeye ki katbi yakât emet inânjan poropete âlâ, kutje Yesaia sâm, kulemguop yakât bulâje teteop.

“Kutdâ, gâhât den pat âlepeje ekyongomunje kapi ambolipjaje nângâjetâ ki bonje otmâp. Otmu gâje mâmâje otningirâ kulem topje topje memunje ekjetâ ki keterakmap. Yakât otmâ gâhâlen biwiyenajeâmâ ki kepeimai.” Yawu kulemguop.

³⁹ Anitâhâlen biwiyenaje ki kepeiwi yakât topje teteâkgât Yesaiaje den âlâ kulemguop ya yuwu tap.

⁴⁰ “Lohimbi nombotjaje Anitâhât hâkâj otmâ nângâm kâkâsuk mansai. Yakât otmâ biwiyeye alitmâ hiliwahonetgât yâkje nângân nângânyeye mem gulip tuhuyîngimu ki nângâjetâ hâmap. Otmu senyeje mem kâtâpgumu ki ekjetâ keterakmap.” Yawu kulemguop.

⁴¹ Yâhâ Yesu âwâjaje âi sâm warop ya tuhumi tij pilâm mumujambâ yahatmu ekjetâ âlâ kândâkdâ otbuap ya Yesaiaje emet inânjan ekmâ nângâm kulemguop.

Miti emetjahât galem nombotjaje biwiyeye Yesuhâlen katbi.

⁴²⁻⁴³ Yawu gârâmâ Yura nengât miti emetjahât galem nombotjajeâmâ biwiyeye Yesuhâlen katbi. Yawu gârâmâ bukulipyenaje nângâyînginetâ yahalâkgât lohotjanâk manbi. Yawu manbi yakât Anitâje nângâmu ârândâj oap me bia yakât ki nângâwi. Yawu nângâm Parisaioje nângâm bâleyîngim miti emetjambâ kewilâyekjetâ yaehen manmaiât Yesuhâlen biwiyenaje kepeiwi yakât ki sâwi.

⁴⁴⁻⁴⁵ Yesuje torokatmâ yuwu sâop. “Lohimbi âlâ me âlâje nâhâlen biwiyeye kepeimai yamâ biwiyeye nâhâlen kepeiain sâm awojne hângânnohomu gewan yâkâlen kepeimai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâje nâhâlâk nângâmai yamâ nângânihaiain sâm awojne hângânnohomu gewan yâk nângâwangimai. ⁴⁶ Yâhâ balam sem lajinje pilâmu lohimbiye ekmâ hejengumai yakât dopneâk nâje hohetyenan ge manmune nâhât manmannahât lajinjaje biwiyenan pilâmu hañ sâyîngimap. Yawu otmâ lohimbi âlâ me âlâje omojan torokatmâ manmaiât biwiyeye nâhâlen kepeim manjetâ hañ sâyîngiâkgât gewan.

⁴⁷ Nâje lohimbi den âiân katyekmâ matje yîngiwehât ki gewan. Nâmâ sârereyekmâ manman kârikjan mem torokatyekbe sâm gewan. Yakât otmâ lohimbi nombotjaje nâhât den nângâjetâ gemu bet pilâm manmai yamâ den âiân ki katyekmâ matje yîngiwom yakât topje yuwu. ⁴⁸ Den ekyongomune nângâjetâ gemu bet pilâmai den yujahâk sâp patoen topyeje mem tetemu Anitâje matje yîngiwuap. ⁴⁹ Nâje den ekyongom gaman yuâmâ nine enjatneâk ki ekyongoman. Awojnaje den yu ekyongowuat sâm hângânnohomu gewan. ⁵⁰ Yakât topje yuwu tap. Awojnahât den ekyongom gaman yu lâum nannomai yanâmâ manman kârikjan manmâ yâhânomai ya nângâmmune bulâje otmâp. Yakât otmâmâ awojnaje den yu ekyongowuat sâm nihop. Yawuâk ekyongoman.” Yesuje yawu sâop.

¹ Emet omoj otmu harj sâwuap yan Tihit tihit hombarj tetemu Yesuje pilânenekmâ âwânahâlen âwurem yâhâwuap yakât nângâop. Yakât otmâ nen wawaenenekmâ manmâ gaop yawuâk torokatmâ manbuap yakât nângâmunje keterahâkgât menenekmu emet âlâen menduhuakmâ sot um newin. ² Otmu bukunenje âlâ orowâk um nem tatbin yamâ Simon nanje, kutje Yurasî sâmb, Karioto yan gâtje. Yamâ Satanje emelâk yâkât biwiñan kioñmu Yesu betjehen kioñbuap yakât biwiñe kalop. ³ Yawu gârâmâ Yesu âwânanje wâtje warjmâ hângângumu ge wuân me wuân otbuapgât dop tatbangiop yakât nângâop. Yawu gârâmâ umatje tetewangimu yakât kakñan âwânahâlen âwurem yâhâwuap yakât gurâ nângâm manmanje ki alilop. ⁴ Yawu otmâ nenje bukulpnenje yengât nângâm hoj bayinginehât Yesuje nem tatbin yapâ uk sâmb yahatmâ sângum kâlep mânunjahop ya tuhum pilâm kerej âlâ mem pânjan kepeiop. ⁵ Yawu otmâ yahatmâ to mem kondoân gâiop. To gâim katmâ nen hoj bawalipje konok konok kâinenje piriningiop. Pirimâmâ kerej meningiop. ⁶ Yawu otmâ, Simon Petoro yâkât kâinje piriwangiwe sâmb otmu yakât Petoroje nângâmu umatje otmu yuwu sâmb ekuop. “Kutdâ, girawuhât otmâ kâine piriwe sâmb oat? Pilâhât nanjan.”

⁷ Sâmbu sâop. “Wongât kâihe pirihihian yakât ki nanjat. Hâmbâi mâne gâmâ topje nângârâ keterakbuap.”

⁸ Sâmbu sâop. “Gâmâ kâine ki piri. Kâmbukje, pilâ.”

Sâmbu sâop. “Nâje kâihe ki piriwom yamâ gâ nâ pilânekâm gikiâk manbuatgât nanjan.”

⁹ Sâmbu sâop. “Bâin, âlepje gâje pirinekbe sâmb oat gârâmâ kâine konohâk ki piriwuat. Gâje bâtne otmu senne hâmene ya orowâk pirinekbuatgât nanjan.”

¹⁰ Sâmbu sâop. “Yen kerekje omoñânâk piriaksaihât salehâk tai. Yawu gârâmâ mâtâp tâlim takai yakât otmâmâ kâiyenje konok pirian. Yawu gârâmâ yen tai yu osetyeñan gâtje âlâmâ salehâk ki mansap.” Yawu sâop. ¹¹ Yurasije ikje betjehen kioñbuap yakât nângâm sâop.

¹² Otmu kâiyenje ya kerehâk pirim pesuk pilâm sângumje holañmâ kalop ya yâhâpje mem mânunjahop. Mânunjakmâ gewâkñan ge tatmâ yuwu sâmb eknongop. “Yiwereje kâiyenje piriyeñan yukât topje nângâñetâ keterahâkgât yuwu sâmbune nângâñet. ¹³ Yeñeâmâ “Patonenje” me “Kutdânenje” sâmb nohonmai. Nâje yengât kunyerje manman yakât nohonmai ya nângâmune ârândâñ oap. ¹⁴⁻¹⁵ Yawu gârâmâ nâje kunyerje oan yakât otmâmâ yeje hoj bawangiakmâ mannomaihât dop kum kâiyenje pirian. Yakât otmâ yengu towat tiripyongoan yuwuâk otmâ mannomai. ¹⁶ Yakât yuwu sâmbune nângâñet. Yeje hoj banihim mansai. Yakât otmâ kutdâlipne mannomaihât dop ki tap. Yawu gârâmâ nâje hoj hângânyongomune nâhât tem lâum mannomai. Yawu otjetâ amuteñan manbomgât dop bia. ¹⁷ Yakât nângâm sâp yiwereje yu hoj bayingian yakât dopjeâk hoj bawangiaknomai. Yawu otnomai yanâmâ Anitâje nângâmu ârândâñ otmu biwi heroje mannomai.

Yesuje ikje betjehen Yurasije kioñbuap yakât sâop.

¹⁸ Nâmâ biwiyenjahât topje nângâm tem lâunihim manjetgât meyekmune mansain. Yawu gârâmâ kerek yengât ki yan. Miti pepaen den âlâ yuwu tap. “Bukene lau konok niait yayeâmâ mem purik pilânehop.” Den yawu tap yakât bonje teteâkgât yen tai yu osetyeñan gâtje âlâje mem bâlenekbuap. ¹⁹ Nâje sâp yiwereje yu den ekyongoan yukât bonje tetewe sâmb oap. Tetemu ekmâ yan Anitâ orop dopnetje konohâk oap yakât topje ekmâ nângâm hengengunomai. ²⁰ Yakât yuwu sâmbune nângâñet. Lohimbi âlâ me âlâje buku otnihimai yañe nâ otnihian sâmb yan awoñne hângânnohomu gewan yâk otbangimai. Yawu gârâmâ nâje yawuâk hângânyongomune arinjetâ buku otyinginomai. Yawu otyinginomai yañe yen otyingian sâmb yan nâ otnihinomai” Yawu sâop.

Yurasije Yesu betjehen kioñbuapgât sâop

(Mataio 26:20-25 Mareko 14:17-21 Luka 22:21-23)

²¹ Yesuje yawu sâmb biwiñe umatje otmu yuwu sâop. “Bulâñanâk ekyongomune nângâñet. Yen tai yu osetyeñan gâtje âlâje betnehen kioñbuap.” ²² Den sâop yamâ âlâhât sâop ya ki nângâmunje teteop. ²³⁻²⁴ Yâhâ nâ otmu Yesu biwinetje hikuakmâ

konohâk olopgât nâmâ yâk hâlâhâmâ tatban. Yakât otmâmâ Petoroŋe senŋarjak otmu ândâp katmune halowângen eknohom sâop. “Ya ekum ehâ. Yu âlâhât yap?” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâm eknohomu nângâm nâŋe Yesu yuwu sâm âikuwan. “Bâe, gâ yat yamâ âlâhât yat? Ya sârâ nângâwe.” ²⁶ Âikumune sâop. “Sot mem motokmâ wajmune nembuap yakât yan.” Yawu sâm sot mem motokmâ Yurasi wajmu miop. ²⁷ Miop yanâk Satanne biwîjan kioŋop. Biwîjan kioŋmu yanak Yesuŋe nângâm yuwu sâm ekuop. “Gâ yiwereŋe yu me ya otbehât nangat. Ya âlepŋe otbuat.” Yawu sâop. ²⁸ Yesuŋe Yurasi yawu sâm ekuop yakât topŋe bukuliŋŋe ki nângâwi. ²⁹ Yâhâ Yurasiŋe nengât tewetsenŋe galemŋum manminiop. Yakât otmâ bukuliŋŋe nombotŋe yuwu nângâwi. “Yurasiŋe tewetsenŋe mem ari sot puluhuâkgât Yesuŋe ekuap,” yawu nângâwi. Yâhâ nombotŋeâmâ “Yurasiŋe tewetsenŋe sâlikum nombotŋe hârem lok umburuk mansai ya yîngiâkgât ekuap,” yawu nângâwi. ³⁰ Yesuŋe sot mem motokmâ wajmu miop yanâk Yurasiŋe yahatmâ pilânenekmâ ariop.

Biwinenŋe kepeiakmâ buku orangim mannom.

³¹⁻³² Yurasi gem arimu Yesuŋe yuwu sâm eknongop. “Anitâŋe nâ lok bulâŋe hângânnohomu gewan yakât topŋe lohimbi kerekŋe nângâm heŋgenŋetgât kulem âlâ nâhâlen tetewuap. Tetemu lohimbi dondâŋe ekmâ nângâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu mepaeneknomai. Yâhâ nâŋe Anitâhât tem lâumune kulem tetemu ekjetâ ewe membe otmu yanak Anitâ mepaenomai.

³³ Bukulipne, emelâk Parisaio ekyongowan ya yawuâk ekyongomune nângâŋet. Sâp kâlêp ki otmuâk pilâyekmâ ariwom. Yawu gârâmâ ariwom yan gurâ yeŋe arinomaihât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ pânneknomai yamâ ki neknomai. ³⁴ Yawuhât den âlâ yuwu ekyongomune lâum mannomai. Nâŋe biwinaŋe kepeiyeckmâ mansan yakât dopŋeâk yengu biwiyeŋe kepeiakmâ buku orangim mannomai. ³⁵ Yawu orangim mannomai yanâmâ yeŋe nâhât hoŋ banihim mansai yakât yen yekmâ nângâyîngim heŋgenŋumai.” Yawu sâop.

Petoroŋe Yesu betguwuap yakât Yesuŋe sâop.

(Mataio 26:31-35 Mareko 14:27-31 Luka 22:31-34)

³⁶ Yesuŋe yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâm âikuop. “Kutdâ, gâ wosaken ariuwat?”

Sâmu sâop. “Yen pilâyekmâ arimune watneknomaihât dop ki tap. Yawu gârâmâ hâmbâi sâp âlâenâmâ nâhâlen torokatnomai.” Yawu sâop.

³⁷ Sâmu sâop. “Kutdâ, wongât gâ orop ki arinom yat? Yâhâ kasaliŋŋe gohoŋetâ mumbuat yamâ nâ orowâk notgonomaihât nanggan.”

³⁸ Sâmu sâop. “Bukune, yuwu sâmune nângâ. Gâŋe nâ betnohom topne kurihiuwat. Betnohorâ kalimbuŋe otmu gokorok isewuap.” Yawu sâop.

14

Yesuŋe himbimân kawenenŋe heŋgenŋuwuap yakât sâop.

¹ Yesuŋe torokatmâ yuwu sâm eknongop. “Nâŋe pilâyekmâ ariwom yakât ki nângâm ketet otnomai. Yeŋe Anitâ tihit tihit ambohâhâlen biwiyeŋe kepeim manmai yakât dopŋeâk nâhâlen gurâ biwiyeŋe kepeim mannomai. ² Awoŋe tatmap yan emet biwiŋe dondâ tap. Yawu ki tap mâne, nâŋe emelâk yakât sâm tetem ekyongombâm. Nâ in ki ariwom. Yeŋgât kawe memune yan ari tatnomaihât ariwom. ³ Ari kaweyenŋe heŋgenŋum yanâmâ âwurem taka meyekmune nâ orowâk ari mannom. ⁴ Yâhâ nâŋe Anitâhât tem lâum âi sâm nihiop ya tuhum metem âwurem yâhâwomgât mâtâp ya emelâk ekyongowan.”

Yesuhâlen biwinenŋe kepeinom otmuâmâ Anitâhâlen yâhânom.

⁵ Yawu sâmu bukunenŋe âlâ, kutŋe Toma sâm, yâkŋe yuwu sâm âikuop. “Kutdâ, gâ wosaken ariuwat ya ki nanggain. Yakât otmâmâ nengu mâtâp girawu ya watmâ gâhâlen takanom?”

⁶ Sâmu sâop. “Nâ ninak Anitâhâlen arinomai yakât mâtâp oan. Otmu Bulâŋe Ambojeâmâ nâ mansan. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâ Anitâhât den ekyongomune

nângâjêta bulâje otmu nâhâlen torokatmâ mannomai yeje manman kârikrijan mannomai. ⁷Yeje nâhât topne nângâm metewi mâne Awoŋnahât topje emelâk nângâmbâi. Yawu gârâmâ sâp yupâek nâ nekmâ nângânômai yamâ Awoŋnahât topje nângâm heŋgegunômai.” Yawu sâop.

⁸Yawu sâmu Pilipje sâop. “Kutdâ, awoŋnenje tiripnongorâ eknehât nanŋain. Ekmunje biwinenje huruŋ sâwuap.”

⁹Sâmu sâop. “Pilip, yenâmâ nâ orop sâp kâlep manmâ gain. Yakât otmâ girawuhât otmâ nâhât topne ki nanŋat? Anitâ orop dopnetje konohâk oap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâje nâhât topne nanŋap yamâ Awoŋnahât topje gurâ nanŋap. Topnetje yawu tapgât wongât “awoŋnenje tiripnongorâ ekne” sâm eknohoat? ¹⁰Nâmâ Awoŋ orop biwi nângân nângânnetje hikuakmâ dop konohâk otmu tatmait yakât topje nanŋat.” Yawu sâm ekum yuwu sâm eknongop. “Nâje den ekyongoman yuâm nine engatneâk me ninahâlâk otmâ ki sâman. Awoŋ orop biwi nângân nângânnetje konohâk otmâ tatmait. Yakât otmâ yâkne mâmâje otnihimu yâkât wâtŋan kinmâ kulem topje topje mem gaman. ¹¹Yawu gârâmâ Awoŋ orop biwi nângân nângânnetje hikuakmâ konohâk tatmait ya nângâjêta bulâje olâkgât nanŋan. Ya nângâjêta ki bulâje otbuap otmuâm kulem topje topje mem gamune ekmai yakât nângânômai yanâmâ netgât nângâjêta bulâje otbuapgât nanŋan. ¹²Bulânâk ekyongomune nângâjête. Awoŋnaje mâmâje otnihimu yâkât wâtŋan kinmâ âi memune bulâje tetemap. Yakât otmâ Awoŋnahâlen âwurem yâhâwom yanâmâ âi bulâje pato tetemu eknômai. Dop yawuâk lohimbî âlâ me âlâje nâhâlen biwiyenaje kepeim manjêta mâmâje otyingiwom. Yawu otyingimune nâhât wâtŋan kinmâ âi meŋjêta bulâje tetewuap. ¹³Awoŋnahâlen arimune yan yeje biwiyenaje nâhâlen kepeim yu me yakât ulitnohomai yamâ âleŋje nângâyingiwom. Nângâyingimune bulâje tetemu lohimbîje ekmâ Awoŋne mepaenômai. ¹⁴Yakât yâhâpje sâmune nângâm heŋgegunje. Yeje nâhâlen biwiyenaje kepeim yu me yakât ulitnohonômai yamâ âleŋje nângâyingiwom.

Wâtgât mâmâjahât Heak gewuap yakât Yesuje sâop.

¹⁵Yeje nâhâlen biwiyenaje kepeim mannomai yakât bonje yamâ nâhât tem lâum mannomai. ¹⁶Yawu manjêta nâje Awoŋne ulitgumune yâkne ikje Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge mâmâje otyingimu yâkât wâtŋan mannomai. ¹⁷Yâhâ yeje yâkât wâtŋan mansai. Yakât otmâ yeje yâkât topje nanŋai. Yâhâ hâmbâi yâkne biwiyenaje ge mâmâje otyingiwuap. Lohimbî biwiyenaje pâlâmje otmâ belângen mansaije yâkât topje ki nanŋai. Yakât otmâmâ ya yengâlen ki ge mâmâje otyingiwuap.

¹⁸Nâ yiwerenje pilâyekmâ ariwoman. Yâhâ yen mandu yawu otmâ manmahât nâje âwurem gewom. ¹⁹Yâhâ pilâyekmâ yâhâwom yakât kakrijan lohimbî biwiyenaje pâlâmje otmâ belângen manmaiŋe âlâkuâk ki neknômai. Yawu gârâmâ yenâmâ âlâkuâk neknômai. Otmu nâje mumuŋambâ yahatmâ manman kârikrijan manmâ yâhâwom. Yakât otmâ yeje gurâ mumuŋambâ yahatmâ nâhâlen torokatjêta orowâk manmâ yâhânom. ²⁰Yâhâ mumuŋambâ yahatbom yanâmâ nâ Awoŋ orop biwi nângân nângânnetje hikuakmâ konohâk tatmait yakât topje yeje nângâm heŋgegunômai. Otmu yen orop biwi nângân nângânnenje hikuakmâ konohâk mansai ya gurâ nângâjêta keterakbuap.

²¹Lohimbî âlâ me âlâje nâhâlen biwiyenaje kepeim manmai yamâ nâhât den nângâm tem lâunihimâi. Otmu nâhâlen biwiyenaje kepeim mannomai yamâ Awoŋnaje wawaeyekmâ tihityenaje otbuap. Otmu yeje nâ orop konohâk otjêta yanâmâ nâje biwiyenaje gemune topne nângâm heŋgegunômai.” Yawu sâop.

²²Yawu sâmu Yurasi Simon nanje yâkât nambenaje yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, sârâ nângâwe. Biwinenje gâ orop kepeikmâ konohâk otmu yan biwinenjan gerâ topge nângâm heŋgegunom. Yâhâ wongât otmâ lohimbî belângen mansai ya yengât biwiyenjan ki gerâ topge nângânômai?” Yawu sâop.

²³Sâmu sâop. “Lohimbî âlâ me âlâje nâhâlen biwi nângân nângâyienaje kepeim manmaiŋe nâhât denne nângâm lâumâi. Lohimbî yawuya Awoŋnaje wawaeyekmâ tihityenaje otmu net orowâk manmâ yâhânomâi. ²⁴Yâhâ lohimbî âlâ me âlâje biwi nângân

nāngānyeraje nāhālen ki kepeim manmaiye nāhāt den ki lāumai. Yāhā nāje den kāsikum yingim gaman yuāmā nine engatneāk otmā ki kāsikum yingiman. Awoṅnaje sām nihioṅ ya kāsikum yingiman. ²⁵ Yāhā sāp yiwerenje yu pilāyekmā yāhāwom yakāt topṅambāek ekyongoan. ²⁶ Yawu gārāmā pilāyekmā yāhāmune yakāt kakṅan Awoṅnaje ikṅe Wātḡāt māmānjāhāt Heak hāngāngumu ge nāhāt āi torokatmā tātāem māmāje otyingimu nāje den kāsikum yingiminiwan ya bunewāk nāngājetā keterak yingiwuap.

²⁷ Nā pilāyekmā yāhāwomān. Biwiyenje itoṅ galaṅ otmapḡāt biwi sānduhān katyeksan. Otmu lohimbī belāngen manmaiye yen biwi sānduhān katyekne sām otnomai yamā imbiāk otnomai. Yākṅe otnomai yawu ki otbom. Nājeāmā yen orowāk manmā biwi sānduhān katyekmune yanāk manmā yāhānomai. Yakāt nāngām ki gorāyingiāk. ²⁸ Emelāk yuwu sām ekyongoan. “Nā pilāyekmā yāhāwom. Hāmbāi māne āwurem gewom.” Ya nangai. Yāhā yeje nāhālen biwiyeraje kepeim mansai māne nāje Awoṅnahāt sātgāt āi tuhum pesuk pilām yākālen āwurem yāhāwom yakāt nāngām heronje nāngāmbāi. ²⁹ Nāje yiwerenje den ekyongoan yukāt bulāje tetemu eknomai. Tetemu ekmā yan topṅe nāngām hengeṅgunomai. ³⁰ Yiwerenje manman bālejahāt amboṅaje hoṅ bawalipṅe hāngānyongomu taka meneknomai. Yakāt otmā nāje yen orop den kālep huhunomḡāt sāp bia. Yamā benje manman bālejahāt amboṅe yakāt amutgen ki mansan. ³¹ Yawu gārāmā nāje Awoṅnahālen biwinaje kepeim yākāt amutgen manman ya lohimbī kerekṅe nāngājetḡāt Awoṅnahāt tem lāuwāngiman. Lāuwāngim umatṅe tetenihiwuap yu ki tetenihiāk sām ki ulitḡuwom. Yakāt otmāmā yahatṅetā arine.” Yawu sāop.

15

Yesuṅe wain tākṅan hāum ikṅahāt topṅe sāop.

¹ Yesu ikṅan hāum yuwu sām eknongop. “Nā wain tākṅe yan hāum ninahāt topne sām ekyongomune nāngājet. Nāmā wain topṅe yawuya. Yāhā yenāmā wain kele awatṅe yawuya. Yāhā Awoṅneāmā wain kalam yakāt amboṅe yawuya. Ikṅahāk wain bulāje kiṅṅitṅe orowāk kinākgāt hārātṅe kum hengeṅgumap. ² Yāhā awatṅe ālāhāt bonṅe ki kinmap yamā Awoṅnaje hārem panmu hālālāṅ sāmāp. Yāhā awatṅahāt bonṅe kinmap yamā bonṅe kiṅṅitṅe orowāk kinākgāt hārātṅe kum hengeṅgumap.

³ Yakāt dopṅeāk nāje den kāsikum yingim gaman ya nāngājetā bulāje otmu biwiyeraje nāhālen torokatmai. ⁴ Nāhālen torokatṅetā biwinenṅe hikuakmā konohāk otmu nāhāt wātṅan manmā yāhānomai. Yakāt torokatmā hāum sāwe. Wain awatṅe pak sām gewuap otmuāmā yan bonṅe ālā ki kinbuap. Yakāt dopṅeāk yeje nāhālebā dāiakmā mannomai yanāmā bonṅe yeṅgālen ki tetewuap.

⁵ Nājeāmā wain topṅe yakāt dop oan. Yāhā yejeāmā wain kele awatṅe yakāt dop oai. Gārāmā yeje nāhālen torokatṅetā orowāk mannom yamā yeṅgālen bonṅe āilonḡo tetewuap. Yāhā yeje nā pilāneknomai yamā yeṅgālen bonṅe ālā ki tetewuap. ⁶ Yāhā wain awatṅe ālāje bonṅe ki tetewuap yamā hārem panmu hālālāṅ sāwuap. Hālālāṅ sāmū kālāwān uṅetā sewuap. Yakāt dopṅeāk lohimbī ālā me ālāje pilāneknomai yamā Awoṅnaje panyekmu hem nāpumān ge kionṅetā kālāpṅe seyekbuap. ⁷ Yāhā yeje nāhāt den lāum manṅetā biwinenṅe hikuakmā konohāk otbuap yan yeje yu me yakāt ulitnohonomai yamā ālepṅe nāngāyingiwom. ⁸ Yeje nā orop manmā tem lāunihinomai yanāmā yakāt bonṅe manman āilonḡo yeṅgālen tetewuap. Yeṅḡāt manman tetemu lohimbīje yekmā nāhāt hoṅ bawalipṅe sām Awoṅne mepaenomai. ⁹ Yāhā Awoṅnaje wawaenemā tihitne otmā gap yakāt dopṅeāk nāku yawuāk wawaeyekmā tihityeṅe otmā gan. Yakāt otmāmā ki betnohonomaihat nangan. ¹⁰ Nāje Awoṅnahāt tem lāum manmune yaṅak yākṅe biwinaje kepeinekmā gamap. Yakāt dopṅeāk yeje nāhāt tem lāum mannomai yanāmā nāku yawuāk biwinaje kepeiyekmā yāhāwom.

¹¹ Yeje nāhāt den nāngām biwiyerjan katmā heronje kakṅan manṅetḡāt nāje ninan hāum ekyongoan. Yakāt otmā tem lāunihim mannomai. Yanāmā yeṅḡāt nāngām nāku yawuāk biwi hero nāngāyingiwom. ¹² Yāhā den ālā yuwu sām ekyongomune lāum manṅetḡāt nangan. Nā orop biwinenṅe kepeiakmā konohāk otmu buku orangiain yakāt

dopneak yengu yawuak biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu buku orangim mannomai. ¹³ Yâhâ lok âlâ me âlâne buku âlâhât tep âlep nângâwangim sârererjetâ yakât yongonjetâ munomai yuje buku orotgât mâtâp âlâlâ kerek wangiap. ¹⁴ Otmu yeje nâhât tem lâum mannomai yamâ nâhât bukulpne yawu mannomai.

¹⁵ Yâhâ lok kunje âlâne ikne biwiñan den tatmap ya hoñ bawalipne ki ekyongomap. Yawu gârâmâ Awoñnaje den eknohopap yamâ nâne kerehâk ekyongom gan. Yawu otman yakât nângâm hoñ bawalipne ki sâyingiwom. Yamâ bukulpneak sâmune ârândâñ otbuap. ¹⁶ Yawu gârâmâ yeje ki menekbi. Nâne yen meyekmâ âi sâm yingim hângânyongomune arinomai. Ari lohimbî nâhât den pat âlepne ekyongonjetâ nângâñetâ bulâne otmu manman kârikñan mannomai. Yakât otmâ yeje wuân me wongât nângâm nâhât wâtñan kinmâ Awoñne ulitgunomai yamâ âlepne nângâyingiwuap. ¹⁷ Yakât den emelâk yan ya yâhâñe sâmune nângâñet. Yeje biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmâ buku orangim mannomai.

Lohimbî belângen manmaiñe Yesuhât komot yengât hâkâñ otmai.

¹⁸ Lohimbî belângen manmaiñe kasa otyinginomai yanâmâ ki pârâk pilânomai. Kândikum emelâk nâ kasa otnihiwi yawuak yengât kasa otyinginomai. ¹⁹ Yâhâ orotmeme bâleñe otmâ mansai ya yengâlen torokatmâ yawuak otmai mâne buku otyingimbâi. Yawu gârâmâ yenâmâ emelâk nâne nine pat kuyingim meyekmune nâhâlen torokatbi. Yawu torokatbi yakât otmâ lohimbî yaje yengât hâkâñ otmâ mem ge katyekne sâm otmai.

²⁰ Nâne emelâk den yuwu ekyongowan ya biwiyenjan katmâ nângânomai. Lohimbîñe lok kunje otmu yakât hoñ bawalipne yamâ kapam dop konohâk yongom hâhiwin yinginomai. Yawu gârâmâ nâ mem âlâlâ tuhunekmâ hâhiwin nihim mansai yakât dopneak yen yawuak mem âlâlâ tuhuyeknomai. Yâhâ lohimbî nombotñaje nâ buku otnihim denne nângâmai mâne yen gurâ yawuak lohimbî nombotñaje buku otyingim denyenje nângâmbâi. ²¹ Lohimbî belângen mansaiñe Awoñnaje hângânnohomu gewan yakât topne ki nanñai. Topne ki nanñai yakât otmâ yen gurâ kasa otyingim mem âlâlâ tuhuyeknomai. ²² Yawu gârâmâ nâne hânân yu ki ge Awoñnahât topne ekyongowan mâne yâkne betnihimbâi yakât tosa ki membâi. Yamâ tosa mîai yakât âlâ me âlâhâlen gâitmâ tâwâyeknomaihât dop âlâ ki otbuap. ²³ Yawu gârâmâ lohimbî âlâ me âlâne nâhât hâkâñ otmâ betnihim manmai yaje nâ otnihian sâm Awoñne otbangimai. ²⁴ Yakât torokatmâ sâwe. Nâne hohetyenjan manmâ kulem topne topne ki orotñe ya mewan mâne ki ekñetâ tãñât otmu tosa membâi. Yawu gârâmâ kulem meman ya ekmai yamâ Awoñnâit betnitgim mansai. ²⁵ Yawu gârâmâ yengât miti pepaen den âlâ tap yakât bonñe teteâkgât yawu oai. Den ya yuwu tap. “Lokñe imbiâk kasa otnihiai.” Den yawu tap.

²⁶ Nâmâ hâmbâi Awoñne ekumune ikne Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu gewuap. Ge lohimbî biwiyenjan kioñmu nâhât den pat âlepne nângâñetâ bulâne otbuap. ²⁷ Otmu yenâmâ nâ orowâk manmâ âi topne katmâ gain yakât mem hewewerñe tuhuyekmu nâhât den pat âlepne sâm hañ tuhunomai.”

16

¹ Yesuñe den âlâ yuwu sâm eknongop. “Lohimbî belângen manmaiñe mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yinginomai yanâmâ ekmâ ki pârâk pilâm betnihim biwiyenje âlâhâlen katmaiñât den yu ekyongoan. ² Yakât torokatmâ sâwe. Lohimbîñe yengât hâkâñ otmâ miti emetñambâ kewilâyekñetâ ge yaehen mannomai. Yâhâ hâmbâi mâne belângen mannomai yaje Anitâhât sâtgât oain sâm yongonjetâ munomai. ³ Yamâ Awoñ orop netgât topnetñe ki nângâm hengengum mem âlâlâ tuhuyeknomai. ⁴ Yâhâ emelâk yakât ki ekyongowan. Yawu gârâmâ pilâyekmâ ariwoman yakât emet inânñan den yu ekyongoan. Arimune yenñiâk tatñetâ mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ den ekyongoan yu nângâm mannomai.

Wâtgât mâmâñahât Heakgât nep

⁵ Nâmâ hângânnohomu gewan yâkâlen purik sâam âwurem yâhâwom. Yawu gârâmâ yengâlen gâtje âla me âlâne nâhât topje girawuhât yâhâwuât sâam ki âinohomai. ⁶ Nâne katyekmâ yâhâwom sâamune nângâjetâ biwiyenje umatje oap.

⁷ Bukulipne, bulânjanâk sâamune nângâjet. Nâne ki pilâyekmâ âwurem yâhâwom mânêamâ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakje ki ge mâmâne otyingiwuap. Yawu gârâmâ pilâyekmâ âwurem yâhâwom yanâmâ hângângumune ge mâmâne otyingim biwi sânduhân katyekbuap. ⁸⁻⁹ Gem yan lohimbije nâhâlen biwiyenje ki kepeim tosa otmai ya engatyenan gemu nângâjetâ keterakyingiwuap. ¹⁰ Otmu Anitâne lohimi yekmu ârândân olâkgât âi sâam nihop ya tuhum tij pilâm katyekmâ âwurem yâhâwom yakât topje gurâ nângâm henggunomai. ¹¹ Otmu Anitâne manman bâlenjahât amboje sâam hârewangim mem ge kalop yakât nângâjetâ keterakbuap. Yawu nângâm henggunom nâhâlen biwiyenje kepeim mannomai.

¹² Nâne sâp yiwerenje den umatje topje topje tap ya kâsikum yingimbâm. Yamâ yiwerenje yakât topje nângânomaihât dop bia. ¹³ Hâmbâi mânê Anitâne ikje Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge den bulâne ekyongomu nângânomai. Yawu otmu yakât topje nângâm henggunomai. Yâkneâmâ ikje engatjeâk ki watmâ ekyongowuap. Anitâhât den ya konohâk ekyongom mâmâne otyingimu yu me ya tetewuap ya ekmâ topje nângâm henggunomai. ¹⁴ Yâhâ lohimi nine pat mannomai ya yengât biwi nângân nângânyenje mem kusânyingimu nâhât topne nângâjetâ keterakyingiwuap. Nângâjetâ keterakyingimu nâhât nângâjetâ yahatmu mepaeneknomai. ¹⁵ Otmu den bulâne Awoñnahât nângân nângânjan tap ya eknohomap. Yawu eknohomu yarjak nâku yawuâk Wâtgât mâmâjahât Heak ekumune topje sâam tetem ekyongowuap.

Yesuhât hoñ bawalipñaje engat hako sâp kâlep ki nângâwi.

¹⁶ Nâ yen orop sâp kâlep ki mannom. Pilâyekmâ yâhâwom. Manmâ sâp kâlep ki otmuâk âwurem gewom.” ¹⁷ Yesuje yawu sâam eknongomu nângâm pâpguwin. Nângâm pâpguw nenjahâk yuwu sâam alahu gulahu otbin. “Yamâ girawuhât yawu yap. “Nâ pilâyekmâ Awoñnahâlen yâhâmune ki neknomai.” Otmu “pilâyekbom ya kâlep ki otmuâk âwurem gemune neknomai.” yawu yap. ¹⁸ Yawu yap yamâ topje girawuhât otmâ yap?” sâam yakât topje pâpguw alahu gulahu otbin.

¹⁹ Yawu sâam alahu gulahu otmâ yakât Yesu âikune sâam otbin. Yawu nângâmunje biwinnenje ekmâmâ yuwu sâam eknongop. “Nâne pilâyekmâ yâhâwom gârâmâ sâp kâlep ki otmuâk âwurem gewom,” yawu ekyongomune nângâm biwi yâhâp otmâ topjahât âinohone sâam oai. ²⁰ Yakât yuwu sâam ekyongomune nângâjet. Nâne pilâyekmâ ariwom yan nâhât isem engat hako nângânomai. Engat hako nângânomai yanâmâ lohimi belângen mansaije kândâtyenje kuwiknomai. Otmu yengât biwi nângân nângânyenje umatje otbuap yamâ sâp kâlep ki otbuap. Yakât kakñanâmâ âlâkuâk herenje pato nângânomai. ²¹ Den yukât topje nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâamune nângâjet. Imbilipnenñaje naom mene sâam hâliliakmâ tatmâ memai. Otmu naom ya kioñmu yan hâkyenje sânduk sâamu herenje pato nângâm yakât kakñan hâhiwin nângâmai ya nelâmyongomap. ²² Yakât dopñeâk nâne pilâyekmâ arimune engat hako nângânihinomai. Otmu sâp kâlep ki otmuâk âwurem gemune nekmâ tepyeje sânduk sâamu herenje pato nângânomai. Herenje nângâjetâ lok âla me âlâne yâhâpñe engat hakoân ki katyeknomai. ²³ Yâhâ sâp yan nine topne ki nângâm pâpgunomai. Yakât otmâ âi pâi ki tuhuneknomai. Den bulânjanâk sâamune nângâjet. Yeje biwiyenje nâhâlen kepeim wuân me wongât nângâm awoñne ulitgunomai yamâ âlepñe nângâyingiwuap. ²⁴ Yamâ emelâk âi topje katbin yapâek yeje wuân me wuângât awoñne ki ulitgum garjetâ yu oap. Yâhâ sâp yiwerenje yupâek âlepñe nâhâlen biwiyenje kepeim awoñne ulitgum manñetâ nângâyingimu herenje kakñan manmâ yâhânomai.

²⁵ Nâne yu me yakât den âlâen hâum ekyongoman. Gâmâlâhâmâ awoñnahât topje ya nângâjetâ keterakbuapgât tñj tñjâk ekyongowom. ²⁶ Sâp yanâmâ nâhâlen biwiyenje kepeim awoñne tñj tñjâk ulitgunomai. Yakât otmâmâ nâne yengât kaweyenan kinmâ hilâm ârândân ki ulitgumom. ²⁷ Nâmâ âi topje ki katmâek awoñne orop embânâmbâek

tatmâ gam yarjak pilâm hânân yuân gewan ya nângâretâ bulâje otmu biwiyenaje nâhâlen kepeim mansai. Yawu mansai yakât Awojnaje wawaeyekmâ tihityeje otmap. ²⁸ Bulâjanâk nâ Awojnahâlembâ gewan. Yakât otmâ âi tuhûm pesuk pilâm âwurem yâhâwe sâm oan.” Yawu sâop.

²⁹ Yesuje yawu sâmu yuwu sâm ekuwin. “Yiwerejeâk eksain. Gâje den tâj tâjâk eknongorâ yakât topje tetemu nângâmunje âlepje oap. ³⁰ Gâje biwinnenje kerek ekmâ nângâmat. Yawu gârâmâ biwinnenjan tap yakât ki hâum pâpğumat. Yakât otmâ Anitâje hângâgohomu ge mansat yakât nângâmunje bulâje oap.” Yawu sâwin.

³¹ Sâmunje sâop. “Âlepje nâhât topje yiwereje nângâm biwiyenaje nâhâlen tinâk kepeim mansai. ³² Yawu gârâmâ sâp kâlep ki otmuâk kingityenjahât otmâ pilânekmâ tiok taok otmâ âlâhu kapijan kapijan arinomai. Arijetâ nâmâ niniâk ki tatbom. Awojne orowâk tatdom. ³³ Yawu gârâmâ yuwu sâmune nângâret. Yeje nâhâlen torokatjetâ biwi nângân nângânnenenaje kepeiakmâ konohâk otmu biwi sânduhân mannomaiahât den yu ekyongoan. Yeje yawu manjetâ lohimi belângen manmaiye mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ ki lohoteje otnomai. Yamâ nâje emelâk manman bâlenjahât amboje mem ge katmâ kunyeje pato mansan ya nângâm mannomai.”

17

Yesuje hoj bawalipje yengât nângâm Anitâ ulitguop.

¹ Yesuje den yawu sâm eknongom senje pak sâm himbimân ekmâ âwâje yuwu sâm ekuop. “Awoj, lohimiye neketâ yahatmu mepaeneknomaihât sâp tâlâhuap. Yawu gârâmâ gâje mâmâje otnihirâ tem lâuhihim mansan. Yakât otmâ lohimi kerek wawaeyekmâ tihityeje otbe sâm oat yakât bulâje ekmâ mepaehekmâ mannomai. ² Emelâk “Lohimi kerek yengât kunyeje otmâ manbuat” sâm âi nihion. Yakât otmâ emelâk lohimi yengât manman kârikjahât pat kuyingion yamâ biwiyenaje mem hewewerj tuhurâ nâhâlen torokatnomai yamâ yakât bulâje yingiwom. ³ Yâhâ manman kârikjahât topje yuwu. Gâ konok Anitâ bulâje tatmâ gamat. Otmu gâje tihityeje otbe sâm nâ hângânnohorâ gewan. Ya lohimiye nângâretâ bulâje otmu netgâlen biwiyenaje kepeim mannomai yamâ manman kârikje yingimune menomai. ⁴ Gâje âi sâm nihim hângânnohorâ gewan ya tuhûm pesuk pilâwom yanâmâ lohimi kingitje orowâkje ekmâ mepaeheknomai. ⁵ Awoj, embâjan hân himbim ki kândikyotgon yan biwinetje konohâk otmâ orowâk tatmâ gawit. Yawu gârâmâ himbim pilâm hân yuân ge mansan. Yakât otmâ sâp yiwereje yuâmâ gâhâlen âwurem gamune emelâk orowâk tatmâ gawit yawuâk orowâk tatmâ yâhârom.

⁶ Awoj, angoân lok kâiân konok yu lok bâleje yengâlembâ meyhon. Meyekdâ nâhâlen torokatjetâ gâhât topge sâm tetem ekyongoman. Ekyongom gamune yan nâhât tem lâum manmai. ⁷⁻⁸ Gâje den eknohon yamâ kerehâk sâm tetem ekyongomune nângâretâ bulâje otmap. Otmu gâje hângânnohorâ gewan ya gurâ yawuâk nângâretâ bulâje otmap.

⁹⁻¹⁰ Yawu nângâm nâhât âi torokatmâ tuhûm tin pilâm net orop mannongât mâmâje otyingihât nanjan. Mâmâje otyingirâ nâhât wâtnan kinmâ den pat âlepje ekyongonjetâ lohimi kingitje orowâkje nângâm mepaenekmâ mannomai. Yawu otmâ ya yengât nângâm ekgohoan. Yâhâ lohimi belângen manmai ya yengât ki ekgohoan. ¹¹ O, Anitâ Awojne. Topge ikjiâk tap. Tat tatge âlâ kândâkdâ tatmâ gaonjak tatmâ gamat. Otmu tatmâ yâhâwuat. Yiwerejeâmâ hoj bawalipne pilâyekmâ gâhâlen âwurem gawom. Yawu gârâmâ nâhât hoj bawalipne yuje yuân torokatmâ lok bâleje yengât hohetyeyan mannomai yamâ gâje mâmâje otyingim tihityeje otbuat. Mâmâje otyingirâ netje biwinetnaje konohâk otmap yakât dopjeâk lok yuje biwi konok otmâ mannomai. ¹² Yawu gârâmâ hoj bawalipne yu orowâk manmâ gain yuje pilânekmâ ari hiliwahomaihât mâmâje otyingim gaman. Yâhâ gâje mâmâje otnihimat yawuâk mâmâje otyingiman. Otmu miti pepaen den âlâ tap yakât bulâje teteâkgât bukuyeje âlâ oseteyenjan gâtje âlâje pilânenekmâ arap. Yâhâmâ hem nâpûmân ge hiliwahowuapgat pat mansap.

¹³ Yâhâ nâ gâhâlen gawoman. Yakât otmâ âi sârn nihion ya memune heronje nângâni-himat yakât doppeâk hon bawalipnaje nâhât âi torokatmâ tuhunomai yan heronje nângâyisingwom. Yakât toppe nângâm heronje kakran mannomaihât nâje senyerjan kinmâ den ekgohoan yu nanjai. ¹⁴ Yâhâ emelâk nâmâ himbimâmbâ ge gâhât den kâsikum yingimune nângâjetâ bulâje otmu orotmemeyeje bâleje bet pilâm nâhâlen torokatmâ himbimgât pat oai. Yakât otmâ lok bâlejanje ya yengât nângâm hâkâj otmâi. ¹⁵⁻¹⁶ Yâhâ nâhâlen torokatmâ himbimgât pat mansai. Yakât otmâ gâje mem dâiyekdâ pilâm gâhâlen yâhânetgât ki nanjan. Yawu gârâmâ Bâlejahât Ambonaje mem hilipyongomapgât mâmâje otyingihât nanjan. ¹⁷ Mâmâje otyingirâ orotmeme bâlejambâ keterakmâ gâhât den bulâje lâum manmâ yâhânomai. ¹⁸⁻¹⁹ Gâje argoânâk âi sârn nihim hângânnohorâ ge tem lâuhihim gâhât den pat âleppe ekyongom gan. Yakât doppeâk nâku âi sârn yingim hângânyongomune ari lohimi den pat âleppe yakât ekyongomai.

Yesuje ikje komolippe nengât nângâm Anitâ ulitguop.

²⁰ Awon, sâp yiwereje yuâmâ nâhâlen torokatmâ mansai ya yengâlâk ki sârn ulitgohoan. Hâmbâi lohimi dondâje nâhât den pat âleppe nângâjetâ bulâje otmu biwiyerje nâhâlen katnomai ya yengât ulitgohomune nângâ. ²¹ Awon, gâ orop biwi nângân nângânnetje kepeiakmâ konohâk oait. Yakât doppeâk lohimi yaje netgâlen biwiyerje kepeim konohâk otmâ mannomaihât nanjan. Yâhâ biwi konohâk otmâ mannomai yanâmâ lohimi belângen mansaije manmanyerje ekmâ yuwu nângânomai. “Anitâje Yesu hângângumu ge mâmâje otyingimu yanak biwi konok otmâ buku oranjimai.”

²²⁻²³ Otmu gâje hângânnohom mâmâje otnihirâ ge hohetyerjan manmune biwinetje konohâk otmait yakât toppe nângâm hengenjuai. Yakât doppeâk nâje hângânyongom mâmâje otyingimune nâ orop biwiyerje konohâk otmâ mannomai. Yawu mannomai yanâmâ lohimi hânjan kulemjan mansaije gâje wawaenekmat yawuâk wawaeyekmâ tihityerje otbe sârn nâ hângânnohorâ gewan yakât toppe nângâm hengenjunomaihât ulitgohoan.

²⁴ Awon, lohimiye biwiyerje nâhâlen katmai yamâ nâ orowâk himbimân tatnom yakât emelâk pat kuyingion. Otmu gâje embânjan hân himbim ki kândikyotgon yan biwihaje kepeinekâ gâ orowâk himbimân tatbisât yakât sârn nihion. Yakât otmâ pat kuyingion yakât bulâje tetemu himbimân net orowâk tatmâ mepaeneleknomaihât ulitgohoan.

²⁵⁻²⁶ Awon, lohimi belângen mansaije gâhât topge ki nanjai. Yawu gârâmâ nâjeâmâ gâhât topge nângâm lok yuje nâhâlen biwiyerje katmâ mansai ya ekyongomune tipeje nângâjetâ keteraksap. Yakât otmâ gâje wawaenekmâ hângânnohorâ gewan ya nângâm hengenjuai. Yâhâ nâje kulem membom yan gâje wawaeyekmat yakât toppe nângâm hengenjunomai.” Yawu sâop.

18

Parisaio yengât tembe lâulipyerje Yesu mewi.

(Mataio 26:47-56 Mareko 14:43-50 Luka 22:47-53)

¹ Yesuje yawu sârn âwâje ekumu pesuk sârn hon bawalippe nen menenekmu ba to tipeje âlâ, kutje Kitoron sârn, ya hâtikguwin. Ya hâtikum nak âlâ, kutje Oliwa, ya kambatje kâmetbi yan yâhâwin. ² Yâhâ emelâk manmâ gawin yan Yesuje menenekmu yan yâhâ tatmâ nângâminiwin. Yakât otmâ Yurasi kapi ya nângâop. ³ Yakât otmâ Yurasiye betjehen kionmâ Parisaio otmu hotom uminiwi ya yengât sâtgât otmâ tembe lâulipyerje dâiyekmu unam, tewet, kapamgât senje âlâlâ miakmâ balam saum nengâlen tohowi. ⁴ Toho mem tetenenekjetâ umatje yu Yesu kakran yâhâwuap ya emelâk nângâop yakât otmâ katnenekmâ gotyerjan ba yuwu sârn âiyongop. “Yen âlâhât pâinsai?” sâop.

⁵⁻⁶ Sârn sâwi. “Nenâmâ lok âlâ, kutje Yesu, yamâ Nasaret kapi ambonje yakât pâinsain,” sâwi.

Sâretâ sâop. “Lok yamâ nâ yu.”

Sârn Yurasi otmu orowâk takawije denje nângâm pârâk pilâm umutyerje arimu hânân ge pare iwi.

⁷ Yawu otmâ yâhâpne âiyongom sâop. “Yen âlâhât pâinsai?”

Sâmu yahatmâ kinmâ sâwi. “Lok âlâ, kutnje Yesu, yamâ Nasaret kapi amboje,” sâwi.

⁸ Sânetâ sâop. “Nâ emelâk ekyongoan. Lok yamâ nâ yu. Nâ pâinneksai yakât otmâ hoj bawalipne yu pilâyeknetâ yahatmâ arinetgât nanġan.” Yawu sâop. ⁹ Yawu sâmu yan den emelâk yuwu sâop yakât bulânje teteop. “Awoj, gâje lok yu mâmâje otyingirâ nâhâlen biwiyeŋaje kepeim mansai yu yeŋgât tihityeje otmune âlâ ki hiliwahoap.” ¹⁰ Yawu sâmu Petoŋje tewetnje mem yahatmâ hotom um manbi ya yeŋgât kunyeje manop yâkât hoj bawaŋe, kutnje Maiko sâmu, yamâ ândâpne nombot ya topŋambâek kârâm hâreop. ¹¹ Kârâm hâremu Yesuŋe ekmu bâlemu yuwu sâmu ekuop. “Yawu otdâ bâleap. Umatje yu tetenihimu sâtġum mumbomgât Awojŋaje mâtâp sâmu nihioŋ ya ki watbomgât narġat hâ? Âlânje yakât ki ekgoŋ?” Yawu sâop.

Yesu mem Anasihâlen ariwi.

¹²⁻¹³ Yesuŋe yawu sâmu ekumu Roma tembe lâu ya yeŋgât kunyeŋaje sâmu tembe lâulipne otmu Parisaio yeŋgât tembe lâulipyeŋaje Yesu mem bâteje sâhâm menduhuwi. Yawu tuhum mem lok sombo âlâ, kutnje Anasi sâmu, yâkât emelan yâhâwi. Anasi yamâ lok âlâ, kutnje Kaipa sâmu, yâkât lamatje. Yâhâ Kaipa yamâ hombaŋ yakât hotom uminiwi ya yeŋgât kunyeje pato manop. ¹⁴ Yawu gârâmâ Kaipaŋeâmâ nen Yura lohimi kerekne hiliwahomaingât Yesu konok mumbuapġat nânġâm papatolipnenje ekyongop.

Petoŋje Yesu betġuop.

(Mataio 26:69-70 Mareko 14:66-68 Luka 22:55-57)

¹⁵ Yâhâ Yesu mem Anasihât emelan yâhâŋetâ Petoŋ otmu bukenenje âlâjeâmâ Yesu watmâ ariowot. Yâhâ Anasiŋeâmâ bukenenje ya nânġawarġimâp. Yakât otmâmâ Yesu mem emelan yâhâŋetâ yawuâk watyekmâ betyeŋan yâhâop. ¹⁶ Yawu otmâmâ Petoŋeâmâ emet hawiŋan peke yakât hânġi hâlânġmâ kinop. Yawu gârâmâ bukuŋe Anasihât emelambâ ge hoj bawa imbi âlânje hânġi galemġum kinop ya ekumu hânġi hindâmu yanâk Petoŋo gurâ kâlehen yâhâop. ¹⁷ Kâlehen yâhâmu imbi yaŋe ekmdâ sâop. “Âo gâmâ Yesu hoj bawaŋim manmat. Yawu geksan.”

Sâmu sâop. “Yu yat yamâ imbiâk yat,” sâop.

¹⁸ Otmu sâp yanâmâ bâlâpne bâleŋe olop. Yakât otmâ tembe lâu nombotŋaje kâlâp urjetâ semu hoj bawa nombotje orowâk menduhuakmâ kâlâp nânġâm kinbi. Kâlâp nânġâm kinjetâ Petoŋje hohetyeŋan ga kinmâ kâlâp nânġâop.

Kaipaŋe Yesu âi pâi tuhuop.

(Mataio 26:59-66 Mareko 14:55-64 Luka 22:66-71)

¹⁹ Yesuŋe nen hoj bawalipne menenekmâ den kâsikum ningiminiop. Otmu otbin mewin yakât topje hotom uminiwi ya yeŋgât kunyeŋaje nânġawe sâmu âikuop.

²⁰⁻²¹ Âikumu sâop. “Wongât âinohoat? Kapi ambolipne orop miti emetŋan me opon kâmbukŋan yâhâ menduhuaknetâ den kâsikum yingim gaman. Otmu kapi tipi tapi tatmâ arap, me wosapâ me wosapâ kapi ambolipŋaje menduhuakmai yan lok senyeŋanâk kinmâ den ekyongom gaman. Nâmâ tik tik ki ekyongoman. Yakât otmâ nâ ekyongomune nânġâmâi ya âiyongorâ yâkne sânomai.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmu tembe lâu âlânje yahatmâ Yesu ândâpne huhum yuwu sâmu ekuop. “Gâmâ girawu otmâ hotom umai yeŋgât kunyeje ya nekamŋan yat?” Yawu sâop.

²³ Sâmu sâop. “Nâ den bâleŋe yan otmuâmâ yakât topje sârâ nânġawe. Nâmâ den âlepne yan. Yamâ girawuhât ândâpne huhuat?” Yawu sâop.

²⁴ Benje, Anasiŋe sâmu Yesu bâteje sâhâm menduhuwi ya ki holaŋmâek mem lamatje, kutnje Kaipa sâmu, yâkâlen dâim ariwi.

Petoŋje Yesu âlâkuâk betġuop.

(Mataio 26:71-75 Mareko 14:69-72 Luka 22:58-62)

²⁵ Yâhâ Petoŋo yamâ yawuâk kâlâp nânġâm kinop. Nânġâm kinmu lohimi orowâk kinbiŋe towatje ekmdâ nânġâmâmâ yuwu sâmu ekuwi. “Gâ gurâ Yesu orowâk manmat, yawu geksein.” Yawu sânetâ topje kurihakmâ “Nâ bia,” sâmu irelahop.

²⁶ Sâmu hotom umai ya yengât kunyerjahât horj bawa âlâhât ândâpne Petoroŋe kârâm hâreop yakât hep torehenne âlâ orowâk kinbiŋe Petoro ekmâ yuwu sâop. “Bulâŋanâk Yesu mi ai yan gâ orowâk kinjetâ yeksan.” Yawu sâm ekuop.

²⁷ Yawu sâmu “nâ bia” sâm irelahop. Irehlakmu yanâk gorok isiop.

Yesu mem Pilatohâlen ariwi.

(Mataio 27:1-2,11-14 Mareko 15:1-5 Luka 23:1-5)

²⁸ Otmu Yesu mem Kaipahât emelan arijetâ yan mumbuapgât den sâm hârewaŋgiwi. Otmu emet harj sâmu emelambâ mem ge Roma lok yengât kiap âlâ, kutŋe Pilato sâm, yâkât emelan ariwi. Yawu gârâmâ Tihit tihit hombaŋ yan lama gâim um neminiwi sâp yan lohimbijne angoân pâku lohimbijne yengât emetyeŋan yâhâmai sâm samut katbi. Yakât otmâ Yesu mem ari Pilatohât emet umbiŋan kinbi. ²⁹ Emet umbiŋan kinjetâ Pilatoŋe emelambâ ge yuwu sâm âiyongop. “Lok yuâmâ wongât nâhâlen mem takai?”

³⁰ Âiyongomu sâwi. “Lok yuŋe otmu bâleap. Yâhâ ki otmu bâleap mâne wongât yuwu mem takambâin.” Yawu sâwi.

³¹ Sâŋjetâ sâop. “Yeŋe girawu otbaŋginom nanŋai ya âleŋe yeŋe girem den watmâ otbaŋginet.” Yawu sâop.

Sâmu sâwi. “Emelâk mumbuapgât den sâm hârewaŋgiain. Yawu gârâmâ nenŋe lok âlâ kumunŋe mumbuapgât mâtâp maŋuningiwi. Yawuhât otmâ gâŋe konok sâm hârewaŋgirâ mumbuapgât gâhâlen mem takain.” Yawu sâwi.

³² Yâhâ angoânâmâ Yesuŋe “Nohom howanân kânâŋgâneknomai,” sâop yakât bonŋe teteâkgât Yura nengât kunlipnenŋeŋe Yesu mem Pilatohâlen ariwi.

³³ Bâiŋ, yawu sâŋjetâ Pilatoŋe purik sâm emetŋan yâhâ Yesuhât sâmu mem ganjetâ yuwu sâm âikuop. “Yura yengât lok kutdâ sâmai ya gâ me?”

³⁴ Sâmu sâop. “Gike enŋatgeâk otmâ yat me lok âlâŋe ekghomu nâŋgâm yat?”

³⁵ Sâmu sâop. “Nâmâ Roma gâtŋe. Nâŋe Yura yengât topyerje ki nâŋgâman. Gâŋe girawu olongât papatolipŋeŋe meŋgekâm nâhâlen takai?”

³⁶ Sâmu sâop. “Nâmâ lohimbijne yu yengât lok kutdâ ki manbe sâm oan. Yâhâ nâŋe yâk yengât lok kutdâ manbe sâm oan mâne papatolipnenŋeŋe menekmai sâm nine horj bawalipnenŋe yahatmâ tânnohom kapam kumbâi. Nâmâ yuân mansai yengât kutdâyerje mansan.” Yawu sâop.

³⁷ Sâmu sâop. “Gâ bulâŋanâk lok kutdâ mansat?”

Sâmu sâop. “Yu yat yakâ. Nâmâ den bulâŋe yakât topŋe ekyongowehât hân yuân gewan. Yakât otmâ lohimbijne den bulâŋe nâŋgâne sâm otmai yarje nâhâlen torokatmâ mansai.” Yawu sâop.

³⁸ Sâmu sâop. “Wuân den bonŋe ondop âlâ tap yakât yat? Yamâ ki tap.”

Pilatoŋe Yesu muâkgât sâm hârewaŋgiop.

(Mataio 27:15-31 Mareko 15:6-20 Luka 23:13-25)

Yawu sâm benŋe emet umbiŋan gem Yura nengât papatolipnenŋe yuwu sâm ekyongop. “Lok yukât tosa ki eksan. ³⁹ Yawu gârâmâ Tihit tihit hombaŋ ârândâŋ pâi emetŋan lok tatminiwi yapâ gâtŋe âlâ kapi ambolipŋeŋe sâŋjetâ holaryekmune geminiwi. Yakât otmâ Tihit tihit hombaŋ yuân lok kutdâ yu sâmune holaŋjetâ ge manâkgât nanŋai me bia? Me lok âlâ sâmune holaŋjetâ gewuap?” Yawu sâop.

⁴⁰ Yawu sâmu yahatmâ halahum yuwu sâwi. “Yawu bia. Barawa ya pâi emetŋambâ holaŋdâ giâk.” Yawu sâwi.

Yawu gârâmâ Barawahât topŋeâmâ yuwu. Yâhâmâ lok yongomu yakât otmâmâ pâi emetŋan katjetâ talop.

19

Pilatohât tembe lâulipŋeŋe Yesu mem âlâlâ tuhuwi.

¹ Yawu sâŋjetâ Pilatoŋe ikŋe tembe lâulipŋeŋe ekyongomu Yesu mem tâk âlâ sâtŋe metŋe yarje kândâtŋan lawitmâ hâkŋe orowâk mem gahaewi. ² Lawitmâ tâk âlâ, sâtŋe metŋe, kon pan pan me hatman yawuya yarje mem kunŋan pân pân kepeiwaŋgiwi. Yawu otmâ

sânjum kuriņ pâwâwâr yamâ lok kutdâje katmâ manminiwi yawuya ya mem latbangiwi.
³Yawu otmâ senjan gem yuwu sâmu ekuwi. “Bâe. Yura yengât lok kutdâ pato. Gâje torokatmâ kinmâ yâhâwuâtgât nangain.” Yawu sâmu ândâpņe huhuwi. ⁴Yawu otbangiņetâ sât gum kinmu benņe Pilatoņe emet umbiņan ge yuwu sâmu lohimbî ya ekyongop. “Yengât lok kutdâ yukâlen tosa âlâ ki eksan. Yakât otmâ sâmmune mem geņetâ yeņe senyenņe ekņet.” Yawu sâop. ⁵Yawu sâmu Yesu tâk sâtņe metņe ya kunjan kepeiwangiwi otmu sânjum kuriņ latbangiwi ya yawuâk tatmu mem geņetâ yuwu sâmu ekyongop. “Yengât lok kutdâ yu holaņmune giâkgât nangain.” Yawu sâmu ekyongop.

⁶Yawu sâmu ekyongomu hotom uminiwi ya yengât kunlipyeņe otmu tembe lâulipyeņe Yesu ekmâ kârikņan halahuwi. “Howanân kuņetâ muâk,” sâmu yawuâk yawuâk sâwi.

Sâņetâ sâop. “Ki otmu bâleap yakât tosa âlâ yâkâlen ki eksan. Yawu gârâmâ nangai ya yeņahâk mem ari howanân kunomai.”

⁷Sâmu sâwi. “Lok yuņe “Nâ Anitâhât nanņe mansan,” sâop. Yawu sâop yaņe nengât girem den longâeop. Yakât matņe muâkgât sâmu hârewangiain.” Yawu sâwi.

⁸Yawu sâņetâ nâņgâm kiņgitņahât dondâ otmâ purik sâmu Yesu mem emet kâlehen yâhâop. ⁹Yâhâ yuwu sâmu âikuop. “Gâ wonân gâtņe?” Sâmu den olotoņâk kinop. ¹⁰Yawu kinmu sâop. “Wongât olotoņâk kinsat? Holaņgekņetâ ge manbuat me howanân gohoņetâ mumbuat yamâ nâhât sâlâk watnomai.” Yawu sâop.

¹¹Sâmu sâop. “Anitâņe papatolipge ya biwiyenjan kioņmu galem sâmu katgekbi. Yakât otmâ lok kasa otnihim gâhâlen hâņgânnohomu takan yaņeâmâ tosa miat ya wangim tosa amokņan miap.” Yawu sâop.

¹²Yawu sâmu Pilatoņe holaņmune ariâk sâmu nâņgâm ketet olop. Nâņgâm ketet otmu hotom uminiwi yengât kunlipyeņeņe tâtâemâk yuwu sâmu ekuwi. Lok âlâ me âlâņe “Nâ lok kutdâ pato mansan,” sâmapņe gâhât patohe, kutņe Sisa sâmu, ya mem ge katbe sâmu oap. Yesuņe yawu oap ya eksain. Yakât otmâ gâņe Yesu yu holaņdâ ariwuap yanâmâ Sisa ki buku otbangiwuat. Yakât otmâ umatņe teteap yukât Sisa ekumunņe sâmu hârehihiwuap.” Yawu sâwi.

¹³Yawu sâņetâ Yesu mem yaehen katmu kinmu ikņeâmâ sâmu hâre hâre kawenjan yan ge talop. Yâhâ kawe yakât kutņe yamâ Yura nengât denân “Gawata” yawu. Yâhâ yakât toņeâmâ yuwu tap. “kawe konņak tuhuwi” yawu. ¹⁴Yâhâ emetsenņe purik sâwe sâmu otmu yan Pilatoņe kawe yan ge talop. Yâhâ emet omoņ otmu yan Tihit tihit hombaņ ya tetemu âi ki menomaihât sâwi. Yakât otmâ Pilatoņe yuwu sâmu ekyongop. “Ekņet. Lok yuâmâ yengât lok kutdâ.”

¹⁵Sâmu sâwi. “Lok yuņe muâkgât nangain. Yakât otmâ howanân kuņetâ muâk,” yawu sâwi.

Sâņetâ sâop. “Lok kutdâyeņe yu howanân kuņetâ muâkgât nangai hâ?”

Sâmu hotom uminiwi ya yengât kunlipyeņeņe yuwu sâwi. “Nengât lok kutdâ âlâ ki tap. Sisa konohâk mansap,” yawu sâwi.

¹⁶Yawu sâņetâ Pilatoņe Yesu ya howanân kuņetâ muâkgât sâmu hâreop. Sâmu hâremu dâim ariwi.

Yesu dâim ari howanân kuwi.

(Mataio 27:32-44 Mareko 15:21-32 Luka 23:26-43)

¹⁷Yesu ikņahâk howaņe ya lâuakmu ariwi. Otmu kapi pato ya pilâm gem hân âlâ, kutņe yamâ Yura nengât denân Golihata sâmu, yan gewi. Yâhâ kut yakât toņeâmâ yuwu tap. “Lok Kunņe Hahitņe,” yawu. ¹⁸⁻¹⁹Yan mem ge howanân kuwi. Kuņetâ Pilatoņe den âlâ yuwu sâmu howan kunjan kulemguo. “Yesu, Nasaret kapi amboņe, Yura yengât lok kutdâ.” Yawu kulemguo. Yâhâ den kulemguo yamâ Yura nengât denân, Roma yengât denân, Girik yengât denân kulemguo. Yawu kulemgumu lâmu kânâņgâwi. Otmu sâp yanâk lok yâhâp yotgom lâmu kânâņgâyelekņetâ nombot nombot kinowot. ²⁰Yâhâ Yesu yamâ Yerusalem kapi pato yakât nombotgen kuwi. Yakât otmâ Yura lohimbî dondâ bam gawiņe ekmâ sâlîkuwi. ²¹Yâhâ hotom umai ya yengât kunlipyeņeņe ya nâņgâm Pilatohâlen ari yuwu sâmu ekuwi. ““Yura yengât lok kutdâ,” yawu kulemgum katsat ya ekmunņe

ki ârândârj oap. Yawu gârâmâ ya gulipgum yuwu kulemgû. “Lok yurjeâmâ “Nâmâ Yura yengât lok kutdâ,” yawu sâmap.” Yawu kulemgû.” Yawu sâwi.

²² Sâjjetâ sâop. “Kulemguan ya pilâjjetâ yawuâk talâk.” Yawu sâop.

²³ Otmu tembe lâu Yesu mem howanân kuwiŋe yâkât senŋe âlâlâ mem kâsikuŋjetâ komot imbât olop. Otmu âlâku konok konok anŋim miakbi. Yâhâ sâŋgumŋe âlâ yamâ kâlep pato ya ewakembâ giop yamâ ki gâre gâreŋe. ²⁴ Yakât otmâmâ ekmâ yuwu sâwi. “Yu nenŋan gâtŋe konokŋe hâlulâek miakbuap yamâ âlepŋe,” sâwi. Yawu sâm pepa tipi tapi mem duhatmâ kutyeŋe ikŋiâk ikŋiâk kulemgum amarjân mânurjetâ ge talop. Mânurjetâ tatmu mem gulip malap tuhuwi. Gulip malap tuhum pepa âlâ mewi yan lok kutŋe teteop yanŋe sâŋgum ya hâlulâek miop. Yawu otbi. Otbi yakât emelâk lok âlâŋe miti pepaen kulemguoop yakât bulâŋe teteop yamâ yuwu.

“Nâhât senŋe âlâlâ yamâ mem kâsikum anŋim miaksai. Otmu sâŋgumne kâlep pato ya âlâhât kutŋe teteop yanŋe hâlulâek miaksap.”

Yawu kulemguoop yakât bulâŋe teteâkgât orotmeme yu otbi.

²⁵⁻²⁶ Yesu howanân kuŋjetâ kinop yakât gotŋan imbi imbât kinbi yamâ yuwu. Âlâmâ ikŋe mâmâŋe, âlâmâ mâmâŋahât gariŋe, âlâmâ Maria ya Kelopa apetŋe, otmu bâiŋeâmâ Maria, Matala kapiân gâtŋe yâk orowâk kinbi. Yâhâ nâmâ Yesu mâmâŋahât gotŋan kinban. Yawu kinmunŋe Yesuŋe mâmâŋe ekmâ tepŋe nâŋgâm yuwu sâm ekuop. “Mej, pilâyekboman. Gâmâ Yoane orop mandâ galemge otbuap.” ²⁷ Yawu sâm ekum yuwu sâm eknohop. “Buku, mejnetŋe yuâmâ gâŋe galemguawat,” sâm eknohop. Yawu sâmu yapâek nâhâlen torokatmu orowâk manmâ galemguawan.

Yesu bâleop.

(Mataio 27:45-56 Mareko 15:33-41 Luka 23:44-49)

²⁸ Otmu sâp yan âwânŋe Yesu âi sâm waŋop ya tuhum pesuk pilâop ya nâŋgâop. Nâŋgâm yan miti pepaen den âlâlâ kulemguwi yakât bulâŋe bunewâk teteâkgât kândâtŋe kuwihakmâ den kârikŋe halahum yuwu sâop. “Nâ tohât neksap.” Yawu sâop.

²⁹ Yawu sâmu kondo âlâ talop yan wain to yakât ukenŋe biatmu pâlâmŋe olop ya gâiŋjetâ yan giop. Otmu yan kinbiŋe kerej wahapŋe mem keleân sâhâm menduhum wain kâlehen katŋetâ ge bârâtguop. Bârâtgumu mem yâhâ Yesu lauŋan katŋetâ niop. ³⁰ Nem yan “Âi sâm nihiop ya dopŋan oap.” sâop. Yawu sâm goselek sâm bâleop.

³¹ Yâhâ emetsâpŋan bâlemu omoj otmu yan Tihit tihit hombaŋ pato ya tetewuawân howanân yawuâk kinmaiâhât hotom uminiwi yengât kunlipyeŋe ari Pilato yuwu sâm ekuwi. “Yura nengât Tihit tihit hombaŋ tetemu yan lok bâleŋe ya howanân kinŋetâ yekmunŋe bâlewuap. Yawu gârâmâ gâŋe tembe lâulipge ekyongorâ ari in yawu kâiyeŋe kum lotohoyekŋetâ munomai. Muŋetâ yanâmâ howanâmbâ mem kâpekyeknomai.” Yawu sâwi.

³² Yawu sâjjetâ tembe lâulipŋe hâŋgânyongomu ari lok yâhâp yawuâk kâiyetŋe kum lotohoyelekŋetâ muowot. ³³ Kâiyetŋe kum lotohoyelekmâ Yesuhâlen ba eksain mâne emelâk muop yakât otmâ kâiŋe ki kum lotohowi. ³⁴ Yawu gârâmâ tembe lâu âlâŋe ingepŋe mem Yesuhât gasumŋan hâumu yapâ hep otmu toto gam giop. ³⁵ Yâhâ nâmâ gotyeranâk kinmâ yekban. Yakât otmâ den kulemguan yu sâlikum nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyeŋe kepeim manŋetgât yu tâŋ tâŋâk kulemguan. ³⁶ Yâhâ miti pepaen den âlâ tap yamâ otbaŋgiwi yan yakât bulâŋe teteop ya yuwu.

“Yakât hahitŋe konok âlâ ki kum lotohonomai.”

³⁷ Yâhâ den bulâŋe âlâ yawuâk teteop ya yuwu.

“Lok âlâ hâuŋetâ kinmâ mumbuap ya eknomai.” Yawu tap.

Yesu howanâmbâ membe sâm Yosepŋe Pilato hâlen ariop.

(Mataio 27:57-61 Mareko 15:42-47 Luka 23:50-56)

³⁸ Yawu otmâ lok âlâ, kutŋe Yosep, yâhâmâ Arimata kapi amboŋe. Yâkŋe biwiŋe Yesuhâlen katmâ manmap. Yawu gârâmâ emelâk Yura nengât papatolipnenŋe yengât

kingitnjahât otmâ topnje kurihiakmâ manop. Yakât otmâ Yesu howanâmbâ membe sâmbâ yok pilâm ari Pilato ekuop. Ekumu nângâwangimu ari bukulipnje meyekmu ari Yesu mewi.

Yesu lâum ari hanguwu.

³⁹Yâhâ Nikotemo yamâ angoân omojê âlâen Yesuhâlen arimu den huhuowot yâkneâmâ Yesu piriwe sâmbâ otmâ to kuknje suk suk âlâ miop. Yawu gârâmâ to yamâ umatnje pato yakât lok âlâ memu Yosepgâlen lâum ariowot. ⁴⁰Yâhâ Yosep yet Nikotemoje hangure sâmbâ Yura nengât orotmeme watmâ yuwu olowot. Yesu mem to kuknje yanje piriowot. Pirim sângum kâkâlep yanjak katipguowot. ⁴¹Yâhâ Yesu howanân kuwi yaken ya kalam âlâ talop. Kalam yan kât giopnje âlâ emelâk kusânâmbâ mem tingâlojjetâ in kamen kinminiop. ⁴²Yawu gârâmâ Yura nengât Tihit tihit hombanjan yu me ya tuhumain sâmbâ samut katbi. Yawu gârâmâ Tihit tihit hombanjan ya tâlâhuop. Yakât otmâ lâum kâleppehen arinomaihât sâmbâ biatmu lâmbâ ya kâlehen lâmbâ ba katbi.

20

Yesu mumujambâ yahalop.

(Mataio 28:1-8 Mareko 16:1-8 Luka 24:1-12)

¹Emet engatnje nângâm Maria, Matala kapi amboje, sumângen ariop. Ari kât pato âlâ hâpunjetâ ge lâmbâ mâtâpnje kum bap manjuop ya hindakmu mâtâpnje kinop ya ehop. ²Ekmâ pârâk pilâm purik sâmbâ Petoro orop netgâlen taka yuwu sâmbâ eknotgop. “Papatolipnenjanje Kutdâ sumâmbâ lâmbâ ari wosaken âlâ misingutsai?” Yawu sâop.

³⁻⁴Yawu sâmbâ net gurâ sumângen ariwit. Nânje sururuk sâmbâ Petoro wangim kulet sâwan. ⁵Kulet sâmbâ ariwan yamâ lâmbâ kâlehen ki bawan. Yâhâmâmâ lâmbâ sâtjanâk kinmâ olelem eksan mâne sângum kâkâlep mem Yesu katipgum katbi yarjahâk tatmu ekban. ⁶In ekmâ kinmune Petoroje belângen takaop yanjak burundurjak gam kâlehen baop. Kâlehen ba sângum kâkâlep yawuâk ehop. ⁷Otmu sângum tipinje mem Yesu kunje katipguwi ya âlânje kitâ mem ketetmâ hejgengum katmu talop ya ehop. ⁸Yawu otmuâmâ nâku yawuâk kâlehen bawan. Yâhâ kunje katipguwi yawuâk ekmâmâ Yesu mumujambâ yahalop nângâwan. ⁹Yawu gârâmâ sum kamen kinmu ekbit yakât propete nombotjanje emet inânjan Yesu mumujambâ yahatbuap yakât topnje kulemguwu ya ki nângâmutnje keterahop. ¹⁰Yawu otmâ benje purik sâmbâ âwurem ariwit.

Yesuje Maria, Matala kapi amboje, tetewangjop.

(Mareko 16:9-11)

¹¹Otmu Mariaje betnetjan taka lâmbâ sâtjan isem kinop. Isem kinmâ kâlehen ehop. ¹²Ekmu anjelo yâhâp yanje Yesu katjetâ iop ya hâlânmâ nombot nombot talowot. Konokneâmâ kunjehehen talop. Yâhâ âlâ yanjeâmâ kâinjehehen ge talop. ¹³Yawu tatmâ yuwu sâmbâ âikuowot. “Wongât isem kinsat?”

Sâmutâ sâop. “Kutdâne yupâ lâmbâ ari wosaken âlâ misingutsai?” yawu sâop.

¹⁴⁻¹⁵Yawu sâmbâ kambenje kakjambâ olelem Yesu ehop. Ekmâ yan “Yuâmâ kalam yukât amboje mon?” nângâop. Yawu nângâmbâ Yesuje âikuop. “Imbi, gâmâ âlâhât pâinmâ isem tat.” Yawu sâop.

Sâmbâ sâop. “Lok pato, gânje sârâ Yesu lâmbâ ari âlâengen misingutsai otmuâmâ âlepne eknohorâ bukulipnje ari ekyongomune taka menehât nanjan.”

¹⁶Yawu sâmbâ kunop. Kunmu purik sâmbâ Yesu towatnje ekmâ nângâm Yura nengât denân “Kutdâ” sâop. Den yukât topnje yamâ “Kutdâne.”

¹⁷Sâmbâ sâop. “Nâ Awojnâhâlen irak yâhâwoman yakât otmâ ki wâinek. Gânje âwurem ari bukulipne ekyongowuat. Ekyongom nâhâitnje yamâ “Anitâ awojnâhâlen ewun âwurem yahap” sâmbâ ekyongowuat.” Yawu sâop. ¹⁸Yawu sâmbâ Mariaje taka den ya nen hoj bawalipnje eknongop.

Yesuje hoj bawalipnje teteyingjop.

(Mataio 28:16-20 Mareko 16:14-18 Luka 24:36-49)

¹⁹ Otmu emet omoj otmu yanâmâ nen hoj bawalipnje papatolipnenje yengât kingit-nennahât otmâ emet âlâen yâhâ menduhuakmâ gahatje kârikje mangum tatbin. Menduhuakmâ tatmunje Yesuje hohetnenjan pârâk sânsânâk teteningiop. Teteningim eknongop. “Biwijeje huruj sâek.” Yawu sâop. ²⁰ Yawu sâmmâmâ birije bâtje kuwi otmu ingepje gasumjan hâuop yakât gut tiripnongomu ekbin. Tiripnongomu ekmâ biwinenje heroje olop. ²¹ Yawu otmâ kinmunje yâhâpne sâop. “Yen biwijeje huruj sâek. Aworj-nanje nâ hângânnohomu gewan yakât dopjeâk nâku yen hângânyongomune arinomai,” sâop. ²² Yawu sâm kahapumjanje hângutnenekmâ yuwu sâm eknongop. “Yenâmâ Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakje mâmâje otyingimu yakât wâtjan kinnomai. ²³ Wâtjan kinnâ yakât sâtgât lok âlâ me âlâhât tosa pilâyinginomai yamâ Anitâje buku otyingiwuap. Yâhâ lok âlâ me âlâhât tosa ki pilâyinginomai yamâ matje umatje yingiwuap.” Yawu sâop.

Yesuje gutje Toma tiripgumu ehop.

²⁴ Yâhâ Yesuje teteningimu gutje ekbin sâp yan bukenenje âlâ, kutje Toma sâm, kutje âlâmâ Boho boho, yâhâmâ nen orowâk ki tatbin.

²⁵ Yakât otmâ belângen Toma ekmâ yuwu sâm ekuwin. “Kutdânenje nengâlen tetemu den huhuwin.” Sâmunje sâop. “Âo, yenâmâ den miai. Yawu gârâmâ birije bâtje kuwi otmu ingepje gasumjan hâuop yakât gutje nine sennan ekmâ mem walipguwom yanâmâ nângâmune bulâje otbuap.” Yawu sâop.

²⁶ Yâhâ Sande âlâ otmu yan emelan âlâkuâk yâhâ menduhuakmâ gahatje kârikje mangum tatbin. Sâp yanâmâ Toma orowâk tatbin. Menduhuakmâ tatmunje Yesuje teteningim sâop. “Yen biwijeje huruj sâek,” sâop. ²⁷ Yawu sâm purik pilâm Toma yuwu sâm ekuop. “Bâtjan gut yu wâim ekmâ yanjak gasumnan ya yawuâk mem nângâ. Nâ bulâjanâk Anitâje hângânnohomu ge mansan yakât otmâ biwihaje nâhâlen kepeim biwi yâhâp ki otbuat.”

²⁸ Sâmu sâop. “O, Kutdâne, bulâjanâk gâ Anitâ orop dopyetje konohâk mansat.”

²⁹ Sâmu sâop. “Gâje yiwereje gut yu mem eksat yakât otmâ biwihaje nâhâlen kepeiat. Yâhâ lohimi nombotjanje ki nekmâ biwijejanjak nâhâlen kepeim mannomai yamâ biwi nângân nângânyeje huruj sâmu heroje otmâ mannomai.” Yawu sâop.

³⁰ Yesuje kulem topje topje miop yamâ kerehâk ki kulemguan. ³¹ Yâhâ olop miop ya ekbin yakât den pat kulemguan yu sâlikum eknomai. Yu sâlikum ekmâ Anitâje tihitnenje otmâ nanje Yesu hângângumu giop yakât nângâjetâ bulâje otmu yâkâlen biwijejanje kepeinomai. Yâhâ yâkâlen biwijejanje kepeim denje lâum mannomai yanâmâ manman kârikjahât pat kuyingiop ya menomai.

21

Yesuhât sâtgât otmâ hoj bawalipjanje injan dondâ mewî.

¹ Sâp yakât kakjan nen hoj bawalipje nombotje Tiweria dengân yakât ginjan menduhuakmâ tatmunje Yesuje teteningiop yamâ yuwu. ² Nâ otmu atane, kutje Yakowo, otmu âlâmâ Simon Petoro, âlâmâ Toma, yâkâlâk kutje âlâ Boho boho, âlâmâ Natanae Galilaia hânân kapi âlâ Kana sâm yan gâtje, otmu lok yâhâp biwiyetje Yesuhâlen kepeim manowot ya orowâk menduhuakbin. ³ Menduhuakmâ tatmunje emet njij sâwe sâm otmu Petoroje yuwu sâm eknongop. “Nâmâ ge injan dâiwehât nanjan.”

Sâmu sâwin. “Nen orowâk arinom,” sâm gemunje wanjaen orowâk yâhâwin. Ari omoje pâlâmje manbin.

⁴ Emet harj sâmu yan Yesuje dengân ginjan kinop. Yâhâ nenâmâ kâlêwângen ki tatbin. 100 mita, dop yawuyaen tatbin yamâ towatje ekmunje ki keterahop. ⁵ Yâhâ Yesuje yuwu sâm âinongop. “Bukulipne, yen injan miai, me bia?”

Sâmu “Bia,” sâwin.

⁶ Yakât otmâ yuwu sâm eknongop. “Injan itâje ya wanja nombotgembâ panjetâ gewuap yanâmâ injan mem dâinomai.” Yawu sâmu yanjak benje wanja nombotgembâ pilâmunje gemu injan dondâhâlâk ge kutakulakbi. Ge kutakulakjetâ mem dâim wanjaen katne sâm otmunje umatje dondâ olop.

⁷Yawu otmu nâŕe Petoro ekuwan. “Lok endamâ Kutdânênŕe yakâ.” Ekumune uk sâŕ petŕe tuhum katmâ âi tuhuop yakât otmâ tinginŕe yawuâk mem kepeiakmâ saruân kionŕmâ Kutdâhâlen yoloŕ otmâ ariop. ⁸Yawu otmuâmâ nenâmâ wanŕaenâk tatmâ puli kum inŕan itâŕe dâim denŕan ginŕan yâhâ kionŕbin. ⁹Yesuŕe banŕa âlâ mem katmu talop. Katmu tatmu inŕan mem hot umu siop. ¹⁰Yawu otmâ Yesuŕe yuwu sâŕ eknongop. “Yiwereŕe inŕan miai ya nombotŕe mem katŕetâ siâk.”

¹¹Yawu sâmu Petoroŕe wanŕa hâmenŕan yâhâ inŕan itârâek mem dâim ginŕan gaop. Yâhâ inŕan 153 ya itâ kâlehen kutakulakbi. Yawu gârâmâ inŕan yamâ papatoek yamâ benŕe inŕan itâŕe ya ki berenderŕ sâop. ¹²⁻¹³Inŕan nombotŕe katmunŕe semu orowâk newin. Orowâk newin mem tatbin yamâ âi pâi tuhunomgât nânŕgâmunŕe umatŕe otmu pilâwin.

¹⁴Yâhâ Yesuŕe mumunŕambâ yahalop yakât kakŕan denŕan ginŕan menduhuakmâ tatbin yan teteningiop yanŕe kalimbuŕe olop.

Yesuŕe Petoro den bâiŕe ekuop.

¹⁵Nem pesuk pilâmunŕe Yesuŕe Simon Petoro yuwu sâŕ âikuop. “Simon, Yoane nanŕe, gâŕeâmâ bukulipŕanŕe biwiŕenŕe hikunekmâ mansai ya wangiyekmâ biwiŕanŕe tiŕâk hikunekmâ mansat me girawu?” Sâmu sâop. “Kutdâ, yat ya bulâŕe. Nâmâ buku otgihiman ya nanŕat.”

Sâmu sâop. “Yakât otmâ lohimbi nâhâlen yiwereŕeâk torokatmâ mansai ya yengât tihityeŕe otbuat.” ¹⁶Yawu sâŕ yanŕak yâhâŕe yuwu sâŕ âikuop. “Simon, Yoane nanŕe, gâŕe biwiŕanŕe tiŕâk hikunekmâ mansat me bia?” Sâmu sâop. “Kutdâ, yat ya bulâŕe. Nâŕe buku otgihiman ya nanŕat.”

Sâmu sâop. “Yakât otmâ lohimbi nâhâlen emelâk torokatmâ mansai ya galemion-gowuat.” ¹⁷Yawu sâŕ kalimbuŕe yuwu sâŕ âikuop. “Simon, Yoane nanŕe, gâŕe buku otnihimat me bia?” Yawu sâop.

Yâhâ Yesuŕe kalimbuŕe âikuop. “Gâŕe buku otnihimat me bia?” yawu sâop yakât Petoroŕe nânŕgâmu biwiŕan hâumu yuwu sâop. “Kutdâ, gâhât sengan senŕe âlâlâ ki tik tatmap. Yakât otmâ nâŕe buku otgihiman ya nanŕat.”

Sâmu sâop. “Yakât otmâ lohimbi nâhâlen torokatmâ mansai ya galemiongom wawaeŕekmâ manbuat.

¹⁸Yâhâ hâmbâi yu me ya tetehihiwuap yakât topŕe sâwe. Gâŕe anŕoân sihan manon yanâmâ petge mem lalakmâ kapi wosapâ wosapâ ariwehât nânŕgâminion yanâmâ âlepŕe arim tohominion. Yâhâ gâŕe sombo otbuat yanâmâ bâtge pilârâ lok bâleŕanŕe sâhâm menduhum ki ariwe nânŕgâwualânŕen dâihekmâ arinomai.” Yawu sâŕ ekuop. ¹⁹Yâhâ Yesuŕe topŕe yuwuhât ekuop. Hâmbâi Petoroŕe Yesuhât tem lâuwangim manmu umatŕe yawu tetewangiwuap. Umatŕe tetewangiwuap yan ki lohotŕe otmu kuŕetâ mumbuap. Yâhâ ki lohotŕe otbuat ya lohimbiŕe ekŕetâ sâŕŕe otmu Anitâ mepaenomai. Yakât otmâ yuwu sâŕ ekuop. “Gâmâ biwiŕanŕe nâhâlen tiŕâk kepeim tem lâunihim manbuat.” Yawu sâop.

²⁰Yawu sâmu Petoroŕe kameŕe kakŕambâ olelem nâ nehôp. Yâhâ nâ Yesu orop biwinetŕe hikuakmâ konohâk oloŕgât menduhuakmâ sot bâiŕe newin yan yâk orop hâlânŕakmâ tatbit. Yawu tatbit yakât otmâ âlânŕe betŕehen kionŕbuap yakât âikuwan. ²¹Yâhâ Petoroŕe nekmâmâ yuwu sâŕ Yesu âikuop. “Kutdâ, lok yuâmâ girawu?”

²²Sâmu sâop. “Yâk tatmuâk âwurem takawom me girawu yamâ nâhât wahap. Yawu gârâmâ yakât manman yakât ki nânŕgâm ketet otbuat.” Yawu sâŕ ekuop.

²³Den yawu sâop yamâ bukulipnâŕe nânŕgâm hilipŕum kelanŕatbi. Kelanŕatmâ nâhâitŕe “ki bâlewuap” sâwi. Yawu gârâmâ Yesuŕe ya ki sâop. Yâhâ yuwu sâop. “Gârâmâ yâk tatmuâk nâ âwurem takawom me girawu yamâ nâhât wahap. Yawu gârâmâ yakât manman yakât ki nânŕgâm ketet otbuat,” yawu sâŕ Petoro ekuop.

²⁴Den sâop yuâmâ nine orowâk tatmâ nânŕgâminiwan. Yakât otmâ den kulemguan yu bulâŕe dondâ.

²⁵Otmu Yesuŕe olop miop yakât pânŕe konok kulemguan. Yawu gârâmâ âlâlâ olop ya kerek kulemgum metewomgât dop ki oap.

Aposolo yengât den pat

Yesuje aposololipje den bâije ekyongom himbimân yâhôp.

O bukune Teopilo,

^{1,2}Emelâk Anitâje Yesu hângângumu ge lok nombotje meyekmâ Anitâhât den kâsikum yingim âi sâm yingiop. Âi yawu tuhum manmâ gam benje âwurem himbimân yâhâwe sâm olop yan Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakje biwiĵan kioĵmu hoĵ bawalipje den bâije ekyongom himbimân âwurem yâhâop. Yakât den pat ya emelâk kulemgum katgihiwan. ³Roma yengât tembe lâuje Yesu kuĵetâ muop yamâ Anitâje mumuĵambâ mem yahalop. Mem yahatmu hoĵ bawalipje teteyingim Anitâje tihityeje otbuap yakât topje ekyongom manmâ gamu hilâm lok yâhâp ĵerek pesuk sâop. Yawu otmu Anitâje mumuĵambâ mem yahatmu manmu ekbi yakât nângâĵetâ bulâje olop. ⁴Otmu sâp âlâen yâk orowâk tatmâ sot newi yan Yesuje yuwu sâm ekyongop, “Yerusalem kapi in yawu ki pilâm arinomai. Awoĵnaje ikje Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge mâmâje otyingiwuap yakât emelâk ekyongomune nângâwi ya. Yakât otmâ tipije tatmâ mambotnomai. ⁵Yoaneje lohimbi mem toen katyehop. Yawu gârâmâ sâp ki kâlep otmuâk Anitâje ikje Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge mâmâje otyingimu manmâ yâhânomai.”

Yesuje himbimân yâhôp.

⁶Yesuje den bâije aposololipje ekyongop yan yuwu sâm âikuwi. “Kutdâ, gâje sâp yiwerenje yu Isirae lok menenekdâ Roma lok watyekmunje ariĵetâ nenjahâk galemahom mannom me?”

⁷Sâĵetâ sâop. “Sâp girawuân me girawuân yakât bulâje tetewuap ya Awoĵne Anitâje ikjahâk nângâmu tap. Otmu sâp ya tâlâhumu kulem girawuya tetemu ekmâ nângânomai ya gurâ ikjahâk nângâmu tap. Yeje yakât topje nângânomaihât dop âlâ ki tap.

⁸Konohâk tap yamâ yuwu. Anitâje ikje Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge mâmâje otyingimu nâhât den pat âlepje lohimbi ekyongonomai. Anĵoân topje katmâ Yerusalem kapi ambolipje ekyongonomai. Yawu otmâ benje lohimbi Yuraia, Samaria otmu kâlepnehen manmâ arai ya yengâlen ari den pat ya ekyongonomai.”

⁹Yawu sâm ekyongom yan katyekmu kinĵetâ elem kakĵambâ yâhôp. Yawu otmu elem yaje kâtpĵgumu ki ekbi.

¹⁰Yawu otmâ himbimângenâk ekmâ kinĵetâ anĵo yâhâp, yâk yetgât hâk katipje kaok bolaj bolaj, yaje pârâk sânsânâk teteyingiwot. ¹¹Teteyingim yuwu sâm ekyongowot. “Galilaia ambolipje yeje wongât himbimângenâk senyeje pilâm ekmâ kinsai? Yesu ekmâ kinĵetâek pilâyekmâ himbimân yahap yawuâk himbimângembâ âwurem gemu eknomai.

Yesuhât aposololipje yengât kutyeje

¹²Yawu sâm ekyongom arimutâ benje aposolo yaje Oliwa pumĵambâ ge Yerusalem kapiân bawi. ¹³Yerusalem kapiân ba emelâk Yesu ki kuwi yan emet biwiĵe âlâen yâk orowâk tatmâ sot newi yan yâhâwi. Otmu aposololipje yengât kutyeje yuwu. Petoro, imiĵe Anderea, Yakowo, imiĵe Yoane, Pilip, Toma, Batolomaio, Mataio, Alipaio nanĵe Yakowo, otmu Yakowo nanĵe Yurasi. Âlâmâ Simon, yâhâmâ komot âlâen gâtrje topyeje yuwu. Roma lok ya yengât hâkâĵ otmâ watyekne sâm otminiwi yan gâtrje.

Yurasihât gewâĵnan lok âlâ kinâk sâm Anitâ ulitguwi.

¹⁴Yesuhât aposololipje ikje mâmâje imilipje otmu imbi nombotje menduhyekĵetâ orowâk tatmâ biwi konohâk otmâ Anitâ ulitguwi.

¹⁵Sâp yan lohimbi nombotĵaje Yesuhâlen biwiyeĵaje kepeim manbi, lohimbi 120, yawuaje menduhuakmâ tatĵetâ Petoroje yahatmâ kinmâ yuwu sâm ekyongop.

¹⁶⁻²⁰“Bukulipne, yuwu sâmune nângâĵet. Yesuje lok âlâ, kutje Yurasi sâm, yâk orowâk

menenekmâ nep sârn ningimu horj bawarngim gamain. Yâhâ Yurasinje betjehen kioŕmâ lok bâleŕje dâiyekmu taka Yesu mewî.” Yawu sâop.

Otmu Yurasinje Yesu mem bâtyerjan kalop yakât hâmerje sârn hotom uminiwi yengât kunlipyerjanje tewetsenje warjbi. Tewetsenje warjetâ yanje mem ari hân âlâ puluhuop. Yawu gârâmâ Yesu betjehen kioŕop yakât Yurasinje nângâm otmâ hilipguan sârn anjulahop. Yawu nângâm yanjak ari hiwawahop. Hiwawakmu tok sârn ge kum tepje bâok pilâop. Tepje bâok pilâmu tepje komje kerek hindakmâ giop. Yawu olop yakât den pat nângâm Yerusalem kapi ambolipjanje hân yakât kutje “Akerama” sârn kunbi. Yâhâ kut yakât topjeâmâ yuwu tap. “Heprjak puluhuwi!” yawu.

Otmu Yurasi hiwawahop yakât nângâm Petoroŕje yuwu sâop. “Emelâk emet inânjan Anitâhât Wâtgât mâmâŕjahât Heakje tâmbânenje Dawiti yakât biwiŕjan den âlâ katmu Yura nengât kep âlâ yuwu kulemguop yakât bulâŕje teteop.

“Lok âlâ emetjan ki tatmu emetje kamen kinbuap.”

Otmu kep âlâ yuwu kulemguop.

“Nepje pilâop ya lok âlâŕje mem galemguuap.” Yawu kulemguop tap.

²¹ Yakât otmâ nenje bukunenje âlâ mem Yurasihât gewâkjan katmunje kinbuap. ²² Kândikum emelâk Yoanene ai topje katmâ lohimi mem toen katyehop sâp yapâek nenje Yesuhâlen torokatmâ biwinenje hikuakmâ konohâk otmâ manmâ gain. Nengâlen gâtje âlâ mem tetem orowâk tânahom Kutdânenje Yesu mumuŕjambâ yahalop yakât den pat âlepje lohimi ekyongonom.” Yawu sâop.

²³ Petoroŕje yawu sârn ekyongomu lok yâhâp mem teteyelekbi. Lok âlâ kutje Yosep Yusito, kutje âlâmâ Basawa sârn, otmu âlâmâ Matia. ²⁴ Mem teteyelekâm yuwu sârn Anitâ ulitguwi. “O Kutdâ, gârje biwinenjahât topje kerehâk nângâmat. Yakât otmâ lok âlâ me âlâhât nângârâ ârândâŕ oap yakât kutje biwinenjan katdâ ekmâ nângân. ²⁵ Yâhâ Yurasinje nepje pilâm ikje mâtâwân ariop yakât gewâkjan lok ya katmunje kinmâ yâhâwuap.” Yawu sârn ulitguwi. ²⁶ Yawu sârn ulitgum pepa duwatmâ yan kutyetje ikŕiâk ikŕiâk kulemgum amarj kâlehen katbi. Yawu otmâ bukuyeŕje âlâŕje yapâ kutje Matia kulemguop ya mem teteop. Mem tetemu benje aposolo kâiân konok yâk yengâlen torokalop.

2

Anitâhât Wâtgât mâmâŕjahât Heakje ge aposolo mâmâŕje otyiŕgiop.

¹ Yesu mumuŕjambâ yahalop yakât kakjan Sande nombolân yâhâp pesuk sâop. Ya pesuk sârn Sande tatbi yakât kutje “Pentikosi hombarj” yawu kunbi. Pentikosi hombarj otmu yan lohimi Yesuhâlen biwiyerjanje kepeim manbiŕje Anitâ mepa sangjan otbarjine sârn emet âlâlen menduhuakmâ tatbi. ² Menduhuakmâ tatjetâ mun pato âlâ, siru pato memap, mun yawuya himbimâmbâ pilâmu nângâwi. ³ Yawu otmâ wahap âlâ, balam nimbilamje yawuyaje kunyerje kakjan teteop. ⁴ Yawu otmu Wâtgât mâmâŕjahât Heakje ge mâmâŕje otyiŕgim lauyeŕje mem hewewerj tuhumu denje denje sârn ariwi.

⁵⁻⁶ Sâp yan Yura lohimi Anitâhât den lâum manminiwiŕje Pentikosi hombarj ya ekne sârn kapiyerje pilâm âlâengembâ âlâengembâ takawi. Taka Yerusalem kapiân yâhâ tatbi. Yawu otmâ mun pato ya himbimâmbâ pilâmu nângâm lohimi sesengâlâkje emet yanâk menduhuakmâ Yesuhât lohimi yengât denyerje nângâwi. Yawu otmâ lohimi Yesuhâlen biwiyerjanje kepeim manbiŕje Yura yengât denânâk sâwiâke yamâ benje lohimi takawi yanje den ya nângârjetâ denyerje âlâku ikŕiâk ikŕiâk olop. ⁷ Yawu olop yanjak benje nângârjetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sârn alahuwi. “Yesuhât lohimi den oai yu Galilaia ambolipje kerek. Nenjan gâtje bia. ⁸ Yakât otmu girawu otmâ nenje den sârjetâ nangain? ⁹ Nengât topnenjeâmâ yuwu. Nen kapi kâlepnehembâ takain. Nen nombotje Pata ambolipje, nombotje âlâmâ Meria ambolipje, nombotje âlâmâ Elam ambolipje, nombotje Mesopotamia ambolipje, nombotje Yuraia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipje, nombotje Kaparokia ambolipje, nombotje Ponto ambolipje, nombotje Asia ambolipje, ¹⁰ nombotje Pirihiâ ambolipje, nombotje Pampilia ambolipje, nombotje

Aihita ambolipņe, nombotņe Apirika ambolipņe, nombotņe Kirene kapi nombotņe Liwia hân nombot nombot tatmâ arap ya ambolipņe. ¹¹Nombotņe Kereta ambolipņe, nombotņe Arawia ambolipņe, otmu nombotņe Roma ambolipņe. Nen yawuņe tain. Nen nombotņe Yura lohimbî bulâņe. Yâhâ nombotņe âlâņeâmâ Yura nengâlen torokatņetâ orowâk mansala. Nen lok topņe topņe. Yawu gârâmâ Anitâņe kulem yu ya otmâ gaop yakât den pat Galilaia kapi ambolipņeņe nenņe denânâk sâņetâ nanğain.” Yawu sâwi. ¹²Yâhâ den ya nâņgâņetâ âlâ kândâkdâ otmu yakât topņe nâņgâne sâm pâpğuwî. Yawu otmâ “Kulem yukât topņe girawu?” sâm alahuwi.

¹³Yawu gârâmâ lohimbî nombotņeņe Yesuhât lohimbî yekmâ senyeņan gem yuwu sâwi. “Yeņe wain to dondâ neņetâ biwiyeņe hâlîm oap.” Yawu sâwi.

Petoroņe yahatmâ kulem ekbi yakât topņe ekyongop.

¹⁴Yawu sâņetâ Yesuhât aposololipņeņe yahatmâ kinmâ Petoroņe lohimbî takawî ya yuwu ekyongop. “Bukulipņe otmu lomba taka tai yen kulem tetemu eksai yukât topņe ekyongomune nâņgâņet. ¹⁵Omoņânâk wain to ki nemain. Yakât otmâ lok yeksai yuņe wain to ki niai. ¹⁶Emelâk emet inânņan poropete âlâ, kutņe Yoele sâm, yâkņe den kulemğuoop yakât bulâņe yiwerene tetemu eksai yu. Emelâk den kulemğuoop ya yuwu.

¹⁷“Anitâņe yuwu sâm eknohop. Hâmbâi sâp pato tâlâhuwuap yan nâņe nine Wâtğât mâmâņahât Heak hâņgâņgumune ge lohimbî mâmâņe otyiņgiwuap. Mâmâņe otyiņgimu lohimbîņe nâhâlen biwiyeņeņe kepeim mannomai yaņe nâhât den sâm tetem lohimbî ekyongonomai. Otmu biwiyeņe mem purik pilâmu kulem âlâlâ tetemu eknomai. Otmu amanân awun eknomai. ¹⁸Bulâņânâk sâp yan Wâtğât mâmâņahât Heakņe hoņ bawalipņe mâmâņe otyiņgimu nâhât den sâm tetem ekyongonomai. ¹⁹⁻²⁰Otmu lohimbî kerek matņe yingimune menomai yakât sâp tâlâhumu yan nâņgâ-mune himbimân kulem âlâlâ yuwu tetemu eknomai. Hilâmğât emetsenņe bok sâmu omoņ bâlêņe sahakbuap. Yâhâ omoņğât emetsenņe yaņeâmâ kuriņ hep barak barak yawuya otbuap. Otmu umatņe topņe topņe yuwu tetewuap. Kapam tetewuap. Otmu emet kapi kâlâp sewuap. Yawu tetemu ekņetâ sâtņe otmu hu halak tuhunomai. ²¹Sâp yan lohimbî âlâ me âlâņe nâhâlen biwiyeņeņe kepeim mannomai yamâ meyekmune ki hiliwahonomai.” Anitâņe yawu sâm eknohop.” Den yawu kulemğuoop tap.

Petoroņe Yesuhât topņe ekyongop.

²²Petoroņe torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Bukulipņe, den âlâ torokatmâ yuwu sâmune nâņgâņet. Anitâņe Yesu Nasaret amboņe ya mâmâņe otbaņgimu hohetnenņan manmâ kulem topņe topņe memu ekmunņe âlâ kândâkdâ otmu Anitâņe hâņgâņgumu giop yawu nâņgâmain. ²³Yawu gârâmâ yeņe Yesuhât hâkâņ otmâ lok bâlêņe yeņğât bâtyeņan katņetâ yâkņe mem howanân kuņetâ muop. Yawu otbaņgiwi yakât Anitâņe emelâk emet inânņan nâņgâmu ârândâņ otmu mâtâp ya sâm waņop. Mâtâp ya sâm waņmu yaņak beņe howanân kuņetâ sâtğum muop. ²⁴Kuņetâ muop yamâ sumânâk tatbuapğât dop âlâ ki olop. Yakât otmâ Anitâņe mumuņambâ mem yahalop. ²⁵Emelâk emet inânņan tâmbânenņe Dawitiņe Yesuņe mumuņambâ yahatbuap yakât nâņgâm yuwu kulemğuoop tap.

“Kutdâ gâ orowâk manmâ gan. Yakât otmâ ki pilânekbuat yawu naņgan. Biwi yâhâp otmangât mâmâņe otnihim gamat. ²⁶⁻²⁷Yakât otmâ biwine âleņe otmu tem lâuhihim heroņe nâņgâhîhian. Otmu mumbom yan umutne membuat. Otmu mumuņambâ mem yahatnekbuat. Yawu otnihiwuat nâņgâm biwine ki hoņ sâwuap. ²⁸Gâņe nâņgân nâņgâne mem pâroņ pilânihirâ manmangât mâtâp yakât topņe nâņgâm ba takaman. Otmu gâ orop manmâ yâhâwom yakât nâņgâm biwine heroņe otmâ manmâ yâhâwom.” Yawu kulemğuoop tap.

²⁹Tâmbânenņe Dawiti yâkât yuwu ekyongomune nâņgâņet. Yâkât sumņe ekmain.

³⁰Anitâņe poropete âi sâm waņmu yâkât den lohimbî ekyongom manmâ gaop. Yawu otmâ Anitâņe pat kuwaņgim yuwu sâop. “Gâhât tepgan gâtņe âlâ tetewuap ya mem kânâņgâmunne kawehan kinmâ nine lohimbî galemğongowuap.” ³¹Anitâņe yawu sâm

pat kuwanjiop. Otmu Anitâñe Yesu Kiristo mumuñambâ mem yahatbuap yakât nâñgâm Dawitiñe emet inânñan den yuwu kulemguo.

“Mumu yan Anitâñe umutñe miop. Otmu hâkñe tâtuk sâmapgât mumuñambâ mem yahalop.” Yawu kulemguo.

³² Anitâñe Yesu mumuñambâ mem yahatmu nen kerekñe ekbin. ³³ Anitâñe Yesu mumuñambâ mem yahatmu ikñe orop tawot. Otmu emet inânñan âwâñe Anitâñe Wâtgât mâmâñjahât Heak hânñgâñgumu gewuap yakât pat kuop. Yakât otmâ Wâtgât mâmâñjahât Heak ya hânñgâñgumu ge mâmâñe otningimu denñe denñe sâmunnje nanñai.

³⁴ Otmu Dawiti ikñak himbimân ki yâhâop. Yuwu gârâmâ emelâk emet inânñan den yuwu kulemguo.

“Anitâñe nâhât Kutdâne yuwu sâm ekuop.

“Gâ gotnan ga kindâ mâmâñe otgihimune ³⁵ kasalipge yongom mem ge katyekbuat.”

Yawu sâop.” Yawu kulemguo tap.

³⁶ Yakât otmâ yuwu sâm ekyongomune nânñgâm biwi yâhâp ki otnomai. Yesu mem howanân kuñetâ muop ya yeñe amboñe oai. Yawu gârâmâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatmu kunnenñe tap. Yakât otmâ Kutdânenñe sâmmain. Yawu.”

Lohimbi dondâhâlâkñe Yesuhâlen biwiyeñe katbi.

³⁷ Petoroñe yawu sâm lohimbi ekyongomu nânñgâñetâ biwiyeñan hâmu aposolo nombotñe ya orop yuwu sâm âiyongowi. “Wâe, nenñe girawu otmunñe Anitâñe nenekmu ârândâñ otbuap yakât sâñetâ nânñgâne.”

³⁸⁻³⁹ Sâñetâ sâop. “Anitâ Kutdânenñe ikñe Wâtgât mâmâñjahât Heak hânñgâñgumu ge yen otmu lohimbi kâlepñehen mansai mâmâñe otyingimu Yesuhâlen biwiyeñe kepeim mannomai yakât pat emelâk kuyingio. Yakât otmâ orotmemeyenñe bâlenje bet pilâm Yesuhâlen biwiyeñe katñetâ Anitâñe tosayenñe pilâyingiuap. Yawu otñetâ benñe nenñe Yesu Kiristohât kulân toen mem katyekmunñe Wâtgât mâmâñjahât Heakñe ge mâmâñe otyingimu mannomai.” Yawu sâop.

⁴⁰ Petoroñe biwiyeñan kionmâ den kâlep torokatmâ girem den yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi perâkñe ihilâk mahilâk manmai ya Anitâñe matñe umatñe yingimu menomai. Yawu gârâmâ yeñe orotmemeyenñe bâlenje bet pilâm Yesu Kiristohâlen biwiyeñe kepeñetâ yâkñe tihityenñe otbuap.” ⁴¹ Yawu sâm ekyongomu lohimbi kiñitñe orowâk, dopyenñe 3,000 yawuyenñe Petorohât denñe nânñgâñetâ bulâñe otmu Yesuhâlen biwiyeñe katbi. Yawu otñetâ aposololipñe toen mem katyekñetâ Yesuhât komolân torokatbi.

Yesuhâlen biwiyeñe kepeim manbiñe biwi konok otmâ manbi.

⁴² Yesuhât komolân torokatñetâ aposololipñe yâkât den kâsikum yingwi. Kâsikum yingñetâ nânñgâm biwiyeñe hikuakmâ konohâk otmâ Anitâ mepa sanñan otbangim manbi. Otmu sâp sâsâñan menduhuakmâ buku orangim sot newi. ⁴³ Otmu aposololipñe kulem topñe topñe meñetâ lohimbi belângen manbiñe kulem ya ekñetâ sâtñe olop.

⁴⁴ Yâhâ lohimbi Yesuhâlen biwiyeñe kepeiwiñe biwi konok otmâ sot kâle senñe âlâlâ mem menduhum konohân katñetâ tatmu yañe mem tânahom manbi. ⁴⁵ Otmu lohimbi nombotñe iri sikumyenñe puluhum yakât hâmeñe mewi ya mem bukulipyeñe nombotñe yu me yakât umburuk manbi ya kâsikum yingwi. ⁴⁶ Yawu otmâ hilâm ârândâñ Anitâhât opon kâmbukñan yâhâ menduhuakmâ biwi konohâk otmâ Kiristohât den alahuminiwi. Yawu otmâ emetsâpñe ârândâñ emetyenñan yâhâ menduhuakmâ sot um neminiwi. Yawu otmâ tep heronñe nânñgâm Anitâ mepaem manbi. ⁴⁷ Yawu otñetâ lohimbi belângen manbi nombotñe orotmemeyenñe ya ekñetâ yahalop. Yawu otmâ Yesuhâlen biwiyeñe katmâ yâkât komolân torokatmâ sambe otbi.

3

Petoroñe lok pareñe mem henñeguo.

¹ Isirae lohimbi orotmeme âlâ yuwu otmai. Emetsâpñe ârândâñâk opon kâmbukñan yâhâ Anitâ ulitgumai. Emetsâpñe âlâen Petoro yet Yoaneñe Anitâ ulitgure sâm opon

kâmbukñan yâhâowot. ²Otmu lok âlâ mâmânñahât tepñambâek pareñe teteopñe bukulipñe ekyongomu hilâm ârândân opon kâmbukñahât gahatñe âlâ, kutñe “Mâtâp âilonggo lonngo” sâmu yan lâum ari katñetâ tatminiop. Yan tatmâ lok opon kâmbukñan yâhâm geminiwi yañe tewetsenñe niñiñet sâmu ulityongominiop. ³Otmu sâp yan Petoro yet Yoane opon kâmbukñan yâhâmutâ yelemâ ulityotgop. ⁴Ulityotgomu Petoroñe nânngâm “Wa, buku” sâmu in ekmâ sâop. ⁵In ekmâ sâmu lok pareñe yañe tewetsenñe niñiwomap sâmu tepñe kilik kilik sâmu talop. ⁶Yawu otmu Petoroñe yuwu sâmu ekuop. “Senñe âlâlâ ki tatnihiap yakât yuwu sâmune nânngâ. Yesu Kiristo Nasaret ambonañe gâ hengengohowuapgât dop tap. Yakât otmâ yahatmâ bam ga.” ⁷Yawu sâmu ekum båtñe bonângeñe memu yahalop. Memu yanâk kâñe sâsilipñe tâñ tâñ otmu hewewenñak yahatmâ kinop. ⁸Yahatmâ kinmâ yâk orowâk opon kâmbukñan yâhâwi. Yâhâ lok yañe heren otmâ soñ pilâm bam gam Anitâ mepaeop. ⁹⁻¹⁰Yawu otmâ mepaemu lohimbî kâlehen tatbiñe ekmâ yuwu sâwi. “Lok pareñe yuñe opon kâmbukñahât mâtâp âilonggo lonngo yan tatmâ senñe âlâlâhât ulitnongomap. Âlepñe oap yakât nânngâmunñe ki orotñe oap,” yawu sâmu nânngâñetâ âlâ kândâkdâ olop. ¹¹Otmu emelâk opon kâmbukñe ya tuhuwi yan gelâk ningimap sâmu selep bârârâhâk kâlep tuhuwi yakât kutñe “Solomongât selep” sâwi. Lok yañe Petoro yet Yoane yetgâlen torokatmu selep yan yâhâñetâ lohimbî dondâhâlâkñe betyeñan yâhâm mem hawam mewam tuhuwekmâ kulem yakât alahu gulahu otbi.

Petoroñe Yesuhât topñe ekyongop.

¹²Yawu otñetâ Petoroñe yekmâ yuwu sâmu âiyongop. “Wongât mem hawam mewam tuhuneneksai? Kulem yu netgât wahap bia. Netñe wâtnetñambâek lohimbî hergemyon-goromgât dop âlâ ki tap. Net uwawapñe bia ki mansait. Yakât otmâ ki nânngânitñiñetâ yahalâk. ¹³Topñe yuwu tap. Awaraham, otmu nanñe Isaka, yakât sesene Yakop yâk yengât Anitâ, tâmbâlîpnenñe yengât Anitâ, yâkñe ikñe nanñe Yesu hânngângumu ge hohetnenñan manop. Yâkât kulân lok yu memutñe Anitâñe hengenggumu bam gamu eksai. Yâhâ yeñeâmâ Yesuhât nânngâñetâ gemu pâku lohimbî yengât bâtyeñan katbi. Yawu otñetâ Pilatoñe holañbe sâmu yan yeñeâmâ kunyeñe kârikñe otmâ Yesu ya sâmu ge katbi. ¹⁴Yâkñe uwawapñe bia manmâ gaop. Yawu gârâmâ yeñe hâkân otmâ betbangim lok bâleñe, kutñe Barawa sâmu, yâkât nânngâñetâ yahatmu Pilato ekuñetâ lauyeñan mem Barawa holarimu arimu Yesu kuñetâ muop. ¹⁵Kuñetâ muop yamâ lok inñe ki kuñetâ muop. Manman kârikñahât amboñe ya kuñetâ muop. Kuñetâ muop yamâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatmu manmâ teteningimu ekbin. ¹⁶Lok pareñe yuñe âlepñe oap yukât topñe sâmune nânngâñet. Yesuhât kulân lok pareñe yu memutñe Yesuhâlen biwiñe katsappgât Anitâñe hengenggumu bam gamu eksai.

¹⁷Bukulipne, yuwu sâmune nânngâñet. Yeñe papatolipyeñe orop Yesuhât topñe pâpgum gamai. Yakât otmâ kuñetâ muop. ¹⁸Emelâk emet inânñan Anitâñe Yesuhât nânngâm poropetelipñe yengât biwiyeñan den katmu yuwu kulemguwi. “Tihitnenñe otbuap yâkñe angoân hâhiwin nânngâm mumbuap.” Yawu kulemguwi tap. ¹⁹Anitâñe tosayeñe pilâyingîâkgât yeñe orotmemeyeñe bâleñe bet pilâm Yesuhâlen biwiyeñe kepeim manñet. ²⁰Yawu otmâ manñetâ Anitâñe mâmânñe otyingimu biwiyeñe sânduk sâmu mannmai. Sâp yuâmâ Yesu Kutdânenñeñe himbimân tap. Yawu gârâmâ hâmbâi sâp pato tetewuawân Yesuñe tihitnenñe olâk sâmu Anitâñe hânngângumu âwurem gewuap yakât pat kuningimu tap. ²¹Anitâñe embânñambâek emet inânñan poropetelipñe yengât biwiyeñan den katmu kulemguwi yakât topñe yuwu tap. Manmannenñe kuwikningiwuap yakât Anitâñe nânngâmu ârândân otmu Yesu hânngângumu âwurem gewuap. ²²Yakât torehenñe Moseñe yuwu kulemguop.

“Kutdânenñe Anitâñe nâ menekmâ âi sâmu nihimu taka ikñe den kâsikumu yingim mansan yakât dopñeâk Anitâñe nengât komolân gâtñe lok âlâ mem poropete âi sâmu waymu ikñe den kâsikumu yingimu lohimbîñe tem lâuwanginomai. ²³Yâhâ lohimbî nombotñeñeâmâ denñe nânngâm hâkân otmâ kunomai ya mem ketetyekmâ hilipyongowuap.” Den yawu kulemguop tap.

²⁴Otmu emelâk emet inânñan lok âlâ, kutñe Samue, yâk otmu Anitâhât poropetelipñeñe Yesu Kiristoñe tetem manmâ kulem topñe topñe membuap yakât den yawuâk kulemguwi. ²⁵Emelâk embânñan Anitâñe Awarahamgât pat kuwangim yuwu sâmb ekuop. “Hâmbâi gâhât tepgan gâtñe lok âlâñe tetem lohimbî hânñan kulemñan mannomai ya menduhuyekmâ manman âilongôan katyekmu heroñe nânngâwangim mannomai.” Yawu sâmb ekuop. Yâhâ Anitâhât poropetelipñeñe den ya torokatmâ lohimbî sâmb tetem ekyongom manmâ gawi. Otmu Anitâñe tâmbâlipyenye yengât pat kuyingiop ya yen gurâ pat yan meyeksap. Gârâmâ yakât bulânje yen gurâ yawuâk menomai. ²⁶Yâhâ nen Isirae lohimbinje orot-memenenñe bâleñe bet pilâm Anitâ nanñahâlen biwinenñe kepeim manman âilongôan manmâ heroñe nânnganomgât angoan Anitâñe yâk hânngangumu nengâlen giop.

4

Petoro yet Yoane meyelekmâ pâi emetñan katyeleketâ talowot.

¹³Anitâñe Yesu mumuñambâ mem yahalop yakât den pat âlepñe ya Petoro yet Yoaneñe lohimbî ekyongowot. Ekyongom tatmutâ opon kâmbukñahât tembe lâu yengât kunyenje otmu Sarukaio otmu Anitâhât hotom uminiwiñe den pat ya nânngâñetâ ki bulânje olop. “Yesu mumuñambâ ki yahalop. Ya ki orotñe,” yawu nânngâm den hâreyitgim meyelekmâ ari pâi emetñan katyeleketâ talowot. Pâi emetñan tatmutâ emet harj sâop. ⁴Yâhâ Petoroñe lohimbî kiñgitñe orowâk Yesuhât den pat âlepñe ekyongomu nânngâñetâ bulânje otmu Yesuhât komolân torokatbi ya yengât dowâmâ 5000 yawu.

Petoroñe Yesuhât den pat âlepñe Yura yengât papatolipyenye ekyongop.

⁵Emet harj sâmbu Yura yengât papatolipyenye otmu hotom uminiwi ya yengât kunlipyenye otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi yâkñe Yerusalem kapiân menduhuakbi. ⁶Sâp yan opon kâmbukñahât lok kunñe âlâ, kutñe Anasi, otmu lamatñe, kutñe Kaipa, otmu bukuyâhâtñe Yoane yet Alesanda otmu hep torehenlipyenye orowâk menduhuakbi. ⁷Otmu Anasiñe tembe lâu ekyongomu Petoro yet Yoane otmu lok pareñe âlâ mem henjenñuowot ya meyekmâ ari den âiân katyekbi. Otmu Anasiñe yuwu sâmb âiyotgop. “Âlâhât sâtgât otmâ lok pareñe yu henjenñuowot?”

⁸Yawu sâmb âiyotgomu Anitâhât Wâtgât mâmânñahât Heakñe Petoro mâmânje otbangimu yahatmâ kinmâ yuwu sâop. “Yura papatolipnenñe otmu Anitâhât hotom umai yengât kunlipyenye yen yuwu sâmb ekyongomune nânngâñet. ⁹Netñe lok pareñe yu ekmâ tepnetñe nânngâwangim memutñe âlepñe olop yakât otmâ yenje menenekmâ den âiân katnenekñetâ kinsain. ¹⁰Yakât otmâ lok âlepñe olop yukât topñe ekyongomune nânngâñet. Topñe yuwu. Yesu Kiristo, Nasaret amboñe, yâhâmâ howanân kuñetâ muop. Kuñetâ muop yamâ Anitâñe mumuñambâ mem yahalop. Yakât otmâ yâkât wâtñan kinmâ lok yu memutñe âlepñe otmâ mansap. Yawu gârâmâ yenje lok yukâlen kulem teteop yakât den pat Yura lohimbî kerek ekyongonjetâ nânnganomai. ¹¹Emelâk embânñan Miti pepaen den âlâ yuwu kulemguwi yakât bulânje Yesuhâlen teteap.

“Emet tuhum nep lokñe nak âlâ ekñetâ bâlemu mem ketetbi. Nak mem ketetbi ya Anitâñe lâum kânângamu kuhupin kârikñe oap.” Den yawu kulemguwi tap.

Yenjeâmâ emet tuhuwi ya yengât dop otmâ Yesu betbangim kuñetâ muop. ¹²Yuwu sâmbune nânngâñet. Anitâñe Yesu hânngangumu ge manman kârikñe yakât mâtâp meningiop. Yakât otmâ yakât wâtñanâk kinmâ manman kârikñan mannongât dop tap. Lok ondopñe mâmânje otningimu manman kârikñan mannongât dop âlâ ki tap.”

Yura yengât papatolipyenñe Petoro yet Yoane sâmb hâreyitgiwi.

¹³Petoro yet Yoane, yâhâmâ nânngân nânngân emetñan ki yâhâowot. Yawu gârâmâ Yura papatolipyenye yengât senyenñan kinmâ den ya kâlâpñe orowâk ekyongowot. Yawu ekyongomutâ yâkñe denyetñe ya nânngâñetâ ewe membe olop. Yawu otmu nânngân nânngânyenye pâron sâmbu yuwu sâmbi. “O, lok yuâmâ kândikum Yesu orop manmâ gawi. Yakât otmâ den kâlâpñe orowâk eknongomutâ nangain.” yawu sâmbi. ¹⁴Otmu Petoro yet Yoaneñe lok henjenñuowot yâk orowâk kinbi yakât otmâ den purik pilâyitgine sâmb

hâum pâp gum pilâwi. ¹⁵ Yakât otmâ hângânyongonjetâ emet betjehen ge kinjetâ Petoro yet Yoane yetgât alahum yuwu sâwi. ¹⁶ “Nenje lok yâhâp yu girawu otyitgine? Yâkne Yesuhât wâtjan kinmâ lok pareje emba memutâ âlepne olop yakât den pat Yerusalem kapi ambolipne emelâk nângâm meteai. ¹⁷ Yawu gârâmâ den yuje kapi ârândâj pererenj sâm arimu nângâmai hât nenje kuyitgimunje yâkne ki âlâkuâk Yesuhât wâtjan kinmâ lohimi yâkât den kâsikum yinginomai.” Yawu sâwi.

¹⁸ Otmu tembe lâu ekyongonjetâ meyemâ âwurem garjetâ yuwu sâm Petoro yet Yoane ekyotgowi. “Yetje ki âlâkuâk Yesuhât den ya lohimi kâsikum yingimawot.”

¹⁹ Yawu sânetâ Petoro yet Yoane yuwu sâwot. “Yerjak nângâm ekjet. Yengât den lâum Anitâhât den pilâmutje yâkne nângâmu ki ârândâj otbuap. ²⁰ Yesu Kiristone den âlâlâ eknongom kulem topne topne mem gaop yakât den pat ya netje mem kurihiromgât dop ki tap. Ya sâm haok tuhurom yakâ.”

²¹ Yawu sâmutâ yâhâpne kuyitgim holañyelekjetâ gem ariowot. Lohimi inje kinjitne orowâkne kulem ya ekmâ Anitâ mepaem aposolipne yengât nângâjetâ yahalop. Yakât otmâ Yura papatolipne wahap âlâ ki otyitgiwi. ²² Lok âlepne olop yâkne pareje otmâ manmu yambu lok yâhâp ñerek olop.

Anitâne Yesuhât aposolipne mâmâne otyingâkgât yâkât lohimiñe ulitguwi.

²³ Yura papatolipne Petoro yet Yoane holañyelekjetâ gem bukulipnetje yengâlen âwurem ariowot. Ari papatolipne kuyitgiwi yakât den ya ekyongowot.

²⁴ Ekyongomutâ nângâm biwiyene kepeiakmâ konohâk otmâ Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Ambonenje Anitâ. Gâne hân himbim kândikotgom wahap topne topne kalon.

²⁵⁻²⁶ Otmu emelâk emet inânjan gâhât Wâtgât mâmâñahât Heakne tâmbânenje Dawiti yâkât biwian den âlâ katmu yuwu kulemguop.

“Wongât Anitâhât ki nângâmaiñe yerjahât nanganginetâ yahatmu biwiyene kâlâp siap? Wongât biwi nângân nângânyene hâlim milim otmu Anitâ yet hoj bawane mem ge katyelekn sâm oai? Anitâne tihityene otbe sâm ikne hoj bawa hângangumu gewuap. Yawu gârâmâ Anitâhât ki nângâmai ya yengât papatolipne biwi konok otmâ mem ge katyeleknomai hât dop âlâ ki tap.” Dawitiñe den yawu kulemguop tap.

²⁷ Otmu torokatmâ yuwu sâm ulitguwi. “Ambonenje Anitâ, den âlâ sâmunje nângâ. Dawitiñe den kulemguop yakât bulâje teteop yakât topne yuwu. Gâne tihitnenje otbe sâm Yesu hângangurâ ge tem lâuhim uwawapne bia manmâ gaop. Yawu gârâmâ Herot yet Pilatone Roma lok otmu Yura nengât papatolipnenje menduhyekmutâ orowâk tatmâ Yesu mem ge katne sâm den hikuwi. ²⁸ Yawu otbi yan yene engatyeneâk ki watbi. Emelâk emet inânjan gâne gike engatgeâk otmâ yu ya tetewuap ya sâm kalon. ²⁹ Yakât otmâ yâkne kuninginetâ lohote otmaingât gâne mâtâp manguyingim nen hoj bawalipne mâmâne otningirâ Yesu Kiristohât den pat âlepne sâm haok tuhunom. ³⁰ Yawu otmâ Yesuhât wâtjan kinmâ lohimi mesekyene orop ya hengemyongonom. Otmu kulem topne topne memunje ekjetâ âlâ kândâkdâ otbuap. Yakât otmâ mâmâne otningihât nângâm ulitgohoin.” Yawu sâm ulitguwi.

³¹ Yawu sâm ulitgujetâ emet menduhuakmâ tatbi ya gâsuk gâsuk sâop. Otmu yanâk Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakne mâmâne otyingimu yapâ ari Yesuhât den pat âlepne ya sâm haok tuhum lohimi ekyongowi.

Yesuhât lohimiñe biwiyene hikuakmâ konohâk otmâ buku orangim manbi.

³² Yesuhât lohimiñe biwiyene hikuakmâ konohâk otmu senje âlâlâ tatyngiop ya menduhom konohân katjetâ tatmu yane mem tânahom manbi. ³³ Yawu manmâ Yesuñe mumunambâ yahalop yakât den pat ya aposolipne lohimi belângen manbi ya ekyongonjetâ nângâjetâ bulâne olop. Otmu Anitâne mâmâne otyingimu kulem topne topne meñetâ lohimi kerekne yekmâ herone nângâyingiwi. ³⁴ Otmu senje âlâlânyene kâsikum angim tânahom manbi. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne ki umburuk manbi. Lohimi nombotne senje âlâlânyene puluhjetâ yapâ tewetsenje mem aposolo yinginetâ

galemguwi. ³⁵Otmu tewetsenje menduhuminiwi yapâ aposoloje mem lohimbi umburuk manbi ya tânyongojetâ manbi.

³⁶Otmu sâp yan Kipiro kapi amboje, lok âlâ, kutje Yosep sâp, yâkât yuwu sâpune nângâ. Lok yakât kutje âlâmâ Banawa yawu sâp aposoloje kunminiwi. Kut yakât topjeâmâ yuwu, “Biwi sânduk”. Yosep yâhâmâ Lewi senâmbâ gâtje yakât otmâ opon kâmbukjahât âi mem manop. ³⁷Yâkje ikje hân puluhujetâ yapâ tewetsenje mem aposolo yingioj.

5

Anania imbiñaitje otmâ bâleop.

¹Lok âlâ, kutje Anania sâp, yâkât imbiñe, kutje Sapira, biwi konohâk otmâ yuwu olowot. Hânyetje puluhujetâ yapâ tewetsenje miowot. ²Yawu gârâmâ tewetsenje nombotje ya mem mesambutmutâ tatyitgiop. Yâhâ nombotje âlâmâ Ananiaje mem ari aposolo yingioj. ³Otmu Petoroje yuwu sâp ekuop. “Anania, yuwu sâpune nângâ. Girawu otmâ Bâleñahât Amboje Satanje biwihan kioñbe sâp otmu ki kârikje otmâ kinsat. Yetje Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heak kâitgum hânyetje puluhuwu yakât tewetsenje nombotje mem mesambutmutâ tap. ⁴Hân ya ki puluhuwu yan yetje Anitâhât pat ki otbuap yawu nângâm den hikuowot mâne tewetsenje alitsawot yuje âlepje otbâp. Yâhâ tewetsenje yuje Anitâhât pat otbuap yawu sâp kâitngom nombotjeâk katsawot. Yawu otmâ nen ki kâitnongoawot. Anitâ kâitguawot.” ⁵⁶Yawu sâmu Ananiaje den ya nângâm yanâk mum iop. Mum imu lok nombotjañe emet kâlehen yâhâm sângum âlâ mem kurihim lâum ge hanguwu. Yâhâ Anitâ kâitguop yakât matje mum imu lohimbi yan kinbiñe ekjetâ sâtje olop.

⁷Otmu ki kâlep otmuâk imbiñaje lokñahât den pat ki nângâmâk Petorohâlen takaop. ⁸Takamu Petoroje yuwu sâp âikuop. “Hânyetje puluhujetâ yapâ tewetsenje miowot ya lokgañe kerehâk ningiap me?”

Sâmu sâop. “Wae, wonângen, kerehâk yingiap yakâ.”

⁹Sâmu Petoroje yuwu sâp âikuop. “Wongât yetje biwi konohâk otmâ Kutdâhât Wâtgât mâmâñahât Heak kâitguawot? Yakât otmâ yuwu sâpune nângâ. Lokge emelâk mumu lâum ari hangum pilâm ga gâhât mambotgihiai. Yiwereñe gâhurâ mundâ lâuhekmâ ari hangohonomai.” ¹⁰Yawu sâp ekumu yâku yanâk kâñe topñan purik sâp ge muop. Mumu lok ya emet kâlehen yâhâ Sapira lâum ge lokje lâum ge hanguwu yanâk lâum ge hanguwu.

¹¹Otmu muowot yakât den pat Yesuhât komotje nângâñetâ sâtje olop. Yawu.

Yesuhât aposololipjañe kulem topje topje mewu.

¹²Aposolo yâkñe kulem topje topje meñetâ lohimbiñe ekjetâ âlâ kândâkdâ olop. Otmu Yesuhât komotje biwiyenje kepeiakmâ konohâk otmu hilâm ârândâñ Solomongât selep yan yâhâ menduhuakmâ Anitâ mepaeminiwi. ¹³Yawu otminiwi yan lohimbi dondâhâlâkñe nângâyingñetâ yahalop yamâ Yura papatolipyañe hilipnongomai sâp yâk yengâlen ki torokatbi. ¹⁴Yawu gârâmâ lohimbi nombotjañe Yesu Kutdânennahâlen biwiyenjañe kepeim yâkât komolan torokatmâ manbi. ¹⁵Otmu kapi ambolipjañe bukulipyañe pareñe otmâ manminiwi otmu tisi mesek otbi ya Yesuhât aposololipjañe heggemyongñet sâp genelân katyekmâ lâuyekmâ ari mâtâwân katyekñetâ tatbi. Otmu yuwu nângâwi. “Petoroje mâtâp watmâ gam ariwuap yan umutjañe longâyekmu âlepje otnomai.”

¹⁶Otmu Yerusalem hâlâñmâ kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipjañe bukulipyañe tisi mesek otbi otmu weke bâleñañe mângâyekmu manminiwi ya meyekmâ aposolo yengâlen takanjetâ heggemyongowi.

Anitâhât anjelo âlâñe aposolo pâi emetjañbâ mem holanyekmu gem ariwi.

¹⁷Aposoloje yawu otbi yakât den pat ya hotom uminiwi ya yengât kunyerje otmu ikje bukulipje Sarukaio komolan gâtjañe nângâñetâ bâleop. ¹⁸Nângâñetâ bâlemu aposolo meyekmâ pâi emetjan katyekñetâ tatbi. ¹⁹Katyekñetâ tatñetâ emet njiñ sâmu iwi. Otmu omoj tânâmjan Kutdâhât anjelo âlâñe mândeyekmu yahatñetâ meyekmâ ge yaehen yuwu

sâm ekyongop. ²⁰ “Yeŋe opon kâmbukŋan yâhâ manman kârikŋahât den pat âlepŋe ya topŋambâek lohimbi kâsikum yingŋinomai.” ²¹ Yawu sâmu emet haŋ sâmu den ya lâum opon kâmbukŋan yâhâ Yesuhât den lohimbi kâsikum yingŋiwi.

Otmu hotom uminiwi yengât kunyerŋe bukulipŋe meyekmu Yura yengât papatolipyenŋe yengâlen ariŋetâ orowâk menduhuakmâ den emetŋan yâhâwi. Yâhâ tatmâ aposolo meyekmâ takaŋet sâm opon kâmbukŋahât tembe lâu nombotŋe hângânyongonŋetâ pâi emetŋan yâhâwi. ²² Yâhâm pâinyekŋetâ biatmu âwurem taka yuwu sâm ekyongowi. ²³ “Nen pâi emetŋan arim takain. Yâhâ pâi emetŋahât galem yaŋe gahatŋe kârikŋe maŋgum galem kinŋetâ yeksain. Yawu gârâmâ aposolo meyekne sâm takain,” sâm ekyongomunŋe gahatŋe mem pilâŋetâ kâlehen yâhâ pâinyekmunŋe biatsap.”

²⁴ Yawu sâŋetâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyenŋe otmu tembe lâu yengât kunyerŋe den ya nâŋgâm “Girawu otmâ gulip oai,” sâwi. ²⁵ Yawu otmâ tatŋetâ yanâk lok âlâŋe taka yuwu sâm ekyongop. “Wâe, lok pâi emetŋan mem katyekbi ya opon kâmbukŋan yâhâ lohimbi den kâsikum yingŋim kinŋetâ yeksain.”

²⁶ Yawu sâm ekyongomu yâkŋe opon kâmbukŋahât tembe lâu hângânyongonŋetâ ari lohimbi kinŋitŋe orowâkŋe denyenŋe nâŋgâm kinbi ya yekmâ “Yâkŋe kât mem nongomai” sâm aposolo ya lohotŋan meyekmâ den emetŋan ariwi.

Aposoloŋe Yesuhât topŋe Yura yengât papatolipyenŋe ekyongowi.

²⁷ Aposolo meyekmâ yâhâ Yura yengât papatolipyenŋe yengât senyerŋan katyekŋetâ kinŋetâ hotom uminiwi ya yengât kunyerŋe yuwu sâm ekyongop. ²⁸ “Oran Yesuhât den lohimbi ki kâsikum yingŋet sâm kuyingŋiwin. Yamâ yeŋe nengât den ya kum Yesuhât den lohimbi kâsikum yingŋetâ yâkŋe sâm haok tuhunŋetâ lohimbi kapiân tai ya kerekŋe nanŋai. Otmu Roma tembe lâunŋe Yesu kuŋetâ muop yakât tosa ya nengâlen gâitsai.” Yawu sâwi.

²⁹ Yawu sâŋetâ Petoroŋe purik pilâyingŋim yuwu sâm ekyongop. “Yengât den ya lâum Anitâhât den kunomgât dop âlâ ki tap. ³⁰ Yengât sâtŋât otmâ Roma lokŋe Yesu mem howanân kuŋetâ muop. Mumu hangui yamâ topŋe yuwuhât otmâ tâmbâlipnenŋe yengât Anitâŋe mumuambâ mem yahalop. ³¹ Isirae lok nenŋe Yesuhâlen biwinenŋe kepeimunŋe Anitâŋe tosanenŋe pilâningiwuapŋât yâkŋe Kutdânenŋe Yesu mumuambâ mem yahatmu himbimân orowâk tawot. ³² Yâhâ lohimbi âlâ me âlâŋe Yesuhâlen biwyenŋe kepeim Anitâhât denŋe lâum manmai ya yengât nâŋgâm Anitâŋe ikŋe Wâtŋât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mâmâŋe otyingŋimap. Nenŋe yawu otmâ mansain yakât otmâ Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋe mem sânduk tuhuningimap. Yawu otmâ mâmâŋe otningimu kulem topŋe topŋe mem mansain.” ³³ Yawu sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ bâlemu aposolo yongone sâm otbi.

Parisaio âlâŋe yahatmâ bukulipŋe sâm sânduk menduk tuhuyehop.

³⁴ Aposolo yongone sâm otŋetâ yan Parisaio lok kutdâ âlâŋe Mosehât girem den kâsikum yingŋim manop, ya kutŋe Gamalie, yâkŋe yahatmâ kinmâ tembe lâulipyenŋe ekyongomu aposolo meyekmâ emet betŋehen ge kinŋetâ bukulipŋe yuwu sâm ekyongop. ³⁵ “Bukulipne, yeŋe lok yu in yawu mem bâleyekmaiŋet yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe nâŋgâm hengengumâmâ girawu otyingŋinomai yakât topŋe tetemu ekmâ nâŋgânomai. ³⁶ Emelâk lok âlâ, kutŋe Teuta, ikŋahât nâŋgâmu yahatmu, “Roma lok kasalipnenŋe watyekmunŋe ariŋet” sâm lok 400 ekyongomu yâkâlen torokatbi. Yawu otŋetâ ikŋe kuŋetâ mumu loklipŋe itoŋ galaŋ otmâ kinbi. Yawu otmâ otŋetâ ki ihioŋ. ³⁷ Yakât betŋan Roma lok kunyerŋe Yura nengât dopnenŋe nâŋgâwe sâm otmu sâlipnongowi sâp yan lok âlâ, Galilaia gâtŋe, kutŋe Yurasi, yâkŋe lohimbi meyekmu Roma lok watyekne sâm otbi. Yawu otmu yâkurâ yawuâk kuŋetâ mumu loklipŋe kerek yongom watyekŋetâ tiok taok otmâ ariŋetâ kutyeŋe bialop. ³⁸ Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe aposolo yu ki yekmâ sâŋet. Yâkŋe yeŋe engatyenŋeak watmâ den ya lohimbi kâsikum yingŋim gai otmuâmâ nep yu gulip otbuap. ³⁹ Yâhâ lok yuŋe Anitâhât sâtŋât otmâ den yu lohimbi kâsikum yingŋim gai otmuâmâ nep yu mem ge katyekne sâm otmunŋe hâi hâŋe otmu

pilânom. Otmu nep yukât amboŋe Anitâ mem ge katne sâm otnom. Biwinaŋe yawu nanŋan. Yawu.”⁴⁰ Yawu sâm ekyongomu nânŋâŋetâ ârândânŋ otmu tembe lâulipyeŋe ekyongonŋetâ aposolo yongowi. Yongom Yesuhât den pat âlepŋe ya lohimbi ki kâsikum yingŋinimai sâm kuyingim pilâyekŋetâ ariwi.

⁴¹ Otmu aposoloŋe Yesuhât den pat âlepŋe lohimbi kâsikum yingwi yakât matŋe papatolipyeŋe yongowi yakât nânŋâŋetâ biwiyeye âlepŋe olop. ⁴² Yawu otmâ hilâm ârândânŋ opon kâmbukŋan otmu emet tete yâhâm gem Yesu Kiristohât den pat âlepŋe ya kâsikum yingim manbi.

6

Lok nombolân yâhâp meyekmâ nep sâm yingwi.

¹ Sâp yan lohimbi kingitŋe orowâkŋe Yesuhâlen biwiyeye katmâ yâkât komolân torokatmâ manbi. Manmâ senŋe âlâlâyeye konohân menduhuyetâ tatmu yapâ mem tânahom manbi. Yawu gârâmâ Girik kapi ambolipŋe Yerusalem kapiân kandi taka tatbiŋe Yerusalem kapi ambolipŋe orop senŋe âlâlâ menduhum katminiwi yakât nekamân otbi. Nekamân otmâ Girik kapi ambolipŋe yuwu sâwi. “Senŋe âlâlâ menduhum katmunŋe tap yapâ nep lokŋe mem nengât kambut ki dopŋan tânyongoai. Ya ekmunŋe dondâ bâleap.”

² Yawu sâŋetâ Yesuhât aposololipŋe lohimbi ya menduhuyekmâ yuwu sâm ekyongowi. “Nenŋe senŋe âlâlâ menduhum katŋetâ tap yuâk galemgum mannom otmuâmâ Anitâhât den yu lohimbi kâsikum yingŋinongât mâtâp ki tetewuap. ³ Yakât otmâ Anitâhât Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyingimu mansai komot yapâ gâtŋe lok nombolân yâhâp mem teteyekŋetâ nep yingimunŋe senŋe âlâlâ yu galemgum kambulipyeŋe kâsikum yingŋinimai. ⁴ Yawu otŋetâ benŋe nenŋeâmâ Yesuhât den lohimbi kâsikum yingim Anitâ ulitgum mannom.” Yawu sâwi.

⁵ Den yawu sâŋetâ nânŋâŋetâ ârândânŋ olop. Yakât otmâ lok mem katyekbi ya yengât kutyeŋe yamâ yuwu. Setepano yâkŋe Yesuhâlen biwiyeye tiŋâk kepeim Anitâhât den lâum manop. Yawu manmu Anitâhât Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otbaŋgim gaop. Otmu nombotŋe âlâmâ kutyeŋe yuwu. Pilip, Porokoro, Nikano, Timon, Pamena, otmu bâiŋeâmâ Nikolao. Nikolao yamâ Antiok kapi pilâm Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaem manmâ gaop. ⁶ Lok yu meyekmâ aposolo yengâlen gaŋetâ yâkŋe kunyerŋan mem Anitâ ulitguwi.

⁷ Otmu Yesuhât komotŋe yâkât den pat âlepŋe sâm haok tuhuŋetâ lohimbi kingitŋe orowâkŋe Yesuhâlen biwiyeye katmâ yâk yengâlen torokatŋetâ sambe sambe otbi. Yawu otmâ hotom uminiwi yengâlen gâtŋe dondâŋe denyeye ya nânŋâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyeye katbi.

Setepano mewi.

⁸ Anitâŋe Setepano nânŋâwâŋgim mâmâŋe otbaŋgimu kulem topŋe topŋe mem lohimbiŋe ekŋetâ âlâ kândâkdâ olop. ⁹ Yawu gârâmâ lok nombotŋe Kirene, Alesandiria, Liwia, Kilikia, Asia, kapi yu ambolipŋe opon kâmbukŋan yâhâ Setepanohât den kakŋan sâwi. ¹⁰ Den kakŋan sâŋetâ Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe Setepano mâmâŋe otbaŋgimu den sâmu denyeye ya kum ge kalop.

¹¹ Yawu otyingimu ari lok yarŋe lok nombotŋe mem teteyekmâ engatyerŋan geŋetâ yâkŋe yuwu sâm Setepano hakŋan sâm lohimbi ekyongowi. “Setepanoŋe Mosehât girem den kelangatmâ den anŋo lohimbi kâsikum yingim. Otmu Anitâhât opon kâmbukŋahât nânŋâmu gemu Anitâ sâm bâlewangimu nanŋain.” ¹² Yawu sâŋetâ Yura yengât papatolipyeŋe otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi otmu lohimbi nombotŋe nânŋâŋetâ biwiyeye kou kâlâp semu Setepano mem den emetŋan yâhâ den âiân katbi. ¹³ Den âiân katmâ anŋoân lok engatyerŋan gewi ya ekyongonŋetâ ga Setepano hakŋan yuwu sâwi. “Lok yuŋe haoŋmâ ârândânŋ Anitâhât opon kâmbukŋahât nânŋâmu gemu Mosehât girem den sâm ge katmap. ¹⁴ Yuwu sâmu nanŋain. “Yesu Nasaret kapi amboŋe opon kâmbukŋe huhum itoŋ galaŋ tuhuwuap. Otmu Moseŋe girem den otmu

opon kâmbukjahât orotmeme sâm ningiop ya kum orotmeme anjo ningiwuap.” Yawu sâmu nangain.” Yawu sâm Setepano haknjan sâwi. ¹⁵ Haknjan sâjetâ menduhuakbiŋe Setepano ekŋetâ yâkât kundenŋaje anjelo kundenŋe yawuya teteop.

7

Setepanone Yura tâmbâlipyene yengât topyene sâop.

¹ Hotom uminiwi ya yengât kunyeŋaje Setepano yuwu sâm âikuop. “Den yai yu bulâŋe yai me?”

² Sâmu Setepanone yahatmâ yuwu sâop. “Papatolipne otmu bukulipne den sâmune nângâŋet.

Awarahamgât sâop.

Tâmbânene Awaraham yâkŋe Mesopotamia kapi ki pilâm Haran kapiân ariop sâp yan Anitâ yahat yahatŋe, Lanjine Amboŋaje tetewangim yuwu sâm ekuop. ³ “Gâŋe kapihe tâmbâŋe, hep torehenlipge, bukulipge pilâyekmâ nâŋe kapi âlâ tiripgohowom yan ari manbuat.”

⁴ Yawu sâmu tem lâuwangim Kairia hân pilâm Haran kapiân ari manop. Yan manmâ âwâŋe bâleop. Âwâŋe bâleop yakât kaknjan Anitâŋe yâhâpŋe tetewangim yuwu sâm ekuop. “Hân âlâen ari in kandi manbuat.” Yawu sâm ekumu yahatmâ Haran kapi pilâm nenŋe mansainân yuân emelâk takaop. ⁵ Yuân taka kandi manop. Yâhâ Awarahamŋe imbinjât kâsi manoworâke yamâ benje yâkât tepnjan gâtŋaje hân yu ambokunomaihât Anitâŋe pat kuwangiop. ⁶ Yawu otmâ den âlâ yuwu sâm ekuop. “Gâhât senŋe hân yu pilâm kapi âlâen ari manmâ kapi ambolipŋe hoŋ bayingim manmâ yâhâŋetâ yambu 400 pesuk sâwuap. ⁷ Hoŋ bayingim manŋetâ hâhiwin yinginomai. Yakât otmâ nâŋe lohimi ya matŋe umatŋe yingimune pilâyekŋetâ âwurem hân yuân taka manmâ nâhât tem lâunihih mepaenekmâ mannomai.” ⁸ Yawu sâm ekum pat kuwangiop. Pat kuwangiop ya nângâm mannomaihât hâkyenjahât torehenjan undip tuhuangim manmâ yâhânomai ya sâm kalop. Otmu yakât kaknjan Awaraham nanŋe Isaka tetemu hilâm nombolân kalimbu pesuk sâmu hâkŋjahât torehenjan undip tuhuwangiop. Otmu Isaka nanŋe Yakop tetemu yâk gurâ yawuâk hâkŋjahât torehenjan undip tuhuwangiop. Otmu Yakop nanlipŋe kâiân yâhâp teteŋetâ yâk gurâ yawuâk hâkyenjahât torehenjan undip tuhuyingiop.

Yosepgât sâop.

⁹ Otmu Yosep atalipŋaje yâkât hâkâŋ otmâ mem âlâlâ tuhuwi. Yawu tuhum lok nombotŋaje taka Yosep puluhom dâim Aihita hânân ariwi. Atalipŋaje yawu otbangiwiâke yamâ Anitâŋe tihitŋe olop. ¹⁰ Otmu nângân nângânŋe pato tetewangimu Aihita lok nombotŋaje ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu kunyeŋe, kutŋe Parao sâm, yâkâlen dâim ariwi. Dâim ariŋetâ Anitâŋe mâmâŋe otbangimu Paraone yâkât orotmemeŋe ekmu ikjan gâtŋe otmu ikŋe emet otmu Aihita kapi ambolipŋe ya galempongom manâkgât âi sâm waŋop.

¹¹ Otmu sâp yan Aihita otmu Kanan hân yuân po pato teteop. Yawu tetemu tâmbâlipyenŋaje sotgât umburuk otbi. ¹² Yawu manmâ Aihita hânân sot tap yawu sâjetâ nângâm Yakopŋe nanlipŋe yan hângânyongomu ariwi. ¹³ Aihita arim âwurem taka yakât den pat âwâyeŋe ekurjetâ manmâ manmâ benŋe âlâkuâk hângânyongomu ariwi. Ariŋetâ Yosepŋe atalipŋe teteyingim ikŋjahâk topŋe sâm tetem ekyongop. Teteyingim atalipŋe dâiyekmâ Parao hâlen ariŋetâ topyene sâm tetemu nângâop. ¹⁴ Yakât kaknjan Yosepŋe âwâŋahât den katmu âwâŋaje ikŋe senŋe âlâlâŋe otmu hep torehenlipŋe lohimi 75 meyekmu Aihita hânân ariwi. ¹⁵ Yan ari manmâ Yakop ya muop. Otmu nanlipŋe gurâ yawuâk muwi. ¹⁶ Otmu emet inânŋan Awarahamŋe Sikem kapiân Hemohât nanlipŋe yengâlen hân âlâ puluhop yan hahityeŋe lâum ari kurihiyekbi.

Mosehât sâop.

¹⁷⁻¹⁸ Tâmbâlipyenŋaje Aihita hânân tetem sambe sambe otbi. Yawu otmâ manŋetâ Anitâŋe Awarahamgât pat kuwangiop yakât bulâŋe menomaihât sâp ya tâlâhuop. Sâp yan Aihita yengât kunyeŋe âlâ belângen tetem manopŋe Yosepgât topŋe ki nângâop.

¹⁹ Lok yaŋe tâmbâlipnenŋe mem ge katyekmâ hâhiwin yinŋiop. Otmu nimnaomlipyeŋaŋe tetem sambe sambe otmai sâŋ nanlipeŋe tetewi ya lâum kapi betŋehen pilâyekŋetâ muwi. ²⁰ Yawu gârâmâ tâmbânenŋe Mose tetemu âwâŋe mâmâŋaŋe emetyetŋan tihâk mesambutmutâ tatmu emetsenŋe kalimbu pesuk sâop. ²¹ Emetsenŋe kalimbu pesuk sâmu hahitŋe tiŋ tiŋ sâmu ekmutâ iwit nanŋe olop. Yawu otmu saka saka kum kâlehen katmâ toen kalowot. Toen katmutâ to kakŋan yoloŋ yoloŋ otmâ bam gam tatmu Parao baratŋaŋe ekmâ mem taka ikŋahâk galemguop. ²² Lok otmâ Parao loklipŋe yeŋgât nânŋân nânŋân emetŋan yâhâmu den kâsikum waŋetâ nânŋân nânŋân pato miop. Nânŋân nânŋân pato mem Aihita ambolipŋaŋe ekŋetâ sâtŋe otmu ewe katminiwi.

²³ Manmu yambu lok yâhâp ŋerek pesuk sâmu Isirae bukuliŋe girawu mansai sâŋ yâk yeŋgân ari yehop. ²⁴ Arim yekmu Aihita lok âlâŋe Isirae lok âlâ kumu ekmâ Isirae lok ya tângum Aihita lok ya kumu muop. ²⁵ Kumu mumu biwiŋaŋe yuwu nânŋâop. “Anitâŋe mâmâŋe otnihimu bukuliŋe tânyongom Paraohât bâtŋambâ dâiyekmune hân âlâengen ari nenŋahâk galemahom mannom ya nânŋâm heŋgeŋuai,” biwiŋaŋe yawu nânŋâop. Yawu gârâmâ Isirae lohimiŋe ya ki nânŋâwi. ²⁶ Aiop, emet haŋ sâmu Moseŋe âlâkuâk ari Isirae lok yâhâp ahom tatmutâ mem teteyelehop. Yawu otmutâ mem hâreyelekmâ yuwu sâŋ ekyotgop, “Wongât yetŋe ahoawot?”

²⁷ Yawu sâmu kapam kândikuopŋe yuwu sâŋ denŋe kakŋan sâop. “Gâ ki nânŋâhihian. Âlâŋe galem sâŋ katgekmu takat? ²⁸ Oran Aihita lok âlâ kundâ muop yawuâk nohowe sâŋ oat hâ?” ²⁹ Yawu sâmu nânŋâm Moseŋe Aihita hân pilâm Mirian hânângen ari manop. Yan manmâ imbi âlâ yaken gâtŋe mem yâkŋe nanyâhâtŋe yâhâp meyelehop.

³⁰ Manmâ gamu yambu lok yâhâp ŋerek pesuk sâmu hân ya pilâm lok ki manmaiângen ariop. Yan ari Sinai pumŋe topŋan kinmu aŋelo âlâŋe nak topŋan kâlâp semu yan tetem kinmu ehop. ³¹ Ekmu sâtŋe otmu “Enda wonŋe oap?” sâŋ ya ekmâ heŋgeŋuwe sâŋ gotŋan bamu Kutdâŋe yuwu sâŋ ekuop. ³² “Nâmâ Awaraham, otmu nanŋe Isaka, otmu sesenŋe Yakop yâk yeŋgât kunyeŋe tatmâ gaman.” Yawu sâmu Moseŋe kâiŋe bâteŋe sâŋ sâŋ sâmu senŋe kâtâpŋum kâŋgum kinop. ³³ Yawu otmâ kinmu Anitâŋe yuwu sâŋ ekuop. “Hân kinsat yu kâmbukŋe. Yakât otmâ kâiŋe katipŋe tuhum pilâ. ³⁴ Yuwu sâŋmune nânŋâ. Komolipne Aihita hânân manŋetâ kapi ambolipŋaŋe yongom mem âlâlâ tuhuyekŋetâ manmâ gai. Yawu manmâ gaŋetâ yekmâ yekmâ umatŋe yapâ holanyekbe sâŋ gâ tetehihian. Yakât otmâ mâmâŋe otgihim hânŋâŋohomune Aihita hânân âwurem ari tânyongowuat.” Anitâŋe yawu sâŋ ekuop.

³⁵ Yâhâ Moseŋe Aihita hânân talop yan Isirae lok âlâŋe yâkât nânŋâmu gemu yuwu sâŋ ekuop. “Âlâŋe galem sâŋ katgekmu takat?” yawu sâop. Yawu gârâmâ Moseŋe bukuliŋe tânyongom kasalipyeŋe yeŋgât bâtyeŋambâ dâiyekmu hân âlâengen ari mannomai sâŋ nak topŋan kâlâp siop yan aŋelo âlâŋe tetewangim kinmâ mâmâŋe otbangiop.

³⁶ Anitâŋe Mose hânŋâŋumu Aihita hânân âwurem ari kulem âlâlâ memu ekŋetâ sâtŋe kârikŋe olop. Yawu otmâ bukuliŋe dâiyekmu Aihita hân pilâm taka saru âlâ, kutŋe saru kuriŋ sâŋ, yan kulem âlâ memu ekbi yamâ yuwu. Anitâŋe nânŋâmu to ya keterakmâ torehen torehen otmu mâtâp teteop. Yawu otmu kâiyeŋe hân liŋmâ nombotgen takawi. Taka lok ki manmaiângen manŋetâ Moseŋe kulem topŋe topŋe mem gamu yambu lok yâhâp ŋerek pesuk sâop. ³⁷ Otmu Moseŋe tâmbâlipnenŋe yuwu sâŋ ekyongop. “Anitâŋe hânŋânnohomu taka tânyongomune âlepŋe mansai yuwuâk nengât komolân gâtŋe âlâ hânŋâŋumu yâkât den kâsikum yinŋim tihityeŋe otbuap.” ³⁸ Yawu sâŋ ekyongop. Otmu Moseŋe tâmbâlipnenŋe orop lok ki manmaiângen manmâ Anitâhât den kâsikum yinŋim gaop. Otmu ikŋe Sinai pumŋan yâhâmu aŋelo âlâŋe Anitâhât girem den kârikŋe sâŋ ekumu âwurem ge ekyongop.

³⁹ Anitâhât den ya ekyongop yamâ benŋe papatolipnenŋaŋe biwiyeŋe kârikŋe otmâ den ya hâkâŋ otmâ Mose betbangim Aihita hânângen âwurem arine sâŋ otbi. ⁴⁰ Yawu otŋetâ Moseŋe âlâkuâk katyekmâ Sinai pumŋan yâhâop. Pumŋan yâhâ Anitâ orop den alahumutâ lohimiŋe yaŋe Mose imiŋe, kutŋe Aron sâŋ, yuwu sâŋ ekuwi. “Moseŋe Aihita hânâŋembâ dâim taka katnenekmâ nengât ki nânŋâm gulip oap. Yakât otmâ gâŋe nak âlâ

mem hâwim kânângârâ kinmu mepaene. Yawu otmâ lâum âwurem Aihita hânân arinom.”⁴¹ Yawu sâam ekujetâ bulimakao umutje hâwim kânângâmu kinmu sot um gotjan katmâ heroje otbangim mepaewi. ⁴² Yawu otjetâ Anitâje yekmu bâlemu betyinjimu biwiyenje gulip otmu pitu mepaewi. Yawu otbi yakât poropete âlâje den yuwu kulenguop.

“Anitâje yuwu yap. Isirae ambolipje yuwu sâamune nângânet. Yen lok ki manmaiân-gen manmâ bulimakao ki gâim nâhât hotom um gawi. Yawu otmâ kasalipyenje yengât Porom Lâpiohât hotom um manmâ garjetâ yambu lok yâhâp ñerek pesuk sâop. ⁴³ Otmu pitu mepaem yan kasalipyenje yengât Porom Lâpioyeje, kutyetje Molok yet Lapan, ya yetgât umutyetje hâwim selep tuhum yakât kâlehen lâum kânângâyelekjetâ kinmutâ mepaeyelekbi. Mepaeyelekbi yakât matje sâamune Bawilon kapi ambolipjeje taka meyekmâ kapiyejan arinetâ yeje yâk hoj bayingim mannomai.” Anitâje yawu yap.” Den yawu kulenguop tap.

Tâmbâlipnenjeje Anitâhât selep tuhuwi.

⁴⁴ Emelâk embânân tâmbâlipnenjeje Aihita hân pilâm lok ki manmaiângen taka manjetâ Anitâje ikje selep tuhuwet sâam yakât topje Mose ekuop. Topje ekuop yawuâk watmâ tuhuwi. ⁴⁵ Tâmbâlipnenjeje yakât kâlehen yâhâ mepaeminiwi. Yawu otmâ manmâ garjetâ benje Yosuae galemyenje olop sâp yan Anitâje mâmâje otyingimu kasalipyenje yongom watyekjetâ arinetâ selep ya yan lâum taka katmâ mepaem manbi. Yawu otmâ manmâ garjetâ lok kutdâ âlâ, kutje Dawiti sâam, yâkje galeyongop. ⁴⁶ Dawitiyeje galem yongom manmu Anitâje ekmu ârândâj olop. Yakât otmâ opon kâmbukje pato tuhuwangiwe sâam Anitâ ekuop. ⁴⁷ Ekumu ki nângâwangiop. Yakât otmâ Dawiti nanje, kutje Solomon sâam, yâkje opon ya tuhuwangiop. ⁴⁸ Yakât otmâ yuwu sâamune nângânet. Anitâ ambonenje yahat yahatje nenje emet me opon mem kânângâmain yan ki tatmap. Yakât otmâ Anitâje poropete âlâ yuwu ekumu kulenguop.

⁴⁹⁻⁵⁰ “Nâ ninahâk hân himbim kândikyotgowan. Otmu senje âlâlâ saruân hikiân tatmap ya ninahâk katyekban. Nâ himbimân otmu hânân ârândâj otmâ tan. Yawuhât opon kâmbukjan yâhâ tat sâam tuhunihijetâ ârândâj otbuapgat dop âlâ ki tap. Nâje oponân ki tatman.” Den yawu kulenguop tap.

Setepanoje sâyingiop.

⁵¹ Yen biwiyenje kârikje. Biwi nângân nângânyenje ki pâroj yap. Tâmbâlipnenjeje Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heak betgum manbi yen gurâ yawuâk otmâ manmâ gai. ⁵² Emelâk emet inânnan Anitâhât poropetelipjenje ikje hoj bawa âlâ tetem koko salek manbuap yakât den pat kulenguwi ya kerehâk tâmbâlipnenjeje hilipyongowi. Otmu yakât bulâjeâmâ Yesu teteop ya yeje betbangim howanân kujetâ muop. ⁵³ Otmu Anitâje ikje ajelelilipje hângânyongomu ge girem den poropete ekyongonetâ yâkje kulenguwi ya yeje ki lâum mansai. Yawu.”

Setepano kujetâ muop.

⁵⁴ Setepanoje den yawu sâam ekyongomu biwiyenjan hâumu kuk nângâwangiwi. ⁵⁵ Yawu otjetâ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakje mâmâje otbangimu himbimân senje pilâm eksan mâne Yesu Anitâ orop tatmutâ yelekmu âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâam ekyongop.

⁵⁶ “Himbim pâroj sâamu Yesu, lok bulâje, Anitâ orop tatmutâ yeleksan.” Yawu sâop.

⁵⁷⁻⁵⁸ Yawu sâamu “Den kâmbukje hâliilje yap” sâam lâum dâim kapi betjeheh gewi. Kapi betjeheh gem kunlipnenjeje yeje hâk katipje kâkâlep katbi ya tuhum pilâm lok pato âlâ, kutje Saulo sâam, yâkât kâije topjan katjetâ tatmu kât mem kuwi. ⁵⁹ Setepano ya kâkje kujetâ Yesu ulitgum yuwu sâop. “O Kutdâ Yesu, umutne me.” ⁶⁰ Yawu sâam pilakbe sâam otmâ yuwu sâop. “Kutdâ, tosa pilâyingihât nanjan.” Yawu sâam pilahop.

Kujetâ mumu Sauloje nângâmu ârândâj olop.

¹⁻³ Setepano kuṅjetâ muop yan lok nombotṅe Anitâhât tem lâum manbiṅe isem lâum sumyenjan ari hanguwî. Otmu Sauloṅeâmâ Yesuhât komot hilipyongowe sâam emet ârândânṅ yâhâm gem pâinyehop. Otmu nombotṅe mem teteyekmâ tembe lâulipṅe ekyongomu meyekmâ ari pâi emetṅan katyekbi. Yawu otyingṅetâ lohimbî nombotṅeṅe Yerusalem kapi pilâm itoṅ galaṅ otmâ kapi tipi tapi Yuraia Samaria hânân tatmâ arap yan arim kinbi. Yâhâ Yesuhât aposololipṅeâmâ Yerusalem kapiânâk tatbi.

Pilipṅe Samaria ambolipṅe den pat âlepṅe ekyongop.

⁴ Yesuhât komot Yerusalem kapi pilâm itoṅ galaṅ otmâ ariwi yaṅe Yesuhât den pat âlepṅe kapi ambolipṅe ekyongowi. ⁵⁻⁶ Yawu otbi yan yâk yengâlen gâtṅe lok âlâ, kutṅe Pilip sâam, yâkṅe Samaria yengâlen ari Yesuṅe tihitnenṅe olâkgât Anitâṅe hângângumu giop yakât den pat ekyongop. Den pat ya ekyongom kulem topṅe topṅe mem lohimbîṅe ekṅetâ âlâ kândâkdâ otmu denṅe nângâṅetâ bulâṅe olop. ⁷ Otmu lohimbî nombotṅe weke bâleṅeṅe nângâeyekmu manminiwi ya watyṅgimu gaiakmâ ariwi. Yâhâ lohimbî nombotṅe âlâmâ senyeṅe bok sâsâṅe otmu pareṅe otmâ tatminiwi ya mem hengemyongop. ⁸ Yawu otyingṅimu kapi ambolipṅeṅe biwiyeṅe herone olop.

⁹ Yâhâ kapi yan lok kâmbukṅe âlâ manop, kutṅe Simon sâam, yâkṅe ikṅe mepaeakmâ hawat topṅe topṅe tuhuyṅgimu ekṅetâ sâtṅe otminiop. ¹⁰⁻¹¹ Yakât otmâ kapi ambolipṅe, lok geheṅe yahat yahatṅe, lok kutyenṅe orop, kutyenṅe bia, kerehâkṅe yâkât nângâṅetâ yahatmu yuwu sâam mepaeminiwi. “Wâtṅe kârikṅe tatgilhiap. Yakât otmâ gekmunṅe Anitâhât dop oap.” Yawu sâam yâkât kutṅe “Wâtgât Amboṅe,” sâam yâkât nângâṅetâ yahatmu manminiwi. ¹² Aiop, Anitâṅe tihitnenṅe otbe sâam Yesu hângângumu giop yakât den pat âlepṅe Pilipṅe ekyongomu nângâṅetâ bulâṅe otmu Yesu Kiristohâlen biwiyeṅeṅe kepeṅetâ toen katyehop. ¹³ Yâhâ Simon lok kâmbukṅe ya gurâ yawuâk Yesuhâlen biwiṅe katmu toen kalop. Toen katmu yâkṅe Pilip orop manmâ kulem topṅe topṅe memu ekmu âlâ kândâkdâ otmu yakâlâk nângâm manop.

Petoro yet Yoaneṅe Samaria kapiân ariowot.

¹⁴ Samaria kapi ambolipṅeṅe Anitâhât den nângâṅetâ bulâṅe otmu biwiyeṅe Yesuhâlen katbi yakât den pat sâam haok tuhuṅetâ Yerusalem kapiân arimu aposoloṅe nângâwi. Pat ya nângâm lohimbî yaṅe Yesu Kiristohâlen biwiyeṅeṅe tiṅâk kepeim manṅetgât Petoro yet Yoane hângânyotgoṅetâ ariowot. ¹⁵⁻¹⁷ Arimutâ topyeṅe yuwu sâam ekcyotgowi. “Emelâk biwinenṅe Kutdânenṅe Yesuhâlen katmunṅe yâkât kulân toen katnenekbi. Toen katnenekbi yan Anitâhât Wâtgât mâmâṅahât Heakṅe ki ge mâmâṅe otningiop.” Yawu sâam ekcyotgoṅetâ nângâm Wâtgât mâmâṅahât Heakṅe ge mâmâṅe otyingṅiâkgât kunyeṅan meyekmâ Anitâ ulitguowot. Kunyeṅan meyekmâ Anitâ ulitgumutâ ikṅe Wâtgât mâmâṅahât Heak hângângumu ge mâmâṅe otyingṅiop.

¹⁸⁻¹⁹ Mâmâṅe otyingṅimu Simonṅe ya ekmu âlâ kândâkdâ otmu yawuâk otbehât nângâm tewetsenṅe mem ari yuwu sâam âiyotgop. “Nâṅe lohimbî kunyeṅan meyekmune yawuâk Anitâhât Wâtgât mâmâṅahât Heakṅe ge mâmâṅe otyingṅiâkgât tewetsenṅe yu yitgimune nângânihimutâ nâku yawuâk otbom.” Yawu sâop.

²⁰⁻²¹ Yawu sâmu Petoroṅe yuwu sâam ekuop. “Anitâṅe ikṅe Wâtgât mâmâṅahât Heak hângângumu ge mâmâṅe otyingṅimap ya gâṅe tewetsenṅeṅe puluhuwatgât dop âlâ ki tap. Anitâṅe biwihe ekmu ki ârândânṅ otmu kâlâpgât pat mansat. Yakât otmâ netgâlen ki torokatbuat. Tewetsenṅe ya miakmâ ari.

²²⁻²³ Biwihahât topṅe yuwu nanṅan. Netṅe kunyeṅan meyekmutṅe kulem tetemu ekdâ biwihe bâleap. Yâhâ yawuâk biwi bâle otmâ mandâ Anitâṅe yakât matṅe gihipu mem hiliwahomatgât nângân nângâṅe bâleṅe ya pilâm biwihe Yesuhâlen kepeim ulitgu. Yawu.”

²⁴ Sâmu sâop. “Den yat yu tetenihimapgât yetṅak nângânihim Anitâ ulitguyet.” Yawu sâop.

²⁵ Aiop, Petoro yet Yoaneṅe Yesuhât den pat âlepṅe kâsikum yingṅim Yerusalem kapiân âwurem ariowot. Otmu mâtâwân ariowot yan kapi tipi tapi mâtâp hâlâṅmâ tatmâ arap ya ambolipṅe Yesuhât den pat âlepṅe ekyongomutâ nângâwi.

Pilipje Yesuhât den pat âlepje Itiopia lok ekuop.

²⁶Otmu yakât kakñjan kulem âlâ Pilipgâlen teteop yakât sâmunne nânggâ. Aiop, Yerusalem kapi pilâm Gasa kapiân geminiwi mâtâp ya ki arim takam tatñjetâ anjom kâtiñ sâop. Yâhâ ki kâtiñ sâop sâp yan Anitâhât anjelo ânânje Pilip tetewangim yuwu sâm ekuop. “Gânje yahatmâ emet kakñje ari Yerusalem kapi pilâm Gasa kapiân gemai mâtâp yawuâk watmâ ariuwat.” Yawu sâm ekuop.

²⁷⁻²⁸ Yawu sâm ekum hânngangumu ariop. Aiop, Itiopia kapi ambolipje yenggât imbi kutdâ ânâ manop, kutñje Kandake. Otmu Kandakeñje ikñje tewetsenjahât galem pato ânâ hânngangumu Yerusalem kapiân ari opon kâmbukñjan yâhâ Anitâ mepaem hotom uwanggiop. Hotom uwangim pesuk pilâm ikñje hân wangñje beâsi betñehen hikum pilânñjetâ dâiop yan yâhâ tatmu dâimu kapiñjan âwurem ariwe sâm olop. Mâtâwân arim tatmâ emet inânñjan Anitânje poropete ânâ, kutñje Yesaia, den ekumu kulemguop ya mem mewalakum sâlikuop. Tatmâ sâlikum gemu Pilipñje ehop. ²⁹Ekmu yan Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakñje yuwu sâm Pilip ekuop. “We, beâsiñje hân wangñje dâim arap endan bam ek.” ³⁰Yawu sâm ekumu Pilipñje sururuk sâm ari lok yañje den sâlikuop ya ekmâ yuwu sâm âikuop. “Den sâlikuat yakât topñje nanjat me?”

³¹Sâmu sâop. “Wâe, lok ânânje yukât topñje sâm kusânmmâ eknohomu nânngâmbâm. Yakât otmâ gânje hân wangñjan garâ orowâk tatmâ topñje eknohoâyâ.” Yawu sâmu Pilipñje yâhâ hâlânbangim tatmu orowâk ariowot.

³²⁻³³ Otmu emelâk embânñjan Anitânje Yesaia den yuwu sâm ekumu kulemguop.

“Lama kum gânje sâm yan lohottñjan tatmu lâum arimai yakât dopñeâk lok ânâ kune sâm otñjetâ lohottñjan kinop. Yawu otmu ki den nepñje pato otmâ in yawu lâum ari kuwi. Otmu lama kune sâm otmâ angoân somotñje hânñjetâ pâlâmñje tatmap. Yakât dopñeâk yâkñje pâlâmñje otmâ denyenje kakñjan ki sâop. Yâhâ kuñjetâ muowâke yamâ benñje lohimbî kinñgitñje orowâkñje yâkâlen biwiyerñje kepeim mannomai ya sâlipyongonomaihât dop ânâ ki tap.” Den yawu kulemguop.

³⁴Den ya sâlikum lok kutdâ yañje yuwu sâm Pilip âikuop. “Anitânje ânâhât nânngâm poropete ekumu den yu kulemguop? Poropete ikñjahât me lok ânâhât sâop?” ³⁵Yawu sâm âikum den ya sâm kusânmmâ Yesuhât den pat âlepñje ya ekumu nânngâm ariowot. ³⁶Ari to ânâ mâtâp ginñjan giop yan arimutâ lok kutdâ yañje ekmâ yuwu sâm ekuop. “E, nâ toen katnekgât nanñjan. Ya nânngârâ girawu oap?”

³⁷Sâmu sâop. “Biwihe Yesuhâlen katsat otmuâmâ, âlepñje kionmmâ toen katgekbom.”

Sâmu sâop. “Yesu yamâ Anitâ nanñje. Yakât otmâ emelâk biwine yâkâlen katsan.”

³⁸Yawu sâm beâsi mem sânduk pilâmu kinmu hân wangñjambâ kionmmâ toen giowot. Ge Pilipñje mem toen kalop. ³⁹Otmu toembâ gamutâ yan Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakñje Pilip lâum ânâengen arimu lok yañje ekmu bialop. Ekmu biatmu biwi heronje pato nânngâm ariop. ⁴⁰Otmu Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakñje Pilip lâum Asito kapiân ari katmu kinop. Otmu Pilipñje kapi ya ambolipñje otmu kapi tipi tapi ya hâlânmmâ tatmâ arap ya ambolipñje Yesuhât den pat âlepñje ekyongop. Yawu otmâ benñje Kaisaria kapiân ariop.

9

Kutdânje Saulo tetewanggiop.

¹Sâp yan Saulonje biwiñje kâlâp semu Kutdâhât komot hilipyongowe sâm otmâ manop.

²Yawu gârâmmâ Damasiko kapiân ari Yesuhât komot pâinyekbe sâm otmâ hotom uminiwi ya yenggât kunyenje yâkâlen ari yakât ekuop. Ekumu launñjan mem pepa ânâ kulemgum Saulo wangñje yakât topñje yuwu. Saulonje pepa ya mem ari Yura yenggât papatolipyerñje Damasiko kapiân manbi ya yingimu yâkñje nânngawangññjetâ yanâmâ Yesuhât komot Damasiko kapiân manbi ya meyekmâ Yerusalem kapiân âwurem taka pâi emetñjan katyekmu tatnomai. Topñje yawu.

³Pepa ya mem Yerusalem kapi pilâm ariop. Mâtâwân ari Damasiko kapi ya tâlâhumuâk otmu yanâk himbimâmbâ lanññje ânâ kândâkdâ yañje siliñ siliñ sâm hâuop. ⁴Siliñ siliñ sâm

hâumu hâmbinj gumbinj otmâ hânân ge pare iop. Hânân ge pare imu yan Yesu Kutdânje yuwu sâmu ekuop. “Saulo, Saulo, gânje wongât iliwetsat?”

⁵ Sâmu sâop. “Gâ âlâ?”

Kâpekbarjgim sâop. “Nâ hilipnohom gat. Nâ Yesu. ⁶ Gânje yahatmâ kapiân yâhâuwat yan lok âlânje yu ya otbuat yakât sâmu tetem ekgohowuap.” Yawu sâop.

⁷ Yawu sâmu orowâk ariwiije den sâop yawuâk nângâwi yamâ Yesu ikje ki ekbi. Yakât otmâ den biaek kinbi. ⁸ Yawu otmâ kinjetâ Sauloije yahatmâ senje omonggumu ki ehop.

⁹ Yakât otmâ bukulipnjae dâim Damasiko kapiân yâhâwi. Kapiân yâhâ tatmâ sot me to barahâk tatmu hilâm kalimbu pesuk sâop.

Ananiaje Saulo mem toen kalop.

¹⁰ Aiop, Damasiko kapi amboje âlânje Yesuhâlen biwiija kepeim manop, kutje Anania. Otmu Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakje biwiije mem purik pilâmu Yesuje tetewanjgim kutjan kunmu ehop. Ekmâ sâop. “Kutdâ, nâ yu tan.”

¹¹ Yawu sâmu Kutdânje yuwu sâmu ekuop. “Yahatmâ mâtâp âlâ, kutje “mâtâp tâj tâjâk” sâmu, yan lok âlâ kutje Yurasi, yakât emelan yâhâuwat. Yan yâhâ lok âlâ, kutje Saulo, Taso kapi amboje emelan yan tap ya mem tetewuat. ¹² Oran ulitnohomu nâje biwiije mem purik pilâmune yuwu ehop. Gânje yâkâlen ari kunjan mendâ senje suk sâmu ekbuap.” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâmu ekumu sâop. “Kutdâ. Saulohât topje emelâk sâjetâ nângâman. Yerusalem kapi ambolipje nombotje gâhâlen biwiija kepeim mansai ya hilipyongom hâhiwin yingim mansap. ¹⁴ Otmu Damasiko kapi ambolipje nenje gâhâlen biwiniija kepeim mansain nen menenekmâ Yerusalem kapiân âwurem ari pâi emetjan katnenekbe sâmu hotom umai ya yengât kunyija hângangujetâ takaop.”

¹⁵ Sâmu sâop. “Yuwu ekgohomune nângâ. Isirae lohimbi, pâku lohimbi otmu papatolipija nâhât topne nângâjetgât Saulo âi sâmu wajmâ hângangumune yâk yengâlen ari nine den pat âlepje ekyongowuap. ¹⁶ Ekyongomu nombotjae nângâjetâ bulâje otbuap. Yâhâ nombotje âlâjeâmâ nângâjetâ tâjât otmu mem âlâlâ tuhujetâ hâhiwin kakjan manbuap yakât topje ekuwom. Yakât otmâ yahatmâ arim ek.”

¹⁷ Yawu sâmu Ananiaje yahatmâ emet sâpne kuwangiop yan yâhâ Saulohât kunjan mem yuwu sâop. “Bukune Saulo. Yuwu sâmune nângâ. Yesu Kutdânenjae mâtâwân tetehihimu ehonje nâ hângânnohomu taka kungan memune Wâtgât mâmâjahât Heakje mâmâje otgihimu senge suk sâmu ekbuat.” ¹⁸ Yawu sâmu ekumu senje gara gara gemu suk sâmu ekmâ yahatmu toen mem kalop. Yawu otmâ sot um wajetâ nemu wâtje tij tij sâmu ¹⁹ Damasiko ambolipjae Yesuhâlen biwiija kepeim manbi yâk orowâk manbi.

Sauloje Yesuhât topje Damasiko kapi ambolipje ekyongop.

²⁰ Sâp ki kâlep otmuâk Sauloje Yura yengât miti emetje tatmâ arap yan yâhâ Yesuhât topje ekyongom sâop. “Yesu kujetâ muop yamâ Anitâhât nanje bulâje.” Yawu sâop.

²¹ Yawu sâmu ekyongomu nângâjetâ sâtje otmu yakât yuwu sâmu alahu gulahu otbi. “Emelâk bukulipnenjae Yerusalem kapiân manmâ Yesuhâlen biwiija kepeiwi yâk hilipyongowe sâmu otmâ hâhiwin yingim watyekmu nengâlen taka tai. Yakât otmâ meyekmâ âwurem ari den âian katyekmu kinjetgât hotom umai ya yengât kunyija hângangujetâ takaop. Yawu gârâmâ girawu otmâ Yesuhât den nângâmu bulâje otmu yakât eknongoap. Ya ekmunje sâtje oap.” Den yawu sâmu alahu gulahu otbi.

²² Yesuje tihitnenje olâkgât Anitâje hângangumu giop yakât topje Sauloje Yura lohimbi ekyongomu dondâhâlâkje nângâjetâ bulâje otmu Yesuhâlen biwiija katmâ yâkât komolân torokatbi. Yawu otbi yakât otmâ Yura lok nombotjae nângâjetâ bâlemu yâkât den kakjan sâne sâmu hâum pâpguwi. ²³ Hâum pâp gum yanjak benje kune sâmu yâkât den hikuwi. ²⁴ Yawu otmâ Saulo kune sâmu mâtâp sâtjan sip galem otmâ kinbi. ²⁵ Sip galem otbi yakât den pat nângâm omordâje Saulo bukulipjae saka saka pato yakât kâlehen Saulo katjetâ talop. Tatmu ip yaje saka saka yan sâhâm ip potonjan mem tatjetâ pañ kârikje kâlep pato yakât manu laujambâ yaehen kiojmâ ba ariop.

Sauloŋe Yerusalem kapiân âwurem ariop.

²⁶Yerusalem kapi ambolipŋe Yesuhâlen biwiyenŋe kepeim manbi ya yengâlen Sauloŋe torokatbe sâam otmâ Damasiko kapi pilâm âwurem Yerusalem ariop. Âwurem ari biwiŋe Yesuhâlen kalop yakât topŋe ekyongop. Yamâ emelâk Yesuhât komot hilipyongom hâhiwin yingiminiop yakât otmâ denŋe nângânetâ ki bulâŋe otmu betbanŋiwi. ²⁷Betbanŋjetâ aposolo âlâ, kutŋe Banawa sâam, yâkŋe Saulo dâim aposolo yengâlen ari sârereop. Sârerem yuwu sâop. “Sauloŋe arimu Damasiko mâtâwân Kutdâŋe tetewangŋiop. Tetewangŋimu yâkâlen biwiyenŋe kepeim Damasiko kapiân yâhâ yakât den pat âlepŋe Damasiko ambolipŋe pahâk ekyongop.” Yawu sâop.

²⁸Yawu sâam ekyongomu nângâm Saulo buku otbanŋjetâ orowâk manmâ Yerusalem kapi yâhâm gem Kutdâhât den pat âlepŋe pahâk ekyongop. ²⁹Otmu Yura lohimi nombotŋe Girik kapiân tetewiŋe nângâm denŋe kakŋan sâwi. Yawu otmâ kune sâam den hikuwi. ³⁰Otmu Den hikuŋjetâ Yesuhât Wâtgât mâmâjahât Heakŋe mâmâŋe otyingimu Yesuhât den pat âlepŋe pahâk ekyongonetâ nângâm lohimi kiŋgitŋe orowâkŋe yâk yengâlen torokatŋjetâ sambe sambe otbi.

³¹Sauloŋe Yesuhâlen biwiyenŋe kepeim manop. Yakât otmâ emet hok imu Yesuhât komotŋe lohotŋan manmâ biwiyenŋe hikuakmâ konohâk otmâ Anitâ mepaeminiwi. Yawu otmâ manŋjetâ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakŋe mâmâŋe otyingimu Yesuhât den pat âlepŋe pahâk ekyongonetâ nângâm lohimi kiŋgitŋe orowâkŋe yâk yengâlen torokatŋjetâ sambe sambe otbi.

Petoroŋe Yesuhât wâtŋan kimmâ lok pareŋe henggenŋuop.

³²Petoroŋe Yesuhât komot Lita kapiân manbi ya yengâlen ariop. ³³Otmu kapi ya amboŋe, kutŋe Ainea sâam, yâhâmâ pareŋe otmâ manmu yambu nombolân kalimbu pesuk sâop. Petoroŋe lok ya ekmâ yuwu sâam ekuop. ³⁴“Ainea. yuwu sâamune nângâ. Yesu Kiristoŋe henggenŋoapgât yahatmâ gikak kundupge mem lothom siwitgu.” Yawu sâamu âlepŋe otmâ yahalop. ³⁵Yakât den pat Lita otmu Seron kapi ambolipŋe nângâŋjetâ âlâ kândâkdâ otmu lohimi kiŋgitŋe orowâkŋe Yesuhâlen biwiyenŋe katbi.

Petoroŋe Tapita mumuŋambâ mem yahalop.

³⁶Kapi âlâ, kutŋe Yopa sâam, yamâ Lita kapi hâlâŋmâ tap yakât den pat yuwu. Yopa kapi ambolipŋe nombotŋe Yesuhâlen biwiyenŋe kepeim manbi ya yengâlen gâtŋe, imbi âlâ, kutŋe Tapita sâam, kutŋe âlâmâ Dokasi, yamâ nenŋe denân kutŋe “manŋen”. Imbi yaŋe lohimi umburuk manminiwi ya tânyongom manminiop. ³⁷Tapita ya mesek umatŋe tetewangŋimu muop. Yakât otmâ lohimi tânyongominiop yaŋe to kukŋe suk sukŋe yaŋe hâkŋe pirim lâum emet biwiŋe âlâen katŋjetâ talop. ³⁸Yâhâ Yopa kapi yamâ Lita kapi ginŋanâk tap. Otmu sâp yan Petoroŋe Lita kapiân ari talop yakât den pat Yesuhât komot Yopa kapiân manbiŋe nângâm lok yâhâp hângânyotŋonetâ ari yuwu sâam Petoro ekuowot. “Imbi âlâ bâlemu miakmâ kinsain yakât otmâ dâihekmutŋe orowâk arine.”

³⁹Yawu sâmutâ Petoroŋe kâlâwahom yahatmâ orowâk ariwi. Ari imbi ya katŋjetâ talop yan dâim yâhâwi. Dâim yâhâŋjetâ imbi kambut yaŋe mem hawamgum isewangŋim tatŋjetâ yehop. Yâhâ Tapitanŋe ki muop yan sângumyene gâreyingiminiop ya mem tiripŋuŋjetâ ehop. ⁴⁰Petoroŋe ya ekmâ ekyongomu yaehen ge kinŋjetâ Tapita gotŋan ba kimmâ Anitâ ulitguop. Ulitgum imbi ya yuwu sâam ekuop. “Tapita yahat.” Sâamu yanâk senŋe suk sâam Petoro ehop. ⁴¹Petoroŋe bâtŋan mem yahatmâ kinop. Yawu otmâ Petoroŋe den sâamu lohimi yaŋe emet kâlehen yâhâ Tapita ekbi. ⁴²Petoroŋe Tapita mumuŋambâ mem yahalop yakât den pat sâam haok tuhuŋjetâ Yopa kapi ambolipŋe dondâhâlâkŋe Yesuhâlen biwiyenŋe katbi. ⁴³Otmu kapi yan lok âlâ, kutŋe Simon sâam, yâkŋe bulimakao hâkŋe gahaem yu ya gârem katmu puluhŋjetâ tewetsenŋe meminiop. Petoroŋe yâk orop yan im manop.

¹Kaisaria kapiân lok âlâ manop, kutnje Konelio, yâhâmâ Roma yengât hep bero ya yengât kunje. ²Yâkne hep torehenlipje orowâk Anitâ mepaem tem lâuwangim manminiwi. Otmu yâkne Yura lohimi umburuk manminiwi ya yengât tepje nângâyngim Anitâ ulitgum tânyongominiop. ³Yawu otmâ manminiop gârâmâ hilâm âlâen emetsâpne otmu yan Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakne biwiñe mem purik pilâmu ajelo âlâne tetewangim kutjan kunop. ⁴Kunmu pârâk pilâm ekâm sâop. “Kutdâ girawu?”

Sâmu sâop. “Gâñe Anitâ tem lâuwangim lohimi umburuk manmai ya tânyongom gat. Yakât otmâ Anitâñe nângâhihimu âlepne otmap. ⁵⁻⁶Yakât otmâ yuwu sâmune nângâ. Lok âlâ, kutnje Simon Petoro sâm, yâkne Yopa kâpiân nabeñe orop im mansawot. Otmu nabeñjahât emet ya saru ginñan tap yan lok hângânyongorâ ari Simon Petoro dâim takanomai.” ⁷Yawu sâm ekum pilâm ba ariop. Arimu Konelioñe hoñ bawayâhâtne lok yâhâp otmu hep bero âlâne Anitâhât denje lâum manminiop ya ekyongomu gawi. ⁸Garjetâ ajeloñe tetewangim den ekuop ya ekyongom hângânyongomu Yopa kapiân ariwi.

Wâtgât mâmânjahât Heakne Petoro biwiñe mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ehop.

⁹Ari mâtâwân im yahatmâ yapâ sâwi yanjak hilâm kârikñan Yopa kapiân ba takawi. Aiop, sâp yan Petoroñe Anitâ ulitguwe sâm emet biwiñe âlâen yâhâop. ¹⁰Anitâ ulitgum tatmu po wangio. Yakât otmâ imbi tatbi ya ekyongomu sot unjetâ siop. Yawu otñetâ Wâtgât mâmânjahât Heakne biwiñe mem purik pilâmu yuwu ehop. ¹¹Himbim pâroñ sâmu ajelo âlâne wahap âlâ kundupdâek pato yawuya kunje mem menduhum katmu hânân giop. ¹²Yakât biwiñan songo, hambe, nâi toñe toñe, neneñe ki neneñe katyehop ya tatmu ehop. ¹³Gemu yan Kutdâñe Petoro kunmâ yuwu sâm ekuop. “Wa, Petoro. Yu kum ne.”

¹⁴Sâmu sâop. “Kutdâ yu ki nembom. Ki neneñe bâleñe sâmain yuwuya âlâ ki neman.”

¹⁵Sâmu sâop. “Yu kum ne sâm ekgohoan yukât ki hâkâñ otmâ pilâuwat.” Yawu sâop.

¹⁶Den ya kalimbuñe ekum yakât kakñan ajelo yanje mem himbimân yâhâop.

¹⁷⁻¹⁸Wâtgât mâmânjahât Heakne Petoro biwiñe mem purik pilâmu kulem tetemu ehop yakât toñe nângâm koahop. Nângâm koakmâ tatmu Koneliohât hoñ bawalipñane Yopa kapiân taka Simongât emet mem tetem gahatñan kinmâ den sâwi.

¹⁹Yâhâ Petoroñe kulem tetemu ehop yakât nângâm koakmâ tatmu Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakne yuwu sâm ekuop. “Nangat. Lok kalimbu gâ pâingekmâ takai. ²⁰Yakât otmâ orowâk arine sâm ekgohoñetâ gâñe ki nângâm kiwiliñ otbuat. Yahatmâ gem yek.”

²¹Yawu sâmu Petoroñe yahatmâ gem yekmâ “Wongât takai?” sâm âiyongop.

²²Sâmu sâwi. “Toñe yuwuhât takain. Hep bero kunneneñe, kutnje Konelio, yâkne Anitâ mepaem manmu nângâwangimu ârândâñ otmap. Otmu Yura ambolipñane yâkât nângâñetâ yahatmap. Aiop, yâhâlen Anitâhât ajelo âlâne tetewangim yuwu sâm ekuop. “Lok âlâ, kutnje Simon Petoro sâm, yâkne taka den âlâ ekgohoâkgât nanggan. Yakât otmâ lok hângânyongorâ ari dâim takañetâ den ekgohowuap.” Yawu sâm ekuop yakât otmâ hângânongomu takain.” ²³Yawu sâñetâ Petoroñe dâiyekmu emelan yâhâ iwi.

Petoroñe Konelio ari ehop.

Emet hañ sâmu yahatmâ Yopa kapi ambolipñe Yesuhâlen biwiñeñe kepeim manbi yâk orowâk ariwi. ²⁴Mâtâwân ari im yahatmâ yapâ sâwi yanjak Kaisaria kapiân ba takawi. Otmu Konelioñe bukulipñe otmu hep torehenlipje meyekmu ya yengât mambotmâ tatñetâ takawi. ²⁵Takañetâ Konelioñe Petoroñe ekâm gem lâum parahum heroñe nângâwangim mepaep. ²⁶Yawu otmu Petoroñe yuwu sâm ekuop. “Anitâ konok mepaenongât dop tap. Yakât otmâ nâ wongât mepaeneksat? Nâ lok gâ yuwuya.

²⁷Yawu sâm ekumu emelan yâhâ menduhuakmâ tatbi ya yuwu sâm ekyongop. ²⁸“Yeñe Yura nengât topenneñe nangai. Neneñe yen pâku lohimi yekmâ betyngimain. Otmu neneñe yen orop tatnomgât dop âlâ ki tap. Yakât samut kârikñe tap. Yakât otmâ nâñe pâku lok yekmâ bâleñe sâm nângâyngimune gemap. Yawu nângâyngim gaman yamâ yâhâlen Anitâñe “Yawu ki nângâuwat” sâm yakât toñe eknohop. ²⁹Yakât otmâ Konelioñe lok hângânyongomu nâhâlen ariwi yan yekmâ ki pâpçuwan.” Yawu sâm Konelio yuwu sâm âikuop. Wongât dâineñetâ takain yukât sârâ nângâwe.” Yawu sâm Konelio âikuop.

³⁰ Yawu sâmb âikumu Koneliorje yuwu sâmb ekuop. “Wâtgât mâmânjahât Heakje biwine mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ekban yapâek manmâ gamunje hilâm imbât pesuk yap. Ya ekgohomune nângâ. Hilâm âlâen emetsâpne Anitâ mepaem tatmune lok âlâ, hâk katipne lajinje orowâk, yâkne tetenihihim yuwu sâmb eknohop. ³¹ “Anitâ mepaem mandâ nângâhihimu ârandânj otmap. Otmu lohimbî umburuk mansai ya tânyongomat yakât nângâmu âilonjo otmap. ³² Lok âlâ, kutje Simon Petoro sâmb, yâkne Yopa kapiân nambeje orop im mansawot. Namberanje bulimakao hâkne gahaem yu ya gârem katmu puluhumai yakât emet saru ginjan tap. Yakât otmâ lok hângânyongorâ ari Simon Petoro yan tap ya dâim takanomai.” ³³ Yawu eknohomu sâmb nâne lok yu hângânyongomune gâhâlen ari dâiheketâ orowâk takai. Gâne takarâ biwine herone oap. Yakât otmâ gâne Kutdâhât den sârâ nângâne.” Yawu sâop.

³⁴ Yawu sâmb Petoroje yuwu sâop. “Anitâne lok nengât orotmemenenjahât nângâmu yâhâwe gewe ki otmap ya yiwerene nângâm hengenguan. ³⁵ Otmu lohimbî komotje komotje hânjan kulemjan manmâ arai ya yengât nângâmu yâhâwe gewe ki otmap. Lohimbî âlâ me âlâne Anitâ ewe katmâ tem lâuwangim manmai yâhâmâ meyekbuap. ³⁶ Yâkne nanje Yesu Kiristo hângângumu ge Yura lok nengâlen teteop. Yawu gârâmâ Yesune Yura lohimbî nengâlâk ki giop. Nen Yura lohimbî otmu yen pâku lohimbî kerek nengât kunnene tatmâ tihitnenje otbisâp yakât den pat âlepne kâsikum ningim manmâ gaop ya nangai. ³⁷⁻³⁸ Otmu nenje orotmeme bâleje bet pilâm Anitâhâlen biwinenjanje kepeim manjet sâmb Yoaneje den ekngongom toen katnenekmâ manop. Sâp yapâek Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakje Yesu Nasaret kapi amboje mâmâne otbangimu Galilaia otmu Yuraia hân nombot nombot yâhâm gem kulem topne topne memu ekmunje âlâ kândâkdâ otminiop. Satangât weke bâlejanje lohimbî mem mângâeyekbi ya Yesune watmâ hengemyongom manop. ³⁹ Yâkne Yerusalem kapi pato otmu kapi tipi tapi Yuraia hânân tatmâ arap yan yâhâm gem yu ya olop miop ya ekbin. Yawu gârâmâ Yura papatolipnenje yengât sâtgât otmâ Yesu howanân kujetâ muop. ⁴⁰ Mumu hangunjetâ hilâm kalimbu pesuk sâmb Anitâne mumujambâ mem yahalop. ⁴¹ Mumujambâ mem yahatmu lok ihilâk ki teteyingio. Mumujambâ yahatmâ nenâk teteningimu eknom ya emet inânjan Anitâne sâmb kalop. Yakât otmâ nengâlen tetemu orowâk tatmâ sot nem den alahu gulahu otbin. ⁴² Yâhâ lohimbî emelâk muwi, me sâp yiwerene mansain, me hâmbâi tetem mannomai nen kerek den âiân katnenekmâ den sâmb hâreningiwuap ya Anitâne Yesu Kiristo sâmb wanop. Yawu gârâmâ sâmb hâreningiwuap yakât topne otmu ikne den pat âlepne ya lohimbî hânjan kulemjan manmâ arai ya yengâlen ari ekyongomunje nângânetgât Yesune nep sâmb ningio. ⁴³ Emelâk embânjâmbâek Anitâhât poropetelipjanje Yesuhât nângâm den yuwu kulemguwi.

Lohimbî âlâ me âlâne Anitâhât nanjahâlen biwiyenjanje kepeim mannomai ya yengât tosa pilâyingiwuap.” Yawu kulemguwi tap.”

Petoroje den yawu sâmb ekyongop.

Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakje pâku lohimbî mâmâne otyingio.

⁴⁴ Petoroje yawu sâmb ekyongomu nângânetgât Anitâne ikne Wâtgât mâmânjahât Heak hângângumu yâk yengâlen giop. ⁴⁵⁻⁴⁶ Ge mâmâne otyingim nimbilamyene mem purik pilâyingimu den sâsâne ki sâsâne sâmb Anitâ mepaewi. Aiop, Yura lohimbî, Yopa kapiân manmâ Yesuhâlen biwiyenjanje katbi yanje Petoro betjan sânetâ Kaisaria takawi. Yâhâ pâku lohimbîne den sâsâne ki sâsâne sâmb Anitâ mepaewi ya lohimbî takawi yanje yekjetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Anitâne ikne Wâtgât mâmânjahât Heak hângângumu ge pâku lohimbî yu mâmâne otyingimu ekmunje âlâ kândâkdâ oap.”

⁴⁷ Yawu sânetâ Petoroje sâop. “Emelâk Anitâne Wâtgât mâmânjahât Heak hângângumu ge nen mâmâne otningio yakât dopneâk pâku lohimbî yu yengâlen hângângumu ge mâmâne otyingimu yeksain. Yakât otmâ toen mem katyeknomgât dop tap.” ⁴⁸ Yawu sâmb ekyongomu yâkne Yesuhât kulân pâku lohimbî ya toen mem katyekbi. Yakât otmâ Petoro alitjetâ yâk orowâk tipine tatmâ Yesu Kiristohât den kâsikum yingio.

11

Petoroŋe paku lohimbi yengât den pat aposolo ekyongop.

¹Paku lohimbijne Kiristohât den pat âlepŋe nângâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenaje kepeiwi yakât den pat sâm haok tuhuŋetâ aposolo otmu Yura lohimbi nombotŋe Yesuhâlen biwiyenaje kepeim manbiŋe yakât den pat nângâwi. Yawu gârâmâ nombotŋenjamâ nângâŋetâ bâleop. Yâkŋe yuwu nângâmai. Paku lok âlâ me âlâŋe Yesuhâlen biwiyenaje katmâ yâkât komolân torokatne sâm otnomai yamâ angoân hâkyenahât torehenjan undip tuhuyinginom. Yawu nângâwi. ²Yawu gârâmâ Petoroŋe Yerusalem kapiân yâhâmu lok yaŋe yuwu sâm ekuwi. ³“Gâŋe wongât paku lohimbi yengât emelan ari bâteyŋembâ sot mem nion? Lok yaŋe hâkyenahât torehenjan undip ki tuhuangŋemansai yakât nângâmunŋe dondâ bâleap.” ⁴Yawu sâŋetâ Petoroŋe yu ya teteop ya topŋambâek yuwu sâm ekyongop.

⁵“Nâŋe Yopa kapiân ari Kiristohât den pat kâsikum yingim manban. Otmu hilâm kârikŋan Anitâ ulitgum tatmune Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe biwine mem purik pilâmu yuwu ekban. Himbim pâroŋ sâmu aŋelo âlâŋe wahap âlâ kundupdâek pato yawuya kunŋe mem menduhum katmu gotnan giop. ⁶Gemu yuwu ekban. Yakât biwiŋan songo, hambe, nâi topŋe topŋe, neneŋe ki neneŋe katyehop ya tatmu ekban. ⁷Tatmu ekban yan Anitâŋe nohonmâ yuwu sâm eknohop. “Petoro, yu kum ne.”

⁸Sâmu sâwan. “Kutdâ, yu ki nembom. Ki neneŋe bâleŋe sâmain yuwuya âlâ ki neman.”

⁹Yawu sâmune yan himbimâmbâ Kutdâŋe yuwu sâm eknohop. “Yu kum ne sâm ekgohoan yukât ki hâkâŋ otmâ pilâwuat.” Yawu sâop. ¹⁰Kutdâŋe den ya kalimbunŋe eknohomu yakât kakŋan aŋelo yaŋe mem himbimân yâhâop.

¹¹Himbimân mem yâhâmu yanâk lok kalimbu Kaisaria kapi pilâm emet tatbanân taka yaehen kinbi. ¹²Taka yaehen kinŋetâ Anitâhât Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe yuwu sâm eknohop. “Orowâk arine sâm ekgohoŋetâ gâŋe ki nângâm kiwiliŋ otbuat.” Yawu sâop. Otmu Yesuhât komot ya yengâlen gâtŋe lok nombolân konok yaŋe betnan sâŋetâ Kaisaria kapiân orowâk ariwin.

Ari hep bero kunyeŋe yâkât emelan yâhâmunŋe den yuwu sâm eknohop. ¹³“Nâ emetnan tatmune aŋelo âlâŋe tetenihim yuwu sâm eknohop. “Lok âlâ, kutŋe Simon Petoro sâm, yâkŋe Yopa kapiân tap yakât otmâ lok hângânyongorâ ari dâim takanomai. ¹⁴Dâim takarŋetâ yâkŋe gâ otmu hep torehenlipge den ekyongomu nângâŋetâ bulâŋe otmu Anitâŋe tosayerŋe pilâm manman kârikŋahât pat kuyingimu mannomai.” Aŋeloŋe yawu sâm eknohop.” ¹⁵Konelioŋe yawu sâm eknohomu nâŋe Yesuhât den pat âlepŋe ekyongowan. Den ekyongomune emelâk Anitâhât Wâtŋât mâmâŋahât Heak nengâlen ge mâmâŋe otningiop yakât dopŋeâk yâk yengâlen ge mâmâŋe otyingiop. ¹⁶Yâk yengâlen ge mâmâŋe otyingiop ya ekmâ emet inânŋan Kutdâŋe den âlâ yuwu sâm eknohop ya nângâmune teteop. Den eknohop yamâ yuwu. “Yoaneŋe lohimbi toen mem katyehop. Yawu gârâmâ lohimbijne nâhâlen biwiyenaje katnomai yanâmâ Anitâŋe ikŋe Wâtŋât mâmâŋahât Heak hângângumune ge mâmâŋe otyingiwuap.” Kutdâŋe yawu sâm eknohop. ¹⁷Otmu nenŋe Yesuhâlen biwinenŋe katmunŋe Anitâŋe ikŋe Wâtŋât mâmâŋahât Heak nengâlen hângângumu ge mâmâŋe otningiop yakât dopŋeâk paku lohimbi yengâlen hângângumu ge mâmâŋe otyingiop. Yawu gârâmâ Anitâŋe nângân nângân âlâ katbuap ya nâŋe kuwangiwongât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ nângâmune ârândâŋ oap.” Yawu sâm ekyongop.

¹⁸Petoroŋe yawu sâm ekyongomu nângâŋetâ bulâŋe otmu ki denŋe kakŋan sâwi. Yawu otmâ Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Nângâmunŋe âilonŋo lonŋo oap. Nen Yura lohimbijne Yesu Kiristohâlen biwinenŋe kepeim manmunŋe Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuningimu tap. Yâhâ yakât dopŋeâk paku lohimbijne yâkâlen biwiyenaje kepeim manŋetâ manman kârikŋahât pat kuyingimu tap.” Yawu sâm Anitâ mepaewi.

Banawaŋe Antiok kapiân ari ya ambolipŋe Yesuhât den kâsikum yingiop.

¹⁹ Setepano kuŋetâ muop yan Yura yengât papatolipyeŋe Yesuhât komot yongom watyekŋetâ itoŋ galaŋ otmâ ariwi. Nombotŋe Poinike otmu Antiok kapiân ariwi. Yâhâ nombotŋe âlâmâ mâtuŋa âlâ, kutŋe Kipiro sâŋ, yan ariwi. Anŋoân ariwi yaŋe Yesuhât den pat âlepŋe yamâ Yura lok imbi yawuâk ekyongowi. ²⁰ Yawu gârâmâ pâku lohimbî Kipiro otmu Kirene kapi ambolipŋe Yesuhâlen biwiyenŋe kepeim manbi. Nombotŋe kapiyeŋe pilâm Antiok kapiân ari Kutdâ Yesuhât den pat âlepŋe ya kapi ambolipŋe ekyongowi. ²¹ Ekyongowi yan Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgimu pâku lohimbî kiŋgitŋe orowâkŋe Yesuhât den pat âlepŋe ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋe kepeiwi.

²² Yesuhâlen biwiyenŋe kepeiwi yakât den pat ya sâŋ haok tuhuŋetâ Yerusalem kapiân arimu Yesuhât komotŋe nâŋgâm Banawa hâŋgâŋuŋetâ Antiok kapiân ariop. ²³⁻²⁴ Ari Anitâŋe tihityeŋe otmu lohotŋan manbi ya ekmâ heronŋe nâŋgâyiŋgiop. Otmu Banawaŋe Yesuhâlen biwiŋeŋe tiŋâk kepeim tem lâuwangim manminiop. Yakât otmâ Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otbangimu pâku lohimbî yaŋe Kutdâhâlenâk biwiyenŋe tiŋâk kepeim mannomaihât Yesuhât den kâsikum yingim biwiyenŋe mem hewewer tuhuyehop. Yawu otmu lohimbî sesengâlâkŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyenŋe kepeiwi.

²⁵ Otmu Saulonŋe tânnohoâk sâŋ Banawaŋe Antiok kapi pilâm Taso kapiân ari pâinop. ²⁶ Ari Saulo mem tetem Antiok kapiân âwurem ariowot. Âwurem ari orowâk manmâ Yesuhât den kâsikum yingim manmutâ yambu konok pesuk sâop. Otmu Antiok kapi yan anŋoân Yesuhât komot ya yengât kutyeŋe pato, “Kirstohât lohimbî”, sâŋ yongonbi.

²⁷ Sâp yan lok nombotŋe Anitâhât den sâŋ tetewiŋe Yerusalem kapi pilâm Antiok kapiân ariwi. ²⁸ Yâhâ yâk yengâlen gâtŋe âlâ, kutŋe Ahawo sâŋ, emet inânŋan Anitâhât Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe po pato tetewuap yakât den biwiŋan katmu sâŋ teteop. Yawu gârâmâ yakât kakŋan Roma yengât kunyeŋe âlâ, kutŋe Kalaurio manop sâp yan po pato ya teteop. ²⁹ Emet inânŋan Ahawonŋe den yawu sâŋ tetem Yesuhât komot ekyongomu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhât komot Yuraia hânân manbi ya tânyongone sâŋ tewetsenŋe dopyenânâk menduhuwi. ³⁰ Tewetsenŋe menduhum Banawa yet Saulo yitŋinetâ mem ari Yesuhât komot Yuraia hânân manbi ya yengât galemlipeyeŋe yingiwot.

12

Herotŋe sâmu Petoro mem pâi emetŋan katŋetâ talop.

¹⁻³ Tihit tihit Hombay ya kutŋe âlâmâ Natic Hombay ya tâlâhumu sâp yan lok kutdâ âlâ, kutŋe Herot sâŋ, yâkŋe tembe lâulipŋe ekyongomu Yesuhât komot yongom mem âlâlâ tuhuyekmâ nombotŋe mem pâi emetŋan katyecki. Yawu otmâ tembe laulipŋe ekyongomu Yoane atane, Yakowo ya mem engatŋe hâreŋetâ muop.

Yawu otmu Yura yengât papatolipyeŋe yakât nâŋgâŋetâ âlepŋe olop. ⁴ Otmu tembe lâulipŋe ekyongomu Petoro gurâ yawuâk mem pâi emetŋan katŋetâ tatmu tembe lâu kâi nombotgen konok yaŋe galemgum kinbi. Galemgum kinbi yan komot imbât imbât yawu galemgum kinbi. Yawu otmâ Yura lohimbîŋe natic ya nem pesuk pilânomai yan Herotŋe Petoro mem dâim den âiân katmu kinbuap yakât mambolop. ⁵ Yawu otmâ Petoro mem pâi emetŋan katŋetâ talop yakât den pat nâŋgâm Yesuhât komotŋe menduhuakmâ Petorohât nâŋgâwangim Anitâ ulitguwi.

Anŋelo âlâŋe Petoro pâi emetjambâ holaŋmu gem ariop.

⁶ Otmu emet haŋ sâmu yanâmâ Herotŋe Petoro mem den âiân katmu kinbuap. Yâhâ omone yan Petoro tembe lâu yâhâp hohetyetŋan tatmu ip kârikŋeŋe mem bâtyeŋe menduhum sâhâm iwi. Otmu tembe lâu nombotŋe âlâŋeâmâ pâi emetŋe yakât gahatŋan galemgum kinbi. ⁷ Yawu galemgum kinŋetâ Kutdâhât anŋelo âlâŋe Petoro tetewangim kinmu, yakât larinŋeŋe siliŋ siliŋ sâŋ pâi emetŋe kâlehen hâuop. Yawu otmu anŋelo yaŋe Petoro mândem yuwu sâŋ ekuop. “Getek, yahat.” Sâmu ip kârikŋe ya holaŋakmâ gemu Petoro yahalop. ⁸ Yahatmu anŋelonŋe yuwu sâŋ ekuop. “Petge mem latmâ kâi katipŋe karak. Otmu hâk katipŋe kâlep pato ya mânurakmâ betnan sârâ kionŋe.” ⁹ Yawu otmâ

pâi emetjambâ gemutâ Petoroŋe biwi yâhâp otmâ yuwu nâŋgâop. “Oait yu bulâŋe me amanân eksan.”¹⁰ Yawu nâŋgâm gahatjan tembe lâu galem kinbi ya wangiyekmâ, gahatje âlâen ge yawuâk wangiyekmâ ge paŋ sâhâwi yan bamutâ gahatje paŋ sâmu yaehen giowot. Yaehen ge mâtâwân bam tatmutâ aŋelo yaŋe yapâek gulip olop.

¹¹ Gulip otmu Petoro nâŋgân nâŋgânŋe tetemu yuwu nâŋgâop. “Yiwerenŋe nâŋgâmune teteap. Kutdâ ikŋahâk aŋelo âlâ hâŋgângumu ge Herot otmu Yura papatolipnenŋe yengât bâtyeŋambâ holaŋneksap.”

¹² Yawu nâŋgâm yapâ ari Yoane Mareko mâmâŋe, kutje Maria sâmu, yâkât emelan yâhâop. Yâhâ hetahân kinmâ lohimbî dondâŋe menduhuakmâ yâkât nâŋgâwanŋim Anitâ ulitgum tatjetâ nâŋgâop. ¹³ Yawu nâŋgâm emet gahatjan kinmâ den tuhuop. ¹⁴ Den tuhumu hoŋbawa imbi âlâ, kutje Lota sâmu, yâkŋe gahatjan ba ombeŋe towatŋe nâŋgâop. Yawu nâŋgâm tepŋe yahatmu inâk âwurem ba “Petoro gahatjan taka kinsap,” sâmu ekyongop. ¹⁵ Yawu sâmu ekyongomu nâŋgâm “Ândâpge maŋgumu sâmat,” yawu sâmu ekuwi.

Yawu sâmu ekuŋjetâ kârikŋe otmâ sâop. “Bulâŋanâk, gahatjan taka kinsap.”

Sâmu sâwi. “Yaehen gâtŋe otmâ umutŋaŋe taka teteningimap.”

¹⁶ Yawu sâmu alahuwi. Otmu belâŋen gahatje mem pilâm Petoro kinmu ekmâ biwiyenŋe huruŋ sâop. ¹⁷ Yâhâ Petoroŋe emet kâlehen yâhâ ekyongomu den hutuk tatjetâ Kutdâŋe aŋelo âlâ hâŋgângumu ge pâi emetjambâ holaŋmu yaehen giop yakât den pat ekyongop. Ya sâmu tiŋ pilâm yuwu sâmu ekyongop. “Den pat yu Yakowo otmu bukulpnenŋe nombotŋe ari ekyongonomai.” Yawu sâmu ekyongom âlâengen ariop.

¹⁸ Emet haŋ sâmu tembe lâu yaŋe Petoro ekjetâ biatmu “Girawu oap?” sâmu pâinmâ yâhâm gewi. ¹⁹ Pâinjetâ biatmu Herotŋe kuk otmâ tembe lâulipŋe nombotŋe hâŋgânyongomu omorŋe Petoro galemguwi ya yongorjetâ muwi. Yakât kakŋan Herotŋe Yuraia hân pilâm, ikŋe kapi, kutje Kaisaria sâmu, yan ari manop.

Herot bâleop.

²⁰ Herotŋe Kaisaria kapiân manop sâmu yan Tiro otmu Siron kapi ambolipŋaŋe otmâ hilipŋuŋjetâ yakât nâŋgâm kuk olop. Yâhâ kapi yâhâp ya ambolipŋaŋe Kaisaria yapâ sot puluhum nem manminiwi. Yakât otmâ Herotŋe sâmu hâreyingimu sot ki memaihat nâŋgâm Herot orop den heŋgeŋgune sâmu yâkâlen ariwi. Ari lok âlâ, kutje Bilasto, yâhâmâ Herotgât hoŋbawalipŋe yengât kunŋe manop ya tetewanŋim tewetsenŋe wanŋi. Tewetsenŋe wanjetâ yâkŋe Herot ekumu den heŋgeŋgunomaihat sâmu kalop. ²¹ Sâmu kalop ya tetemu Herotŋe lok kutdâhât senŋe âlâlâŋe ya memu hakŋan yâhâmu ikŋe kakŋan tat talân yâhâ tatmâ den ekyongop. ²² Den ekyongomu lohimbî nâŋgâŋjetâ ewe membe otmu lok kerekŋe den kârikŋan yuwu sâmu ekuwi. “Den eknongoat yu lok denŋe bia. Yu Anitâhât den yawuya.” Yawu sâmu mepaewi. ²³ Yawu sâmu mepaŋjetâ Herotŋe ikŋahât nâŋgâmu yahalop. Yakât otmâ Kutdâhât aŋeloŋe ge kumu hom papato bâleŋaŋe tepŋe ihm lândemu muop. ²⁴ Herot muop yakât den pat nâŋgâm lohimbî kiŋgitŋe orowâkŋe Anitâ ewe katmâ Yesu Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâŋjetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋe kepeiwi.

²⁵ Otmu Yesuhât komot Antiok kapiân manbiŋe tewetsenŋe menduhum katbi ya Banawa yet Sauloŋe mem toka Yesuhât komot Yerusalem kapiân manbi ya yengât galemlipeŋe yingŋiwi. Yawu otmâ Yerusalem kapi pilâm Yoane Mareko ekumutâ orowâk Antiok kapiân âwurem ariwi.

13

Banawa yet Saulo âi sâmu yitgim hâŋgânyotgowi.

¹ Yesuhât komot Antiok kapiân manbi ya yengâlen gâtŋe nombotŋaŋe Anitâhât den sâmu tetem lohimbî ekyongominiwi. Yâhâ nombotŋe âlâŋeâmâ yâkât den kâsikumu yingim manminiwi. Lok ya yengât kutyeŋe yuwu. Banawa, Simion, kutje âlâ Heleŋ, lok âlâmâ Lukio Kirene kapi amboŋe, âlâmâ Manaen, yâkŋe lok kutdâ Herot lepatjambâek yâk orop manmâ gam lok olop. Otmu âlâmâ Saulo. ² Anitâ ulitguyetâ nâŋgâyingiwuapgât

lok yarje sot barak tatmâ Anitâ ulitguwi. Yawu otjetâ Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakje yuwu sâmb ekyongop. “Banawa yet Saulo nep sâmb yitgimune tuhuromawot yakât yeje kunyetjan mem hângânyotgojetâ ariromawot.”³ Yawu sâmb ekyongomu yâkje âi memutâ bulâje tetewuapgât kunyetjan mem Anitâ ulitguwi. Ulitgum hângânyotgojetâ lok âlâ, kutje Yoane Mareko sâmb, betyetjan sâmbu orowâk ariwi.

Pauloje Elima ekumu senje omoj olop.

⁴ Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakje Saulo, Banawa otmu Yoane Mareko mâmânje otyingimu Selukia kapiân ariwi. Yan ari yapâ wanja pato âlâen yâhâjetâ meyekmâ ari pâku lohimbî yengât mâtunja âlâ, kutje Kipiro sâmb, yan ari katyekmu gewi.⁵ Wangaembâ ge pâku lohimbî yengât kapi pato âlâ, kutje Salami, yan yâhâ Saulo yet Banawaŋje Yura yengât miti emetje tatmâ arap ârândâj yâhâ lohimbî Yesu Kiristohât den pat âleppe ekyongowot.

⁶ Kapi yapâ ari kapi tipi tapi mâtâp pato hâlâjrmâ tatmâ arap ya ambolippe Yesuhât den pat âleppe ekyongowot. Yawu otmâ Papo kapi patoen ariwi. Yan ari Yura gâtje, lok kâmbukje yan manmap yâkât kutje Barayesu, yâhâ Girik denân kutje Elima sâmb kumai. Yâkje ikje toppe kurihiakmâ “Anitâje hângânnohomu yâkât den ekyongoman,” yawu sâmb kapi ambolippe kâityongominiop.⁷ Otmu kiap âlâ, kutje Serehio Polasi, yâk orop buku oranjim manowot. Yâhâ Serehio Polasi yâhâmâ nângân nângânje pato. Yâkje Anitâhât den nângâwe sâmb Banawa yet Saulo ekyotgop.⁸ Ekyotgomu yâkâlen ari den ekumutâ Serehio Polasiŋje Yesuhât den nângâm yâkâlen biwiŋje katmapgât Elimaje denyetje kakjan sâmb kuyitgiop.⁹ Kuyitgimu Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakje Saulo, kutje ango Paulo, mâmânje otbargimu Elima ekmâ yuwu sâmb ekuop.¹⁰ “Gâ Satangât lok. Orotmeme kiŋgoj otmat. Gâje Kutdâhât den bulâje kelangtmâ lohimbî kâityongomat. Gâ biwihe bâp sâsâje.”¹¹ Yawu otmat yakât Kutdâje matje gihimu senge omoj otbuap.” Yawu sâop.

Yawu sâmbu senje omoj otmu lok âlâje bâtjan mem ariromawot yakât nângâm lok yengât pâinyehop.¹² Yawu otmu Serehio Polasiŋje ekmu sâtje bâleje olop. Yawu otmâ Yesu Kutdânennjahât den pat nângâm bulâje otmu yâkâlen biwiŋje kepeioj.

Pauloje Pisitia hânân ari den pat âleppe lohimbî ekyongop.

¹³ Pauloje bukuyâhâte orowâk Papo kapi ya pilâm wanjaen yâhâjetâ yapâ meyekmâ ari pâku lohimbî yengât hân âlâ, kutje Pampilia sâmb, Perehe kapi tap yan ari katyehop. Katyekmu Yoane Marekoŋje pilâyelekmâ Yerusalem kapiân âwurem ariop.¹⁴ Pilâyelekmâ arimu yetjeâk Perehe kapi ya pilâm pâku lohimbî yengât hân âlâ, kutje Pisitia sâmb, yan kapi âlâ, kutje Antiok sâmb, yan ariowot. Yan ari tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yura yengât miti emetjan yâhâ kapi ambolippe orop menduhuakbi.¹⁵ Menduhuakmâ yâk yengât galem âlâje yahatmâ Mosehât girem den otmu Anitâje poropete ekyongomu den kulemgui ya kâsikum yingioj. Kâsikum yingim tiŋ pilâmu galemlipeŋje Paulo yet Banawa herone otyitgim yuwu sâmb ekyotgowi. “Den eknongomutâ nângâm biwinenje hewewej olâk.”¹⁶ Yawu sâjjetâ Pauloje yahatmâ “Den nângânâk tatjet,” sâmb ekyongomu ândâp katjetâ yuwu sâmb ekyongop. “Yura bukulpnetje, otmu yen pâku lohimbîje Anitâhâlen biwiŋje kepeim mansai yen kerek yuwu sâmb ekyongomune nângâjet.”¹⁷ Yura lok nengât ambonenje Anitâ yâkje tâmbâlipnenje wawaeekmâ manman kârikjahât pat kuyingioj. Otmu yakât kakjan yâkje Aihita hânân ari kandi manjetâ Anitâje lukuleyekmu tetem sambe sambe otbi. Anitâ wâtje pato tatbangiappe Aihita bâtyenambâ holanyekmu taka lok ki manmaiângen manbi.¹⁸ Lok ki manmaiângen manbi sâp yan tihityeŋje otmu yambu lok yâhâp ñerek pesuk sâop.¹⁹ Otmu Kanan hânân takawi yan Anitâje mâmânje otyingimu lohimbî komot nombolân yâhâp ya mem ge katyekmâ hânyeŋje ya mem ambokum manbi.²⁰ Yawu manjetâ yambu 450 pesuk sâmbu Anitâje kunlipyeŋje mem kânângâyekmu yâkje lohimbî galemnyongom manbi. Galemnyongom manmâ ganjetâ poropete âlâ, kutje Samue sâmb, ya teteop.²¹ Sâp yan Isirae tâmbâlipnenje lok kutdâ âlâje galemnyongomu manne sâmb Samue ekuwi. Yakât

otmâ Samueŕje lauyerjan mem Anitâ ulitgumu Benyamingât senâmbâ gâtŕje lok âlâ, kutŕje Kisi sâŕm, yâkât nanŕje, kutŕje Saulo, yâk kânângâmu kunyeŕje manmâ galempongomu yambu lok yâhâp ñereŕ pesuk sâop. ²² Yambu lok yâhâp ñereŕ pesuk sâmu yâkât gewâkŕjan Anitâŕje Yeso nanŕje, kutŕje Dawiti sâŕm, ya kânângâm yuwu sâŕm lohimi ekyongop. “Yeso nanŕje, kutŕje Dawiti, yâkŕje tem lâunihim mansap. Yakât otmâ wuân me wuângât ekumune denne lâum hoŕ banihiwuap. Yakât otmâ nângâwangjan,” yawu sâop. ²³⁻²⁴ Dawitihât senâmbâ gâtŕje âlâ, kutŕje Yesu, Yura lohimi nengâlen tetem tihitnenŕje otbuapgât pat Anitâŕje emelâk embânân kuningiop. Pat yakât bulâŕje tetewuap nângâm Anitâŕje angoân Yoane Yura nengâlen hângângumu takaop. Otmu nenŕje orotmemenenŕje bâleŕje bet pilâm Anitâhâlen biwinenŕje kepeimunŕje toen mem katnenekbuap yakât den eknongop. ²⁵ Otmu Anitâŕje Yoane âi sâŕm waŕop ya tuhum pesuk pilâwe sâŕm otmâ yan lohimi yuwu sâŕm âiyongop. “Yeŕje nâhât girawu nângâmai? Anitâŕje lok âlâ hângângumu ge tihitnenŕje otbuap nângâmai yamâ nâ bia. Nâmâ lok inŕje. Lok ya nâhât betnehen taka mansap. Nâŕje yâkât itâkat kâpekâŕmâ golewangiwomgât dop ki tap. Otmu tânguwomgât dop gurâ bia. Nâŕjeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom.” Yawu sâop.

²⁶ Bukulipne, Awarahamgât sen, yen otmu pâku lohimiŕje Anitâhâlen biwiyeŕje kepeim manmai yen yuwu sâŕm ekyongomune nângâŕjet. “Nen kerekŕje Yesu Kiris-tohâlen biwinenŕje kepeimunŕje manman kârikŕhât pat kuningiwom nângâm Anitâŕje Yesu hângângumu giop. ²⁷ Yawu gârâmâ Yerusalem kapi ambolipŕje otmu Yura papatolipnenŕje Yesuhât topŕje ki nângâm hengenguwi. Yawu otmâ tatmâ nângâ nângâ sâŕŕje ârândâŕj miti selepŕjan yâhâ poropete yeŕngât den sâlikum nângâŕjetâ ki keterakyiŕgimu manminiwi. Yakât otmâ yâkŕje sâŕm hârewangŕjetâ kuŕjetâ muop yan poropete yeŕngât den yakât bulâŕje tetem hengenguop. ²⁸ Yesu hakŕjan tosa âlâ ki mem teteyi yamâ imbiâk “Howanân kuŕjetâ muâk” sâŕm Pilato ekuŕjetâ nângâŕiyiŕgimu kuŕjetâ muop. ²⁹ Otmu yuwu yawu yu ya otbanŕjim howanân kuŕjetâ muop sâp yan emet inânŕjan Anitâhât poropetelipŕje Yesuhât den kulemgui yakât bulâŕje teteop. Yawu otmu Yesu howanâmbâ meŕjetâ gemu lâum ari kât mâtâpŕje âlâ, dikin yawuya, yamâ emelâk kusâŕmâ mem tiŕngâloŕjetâ kinop yan lâum ba katŕjetâ talop. ³⁰ Muop yamâ Anitâŕje mumuŕjambâ mem yahalop. ³¹ Mumuŕjambâ mem yahatmu lohimiŕje Galilaia hân pilâm Yerusalem kapiân orowâk ariwi ya teteyiŕgimu orowâk den huhum ariwi. Yakât otmâ lohimi yaŕje itoŕ galaŕ otmâ ari yâkât den pat âlepŕje Yura kapi ambolipŕje ekyongowi. ³²⁻³³ Anitâŕje tâmbâlipnenŕje yeŕngât pat kuyiŕgiop yakât bulâŕje tetemu menomgât Yesu mumuŕjambâ mem yahalop. Yakât otmâ Yesuhât den pat âlepŕje ekyongom mansait. Yâhâ Yesu mumuŕjambâ mem yahatbuap yakât nângâm Anitâŕje emet inânŕjan Dawiti ekumu kep kulemguop yakât boŕ yâhâp yan den yuwu tap.

“Gâmâ nâhât nanne ombe bisine. Yawu gârâmâ yiweŕje yu yakât topŕje sâŕm teterâ lohimi kerekŕje ekmâ nângâŕjet sâŕm katgeksan.” Yawu tap.

³⁴ Anitâŕje Yesu mumuŕjambâ mem yahatmu âlâku ki mumbuap, yakât den âlâ emet inânŕjan yuwu sâop.

“Nâŕje Dawitihât pat kuwangŕiwan yakât bulâŕje kerek gâhâlen tetewuap.” Yawu sâop.

³⁵ Otmu Dawitiŕje Yura nengât kep âlâ yuwu kulemguop.

“Anitâ pato, gâŕje lok bulâŕje nâ ki pilânekdâ mum tâtuk sâwom.” Yawu tap.

³⁶ Anitâŕje Dawiti âi sâŕm waŕop ya tuhum lohimi tihityeŕje otmâ manmâ gam muop. Mumu seselipŕje yeŕngât sumân hanguŕjetâ tâtuk sâop. ³⁷ Yâhâ Anitâŕje Yesu mumuŕjambâ mem yahatmu ki tâtuk sâop. Yâkŕje tihitnenŕje otmap. ³⁸⁻³⁹ Nen Yura lohimi otmu yen pâku lohimi nenŕje Mosehât girem den ya watmâ tem lâuwangine sâŕm pâpŕgumain. Yakât otmâ nenŕje Anitâhât senŕjan kinmâ sârreaknongât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ lohimi âlâ me âlâŕje yâkâlen biwiyeŕje kepeim manmai ya yeŕngât tosa pilâŕiyiŕgimâp. Otmu yeŕje gurâ yawuâk Yesuhâlen biwiyeŕje kepeijetâ Anitâŕje bulâŕjanâk tosayeŕje pilâŕiyiŕgiwuap. Yakât otmâ den pat âlepŕje ekyongomune nângâŕjetâ bulâŕje olâkgât tâmbâlipnenŕje yeŕngâlen hâum sâŕmune nângâŕjet. ⁴⁰ Emelâk embânân tâmbâlipnenŕje yeŕngât kasalipenŕje taka yongom itit kiom tuhuyekbi yakât den emet inânŕjan Anitâhât

poropete âlâne ekyongomu ya nângânetâ tânjât olop. Poropeteje den kulemguop ya yuwu tap.

⁴¹ “Nâhât den nângânetâ gemap ya yengâlen kulem âlâ memune ya ekjetâ tânjât otbuap. Otmu poropetelipnaje kulem yakât topje sâm tetem ekyongonetâ gurâ yawuâk nângânetâ tânjât otmu munomai.” Anitâje den yawu sâm poropete ekumu kulemguop.

Yâhâ tâmbâlipnennaje Anitâhât den nângânetâ tânjât otmu muwi yakât dopneâk yeje Yesu Kiristohât den pat âlepje yu nângânetâ tânjât otmu hiliwahomaihât den yu ekyongoan.” Pauloje yawu sâm ekyongop.

⁴² Yawu sâm ekyongomu Paulo yet Banawa miti emetjambâ giowot. Otmu tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen den eknongoromawot sâm galemlipyeje ekyotgojetâ ariowot. ⁴³ Miti emetjambâ gem arimutâ Yura lohimbi otmu pâku lohimbi Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaem manbi yâkje betyetjan sâwi. Otmu yâkje Anitâhâlen biwiyenaje tinjâk kepeim manjetâ tihityeje otbuapgât Paulo yet Banawaje den kâsikum yingim biwiyenaje mem hewewerj tuhuyehowot. ⁴⁴ Otmu tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen pâku lohimbi kingitje orowâkje Kutdâhât den nângâne sâm miti emetjan yâhâwi. ⁴⁵ Miti emetjan yâhânetâ pik sâmu Yura lohimbije yekmâ nângâm bâleyingim Paulo ekmâ sâwi. ⁴⁶ Yawu otjetâ Paulo yet Banawaje kârikje otmâ yuwu sâm ekyongowot. “Netje Anitâhât den yen ekyongoromgât sâm nitgimu taka ekyongom mansait. Yamâ yeje yâkât den nângânetâ ki bulâje otmu manman kârikjahât pat ki menehât nangai. Yakât otmâ netje yen pilâyekmâ pâku lohimbi yengâlen ari den pat âlepje yu ekyongorom. ⁴⁷ Emelâk embânân Anitâje poropete âlâ ekumu kulemguop den yakât bulâje netgâlen teteap. Den ya yuwu tap.

“Omoje balam saumunje lanjinje pilâmu mâtâp ekmâ arim takamain yakât dopneâk yen hângânyongomune pâku lohimbi yengâlen ari manman kârikjahât den pat ekyongonetâ nângâm biwiyenjan hanj sâyingimu Kutdâhât mâtâp ekmâ watnomai.”

Den yawu kulemguop yakât bulâje netgâlen teteap yu.”

⁴⁸ Yawu sâm ekyongomutâ den ya pâku lohimbije nângâm tep hero otmâ Yesuhâlen biwiyenaje kepeiwi. Yawu otmâ manman kârikjahât pat yakât bulâje menomaihât Anitâje emet inânjan sâm kalop.

⁴⁹ Otmu Kutdâhât den pat âlepje ya sâm haok tuhujetâ lohimbi kingitje orowâkje nângânetâ bulâje otmu yâkâlen biwiyenaje kepeiwi.

Paulo yet Banawa watyelekjetâ ariowot.

⁵⁰ Yesuhât den pat âlepje sâm haok tuhuwi. Yakât otmâ Yura papatolipyeje yakât nângânetâ bâlemu kapi ya ambolipje yengât kunlipyeje otmu imbi kunje Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaem manminiwi ya kendâyinginetâ Paulo yet Banawa watyelekjetâ ariowot. ⁵¹ Kapi yapâ ariowot yan hâmbâi Anitâje matje umatneâk yingiwuap yakât otmâ yuwu otmâ kâi kalowot. Kâiyetjan wahap âlâ horalop ya tâlim gik beretek memutâ gemu betyngim Antiok kapi ya pilâm Ikonion kapiân ariowot. ⁵² Arimutâ benje kapi ambolipje Yesuhâlen biwiyenaje kepeiwi ya Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakje mâmâje otyingimu heronje kakjan manbi.

14

Paulo yet Banawaje Ikonion kapiân ariowot.

¹ Ikonion kapiân ari Yura yengât miti emetjan yâhâm Yesuhât den pat âlepje ekyongomutâ nângânetâ bulâje otmu Yura lohimbi otmu kapi ambolipje kingitje orowâkje biwiyenaje Yesuhâlen katbi. ² Yâhâ Yura lok nombotnaje biwiyenaje kârikje otmâ Yesuhât den nângâm hâkâj otbi. Yawu otmâ kapi ambolipje nombotje biwiyenjan kionjetâ Paulo yet Banawa yetgât nângâm bâleyitgiwi. ³ Yawu gârâmâ yâkje kapi yanâk tatmâ Kutdâhât den pahâk ekyongomutâ emetsenje yâhâp mon pesuk sâop. Otmu Anitâje lohimbi tihityeje otbe sâm oap yakât topje ekyongomutâ nângânetâ bulâje olâk sâm Anitâje mâmâje otyitgimu kulem topje topje miowot. ⁴ Yâhâ kapi ambolipje hionjakmâ

nombotnje Yura galemlipyeje yengât den hohewi. Yâhâ nombotnje âlânjeâmâ aposolo yetgât den hohewi.

⁵Yawu otmâ hionjakbi yakât otmâ Yura galemlipyeje kapi ambolipje otmu Yura lok nombotje ya je alahujetâ biwiyeje kâlâp semu aposolo ya mem âlâlâ tuhuyeekmâ kâtje yotgonom nânngâm yakât den hikuwi. ⁶Den hikuwi yakât pat nânngâm aposoloje kapi ya pilâm Likaonia hânân kapi yâhâp tap kutyetje Lisitera otmu Derewe yan ariowot. ⁷Yan ari manmâ Yesuhât den pat âlepje kapi ya ambolipje ekyongom manowot.

Paulo yet Banawa Lisitera kapiân ariowot.

⁸Lisitera kapiân lok âlâ mâmânjahât tepjambâek kaije pareje tetem manmâ gaop. ⁹Yâhâ Pauloje Yesuhât den pat âlepje lohimbî ekyongop ya ândâp katmâ nânngâm tatmu Pauloje ekmâ yuwu nânngâop. “Lok yuje biwiyeje Yesuhâlen katmu Anitâje hengenguwuapgât dop tap.” ¹⁰Yawu nânngâm yuwu sâm ekuop. “Yahatmâ kin.” Yawu sâmu lok ya je uk sâm yahatmâ kinmâ bam gaop. ¹¹Yawu otmu lohimbî yan kinbiye kulem ya ekmâ Likanio yeje denyenjan den sâwi. Den sâwi yakât topje yuwu. “Hewukje lok yâkje lok hât gum hohtennjan taka tetem kinsawot.” ¹²Yawu sâm Banawa ekmâ hewukje lok âlâ, kutje Yusi sâm, ya kunbi. Yâhâ Paulojeâmâ den ekyongop yakât otmâ hewukje lok âlâ, kutje Hemesi sâm, ya kunbi. ¹³Yawu sâm yotgonmâ Paulo yet Banawa yetgât hotom uyitgine sâm otbi. Otmu hewukje lok Yusi yakât lok kâmbukje lohimbî sâyingimu birâm topje topje lotohom bulimakao engatjan sâhâm pilâjetâ gemu engatje hârene sâm dâim opon kâmbukje kapi betjehen kinsawân ariwi.

¹⁴Hotom uyitgine sâm otjetâ Paulo yet Banawa je ya nânngâm pârâk pilâm sururuk sâm hohtenjan ari kinmâ yetgât hâk katipje kâkâlep mânunjahowot ya mem duwalowot. ¹⁵Mem duwatmâ yuwu sâm kuyingiwot. “Bâe, yeje girawu otne sâm oai? Nerâmâ lok, yen yuwuyaek. Wongâ hotom unitgine sâm oai? Yejeâmâ hewukje lok tânjât ya betyingim Anitâ Manman Amboje hân himbim kândikyotgom yu ya kerek kalop yâkâlen biwiyeje kepeim manjet sâm yâkât den pat ekyongore sâm takawit. ¹⁶Otmu emelâk embânjambâek pâku lohimbî hânjan kulemjan mansai ya yengât tâmbâlipyeje yeje engatyejeâk watmâ orotmeme bâlene topje topje otmâ gawi yan undip ki katyingiop. ¹⁷Yawu gârâmâ ikje topje tetekjan ekjetgât hop sambe lâtâpyongomap. Yâkje sâpjanâk gelâk hânngangumu gemu kalamyenjan hop sambe tetemap. Yawu tetemu heroje kakjan manmai.” ¹⁸Den yawu sâm ekyongomutâ lok nombotje kunyeje kârikje otmâ bâsok hotom uyitgiwi.

Paulo kâtje kuwi.

¹⁹Otmu sâp yanâmâ Yura lok nombotje Antiok kapi Pisitia hânân tap ya otmu Ikonion kapi ya pilâm Paulo yet Banawa talowolân taka kapi ambolipje yengât engatjejan gerjetâ Paulo dâim kapi betjehen ari kâtje kuwi. Otmu yâkje Paulohât muap sâm pilâm arijetâ derepung talop. ²⁰Yawu otmâ kapi ambolipje nombotje Yesuhâlen biwiyeje kepeiwije kapiângembâ ge ekjetâmâ yahatmâ kapiân yâhâop. Otmu yan imutâ emet harj sâmu Banawa orowâk kapi ya pilâm Derewe kapiân ariowot.

²¹Derewe kapiân ari Yesuhât den pat âlepje ekyongomutâ kapi ambolipje lok kingitje orowâkje nânngâjetâ bulâje otmu Yesuhâlen biwiyeje kepeiwî. Otmu mâtâp ariowot ya yawuâk watmâ Lisitera, Ikonion, Antiok kapiân âwurem ariowot. ²²Âwureowot yan kapi ârândâj Yesuhât komot tatbi ya yengât biwiyeje orotok sâmapgât mem kârikje tuhuyeekmâ yuwu sâm ekyongowot. “Nenje yen orop biwinenja je Yesu Kiristohâlen kepeimain. Yawu otmâ manmunje lohimbî belângen manmai je mem âlâlâ tuhuneneknoma. Yawu otinginjetâ ki lohotje otmâ mannom otmuâmâ Anitâje manman kârikjahât pat kuningiop yakât bulâje ningimu menom.” Yawu sâm ekyongowot.

²³Otmu Anitâhât nânngân nânngânjan tatmap ya Wâtgât mâmânjahât Heakje mem biwi nânngân nânngânjetjan katmu nânngâmutâ keterakiyitgiâkgât sot barak tatmâ ulitguowot.

Yawu otmutâ nângâyitgimu yâkñe Yesuhât komotñe komotñe ya yengâlen ari galem-lipyenje mem katyehowot. Otmu Anitâñe mâmâñe otyingimu Kutdâhâlen biwiyenjañe tijâk kepeim manñetgât ulitgum pilâyehowot.

²⁴Kapi ya pilâm Pisitia hân ya inâk wangim Pampilia hânân takaowot. ²⁵Yan taka Yesuhât den pat âlepñe Perehe kapi ambolipñe ekyongom yapâ pilâyekmâ Atalia kapi saru ginñan tap yan giowot. ²⁶Otmu yapâ wangpa patoen yâhâmutâ meyelekmâ ari Antiok kapi patoen katyelekmu giowot. Yâhâ kândikum pâku lohimi yengâlen ki ariowot sâp yan Anitâñe mâmâñe otyitgimu nepñe memutâ bulâñe tetewuap nângâm Yesuhât komotñe Anitâ ulitgum hângânyotgoñetâ yapâ ariowot.

²⁷Otmu Paulo yet Banawañe Antiok kapiân âwurem taka Yesuhât komot menduhuyehowot. Menduhuyekmâ Anitâñe mâmâñe otyitgim mâtâp meyitgimu Yesuhât den pat âlepñe pâku lohimi ekyongomutâ yâkñe nângâñetâ bulâñe otmu Yesuhâlen biwiyenjañe kepeiwi yakât den pat kerek ekyongowot. ²⁸Otmu yan yâkñe Yesuhât komot orop sâp kâlêwâk manbi.

15

Paulo yet Banawa Yerusalem kapiân ariowot.

¹Lok nombotñe Yuraia hân pilâm Antiok kapiân ari yuwu sâm Yesuhât komot ekyongowi. “Nanlipnenje teterñetâ hilâm nombolân kalimbu pesuk sâmu yanâmâ hâkyenjahât torehenñan undip tuhuyinginomgât Moseñe girem den âlâ kulemguop.” Den yawu tap ya yen pâku lohimiñe ki lâum mannomai otmuâmâ Anitâñe ki meyekmâ manman kârikñan katyekbuap.”

²Yawu sâm ekyongoñetâ benñe Paulo yet Banawañe denyenje kakñan sâmutâ kuk pato otbi. Yawu otbi yakât otmâ yuwu sâm den hikuwi. “Paulo yet Banawa lok nombotñe orowâk hângânyongomunñe Yerusalem kapiân ari aposolo otmu Yesuhât komot yengât galemlipyenje ekyongoñetâ umatñe teteap yu sâm hengengunomai.” Yawu sâwi.

³Yawu sâm hângânyongoñetâ ariwi. Yapâ ari Poinike otmu Samaria hânân ariwi. Yan ari kândikum Yesuhât den pat âlepñe pâku lohimi ekyongomutâ nângâñetâ bulâñe otmu Kutdâhâlen biwiyenjañe kepeiwi yakât den pat Yesuhât komot tatmâ arai ya ekyongoñetâ nângâm tepyenje heronje pato olop. ⁴Otmu Yerusalem kapiân ariñetâ aposolo, Yesuhât komot, otmu yâk yengât galemlipyenjañe yekmâ heronje otyingwi. Heronje otyingim Anitâñe mâmâñe otyitgimu pâku lohimi yengâlen nep miowot yakât tonje ekyongowot. ⁵Ekyongomutâ Parisaio lok nombotñe Yesuhâlen biwiyenjañe kepeiwiñe yahatmâ yuwu sâm ekyongowi. “Pâku lokñe Mosehât girem den watmâ hâkyenjahât torehenñan undip tuhanginjetâ âilonjo otbuap.” Yawu sâwi.

Petoroñe den ekyongop.

⁶Den ya hengengune sâm aposolo otmu galemlipyenjañe yeyjâk menduhuakbi. ⁷Menduhuakmâ den sahangim tatñetâ Petoroñe yahatmâ yuwu sâm ekyongop. “Bukulipne, yuwu sâmune nângâñet. Nâñe pâku lohimi yengâlen ari Yesuhât den pat âlepñe ekyongomune nângâm Yesuhâlen biwiyenjañe kepeinomaihât Anitâñe mem sâlipnohom âi sâm nihiop ya nanñai. ⁸Anitâñe nen lok kerek biwinenñahât tonje nângâmapñe ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu Yura nengâlen giop. Otmu yakât dopñeâk Anitâñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge pâku lohimi biwiyenje mem hewewej tuhumu Yesuhâlen biwiyenje katbi. Yakât otmâ Anitâñe pâku lohimi nângâyingimap. ⁹Nen Yura lohimi otmu pâku lohimi orop dop konohâk mansain. Pâku lohimiñe biwiyenje Yesuhâlen katbi yan yâk yengât tosa pilâyingiop. ¹⁰Yakât otmâ yene wongât Anitâ wangim umatñe âlâ pâku lohimi kakyenñan katne sâm oai? Emelâk embâñambâek tâmbâlipnenñe girem den lâum hâum pâpguminiwi. Otmu nen gurâ yawuâk lâum hâum pâpgumain. ¹¹Yakât otmâ girem den lâunet sâm nenñe ki sâyinginom. Yesu Kutdâñe pâku lohimi mâmâñe otyingimu yâkâlen biwiyenjañe kepeimai. Yakât otmâ yâkñe manman kârikñahât pat yakât bulâñe yingimu menomai. Otmu nen gurâ yawuâk.” Yawu sâop.

¹² Otmu Anitâñe Paulo yet Banawa mâmâñe otyitgimu pâku lohimbi yengâlen ari kulem topñe topñe memutâ ekñetâ ewe membe olop yakât den pat ekyongomutâ nâñgâwi.

Yakowoñe den ekyongop.

¹³ Paulo yet Banawañe den sâm tirj pilâmutâmâ Yakowoñe yahatmâ den yuwu sâm ekyongop. “Bukulipñe, den sâmune nâñgâñet. ¹⁴ Anitâñe pâku lohimbi tihityeñe otmu nombotñe ikñan biwiyenñe kepeim mansai ya manman kârikñahât pat kuyingioñe yakât den pat Simonñe eknongomu nañgain. ¹⁵ Emelâk emet inâññan Anitâñe poropete âlâ den ekumu kulemguop yakât bulâñe tetemu eksain. Den ya yuwu tap.

¹⁶ “Kutdâñe yuwu yap. “Hâmbâi Dawitiñe Isirae lohimbi galeyongoop ya yengât kasalipyenñe taka yongom itit kiom tuhuyingñetâ kapi kâwurumñeâk kinbuap. Otmu nâñgâmune ârândâñ otmu sese hâkulipyenñe âwurem taka kâwurum ya pitim kapi âñe tuhumi yan mannomai. Sâp yan Dawitihât senâmbâ gâtñe mem kânâñgâmune lohimbi tihityeñe otmu âilonño lonño mannomai. ¹⁷ Yawu otmâ pâku lohimbi hânñan kulemñan mannomai ya nine pat kuyingioñe yakñe Kutdâhâlen ari hoñ bawanñim mannomai.

¹⁸ Emelâk emet inâññan Kutdâñe den yawu sâm teteop.”

Poropete den yawu kulemguop.

¹⁹ Yakât otmâ biwinañe yuwu nañgan. Pâku lohimbiñe Anitâhât den lâum Yesuhâlen biwiyenñe kepeine sâm otmai ya yengât ki undip katyingñom. ²⁰⁻²¹ Emelâk embâñgâmbâek Yura nengât papatolipnenñe tatmâ nâñgâ nâñgâ sâp ârândâñ miti emetyenñan yâhâ Mosehât girem den sâlikum manmâ gawi. Otmu âun yu nen gurâ yawuâk sâlikum nâñgâm manmain. Yakât otmâ girem den yuwu kulemgum katyingñom. “Pâku lohimbiñe Porom Lâpio mepaem sotbân gotyeyan katnomai yapâ gâtñe ki mem nenomai. Otmu noniñ bulimakao engatñe sâhâm manñuñetâ mumbuap ya otmu yakât heññe ki nenomai. Otmu kâwâ konda ki otnomai.” Den yawu kulemgum katyingñom. Yawu.” Yakowoñe den yawu sâop.

Pâku lohimbiñe Yesuhâlen biwiyenñe kepeiwi ya yengât pepa kulemgum katyingñiwi.

²² Yawu sâmu aposolo otmu galemlipyenñe Yesuhât komot orop menduhuakmâ biwiyenñe hikuakmâ konohâk otmu lok yâhâp mem teteyelekñetâ Paulo yet Banawa orop Antiok kapiân arinomaihât pânyelekñe. Yawu otmâ lok yâhâp, kutyetñe Yurasi Basawa yet Sila sâm, yâk mem katyelekñe. ²³ Lok yâhâp yuñe Paulo yet Banawa orop Antiok kapiân arinomai sâm pâku lohimbi yengât pepa yuwu kulemgum yingñim hânñanyongowi.

“O Bukulipnenñe,

Yen pâku lohimbi, Antiok, Siria, Kirikia kapi ambolipñeñe Yesu Kiristohâlen biwiyenñe kepeim mansai yen Anitâñe meyekmu nen orop komot konohâk oain. Yakât otmâ nen aposolo otmu Yesuhât komot Yerusalem kapiân mansai ya yengât galemlipyenñe heronñe nâñgâyingñim pepa yu kulemgum katyingñiain. ²⁴ Umatñe âlâ yengâlen teteop ya nengâlebâ lok nombotñeñe yeñe engatyeñeâk otmâ yengâlen taka den topñe topñe ekyongonñetâ nâñgâwi. Nenñe lok ya ki âi sâm yingñim hânñanyongowin. ²⁵⁻²⁷ Yakât otmâ nenñe menduhuakmâ lok yâhâp, kutyetñe Yurasi yet Sila sâm mem katyelekñe hânñanyotgomunñe taka den ekyongomutâ nâñgânomai. Yâkñe Banawa yet Paulo yâk orop yengâlen takanomai. Paulo yet Banawañe Kutdâ Yesu Kiristo hoñ bawanñim hâhiwin kakñan manmawot. ²⁸ Anitâñe biwi nâñgân nâñgânennenñan katmu nâñgâmunñe tetemu undip ki katyingñom yawu nañgain. Yâhâ girem den pâñe tâlâwâk ekyongoin yu lâunñetâ ârândâñ otbuap. ²⁹ Pâku lohimbiñe Porom Lâpio mepaem sotbân gotyeyan katnomai yapâ gâtñe ki mem nenomai. Otmu noniñ bulimakao engatñe sâhâm manñuñetâ mumbuap ya otmu yakât heññe ki nenomai. Otmu kâwâ konda ki otnomai. Girem den yu lâum manñetâ ârândâñ otbuap. Yawu. Nen bukulipnenñe Yerusalem kapiân mansain.”

³⁰ Pepa yawu kulemgum yingñim hânñanyongonñetâ mem Antiok kapiân ariwi. Antiok kapiân ari Yesuhât komotñe mem menduhuyekñe pepa ya yingñiwi. ³¹ Pepa ya yingñetâ

sâlikum nângâwi. Otmu biwiyenje orotok sâmapgât lohotnjan mannomai sâm kulemguiwi ya sâlikum nângânetâ tepyenje heronje olop.

³² Anitâje Yurasi yet Sila mâmâje otyitgimu yâkne lohimi ya den kâlewâk ekyongom biwiyenje mem hewewenjuhuyehowot. ³³⁻³⁴ Yawu otmâ Yesuhât komot Yerusalem kapiân âwurem ariyet sâm hângânyotgowi. Yawu sâm hângonyotgowi yamâ Silajeâmâ pilâm yan manmu Yurasinje ikjiâk âwurem Yerusalem ariop.

Paulo yet Banawa pilahowot.

³⁵ Paulo yet Banawaje Antiok kapiân manmâ Yesuhât komolân gâtne lok nombotne orop Kutdâhât den lohimi kâsikum yingwi. ³⁶ Sâp âlâen Paulonje Banawa yuwu sâm ekuop. “Netne angoân kapi tipi tapi tatmâ arap yan ari Kutdâhât den kapi ambolipne ekyongomutne nângânetâ bulâne otmu Yesuhâlen biwiyenjanje kepeiwi. Yâkne girawu mansai yakât nângâm ari yekdom.”

³⁷ Yawu sâmu Banawajeâmâ Yoane Mareko orowâk arinom sâop. ³⁸ Emelâk Yoane Marekonje âi pânjan pilâm Pampilia hân yan pilâyelekmâ Yerusalem kapiân âwurem ariop. Yakât otmâ Banawaje Yoane Mareko orowâk arinom sâop ya Paulonje nângâmu ki ârândân olop. ³⁹ Yakât otmâ Paulo yet Banawa sâm kuangim pilahowot. Pilakmâ Banawaje Yoane Mareko memu orowâk warja pato âlâen yâhâmûtâ meyelekmâ Kipiro mâtuja yan ari kionjowot. ⁴⁰ Yâhâ Paulonjeâmâ Sila memu Kutdâne tihityetne olâk sâm Yesuhât komotne hângânyotgojetâ ariowot. ⁴¹ Ari Siria, Kirikia hân ya hâtikgum Yesuhât komolipne kapi tipi tapi yan manmâ arai yâk yengât biwiyenje orotok sâmapgât mem kârikne tuhuyehowot.

16

Paulonje Timoteo memu orowâk ariwi.

¹ Paulo yet Silaje Kirikia hân yan pilâm Derewe otmu Lisitera kapiân ariowot. Lisitera kapi yan lok âlâ manop, kutne Timoteo, yâkât topneâmâ yuwu. Âwâne yamâ Girik lok. Yawu gârâmâ âwânanje Yura imbi miop. Yawu gârâmâ Timoteo mâmânâitne Yesuhâlen biwiyenjanje kepeim manminiowot. ² Lisitera otmu Ikonion kapi ambolipne Yesuhâlen biwiyenjanje kepeim manminiwiñe Timoteohât nângânetâ yahalop yakât otmâ yâkât topne Paulo ekuwi. ³ Paulo ekujetâ nângâm Timoteo orowâk arirom sâm yakât ekyongop. Yawu gârâmâ Yura lohimi yan manbiñe Timoteo âwâne ya Girik ambonje ya nângâm metewi. Yakât otmâ Paulonje Mosehât girem den lâum Timoteo hâkqahât torehenjan undip tuhuwangiop. ⁴ Yawu otmâ kapi ârândân ari aposolo otmu Yesuhât komotne Yerusalem kapiân manbi yâk yengât galemlipyenjanje girem den kulemgum katyingwi ya lâum mannomai sâm Yesuhât komolipne ekyongowi. ⁵ Yawu otjetâ Yesuhât komotne Kutdâhâlen biwiyenjanje tinâk kepeim Anitâhât den lâum manbi. Otmu yawu manjetâ hilâm ârândân paku lohimi nombotne âlâne Yesuhâlen biwiyenjanje kepeim yâk yengâlen torokatjetâ sambe sambe otbi.

Wâtgât mâmânjahât Heakne Paulo biwiñe mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ehop.

⁶ Paulo yet Silaje kapi tipi tapi Asia hânân tatmâ arap yan ari Yesuhât den pat âlepne lohimi ekyongore sâm otmûtâ Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakne undip katyitgiop. Yakât otmâ kapi tipi tapi Pirihiya otmu Galatia hânân tatmâ arap ya ambolipne Yesuhât den pat âlepne ekyongom ariowot. ⁷ Yawu otmâ Misia hân bângehembâ ari Bitinia hânân arire sâm otmûtâ Yesuhât Wâtgât mâmânjahât Heakne yawuâk undip katyitgiop. ⁸ Undip katyitgimu Misia hân ya hâtikgum ari saru ginñan Toroa kapi tawân gemutâ nâne mem teteyelekmâ yâk yetgâlen torokatban. ⁹ Yawu otmâ emet nñj sâmu orowâk iwin. Otmu omondâne Yesuhât Wâtgât mâmânjahât Heakne Paulo biwiñe mem purik pilâmu kulem âlâ yuwu tetemu ehop. Makeronia gâtne lok âlâne tetem kinmâ Paulo ulitgum yuwu sâop. “Gâne Makeronia nengâlen ga tânnongowuat.” ¹⁰ Kulem tetemu ehop ya Paulonje eknotgomu nângâm yuwu sâwin. “Makeronia hânân ari Yesuhât den

pat âlepŋe ekyongonomgât Anitâŋe sâŋ ningiap.” Yawu sâŋ Makeronia hânângen arine sâŋ mitiwahom tatbin.

¹¹ Otmu emet haŋ sâmu waŋga patoen yâhâmunŋe menenekmâ Toroa kapi ya pilâm ari emet ŋiŋ sâowân Samotarake mâtuŋa yan ari katnenekmu gewin. Emet haŋ sâmu yapâ menenekmâ ari Niapoli kapiân katnenekmu gewin. ¹² Otmu kapi ya pilâm Pilipi kapiân ariwin. Pilipi kapi yamâ Makeronia hân yakât kapi kunŋe. Roma lohimbi kingitŋe orowâkŋe yan manbi. Pilipi kapi yan tatmunŋe hilâm mome mon pesuk sâop. ¹³ Otmu kapi betŋehen to âlâ tap yan Yura lohimbibe Anitâ ulitguminiwi yakât kawê âlâ tap. Yakât otmâ tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan lok pâinyekmâ yan gewin. Yan ge imbi nombotŋe mem tebyeekmâ yâk orop ge tatmâ Yesuhât den pat âlepŋe ekyongowin. ¹⁴ Otmu Tiatora kapi amboŋe, imbi âlâ, kutŋe Litia sâŋ, yâkŋeâmâ sâŋgum gârem katmu puluhuetâ yapâ tewetsenŋe miakmâ manminiop. Imbi yaŋe Anitâ mepaem manminiop yakât otmâ Kutdâŋe biwiŋe mem hewewerŋ tuhumu ândâp katmâ Paulohât den nâŋgâmu bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiŋaŋe kepeiop. ¹⁵ Yakât otmâ imbi ya otmu ikŋe sen ya kerehâk toen mem katyekbi. Toen mem katyekŋetâ imbi yaŋe yuwu sâŋ eknongop. “Kutdâhâlen biwiŋaŋe kepeimune manman kârikŋahât pat kunihap yakât otmâ nâhât emelan takarŋetâ yan orowâk tatnom.” Yawu sâmu nenŋe yakât emelan yâhâwin.

Roma yengât tembe lâuŋe Paulo yet Sila meyelekmâ pâi emetŋan katyelekbî.

¹⁶ Sâp âlâen Anitâ ulitgum manminiwi yakât kawerŋan gemunŋe, hoŋbawa imbi âlâŋe mem tetenenehōp. Otmu weke bâleŋaŋe kakŋan memu lohimbi yengâlen ari yu ya teteyiŋgiwuap yakât topŋe sâŋ tetem ekyongominiop. Yawu otmu tewetsenŋe me senŋe âlâlâ yakât hâmeŋe sâŋ waŋminiwi ya mem ari galemliŋŋe yingiminiop. ¹⁷ Aiop, imbi yaŋe Paulo ekmâ betnenŋan gam den kârikŋan yuwu sâop. “Lok yuŋe Anitâ yahat yahatŋe hoŋ bawarŋim manman kârikŋan manmâ yâhânomgât topŋe eknongone sâŋ takai.” ¹⁸ Hilâm ârândâŋ betnenŋan gam yawu otningiminiop. Yakât otmâ Paulone nâŋgâmu ki ârândâŋ otmu purik sâŋ weke bâleŋe ya yuwu sâŋ ekuop. “Nâŋe Yesu Kiristohât sâtŋât ekghomune gaiakmâ ba ari.” Yawu sâmu yanâk weke bâleŋe yaŋe yâkâlembâ gaiakmâ ba ariop. ¹⁹ Yâhâ imbi yakât galemliŋŋaŋe tewetsenŋe me senŋe âlâlâ yâkâlembâ âlâku ki menomai ya nâŋgâwi. ²⁰ Yakât otmâ Paulo yet Sila mem dâiyelekmâ sombemân yâhâ Roma yengât kiaplipyenŋe yengât senyenŋan katyeleketâ kinmutâ yuwu sâŋ hâkyetŋan sâwi. “Yura lok yuŋe kapinenŋan taka ki orotŋe otŋet sâŋ meme sâŋe tuhunenekmutâ nâŋgâmunŋe dondâ bâleap. ²¹ Yâkŋe orotmeme âiŋe, nen Roma lohimbibe ki otman ya otŋet sâŋ kâsikum ningim tawot.” ²² Yawu sâŋetâ lohimbi sombemân kinbibe nâŋgâm bâleyitŋetâ Roma yengât kiaplipyenŋe yetgât hâk katipŋe mem duwatmâ tuhūm pilâm tembe lâulipyenŋe ekyongonŋetâ kapamŋe dondâ yotgowi. ²³ Yotŋonŋetâ hâkyetŋe bân bâlâŋgum hewâk pato otmu pâi emetŋan mem yâhâ katyeleketâ tatmutâ gahatŋe ya kârikŋeâk maŋgum heŋŋengum katyeleketâ tatset sâŋ galem ya ekuwi. ²⁴ Ekuŋetâ pâi emetŋe yakât biwiŋe âlâ tânâmŋan tap yan dâim ari katyelekmâ nak âlâ hioŋmâ nombot nombot tuhuwi yapâ kâiyetŋe pilâmutâ arimu nak ya mem menduhum sâhâŋetâ yan talowot.

²⁵ Otmu omoŋ tânâmŋan Paulo yet Silaŋe kep mem Anitâ mepaem tatmutâ lok nombotŋe pâi emetŋan katyekŋetâ tatbi yaŋe nâŋgâiyitgiwi. ²⁶ Yawu otmâ mososōŋ pato mem pâi emetŋe ya gâsuk gâsuk sâmu yakât gahatŋe kerek hindakmâ aŋ sâŋ kinop. Otmu pâi emetŋan ip kârikŋaŋe sâhâyekŋetâ tatbi ya yengât ip kârikŋe ŋerek holaŋakmâ kisik pâsok sâop. ²⁷ Yawu otmu galem yaŋe amanâmbâ yahatmâ gahatŋe ya aŋ sâŋ kinmu ya ehōp. Ya ekmâ lok bâleŋe kerek yaehen kioŋmâ arai sâŋ tewetŋe mem dâim ikŋe engatŋe kârâm hâreakbe sâŋ olop. ²⁸ Yawu otmu ekmâ Paulone yuwu sâop. “Nen hârok tain yakât otmâ gike engatŋe ki hâreak.”

²⁹⁻³⁰ Yawu sâmu galem yaŋe balamgât sâmu bukuliŋŋaŋe balam saum waŋetâ pâi emetŋan yâhâm gem yehōp. Tatŋetâ yekmâ kâi bātŋe kârâŋ kârâŋ sâmu, Paulo yet Sila dâiyelekmâ gemâmâ yuwu sâŋ âiyotgop. “Nâŋe girawu otmune Anitâŋe manman kârikŋahât pat kunihiwuap?”

³¹ Sâmu yuwu sâmu ekuowot. “Kutdâ Yesu Kiristohâlen biwihaje kepeim manbuat otmuâmâ Anitâje manman kârikjahât pat kuhihuwap. Otmu imbihe naomge yâku yawuâk.” ³² Yawu sâmu Yesu Kutdâhât den pat âlepje yâk otmu hep torehenlipje yawuâk ekyongowot. ³³ Ekyongomutâ galem yaje hepyetje piriyitgiop. Piriyitgimu ikje otmu imbihe naomje hârok mem toen katyehowot. ³⁴ Yawu otmâ Paulo yet Sila dâiyelekmu ikje emelan yâhâ sot um yitginjetâ niowot. Otmu Anitâhâlen biwiyenaje kepeiwi yakât biwi hero pato otbi.

³⁵ Emet hanj sâmu Paulo yet Sila holanyelekjetâ ariromawotgât Roma yengât ki-aplipyenaje tembe lâu hângânyongonjetâ pâi emetjan ariwi.

³⁶ Pâi emetjan ari “holanyelekdâ kionmâ ariyet” sâmu galem ya ekuwi. Ekujetâ pâi emetjan yâhâ Paulo yuwu sâmu ekuop. “Kiaplipnennaje den katjetâ takap. Yakât otmâ holanyelekmune kionmâ ariromawot.”

³⁷ Yawu sâmu Paulonje tembe lâu ya yuwu sâmu ekyongop. “Nerâmâ “Roma lok”. Yakât otmâ wongât angoân kiaplipyenaje ki ânotgom topnetje nângâwi? Yawu otmâ lok senyenjan kapamje imbiâk notgom pâi emetjan mem katnelekjetâ tait. Yamâ yeje netgât yohân kionmâ ariyet sâmu hângânyongonjetâ taka eknotgonjetâ nângâmune ki dorjan oap. Kiaplipyenje yenjak taka eknotgonjetâ yanâmâ kionmâ arirom.” Yawu sâmu ekyongop.

³⁸ Yawu sâmu ekyongomu tembe lâu yaje purik sâmu ari kiaplipyenje teteyingwi. “Paulo yet Sila yamâ Roma lok.” Yawu sâmu kiaplipyenje ekyongonjetâ yâkne nângâm pârâk pilâwi. ³⁹ Pârâk pilâm yâk yetgâlen ari den lohottjan ekyotgom pâi emetjambâ dâiyelekmâ ge hângânyotgonjetâ kionowot. ⁴⁰ Yapâ kionmâ Tiatira kapiân ari Litiahât emelan yâhâowot. Yan yâhâ Yesuhât komot mem teteyekmâ biwiyenje orotok sâmapgât den ekyongom biwiyenje mem hewewerj tuhumm yapâ pilâyekmâ ariowot.

17

Paulo yet Sila Tesalonike kapiân ariowot.

¹ Paulo yet Silaje kapi ya pilâm kapi yâhâp, kutyetje Ampipoli otmu Apolonia, yan ariowot. Yan ari yan Yura yengât miti emetje ki tap yakât otmâ kapi yâhâp ya wangim Tesalonike kapiân ariowot. ² Yan ari Yura yengât miti emetjan yâhâ Yura lok orop Anitâhât den emelâk miti pepaen kulemgawi yakât alahujetâ tatmâ nângâ nângâ sâp kalimbu pesuk sâop. ³ Yawu otmâ Yesuhât topje yuwu sâmu ekyongowot. “Yesunje tihitnenje olâk” sâmu Anitâje hângângumu giop. Gemu lok bâlenaje kum mem âlâlâ tuhujetâ sât gum muowâke yamâ benje Anitâje mumujambâ mem yahalop. Yakât topje emet inânnan Anitâhât poropetelipjenaje miti pepaen kulemgawi tap.” Yawu sâmu ekyongowot. ⁴ Yawu sâmu ekyongomutâ Yura lohimi getek âlâ otmu kapi yakât lok papatolipjenaje yengât imbilipyenaje nombotje otmu Girik lohimi Yura yengâlen torokatjetâ Anitâ mepaeminiwi. Lohimi yuje Paulo yet Banawaje den sâowot ya nângâjetâ bulâje otmu Yesuhâlen biwiyenaje kepeiwi.

⁵ Yawu gârâmâ Yura lohimi sesengâlâkne den ya nângâjetâ ki bulâje otmu lok hilâm ihi nombotje mâtâwân in yâhâm gewi ya ekyongonjetâ menduhuakbi. Menduhuakjetâ Yura lok yaje lok menduhuyekbi ya tepyenjan kânângâjetâ dâiakmâ Paulo yet Sila pâinyelekmâ Yasongât emelan ariwi. ⁶ Emelan ari pâinyelekjetâ biatmu Yason otmu Yesuhât komolân gâtne lok nombotje meyekmâ papatolipyenaje yengâlen ari den âiân katyekmâ yuwu sâmu. “Yasonje lok yâhâp dâim emetjan katyekmu tawot. ⁷ Yâkne lohimi kendâyngimutâ kuk kapam otmai. Yâkne nengât kapiân taka tatmâ Roma kunnennjahât den bet pilâm lok kutdâ ânje, kutje Yesu sâmu, “yâkne tihitnenje otmap” yawu sâmu yâkât den lohimi eknongom tawot.” ⁸ Yawu sânetâ kapi ambolipjenaje otmu papatolipjenaje den ya nângâm biwiyenjan tâlimu kuk pato otbi. ⁹ Yawu otmâ papatolipjenaje Yason otmu bukulipjenaje ekyongonjetâ tewetsenne katmâ pâi emetje puluhum kionbi.

Pauloje Yesuhât topje Berea kapi ambolipjenaje ekyongop.

¹⁰ Emet omorj otmu Yesuhât komotnje Paulo yet Sila yohân hângânyotgorjetâ Berea kapiân ariowot. Yan ari Yura lohimbî yenggât miti emetjan yâhâ Paulonje Yesuhât den pat âlepnje ekyongop. ¹¹ Yâhâ Tesalonike kapiân Yura lohimbîje biwi kâriknje otmâ denyetnje nângânetâ giop. Yâhâ Berea kapiânâmâ lohimbî yaņe biwi hewewerj otmâ ândâp katmâ Paulohât den nângâneak otbi. Yawu otmâ “Den eknongoap ya bulâņe me bia” sâm hilâm ârândâņ yakât alahu gulahu otmâ Anitâhât den miti pepaen kulemguwi ya sâlikuwi. ¹² Yawu otmâ yâk yenggâlen gâtņe kinģitņe orowâkņe Yesuhâlen biwiyerņe kepeiwi. Otmu Girik lohimbî yahat yahatņe nombotņe yawuâk.

¹³ Yawu gârâmâ Paulonje Berea kapiân ari Anitâhât den ekyongomu nângânetâ bulâņe olop yakât den pat sâm haok tuhuņetâ Tesalonike kapiân arimu Yura lohimbîje nângânetâ bâleo. Nângânetâ bâlemu Berea kapiân ari kapi ambolipņe biwiyerjan kuinj kuinj kendâyingwi. ¹⁴ Yawu otņetâ Sila yet Timoteo yamâ Berea kapiân talowot. Yâhâ Paulo yamâ Yesuhât komotņe ekuņetâ kapi ya pilâm saru ginņan ariop. ¹⁵ Otmu Yesuhât komolân gâtņe lok nombotņe Paulo dâim ari Aten kapiân katmâ âwurene sâm otņetâ yuwu sâm ekyongop. “Yeņe Sila yet Timoteo ekyotgorjetâ in yawu takaromawot.” Yawu sâm ekyongomu âwurem Berea ariwi.

¹⁶ Paulonje Sila yet Timoteo yetgât mambotyitgim Aten kapiân talop. Yan tatmâ Porom Lâpio topņe topņe hâwim kânângânetâ talop ya ekmâ biwiņe kâlâp siop. ¹⁷ Yawu otmâ Yura lohimbî yenggât miti emetjan yâhâ Yura lok nombotņe otmu Girik lok nombotņe Yura yenggâlen torokatmâ Anitâ mepaeminiwi yâk orop tatmâ den sahaņgiwi. ¹⁸⁻²¹ Aten kapi ambolipņe otmu lok nombotņe kâlepņehembâ taka yan kandi manbiņe den ango teteminiop yakât topņe nângâm henģenģune sâm alahu gulahu otmâ manminiwi. Yawu gârâmâ Paulonje hilâm ârândâņ sombemân ari lohimbî ya Yesuhât den pat âlepņe ekyongomu den sahaņgiminiwi. Otmu kapi yan lok nângân nângânyerņe orop komot yâhâp manbi, kutyerņe Epikue, otmu âlâmâ Sitoik. Komot yapâ gâtņe Paulo orop tatmâ den sahaņgiwi. Nombotņe Paulohât yuwu sâwi. “Lok yuņe den ihilâk sâmap. Nângân nângânņe bia.” Yawu sâwi. Otmu Anitâņe Yesu mumuņambâ mem yahalop yakât den pat âlepņe Paulonje ekyongomu nombotņe yuwu sâwi. “Lok yuņe lohimbî ondowângen mansai ya yenggât Porom Lâpio yakât yap.” Yawu sâm den âian katne sâm den sâsâ emetņe âlâ, kutņe Aripako sâm, yan dâim yâhâ katņetâ kinmu yuwu sâm âikuwi. “Gâņe den ango eknongom gat ya nângâmunņe ki keterakningimap. Yakât otmâ topņe sâm henģenģurâ nângâne.” Yawu sâwi.

Paulonje Anitâhât den ekyongop.

²² Yawu sâņetâ Paulonje yahatmâ kinmâ yuwu sâm ekyongop. “Aten kapi ambolipņe yenggât orotmemeyerņe âlâlâ ekmâ yuwu naņan. ²³ Yeņe Porom Lâpioyerņe topņe topņe mepaem manmai. Nâņe kapiyerjan bam gam Porom Lâpioyerņe dondâ hâwim kânângânetâ kinsap ya eksan. Yawu gârâmâ lâpio âlâhât kawerņe inâk tap yan den yuwu kulemgum katņetâ tap ya sâlikuan. “Lâpio âlâhât topņe ki nângâmain yâkât kawerņe.” Ki nângâmai ya imbiâk mepaemai yâkât topņe âun yuân ekyongomune nângânomai. ²⁴ Kutņeâmâ Anitâ. Anitâņe hân himbim amboņe oap. Yâkņe hân himbim kândikyotgom wahap topņe topņe katmâ meteop. Opon kâmbukņe tuhumain yan ki tatmap. ²⁵ Anitâņe tihitnenņe otmâ galemngomomu manman âilongo manmain. Yakât otmâ nenņe wuân me wuângât Anitâņe umburuk otmu tângunomgât dop âlâ ki tap. ²⁶ Kândikum emelâk yâkņe topņe katmâ lok, kutņe Aram sâm, ya tuhuop. Yawu gârâmâ yâkâlebmbâ gâtņe lok topņe topņe tetem gaņetâ gaņetâ sambe sambe otmâ hânņan kulemņan manmâ arain. ²⁷ Biwi nângân nângânnenņe pâroņ sâmu Anitâhât towatņe mem tetenomgât tetem manmâ mumain yakât dop yâkņe katningimap. Otmu yupâ yapâ ari tatnom sâmunņeâmâ yakât andemņe yâkņak sâm ningiop. Yâkņe kâlepņehen ki ya tap. ²⁸ Yakât otmâ lok âlâņe den yuwu kulemguop tap.

“Yâkņe kurihinenekmu mansain.”

Otmu yenggâlebmbâ gâtņe lok nombotņe yuwu sâmai,

“Nen yâkât sen mansain.” Yawu sâmai.

²⁹ Anitâne umut biwinenje katningimu yâkât sen mansain. Yakât otmâ nenje engat-nenneak otmâ kât, goli, me siliwa, yaŋe mem Anitâhât kundenne tuhunomgât dop âlâ ki tap. ³⁰ Anitâhât topje hâum pâpgum manmâ gamai yakât nângâm ki hilipyongop. Yawu gârâmâ âun yukârâmâ ya pesuk yap. Âun yukârâmâ lohimbî hânŋan kulemŋan manmâ arain nen kerekje orotmeme bâleje bet pilâm yâkâlen biwinenjaŋe kepeim tem lâuwanginogât sâop. ³¹ Otmu ikje hoŋ bawajaŋe nen lohimbî kerek den âiân katnenekmâ topnenje mem tetem matje ningimu ârândânŋ otbuap yakât sâpje kalop. Otmu nen kerekje lok yakât topje nângâm heŋgeŋgunomgât Anitâne mumuŋambâ mem yahalop.” Yawu sâm ekyongop.

³² Yâhâ “mumuŋambâ mem yahalop” yawu sâm ekyongomu lok nombotjaŋe nângâŋetâ tânyenje hutuk sâmu senŋan gem girinbaŋgiwi. Yâhâ nombotjaŋeâmâ yuwu sâm ekuwi. “Den yat yu sâp âlâen âwurem ga âlâkuâk sârâ nânganom.” ³³ Yawu sânetâ Pauloje pilâyekmâ kionop. ³⁴ Otmu lok nombotjaŋe Yesuhâlen biwiyenjaŋe kepeim Paulohâlen torokatbi. Yâk yengâlen gâtje lok âlâ, kutje Dionisio sâm, yâhâmâ nângân nângânje pato. Yâkje Aripako emelan yâhâ lok nombotje orop den otminiwi. Otmu imbi âlâ, kutje Damari sâm, otmu lohimbî nombotje ki yongonsan.

18

Pauloje Korinti kapiân ariop.

¹⁻² Pauloje Aten kapi pilâm Korinti kapiân ariop. Yura gâtje lok âlâ, kutje Akuila sâm, yâhâmâ Ponto hânân teteop. Otmu imbiŋe, kutje Pisisila sâm, miakmâ Roma kapiân manowot. Kapi yan manmutâ Roma yengât kunyeŋe, kutje Kalaurio sâm, yâkje Yura lohimbî kerek yapâ watyekmu kapi ya pilâm itoŋ galaŋ otmâ ariwi. Yawu otmâ yâkneâmâ Korinti kapiân taka manowot. Otmu Pauloje âi yawu mem manminiop. Yâkje sângum kârikje gârem kândâkdâek pato yaŋe mem selep tuhumu lohimbîŋe puluhunetâ yapâ tewetsenje mem manminiop. ³ Otmu Akuila imbiŋâitje nep yawuâk mem manminiowot. Pauloje Akuila imbiŋâit mem teteyelekmu emetyekŋan dâimutâ ari nep mem orowâk manbi. ⁴ Manmâ Pauloje tatmâ nângâ nângâ sâp ârândânâk Yura lohimbî yengât miti emetŋan yâhâ Yura otmu Girik lohimbî Yesuhâlen biwiyenjaŋe kepeinetgât engatyenjan gem yâkât den pat âlepje ekyongominiop.

⁵ Otmu Sila yet Timoteoje Makeronia hânângembâ takamutâ penangiakbi. Yapâek Pauloje âi ya pilâm Anitâne Yesu hângângumu ge tihitnenje otmap yakât den pat haonmâ ârândânŋ ekyongom manop. ⁶ Ya ekyongomu nângâŋetâ tâŋjât otmu bet pilâm sâm ge katbi. Yakât otmâ Pauloje yâk yengât nângâmu giop yakât dop kum hâk katipje kâlep ya mem pân pânŋumu wahap gemu yuwu sâm ekyongop. “Hiliwahonomai yakât tosa nâhâlen ki gâitnomai. Yamâ yeje wahap. Sâp yupâek yen betyingim pâku lohimbî yengâlen ari Yesuhât den pat âlepje ekyongowom.” ⁷ Yawu sâm ekyongom miti emetjambâ pilâyekmâ kapi amboŋe lok âlâ, kutje Titio Yasto sâm, yâkje Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaem manminiop. Yakât emet miti emetje gotŋan tuhumu talop. Yawu gârâmâ Pauloje yan arimu yâk orop manowot. ⁸ Yan manmâ Pauloje Yesuhât den pat âlepje lohimbî ekyongomu miti emetje yakât galemŋe, kutje Kirisipo sâm, yâk otmu hep torehenlipje orowâk nângâŋetâ bulâje otmu Yesuhâlen biwiyenjaŋe kepeiwi. Otmu Korinti kapi ambolipje kiŋgitje orowâkje Yesuhât den pat ya nângâŋetâ bulâje otmu yâkâlen biwiyenjaŋe kepeinetâ toen mem katyekbi.

⁹⁻¹⁰ Otmu omoŋ âlâen Wâtgât mâmâŋahât Heakje Paulo biwiŋe mem purik pilâmu Kutdâje tetewarŋim yuwu sâm ekuop. “Biwihe orotok sâmu lohotje otmatgât ninâk mâmâŋe otgihimune den pat âlepje pahâk ekyongom yâhâwuat. Kapi yukât ambolipje dondâje nâhâlen biwiyenjaŋe kepeim mansai. Yakât otmâ lok âlâ me âlâje mem âlâlâ tuhuheknomaihât dop âlâ ki tap.” ¹¹ Yawu sâm tetewarŋim ekumu kapi yanâk manmâ Yesuhât den pat âlepje kâsikum yingim manmu yambu konok otmu kakŋan emetsenje nombolân konok pesuk sâop.

Paulo hakjan sâm den âiân katbi.

¹²Sâp yan Roma kunyejaŋe kiap âiŋe âlâ, kutje Galio sâm, ya mem Akaia kapi ambolipje yengât kiap pato sâm katmu galempongom manop. Yawu gârâmâ Yura lok nombotjaŋe den hikuŋetâ biwiyējaŋe konohâk otmu Paulo mem kiapgâlen ari den âiân katbi. ¹³Den âiân katmâ yuwu sâm hakjan sâwi. “Nen Yura lohimbijaŋe Mosehât girem lâum manmain ya lok yuŋe kelangtmâ den ango kâsikum ningim yu lâuŋet sâm meme sâsâ tuhunenekmâ mansap.” Yawu sâwi.

¹⁴Yawu sâŋetâ Pauloŋe den matje kâpekyingiwu sâm otmu yanâk Galioŋe den hârewangim Yura lok yuwu sâm ekyongop. “Yen Yura lok, yeje meme sâsâ tuhunekŋetâ nâŋgâmune bâleap. Lok yuŋe yu me ya otmu bâleap mâne denyējaŋe nâŋgâyŋgimbâm. Yawu ki oap yakât otmâ yuâmâ yengât wahap. ¹⁵Lok kutje me girem denyējaŋe yuwu yawu tap yakât sâm tai. Yakât otmâ yęŋak sâm heŋgeŋgunomai. Yu nâhât wahap bia.” ¹⁶Yawu sâm watyekmu gewi.

¹⁷Ge kapi ambolipjaŋe nâŋgâm bâlem miti emetjaŋet galemje pato, kutje Sostene sâm, ya kuwi. Yawu otbaŋŋetâ kiapje yekmâ ki yekmâ yawu olop.

Pauloŋe Yerusalem kapiân âwurem ariop.

¹⁸Pauloŋe Korinti kapi yan Yesuhât komolipje orop sâp kâlep manbi. Yâhâ sâp yan Keŋgeria kapiân ari “wahap âlâ gâmâlâk otbom,” sâm yakât dop kum bukulipje ekyongomu somotje korotok hârewangiwu. Somotje korotok hârewangijaŋetâ Korinti kapiân âwurem ariop. Âwurem ari Akuila yet Pirusila meyelekmu Yesuhât komot pilâyekmâ Siria hânâŋen arine sâm wangaen yâhâwi. ¹⁹Wangaen yâhâŋetâ meyekmâ ari Epeso kapiân katyekmu pilakbi. Pilakmâ Pauloŋe Yura yengât miti emetjan yâhâ Yesuhât den pat âleŋje ekyongomu yakât alahu gulahu otbi. ²⁰Otmu Pauloŋe yâk orop yan sâp kâlêwâk manâkŋat ekuŋetâ kuyŋim yuwu sâm ekyongop. ²¹“Anitâŋe nâŋgânihiwuap otmuâmâ yengâlen yâhâŋje âwurem takam yekbom.” Yawu sâm pilâyekmâ wangaen yâhâop.

Wangaen yâhâmu yapâ mem Kaisaria kapiân ari katmu giop. ²²Yapâ ari Yesuhât komolipje Yerusalem kapiân manbi yâk orop tipiŋe tatmâ beŋje yapâ pilâyekmâ Antiok kapiân ariop. ²³Otmu Antiok kapi ya pilâm ari Yesuhât komolipje Galatia otmu Piriha hânân manmâ ariwi yaŋe biwiyējaŋe Yesuhâlenâk katmâ manjetgât mem hewewej tuhuyehop.

Apoloŋe Epeso otmu Korinti kapiân ari den pat âleŋje ekyongop.

²⁴Yura lok âlâ nâŋgân nâŋgânje pato manop, kutje Apolo sâm, yâhâmâ Alesandiria kapi amboŋe. Yâkŋeâmâ Anitâhât den kulemguwu ya sâlikum nâŋgâm pesuk pilâm hewewej otmâ den ya lohimbi kâsikum yingim manminiop. ²⁵Otmu Yoaneŋe emelâk toen mem kalop yakât otmâ Yesuhât den yamâ tipiŋe nâŋgâop. Yawu tipiŋe nâŋgâowâke yamâ biwiŋe hewewej otmu den ya lohimbi kâsikum yingim manminiop. ²⁶Yawu otmâ Yura lohimbi yengât miti emetjan yâhâ Yesuhât den pahâk ekyongomu Akuila yet Pirusilaŋe denŋe nâŋgâm emetyetjan dâim ari orowâk manmâ Anitâhât den mâtâŋje sâm heŋgeŋgum ekumutâ nâŋgâop. ²⁷⁻²⁸Otmu Apoloŋe Epeso kapi pilâm Akaia hânân ariwe sâm olop. Yakât otmâ Akaia arimu buku otbaŋŋinomaihât nâŋgâm Yesuhât komotje pepa âlâ kulemgum warjetâ ikŋak miakmâ ariop. Mem ari Yesuhât komot Korinti kapiân manbi pepa ya tiripyongomu sâlikum ekmâ buku otbaŋŋetâ orowâk manbi. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakje mâmâŋe otbaŋgimu emelâk Anitâhât poropetelipjaŋe yâkât den kulemguwu ya topŋambâek kâsikum yingio. Otmu Anitâŋe tihitnenje otbe sâm Yesu hâŋgângumu giop yakât topŋe sâm kusânâ ekyongomu nâŋgâŋetâ bulâŋe olop. Otmu Yura lok nombotje orop den sahaŋgiwi ya den amokjan ekyongomu nâŋgâm pâpguwi. Yawu otmâ Yesuhât komot mem hewewej tuhuyekmu biwiyējaŋe Yesuhâlenâk kinop.

¹ Apoloŋe Korinti kapiân ari manop sâp yan Pauloŋe pumŋe âlâ hâtikgum nombot ari Epeso kapiân gem Yesuhât komot âlâ mem teteyekmâ yuwu sâp âiyongop. ² “Kândikum biwiyenŋe Yesuhâlen katbi yan Anitâŋe ikŋe Wâtgât māmâŋahât Heak hângângumu ge māmâŋe otyiŋgiop me bia?”

Yawu sâp âiyongomu sâwi. “Anitâhât Wâtgât māmâŋahât Heak yakât ki nâŋgâmain.”

³ Sâŋetâ sâop. “Yen toen mem katyekbi yakât topŋe sâŋetâ nâŋgâwe.”

Sâmu sâwi. “Yoaneŋe lohimbi den ekyongom toen mem katyehop yawu otmâ toen mem katnemekbi.”

⁴ Sâŋetâ sâop. “Lohimbiŋe orotmemeyenŋe bâleŋe bet pilânomaihât Yoaneŋe toen mem katyehop. Yawu gârâmâ den âlâ yuwu torokatmâ sâop. “Lok âlâ nâhât betnehen taka mansap yakât nâŋgâŋetâ yahatmu yakâlen biwiyenŋe kepeinomai.” Den sâop ya Yesuhât sâop.

⁵ Yawu sâp ekyongomu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhât kulân toen mem katyekbi.

⁶ Toen mem katyekbi yan Pauloŋe kunyenŋan memu Anitâŋe Wâtgât māmâŋahât Heak hângângumu ge māmâŋe otyiŋgim nimbilamyenŋe mem purik pilâyŋgimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sâwi. Yawu otmâ ari Anitâhât den lohimbi ekyongowi. ⁷ Lok kâiân yâhâp yanŋe yawu otbi.

⁸ Otmu tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp ârândâŋ Pauloŋe Yura yengât miti emetŋan yâhâ Anitâŋe tihityenŋe otbe sâp Yesu hângângumu giop yakât den pat âlepŋe ekyongomu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu biwiyenŋe yakâlen katŋetgât engatyenŋan giop. Yawu otmu emetsenŋe kalimbu pesuk sâop.

⁹ Lohimbi nombotŋenŋe den pat ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyenŋe kepeiwi. Yâhâ nombotŋe âlâŋeâmâ ândâpyenŋe kârikŋe otmâ biwiyenŋe alitbi. Yawu otmâ lohimbi senyenŋan kinmâ Yesuhât den ya sâp bâlewi. Yakât otmâ Pauloŋe pilâyekmâ ari Tirano den emetŋan hilâm ârândâŋ Yesuhât komot orop menduhuakmâ yakât den alahuwi. ¹⁰ Yawu otmâ manŋetâ yambu yâhâp pesuk sâop. Otmu Kutdâhât den ya sâp haok tuhuŋetâ Asia hânân arimu yan Yura lohimbi otmu kapi ambolipŋe kiŋgitŋe orowâkŋe Kutdâhât den pat ya nâŋgâwi.

Siwa nanlipŋenŋe otmâ tâpikguwi.

¹¹ Anitâŋe Paulo māmâŋe otbanyimu kulem topŋe topŋe memu lohimbiŋe ekŋetâ âlâ kândâkâ olop. ¹² Lohimbi nombotŋenŋe Paulohât sângum otmu sângum tipŋe ârit piriakmap ya mem bukulipyenŋe kundat otbi yâk yengâlen ari yanŋe wâiyekŋetâ âlepŋe otbi. Yâhâ nombotŋe âlâmâ wâiyekŋetâ weke bâleŋenŋe gaiakmâ pilâyekmâ ariwi. ¹³⁻¹⁴ Yura yengât miti emetŋe âlâhât lok kunŋe, kutŋe Siwa sâp, nanlipŋe nombolân yâhâpŋe kapi tatmâ arap ya hawamgum ari weke bâleŋe watyekmâ manminiwi. Yawu otmâ Paulohât nep sângumŋe wâiyekŋetâ weke bâleŋenŋe gaiakmâ ariwi yakât den pat nâŋgâŋetâ yahatmu Yesu Kutdâ kutŋe kunmâ weke bâleŋe âlâ watne sâp yuwu sâp ekuwi. “Yesu Kutdâhât den Pauloŋe lohimbi ekyongomap yakât sâtgât otmâ gaiakmâ ari.”

¹⁵ Yawu sâŋetâ yuwu sâp purik pilâyŋgiop. “Yesu nâŋgâwangŋan, otmu Paulo gurâ nâŋgâwangŋan. Yâhâ yenâmâ âlâlâ? Yenâmâ ki nâŋgâyŋgŋan.”

¹⁶ Yawu sâp lok weke bâleŋenŋe mângâeminiop yanŋe naom ya yongom hâk katipŋe otmu petyenŋe lâum duwatyŋgim mem âlâlâ tuhuyehop. Yongom mem âlâlâ tuhuyekmu hâkyenŋe hewâk hewâk papato yanŋe emelambâ gem hâk barahâk ariwi. ¹⁷ Otmu yakât den pat kapi ambolipŋe nombotŋenŋe sâp haok tuhuŋetâ Yura lohimbi otmu kapi ambolipŋe kerekŋe nâŋgâŋetâ sâtŋe otmu Kutdâ Yesuhât nâŋgâŋetâ yahalop. ¹⁸ Yawu otmâ lohimbi Yesuhâlen biwiyenŋe katbi kiŋgitŋe orowâkŋe Yesuhât komot yengâlen ari yu ya otŋetâ bâleminiop ya sâp tetewi. ¹⁹ Otmu hawat topŋe topŋe, kara surŋa mem manbiŋe yakât pepa kerehâk mem ga lohimbi senyenŋan kinmâ kâlâwân pilâŋetâ sem gulip olop. Pepa unetâ siop yakât hâmerŋe emelâk tewetsenŋe âlâhât tipŋe yanŋe puluhuwi. ²⁰ Yawu otmâ Kutdâhât den lâum manŋetâ manmanŋenŋe kilihahop. Otmu Kutdâhât den ya sâp haok tuhuŋetâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyenŋe kepeiwi.

²¹ Otmu yakât kakrjan Paulonje Yesuhât komot Epeso kapiân manbi yuwu sâmb ekyongop. “Yesuhât komot Makeronia otmu Akaia hânân manmâ arai ya yengâlen ari biwiyenje mem hewewer tuhuyekmâmâ yapâ Yerusalem kapiân ariwom. Yan ari tipiñe tatmâ pilâyekmâ yapâ ari Roma kapiân ariwom.” ²² Yawu sâmb ekyongom lok yâhâp, orowâk nep tânâhom manbi, kutyetnje Timoteo yet Erasto, yâk hângânyotgomu Makeronia hânângen kulet sâmb ariwot. Otmu ikreâmâ Asia hânânâk tipiñe manop.

Epeso kapiân umatje âlâ Yesuhât komot teteyingiop.

²³ Yâhâ sâp yan Epeso kapi ambolipnje kiñgitnje orowâknje Porom Lâpioenje bet pilâm Kutdâhâlen biwiyenje kepeim manbi. Yakât otmâ umatje âlâ teteop yakât topnje yuwu.

²⁴ Lok âlâ, kutnje Demetirio, yâknje iknje bisinisi yuwu tuhumbi manminiop. Kât âlâlonjo lonjo âlâ, kutnje siliwa, yanje mem Lâpioenje âlâ, kutnje Atemi sâmb, yâkât opon kâmbuknje yakât umutnje tuhumbi manminiop. Umutnje tuhumbi kapi ambolipnje otmu kandi taka yan manminiwiñe ya puluhujetâ yapâ tewetsenje pato mem nombotnje iknje nep loklipnje puluhuyekminiop.

²⁵ Yâhâ kapi ambolipnje kiñgitnje orowâknje Porom Lâpioenje bet pilâwi yakât otmâ Demetirionje nep loklipnje otmu bukulipenje nombotnje menduhuyekmâ yuwu sâmb ekyongop. “Bukulipnje, Atemi opon kâmbukjahât umutnje tuhumbi yapâ tewetsenje pato memain ya nangai. ²⁶ Yawu gârâmâ lok âlâ, kutnje Paulo, yâknje Epeso nengâlen taka kapi ya ambolipnje otmu Asia ambolipnje lohimbibi kiñgitnje orowâk yuwu sâmb ekyongomap. “Lok âlâlânje engatyenajak nângâm Porom Lâpio me ya yakât umutnje tuhumbi yamâ bulânje bia.” ²⁷ Yawu sâmb ekyongom mem biwi hâlim tuhuyekmap. Yakât otmâ topnje yuwuhât nângâm ketet oan. Nen Epeso kapi ambolipnje, kapi nombotnje Asia hânân tatmâ arap ya ambolipnje otmu lohimbibi hânñan kulemñan mansai, nen kereknje Atemi yâkât nângâmunje yahatmu mepaem manmâ gain. Yawu gârâmâ lohimbibi kiñgitnje orowâknje Atemi bet pilâm âlâhâlen biwiyenje kepeim mannomai otmuâmâ yâkât opon kâmbuknje ya gaho gaho membuap. Otmu nengât âi ya biatningiwuap.”

²⁸ Yawu sâmb ekyongomu biwiyenje kum den kârikñan yuwu sâwi. “Epeso nengât Lâpio, Atemi, yâkât nângâmunje yahât yahatnje otmap.” ²⁹ Yawu sâmb den kârikñan sâñjetâ kapi ambolipnje kereknje nângâñjetâ bâleop. Nângâñjetâ bâlemu menduhuakmâ Makeronia hânân gâtñe, lok yâhâp, kutyetnje Gaio yet Arisatako, Paulo orop takawi yâk yetgâlen pârâk sânsânâk ari yotgone sâmb mem dâiyelekmâ sombemân ariwi. ³⁰ Yawu otbi yakât den pat Paulonje nângâm yâk yetgâlen ariwe sâmb otmu yan Yesuhât komotnje mem alitbi. ³¹ Otmu Paulo bukulipnje lok papato nombotñaje yâk ki arim yekebuap sâmb den katñetâ arimu Paulonje nângâm ki arim yelehob.

³² Yâhâ lok nombotñaje topnje ki nângâmâk imbiâhâk ari lok menduhuakbi ya torokatyekmâ kuk otmâ den ihilâk mahilâk otbi. ³³ Yawu otñetâ umatje ya nengâlen gâitmai sâmb Yura lok nombotñaje bukuyenje âlâ, yâkñe yahatmâ kapi ambolipnje kuyingimu pilâñet sâmb mem katñetâ senyenñan yâhâ kinop. ³⁴ Yâhâ kinmâ bâtñe pilâm kum kuratyongom den ekyongowe sâmb otmu kundenje ekñetâ Yura gâtñe otmu den emelâk sâwi ya witgum den beresenñak yuwu sâwi. “Epeso nengât Lâpio, Atemi, yâkât nângâmunje yahat yahatnje otmap” yawu sâwi.

³⁵ Yawu sâñjetâ sâp kâlêwâk otmu Epeso yengât kaunsoli kuskus yâkñe sâmb lohotnje tuhuyekmâ yuwu sâmb ekyongop. “Epeso kapi ambolipnje, yuwu sâmbune nângâñet. Nenñak Atemihât opon galemgunain. Otmu himbimângembâ kât pato âlâ giop ya mem manmain. Yakât topnje lohimbibi hânñan kulemñan mansai kereknje nangai. ³⁶ Yakât otmâ lok girawu yanje ya sâmb ge katnomai? Yakât otmâ mete pirik otmaihât biwiyenje giâk. ³⁷ Lok meyelekmâ gai yuñe Lâpionenñahât oponân ki yâhâ kombo meningiawot. Otmu Atemi ki mem bâleawot. Yeñeâm imbiâk lok yâhâp yu mem dâiyelekmâ takai. ³⁸ Yâhâ Demetirio otmu nep loklipñaje lok âlâhât nângâñjetâ bâlemu den âiân katne sâmb oai otmuâmâ kiap yengâlen mem ari sâp sâsâññan sâmb tetenomai. ³⁹ Gârâmâ den âlâ tap ya sâmb heñgenñe sâmb oai otmuâmâ papatolipnenñe yâk yengâlen ari sâmb heñgenñunomai. ⁴⁰ Yamâ âun yu den ekyongonjetâ tepyene yahatmu kuk otmâ kapam tetewe sâmb oap. Yakât otmâ lok

kutdânenjaŋe nângâm yukât âinongowuap otmuâmâ sârereaknomgât dop âlâ ki otbuap. Yakât otmâ pilânet.” Yawu sâop. ⁴¹ Yawu sâmu nângâŋetâ ârândâŋ otmu itoŋ galaŋ otmâ ariwi. Umatŋe bâleŋe Yesuhât komot teteyiŋgiop yakât topoŋe yawu.

20

Pauloŋe Makeronia otmu Akaia hânân arim takaop.

¹ Kapi ambolipŋe tepyeŋe welâmŋan gemu itoŋgalorŋ otbi yakât kakŋan Pauloŋe Yesuhât komolipŋe menduhuyekmâ den bâiŋe ekyongom biwiyeŋe mem heweweŋ tuhuyekmâ Makeronia hânân ariop. ² Hân yan Yesuhât komot manmâ ariwi yâk yengâlen ari Yesu Kiristohât den kâsikum yingim biwiyeŋe mem heweweŋ tuhuyekmâ Akaia hân, nengâlenŋe âwurem takaop. ³ Nengâlen takamu orowâk manbin. Yâkŋe Yesuhât komot den kâsikum ningimu emetsenŋe kalimbu pesuk sâop. Otmu pilânenekmâ Siria hânâŋen ariwe sâmu saru sâtŋan ge waŋgaen yâhâwe sâmu otmu Yura lok nombotŋaŋe kune sâmu den hikuwi yakât den pat nângâm lok nombotŋe orowâk Makeronia hân yapâ ariwi. ⁴ Otmu lok orowâk ariwi ya yengât kutyeŋe yuwu. Piro nanŋe, kutŋe Sopata sâmu, yâhâmâ Berea kapi amboŋe. Âlâmâ Tesalonike kapi amboyâhâtŋe, kutyeŋe Aristako yet Sekundo. Yâhâ âlâmâ Derewe kapi amboŋe, kutŋe Gaio. Âlâmâ Timoteo, otmu Asia hân yapâ gâtŋe lok yâhâp, kutyeŋe Tikiko yet Toropimo. ⁵ Lok yamâ pilânenekmâ kulet sâmu ari Toroa kapi Asia hânân tap yan ari mambotningim manbi. ⁶ Yâhâ nenŋe Pilipi kapiân tatmunŋe Natik Hombarŋ ya pesuk sâmu kapi ya pilâm waŋga patoen yâhâmunŋe menenekmâ ariop. Ari hilâm mome pesuk sâmu Toroa kapiân ari katnenekmu ge yâhâm peneyiŋgiwin. Peneyiŋgim yan yâk orop tatmunŋe hilâm nombolân yâhâp pesuk sâop.

Pauloŋe lok âlâ mumunambâ mem yahalop.

⁷ Otmu tatmâ nângâ nângâ sâpŋe pesuk sâmu natik nene sâmu emet âlâen yâhâ menduhuakbin. Otmu emet haŋ sâmu kapi ya pilâm arinom gârâmâ yakât otmâ Pauloŋe den kâlep pato eknongomu tatmunŋe omoŋ kâmbukŋe olop. ⁸ Otmu emet biwiŋan tatbin yan balam saum katŋetâ sem haŋ sâmu tatbin. ⁹ Yâhâ Pauloŋe den kâlep eknongomu, lok âlâ, kutŋe Yutiko sâmu, yaŋe Paulohât den nângâm senŋe aman aman otmu siru meme kuwi yan iop. Yan im tatmu yapâ kum kioŋop. Yâhâ emet yakât biwiŋe kalimbu kakŋan amokŋan tuhuwi yapâ kioŋmâ kumu muop. Yawu gârâmâ lok nombotŋaŋe in yawu ge mem ekmâ “bâleap”, yawu sâmu eknongowi. ¹⁰ Yawu otmâ Pauloŋe ge lok ya mem yuwu sâmu ekyongop. “Ki isenŋe. Yu tepŋe yawuâk mândim tap.” ¹¹ Yawu sâmu lok ya yahatmu emelan yâhâŋetâ sot um nem tatmunŋe Pauloŋe Yesuhât den kâsikum ningimu den alahu gulahu otmunŋe emet haŋ sâop. Emet haŋ sâmu pilâyekmâ ariwin. ¹² Otmu lok mumunambâ mem yahalop yakât tepyeŋe welâmŋan gemu emetyeŋan ariwi.

Pauloŋe Toroa kapi pilâm Milete kapiân ariop.

¹³ Pauloŋe saru hâlâŋmâ Aso kapiân ariwe sâmu katnenekmâ arimu nenŋe waŋgaen yâhâmunŋe menenekmu Aso kapiân ariwin. ¹⁴ Yan arimunŋe penangiakmâ orowâk ariwin. Yawu otmâ Mitilene kapiân ariwin. ¹⁵ Yapâ ari emet haŋ sâmu yâhâpŋan Kio mâtuŋa wangim ari kalimbuŋan Samo mâtuŋa yan ariwin. Yapâ ari imbâtŋan Milete kapi mewin. ¹⁶ Yâhâ Pentikosi hombarŋ tâlâhuop. Yakât otmâ Pauloŋe Yerusalem kapiân in yawu ariwe sâmu olop. Otmu yapâ ari Yesuhât komot Epeso kapiân mansaiŋe alitnenekŋetâ yan tatmunŋe sâp kâlep otmapgât kapi ya wangim Milete kapiân tãŋâk ariwin.

Pauloŋe Epeso yengât galemlipeyeŋe den ekyongop.

¹⁷ Milete kapi ari waŋgaembâ gemunŋe Pauloŋe lok âlâ hoŋ hâŋgâŋgumu Epeso kapiân ari Yesuhât komot yengât galemlipeyeŋe ekyongom dâiyekmu takawi. ¹⁸ Takaŋetâ Pauloŋe den yuwu sâmu ekyongop. “Anŋoân nâŋe Asia hân pato yuân taka yen orop manban. Taka manmâ âi topoŋe katmâ Yesu Kiristohât den kâsikum yingim gawan ya nanŋai. ¹⁹ Kutdâhât tem lâuwangim huruŋ huruŋ manmâ hoŋ bayiŋgim manban. Otmu Yura lohimi nombotŋaŋe nohom mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin kakŋan manban. ²⁰ Yawu gârâmâ ki lohoteŋe otmâ Yesuhât den kurihiwan. Yen manman âlepyan mannomaihât

lohimbi senyerjan kinmâ Yesuhât den pat âleppe pahâk ekyongowan. Otmu emetyerjan gurâ ari Yesuhât den topjambâek kâsikum yingim manban. ²¹ Yawu otmâ Yura lohimbî otmu kapi ambolipjape orotmemeyenje bâleje bet pilâm Kutdâ Yesuhâlen biwiyerjape kepeim manjet sâam girem den ekyongom engatyerjan gewan. ²² Otmu Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakje biwan kionmu tem lâuwangim pilâyekmâ Yerusalem kapiân ariwe sâam oan. Yawu gârâmâ arimune girawu otnihinomai ya ki nângâm hengenjan. ²³ Yawu gârâmâ kapi ârândâr arim takamune yan Wâtgât Mâmâjahât Heakje Anitâhât biwijan tap ya mem biwinan katmu Yerusalem ariwom yan pâi emetjan katnekmâ mem âlâlâ tuhuneknomai ya nanjan. ²⁴ Yawu gârâmâ Anitâje lok kerek tihitnenje otbe sâam oap yakât den pat âleppe lohimbî ekyongowomgât Kutdâ Yesurje âi sâam nihio. Nep yu tuhumm pesuk pilâwom sâam yakât biwinaje mem nine manmannâhât nângâmune ki yahatsap.

²⁵ Anitâje tihitnenje otmâp yakât den pat âleppe kâsikum yingim gan. Otmu arimune yen orop âlâku ki enjaknom. ²⁶⁻²⁷ Yakât otmâ yiwerenje den yuwu sâam ekyongomune nângâjet. Anitâje lok kerek nengât tihitnenje otbe sâam nanje Yesu Kiristo hângângumu ge kawenenjan kinmu howanân kujetâ muop. Yawu gârâmâ lohimbî âlâ me âlâje yâkâlen biwiyerjape kepeim mannomai ya Anitâje meyekmâ manman kârikjan katyekmu heronje kakjan mannomai. Yakât otmâ den topjambâek kâsikum yingim gan. Yakât otmâ lohimbî âlâ me âlâje den yakât nângâjetâ gemu Yesu betgunomai otmuâmâ tosa ya nâhâlen ki gâitnomai. Yamâ amboje ikje. ²⁸ Anitâhât nanjanje kawenenjan kinmu kujetâ muop yâkâlen biwinenjanje kepeim manmain otmuâmâ ikje pat kuningiop yakât bulâje ya menom. Yâkât komotje lohotje otmaihât Wâtgât mâmâjahât Heakje yen meyekmâ galem yongomap. Yawu otmu yenje biwi golâek manmâ yâkât wâtjan kinmâ Yesuhât komot galemoyongomai.

²⁹ Pilâyekmâ ariwom yan wuân tetyingiwuap yakât den âlâen hâum yuwu sâamune nângâjet. Lama yamâ pâlâmje kinmai. Yawu kinjetâ yan soso hulinje taka nombotje yingim neyekmai. ³⁰ Yakât doppeak yengâlen gâtje lok nombotjanje Yesu Kiristohât lohimbî den pat âleppe kelangatmâ ekyongonomai. ³¹ Yakât otmâ biwiyerjape golâek mannomai. Otmu nâje omoje hilâmje Anitâhât den topjambâek yen kerek otmu ikjiâk ikjiâk kâsikum yingim hâhiwin kakjan manmâ gamune yambu kalimbu pesuk yap. Den kâsikum yingim gaman ya mem mete tuhumm mannomai.

³² Otmu yukârâmâ katyekmâ arimune Anitâje tihityenje otbuap. Anitâje tihityenje otmâp yakât den pat âleppe nângâm manmâ yâhâjetâ biwiyenje ki houj sâuwap. Yâkât den tijâk lâum yakât amutgen mannomaije otmuâmâ manman kârikjahât pat kuyingiop yakât bulâje menomai.

³³⁻³⁵ Yesurje den âlâ yuwu sâop. “Sot me iri sikum me senje âlâlâ bukulpipnenje yengât tatyngiap yapâ mem kâsikum ningijetâ heronje nângâmain. Yawu gârâmâ sot me iri sikum senje âlâlâ tatningiap yapâ mem kâsikum yingimâmâ heronje pato nângâmain.” Yawu sâop. Den sâop ya watmâ yenje tânnohom tewetsenje me hâk katipje me senje âlâlâ kâsikum nihijet sâam ki ulityongominiwan. Yamâ nâ ninâk nep mem yapâ tewetsenje mem dâim sot me senje âlâlâ puluhumm nine otmu bukulpipne orowâk Anitâ hoj bawangimain ya tânahom manmain. Otmu lohimbî mesek otbi me wâtyenje gemu manbi ya tânyongom gan ya gurâ yenje nanjai. Yakât otmâ nâje kâi towat otmâ gan yawuâk watmâ manjetgât nanjan.” Yawu sâam ekyongop.

Den yawu sâam ekyongomu kâmgunjetâ ulitguop. ³⁶⁻³⁸ Otmu Paulonje “Arimune âlâku ki enjaknom” sâop yakât nângâjetâ tepyenje dondâ hako otmu iseangim lâum parahukmâ katjetâ wanjaen yâhâop.

21

Paulonje Yerusalem kapiân âwurem ariop.

¹ Katyekmâ wanjaen yâhâmunje menenekmâ mâtuja âlâ, kutje Kosi sâam, yan tâj tânjâk ariop. Emet hanj sâamu yapâ pilâm ari Loto mâtuja wangim Patara kapiân ariwin.

² Yan ari wanja pato âlâ Poinike kapiân ariwe sâam olop ya mem tetewin. Otmu yapâ

wanġa yan yâhâmunġe menenekmâ ariop. ³Ari sennenġe pilâm Kipiro mâtuġa ekmunġe ġâwu ġâwu olop. Ya wangim ari Siria hânân kapi âlâ, kutġe Tiro sâm, ya saru ġinġan tap yan ariwin. Otmu wanġaembâ ġemunġe nep lokġe wanġaen yâhâ senġe âlâlâ yapâ lâum ba kendirġ emetġan katġetâ talop. ⁴Yawu otġetâ nenġeâmâ kapiân yâhâ Yesuhât komot mem teteyekmâ orowâk manmunġe hilâm nombolân yâhâp pesuk sâop. Sâp yan Anitâhât Wâtġât mâmâġahât Heakġe lohimi ya yengât biwiyeġan kioġmu Pauloġe Yerusalem kapiân ki ariwuapġât nânġâm yakât ekuwi. ⁵Otmu wanġa yanġe kapi ya pilâm ariwe sâm otmu yan lohimi yanġe nimnaomlipyeġe meyekmâ saru sâtġan ġe kinġetâ orowâk tatmâ Anitâ mepaewin. ⁶Yawu otmâ parahukmâ wanġaen yâhâmunġe yâhâmâ kapiân âwurem takawi.

Lok âlâ, kutġe Ahawo sâm, yâkġe Paulo den ekuop.

⁷Wanġaen yâhâmunġe menenekmâ Tiro kapi ya pilâm Tolemai kapiân ari katnenekmu ġe kapiân yâhâwin. Kapiân yâhâ Yesuhât komot mem teteyekmâ orowâk tatmâ den huhuwin. ⁸Otmu emet haġ sâmu pilâyekmâ Kaisaria kapiân ari lok âlâ, kutġe Pilip sâm, yâkât emelan yâhâ tatbin. Pilip ya emelâk Yerusalem kapiân Yesuhât komotġe lok nombolân yâhâp meyekmâ nep sâm yinġiwi ya yengâlen ġâtġe. ⁹Otmu baralipġe imbât, imbi tat tatġe manbiġe Anitâhât den lohimi kâsikum yinġim manbi. ¹⁰Nenġe yâk orowâk tatmunġe lok âlâ, kutġe Ahawo sâm, yâkġe Anitâhât den sâm tetem manminiop. ¹¹Yakât otmâ yâkġe Yuraia hân pilâm nengâlen taka Paulohât letġe mem holaġbangimâmâ ikġe kâiġe bâtġe menduhum sâhâm yuwu sâm eknongop. “Anitâhât Wâtġât mâmâġahât Heakġe yuwu yap. “Let yukât amboġe Yerusalem kapiân ariwuap yan Yura nengât papatolipnenġe yuwu sâhâm pâku lok yengât bâtyeġan katnomai.” Yawu yap.”

¹²Ahawoġe yawu sâm eknongomu, nânġâm nen otmu kapi ambolipġeġe “Pauloġe Yerusalem kapiân arimap,” sâm kuwangiwin. ¹³Kuwangimunġe sâop. “Wongât tepyeġe bâlemu kunihiai? Nânġe Yerusalem kapiân yâhâ Yesuhât den pat âlepġe lohimi ekyongowom. Yawu ġârâmâ Yura nengât papatolipnenġe pâi emetġan mem katneknomai yakât ki nânġâm ġorânihiwuap. Otmu yâkġe nohonomai yanâmâ hâkne ki biuk sâwuap.” Yawu sâop.

¹⁴Yawu sâmu witgum ekuwin yamâ nânġâmu ki ârândânġ otmu iliwelop. Yakât otmâ pilâm yuwu sâwin. “Wuân me wuân Kutdâhât biwiġan tap ya tetewanġiwuap. Ya Anitâhât wahap.” Yawu sâwin.

¹⁵Otmu nenġe Pilip orop tipinġe tatmunġe Pauloġe eknongomu kapi ya pilâm Yerusalem kapiânġen ariwin. ¹⁶Yâhâ Kaisaria kapi ambolipġeġe Yesuhâlen biwiyeġe kepeim manbi ya nombotġe orowâk ariwin. Otmu lok âlâ, Kipiro mâtuġa yan ġâtġe, kutġe Neson sâm, yâhâmâ embâġambâek Yesuhâlen biwiġe kepeim manmâ ġaop yakât emetġe mâtâp pato ya hâlânâ tap yan yâhâ iwin.

¹⁷Otmu emet haġ sâmu yapâ ari Yerusalem kapiân yâhâ Yesuhât komotġe orowâk manbin. ¹⁸Emet haġ sâmu yahatmâ Yakowohât emelan yâhâwin. Yan yâhâ tatmunġe Yesuhât komot ya yengât galemlipyeġe kerekġe taka peneninginġetâ orowâk tatmâ den huhuwin. ¹⁹Yawu otmâ Anitâġe Paulo mâmâġe otbangimu pâku lohimi yengâlen ari Yesuhât den pat âlepġe ekyongomu nânġânġetâ bulânġe otmu Yesuhâlen biwiyeġe katbi yakât den pat ekyongop.

Pauloġe Mosehât ġirem den lâuop.

²⁰Pauloġe den pat ya ekyongomu nânġânġetâ Anitâ mepaem yuwu sâm Paulo ekuwi. “Bukunenġe, yuwu sâm eġgohomunġe nânġâ. Yura lohimi kinġitġe orowâkġe Yesuhâlen biwiyeġe kepeim manmâ Mosehât ġirem den lâumai. ²¹Yâkġe ġâhât yuwu sâġetâ nanġain. “Yura lohimi nombotġe pâku lohimi yâk yengâlen ari mansaiġe Mosehât ġirem den pilânġet sâm ġânġe ġġatyeġan ġemat. Otmu nanlipyeġe yengât hâkyeġahât torehenġan undip ki tuhuyinġet sâm kuyinġimat. Yawu otmâ Yura lohimi nengât orotmemenenġe pilânġet sâm kuyinġimat. Yawu sâġetâ nanġain. ²²Otmu ġâ Yerusalem kapiân taka tat yakât den pat ġetek nânġânomai. ²³Yâhâ yâkġe nânġâm bâlehihimaihât yuwu otbuatġât nanġain. Nengâlen ġâtġe, lok imbât yâkġe yuwu sâm den hikuwi. “Nenġe

Mosehât girem den lâum wahap âlâ otmunje pesuk sâwuap yan Anitâhât hotom uwangim somotnenje korotok hâreanginom.” Yawu sâam den hikuwi. Yawu gârâmâ tewetsenje ki tatyngiap. Yakât otmâ opon kâmbukjan ki yâhâm Anitâhât hotom uwangim somotyene korotok hâreangjai. Inâk manjetâ sâp emelâk katbi ya tâlâhuap.²⁴ Yakât otmâ hândâhân gâne opon kâmbukjan yâhâ tânyongom tewetsenje katyngiwuat. Yawu otdâ hilâm nombolân yâhâp pesuk sâmu Anitâhât hotom uwangim somotyene korotok hâreangijetâ pesuk sâwuap. Yawu otdâ lohimbije gekmâ yuwu nângânomai. “Paulo hakjan sârjetâ nangain ya imbiâk sârjetâ nangain. Yâkneâmâ Mosehât girem den lâumu eksain.” Yawu sânomai.²⁵ Yawu gârâmâ pâku lohimbije Yesuhâlen biwiyeraje kepeim manmai ya yengât pepa yuwu kulemgum katyngiwun. “Pâku lohimbije belângen manmaiye Porom Lâipo mepaem sotbân gotyejan katnomai yapâ gâtje ki mem nenomai. Otmu nonij bulimakao engatje sâhâm manjujetâ mumbuwa ya otmu yakât hepje ki nenomai. Otmu kâwâ konda ki otnomai.” Yawu sâam den katmunje ariop.” Yawu sâam Paulo ekuwi.

²⁶ Yawu sârjetâ Pauloje lauyejan mem lok imbât ya yengâlen torokalop. Emet hanj sâmu yâk orowâk opon kâmbukjan yâhâwi. Opon kâmbukjan yâhâ Anitâne yekmu ârandâj olâkgât hotom umai ya ekyongomu priyekbi. Otmu lok imbât yaje “Mosehât girem den lâum wahap âlâ otnom,” sâam den hikuwi ya sâp girawuân lama gâim hotom unjetâ pesuk sâwuap yakât sâp Pauloje sâam kalop.

Yura lohimi nombotjae Paulo mem kune sâam otbi.

²⁷ Hilâm nombolân yâhâp pesuk sâmu, Pauloje opon kâmbukjan yâhâmu Yura lok nombotje Asia hânângembâ kandi taka tatbiye ekmâ nângâm bâlewangiwi.²⁸ Yawu otmâ Paulohât yuwu sâam lohimi yan kinbi ya den kâlâp ekyongowi. “Wâe, Isirae lok, yuwu sâmunje nângânet. Pâku lohimbije nengât nângâm bâleningijetgât lok yuje ya yengâlen ari sâam ge katnenekmâ engatyenan gemap. Otmu Mosehât girem den otmu nengât opon kâmbukjahât orotmeme ya gurâ yawuâk sâam ge katmap. Otmu âun yukârâmâ pâku lok âlâ dâim nengât opon kâmbukjan orowâk yâhâm giawot. Yawu otmâ nenje yan yâhâ Anitâ mepaem yuwu yawu otnom yakât undip katningiap.” Yawu sâawi yamâ topje yuwuhât imbiâk sâwi.²⁹ Emelâk Pauloje Epeso kapi amboje âlâ, kutje Toropimo sâam, yâk orop kapi tânâmjâan bam gam otmutâ yelemekmâ “Imbiâk yâku opon kâmbukjan yâhâm giawot,” yawu sâam hilipguwi.

³⁰ Paulohât yawu sâam ekyongojetâ nângâm yapâ Yura lohimi kingitje orowâkne tepyeje kâlâp punduj sâmu nombotjae in yawu sururuk sâam opon kâmbukjan yâhâm Paulo mem gewi. Mem gejetâ yan opon kâmbukjahât tembe lâu âlâne yekmâ “opon kâlâhen yâhâ otjetâ bâlemap,” sâam gahatje manguop.³¹ Gahatje mangumu Paulo mem kune sâam otjetâ yan lok âlâne yekmâ sâop. “Yerusalem kapi ambolipje kerekje kapam kune sâam otmâ menduhuaksai,” yawu sâam den katmu Roma tembe lâu yengât kunyeje pato yâkâlen arimu nângâop.³² Nângâm pârâk pilâm tembe lâu yengât kunlipyeje ekyongomu tembe lâu kingitje orowâk meyekmâ opon kâmbukjan ariwi. Yan arijetâ Yura lok nombotje Paulo kum kinbiye yekmâ kingityenahât otmâ pilânetâ talop.³³ Pilânetâ tatmu tembe lâu yengât kunyeje patoje tembe lâu nombotje ekyongomu Paulo mem ip kârikje yâhâp mem yaje bâteje sâhâwi. Yawu otjetâ kunyejeje lohimi kinbi ya yuwu sâam âiyongop. “Lok yu wonân gâtje. Wuân otmu bâleap yakât kune sâam oai?”

³⁴ Yawu sâam âiyongomu den ihilâk mahilâk nâku sâwe gâku sâwe otjetâ gulip malip olop. Yawu otmu topje nângâm hejengeuwe sâam tembe lâulipje ekyongomu Paulo dâim kiap yengât emetyejeheh ariwi.³⁵⁻³⁶ Emetyejeheh ari tirehân yâhâne sâam otjetâ yan lohimi kingitje orowâkne kuk bâleje otmâ “Paulo mem kumunje muâk,” sâam mem hawam mewam tuhuyekmâ mâtâp manguyingijiwi. Mâtâp manguyingijetâ tembe lâu yaje Paulo dâim limbârojekmâ emet gahatjan yâhâ kinbi.

³⁷ Emet gahatjan yâhâ kinjetâ Pauloje Girik yengât denân yuwu sâam tembe lâu yengât kunyeje âikuop. “Den âlâ ekgohowe sâam oan.”

Sâmu sâop. “Ae, gâ Girik den nângâmat.³⁸ Nâne nângâm tâpikguan. Emelâk Aihita kapi amboje âlâne Roma lok watnenekbe sâam lok 4,000 meyekmu lok ki manmaiângen

ari menduhuakbi. Gâhât lok ya sâmu oan. Yawu gârâmâ Girik denân yat. Yakât otmâ nâŋe nâŋgâm tâpikguan yawu nanŋan.”

³⁹ Sâmu sâop. “Nâmâ Yura lok, Kilikia hânân Taso kapi pato tap ya amboŋe. Âlepŋe, gâŋe nâŋgânihirâ lohimi yu den âlâ ekyongowe.”

⁴⁰ Yawu sâmu nâŋgawaŋgimu Pauloŋe tirek kunŋan kinmâ bâteŋe pilâm kum kuratyongomu den hutuk sâŋetâ Yura yeŋe denân yuwu sâmu ekyongop.

22

Pauloŋe ikŋe topŋe sâmu tetem ekyongop.

¹ “Bukulipne otmu papatolipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok nombotŋe den haknan sâŋetâ nanŋai yakât matŋe yuwu sâmu ekyongomune nâŋgâŋet.” Yawu sâop. ² Yura yeŋe denyerŋan yawu sâmu ekyongomu nâŋgâm den biaek tatmâ ariwi. ³ Yawu otŋetâ yâkŋe torokatmâ yuwu sâop. “Nâ Yura lok, Kilikia hânân Taso kapi tap ya amboŋe. Yawu gârâmâ awoŋnaŋe menekmâ Taso kapi pilâm taka opon kâmbukŋahât nâŋgân nâŋgân emetŋan katnekmu manmâ pato otban. Otmu bawapi yengât kunlipyeŋe pato âlâ, kutŋe Gamalie sâmu, yâkŋeâmâ Anitâhât den kâsikum nihimu mem mete tuhum manmâ gan. Yakât otmâ Moseŋe girem den topŋe topŋe kulemgup ya kerek nâŋgâm ba takaman. Otmu papatolipnenŋe den âlâlâ torokatmâ kulemgum manmâ gawi ya tâŋ tâŋâk watmâ âlâ ki wangian. Otmu yeŋe Anitâhât tem lâune sâmu otmai, nâ gurâ yawuâk otman. ⁴ Yawu otmâ lohimbije Yesuhâlen biwiyenŋe kepeim manbi ya mem âlâlâ tuhuyekmâ tembe lâu ekyongomune lohimi ya kiŋgitŋe orowâk hikum pâi emetŋan katyekŋetâ tatbi. Otmu nombotŋe yongorŋetâ muwi. Yawu otyiŋgim manban. ⁵ Yâhâ Anitâhât hotom umai ya yengât kunyeŋe pato otmu Yura nengât papatolipnenŋe otban mewan ya kerek nanŋai. Yâkŋeâmâ Yura nengât papatolipnenŋe Damasiko kapiân manbi ya yengât pepa âlâ nihim yuwu sâmu hâŋgânnohoŋetâ mem ariwan. “Pepa yu papatolipnenŋe yingirâ nâŋgâhiiŋetâmâ lohimi Yesuhâlen biwiyenŋe kepeim mansai ya mem teteyekmâ bâteŋan hikuyekmâ meyekmâ âwurem takarâ matŋe yinginom.” Yawu sâmu pepa ya nihietâ mem Damasiko kapiân ariwan.

Pauloŋe Yesuhâlen biwiŋe kepeiop yakât den pat

⁶ Otmu hilâm kârikŋan mâtâwân ari Damasiko kapi ya tâlâhumâk otmu yanâk him-bimâmbâ laŋinŋe âlâ kândâkdâ yaŋe siliŋ siliŋ sâmu hâunehop. ⁷ Siliŋ siliŋ sâmu hâunekmu hâmbiŋ gumbiŋ otmâ hânân ge pare imune Yesu Kutdâŋe yuwu sâmu eknohop. “Saulo, Saulo, gâŋe wongât iliwetsat?”

⁸ Sâmu sâwan. Gâ âlâ?”

Sâmune sâop. “Nâ hilipnohom gat ya. Nâ Yesu, Nasaret kapi amboŋe.”

⁹ Yawu sâmu bukulpne nâ orop ariwiŋe laŋinŋe ya ekbiâke yamâ benŋe den eknohop yamâ ki nâŋgâwi. ¹⁰ Yawu otmu nâku Yesu yuwu sâmu âikuwan. “Kutdâ, yaŋak nâ girawu otbomgât nanŋat?”

Sâmune sâop. “Yahatmâ Damasiko kapiân yâhârâ yan yu ya otbuat yakât emelâk Anitâŋe lok âlâ sâmu kalop yâkŋe ekgohomu nâŋgâuwat.” ¹¹ Yawu sâop. Yawu otmu laŋinŋe siliŋ siliŋ sâmu senne hâum omongumu ki ekban. Yakât otmâ bukulpnane dâinekŋetâ Damasiko kapiân yâhâwin.

¹² Damasiko kapiân lok âlâ manop, kutŋe Anania. Yâkŋe Anitâ mepaem Mosehât girem den tinâk lâum manmu Yura lohimbije yâkât nâŋgâŋetâ yahalop. ¹³ Yâkŋe nâhâlen ga sâop. “Bukune Saulo, senge suk sâmu ek.” Yawu sâmu eknohomu yanâk senne suk sâmu ekban. ¹⁴⁻¹⁵ Otmu den torokatmâ yuwu sâmu eknohop. “Anitâŋe emelâk embâŋâmbâek Yura tâmbâlipnenŋe yengât thihityeŋe otmâ gaop. Otmu nen gurâ yawuâk thihitenŋe otmap. Otmu ikŋe biwiŋan tap ya gâŋe nâŋgâm tem lâuwangiuwatgât yâkŋe nâŋgâhiihim ikŋe nanŋe koko salek Amboŋe ya hâŋgângumu ge tetehihim den ekgohomu nâŋgâon. Yesuŋe den ekgohomu nanŋat otmu wuân me wuân ekmâ manmâ gat ya lohimi ekyongorâ nâŋgânomaiahât Anitâŋe mengekâmâ âi sâmu gihiop. ¹⁶ Yakât otmâ Yesuhâlen biwiŋe

kepeirâ yâkât kulân toen mem katgekmmune tosahe pilâhihiwuap.” Yawu sâam eknohop. Otmu Ananiaje den eknohop ya otban.

¹⁷ Yawu otmâ Damasiko kapi pilâm Yerusalem kapiân âwurem taka opon kâmbukjan yâhâ Anitâ mepaewan. ¹⁸ Anitâ mepaem tatban yan yâkçe biwine mem purik pilâmu Kutdâne tetenihih yuwu sâam eknohop. “Gâçe nâhât den pat âlepçe kapi yu ambolipçe ekyongorâ nângâjetâ tâjât otmu bet pilânomai. Yakât otmâ in yawu yahatmâ kapiâmbâ gem ari.”

¹⁹ Yawu sâam eknohomu yuwu sâam purik pilâwangiwan. “Yesu Kutdâ, âlepçe yat. Yawu gârâmâ nâçe opon kâmbukjahât tembe lâu meyekmâ miti emetçe ârândân ari lohimbi gâhâlen biwiyeçe kepeim manbi ya mem teteyekban. Mem teteyekmâ tembe lâu ekyongomune kapamçe yongom pâi emetjan mem katyekjetâ tatbi. ²⁰ Otmu Setepanoçe gâhât den pat âlepçe Yura nengât papatolipençe ekyongop yan yâkçe mânujak mânujakyeçe kâlep ya menduhum nâhâlen katjetâ galemgum kinmune kuçetâ muop. Kuçetâ muop yakât nângâmune ârândân olop. Yawu otyingiwani yakât den pat sâam haok tuhuçetâ Yura lohimbi kerekçe nançai.”

²¹ Yawu sâam ekumune Kutdâne yuwu sâam eknohop. “Gâçe kapi yu pilâm pâku lohimbi yengâlen ari nâhât den pat âlepçe ekyongowuatgât nançan. Yakât otmâ kapiâmbâ gem ari.” Yawu sâop.

Paulo kune sâam otbi.

²² Lok nombotjançe hewewej otmâ ândâpyeçe katmâ dençe nângâwi. Yamâ bençe Pauloçe “pilâyekmâ pâku lohimbi yengâlen ariwom” yawu sâam ekyongomu nângâjetâ bâlemu in yawu kuk otmâ yahatmâ yuwu sâam halahuwi. “Lok bâleçe yuwuya emelâk kuçetâ mumbâwâ. Yakât otmâ dâim ari kuçetâ muâk.” ²³ Yawu sâam kuk bâleçe otmâ yakât dop kum mânujak mânujakyeçe kâlep ya tuhum pilâm nukum alatmâ kuçetâ yahalop. ²⁴ Yawu otjetâ tembe lâu yengât kunyeçe patoçe tembe lâulipçe ekyongomu Paulo dâim emet biwiçan yâhâwi. Otmu Yura lohimbiçe topoçe girawuhât kuk otmâ Paulo kuçetâ muâkgât sâwi ya Pauloçe sâam tetemu nângâwehât tembe lâu kunyeçeçe “kum âlâlâ tuhuçet” sâam yingio.

²⁵ Yawu otmâ bâtçe kâiçe sâhâm kune sâam otjetâ yan Pauloçe tembe lâu yengât kunlipyeçe âlâ gotjan kinop ya yuwu sâam âikuop. “Nâmâ Roma amboçe. Yakât otmâ wongât ançan den âiân ki katneksai. Ihilâk kapamçe nohone sâam otjetâ nângâmune ki ârândân oap.”

²⁶ Yawu sâam ekumu tembe lâu yengât kunyeçe pato yakâlen ari yuwu sâam ekuop. “Lok kune sâam oain ya Roma amboçe. Yakât otmâ wuân otbançinongât nançat?”

²⁷ Yawu sâam ekumu Paulohâlen ari yuwu sâam âikuop. “Gâmâ Roma amboçe me bia?”

Sâamu Pauloçe “oç” sâop.

²⁸ Yawu sâam ekumu tembe lâu yengât kunyeçeçe içjahât yuwu sâam ekuop. “Nâçe kut “Roma amboçe” mewani yamâ tewetsençe pato yingimune kut ya sâam ningiçetâ mewani.” Sâamu sâop. “Nâmâ Roma amboçe tetewani.”

²⁹ Yawu sâamu Yura lohimbiçe topoçe girawuhât kuk otbi ya tembe lâulipçe âikune sâam otbiçe pâràk pilâm dâiakmâ kinbi. Otmu kunyeçe patoçe tembe lâulipçe ekyongomu Roma amboçe mem kâiçe bâtçe sâhâm bâsok kuwi yakât nângâm pâràk pilâm gorâwançio. Yakât otmâ Paulo dâim ari pâi emetjan mem katjetâ talop.

³⁰ Emet harç sâamu Yura lohimbiçe topoçe girawuhât kuk otmâ Paulo kune sâam otbi yakât topoçe nângâwe sâam otmâ tembe lâu yengât kunyeçe patoçe hotom uminiwi ya yengât kunlipyeçe otmu Yura yengât papatolipyeçe ekyongomu den sâsâ emetjan yâhâ menduhuakbi. Menduhuakçetâ tembe lâulipçe ekyongomu Paulo holarçmâ dâim yâhâ senyeçan katjetâ kinop.

¹ Pauloŋe Yura yengât papatolipyenŋe yengât senyenŋan kinmâ yuwu sâm ekyongop. “Bukulipne, yuwu sâmune nângâŋet. Nâŋe Mosehât girem den otmu poropete yengât den ya kerehâk lâum manmâ gamune Anitâŋe nekmu ârândârŋ otmap. Biwinanŋe yawu nanŋan.”

² Yawu sâmû hotom uminiwi ya yengât kunyenŋe, kutŋe Anania sâm, yâkŋe lok nombotŋe Paulohât gotŋan kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe ândâpŋe huhuŋet.”

³ Yawu sâm ekyongomu Pauloŋe yuwu sâm purik pilâwanŋiop. “Nimbilamge yâhâp. Yakât otmâ Anitâŋe gohowuap. Mose otmu papatolipnenŋanŋe den kulemguiwi ya gâŋe lâum lohimi sâm hâreningiwuatgât papatolipnenŋanŋe âi sâm gihim katgekŋetâ kinsat. Yawu gârâmâ gâŋe nâhât “Ândâpŋe huhuŋet” sâm ekyongoat yan girem den ya longâeat.” Yawu sâop.

⁴ Yawu sâmû gotŋan kinbiŋe yuwu sâm ekuwi. “Anitâhât hotom umai ya yengât kunyenŋe ya hâim hilitsat.”

⁵ Sâŋetâ sâop. “Bâe, otmâ tâpikguan. Moseŋe den âlâ yuwu kulemguoŋ. “Papatolipyenŋe âlâ me âlâhât ki sâm bâleyiŋgiwuat.” Den yawu kulemguoŋ tap. Yawu gârâmâ lok yu Anitâhât hotom umai ya yengât kunyenŋe otmâ mansap ya ki nângâmâk den oan.” Yawu sâop.

⁶ Yâhâ lok menduhuakmâ tatbi ya nombotŋe Sarukaio. Yâhâ nombotŋeâmâ Parisaio. Yakât otmâ Pauloŋe yuwu sâm ekyongop. “Bukulipne, yuwu sâmune nângâŋet. Nâmâ Parisaio komolân gâtŋe. Otmu aworŋe sesene yawuâk Parisaio lok manowot. Yawu otmâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap yawu nângâm biwinanŋe memâk mansan. Topŋe yakât otmâ den âian katnekŋetâ kinsan.”

⁷ Yawu sâm ekyongomu Parisaio otmu Sarukaioŋe den kakŋan sahanŋim hioŋakbi.

⁸ Topŋe yuwuhât den kakŋan sahanŋim hioŋakbi. Parisaioŋe den kalimbu yu nângâŋetâ bulâŋe otmap. “Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap.” Otmu âlâmâ yuwu “aŋelo katyekmu tai”. Otmu bâiŋeâmâ yuwu, “Weke bâleŋanŋe lohimi nombotŋe mângâeyekmu umatŋe kakŋan manmai.” Yâhâ Sarukaioŋeâmâ den kalimbu yu nângâŋetâ ki bulâŋe otmap. ⁹ Yakât otmâ Paulohât den ya nângâm denyenŋe kakŋan sahanŋiwi. Yawu otmâ ariŋetâ Parisaio nombotŋanŋe Mosehât girem den lohimi kâsikum yiŋgiminiwi yâkŋe yahatmâ yuwu sâm Sarukaio ekyongowi. “Nen Parisaio lok yukât nângâmunŋe tosa âlâ ki tatbaŋgiap oap. Yâhâ aŋelo me weke bâleŋanŋe den ya biwiŋan katmu lohimi ekyongomap mâne yakât gurâ den âlâ ki sâmbâin. Pesuk yap.

¹⁰ Yawu sâm Sarukaio ekyongonŋetâ tepyenŋe yahatmu kuk oranginŋetâ tembe lâu yengât kunyenŋanŋe yekmâ tepŋe kalihumu Paulo mem kuŋetâ mumap sâm tembe lâulipne ekyongomu hohetyenŋan ge Paulo dâim emetyenŋehen âwurem ari katŋetâ talop.

¹¹ Otmu emet omoŋ otmu yan Kutdâŋe Paulo tetewanŋim yuwu sâm ekuop. “Biwihe ki orotok sâmû manbuat. Nâhât den pat âlepŋe Yerusalem kapi ambolipŋe ekyongorâ nanŋai yakât dopŋeâk ari Roma kapi ambolipŋe ekyongorâ nângânomai.” Yawu sâop.

Yura lok nombotŋanŋe Paulo kune sâm den hikuwi.

¹²⁻¹³ Emet haŋ sâmû Yura lok nombotŋe, lok yâhâp ŋerek mon, yawuyanŋe biwiyenŋanŋe kepeiakmâ konohâk otmâ den yuwu sâm hâreanŋim hikuwi. “Sot barak manmâ yâhâ hâmbâi Paulo kumunŋe mumbuap yanâmâ sot nenom.” Yawu sâm samut kuanŋiwi.

¹⁴ Yawu otmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyenŋe otmu Yura yengât papatolipyenŋe yengâlen ari den hikuwi ya ekyongowi. ¹⁵ Otmu den torokatmâ yuwu sâm ekyongowi. “Yeŋe den mem Roma tembe lâu yengât kunyenŋe yuwu sâm kâitgunomai. “Gâŋe tembe lâulipge ekyongorâ Paulo dâim nengâlen ga katŋetâ kinmu denŋe yâhâpŋe sâm hengenŋunom.” Yawu sâm kâitgunŋetâ Paulo dâim genomai yan nenŋe mâtâwân tengâ tatmâ kunom.” Yawu sâwi.

Den hikuwi ya Paulo behâtŋanŋe nângâm taka yayanŋe ekuop.

¹⁶ Den sâm hikuwi ya Paulo behâtŋanŋe nângâop. Nângâm tembe lâu yengât oponyenŋan yâhâ yayanŋe ekuop. ¹⁷ Ekumu Pauloŋe tembe lâu yengât kunlipyenŋe âlâ yuwu sâm ekuop. “Yengât kunyenŋe pato yâkâlen naom yu dâim arirâ den umatŋe âlâ ekuwuap.”

¹⁸ Yawu sâam ekumu dâim kunyeŋe yâkâlen ari yuwu sâam ekuop. “Naom yu gâhâlen dâim takamune den umatŋe âlâ ekgohoâk sâam Pauloŋe eknohomu dâim gâhâlen takan.”

¹⁹ Yawu sâam ekumu kunyeŋe yaŋe lok sihan ya dâim endârân ba kinmâ halowân yuwu sâam âikuop. “Wuân den eknohowe sâam takat?”

²⁰ Sâamu sâop. “Hândâhân Yura lok nombotŋe den perâkŋe yuwu sâam katŋetâ takawuap. “Hotom umai ya yengât kunlipyeye otmu Yura yengât papatolipyeye nen orowâk menduhuakmâ Paulohât den yâhâpŋe sâam heŋgeŋgunom. Yakât otmâ tembe lâulipge ekyongorâ Paulo dâim genomai.” Den perâkŋe yawu sâam katŋetâ takawuap.

²¹ Yawu gârâmâ lok dondâŋe, lok yâhâp ŋerek mon, yawuyaye biwiyeye kepeiakmâ konohâk otmâ sot barak mansai. Yawu manmâ Paulo kuŋetâ mumbuap yanâmâ sot nenomai yakât sâam hâreŋgim den hikuai. Yawu otmâ hândâhân tembe lâulipge ekyongorâ Paulo dâim mâtâwân genomai yan lok yaŋe tengâen tatmâ kunomai. Yakât otmâ den matŋe katyŋgiuwat yakât mambotsai.”

²² Sâamu sâop. “Bâiŋ, den eknohoat yu lok âlâ kiâk kârîkŋe ekuuwat.” Yawu sâam hârewangim hâŋgângumu gem ariop.

Tembe lâu yaŋe Paulo dâim Kaisaria kapiân ariwi.

²³⁻²⁴ Tembe lâu yengât kunyeŋe patoŋe tembe lâu yengât kunlipyeye yâhâp yuwu sâam ekyotgop. “Tembe lâulipne 200 meyekmutâ kâiyeŋe hân tâlim arinomai. Otmu lok 70 meyekmutâ yâkŋeâmâ beâsi kakŋan arinomai. Otmu lok 200 meyekmutâ yâkŋeâmâ iŋgep lâuakmâ arinomai. Paulo ikŋeâmâ beâsi kakŋan ariwuapgât nanŋan. Yawu otmâ Paulo galemgum heŋgeŋgum kiap pato âlâ, kutŋe Peliki, Kaisaria kapiân tap yâkâlen dâim arinomai.” ²⁵ Yawu sâam ekyotgom Pelikihât pepa yuwu kulemgum katbaŋgiop.

²⁶ “O bukune Peliki.

Âleŋe nanŋe gâ kiap pato mansat. Nâŋe tep âlep nâŋgâhîhim topŋe yuwuhât ekap yu kulemgum katgihian. ²⁷ Tembe lâulipnaŋe lok mem gâhâlen takai yukât kutŋe Paulo sâam. Yâkât topŋe yuwu. Yura lok nombotŋe mem kune sâam otbi. Yuwu gârâmâ lok yu Roma amboŋe. Yakât otmâ nâŋe tembe lâulipne meyekmune ari Yura bâtyeŋambâ mem kâpekbin. ²⁸ Otmu yâkŋe topŋe girawuhât kune sâam otbi ya nâŋgâwe sâam yâhâlen hotom umai ya yengât kunlipyeye otmu Yura yengât papatolipyeye ekyongomune menduhuakmâ den âiân katbi. ²⁹ Den âiân katmâ mem âi pâi tuhuwi yamâ denyeŋe nâŋgâmune kumunŋe mumbuapgât dop ki oap. Me pâi emetŋan katmunŋe tatbuapgât dop gurâ yawuâk ki oap. Yura yengât papatolipyeye lok yu orop girem denyeŋe yakât sâam den kakŋan sahaŋŋetâ nâŋgâwan. ³⁰ Otmu oran lok nombotŋe Paulo kune sâam otmâ den hikuwi yakât den pat nâŋgâm gâhâlen hâŋgângumune takap. Yakât otmâ Yura lok nombotŋe Paulo hakŋan sâwi ya ekyongomune gâhâlen taka sâam tetem ekgohoŋetâ nâŋgâm den âiân katbuat. Den yawuâk.

Nâ bukuhe,
Kalaurio Lisia.”

³¹ Pelikihât ekap yawu kulemgup ya yitgimu tem lâuwangim tembe lâulipŋe meyekmutâ Paulo mem Antipatiri kapiân ariwi. ³² Otmu emet haŋ sâamu tembe lâu nombotŋe kâiyeŋe hân tâlim ariwiŋe purik sâam âwurem ariwi. Yâhâ beâsi kakŋan ariwiŋeâmâ Paulo dâim Kaisaria kapiân ariwi. ³³ Kaisaria kapiân yâhâ pelikihât emelan ari pepa ya mem waŋetâ sâlikuop. ³⁴ Sâalikum yuwu sâam Paulo âikuop. “Gâ wonân gâtŋe?”

Sâamu sâop. “Nâ Kilikia hânân gâtŋe.”

³⁵ Sâamu sâop. “Den âiân katgekne sâam oaiŋe takaŋetâ gâhât den sâam hârehihinom.” Yawu sâam tembe lâu ekyongomu Paulo dâim lok kutdâ âlâ, kutŋe Herot, yâkât emelan yâhâ katŋetâ tatmu mem galemgum tatbi.

24

Yura lok yaŋe Kaisaria kapiân ari Paulo hakŋan sâwi.

¹ Hilâm mome pesuk sâamu hotom uminiwi ya yengât kunyeŋe pato âlâ, kutŋe Anania sâam, ya otmu Yura papatolipyeye nombotŋe otmu den tângu tângu lok âlâ, kutŋe Tetulo

sâm, yâk kerekne Kaisaria kapiân ge kiap Peliki yâkâlen ba Paulohât haknjan sâwi. ²Den haknjan sânetâ, kiapne tembe lâu ekyongomu Paulo dâim den âiân katjetâ kinmu Tetuloje yahatmâ kiap yuwu sâm ekuop.

“O Kiapnenje Peliki. Âlepne nanje galemnongorâ buku konok manmain. ³Otmu kuwiknenekdâ orotmemenenje âlepneâk otmâ manmain. Yakât otmâ nen kerekne heronje nângâhihim mepaeheksain. ⁴Yawu gârâmâ den sâmune kâlep otmapgât gâne gârâmâ nângânihirâ den tâlâwâk âlâ sâwe. ⁵Lok den âiân kinsap yukât nângâmunje dondâ bâleap. Komot âlâ, kutyeje Nasaret sâm, yâk yengât kunyeje otmâ manmâ lok yuje Anitâhât den kelangatmâ lohimi biwiyenjan gemap. Yawu otmâ hânjan kulemjan ari Yura lohimi kuk otjetâ kapam teteâkgât kendâyingim meme sâsâ tuhuyekmâ mansap. ⁶Otmu nenje Anitâ mepaem nengât opon kâmbuknjan yâhâ orotmeme âlâlâ otmain yakât mâtâp manguningiwe sâm otmâ pâku lok âlâ dâimu opon kâmbuknjan yâhâre sâm otmutâ yan mewin. Yawu otmâ Moseje girem den âlâlâ kulemguop ya lâum den sâm hârewangine sâm otbin. ⁷Yawu otmunje kiap pato Lisiane taka nengât bâtnenjangbâ miop. ⁸Yawu otmâ gâhâlen taka den âiân katjet sâm hângânnongomu takain. Yakât otmâ topje girawuhât den âiân katmunje kinsap ya gikak âikurâ sâm tetewuap.” ⁹Tetuloje yawu sâm ekumu Yura lok orowâk takawije tângum denje hohewi.

Pauloje sârereakmâ kiap Peliki den ekuop.

¹⁰Tetuloje yawu sâm ekumu Pelikije Paulo ekmâ hâmejanjak otmu yahatmâ yuwu sâm ekuop. “Gâ nengât kiap pato mandâ yambu sambe pesuk yap. Yawu otmâ nengât orotmeme kerehâk nângâm meteat. Yakât otmâ ki nângâm kiwilijmâ den ekgohowe. ¹¹Emelâk nâje Anitâ mepaewe sâm Yerusalem kapiân yâhâwan. Yawu otmune hilâm kâiân yâhâp pesuk yap. Sâp ki kâlep oap yakât otmâ yu ya otmâ gan ya ekghomune nângârâ biwihe yâhâp otbuap otmuâm lohimiije nekbi ya âiyongorâ sâm tetem ekghonomai.

¹²Aiop, opon kâmbuknjan yâhâwan yan lohotnjan tatmâ lok âlâ me âlâhât den kaknjan âlâ ki sâwan. Me miti emetne tatmâ arap yan yâhâm gem me kapi sombemân bam gam otban yan gurâ lohotnjanâk manmâ lohimiije kapam kujetgât âlâ ki kendâyingiwan. Yâku lohotnjanâk manmune nekbi. ¹³Yakât otmâ lok yuje imbiâk haknan sâm den ekgohoai yakât bulâje âlâ tiripghonomaihât dop âlâ ki tap. ¹⁴Yakât otmâ yuwu sâmune nângâ. Mâtâp âiije teteop yakât Yura papatolipnenjanje nângâjetâ ki bulâje oawâke yamâ beruje nâneâm nângâmune bulâje otmap. Yawu gârâmâ, emelâk Moseje den kulemguop otmu Anitâhât poropetelipnanje den kulemguwi ya nâje tirjâk lâuman. ¹⁵Otmu Anitâje lohimi âlepne otmu lohimi bâleje ya kerehâk mumunjangbâ mem yahatyekbuap yakât lok yuje nângâjetâ bulâje otmap. Otmu nâhurâ yawuâk nângâmune bulâje otmap. ¹⁶Otmu lohimi âlâ me âlâje nângâm bâlenihimai sâm uwawapne bia otmâ manmâ gan. Yawu otmâ manmune Anitâje biwine ekmu ârândâj otmap biwinanje yawu nanjan.

¹⁷Yâhâ emelâk embânjan nâje Yerusalem kapi pilâm kâlepnehen ari manmune yambu nombolân yâhâp mon pesuk sâop. Yawu gârâmâ kapi ya ambolipnanje bukulipne Yerusalem kapiân mansai ya tânyongone sâm tewetsenje menduhum nihijetâ horj bayigim mem âwurem takawan. Âwurem taka Yerusalem kapiân yâhâ bukulipne yingimune mewi. ¹⁸Otmu sâp yan Yura nengât orotmeme âlâ tap ya watmâ Anitâhât hotom umbe sâm opon kâmbuknjan yâhâwan. Opon kâmbuknjan yahan mâne lok haknan sâm taije mem tetenekbi. Mem tetenekbi sâp yan lohimi yan kinbiije kuk otmâ kapam âlâ ki kuwi. ¹⁹Yawu gârâmâ Yura lok nombotnanje Asia hânangembâ kandi taka tatbiije den haknan sâwi. Otmu girawu otmâ hilipguwan yakât âlepne gâhâlen den sânomai. ²⁰Yâhâ tembe lâu yengât kunyeje patonje hotom umai ya yengât kunlipyenje otmu Yura nengât papatolipnenje ekyongomu menduhuakmâ den âiân mem katnekjetâ kinban. Yawu otmâ âi pâi tuhunekmâ wuân tosa otmune mem tetewi ya lok kinsai yuje sâm ekgohojetgât nanjan.

²¹ Yâhâ den âiân katnekjetâ kinmâ den konohâk ekyongomune nombotjanje nânggâjetâ bâleop yamâ yuwu. “Anitâje mumunambâ mem yahatnenekbuap biwinanje yuwu nanjan. Yakât otmâ den âiân katnekjetâ kinsan.” Yawu sâm ekyongowan.

²² Yawu sâm ekuop. Yâhâ Pelikije Yesuhât den pat âlepje nângâm henjenjuop. Yakât otmâ kuyingim yuwu sâm ekyongop. “Tembe lâu yengât kunyeje pato, kutje Lisia sâm, yâkje Yerusalem kapiângembâ takawuap yan denyerje sâm hârewom.” ²³ Yawu sâm tembe lâu âlâje Paulo galemgum kinop ya yuwu sâm ekuop. “Paulo mem lohotjan galemgum kinbuat. Otmu bukulpjanje ga tângune sâm otnomai yanâmâ ki kuyingiwuat.” Yawu sâop.

Paulo mem pâi emetjan katjetâ tatmu yambu yâhâp pesuk sâop.

²⁴ Pelikije Yura imbi miop, kutje Durusila sâm. Yakât otmâ imbiñait den sâsâ emetjan yâhâ tembe lâulipje ekyongomu Paulo dâim gawi. Dâim ganjetâ kinmâ lohimbije Yesu Kiristohâlen biwiyejanje kepeim biwi sânduhân manmai yakât topje ekyotgop. ²⁵ Yawu gârâmâ den topje topje torokatmâ yuwu ekyotgop. Nenje buku orangim uwawapje bia manmain yakât topje ekyotgop. Otmu âlâmâ biwinenje galemahom lohotjan manmain yakât topje ekyongop. Otmu âlâmâ sâp patoen lohimbij kerekje otmâ memai yakât topje Anitâje ekmâ âlâku ikriâk ikriâk den âiân mem katyekmâ matje yingiwuap yakât topje ekyotgop. Yawu ekyotgomu nângâm Pelikije gorâwangimu yuwu sâm ekuop. “Yiwereje sâp pesuk yap. Yakât otmâ hâmbâi tembe lâulipne âlâkuâk ekyongomune mengekâmâ ganjetâ den huhurom.” ²⁶ Yawu sâop. Yawu sâm tembe lâulipje ekyongomu Paulo dâim ariwi. Yâhâ Pauloje pâi emetje puluhum tewetsenje nihimu membom sâm Pelikije yâk orop den kâlep huhum manmâ gaowot.

²⁷ Otmu Yura yengât papatolipyejanje heronje nângâwanginetgât Pelikije Paulo ki holajop. Yakât otmâ pâi emetjanâk tatmâ gamu yambu yâhâp pesuk sâop. Otmu Peliki arimu yakât gewâkjan kiap âlâ, kutje Porokio Pesto sâm, ya Roma yengât kunyejanje hângângumu taka galemeyeje otmâ manop.

25

Roma yengât kunyejanje den sâm hârewangiâkgât Pauloje sâop.

¹ Roma yengât kunyejanje kiap Pesto âi sâm warjâ hângângumu Kaisaria kapiân takaop. Takamu hilâm kalimbu pesuk sâmu Kaisaria kapi pilâm Yerusalem kapiân yâhâop. ² Yan yâhâmu hotom uminiwi ya yengât kunlipyeje otmu Yura yengât papatolipyejanje yâkâlen menduhuakmâ Paulohât hakjan sâwi. Otmu “Pauloje Kaisaria kapi pilâm Yerusalem kapiân takamu tengâen tatmâ kunom,” sâm den hikuwi. Yakât otmâ ³ “Paulo Yerusalem kapi yuân hângângunjetâ takaek,” yawu sâm Pestoje den katmu tembe lâulipje yengâlen ariâkgât ulitguwi.

⁴ Ulitgunjetâ Pestoje yuwu sâm ekyongop. “Paulo Kaisaria kapi yakât pâi emetjan tap. Nâje kapi yuân tipije tatmâ âwurem gewom. ⁵ Yakât otmâ yengât kunlipyeje nâ orowâk Kaisaria kapiân arimunje Paulo den âiân mem katmune kinmu hakjan sânomai.”

⁶ Yawu sâm ekyongomu hilâm bâlâk jerek mon pesuk sâmu, Yerusalem kapi pilâm Kaisaria kapiân gewi. Yâhâ emet harj sâmu Pestoje den sâsâ emetjan yâhâ tembe lâulipje ekyongomu Paulo dâim ga katjetâ kinop. ⁷ Yawu otmâ Yura yengât papatolipyeje Yerusalem kapiângembâ gewije hawamgum kinmâ den umatje âlâlâ hakjan sâwi yamâ bulâjeâmâ ki teteop. ⁸ Yawu otjetâ Pauloje sârereakmâ denyerje kakjan yuwu sâop. “Nâje Yura nengât girem den âlâ ki longâem manmâ gan. Me opon kâmbukjan ki yâhâm otmâ hilipguman. Me Roma yengât kunyeje ki sâm ge katman. Me yâkât ki nângâm bâlewangiman.”

⁹ Yawu sâmu Yura yengât papatolipyejanje heronje nângâwanginetgât nângâm Pestoje yuwu sâm Paulo âikuop. “Tembe lâulipne ekyongomune mengekâmâ Yerusalem kapiân yâhâjetâ yan denge sâm hârehihiwomgât nangat me bia?”

¹⁰ Sâmu sâop. “Roma yengât den sâsâ emetje yuân katnekjetâ kinsan. Yakât otmâ gâne yuân tatmâ nâhât den sâm hârenihiwuat. Gikahâmâ nâhât topne nangat. Nâje Yura

lohimbi âlâ me âlâ ki mem bâleyekmâ manmâ gan. ¹¹Yawu gârâmâ girem den âlâ kum kâpekban mâne âleppe nohombâi. Yâhâ gâŋe den âiân katnekdâ kinsan. Otmu yâkŋe den haknan sânomai yakât bulâŋe ki tetewuap otmuâmâ lok âlâ me âlâŋe menekmâ yâk yengât bâtyerjan katneknomaihât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ Roma yengât kunyeŋe ikŋak denne sâm hârenihiwuapgât nanŋan.” Yawu sâm ekuop.

¹²Yawu sâm ekumu Pestoŋe yakât topŋe nâŋgawe sâm ikŋe bukulipŋe nâŋgân nâŋgânyerje orop yakât âiyongop. Âiyongomu alahu gulahu otmâ matŋe ekuwi. Matŋe ekuŋetâ lauyerjan mem Paulo yuwu sâm ekuop. “Roma nengât kunnenŋe ikŋak den sâm hârehihiwuapgât nanŋat. Yakât otmâ yâkâlen hâŋgâŋohomune ariuwat. Yawu.” Yawu sâm ekuop.

Lok kutdâ ala, kutŋe Akiripa sâm, yâkŋe Pestohâlen ariop.

¹³Hilâm âlâen lok kutdâ âlâ, kutŋe Akiripa sâm, gariŋait Pesto herone otbângire sâm Kaisaria kapiân giowot. Yâhâ Akiripa gariŋe yakât kutŋe Beanike. ¹⁴Hilâm âlâen Pestoŋe Paulohât den pat ya Akiripa yuwu sâm ekuop. “Kiap hâŋgŋe, kutŋe Peliki sâm, yâkŋe lok âlâ, kutŋe Paulo sâm, pâi emetjan katmu tatmu âi pilâm ariop. ¹⁵Otmu Yerusalem kapiân yâhâwan sâp yan Anitâhât hotom umai ya yengât kunlipyeŋe otmu Yura yengât papatolipyeŋe nâhâlen ga menduhuakbi. Yawu otmâ nâŋe Paulohât den sâm hârewaŋgimune kuŋetâ mumbuapgât nâŋgâm den âlâlâ hakŋan sâwi. ¹⁶Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe lok âlâhât hakŋan sâmai yanâmâ nâŋe Roma nengât orotmeme âlâ watmâ arŋoân lok ya mem den âiân katman. Yawu otmune den amboŋeŋe lok yakât senjan kinmâ hakŋan sâŋetâ yan sârereakmâ ya sâm purik pilâyingimap. Yawu otmâ den sâm hâreyiŋgiman yakât topŋe Yura papatolipŋe ekyongowan. ¹⁷Otmu sâp ki kâlep otmuâk Paulo hakŋan sâne sâm otmâ nâhâlen takawî. Otmu emet haŋ sâmu ekyongomune gaŋetâ den sâsâ emetjan yâhâ menduhuakbin. Yawu otmâ tembe lâulipne ekyongomune Paulo dâim ga katŋetâ kinop. ¹⁸Yawu otmâ Yura yengât papatolipyeŋe den haknan sâŋetâ nâŋgâmune tâŋat olop. Yâkŋe Paulo orop yengât girem den âlâhât sâm kuaŋgim tatbi. ¹⁹Otmu lok âlâ, kutŋe Yesu sâm, emelâk muowâke yamâ benŋe “Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu mansap,” yawu nâŋgâm Pauloŋe lohimbi ekyongomap. Yakât otmâ Pauloŋe den yawu ekyongomap ya gurâ yawuâk den kakŋan sahaŋgiwi. ²⁰Yawu oraŋgim kinbi yakât otmâ girawu otmâ den bulâŋe mem tetewom sâm kopa otban. Yawu otmâ Paulo yuwu sâm ekuwan. “Tembe lâulipne ekyongomune menŋekmâ Yerusalem kapiân yâhâŋetâ yan denge sâm hârehihiwomgât nanŋat me bia?”

²¹Sâmune sâop. “Roma yengât kunyeŋe ikŋak denne sâm hârenihiwuapgât nanŋan. Yakât otmâ pâi emetjan katnekdâ tatmâ yâkât mambotmâ manbom.” Yawu sâop. Yakât otmâ tembe lâulipne ekyongomune pâi emetjan mem katŋetâ tatmâ gap.”

²²Pestoŋe yawu sâm ekumu Akiripaŋe yuwu sâop. “Lok ya ikŋe lauŋambâ den gemu nâŋgâwehât nanŋan.”

Sâmu sâop. “Hândâhân ekgohomu nâŋgâuwat.”

²³Emet haŋ sâmu Akiripa yet Beanike yâkŋe meŋâleakmâ den sâsâ emetjan yâhâmutâ tembe lâu yengât kunyeŋe pato otmu kapi ambolipŋe yahat yahatŋe betyetjan yâhâwi. Otmu Pestoŋe tembe lâulipŋe ekyongomu Paulo dâim ga katŋetâ kinop. ²⁴Sâp yan Pestoŋe yuwu sâm ekyongop. “Lok kutdâ Akiripa otmu bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yura lohimbi Kaisaria otmu Yerusalem kapiân mansaiŋe nâhâlen taka lok kinsap yu kumunŋe mumbuapgât den hakoek eknohomai. ²⁵Yawu gârâmâ nâŋe den âiân katmune kinmu âi pâi tuhum tosa âlâ ki mem tetewan. Yawu gârâmâ ikŋe nâŋgân nâŋgânŋeâmâ Roma kunnenŋeŋe denne sâm hârewaŋgiwuapgât nanŋap. Yakât otmâ yâkâlen hâŋgâŋumune ariuwap. ²⁶⁻²⁷Yâhâ yâkŋe wuân otmu bâleop yakât pâi emetjan katmune kinsap yakât topŋe nâŋgâm pâpguan. Yakât otmâ den imbiâkbân kulemgum kunnenŋahâlen hâŋgâŋumune arimap sâm pilâwan. Yawu otmâ lok kutdâne Akiripa otmu bukulipne yeŋe âi pâi tuhuŋetgât tembe lâulipne ekyongomune dâim ga katŋetâ

kinsap. Wuân otmu bâleop yakât topŋe yeŋe mem tetenomai otmuâmâ yakât den pat kulemgum katmune ariwuap.” Yawu sâŋ Akiripa ekuop.

26

Pauloŋe iŋŋe topŋe sâŋ Akiripa ekuop.

¹ Yawu otmâ Akiripaje Paulo yuwu sâŋ ekuop. “Gâku sârereakdâ nâŋgâwe.” Yawu sâŋ ekumu yahatmâ kinmâ yuwu sâŋ ekuop.

² “Yura lokŋe den haknan sâmai. Yakât otmâ âun yukârâmâ lok kutdâne Akiripa gâŋe nâŋgânihirâ sârereakmâ nine topne ekgohowe. Yakât otmâ heronŋe nâŋgâhian. ³ Gâŋe Yura nengât orotmemenenŋe nâŋgâm meteat. Otmu Moseŋe girem den âlâlâ kulemguiop yakât nâŋgâm sâŋ kuangiaŋ ya gurâ yawuâk nanŋat. Yakât otmâ nâŋgânihirâ nine topne ekgohowe.

⁴ Nâ naom tipiŋe tâŋâlâmbâek Yerusalem kapiân manmâ gan. Yakât otmâ Yerusalem kapi ambolipŋe otmu kapi âlâlâ Kilikia hânân tatmâ arap ya ambolipŋe nâŋgânihiai.

⁵ Parisaio lokŋe Yura nengât girem den âlâlâ tiŋâk lâum orotmemenenŋe tâŋ tâŋâk watmâ Anitâ mepaem manmai. Otmu nâŋe anŋoân opon kâmbukŋan yâhâwan sâp yan embâŋâmbâek yâk yengâlen torokatmâ manmâ gan. Yâhâ lok haknan sâŋ kinsaiŋe yakât topne nanŋai. Yakât otmâ den yukât âiyongorâ ekgohonomaihat dop tap. ⁶⁻⁷ Nâ pâi emetŋan mem katnekŋetâ mansan yakât topŋe ya âlâhat bia. Anitâŋe tâmbâlipnenŋe yengât nâŋgâm manman kârikŋahât kuningiop yakât bulâŋe mene sâŋ nen Isirae komot kâiân yâhâp mansain nen kerekŋe omoŋe hilâmŋe Anitâ mepaem biwinenŋe hikum mansain. O, lok kutdâne Akiripa yuwu sâŋ ekgohomune nâŋgâ. Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuningiop yakât bulâŋe membomgât nanŋan. Yakât otmâ Yura lok yuŋe den âiân katnekŋetâ kinsan. ⁸ Yâhâ Anitâŋe Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahatmu tihitnenŋe otmâ tap. Yawu gârâmâ Anitâŋe lohimi mumuŋambâ mem yahatnenekbuap yakât Yura lohimi nombotŋe nâŋgâŋetâ ki bulâŋe otmap.

⁹ Emelâk Yesu Nasaret kapi amboŋe yâkât nâŋgâmune giop. Yakât otmâ yâkât den pat âlepŋe ki sâŋ haok tuhuŋet sâŋ lohimi yâkâlen biwiyenŋe kepeim manminiwi ya mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yingiminiwan. ¹⁰ Yerusalem kapiân manban yan topŋe katmâ Anitâhat hotom umai ya yengât kunlipyeŋe yengâlen ari ekyongomune pepa kulemgum nihiwi. Pepa ya mem sâtyeŋe lâum tembe lâu ekyongomune lohimiŋe Yesuhâlen biwiyenŋe kepeim manminiwi ya kingitŋe orowâk meyekmâ pâi emetŋan katyekŋetâ tatbi. Otmu nombotŋe den âiân mem katyekmâ yongorŋetâ munomaihat sâŋ hâreyingitŋetâ nâŋgâmune ârândâŋ olop. ¹¹ Otmu nâŋe Yura nengât miti emetŋe tatmâ arap yan yâhâ mem teteyekmâ Yesu betŋuŋet sâŋ mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yingiwani. Yawu otmâ tepne kâlâp sem pâku lohimi yengâlen ari nengât miti emetŋe kapiyenŋan tatmâ arap yan yâhâm gem yongom watyekmâ gawan.

¹² Yawu otyingiwomgât hotom umai ya yengât kunlipyenŋe pepa kulemgum nihim hâŋgânnohoŋetâ bukulipne nombotŋe meyekmune Damasiko kapiân ariwin.”

Pauloŋe Yesuhâlen biwiyenŋe kepeioŋe yakât den pat

¹³ O, lok kutdâne Akiripa, gâŋe nâŋgânihirâ den torokatmâ yuwu sâŋune nâŋgâ. Damasikohât mâtâwân ari hilâm kârikŋan himbimâmbâ lanŋenŋe siliŋ siliŋ sâŋ hâunenehop. Siliŋ siliŋ sâŋ hâunenehop ya ekmune sikoŋe kârikŋe pilâm irik irik sâmap ya wangim âlâ kândâkdâ olop. ¹⁴ Siliŋ siliŋ sâŋ hâunenekmu hâmbiŋ gumbiŋ otmâ hânân ge pare imunŋe yan Yesu Kutdâŋe Yura nengât denân yuwu sâŋ eknohop. “Saulo Saulo, gâ wongât iliwetsat? Sosonŋe yu me ya hilipyongomap sâŋ yeŋe ipŋe mem engatŋan hikuŋetâ dâiakmâ hâhiwin nâŋgâmap. Yakât dopŋeak nâŋe menŋekmâ hekuhekmune dâiakmâ hâhiwin nanŋat.”

¹⁵ Sâmu sâwan. “Gâ âlâ?”

Sâŋune kâpeknihim sâop. “Nâ hilipnohom gat. Nâ Yesu. ¹⁶ Nâŋe âi sâŋ gihimune hoŋ banihim manmâ yâhâwuat yakât tetehihian. Yakât otmâ yahatmâ kin. Wuân me wuân otbuat ya ekgohomune nâŋgâ. Nâŋe sâp yiwerenŋe yu tetehihim den ekgohoan

yu otmu hâmbâi sâp âlâen tetehihim den ekgohowom ya lohimbî hânjan kulemjan manmâ arai ya yengâlen ari ekyongowuat. ¹⁷ Ekyongom ariuwat yan Yura lok otmu pâku lok nombotjanje den ya nângâretâ tânjât otmu mem âlâlâ tuhuheknomai. Mem âlâlâ tuhuhekjetâ yan nâje tihitge otmâ bâtyejambâ menjekbom. ¹⁸ Otmu mâmânje otgihimune lohimbî omoj bâlejan manmâ Satangât tem lâuwangimai ya yengâlen ari nine den pat âlepje ekyongorâ nângâretâ Anitâhât lajinjanje biwiyenjan pilâmu harj sâyinjgiwuap. Harj sâyinjgimu omojgât manman bâlejanbâ keterakmâ nâhâlen biwiyenjan kepeinetâ Anitâje tosayerje pilâyinjgiwuap. Tosayerje pilâyinjgim nine nanne baratne sâm ikje lohimbî yengât nângâm manman kârikjahât pat kuyinjgiop ya yengât gurâ yawuâk kuyinjgiwuap.” Yesurje yawu sâm eknohop.

Pauloje olop miop yakât ekyongop.

¹⁹ Lok kutdâ Akiripa, torokatmâ yuwu sâmune nângâ. Yesurje himbimâmbâ ge tetenihim den eknohop ya lâum manmâ gan. ²⁰ Lohimbije orotmemeyenje bâleje bet pilâm Anitâhâlen biwiyenjanje kepeim tem lâuwangim lohotjan mannomaihât nâje topje katmâ den pat âlepje ya Damasiko kapi ambolipje ekyongowan. Otmu kapi ya pilâm Yerusalem kapiân âwurem taka yawuâk ekyongowan. Otmu yapâ ari kapi tipi tapi Yuraia hânân tatmâ arap ya ambolipje ekyongowan. Otmu bâijeâmâ pâku lohimbî yengâlen ari den pat âlepje ya ekyongowan. ²¹ Yawu otmâ âwurem taka Yerusalem kapiân yâhâwan. Otmu Anitâ mepaewe sâm opon kâmbukjan yâhâmune yan menekmâ nohone sâm otbi. ²²⁻²³ Yamâ Anitâje tihitne otmâ gap. Yakât otmâ âun yukârâmâ senyerjan kinmâ, lok yahat yahatje otmu geheje, yen kerek Yesuhât den pat âlepje ekyongoan. Den ekyongoan yu den âije bia. Anitâje tihitnenje otbe sâm ikje hoj bawa hângângumu ge lohimbî lok otmâ manop. Yawu gârâmâ lok nombotjanje yakât hâkârj otmâ mem bâleje âlâlâ mângâerjetâ sâtgum muop. Muowâke yamâ benje Anitâje mumujambâ mem yahatmu tap. Yakât otmâ nen Yura lohimbî otmu yen pâku lohimbije yâkâlen biwinenjanje kepei manmâ yâhâm munom otmuâmâ nen gurâ yawuâk Anitâje mumujambâ mem yahatnenekbuap. Yesuhât den ekyongoan yu emelâk emet inânjan Mose otmu Anitâhât poropetelipjanje kulemguiwi.” Yawu sâm ekyongop.

²⁴ Pauloje yawu sâm ekyongomu Pestoje uk sâm yahatmâ den kârikjan yuwu sâop. “Paulo, gâ biwihe gulip oap. Nângân nângân emetjan sâp kâlep manmâ gaon yanjak mon biwihe gulip oap.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu Pauloje yuwu sâm purik pilâwanjgiop. “O lok kutdâne Pesto, biwine ki gulip oap. Den ekgohooan yu bulânje. Gârâmâ gâjeâmâ pup takat. Yakât otmâ Yura nengât topnenje ki nangat. ²⁶ Yawu gârâmâ bukuhe Akiripajeâmâ topnenje nângâm metep. Emelâk embânâmbâek Anitâhât poropetelipjanje den kulemguiwi yakât bulânje tetekjan tetemu ekmâ yakât topje ki hâum pâp gumap.”

²⁷ Pauloje Pesto yawu sâm ekum benje purik sâm Akiripa yuwu sâm ekuop. “Lok kutdâne Akiripa, yuwu âihohowe. Anitâje emelâk poropetelipje den ekyongomu kulemguiwi ya nângârâ bulânje oap me bia? Nângâmune biwihaje nângârâ bulânje oap yakâ.”

²⁸ Sâmu Akiripaje sâop. “Gâje Yesuhât topje eknohorâ yâkâlen biwine in yawu ki katbom.”

²⁹ Sâmu sâop. “Yesuhâlen biwihe in yawu katbuat, me biwihe alitmâ manmâ yâhâuwat yakât ki nanjan. Yawu gârâmâ Yesuhâlen biwinaje kepeim yakât den pat âlepje ekgohooan yu gâ otmu lok kinsai yuje nângâretâ bulânje otmu yâkâlen biwiyenjanje kepeinomaihât Anitâ ulitgum mansan. Nâje yu ya otmâ mansan yawuâk otmâ mannomaihât nanjan. Yamâ ipje hikunekmâ pâi emetjan katnekjetâ kinsan yakât ki yan.” Yawu sâop.

³⁰ Yawu sâm tij pilâmu yahatmâ den emetjambâ ge itoj galañ otmâ ariwi. ³¹ Otmu Akiripa, Pesto, Beanikeje yuwu sâm alahuwi. “Lok yu den âifân katmâ âi pâi tuhuainâke yamâ benje kuñetâ mumbuapgât dop ki oap. Me pâi emetjan katjetâ tatbuapgât dop gurâ yawuâk ki oap.” ³² Yakât topje sâm alahu gulahu otjetâ Akiripaje Pesto yuwu sâm

ekuop. Roma kunnanje ikrjak den sâm hârewangiwuapgât Paulonje ki sâop mâne gânje holandâ ge ari manbuap.” Yawu sâop.

27

Wanga patonje Paulo mem Roma kapiângen ariop.

¹ Pestonje Paulo hângângumu Roma kapi Italia hânân tap yan ariwuapgât sâpne kalop. Yâhâ sâp ya tâlâhumu tembe lâulipnje ekyongomu Paulo pâi emetjambâ mem saru ginjan gejetâ peneyingiwin. Yâhâ Roma yengât tembe lâu komot âlâ, kutyeje “Roma lok kutdâhât komot,” ya yengât kunyeje âlâ, kutje Yulio sâm, yâkne Paulo otmu pet kulem lok nombotje âlâ galemnyongoâk sâm Pestonje bôtjan katyekbi. ²Otmu sâp yan wanga pato âlâ Aramitem kapi yakembâ taka talop. Wanga ya Asia saru ginjan kapi tipi tapi tatmâ arap yan ariwe sâm olop. Yawu otmâ lok âlâ, kutje Aristako sâm, yâk Tesalonike kapi Makeronia hânân tap ya ambonje, yâk orowâk wangaen yâhâwin. ³Wangaen yâhâmunje yapâ pilâm menenekmâ ariop. Emet harj sâmu wanga ya Siron kapiân arimu Yulionje Paulo nângâwangimu wangaembâ ge bukulipnje yengâlen ariwin. Bukulipnje yengâlen arimunje sot um ningjetâ nemunje mâtâpgât senje âlâlâ menduhum ningiwi. ⁴Ya mem pilâyekmâ âwurem ge wangaen yâhâmunje menenekmâ ariop. Otmu ariwinângembâ siru pato pilâmu yakât otmâ Kipiro mâtuja otmu Asia hân pato ya hohetyetjan ariwin. ⁵Otmu Kilikia Pampilia hân hâlâjmâ ari saru guluje hâtikgum ba Mira kapi Likia hânân tap yan ariwin. ⁶Yan ari wangaembâ gewin. Otmu wanga âlâ Alesandiria kapiângembâ taka talop yanje Italia hânângen ariwe sâm olop ya Yulionje mem teteop.

⁷⁻⁸ Yakât otmâ wanga yan yâhâmunje menenekmâ ari siru pato pilâmu yarjak lohotjanâk Kiniro kapiân ariop. Yan ari sirunje wi sâm wanga mem purik pilâwe sâm otmu kapi ya wangim Kirit mâtuja yakât hân potonje, kutje Salomoni sâm, ya waratgum ariwin. Otmu saru guluje âlâ, kutje Saru Guluje Ailonjo sâm, ya Lasia kapi gotjan tap yan arine sâm hâi hânje otmu ariwin.

Wanga ya guhulakbuap yakât den Paulonje ekyongop.

⁹ Saru guluje yan tatmunje sikop sâpne tâlâhuop. Yakât otmâ Paulonje girem den yuwu sâm Yulio, wanga ambonje otmu nep lok yengât kunyeje ekyongop. ¹⁰“Sâmunen nângânet. Kapi yu pilâm arinomgât dop âlâ ki oap. Yâhâ pilâm arinom otmuâmâ siru pato bâleje pilâmu wanga guhulakmu senje âlâlâ biatmu sarunje nen kerek harannongowuap yakât nângâm kiwiliŋ oan.” ¹¹Yawu sâm ekyongomu nep lok yengât kunyeje otmu wanga ambonjanje denje kuwangimutâ Yulionje yâk yetgât denâk nângâop. ¹²Yâhâ saru gulujan tatbin ya ekjetâ sikop sâpnan wanganje yan tatbuapgât dop ki olop. Yawu gârâmâ Kirit mâtuja yan saru guluje âlâ tap, kutje Poiniki sâm. Poiniki saru guluje yakât hân hâmejanje siru kâtâpgumap. Yakât otmâ Yulionje yuwu sâm eknongop. “Poiniki saru gulujan ari tatnom. Otmu gelâk sâpne tetemu yapâ pilâm Roma kapiângen arinom.” Yawu sâm ekyongomu yapâ pilâm ariwin.

Siru pato pilâop.

¹³ Otmu betnennehembâ siru inin kumu ip sâhâtewi ya mem dâinetâ gamu wanganje menenekmu Kirit ginje hâlâjmâ ariwin. ¹⁴ Arimunje punnehembâ siru pato bâleje pilâop, yakât kutje Kahu sâm, ¹⁵ yanje kum wanga lâum purik pilâwe sâm olop. Yawu otmu hâhiwin pato nângâmâmâ pilâm in tatmunje ihilâk mahilâk otmâ ariop. ¹⁶ Arim arim arim mâtuja tipine, kutje Kauta sâm, yakât nombotgen arimunje tipine âlepne olop. ¹⁷ Yâhâ wanga yakât dingi saruân gemap sâm nep lok yanje mem dâinetâ wanga kakjan yâhâmu sâhâwi. Otmu neŋ kârikne âlâ, yakât kutje Siriki sâm, yan wanga ya yâhâmap sâm yâkne sângum pato ya dâinetâ gemu betnennehembâ siru pato bâleje pilâmu ariwin. ¹⁸ Emet harj sâmu siru pato bâleje kumu wanga gemap sâm senje âlâlâ nombotje saru kâlehen lâum pilâmunje gemu ariwin. ¹⁹ Otmu emet harj sâmu siru yawuâk kumu yakât otmâ senje âlâlâ bânje lâum panmunje giop. ²⁰ Otmu omone hilâmne siru kârikneâk kum imu yan elem

patoŋe kâtâpnongomu omoŋ sahaŋop. Yawu otmâ hiliwahonom sâŋ biwinenŋe orotok sâop.

Pauloŋe den ekyongom mem hewewej tuhuyehop.

²¹ Siru kârikŋeâk kumu yan lok nombotŋe sot ki nemâk tatbi. Yawu tatŋetâ Pauloŋe yuwu sâŋ ekyongop. “Den ekyongowan ya nâŋgâŋetâ bulâŋe olop mâne Kirit mâtuŋan tep sânduk tatbâin. Yawu otmâ senŋe âlâlâ kiŋgitŋe orowâk ki gulip otbâp. ²²⁻²⁶ Yawu gârâmâ ambone Anitâŋe aŋelo âlâ hâŋgâŋumu ge omoŋe tetenihim nohonmâ yuwu sâŋ eknohop. “Gâŋe Roma yeŋgât kunyeŋe yâkâlen ari den ekuwuatgât Anitâŋe sâŋ kalop. Anitâŋe nâŋgâhihimu lok gâ orop waŋgaen taiŋe ki hiliwahonomai. Yakât otmâ ki kiŋgitgahât otbuat.” Yawu sâŋ eknohop.

Bukulipne, yuwu sâŋmune nâŋgâŋ biwiyeŋe huruŋ sâek. Waŋga yuŋe bulâŋanâk huhuakmâ gulip otbuawâke yamâ benŋe nenâmâ ki hilipnongowuap. Siru pato bâleŋe pilâm waŋga lâum putuk pilâmu mâtuŋa âlâhât sâtŋan kumu huhuakbuap. Yawu otmu nenŋe âlepŋe hikinŋan yâhânom. Anitâhât aŋeloŋe den yawu eknohomu nâŋgâŋ biwi yâhâp ki oan. Den eknohoap yukât bulâŋe bulâŋanâk tetewuap.” Pauloŋe yawu sâŋ ekyongom biwiyeŋe mem hewewej tuhuop.

²⁷ Siru pato bâleŋe pilâmu waŋga ya bam gam purik gurik otmu tatmunŋe Sande yâhâp pesuk sâop. Otmu omoŋ tânâmŋan waŋga nep lokŋe “hân utâpŋuain mon” sâwi. ²⁸ Yawu sâŋ “yakât dopŋe pilâm ekne,” sâŋ ip pilâŋetâ amokŋan ge kumu yan yakât dopŋe mita lok konok ŋerek lok âlâhât bâlâk ŋerek yawu olop. Otmu yapâ tipinŋe ari âlâku ya pilâŋetâ ge kumu yan yakât dopŋe mita lok konok ŋerek lok âlâhât bâtnombot yawu olop. ²⁹ Otmu neŋ kârikŋan yâhâmain sâŋ kiŋgityeŋahât otmâ, waŋga betŋan aŋga imbât talop ya pilâŋetâ giop. Yawu otmâ “emet haŋ sâek,” sâŋ ulitgum tatbi. ³⁰ Tatmâ nep lokŋe pilânenekmâ arine sâŋ otmâ diŋgi âlâen yâhâ den mem yuwu sâwi. “Nenŋe diŋgi yu mem waŋga hâmenŋan yâhâ wangahât aŋga âlâ pilâmunŋe gewuap.”

³¹ Yawu sâŋetâ nâŋgâŋ Pauloŋe Yulio otmu tembe lâulipŋe yuwu sâŋ ekyongop. “Nep lok yuŋe pilânenekmâ ariŋetâmâ, nen saruân gemunŋe harannongowuap.”

³² Yawu sâŋ ekyongomu ipŋe mem diŋgi sâhâwi ya hârem pilâŋetâ diŋgi ya saru kakŋan ihilâk mahilâk bam ariop.

³³ Emet eŋgatŋe nâŋgâŋ yan Pauloŋe lok kerehâk yuwu sâŋ eknongop. “Nen sot ki nem tatmunŋe Sande yâhâp pesuk yap. ³⁴ Yâhâ wâtneŋne houŋ sâmapgât sot nene. Sot nemunŋe wâtneŋne tiŋ tiŋ sâmu waŋgaŋe neŋ kârikŋan yâhâm huhuakbuap yan âlepŋe hikiâŋen yâhânom.” ³⁵ Yawu sâŋ eknongom Anitâ mepaem sot âlâ mem niop. ³⁶ Otmu nenŋe ekmâ biwinenŋaŋe holaŋakmu sot mem newin. ³⁷ Yâhâ waŋgaen tatbin nen lok 276 sot ya mem nemunŋe tepneŋe ârândâŋ olop. ³⁸ Yawu otmâ nep lokŋe waŋga biwiŋambâ sot lâum saruân pilâŋetâ gemu waŋga yaŋe hewewej otmâ ariop.

Waŋga ya huhuahop.

³⁹⁻⁴⁰ Emet haŋ sâmu hân ya ekmunŋe ki keterahop. Yawu otmâ saru ateŋe âlâen yâhâmunŋe neŋ biaeŋ ekmâ, nep lokŋe “waŋgaŋe yan ari ginŋan yâhâek,” sâŋ wangahât aŋga yakât ip hâreŋetâ gemu sâŋgum pato ya dâiŋetâ yâhâmu siruŋe memu saru ginŋan yâhâwe sâŋ olop. ⁴¹ Yawu gârâmâ ya wangim neŋ kârikŋan yâhâop. Neŋ kârikŋan yâhâmu hâmeŋe kârikŋe otmâ tatmu saru pato pilâm waŋga betŋe ya kumu huhuahop.

⁴² Kumu huhuakmu “pet kulem lokŋe saru kakŋambâ yoloŋ otmâ arimai,” sâŋ tembe lâuŋe yongone sâŋ otbi. ⁴³ Yongone sâŋ otŋetâ yan kunyeŋaŋe Paulo ya kumai sâŋ kuyiŋgiop. Kuyiŋgiop “yoloŋ otmâ manmaiŋe soŋ pilâm gem ariŋet,” sâŋ ekyongomu lok nombotŋaŋe soŋ pilâm ge yoloŋ otmâ ba hikiâŋen yâhâwi. ⁴⁴ Otmu yoloŋ ki otmâ manbiŋe wahap âlâ, nak papaŋe pato yawuya mem kakŋan yâhâŋetâ lokoyekmu yâhâwi. Yawu otmâ nen kerekŋe hikiâŋen yâhâwin.

¹Hikiângen yâhâ mâtuja yakât kutje nângâne sâmb ambolipje âiyongomunje kutje “Melite” sâmb eknongowi. ²Yâhâ gelâk ningimu bâlâppjahât otmunje yâkje buku otningim kâlâp hâwurum ujetâ semu nângâm ikaiakmâ tatbin. ³Kâlâp nângâm ikaiakmâ tatmunje yan Pauloje lauja kârâj kârâj sâmb kâlâp âlâ hâwurum katmu siop. Yawu otmu hâmiwuk âlâ kâlâp biwijambâ ga yolondoŋ sâmb bātjan ihim kepeim kinop. ⁴Yawu otmu kapi ambolipje ekmâ yuwu sâmb alahuwi. “Lok âlâ kumu muop yakât matje. Saruje ki harangumu muap. Yawu gârâmâ saru ginjan yâhâmu matje yu tetewangiap.” ⁵Yawu sâjjetâ Pauloje hâmiwuk ya bātjambâ kum pilâmu gemu kâlâpje siop. Kâlâpje semu Paulo hâmiwukje ki ihioŋ yawuyaek otmâ bātje welâm welâm olop. ⁶Yawu otmu ekmâ yuwu sâwi. “Hâmiwukje ihimu yakât hâkje suk sâmbu in yawu gem mumbuap mon?” Yawu sâmb dânjâk ekmâ kinbi. Ekmâ kinmâ yu ya ki tetewangiop yakât otmâ ekmâ sâwi. “Lok yu hewukje lok. Hâkje yâhâp.”

Lok âlâ mesek olop ya Pauloje hengenguop.

⁷Lok kutdâ âlâ, kutje Popilio sâmb, yâkje kapi tatbin ya hâlâjrmâ manop. Yâhâ lok jaŋe buku otningim emetjan dâinenekmu yâhâ orowâk im tatmunje hilâm kalimbu pesuk sâop. ⁸Otmu Popilio âwâjaŋe tepjan arimu mesek olop. Mesek otmâ tatmu Pauloje yâkâlen ba Anitâ ulitgum kunjan mem hengenguop. ⁹Mem hengenguop yakât den pat ya sâmb haok tuhuŋjetâ nângâm lohimi mesek topje topje teteyingioŋje takaŋjetâ mem hengemyongop. ¹⁰Mem hengemyongomu yakât matje lohimi nombotjaŋe tep âlep nângawangim senje âlâla yahatje mem taka ningiwi. Yawu otmâ mâtuja yan manmunje emetsenje kalimbu pesuk sâop. Yâhâ gelâk sâpje tâlâhumu kapi ya pilâm arine sâmb otmunje kapi ambolipje heroje nângâningim mâtâpŋgât natik lâum wangaen katjetâ talop.

Melite ya pilâm Roma kapi patoen ariwi.

¹¹Otmu emelâk sikop sâpje tâlâhuop sâp yan wajaŋa pato âlâ Alesandiria kapiângembâ taka talop. Yâhâ Alesandiria kapi ambolipje lâpioyene yâhâp, boho boho, ya ulityotgom manmai. Yakât otmâ wajaŋa ambojaŋe lâpio yakât umutje hâwim wajaŋa hâmenjan lâum kânângâmu kinop. Yakât otmâ wajaŋa yakât kutje “Lâpionenje boho boho” sâmb kunbi. ¹²Wangaen yâhâmunje yapâ menekmâ ari Sirakusi kapiân ariop. ¹³Yan ari tatmunje hilâm kalimbu pesuk sâmbu yapâ ari siru pato pilâm mem awawi guwawi tuhunenekmu Lehiom kapiân ariwin. Emet haŋ sâmbu, betnenjehembâ siru pato pilâm ari hilâm yâhâp pesuk sâmbu yan Puteoli kapi Italia hânân tap yan ariwin. ¹⁴Yan ari wajaŋembâ gemunje kapi ambolipje Yesuhâlen biwiyaŋe kepeim manbiŋe taka mem buku otningjetâ orowâk manmunje sande konok pesuk sâop. Otmu yapâ pilâm Roma kapiângen ariwin. ¹⁵Mâtâwân arim tatmunje Yesuhât komotje Roma kapiân manbiŋe nengât den pat nângâwi. Yawu otmâ nombotjaŋe taka Apio kapiân tatmâ mambotningiwi. Nenje yan arimunje penangiakbin. Yâhâ nombotje âlâjeâmâ taka kapi âlâ, kutje Aŋgim Bero Emet Kalimbu sâmb, yan mambotningjetâ arimunje penangiakbin. Yan Pauloje yekmu biwiŋe holaŋakmu Anitâ mepaem tep heroje nângâop.

Pauloje Yesuhât den pat âlepje Yura yengât papatolipyeŋe ekyongop.

¹⁶Roma kapiân arimunje tembe lâu yengât kunyaŋe Paulo nângawangimu pâi emetjan ki katbi. Yawu otmâ emet tânjâlân katjetâ tembe lâu konokje galemgumu orowâk manowot.

¹⁷Hilâm kalimbu pesuk sâmbu Yura yengât papatolipyeŋe gaŋjetâ den otnom sâmb Pauloje den katmu yâk yengâlen ariop. Yawu otmâ yâkje nângawangim gaŋjetâ yuwu sâmb ekyongop. “Bukulipne, nine topne ekyongomune nângâjet. Yura bukulipnenje Yuraia hânân manmai me pâku lohimi yengâlen ari manmai yâk ki mem bâleyekmâ manmâ gan. Me emelâk embâjâmbâek tâmbâlipnenje Mosehât girem den âlâla lâum orotmemenenje topje topje katningiwi ya ki lonjâem manmâ gan. Yawu otmâ uwawaŋe bia manmâ gawanâke yamâ benje bukulipnenje nombotjaŋe Roma lok yengâlen ari den imbiâk haknan sâwi. Yakât otmâ Roma yengât tembe lâulipjaŋe Yerusalem kapi yakât pâi

emetɲan mem katnekɲetâ tatban. ¹⁸Pâi emetɲan mem katnekɲetâ tatumne Roma yengât kunlipyeyaye topɲe girawuhât den âiân katnekbi ya nângâne sâm âi pâi tuhunekbi. Âi pâi tuhunekɲetâ mumbomgât dop ki olop. Yaraj holaynekne sâm otbi. ¹⁹Yawu otbiâke yamâ benɲe Yura papatolipnenɲaye kârikɲe otmâ kuyingɲetâ yapâ gâtɲaye Roma lok kutdâne denne nângâm hârenihiwuapgât sâwan. Yâhâ naye papatolipne den âiân katyekbe sâm ki otman. ²⁰Anitâɲe Yura nengât tihitnenɲe otmâ ikɲe hoɲ bawaye hângangumu gewuapgât nângâm biwinenɲe memâk manmain. Yawu gârâmâ Anitâɲe emelâk hângangumu giop biwinaɲe yawu nanɲan. Yakât otmâ pâi emetɲan katnekbi. Yâhâ Anitâhât hoɲ bawaye yâkât topɲe ekyongowe sâm dâiyekmune takai.”

²¹⁻²²Sâmu sâwi. “Bukulipnenɲe Yuraia hânân manmaiɲe gâhât den ki kulemgum katɲetâ takap. Me lok âlâ ki hânganguɲetâ nengâlen taka sâm bâlehihimu nângâwin. Yawu gârâmâ lohimbi hânɲan kulemɲan manmâ araiɲe Yesuhât komot yengât sâm bâleyingimai. Yakât otmâ gâhât nângân nângânân tap ya eknongorâ nângâne sâm oain. Yawu gârâmâ âun yukârâmâ ki alahunom. Hâmbâi bukulipnenɲe nombotɲe ki takai yâk orowâk taka tatumɲe den huhunom.” Yawu sâm ekuwi.

²³Yawu sâm den huhunomgât sâp katbi. Otmu sâp sâwi ya otmu omoɲânâk Yura lok dondâhâlâkɲe Paulohât emelan yâhâ menduhuakbi. Menduhuakɲetâ Anitâɲe tihityeɲe otmap yakât den pat âlepɲe Pauloye ekyongomu emet ɲiy sâop. Otmu emelâk embâɲâmbâek Mose otmu Anitâhât poropetelipɲaye den kulemguwi yakât bulâɲe Yesuhâlen teteop yakât topɲe kâsikum yingɲetâ nângâwi. Yawu otmâ biwiyeye Yesuhâlen katɲetgât nângâm engatyeyan giop. ²⁴Yâhâ nombotɲaye denɲe nângâɲetâ bulâɲe olowâke yamâ benɲe nombotɲe âlâɲeâmâ nângâɲetâ nahat otmu bet pilâwi. ²⁵Yawu otmâ den kakɲan sahangɲetâ Pauloye yuwu sâm ekyongop. “Anitâhât Wâtgât mâmâɲahât Heakɲe poropete lok âlâ, kutɲe Yesaia sâm, den yuwu sâm ekumu kulemguop yakât bulâɲe yengâlen teteap.

²⁶“Gâɲe Isirae lohimbi yengâlen ari yuwu sâm ekyongo. “Anitâɲe yuwu yap. Yeɲe biwi pâlâmɲe otmâ nâhât den nângâɲetâ tâɲât otmap. Otmu nâhât hâkâɲ otmâ nângâm kâkâsuk otmâ kâhâenekasai. ²⁷Yakât otmâ biwiyeye alitmâ nâhât topne ki nângâɲetâ keterakyingiwuap. Yawu otmâ hiliwahonomai.” Den yawu tap.

²⁸Yakât otmâ yuwu sâmune nângâɲet. Anitâɲe lohimbi kerek nengât tihitnenɲe otbe sâm oap yakât den pat pâku lohimbi yengâlen ari ekyongonomgât sâm ningiop. Ekyongomunɲe nângâɲetâ bulâɲe otmu yâkâlen biwiyeyaye kepeinomai.” ²⁹Pauloye yawu sâm ekyongomu den kakɲan sahangim pilâm emelambâ gem ariwi.

Paulo Roma kapiân manmu yambu yâhâp pesuk sâop.

³⁰⁻³¹Pauloye Roma kapiân manmu yambu yâhâp pesuk sâop. Otmu sâp yan lohimbi kingitɲe orowâkɲe yâkâlen ariɲetâ Anitâɲe tihityeɲe otbe sâm nanɲe Yesu hângangumu giop yakât den pat ya pahâk ekyongop. Otmu Yesu Kiristohâlen biwiyeyaye katɲet sâm engatyeyan giop. Yawu. Anitâ gâ orop manbuap.

Nâ bukuhe,
Luka

Roma Pauloŋe Roma yengât ekap kulemgum katyngiop.

O bukulpne,

¹⁵ Yen Roma kapi ambolipne Anitâŋe Yesu Kiristohât pat kuyingim yâkât komolân torokatyehep. Nâ Paulo, nâŋe pepa yu kulemgum katyngian.

Yesu Kiristo, Anitâhât nanŋe, Dawitihât senâmbâ gâtŋe

Bukulpne, Anitâŋe Yesu Kiristo hângângumu giop yâkât hoŋ bawa manmâ gaman. Lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe Kiristohât topŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu biwiyeŋe yâkâlen katŋetgât Anitâŋe menekmâ aposolo âi sâŋ nihimu den pat âlepŋe ekyongom manman. Den pat yakât topŋeâmâ emet inânŋan Anitâŋe poropeteliŋe ekyongomu Miti pepaen kulemguwi ya yuwu tap. Anitâhât nanŋe, Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe Yura nengât tâmbânenŋe, lok pato âlâ, kutŋe Dawiti sâŋ, yâkât senâmbâ gâtŋe. Yawu gârâmâ Anitâŋe kulem âlâ kândâkdâ miop yamâ Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahalop. Yâkât nâŋgâmunŋe Anitâhât nanŋe tãŋ tãŋak otmap. Otmu Anitâŋe ikŋahâk tep âlep nâŋgânihim nanŋe hângângumu ge nâhâlen tetem aposolo âi sâŋ nihioŋ. Âi sâŋ nihimu yaŋak benŋe pâku lohimiŋe biwiyeŋe yâkâlen katmâ denŋe lâuŋetgât ya yengâlen ari den pat âlepŋe ekyongom manman. ⁶⁷ Yen Roma kapi ambolipŋe Yesu Kiristohât tem lâuwaŋgim manŋetgât Anitâŋe wawaeyekmâ yâkât komolân torokatyehep. Yakât otmâ Awoŋnenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe engatyetŋeâk otmâ nâŋgâŋingim tihityeŋe otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât nâŋgâŋingim ulitgum gaman.

Pauloŋe Roma kapi ariwom nâŋgâm biwiŋe mem manop.

⁸ Topŋe katmâ yuwu sâŋune nâŋgâŋet. Emelâk yeŋe Yesu Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋe katmâ tem lâuwaŋgim gai yakât den pat yu lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe nâŋgâŋetâ âilonŋo otmap. Yakât otmâ Yesu Kiristohât wâtŋan kinmâ yengât nâŋgâm Anitâ Awoŋne mepaem mansan. ⁹ Yawu otmâ manmâ Anitâŋe âi sâŋ nihioŋ ya biwiŋe tiŋak kepeim pâku lohimiŋe yâkâlen biwiyeŋe kepeim manŋetgât ya yengâlen ari nanŋahât den pat âlepŋe ya ekyongomune nâŋgâm biwiyeŋan katŋetâ bulâŋe yâk yengâlen tetem gap. ¹⁰⁻¹² Otmu dop yawuâk Roma kapi ambolipŋe Yesu Kiristohâlen biwiyeŋe tiŋak kepeim manŋetâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyingâkŋat nanŋan. Yawu nâŋgâm haonŋmâ ârândâr “girawu otmâ takam yekbe” sâŋ Anitâ ulitguman. Yawu gârâmâ Anitâŋe nâŋgânihimu yengâlen takawom yanâmâ biwiniŋe kepeiakmâ konohâk otmu yan tânahom yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânŋeŋe tiŋak kepeimunŋe kârihem tatbuap. Yawu nâŋgâm Anitâ ulitgum manmâ gan ya yâkŋe nanŋap.

¹³ Yawu otmâ pâku lohimbi kapi wosapâ me wosapâ mansai yâk yengâlen ari den kâsikum yingimune biwiyeŋe Kiristohâlen katbi. Yakât dopŋeâk yengât bukulpnyeŋe nombotŋe Anitâhât topŋe ki nâŋgâmaiŋe Kiristohâlen biwiyeŋe katŋetgât yengâlen taka yâkât den pat âlepŋe ekyongowom. Yakât biwiŋe hikuman yamâ mâtâpŋat hâŋum pâpŋuman. ¹⁴⁻¹⁵ Lohimbi kerek ya yengâlen ari den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâŋetgât Anitâŋe âi sâŋ nihioŋ. Yakât nâŋgâm lohimbi nombotŋe pepa emetŋan yâhâm nâŋgân nâŋgânyeŋe orop mansai otmu nombotŋe pepa emetŋan ki yâhâwi, otmu Girik lohimbi kapi tete manmâ nep âlâlâ tuhumai, otmu pâku lohimbi kâlepŋehen me bârâ betŋehen manmai, ya hârokŋe Yesuhât topŋe nâŋgâŋetgât nâŋgâŋingim mansan. Yakât otmâ Roma yengâlen taka den pat âlepŋe ekyongowe sâŋ biwine heweweŋ otmu mansan.

¹⁶⁻¹⁷ Bukulpne, Yesuhât den pat âlepŋahât topŋe yuwu sâŋune nâŋgâŋet. Lohimbi âlâ me âlâ, nen Yura lohimbi angoânâk den pat âlepŋe nâŋgâm Kiristohâlen torokatbin, me

yen pâku lohimbi den ekyongomunje yawuâk yâkâlen torokatbi, nen hâroktje yâkâlen biwinenjae kepeim mannom yamâ Anitâje tosanenjae pilâningim manman kârikjahât pat kuningiop yakât bulâje menom. Anitâ Wâtgât Amboje yâkâlen biwinenjae kepeim mannom yamâ ki hâum pâpgunom. Den yan yuje emelâk poropete âlâje den kulempuop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâje Anitâhâlen biwiyenjae kepeim tem lâuwanjinomai yamâ manman kârikjan mannomai.”

Pâku lohimbi yengât topyeje

¹⁸ Bukulipne, pâku lohimbi yengât nângâm den âlâ yuwu sâmunne nângânet. Pâku lohimbi yengât topyejeâmâ yuwu. Yâktje bukulipyenjae otmu lohimbi wosaken me wosaken mansaije Anitâhât den nângânetâ bulâje otmap sâm den ya kurihim Anitâ betbangim orotmeme kinjon otmâ mansai. Yakât otmâ Anitâje pâku lohimbi betyongomu mansai yakât topje ekyongomune nângânet. ¹⁹⁻²⁰ Kândik mindikum, Anitâje ikje wâtjan kinmâ hân himbim kândikyotgom wahap topje topje kalop yapâ gâtjanje yâkât topje ikriâk tap ya kerek ekmâ nângâmai. Wahap topje topje kalop yan ikje wâtjahât towatje tetemu ekmai. Ekmâ tat tat memene kârikje tatbangiap yawu nângâmai. Yawu nângâm Anitâ ki ekmain yamâ yâktje wahap âlâlâ kalop yan ikje topje tetemu ekmai. Yakât otmâ Anitâhât topje ki nângain sâm irelaknomaihât dop âlâ ki tap. ²¹ Yawu gârâmâ Anitâje wahap topje topje kalop yamâ lohimbi nombotjanje yâkât bôt towatje ekmai yan ki ewe katmâ mepaemai. Yawu otmâ yanjak nângân nângânyenjae gulip malap otmu wahap tânjât me hâlije bia yawuyakât nângânetâ yahatmap. Yawu nângâm biwi nângân nângânyenjae mangrakmu nângânetâ ki keterakmap. ²² Yawu gârâmâ nângân nângânnenjae orop mansain yawu sâm nângâm tâpikgumai. ²³ Yawu nângâm tâpikgum Manman amboje Anitâ yahat yahatje yâk betbangimâmâ senje âlâlâ topje topje, nâi seloje, me songgo bau, me hambe gumbam, umutyenjae hâwijneta kundenjenjae tetemu ya mepaemai. Me Porom Lâpio yawuya yengât umutyenjae hâwim kânângânetâ kinmu yakât nângânetâ bulâje otmu mepaemai.

²⁴ Yawu otjeta yakât Anitâje betyongomu yene nângân nângânyenjaek watmâ yuwu otjeta kinjon otmap. Emet huhumai, me kâwâ konda otmâ, me wahap ki orotje otmai.

²⁵ Yâhâ Anitâhât den bulâje hâkâj otmâ bet pilâm den perâktje nângânetâ bulâje otmu Anitâ Hân Himbim Amboje betbangimai. Betbangim ikjak wahap topje topje kalop yakât nângânetâ yahatmu yanâk biwiyenjae kepeim manmai. Yamâ nenâmâ yawu ki otnom. Nenâmâ Anitâ konok mepaem manmâ yâhânom. Ya bonjanâk.

²⁶⁻²⁷ Yâhâ pâku lohimbiye manman kinjon manjeta Anitâje yekmu bâlemu betyongomu yanjak yene engatyenjaek otmâ orotmeme kinjon ya witgum yuwu otmâ manmai. Lohimbi miakmâ orowâk manmai orotmeme ya pilâmai. Yawu otmâ imbilipyenjae loklipyenjae pilâyekmâ imbi bukulipyenjae orop ekjâleangim otmâ hilipgumai. Otmu loklipyenjae gurâ yawuâk imbilipyenjae pilâyekmâ bukulipyenjae orop ekjâleangim orotmeme kinjon otmai. Yawu tâpik gupik otmâ manmai yakât huhopje mesek topje topje teteyingimap.

²⁸ Otmu Anitâhât den bulâje nângânetâ nahat otmu betbangim nângâm gulip manmai. Yakât otmâ Anitâje betyongomu biwi nângân nângânyenjae gulip malap otmu orotmeme kinjon me âlepje ya ki ekmâ ketetmai. Yawu otmâ yan orotmeme kinjon otmâ manmai.

²⁹ Orotmeme kinjon otneâk nângâmai yamâ yuwu. Kâwâ konda otmai. Me sen buhu buhu orangimai. Me bukulipyenjae yengât iri sikum me senje âlâlâ tatyngimap ya ekjâlem mene sâm biwiyenjae nângâmai. Me dewaeak dewaeak manmai. Me wawî, me misijem nemai, me kâirahomai, me nângâm bâleangimai. Me ahom hionjakmai. Me bukulipyenjae yongoneta mumai. ³⁰ Me bukuhât den belângen sâsâ. Me sâm bâleangimai. Me âwâ mâmâlipyenjae yengât lauyeje ki lâumai. Yawu otmai yan yehât nângânetâ yahatmu Anitâhât nângânetâ gemap. Otmu bukulipyenjae yengât yawuâk nângânetâ gemu mem ge karakmai. Otmu wuân me wuân kândikum otjeta dondâ bâlewuap yakât nângânetâ biwiyenjanâk kinmap. ³¹ Yawu otmâ hep torehenlipyenjae, me imi ata, me wârâ tou ya orop we âlep ki nângangimai. Me bukulipyenjae orop den hikumai yamâ ki watmai. Me tepyenjae

kou kâlâp semu kuk oranjimai yan kaok ki oranjimai. Kuk yawuâk tatmâ yâhâekgât den hâmeân hâlulu sâmai. Me lohimbi âlâ me âlâje umatje kakjan manmai ya ki yekmâ nângâyîngimai. ³² Lohimbi âlâ me âlâje orotmeme bâleje topje topje yawuya otmai yamâ hem kâlâwân ge hiliwahonomai yakât Anitâje den sâm kalop. Lohimbi den ya nângâm hengenjumaije kunyeje kârikje otmâ orotmeme bâleje ya tâtâemâk otmâ mansai. Yawu gârâmâ buku nombotjae orotmeme bâleje yawu otmai yamâ yekmâ heronje nângâyîngimai. Pâku lohimbi yengât topyejeâmâ yawu.

2

Yura lohimbi yengât topyeje

¹⁻² Yawu gârâmâ Yura lohimbi yengât nângâm yuwu ekyongomune nângânet. Pâku lohimbi je orotmeme kiŋgoj otmâ manmai ya yengât manmanyenje ya yeje ekjetâ bâlemu nângâm bâleyîngimai me sâm hâreyîngimai. Yawu gârâmâ yâkje otmai yakât dopjeâk yeje gurâ yawuâk otmai. Yakât otmâ yeje sâm hâreyîngimai yakât dopjeâk Anitâje yen gurâ sâm hâreyîngiwuap. Yanâmâ yâkât senjan sâm buiaknomaihât dop âlâ ki otbuap. ³ Pâku lohimbi nombotjae orotmeme kiŋgoj otmâ manmai yamâ Anitâje sâm hâreyîngim yakât matje yîngimap yaŋe ârândân otmap, yeje yawu nângâmai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâje bukulipyenje yengât manmanyenje ekmâ nângâm bâleyîngim sâm hâreyîngimap yamâ bukulipyenje manman bâleje otmai yawuâk torokatmâ otmai. Yawu gârâmâ sâp patoen Anitâje orotmeme kiŋgoj wuân me wuângât matje umatje yîngiwuap yanâmâ lohimbi yawuya ki wangiyekbuap. Yamâ yîngimu menomai yakâ. ⁴ Yakât otmâ yuwu ki nângânomai. “Anitâje wawaenenekmâ kuk in yawu ki otmap. Me ki tepje kou kâlâp semap. Yakât otmâ yâkje ki den âiân katnenekmâ matje umatje ningiwuap,” yawu ki nângânomai. Yawu nângânomai yamâ nângâm hilipgunomai. Yakât topje yuwu sâmune nângânet. Yeje orotmeme yeje kiŋgoj ya bet pilâm Anitâhâlen biwiyenje kepeim manjetgât yâkje wawae yekmâ tihityenje otbe sâm mambotyîngimap. Yeje yakât nângânetâ porap otmap.

⁵⁻⁶ Nângânetâ porap otmu kunyeje kârikje otmâ betbangimai. Yawu otmâ orotmeme kiŋgoj yawuya torokatmâ otmâ mannomai yamâ sâp patoen Anitâje lohimbi kerek nengât manmannenjahât matje âlâku ikjiâk ikjiâk kâpekningiwuap. Sâp yanâmâ matje âlâhât tipiŋe yîngimu menomai.

⁷⁻¹¹ Anitâje Yura lohimbi me pâku lohimbi kerek nengât biwinenje ekmâ konohâk menduhunenekmâ matje dopnenjan tâj tâjâk kâpekningiwuap. Otmu sâp patoen Anitâje nângâningimu yahatmu ikje senjan koko salehâk kinmâ manman kârikjan mannom sâm lohimbi nombotjae yâkâlen biwiyenje kepeim orotmeme âilonjo lonjo otmâ manmai. Yawu otmai yamâ Anitâje nângâyîngimu yahatmu nan baralipne koko salek sâm manman kârikjahât bulâje yîngimu biwiyenje huruj sâwuap. Yâhâ lohimbi nombotjae yenhât nângânetâ yahatmu tepyeje umatje otmu Anitâhât den kum manman kiŋgoj manmai. Lok yawuyamâ Anitâje kuk otyîngim matje umatje yîngimu mem hâhiwin dondâ nângâmbisâi.

¹²⁻¹⁵ Anitâje Yura lohimbi me pâku lohimbi kerek nengât biwinenje ekmâ otbin mewin yakât matje tâj tâjâk kâpekningiwuap yakât topje sâmune nângânet.

Anitâje ikje nângân nângânjan tatmap ya Mose ekumu girem den âlâlâ kulemuop. Yakât otmâ Yura lohimbi âlâ me âlâje girem den ya nângâm ki watmai yâhâmâ Anitâje yekmu ki ârândân otmap. Lohimbi âlâ me âlâje girem den âlâlâ kerek lâum mansai yâhâmâ yekmu ârândân otmap. Yawu gârâmâ Yura lohimbi kerekje girem den ya lâum hâum pâp gum tosa miai. Yakât otmâ Anitâje den âiân katyekmâ matje umatje yîngiwuap.

Yâhâ pâku lohimbi yâhâmâ Anitâje girem den ya ki ekyongop. Yawu gârâmâ ki nângâm yenhâk otmâ hilipgum tosa memai. Ya âlâkuâk torokatmâ otnomai yamâ yawuâk matje umatje yîngimu menomai.

Yawu gârâmâ Anitâñe ikñe nâñgân nâñgân ya biwi nâñgân nâñgânyenjan katmu orotmeme âlepñe me orotmeme bâleñe yâhâp yâhâp ya ekmâ kiwilimai. Yawu otmâ Anitâhât nâñgân nâñgân ya pâku lohimbî âlâ me âlâñe engatyenjanak otmâ watmai yan girem den ekyongomu watmai yawu oap. Yâhâ yawu otñetâ ârândân otmap yan biwiyeñe sânduk sâmap. Yâhâ otñetâ bâlemap yañe biwi nâñgân nâñgânyenjan hâumu otmâ hilipguain sâmbiwiyenjan nangangimai. ¹⁶Yakât otmâ den pat âlepñe yakât pâñe konok yuwu sâmunne nâñgâñet. Hâmbâi mâne sâp pato tetewuawân Anitâñe sâmu Yesu Kiristoñe nen hârok biwinenñahât topñe ekmâ sâmbi hâreningim tihân otmain memain me biwinenñanâk nâñgâmain yakât matñe ya âlâku amboñan amboñan ningiwuap.

Yura lohimbîñe yeñahât nâñgâñetâ yahalop.

¹⁷Yâhâ Yura lohimbîñe yeñahât nâñgâñetâ yahatmu yuwu sâmai. “Nenâmâ Yura lohimbî. Emelâk Anitâñe nâñgâningimu yahatmu ikñe pat kuningiop. Yakât kakñan Mose ekumu girem den âlâlâ kulenguop yakât topñe nenñahâk nâñgâmain. Yakât otmâ Anitâñe tihitnenñe otmu ikñe komot bulâñe mansain.” Yawu nâñgâm yeñahât nâñgâñetâ yahatmap. ¹⁸Yâhâ yeñe yuwu me yawu otñetgât Anitâñe sâmbi kalop yakât topñe yuwu nâñgâmai. “Nenñeâmâ girem den yakât topñe nâñgâm hengengum yanjak benñe orotmeme bâleñe ya ekmâ ketetmâ orotmeme âlepñeak otmain. ¹⁹⁻²⁰Yawu otmâ girem den ya nâñgâmunñe biwinenñan hâumu manman bulânñahât mâtâp ya teteningimu tâñ tâñjak watmain. Yakât otmâ pâku lohimbîñe mâtâp ya ki nangai yâhâmâ Anitâhât den kâsikum yingimunñe nâñgânomaihât dop tap. Me nombotñeñe girem den ya ki lâum manmâ mâtâp tâpikgumai yamâ tiripyongomunñe mâtâp ya tâñ tâñjak watnomai. Me nombotñeñe ihilâk mahilâk manmai yamâ kuwikyekmunñe âilonño mannomai. Me nombotñeñe nâñgâñetâ ki keterakyingimay yamâ ekyongomunñe harj sâyingiwuap.” ²¹Yeñe nâñgâm tâpikgum mâtâp ya tâñ tâñjak ki watmai. Yamâ topñe girawuhât otmâ bukulipyeñe mâtâp ya watñe sâmbi den kâsikum yingine sâmbi oai? Yâhâ lohimbîñe senñe âlâlâ kombo ki miangñet sâmbi ekyongomai. Yamâ wongât otmâ yeñe gurâ kombo miangñimai? ²²Me loklipyeñe me imbilipyeñe betyeñehen ki kioñet sâmbi ekyongomai. Yamâ benñe yeñe gurâ buku nombotñe yeñgât imbilipyeñe orop ihilâk ekñâleangñimai. Otmu kasalipyeñeñe Porom Lâpio mepaemai ya ekñetâ dondâ bâlemap. Yamâ wongât yeñe gurâ yâk yeñgât opon kâmbukñan yâhâ Porom Lâpio tatmawân senñe âlâlâ kâmbukñe sâmbi katmai ya kombo meyingimai? ²³Anitâñe Yura lohimbî nenñgât nâñgâm girem den Mose ekumu kulenguop. Yeñe yakât yawu nâñgâm yeñahât nâñgâñetâ yahatmap. Yamâ benñe girem den ya lonñeñetâ pâku lohimbîñe yekmai yan Anitâhât nâñgâñetâ gemap.

²⁴Den yan yuñe emelâk poropete âlâñe den kulenguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Yura kapi ambolipñeñe orotmeme bâleñe otmâ mansai. Yakât otmâ pâku lohimbîñe Anitâhât nâñgâñetâ dondâ gemap.”

²⁵Otmu yakât torokatmâ yuwu sâmunne nâñgâñet. Anitâñe Yura lohimbî nâñgâyingim manman âlepñahât pat kuyingiop yakât otmâ hâkyeñe torehenñan undip tuhuangñimai. Yawu tuhuangim girem den tâñ tâñjak watmai yanâmâ Anitâñe nâñgâyingimay. Yawu gârâmâ girem den ya kumai yanâmâ hâkyenjan undip tap yakât nâñgâm undip ki tuhuangñiwi yawu yekmu otmap. ²⁶Yawu gârâmâ pâku lohimbî yeñgât sâmbi manman âlepñahât pat ki kuyingiop yakât otmâ hâkyeñe torehenñan undip ki tuhuangñimai. Yamâ Anitâñe ikñe nâñgân nâñgânñambâ girem den ya Mose ekumu kulenguop. Yâhâ pâku lohimbîñe girem den ya pâpñumai ya yeñgât biwiyeñan Anitâhât nâñgân nâñgân tatmap ya tâñ tâñjak watmai. Yanâmâ Anitâñe yekmâ nâñgâyingimu hâkyeñe torehenñan undip tap yawu otmap. ²⁷Yura lohimbî hâkyeñe torehenñan undip tap yeñe girem den sâlikum topñe nâñgâm hengengumai yamâ ki lâumai. Yakât otmâ pâku lohimbî hâkyeñe torehenñan undip ki tap yañe Anitâhât nâñgân nâñgân watmaine sâp patoen yen mem den âian katyekmâ sâmbi hâreyinginomai. ²⁸Yakât topñe yuwu sâmunne nâñgâñet. Anitâñe lohimbî yeñgât nâñgâm manman âlepñahât pat kuyingiop ya girawu yañe yakât bulâñe menomai? Lok yañe imbiâk hâkyeñe torehenñan undip tuhuangim topyeñe kurihiakmâ lohimbî senyeñan kinmâ Anitâ mepaemai yâkñe bulâñe ya ki menomai. ²⁹Yâhâ Wâtñgât

mâmânjahât Heakne lohimi mem hewewer tuhuyekmu Anitâhâlen biwiyenaje kepeim mansai yâkne bulâje ya menomai. Lohimbiye Anitâhâlen biwiyenaje kepeimai ya yengât nângâyîngimu ârândâj otmap. Yajeâmâ bukulipyenaje nângâyînginetâ yahalâkgât ki nângâmai.

3

Anitâje Yura lohimi kerek ki betyongop.

¹ Kândikum emelâk Anitâje Yura nengât tâmbâlipnenje yengât nângâyîngimu yahatmu ikne pat kuyîngiop. Yakât otmâ hâknenje torehennan undip tuhuangim gamain. Anitâje nângâningimap yakât topje yuwu tap. ² Anitâje ikne den bulâje ya tâmbâlipnenje ekyongomu yakât amboje otbi. Yawu otmâ pâku lohimi yengâlen ari yakât topje ekyongonjet sâm yîngiop. Sâm yîngiop yanak sâp yiwerenje nen meneneksap.

³ Yawu gârâmâ nengâlen gâtje kiŋgitje orowâkne Anitâhâlen biwiyenaje ki kepeim manmâ gai. Yawu otmâ gai yakât matje Anitâje nen Yura lohimi kerek betnongowuap me bia? ⁴ Yamâ bia kârikne. Yakât otmâ lohimbiye Anitâ orop biwiyenaje hikuakmâ konohâk otmu den hikuwi. Den ya kelangatmâ âlâ sâmai, otmu nombotje hârem pilâmai. Yawu gârâmâ yâkne otmai yawu Anitâje ki otmap. Den yan yuje emelâk lok âlâje den kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“O, Anitâ, nenje otmunje bâlemap yan den sâm hâreningirâ ekmunje ârândâj merândâj otmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâje nângâm bâlehihiŋetâ ki bonje otmap.”

⁵ Yawu gârâmâ loggât nângân nângân watmâ den yuwu ekyongomune ekjet. Nenje otmunje bâlewuap yan Anitâje den sâm hâreningimu lohimbiye nângânetâ sâtje otmu mepaenomai. Mepaenomai yakât kakjan matje umatje ningiwuap yakât otmâ nângâm bâlewangim imbiâk umatje ningiap yawu sâmunje ki ârândâj otbuap. ⁶ Yawu gârâmâ nenje otmunje bâlemap yan Anitâje imbiâk matje umatje ningimap otmuâmâ sâp patoen biwinenjahât topje nângâm den sâm hâreningimu ki ârândâj otbuap. Yawu gârâmâ Anitâje imbiâk mambiâk otningimap yawu ki nângânôm.

⁷ Yâhâ nângân nângân âlâ yuwu ki nângânôm. Nenje Anitâ orop biwinenaje hikuakmâ konohâk otmu den hikuwin. Den yamâ nombotje hârem pilânom. Yawu gârâmâ nenje otmain yawu Anitâje ki otmap. Yâhâ nenje den nombotje hârem pilânom yanâmâ Anitâje ki betnongowuap yakât nângâm lohimbiye mepaenomai. Anitâ mepaenomai yan topje girawuhât otmâ den sâm hâreningim matje ningiwuap? ⁸ Yâhâ lohimbiye witgum mepaerjetgât nenje ihilâk otneâk nângânôm yamâ dondâ bâlewuap. Yawu gârâmâ lohimi nombotjanje imbiâk nâhât ihilâk otmunje bâleâkgât nângâmap sâmai. Yawu sâm den haknan sâmai. Lohimbi nombotjanje yawu nângâmai yamâ hâmbâi sâp patoen Anitâje matje umatje yîngimu menomai.

Nen kerekje otmunje bâlemu tosa orop manmain.

⁹ Bukulipne, Anitâje Yura lohimi nengât nângâmu yahatmu pâku lohimi yengât nângâmu gemap me bia? Yamâ bia kârikne. Nen Yura lohimbiye pâku lohimi yengât amutyenjan katnenekmu mansain. Yawu ki tap. Nenje yen pâku lohimi orop orotmemenenje bâleje me manman kiŋgor otmâ gain. Yakât otmâ nen kerekje matje menongât pat mansain. ¹⁰ Den yan yuje emelâk poropete nombotjanje den kulemgui ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi kerekje koko salek me uwawapje bia ki mansain. ¹¹ Nengâlen gâtje âlâ me âlâje Anitâhât nângân nângânje girawu tap ya ki nângâm manmain. Me lok âlâ me âlâje Anitâ ki ewe katmâ mepaemain. ¹² Otmu Anitâje mâtâp yuwuâk watmâ manjet sâm katningiop yamâ lok kerekje tâpikgum mâtâp bâlejan manmâ gain. Yawu gârâmâ lok hârokne buku orangim uwawapje bia mannomgât dop âlâ ki tap. ¹³⁻¹⁴ Otmu lok munjetâ hanyongomunje tâtuk sâm hâkyerje korokne bâleje pilâmap yakât dopneâk lohimi nombotjanje den perâkne sâm bukulipyenje kâityongomai. Otmu hâmewuk me soroj hamberje yawuyanje ningimu mumain

yakât doprjeâk lohimbi yawuyaje bukulipyenje orop sâm bâleangimai. Me den bâleje hâiakmai. ¹⁵ Otmu lokje kapam kune sâm in yawu tepyeje kâlâp semu yahatmâ kapam kumai. ¹⁶ Otmu haojmâ ârândâj bukulipyenje yengât nângâm bâleyingim mem âlâlâ tuhuyekmâ manmanyenje hilipgumai. ¹⁷ Yawu otmâ bukulipyenje orop biwi nângân nângânyenje ki hikuakmâ konohâk otmap. ¹⁸ Lohimbi yawuyaje Anitâhât nângâm ki ewe katmai." Topnenjeâmâ yawu.

¹⁹⁻²⁰ Otmu Anitâhât den yakât topje yamâ yuwu. Yura lohimbi kerekje yakât den tem lâuwangim mannehât girem den âlâlâ Mose ekumu kulempuop. Yawu gârâmâ nenje yakât girem den ya watmâ tem lâuwangimain yamâ hâum pâpugumain. Yakât otmâ nenje pâku lohimbi orop yakât senjan kinmâ sârereakmunje nenekmu ârândâj otbuapgât dop âlâ ki tap. Yâhâ yakât girem den nângâmain yan biwinenjan hâumu tosa orop mansain sâm nangangim ajulakmain.

Kiristoje manman bâlejahât pangonjâmbâ holajnenehop.

²¹ Yawu gârâmâ Anitâje tosanenje pilâningim tihitnenje otmap yakât mâtâp ânje teteop. Yakât topje nângâmunje keterakningiâkgât emet inânjan Mose otmu poropete lok nombotraje den kulempuwi. Yawu gârâmâ mâtâp ânje yaje girem den hângje orop ki lâuaksawot. Mâtâp ânje yakât topjeâmâ yuwu. ²²⁻²⁴ Nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi dop konohâk mansain. Topnenje kâsiwahomunje ikjiâk ikjiâk otbuapgât dop ki tap. Nen kerekje otmunje bâlemu tosa orop manmain. Yawu manmunje Anitâje nenekmu ki ârândâj otmap yawu nângâmain. Yawu gârâmâ Anitâje ikjahâk wawaenekmâ Yesu Kiristo hângangumu ge sâreerenekmâ kawenenjan kinmâ howanân kujetâ muop. Yâkâlen biwinenjan kepeim manmunje Anitâje nenekmu ârândâj otmu Kiristoje manman bâlejahât pangonjâmbâ holajnenehop.

²⁵⁻²⁶ Otmu yakât torokatmâ sâmunne nângâjet. Emelâk embâjan tâmbâlipnenjan orotmeme bâleje otmâ manbi yakât matje Anitâje in yawu ki yingio. Yawu gârâmâ orotmeme bâleje otminiwi yakât nângâmu dondâ bâleop yakât topje tetekjan eknehât ikje nanje Yesu Kiristo hângangumu ge nengât tosehât otmâ muop. Yawu otmu biwinenje yâkâlen katmunje Anitâje nengât kaok nângâningim tosanenje pilâningio.

²⁷⁻²⁸ Den ekyongoan yukât topje yuwu sâmunne nângâjet. Nenjahâk otmâ Anitâhât girem den tâj tâjâk lâum manmâ gamunje nenekmu ârândâj otbuapgât dop tap me bia? Yawu bia. Yawu tap mâne nenje hâknenje mepaembâin. Yakât otmâ mâtâp konok tap yamâ yuwu. Yesu Kiristohâlenâk biwinenjan kepeim manmunje Anitâje nenekmu ârândâj otmap.

²⁹ Yakât otmâ yuwu sâmunne nângâjet. Anitâ Tihit tihit ambojanje engat yâhâp ki otmap. Yawu otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi mâtâp ikjiâk ikjiâk ki sâm ningio. Yâhâmâ tihitnenje otbe sâm menduhunenekmâ mâtâp konohâk sâm ningio tap. ³⁰ Yakât otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi orop Yesu Kiristohâlen biwinenjan kepeim manmain yanâmâ Anitâje nenekmu ârândâj otmap. ³¹ Yawu gârâmâ Moseje girem den âlâlâ kulempuop ya ki gulip olop. Yakât otmâ nenje biwinenje yâkâlen kepeim denje tem lâuwangim manmain yan girem den ya lâumunje nengâlen bulâje tetemap yawu oap.

4

Awarahamje Anitâhâlen biwijaje kepeim manop.

¹ Nengât tâmbânenje âlâ, kutje Awaraham sâm, yâkje manman girawu manmu Anitâje ekmu ârândâj olop ya ekma nângâne. ² Awarahamje ikjahâk otmâ manman âilongo manmu yakât Anitâje ekmu ârândâj olop mâne ikjahâlâk nângâmu yahatbâp. Yawu gârâmâ ikjahât ki nângâmu yahalop. ³ Yakât topje Moseje kulempuop ya yuwu tap.

"Anitâje Awarahamgât pat sâm kuwangio ya Awarahamje nângâm yâkâlen biwi nângân nângânjan kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manmu Anitâje biwi ekmu ârândâj olop."

⁴ Yakât yuwu sâmunne nângâñet. Nenñe âi tuhum manmain yakât hâmeñe sâm tewetsenñe ningimai. Yâhâ tewetsenñe ningimai yan “Âo, tewetsenñe yingïain yuâmâ tep âlep nângâm in kâsikum yingïain,” yawu ki sâmai. Âi tuhumain yakât hâmeñe sâm tewetsenñe ningimai. ⁵Yâhâ Anitâñe yeñe otmai yawu ki otmap. Lok âlâ me âlâñe nengât tosa pilâningiâk sâm Anitâhâlen biwiyenñe kepeim manmai ya yengât biwiyenjahât topñe nângâm tosayeñe pilâyingimap. Yâhâ lok nombotñe nennjahâk yu ya tuhunom yakât matñe tosanenñe pilâningiwuap yawu sâmai yamâ ki nângâyingimap. Topñe yawu tap.

⁶Otmu tâmbânenñe Dawitiñe yakât topñe nângâop yamâ yuwu. Anitâñe nengât orot-meme bâleñe me âlepñe ya ki ekmâ ketetmâ yakât dopñan matñe kâpekingimap. Yawu otmâ lok âlâ me âlâñe biwiyenñe yâkâlen katñetâ tatmap ya yengât nângâyingimu ârândâñ otmap. Lohimbi yawuñe heronñe kakñan manmâ otbi mewi yakât ki gorâyingiwuap. Dawitiñe yawu nângâm yan den kulemguop yamâ yuwu tap.

⁷“Lok âlâ me âlâñe orotmeme bâleñe otminiwi ya yengât tosa Anitâñe pilâyingim yakât ki nângâwuap. Lohimbi yawu yañeâmâ biwi heronñe nângâmai. ⁸Yawu manmunñe Anitâñe matñe umatñe ki ningiwuap nângâm heronñe kakñan mannomai.”

⁹Yâhâ heronñe kakñan manmâ yâhânomai yakât Dawitiñe kulemguop yamâ Yura lohimbi nen konok meneneksap me bia? Yamâ bia. Yen pâku lohimbi orop heronñe kakñan mannomgât kulemguop. Yakât otmâ Awarahamñe olop yakât den pat Moseñe kulemguop ya yâhâñe ekne. Yamâ yuwu tap.

“Anitâñe Awarahamgât pat kuwangiop ya nângâm biwi nângân nângânñe Anitâhâlen kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manmu Anitâñe ekmu ârândâñ olop.”

¹⁰Yâhâ Awarahamñe girawu olop yakât Anitâñe ekmu ârândâñ olop? Iknak hâkñe torehenñan undip tuhuahop yakât otmâ Anitâñe ki ekmu ârândâñ olop. ¹¹Angoân hâkñe torehenñan undip ki tuhuahop yan Anitâñe pat kuwangiop yakât nângâm biwi nângân nângânñe yâkâlen kepeim biwi yâhâp ki olop. Yawu otmu Anitâñe ekmu ârândâñ olop. Ekmu ârândâñ olop yakât kakñan yakât nelâmnohomap sâm hâkñe torehenñan undip tuhuahop. Yakât topñe yuwu sâmunne nângâñet. Awarahamñe hâkñe torehenñan undip ki tuhuahop yan Anitâñe biwiñe ekmu ârândâñ otmu pat kuwangiop. Yakât otmâ pâku lohimbi hâkyeñe torehenñan undip ki tuhuangim mansaiñe Anitâhâlen biwiyenñe kepeim manñetâ yekmu ârândâñ otmap. Yakât otmâ emelâk Awarahamgât pat kuwangiop ya yawuâk kuyingimu yâkât sen mansai. ¹²Otmu Yura lohimbi hâknenñe torehenñan undip tuhuangimain nengu Awarahamñe olop yawuâk otnom otmuâmâ Anitâñe nengât nângâm Awarahamgât sen bulâñe otbuap.

¹³Yâhâ Anitâñe girem den Mose ki ekumu kulemguop yan Awarahamñe biwiñe yâkâlen kepeim manop. Yawu manmu Anitâñe ekmu ârândâñ olop. Yakât otmâ hân himbim kândikyotgowân wahap topñe topñe katmu yapâ tetem sambe sambe oap ya galemgum yâhâmbisâi sâm Awaraham otmu yâkât sen orowâk kuningiop. ¹⁴Yakât topñe yuwu sâmunne nângâñet. Anitâñe Awarahamgât pat kuwangiop yakât bulâñe mene sâm nennjahâk yu ya otmâ menomgât dop talop mâne Anitâñe pat kuwangiop ya hârem pilâmbâp. Yakât otmâ Anitâhâlen biwi nângân nângânñenñe kepeim tem lâuwangim manbâingât mâtâp biatbâp.

¹⁵Yâhâ lohimbi kerekñe nennjahâk Anitâhât den lâum pâpgumain. Yawu torokatmâ mannom yakât matñe Anitâñe kuk otningim matñe ningimu menom. Yawu gârâmâ Anitâñe girem den ki sâm kalop mâne, ki tatbâpgât otmâ ki kumbâin. Yawu gârâmâ lohimbi kerekñe lâum pâpgum gamunñe bâleop.

¹⁶Awarahamñe Anitâhâlen biwiñe kepeim manmu ekmu ârândâñ otmu pat kuwangiop. Yawu gârâmâ nenñe yawuâk Anitâhâlen biwinenñe kepeim mannom yakât emet inânñan ikñe engatñeak otmâ nengât sâm pat ya torokatmâ kuningiop. Pat yakât bulâñe biatningimapgât nenñe biwinenñe Anitâhâlen kinmap me bia ya ikñak ekmâ nângâmap. Otmu girem den lâumain me ki lâumain yakât ki nângâmap. Topñe yuwuhât nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi orop biwinenñe yâkâlen kepeim Awarahamgât sen bulâñe

mansain. Yakât otmâ pat kuwangiop yakât bulâje hâmbâi menom. ¹⁷Yakât otmâ Anitâje Awarahamgât pat kuwangim yuwu sâm ekuop.

“Nâje lohimbî komotje komotje gâhât sen sâm katyekmune nângâhijetâ yahatbuap.” Den yawu tap.

Awarahamje biwiñe Anitâhâlen tiñâk kepeim manmu ekmu ârândâj olop yakât otmâ pat kuwangiop ya ki hârewangiwap. Pat ya tetewuap yakât emet inânjan nângâm kuwangiop. Yakât otmâ ikñak nângâop ya yawuâk tetem henjengguop. Otmu Awarahamgât pat kuwangiop ya nengât torokatmâ kuningiop ya menomgât lohimbî kerek mumunjabâ mem yahatnenekbua. ¹⁸Yakât Anitâje Awaraham ekuop ya yuwu tap.

“Gâhât biwihambâ kâu pato kândâkdâje hurundurj sânomai.”

Yawu sâm ekmu nângâmu bulâje otmu ya tetenihiâk sâm biwiñaje kepeim biwi yâhâp ki otmâ manminiop. Yawu manop yakât otmâ Yura lohimbî me pâku lohimbî nen kerekje yâkât sen bulâje mansain. ¹⁹Yâhâ Awarahamgât yambu 100 otbomâk otmu yan Anitâje pat kuwangim den hikuop. Yawu otmâ naom membâwâtgât dop yamâ emelâk wangimu kâsi manmâ gaowot. Yawu manoworâke yamâ Awarahamgât biwiñe ki giop. ²⁰⁻²¹Yawu manmâ Anitâhât den yakât nângâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ gaop. Anitâje pat kuwangiop yakât bulâje mem tetenihiwap sâm biwiñaje yâkâlen kepeim kârikje otmâ manminiop. ²²Yawu nângâm manminiop yakât Anitâje ekmu ârândâj olop. ²³Anitâje den Awaraham ekuop yamâ yâkât konok nângâm ki sâop. Nen Awarahamgât sen bulâje mansain nen kerek nengât sâop. ²⁴⁻²⁵Anitâje Kutdânenje Yesu âi sâm wajmâ hângângumu ge tosanenjahât otmâ sâreerenekmâ kawenenjan kinmu kasalipnenjaje kuñetâ muop. Yakât nângâm nenje Anitâhâlen biwinenjaje kepeim manmunje nenekmu ârândâj otbuap nângâm Kutdânenje Yesu mumunjabâ mem yahalop.

5

Anitâje kaok nângâningimapat yakât nângâm heroje otbisâin.

¹Kutdânenje Yesu Kiristoj tosanenjahât otmâ muop yâkâlen biwinenjaje kepeim manmunje Anitâje nenekmu ârândâj otmu kaok nângâningimapat yamâ topeje yuwu.

²Anitâje ikje engatjeâk otmâ tihitnenje otbe sâm Yesu Kiristo hângângumu ge muop. Mum yahatmâ nenje Anitâ orop mannomgât mâtâp ânje mem teteningim yâkâlen yâhâop. Yawu olop gârâmâ nenje biwinenjaje yâkâlen kepeimune Anitâje tihitnenje otmu manmain. Yâhâ yâk orop himbimân mannom yakât nângâm heroje otmâ biwinenjaje kepeim manmâ yâhânom. ³⁻⁴Yawu gârâmâ biwinenjaje Kiristohâlen kepeim manmunje lok nombotjaje nângâm bâleningim mem âlâlâ tuhunenekmai. Yawu tuhunenekmaiâke yamâ benje biwinenjaje ki orotok sâmap. Yakât otmâ Anitâje nenekmu ârândâj otmu orowâk himbimân mannomgât pat kuningiop yakât bulâje menom nângâm mannom. ⁵Yawu manmunje Anitâje wawaenenekmâ ikje Wâtgât mâmâñjahât Heak hângângumu ge biwinenje mem hewewerj tuhumu yâkât wâtjan manmâ yâhâm bulâje menom.

⁶Yâhâ nen lok bâleje nenjahâk tânahom pat yakât bulâje menomgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ bulâjahât pâpgumaingât Anitâje Kiristo kawenenjan kinmâ mumbuap sâm sâp kalop ya ekmu ârândâj otmu hângângumu ge nengât sâm muop. ⁷Yakât topeje nângâñetâ keterahâkgât nenjan hâum yuwu sâmune nângâñet. Bukunenje âlâje tân-nongom uwawapje bia manmap ya kasalipjaje taka kune sâm otnomai yanâmâ nenjan gâtje lok âlâje bukunenjahâlângen otmâ nângâmu heroje otmu sârerem kinmu kuñetâ mumbuap. Yâhâ bukunenje âlâje girem den ya tâñ tâñâk watmap yamâ kalemje orop ki manmap. Yâhâ kasalipjaje taka kune sâm otnomai yanâmâ nen kerekje yâkâlen otmâ ki sâreremom. “Otmâ amboje ikñahâk sâreerâhâk,” sânom. ⁸Yawu gârâmâ nenje bukulpnenje otyingimain yawu Anitâje ki otingimapat. Nenje otmunje bâlem gaop yan tosa orop manminiwin yan Anitâje wawaenenekmâ ikje nanje Kiristo hângângumu ge sâreerenehop. Sâreerenekmâ kinmu kuñetâ muop yan Anitâhât biwiñe ekmain.

⁹⁻¹⁰Yâhâ nenje embâñân manmâ gawin yan Anitâ betbangimunje nângâm bâleningimu

manbin. Yawu gârâmâ nanŋe hângângumu ge kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Kuŋetâ muop yâkâlen torokatmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândân otmu kaok nâŋgâningiop. Yawu otmâ buku otningim Kutdânenŋe mumuŋambâ mem yahalop. Yakât otmâ manman kârikŋan katnenekmu orowâk manmâ yâhâmbisâin. Yakât nâŋgâmunne uruk uruhâk otmâp. ¹¹ Otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeimunŋe Anitâŋe buku otningiop yawu nâŋgâm mepa sanŋan otbaŋgim heronŋe kakŋan mannôm.

Aramŋe Anitâhât den kuop yakât huŋopŋe mumu teteop.

¹² Yawu gârâmâ embânâmbâek orotmeme bâleŋe otminiwi yakât matŋe mum gaminiwi. Yakât topŋe yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Tâmbânenŋe Aramŋe Anitâhât den kum otmâ hilipguop yakât matŋe Anitâŋe mumuhât pat kuwaŋgiop. Yawu otmu yapâek orotmeme bâleŋe torokatmâ otmâ gaŋetâ gaŋetâ sâp yiwerenŋe yuâmâ nen kerekŋe yawuâk otmâ gain. Yakât otmâ mumuhât pat mansain. ¹³⁻¹⁴ Yâhâ embânân Aramŋe Anitâhât den ya longâem otmâ tâpikguop. Otmu yapâek Anitâhât nelâm yongomu eŋgatyenêak watmâ otŋetâ bâleminiop yakât huŋopŋe mum gara gara otbi. Yawu gârâmâ Anitâŋe girem den âlâlâ Mose ki ekumu kulemguop yan yawu otbi. Yawu otbi otmu Aramŋe kândikum Anitâhât den kum otmu bâleop ya orop ki lâuahowot, yawu nâŋgâmain.

Yâhâ den sâm aran yukât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât Aram yet Yesu Kiristo yetgât sâwe. ¹⁵ Yâk yetgât topyetŋe ikŋiâk ikŋiâk yakât otmâ manmangât mâtâp yâhâp tiripnongowot. Âlâ yuwu. Aramŋe otmâ tâpikguop yapâek lohimi kerekŋe orotmeme bâleŋe otmain. Yawu otmâ mumuhât pat manmâ gain. Otmu benŋe âlâmâ yuwu. Anitâŋe ikŋe eŋgatŋeak otmâ tihitnenŋe otmâ manman kârikŋahât pat kuningiop yakât topŋe ikŋiâk tap. Yakât bulâŋe meŋet sâm Yesu Kiristoŋe nâŋgâningim ge lohimi kerek nengât sâm muop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim manmunŋe menenekmu ikŋe orowâk manmâ yâhâmbisâin. Yakât nâŋgâmunne uruk uruhâk otmâp.

¹⁶⁻¹⁷ Otmu Aram yet Yesu Kiristo yetgât manman bulâŋe yamâ ikŋiâk ikŋiâk oap. Aramgât yan yâkâlâk sâwe. Aramŋe Anitâhât den longâem otmâ tâpikguop yanâk yakât matŋe “mumbuap” sâm hârewaŋgiop yapâek mumu yu teteop. Yâhâ Yesu Kiristoŋe âwâŋahât denŋe tem lâuwangim nengât tosanenŋahât otmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ mum yahalop. Yâkâlen biwinenŋaŋe kepeimunŋe Anitâ Awoŋnenŋaŋe nâŋgâningim lok kiŋgitiŋe orowâk tosanenŋe pilâningiop. Pilâningim ikŋahâk tihitnenŋe otmu orowâk manman kârikŋan mannôm.

Kiristoŋe manman kârikŋahât mâtâp meningiop.

¹⁸⁻¹⁹ Yakât otmâ yuwu nâŋgânom. Anŋoân Aramŋe Anitâhât den longâem otmâ tâpikguop yapâek lohimi kerekŋe orotmeme bâleŋe otmâ gawi. Yakât otmâ Anitâŋe Aramgât “mumbuap” sâm hârewaŋgiop. Yakât dopŋeak munomai sâm den sâm hâreyingiop. Topŋe yawuhât nen mumuhât pat manmâ gain. Yawu gârâmâ Yesu Kiristoŋe âwâŋahât denŋe tem lâuwangim kawenenŋan kinmu kuŋetâ mum yahalop. Yâkâlen biwinenŋaŋe kepeimunŋe manman bâleŋahât paŋgoŋâmbâ menenekmâ manman kârikŋahât pat kuningiop.

²⁰⁻²¹ Anitâŋe girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop yakât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Anŋoân Anitâŋe ikŋe nâŋgân nâŋgân lohimi biwiyerjan kalop ya ki watmai. Lohimbiŋe yeŋe eŋgatyenêak watmâ otŋetâ bâlem gaop. Yawu gârâmâ girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop ya otmâ hilipguminiwin yakât sâlikum nâŋgâmunŋe topnenŋe tetemu arulakbin. Arulakmâ yan mumuhât pat otbin yakât nâŋgâmunŋe biwinenŋe giop. Yakât otmâ biwinenŋe dondâ gemu bâlemain sâm Anitâŋe ikŋe eŋgatŋeak otmâ Yesu Kiristo hângângumu ge manman kârikŋahât mâtâp meningiop. Yakât otmâ nenŋe yâkâlen biwinenŋaŋe kepeimunŋe âwâŋaŋe nenekmu ârândânŋ otmap. Yawu otmâ manman kârikŋahât kapiân yâhâmunŋe orowâk manbisâin.

6

Manman bâleŋe bet pilâwin ya âlâkuâk ki miwirikum mannôm.

¹ Den ekyongoan yukât topŋe yuwu ki nângânôm. “Yesu Kiristoŋe sârerenenekmâ kawenennan kinmu kuŋetâ muop. Yakât otmâ Anitâŋe nenekmu ârândân otmu haonmâ ârândân tosanenŋe pilâningimap. Tosanenŋe yawu pilâningim yâhâwuap nângâm orotmeme bâleŋe ya witgum otmâ yâhânôm.” Yawu nângâmmain yamâ nângâm hilipgumain. ² Mâtâp yawuya âlâ ki tap. Emelâk Kiristohâlen biwinenŋe katmâ manman bâleŋe bet pilâwin ya girawuhât otmâ miwirikum witgum otmâ mannom. Ya ki orotŋe. ³ Yakât topŋe teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângâŋet. Kiristo kuŋetâ mumu hanguwi. Yâhâ yâkâlen biwinenŋe tiŋâk kepeiwin yan manmannenŋe hângiŋe ya biatningimu Kiristoŋe muop yakât dopŋeâk toen katnenekbi. ⁴ Anitâ Wâtgât Amboŋe ikŋe wâtŋambâ Kiristo mumuŋambâ mem yahalop yakât nângâmunŋe âlâ kândâkdâ otmap. Otmu yakât dopŋeâk mâmâŋe otningimu manman âiŋe mem denŋe tem lâuwangim mannehât nângâmap. Yakât otmâ Kiristohâlen torokatmâ manmannenŋe bâleŋe bet pilâwin ya girawuhât otmâ miwirikum witgum otmâ mannom. Ya ki orotŋe.

⁵ Nenŋe Kiristohâlen biwinenŋe hikuakmâ konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ Kiristoŋe manmanŋe ki alitmâ muop yakât dopŋeâk manmannenŋe hângiŋe ya pilâwin. Yawu gârâmâ Anitâŋe Kiristo mumuŋambâ mem yahalop yakât dopŋeâk sâp pato tetewuwân mumuŋambâ mem yahatnenekmu Kiristo orowâk biwinenŋe hikuakmâ konohâk otmu mannom. ⁶⁻⁷ Yawu gârâmâ nenŋe otmâ hilipgumunŋe Anitâŋe nângâm bâleningâkgât Bâleŋahât Amboŋe, Satanŋe mem lohotŋe tuhunenekmap. Yawu gârâmâ nen munom yan yâkŋe mem lohotŋe tuhunenekmu otmunŋe bâlewupgât mâtâp ki tetewuap. Yakât otmâ yuwu nângâmmain. Sâp yiwerenŋe yu Satanŋe mem lohotŋe tuhunenekmu hoŋ bawangim otmunŋe bâlemap yakât mâtâp ya biatningiâk sâm Kiristoŋe manmanŋe pilâm howanân kuŋetâ muop. Yakât dopŋeâk manmannenŋe hângiŋe pilâwin. ⁸ Yawu otbin yaŋak Kiristoŋe mumuŋambâ yahatmâ manman âiŋe mem tatmap yâkâlen biwinenŋe kepeim mansain. Yakât otmâ manman yawuya haŋgalakmâ orowâk manbisâin, yawu nângâmmain. ⁹⁻¹⁰ Yâhâ Yesu Kiristoŋe muowân lohimi kerek nengât orotmeme bâleŋe yakât matŋe mem tosanenŋe pilâningiop. Yawu otmâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop. Yahatmâ tap gârâmâ Mumuhât Amboŋe Satangât amutgen ki manmâ yâhâpŋe mumbuap. Ya bia kârikŋe. ¹¹ Otmu yakât dopŋeâk nenŋe Mumuhât Amboŋe Satan betbangim Anitâ konok mepaem denŋe tem lâuwangim mannehât Yesu Kiristoŋe âwâjahâlen yâhâmu orowâk tawot.

¹² Nenŋe Yesu Kiristohâlen biwinenŋe kepeim mansain. Yakât otmâ biwinenŋambâ nângân nângân bâleŋe âlâlâ tetewuap ya bet pilâm Manman Bâleŋahât Amboŋe ki hoŋ bawanginôm. ¹³ Yawu otmâ yan nângân nângân ya ki watmâ otmâ hilipgunom. Yawu gârâmâ emelâk hiliwahonongât pat otbin ya Anitâŋe hârem manman kârikŋahât pat kuningiop. Yakât otmâ yâkât wâtŋan kinmâ hoŋ bawangim tâŋ tâŋâk mannom. ¹⁴ Anitâŋe ikŋe engatŋeâk otmâ wawaenenekmâ girem den âlâlâ papatolipnenŋe yeŋe engatyeŋeâk watmâ kulemuŋetâ ya lâuminiwin yapâek holanŋenehop. Holanŋenekmâ mâmâŋe otningimu tem lâuwangim orotmeme bâleŋe ki miwirikum Bâleŋahât Amboŋe hoŋ bawanginôm.

Manman Âlepŋahât Amboŋe Anitâ hoŋ bawanginôm.

¹⁵ Girem den âlâlâ ya tâŋ tâŋâk watnomgât dop ki olop. Yakât otmâ Anitâŋe ikŋe engatŋeâk otmâ wawaenenekmâ yapâ holanŋenehop. Yawu otningiopgât otmâ nenŋe ihilâk mahilâk manmâ ki gorâningiwuap nângânôm me? Yamâ bia. ¹⁶ Nenŋe lok âlâ me âlâhât amutgen manmain yamâ hoŋ bayingimain. Yakât otmâ yeŋe orotmeme bâleŋe tâtâemâk otnomai yanâmâ Bâleŋahât Amboŋe hoŋ bawanginomai. Yakât matŋe Anitâŋe betyongomu ge hiliwahonomai. Yawu gârâmâ yeŋe Anitâhât den tem lâuwangim orotmeme âlepŋeâk otmâ mannomai yanâmâ yekmu ârândân otbuap. ¹⁷⁻¹⁸ Topŋe yuwuhât Anitâ mepaeman. Kândikum emelâk yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe otmâ manmâ Bâleŋahât Amboŋe hoŋ bawangiminiwi. Yawu gârâmâ Yesu Kiristohât den pat âlepŋe nângâŋetâ bulâŋe otmu tiŋâk kepeim tâŋ tâŋâk lâuwi. Yâhâ Bâleŋe Amboŋahât pangonjambâ Anitâŋe holanyekmu yapâek hoŋ bawangim gamai. Yakât nângâm Anitâ mepaeman. ¹⁹ Yâhâ den

umatŕe sâm aran yu topŕambâek ekyongoan mâne in yawu ki nângâm henĝenĝumbâi. Yakât otmâ topŕe tipŕe nângânetâ keterahâkgât lok nenĝe orotmemenenĝan hâum ekyongoan. Yakât ki nângânihinetâ bâlewuap. Kândikum emelâk orotmeme bâleŕe otne sâm kendaŝgim girem den hârohâk loŝgâeminiwi. Yawu gârâmâ sâp yiwereŕe yuâmâ orotmeme âleŕeak otmâ tânăhom mannomai.

²⁰ Kândikum emelâk Bâleŕjahât Amboŕe hoŝ bawangim orotmeme bâleŕe otminiwi yan orotmeme âleŕe yakât ki nângâminiwi. ²¹ Yâhâ sâp yiwereŕe yuâmâ otbi mewi yakât nângâm aŝulakmâ mansai. Emelâk otbi yamâ bulâŕe wuân menom nângâm ya otbi? Orotmeme bâleŕe ya witgum otmâ mansaiŕe hiliwahonomai. ²² Yawu gârâmâ Yesu Kiristoŕe bâleŕjahât paŝgoŝambâ holanyekmu Anitâhâlen biwiyeŕeŕe tiŝâk kepeim hoŝ bawangimai. Yakât bulâŕe yamâ Anitâŕe yekmu ârândâŝ otmap. Otmu hâmbâi manman kârikŝan mannomai. ²³ Yakât topŕe yuwu sâmune nângâŕet. Lohimbi âlâ me âlâŕe Bâleŕjahât Amboŕe hoŝ bawangim orotmeme bâleŕe otmai yakât matŕe ikŕe orowâk hiliwahonomai. Yawu gârâmâ Anitâŕe ikŕe enĝatŕeak wawaenenekmâ Kutdânenĝe Yesu Kiristo hângâŝumu ge mum yahalop. Yawu olop gârâmâ lohimbi âlâ me âlâŕe yâkâlen biwiyeŕeŕe kepeim mannomai yamâ meyekmu orowâk manmâ yâhâmbisâi.

7

Lohimbiŕe miakmai yan hâum sâop.

¹ Bukulipne, yuwu sâmu nângâŕet. Papatolipnenĝeŕe yeŕe enĝatyereak watmâ girem den topŕe topŕe ekyongominiwi ya lâum manmunĝe nenekŕetâ ârândâŝ otmap. Yawu gârâmâ munomân mâtâp yaŕe biatbuap. Yakât topŕe yeŕe emelâk nângâm henĝenĝuwi. ^{2,3} Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nângâŕet. Lohimbi miakmai yan papatolipnenĝeŕe girem den âlâ yuwu ekyongomai. Imbi yaŕe ikŕe enĝatŕeak otmâ lokŕe pilâm ari lok ondop ki membuap. Yawu gârâmâ imbi yaŕe lokŕe tatbuap ya pilâm lok ondop orop ari manbuap yanâmâ lokŕe betŕehen kioŝmâ girem den ya loŝgâeap sânomai. Yâhâ lokŕeŕe bâlemu manmâ imbi kambut yaŕe lok âlâ ari membuap yanâmâ girem den ya ki loŝgâewuap. ⁴ Den hâum yan yukât topŕe yuwu tap. Yesu Kiristoŕe nengât sâm muop yan papatolipnenĝeŕe yeŕe enĝatyereak watmâ girem den ekyongoŕetâ kulemguiwi ya pesuk sâop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenĝeŕe kepeiwin yanâmâ girem den âlâlâ yaŕe yawuâk pesuk sâningiop. Yakât otmâ Kiristoŕe mumuŝambâ yahalop yâk orop biwinenĝeŕe hikuakmâ konohâk otmu yâkât wâtŝan kinmâ Anitâ hoŝ bawangim manmain. ⁵⁻⁶ Otmu torokatmâ sâmune nângâŕet. Anĝoân papatolipnenĝeŕe yeŕe enĝatyereak watmâ girem den topŕe topŕe ya tâŝ tâŝâk lâunomai sâm ningiwi. Yamâ benĕe girem den lâum pâpĝuminiwin. Lâum pâpĝuminiwin yan biwinenĝambâ nângân nângân bâleŕe âlâlâ teteminiop. Yakât otmâ girem den ya nângâmunĝe biwinenĝan hâunenekminiop. Biwinenĝan hâunenekmu tepnenĝe yahatmu otneak nângâm Mumuhât Amboŕe hoŝ bawangiminiwin. Yâhâ Kiristoŕe yapâ holanĝenekmu Anitâhât Wâtĝât mâmâŝahât Heakŕe mem hewewerĝ tuhunenekmu Anitâ hoŝ bawangimain.

Girem den nângâmunĝe biwinenĝan hâumap.

⁷ Papatolipnenĝeŕe yeŕe enĝatyereak watmâ girem den âlâlâ ekyongominiwi yapâ Kiristoŕe holanĝenehop yan biwinenĝe hewewerĝak otmu Anitâ hoŝ bawangimain. Yakât otmâ Anitâŕe girem den Mose ekumu kulemguop yakât bâleŕe sânom me? Yawu ki sânom. Mosehât girem dengât topŕe nângâmain yan orotmemenenĝe bâleŕe yakât topŕe keterakningimap. Yâhâ "Lok âlâ me âlâŕe bukulipyeŕe yengât imbilipyeŕe ki yekŝâlem ihilâk otnomai," girem den ya ki nângâwan mâne otmâ hilipĝumbâm yakât biwinan ki hâunekmu keteraknihimbâp. ⁸ Yawu gârâmâ girem den ya nângâmunĝe biwinan hâuop yan yu ya topŕe topŕe ihilâk otmune bâleminiop. Yâhâ girem den ya ki nângâwan mâne orotmemene bâleŕjahât topŕe ki tetem henĝenĝumu ekbâm. ⁹ Anĝoân girem den ki kâsikum nihiwi yan biwine sânduk sâmu lohotŝan manban. Yawu gârâmâ bukulipyeŕe yengât imbilipyeŕe me iri sikumyeŕe ki ekŝâlem ihilâk otŕet sâm eknohowi. Girem den yawu tap yakât nângâwan yan biwinambâ nângân nângân bâleŕe topŕe topŕe tetemu

tepne yahatmu otbeak nãngãminiwan. ¹⁰ Yakât otmuâmâ nenñe orotmemenenñe bâleñe bet pilãnehât Anitãñe girem den kalop yañe biwinañ hãunekmu ihilãk otbehât nãngãm yan hiliwahowomgãt pat otban. ¹¹ Girem den ya nãngãmune biwinañ hãunehop yan Kãitgu kãitgu Amboñe, Satanñe orotmemene bâleñe otminiwan yañe mem mete tuhuniñimu biwine dondã giop. ¹² Yawu gãrãmã Anitãñe ikñe biwi nãngãñ nãngãññambã girem den ãlãlã Mose ekumu kulemguop yañe ki bãleop. Otmu yakât torehenñe ãlã ki tãpihahop. Anitãñe ya kerek ekmu ãrãndãñ olop. Yawu nañgan.

¹³ Yakât topñe nãngãñetã keterahãkgãt ninan hãum sãmune nãngãñet. Yuwu mon sãmune yan ki ãrãndãñ otbuap. “Girem den yamã ãlepñe. Yawu gãrãmã ya nãngãmune biwinañ hãunekmu biwine dondã giop.” Yawu ki nãngãwom. Wuãññe mem bãlenekmu biwine giop yakât yãhãññe sãmune nãngãñet. Girem den ya nãngãmune biwinañ hãunehop yan orotmeme bãleñe otminiwan yakât nãngãmune harj sãniñimu biwine giãkgãt Kãitgu kãitgu Amboñe Satanñe ya mem mete tuhuniñiminiop. Yawu otmã girem den yañe orotmemenenñahãt topñe mem tetekñan tuhumu ekmain.

¹⁴ Girem den yamã Anitãñe ikñe biwi nãngãñ nãngãññambã Mose ekumu kulemguop ya nãngãmmain. Yawu gãrãmã lok topnenñeãmã yawu bia. Nenãmã biwi nãngãñ nãngãññambã manman bãleñe topñe topñe tetemu otmã Bãleñahãt Amboñe Satan hoñ bawãñgimain. ¹⁵ Yãhã nãñe otman meman yakât nãngãmune ki dopñan otmap. Orotmeme bãleñe ki otbom yawu sãman yamã benñe ihilãk ihilãk witgumãk otman. Yãhã orotmeme ãlepñe otbeak nãngãmã yamã otbe sãm pãpguman. ¹⁶ Yawu gãrãmã orotmeme bãleñe bet pilãwan ya ãlãkuãk ki otbom yawu sãman yamã benñe otman. Yawu otman yanãmã girem den yañe biwinañ hãunekmap. Yakât otmã girem den yakât nãngãmune ãlepñe otmap. ¹⁷ Yãhã otmune bãlemap yan nine engatneãk ki otman. Nãngãñ nãngãñ bãleñe biwinañ tatmã tetemap ya watmã otman. ¹⁸ Yakât otmã wuãñ ãlepñe biwinañ tatmap? Yawuya ãlã ki tap. Yakât otmã nãñe ãlepñe otbeak nãngãmã yamã hãum pãpguman. ¹⁹ Hãum pãpgum yan ki otbom sãman ya otmune bãlemap. ²⁰ Yãhã ki otbom sãman ya otmune bãlemap yanãmã biwinambã nãngãñ nãngãñ bãleñe tetemap ya otman. Yamã nine engatneãk ki otmã tãpikguman. ²¹ Yakât otmã yuwu nãngãmã. Lok topnenñeãmã bãleñe dondã. Yawu tap yakât otmã orotmeme ãlepñe otbe sãm otman yanãk biwinambã nãngãñ nãngãñ bãleñe tetemu otmune bãlemap. ²² Yãhã Anitãhãt den biwinañe kepeim lãuwe sãm otmã manman. ²³ Yawu gãrãmã lok biwinaññambã nãngãñ nãngãñ bãleñe ãlãlã tetemap yakât otmã Anitãhãt den lãuwe sãm otmune hãi hãiñe otmu otmã tãpikguman. ²⁴ Yakât nãngãmune biwine dondã gemap. Yawu gãrãmã lok nenñe biwi nãngãñ nãngãñnenñe ya watmã hiliwahomãingãt ãlãñe yapã menenekbuap? ²⁵ Yamã Yesu Kiristo. Yãkñe hiliwahombãingãt mâtãwãmbã menenehop. Yakât otmã Anitã mepaembisãin.

Yãhã den sãm aran yukãt topñe yuwu nãngãñom. Lok topnenñe yamã bãleñe. Yakât otmã biwinaññambã nãngãñ nãngãñ bãleñe topñe topñe tatmã tetemu yan Bãleñahãt Amboñe otñet sãm biwinaññan kioñmap. Biwinaññan kioñmap yanãmã nenñe wãt-nenñanãk kinmã Anitãhãt den lãum hoñ bawãñgim hãum pãpgumain. Yawu gãrãmã Kiristohãt wãtñan konok kinmã hoñ bawãñginomgãt dop tap.

8

Wãtgãt mãmãñahãt Heakñe mãmãñe otningimu manmain.

¹⁻² Yakât otmã yuwu sãmune nãngãñet. Nenñe Yesu Kiristohãlen biwinaññe kepeimain yanãmã Anitãhãt Wãtgãt mãmãñahãt Heakñe mãmãñe otningimu yañak Bãleñe Amboñahãt amutgen ki manmain. Yawu manmã ari hiliwahonomgãt mâtãp ya pilãm manman kãrikñahãt mâtãp ya watmain. Yawu otmã Kiristo orop biwinaññe hikuakmã konohãk otmu manmain nenãmã Anitãñe den ãian ki katnenekmã sãm hãreningiwuap. ³⁻⁴ Yakât yuwu sãmune nãngãñet. Lok biwinaññeãmã bãleñe. Yakât otmã biwinaññambã nãngãñ nãngãñ bãleñe topñe topñe tetemu yan girem den ya lãuwe sãm hãum pãpgum tosa orowãk manminiwin.

Yawu otminiwin yakât Anitâŋe ikrje nanŋe hâŋgâŋgumu ge girem den yakât bulâŋe nengâlen teteâk sâm lok otmâ sâreerenekmâ nengât kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop yan tosanenŋahât matŋe miop. ⁵⁻⁸ Yamâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâ orop biwinenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu manman kârikŋahât pat kuningiop. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋan kioŋmâ mâmâŋe otningimu yapâ biwi sânduhân manmâ hoŋ bawangimain. Yâhâ lok nombotŋaŋe biwiyeŋambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe tetemap ya otne sâm biwiyeŋe kilik kilik sâmumansai. Lok yawuyaye Anitâhât hâkâŋ otmâ betbangim biwiyeŋe kârikŋe otmâ manmai. Yawu otmâ mannomai yamâ Anitâŋe yekmu ki ârandâŋ otmu hiliwahonomai.

⁹⁻¹⁰ Lok yawuya Kiristohât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiyeŋan ki kioŋmâ mâmâŋe otyingimu yaŋak Kiristohât pat ki mansai. Yawu gârâmâ yenâmâ yawu bia. Yâhâ biwiyeŋambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe âlâlâ tetemap ya nâŋgâm bet pilâmai. Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiyeŋan kioŋmâ mâmâŋe otyingimu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim manŋetâ Anitâŋe yekmu ârandâŋ otmap. Yâhâ hâmbâi munomai yanâmâ tosayeŋahât matŋe umut biwiyeŋe ki hiliwahowuap. ¹¹ Yawu otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyingimu manmâ yâhânomai yan Anitâŋe yekmâ Kiristo mumuŋambâ mem yahalop yakât dopŋeâk yen gurâ mumuŋambâ mem yahatyekbuap.

¹² Bukulipne, Anitâŋe yuwu otmâ mannom sâm ningiop. Wâtgât mâmâŋahât Heak yakât wâtŋan kinmâ Anitâhât tem lâuwanginom. ¹³ Yawu manmunŋe biwinenŋambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe âlâlâ tetemap ya bet pilâm tem lâuwangim mannom yanâmâ manman kârikŋan katnenekbuap. Yawu gârâmâ biwinenŋambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe âlâlâ tetemap yakâlâk nâŋgâm otmâ hilipgum yâhânom yakât huhopŋe yamâ hiliwahonomgât pat mannom.

¹⁴ Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nenŋe Anitâhât denŋe tem lâuwangim yâkât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe mem pâroŋ pilâningiâk nâŋgâmain yamâ Anitâŋe nenekmu ârandâŋ otmu nanne baratne bulâŋe sâm menenekbuap.

¹⁵⁻¹⁶ Otmu nenŋe Kiristohâlen biwinenŋe katbin yan Anitâŋe ikrje Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋgumu ge biwinenŋan kioŋmu ki kiŋgitnenŋahât otmâ manmain. Yâhâmâ mâmâŋe otningimu Anitâhâlen torokatmunŋe nanne baratne sâm menenehop. Yakât nâŋgâm “Awoŋnenŋe, sâm nâŋgawangimain. ¹⁷ Anitâŋe ikrje nanŋe Kiristo hâŋgâŋgumu gemu lohimbî belâŋen manbiŋe mem âlâlâ tuhuŋetâ sâtŋum muop. Yâhâ nenŋe yâkât tem lâuwangim manmunŋe yâk otbangiwi yakât dopŋeâk mem âlâlâ tuhunenekŋetâ mannom. Yawu mannom yanâmâ Anitâŋe himbimân nanŋe orowâk tatdomawotgât pat kuwangiop yakât bulâŋe nen gurâ menom. ¹⁸ Hâmbâi sâp patoen bulâŋe menom yanâmâ hânân yuân umatŋe topŋe topŋe teteningimu manmain ya biatmu yakât nelâm nongowuap.

Sâp patoen Anitâŋe manman âilongôân katnenekbuap.

¹⁹⁻²¹ Embâŋân Aram yet Ewaje otmutâ bâleop yakât matŋe Anitâŋe hâhiwin kakŋan mandomawot sâm yitgiop. Otmu hânân âli wahap topŋe topŋe tap ya hârohâk sait kakyenŋan pilâop. Yawu gârâmâ hâmbâi sâp patoen Kiristoŋe âwurem gewuwân Anitâŋe nanne baratne sâm menenekmâ manman âilongôân katnenekbuap. Yanâmâ emelâk sait kakyenŋan pilâop ya biatmu âli wahap topŋe topŋe tap yuŋe âilongôak tatmâ yâhâwuap ya emelâk sâm kalop. ²²⁻²³ Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlaen hâum sâwe. Imbilipnenŋaŋe naom mene sâm naomŋe hâliiakmu hâhiwin nâŋgâm tatmâ belâŋen memai. Yakât dopŋeâk hânân âli wahap topŋe topŋe tatmâ arap otmu nen orowâk hâhiwin kakŋan mansain. Yakât otmâ sâp patoen Anitâŋe nanne baratne sâm menenekmâ hâknenŋe âiŋe ningimu manman kârikŋahât pat yakât bulâŋe menehât nâŋgâm mansain. Yâhâ manman kârikŋahât pat yakât bulâŋe ya ki menom sâm biwi yâhâp otmaingât Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋgumu ge mâmâŋe otningimap yakât bulâŋe nombotŋe nengâlen teteap yamâ yuwu. Buku orangim biwi sânduhân manmain, me Anitâhât denŋe tem lâuwangimain, bulâŋe yawuya.

²⁴ Yâhâ emelâk biwinenŋe Kiristohâlen katbin yan manman kârikŋahât pat yakât bulâŋe hâmbâi menom yakât biwinenŋaŋe mem manmain. Yawu gârâmâ bulâŋe ya kerehâk

teteop mâne ya mene sâmbiwinenŋaje ki mem manbâin. ²⁵Yawu gârâmâ bulâŋe hâmbâi menomai sâmbeknongowi ya mene sâmbiwinenŋaje tiŋâk mem manmâ yâhânom.

²⁶⁻²⁷Yâhâ lohotŋe otmunŋe biwinenŋe gemapgât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu biwinenŋe ârândâŋ otmap. Yakât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Nenŋe Anitâ ulitgunom sâmbikalop. Yawu gârâmâ wuân me wuân teteningiwuap yan ulitgumunŋe nâŋgâmu ârândâŋ otbuap yakât topŋe ki nâŋgâm henŋenŋumain. Yawu gârâmâ Anitâŋe biwinenŋahât topŋe nâŋgâmap. Yawu gârâmâ yakât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tatmap ya ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe nâŋgâm biwinenŋan mem katmu ya sâmbitetem Anitâ ulitgumain.

Anitâŋe tihitnenŋe otmâ yâhâwuap yakât ki gorâningiwuap.

²⁸⁻³⁰Lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâhâlen biwiŋenŋaje kepeim tem lâuwangimai yâhâmâ hân himbim ki kândikyotgop yapâek manmanyenŋahât topŋe nâŋgâop. Manmanyenŋahât topŋe nâŋgâm ikŋe nanŋahât dop otŋet sâmbikŋan torokatyekmâ nanŋaje ya yengât kunyene tatbuapgât sâmbikalop. Ya yengât nâŋgâm sâmbikalop yamâ meyekmap. Meyekmâ yan nâŋgâyŋgimu ârândâŋ otmu himbimŋat pat kuyiŋgimap ya kârikŋe tatmâ yâhâwuap. Ya ki biatbuap. Yakât otmâ Anitâhâlen biwinenŋaje kepeimain nengât tihitnenŋe otmâ mâmâŋe otningimap. Yakât otmâ umatŋe topŋe topŋe teteningimawâke yamâ biwi sânduhân manmain.

³¹Den sâmbi aran yukât topŋe yuwu nâŋgânom. Anitâŋe mâmâŋe otningimu manman âlepŋan manmain. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe mem ge katneneknomaihât dop âlâ ki tap. ³²Anitâŋe wawaenenekmâ ikŋe nanŋe hâŋgângumu ge kawenenŋan kinmâ mumbuap yakât nâŋgâm ki alilop. Yawu otmâ wawaenenehop yakât nâŋgâm tihitnenŋe otmâ yâhâwuap yakât ki gorâningiwuap. ³³Nenŋe yâkâlen biwinenŋe katmunŋe nenekmu ârândâŋ otmu nanne baratne sâmbimenenekmu manmain. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe den âiân katneneknomaihât dop âlâ ki otbuap. ³⁴Yâhâ Yesu Kiristoŋe nengât kawenenŋan kinmâ muop. Mumu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu himbimâ yâhâmu âwâŋe orop tatmâ nengât sâmbi ulitgumap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe ki mem ge katneneknomai.

³⁵Yesu Kiristoŋe wawaenenekmâ tihitnenŋe otmap. Yakât otmâ umatŋe topŋe topŋe teteningimu hâmbiŋ gumbiŋ manmain sâp yan biwi sânduhân katnenekmâ ki pâpŋumap. Me po teteningimap yan gurâ tihitnenŋe otmâ ki pâpŋumap. Me Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ gemu bet pilâmaiŋe mem âlâlâ tuhunenekmai yan gurâ sârerenenekmâ ki pâpŋumap. Me kapam tetemu nongone sâmbi otmai yan biwinenŋe gemap sâmbi mâmâŋe otningim ki pâpŋumap. ³⁶Yâhâ umatŋe topŋe topŋe teteningimap yuwuyane emelâk Anitâhât lohimbi ya yengâlen teteop yakât lok âlâŋe den kulemgup ya yuwu tap.

“Kutdâ, gâhât tem lâuhihim manmunŋe kasalipnenŋaje hilipnongone sâmbi watnenekmâ mem âlâlâ tuhunenekŋetâ sâtŋum mansain.” ³⁷Den yawu tap yakât yuwu nâŋgânom. Umatŋe topŋe topŋe teteningiwuap yan Kiristohât wâtŋan kinmâ kârikŋeâk manmâ yâhânom. ³⁸⁻³⁹Anitâŋe wawaenenekmap. Yakât otmâ Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkâlen biwinenŋaje tiŋâk kepeim mannom yanâmâ umatŋe topŋe topŋe teteningiwuap ya yawuâk wawaenekbisâp. Yakât yuwu sâwe. Umatŋe kakŋan manmâ yâhâm munom yan menenekbuap. Me weke bâleŋaje mâŋgâenenekne sâmbi otnomai yan watyekbuap. Me aŋelo âlâ me âlâŋe mem ge katnenekne sâmbi otnomai yan nenekmâ tihitnenŋe otbuap. Me lok kutdâlipnenŋaje mem bâlenenekne sâmbi otnomai yan sârerenenekbuap. Me umatŋe âlâlâ yiwerenŋe teteningiwomap me gâmalâk teteningiwuap yan gurâ mem âlepŋan katnenekbuap. Me hân kâlehen tai me ewan himbimân tai me wosapâ wosapâ taiŋe mem ge katnenekne sâmbi otnomai yan gurâ Anitâŋe yawuâk tihitnenŋe otmâ yâhâwuap. Yawu nâŋgâm biwi yâhâp ki otman.

¹Bukulipne, nâmâ Kiristo orop biwinetje hikuakmâ konohâk oap. Wâtgât mâmânjahât Heakje biwine ekmu ârândân oap yawu biwinaje nanjan. Yakât otmâ den sâman yuâmâ bulâjanâk ekyongoman. ²⁻⁵Yakât otmâ nen Yura lohimbî topnenje sâm tetem ekyongomune nângânet. Kândikum emelâk Anitâje lok komotje komotje ya yengât biwiyenje ekma mem sâlipyongop. Mem sâlipyongop yamâ Awaraham, nanje Isaka, seseje Yakop, hâkuje Yura, yu yengât senâmbâ tetem sambe sambe otjetâ ikje lohimbî bulâje sâm tihityenje otminiop. Yawu otmâ hoj bawaje hângângumu ge manman âlepjan katyekbuap yakât pat kuyingjop. Pat kuyingim yâk orop den hikum girem den âlâlâ ekyongop. Yawu otmâ ikjahâk hohetyenjan ge manbuap yakât selep tuhuwangim mepaenjetâ nângâmu ârândân olâkgât orotmeme topje topje sâm yingjop. Yawu manmâ ganjetâ ganjetâ yâk yengât senâmbâ gâtje, imbi âlâ, kutje Maria, yâkâlen Anitâje Yesu Kiristo hângângumu gemu miop. Yakât otmâ Anitâ Hân Himbim Amboje mepaem yâhâmbisâin yamâ bulâjanâk. Yawu gârâmâ kapilipne kingitje orowâkje Kiristohât hâkân otmâ mansai. Yakât otmâ kâlâpgât pat mansai. Yawu otmâ manjetâ nâje biwinaje ki orotje nângâyingiman. Anitâje betnohomu hiliwahomune yâk meyekmâ nâhât welâmnan mem katyekbuapgât mâtâp tap mâne âlepje sâmbâm. Den ekyongoan yuâmâ bulâjanâk. Nâje tosayenahât otmâ kaweyenjan kinmâ mumbomgât mâtâp tap mâne yawu otbâm.

⁶Yawu gârâmâ embânân Anitâje Awarahamgât pat kuwangjop ya ki biatbuap. Yawu gârâmâ Isirae lohimbî nombotjanak Anitâhât lohimbilipje bulâje manmâ gai. Yakât topje yuwu sâmune nângânet. ⁷Anitâje yuwu sâm Awaraham ekuop.

“Gâhât sen yamâ nange Isaka yâkâlambâ tetem sambe sambe otmâ pat kuhihwan yakât bulâje menomai.” Yawu sâm ekuop.

⁸⁻⁹Yâhâ kândikum den ya ki ekuop yan Awaraham yet Sara yuwu sâm teteyitgiop.

“Homban kakjan âwurem takawom yan imbihe Saraje naom membuap.”

Yawu sâm pat kuyitgiop yakât bonje yuwu. Sara ikjak naom miop yâkât sen yamâ Anitâhât lohimbî bulâje otmâ pat kuwangjop yakât bulâje menomai. Yâhâ Sara potje Hahaje naom miop yâkât sen yajeâmâ pat yakât bulâje ya ki menomai.

¹⁰Otmu torokatmâ sâwe. Isakaje imbi miop yamâ kutje Leweka. Yâhâ Lewekaje naom boho yâhâp meyelehop, kutyetje Esau yet Yakop. ¹¹⁻¹²Yâhâ Anitâje ikje engatjeâk watmâ otmap yakât topje teteâkgât yuwu sâmune nângânet. Lewekaje irak meyeleke sâm otmu Anitâje yuwu sâm ekuop.

“Atanajeâmâ imiñe hoj bawanjiwuap.” Yawu sâop.

Yakât otmâ yuwu nângânom. Olowot miowot ya Anitâje ki nângâm ikje engatjeâk otmâ imiñe, kutje Yakop, yâkât senâmbâ gâtjanje ikje lohimbî bulâje otmâ Awarahamgât pat kuwangjop yakât bulâje menomai sâm kalop. ¹³Sâop yawuâk teteyingjopgât Anitâje propete âlâ den ekumu kulemgup ya yuwu tap.

“Yakop sen ya yengât nângâmune yahatsap. Gârâmâ Esau sen yamâ hâkân otmâ betyongowan.” Yawu ekuop.

¹⁴Anitâje yawu otyingjop yakât yâkje otmâ hilipguop yawu ki nângânom. ¹⁵Yakât yuwu sâmune nângânet. Emelâk Isirae lohimbîje otjetâ dondâ bâleop yakât Anitâje nângâm bâleyingim yuwu sâm Mose ekumu kulemgup.

“Lohimbî otjetâ dondâ bâleap. Yakât otmâ nine engatneâk otmâ kâsipyongom nombotje hilipyongowom. Yâhâ nombotje âlâmâ yekmâ tepne nângâyingim umam sâyingiwom. Yamâ nâhât wahap.” Yawu sâm ekumu kulemgup.

¹⁶Yakât topje yuwu sâmune nângânet. Lohimbî âlâ me âlâje otjetâ bâlemap yan Anitâje matje yingwe sâm otmap yan lohimbî ya yengât biwiyenje ki watmâ otyingimâp. Me wuân me wuân otingi sâm ulitgumai ya yengât lau ki watmâ otyingimâp. Yâku ikje nângân nângân ya konok watmu ârândân otmap. ¹⁷Yakât topje yuwu tap. Embânân Anitâje Aihita lohimbî yengât kunyenje pato, kutje Parao sâm, den ekumu Moseje kulemgup ya yuwu tap.

“Gâne kunge kârikje otmâ betnohowuat. Yawu otnihirâ sâmunne umatje topje topje lohimbilipge yengâlen teteyingimu hâhiwin nângânomai. Yanâmâ nâhât wâtnne ekjetâ âlâ kândâkdâ otbuap. Ekjetâ yawu otbuap yakât den pat sâm harj tuhujetâ hânjan kulemjan arimu nângâm mepaeneknomai. Yakât otmâ yâk yengât kunyerje sâm katgeksan.” Moseje den yawu kulemguop tap.

¹⁸ Yakât topjeâmâ yuwu. Lok âlâ me âlâne otjetâ bâlemap yan Anitâne kâsipyongom ikje engatjeâk otmâ nombotje yekmâ mem lohotje tuhuyekmap. Yâhâ nombotje âlâmâ betyongomu yejahâk hiliwahonomai.

Anitâne den eknongop ya ki kakjan sânom.

¹⁹ Den yawu tap yakât otmâ yuwu mon sâm âinohonomai. “Anitâne ikje engatjeâk otmâ lohimbî nombotje betyongomap. Betyongomu yanâmâ otmâ tâpikgum hiliwahonomaihât pat manmai. Yâhâ hiliwahonomai yan Anitâne otmai ambolipje sâm yâk yengâlen gâitbuap yamâ bâlewuap. Yamâ wongât? Ikjak betyongomu hiliwahonomai yakâ.” ²⁰⁻²¹ Yawu mon sâm âinohonomai yakât yuwu sâmunne nângâjet. Nen kerekje otmunje bâlemu tosa kakjan manmain. Yakât otmâ Anitâne den eknongop ya ki kakjan sânom. Yakât topje nângâjetâ keterahâkgât amarj tuhumi yan hâum sâmunne nângâjet. Imbi âlâne ikje engatjeâk denjop kutakum amarj yâhâp tuhuwuap. Tuhum pesuk pilâm âlâ mem bukuje warjbuap. Warjmu yâkje mem ari bukulipje orop yan sot um nem heroje otnomai. Yawu otmâ amarj âlâmâ bau me pâi sot um yingiwom sâm mem kalop. Mem katmu amarj yarje amboje yuwu sâm ekuwuap. “Mej, gâne nâ tuhunekmâ bau me pâi yengât sot umbom sâm mem ketetmâ katneksat yakât nângâmunne bâleap.” Yawu sâm amboje ekuwuap. Yakât otmâ ambojanje tuhuwe sâm nângâwuap dopjan tuhuwuap gârâmâ wuân me wuân otbuap yamâ nângâwuap dopjan otbuap. Yawu.

²² Yakât topjeâmâ yuwu. Nen lohimbî kerek nenjahâk otmunje bâlemu hiliwahonomgât pat manmâ gain. Otmu Anitâhât wâtje pato tetemu ekmâ sâm alahunehât kuk in yawu ki otmâ hilipnongop. Yawu otmâ orotmemenenje bâleje pilâm ikjan biwinenje katnehât lohotjan tuhunenehop. ²³⁻²⁴ Lohotjan tuhunenehop yakât otmâ nen Yura lohimbî nombotje otmu pâku lohimbî nombotje mem menduhunenekmu yâkâlen biwinenjanje kepeim mansain. Yâhâ ikje biwijahât topje tetemu ekmâ mepaenehât ikjahâk wawaenenekmâ umam sâningim nenekmu ârândâj olop. Yawu gârâmâ hâmbâi sâp patoen yâk orop himbimân tatmâ heroje kakjan manmâ yâhânomgât emelâk sâm kalop. ²⁵ Yakât otmâ nen Yura lohimbî otmu pâku lohimbî Anitâne menenekmu biwi konohâk otmâ mansain. Den yan yuje emet inânjan poropete âlâ, kutje Hosea sâm, yâk ekumu kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbî hâkâj otmâ betyongomune nâhât pat ki mansai yamâ wawaeyekmâ nine nanne baratne sâm meykbom. ²⁶ Otmu emelâk hân tâmbâen manbi yan yekmâ yeje nine pat ki mannomai sâm betyongowan. Yamâ hâmbâi meykbom yan “Anitâ Manman Ambojahât nanje baratje bulâne,” sânomai.” Den yawu tap.

²⁷⁻²⁸ Otmu poropete âlâ, kutje Yesaia, yâkje emet inânjan Isirae lohimbî yengât yuwu kulemguop.

“Isirae lohimbî dopnenjeâmâ saru sâtjan sak ekmain dop yawu mansain. Yawu gârâmâ nengâlembâ lohimbî kingitje orowâkje Anitâ kutdânenjahât hâkâj otmâ denje ki tem lâuwangimai. Yakât otmâ sâp kâlep ki otmuâk yâk yengât sâm hâreyingim hilipyongowuap. Hilipyongowuawân lohimbî getek âlâneâmâ hâmenenje kinbuap.”

²⁹ Otmu yakât den nombotje âlâ yuwu kulemguop.

“Nengât sen âlâkuâk tetem sambe sambe otnomaihât Anitâ Hân Himbim Ambojanje itit kiom tuhuningim nen kerek ki mem gulip tuhunenehop. Yâhâ nen kerek mem gulip tuhunenehop mâne emelâk Sotom Gomora ambolipje kerek hilipyongomu kâpi kâwurumjanjak kinop yakât dopjeâk teteningimbâp.” Yawu kulemguop.

Yura lohimbije Anitâhâlen biwijenjanje ki kepeiminiwi.

³⁰Den sâm aran yukât topnje yuwu nângânôm. Pâku lohimbije Anitânje yekmu ârândâj olâkgât ki nângâminiwi. Yawu gârâmâ yâkât den pat âlepne nângâm yâkâlen biwiyenje kepeim manjetâ yekmu ârândâj otmap. ³¹Yawu gârâmâ nen Isirae lohimbiji Anitânje nenekmu ârândâj olâkgât nângâm girem den lâune sâm pâpguminiwin. Yakât otmâ nenekmu bâleop. ³²⁻³³Nenjeâmâ anjoân girem den lâum pâpgum Anitâhâlen biwinenjanje ki kepeimniwin. Nenjahâk girem den lâum pâpguminiwin. Yakât otmâ Anitânje otningiop yakât nângâm Kiristohât dop kum kâlân hâum sâwe. Anitânje mâtâwân kât kâriknje katmu tatmap yan nengâlebâ lohimbiji kingitnje orowâk yongomap. Yawu otmâ gai yan poropete âlânje den kulempuop yakât bulânje tetem gap. Den yamâ yuwu tap.

“Yuwu nângâjjet. Yerusalem kapi Sion pumjan tap yan kât âlâ katmune tatmap yan kapi ambolipnje yengât kâiyenjan teŋ sâwuap. Kâiyenjan teŋ sâm yongomu ki ekmâ nângâm inâk arinomai. Otmu lohimbiji âlâ me âlânje ya ekmâ yâkâlen biwiyenjanje kepeim mannomai ya yengâlen bulânje tetemu biwiyenje dopjan otbuap.”

10

Yura lohimbiji otmu pâku lohimbiji kutdâyeje Yesu konohâk

¹Bukulipne, yuwu sâmune nângâjjet. Biwinanje yawu nângâman. Nine kapilipnaje Kiristohâlen biwiyenjanje kepeim manjetâ Anitânje manman kârikjahât pat kuyingâkgât nângâm ulitgum manman. ²Yawu gârâmâ kapilipnaje Anitâhât mâtâp girawu tap yakât pâninnâ tem lâuwangine sâm biwiyenjanje hikum mansai yakât topnje emelâk nângâwan. ³Yâhâ Anitânje nenekmu ârândâj olâkgât mâtâp ya ekjetâ ki keterakuyingim. Yakât otmâ yeje engatyeneak otmâ mâtâpgât hâum pâpgumai. ⁴Yâhâ girem den lâum manmâ gawi yakât bulânje yamâ Kiristo. Yakât otmâ lohimbiji âlâ me âlânje yâkâlen biwiyenjanje kepeim yamâ Anitânje yekmu ârândâj otmap.

⁵Yawu gârâmâ Anitânje Yura lohimbiji nenekmu ârândâj otbuap yakât emelâk Moseje den âlâ kulempuop ya yuwu tap.

“Lohimbiji âlâ me âlânje girem den ya tâj tânjâk watnomaijeâmâ manman kârikjan mannomai.”

Yawu gârâmâ lohimbiji yawuya âlâ ki tap. ⁶⁻⁷Yâhâ lohimbiji Kiristohâlen biwiyenjanje kepeijetâ Anitânje yekmu ârândâj otbuap yakât Moseje den âlâ yuwu kulempuop tap.

“Biwiyenjanje yuwu ki nângânomai. “Anitânje nenekmu ârândâj olâkgât bulânje himbimân ewan tatmap. Yawu gârâmâ lok âlânje himbimân yâhâ mem gewuapgât dop âlâ ki tap.” Otmu âlâ yuwu ki nângânomai. “Âo, bulânje yamâ hân amutgen tatmap. Lok âlânje yaken ge mem gawuapgât dop gurâ ki tap.” Yawu ki nângânomai.”

Gârâmâ Kiristone ge tihitnenje olâk sâm âlânje himbimân yâhâm mem geromawot. Me âlânje ge embun lok mumuje tatmaiângen Kiristo mem âwurep garomawot. Yawu ki tap. Emelâk Kiristone himbimâmbâ ge hohetnenjan manmâ muop. Otmu mumujambâ yahatmâ tatmap. ⁸Yakât otmâ Moseje den nombotnje torokatmâ kulempuop yamâ yuwu tap.

“Anitânje nenekmu ârândâj otbuapgât emelâk den kalop yamâ nângâm alahumunje biwinenjan tatmap.” Yawu tap.

⁹Yâhâ Anitânje Yesu Kiristo mumujambâ mem yahatmu tatmap yakât den pat lohimbiji âlâ me âlânje nângâjjetâ bulânje otmu biwiyenjanje Kiristohâlen kepeim tem lâuwangim manmai. Yawu manmâ yakât topnje sâm tetem bukulipyeje ekyongonomai yamâ Anitânje tosayenje pilâyngim meyekmu manman kârikjan mannomai. ¹⁰Yawu tap gârâmâ nenje Kiristohâlen biwinenjanje kepeimain yakât otmâ Anitânje nenekmu ârândâj otmap. Yakât topnje lohimbiji ekyongomunje manman kârikjahât pat kuningiop yakât bulânje menom. ¹¹Yâhâ pat yakât bulânje yamâ teteningimu menom yakât Moseje den kulempuop ya yuwu tap.

“Lohimbiji âlâ me âlânje yâkâlen biwiyenjanje kepeim mannomai ya yengâlen bulânje tetemu biwiyenje dopjan otbuap.” Yawu tap.

¹² Yâhâ Kutdânenne yamâ Yesu Kiristo konok. Yakât otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi orop dop konohâk mansain. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâne “Biwinenne gemapgât tihitnenne ot” sâm ulitgunomai yamâ in yawu nângâyingiwuap. ¹³ Den yan yuje emelâk poropete âlâne den kulemgup ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâ kutdâne tihityene olâkgât biwiyene yâkâlen katmâ ulitgunomai yamâ meyekmâ manman kârikjan katyekbuap.” Yawu tap.

¹⁴⁻¹⁵ Yawu gârâmâ Kiristone ikne den pat âlepne ari pâku lohimbi kâsikum yinginehât ki hângânongop mâne ki ari kâsikum yingimbâin. Otmu den ya ki ari kâsikum yingiwîn mâne ki nângâm hengengumbâi. Otmu ki nângâm hengenguwî mâne yâkâlen biwiyene ki katbâi. Otmu argoân yâkâlen biwiyene ki katbi mâne “Biwinenne gemapgât tihitnenne ot” sâm ki ulitgumbâi. Yakât otmâ ari den pat âlepne pâku lohimbi kâsikum yinginom. Emelâk poropete âlâ, kutne Yesaia, yâkne den kulemgup ya yuwu tap.

“Den pat âlepne ya mat taka eknongoai.”

¹⁶ Den yawu kulemgup gârâmâ Yura kapi ambolipne dondâhâlâkne den pat âlepne nângânetâ helekne otmu bet pilâm mansai. Yakât otmâ Yesaiane den yakâlâk torokatmâ kulemgup ya yuwu tap.

“Kutdâ, gâhât den pat âlepne ya lohimbi ekyongomunne nângânetâ bonne bia otmap.” Yawu tap.

¹⁷ Den sâm aran yukât topne yuwu sâmune nângânet. Lohimbi âlâ me âlâne Kiristohât den pat âlepne ya buku nombotne ekyongonetâ nângânetâ keterakyingimu yanâmâ yâkâlen biwiyene kepeim mansai.

¹⁸ Yâhâ Yura kapi ambolipnane den pat âlepne ya emelâk nângâwi. Yakât otmâ embânjan lok âlâne den kulemgup ya yuwu tap.

“Lohimbi hânjan kulemjan mansaine Anitâhât topne nângânetâ keterakyingîâkgât iknjak wahap topne topne kalop yan ekmâ ikne topne nângâmai.”

¹⁹ Yakât otmâ Isirae lohimbine emelâk nângânetâ keterahop. Kândikum emelâk Anitâne Mose ekumu kulemgup ya yuwu tap.

“Yeje pâku lohimbi yengât nângânetâ gemap yamâ mem buku tuhuyekbom. Yawu otyingimune yeje eweakmâ nângâm bâlenomai. Otmu yâkne nâhât topne ki nângâm hâlim milim mansai. Yamâ biwi sânduhân katyekmune yeje yekmâ tepyeje kâlâp sewuap.”

²⁰ Yâhâ Anitâne Yesaia den ekumu kulemgup ya yuwu tap.

“Lohimbine nine manman âlepjahât mâtâp yakât topne ki nângâm manminiwi yane nângânetâ har sâyingimu nâhâlen torokatsai.”

²¹ Yawu gârâmâ Anitâne Isirae lohimbi yengât nângâm yuwu sâm ekumu kulemgup.

“Isirae lohimbine nâhâlen torokatnetâ wawaeyekbehât nângâm lohotjan ekyongom gan. Yawu gârâmâ den nângâmai yamâ ândâpyene kârikne otmâ den ya betgumai.”

11

Anitâne Yura lohimbi biwiyene ekmâ kiwilyekmâ nombotneâk meyehop.

¹⁻² Emelâk Anitâne Isirae lohimbi ikne pat kuyingiop yamâ ândâpyene kârikne otmâ ki tem lâuwangim gai. Yawu otbi yamâ Anitâne kerehâk ki betyongop. Kândikum emelâk Anitâne hân hibim ki kândikyotgowâmbâek Isirae ambolipne yengât topyene nângâm hengengup. Yakât otmâ ândâpyene kârikne otmâ ki tem lâuwangim mansai yakât ki pârâk pilâm kerehâk betyongop. Yâkne kerehâk betyongop mâne nâ gurâ orowâk betnongomu yâkâlen biwinane ki kepeim tem lâuwangim gambâm. Yâhâ nâmâ Isirae amboje, Benyamingât senâmbâ gâtne. Yakât otmâ emelâk Anitâne tâmbâne Awaraham yâkât pat kuwangiop ya nâku yawuâk membom. Nâmâ ki betnohop. Yâhâ nen yu mansain nengât dowâk otmâ manminiwi yan poropete âlâ, kutne Elia sâm, yâkne Anitâ ekum tâmbâlipnenne yengât yuwu sâop.

³“O Anitâ, hotom uhihimain yakât kawê kum gahaem poropete loklipge watyekmâ nombotje yongojetâ muwi. Nâ niniâk tem lâuhihim mansan. Yawu gârâmâ hilipnophone sâmbânneksai.”

⁴Yawu sâmbânneksai Anitâje yuwu sâmbânneksai ekuop.

“Nâje nine poropete lok 7000 yawuya mâmâje otyingimune kasalipyenje yengât Lâpio âlâ, kutje Bali sâmbân, ya ki mepaem gai. Yawu otmâ tem lâuhihim mansai.”

⁵Yâhâ emelâk Anitâje Isirae lohimbi biwiyenje ekmâ kiwiliyekmâ nombotjeâk mem buku tuhuyehop. Yakât dopjeâk sâmbân yiwereje yuâmâ Yura lohimbi biwinenje ekmâ kiwilinenekmâ ikje engatjeâk otmâ nombotje betnongop. Otmu nombotje menenekmu biwinenjenje yâkâlen kepeim tem lâuwangim yâkât pat mansain. ⁶Yâhâ Anitâje otbin mewin ya ekmâ yakât dopjan kiwilinenekmâ nombotjeâk umam sâningiop mâne ikje engatjeâk otmâ menenekmap ya ki sâmbân.

⁷Den sâmbân aran yukât topje yuwu nângânom. Anitâje nenekmu ârândâj olâk sâmbân Isirae lohimbi dondâje mâtâp katyngiop ya ki watmâ gawi. Yakât otmâ bulâje ki mem mansai. Yawu gârâmâ nen nombotje Anitâ ikjahâk menenekmu mansainje yâkâlen biwinenjenje kepeim manmunje nenekmu ârândâj otmap. Yâhâ bukulpnenje kinyitje orowâkne kunyenje kârikje otmâ manbi yakât huhopje Anitâje betyongomu biwi pâlâmje manminiwi. ⁸Den yan yuje emelâk den nombotje kulemgui ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Kunyenje kârikje otbi yakât huhopje Anitâje betyongomu biwi pâlâmje manmâ denje nângâjetâ ki keterakyngimap. Otmu mâtâp watmâ pâpugmai.” Topje yawu tap.

⁹⁻¹⁰Yawu otminiwi yakât matje Anitâje yingâkgât Dawitije den âlâen hâum yuwu sâmbân ulitguop.

“Kasalipnaje sot me âlâk ekmâ biwiyenje kilik kilik sâmbân mene sâmbân yan ki ekmâek pangogân gejetâ meyehâkgât nanjan. Me ki nângâm nângâm otmâ ari tupaen kionjetâ yongowuapgât sâmbân ekgohoan. Me umatje kakyejan yâhâmu tânyenje houj sâmbân hâhiwin nângâmbisâihât nanjan.” Yawu sâmbân ulitguop.

Anitâje pâku lohimbi mem buku tuhuyehop.

¹¹Aiop, den ekyongoan yukât topje âlâen hâum sâwe. Yura lohimbi je ki nângâm nângâm otmâ ari kâlân kâiyenjan terj sâmbân yan tupaen kionjetâ ki yongop. Yakât topje yuwu sâmbân nângâjet. Yura lohimbi je otmâ tâpikguminiwi. Yâhâ pâku lohimbi je Anitâhâlen biwiyenjenje kepeimai ya yengât tosayerje pilâm manman kârikjahât pat kuyngimap. Yâhâ yâk yengâlen bulâje teteap yakât Yura lohimbi je ewekmâ nângâm bâleyngim bulâje orowâk membâinâ sâmbân. ¹²Yâhâ Yura lohimbi je biwiyenje alitmâ Kiristohât hâkâj otbi yakât huhopje Anitâje pâku lohimbi mem buku tuhuyekmâ manman kârikjahât pat kuyngiop. Yakât otmâ hâmbâi Yura lohimbi je yengât nângâm nângânyenje keterakyngimu Kiristohâlen biwiyenjenje kepeinomi. Yawu otmâ pâku lohimbi orop biwiyenjenje hikuakmâ konohâk otmâ mannomi. Sâmbân yanâmâ Anitâje lukulenekmu hop sambe kakjan mannomi.

¹³Yura lohimbi nengât topnenje yawu tap. Yâhâ pâku lohimbi je yengât yuwu sâmbân nângâjet. Pâku lohimbi hânjan kulemjan manmâ ari ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepje ekyongowehât yâkne menekmâ aposolo âi sâmbân nihiop ya biwinenjenje tijâk kepeim manman. ¹⁴Yâhâ den pat âlepje ekyongomune Kiristohâlen biwiyenjenje katjetâ Anitâje manman kârikjahât pat kuyngimu mansai. Yawu manjetâ Anitâje Yura bukulpne betyongomu mansai yanje ewekmâ nângâm bâleyngim âlâkuak manman kârikjahât pat kuyngâkgât Kiristohâlen biwiyenjenje katnomaihât nanjan. Yakât otmâ âi sâmbân nihiop ya tijâk mem manman. ¹⁵Yura lohimbi je kinyitje orowâkne biwiyenjenje alitmâ Kiristohât hâkâj otbi yamâ betyongop. Yâhâ pâku lohimbi je sesengâlâkne yâkâlen biwiyenjenje kepeiwi ya yengât kaok nângâm mem buku tuhuyehop. Yâhâ hâmbâi mâne Yura lohimbi je Kiristohâlen biwiyenjenje katnomi ya mem buku tuhuyekmâ manman kârikjahât pat kuyngiwuap.

¹⁶Tâmbânenje Awarahamje Anitâhâlen biwiñaje kepeim ki biwi yâhâp otmâ manmin-iop. Yakât otmâ Anitâje manman kârikjahât pat sâam yâk otmu yâkât sen kuyingioy ya ki biatbuap. Yakât topñe den âlâen hâum sâamune nângâjetâ keterakyingiâk. Sot um yan torehenje yamâ Anitâhât pat sâam mem ketetmunñe ekmu ârândân olop. Yakât otmâ nombotñe âlâ yâkât ki mem ketetbin ya gurâ yawuâk ekmu ârândân olop.

Yâhâ nen Yura lohimbije yen pâku lohimi orop Anitâhâlen biwinenñaje kepeim manmâ konohâk oain. Yakât nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Koset gihit kândârâñe ya Anitâje ekmu ârândân otmap yakât dopñeâk kele awatñe ekmu ârândân otmap. ¹⁷Koset alikñe memain yakât dop yamâ nen Yura lohimbije mansain. Yâhâ pâku lohimi yenâmâ himan ikñak in tetemap yakât dop mansai. Yâhâ koset awatñan bulâñe ki kinbuap yamâ amboñaje kârâm pilâwuap. Yakât dopñeâk Anitâje Yura lohimi nombotñe betyongop. Yâhâ amboñaje ari himan awatñe kârâm mem taka koset awatñe kârâm pilâwuap yan mem katatgumu âi omoñ omoñ otmâ kinbuap. Yakât dopñeâk pâku lohimbije Kiristohâlen biwiyeñaje kepeimai yen meyekmâ Yura lohimi bulâñe ya yengâlen torokatyekmâ tâmbâlipyenñe yengât pat kuyingioy ya yawuâk yengât kuyingimu mansai. ¹⁸Yakât otmâ awatñe kârâm pilâwuap yakât dopñeâk Anitâje Yura lohimi nombotñe betyongom ya yengât kaweyenñan yen katyehop. Yakât otmâ yehâhât nângâjetâ yahatmapgât yuwu sâamune nângâjet.

Koset amboñaje topñe lawitmâ pitim hengenñgumu yanâmâ awatñe liñararkmu bulâñe kinbuap. Yakât dopñeâk Anitâje angoân manman kârikjahât pat sâam Awaraham otmu yâkât sen ya yengât kuyingioy. Yakât otmâ pat kuyingioy ya torokatmâ yawuâk pâku lohimi yengât sâam kuyingioy.

¹⁹Bulâñanâk pâku lohimi yengât kawe teteyingâkgât Anitâje Yura lohimi biwiyeñe kârikñe otmâ manbi ya betyongop. ²⁰⁻²¹Yawu gârâmâ biwiyeñe kârikñe otmu Kiristohât hâkâñ otmâ yâkâlen biwiyeñe ki katbihât Anitâje betyongop. Yâhâ yen pâku lohimbije yâkâlen biwiyeñaje tiñâk kepeim mansai. Yawuâk torokatmâ mannomai yanâmâ Anitâje ki betyongowuap. Yakât nângâm hâkyenñe mepaemaihât yuwu sâamune nângâjet. Emelâk Yura lohimbije kosetgât dop otmâ manbi. Yawu gârâmâ Kiristohât hâkâñ otñetâ yanak Anitâje betyongop. Yâhâ yenâmâ himangât dop oai. Yawu gârâmâ himan otmu koset topyeteñe ikñiâk ikñiâk. Otmu yakât dopñeâk yen pâku lohimi otmu nen Yura lohimi topnenñe ikñiâk ikñiâk. Yawuâke yamâ Anitâje yen meyekmâ nengâlen torokatyekmu orowâk mansain. Yâhâ yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe Kiristo betgunomai otmuâmâ Anitâje biwiyeñahât topñe nângâm amboñan amboñan betyongowuap. Yakât nângâm yenñe Anitâ ewe katmâ manñet.

²²Den sâam aran yukât topñe yuwu nângânom. Yura lohimbije biwiyeñe kârikñe otmu Kiristohât hâkâñ otbi yamâ Anitâje betyongom matñe tâñ tâñâk yingioy. Yawu gârâmâ yenâmâ Kiristohâlen biwiyeñe katbi yan umam sâyingim buku tuhuyehop. Otmu biwiyeñaje tiñâk kepeim mannomai otmuâmâ yâku yawuâk buku otyingiwuap. Yâhâ yenñe Kiristo betgun mannomai yamâ yen yawuâk betyongowuap. ²³Anitâje Yura lohimi betyongop ya yengât nângân nângânyenñe keterakyingimu Kiristohâlen biwiyeñe katnomai yanâmâ Anitâje nângâyingim himan awatñe mem katatgumu âi omoñ omoñ otmâ kinsap yakât dopñeâk ikñe komolân torokatyekmu manman âlepñanâk mannomai. Yawu otbuapgât wâtñe pato tap. ²⁴Yâhâ Yura lohimi nen otmu pâku lohimi topnenñe ikñiâk ikñiâk tap yakât torokatmâ sâwe. Nen Yura lohimbije kosetgât dop mansain. Yâhâ yen pâku lohimbiamâ himangât dop mansai. Yakât otmâ Anitâje yen meyekmâ koset bāt bātñan torokatyehop. Yawu gârâmâ topyene ikñiâk tapgât otmâ kârikñeâk ki tai. Yawu gârâmâ Yura lohimi betyongop ya yengât topyeneâm koset topñe yawuâk tapgât otmâ Anitâje âlâkuâk koset bāt bātñan torokatyekmu kârikñeâk kinnomai.

Hâmbâi Anitâje Yura lohimi âlâkuâk mem buku tuhuyekbuap.

²⁵Bukulipne, yuwu sâamune nângâjet. Anitâje Yura lohimi betyongom yen meyekmu mansai. Yakât otmâ yehâhât nângâjetâ yahatmapgât yuwu sâam ekyongomune nângâjet. Wâtñe mâmâñahât Heakñe nângân nângânne mem pâroñ pilâmu Yura lohimi topnenñe

nângâm hengenjuan. Isirae lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe biwiyenŋe kârikŋe otmâ mansai ya nangai. Yawu gârâmâ pâku lohimbi Kiristohâlen biwiyenŋe katmâ yâkâlen torokatnomai ya yekmâ nângâmû dopŋan otbuap. Yanâmâ Isirae lohimbi nângân nângânyenŋe keterakyiŋgimu biwiyenŋe yâkâlen katnomai. ²⁶⁻²⁷ Biwiyenŋe yâkâlen katŋetâ tosayerŋe pilâyŋgiwuap sâp yan emelâk Anitânŋe poropete âlâ den ekumu kulemguop yakât bulânŋe tetewuap. Den yamâ yuwu tap.

“Nâhât sâtŋât Sion pumŋan Yerusalem kapi tap yakât ambolipŋe yengâlembâ lok âlâ tetem Isirae lohimbi yengât tihityenŋe otmâ mem kuwikyekbuap. Yanâmâ orotmemeyenŋe bâleŋe bet pilâm nâhâlen torokatŋetâ tosayerŋe pilâyŋgiwom. Pilâyŋgim orowâk mannomgât pat kuyiŋgiwom.” Den yawu tap.

²⁸ Yawu gârâmâ Yura lohimbiŋe ândâpyenŋe kârikŋe otmu Yesu Kiristohât den pat âlepŋe nângâŋetâ gemu bet pilâŋetâ yanak Anitânŋe betyongop. Yakât huhopŋe yen pâku lohimbiŋe den pat âlepŋe ya nângâŋetâ bulânŋe otmu yâkâlen biwiyenŋe katŋetâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop. Yâhâ Awaraham, Isaka, Yakop, yâkŋeamâ Anitâhâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim tem lâuwangim gawî. Yakât otmâ emelâk yâk yengât nângâop yakât dopŋeâk yâk sen nângâyŋgim. ²⁹ Yâhâ Anitânŋe tâmbâlipyenŋe nângâyŋgimu ârândânŋe otmu meyhohop. Yakât otmâ bunewâk ki betyongop. ³⁰ Yenâmâ embânŋe yenŋe engatyenŋeâk otmâ Anitâhât ki nângâwangim manminiwi. Yawu gârâmâ sâp yiwerenŋe yuâmâ Isirae lohimbiŋe den pat âlepŋe nângâm hâkânŋe otmâ betbangim mansai. Yakât huhopŋe yen pâku lohimbiŋe den pat âlepŋe ya nângâŋetâ bulânŋe otmu Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim manŋetâ Anitânŋe umam sâyŋgim tosayerŋe pilâyŋgiop. ³¹ Yakât dopŋeâk Yura lohimbiŋe biwiyenŋe kârikŋe otmâ Kiristohât hâkânŋe otmâ mansai yanŋe hâmbâi yâkâlen biwiyenŋe katnomai. Yawu otnomai yan yâk yengât nângâm umam sâyŋgim tosa pilâyŋgiwuap. ³² Yâhâ nen Yura lohimbi me yen pâku lohimbi kerekŋe otmunŋe bâlem gap yakât topŋe nângâmunŋe keterakningiâkgât Anitâhât Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋan gemap. Biwinenŋan gemu keterakningimu orotmemenenŋe bâleŋe bet pilâm Anitâhâlen biwinenŋanŋe kepeimunŋe umam sâningim tosanenŋe pilâningim. ³³ Anitânŋe wawaenenekmâ tihitnenŋe otmâ gamap. Otmu yawuâk tihitnenŋe otmâ yâhâwuap. Yakât otmâ mepaeen. Yâkŋe yu ya otningim gamap yakât nenŋahâk topŋe nângânŋe sâp pâpŋumain. Yâhâ biwiŋan den girawu tatmap ya nenŋahâk nângânômŋât dop âlâ ki tap. ³⁴⁻³⁵ Den yan yuŋe emelâk poropete lok nombotŋanŋe den kulemguwu ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Kutdâhât biwiŋan den tatmap ya lok âlâ me âlânŋe yenŋahâk nângânômâihât dop âlâ ki tap. Otmu Anitâmâ nângân nângân amboŋe. Yakât otmâ wuân me wuângât ki âlâ pâpŋumap. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlânŋe Anitâ den kâsikum wanŋbuapgât gurâ dop ki tap.” Den yawu tap.

³⁶ Anitâ manman amboŋanŋe hân himbim kândikyotgom hânân âliwahap topŋe topŋe kalop. Yâhâ ikŋak kalowâmbâek hohem tatmâ gap, otmu hohem tatmâ yâhâwuap. Yakât otmâ miti den âlâ tap ya yuwu sâp ekyongomune nângâŋet.

“Lok âlâ me âlânŋe Anitâ tosa katbanginômâihât dop âlâ ki tap.”

Den yawu kulemgunetâ tap yakât nângâm Anitâ mepaem manmâ yâhâmbisâin. Ya bonŋanâk.

12

Nenŋe Kiristohât kâiŋe bâtŋe yawu manmain.

¹ Bukulipne, yuwu sâmunŋe nângâŋet. Anitânŋe ikŋahâk wawaenenekmâ manman kârikŋahât pat kuningimu mansain. Yakât dop kum sâwe. Emelâk embânŋe Anitânŋe papatolipnenŋe yengât orotmeme topŋe topŋe sâp katyŋgiop. Yakât otmâ miti lok kunlipyenŋe mâtâp katyŋgiop ya watmâ noniŋ bulimakao gâim yakât pat sâp hotom uwangŋetâ hâmenan yâhâmu nângâmû ârândânŋe otmuniop. Yakât topŋe nângâm yuwu otnomgât nangan. Anitânŋe mâtâp ningiop yu tâŋ tâŋâk watmâ tem lâuwangim manmâ yâhânom. ² Nenŋe girawu otmâ Anitâhât tem lâuwangimunŋe nenekmu ârândânŋe otbuap?

Yamâ yuwu otnom. Lohimbi belângen manmaiŋe yeŋe nâŋgân nâŋgânyeŋembâ tetemap ya watmâ orotmeme âlâlâ otmai yawu ki otnom. Yâhâ nenâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Anitâhât biwiŋambâ den mem biwinenŋan katmu ya lâum manmâ yâhânom.

³Otmu Anitâŋe ikŋahâk buku otnihim aposolo âi sâm nihiop. Yâkât sâtgât otmâ yuwu sâm ekyongomune nâŋgâŋet. Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeim mansain. Yakât otmâ yâkŋe ikŋe âi tuhunomgât bulâŋe dopnenŋan mem teteningimap. Yakât otmâ nenŋe âlâku amboŋan amboŋan biwinenŋahât topŋe nâŋgâŋinom. Yawu gârâmâ nenŋahât nâŋgâmunŋe ki yahatbuap. ⁴⁻⁵Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋetâ keterahâk. Kiristoŋe kunnenŋe oap. Yakât otmâ nenŋeâmâ yâkât kâiŋe bâtŋe otmâ mansain. Yâhâ kâiŋe otmâ yan yâkât hoŋ bam gamain. Otmu bâtŋe otmâ yan lohimbiŋe yâkâlen biwiyeŋe katŋetgât âi memain. Âi sâm ikŋiâk ikŋiâk ningiop ya mem tânahom manmâ yâhânom yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. ⁶Nenŋe yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim manmain yakât dopŋanâk bulâŋe ikŋiâk ikŋiâk teteningimap ya yawuâk otnom. Anitâhât den sâm ekyongonomgât biwinenŋe mem hewewerŋe tuhuop yakât dopŋan ekyongonom. ⁷Otmu den kâsikum yinginomgât biwinenŋan kalop otmuâmâ yawuâk den kâsikum yinginom. Yâhâ Kiristohât komot tânyongonomgât biwinenŋan kalop otmuâmâ yawuâk tânyongonom. ⁸Otmu bukulpnenŋe yengât biwiyeŋe gemap sâm mem hewewerŋe tuhuyeknomgât biwinenŋan kalop. Otmuâmâ yawuâk otyinginom. Yâhâ iri sikum me senŋe âlâlâ tatnŋiap ya nombotŋe mem kâsikum lohimbi nombotŋe yinginomgât biwinenŋan kalop yamâ hewewerŋâk nembe kalem otyinginom. Otmu Kiristohât komot yengât kunlipyeŋe manŋet sâm katneneknomai otmuâmâ biwinenŋaŋe kepeim tâŋ tâŋâk tihityeŋe otnom. Otmu lohimbi yengâlen umatŋe âlâlâ teteyingiwuap yan tânyongonomgât biwinenŋan kalop otmuâmâ heroŋe kakŋan tânyongonom.

Biwinenŋaŋe kepeiakmâ ewe karangim mannom.

⁹Otmu buku orangine sâm yan hâkŋak hâkŋak ki oranginomai. Orotmeme bâleŋe pilâm orotmeme âilonŋoâk watmâ buku oranginomai. ¹⁰Otmu bukulpnyeŋe orop ewe karangim biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. ¹¹Otmu âi tuhune sâm Anitâhâlen biwiyeŋe hikum hewewerŋâk otmâ tuhunomai. ¹²Otmu lohimbi belângen manmaiŋe mem âlâlâ tuhuyeknomai yan Anitâŋe manman kârikŋahât bulâŋe hâmbâi ningiwuap nâŋgâm yakâlâk biwiyeŋaŋe mem heroŋe kakŋan mannomai. Otmu biwiyeŋe gemapgât haorŋmâ ârândâŋ Anitâ ulitŋunetâ mâmâŋe otyingiwuap. ¹³Otmu bukulpnyeŋe yengâlen umatŋe âlâlâ teteyingiwuap yanâmâ in yawu tânyongonomai. Otmu lomba me lok pupŋe yengâlen takanomai ya nembe kalem otyinginomai.

¹⁴Otmu lok âlâ me âlâŋe mem âlâlâ tuhuyeknomai yamâ yakât matŋe Anitâŋe mem bâleyehâkgât sait kakyenŋan ki pilânomai. Yâhâ yâkŋe lukuleyehâkgât ulitgunomai. ¹⁵Otmu lohimbi kahân ari we bâle nâŋgâmai yamâ biwiyeŋe sânduk sâekgât orowâk tatmâ biwiyeŋe mem sânduk tuhuyeknomai. Otmu bukulpnyeŋaŋe buku âlâhât nâŋgâŋetâ yahatmu heroŋe kakŋan mansap ya yeŋe yawuâk heroŋe otbâŋginomai. ¹⁶Otmu yenâmâ Kiristohât komot konohâk mansai. Yakât otmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu tep âlep nâŋgâŋinomai. Otmu âi sâm yinginomai ya ekmâ tâŋât sâm ki bet pilânomai. Otmu ninahâk otmune ârândâŋ otbuap sâm yeŋahât ki nâŋgâŋetâ yahatbuap. ¹⁷Otmu lok âlâ me âlâŋe yen mem bâleyeknomai yakât matŋe ki kâpekyinginomai. Yeŋe umam sâyingim buku otyinginomai yanâmâ lohimbiŋe yekŋetâ ârândâŋ otbuap. ¹⁸Otmu lok âlâ me âlâŋe tepyeŋe kâu kâlâp semu yahatmâ yen yongone sâm otnomai yan mem lohotŋe tuhuyeknomai. ¹⁹Otmu lok âlâ me âlâŋe yen mem bâleyeknomai yanâmâ Anitâ ikŋak matŋe kâpekyingiwuap nâŋgâm ki matŋe kâpekyinginomai. Yakât emelâk Anitâŋe den âlâ Mose ekumu kulemuop ya yuwu tap.

“Ninak matŋe yingimune umatŋe kakŋan manmâ yâhânomai.”

²⁰Yâhâ âlâmâ yuwu tap.

“Kasalipyenŋe po yingiwuap yanâmâ sot mem yingŋetâ nenomai. Otmu tohât yekbuap yan gurâ to osom ga yingŋetâ nenomai. Yawu otyinginomai yan yâkŋe aŋun pato otnomai.”

Den yawu tap. ²¹ Yâhâ yen mem bâleyeknomai yan matŋe kâpekyingimaihât biwiyenŋe galemahom buku otyinginomai. Yawu otyinginetâ kasalipyenŋe kaok nângânomai.

13

Gawamangât galemlippenŋe yengât amutgen mannom.

¹ Bukulipne, gawaman me kiap kunlipyenŋe mansai ya yengât sâwومان. Lok âlâ me âlânŋe yejahâk gawamangât lok kunŋe ki otmai. Anitâ ikŋahâk gawaman âi sâm yingim katyekmu kinmai. Yakât otmâ gawaman patoŋe galemlippenŋe katyekŋetâ mansai ya yengât amutgen manmunŋe ârândânŋe otbuap. ² Yawu gârâmâ lok âlâ me âlânŋe ândâpyenŋe kârikŋe otmâ gawaman yengât den kumai yan Anitâhât nângâŋetâ gemap. Yakât otmâ Anitânŋe den sâm hâreyingimu matŋe umatŋe menomai. ³⁻⁴ Yâhâ gawamangât lok yaŋeâmâ Anitâhât sâtgât otmâ tihitnenŋe otmai. Yakât otmâ lok âlâ me âlânŋe orotmeme âlepŋe otmai yanŋe gawamangât lok yengât kingityenjahât ki otmai. Lok yawuya yengât gawamangât lokŋe nângâŋetâ yahatmap. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlânŋe orotmeme bâleŋe otnomai yakât Anitânŋe nângâmu bâlewuap. Nângâmu bâlemu gawamangât lok kunlipyenŋe mâmânŋe otyingimu tem lâuwangim matŋe yinginomai. Yakât otmâ lok yawuyanŋe gawamangât lok yengât kingityenjahât otŋet. ⁵ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlânŋe kilikmâ manne sâm otmaiŋe gawamangât den lâum manŋetâ yekŋetâ ârândânŋe otbuap. Yâhâ otŋetâ bâlemu nângâŋetâ biwiyenŋan hâuyekmapgât tem lâuyingim mannomai. Yawu mannomai yanâmâ gawamangât lok yanŋe Anitâhât sâtgât otmâ hâhiwin ki yinginomai.

⁶ Anitânŋe lohimbî tihityenŋe otŋet sâm gawamangât lok âi sâm yingimap. Yakât otmâ âiyenŋe tuhune sâm yan takesihât nanŋe katŋet sâm ekyongonomai yan im in yawu katŋetâ ârândânŋe otbuap. ⁷ Yâhâ takesi topoŋe yanŋe yengâlen tap yakât mene sâm otŋetâ ewe katyekmâ takesihât tewetsenŋe katnomai.

Manman kârikjahât bulânŋe menomgât sâp utâpŋuap.

⁸ Yâhâ yenŋe lok âlâ me âlâhâlen ari wahap wuân me wuân kandi mene sâŋetâ tepyenŋe hewewenŋe otmu yinginomai. Yâhâ ambonanŋe yakât umburuk otbuawân in yawu yinginetâ pesuk sâwuap. Yawu otmâ bukulipyenŋe yengât nângâŋetâ yahatmu yejahât nângâŋetâ gawuap. Yawu otmâ manmai yanâmâ Anitânŋe girem den Mose ekumu kulempuap ya kerek lâumai yakât dop otmap. ⁹ Yâhâ girem den yamâ yukât yan.

“Buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Me lok nombotŋe ki yongorâ munomai. Me kombo ki meyingiwuat. Me buku âlâhât senŋe âlâlâ ki ekŋâlem membe sâm biwihe pârâk pilâwuat.”

Girem den yu otmu nombotŋe ki ekyongoan yakât den kunŋe yuwu tap.

“Nenjahât nângâmunŋe yahatmap yawuâk buku nombotŋe yengât nângâyingimunŋe yahatbuap.” Den yawu tap.

¹⁰ Yâhâ lok âlâ me âlânŋe den yu lâum buku âlâhât nângâŋetâ yahatmap, lok yawuyanŋe buku âlâ me âlâhât ki nângâm bâleyingim mem ge katyekmai. Yawu otmâ buku konok otyingim girem den kerek lâumai yakât dopŋe otmap.

¹¹ Yawu torokatmâ otmâ mannomgât yuwu sâmunne nângâŋet. Emelâk Yesu Kiristohât den pat nângâmunŋe bulânŋe otmu yâkâlen biwinenŋe katbin yan Anitânŋe manman kârikjahât pat kuningiop. Yawu gârâmâ pat kuningiop yakât bulânŋe menomgât sâp ya utâpŋuap. Yakât otmâ kâlâwahom yahatmâ Kiristohât âi tuhune. ¹²⁻¹³ Nen kerekŋe âi kârikŋeâk tuhunehât biwinanŋe nangan. Yakât otmâ den âlâen hâum sâmunne nângâŋet. Sâp yiwerenŋe yuâmâ emet harj sâwe sâm emet topoŋe palalaj yap. Yakât otmâ kâlâwahom yahatmâ manman hânŋenŋe pilâm pesuk pilânomai. Orotmeme bâleŋe âlâlâ ki otnomai. To kârikŋe ki nem biwi hâlim otnomai. Me ki hionjakmâ tep bâle nanganginomai. Orotmeme yawuya bet pilâm yan lohimbî nombotŋanŋe lok senyenjan kinmâ orotmeme âlepŋe nanŋe otŋetâ yekmai yakât dopŋeâk otmâ mannomai. ¹⁴ Yawu manmâ lohimbîŋe Yesu Kiristohâlen biwiyenŋanŋe kepeim manŋetgât yâkŋe olop miop yawu otmâ tem lâuwangim mannomai. Yawu manmâ yâkât den pat âlepŋe sâm haok tuhunomai. Tem lâuwangim

mannomai yan emelâk orotmeme bâleŋe ekŋâlem otmâ tâpikguminiwi ya witgum otmâin sâŋ biwiyenŋe galemahom mannomai.

14

Nenŋe orotmeme tâŋtâ âlâlâ otmâin yakât Anitâŋe ki nâŋgâmu yahatmap.

¹Den âlâ yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Lohimbi nombotŋaŋe Yesu Kiristohâlen biwiyenŋe tiŋâk ki kepeim manmai yamâ yâkât den ki nâŋgâm henggengumai. Yakât otmâ lok yawuya orop den ki sahaŋginomai. Lok yawu yamâ buku otyingim yâk orop biwiyenŋe hikuakmâ konohâk otbuap. ²Yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Lok nombotŋaŋe Kiristohât den nâŋgâm henggengum soŋgo bau ki ekmâ kiwilim nemai. Yâhâ lok nombotŋaŋeâm gorâyŋingimu yuwu sâmai. “Maiŋ, soŋgo bau yukât topŋe girawu? Porom Lâpio mepaem hotom uyiŋgim yan neŋetâ torehenŋe in tap ya yu mon?” Yawu sâŋmune soŋgo bau ya bet pilâm salup konok nemai. ³Yâhâ soŋgo bau nemaiŋe buku âlâhât ki nâŋgâŋetâ gewuap. Otmu Anitâŋe soŋgo bau nemai ya yekmu ârândâŋ otmap. Yakât otmâ soŋgo bau ki nemaiŋe ya yeŋgât ki nâŋgâm bâleyŋingim sâŋ ge katyeknomai. ⁴Lok âlâ me âlâŋe buku âlâhât nâŋgâm bâleyŋingimai me sâŋ ge katyekmai yamâ Anitâ Ambonenŋaŋe yekmu bâlemap. Kutdânenŋe Kiristo ikŋak lok kerek nengât biwinenŋe ekmap. Yakât otmâ hâmbâi nenŋe otmâin memain ya ekmâ sâŋ hâreningiwuap. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe Kiristohât tem lâuwangimai yamâ mâmâŋe otyingimu hâmbâi sâp patoen yâkât senŋan kinŋetâ yekmu ârândâŋ otbuap.

⁵Yâhâ Yura lohimbi nengât tatmâ nâŋgâ nâŋgâ hilâm me hombaŋ yamâ topŋe topŋe tap yakât sâwe. Anitâŋe nenekmu ârândâŋ olâk sâŋ lok nombotŋaŋe hilâm âlâ me âlâhât nâŋgâŋetâ yahatmu yan tatmâ nâŋgâmai. Otmu lok nombotŋaŋeâm hilâm âlâ me âlâhât nâŋgâŋetâ dop konohâk otmu yan haorŋmâ ârândâŋ Anitâ mepaemai. Yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Hilâm âlâen me âlâen Anitâ mepaem tatnomai yamâ yen ikŋiâk ikŋiâk engatyenŋeâk otmâ yan biwi yâhâp ki otnomai. ⁶Yâhâ lok âlâ me âlâŋe engatyenŋeâk otmâ hilâm âlâen me âlâen Anitâ mepaem tatmai yamâ yekmu ki bâlemap. Yâhâ lok âlâ me âlâ soŋgo bau nemaiŋe Anitâ mepaem neŋetâ ya gurâ yekmu ki bâlemap. Otmu lok nombotŋe âlâ salup konok nemaiŋe yawuâk Anitâ mepaem neŋetâ yekmu ki bâlemap. Yakât otmâ eŋakmâ ki sâŋ ge karaknomai.

⁷⁻¹⁰Den sâŋ ran yukât topŋe yuwu nâŋgânom. Kiristohât lohimbi emelâk muwi, me sâp yiwerenŋe mansain me hâmbâi tetem mannomai kerek nengât Kutdânenŋe otmâ galemnongoâk sâŋ Anitâŋe hâŋgângumu ge muop. Otmu mumuŋambâ mem yahatmu tatmap. Otmu yâkŋe konok kunneneŋe tatmâ yâhâmbisâp. Yakât otmâ nenŋahâlâk nâŋgâm mannongât dop âlâ ki tap. Otmu sâp patoen Anitâŋe biwinenŋe ekmâ den sâŋ hâreningimu Kiristoŋe sârekenekmâ manman kârikŋan mem katnenekmu orowâk manmâ yâhânom. Yakât otmâ ki sâŋ bâleŋginom. ¹¹Den yan yuŋe emelâk Anitâŋe poropete âlâ den ekumu kulemuŋuop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Nâmâ Manman Amboŋe. Yakât otmâ lohimbi kerekŋe ewe katnekmâ metenan kinmâ “Ambonenŋe, gâhât heronŋe nâŋgâhihiain” sâŋ mepaeneknomai.” Yawu tap.

¹²Yakât otmâ nen kerekŋe Anitâhât senŋan kinmâ otmâin memain yakât ekumunŋe nâŋgâwuap.

Bukulipnenŋaŋe manman âlâ manmai ya yekmâ ki nâŋgâm bâleyŋinginom.

¹³Yakât otmâ ki nâŋgâm bâleŋginom. Yâhâ bukulipnenŋaŋe otŋetâ bâlemap sâŋ nenŋahâlâk ki nâŋgâmunŋe yahatmu ihilâk mannom. Yâk orop biwinenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu mannom. ¹⁴Nâŋe Kiristo orop biwinetŋe hikuakmâ konohâk oap. Yakât yuwu nâŋgâmune bulâŋe oap. Anitâŋe wahap topŋe topŋe, sot kâlê, soŋgo bau, me âlâlâ, yuâmâ ki neneŋe sâŋ samut ki kalop. Wahap topŋe topŋe kalop yamâ neneŋeâk hârok. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe soŋgo bau me sot kâlê ekmâ ki neneŋe sâŋ samut katmai yamâ yeŋe eŋgatyenŋeâk watmâ katmai. Yawu sâmai yakât kakŋan ihilâk neŋetâ biwiyenŋan hâumu aŋulaknomai yamâ yeŋe wahap. Anitâŋe orotmeme yawu otŋet sâŋ ki kalop. ¹⁵Yawu gârâmâ bukulipnenŋaŋe soŋgo bau ki nemai ya yeŋgât senyeran soŋgo

bau ihilâk nenom yamâ dondâ bâlewuap. Kiristoŋe bukulpnenŋe yawuya orowâk nengât sâreerenekmâ ge muop. Yakât otmâ nenŋe lok sen senân tatmâ soŋgo bau nemunŋe bukulpnenŋe yawuyaŋe nenekmâ nengâlen torokatŋetâ orowâk nenom yanâmâ samut katbi ya loŋgâem ihilâk neŋetâ biwiyenŋe orotok sâwuap. Biwiyenŋe orotok sâmu Kiristo betbaŋgim orotmemeyenŋe bâlenŋe pilâwi ya miwirikum otmâ hiliwahomai sâm nenŋe lok sen senân kinmâ soŋgo bau ki nenom. ¹⁶ Nenŋeâmâ soŋgo bau nemain yan biwinenŋaŋe nâŋgâmunŋe ki hâunenekmap. Yawu gârâmâ bukulpnenŋe nombotŋaŋe nenekmâ sâm bâleningimaihât lok sen senân tatmâ soŋgo bau ki nenom. ¹⁷ Yawu gârâmâ nenŋe sot kâlê me soŋgo bau kiwilim nombotŋe nemain otmu nombotŋe ketetmain yakât Anitâŋe ki nâŋgâmap. Yâhâ biwinenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu tem lâuwariŋim heronŋe kakŋan mannehât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimap. ¹⁸ Yawu manmunŋe lohimbî belâŋen manmainŋe nâŋgâningiŋetâ yahatmu Anitâŋe nenekmu ârandânŋ otmap.

¹⁹⁻²¹ Yawu gârâmâ yâhâpŋe sâmunen nâŋgâŋet. Anitâŋe sot kâlê me soŋgo bau katningiop yamâ nenenŋe hârok. Yawu gârâmâ bukulpnenŋaŋe nenekmâ nengâlen torokatŋetâ orowâk nemunŋe yan yerak samut katbi ya loŋgâemai sâm lok sen senân tatmâ soŋgo bau me to kârikŋe ki nenom. Yâhâ bukulpnenŋaŋe wuân me wuângât samut katmai yaŋe nâŋgâm bâleningimaihât ya yengât senyenŋan kinmâ ya ki otnom.

Nen Anitâhât komot konok mansain yuŋe hioŋakmain sâm sot kâlê me soŋgo bauhâlâk ki nâŋgânom. Yawu gârâmâ biwinenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu tihit oraŋginom yakâlâk nâŋgâm mannom. ²²⁻²³ Yakât yuwu sâmunen nâŋgâŋet. Anitâŋe soŋgo bau me senŋe âlâlâhât samut ki kalop ya nâŋgâmain. Yakât otmâ soŋgo bau me âlâlâ nemain yan biwinenŋaŋe nâŋgâmunŋe ki hâunenekmap yan heronŋe nâŋgâmain. Yawu gârâmâ bukulpnenŋe nombotŋaŋe soŋgo bau me to kârikŋe me âlâlâ yakât samut katmai ya senyenŋan kinmâ ya ki otnom. Yâhâ Anitâŋe konok biwinenŋahât topŋe nâŋgâmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlânŋe biwi yâhâp kakŋan yu ya otmâ me nemai yanâmâ biwiyenŋe ekmu ki ârandânŋ otmap.

15

Kiristoŋe ikŋahâlâk ki nâŋgâm manminiop yawu mannom.

¹⁻³ Bukulpipne, yeŋahâlâk nâŋgâmahât yuwu sâm ekyongomune nâŋgâŋet. Kutdânenŋe Kiristoŋe ikŋahâlâk ki nâŋgâm manminiop. Yakât emet inânŋan lok âlânŋe den kulempuop yakât bulânŋe Kiristohâlen teteop yamâ yuwu tap.

“Anitâ, lohimbî gâhât sâm bâlehihimainŋe nânŋe tem lâuhihiman yakât mem ge katnek-sai.” Yawu tap.

Yâhâ Kiristoŋe olop yakât dopŋeâk nenâmâ yuwu otnom. Bukulpnenŋaŋe Anitâhât den topŋambâek ki nâŋgâmainŋe soŋgo bau nenehât samut katmai ya yengât ki nâŋgâm bâleyiŋgim nenŋahâlâk nâŋgânom. Yawu otmâ Anitâhât den nâŋgâm heŋgenŋuŋet sâm lohotŋan den kâsikum yinŋinom. ⁴ Emelâk Anitâŋe den ekyongomu kulempuwi ya nâŋgâm mannom. Yawu manmunŋe umatŋe topŋe topŋe teteningiwuap yan ki pârâk pilâmunŋe biwinenŋe orotok sâwuap. Emelâk manman kârikŋan mannomgât pat kunningiop yakât biwinenŋaŋe mem mannom. ⁵⁻⁶ Yâhâ Anitâhâlen biwiyenŋe kepeim manŋetâ umatŋe âlâlâ teteyiŋgiwuap yan mâmâŋe otyiŋgimu ki lohotŋe otŋetâ biwiyenŋe orotok sâwuap. Otmu biwi nâŋgân nâŋgânyenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu lauyeŋe menduhum Kutdânenŋe Yesu Kiristo âwânŋe mepaenŋetgât nâŋgâm ulitgum manman.

Yura lohimbîŋe pâku lohimbî orop manman kârikŋahât bulânŋe menomai.

⁷ Kiristoŋe buku otningimap yan orotmemenenŋe yuwu yawu otmâ yakât ki nâŋgâmap. Yakât otmâ bukulpipenŋe orop biwiyenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu ki sâm bâleŋginomai. ⁸ Yawu otmâ Anitâ mepaem yâhânomai. Otmu emelâk Anitâŋe Awaraham, Isaka, otmu Yakop ikŋe pat kuyiŋgim den ekyongop. Yâhâ sâp yiwerenŋe yuâmâ nenŋe pat yakât nelâmguop nâŋgâmaingât nanŋe Kiristo hânŋangumu Yura lohimbî nengâlen teteop. Nengâlen tetem yan nenŋe Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeim pat yakât bulânŋe menomgât kulem topŋe topŋe mem ikŋe den pat âlepŋe eknongop.

⁹Yâhâ yen pâku lohimbijê yawuâk yâkâlen biwiyenjae kepeijetâ Anitâje umam sâyingim tosayeje pilâmu orowâk mepaem mannongât giop. Den yan yuje emet inânjan poropete nombotjae den kulemgui ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Yakât otmâ nâje pâku lohimi orop manmâ kiki menjihim mepaeheknom.”

¹⁰Otmu âlâmâ yuwu tap.

“Emelâk Anitâje Isirae lohimi meyekmâ pat kuyingjop ya orop pâku lohimbijê menduhuakmâ heroje otbajginomai.”

¹¹Otmu âlâmâ yuwu tap.

“Lohimi hânjan kulemjan me wosapâ wosapâ mansai ya orop Kutdânenje Anitâ mepaene.”

¹²Otmu âlâmâ Yesiaje kulemgup ya yuwu tap.

“Dawitihât senâmbâ gâtje âlâje tetem pâku lohimi yengât kunyerje manmâ tihityeje otbuap. Tihityeje otmu lohimbijê yâkâlen biwiyenjae kepeim mannomai.” Den yuwu tap.

¹³Anitâje manman kârikjahât pat kuningjop yakât bulâje orowâk menongât mâmâje otningimu yâkâlen biwinenjae kepeim manmain. Yeje yawu torokatmâ mannomai yan biwiyenjae hikuakmâ konohâk otmu heroje kakjan mannomai. Otmu Wâtgât mâmâjahât Heakje mâmâje otyingimu pat kuyingjop yakât bulâje menomai sâm Anitâ ulitguman.

Anitâje Kiristohât aposolo sâm Paulo âi waŋop.

¹⁴Bukulipne, yeje biwiyenjae hikuakmâ buku oranjim Anitâhât den yakât ki hâmu pâpamu mansai. Yakât otmâ yehâk den kâsikum anjim tânahonomaihât dop tap. Biwinaje yawu nanjan. ¹⁵⁻¹⁷Otmu yen pâku lohimbijê Kiristohâlen biwiyenjae kepeim manjetgât Anitâje ikjahâk nângânihim Yesu Kiristohât aposolo sâm âi nihiop. Yakât otmâ Kiristohât den pat âlepje kâsikum yingim gan. Yâhâ Wâtgât mâmâjahât Heakje mâmâje otyingimu Anitâhât tem lâuwangijetâ yekmu ârândâj olâkgât nâje biwinaje tijâk kepeim hoj bawangiman. Hoj bawangim yan Kiristo orop biwinetjae kepeiakmu mâmâje otnihimu âi memune bulâje pâku lohimi yengâlen tetemap. Yakât nângâmune yahatsap. Yakât otmâ den kulemgum katyngian yukât pâje konok konok nângâm heנגengujetgât pahâk ekyongoan. ¹⁸⁻²¹Kristoje mâmâje otnihimu âi memune bulâje teteap yakât sâwe. Emelâk bukulipnaje Kiristohât den pat ya Yerusalem kapi ambolipje ekyongowi. Yakât otmâ yâkje âi tuhuwi ya torokatmâ tuhuwomgât ki nângâwan. Yawu gârâmâ nâmâ lohimi Kiristohât den pat ki nângâwi ya yengâlen nâje sâm ari ekyongowehât nângâwan. Yawu nângâm Yerusalem kapi pilâm yapâ kapi nombotje ya yengâlen nep tuhun yanjak Ilurikon mewan. Yan ari den pat âlepje ekyongowan. Otmu Wâtgât mâmâjahât Heakje mâmâje otnihimu kulem topje topje memune ekjetâ âlâ kândâkdâ otmu Kiristohâlen biwiyenjae katbi. Den yan yuje emelâk poropete âlâje den kulemgup ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Yâhâ lohimi hânjan kulemjan manmâ yâkât den pat ki nanjai ya yengâlen ari puwâk ekyongojetâ nângâjetâ keterakyingiwuap.” Yawu tap.

Pauloje Roma kapi ariwom nângâm yakât ekyongop.

²²Otmu nâje kapi ârândâj yâhâm gem den pat âlepje ekyongowan yan yengâlen takawom sâm yambuje berumje biwinaje hikum gaminiwan. ²³Den ekyongom gamune ârândâj oap gârâmâ kapi yu pilâm yengâlen takawom. ²⁴Taka tipije tatmâ nângâwom yanâmâ yen orop Kiristohât den alahum tep âlep nanganginom. Yen orop yan manmâ yapâ yeje mâtâp menihijetâ Sipein hânân ari Kiristohât den pat puwâk ekyongowom. ²⁵⁻²⁷Otmu Yerusalem kapi ambolipnaje Kiristohâlen biwiyenjae kepeim mansai ya nombotje senje âlâlâhât umburuk otmâ mansai. Den pat ya Makeronia otmu Akaia ambolipje Kiristohâlen biwiyenjae kepeim mansai ya ekyongomune nângâm tânyongone sâm nanje mem menduhum nihiai. Yakât otmâ biwinaje yuwu nanjan. Anjoân nen Yura lohimbijê kapinenje pilâm pâku lohimi yengâlen ari Kiristohât den pat ekyongowin. Ekyongomunje nângâjetâ bulâje otmu yâkâlen biwiyenjae katjetâ

Anitâṅe tosa pilâyîngim manman kârikṅahât pat kuyîngiop. Yakât matṅeâmâ pâku lohimbiṅe Yura lohimbi senṅe âlâlâhât umburuk mansai ya yengât nanṅe menduhum nihiai yu mem ari Yerusalem kapi ambolipṅe yîngiwom. ²⁸Otmu pâku lohimbi Kiristohâlen biwiyeṅaṅe kepeim mansaiṅe tep âlep nâṅgâyîngim nanṅe yu menduhum katyîngiai yukât den pat ekyongowom. Ekyongom yanâmâ yâk pilâyekmâ yengâlen takawom. Taka yen orop yan tipiṅe tatmâ nâṅgâm benṅe yen pilâyekmâ Sipein hânân ariwom. ²⁹Yengâlen takawom yan Kiristoṅe mâmâṅe otningimu biwinenṅaṅe kepeiakmâ konohâk otmu heronṅe nanṅangim mannom. Biwinṅe yawu nanṅan.

³⁰Bukulipne, Kutdânenṅe Yesu Kiristoṅe sârerenenekmâ kawenenṅan kinmu kuṅetâ muop. Yakât yeṅe nâhât sâm Anitâ ulitguṅetâ mâmâṅe otnihimu lohimbi belângen manmai ya den pat âlepṅe ekyongomune nâṅgâm Kiristohâlen biwiyeṅe katnomai. Otmu Wâtḡât mâmâṅahât Heakṅe mem hewewerṅ tuhunenekmu biwinenṅaṅe kepeiakmâ mansain. Yakât yuwuhât otmâ nâhât biwiyeṅaṅe tiṅâk kepeim ulitgunomai. ³¹Pâku lohimbiṅe nanṅe mem menduhum nihiai yu mem ari Yerusalem kapi ambolipṅe yîngiwom. Yîngimune nâṅgâṅetâ ârândâṅ otbuapḡât ulitgunomai. Otmu Yuraia ambolipṅe Kiristohât den pat nâṅgâṅetâ gemu bet pilâmaiṅe mem bâlenekmaiḡât ulitgunomai. ³²Yawu ulitgunomai yanâmâ Anitâṅe nâṅgânihimu yengâlen takamune orowâk tatmâ biwinenṅe sânduk sâmu heronṅe nanṅanginom. ³³Otmu Anitâ biwi sânduhân katnenekmapṅe yen orowâk tatmâ tihityeṅe olâḡât ulitguman. Ya bonṅanâk.

16

Pauloṅe Roma yengât nâṅgâyîngiop.

^{1,2}Bukulipne, nâ yengât tep hero nâṅgâyîngian. Yakât otmâ den bâiṅe yu sâm hârewe. Tounenṅe âlâ, kutṅe Piwi sâm, yâkṅe Kenḡeria ambolipṅe Kiristohâlen biwiyeṅaṅe kepeim mansai ya yengât hoṅ bawâ manmâ tânyongomap. Otmu nâ gurâ yawuâk tânnohomap. Yakât otmâ pepa yu bâiṅe kulemguan ḡârâmâ Piwi waṅmune mem Roma yengâlen takawuap. Takawuap yanâmâ Kutdânenṅe Kiristoṅe buku otningiop yakât dopṅeâk yeṅgu buku otbanganomai. Otmu wahap wuân me wuângât umburuk otmâ âiyongowuap ya in yawu waṅnomaiḡât nanṅan.

³Otmu yengâlen ḡâtṅe lohimbi yâhâp, kutyetṅe Akuila yet Pirisila, yâk orop biwinenṅaṅe hikuakmu Kiristohât âi meminiwin. ⁴Âi orowâk meminiwin yan lohimbi belângen mansaiṅe mem bâlenekmai sâm hâkyetṅe ki biuk sâop. Yawu otmâ tânnohomutâ orowâk nep tuhum ḡawin. Yakât otmâ nâ otmu pâku lohimbi Kiristohâlen biwiyeṅaṅe kepeim mansaiṅe yâk yetḡât nâṅgâyitḡaian. ⁵Otmu lohimbi nombotṅaṅe yâk yetḡât emelan yâhâ menduhuakmâ Kiristohât den ya alahum kiki mewangim mepaemai yengât nâṅgâyîngian.

Otmu Asia hânân ḡâtṅe, lok âlâ, kutṅe Epaineto sâm, anḡoân Kiristohâlen biwiṅe kalop yâkât nâṅgâwangian. ⁶Otmu imbi âlâ, kutṅe Maria, yâkṅe yengât nâṅgâmu yahatmu hoṅ bayiṅim mansap yâkât nâṅgâwangian. ⁷Otmu bukuyâhâtne âlâmâ, kutyetṅe Andoroniko yet Yunia. Nâṅe Kiristohâlen biwine ki katban yan biwiyeṅaṅe yâkâlen katmâ aposolo âi mem ḡawot. Yakât otmâ mem pâi emetṅan katyelekṅetâ orowâk manbin. Yâk yetḡât nâṅgâyitḡaian.

⁸Otmu bukune âlâmâ, kutṅe Ambiliato, yâkât nâṅgâwangian. ⁹Otmu lok âlâ, kutṅe Uruwano, orowâk manmâ Kiristohât âi mewit yâkât nâṅgâwangian. Otmu bukune, Sitaki yakât nâṅgâwangian. ¹⁰Otmu bukune âlâmâ, kutṅe Apele sâm, emelâk yâkâlen umatṅe âlâ teteop. Yawu tetewangiop yamâ Kiristohâlen biwiṅaṅe tiṅâk kepeim kârikṅeâk kinop, yakât nâṅgâwangian. Otmu Aristowolohât hep torehenlipṅe yengât nâṅgâyîngian. ¹¹Otmu bukune âlâmâ, kutṅe Herorion, yâkât nâṅgâwangian. Otmu Narikisohât hep torehenlipṅaṅe Kiristohâlen biwiyeṅaṅe kepeim mansai ya yengât nâṅgâyîngian.

¹²Otmu ata ḡari Tiripaina yet Tiriposaṅe Kutdâhât tem lâuwangim yâkât âi tuhum mansawot ya yetḡât nâṅgâyitḡaian. Otmu imbi âlâ, kutṅe Peasi, Kutdâhât âi yakât biwiṅaṅe tiṅâk kepeim tuhum mansap yâkât nâṅgâwangian. ¹³Otmu lok âlâ, kutṅe Lupo, yâhâmâ

Kutdâhât tem lâuwangimu ekmunje yahatsap. Otmu mâmânje yâk wawaeop yakât dopneâk nâ wawaenekmâ gaop yâk yetgât nângâyitgian. ¹⁴ Otmu lok kingitje orowâkne menduhuakmâ Kutdâ mepaem manmai ya yengâlen gâtje nombotjeâk kutyeje yongonbe. Asingirito, Pilehon, Herema, Patorowa, Hereme, yâk yengât nângâyingian. ¹⁵ Otmu lohimbî yâhâp, Piloloho yet Yulia, emetyetjan bukulipyetje, Nereo otmu garije, âlâmâ Olimpa, lohimbî nombotje kutyeje ki nângâyingian ya orowâk menduhuakmâ Kiristo mepaemai yâk yengât nângâyingian.

¹⁶ Yakât otmâ yu sâlikum nângânomai. Yawu otnomai yan Anitâhâlen biwiyenaje kepeim buku oranjim mansai yakât heronje nângâm parahuaknomai. Otmu kapije kapije Akaia otmu Asia hânân tatmâ arap yakât ambolipje biwiyenaje Kiristohâlen kepeim mansainje yengât nângâyingian.

¹⁷⁻¹⁸ Bukulipne, den tâlâwâk ekyongomune nângâm hengenjum biwiyenjan katjet. Anjoân topje katmâ Kiristohât komolâmbâ nombotjeje yengâlen toho yâkât den pat âlepje kâsikum yingwi. Den kâsikum yingwi yamâ yejambâ gâtje lok nombotjeje yehâhât nângânetâ yahatmu kutdânenje Kiristohât ki tem lâuwangimai. Yâkne den bulâje ya nângâm kelangatmâ bukulipyenje lohotjan mansai ya kâityongom biwiyenjan kionetâ mâtâp tâpikum hionakmahât galemahom hengenjum mannomai. Yawu otmâ lok yawuya betyongonomai. ¹⁹ Yâhâ anjoân den pat âlepje ekyongonjetâ nângâwi yapâek yeje biwiyenje galemahom den ya tâj tânjâk lâum gawi yakât sâm harj tuhujetâ nângâm heronje otban. Yeje yawuâk torokatmâ manjetâ den topje topje ekyongonjetâ nângânetâ Kiristohât den orop ki lâuakbuap ya pilânomai. Yâhâ yakât den orop lâuakbuap yamâ nângâm biwiyenjan katmâ mannomai. ²⁰ Yawu otmâ Anitâje yengât biwi nângân nângânyenje mem konohân tuhumu hikuakmâ konohâk otmu ki hionaknomai. Yanâmâ yâkne mâmânje otyingimu biwiyenje galemahom lok nombotjeje Satangât tem lâuwangim Kiristohât den pat kelangatmai yamâ watyekjetâ arinomai.

Yâhâ Kutdânenje Yesu tihitnenje otmapje biwi nângân nângânyenje mem konohân tuhumu kepeiakmâ manjetgât Anitâ ulitguman.

²¹ Timoteo orowâk manmâ âi tânahomait yâkne nângâyingiap. Otmu bukulipne, Lukio, Yason, Sosipata yâkne yawuâk nângâyingian.

²² Otmu nâmâ kutne Tetio, Paulonje den yu eknohomu kulemgum katyingian. Nâje yawuâk nângâyingian.

²³ Otmu, lok âlâ, kutje Gaio, yâkât emelan yâhâ menduhuakmâ Kiristo yet Anitâ mepaeylekmain. Yâkne nângâyingiap. Otmu lok âlâ kutje Erasto yâhâmâ kapi ambolipje takesi katmai ya galemgumap, yâkne yawuâk nângâyingiap. Otmu miti lok âlâ, kutje Kuato, yâkne yawuâk nângâyingiap. ²⁴ Kutdânenje Yesu tihitnenje otmapje yen kerek biwi nângân nângânyenje mem konohân tuhumu kepeiakmâ mannomai. Ya bonjanâk.

Den bâije ekyongop.

²⁵⁻²⁷ Bukulipne, den yu bâije sâmune pesuk sâek. Emelâk embânân Yesu Kiristohât den yukât topje amokjan talop. Yakât otmâ lohimbî kingitje orowâkne yeje nângân nângân watmâ yakât topje pâp guminiwi. Yawu gârâmâ Anitâhât poropetelipjeamâ yakât topje nângâm hengenjum emet inânjan den kulemgumi yu Yesu Kiristonje nen aposololipje kâsikum ningiminiop. Yawu gârâmâ lohimbî hânjan kulemjan manmâ araije den yu nângâm Kiristohâlen biwiyenaje kepeim Anitâhât tem lâuwangim manjetgât nen gurâ ikje sâtgât den kâsikum yingim mansain. Yâhâ Kiristohât den kâsikum yingian yu nângâm biwiyenjan katmâ mannomai yanâmâ Anitâje mâmânje otyingimu yâkâlen biwiyenaje tijâk kepeim ki lohotje otnomai.

Otmu Anitâ nângân nângânje yahat yahatje yâkne ikrahâk nanje Yesu Kiristo hângangumu ge kawenenjan kinmâ muop. Mumujambâ yahatmâ himbimân âwurem yâhâmu âwânjait tawot. Yawu nângâm nenjeamâ Anitâ Awonjenje sâm heronje otbarjim mepaem manbisâin. Ya bonjanâk.

Nâ bukuyenje,

Roma 16:25-27

287

Roma 16:25-27

Paulo

1 Korinti Pauloŋe Korinti yengât ekap anjoân kulemgum katyŋgiop.

O bukulpine,

¹⁻²Yen Korinti kapi ambolipŋaŋe Yesu Kiristo orop biwiyenŋe hikuakmâ konohâk otmu tem lâuwangim manjetgât Anitâŋe meyhöp. Nâ Paulo. Emelâk Awoŋnenŋe Anitâŋe Yesu Kiristohât aposolo sâŋ katnekmâ âi nihioŋ ya mem mansan. Otmu bukunenŋe âlâ, kutŋe Sostene, yâkŋe nâ orop nep tânahom mansait. Yawuhât netŋe heroŋe nâŋgâyŋgim ekap yu kulemgum katyŋgiait. Yâhâ lohimiŋ hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim manmai ya Anitâŋe meyekmu komot konohâk otmâ tem lâuwangim Kutdânenŋe Kiristo mepaem manmain.

³Otmu yengât nâŋgâm Anitâ yuwu sâŋ ulitguman. “O, Awoŋ, gâŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristo orop Korinti kapi ambolipŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katmâ mansai ya yengât nâŋgâm tihityenŋe otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât ulitgohoan.” Yawu sâŋ ulitguman.

Pauloŋe Korinti kapi ambolipŋe yengât nâŋgâm Anitâ mepaep.

⁴⁻⁵Anitâŋe ikŋe engatŋeâk otmâ meyekbe sâŋ Yesu Kiristo hâŋgângumu giop. Gârâmâ yâkâlen biwiyenŋe katŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otmap. Otmu Kiristo orop biwiyenŋe kepeiakmâ manjetâ mâmâŋe otyŋgimu mansai. Yawu otyŋgimu nâŋgân nâŋgânyenŋe holajakmu yâkât den pat âlepŋe hewewenâk ekyongonetâ bukulpipenŋe nâŋgâŋetâ âilonŋo oap. Yengât den pat ya nâŋgâm Anitâ mepaeman. ⁶⁻⁷Yâhâ yen emelâk biwiyenŋe Yesuhâlen katbi yakât nâŋe Kiristohât den kâsikum yŋgiminiwan. Ya nâŋgâm yâkâlen biwiyenŋe kepeiŋetâ mâmâŋe otyŋgimu tem lâuwangim orotmeme bâleŋe pilâwi yan ki torokatmâ manmâ gai. Yakât otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyŋgimu manman âlepŋahât bulâŋe topŋe topŋe yengâlen tetemu mansai. Otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristone âwurem ge meyekbuap yakât biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kilik kilik sâmu mambotbangim mansai. ⁸⁻⁹Yawu gârâmâ Anitâ nanŋe Yesu Kiristo Kutdânenŋe orop biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe hikuakmâ mannomaihât Anitâŋe meyhöp. Meyhöp yakât otmâ ikŋahâk ki betyongowuap. Yakât otmâ Yesu Kiristohât wâtŋan manmâ yâhâŋetâ sâp patoen âwurem ge meyekbuap yan yakât senŋan koko salehâk kinnomai.

Korinti lohimiŋe yehahâlâk nâŋgâŋiŋetâ yahalop.

¹⁰⁻¹²Bukulpine, den umatŋe âlâ yengâlen tap yakât sâmune nâŋgâŋet. Yengâlen gâtŋe imbi âlâ, kutŋe Koloe sâŋ, yakât hoŋ bawalipŋaŋe taka yuwu sâŋ eknohowi. “Bukulipŋe Korinti kapiân mansaiŋe yehahâlâk nâŋgâŋiŋetâ yahatmu yuwu sâŋ den kakŋan sahangim hioŋakmâ mansai. “Âo, Paulo yamâ nengât kunnenŋe. Yâkât den nâŋgâmunŋe bulâŋe otmap,” sâmai. Yâhâ buku nombotŋaŋeâmâ hioŋakmâ yuwu sâmai. “A, a, yawu bia. Nenâmâ Apolohât den nâŋgâmunŋe bulâŋe otmu tem lâuwangimain,” sâmai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâmai. “Bâe, wonâŋen, nenâmâ Petorohât komot. Yâkŋe kunnenŋe manmâ den bulâŋe sâmap ya konok nâŋgâmain,” sâmai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâmai. “Orŋ, nenâmâ Yesu Kiristohât den nâŋgâm lâumain. Âlâlâ yengât den nâŋgâmunŋe helekŋe otmap,” sâmai.” Den pat yawu eknohoŋetâ nâŋgâmunne ki ârândâŋ oap. Bukulpine, Kutdânenŋe Yesu Kiristone sârereyekmâ kaweyenŋan kinmu kuŋetâ muop. Yakât nâŋgâm ki hioŋakmâ ikŋiâk ikŋiâk otnomai. Yawu otmâ kaok orangim biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe hikuakmâ konohâk otmu den kakŋan ki sahanginomaihât nanŋan. ¹³Yawu gârâmâ yengât den pat ya nanŋan. Yawu gârâmâ yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe hioŋakmâ nombotŋaŋak Kiristohât komot bulâŋe mannomaihât dop ki tap. Yesu Kiristone yen komot konohâk manjetgât menduhuyehöp. Yawu gârâmâ yehahâk ki hioŋaknomai. Yawu gârâmâ nâŋe yengât tosehât otmâ howanân ki nohoŋetâ muwan.

Me manman kârikjahât pat yakât bulâje menomaihât nâhât kulân toen ki katyekbi. Yakât otmâ girawuhât otmâ imbiâk nâhâitje kunnenje oap sâmb den sahangimai? ¹⁴Yawu gârâmâ yengâlen gâtje lok yâhâp, kutyetjeâmâ Kirisipo yet Gaio yâhâk toen katyelekbân. Yakât nângâmune âilongjo oap. Yamâ wongât? Nâje lok sambe toen mem katyekbân mâne dondâek hionakjetâ umatje kakyenjan yâhâmbâp. ¹⁵⁻¹⁶Âo, nelâmnohoap, ya nângâmune teteap. Nâmâ Setepanas imbije naomje hârohâk toen katyekbân. Yâhâ yengâlen gâtje âlâ toen katban me ki katban ya ki nângâmune teteap. Yawu gârâmâ yengâlen gâtje sambeje nâhâitje toen katnenehop ya ki sânomai. ¹⁷Yawu gârâmâ Yesu Kiristonej menekmâ âi sâmb nihiowân yan lohimi toen katyekbomgât ki eknohop. Yâhâ ikjak sâreerenekmu howanân kujetâ muop yakât den pat ya kâsikum yingiwomgât âi sâmb nihiop. Yâhâ den kâsikum yingiman yan nâhât nângâjetâ yahatmu Kiristohât den pat yakât nângâjetâ gemap sâmb den pat ya tâj tâjak ekyongoman. Den ya nine nângân nângân watmâ ki kâsikum yingiman.

Kiristonej sâreerenekmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop.

¹⁸Yâhâ Kiristonej sâreerenekmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop yakât den pat âlepje ya lohimi hiliwahonomaihât pat mansainje nângâjetâ tânjât otmap. Yamâ benje nenâmâ manman kârikjahât pat mansainje den pat ya nângâmunej keterakningimu yakât wâtjan kinmâ tem lâuwangimain. ¹⁹Den yan yuje emelâk Anitâje poropete âlâ den ekumu kulempuop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lok nombotjeje yeje nângân nângân watmâ bukulipyeje den kâsikum yingimai yâhâmâ biwiyeyeje mem gulip tuhummune nângâjetâ ki keterakbuap. Me lok nombotje nângân nângânyeyeje oropje yeje engatyeneâk otmâ bukulipyeje den ekyongomai yamâ mem kopa tuhuyekmune pâpgunomai.” Den yawu tap.

²⁰⁻²¹Yâhâ lok âlâ me âlâje yeje nângân nângân watmâ Anitâhât den nângâm pesuk pilânomaihât mâtâp yamâ ikje engatjeâk manguyingioj. Yakât otmâ sâp yiwerenje yuâmâ lok nângân nângânyeyeje oropje yenjâhâk Anitâhât den nângâm pesuk pilânomaihât dop âlâ ki tap. Me lok nombotje pepa emetjan yâhâmaiye den girawuya Anitâhât biwijan tap yakât nângâne sâmb hâum pâpgumai. Me lok nombotje menduahuakmâ yu yakât topje nângâne sâmb den alahumai yaje gurâ Anitâhât den ki nângâm hejengumai. Yawu otmâ Kiristohât den pat âlepje nângâjetâ tânjât otmap. Yâhâ nenjeâmâ yakât den nângânongât mâtâp ki manguningimaj. Yakât otmâ denje nângâmunej bulâje otmu Anitâje nine nanne baratne sâmb wawaenenekmâ manman kârikjahât pat kuningioj. Yakât otmâ lokgât nângân nângânâmbâ tetem gap yakât nângâmunej gemap. ²²⁻²³Yâhâ Yura lohimiyeje kulem topje topje tetemu ekjetâ âlâ kândâkdâ otmap yanâk Anitâhâlen biwiyeyeje katmai. Yawu gârâmâ Yesu Kiristo howanân kujetâ muop yan kulem teteop yakât ekyongomunej nângâjetâ gemu bet pilâmai. Yâhâ Girik lohimiyeâmâ manmanyejahât topje lok âlâ me âlâje sâmb kusânmâ ekyongonjetgât nângâmai. Yawu nângâmai yamâ nenje Kiristohât den pat âlepje ekyongomunej nângâjetâ tânjât otmap.

²⁴⁻²⁵Yawu gârâmâ Yesu Kiristonej Anitâhât biwijan den âlâlâ tatmap yakât topje sâmb teteop ya lohimi nombotjeje nângâjetâ tânjât otmap. Den yakât topjeâmâ lok âlâ me âlâje yenjâhâk nângâm hejengunomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ benje nen Yura lohimi nombotje otmu yen Girik me pâku lohimi nombotje Anitâje dâinenekmâ mâmâje otningimu den pat âlepje ya nângâmunej âlâ kândâkdâ otmap. Yawu otmâ yâkâlen biwinenjae kepeimunej nine nanne baratne sâmb menenehop. Yâhâ manman kârikjahât pat kuningioj yakât bulâje nenjahâk menongât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ Yesu Kiristo howanân kujetâ muop yamâ Anitâje mumujambâ mem yahatmu yâkâlen kândiwhom manman kârikjahât mâtâp mem teteningioj. Mâtâp ya watmâ yâhânom yan bulâje ningimu menom.

²⁶⁻²⁸Bukulipne, den sâmb aran yukât topje nângâjetâ keterahâkgât yuwu sâmmune nângâjet. Emelâk Anitâje yen dâiyekmâ Kiristohât komolân torokatyejehop yan lohimi belângen manminiwiye nângâyingijetâ girawu teteop yakât sâwe. Yen yekmâ nângân

nāngānyerje geheje sām nāngāyīngjēṭā geminiop. Yakāt otmā lohimbī belāngen manmā nāngān nāngānyerje orop mansaiṅe yen yekmā aṅulaknomai sām Anitāṅe meyehop. Yāhā yakāt dopjeāk lohimbī belāngen manminiwiṅe yekmā lok tāṅāt me lok inje sām nāngāyīngjēṭā geminiop. Yawu gārāmā Anitāṅe meyekmā biwi sānduhān katyekmu mansai. Yakāt otmā lok papato me lok kutyerje orop belāngen manmai yaṅe yekmā yuwu sānomai. “Biwi sānduhān manjēṭā nenje hāmbiṅ gumbiṅ mansain sām aṅulaknomai. ²⁹ Topṅe yawuhāt lohimbī ālā me ālāṅe yeṅjahāt nāngāṅjēṭā yahatmu “Nenṅahāk manmunje ārāndāṅ oapṅāt manman kārikṅjan mannom” sām Anitā ekunomaihāt dop ālā ki tap. ³⁰ Yawu gārāmā Anitā ikṅjahāk menenekmā māmāṅe otniṅgimu Yesu Kiristo orop biwinenṅe hikuakmā konohāk otmu mansain. Yawu otmā yākāt biwiṅjan den girawu tap ya biwi nāngān nāngānnenṅan katmu nāngāmunnje keterakṅningimap. Keterakṅningimu tem lāuwangimunnje nenekmu ārāndāṅ otmap. Yawu torokatmā manmā yāhānomṅāt manman bāleṅjahāt paṅgoṅāmbā holaṅnenekmu mansain. Yakāt otmā mātāp katṅningiop ya watmā Kiristohāt wātṅjan kinmā manmā yāhānom yanāmā nine nanne baratne koko salek sām menenekbuap. ³¹ Den yan yuje Anitāṅe emelāk poropete ālā den ekumu kulemguop ya miap. Den yamā yuwu tap.

“Lohimbī ālā me ālāṅe bukulipnenṅe nāngāningjēṭā yahalāk sām ki mepaeaknomai. Yāhā Kutdāyerṅe māmāṅe otyiṅgmu manman āleṅjahāt bulāṅe yeṅgālen teteap yakāt Kutdāyerṅehāt nāngāṅjēṭā yahatmu bukulipyerje ekyongonomai.” Yawu tap.

2

Kiristohāt den pat nāngāṅjēṭā hāi hāiṅe otmap sām den hewewerṅāk kāsikum yīngiminiop.

¹ Bukulipne, den sām aran yukāt topṅe nāngāṅjēṭā keterahākṅāt ninan hāum sāmune nāngāṅjēṭ. Nāṅe yeṅgālen puwāk takawan yan Anitāṅe tihitnenje otmā Yesu Kiristo hāngāngumu giop yakāt den pat ekyongowan. Ekyongowan yan nāngāṅjēṭā hāi hāiṅe otmap sām hewewerṅāk kāsikum yīngiminiwan. Me emelāk pepa emetṅjan yāhāmune nāngān nāngān topṅe topṅe kāsikum nihiminiwi ya ki watmā ekyongomune nāngāṅjēṭā hāi hāiṅe otminiop. ² Yawu otmā Yesu Kiristoṅe kawenenṅan kinmu howanān kuṅjēṭā muop yakāt nāngām hēngēṅguṅjēṭāt biwinerṅe kepeim den pat āleṅje ya konohāk sām holaṅmā ekyongominiwan. ³ Sāp yan den ya girawu sām ekyongomune nāngāṅjēṭā bulāṅe yeṅgālen teteāk sām nāngām biwine ahom niahop. Yawu otmā lohotṅan ekyongominiwan. ⁴ ⁵ Ekyongominiwan yan den topṅe topṅe ki sām biwiyerṅan kioṅminiwan. Yawu gārāmā Wātṅāt māmāṅahāt Heakṅe mem hewewerṅ tuhuyekmu biwiyerṅe Kiristohālen kepeiwi. Yakāt otmā yeṅṅāt manmanyerṅe ekumune Anitāhāt wātṅjan kinmā logṅāt nāngān nāngān ya ki watmai yawu oap.

Wātṅāt māmāṅahāt Heakṅe biwinenṅan kioṅmu Kiristohāt den pat nāngāmunnje bulāṅe otmap.

⁶ ⁸ Nāṅe nāngān nāngān girawuya watmā den ekyongomune lohimbī nombotṅerṅe nāngāṅjēṭā keterakmu Kiristohāt nāngām tem lāuwangim mansai. Yakāt yuwu sāmune nāngāṅjēṭ. Nāngān nāngān watman yuāmā lok papatolipnenje yeṅṅāt nāngān nāngānyerṅāmbā ki tetemap. Otmu yakāt topṅe gurā nāngām pāṅgum gai. Yāhā nāngām hēngēṅguwi māne Kutdānenṅe Kiristoṅe Anitā orop dopyetṅe konok oap yakāt nāngām ki hākāṅ otmā howanān kuṅjēṭā mumbāp. Lok yawuya gulip otnomai yakāt otmā yāk yeṅgālen den nāngāwe sām ki ariman. Me lok nāngān nāngānyerṅe oropṅe menduhuakmā yu yakāt topṅe nāngāne sām alahu gulahu otmai ya yeṅgālen gurā ari nāngān nāngān ya ki meman. Yawu gārāmā nāngān nāngān kāsikum yīngim gan yukāt topṅe yuwu tap. Anitāṅe hān hibim ki kāndikyotgop yapāek nāngān nāngān yu ikṅe biwiṅjan tatmā gaop. Yakāt otmā lohimbī nombotṅerṅe yeṅe nāngān nāngān watmā yakāt topṅe nāngāne sām hāum pāṅgum gawi. Yawu gārāmā nenje Anitā orop laṅinṅan tatmā manman kārikṅjan mannomṅāt nāngām ikṅe nāngān nāngān watmā Kiristo hāngāngumu ge yakāt topṅe eknongop. ⁹ Yāhā Anitā biwiṅjan nāngān nāngān talop yakāt nāngām poropete ālāṅe den kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbiye Anitâhâlen biwiyeŋe tiŋâk kepeim manmai ya yeŋgât nâŋgâm manman âlepŋahât pat kuyingimu tap. Manman yakât lok âlâ me âlâ biwiyeŋe nâŋgâm pâpŋumai. Me senyeŋan ki tetemu ekmai. Me yakât den pat ki sâŋetâ nâŋgâmai.” Den yawu tap.

¹⁰Yawu gârâmâ Anitâhât biwiŋan den tatmap yakât topŋeâmâ ikŋe Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe nanŋap. Otmu lok biwinenŋahât topŋe yawuâk nanŋap. Yakât otmâ Anitâŋe yâk hâŋgâŋgumu ge biwinenŋan kioŋmu Kiristohât den pat nâŋgâmunŋe bulâŋe olop. ¹¹Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkŋât lok manmannenŋan hâum sâmunne nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe bukulipyeŋe yeŋgât biwiyeŋan den girawu tatmap ya ki nâŋgâmai. Yâhâ lok girawuya yeŋgât biwiyeŋan tatmap ya yeŋahâk nâŋgâmai. Otmu yakât dopŋeâk lok âlâ me âlâŋe Anitâhât biwiŋan den tatmap ya ki nâŋgâmai. Yamâ Anitâhât Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe konohâk nâŋgâmap. ¹²Yâhâ nenŋeâmâ lok âlâ me âlâhât biwiyeŋambâ nâŋgân nâŋgân âlâlâ tetemap ya nâŋgâm biwinenŋan ki katmain. Anitâhâlen biwinenŋe kepeim manmâ gain. Yakât otmâ yâkŋe ikŋe engatŋeâk otmâ manman âlepŋahât bulâŋe topŋe topŋe ningimu mansain. Yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋunehât ikŋe Wâtŋât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋgumu biwinenŋan kioŋmap. ¹³Biwinenŋan kioŋmap yan lokgât nâŋgân nâŋgân ki watmain. Yâhâ yâkât nâŋgân nâŋgân watmâ Anitâhât den bukulpnenŋe kâsikumu yingimain. Kâsikumu yingimunŋe Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe biwiyeŋe mem pâroŋ pilâmu nâŋgâŋetâ keterakyingimap. ¹⁴Yâhâ Anitâhât Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe lok nombotŋe biwiyeŋan ki kioŋmâ mâmâŋe otyingimap yaŋeâmâ manman âlepŋe yakât bulâŋe âlâlâ ekŋetâ tâŋât otmu hâkâŋ otmâ. ¹⁵⁻¹⁶Yâhâ nenâmâ Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋan kioŋmâ mâmâŋe otningimu Kiristohât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tap yakât ki hâum pâpŋumain. Yakât otmâ yu yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋumain. Yawu gârâmâ lohimi belâŋen manmaiŋe topnenŋe hâum pâpŋumai. Otmu Anitâhât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tap yakât gurâ hâum pâpŋumai. Den yan yuŋe emelâk Anitâŋe poropete âlâ den ekumu kulemuop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Kutdâhât biwiŋan den tatmap ya lok âlâ me âlâŋe yeŋahâk nâŋgânomaihât dop âlâ ki tap. Otmu Anitâmâ nâŋgân nâŋgân amboŋe. Yakât otmâ wuân me wuâŋgât ki âlâ pâpŋumap.” Yawu sâm yan lohimi belâŋen manmaiŋe otmâ yawuâk yeŋe otmâ. “Den yawu tap.

3

Biwinenŋe hikuakmâ konohâk otmu tânahom Anitâ hoŋ bawanŋimain.

¹⁻²Bukulipne, yeŋgât topyeŋe teteâkŋât den âlâen hâum sâmunne nâŋgâŋet. Lepat namân gâtŋe yamâ sot kândâkdâek ki yingimunŋe nemai. Yeŋeâmâ Kiristohât komolân torokatbi yamâ ŋaŋa yeŋgât dop oai. Yâhâ lohimi belâŋen mansai yâhâmâ Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe biwiyeŋan ki kioŋmu yaŋak Kiristohât pâpŋumai. Yen dop yawu manmâ Kiristohât topŋe ki nâŋgâm heŋgeŋguai. Yakât otmâ sot kândâkdâek yingimune neŋetâ ombeyeŋan tatbuap. ³⁻⁴Yâhâ lohimi belâŋen mansaiŋe Kiristohât den pâpŋumai ya yeŋgât dop otmâ mansai yamâ yuwu. Yeŋeâmâ nâŋgâm bâleangim den kakŋan sahangim yuwu sâmai. “O, Paulo yamâ nengât kunneneŋe.” Yâhâ buku nombotŋeŋeâmâ hioŋakmâ yuwu sâmai. “A, a, yawu bia. Nenâmâ Apolohât den nâŋgâmunŋe bulâŋe otmâp.” Yawu sâm yan lohimi belâŋen manmaiŋe otmâ yawuâk yeŋe otmâ.

⁵Yâhâ nâmâ Apolo orop Anitâ hoŋ bawanŋim Kiristohât den pat âlepŋe ekyongomutŋe yâkâlen biwiyeŋe katbi. Yâhâ Anitâŋe âi ikŋiâk ikŋiâk sâm nitgimu mem manmâ gait yakât nâŋgâŋetâ keterahâkŋât den âlâen hâum yuwu sâwe. ⁶Lok âlâŋe nep tuhum sot âlâhât alikŋe kâmetmap yakât dopŋeâk nâŋe yeŋgâlen taka topŋe katmâ Kiristohât den pat ekyongowan. Aiop lok yaŋe sot âlâhât alikŋe kâmetbuap yakât kakŋan bukune âlâŋe newân ari buruŋ tetemu hele tuhuwuap yakât dopŋeâk Apoloŋe nâhât betnehembâ taka âi yu torokatmâ Kiristohât den kâsikumu yingioŋ. Aiop lok yaŋe hele tuhum arimu Anitâŋe konok lukulemu yan bulâŋe tetewuap yakât dopŋeâk mâmâŋe otyingimu yâkâlen biwiyeŋe kepeinetâ yeŋgâlen bulâŋe tetemap. ⁷Nâŋe topŋe katmâ den ekyongowan.

Yâhâ Apolojêamâ den kâsikum yingiop. Yawu gârâmâ Anitâ iknjak mâmânje otyingimu bulânje yengâlen tetemu Kiristohâlen biwiyenaje kepeim gai. Bulânje yengâlen tetemap yamâ netgât âi bia. Anitâ iknjak nângâyîngimu tetemap. Yakât otmâ yâkât nângâmunje yahalâk. ⁸ Yâhâ Apolo orop Anitâ horj bawangim mansait. Yakât otmâ nângânitgimu dop konohâk mansait. Yâhâ yâkât sâtgât otmâ tem lâuwangim mansait yakât hâmeje iknjâk iknjâk nitgiwuap. ⁹ Yenâmâ Anitâhât kalam yakât dop mansai. Nerâmâ biwinetjaje hikuakmâ konohâk otmu tânahom yâkât sâtgât otmâ kalamjan ari âi tuhuwangimait.

Kiristoje manmannenjâhât topje mem tetewuap.

Bukulipne, yakât topje nângâm henggenjêtgât den âlâen hâum sâwe. Yenâmâ Anitâhât emetgât dop mansai. ¹⁰ Nenje topje katmâ emet tuhune sâam yan saran lâum kânângâmunje gemu yakât kakjan hohem katmâ kokore pilâm gâremain. Emet yapâ torokatmâ tuhmunje âilongo longo otmap. Yâhâ yakât dopjêak Anitânje âi sâam nihim mâmânje otnihimu biwinaje tinjâk kepeim pâku lohimi yengâlen ari topje katmâ Kiristohât den pat âlepje ekyongowan.

Otmu yakât kakjan lok nombotje yengâlen taka den ya kelangatmaiâhât nângâm nângâm kâsikum yingijetgât nanjan.

¹¹ Yâhâ emetgât kuhupin lâum kânângâmunje njiwij njiwij sâam kinmap yakât dopjêak Anitânje kuhupin sâam Kiristo kânângâmu kinmap. Yawu gârâmâ yâk pilâm âlâ kânângânômât dop âlâ ki tap. ¹² Otmu emet ya torokatmâ tânje tuhun yan lok nombotjaje âwihio, me bon, me kât kârikje, me simen, me ain yaje mem emet kârikje tuhunomai. Yâhâ lok nombotje âlânjêamâ hombot, me hâpu, me nak lohotjaje mem tuhujetâ kandi kandi otbuap. ¹³ Yâhâ emet ya torokatmâ tuhmunje kârikje kinbuap me bâlewuap yakât topje Kiristoje âwurem gewuwân mem tetewuap. Sâp yan nenje ambojan ambojan emet ya torokatmâ tuhun mansain yakât topje teteâkgât yâkje sâmu kâlâpje pundurj sâam emet ya semu topnenje tetewuap. ¹⁴ Yâhâ emet ya tânje ki sem biatbuap otmuâmâ Anitânje hâmeje âlepje ningiwuap. ¹⁵ Yawu gârâmâ emet ya sem biatbuap otmuâmâ hâmeje ki ningiwuap. Yakât nângânjetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Emetnenjan iri sikum me senje âlâlâ tatningiap ya aksihâk sem gulip tuhun bâsok senenekbuap yakât dopjêak Anitâhât senjan manmannenjâhât bulânje bia kinmâ ajulaknom.

¹⁶⁻¹⁷ Yakât torokatmâ yuwu sâamune nângânjet. Anitâhât opon kâmbukje ya kâlehen ikje kawenje tap sâamai yan hâum sâwe. Yenâmâ Anitâhât opon kâmbukje yakât dop otmâ mansai. Yeje Kiristohâlen biwiyenje katbi yapâek Wâtgât mâmânjâhât Heakje ge hohetyenan tatmâ mâmânje otyingim gap. Yakât otmâ yengâlen gâtje âlâ me âlânje yenhât nângânjetâ yahatmu tat tat memeyenje mem bâleaknomai yamâ Anitânje hilipyongowuap.

¹⁸⁻¹⁹ Yâhâ emelâk den yan ya yâhâpje sâamune nângânjet. Yeje biwiyenaje kâityongomu yenhât nângânjetâ yahatmapgât biwiyenje galemahom mannomai. Yâhâ lohimi belângen manmaiye nângân nângân wuân me wuângât nângânjetâ yahatmap yamâ Anitânje nângâmu tânjât otmap. Yâhâ yengâlen gâtje âlâ me âlânje lohimi belângen mansai yengât nângân nângân watmâ yuwu sâmai. “Nenâmâ nângân nângânneje orop mansain,” sâamai ya yengârâmâ Anitânje nângâyîngimu gemap. Yâhâ Anitânje yengât yawu nângâyîngimu gemapgât nângân nângân ya pilâm yenhât nângânjetâ giâkgât nanjan. Yawu nângâm mannomai yan lohimi belângen manmaiye yengât nângânjetâ gemu “lok kopa” sâanomai yakât ki gorâyîngiwuap. Den yan yuje emelâk lok âlânje den kulempuop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lok nângân nângânjeje oropje menduakmâ den hikuwi yakât bulânje mem tetene sâam nângân nângânjeje menduhum buku nombotje kâityongonomai. Kâityongone sâam otnomai yan Anitânje nângân nângânjeje mem gulip tuhumu yenhâk kâirahom hiliwahonomai.”

²⁰ Yâhâ âlâmâ yuwu tap.

“Lok nângân nângânyeye oropņe yejahâk nângân nângânyeye menduhum den hiku-mai yakât Anitâņe nângâmu helekņe otmap.” Den yawu tap.

²¹⁻²² Yakât otmâ lok âlâ me âlâņe yengâlen taka yeņe den kâsikum yinginomai ya yengât ki nângâņetâ yahatbuap. Yâhâ emelâk Anitâņe wahap topņe topņe hânân kalop yapâek tetem gap. Otmu tetem yâhâwuap. Ya kerek yengât sâm pat kuyingiop. Yakât otmâ nâ Apolo yet Petoro orop yengât amutyenjan manmâ hoņ bayingim mansain. ²³ Otmu kunnenņe yamâ Kiristo. Otmu Kiristohât kunņe yamâ Anitâ konok.

4

Kiristoņe biwinenņahât topņe ekmâ sâm hâreningiwuap.

¹ Yakât otmâ nengât yuwu nângânomai. Anitâņe ikņe den bulâņe ya sâm tetem ekyongonehât menenekmâ âi sâm ningimu Kiristo hoņ bawaņgim mansain. Yeņe yawu nângâningiņetâ dopņan otbuap. ² Yâhâ Anitâņe nen kerek âi sâm ningimap ya biwinenņane tiņâk kepeim manmâ yâhânomgât sâm ningiop. Yawu ki otnom yanâmâ nenekmu dondâ bâlewuap. ³ Yakât otmâ tem lâuwawņgiman me bia yakât topņe eknehât yeņe nângân nângân me lok âlâhât nângân nângân watmâ den âiân katnekmâ sâm hârenihiniomai yakât ki gorânihiap. Otmu nine biwinahât topņe girawu tap yakât nângâm nine nângân nângân me lok âlâhât nângân nângân ki watman. ⁴ Yâhâ nine biwinahât topņe girawu tap ya nângâman yan Kutdâhât den bulâņe nângâmune biwinan hâumu tosa biaek mansan yawu biwinane nângâman. Yawu gârâmâ Kutdâhât senjan koko salehâk mansan yawu ki sâwom. Kutdâ ikņak biwinahât topņe ekmâ sâm hârenihiwuap. ⁵ Yâhâ nenņe âlâlâ otnehât nângâmain me tihân otmâin memain ya Kutdânenņane âwurem ge mem tetekņan tuhum sâm hâreningiwuap yakât sâpņe Anitâņe kalop. Sâp yan nenņe Anitâhât den kâsikum yingim mansain nengât biwinenņahât topņe ekmâ nângâningim hâmeņe âlâku ikriĵâk ikriĵâk ningiwuap. Yakât otmâ yeņeâm sâp yiwereņe sâm bâleningiņetâ ki ârândâņ otmap.

⁶ Bukulipne, yuwu sâmunne nângâņet. Lok âlâ me âlâņe Anitâhât nângân nângânņe miti denân tap yukât andemņe wangim torokatnomaihât dop âlâ ki tap. Yakât topņe yeņe nângâm hengengujetgât den sâm aran yu Apolo orop netņan hâum ekyongomune nangai. Yakât otmâ yeņe buku âlâhât nângâņetâ yahatmu âlâhât nângâņetâ gemu sâm bâleangimai yaņe dondâ bâleap. ⁷ Yen âlâņe sâm yingimu yejahât nângâņetâ yahatmap? Yawu otņetâ dondâ bâlemap. Yâhâ nângân nângânyeye âilonņo tetemap yamâ in ki tetemap. Anitâ ikņak biwiyeņan kionņmu yanâmâ ya tetemap. Otmu yâkņe wahap âlâlâ kerek bât belaiĵâk ningimap. Yawu otningimap yakât otmâ nenņahât nângâmunņe yahatbuapgât dop âlâ ki tap.

Anitâņe Paulo aposolo âi sâm wajmu hoņ bayingim manop.

⁸ Bâe, yeņe “Emelâk nângân nângânnenņe keterakningimu Anitâhât den topņambâek nangain,” sâmai. Me “Nenņahâk manman âilonņoân mansain,” sâmai. Otmu emelâk kunyetņe manmunņe amutnenņan mansawot netgât yawu sâmai. Yawu sâmai yaņe ki ârândâņ oap. Gârâmâ yeņe Anitâhât den topņambâek nângâm kunlipnenņe otmâ manman âilonņoân manbâi. Yawu mansai mâne orowâk manbâin. ⁹ Yawu gârâmâ manmannenņahât nângâņetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Tembe lâuņe lok bâleņe meyekmâ den âiân katyekmâ mumuhât pat kuyingimai. Yawu otyingim yanâmâ meyekmâ lohimbi senyeņan kânângâyekņetâ kinņetâ mem âlâlâ tuhuyekmai. Yakât dopņeâk Anitâņe menenekmâ aposolo âi sâm ningim lok kerek yengât amutyenjan katnenekmu lok bâleņe yekmâ nângâm bâleyingim mem âlâlâ tuhuyekmai yakât dopņeâk nenekmâ nângâm bâleningimai. Nenekmâ nângâm bâleningimai yakât topņe aņeloņe nangai. ¹⁰ Nenâmâ Kiristohât den pat âleņe lohimbi belângen mansai ya ekyongomunņe nângâņetâ nahat otmu nengât lok senduk sâmai. Yâhâ yejahât nângâņetâ yahatmu “Nângân nângânnenņe orop manmâ biwinenņe galemahom mansain,” sâmai. Yâhâ nengât nângâņetâ gemu Anitâņe ki mâmâņe otyingimu bulâņe tetemap nengât yawu

sâmai. Yawu sâam yan yerjahât nângâretâ yahatmu “Anitâne mâmâne otrningimu âi topne topne memunne bulâne tetemap,” sâmai. Yakât otmâ lohimbî belângen manmaiye yengât nângâretâ yahatmu ewe katyekmai. Yâhâ nengârâmâ nângâningjetâ gemu lok tawi tawiye sâmai. ¹¹⁻¹² Bulânânâk hop sambe kakran ki mansain. Nen bât kandiânâk nemain sâam âihât hâhiwin nângâmain. Yawu otmâ emet kandiân im yahatmâ kapi hawamgum den ekyongomain. Yawu manmunne lohimbî belângen manmaiye nenekmâ hâim hilitnenekmai yan Anitâne lukuleyehâkgât ulitgumain. Yâhâ mem âlâlâ tuhunenekmai yan gurâ den biaek manmâ ki lohotne otmain. ¹³ Otmu nengât huŋ bero sâam hâinenekmai yan gurâ iliwetmâ den lohotran sâam ekyongomain.

¹⁴⁻¹⁵ Nâ den sâam aran yu nângâm anulaknetgât ki ekyongoan. Angoân nâ niniâk yengâlen taka Kiristohât den pat âlepne ekyongomune nângâretâ bulâne otmu yâkâlen biwiyene katbi. Yapâek yen orop biwinnenjaŋe kepeiakmâ âwâ nan yawu manmâ gain. Yâhâ yengât galemlipeyeâmâ sesengâlâk. Gârâmâ âwâyejeâmâ nâ konohâk. Yakât otmâ yengât nângân nângân ya pâronj sâekgât wawaeyekmâ girem den yu ekyongoan. ¹⁶ Yeŋe nanlipne yawu mansai. Yakât otmâ Kiristone mâtâp yu wat sâam nihiop ya tâŋ tâŋâk watman. Nâne kâi towat otman yawuâk watmâ manjetgât nanŋan. ¹⁷ Yakât otmâ bukune Timoteo hângângumune yengâlen taka den kâsikum yinggiwuap. Den kâsikum yingimu nângânomai yan nâne Kiristohât komot den kâsikum yingimune lâum mansai yakât topne nângâm heŋgeŋunomai. Otmu Timoteo orop biwinetnane Kutdâhâlen kepeim nanne âwânane tânahomawot yakât dopneâk tânahom Kutdâhât âi memait.

¹⁸ Yâhâ yen nombotnane nâhâitne ki takawuap sâam yerjahât nângâretâ yahatmu hâmeyeŋe bitmâ bitmâ oai. ¹⁹ Yawu gârâmâ Kutdâne sâmu mâtâp tetenihiwuap yan yengâlen in yawu takawom. Taka lok yan yu âlâne mâmâne otyingimu yerjahât nângâretâ yahatmu sâam bâlenihim mansai yakât topne nângâwom. ²⁰ Yâhâ yerjahât den topne topne alahum biwiyene ki galemahom heŋgeŋumai. Yakât otmâ Anitâne tihitnenne otmap yan ikne Wâtgât mâmânjahât Heak hângângumu biwi nângân nângânnenŋan ge mâmâne otrningimu galemahom manmain. ²¹ Yakât otmâ yengâlen taka girawu otyingiwomgât nanŋai? Nâne taka den kâwâ kârihân kuwikyebomgât nanŋai me lohotran taka buku otyingiwomgât nanŋai?

5

Lok âlâne otmu dondâ bâleop ya ketetjetâ manâkgât sâop.

¹ Yengât den pat bâlene yuwu sânetâ nângâwan. Yengâlen gâtne lok âlâ mâmânâit yanŋe ki orotne otmâ mansawot. Orotmeme otmâ mansawot yawu yakât pâku lohimbine samut kârikne katnetâ tap. Yâhâ yeŋeâmâ yelekâmâ ki sâyitgimai. Yamâ yuwuhât yan. Yengâlen gâtne lok âlâne imbi memu nanyetne teteop. Yawu gârâmâ manmâ manmâ nanyetne lok otmu mâmâne ya bâleop. Mâmâne bâlemu âwânane imbi âlâ miop. Yawu gârâmâ nanne yanŋe mâmâne orop manmawot. Yawu manmâ lok âwâyetne senne buhum betnehen kionmawot. ² Yawu otmawot yakât ki sâyitgim gai yakât anulaknet. Otmu lok ya ketetjetâ manbâp. Yawu otbâi yamâ yeŋe yelekâmâ ki yelekâmâ yawu otmâ yerjahât nângâretâ yahatmap. Yakât nângâgmune dondâ bâleap. ³ Nâneâmâ kâlepnehen mansan. Yawu gârâmâ emelâk yen orop yatmâ biwinnenjaŋe sipawahom konohâk otmu den alahuwin. Yakât dopneâk yuwu ekyongomune nângâret. Yesu Kutdânenne biwinane yâk hikum mansan. Otmu yâkne girawu sâam hâreyingioŋ yawuâk lok bâlene yukât sâam hârewanŋian. ⁴ Yâhâ nâ orowâk tain mâne girawu sâam hârewanŋimbâm yakât nângâm menduhuakmâ Yesu Kutdânenne yâkât wâtŋan kinmâ yuwu otbanŋet. ⁵ Hâmbâi Kutdânenne âwurem ge lohimbî biwinnenjahât topne ekâmâ nângâm sâam hâreningiwuap. Sâp yan Anitâne lok yu membuapgât yeŋe ketetjetâ ari belângen manmu Satanne hâhiwin wanŋbuap. Hâhiwin waymu orotmeme bâleŋe otmâ mansap ya bet pilâm Kiristo tem lâuwawŋiwuapgât den ekyongoan yuwu otnomai.

⁶ Lok yanŋe mâmâne orop mansawot ya yetgât den ki sâyitgim gai. Girawuhât otmâ yerjahât nângâretâ yahatmap? Yakât anulaknet. Yâhâ biwinan girawu tap

yakât nângânetgât matuk keluĵan hâum sâmunen nângânet. Imbilipnenĵane dâmbia golangumai. Golangumâmâ matuk mendâreĵetâ keluĵe gemu dâmbia orop menduhuĵetâ matuk keluĵane sânduk sâm ârândân otmap. ⁷Yâhâ yakât dopĵeâk lohimbi yâhâp yaĵe hohetyeĵan manmutâ orotmeme bâleĵe yaĵe mem bâleyekbuap. Yawu tetemapgât ketetyeĵetâ belângen ari manset. Yawu otnomai yanâmâ Anitâhât senĵan koko salehâk mansai yawuâk torokatmâ mannomai. Yawu manmâ dâmbian matuk keluĵe ki mendâreĵetâ tatmap yakât dopĵeâk mannomai.

Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâmunen nângânet. Emelâk Tihit tihit Homban ârândânâk Yura lohimbi nengât tosa biatningiâk sâm hotom uminiwiĵe lama nanĵe gâim hepĵe tuanguminiwi. Hepĵe tuangum yan sot um neminiwi. Emelâk lama nanĵe gâim hepĵe tuanguminiwi yakât dopĵeâk Kiristohât hepĵe moseleakmu mum yan nengât tosanenĵe bunewâk pilâningiop. ⁸Yakât otmâ herone nângâwangim um nenom yan matuk keluĵe yaĵe manman bâleĵahât dop oapĵat ya orop ki menduhum nenom. Yawu otmâ manman koko salek yawuâk mannom sâm sot inâk nenom.

⁹Yâhâ lohimbiĵe kâwâ konda otmâ mansai ya orop buku ki orangiĵet sâm pepa kulemgum katyiĵiĵan ya ekĵetâ ki keterahop. ¹⁰Yakât otmâ den yakâlâk sâm heĵgeĵumune nângânet. Pâku lohimbi nombotĵane kâwâ konda otmai, me senĵe âlâlâ ekĵâlem kombo meyiĵimai, me Porom Lâpio mepaemai, yâk betyongom yeĵeâk mannomaihât ki sâwan. Yen lohimbi bâleĵe orop oset guset mansai. Yakât otmâ betyongom yeĵeâk mannomaihât dop âlâ ki tap. ¹¹Yawu gârâmâ topĵe yuwuhât den ya kulemgum katyiĵiĵan. Bukulipyeĵe nombotĵe “Emelâk biwinenĵe Kiristohâlen katbin” sâmaiĵe kâwâ konda otmai, me senĵe âlâlâ ekĵâlem sen buhu buhu otmai, me Porom Lâpio otmu Anitâ orowâk mepaeyeĵekmai, me den belângen sâmai, me to kârikĵe neĵetâ biwiyeĵe gulip otmap, me kombo meyiĵimai. Bukulipyeĵane yawu otmai yamâ kewilâyeĵetâ belângen ge manĵetgât den ya kulemgum katyiĵiĵan. Otmu yâk orop lau konok ki nenomaihât nangan.

¹²⁻¹³Yâhâ nâĵe lohimbi belângen mansai yeĵgât sâm hâreyiĵiwomgât Anitâĵe ki sâm nihiop. Anitâ ikĵak biwiyeĵahât topĵe nângâm sâm hâreyiĵiwuap. Yawu gârâmâ bukulipyeĵe orowâk biwiyeĵane hikuakmâ konohâk otmu menduhuakmâ Kiristohât mepaemai ya yeĵgâlen gâtĵe âlâ me âlâĵe otĵetâ bâlemap ya sâm hâreyiĵiĵet. Sâm hâreyiĵiĵetâ ki nângânomai ya kewilâyeĵetâ belângen ari mannomai. Yawu otnomai sâm Moseĵe girem den âlâ kulemguop ya yuwu tap.

“Lok orotmeme bâleĵe otmai ya hohetyeĵambâ ketetyeĵetâ arinomai.”

6

Lohimbiĵe hionakmâ den âiân karakminiwi.

¹Bukulipne, den umatĵe âlâ nângâwan yakât yuwu sâmunen nângânet. Yeĵgâlen gâtĵe nombotĵane kuk otmâ hionakmaiân aĵgoân papatolipnenĵane umatĵe yu kuwikningiĵetâ kaok orangine sâm yâk yeĵgâlen ki mem ari tiripyongomai. Bukulipyeĵe hionakmai ya meyeĵmâ ari pâku lok yeĵgâlen den âiân katyeĵetâ yâkĵe sâm hâreyiĵimai. Den pat yu eknohoĵetâ nângâmune dondâ bâleop. ²Yâhâ nen Kiristohâlen biwinenĵane kepeim manmainĵe lohimbi belângen mansai ya sâm hâreyiĵinom yakât emelâk Anitâĵe sâm kalop. Âlâĵe yakât ki ekyongop? Nâ ekyongwan yakâ. Yâhâ lohimbi belângen mansaiĵe orotmeme bâleĵe otmai ya yeĵgât sâm hâreyiĵinomai. Yakât otmâ den tâĵat yuwuya yamâ yeĵahâk in yawu kuwikmâ kaok orangimbâi? ³Otmu hâmbâi sâp patoen aĵelo yeĵgât gurâ sâm hâreyiĵinom yakât sâm kalop. Yawu gârâmâ girawuhât otmâ bukulipyeĵe orop den ki kuwikmâ kaok orangimai? ⁴Yawu gârâmâ yeĵe kuk otmâ hionakmaiân girawuhât otmâ lohimbi Kiristohât hâkân otmai yeĵgâlen ari den âiân karakmai? ⁵Yen aĵunyeĵe bia. Yeĵgâlen gâtĵe lok âlâ nângân nângânĵe oropĵe sâm hâreyiĵimu ârândân otbuapĵat dop tap ya nangan. ⁶Yeĵe hionakmaiân lohimbiĵe Kiristohât den nângânetâ heĵkeĵe otmu pilâmai ya yeĵgâlen ari den âiân karakĵetâ sâm hâreyiĵimai ya nângâmune dondâ bâleop.

⁷ Yâhâ yeŋe hionjakmâ den âiân karakmai yan Anitâhât den lâum pâpŋuŋetâ yanjak manman âlepŋahât bulâŋe yeŋgâlen ki tetem heŋgeŋguap. Yakât otmâ buku âlâ me âlâŋe mem bâleyekne sâm otŋetâ yan ki iliwetmâ matŋe kâpekyiŋgimbâi. Me kombo meyiŋgine sâm otŋetâ nembe kalem otyiŋgimbâi. ⁸ Yawu gârâmâ yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu bukulipyenŋe orop sâm bâleangimai. Me kâirahom kombo meangimai. ⁹ Lohimbi yawu otmaiŋe manman kârikŋan ki mannomai. Yakât âlâŋe ki ekyongop? Yakât emelâk ekyongowan yakâ. Yenâmâ imbiâk engatyenŋe kâityongomapgât yuwu sâmunne biwiyenŋan mem mannomai. Lok yuwuyenŋe manman kârikŋan mannomaihât dop âlâ ki tap. Sen buhu buhu otmâ kâwâ konda otmai, me emet huhumai, me imbilipyenŋe pilâyekmâ lok bukulipyenŋe orop manmâ ekŋâleakmâ otŋetâ bâlemap, me Porom Lâpio kum kâlâpŋum mepaemai. ¹⁰ Me bukulipyenŋe yeŋgât senŋe âlâlâ ekŋâlem miakne sâm otmai, me kombo miangimai, me den bâleŋe hâiakmai, me kâirahomai, me to kârikŋe nem biwi hâlim otmai. Lok yawuyenŋe Anitâhât kapi himbimân tap ya ki ambokunomai. ¹¹ Yâhâ embânŋan Kiristohâlen biwiyenŋe ki katbi yan yen nombotŋenŋe orotmeme bâleŋe yawu otmâ manminiwi. Yawu gârâmâ Anitâhât Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe biwiyenŋe mem hewewenŋe tuhumu Kutdânenŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katŋetâ Anitâŋe tosayerŋe pilâyŋiŋiop. Tosayerŋe pilâyŋiŋimu Kiristo orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu tem lâuwangim manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândânŋe otmap.

Kâwâ konda ki otnom.

¹² Yawu gârâmâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe “Ninahâk yu me ya otbom yakât Anitâŋe nekmu ki bâlewuap,” yawu mon sânomai. Yakât otmâ nâŋe yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Bulâŋanâk yu me ya otnomai yakât Anitâŋe yekmu ki bâlewuap. Yawu gârâmâ otnomai ya kerekŋe yen otmu bukulipyenŋe ki tânyongowuap. Yâhâ ninan hâum sâmunne nâŋgâŋet. Nâŋe yu me ya otbom yakât Anitâŋe nekmu ki bâlewuap. Yawu gârâmâ ya witgumâk otmâ yâhâwomgât biwinenŋe yahatmapgât yawu ki otbom. Biwine galemguakmâ manbom. ¹³ Yawu gârâmâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe yuwu mon sânomai. “Nenŋe sot nemunŋe wâtneŋenŋe tiŋ tiŋ sâekgât Anitâŋe sot topŋe topŋe kalop. Otmu sot nemunŋe tepnenŋenŋan gemap.” Den yawu mon sânomai yakât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Sâp pesuk sâwuawân Anitâŋe sâmu manman topŋe topŋe biatmâ metewuap. Otmu lohimi nengât hâkneŋenŋe yu kon sâm âiŋe menom yakât Anitâŋe sâm kalop. Anitâhât tem lâuwangim mannomgât wâtneŋenŋe ningimap. Yakât otmâ lohimbi miakmâ biwiyetŋe hikuakmâ konohân mandomawot ya ki hârem kâwâ konda otnom. ¹⁴ Yâhâ yâkŋe ikŋe wâtŋambâek Kutdânenŋe mumuŋambâ mem yahalop. Yakât dopŋeâk nen mumuŋambâ mem yahatnekebuap.

¹⁵ Yâhâ Kiristohâlen biwiyenŋe katbi yan yâk orop biwiyenŋe hikuakmâ konohâk olop. Yakât otmâ yâkâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim manmâ yâkât launŋe me kâiŋe bâteŋe otmâ hoŋ bawanŋim gamai. Yakât girawuhât otmâ kâwâ konda otmai yeŋgâlen torokatmâ yâk orop buku orangine sâm oai? Kâmbukŋe, pilâŋetŋat nanŋan. ¹⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâŋe imbi kondarâ orowâk mandomawot yan hâkyetŋe konohâk otbuap. Âlâŋe yakât ki ekyongop? Den yan yunŋe emelâk Moseŋe den âlâ kulemgauop ya miap. Den ya yuwu tap.

“Lok âlâ me âlâŋe imbiŋahâlen torokatmu orowâk mandomawot yan hâkyetŋe konohâk otbuap.” Den yawu tap.

¹⁷ Otmu lok âlâ me âlâŋe biwiyenŋe Kutdâhâlen kepeim mansaiŋe yâk orop biwiyenŋe hikuakmâ konohâk otmap.

¹⁸⁻²⁰ Yâk orop biwiyenŋe hikuakmâ konohâk olop yan Anitâŋe ikŋe Wâtŋât mâmâŋahât Heak hânŋangumu biwiyenŋan ge tatmap. Biwiyenŋan ge tatmap yakât otmâ yeŋe engatyenŋeâk watmâ yu me ya otnomaihât dop âlâ ki tap. Kutdânenŋe Kiristoŋe kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop yan manman bâleŋahât pangonjambâ holanŋenekmâ Anitâ orop manman kârikŋan mannomgât pat kuningiop. Yakât otmâ biwiyenŋe yâkâlen kepeim tem lâuwanginomai. Tem lâuwangim manŋetâ lohimbi belâŋen mansaiŋe yekmâ Anitâ ewe katmâ mepaenomai. Yakât otmâ kâwâ konda ki otŋet. Yawu otmain sâm haonmâ ârândânŋe biwiyenŋe galemahom manŋet. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe kâwâ konda otmai yan yeŋe

hâkyeje mem bâleakmai. Yâhâ orotmeme bâleje nombotje âlâ otmai yaŋe hâkyeje ki mem bâleakmai.

7

Lohimbi miakmâ mansai yakât den

¹Otmu yeje manman girawu mannom sâmu yakât âinohom pepa kulemgum katnihijetâ ekban. Yakât yuwu sâmunne nângâŋet. Lok âlâ me âlâje imbi barak manmâ Kiristohâlen biwiyenjaŋe kepeim yakât tem lâuwangimaije imbi ki menom sânomai yaŋe ârândâŋ otbuap. ²Yawu gârâmâ yengât kapilpyeje kingitne orowâkje imbi yeknâlem otmâ tâpikgum mansai. Yakât otmâ yen lohimbije miakmâ biwiyenjaŋe hikuakmâ konohân manjetâ ârândâŋ otbuap. ³⁻⁴Otmu Anitâje lokje imbije miakmâ mandomawot sâop. Yakât otmâ imbijenjaŋe lokjahât pat mansap. Otmu lokjaŋe gurâ imbijahât pat mansap. Yakât otmâ hâkyetje ki alirakdomawot. ⁵Yawu gârâmâ lokjaŋe me imbijenjaŋe Anitâ ulitgumu sâp kâlep otbuap yakât hewewen otbe sâmu yan angoân den alahuromawot. Den alahumutâ biwiyetje hikuakmâ konohâk otmu yan hâkyetje alirakdomawot yaŋe ki bâlewuap. Yâhâ ulitguromawot yakât kakjan Manman bâlejahât Amboje Satan yâkne kâityotgomu lohotje otmâ tâpikgumawotgât âlâkuâk menduhuakmâ mandomawot.

⁶Yâhâ lok âlâ me âlâje imbi barak manbom sâmu ârândâŋ otbuap yawu yan. Yawu gârâmâ yeje yawu manjetgâlâk ki yan. Nine biwinan tap ya ekyongoan. ⁷Yakât ninan hâum sâmunne nângâŋet. Nâmâ imbi barak manmâ hâkne tihitje otmâ biwine galemahom mansan. Yakât otmâ imbi ki miai yaŋe nâje mansan yuwu manjetgât nanjan. Yawu gârâmâ nenje Anitâhâlen biwinenjaŋe kepeim manmunne ikjak dopnenjan mâmâje otningimu manman ikriâk ikriâk manmain. Yawu otmâ mâmâje otnihimu imbi barak manmâ gan. Gârâmâ lohimbi nombotje âlâmâ manmanyenjaŋe âlâ manmai yamâ Anitâje dopyejan mâmâje otyingimu manmai.

⁸Otmu lohimbi sihan me kambut mansai yengât yuwu sâmunne nângâŋet. Nâje imbi barak mansan yakât dopneâk yeje lok me imbi barak mannomai yamâ ârândâŋ otbuap. ⁹Yawu gârâmâ lohimbi nombotjaŋe hâkyeje tihitje otnomihât dop ki tap. Yaŋe lok me imbi ekjâlengim otmâ tâpikgumaihât âlepeje miakmâ mannomai.

¹⁰⁻¹¹Otmu lokje imbije miakmâ biwiyenjaŋe Kiristohâlen kepeim mansai ya yengât Kut-dânenjaŋe sâop ya ekyongomune nângâŋet. Yeje ki pilaknomai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâje imbilipyeje pilâyeknomai otmuâmâ imbi yaŋe lok ondop yengâlen ari ki kinnomai. Gâmâlâk loklipyenjaŋe yengât tepyeje huruj sâmu kaok nângânomai yanâmâ âlâkuâk miakmâ mannomai.

¹²Otmu lohimbi nombotjaŋe emelâk Kiristohât den pat ki nângâwi yan miakbi ya yengât nine biwinambâ teteap ya ekyongowe. Lok âlâ me âlâje Kiristohâlen biwiyenjaŋe kepeim manmai ya yengât imbilipyejenjaŋe Kiristohâlen biwiyenjaŋe ki kepeim manmai. Yawu gârâmâ imbilipyejenjaŋe loklipyenjaŋe orowâk manne sânomai yamâ ki watyeknomai. ¹³Otmu imbilipyeje gurâ yawuâk. Imbi âlâ me âlâje Kiristohâlen biwiyenjaŋe kepeim manmai ya yengât loklipyenjaŋe Kiristohâlen biwiyenjaŋe ki kepeim manmai. Yawu gârâmâ loklipyenjaŋe orowâk manne sânomai yamâ ki pilâyekmâ âlaengen ari mannomai. ¹⁴Lohimbi yaŋe ki pilakmâ mansawot yakât Anitâje nan baralipyetje orowâk nângâyingimap. Yawu gârâmâ ki nângâyingimap mâne nan baralipyetje betyongombâp.

¹⁵Yâhâ lohimbi Kiristohâlen biwiyenjaŋe kepeim mansaije loklipyenjaŋe me imbilipyeje Kiristohâlen biwiyenjaŋe ki kepeim mansai yâk orop kaok oranginetgât Anitâje sâmu yinggiop. Yakât otmâ lohimbi Kiristohâlen biwiyenjaŋe ki kepeim manmaiyeje loklipyenjaŋe me imbilipyeje pilâyekmâ âlaengen arine sâmu otnomai yanâmâ ki alityeknomai. Yawu otnomai yamâ ârândâŋ otbuap. Pilakdomawot yakât tosa yamâ lohimbi Kiristohâlen biwiyenjaŋe kepeim manmai ya yengâlen ki tatbuap. ¹⁶Yawu gârâmâ ki pilakdomawot otmuâmâ orowâk manmâ lohimbi Kiristohâlen biwiyenjaŋe kepeim manmaiyeje tem lâuwangim loklipyenjaŋe me imbilipyeje Kiristohâlen biwiyenjaŋe kepeinetgât lohotjan otyingimomai.

Yawu manjetâ manmanyenye ya ekmâ Kiristohâlen biwiyenye kepeinomaihât mâtâp ki mangyuvinginomai.

Anitâje menenekmu âi girawu mewin ya yawuâk mem yâhânom.

¹⁷Yâhâ den sâm aran yukât topje nângâjetâ keterahâkgât Kiristohât lohimbi komotje komotje den kâsikum yingim mansan yakât sâmunen nângâjet. Manman amboje Anitâje manmannenye ikjiâk ikjiâk katningimu manmâ gain. Yawu gârâmâ yeje Kiristohât den pat âlepje nângâjetâ bulâje otmu biwiyenye yâkâlen katjetâ Anitâje meyehop. Yakât otmâ meyehop sâp yan âi girawuya mewi ya yawuâk mem mannomai. ¹⁸Yakât topje teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Anitâje nen Yura lohimbi manman âlepjahât pat kuningiop. Yakât dop yamâ hâknenje torehenjan undip tuhuangim gamain. Yâhâ nengâlen gâtje âlâ me âlâ Kiristohâlen biwinnenjan kepeim mansainje hâknenje torehenjan undip tap yakât nângâm topnenje ki kurihinom. Yawu gârâmâ yen pâku lohimbije biwiyenye Kiristohâlen katmâ mansaije hâkyenje torehenjan undip ki tuhuanginomai. ¹⁹Yâhâ hâknenje torehenjan undip tuhuangimain me ki tuhuangimain yamâ bulâje bia. Yamâ orotmeme tânjât. Yâhâ Anitâhât nângân nângân watmâ tem lâuwangim mansain yanje bulâje oap. ²⁰Yakât yâhâpjenye sâmunen nângâjet. Anitâje meyekmâ manman kârikjahât pat kuyingiop sâp yan girawu manbi yawuâk torokatmâ manjetâ ârândâj otbuap.

²¹⁻²²Otmu hoj bayingimai ya yengât yuwu sâmunen nângâjet. Lok Kutdâ âlâ me âlâje hoj baningijet sâm meyekjetâ mansai. Yawu gârâmâ Kiristone manman bâlenjahât paŋgoŋâmbâ holaŋyekmu yâkâlen yeje biwiyenye kepeijetâ Anitâje meyekmu biwi sânduhân mansai. Yakât otmâ lok kutdâlipyene yengât amutgen manmâ hoj bayingim mansai yakât ki gorâyingiâk. Yâhâ lok kutdâlipyene hângânyongonomai yanâmâ wosaken me wosaken arine sâm otnomai yaken arinomai. Otmu Kutdâ hoj bawangim gai yawuâk hoj bawangim mannomai.

Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâje lok kutdâhât amutgen ki mansai yengârâmâ yuwu sâmunen nângâjet. Yejeâmâ Kiristohâlen biwiyenye katjetâ Anitâje meyehop. Yakât otmâ Kiristo amutgen manmâ hoj bawanginomai yakât Anitâje sâm yingiop.

²³Kutdânenje Kiristone kawenenjan kinmu kujetâ muop yan Anitâje manman bâlenjahât paŋgoŋâmbâ holaŋnenekmâ manman kârikjan mannomgât pat kuningiop. Yakât otmâ lok âlâ me âlâje biwiyenjan kioŋmâ mem gulip tuhuyekmai hât Kiristohât tem lâuwangim manmâ biwiyenye galemahom mannomai. ²⁴Anitâje meyehop yan manman girawuya manbi yawuâk torokatmâ yâk orop biwiyenye hikuakmâ konohâk otmu mannomai. Yawu.

Lohimbi sihan ya yengât den sâop

²⁵Yâhâ lohimbi sihan yengât âinohowi yakât yuwu sâmunen nângâjet. Yâhâ den sâwe sâm oan yu Kutdânenjanje ki eknohop. Yawu gârâmâ Kiristone yâkât den pat kâsikum yingiwomgât tepje nângânihim âi sâm nihiop. Ya biwinanje tiŋâk kepeim manbehât mâmâje otnihim gamap. Yawuhât otmâ den yuwu sâmunen nângâjet.

²⁶⁻²⁷Umatje topje topje kaknenjan yâhâwuap. Yakât nângâm sihan mansaije yawuâk torokatmâ mannomai yamâ âilongo. Yâhâ lok imbilipyene orowâk mansaije imbilipyene ki pilâyeknomai. ²⁸Otmu sihan mansai yanje miaknomai yan tosa ki menomai. Yawu gârâmâ lohimbi miakmâ mannomai ya yengât kakyenjan umatje âlâlâ yâhâwuap. Umatje âlâlâ yawuya kakyenjan yâhâmapgât otmâ den yu ekyongoan.

²⁹Bukulipne, den ekyongoan yukât topje yuwu sâmunen nângâjet. Kutdânenje âwurem gewuap yakât sâp utâpguap. Yakât otmâ sâp yupâek lok imbilipyene orop mansaije umatje topje topje kakyenjan yâhâwuap yakât ki gorâyingiwuap. ³⁰Otmu weyene nângâm isenomaije sâp utâpguap yakât nângâm ki isem we bâle pato otnomai. Otmu tepyene herone otbuapneâmâ herone kaknanâk manmâ yâhânehât ki nângânomai. Otmu senje âlâlâ puluhum ambokunomaije ya eknâlem yenjanâk talâkgât biwiyenye ki kinbuap.

³¹Yâhâ hânân senje âlâlâ mem mansain yu kerek gulip otbuapgât Anitâje sâm kalop.

Yakât otmâ lohimbiye senje âlâlâ puluhum anji gunji otmai yaŕe manman yawuâk torokatmâ mannomaihât biwiyeye ki hikunomai.

³² Yeŕe manman sânduhân manmâ yâhânomai yakât ki gorâyingingâkgât nanŕan. Yâhâ lok sihan me lok tat tatŕe yamâ Anitâŕe yekmu ârândânŕ olâkgât yâkâlen biwiyeye hikum tem lâuwangimai. ³³ Yâhâ lok imbi naomlipyeye orowâk mansaiŕe umatŕe teteyingimu hâhiwin kakŕan manmaiât gorâyingingimap. Me imbilipyeye herone otyinginetgât yâk yengât nângâm ketet otmai. ³⁴ Imbi naomlipyeye yengâlen biwiyeye tatmap yan Kutdâhâlen biwiyeyeŕe tinâk kepeim tem lâuwanginomaihât biwi yâhâp otmai. Otmu imbi sihan me imbi tat tatŕeŕeâmâ senje âlâlâ yeŕe yakâlâk ki nângâmai. Yâkŕeâmâ Anitâŕe nenekmu ârândânŕ olâk sâmbi biwiyeye hewewerŕ otmu Kutdâ horŕ bawanginehât nângâm manmai. Yâhâ imbi loklipyeye orowâk mansaiŕeâmâ loklipyeyeŕe herone otyinginetgât yâk yengât nângâm ketet otmai.

³⁵ Yeŕe girawu me girawu mannomai yakât undip ki katyingian. Yeŕe umatŕe kakŕan manmaiât mâtâp yu watmâ mannomaihât ekyongoan. Yenâmâ târârahâk manmâ Kutdâhât tem lâuwangim biwiyeyeŕe yâkâlenâk hikum mannomaihât nanŕan. Yawu manmâ biwi yâhâp ki otnomai yamâ ârândânŕ otbuap.

³⁶ Otmu imbi sihan lok memehât dop oap yakât âinohowi yakât yuwu sâmunne nângâŕet. Imbi yamâ hâkŕe katahemu lok nombotŕeŕe ketetmai sâmbi âwânŕe ikŕe engatŕeâk lok katbangiwe sâmbi otmâ mansap yakât nângâmunne ârândânŕ oap. Otmu lok yaŕe baratŕe ya membuap yamâ ki bâlewuap. ³⁷ Otmu âwânŕe baratne alitbom sâmbi biwânŕe nângâmu ârândânŕ otbuap ya gurâ ki bâlewuap. ³⁸ Yakât otmâ yuwu sâwe. Lok yaŕe baratŕe lok katbangiwap yamâ ki bâlewuap. Yâhâ baratŕe alitbuap otmuâmâ yakât gurâ nângâmunne âilongo oap.

³⁹ Otmu imbi âlânŕe lokŕe pilâm lok ondowângen ariwe sâmbi oap yakât âinohowi yakât yuwu sâmunne nângâŕet. Lokŕe tap yakât otmâ pilâm lok âlâ membuapgât dop âlâ ki tap. Yâhâ hâmbâi lokŕeŕe mumbuap yakât kakŕan lok âlâ membuap yaŕe ârândânŕ otbuap. Yawu gârâmâ lok nombotŕeŕe Kiristohâlen biwiyeyeŕe kepeim mansai ya yengâlen gâtŕe membuap. ⁴⁰ Yâhâ biwânŕe yuwu nanŕan. Imbi kambut âlâ me âlânŕe lok barak mannomai yaŕe herone nângâm Kutdâhât tem lâuwangim mannomai. Otmu den ekyongoan yu Anitâhât Wâtgât mâmânâhât Heakŕe biwinnan katmu ekyongoan. Yawu.

8

Porom Lâpio mepaem sot gotyeyan katminiwi.

¹ Otmu lohimbi nombotŕeŕe Kiristohât den pat âlepŕe nângâŕetâ gemu bet pilâm Porom Lâpio mepaem sot gotyeyan katmâ mansai. Yamâ yâk orowâk menduakmâ sot yakât torehenŕe neŕetâ bâlewuap me bia yakât âinohowi yakât yuwu sâmunne nângâŕet. Bulânâk nângân nângânŕeŕe pârôn sâmbi Porom Lâpiohât nângâŕetâ tâŕjât otmu biwiyeye Kiristohâlen katbi. Yakât otmâ lohimbiye Porom Lâpio mepaem sot gotyeyan katmai yakât torehenŕe yeŕe neŕetâ ki bâlewuap yakât topŕe nângâm hengŕguai. Yawu gârâmâ yengâlen gâtŕe nombotŕeŕe Porom Lâpio yakât topŕe emelâk nângâwin sâmaiŕe hâkyeye mepaemai. Hâkyeye mepaem bukulipyeyeŕe Porom Lâpiohât nângâm biwi yâhâp otmai ya yengât ki nângâmai. Yâhâ nombotŕe âlânŕeâmâ bukulipyeyeŕe yengât biwiyeye gemap sâmbi nângâyingim lohotŕan otyingimai. ² Lok âlâ me âlânŕe Anitâhât biwânŕan nângân nângânŕeŕe tatmap yakât topŕambâek nângânomaihât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ yu yakât topŕambâek nângân sâmbi imbiâk sâmbi. ³ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlânŕe Anitâhâlen biwiyeyeŕe kepeimai yâhâmâ nângâyingingimap.

⁴⁵ Yâhâ bukulipyeyeŕe Porom Lâpio mepaem sot gotyeyan katmai yakât torehenŕe yeŕak nemai yakât yuwu sâmunne nângâŕet. Pâku lohimbiye nak me kât tâŕjât me himbimân gâtŕe me hânân gâtŕe wuân me wuângât towatŕe hâwim kânângâm “kutdânenŕe, kutdânenŕe” sâmbi ulitguŕetâ ki nângâyingingimap. Nenŕeâmâ Porom Lâpiohât nângâmunŕe tâŕjât otmu Anitâ konok “Awoŕnenŕe,” sâmbi mepaemai. ⁶ Kutdânenŕe Kiristone awoŕnenŕe Anitâhâlen kândiwahom âliwahap topŕe topŕe katmâ meteop.

Yakât otmâ Kiristohâlenâk biwinenņaje kepeim wâtņjan kinmâ Anitâhât tem lâuwangim manmâ yâhânôm.

⁷Yawu gârâmâ Porom Lâpiohât den yan yukât topņe bukulipyene nombotņaje ki nângâm heņgeņguai. Emelâk Porom Lâpio mepaem sot gotyeyjan katminiwi yakât nângâm manmai. Yakât otmâ sâp yiwereņe yuâmâ pâku lohimbije Porom Lâpio mepaem sot gotyeyjan katmai yakât torehenņe nene sâm biwi yâhâp otmai. Biwi yâhâp otmâ neņetâ yaje biwiyeyne mem gulip tuhumap. ⁸Bulâņanâk Porom Lâpio mepaem sot gotyeyjan katmai yakât torehenņe nenom me ki nenom yakât Anitâņe nângâmu tâņjât otmap. Yakât otmâ Anitâņe nenekmu bâlemap sâm ki nemain yamâ imbiâk otmain. Me Anitâņe nenekmu ârândâņ olâk sâm nemain ya gurâ yawuâk imbiâk otmain.

⁹Yeņe Porom Lâpiohât topņe nângâm heņgeņguai. Yawu gârâmâ bukulipyeyņe yekmâ biwi yâhâp otmâ tosa memai sâm Porom Lâpiohât sot torehenņe ya ki nenomai. ¹⁰Yakât yuwu sâmunne nângâņet. Yeņe nângân nângânyene pâroņ sâmu Porom Lâpiohât nângâņetâ tâņjât otmap. Yawu gârâmâ yeņgâlen gâtņe âlâ me âlâņe pâku lohimbije yeņgât opon kâmbukņjan yâhâ orowâk tatmâ sot nenomai. Orowâk tatmâ sot neņetâ yan bukulipyeyne âlâ me âlâņe yekmâ “Porom Lâpiohât sot torehenņe neņetâ ki bâleap,” sâm biwi yâhâp otmâ yeņgâlen torokatņetâ orowâk nenomai. ¹¹Yawu otmâ manņetâ biwiyeyne orotok sâmu Kiristo betgum tosa mem yaņak hiliwahonomai. Yakât otmâ yuwu sâmunne nângâņet. Kiristoņe yen otmu bukulipyeyne yeņgât tosa hât otmâ muop. Yawu gârâmâ yeņe Porom Lâpiohât sot torehenņe neņetâ yekmâ bukulipyeyņe biwi yâhâp kakņjan nem hiliwahonomai. ¹²Yawu gârâmâ hiliwahonomai yakât matņe yeņe tosa pato menomai. ¹³Yakât otmâ biwinaņe yawu nângâman. Bukulipne nombotņaje Porom Lâpiohât nângâm biwi yâhâp otmâ manmai. Yakât otmâ pâku lohimbije Porom Lâpio mepaem sot gotyeyjan katmai ya yeņgât senyeyjan nemune nekmâ yawuâk nem yan tosa memai sâm ya ki nembom.

9

Pauloņe aposolo âi yuwu mem manminiop.

¹Yawu gârâmâ nâņe yu me ya otmangât lok âlâ me âlâņe kunihinomai hât dop âlâ ki tap. Yesu Kutdânenņaje mâtâwân tetenihim aposolo nep sâm nihiop. Yakât otmâ yakât sâtgât otmâ den pat âleņe ekyongomune nângâņetâ bulâņe otmu yâkâlen biwiyeyņe kepeim manmâ gai. ²Yâhâ nâņe aposolo nep mem mansangât bulâņe yamâ yeņe orotmeme bâleņe betbaņgim Kutdânenņe Kiristo tem lâuwangim gai. Yawu gârâmâ lohimbije nombotņaje nâhât nângâņetâ gemap. Yâhâ yenâmâ nâhât ki nângâņetâ gemap.

³Gârâmâ lok yaje nângâm bâlenihim sâm ge katnekmai sâp yan den matņe yuwu sâman. ⁴Nâņe yen Kiristohât komot mansai yeņgâlen ari den kâsikum yingim mansan. Yakât matņe yeņe sot me âlâlâ tânnohoņet sâmbâmgât dop tap yamâ ki sâman. ⁵⁻⁶Yesu imilipņe, Petoro, otmu aposolo lok nombotņe, yâhâmâ imbi orowâk ari Kiristohât komot kapiņe kapiņe manmâ arai ya yeņgâlen nep tuhumai. Nep tuhumai yakât matņe sot me âlâlâ tânyongomai. Yawu gârâmâ yeņgâlen gâtņe nombotņaje Banawa orop netgât “ki tânyotgomunņe yetņak kapi ambolipņe yeņgâlen ari âi tuhumutâ hâmeņe yitginomai” sâņetâ ki ârândâņ oap. Yâhâ nâņe imbi memune orowâk mansait mâne tânnotgombâihât dop tap. ⁷Yakât topņe nângâņetâ keterahâkgât den âlâlen hâum yuwu sâmunne nângâņet. Hep bero yajeâmâ gawaman yeņgât nep tuhumai yan yeņe tewetsenņaje sotņe me kapamgât senņe âlâlâ ki puluhumai. Otmu kalam amboņe yeņe kalamân gâtņe mem nem manmai. Otmu noniņ bulimakao ambolipņe yeņahâk gâim um nemai. ⁸⁻⁹Den ekyongoan yu lokgât nângân nângân ki watmâ yan. Emelâk Anitâņe Mose girem den âlâ ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Bulimakaoņe nep tuhuyingimu yan bulâņe nemap sâm launņe ki sâhâm mangunomai.”

Yawu tap.

Girem den yu Anitâņe bulimakaohâlâk nângâm ki ekuop. ¹⁰Nenņe otmunņe bulâņe tetemap yakât nângâm bulimakaohâlen hâum sâop. Nenņe bonņe tetemu nenomgât

nângâm nep kâmetmain. Otmu imbilibnenņaje bonņe âlemu orowâk nenomgât hele tuhumai. ¹¹ Yakât dopņeâk nenņe âi topņe katmâ Anitâhât den ekyongowin. Ekyongomunņe nâņgâņetâ bonņe otmu yarjak manman kârikņahât pat kuyingimu mansai. Yawu gârâmâ yakât matņe sot me âlâlâ tânnongombâihât dop. ¹² Yâhâ lok nombotņaje belângen taka den kâsikum yingimai yâhâmâ tânyongomai. Yamâ benņe angoân nenņe Kiristohât den pat âlepņe ekyongomunņe nâņgâwihât yeņe lok belângen tohoņetâ tânyongomai wangim tânnongombâihât dop.

Yawu gârâmâ Kiristohât den pat âlepņe ekyongomunņe nâņgâwi. Sâp yan nenņe tewetsenņahâlâk nâņgâm den ekyongowin yawu nâņgâmai hât sot me âlâlâ ya tânnongonņet sâmi ki ulityongowin. Yawu otmâ manman kârikņahât mâtâwân undip katyingingimain sâmi hâhiwin kakņan manmâ gamain. ¹³ Yâhâ den ekyongoan yukât topņe nâņgâm hengengunņetgât nen Yura lohimbije Anitâhât hotom uwangim mepaenehât orotmemenenņe ningiop yan hâum yuwu sâwe. Yakât emelâk nâņgâmai. Nen Yura lohimbije nengât kalamân gâtņe mem Anitâhât pat sâmi opon kâmbukņan yâhâ katmain. Yakât torehenņe Lewihât komolân gâtņe Anitâhât hoņ bawangimainņe miakmai. Otmu noniņ bulimakao gâim Anitâhât hotom umainņe yakât torehenņe ya gurâ nemaiâk. ¹⁴ Yakât dopņeâk nenņe Kiristo Kutdânenņe hoņ bawangim komolipņe den kâsikum yingimunņe benņe yâku sot me âlâlâ tânnongonomai sâmi kâlo.

¹⁵ Yawu gârâmâ yeņe mâtâp ya watmâ tânnohoņet sâmi ki kendâyingingim gaman. Otmu pepa kulemgum katyingingian yu gurâ sâlikum ekmâ tatņetâ yengâlen takamune yan tânnohonomaihât ki katyingingian. Nâņe hâmeņe barak hoņ bayingingim gaman. Otmu yawuâk hoņ bayingingim yâhâwom. Yawu otmâ manbom yanâmâ lok âlâ me âlâņe nâņgâm bâlenihim nâhâitņe “Tewetsenņahâlâk nâņgâm âi memap,” sâmi aņun nihinomaihât dop ki otbuap. Yâhâ den yan yu nâņgâm nâhâitņe “Imbiâk sâmap” sâmai hât yeņe sot me âlâlâ ki tânnohoņetâ manmâ mumbomgât ki gorânihimap. ¹⁶ Nâmâ Kiristohât den pat âlepņe yu kâsikum yingiwomgât sâmi nihiop. Yakât otmâ âi yu pilâwan mâne umatņe topņe topņe tetenihimbâp. Yamâ benņe ikņe sâtgât otmâ nep mem gan yukât nâņgâm nine hâkne mepawomgât dop ki tap. ¹⁷ Yâhâ nine erjatneâk watmâ nep yu meman mâne yeņe sot me âlâlâ tânnohoņet sâmi ekyongombâm. Yawu gârâmâ Anitâņe âi yu tuhuwehât menenehop. Yakât otmâ tem lâuwangim manmâ gan. Yawu gârâmâ yeņe sot me âlâlâ tânnohoņet sâmi ulityongomune bâlewuap. ¹⁸ Yawu gârâmâ hâmeņe wuân membom yakât yuwu sâmune nâņgâņet. Nâņe Kiristohât den pat âlepņe yu pâku lohimbije kâsikum yingimune nâņgâm biwiyeņe yâkâlen kepeim mansai. Yakât matņe yu ya tânnohoņet sâmi ki ulityongoman. Ya yengât nâņgâmune tepne heroņe otmap yamâ nâhât hâmeņahât dop oap.

¹⁹ Yâhâ lok âlâ me âlâhât sâtgât âi ki meman. Me yuwu yawu ki sâņetâ tem lâuyingingiman. Yawu gârâmâ lohimbije topņe topņe kiņgitņe orowâkņe Kiristohâlen biwiyeņe katņetgât yuwu hoņ bayingingiman.

²⁰ Emelâk Mose otmu Yura lohimbije nengât papatolipnenņaje girem den topņe topņe kulemguwi yakât ki nâņgâm manman. Yawu gârâmâ kapilipņaje Kiristohât den pat âlepņe nâņgâņetâ gemu bet pilâm papatolipyeņe yengât girem den yakâlâk nâņgâm mansai. Yâhâ ya yengât nâņgân nâņgânyeņe pâroņ sâmu yâkâlen biwiyeņe katņetgât nâņe girem den âlâlâ ya otmu orotmemeyeņe âlâlâ mem mansai yakât dopņeâk mem mansan. Yâhâ yâkņe nâņgâm bâlenihim yan Kiristohât den pat yawuâk nâņgâņetâ gemu betpilâmai hât yâk orowâk lohotņan manmâ orotmemeyeņe watman.

²¹ Yâhâ Mose otmu papatolipyeņaje girem den âlâlâ kulemguwi yakât topņahât yen pâku lohimbije pâpğumai. Yakât otmâ yen orowâk manmâ yan yengât orotmeme âlepņe mem mansai ya yawuâk mem manmâ Yura yengât girem dengât ki nâņgâmâk mansan. Yen gurâ nâņgâm bâlenihim yan Kiristohât den pat yawuâk nâņgâņetâ gemu betpilâmai hât yen orowâk lohotņan manmâ orotmemeyeņe watman. Yawu manmâ yan Anitâhât tem lâuwangim Kiristoņe den eknongop ya tâņ tâņgâk watman.

²² Yâhâ pâku lohimbije Porom Lâpio betbangim biwiyeņe Kiristohâlen katbi. Ya yengât bukulipyeņe nombotņaje Porom Lâpio mepaem sot gotyerņan katmai yakât torehenņe

nene sârn otmâ biwi yâhâp otmai. Yawu otmâ sot ya ihilâk nerjetâ yanje biwiyenje mem gulip tuhumap. Yawu otmu Kiristo betgumai sârn ya yengât dop manmâ sot ya ki neman. Yâhâ lohimbî kiŋgitje orowâkne Kiristohâlen biwiyenje katjetâ tosayenje pilâyinggiâkġât nâne lok topje topje mansai yengâlen ari yenje orotmemeyenje mem manmai yawuâk mem manman. ²³ Otmu Kiristohâlen biwiyenjanje kepeinetâ manman kârikjahât pat kuningiop yakât bulâne orowâk memongât nângâm lohottjan manman.

²⁴ Otmu nenje manman kârikjahât bulâne memongât nângâm manmannenje girawu manmunje ârândân otbuap? Yakât topje nângânetâ keterahâkġât orotmemenenje âlâen hâum yuwu sârnune nângânet. Senje âlâlâ âilonjo katjetâ tatbuap ya mene sârn lok kiŋgitje orowâkne sururuk sârnai. Yawu gârâmâ lok konokje kârikje otmâ senjan ariwuap yanje miakbuap. Yâhâ ya membe sârn biwianje yakâlâk nângâm ariwuap. Yakât dopjeâk nenje manman kârikjahât bulâne mene sârn yakâlâk nângâm mannom. ²⁵ Yakât torokatmâ sâwe. Senje âlâlâ âilonjo ya mene sârn sururuk sârnomaiahât sâp katmai yakât nângâm inânnan dop miakmâ yâhâmai. Yâhâ hâmbâi senjan ariwuapne senje âlâlâ âilonjo membuap yamâ gulip otbuap, me tâtuk sâwuap. Yawu gârâmâ manman kârikjahât bulâne memom yamâ tat tat kârikje tatmâ yâhâmbisâp. ²⁶⁻²⁷ Yakât otmâ bulâne ya membe sârn nâne manman kârikjahât topje lohimbî kiŋgitje orowâk kâsikumu yingim gan. Yawu gârâmâ otmâ tâpikgumune Anitâne nekmu bâlemap sârn mâtâp katnihop yu târj tânjâk watmâ manmanne galemahoman.

10

Emelâk Isirae lohimbije otjetâ bâleminioy yawu ki otnom.

¹ Bukulipne, yenje mâtâp yu târj tânjâk watmâ mannomaihât yuwu sârnune nângânet. Emelâk tâmbâlipnenjanje Aihita hân pilâm takawi. Sâp yan Mosenje galemyongom dâiyekmu saru gulujehen takawi. Takânetâ Aihita yengât hep berolipyenjanje watyekmâ yongomaihât Anitâne sârn kulewoŋboŋ âlâne tetem ge kâtâpyongop. Kâtâpyongomu yan saru hâreakmâ nombot nombot otmu lohimbî kerekne hân kakjan liŋmâ nombot ariwi. ² Yâhâ nenje Kiristohâlen biwinenje katbin yan toen katnenekbi yakât dopjeâk tâmbâlipnenjanje Anitâhâlen biwiyenje katbi. Anitâhâlen biwiyenje katjetâ Mosenje dâiyekmu kulewoŋboŋe kâtâpyongomu saru hâreakmu nombot nombot otmu hân kakjambâ nombot ariwi. ³ Yâhâ nenje Kutdâhât tem lâuwangim sâp sâsârnjan nângâwangim natik nemain yakât dopjeâk Anitâhât tem lâuwangim sâp sâsârnjan sot âlâ, kutje mana sârn, ya himbimâmbâ gemu neminiwi. ⁴ Otmu Kutdânenje Kiristohât nângâm wain to nemain yakât dopjeâk emelâk Anitâne sârn kât âlâ bâok sârn yapâ to senje hindakmâ gemu tâmbâlipnenjanje newi. Yâhâ sâp yan Kiristo ikjak tihityenje otmu lok ki manmaiângen ari manbi. ⁵ Yawu gârâmâ lok ki manmaiângen ari manbi yan Anitâhât den kuwi. Yakât otmâ Anitâne lohimbî kiŋgitje orowâk hilipyongop.

⁶⁻⁷ Anitâhât den kum bulimakao umutje tuhum kânângânetâ kinmu mepaem orotmeme bâlenje topje topje otbi. Yakât matje hilipyongomu muwi. Yakât nângâm nengu Anitâne yawuâk hilipnongomap sârn otbi yawu ki otnom. Yâhâ Mose iminjanje Anitâhât hotom uwanginom sâop. Yawu gârâmâ emet harj sârn bulimakao umutje yakât hotom uwangim orotmeme bâlenje otmâ mepaewi. Yakât Mosenje den kulempuop ya yuwu tap.

“Lohimbî yuje nonij bulimakao gâim hotom uwangimi yakât torehenje nem herone otbi. Herone otmâ kâwâ konda dondâ otjetâ bâleop.” Yawu tap.

⁸ Otmu yakât kakjan yâk yengâlen gâtje lok kiŋgitje orowâkne kasalipyenje yengât baralipyenje orop kâwâ konda otbi. Yakât otmâ Anitâne matje yingimu lok 23,000 ya hilâm konohânâk muwi. Yakât nângâm nenje otbi yawu ki otnom. ⁹ Otmu yakât kakjan po yingimu Anitâhât sârn guhuŋbi. Yawu otbi yakât matje Anitâne sârn hambe sâtnje bâlenjanje yingimu muwi. Yakât otmâ umatje teteningimu Anitâhât ki sârn guhuŋnom. ¹⁰ Otmu sâp âlâen Mose yet Aron yetgât sârn bâleyitgiwi yan yakât matje Anitâne anjele âlâ hângângumu ge lohimbî kiŋgitje orowâk hilipyongop. Yakât nângâm yenje otbi yawu ki otnomai.

¹⁴Tâmbâlipnenņaje orotmeme bâleņe topņe topņe otņetâ Anitâņe sâmu umatņe topņe topņe teteyiņgiop yakât den pat Moseņe kulemguop. Yakât otmâ nenņe den pat ya nâņgâm biwinenņan katmâ umatņe yawuâk teteningimap sâm Anitâhât tem lâuwajņim mannom. Otmu sâp pato utâpņe yakât otmâ den yu nâņgâm mannom.

¹²Yeņe Kiristohât mâtâp tâņ tâņâk watmunņe Anitâņe nenekmu ârândâņ otmap sâmaiņe mâtâp ya pilâm mâtâp bâleņan kionņmaiĥât biwiyeņe galemahom manņetgât naņgan. ¹³Umatņe âlâlâ teteyiņgimu mansai yamâ lok ârândâņ yawuâk teteningimap. Otmu umatņe topņe topņe teteyiņgiuwap yan lohotņe otmai sâm Anitâņe bulâņanâk mâmâņe otyiņgiuwap. Mâmâņe otyiņgmu yakât wâtņan kinmâ manman âlepņan mannomaiĥât mâtâp tetewuap.

Kiristo konok mepaenom.

¹⁴Bukulipne, yakât topņe yuwu sâmunne nâņgâņet. Pâku lohimbiņe Porom Lâpiohât opon kâmbukņan yâhâ sot nene sâņetâ yâk orop ki yâhâ sot nenomai. ¹⁵Yenâmâ yukât topņahât ki pâpņuai. Yakât otmâ den ekyongoan yu nâņgâņetâ ârândâņ oap me bia? ¹⁶Kiristoņe kawenenņan kinmu kuņetâ hepņe gemu muop. Yakât otmâ ya dop kum wain to gaimunņe hâhâwân gemu yapâ lau konok nem Anitâ mepaemain. Yawu otmâ Kiristo orop biwinenņaje hikuakmâ konohâk otmu mansain yakât dop kum wain to ya nemain. Otmu Kiristo howanân kinmâ sâtņum muop yakât dop kum baņga mem motokmâ aņgim nemain. ¹⁷Yâhâ menduhunenekmu biwinenņaje yâkâlen kepeim komot konok mansain. Yakât dop kum baņga kândâkdâek mem motokmâ aņgim nemain.

¹⁸Otmu torokatmâ Yura nengât orotmemenenņe âlâen hâum sâmunne nâņgâņet. Yura lohimbiņe tosayeĥât nâņgâm noniņ bulimakao hikum Anitâhât pat sâm opon kâmbukņan yâhâ katmai. Katņetâ tatmu hotom umaiņe ya mem Anitâhât hotom uņetâ semap. Hotom uņetâ semu yakât torehenņe noniņ bulimakao hikumai otmu hotom umai ya orowâk nemai. Nemai yan Anitâ orop biwiyeņaje hikuakmâ konohâk otmu nâņgâyiņgimap. ¹⁹Otmu yakât dopņeâk pâku lohimbiņe Porom Lâpio mepaem sot gotyeņan katmâ yakât torehenņe nemai. Yawu gârâmâ Porom Lâpiohât yawu otmai yamâ bulâņe bia. Yakât otmâ sot gotyeņan katņetâ tatmap yakât nâņgâmune tâņât otmap. ²⁰Yawu gârâmâ sot yamâ mem gotyeņan katmai. Den ekyongoan yukât topņe yuwu sâmunne nâņgâņet. Pâku lohimbiņe Porom Lâpio mepaem sot gotyeņan katmai yanâmâ weke bâleņe mepaem sot mem katyiņgimai. Yakât otmâ yeņe pâku lohimbi orop sot yakât torehenņe nenomai yan weke bâleņe orop biwiyeņaje hikuakmâ konohâk otbuap. Yawu otmaiĥât sot yakât torehenņe ki nenomaiĥât naņgan. ²¹Yâhâ Kutdânenņahât sâtņat otmâ wain to otmu natik nemain yan yâk orop biwinenņaje hikuakmâ konohâk otmu mepaemain. Yawu gârâmâ pâku lohimbiņe weke bâleņe orop biwiyeņaje hikuakmâ konohâk otmu Porom Lâpio mepaem sot gotyeņan katmai yakât torehenņe nemai. Topņe yawuhât yeņe Kiristo otmu weke bâleņe orowâk biwiyeņaje hikuakmâ konohâk otmu mepaeyeleknomaiĥât dop âlâ ki tap. ²²Ya kâmbukņe. Pilâņetgât naņgan. Yawu gârâmâ sot torehenņe nenomai yakât Kutdânenņaje nâņgâm bâleyiņgiuwap. Yeņe sârereakmâ Kutdânenņe mem ge katnomaiĥât dop ki tap. Yakât otmâ yeņe pilâņetgât naņgan.

²³Yeņe yu me ya otņetâ ki bâlemap sâmai. Yamâ benņe yu ya otmai ya kerekņe ki tânyongomu biwi konohâk otmâ manmai. ²⁴Yeņe manmanyeņahâlâk ki nâņgânomai. Bukulipyeņaje manman âilonņoân manņetgât nâņgâm tihityeņe otnomai.

²⁵⁻²⁶Yâhâ pâku lohimbiņe Porom Lâpio mepaem sot gotyeņan katmai yakât torehenņe mem ari aņgim bero emetņan katmai. Orotmeme yawu otmai yakât yuwu sâmunne nâņgâņet. Lok âlâņe den kulemguop ya yuwu tap.

“Hân Himbim Amboņe yamâ Anitâ. Yakât otmâ wahap topņe topņe tatmâ arap yamâ ikņe pat.”

Den yawu kulemguop. Yakât otmâ aņgim bero emetņan yâhâm sot torehenņe ya puluhunomai yanâmâ den ya nâņgâm sot yakât ki nâņgâm ketet otmâ puluhunomai.

²⁷Me pâku lohimbi âlâ me âlâņe sâņetâ emetyeņan yâhâ tatnomai. Yâhâ tatņetâ sot um yiņginomai yan sot yakât ki nâņgâm ketet otmâ nenomai. ²⁸⁻³⁰Yawu gârâmâ bukulipyeņaje

Porom Lâpio betbangim Kiristohâlen biwiyenja kepeimai. Yawu gârâmâ pâku lohimbije Porom Lâpio mepaem sot gotyenjan katmai yakât torehenje nene sâmbi yâhâp otmai. Lok ya yengâlêmbâ gâtje âlâ me âlânje yekmâ yuwu mon sânomai. “Bâe, sot yuâmâ Porom Lâpio mepaem gotyenjan katsai yakât torehenje yukâ. Yawu sâmbi ekyongonomai. Yakât otmâ bukulipyeje yengât biwiyenja bâlemap sâmbi sot ya ki nenomai. Yawu otnomai yakât otmâ yâkje yekmâ biwi yâhâp ki otnomai.

Yawu gârâmâ yuwu mon sâmbi âinohonomai. “Pâku lohimbije Porom Lâpio mepaem sot gotyenjan katmai yakât torehenje nenje mem nene sâmbi yan angoân Anitâ mepaenom. Yawu otnom yakât nenje wongât otmâ bukulipnenje yengât nângân nângân watmâ sot ya ki nenom? Yâhâ yâkje nenekmâ nângâm bâleninginomai yamâ ki ârândân otbuap.” Yawu sâmbi âinohonomai.

³¹⁻³² Den ekyongoan yukât topje yuwu nângânomai. Yeje wuân me wuân otnomai me nenomai yan Yura lohimbi, me pâku lohimbi, me Kiristohât komolipje kerekje Anitâ mepaem heronje nângâwanjjet sâmbi âilongoâk mannomai. Yawu mannomai yanâmâ manmanyenje ekjetâ ârândân otbuap. ³³ Otmu lohimbi kerekje nekjetâ ârândân otmu Kutdâhâlen biwiyenja katjetâ tosayerje pilâyingiâkgât nângâman. Yawu nângâm ninahât ki nângâman.

11

Korinti yengât imbilipyejanje somotyenje katipgunjet sâop.

¹ Kiristonje ikrahât nângâmu gemu lohimbi yengât nângâmu yahatmu hoj bayingiminoj yakât dopjeâk otbêhât nângâman. Yâhâ yen gurâ yawuâk otmâ manjetgât nanjan.

² Yâhâ yeje mâtâp girawuya watmunje Anitânje nenekmu ârândân olâk sâmbi yakât nângâne sâmbi âinohowi. Âinohojetâ den kâsikum yingim gan ya watmâ gai. Yakât nângâmune biwine ârândân otmap. ³ Otmu Anitâ yet Kiristo mepaeyelekne sâmbi menduhuakmaiân yan imbilipyejanje sângumjak somotyenje katipgunjetâ ârândân otmap me bia? yakât âinohowi. Yakât den yuwu sâmbi ekyongomune nângânet. Anitânje Kiristohât kunje tatmap. Yâhâ Kiristonje nengât kunnenje tatmu yâkât amutgen manmâ tem lâuwangimain. Yâhâ lok nenje gurâ imbilipnenje yengât kunlipyeje manmâ tihityenje otmain. Yakât dop kum imbilipyejanje lohimbi senyenjan kinmaiân loklipyeje ewe katyekmâ somotyenje katipgumai. ⁴ Orotmemeyenje yawu tapgât lok âlâ me âlânje lohimbi senyenjan kinmâ Anitâ mepaemai, me den ekyongomai yan somotyenje katipgunjetâ ki ârândân otmap. Yakât yuwu sâwe. Lok yanje somotyenje katipgumai yan imbilipnenjanje lok nengât kunnenje tai yawu otmai. Yawu otmâ Kiristo kunnenje tatmap yâk mem ge katmai. ⁵ Yâhâ imbilipyejanje lohimbi senyenjan kinmâ Anitâ mepaemai, me den ekyongomai yan somotyenje ki katipgumai yanje loklipnenje yengât kunyeje tain sâmbi yakât dop otmâ loklipyeje mem ge katyekmâ anjun yingimai. Yawu otmâ mâtâp pato imbiye anjonyenje bia manmai ya yengât dop otmai. ⁶ Yakât otmâ yuwu sâmbi nângânet. Mâtâp pato imbi ihilâk otmai yanje anjolakjet sâmbi somotyenje korotok hâreyingimai. Yâhâ imbilipyejanje somotyenje ki katipgum lohimbi senyenjan kinmâ Anitâ mepaemai ya anjolakjet sâmbi loklipyejanje somotyenje korotok hâreyingimbâihât dop. Yakât otmâ somotyenje katipgunjetgât nanjan.

⁷⁻⁹ Otmu Anitânje ikje nângân nângân watmâ hânje mem lok tuhuop. Yakât otmâ lok nenjeâmâ Anitâ Kunnenje sâmbi mepaem somotnenje ki katipgumain. Yâhâ lok tuhuop yakât kakjan “Âlânje lok yu tanguwuap?” nângâm lok yakât gasumje tânje mem imbi tuhuop. Yakât otmâ imbilipyejanje loklipyeje ewe katyekmâ somotyenje katipgunjetgât nanjan. ¹⁰ Yawu otnomai yan Anitâhât anjelolipje ikje mepaem tatmaiye ki nângâm bâleyinginomai. ¹¹⁻¹² Yawu gârâmâ yeje imbilipyeje yengât nângânetâ gemapgât yuwu sâmbi nângânet. Bulâranâk Anitânje logât gasumje tânje mem imbi tuhuop. Yawu gârâmâ lok nenâmâ menjlipnenjanje menenekbi. Anitâ Manman amboje yâkje konok kunnenje tatmap. Otmu nenje lokje imbiye miakmâ biwinenjanje hikuakmâ

tánahonmgât Kutdânenņaje sâm kalop. Yakât otmâ biwinenņaje hionakmu ikņiâk ikņiâk mannomgât dop âlâ ki tap.

¹³ Den ekyongoan yu nâņgâņetâ ârândâņ oap me bia? Yakât yuwu sâmunne nâņgâņet. Imbilipyenņaje somotyenņe ki katipgum lohimi senyenan kinmâ Anitâ mepaemai. Yawu oai yamâ yeņe orotmeme târârâhâk ki watmai. ¹⁴⁻¹⁵ Yeņe biwiyenjan tap ya ekmâ nâņgâņet. Imbilipyenņe yeņgât ilanyenņe ya imbi bukulipyenņaje ekņetâ âilonņo otmâp. Yâhâ loklipyenņe yeņgât ilanyenņe ya lok bukulipyenņaje ekmâ “Yu ki orotņe” sâm nâņgâm bâleyiņginomai. Yawu otmâ sâm somotyenņe hâreanņim yanâmâ eņakņetâ ârândâņ otmâp. ¹⁶ Otmu den ekyongoan yu nâņgâm bukulipyenņaje kakņan sânomai yanâmâ yeņe sâm hâreyiņgin yuwu ekyongoņetgât nanņan. “Kiristohât komot kapiņe kapiņe tatmâ arai yeņgât imbilipyenņaje somotyenņe katipgum lohimi senyenan kinmâ Anitâ mepaemai. Yawu otņetgât Kiristohât aposololipņaje sâm katbi.” Yawu ekyongonomai.

Kutdâhât nâņgâm menduhuakmâ natik yuwu nenom.

¹⁷ Gârâmâ emelâk den kâsikum yingiminiwan yapâ konok longâenņetâ nâņgâmunne dondâ bâleap. Yakât otmâ girem den yuwu ekyongomune nâņgâņet. Yeņe menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyelekmai yan biwinenņe kelihahâk sâm ki galemahomai. ¹⁸ Yeņe yeņahâlâk nanņanņiņetâ yahatmu nâņgâm bâleanņimai. Yâhâ bukulipyenņe nombotņaje den pat yu eknohoņetâ nâņgâmunne tipiņe bulâņe oap. ¹⁹ Yâhâ yeņgâlen gâtņe nombotņaje Kiristohât den kelaņgatņetâ hionakmai yan den kelaņgatmai yan yeņgât topyeņe mem tetemai yamâ nâņgâmunne âilonņo oap. Kiristohât komot kapiņe kapiņe tatmâ araiņe yawu otmâ lok yawuya yeņgât topyeņe mem tetemai.

²⁰ Otmu yeņe Kutdâhât nâņgâm menduhuakmâ natik nemai yan yuwu otmâ hilipgumai.

²¹ Lohimi nombotņe sot pato tatyinņiapņe yeņahât nâņgâņetâ yahatmap. Yeņahât nâņgâņetâ yahatmu bukulipyenņe sot tipiņe tatyinņiap ya ki kâsikum yingimai. Yeņe yeņeâk nemai. Otmu lok nombotņaje to kârikņe dondâ nem biwi hâlim otmâi. Yawu gârâmâ bukulipyenņe sot tipiņe tatyinņiapņe neņetâ ki dopņan otyingimâp. ²² Yen sot pato nemaiņe bukulipyenņe yeņgât nâņgâņetâ gemap. Yawu otmâ yan biwiyenņaje ki kepeiakmu Anitâhât komot konohâk oai. Yeņe sot pato nene sâm anņoan yeņe emetyenjan tatmâ nembâi. Yakât yen âilonņo oai sâm nâņe heroņe nâņgâyingiwm me? Yamâ bia.

²³ Yâhâ Kutdânenņaje natik yukât topņe aposololipņe ekyongop yakât emelâk ekyongowan ya âlâkuâk sâmunne nâņgâņet. Emet omoņ otmu yan Kutdânenņe aposololipņe orowâk sot bâiņe newi yan Yurasinņe Kutdâhât betņehen kioņop. ²⁴ Otmu omoņ yan Kutdânenņe Yesunņe banņa mem Anitâ mepaem motokmâ yingim yuwu sâm ekyongop. “Yuâmâ sinumne yawu oap. Nâņe yeņgât kaweyenjan kinmune nohonomai yakât dop kum banņa yu motoksan. Yakât otmâ nâņgânihim yuwu otmâ mannomai.” ²⁵ Yawu sâm yingimu neņetâ yanak wain to gâim yingim yuwu sâm ekyongop. “Wain to yu gâim yingimune niai yuâmâ hepne yawu oap. Hâmbâi nohoņetâ hepne gemu mumbomân Anitâņe nâhât nâņgâm mâtâp âiņe kalop yakât bulâņe tetewuap. Yakât otmâ nâņgânihim yuwu otmâ wain to nem mannomai.” Yawu sâm ekyongop. ²⁶ Yakât otmâ banņa otmu wain to yu nenomai yanâmâ Kutdânenņaje kawenennan muop yakât nâņgâm nenomai. Yawu nem manņetâ Kutdâņe âwurem gewuap sâp yan pesuk sâwuap.

²⁷⁻²⁹ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâņe yeņahât nâņgâņetâ yahatmu Kutdânenņaje kawenennan kinmu kuņetâ muop yakât nâņgâņetâ kakņe otmu banņa otmu wain to yu nemai yan tosa umatņe memai. Yakât otmâ tosa memain sâm yeņe biwiyenņe ekmâ otmâi memai yakât nâņgâņetâ ârândâņ otbuap yanâmâ banņa otmu wain to yu neņetâ umatņe yeņgâlen ki tetewuap. Yawu ki otnomai yamâ Anitâņe matņe yingimu umatņe topņe topņe kakyenjan yâhâwuap. ³⁰ Topņe yukât otmâ kundat me mesek âlâlâ teteyingimu manmâ gai. Otmu bukulipyenņe nombotņaje gurâ hiliwahowi. ³¹ Yâhâ yeņe biwiyenņe ekmâ otmâi memai yakât nâņgâņetâ ârândâņ otmu yanak banņa otmu wain to yu nem gawi mâne Anitâņe yakât matņe ki yingimbâp. ³² Yawu gârâmâ lohimi belângen mansai yâhâmâ Anitâņe den âiân katyekmâ matņe umatņe yingimu menomai. Yâhâ yeņe yâk yeņgâlen torokatmâ yâk orop matņe memai sâm Anitâņe umatņe kakyenjan katmâ kuwikyeksap.

³³ Bukulipne, den sâm aran yukât bâiŋe sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe Kutdâhât nâŋgâm menduhuakmâ natik nene sâm otnomai yan bukulipyenŋe hârok takaŋet sâm mambo-
raŋginomai. Mamboraŋgim tatŋetâ hârok takaŋetâ yan topŋe katmâ nenomai. ³⁴ Yâhâ lok
nombotŋe po yingimu sot pato nene sâm otmâ emetyeŋehen tatmâ sot neŋetâ ârândâŋ
otmu yanâmâ taka natik nenomai. Yawu otŋetâ Anitâŋe nâŋgâmu ki bâlewuap. Yâhâ
yakât den âlâ âinohowi yakât matŋe yengâlen takawom yan yakât alahunom.

12

Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu âi topŋe topŋe mem mansain.

¹ Bukulipne, Anitâhât Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu âi topŋe topŋe
mem mansain yakât nâŋgâm pâpŋumaihât yuwu ekyongomune nâŋgâŋet. ² Emelâk
Kiristohâlen biwiyeŋe ki katbi yan Kâitgu Kâitgu Amboŋaŋe biwiyeŋan kioŋmu yaŋak
Porom Lâpio me wahap tâŋât, umut biwiŋe bia yawuya hâwim kânâŋgâyekmâ yakât
nâŋgâŋetâ bulâŋe otniniop. ³ Yawu gârâmâ Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe lok âlâ me âlâhât
biwiyeŋan kioŋmap lok yaŋe Yesu ki sâm bâlewaŋgimai. Otmu biwiyeŋan ki kioŋmap yaŋe
Kutdânenŋe sâm Yesu mepaenomaihât dop ki tap.

⁴ Otmu Wâtŋât mâmâŋahât Heak konohâk tatmap. Iknjahâk biwinenŋan
kioŋmâ mâmâŋe otningimu manmannenŋahât bulâŋe ikŋiâk ikŋiâk teteningimap.
⁵ Manmannenŋahât bulâŋe ikŋiâk ikŋiâk teteningimap yakât dopŋanâk âi topŋe topŋe
mem Kutdânenŋe Yesu hoŋ bawaŋgimain. ⁶ Yesu hoŋ bawaŋgimain yan Anitâ ikŋak
mâmâŋe otningimu kulem âlâlâ memain. ⁷ Yâhâ nenŋe tânahom mannehât Wâtŋât
mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋe mem hewewerŋ tuhumu manmannenŋan tetemap yamâ
yuwu. ⁸ Nâŋgân nâŋgân âlâlâ Anitâhât biwiŋan tap ya Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe
mem lok nombotŋe yengât biwiyeŋan katmâ mem hewewerŋ tuhuyekmu Anitâhât den
topŋambâek sâm kusânâ bukulipyenŋe ekyongomai. Otmu lok nombotŋe âlâmâ ya
yengât biwiyeŋe mem hewewerŋ tuhumu Anitâŋe yuwu me yawu otmâ tihitnenŋe otmap
yakât topŋe bukulipyenŋe kâsikum yingimai. ⁹ Otmu lok nombotŋe âlâmâ biwiyeŋe mem
hewewerŋ tuhumu Anitâhâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim wâtŋan kinŋetâ yengâlen bulâŋe
yuwu tetemap. Lohimbi mesek topŋe topŋe teteyingimu mansai ya hengemyongomai.
¹⁰ Me lok nombotŋe âlâŋeâmâ Anitâhât wâtŋan kinmâ kulem topŋe topŋe meŋetâ
lohimbiŋe ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmap. Me lok nombotŋe âlâmâ lauyeŋe mem hewewerŋ
tuhumu Anitâhât den bukulipyenŋe kâsikum yingimai yan nâŋgâŋetâ bulâŋe otmap. Me
lok âlâ me âlâŋe den âiŋe yongomai yamâ Anitâhâlen mem sâmai me weke bâlenjahâlen
mem sâmai yakât topŋe nâŋgâm hengengunŋetgât lok nombotŋe yengât biwiyeŋe mem
hewewerŋ tuhomap. Me lok nombotŋe âlâmâ nimbilamyenŋe mem purik pilâyingimu
den sâsâŋe ki sâsâŋe sâmai. Me nombotŋeâmâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe mem pâroŋ
pilâyingimu bukulipyenŋaŋe den sâmai ya nâŋgâŋetâ keterakmu purik gurik sâm lohimbi
ekyongomai. ¹¹ Yawu gârâmâ Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe ikŋe engatŋeâk otmâ biwinenŋe
mem hewewerŋ tuhumu bulâŋe ikŋiâk ikŋiâk teteningimu tânahom mansain.

Nen lok topŋe topŋe mansainŋe Kiristohât komot konohâk oain.

¹²⁻¹³ Yawu otmâ lok topŋe topŋe, nen Yura lohimbi, me yen pâku lohimbi, me lok
kutdâ, me lok inŋe lok kutdâlipyenŋe yengât hoŋ bayingimai. Nen kerekŋe Kiristohâlen
biwinenŋe katbin yan toen katnenekŋetâ Wâtŋât mâmâŋahât Heak yâkŋak mâmâŋe
otningimu komot konohâk manmâ tânahomain. Nengât biwinenŋe mem hewewerŋ
tuhumu âi ikŋiâk ikŋiâk teteningimu memain. Yawu gârâmâ yâkât wâtŋan kinmâ
Kunnenŋe Kiristo tem lâuwaŋgim biwinenŋaŋe kepeiakmu tânahom yâhânom. Yakât
topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkŋgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet.

¹⁴ Hâkneneâmâ konohâk. Aiop hâknenehât torehenŋe âlâ âlâ yaŋe âi amboŋan
amboŋan tuhumai. ¹⁵ Yakât otmâ kâinenŋaŋe yuwu mon sâwuap. “Amboŋaŋe bam gamu
nâŋe hân tâlim tatmâ hâkâŋ oain. Yâhâ bâtrŋaŋe âi memap yawuâk ki katnihimu meman.
Yakât otmâ hâreakmâ pilâwehât nangan.” Yawu sâm hâreakmâ pilâwuapgât dop âlâ

ki tap. ¹⁶ Me ândâpnenŋaŋe yuwu mon sâwuap. “Âo, mun pato pilâmu nŋiŋ nŋiŋ sâmu hâhiwin nâŋgâman. Yawu gârâmâ ambonahât senŋaŋe senŋe âlâlâ onom âlepŋe ya ekmap yawuâk ekbeâk nâŋgâman. Yawu gârâmâ senŋaŋe âi memap yawu ki katnihimu meman. Yakât otmâ hindakmâ pilâwehât nanŋan.” Yawu sâm hindakmâ pilâwuapgât dop âlâ ki tap. ¹⁷ Yawu gârâmâ Anitâŋe sennenŋeâk katningiop mâne girawu otmâ sennenŋaŋe den nâŋgâmbâin? Me ândâpnenŋeâk katningiop mâne girawu otmâ ândâpnenŋaŋe kuŋ korok nâŋgâmbâin? ¹⁸ Anitâŋe ikŋe eŋgatŋeâk otmâ lok tuhum hâkgât torehenŋe âlâlâ kalop. ¹⁹⁻²⁰ Yawu gârâmâ hâknenŋe torehenŋe âlâ me âlâ ki kalop mâne manmannenŋe ki tetemu âlepŋe manbâin. Hâknenŋeâmâ konohâk. Hâknenŋahât torehenŋe yaŋeâmâ nep ikŋiâk ikŋiâk memai.

²¹ Yakât otmâ sennenŋaŋe bâtnenŋe yuwu sâm ki ekuwuap. “Âo, gâŋe âi mendâ gekmune bâleap. Yakât otmâ hindakmâ pilânenekmâ âlâengen ari tat.” Me kunnenŋaŋe kâinenŋe yuwu sâm ki ekuwuap. “Bâe, hân tâlim arim takamat yakât gekmune bâleap. Yakât gâ hindakmâ gikiâk ari kindâ pâŋŋaŋak bam gawom.” Yawu sâm ki ekuwuap. ²² Yakât otmâ yuwu nâŋgânom. Hâknenŋahât torehenŋe âlâ me âlâ eŋakmunŋe tãŋjât otmap ya hârem pilâm âlepŋe mannomgât dop ki tap. ²³ Otmu hâknenŋahât torehenŋe nombotŋaŋe âi ki tuhumai yamâ benŋe meŋâleakmain yan bukulipnenŋaŋe nenekŋetâ âilongŋo otmap. Otmu hâknenŋahât torehenŋe teteŋan tatmu ekŋetâ aŋulakmain sâm hâknenŋe tihitŋe otmâ pet sâri latmâ kâtâpŋumain. ²⁴ Yâhâ hâknenŋahât torehenŋe nombotŋe âlâmâ teteŋan tatmai yamâ ki nâŋgâm ketet otmâ kâtâpŋumain. Anitâ ikŋak lok tuhum hâkgât torehenŋe âlâlâ katmu ârândâŋ olop. Otmu biwi nâŋgân nâŋgânnenŋan kioŋŋu keterakningimu hâknenŋahât torehenŋe âlâhât nâŋgâm aŋulakmain sâm hâknenŋe tihitŋe otmâ. ²⁵ Otmu Anitâŋe lok tuhum hâkgât torehenŋe âlâlâ kalop yakât otmâ hionakmâ ikŋiâk ikŋiâk tatnomaihât dop âlâ ki tap. Yaŋeâmâ tânahomai yan hâknenŋaŋe sânduk sâmu kilik milik manmain. ²⁶ Yawu gârâmâ hâknenŋahât torehenŋe âlâ me âlâ hiwinŋe otmap yan hâknenŋe kerek hâhiwin nâŋgâmain. Yamâ benŋe hiwinŋe ya biatmu yanâmâ hâknenŋe kerek sânduk sâm arimap.

²⁷ Aiop, hâknenŋan hâum yan yuŋe Kiristohât komot konok mansain nen meneneksap. ²⁸ Komot konohâk mansain yamâ Anitâŋe âi ikŋiâk ikŋiâk ningimu mem tânahom manmain yamâ yuwu. Anŋoân nen lok nombotŋaŋe lohimi belâŋen manmai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepŋe ekyongomunŋe nâŋgânomaihât Anitâŋe kut aposolo sâm âi ningiop. Yâhâ lohimbŋe Kiristohâlen biwiyeŋe emelâk katbi ya yengâlen ari Anitâhât biwiŋan den âlâlâ tatmap ya sâm holaŋmâ ekyongonŋetgât lok nombotŋe kut poropete sâm âi yingimap. Yâhâ den kâsikum yingŋetgât lok nombotŋe âlâmâ kut papasu sâm âi yingimap. Yâhâ âlâmâ kulem meŋetâ lohimbŋe ekŋetâ âlâ kândâkdâ otbuap sâm lok nombotŋe âi sâm yingimap. Yâhâ âlâmâ lohimi mesekyeŋe orop hengemyongonŋet sâm âi yingimap. Yâhâ âlâmâ lohimbŋe wahap wuân me wuângât umburuk otmai ya tânyongonŋet sâm âi yingimap. Yâhâ âlâmâ Kiristohât komot ya yengât kunlipyeŋe manŋet sâm âi yingimap. Yâhâ âlâmâ lok nombotŋe yengât nimbilamyenŋe mem purik pilâyŋimû den sâsâŋe ki sâsâŋe sâmai. ²⁹ Yawu otmâ âi topŋe topŋe yingimap. Yakât otmâ yen kerekŋe aposolo âi yu ki menomai. Me yen kerekŋe poropete âi ya ki menomai. Me yen kerekŋe papasu âi ya ki menomai. Me yen kerekŋe kulem topŋe topŋe ki menomai. ³⁰ Me yen kerekŋe lok ki heŋgemyongonomai. Me kerek yengât nimbilamyenŋe ki mem purik pilâyŋimû den sâsâŋe ki sâsâŋe sânomai. Me bukulipyeŋaŋe den sâsâŋe ki sâsâŋe sâmai ya nâŋgâm purik gurik sâm lohimi ekyongonomaihât âi ya yen kerek ki yingimap. ³¹ Yawu gârâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyingimû bukulipyeŋe tânyongonŋetgât nâŋgâm biwiyeŋe hewewer otmu Anitâ ulitgum mannomai. Yawu otmâ bukulipyeŋe orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ tânahom manŋetâ ârândâŋ otbuap.

¹ Yakât otmâ yuwu sâmunne nângânet. Nimbilammenne mem purik pilâningimu den sâsâne ki sâsâne sâmain, me anelo yengât den sâmain yan biwinenñaje bukulpnenne yengâlen ki kepeimain. Yawu otmâ den sâmain ya nângânetâ hâpu umunne pâonj sâmu munne pato pilâmap, me hibim guḡguruḡ sâmap, yakât dopñe otmap.

² Yâhâ Anitâne ikñe biwiñan nângân nângân âlâlâ tatmap ya nângâm hengengum bukulpnenne den kâsikum yingim yâk yengâlen biwinenñaje ki kepeimain. Yawu otmain ya Anitâne ekmu tâñât otmap. Otmu Anitâhâlen biwinenñaje tiñâk kepeim yan lokñe ki otmai ya otmunne bukulpnenñaje ekñetâ âlâ kândâk otmap. Yawu gârâmâ biwinenñaje bukulpnenne yengâlen ki kepeim manmain yan Anitâne nenekmu gemap.

³ Otmu senñe âlâlâ tatningimap ya kerek kâsikum lohimi senñe âlâlâhât umburuk manmai ya yinginom. Me Kiristohât tem lâuwanginom yakât huhopñe kasalpnenñaje menenekmâ kâlâwân uneneknomai. Yawu otnom yamâ biwinenñaje bukulpnenne yengâlen ki kepeinom. Yawu otnom yakât Anitâne nângâningimu ki yahatbuap. ⁴ Yâhâ biwinenñaje yengâlen kepeim yuwu otmâ mannom. Buku nombotñaje mem bâlenenekñetâ yakât matñe ki kâpekyinginom. Me sâm bâleninginetâ yakât nângâm mem lohotñe tuhuyeknom. Me nenñahâlâk ki nângâmunne yahatmu hâknenne mepaenom. Otmu buku nombotñe yengât nângâmunne ki gewuap. Otmu buku nombotñe yengât ki nângâm bâleyinginom. ⁵ Yâhâ up bia bia ki mannom. Otmu nembe kalem orangim mannom. Otmu buku nombotñaje hâmeân hâlulu otninginetâ yan tepnenne ki yahatbuap. Me mem âlâlâ tuhunenekñetâ yakâlâk nângâm matñe yingine sâm biwinenñaje ki mem mannom. ⁶ Yâhâ lohimi nombotñaje otñetâ bâlewuap ya ekmâ heronje ki nângâyinginom. Yamâ benñe uwawapñe bia manmâ otñetâ âilonjo otbuap ya yengât heronje nângâyinginom. ⁷ Otmu buku nombotñaje mem ge katneneknomai yan matñe ki otyinginom. Me tep bâle nângâninginomial yan biwinenñaje kepeyekmâ mem tepyene sândukñe tuhuyeknom. Yawu otmunne yâk orop lohotñan manmâ yâhânomgât biwinenñaje mem mannom.

⁸⁻¹⁰ Otmu sâp yiwereñe yuâmâ kandi mansain. Yâhâ Anitâhât biwiñan nângân nângân âlâlâ tatmap ya ikñe Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwinenñan katmu bukulpnenne sâm kusânâ ekyongomaim. Yawu gârâmâ Anitâhât biwiñan nângân nângân âlâlâ tatmap ya topñambâek ki nângâmain. Yakât otmâ nângân nângânnenne holañakmu yan den kakñeâk kakñeâk kâsikum yingimain. Otmu nimbilammenne mem purik pilâningimu den sâsâne ki sâsâne sâmain ya torokatmâ ki sâm yâhânom. Hâmbâi mâne Kiristone âwurem ge manman bulâñe ningiwuap yan âi topñe topñe mem mansain yu biatbuap. Âi topñe topñe hârok biatbuap yamâ biwinenñaje kepeiakmâ manmain yuwuâk torokatmâ manbisâin.

¹¹ Emelâk nimnaom titipâ tatbinân yanâmâ mete pirik pirik otminiwin. Otmu biwinenñambâ nângân nângân âlâlâ tetemu âwâ mâmâlipnenne ekyongomunne nângânetâ tâñât otminiop. Yawu gârâmâ papato otmâ nimnaom yengât nângân nângân ya pilâwin. ¹² Otmu nenñeamâ toen umutnenne erjakmunne âwâlele otmap. Yakât dopñeâk Anitâhât biwiñan nângân nângân âlâlâ tatmap ya ki nângâm hengengumain. Yawu gârâmâ Kiristone âwurem gewuap yan Anitâhât biwiñan nângân nângân topñe topñe tatmap ya topñe nângâm pesuk pilânom. Anitâne biwinenñahât topñe nângâmap yakât dopñeâk nenñe gurâ yâkât topñe nângânom. ¹³ Yâhâ den sâm aran yukât topñe yuwu tap. Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otningimu Kiristo hoñ bawangim âi topñe topñe memain yuâmâ âwurem gewuawân pesuk sâwuap. Yakât otmâ yuwuâmâ otmâ mannom. Anjoân biwinenñaje kepeiakmâ konohâk otmu buku orangim manmâ yâhânom. Buku orangim Anitâ yet Kiristo yetgâlen biwinenñaje kepeim manmâ yâhânom. Otmu Kiristone âwurem ge menenekbuap yakât nângâm biwinenñaje mem mannom. Yawu gârâmâ anjoân biwinenñaje kepeiakmâ konohâk otmu buku orangim mannomgât Anitâne nângâmap.

14

Wâtgât māmâjahât Heakje nimbilamyeye mem purik pilâyîngimu den sâwi.

¹Yakât otmâ biwiyeyaje kepeiakmâ konohâk otmu tânahonomaihât nângâm manjet. Yawu manmâ Wâtgât māmâjahât Heakje māmâje otyîngimu Kiristo hoj bawangijetâ bulâje teteâkgât biwiyeye Anitâhâlen kepeim mannomai. Yawu gârâmâ Anitâhât den kâsikum bukulipyeye yîngijetâ nângâm hejenggunjetgât âi ya biwiyeyaje mem manjetgât nanjan. ²⁻⁴Yakât otmâ yuwu sâmunne nângâjet. Lok nombotnyaje Anitâhât den kâsikum ningimai ya nângâmunnje keterakningimu manmannenye kelihakmu manmain. Lok yawuyaje mem hewewej tuhunenekjetâ biwi sânduhân manmain. Yâhâ Wâtgât māmâjahât Heakje Anitâhât biwiyan nângân nângân âlâlâ tatmap ya mem lok nombotye âlâ yengât biwiyeyan katmâ nimbilamyeye mem purik pilâyîngimap. Nimbilamyeye mem purik pilâyîngimu den sâsâje ki sâsâje sânetâ nângâmunnje ki keterakningimu yanak Anitâhât nângân nângân yakât pâpgumain. Yâhâ Anitâ ikjât lok yawuya yengât den nângâmap. Yakât otmâ den sâsâje ki sâsâje sâmai yan yeje biwiyeyeak ârândâj otmap.

⁵Yâhâ Wâtgât māmâjahât Heakje yen kerek nimbilamyeye mem purik pilâyîngimu den sâsâje ki sâsâje sânomai yakât nângâmune ârândâj oap. Yawu gârâmâ nimbilamyeye mem purik pilâyîngimu den sâsâje ki sâsâje sâmai ya lok âlâ me âlâje nângâm bukulipyeye purik gurik sâm ekyongonjetâ nângâm hejenggunmai yakât gurâ nângâmune âlâonjo otmap. Yâhâ lok nombotnyeâmâ Wâtgât māmâjahât Heakje lauyeye mem hewewej tuhumu lohimi belângen manmai ya Anitâhât den ekyongomai. Ekyongonjetâ nângâm Kiristohâlen biwiyeye katjetgâlâk biwinaje nângâm manman. Lok yawuya yengât nângâmune yahatmap.

⁶Bukulipne, nâje yengâlen takawom yan Wâtgât māmâjahât Heakje nimbilamne mem purik pilânihimu den sâsâje ki sâsâje sâmunne nângâjetâ ki keterakbuap. Yawu otbom yaje ki tânyongowom. Yâhâ yengâlen taka tânyongowom yan Wâtgât māmâjahât Heakje Anitâhât den biwinan katbuap ya ekyongowom. Otmu Anitâhât topje nângâm hejenggunjetgât Wâtgât māmâjahât Heakje māmâje otnihimu den kâsikum yîngiwom.

⁷Den sâm aran yukât topje nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Aioj tuhuminân lok âlâje kep topje katmâ membuapnye ombe kâriknyeak mem wangam kumbuap ya bukulipnyaje nângâm yawuak watnomai. Yâhâ ombe lohotjan mem wangam kâriknye ki kumbuap yan bukulipnye nombotnye aterje âlâengen kinnomaije ombe ki mem hejenggun wangam gurâ hârem hilipgunomai. ⁸Otmu âlâen hâum sâmunne nângâjet. Kapi âlâ yongone sâm arinomai. Yâhâ kapi âlâ yamâ emelâk taka mâtâwân tengâ tuhum mambotyînginomai. Mambotyîngijetâ lok tem pato yan gâtje kulet sâwuapnye tengâ tuhuai ya yekmâ bukulipnye ekyongomu alahunomai. Alahum yekmâ keweweyeknomai. Yâhâ bukuyeye âlâ yakât ki nângâwuap mon yaje tengâ tuhunomai ya yengât lauyeyanâk kionju kuwetâ mumbuap. Yawu. ⁹Yâhâ yakât dopnyeak yengâlen gâtje âlâ me âlâhât nimbilamyeye Wâtgât māmâjahât Heakje mem purik pilâyîngimu den ki nângân nângânne sânomai ya bukulipnyenye nângâjetâ ki keterakbuap. Yakât nângâjetâ siru den yawu otbuap. ¹⁰⁻¹¹Otmu torokatmâ yuwu sâwe. Nen lok topje topje manmâ dennenye iknjâk iknjâk sâmain. Yakât otmâ lok pupnye âlâje hân âlâengembâ taka denyeyanâk eknongonomai ya ki nângân. Otmu nen gurâ dennenyânâk ekyongomunnje ki nângânomai. Yawu gârâmâ den nângâmain ya bukulipnyenye sânomai yanâmâ yâk orop heweweyâk alahunomai. ¹²Yakât otmâ yuwu sâmunne nângâjet. Wâtgât māmâjahât Heakje mem hewewej tuhuyekmu âi âlâlâ menehâlâk nângâmai. Yawu nângâm yan wuân âi mejetâ Kiristohât komot tânyongowuap yakâlâk nângânomai.

¹³Yâhâ Wâtgât māmâjahât Heakje lok âlâ me âlâhât nimbilamyeye mem purik pilâyîngimu den ki nângân nângânne sâmaine den yakât topje nângâm purik gurik sâm bukulipyeye ekyongonjetâ nângânomaihât Anitâ ulitgunet. ¹⁴Yâhâ Wâtgât māmâjahât Heakje nimbilamne mem purik pilânihimu den sâm Anitâ mepaeman ya nângâmu ârândâj otmap. Yawu gârâmâ den sâman ya biwinaje nângâm ki sâman. ¹⁵Yakât otmâ yuwu otbom. Nimbilamne mem purik pilânihimu den ki sâsânyaje sâm mepawom,

me kiki mewangiwoom ya purik gurik sâmunne lohimbî orop kinnom yaŋe nângânomaî. ¹⁶⁻¹⁷ Yawu gârâmâ nimbilamyenye mem purik pilâyîngimu den ki sâsânŋe sâm Anitâ mepaenomai yanâmâ bukulipyenye den yakât topŋe ki nângâmâiŋe yen orop biwi nângân nângân yeŋaŋe ki hikuakmâ konohâk otbuap. Yâhâ Anitâ mepaenjetâ nângâmû arândân otbuap. Yamâ bukulipyenŋe nângânjetâ ki keterakyîngiwuap. Yakât nângâmune ki dopŋan oap.

¹⁸ Yâhâ nimbilamyenye mem purik pilâyîngimu den sâsânŋe ki sâsânŋe sâmai yamâ nâku yawuâk nimbilamne mem purik pilânihimu wangiyeqmâ sâman. Yakât nângâm Anitâ mepaeman. ¹⁹ Yawu gârâmâ Kiristohât komot menduhuakmâ kinmain yan senyeŋan kinmune nimbilamne mem purik pilânihimu den sâsânŋe ki sâsânŋe sâm ariwomgât ki nângâmân. Yâhâ senyeŋan kinmâ biwinambâ nângân nângân âlepŋe tetemap ya pânŋe tâlâwâk ekyongomune nângâm henŋerŋuŋetgât nângâmân. ²⁰ Bukulipne, nimnaom titipânŋe yu me ya otnehâlâk nângâmâi. Yâhâ yeŋe yawu ki nângânomaî. Otmu Wâtgât mâmânŋahât Heakŋe nimbilamyenye mem purik pilâyîngimu den sâsânŋe ki sâsânŋe sâne sâm yakâlâk ki nângânomaî. Wuân âi meŋetâ Kiristohât komot tânyongowuap yakâlâk nângânomaî. Yawu gârâmâ lepatŋe wuân âlâ ombe tatmâ ki nângâm bâleangimai yakât dopŋeâk otmâ biwi nângân nângânŋe galemahonomaî. ²¹ Otmu emelâk Anitâhât poropete nombotŋe yakât den sâm Isirae lohimbî denyerŋanâk ekyongonjetâ nângânjetâ gemu bet pilâwi. Yakât otmâ Anitânŋe poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbî yuŋe nâhât den nângânjetâ gemu bet pilâm tem ki lâunihim mansai. Yakât otmâ kasalipyenye hânŋânŋomune hân kâlepŋehembâ taka yeŋe denânâk ekyongonomaî. Yawu gârâmâ den ekyongonjetâ yawuâk nângâm hâkân otnomaî.”

²² Den yawu tap yakât topŋe yuwu nângânôm. Wâtgât mâmânŋahât Heakŋe launenŋe mem hewewer tuhumu Anitâhât den kâsikum Kiristohât lohimbî yîngimune nângânjetâ bonŋe otmap. Yâhâ lohimbî belânŋen manmaiŋeâmâ nângânjetâ ki bonŋe otmap. Yakât otmâ Wâtgât mâmânŋahât Heakŋe nimbilammenŋe mem purik pilâningimu den sâsânŋe ki sâsânŋe sâmunŋe nângânjetâ biwiyeŋan hâumu “Kulem yu ki orotŋe eksain,” sânomai.

²³ Yakât otmâ yeŋe menduhuakmâ Kiristo mepaenomai yan Wâtgât mâmânŋahât Heakŋe yen kerek nimbilamyenye mem purik pilâyîngimu lauyenye menduhum den ki sâsânŋe sânomai yanâmâ bukulipyenŋe den yakât topŋe ki nângâmâi me lohimbî belânŋen manmai yaŋe yekmâ, “Bâe, lok yu ondop otmâ biwiyeŋe gulip oap,” sânomai. Yawu sâm nângânŋiŋjetâ gewuap. ²⁴ Yâhâ Wâtgât mâmânŋahât Heakŋe biwiyeŋe mem hewewer tuhumu Anitâhât den alahumai. Den alahumai yan bukulipyenye nombotŋe Anitâhât den ki nângâm henŋengumai me lohimbî belânŋen manmai yaŋe denyerŋe nângânjetâ biwiyeŋan hâumu orotmemeyenye bâleŋe yakât nângânjetâ haŋ sâyîngiwuap. ²⁵ Yakât nângânjetâ haŋ sâyîngimu, “Anitânŋe yen orowâk manmâ mâmânŋe otyîngimap,” yawu sâm yâk mepaenomai.

Nenŋe menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyeleknom yan ewe karayŋinom.

²⁶ Yakât otmâ yeŋe menduhuakmâ Kiristo yet Anitâ mepaeyelekne sâm yuwu otnomaî. Lok nombotŋe keŋ me kiki mewangiŋomai. Yâhâ nombotŋe âlâmâ biwiyeŋambâ nângân nângân âlâlâ tetewuap ya sâm tetem ekyongonomaî. Yâhâ nombotŋe âlâmâ Wâtgât mâmânŋahât Heakŋe den âlâ biwiyeŋan katmap ya ekyongonomaî. Me nombotŋe âlâ yengât nimbilamyenye mem purik pilâyîngimu den ki sâsânŋe sânomai. Me nombotŋe âlâ yengât biwi nângân nângânŋe mem pârŋor pilâmu den ki sâsânŋe sânomai ya purik gurik sânetâ bukulipyenŋe nângânomaî. Menduhuakmâ yawu otmâ tânahom mannomaî. ²⁷ Yâhâ Wâtgât mâmânŋahât Heakŋe lohimbî nombotŋe yengât nimbilamyenye mem purik pilâyîngimu den sâsânŋe ki sâsânŋe sânomai yan lok konok me yâhâp me kalimbu yaŋe yahatmâ âlâku ikŋiâk ikŋiâk sânomai. Yawu otnomaî yan lok âlânŋe den ki sâsânŋe sânomai ya purik gurik sâm lohimbî ekyongomu topŋe nângânomaî. ²⁸ Yawu gârâmâ lok yawuya âlâ orop ki menduhuaknomai yanâmâ yuwu otnomaî. Wâtgât mâmânŋahât Heakŋe lok âlâ me âlâhât nimbilamyenye mem purik pilâyîngimu den sâsânŋe ki sâsânŋe ya lohimbî senyeŋan ki sânomai. Yâhâ biwiyeŋanâk nângâm Anitâ herŋe nângânŋiŋomai.

²⁹ Otmu Wâtgât māmājahât Heakje lauyeje mem heweweje tuhumu Anitâhât den ekyongonomai ya gurâ yawuâk lok konok me yâhâp me kalimbu yaŋe yahatmâ den ekyongonomai. Den ekyongonomai yamâ târârâk yai me sâŋ tâpikguai yakât lok nombotŋaŋe tatmâ nâŋgâyinginimai. ³⁰ Otmu bukuyeje âlâŋe yahatmâ kinnmâ den ekyongowuawân Wâtgât māmājahât Heakje lok âlâhât biwiŋe mem heweweje tuhumu yanâk ki yahatmâ yâku den sâwuap. Anŋoân bātŋe pilâmu kândikum sâwuap yaŋe ekmâ sâŋ tiŋ pilâm ge tatmu benŋe yâku yahatmâ ekyongowuap.

³¹⁻³³ Lohimbiŋe menduhuakmâ den kakŋan ki sahanginimai. Yawu otmâ ewe karangi-nimai yanâmâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap. Yâhâ menduhuakmâ Anitâhât den alahumaiân yeŋe ki ewe karangimai. Yakât otmâ Wâtgât māmājahât Heakje lauyeje mem heweweje tuhuwuap yan ewe karangim den ya âlâku ikŋiâk ikŋiâk yahatmâ ekyongonomai. Yawu otnomai yan lohimbî kerekŋe den ya nâŋgâŋetâ keterakmu yanâmâ biwiyeŋe heweweje otbuap.

Otmu Kiristohât komot kapiŋe kapiŋe manmâ araiŋe orotmeme yuwu otmâ. ³⁴ Lohimbî menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyelekmaiân imbilipyenŋe loklipyenŋe yengât amutgen otmâ den nâŋgânâk tatnomaihât emelâk Anitâŋe Mose ekumu kulemuop. ³⁵ Yakât otmâ imbilipyenŋe wuân me wuân topŋahât pâpŋumai yaŋe lohimbî senyenŋan yahatmâ kinnmâ topŋe nâŋgâne sâŋ âikumai yakât den pat nâŋgâmune bâleoŋ. Yawu otmâ yamâ anŋun topŋe. Yawu gârâmâ emetyenŋan ari tatnomai yan loklipyenŋe me âwâlipyenŋe âiyongonŋetâ ekyongonomai. ³⁶ Yawu gârâmâ yeŋe wuân nâŋgân nâŋgân mem Kiristohât komot kapiŋe kapiŋe tatmâ arai ya yengât orotmeme ki watmai? Yeŋe kunlipyenŋe manne sâŋ oai hâ? ³⁷ Yakât otmâ yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Den yan yuâmâ Kutdâhât den ekyongoan. Yakât otmâ lok âlâ me âlâhât biwiyeŋembâ nâŋgân nâŋgân âlâ tetewuap yakât “Yuâmâ Anitâŋe biwinenŋan katmu ekyongoain,” sânomai. Yawu sânomai yan kuyiŋiŋetâ ya pilâm nâ tem lâunihinomai. Otmu lok nombotŋaŋe Wâtgât māmājahât Heakje biwinenŋe mem heweweje tuhumu Kiristohât hoŋ bawangiain sâŋ ekyongonomai ya gurâ ekyongonŋetâ tem lâunihinomai. ³⁸ Yawu gârâmâ den yan yu lok ya ekyongonŋetâ ki nâŋgâyinginimai yamâ yeŋe betyongonomai.

³⁹ Bukulipne, den ekyongoan yukât bâiŋe sâŋmune nâŋgâŋet. Wâtgât māmājahât Heakje lauyeje mem heweweje tuhumu Anitâhât den bukulipyenŋe kâsikum yinginomai-hât nâŋgâŋet. Otmu Wâtgât māmājahât Heakje bukulipyenŋe yengât nimbilamyenŋe mem purik pilâyingimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sânomai ya ki kuyiŋinimai. ⁴⁰ Yakât otmâ den sâsâŋe ki sâsâŋe sânomaiân orotmeme ekyongoan yu watmâ otŋetâ dopŋan otbuap.

15

Anitâŋe Kiristo mumuŋambâ mem yahalop.

¹⁻² Bukulipne, emelâk Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yingimune nâŋgâm yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ gai. Yawuâk torokatmâ mannomai otmuâmâ Kiristone âwurem ge meyekmu manman kârikŋahât bulâŋe menomai. Yâhâ den pat âlepŋe yakât nâŋgâŋetâ porap otmu Kiristo betgunomai yanâmâ bulâŋe ya ki menomai. Bulâŋe ya ki memaihât den pat âlepŋe yakât pâŋe tâlâwâk yuwu sâŋ heŋgeŋgumune nâŋgâŋet.

³⁻⁴ Emelâk Kiristohât aposololipŋe yengâlembâ den kunŋe mewan ya ekyongomune ki nâŋgâm heŋgeŋguwi. Yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Kiristone nengât tosahtâ hupohŋe mem muop. Mum hân kâlêhen katŋetâ tatmu hilâm kalimbu pesuk sâop. Yawu otmu yan Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop yakât den emet inânŋan poropete otmu lok nombotŋaŋe kulemuŋuwi.

⁵ Yâhâ mumuŋambâ yahalop yakât kakŋan Petoro orop eŋakmâ den olowot. Yakât kakŋan ikŋe aposololipŋe mem teteyekmu yâk orop den otbî. ⁶ Yakât kakŋanâmâ lohimbî ye yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim manbî ya kiŋgitŋe orowâk, dopyeŋe 500 ya wangiop, ya teteyiŋgimu eŋakbî. Yawu gârâmâ lohimbî ekbî yamâ nombotŋe muŋetâ nombotŋe yawuâk mansai. ⁷ Otmu yakât kakŋan imiŋe Yakowo yâkâlen tetewangiŋimu eŋakmâ den olowot. Otmu yakât kakŋan aposololipŋe âlâkuâk teteyiŋgimu den otbî. ⁸ Otmu bâiŋeâmâ

nâhâlen tetenihim aposolo âi sârn nihiop yakât yuwu sârnune nângârjet. Wuân me wuân bilakne kâpekmai yakât dopneak manmune Kiristone menehop. ⁹ Yâhâ ki menehop yan ikne komot ya mem bâleyekminiwan. Yawu otyingiminiwan yapâ menekmâ aposolo âi sârn nihiop yakât nângârnune âlâ kândâkdâ otnap. Yawu otniniwan yakât ninahât nângârnune gemap. Otmu aposolo yengât kunyerne manbehât ki nângârnun. ¹⁰ Yawu gârâmâ Anitâne ikne engatneak otmâ nângârnihim Kiristo hângângumu ge tetenihim aposolo âi sârn nihiop. Âi sârn nihimu yâkât wâtjan kinmâ aposolo nombotjarne âi memai ya hârohâk wangiyekmâ âi kârikneak mernan. Âi mernan yukât amborne Anitâ. Ikne Wâtgât mâmânjahât Heakne mâmâne otnihimu âi memune bulâne tetemap. ¹¹ Yakât otmâ aposolo nombotje orop, nenne Kiristohât den pat konok yakâlâk lohimbî ekyongomunne nângârnun. Otmu emelâk den pat yuwuak ekyongomune nângârnun Kutdâhâlen biwiyerne katbi.

Anitâne mumunjabâ mem yahatnenekbuap.

¹² Otmu Anitâne Kiristo mumunjabâ mem yahalop yakât den pat ekyongomunne nângârnun. Yawu gârâmâ topne girawuhât otmâ yen nombotjarne sârn hilipgum “Hâmbâi mumunjabâ ki yahatnom,” sârnai? ¹³ Den yawu sârnai ya bulâne mâneâmâ Anitâne Kiristo mumunjabâ mem yahalop sârn ekyongomunni ya bulâne ki otbâp. ¹⁴ Otmu Kiristo mumunjabâ ki mem yahalop mâne nenne imbiâk ekyongomunne biwiyerne yâkâlen katbâi. ¹⁵ Otmu Anitâne mumunjabâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne Anitâne Kiristo mumunjabâ mem yahalop sârn den golâ ekyongombâin. ¹⁶ Otmu torokatmâ sâwe. Anitâne mumunjabâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne Kiristo mumunjabâ ki mem yahatbâp. ¹⁷ Otmu Kiristo mumunjabâ ki mem yahalop mâne yâkne tosanenne ki pilâm manman kârikjahât pat kuningimbâp. Otmu nenne biwinenjarne yâkâlen imbiâk kepeimbâin. ¹⁸⁻¹⁹ Yâhâ Anitâne manman kârikjahât pat kuningiop yakât bulâne mene sârn Kiristohâlen biwinenjarne kepeim mansain. Yawu gârâmâ munom yakât kakjan mumunjabâ mem yahatnenekmu manman kârikjan mannomgât dop ki tap mâne nenne den perâkne nângârnunne bulâne otbâp. Otmu lok belângen manmaerne nengât imbiâk otmâ hâhiwin kakjan manmâ gai sârn nângâningimbâi. Otmu emelâk lohimbî nombotje biwiyerne Kiristohâlen kepeim munom gawerne orotmeme bâlene otniniwi yakât tosa ki pilâyningimbâp. Yakât otmâ matne umatne yingimu hâhiwin nângârnunbisâihât dop yawuak tatbâp.

²⁰ Bulârnâk Anitâne Kiristo mumunjabâ mem yahalop. Yakât dopneak lohimbîne Kiristohâlen biwiyerne kepeim manmâ gam muwi, me nen yâkâlen biwinenjarne kepeim mansain, me gârnâlâk yâkâlen biwiyerne kepeinomai nen kerek mumunjabâ mem yahatnenekbuap. ²¹⁻²² Lok topnenneâmâ konok. Tâmbânenne, kutne Aram sârn, ikjahâk otmâ tâpikgum tosa miop. Yakât huhopne Anitâne munuhât pat kuwangiop. Yawu otmâ lohimbî yâkâlembâ tetemai nen kerekne engatnenneak watmâ otmunne bâlemu munom gara gara otmâ gamain. Yawu gârâmâ Kiristone mumunjabâ yahalop yan mumunjabâ yahatmâ manman kârikjan mannomgât matâp mem kusânneningiop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenjarne kepeim manmâ munom yanâmâ Anitâne mumunjabâ mem yahatnenekmu manman kârikjan mannom. ²³ Argoân Kiristone mumunjabâ yahalop. Mumunjabâ yahatmâ himbimân yâhâmu Anitâ orop tawot. Otmu âwurem gewuap yan lohimbîne yâkâlen biwiyerne kepeim manmâ gam muwi, me nen yâkâlen biwinenjarne kepeim mansain, me gârnâlâk yawuak mannomai nen kerek Anitâne mumunjabâ mem yahatnenekbuap. ²⁴⁻²⁵ Yawu gârâmâ sâp yupâek Kiristone kunnenne tatmâ tihitnenne otmâ yâhâwuap. Otmu sâp pesuk sâwuawân Kiristohât kasalipne yu Anitâne mem ge katyekmu yâkât amutgen tatnomai. Lok, âi weke, emet amborne, senduk banearâ, susun, me sâtnet metne topne topne ya kerek mem ge katyekbuap. Ya kerek mem ge katyekmu sâp pesuk sâwuap. Sâp pesuk sârnun Kiristohât komot kerek mumunjabâ mem yahatnenekmu yu ya topne topne kerehâk yâkât amutgen tatnom. Yakât otmâ menduhunekmâ âwâne Anitâ yâkât amutgen katnenekmu mannom. ²⁶ Otmu sâp yan Munuhât Amborne bunewâk mem ge katbuap. Yakât kakjan nenne yâhâpne ki munom.

²⁷⁻²⁸ Yakât topņe teteâkgât emelâk Anitâņe lok âlâ den ekumu kulemguoop ya yuwu tap.

“Anitâņe wahap topņe topņe ya nanņahât amutgen katyekmu tatnomai.” Yawu tap.

Yâhâ “wahap topņe topņe” den yuņe nen hânân gâtņe, me himbimân gâtņe, me hân kâlehen gâtņe nen kerehâk meneneksap. Yâhâ Anitâ ikņahâk menenekmâ nanņahât amutgen katnenekbuap. Yakât otmâ den yuņe Anitâ ikņahât ki miap. Otmu nanņahât gurâ ki miap. Anitâņe nen kerehâk menenekmâ Kiristohât amutgen katnenekmu tatnom yanâmâ sâp pesuk sâwuap. Sâp pesuk sâwuap yan Kiristoņe âi tuhumi tiņ pilâm nen kerehâk menenekmâ âwâņe Anitâ yâkât amutgen katnenekbuap. Otmu ikņe gurâ yawuâk âwâņahât amutgen tatbuap. Yawu otmâ Anitâņe kunnenņe pato tatbisâp.

²⁹ Otmu Anitâņe mumuņambâ mem yahatnenekbuap yakât torokatmâ sâwe. Bukulipyenņe nombotņanņe “Mumuņambâ ki yahatnom,” sâmai. Yawu gârâmâ den sâmai ya bulâņe oap otmuâm girawuhât otmâ bukulipyenņe emelâk muwi ya yengât nâņgâm kutyenņe mem kinņetâ toen katyeksai? Yâhâ Anitâņe bukulipyenņe mumuņambâ mem yahatyekbuapgât dop ki tap otmuâm kutyenņe mem kinņetâ toen mem katyekmai yamâ imbiâk otmâ.

³⁰ Bukulipne, torokatmâ sâmune nâņgâņet. Nenņe lohimi hânņan kulemņan manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepņe ekyongomunņe lohimi nombotņanņe topņe âlâlâ mâņgânenekņetâ hâhiwin kakņan manmâ gamain. Yawu gârâmâ Anitâņe mumuņambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne âi yu pilâmbâin. ³¹Lohimi âlâ me âlâ belângen manmaiņe sâp girawuân me girawuân nohoņetâ mumbom? Yawu nâņgâm manman. Den ekyongoan yu biwinaņe nâņgâmune bulâņe oap. Otmu yakât dopņeâk yengât yuwu nâņgâmune bulâņe oap. Emelâk Kiristohât den pat âlepņe ekyongomunne nâņgâņetâ bulâņe otmu yâkâlen biwiyenņe katbi. Yapâek biwiyenņe yâkâlen kepeim manmâ gai yakât nâņgâm mepaeyeksan. ³²Emelâk nâņe Epeso kapi yuân taka Kiristohât den pat âlepņe ekyongowan. Sâp yan kapi ambolipņe nombotņanņe kuk otmâ bâsok hâmene mem gulip tuhuwi. Yawu gârâmâ Anitâņe mumuņambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne Epeso kapiân yu âwurem taka nep yuwu ki tuhumbâm.

Otmu torokatmâ sâwe. Lohimi belângen manmaiņe yuwu sâmai. “Mumunņe pesuk sâwuap. Yakât otmâ engatnenņeâk watmâ sot kâlê soņgo bau nem heroņe kakņan manne.” Den yawu sâmai. Yâhâ Anitâņe mumuņambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne soņgo bau sot kâlê nem heroņe kakņan manbâm. ³³Otmu lok yawuyanņe taka yen orop yawuâk otņetâ dondâ bâleap. Yakât yuwu sâmune nâņgâņet. Lok âlepņe lok bâleņe orop hero karangim yâhâm genomai yanâmâ lok bâleņe lok âlepņe ya yengât engatyenņan kioņetâ otbuap. ³⁴Yenņe nâņgân nâņgânyenņe keterakyingimu bukulipyenņe Anitâhât den kelangatmai ya yengât nâņgân nâņgân ki watņetgât nangan. Ya kâmbukņe. Den ekyongoan yu nâņgâm anjolakņet.

Mumuņambâ yahatnom yan towatnenņe âlâ tetewuap.

³⁵ Yawu gârâmâ yengâlen gâtņe âlâ me âlâņe yuwu mon sâm âinohonomai. “Nenņe girawu otmâ mumuņambâ yahatnom? Me mumuņambâ yahatnom yan towatnenņe girawuya tetewuap?” ³⁶ Yawu sâm âinohonomai yakât matņe yuwu sâmune nâņgâņet. Nowo alikņe mem hân kâlehen katmain ya mumu kâmņe ga takamap. Ga takam hâlihîhî kânâņgâmunņe ya watmâ yâhâmâp. Yâhâ alikņe mem hân kâlehen katmain yamâ mumap. Mumu yanjak kâmņe ga takamu bonņe anņo tetemap. Yen yukât topņe nâņgâmai yamâ girawu otmâ manmannenņahât topņe pâpgumai? Yawu gârâmâ alikņe mem hân kâlehen katmain yakât dopņeâk mum hân kâlehen mem ba karakmain. Otmu kâmņe ga takamap yakât dopņeâk mumuņambâ yahatnom. ³⁷ Otmu torokatmâ yuwu sâmune nâņgâņet. Ârok kehetņeâk mem hân kâlehen katmain. Yawu gârâmâ kâmņe ga takam bonņe kinmap yamâ towatņe âlâ âlâ. ³⁸ Anitâņe ikņe engatņeâk otmâ sot âlâlâhât bonņe otmu kehetņe yakât towatņe ikņiâk ikņiâk kalop. ³⁹ Otmu soņgo bau, hambe gumbam, nâi luap, me soki kalapat topņe topņe yamâ towatņe ikņiâk ikņiâk katyehop. Otmu lok manmannenņe gurâ yawuâk ikņiâk katningiop. ⁴⁰ Yakât otmâ hânân âliwahap topņe topņe kalop ya towatņe

ekmâ “Yuâmâ hânân gâtje,” sâmain. Me himbimân emetsenje pitu âlâlâ kalop ya gurâ ekmâ “Ewamâ himbimân gâtje,” sâmain. ⁴¹ Hilângât emetsenje yakât lajinje ya iknjiâk. Otmu omongât emetsenje yakât lajinje ya gurâ iknjiâk. Otmu pituhât lajinje ya gurâ iknjiâk tap. Yawu.

⁴²⁻⁴³ Otmu dop kum den ekyongoan yukât topje yuwu nângânôm. Menlipnenjae menenekbi yan wâtnenne ki teteop. Yâhâ wâtnenne tij tij sâmap yapâek mesek topje teteningimu mum gamain. Yakât otmâ mumunje hannongorjetâ tâtuk sâmain. Yâhâ Anitâje mumujambâ mem yahatnenekbuap yan hâknenne ânje ningimu manman kârikjan mannom. Otmu hâknenne ânje ya ningimu enjakmunje âlepje nandoroje otbuap. ⁴⁴⁻⁴⁹ Kândikum emelâk Anitâje topje katmâ hân mem tâmbânenje, kutje Aram sâm, yâk tuhumm yan umutje biwiye katbangiop. Yâhâ lok tuhuop yakât Moseje den kulemguoop ya yuwu tap.

“Anitâje lok tuhumm umut biwiye katbangimu manop.” Den yawu tap.

Yakât otmâ lohimi Aramgât towat tetewije muop yawuâk mum gara gara otbi. Otmu nen gurâ dop yawuâk otmâ mum tâtuk sânom. Yawu gârâmâ lok âlâ himbimâmbâ ge manop yamâ Kutdânenje Yesu Kiristo. Yâkneâmâ umut biwinenje mem hewewerj tuhumu yâkâlen biwinenjae kepeimunje manman kârikjahât pat kuningiop. Yakât otmâ âwurem ge menenekbuawân Anitâje mumujambâ mem yahatnenekmâ hâknenne ânje ningiwuap. Yâhâ emelâk Kiristoje mumujambâ yahatmâ hâkne ânje miop yawuya ningiwuap.

⁵⁰ Bukulipne, den ekyongoan yukât topje yuwu nângânôm. Emelâk tosanengahât huhopje hânân yu manmâ yâhâm munomgât Anitâje sâm kalop. Yakât otmâ hânân manman manmain yu torokatmâ himbimân yuwuâk mannomgât dop ki tap. ⁵¹⁻⁵² Yâhâ mumujambâ yahatnomgât Anitâje den biwinan kalop yamâ yuwu. Sâp pesuk sâuwawân arjelo âlâje lâmun bânje kunbuap. Lâmun kunmu Anitâje in yawu, sennenne pelej bok otmap yakât dopjeâk mumujambâ mem yahatnenekbuap. Mem yahatnenekmu lohimi mannomai ya orop menduhunenekbuap. Menduhunenekmâ manmannenne ânje ningiwuap yakât dop kum sâwe. ⁵³ Soki âlâ sâmbâlâkjae tatmâ kon sâmap. Kon sâm bumbulele otmap. Yakât dopjeâk nenje hâknenne hângije pilânôm. ⁵⁴⁻⁵⁵ Pilâmunje hâknenne ânje ningimu hangalâkmâ manman kârikjan manbisâin. Yâhâ sâp yiwerenje yuâmâ hâhiwin kakjan manmâ mum gamain. Yâhâ hâmbâi hâknenne ânje ningimu menom yan hâhiwin barak manmâ yâhâmbisâin. Emelâk Anitâje ya sâm kalopgât otmâ yakât bulâje tetewuap. Yakât poropete âlâje den kulemguoop ya yuwu tap.

“Anitâje Mumuhât Amboje mem ge katbuap yapâek lohimi ki munomai.”

Otmu Anitâje poropete âlâ den yuwu ekumu kulemguoop.

“Bâe, Mumuhât Amboje, lohimi hilipyongowuatgât dop biatsap. Otmu hâhiwin yingim yâhâwuatgât dop gurâ ki tap.” Den yawu tap.

⁵⁶ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâret. Biwinenjae nângân nângân bâlenje topje topje tetemu ya watmâ otmunje bâlemap. Otmunje bâlemap yan Anitâhât girem den nângâmunje biwinenjan hâumu girem den ya longâem tosa miain sâm nangangimain. Yawu manmain yakât huhopje Manman bâlenjahât Ambojae hâhiwin topje topje ningimu manmâ mum gamain. ⁵⁷ Yawu gârâmâ Anitâje tihitnenje otmâ Kutdânenje Yesu Kiristo hângângumu ge kawenenjan kinmâ tosanengahât matje miop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenjae kepeim yakât wâtjan kinmunje Manman Bâlenjahât Ambojae ki mem ge katnenekbuap. Yawuâk manmâ munom otmuâm sâp pesuk sâuwawân Anitâje mumujambâ mem yahatnenekbuap. Yakât otmâ Anitâ mepaenom.

⁵⁸ Bukulipne, biwiyejae Kutdâhâlen tijâk hikum mannomai. Yawu otmâ âi sâm yingjop yakât biwiyejae tijâk kepeim tuhujetâ bulâje topje topje tetewuap.

¹ Otmu Yerusalem kapi ambolipņe Kiristohâlen biwiyenņe kepeim mansai ya nombotņe senņe âlâlâhât umburuk mansai ya yengât den pat ekyongomune nângâwi. Yâhâ yeņe girawu tânyongonom sâm âinohowi yakât yuwu sâmunne nângâņet. Galatia kapi ambolipņe tewetsenņe menduhunomai sâm mâtâp tiripyongowan yawuâk yen tiripyongomune otnomai. ² Nâņe yengâlen takawom yan nanņe menduhum katne sâm pânņetâ biatmapgât nângâm Sande ârândâņ menduhuaknomai yan nepyehâhât hâmeņe memai yakât torehenņe mem Yerusalem kapi ambolipņe yengât pat sâm menduhum konohân katņetâ tatbuap. ³ Otmu takawom yan yeņe bukulipyenņe nombotņe nanņe mem ari Yerusalem kapi ambolipņe yinginomai sâm lok katyekbi ya pepa kulemgum yingiwom. Kulemgum yingimune mem ari Yerusalem kapi ambolipņe tiripyongonņetâ buku otyinginomai. ⁴ Yawu gârâmâ nine orowâk arinomgât mâtâp tetewuap otmuâmâ orowâk arinom.

Pauloņe nep tuhuwom sâm nângân nângân kalop.

⁵ Yâhâ nâmâ Epeso kapi yu pilâm yengâlen takawom. Anņoân Makeronia hânân kapi tatmâ arap ya yengâlen ari Kiristohât komolipņe girawu mansai ya kapi ârândâņ hawangum yekmâ yarjak yengâlen takawom. ⁶⁻⁷ Yengâlen takamune yen orop tipiņe mannom. Yawu gârâmâ Kutdânennņe nângânihimu yen orop sâp kâlep manmâ to yambu pesuk sâek sâm mambotbom. Otmu to yambu pesuk sâwuap yan mâtâp menihijetâ wosapâ me wosapâ ariwom yakât ki nanņan.

⁸⁻⁹ Sâp yuâmâ Epeso kapi yuân manmâ Kiristohât den pat âlepņe kâsikum yingimune lohimbî dondâņe yâkâlen biwiyenņe katnomaihât mâtâp teteap. Otmâ lok dondâņe gurâ mâtâp yu mangunihine sâm oai. Yakât otmâ tipiņe tatmâ âi tuhummene Pentikos hombar otbuawân kapi yu pilâm Makeronia ariwom.

¹⁰⁻¹¹ Timoteoņe yengâlen takawuap yan ki ekmâ mete kârâ otnomai. Nâņe Kutdâhât hoņ bawanņim âi meman yukât dopņeâk hoņ bawanņim âi memap. Yakât otmâ takamu buku otbanņim mâtâp mewanņijetâ lohotņan takamu enjaknom. Yâhâ nâmâ bukulipyenņe orop manmâ yâkât mambotbanņiain.

¹² Otmu bukunenņe Apolo yâkât yuwu sâmunne nângâņet. Bukulipyenņe pilânenekmâ yengâlen âwurenomai yan gâ orowâk arinomai sâm ekum meme sâsâ tuhummene gan. Yawu gârâmâ sâp yiwereņeâmâ orowâk takanomaihât hâkârj oap. Yâhâ sâp âlâen mâtâp tetewanņiwuap yanâmâ âlepņe hânņangumune yengâlen takawuap.

Den bâiņe sâop.

¹³ Otmu yeņe Kiristohât wâtņan kinmâ yuwu otmâ mannomai. Biwiyenjbâ nângân nângân bâleņe âlâlâ tetemu ya watmâ otmain sâm biwiyenņe galemahom mannomai. Me bukulipyenņe nombotņe Kiristohât den kelanņatmaiņe enņatyeņan kioņmai hât biwiyenņe ki pâlâmņe otbuap. Yawu manmâ Kiristohâlen biwiyenņe hikuakmâ konohâk otmu tânahom mannomai. Otmu lohimbî belângen manmaiņe mâtâp manguyingimaihât kârihem kinmâ manmanyenņe galemahom mannomai. ¹⁴ Otmu Kiristo orop biwiyenņe kepeiakmâ konohâk otmu tep âlep nanņanņim hoņ bawanņinomai.

¹⁵⁻¹⁶ Bukulipne, anņoân yengâlen gâtņe lok âlâ, kutņe Setepanas sâm, hep torehenlipņe orowâk Kiristohâlen biwiyenņe kepeiwi. Yawu otbi yapâek manmâ gai ya topyenņe nângâm henņenņuai. Otmu Akaiia hânân kapi tatmâ arap yakât ambolipņe Kiristohâlen biwiyenņe kepeim manmai ya yengât nângâm yâkņe hoņ bayingim mansai. Yakât otmâ yeņe lohimbî yawuya yengât nângâņetâ yahatmu amutyenņan manņetgât nanņan. ¹⁷⁻¹⁸ Otmu yen orop ki enņakmâ mansaingât tepne dondâ nângânyingian. Yawu gârâmâ Setepanas bukuyâhâtņe, kutyetņe Potunato yet Akaiiko sâm, yâkņe yeņe tepyeņe nângâni-hiai yakât eknohoņetâ biwine huruņ sâop. Yakât otmâ tep hero nângânyingian. Otmu hânņanyongomune âwurenomai yan nâņe heroņe nângânyingim mansan yakât den pat ekyongonņetâ yen gurâ yawuâk biwiyenņe huruņ sâwuap. Yakât otmâ yengâlen takanomai yan ewe katyeknomaihât nanņan.

¹⁹ Den bânje sâwoman. Asia hânân yu kapi tatmâ arap yakât ambolipnaje biwiyenje Kiristohâlen kepeim mansaije yengât nângâyîngiai. Otmu lohimbî yâhâp, kutyetnje Akuila yet Pirisila, lohimbî nombotnaje yâk yetgât emelan yâhâ menduhuakmâ Kiristohât den alahum kiki mewangim mepaemai yaje orowâk yengât nângâyîngiai. ²⁰ Otmu bukulpne nâ orowâk tânahom mansainje yawuâk nângâyîngiai. Otmu Anitâ yet Kiristohâlen biwiyenja kepeim mansai yaje heronje nanganginomai.

²¹ Otmu lok ekap yu kulemgua p yu ekumune kiripi nihimu nine bânjae bânjehen kutne kulemguan yu ekmâ nâje heronje nângâyîngian yawu nângânomai.

²² Yawu gârâmâ yengâlen gâtje âlâ me âlâje Kutdânenje ki ewe katmâ yâkâlen biwiyenja kepeim mansai yamâ Anitâje hilipyongowuapgât nanjan. Yakât Kutdânenje âwurem gewuap.

²³ Kutdânenje Yesu tihitnenje otmapje biwi nângân nângânyenje mem konohân tuhumu kepeikmâ manjetgât Anitâ ulitguman.

²⁴ Yen orop biwinenjae Kiristohâlen kepeim mansain. Yawu manmâ biwinaje kepeyekmâ nângâyîngim mansan. Yawuâk.

Nâ bukuyenje,
Paulo

2 Korinti

Pauloŋe Korinti yengât ekap betŋan kulemgum katyĩngiop.

O bukulpine,

¹Yen Korinti kapi ambolipŋe otmu Akaia hânân kapi nombotŋe tatmâ arap ya ambolipŋe orop Yesu Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim tem lâuwangim manŋetgât Anitâŋe meyehop. Nâ Paulo. Emelâk Awoŋnenŋe Anitâŋe Yesu Kiristohât aposolo sâam âi nihiop ya mem mansan. Otmu bukunenŋe âlâ, kutŋe Timoteo, yâkŋe nâ orop tânahom mansait. Netŋe heronŋe nâŋgâyĩngim ekap yu kulemgum katyĩngiait.

²Awoŋnenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe engatyetŋeak otmâ nâŋgâyĩngim tihityeŋe otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât nâŋgâyĩngim ulitgum gaman.

Anitâŋe biwi sânduhân katnenekmap.

³⁻⁴Umatŋe topŋe topŋe teteningimawân Awoŋnenŋe Anitâ, Tihit tihit otmu Biwi Sânduk Ambonŋe mem hewewej tuhunenekmâ biwi sânduhân katnenekmap. Yakât nâŋgâm Kutdânenŋe Yesu Kiristo âwâŋe mepaem mannom. Otmu bukulpinenŋe yengâlen umatŋe topŋe topŋe teteyĩngiwuap nenŋe gurâ yâkât wâtŋan kinmâ yan mem sânduk tuhuyeknom. ⁵Emelâk Kiristonŋe ikŋe den pat âlepŋe ekyongominiop ya nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm mem âlâlâ tuhunetâ sâtgum muop. Otmu nenŋe yâkâlen biwinenŋe kepeim tem lâuwangim den pat âlepŋe lohimbî ekyongomonŋe nombotŋe nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm emelâk Kiristo mem âlâlâ tuhuwi yakât dopŋeak mem âlâlâ tuhuneneksai. Yawu gârâmâ biwinenŋe Kiristo orop hikuakmâ konohâk otmu mansain. Yakât otmâ mem âlâlâ tuhunenekmaiân yâkŋe mem hewewej tuhunenekmu biwi sânduhân manmain. ⁶Otmu yeŋe Kiristohâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim manŋetâ manman kârikŋan katyekbuapgât nâŋgâm netŋe tem lâuwangim manmutŋe umatŋe âlâlâ kaknetŋan yâhâmap. Yâhâ umatŋe âlâlâ kaknetŋan yâhâmap yan ikŋe wâtŋan kinmâ biwinetŋe yâkâlenâk kepeim manmutŋe biwinetŋe ki orotok sâamap. Otmu yen gurâ yawu manŋetâ umatŋe âlâlâ teteyĩngiwuawân biwiyenŋe ki orotok sâuwuap. ⁷Yeŋe yawu manmâ ki lohotŋe otnomai yakât nâŋgâm engat yâhâp ki otmait.

⁸Bukulpine, emelâk Asia hânân manbit yan umatŋe dondâhâlâk kaknetŋan yâhâmu hâhiwin nâŋgâwit yakât yuwu sâamune nâŋgâŋet. Umatŋe ya kaknetŋan yâhâmu biwinetŋe orotok sâop yan mumutŋe hâknetŋe sânduk sâuwuapgât nâŋgâwit. ⁹Otmu emelâk Anitâŋe mundomgât sâpŋe kalop ya tetenitgiwomap sâam biwinetŋe memâk manbit. Yawu gârâmâ netŋe wâtnetŋanâk torokatmâ mandomgât dop ki tap. Yakât nâŋgâmutŋe haŋ sânitgiâkgât Anitâŋe nâŋgâmu umatŋe yu kaknetŋan yâhâop. Umatŋe yu kaknetŋan yâhâmu yan biwinetŋe yâkâlen kepeim wâtŋan kindehât mem hewewej tuhunelehob. Yawu tuhunelekmâ yan lok mumuŋe mumuŋambâ mem yahatyekmu mannomai yakât dopŋeak mâmâŋe otnitgimu biwinetŋe huruŋ sâmu manman âlepŋan manbit. ¹⁰Yawu otmâ umatŋe kaknetŋan yâhâop yapâ menelehob. Otmu sâp âlâen umatŋe âlâ kaknetŋan yâhâuwawân yawuâk yapâ menelekmâ manman âlepŋan katneleke sâam ki pâpguwuap. ¹¹Yawu gârâmâ yuwu sâamune nâŋgâŋet. Umatŋe kaknetŋan yâhâuwuap yan yen lok kiŋgitŋe orowâkŋe biwiyenŋe hikum netgât nâŋgâm Anitâ ulitgunomai. Anitâ ulitgunetâ yawuâk tepŋe nâŋgânitgimu hâmenetŋe kinbuap. Yakât otmâ netgât sâam heronŋe otbanŋim mepaenomai.

¹²Yeŋe nâŋgâm bâlenihimaihât yuwu sâamune nâŋgâŋet. Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otnihimu yen otmu lohimbî belângen manmai den perâkŋe âlâ ki ekyongom gaman. Otmu yu me ya otyĩngiman ya gurâ uwawapŋe bia otyĩngiman. Yawu otyĩngiman yan lohimbî belângen manmai ya yengât orotmeme me nâŋgân nâŋgân ki watmâ otyĩngiman. Yakât otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwine ekmu ârândâŋ oap

yawu biwinanje nanjan. Yakât otmâ ki anulakmâ mansan. ¹³Emelâk den kulemgumune sâlikum topnje nângâm hengengunjetgât den ya topnjambâek kulemgum katyinjgiwan. ¹⁴Yawu gârâmâ yengâlen gâtje nombotjanje den ya sâlikum nâhât biwinan girawu tap yakât nângâjetâ ki keterakyingimu nângâm bâlenihim gai. Yawu gârâmâ biwinan tap yu nângâm hengengum ewe katneketgât biwine mem mansan. Ewe katneketâ biwinenjanje hikuakmâ konohâk otmu Kutdânenje Yesu Kiristo âwurem gewuwân yâkât senjan kinmâ heronje nanjanjinom.

Paulonje Korinti kapi ariwuapgât nângâmu umatje otmu pilâop.

¹⁵⁻¹⁶Yâhâ yeje heronje nângânihim mansai yakât ki nângâm ketet otman. Emelâk Epeso kapiânâk tatmâ den yuwu katyinjgiwan.

“Kapi yu pilâm Makeronia hânân ariwom yan arjoân saru hâtikum yengâlen takamune tipiye tatnom. Tipiye tatmâ mâtâp menihijetâ Makeronia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipje yekmâ benje âlâkuâk yengâlen âwurem takamune tatnom. Otmu yapâ yawuâk mâtâp menihijetâ Yuraia hânân ariwom.” ¹⁷Biwinanje yawu nângâm den ya yengâlen katmune takamu ekbi. Sâp yan mâtâp biatmu yengâlen ki takawan. Yakât otmâ nâhâtje “Taka nenekbom sâop yan imbiâk sâop,” yawu mon nângâwi. Nâje yu me ya otbom sâm ekyongoman yakât kakjan ninahâlâk nângâmune yahatmu nângân nângân âlâ ki hâukuman. Me biwi yâhâp ki otman.

¹⁸⁻¹⁹Yâhâ Anitâmâ bulâje Amboje. Yakât otmâ yâkje den imbiâk ki eknongomap. Yakât otmâ nâje Sila yet Timoteo orop Anitâhât nanje Yesu Kiristo yâkât den pat âlepje ya kâsikum yingiminiwin yan Kiristonje den imbiâk eknongominiop yawu sâm ki ekyongominiwin. Yâkje Anitâhât den bulâje eknongominiop ya nenje gurâ tân tânâk ekyongominiwin. ²⁰Otmu emet inânanjan Anitâje nen Yura lohimi otmu yen pâku lohimi tihitnenje otmâ ikje horj bawanje hângângumu ge manman âlepjan katnenekbuap sâm den hikuop. Yâhâ Yesu Kiristonje hohetnenjan tetem manop yâkâlen den yakât bulâje aksisihâk tetem hengenguoop. Yakât otmâ nenje bulâje yakât nângâm “ya bonjanâk” sâm Anitâ mepaemain. Anitâ ikjan mâmâje otningimu Kiristohâlen biwinenjanje tijâk kepeim kârihem manmai. ²¹⁻²²Yawu manmâ yâhânehât Anitâje menenekmâ nine nanne baratne sâm pat kuringiop. Pat yakât bulâje ki biatningiâkgât Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu ge biwinenje mem hewewenjuhunenekmap. Yakât otmâ hâmbâi Anitâje menenekmâ ikjan torokatnenekmu manman kârikjahât bulâje menom yakât nângâm engat yâhâp ki otmain.

²³⁻²⁴Yengâlen ki takawan yakât yuwu sâmune nângâjet. Yengâlen taka kuwikyekmâ den sâyingiwomgât nângâmune umatje olop. Yawuhât otmâ Epeso kapi pilâm Makeronia hânân tân tânâk takawan. Yeje Kiristohâlen biwiyejanje kepeim mansai. Yakât otmâ den wuân me wuângât nângâjetâ bulâje otmu lâum manjetgât nen Kiristohât aposololipjanje ki meme sâsâ tuhuyekmain. Yawu otmâ yeje biwiyejanje kepeiakmâ konohâk otmu heronje nanjanjinjet sâm yen orop buku oranjim tânahom mansain. Den jan yu Anitâje nângâmu bulâje oap.

2

¹Yâhâ emelâk yengâlen taka den sâyingiwan yan yengâlen gâtje nombotjanje nângâm bâlenihiwi. Yakât otmâ âlâkuâk taka den sâyingimune tepyeje bâlemap sâm pilâm yuân tohowan. ²Yawu gârâmâ yengâlen taka den sâyingimune tepyeje bâleop mâne yengu yawuâk otmâ tep hero kakjan ki katnekbâi. ³Yâhâ nâje topje katmâ Kiristohât den pat âlepje kâsikum yingiminiwan. Yakât otmâ yeje otbi mewi yakât nângâmune biwine heronje otminiop yakât nângâm yeje yawuâk otmâ mannomai, yawu biwinanje nângâwan. Yakât otmâ yengâlen takawan mâne tep heronje kakjan katnekbâihât dopje otbâp. Yamâ taka den sâyingimune nângâm bâlenihinomai nângâm pepa kulemgum katyinjimune ekbi. ⁴Yawu gârâmâ biwinanje kepeiyekmâ mansan. Yakât otmâ pepa kulemguwan ya sâlikum nângâjetâ tepyeje bâlewup nângâm tepne nângâyingim dondâ isewan.

Yawu otmâ ya sâlikum nângâm nâhâitje “Nângâningimap yarjak pepa yu kulemgum katningimu takap,” sâm nângânomaihât yawu kulemgualan.

Lok âlânje otmâ tâpikguop yâkât tosa pilâwangiwi.

⁵⁶ Yengâlen gâtje lok âlânje otmâ tâpikguminiop. Yakât otmâ lohimi dondâje tep bâle pato nângâwangim den âiân katbi. Den âiân katmâ sâm hârewangim kewilâjetâ ari biwiñe gemu manmâ gap. Lok yarje yen orowâk manmâ otmu bâleop yakât otmâ yeje kewilâjetâ manmâ gap yakât nângâmune ârândâñ oap. Den sâm hârewangiwi yamâ pesuk sâwangimu yengâlen torokalakmu manjetgât narngan. ⁷ Yâkñje yawuâk tâtâem otmâ manmâ yâhâmu biwiñe mumu yarjak Kiristo betgumapgât yarjak tosarje pilâm biwiñe mem hewewej tuhujetâ orowâk mannomai. ⁸ Otmu tepyeje nângâwangim mansai yakât nângâmu keterakbanjiâkgât buku otbarginomai. ⁹ Otmu yeje nâhât sât watmâ lok ya den âiân katmâ sâm hârewanginomai me bia yawu biwinanje nângâm pepa kulemgum katyngiwan. ¹⁰ Yâhâ otmâ tâpikguop yakât tosa ninahâk ki pilâwangiwom. Angoân yeje tosarje pilâwanginomai yan yengât nângâmune ârândâñ otbuap. Yeje yawu otñetâ nâku yawuâk tosarje pilâwangiwom yan Kiristoñe yakât nângâmu ârândâñ otbuap. ¹¹ Otmu Satan Manman bâleñahât Amboñaje nen kerek hiliwahonehât kâitnongomap yakât topñe nângâm henggenjuain. Yakât otmâ lok yakât tosa pilâwanginom yanâmâ Satangât mâtâp manguwanginom.

Pauloñe Epeso kapi pilâm Makeronia hânân ariop.

¹² Otmu bukune Titonje yengâlembâ takamu Toroa kapiân penangiakmâ yengât den pat eknohomu nângâwom sâm Epeso kapi pilâm Toroa kapiân ari mambotbanjiwan. Mambotbanjiwan yan Kiristo hoñ bawangim yâkât den pat âlepñe kapi ambolipñe kâsikum yingiwon. Kâsikum yingimune lohimi dondâje yâkâlen biwiyeñe katbi. ¹³ Yawu gârâmâ mambotbanjimune biatmu yarjak yengât nângâm dondâ gorânihiop. Yakât otmâ kapi ambolipñe pilâyekmâ wanga mem Makeronia hânân takawan. Takamune penangiakmâ yengât den pat ya eknohop.

Kiristohât den pat ekyongonjetâ nângâñetâ âilonggo olop.

¹⁴ Yengât den pat eknohomu nângâm biwine sânduk sâmu Anitâ mepaewan. Nenñe Kiristo orop biwinenñaje kepeiakmâ konohâk otmu manmain yan Anitâñe mâmâñe otningimu yâkât âi memunje bulâñe tetemap. Mâmâñe otningimu Kiristohât den pat âlepñe sâm haok tuhumunñe hânñan kulemñan arimap. Otmu nenñe hotomñe nângâmunñe âilonggo otmap yakât dopñeâk lohimi hânñan kulemñan manmâ araiñe den pat âlepñe ya nângâñetâ âilonggo otmap. ¹⁵⁻¹⁶ Nângâñetâ âilonggo otmu Manman Amboñaje mem hewewej tuhuyekmu Kiristohâlen biwiyeñe katñetâ manman kârikñahât pat kuyingimap. Lohimi yanêâmâ den pat ya nângâñetâ hotomñe âilonggo pilâmap yakât dop otmap. Yâhâ lohimi nombotñe hiliwahonomaihât pat mansaiñe ya nângâñetâ korokñe pilâmap yakât dop otmap. Yakât otmâ nângâñetâ gemu bet pilâm hiliwahonomai. Lok girawuyaje âi yu meñetâ dopñan otbuap? Yakât yuwu sâmunne nângâñet. Kiristoñe menenekmâ aposolo âi sâm ningiop. Yakât otmâ hoñ bawangim yâkât den pat âlepñe ekyongomain. Ekyongomain yan hotomñe pilâmu nângâmunñe âilonggo otmap yakât dopñeâk Anitâñe nângâningimu âilonggo otmap. ¹⁷ Yâhâ lok perâkñe dondâhâlâkñe biwiyeñe kurihiakmâ tewetsenjahâlâk nângâm yengâlen taka Kiristohât den pat kelanjatmâ kâsikum yingimai. Yâkñe otmai yawu ki otmain. Anitâ ikñak den âlâlâ biwinenñan katmap ya ekyongomain. Yâkñe nenekmu ârândâñ olâk sâm Kiristo hoñ bawangim den tâñ tâñâk ekyongomain.

3

Nenñe wâtnenñanâk kinmâ Kiristo hoñ bawanginomgât dop ki tap.

¹ Den ekyongoan yu nângâm nâhâitje “Ikñahât nângâmu yahatsap” sâmai me bia? Den âlâ yuwu sâmunne nângâñet. Emelâk lok nombotñe yengât bukulipyeñaje heronje nângâyingim pepa mem kulemgum yingiwu ya mem taka tiripyongetâ sâlikum buku

otyngijetâ orowâk tatmâ den kâsikum yingim gai. Otmu âiyeje tuhumi pesuk pilâm Kiristohât komot âlâhâlen ari nep tuhunomai yan “Pepa kulemgum ningijetâ mem ari tiripiyongonom,” sâmu ulityongonomai. Yawu otmâ yamâ nâje yawu ki otmâ. ²Yâhâ lok âlâ me âlâje nâhât âi yukât topje nângâne sâmu otjetâ pepa âlâ ki tiripiyongomune eknomai. Yengât manmanyeye ekmai yan nâhât pepa ekmai yakât dop oap. Yakât otmâ yawu sâmu nângâje. ³Kiristoye hângânnohomu ikje den pat âlepje ekyongowan. Ekyongomune nângâjejetâ Anitâ Manman Ambojaje ikje Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge mem hewewej tuhuyekmu Kiristohâlen biwiyeye katbi. Yakât otmâ yengâlen bulâje teteap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâje manmanyeye eknomai yan nâje Kiristo hoy bawanjiman yakât topje nângâm hengengunomai. Yakât otmâ yeje pepa kulemgum nihinomaihât ki nângâman. Otmu torokatmâ sâmu. Emelâhâmâ Anitâje girem den Mose ekumu tape mem kulemgup ya Isirae lohimbije sâlikum Anitâhât topje tipije nângâwi. Yâhâ sâp yiwerenje yuâmâ Wâtgât mâmâjahât Heakje Anitâhât biwijan den âlâlâ tatmap ya mem biwinenjan katmap. ⁴⁵Yakât otmâ nenje wâtnenjanâk kinmâ âi memunje bulâje tetemap sânomgât dop âlâ ki tap. Kiristohâlen biwinenjanje tinjak kepeim Anitâhât wâtjan kinmâ âi memunje nenekmu dopjan otmâ.

⁶Kiristoye manman kârikjahât mâtâp âiyeje mem teteningiop. Yakât otmâ hoy bawanjihât Anitâje nenekmâ âi sâmu nihiop. Otmu Wâtgât mâmâjahât Heakje mâmâje otnihimu mâtâp âiyeje ya watmâ yâhâm yan manman kârikjahât bulâje membom. Yâhâ lohimbije girem den nângâmai yan biwiyenambâ nângân nângân bâleje tetemu otjetâ bâlemap. Yakât otmâ yawuâk torokatmâ otmomai yan matje umatje yingimu mem hiliwahonomai.

Kiristoye mâtâp âiyeje meningiop yakât nângâmunje yahatmap.

⁷¹¹Emelâk Anitâje girem den Mose ekumu tape mem kulemgup. Yakât kakjan girem den ya Isirae lohimbije ekyongomu nângâjejetâ biwi nângân nângânyenjan hâumu yan otmâ tâpikguminiwi yakât nângâm anjakbi. Otmu yapâek girem den lâmu pâpgum yanjak hiliwahonomgât pat mansain yawu nângâm manmâ gai.

Yâhâ sâp yuâmâ Kiristohât den pat âlepje nângâmunje Wâtgât mâmâjahât Heakje mem hewewej tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenjanje kepeim mansain. Yawu manmunje Anitâje tosa pilâm manman kârikjahât pat kuningimu mansain yawu nângâmunje biwinenjan huruj sâmap. Biwinenjan huruj sâmu Wâtgât mâmâjahât Heakje mâmâje otningimu Kiristo hoy bawanjim mansain.

Kândikum emelâk Anitâje girem den ya Mose ekumu kulemgup yan ikje lajinjanje siliy siliy sâmu Mosehât kundenjan hâumu kaok bolañ bolañ olop. Yawu otmu pumjambâ âwurem gemu mâtâwânâk kundenje kâiâkje olop. Kundenje kâiâkje olop yamâ Isirae lohimbije ekjetâ irik irik sâmu dânjâk ki ekbi.

Yâhâ sâp yuâmâ Kiristohât den pat âlepje nângâmain yan Anitâhât lajinjanje biwi nângân nângânnenjan pilâmu hanj sâningimâp yamâ bok sâwuapgât dop âlâ ki tap. Emelâk lajinjanje Mosehât kundenjan hâuop yamâ bialop. Yâhâ sâp yuâmâ lajinjanje lok biwinenjan pilâmap yaneâmâ emelâk gâtje ya wangim biwinenjan pilâm yâhâwuap. Yakât otmâ nângâmunje âlâ kândâkdâ otmâp.

¹²Otmu nenje Kiristohât den pat âlepje lohimbije kâsikum yingimunje nângâmai. Nângâmai yan Anitâhât lajinjanje biwiyenjan pilâmu hanj sâyingiwuap yakât nângâm den tâñ tâñâk kâsikum yingimain. ¹³Yâhâ emelâk Moseje olop yan hâmu sâmune nângâje. Emelâk Moseje Sinai pumjan yâhâmu Anitâ orop den olowot. Den otmutâ yan yâkât lajinjanje Mosehât kundenjan hâumu kaok bolañ bolañ olop. Yâhâ den otmutâ pesuk sâmu pumjambâ âwurem gemu mâtâwânâk kundenje kâiâkje olop. Otmu Anitâhât den Isirae lohimbije ekyongop yan lajinjanje biwiyenjan kundenje ekmai sâmu sângum potonje mem kundenje kâtpgum den ekyongop. Yawu ekyongom benje âlâkuâk Anitâ orop den otmâ sâmu pumjan âwurem yâhâop yan sângum potonjanje kundenje kâtpgup ya mem gahaemu den olowot. Den otmutâ lajinjanje kundenjan hâumu âlâkuâk kaok bolañ bolañ olop. Yawu gârâmâ emelâk Mose otmu Isirae lohimbije otminiwi ya watmâ ki

otmâ mansain. Yakât yuwu sâmunne nângânet. ¹⁴⁻¹⁶ Moseje kundenje kâtâpugumu Isirae lohimbiye ki ekbi yakât dopneak biwi nângân nângânyene mangrakmu Anitâhât den ekyongop ya nângânetâ ki keterakyiŋgiop. Sâp yapæk Isirae lohimbi tetem manmâ gai ya yengât biwi nângân nângânyene yawuak mangrakmu miti den kândikum kulemguiwi ya sâlikum nângânetâ ki keterakyiŋgimap. Yawu gârâmâ Moseje âwurem Anitâhâlen yâhâop yakât den kulemguiop ya yuwu tap.

“Kutdâhâlen âwurem yâhâwe sâm sângum potonjaŋe kundenje kâtâpugop ya mem gahaem ehop.” Den yawu tap.

Otmu yakât dopneak Isirae lohimbi otmu lohimbi wosapâ wosapâ manmai yaŋe Kutdânenje Kiristohâlen biwiyene katmai yan ikrak biwi nângân nângânyene mem pâronje pilâyŋgimu miti den ya sâlikum nângânetâ keterakyiŋgimap. ¹⁷ Otmu lok âlâ me âlâne Kutdâhâlen biwiyene katmai yan girem den topne topne kulemguiwi yapâ holaŋyekomap. Otmu Wâtgât mâmâjahât Heakje mem hewewerj tuhuyekmu Anitâhât den nângânetâ keterakyiŋgimap. ¹⁸ Otmu Moseje Kutdâ orop den olowot yan yâkât laŋinjaŋe Mosehât kundenjan hâumu kaok bolaŋ bolaŋ olop yan Isirae lohimbiye Kutdâhât towatje ekbi. Yâhâ nen gurâ yakât dopneak mansain yakât yuwu sâmunne nângânet. Nenneâmâ angoân Kutdâhâlen biwinenjaŋe kepeim tem lâuwangim manbin. Yawu manmunje Wâtgât mâmâjahât Heakje mem hewewerj tuhunenekmu Kutdâne olop miop yawu otneak nângâwin. Yawu otneak nângâwin yan mâmâne otningimu olop miop yawu otmâ manne sâm otmunje nenekmu tipine âlepne olop. Otmu yakât kakjan otbin mewin ya wangim tem lâuwangim manmunje nenekmu ârândâŋ oap. Otmu yawuak mâmâne otningimu manmâ yâhânom yanâmâ Kutdâne olop miop yawu otmunje nenekmu dopjan otbuap. Yakât nângâm yawuak otmâ mannom yan lohimbiye manmannenjan Kutdâhât towatje eknomai.

4

Pauloje Kiristohât den pat âlepne ki kelangtmâ ekyongop.

¹ Nâne Kiristohât den pat âlepne pâku lohimbi kâsikum yingiwihât Anitâne tepne nângânihim aposolo âi sâm nihiop. Yakât otmâ âi yu memune umatne âlâlâ tetenihimu biwine ki orotok sâmap. ² Kiristohât den pat yamâ bulâne. Yakât otmâ Anitâhât senjan manmâ den ya ki kelangtmâ kâityongoman. Lohimbi kerekne den pat yu nângânetâ bulâne otmu nâhâitne “Den bulâne eknongomap” sânetgât uwawapne bia manmâ den tâŋ tâŋak ekyongoman. ³⁻⁴ Yawu gârâmâ den pat yu lohimbi belângen manmai ya ekyongomune nângânetâ helekne otmap. Ya yengât topyene yuwu sâmunne nângânet. Anitâhât laŋinjaŋe biwiyenjan pilâmu Kiristohât den pat nângânetâ haŋ sâyŋgimap sâm Manman bâlejahât Ambojaŋe biwi nângân nângânyene kâtâpuguyŋgimu omoŋ bâlejan tatmai. Yakât otmâ den pat âlepne ekyongomune nângânetâ ki keterakyiŋgimap. Nângânetâ ki keterakyiŋgimap yakât otmâ Kiristo yet Anitâ topyetne dop konohâk oap yakât gurâ ki nângânetâ keterakyiŋgimap.

⁵ Yeŋe nâhât nângânetâ yahalâkgât ki nângâman. Kutdânenje Kiristo yâkât tem lâuwangim mepaenjetgât yâkât den pat âlepne kâsikum yŋgim hoŋ bayŋgiman. ⁶ Kândikum emelâk Anitâne hân himbim ki kândikyotgowân omoŋ pato sâhâm iop. Omoŋ sâhâop ya Anitâne sâmu laŋinje pilâop. Yakât dopneak lohimbi kerek nenje omoŋ bâlejan manminiwin yan yâkne sâmu laŋinjaŋe biwinenjan pilâop. Biwinenjan pilâmu haŋ sâningimu ikne biwiŋan girawu tap yamâ Kiristone olop miop yan tetemu ekbin.

Anitâhât wâtjan kinmain yan biwinenje ki gemap.

⁷ Yawu gârâmâ Anitâhât laŋinjaŋe biwinenjan pilâmu haŋ sâningimu ikne biwiŋan tap ya nângâmain. Umatne topne topne teteningimu hâhiwin kakjan manmunje wâtneŋe orotok sâmap. Wâtneŋe orotok sâmu Anitâhât wâtjanâk kinmâ Kiristohât den kâsikum yŋgimune nângânetâ manman âlepjahât bulâne teteyŋgimu ekmai. Ya ekma yan Anitâhât wâtne ekmai. ⁸ Yâhâ lok belângen manmaine hâhiwin ninginjetâ biwinenje orotok sâmap. Yawu gârâmâ Anitâhât wâtjan kinmunje yanâmâ biwinenje

ki gemap. Yawu manmunne mâtâp manguningine sâm pâpğumai. ⁹ Otmu mem âlâlâ tuhunenekmaiân bâsok mumain. Yawu otmai tuhunenekmaiâke yamâ benje Anitâne nângâningimu hâmenenje kinmap. ¹⁰⁻¹¹ Emelâk Yura nengât papatolipnenneje Yesu mem ge katne sâm mem âlâlâ tuhunem gajetâ hâhiwin kakñan manmâ muop. Yakât dopjeâk lohimbi belângen manmaiñe nen mem ge katnenekne sâm mem âlâlâ tuhunenekñetâ hâhiwin kakñan manmâ bâsok bâsohâk mumain. Yawu gârâmâ Yesuhât wâtñan kinmâ yâkât âi ya memain yan lohimbi yane nenekmâ Yesuñe mumuñambâ yahatmâ mâmâñe otyingimu âi memai nengât yawu nângâmai. ¹² Nenne yengât nângâm âi mem hâhiwin kakñan manmain. Yawu manmain yakât huhopñe yeje yâkâlen biwiyeñe kepeñetâ manman kârikñahât pat kuyingimu mansai.

¹³ Emelâk lok âlâ umatje tetewangimu den kulemguop ya yuwu tap.

“Yâkâlen biwinaje kepeim manban yakât nângâm ekuwan.” Den yawu tap.

Lok yane Kutdâhâlen biwiñe kepeioy yakât den ekuop. Yakât dopjeâk Kutdâhâlen biwinenñe kepeim ikñe den pat âlepñe lohimbi ekyongomain. ¹⁴ Otmu yâkâlen biwinenñe kepeim manmâ yâhânom otmuâmâ Anitâne Kiristo mumuñambâ mem yahalop yakât dopjeâk yen orowâk mumuñambâ mem yahatnenekmu yâkât senjan kinnom. ¹⁵ Yakât nângâm manman âlepñahât bulâñe yengâlen teteyinggiâkgât nenñe hâhiwin kakñan Kutdâ hoñ bawangim ikñe den pat âlepñe kâsikum yingim gain. Otmu yeñe gurâ yawuâk den pat âlepñe ya sâm haok tuhunomai. Sâm haok tuhuñetâ Anitâne ikñe engatñeâk otmâ lohimbi tihityeñe otmâ Kiristo hângângumu ge kawenennan kinmu kuñetâ muop yakât nângânomai. Yakât nângâm lohimbi kiñgitñe orowâkñe tâtâemâk yâkâlen biwiyeñe kepeim Anitâ herone nângâwangim mepaenomai.

¹⁶ Yakât nângâm umatje topñe topñe teteningimawân biwinenñe ki gemap. Bulâñanâk nenñe hâhiwin kakñan manmâ yâhâm munom. Yawu gârâmâ hilâm ârândâñak Anitâhât Wâtñan mâmâñahât Heakñe biwi nângân nângânnenñe mem hewewey tuhumap. ¹⁷⁻¹⁸ Sâp yiwereñe yuâmâ Kiristo hoñ bawangim hâhiwin kakñan mansain. Yâhâ hâmbâi sâp patoen Anitâne manman kârikñan mem katnenekmu herone kakñan manmâ yâhâmbisâin. Yakât nângâm manman kârikñan mannom sâm biwinenñe galemahom manmâ yâhânom. Yâhâ umatje topñe topñe teteningimu hâhiwin kakñan manmain yuâmâ sâp ki kâlep otmuâk pesuk sâwuap. Yakât nângâm umatje girawuyaje kaknenñan yâhâwuap yakât ki nângâm ketet otmain.

5

Anitâne hâkneneñe âiñe ningimu hangalakmâ manman kârikñan mannom.

¹ Umatje girawuyaje kaknenñan yâhâwuap yakât ki nângâm ketet otmain yakât topñe yuwu. Nenne hânân yuân kandi manmain. Anitâne selep kandi tuhunem katnenekmu yan mansain yawu oap. Yawu gârâmâ manmâ yâhâm munom yanâmâ himbimân yâhâmunne hâkneneñe âiñe ningimu menom yamâ emet kârikñe tuhunem katnenekmu yan manmâ yâhâmbisâingât dop. ²⁻⁴ Yâhâ hânân yu umatje topñe topñe teteningimu hâhiwin nângâmainân mumuhât hâkneneñe ihiwe ihiwe otmap. Yawu gârâmâ mumunne kurihineneknomaihât nângâm ketet otmain. Yâhâ Kiristoñe âwurem gemu Anitâne hâkneneñe âiñe mem ningimu hangalakmâ manman kârikñan mannomgât nângâmain. ⁵ Otmu Anitâne ikñe orop manman kârikñan manmâ yâhâmbisâin yakât nângâm pat kuningioy. Yâhâ pat yakât bulâñe ya ki menom sâm biwi yâhâp otmaingât ikñak Wâtñan mâmâñahât Heak hângângumu ge mem hewewey tuhunenekmap. Yakât otmâ bulâñanâk manman kârikñan manmâ yâhânom nângâmain.

⁶⁻⁸ Yakât nângâmunne biwinenñe ki orotok sâmap. Bulâñanâk hânân yu manmâ Kutdâhât kapi himbimân tap ya ki ekmain. Yawu gârâmâ hân yu pilâm himbimân yâhâm Kutdâ orop mannomgât nângâm biwinenñe hikum manmain. Yawu manmâ umatje topñe topñe kaknenñan yâhâmwân biwinenñe ki orotok sâmap.

⁹⁻¹⁰ Hâmbâi sâp patoen nen kerekñe Kiristohât senñan kinmunne otmain memain ya ekuap. Ekmu ârândâñ otbuap me ki ârândâñ otbuap yakât dopñan den sâm

hâreningim amboṅan amboṅan matṅe kâpekningiwuap. Yakât otmâ yuwu nâṅgâmain. Hânân yu torokatmâ mannom me mum himbimân yâhânôm yakât ki nâṅgâmain. Yâhâ biwinenṅe Kutdâhâlen kepeim hoṅ bawṅim manmunṅe nenekmu ârândâṅ olâkgât nâṅgâmain.

Lok yengât kut patyehâhlâk ki nâṅgâmunṅe yahatbuap.

¹¹ Yawu otmâ Kutdâ ewe katmâ mansan. Yakât otmâ lohimiṅe den pat âlepṅe nâṅgânetâ bulâṅe olâkgât den tâṅ tâṅjâk ekyongom eṅgatyehan geman. Anitâhâlen biwinaṅe tiṅâk kepeim tem lâuwṅim gan yakât nâṅgânihimu ârândâṅ otmap. Otmu yen gurâ yawuâk nâṅgânihiṅetâ ârândâṅ oap yakât nâṅgâm biwinaṅe mem mansan. ¹² Yamâ benṅe nâṅgânihiṅetâ yahalâkgât ki nâṅgâman. Yâhâ lok nombotṅe gurâ lok âlâ me âlâhât kut patyehṅe nâṅgânetâ yahatmap yâhâk buku otyingimai. Yawu otmai yan buku ya yengât biwiyehan girawu tap yakât ki nâṅgâmai. Lok yawuyehṅe yengâlen taka nâhât sâṁ bâlenomai. Yawu otnomai yan nâṅe Kiristo hoṅ bawṅimune umatṅe âlâlâ tetenihiṅe Anitâṅe tihitne otmap yakât ekyongonomai. ¹³ Otmu umatṅe topṅe topṅe tetenihiṅe hâhiwin kakṅan manman yan kârihem kinmâ Kiristohâlen biwinaṅe tiṅâk kepeim âi tuhum hoṅ bayingiman. Sâp yan lok nombotṅe nekmâ nâhâitṅe “Biwiṅe hâlim otmu yu oap,” yawu sâmai. ¹⁴⁻¹⁵ Kiristone lohimi kerek wawaenenekmâ nengât tosa mem kawenenṅan kinmu Anitâṅe betgumu kuṅetâ muop. Yakât otmâ betgumu kuṅetâ muop yan nen gurâ tosanenṅahât matṅe sâṁ Anitâṅe betnongomu nongorjetâ muwin yan yuwu olop. Otmu Kiristo mumuṅambâ mem yahatmu manman kârikṅahât mâṭap mem teteningiop. Yawuhât otmâ tihitnenṅe otmap. Yakât nâṅgâmunṅe bulâṅe otmu nenṅahât nâṅgâmunṅe gemu yâkât tem lâum hoṅ bawṅim mannom. ¹⁶ Emelâk Kiristohâlen biwinenṅe ki katbin yan nâṅgân nâṅgânnenṅeak watmâ lok yengât kut patyehâhlâk nâṅgâmunṅe yahatminiop. Yawu otmâ Kiristohât nâṅgâmunṅe tâṅjât otminiop. Yawu gârâmâ yâkâlen biwinenṅe katbin yapâek yâkât biwihan girawu tap ya nâṅgâmain. ¹⁷ Yâhâ lok âlâ me âlâṅe Kiristohâlen biwiyehṅe katmai yan mem hewewehṅe tuhuyekmu biwiyehambâ nâṅgân nâṅgân bâleṅe tetemap ya bet pilâmai. Bet pilâjetâ biwi nâṅgân nâṅgânyehṅe mem pâroṅ pilâyingimu nâṅgân nâṅgân âlepṅe biwiyehambâ tetemu watmai.

Anitâṅe kaok nâṅgâningim tosanenṅe pilâningimap.

¹⁸⁻¹⁹ Anṅoân nen kerekṅe Anitâhât nâṅgâmunṅe gemu betbangim gamunṅe nâṅgâm bâleningiminiop. Yawu gârâmâ ikṅe eṅgatṅeak otmâ wawaenenekmâ Kiristo hâṅgângumu ge sârerenenekmâ kawenenṅan kinmu kuṅetâ muop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenṅe katmunṅe nengât kaok nâṅgâningimap. Kaok nâṅgâningim yan Kiristone nengât otmâ muop yakât nâṅgâm tosanenṅe pilâningimap. Otmu lohimi belâṅen manmai ya den pat âlepṅe yu ekyongonehât sâṁ ningiop. Yawu gârâmâ yâk yengâlen ari ekyongomunṅe Kiristohâlen biwiyehṅe kepeihetâ yâk gurâ yawuâk kaok nâṅgâyingiwuap.

²⁰⁻²¹ Anitâṅe Kiristo hâṅgângumu ge koko salehâk manop. Yamâ benṅe nengât toсахât otmâ kawenenṅan kinmu kuṅetâ muop. Yakât otmâ nenṅe Kiristo orop biwinenṅe kepeiakmâ konohâk otmu manmain yan Kiristone nengât toсахât otmâ muop yakât nâṅgâm kaok nâṅgâningimap. Kaok nâṅgâningim nenekmu ikṅe nanṅe baratṅe bulâṅe otmâ koko salehâk mansain. Otmu yehṅe yawuâk Kiristo orop biwiyehṅe kepeiakmâ konohâk otmu manṅet sâṁ ikṅe sâtṅât otmâ ekyongoi.

6

¹ Anitâṅe ikṅe eṅgatṅeak otmâ yen orop wawaenenekmâ mâmâṅe otingimu manman âlepṅahât bulâṅe teteningimu manmâ gain. Bulâṅe yawuâk teteyingimu manmâ yâhânet-gât nâṅgâmain. ² Yâhâ emelâk Anitâṅe poropete âlâ den ekumu kulemuop ya yuwu tap. “Emelâk nâṅe manman bâleṅahât paṅgoṅambâ meyekmâ tihityehṅe otbomgât sâp katban ya yiwerenṅe teteap. Yakât otmâ ulitnohoṅetâ tânyongowom.”

Den yawu tap yakât yuwu sâmunne nângânet. Sâp kalop ya yu teteap. Yakât otmâ ulitgunjetâ manman bâlenjahât pangonjambâ meyekmâ tihityeje otbuap.

Kiristohât tem lâuwangim biwinenje galemahom mannom.

³Nenje Kiristohât den pat âlepne lohimbî kâsikum yingimain yan nengât nep ekjetâ bâlemu den ya betbangimai sâmbiwinenje galemahomain. ⁴Otmu yeje nengât “Bulânâk Anitâhât hoj bawangim târârâk manmai,” yawu sânetgât nenje yuwu otmâ hoj bawangim nep memain. Lohimbî belângen mansaije mâtâp manguningim mem âlâlâ tuhunenekjetâ mâtâpgât pâpgum hâhiwin kakjan manmâ Anitâhâlen biwinenje kepeim manmâ gain. ⁵Kiristohât den pat âlepne ekyongominiwin yan lohimbî nombotjanje nângâm kuk otmâ mem âlâlâ tuhunenekmâ nongom pâi emetjan katnenekjetâ tatbin. Otmu yapâ holanjenekjetâ ge âi meminiwinân sâp âlâen omoje ki iminiwin, me sâp sâsâjan sot ki neminiwin. Yawu otmâ âi hâhiwin kakjan tuhum gain. ⁶Otmu Wâtgât mâmâjahât Heakje mâmâje otningimu yuwu otmâin. Manman girawu manmunje Anitâje nenekmu ârândâj otbuap yakât topje nângâm hengengum biwinenje galemahom uwawapje bia manmain. Lohimbî nombotjanje mem bâlenenekjetâ yakât matje ki kâpekyingimain. Yawu otmâ lohotjan otyingim mem buku tuhuyekmain. ⁷Otmu Anitâhât wâtjan kinmâ den kâsikum yingimunje nângâjetâ bulâje otmap. Yawu otyingimunje nengât nângâm Anitâhât tem lâum hoj bawangim mansai nângâmâi. Hoj bawangim manmain yan Anitâje nenekmu ârândâj otmap. Yawu otmâ Wâtgât mâmâjahât Heakje mâmâje otningimu lohimbî ekyongomunje orotmeme bâleje betbangim yâkâlen biwiyeje katmai. Otmu lohimbî belângen manmai je mâtâp manguningine sâmbi otmai yan ki lohotje otmâin. ⁸Lohimbî nombotjanje nângâninginetâ yahatmap. Yâhâ nombotjanjeâmâ nângâninginetâ gemap. Nombotjanje mepaenenekmai. Yâhâ nombotjanjeâmâ den belângen sâmbi beleningimai. Nenje den bulâje ekyongomain yan nengât lok perâkje sâmai. ⁹Lohimbî nombotjanje nengât lok kutdâ sâmai. Yâhâ nombotjanjeâmâ lok inje sâmai. Mesek sâtjan kinmain yan lok nombotjanje nenekmâ getek munomai sâmai yamâ benje belângen wâtnenje tij tij sâmbi manmunje nenekmâ pârâk pilâmai. Otmu umatje âlâlâ teteningimâp yan Anitâje kuwiknenekmu hâmenenje kinmap. ¹⁰We bâle nângâmâin yamâ biwinenje heroje otmap. Lohimbî nombotjanje nenekmâ lok umburuk sâmai. Yawu gârâmâ lohimbî kîngitje orowâk den kâsikum yingimunje manman âlepjahât bulâje topje yeğâlen tetemap. Bonjanâk nenje âlâlâ ki tatningiap. Yawu gârâmâ Anitâje himbimân yâhâ mannomgât pat kuningiop.

¹¹Bukulipne, yuwu sâmunne nângânet. Nângân nângân âlâlâ biwinan tatmap ya âlâ ki kurihian. Nângân nângân ya kerek sâmbi tetem ekyongoan. ¹²Yeje nine nanne baratne yawu mansai yakât otmâ biwinenje kepeiyekmâ mansan. Yâhâ yejeâmâ biwiyeje ki kepeinekâ mansai. ¹³Yakât nângâm biwinenje kepeiakmâ mannehât nanjan.

Lohimbî belângen manmai ya orop biwinenje ki hikuakmâ nângân nângânyeye watnom.

¹⁴⁻¹⁵Yeje lohimbî belângen mansai ya orop biwiyeje hikuakmâ nangangim tânahonomaiahât dop âlâ ki tap. Anitâje yen yekmu ârândâj olâkgât târârâk manmai. Yâhâ belângen mansaijeâmâ kîngon manjon manmai. Yejeâmâ Laninje Amboje, Kiristo, yâkâlen biwiyeje kepeim tem lâuwangim manmai. Yâhâ lohimbî belângen manmai yâkneâmâ Omoj Amboje, Satan, yâkât tem lâuwangim manmai. Yawu gârâmâ topyejeâmâ ikjiâk ikjiâk tap. Yakât otmâ yâk orop biwiyeje ki hikuakmâ tânahonomaiahât den yu ekyongoan. ¹⁶Nenâmâ yen orop Anitâ Manman Ambojahât opon kâmbukje yawu mansain. Yakât Anitâje den âlâ yuwu sâop.

“Nâne nine lohimbî orop tatmâ tihityeje otmâ yâhâwom. Tihityeje otmune nâhât komot otmâ Anitâ Awojneneje sâmbi mepaenekmâ yâhâmbisâi.”

Den yawu sâop. Ambonenje Anitâje hohetnenjan tatmâ tihitnenje otmap. Yakât otmâ pâku lohimbî hohetyenjan tatmâ yâk orop biwiyeje hikuakmâ mannomaihât dop âlâ ki tap. ¹⁷⁻¹⁸Anitâje den âlâ yuwu sâmbi ikje lohimbî ekyongop.

“Pâku lohimbijne orotmeme kinjon manmai. Yakât otmâ yeje yâk yengât orotmeme kinjon ya pilâm ga yejeâk manjet. Yejeâk mannomai yanâmâ nine nanne baratne sâam meyekbom. Meyekmune yeje gurâ Awonnenje sâam nâhâlen torokatjetâ orowâk tatnom. Anitâ Wâtgât Amboņaje den yawu sâop.”

7

¹ Bukulipne, yuwu sâamune nângânet. Anitâje nine nanne baratne sâam menenekmu rowâk tatmunje tihitnenje otbuap yakât pat kuningiop. Yakât nângâm ewewangim yakât senjan koko salehâk manne sâam orotmeme bâleje pilânom. Otmu nângân nângân âlâ me âlâje biwinenje mem bâleningimap ya gurâ pilânom.

Pauloje Korinti yengât biwi hero nângâyingiminiop.

² Nâje yengâlen puwâk takawan yapâek ki kâityongom manmâ gan. Me yengâlen gâtje âlâ me âlâ ki mem bâleyekmâ gan. Me den kâsikum yingim gan ya nângâm lok âlâ me âlâje Kiristo ki betguwi. Embânjâmbâek yawu manmâ gan. Yakât otmâ yeje biwiyenaje nâ orop kepeiakmâ kaok nângangim mannehât nangan. ³ Yâhâ yengâlen gâtje nombotņaje nâhâitje “Mem bâlenenekmâ mansap,” nângâmai. Yawu nângâmai yamâ den ekyongoan yu nângânetâ biwiyenjan hâuâkgât ki yan. Bulânjanâk biwinaje kepeiyekmâ manmâ gan. Yakât otmâ sâp kâlep ki otmuâk mumbom, me torokatmâ manmâ yâhâwom yamâ biwinaje yuwuâk kepeiyekmâ manmâ yâhâm mumbom. ⁴ Emelâk den ekyongomune nângâwi ya watmâ gai yakât Titoje eknohomu nângâmune biwine huruņ sâop. Yakât otmâ nângân nângân âlâlâ biwinaje yengât nângâman ya pahâk ekyongoan. Yakât otmâ sâp yiwerenje umatje âlâlâ kaknan yâhâmu mansan yuân yengât nângâm biwi hero otmâ mepaeyekmâ mansan. Mepaeyekmâ yengât den pat buku nombotņe ekyongoman.

⁵ Yawu gârâmâ Toroa kapi pilâm Makeronia hân yuân takawin sâp yapâek lohimi belângen manmaiņe mâtâp manguningine sâam mem âlâlâ tuhunenekjetâ umatje kakņan manmâ gain. Otmu Titoje yengât ki eknohop yan yengât gorânihimu biwine orotok sâamu manban. ⁶ Yawu gârâmâ biwinenje orotok sâamu manmain yan Anitâje mem hewewer tuhunenekmâ mem biwi sânduhân katnenekmap. Yawu otmâ Titohât mâtâp mewangimu nâhâlen taka yengât den pat eknohom yan biwine mem hewewer tuhuop. ⁷ Otmu emelâk den ekyongowan ya nângânetâ biwiyenjan hâumu tepyeje nângâm kaok nângânihiai. Yakât otmâ lok nombotņaje sâam bâlenihiwi ya kâpekyingim sârerenekbi yakât den pat Tito ekuņetâ biwiņe huruņ sâop. Otmu yâkņe taka den pat ya eknohomu biwine huruņ sâamu heronje dondâ nângâyingian.

⁸⁻⁹ Pepa kulemgum katyngiwan ya sâlikuņetâ biwiyenjan hâumu tepyeje bâleop. Yakât den pat eknohomu nângâmune umatje olop. Yawu gârâmâ tepyeje bâleop yapâek kuwihakmâ tâņ tâņâk manmâ gai. Yawu otmâ sâp yuâmâ tep bâle kakņan ki mansai. Yakât nângâm tepne heronje nângâyingim emelâk pepa kulemgum katyngiwan yakât nângâmune ki umatje oap. Bulânjanâk angoân tep bâle kakņan katyekban. Yawu gârâmâ Anitâje nângâyingimu kuwihakmâ tâņ tâņâk manmâ gam manman bâleņahât mâtâwân ki kiorņi. ¹⁰ Yeje tep bâle nângâwi yamâ kuwihakmâ manman kârikņahât mâtâp ya watmâ gai. Yakât nângâmune ki umatje oap. Yâhâ lohimi belângen manmaiņe tep bâle nângâmai yan biwiyenje ųasin otmu hiliwahonomaihat mâtâp watmai. ¹¹ Angoân tep bâle kakņan katyekban. Yakât otmâ yeje anulakmâ yarâk eweakbi. Yawu gârâmâ Anitâje wawaeyekmâ umam sâyingâkgât nâhât den tem lâum in yawu lok ya den sâam hârewangim matņe waņbi. Yakât otmâ lok yanje otmu bâleop yâkât tosanje yen ki meyeksap. Yakât otmâ Anitâje nângâmu ârândâņ oap. Otmu nâku yawuâk nângâyingian.

¹² Anitâ biwinenje ekmapņe nekmu ârândâņ olâk sâam den kulemgum katyngiwan. Lok âlâje bukunje âlâ mem bâleumu kuk olowot yâk yetgâlâk nângâm ki kulemgum katyngiwan. Angoân yeje biwiyenaje nâhât nângâm manminiwi yakât gulipyongomap sâam den yawu kulemgum katyngiwan. Den katyngiwan ya sâlikum nângâwi yan biwiyenje nâhât nângâm gaminiwi ya keterakyngiop. ¹³ Yakât den pat Titoje taka eknohomu nângâmune biwine huruņ sâamu mansan.

Otmu yeŋe buku otbaŋgiŋetâ heronje nangangiwi yakât den pat gurâ eknohomu nângâm tepne heronje oap. ¹⁴Emelâk yeŋgâlen ki takaop yan yeŋe Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manbi yakât nângâyingimune yahatmu ekuwan. Otmu yeŋgâlen takaop yan yeŋgât den ekuwan ya yawuâk manmâ buku otbaŋgiwi. Yakât nângâmune biwine ârândâŋ oap. Embâŋâmbâek den bulâŋe kâsikum yingim gan. Otmu nângâyingimune yahatmu Tito ekuwan ya yawuâk bulâŋe ekuwan. ¹⁵Otmu pepa kulemgum katyŋgiwan ya mem taka tiripyongomu sâlikum nângâm buku otbaŋgiwi. Yawu otmâ Anitâ ewe katmâ nâhât den ya tem lâuwi. Emelâk yeŋgâlen takamu nangangiwi. Yawu gârâmâ yen pilâyekmâ taka penenihiop ya wangim yapâek yeŋgât dondâhâlâk nângâyingim mansap. ¹⁶Nâhât den nângâm tem lâuwi yakât otmâ yeŋe kârihem kinnomai yakât biwi yâhâp ki oan. Yakât otmâ nângâmune tepne heronje oap.

8

Tepyenje hewewen otmu tewetsenje menduhuwi.

¹²Kiristohât komot Makeronia hânân manmâ arai ya yeŋgât den pat sâmune nângâŋet. Yâk yeŋgâlen umatŋe topŋe topŋe teteyŋgimu yapâ gâtŋenje senje âlâlâhât pâinmâ manmâ gai. Yawu manmâ gaiâke yamâ benŋe Anitâ ikŋahâk nângâyingim tihityenje otmâ biwi heronje kakŋan katyekmu manmâ gai. Otmu Yerusalem kapi ambolipŋe yeŋgâlen umatŋe teteap yakât den pat ekyongomune tepyenje hewewen otmu biwi konohâk otmâ tewetsenje menduhuwi. ³Tewetsenje menduhuwi yan yeŋe engatyenjeâk otmâ tipŋe tatyŋgiop yapâ gâtŋe ewetâek katbi. Nângâmune yawu olop. ⁴Otmu nâŋe mâtâp meyingimune Kiristohât komot tânyongonomaihât âinohowi. ⁵Âinohoŋetâ nângâyingimune menduhuwi. Yawu otbi yamâ Kutdâhâlen biwiyenaje kepeim Anitâ tem lâuwangim gamai yakât otmâ tewetsenje ya menduhum katyŋgiwi.

⁶Yakât otmâ kândikum emelâk Titonje yeŋgâlen taka Yerusalem kapi ambolipŋe yeŋgât den pat ekyongomu tepyenje nângâyingim tânyongone sâm tewetsenje menduhuwi. Yâhâ âlâkuâk yeŋgâlen taka mem hewewen tuhuyekmu tewetsenje bunewâk menduhum katŋetâ mem ariwuap. Yakât otmâ âi yu sâm waŋsan. ⁷Yeŋe Kiristohâlen biwiyenaje tiŋâk kepeim manmâ gamai. Yakât otmâ mâmâŋe otyŋgimu manman âlepŋahât bulâŋe teteyŋgimu hewewen otmâ hoŋ bawanginehâlâk nângâm manmai. Yawu otmâ nângân nângânyenje holanjakmu yakât den pat âlepŋe hewewenâk ekyongonjetâ bukulipyenaje nângâŋetâ âilongo otmap. Otmu nen orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu nangangimain. Yakât otmâ yeŋe tewetsenje bunewâk menduhunomaihât nanŋan.

⁸⁻⁹Kiristohât komot Makeronia hânân manmâ araiŋe Yerusalem kapi ambolipŋe yeŋgât den pat nângâm tepyenje nângâyingim emelâk tewetsenje menduhum katyŋgiŋetâ tap. Yâhâ yeŋe Yerusalem kapi ambolipŋe yeŋgât tepyenje yawuâk nângâyingim mansai me bia sâm yakât nângâm tan. Yawuâk nângâyingim mansai otmuâmâ tewetsenje âlâkuâk menduhunjetgât nanŋan. Yakât yuwu sâmune nângâŋet. Anŋoân Kiristonje âwâŋe orop himbimân âilongo tatminiowot. Yawu gârâmâ ikŋahâk lohimbî kerek wawaenenekmâ hânân ge lok otmâ manmâ kawenenŋan kinmu howanân kuŋetâ muop. Yawu manmu kuŋetâ muop yakât huhopŋe nenŋeâmâ himbimân yâhâ manman âilongoân manmâ yâhâmbisâin. Yeŋe emelâk Kiristohât topŋe nângâm hengenŋuwi. Yakât nângâm tewetsenje in yawu menduhunjet sâm ki kendâyingiwom.

¹⁰Yawu gârâmâ âi yukât biwinambâ teteap ya ekyongomune nângâŋet. Kândikum emelâk Kiristohât komot kapi nombotŋe tatmâ araiŋe tewetsenje ki menduhuwi yan yeŋe sâm tepyenje hewewen otmâ in yawu tewetsenje menduhuwi. Tewetsenje menduhuwi yamâ ki dopŋan oap. Yakât otmâ yâhâŋeâk menduhunomai yanâmâ âilongo otbuap. ¹¹Kândikum topŋe katmâ tepyenje hewewen otmu tewetsenje menduhuwi. Emelâk otbi yakât dopŋeâk otmâ tewetsenje menduhunjetgât nanŋan. ¹²Yawu otme sâm yan tewetsenje tatyŋgiap yakât dopŋanâk menduhum katŋetâ Anitâŋe nângâyingimu ârândâŋ otbuap. Yâhâ pato ki tatyŋgiap yanje âlâhât pâinmâ tâtâemâk katne sâm otnomai yakât ki nângâmmap. ¹³⁻¹⁴Otmu Yerusalem kapi ambolipŋenje hâk sânduhân manŋetgât

iri sikumyeŋe pato kâsikum yingim yeŋe umatŋe kakŋan manŋetgât ki yan. Sâp yiwereŋeâmâ yâkŋe senŋe âlâlâhât umburuk manŋetâ yeŋe hop sambe kakŋan mansai. Yakât otmâ senŋe âlâlâ tányongonŋetgât nanŋan. Yâhâ gâmâlâk umatŋe âlâ yeŋgâlen tetewuap yanâmâ yâku tányongonomai. ¹⁵ Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk Yura nengât tâmbâlipnenŋe lok ki manmaiângen ari manminiwi. Sâp yan Anitâŋe sâmu sot âlâ, kutŋe mana sâm, omoŋânâk ârândâr himbimâmâ geminiop. Ge hânân tatmu hâwurum yan kâsikum dop konohâk anŋiminiwi. Yakât den pat Moseŋe kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbi nombotŋeŋe mana dondâhâlâk hâwurum katbi ya bukulipyenŋe kâsikum yingwi. Kâsikum yingwi yakât otmâ bukulipyenŋe nombotŋeŋe mana getek hâwurum katbi ya gurâ dopyenŋan olop.” Den yawu tap.

Titoe Korinti yeŋgâlen ariwuap.

¹⁶ Anitâŋe biwinenŋe mem hewewer tuhumu yeŋgât nâŋgâyingim gamain yakât dopŋeâk Titohât biwiŋe mem hewewer tuhumu yeŋgât nâŋgâyingim. ¹⁷ Yakât otmâ ki ekuwan yan ikŋe enŋatŋeâk otmâ yeŋgâlen tohowom sâm biwiŋe hikuop. Yakât nâŋgâm Anitâ mepaeman. ¹⁸⁻¹⁹ Otmu bukunenŋe âlâŋe Kiristo hoŋ bawarŋim yâkât lohimbi kapi tete manmâ ari yeŋgâlen ari den kâsikum yingim manmu nâŋgâwarŋiai. Yawu gârâmâ Yerusalem kapi ambolipŋe yeŋgât tewetsenŋe menduhum katŋetâ tap ya yâk orop mem ari yinginomgât sâwi. Yakât otmâ nâŋe hewewer otmâ bukunenŋe ya Tito orop hâŋgânyotgomune yeŋgâlen taka tewetsenŋe mendomawot. Otmu yakât kakŋan nâ orop penanŋiakmâ tewetsenŋe ya mem ari Yerusalem kapi ambolipŋe yinginom. Yingimunŋe lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe Kutdâ heroŋe otbâŋim mepaenomai. ²⁰⁻²¹ Nâŋe uwawapŋe bia manmune Anitâŋe nekmu ârândâr olâkgâlâk nâŋgâman. Yawu manmune bukulipnâŋe gurâ ki nâŋgâm bâlenihinomai. Lohimbi nombotŋeŋe nâhâitŋe “Tewetsenŋe gulipguap,” sâm nâŋgâm bâlenihimaihât tewetsenŋe pato menduhunomai ya âleŋŋe galemŋum heŋŋeŋuwom.

²² Yakât otmâ lok kalimbu hâŋgânyongomune takanomai. Yâhâ lok bukunenŋe kalimbuŋe yâkât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yâhâmâ biwiŋe hewewer otmu âi topŋe topŋe mem Kiristohât komot hoŋ bayingimu ekŋetâ ârândâr otmu mansap. Otmu yeŋe tewetsenŋe yu menduhunomai yakât nâŋgâm enŋat yâhâp ki otmap. Yakât otmâ tânnongoweâk nâŋgâmap. ²³ Otmu nâmâ Tito orop tânahom yen hoŋ bayingim manmait. Yâhâ bukuyâhâtŋe yuŋe Kiristohât komot ya yeŋgât sâtŋat otmâ tânnongom mansawot. Yawu tânnongomawot yakât nâŋgâm lohimbi dondâhâlâkŋe Kiristo mepaemai. ²⁴ Yeŋe Kiristohâlen biwiyeŋe kepeim manmâ gai yakât nâŋgâmunŋe yahatmap. Yawu otmâ yeŋgât den pat ya Kiristo komot yuân mansai ekyongoman. Yawu gârâmâ bukulipne yu hâŋgânyongomune yeŋgâlen takanŋetâ mem buku tuhuyeknomai. Mem buku tuhuyeknomai yakât kakŋan âwurem ari bukulipyenŋe yakât ekyongonŋetâ nâŋgânomai. Nâŋgâm nâhâitŋe “Korinti yeŋgât bulâŋanâk sâmap,” sânomai.

9

Pauloe Korinti yeŋgât nâŋgâmu yahalop.

¹ Kiristohât komot Yerusalem kapiân mansai ya tányongone sâm tepyeŋe hewewer otmu tewetsenŋe menduhum katŋetâ tap. Yakât otmâ in yawu katmâ metenŋet sâm ki sâyingian. ² Emelâk tepyeŋe hewewer otmu tewetsenŋe menduhui yakât nâŋgâm Makeronia hânân Kiristohât komot tai ya yeŋgât senyeŋan mepaeyekmâ yuwu sâm ekyongowan. “Kândikum emelâk Kiristohât komot Korinti kapiân mansaiŋe Yerusalem kapi ambolipŋe yeŋgât tepyeŋe nâŋgâm tewetsenŋe nombotŋe menduhum katŋetâ tap. Yâhâ sâp yuâmâ bâiŋe menduhum katnomosai. Yakât otmâ yeŋe gurâ tewetsenŋe menduhum katŋetâ takek sâm mambotyingim tai.” ³⁻⁴ Den yawu ekyongowangât yeŋe tewetsenŋe ki menduhum katŋetâek Makeronia ambolipŋe orop yeŋgâlen pârâk sânsânâk takanom yan anulaknomai. Otmu nâhâitŋe “Imbiâk kâitnongop,” sâŋetâ nâ gurâ yawuâk anulakbom. Yâhâ yuwu anulakmaingât bukulipnenŋe yu anŋoân hâŋgânyongomune

yengâlen takanomai. ⁵ Emelâk yeje tewetsenŋe katmunŋe ariwuap sâm den hikum katbi. Yakât otmâ yengâlen taka mem hewewerŋ tuhuyekŋetâ menduhum katŋetâ dopŋan otbuap yakât kakŋan ninak takawom. Takawom yan tewetsenŋe menduhum katŋetâ tatbuap ya ekmâ yeje tepyeŋe hewewerŋ otmu menduhuwi nângâwom.

Topŋe yuwuhât Anitâŋe lâtpyongomap.

⁶Yeje tepyeŋe hewewerŋ otmu tewetsenŋe tânyongonomai yanâmâ Anitâŋe senŋe âlâlâ lâtpyongowuap yakât nângâm den âlâen hâum sâmune nângâŋet. Lok âlâŋe nep tipine tuhûm sot kâmetbuap yakât yakât bulâŋe getek membuap. Yâhâ lok âlâŋe nep pato tuhûm sot kâmetbuap otmuâmâ bulâŋe kiŋgitŋe orowâk membuap. ⁷Yâhâ lohimbine tep hero kakŋan manmâ nembe kalem otyiŋgimai yamâ Anitâŋe nângâyiŋgimip. Yakât nângâm yeje biwiyerjâhât topŋe iŋŋeâk iŋŋeâk nanŋangimai yakât dopŋan tewetsenŋe katnomai. Otmu tewetsenŋe katnomai yan hâkâŋ kakŋan ki katnomai. Me bukulipyeŋe yengât senyeŋan kinmâ tewetsenŋe tipine katŋetâ yâkŋe yekŋetâ anulakmai nângâm “Tewetsenŋe ombetâek katnom,” yawu ki nângânomai. ⁸Anitâŋe wawaeyekmâ lâtpyongowuapgât dop tap. Yakât nângâm buku nombotŋe yekmâ tepyeŋe hewewerŋ otmu nembe kalem otyiŋgim tânyongone sâm ki pâpŋunomai. Tânyongonŋetâ nombotŋe yeŋan tatbuap yaŋe âlepŋe dopyeŋan otbuap. ⁹Emelâk lok âlâŋe lohimbine nembe kalem otmai ya yengât nângâm den yuwu kulempuop.

“Lohimbine senŋe âlâlâhât umburuk manmai yekmâ tepyeŋe hewewerŋ otmu tânyongomai. Yakât nângâm Anitâŋe lok yawuya yengât nângâyiŋgim tihityeŋe otbuap.” Den yawu tap.

¹⁰Otmu yeje tepyeŋe hewewerŋ otmu lohimbine senŋe âlâlâhât umburuk manmai ya tânyongonŋetgât Anitâŋe lâtpyongomap. Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nângâŋet. Âi nep mem kâmet tuhûmain ya Anitâŋe lukulemu bulâŋe kiŋgitŋe orowâk tetemap. Yakât dopŋeâk yeje lohimbine nombotŋe nembe kalem otyiŋginomai yan lâtpyongomu lohimbine sesenŋâ tânyongonomaihât dop. ¹¹⁻¹²Otmu Kiristohât komot nombotŋe senŋe âlâlâhât umburuk mannomai yakât den pat ekyongomune nângâŋetâ tepyeŋe hewewerŋ otmu tânyongonomai yan Anitâ mepaenomai. ¹³Otmu yeje Kiristohât den pat âlepŋe ya nângâm biwiyerjan katmâ yâkâlen biwiyerjane tiŋâk kepeim manmâ gai. Yawu manmâ tepyeŋe hewewerŋ otmâ tânyongonomai yan yengât nângâm “lohimbine kalemyeŋe orop,” sâm yakât Anitâ mepaenomai. ¹⁴Anitâŋe iŋŋahâk lâtpyongom mem hewewerŋ tuhuyekmu tânyongonomai yakât otmâ yâkŋe yengât nângâm Anitâ ulitgunomai. ¹⁵Anitâŋe nanŋe Yesu Kiristo hângângumu giop. Nanŋahât nângâm hop sambe lâtpyongomap. Yawu otmap yakât otmâ orowâk mepaem mannom.

10

Pauloŋe sârereakmâ ekyongop.

¹⁻²Bukulipne, yuwu sâmune nângâm nâ ewe katneknomai. Kiristoŋe hânân yu huruŋ huruŋ manmâ lohimbine lohotŋan otyiŋgiminiop. Lohotŋan otyiŋgiminiop yawuâk nâŋe yen otyiŋgiman. Yawu gârâmâ yengâlen gâtŋe lok nombotŋe nâhât yuwu otmap sâmâi. “Yâkŋeâmâ lokgât nângân nângân perâkŋe ya watmâ den eknongomap. Kâlepŋehen ari manmap yan den kâlâpŋe orowâk katningimu takamap. Yâhâ orowâk tatmain yanâmâ den lohotŋan eknongomap.” Yawu sâmâi. Wongât otmâ nâhât den belângen sâmâi? Nâŋe yengâlen taka lohimbine senyeŋan kinmâ den kâlâpŋe orowâk sâyiŋgiwomgât nanŋai me? Ya otbomgât dop tap. Yamâ yeje ewe katneknomaihât nângâm lohotŋan ekyongoman. ³Bulâŋanâk lohimbine hârok yengât biwiyerjambâ nângân nângân âlâlâ tetemap ya yawuâk biwinambâ tetemap. Yamâ benŋe nâŋe lohimbine engatyeŋan geman yan lokgât nângân nângân ki watmâ engatyeŋan geman. ⁴⁻⁵Nâŋeâmâ Anitâhât wâtŋan kinmâ Kiristohât den pat âlepŋe lohimbine belângen mansai ya ekyongoman. Otmu Anitâhât biwiŋan nângân nângân âlâlâ tatmap ya Wâtŋat mâmâŋahât Heakŋe mem biwinan katmu lohimbine nombotŋe den kakŋan sahangimai ya kâsikum yiŋgimune nângâŋetâ keterakyiŋgimip. Otmu lohimbine nombotŋe yeŋahât nângâŋetâ yahatmu

nângân nângân âlâlâ biwiyenjambâ tetemap ya watmai. Yawu otmâ Anitâhât den yakât nângânetâ gemap. Yâk gurâ yawuâk Kiristohât den pat ekyongomune nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyene katmâ tem lâuwangimai. Yawu otmâ loggât nângân nângân yakât nângânetâ tânjât otmap. ⁶Otmu yeje yâkâlen biwiyenjae tinjâk kepeim tem lâuwangim manjetâ taka yekbom. Sâp yan lohimi nombotjae ândâpyeje kârikje otmâ nâhât den pilâmai yamâ sâm hâreyingimune matje yingimoi.

⁷Yeje lok âlâ me âlâhât kut patyeje nângânetâ yahatmap. Yawu otmai yakât nângâmune ki ârândâj oap. Yengâlen gâtje lok nombotjae nenje Kiristohât sâtgât otmâ den kâsikum yingim mansain nângâm yehâhât nângânetâ yahatmap. Otmu nâ gurâ yawuâk Kiristohât sâtgât otmâ den kâsikum yingim mansan nângâman. Yakât otmâ yâkje yehâhât nanngangimai yawuâk nâhât nângânihimbâi. ⁸Kutdâje ikje sâtgât aposolo katnekmu âi meman. Âi mem ikje komot hânjan kulemjan manmâ ari ya yengâlen ari den kâsikum yingiman. Den kâsikum yingimune nângânetâ keterakyingimu manman âlepjahât bulâne teteyingimu mansai. Yakât nângâmune yahatmu yengât den pat lohimi ekyongoman. Yâhâ biwi nângân nângân yeje mem hâlim tuhuyingiman sâm Kiristohât den ya tâj tânjâk kâsikum yingiman. Âi yawu meman yakât otmâ takawom yan lok nombotje sâm bâlenihimaije arjun nihinomaihât dop ki otbup. ⁹Yâhâ den kulemgum katyingian yu sâlikum nângâm ki gorâyingsiwup. ¹⁰Otmu yengâlen gâtje lok nombotjae nâhât yuwu otmap sâmai. “Kâlepjeheh ari manmâ den kâlâpje orowâk kulemgum katningimu takamap ya sâlikum nângâmune sâtje kârikje otmap. Yâhâ takamu orowâk tatmain yan den lohotjan eknongomu nângâmune tânjât otmap.” yawu sâmai. ¹¹Nâje kapi kâlepjeheh manmâ den kâlâpje orowâk kulemgum katyingiman. Yâhâ yengâlen takawom yan yawuâk otyingiwom. Lok sâm bâlenihimai ya den yu ekyongonetâ nângânomai.

¹²Yengâlen gâtje lok nombotjae bukulipyenje yengât nângânetâ gemap. Yawu otmâ yehâhât nângânetâ yahatmu yeje nângân nângân watmâ manmanyenje ekjetâ ârândâj otmu lok kunlipyenje manne sâm otmai. Yawu otmai yan otmâ tâpikgumai. Yakât otmâ yâkje otmai yawu otbomgât ki nângâman. ¹³Nâmâ Anitâje âi sâm nihiop yamâ yuwu. Kiristohât aposololipje otmu hoj bawalipje nombotjae âi topje katmâ den pat âlepje lohimi ekyongom gai. Lohimi ya yengâlenâk âi torokatmâ tuhuwomgât ki sâm nihiop. Nâmâ pâku lohimiye Kiristohât den pat âlepje ki nângâmai ya yengâlen ari ekyongomune nângânomaihât âi sâm nihiop. Yakât otmâ yengâlen taka topje katmâ den pat âlepje ya ekyongowan. Ekyongomune nângâm yâkâlen biwiyenjae kepeim manmâ gai. Yakât otmâ yengât nângâmune yahatmu yengât den pat ya lohimi ekyongoman. ¹⁴Yâhâ nâje yengâlen taka den pat âlepje puwâk ekyongowan yan Anitâje nâhât âi lukulemu bulâne yengâlen teteop. ¹⁵Yâhâ yengâlen ki takawan yan bukulpne nombotjae yengâlen taka Kiristohât den pat âlepje puwâk ekyongonetâ nângânetâ bulâne olop mâne Anitâje nine âi lukulemu bulâne Korinti yengâlen teteyingim gap yawu sâm lohimi ekyongombâmgât dop ki otbâp. Nâje Anitâhât tem lâum Kiristohât den kâsikum yingimune nângâm yâkâlen biwiyenjae kepeim biwi nângân nângânyenje galemahom hejengunomaihât biwinaje meyekmâ mansan. ¹⁶Yawu otnomai yanâmâ pilâyekmâ pâku lohimi bârâ betjeheh mansai yengâlen ari Kiristohât den pat âlepje ekyongowom. Yâhâ pâku lohimi yengâlen ari den kâsikum yingimune nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyenjae kepeinomai. Yawu otnomai yanâmâ Anitâje nâhât âi lukulemu bulâne teteap sâm heronje nângâwangim bukulpne yakât ekyongowom.

¹⁷Den yan yuje emelâk poropete âlâje den kulemgup ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimi âlâ me âlâje bukulpnenjae nângâningjetâ yahalâk sâm ki mepaeaknomai. Yâhâ Kutdâyenjae mâmâje otyingimu manman âlepjahât bulâne yengâlen teteap yakât Kutdâjenahât nângânetâ yahatmu bukulpnye ekyongonomai.” Yawu tap.

¹⁸Lohimi âlâ me âlâje yehâhât nângânetâ yahatmap yamâ Anitâje nângâyingim gemap. Yâhâ Anitâje lohimi âlâ me âlâhât biwiyenje ekmu ârândâj otmap yamâ nângâyingimap.

11

Pauloje aposolo perâkije yengât topyeje sâm teteop.

¹ Lok nombotjaŋe yengâlen taka yejahât nângâjetâ yahatmu mepaeakmai ya ki kuyingimai. Yawu gârâmâ nâku yawuâk mepaeakmune ki kunihinomai. ² Kiristoŋe âwurem ge meyekmu himbimân yâhâ manman kârikjan mannomai. Yakât Anitâŋe pat kuyingioŋ. Pat yakât bulâŋe biatyengimapgât Kiristohâlenâk biwiyenjaŋe tiŋâk kepeim târârâhâk manŋetgât nanŋan. Anitâŋe mem hewewen tuhunekmu tepne nângâyingim mansan yakât topŋe nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâjet. Lok âlâŋe baratŋe, imbi sihan, lok sihan âlâhâlân pat kuwanŋiwuap. Pat kuwanŋiwuap yakât kakŋan lok ondop yengâlen arimap sâm âwânjaŋe galemgum manbuap. Yakât dopŋeâk nâŋe Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yingimune nângâm biwiyenjan katmâ yakât pat manmâ gai. Yâhâ yeŋe Kiristo betgumai sâm biwinanŋe nângâyingim mansan. ³ Sâp yiwerenŋe yuâmâ Kiristohâlen biwiyenjaŋe tiŋâk kepeim târârâhâk mansai. Emelâk Satanŋe hambe hâtgum Aram imbiŋe, kutŋe Ewa sâm, yâkâlen tetem yuwu sâm kâitguop. “Nâhât nângân nângân watmâ otbuat yanâmâ nângân nângânŋe pâroŋ sâm yu me ya topŋambâek nângâuwat.” Yawu sâm kâitgumu yanak hiliwahop. Yakât dopŋeâk lok nombotjaŋe yengâlen taka engatyenjan gem kâityongonjetâ Kiristo betgumaihât nângâm ketet otman. Yakât otmâ yuwu sâmune nângâjet. ⁴ Anitâŋe Yesu hângângumu ge olop miop yakât den pat ekyongomune Wâtgât mâmânjahât Heakŋe mem hewewen tuhuyekmu nângâjetâ bulâŋe olop. Yâhâ sâp yuâmâ lok nombotjaŋe yengâlen taka Yesuhât den kelanŋatmâ ekyongomai. Den ya nângâjetâ bulâŋe olâkgât Wâtgât mâmânjahât Heakŋe ki mem hewewen tuhuyeksap. Yakât otmâ wuânŋe mem hewewen tuhuyekmu nângâjetâ bulâŋe otmap?

⁵⁻⁶ Lok yaŋe den âilonŋo lonŋo ekyongonjetâ nângâjetâ ewe membe otmap. Yakât otmâ nângâyinginetâ yahatmu kut “aposolo” yongonmai. Yâhâ nâŋeâmâ den sâmune nângâjetâ kâiakŋe otmap. Yamâ Anita yet Kiristo yetgât topyetŋe nângâm hengenguan. Yakât otmâ yâk yetgât den bulâŋe kâsikum yingimune nângâjetâ keterakyingimap. Yakât otmâ lok ondop yu “lok aposolo” sâm yongonsai yuŋe den ekyongomai yaŋe nâhât den ki wangiap. Yawu nanŋan.

⁷ Anŋoân yengâlen taka Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yingiwani yan tânnohonet sâm ki ulityongomaniwan. Yen umatŋe yingiman sâm nep mem yapâ tewetsenŋe mem dâim sot me senŋe âlâlâ puluhukmâ manban. Yawu otmune âilonŋo manbi yakât wongât nângânihiŋetâ bâleap? ⁸ Otmu yen orowâk manmâ den kâsikum yingiminiwan yan Kiristohât komot kapi nombotjaŋeâmâ yeŋe engatyeneâk otmâ senŋe âlâlâ tânnohominiwi. Yawu tânnohonetâ Kiristohât den yen kâsikum yingiminiwan yan yâk yengât iri sikum mem gulip tuhuwan yakât dopŋe oap. ⁹ Otmu senŋe âlâlâhât umburuk otmâ manban sâp yan Kiristohât komot Makeronia ambolipŋe nombotjaŋe senŋe âlâlâ mem taka tânnohowi. Yakât otmâ yeŋe tânnohonetgât ki sâwan. Topŋe yawuhât yen orop manmâ gawin yan yeŋe ki tânnohom hâhiwin nângâwi. Otmu sâp yupâek tânnohonet sâm ki ulityongowom. ¹⁰⁻¹¹ Bulâŋanâk biwinanŋe kepeiyekmâ mansan. Otmu Kiristohât den bulâŋe biwinan tatmap ya sâm tetem ekyongoman yakât Anitâŋe nanŋap. Yakât otmâ den kâsikum yingim gan yan amatŋe ki yingimune hâhiwin nângâm gai yukât den pat lohimbijne sâm haok tuhuŋetâ Akaia hân ambolipŋe kerekŋe nângânomai.

¹² Lok nombotjaŋe yengâlen taka den kâsikum yingiai ya yengât nângâjetâ yahatmu aposolo sâm yongonsai. Yâkŋeâmâ nâhâitŋe “Âi tuhum hoŋ bayingimap yakât dopŋeâk nengu hoŋ bayingimain,” sâm hâkyenŋe mepaemai. Nâŋeâmâ hâmeŋe barahâk Kiristohât den kâsikum yingim gan yawuâk kâsikum yingim yâhâwom. Yawu otmune lok hâkyenŋe mepaemai ya yengât topyeŋe tetekjan yuwu tetemu eknomai. Kiristoŋe âi ki sâm yingioŋ ¹³ Yâhâmâ aposolo perâkije. Kiristoŋe âi sâm nihiop ya mem gaman. Yakât dopŋeâk oain sâm oain sâm otmâ topyeŋe kurihiakmai. ¹⁴⁻¹⁵ Amboyeŋeâmâ Satan. Yâkŋe kâitnongomawân Anitâhât anelo hâtgumap. Amboyeŋe otmap yakât nângâm hoŋ bawalipjaŋe gurâ topyeŋe kurihiakmâ yengâlen taka kâityongowi. Taka kâityongom

orotmeme otmain yuwu otmâ manjêta Anitâje yekmu ârândâr otbuap sâm meme sâsâ tuhuyekjêta lohotje otbi. Yawu otmâ nângâyinjêta yahatmu kut “aposolo” sâm yongonsai. Yamâ benje amboyeraje otmap yawuâk oai yakât otmâ nângâmune ki sâtje oap. Otmâi memai yakât matje umatje Anitâje dopyerjan yingimu menomai.

Paulo mem âlâlâ tuhujêta umatje kakjan manop.

¹⁶Emelâk den yan ya torokatmâ sâmunne nângâjê. Den sâm aran yu nângâm nâhâitje “Nângân nângânje gulip otmu mepaeaksap.” Yawu sâjêta ki ârândâr otbuap. Yawu nângâmai yamâ ihilâk nine topne ekyongomune nângâjê. ¹⁷Hâkne mepaem den sâwoman yuâmâ Kutdânenjaje biwinan ki katsap. Yuâmâ lok nângân nângânyerje bia yengât biwiyenjambâ den tetemu ihilâk sâmai yawu sâwoman. ¹⁸Yawu gârâmâ angoân yuwu sâmunne nângâjê. Lohimbi kingitje orowâkje bukulipyeraje nângâyinjêta yahalâkgât yeje engatyerje watmâ hâkyerje mepaemai. Yâkje otmai yawuâk otbom. ¹⁹Yenâmâ nângân nângânyerje orop manmâ yu me yakât topjambâek nângâm mansai. Yawu gârâmâ lok nâmbotje nângân nângânyerje gulip otmu den ekyongom meme sâsâ tuhuyeksai ya ki watyekjêta ariai. ²⁰Lok yawuyaje yengâlen taka yuwu yawu otjêta sâm meme sâsâ tuhuyekjêta nângâm tem lâuyingimai. Otmu den kâsikum yingimai yan senje âlâlâ bêt kandiân nemai. Bêt kandiân nem watyekjêta iri sikumyerje biaty- ingiwuap. Otmu yerjahâk galem karakmâ yengât nângâyinjêta gemu sâyijim mem bâleyekmai. ²¹Yâkje yawu otyingjêta nângâyinjêta yahatmap. Yâhâ nâjeâmâ yen orop biwineraje kepeiakmâ manomgât nângâm lohotjan otyingiman. Yawu otmune nâhât nângânihjêta gemap.

Yawu gârâmâ lok yaje yerjahât nângâjêta yahatmu hâkyerje mepaemai yakât dopjêk hâkne mepaewom. Lok nângân nângânyerje bia yengât biwiyenjambâ den tetemu ihilâk sâmai yakât dopjêk yuwu sâmunne nângâjê. ²²Yâkje yerjahât nângâjêta yahatmu “Nenâmâ Yura ambolipje,” sâmai, nâ gurâ yawuâk. Me “Anitâje Isirae lohimbi buku otningim gap,” sâmai, nâ gurâ yawuâk. Me “Anitâje tâmbânenje Awarahamgât pat kuwangiop yakât bulâje menom,” sâmai, nâ gurâ yawuâk. ²³Me “Kiristo hoj bawangim mansain,” sâmai, nâ gurâ yawuâk. Yamâ benje nâjeâmâ Kiristo hoj bawangim otman meman yuje yâkje otmai memai ya wangiap. Den yan yu nângâm nâhâitje “Biwiñe hâlim milim otmu mepaeakmap,” ya âlepje sânomai. Nâjeâmâ Kiristohât den pat âlepje lohimbi kâsikum yingim hâhiwin bâleje nângâm gan. Otmu sâp dondâhâlâk mem pâi emetjan katnekjêta manban. Otmu dondâhâlâk nohojêta bâsok muminian yakât topje yuwu. ²⁴Yura nengât papatolipnenjaje sâm hârenihjêta yan tâk âlâ sâtje metje yaje kândâtnan dondâhâlâk lawitnekmâ hâkne orowâk mem gahaewi. Yawu otnihim garjêta mome olop. ²⁵Otmu Roma yengât tembe lâulipyeraje kapamje nohojêta kalimbu olop. Otmu sâp âlâen Anitâhât hotom umai yengât kunlipyeraje sâjêta kâtnjak nohowi. Otmu pâku lohimbi yengâlen ari Kiristohât den pat âlepje ekyongowe sâm wanga meminiwan. Gârâmâ wanga kalimbujeâmâ bâlewi. Yâhâ sâp âlâen wangerje saruân guhulop yapâ wahap târâpje mem yoloñ yoloñ otmâ bam gam tatmune hilâm konok pesuk sâmu mem tetenekbi. ²⁶Otmu lohimbi hânjan kulemjan manmâ ari ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepje ekyongominiwan yan to papato hâtikumune uwurup patoje bâsok dâinekmâ ariminiop. Otmu kapiyerjan yâhâm geminiwan yan kapilipne Kiristohât den nângâjêta gemu bet pilâmaiñe pâku lohimbi biwiyerjan kiojêta nohone sâm otminiwi. Otmu kapi pilâm mâtâwân ariminiwan yan lok komborâje bâsok hilipnohomiwi. Otmu mâtâp kâlep arim takaminiwan yan hewukjahât sâtje metjaje wanginekminiop. Otmu wangaen manminiwan yan saru bâlemu umatje âlâlâ tetenihiminiop. Otmu lok perâkjerje topyerje kurihiamkâ Kiristohât komolân torokatmâ nângân nângânyerje mem gulip tuhuyinjêta hiliwahomai sâm yâk yengât nângâm ketet otminiwan. ²⁷Otmu Kiristohât den kâsikum yingiminiwan yan hâhiwin pato nângâminiwan. Otmu sâp âlâen omoje aman âlepje ki iminiwan, me sâp âlâen sot ki neminiwan, me sâp âlâen hâk katipjahât umburuk otmâ omoje bâlâpjahât otminiwan. ²⁸Otmu umatje topje topje kaknan yâhâmu hâhiwin nângâm gawan ya paje tâlâwâk ekyongon. Otmu Kiristohât

komot yengâlen umatŕe âlâlâ kakyenjan yâhâmap yan mem hewewerj tuhuyekbehât nângâm biwine ki huruŕj sâmâp. ²⁹ Lohimbi âlâ me âlâhâlen umatŕe âlâ teteyingimâp ya nâŕe lâuyingim mem sânduk tuhuyekman. Otmu lohimbi âlâ me âlâŕe bâlenjahât pangorjân kiorŕmai yan tepne dondâek nângâyingiman.

³⁰ Nâŕe ninahât nângâmune yahatmu mepaeakbehât yeŕe nanŕai me? Yâhâ nâmâ lohotŕe manmâ gamune Anitâŕe mâmâŕe otnihimu âi tuhumune bulâŕe tetem gap yakât nângâm mepaem den ya ekyongoan. ³¹ Kutdânenŕe Yesu ikŕe âwâŕe, Anitâ, yâk konok mepaeman. Yakât otmâ den ekyongoan yu bulâŕjanâk ekyongoan ya ikŕak nanŕap.

³² Umatŕe âlâ tetenihioŕ yakât bâiŕe sâmunne nângâŕet. Anŕoân topŕe katmâ Yesuhât den pat âleŕŕe ya Damasiko kâpi ambolipŕe ekyongowe sâm yan ariwan. Yâhâ Yura papatolipnenŕe Kutdâhât den nângâŕetâ gemu bet pilâmaiŕe kâpi yakât lok kutdâ kutŕe Arita, yakât amutŕen kiâp âlâ manop yaŕe pâi emetŕan mem katnehâk sâm ekuwi. Ekuŕetâ tembe lâulipŕe mem katyekmu mâtâŕ sâtŕnan nâhât sip galem otmâ kinbi. ³³ Sip galem otmâ kinbi yakât den pat nângâm saka saka pato yakât kâlehen tatmune bukulipnaŕe paŕ kârikŕe kâlep pato yakât manu launambâ katnekŕetâ yaehen gewan. Yapâ gem yok pilâm kewewetyekmâ ariwan.

12

Pauloŕe himbimân yâhâ kulem âlâ tetemu ehop.

¹ Lok nombotŕaŕe yengâlen taka hâkyeŕe mepaeakmai. Yawu otŕetâ yeŕe nângây-ingiŕetâ yahatmap. Yawu gârâmâ nâŕe ninahât nângâmune yahatmu hâkne mepaeakbom yamâ yeŕe ki nângânihietâ yahatbuap nângâman. Yamâ ihilâk sâmunne nângâŕet.

² Emelâk Kutdâŕe nângânihimu Wâtŕgât mâmâŕjahât Heakŕe biwine mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ekban, me umutnaŕe ari kulem âlâ ehop yakât topŕe ki nângâm hengenguan. Anitâ ikŕak nanŕap. Sâp yapâek manmâ gamune yambu 14 pesuk yap. Yakât nângâmune yahatmu topŕjahât sâmunne nângâŕet. Nâŕe Kiristo orop biwinetŕe kepeiakmâ konohâk otmap. Yakât otmâ Wâtŕgât mâmâŕjahât Heakŕe menekmu himbimân yâhâwit.

³ Yakât âlâkuâk sâmunne nângâŕet. Menehop yan biwine mem purik pilâmu kulem âlâ ekban, me umutnaŕe ari ehop, yakât topŕe ki nângâm hengenguan. Anitâ ikŕak nanŕap. Yawu gârâmâ menekmu Anitâhât kalam, kutŕe Paratisi, himbimân tap yan yâhâwit. ⁴ Yâhâwit yan Kutdâŕe den eknohop ya ki sâm tetem ekyongowat sâm kunihioŕ. ⁵⁻⁶ Yakât otmâ ninahât nângâmune yahatmu ki mepaeakmâ yakât topŕe sâm tetem ekyongowom. Yawu gârâmâ sâm tetem ekyongowom otmuâmâ den bulâŕjanâk ekyongowom. Yakât otmâ den ya ekyongomune nângâm nâhâitŕe “Nângân nângânŕe gulip otmu mepaeakŕap,” yawu sânomai yamâ nângâm hilipgum sânomai. Yâhâ otman meman yakât lohimiŕe nângâŕetâ yahatmap. Yâhâ ya wangim nângânihietâ dondâ yahatmu mepaenekmaiâhât emelâk himbimân yâhâ kulem ekmâ den nângâwan yakât topŕe ki sâm tetem ekyongowom. Gârâmâ umatŕe âlâlâ kaknan yâhâmu lohotŕe otman yan Anitâŕe mâmâŕe otnihimap. Yakât ekyongomune Anitâhât nângâŕetâ yahatmu mepaenomai.

⁷ Satanŕe mâtâŕ manguningim hâhiwin kakŕan katnenekmap. Yâhâ nâŕe himbimân yâhâ kulem ekmune âlâ kândâkdâ olop yakâlâk nângâm hâkne mepaemangât Anitâŕe Satan nângâwanŕimu hâhiwin pato nihimu wâtne orotok sâmu manman. Yakât otmâ ninahât ki nângâmune yahatmap. ⁸ Hâhiwin nihimu wâtne orotok sâop ya âlâkuâk wâtne tiŕ tiŕ sâek sâm Kutdâ ulitguwan. Otmu yakât kakŕan yâhâŕŕe kalimbuŕe ulitgumune yuwu sâm eknohop. ⁹ “Wâtŕe ki tiŕ tiŕ sâmu manbuat. Yawu gârâmâ biwihe gemapŕgât Wâtŕgât mâmâŕjahât Heak hâŕgângumune ge mem hewewerj tuhuhkebuap. Yawu gârâmâ hâhiwin pato nângâm wâtŕe orotok sâwuap yan nâhât wâtnan kinbuat. Wâtnan kinmâ nâ Wâtŕgât Ambone yakât topŕe nângâm hengenguwat.” Yawu sâm eknohop. Yakât otmâ hâhiwin nângâwom yan ya sânduk sâekgât ki ulitguwom. Kiristohât wâtŕnan kinmâ hoŕ bawangimune lohimbi yengâlen bulâŕe teteap yakât den pat lohimbi ekyongowom.

¹⁰ Kiristohât den pat lohimbi ekyongomune nângâŕetâ bulâŕe otmu yakâlen biwiyeŕe

katjetgât hoj bawangiman. Yawu otmune lohimi nombotjaŋe nângâm hâkâŋ otmâ hâim hilitnekmai. Otmu lohimi nombotjaŋe mem âlâlâ tuhunekjetâ hâhiwin kakjan manmune wâtne orotok sâmap. Wâtne orotok sâmap yan Kiristohât wâtjan kinmâ biwine ki gemap.

Pauloje Korinti ambolipje buku otyingjop.

¹¹ Lok nângân nângânyeŋe bia yengât biwiyenjambâ den tetemu ihilâk sâmai yakât dopneâk den ekyongoan. Yakât otmâ nângâmune ki ârândâŋ oap. Yawu gârâmâ yeŋe lok perâk yengât nângâjetâ yahatmu kut “aposolo” sâm yongonsai yakât nângâm den yu ekyongoan. Yeŋe nâhât lok inje mansap sâmai. Yawu gârâmâ âi memune bulâŋe tetem gap yaŋe lok perâkjaŋe âi meŋetâ bulâŋe teteap ya wangiap. Yakât yuwu sâmune nângâjet. ¹² Kiristohât aposololipjaŋe yakât wâtjan kinmâ kulem topje topje meŋetâ lohimbje ekjetâ âlâ kândâkdâ olop. Otmu nâneâmâ yengâlen taka kulem topje topje memune ekbi. Ya ekjetâ keterakyingimu “aposolo” sâm nohonbâi. ¹³ Nâŋe yengâlen taka Kiristohât den kâsikum yingimune manman âlepjaŋhât bulâŋe âlâlâ teteyingjop. Yaŋe Kiristohât komot nombotje yengâlen ari den kâsikum yingimune bulâŋe teteyingjim gap ya wangiap. Yawu gârâmâ yakneâmâ senje âlâlâ tânnohom gai. Yâhâ yeŋeâmâ senje âlâlâ ki tânnohowi. Otmu nâŋe gurâ yen den kâsikum yingiwon yakât hâmeŋe nihijet sâm ki ulityongowan. Yakât otmâ wongât nângâm bâlenihai?

¹⁴ Nâmâ sâp ki kâlep otmuâk kapi yu pilâm kalimbuŋe yengâlen takawom. Yeŋe Kiristohâlen biwiyenjaŋe kepeim tem lâuwangijetgât nanjan. Yakât otmâ umatje yingimune hâhiwin nângâmihât tewetsenje me senje âlâlâhât ki ulityongowom. Emelâk nâ niniâk yengâlen taka Kiristohât den pat âlepje puwâk ekyongomune yakâlen biwiyenjaŋe katbi. Yawu otyingiwon yapâek âwâyeŋe yawu otmâ mansan. Yakât topje nângâjetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângâjet. Nimnaom titipâŋe âwâ mâmâlipyeŋe ki galemyongomai. Âwâ mâmâlipyeŋeâmâ galemyongomai yakât dopneâk nâŋe yen galemyongom mansan. ¹⁵ Yakât otmâ yeŋe Kiristohâlen biwiyenjaŋe kepeim manmâ manman kârikjahât bulâŋe menomaihât nângâm hoj bayingiman. Otmu nâŋe hâkne siwiraŋom in tatbomgât ki nângâman. Yawu hoj bayingim manmâ yâhâwom yan nâhât nângânihijetâ gewuap me?

¹⁶ Emelâk yengâlen takawan yan umatje yingimune hâhiwin nângâmihât tewetsenje me senje âlâlâhât ki ulityongowan ya nanjai. Yawu gârâmâ yengâlen gâtje nombotjaŋe nâhât yuwu nângâmai. “Pauloje bukuyâhâtje yâhâp hângânyotgomu takaowot. Taka Yerusalem yengât tewetsenje menduhum yingiwon ya mem âwurem ari waŋowot. Mem ari waŋmutâ tewetsenje nombotje mem gulip tuhuop,” nâhât yawu sâmai. ¹⁷ Yawu sâmai yamâ girawu otmâ kâityongowan? Yâhâ hângânyotgomune yengâlen takamutâ tewetsenje menduhum yitgiwi ya ki newan. ¹⁸ Otmu bukuyâhâtne hângânyotgomune yengâlen takaowot. Sâp yan Titonje pilâm tatbe sâm otmu meme sâsâ tulum hângânyotgowan. Yâhâ Tito orop dopnetje konohâk. Yakât otmâ nâŋe biwinaje nângâm otman meman yawuâk otmap. Yâkne yawu manmap yakât otmâ yengâlen taka tewetsenje miowot ya ki mem gulip tuhuowot. Yawu nanjan.

¹⁹ Bukulipne, yeŋe den sâm aran yu nângâm nâhâitje “Eweakmâ den yu eknongoap,” nanjai mon? Nâmâ Anitâhât senjan yuwu sâmune nângâjet. Nâ ki eweaksan. Kiristo orop biwinetjaŋe hikuakmâ konohâk otmap. Yakât otmâ den ekyongom yu me ya otyingiman yamâ yeŋe Kiristohâlen biwiyenjaŋe kepeim tânahonjetâ manmanyenje kelihahâkgât nângâm otman. ²⁰ Nâŋe yengâlen taka girawu manjetâ mem teteyekbom? Emelâhâmâ yeŋehâlâk nângâjetâ yahatmu nângâm bâleangim den belângen sâminiwi. Yawu otmâ kuk orangim hâiakminiwi. Otmu hionjakmâ ihilâk mahilâk manminiwi. Yawu gârâmâ takawom yuân emelâk manbi yawuâk manjetâ mem teteyekbom me âilongo mannomai yakât nângâm mansan. Yakât otmâ manmanyenjahât topje yeŋehâk nângâm hâknye miarjiai. Gârâmâ nâŋe taka girawu otyingiwom yakât yeŋak nanjangjai. Yakât nângâmâk mansan. ²¹ Yen nombotjaŋe emelâk ekjâleangim imbilipyeŋe me loklipyeŋe betyeŋehen kionminiwi. Manman kinjoŋ yawuya manjetâ taka mem teteyekbom otmuâmâ biwine

dondâ bâlewuaup. Yawu manjetâ lohimbi belângen manmaiŋe nenekjetâ bâlewuaup. Yawu otmu “Anitâŋe Kiristohât lohimbi ki mâmâŋe otyingimap,” sâŋ sennengan geŋetâ ajulaknom.

13

Kiristohât wâtŋe pato.

¹ Nâmâ sâp ki kâlep otmuâk kapi yu pilâm kalimbuŋe yeŋgâlen takawom. Takamune lohimbiŋe otmâ hilipgumai ya sâŋ hâreyingiwom. Otmu emelâk Moseŋe den yuwu kulemguoŋ ya lâum sâŋ hâreyingiwom.

“Lok âlâŋe ikŋiâk bukulpŋe âlâ me âlâŋe otmâ hilipgunomai ya ki sâŋ hâreyingiwuaup.

Lok yâhâp me amon kitâ yaŋe menduhuakmâ sâŋetâ denyenŋe konok otbuap yamâ nâŋgâŋetâ bonŋe otbuap.” Yawu kulemguoŋ.

Yakât otmâ takamune buku nombotŋe meyekŋetâ lohimbi âlâ me âlâŋe otmâ hilipgumai ya sâŋ tetekŋan tuhuŋetâ sâŋ hâreyingiwom.

^{2,3} Emelâk yeŋgâlen yâhâpŋe takawan yan girem den ekyongowan. Ya nelâmyongomapgât ya âlâkuâk sâŋmune nâŋgâm biwiyenŋan katŋet. Emelâk taka den ekyongom pilâyekmâ âlâengen ariwan sâp yapâek lohimbi nombotŋeŋe ândâpyeŋe kârikŋe otmu orotmeme bâleŋe otbi ya tâtâem otmâ gai. Otmu lohimbi nombotŋe âlâŋeâmâ sâp yakât kakŋan otmâ hilipgum gai. Yawu otmâ gai yakât matŋe hâhiwin topŋe topŋe teteyingimu umatŋe kakŋan manmâ gai. Umatŋe yawu teteyingimawân Kiristohât wâtŋe tetemu ekmai. Yâhâ nâŋe Kiristohât sâtŋât otmâ âi mem gan ya ekŋetâ tâŋât otmu yakât engat yâhâp otmai. Yakât otmâ nâŋe yeŋgâlen taka lohimbi ya sâŋ hâreyingimune matŋe menomai yan Kiristohât wâtŋe pato ya âlâkuâk tetemu eknomai. Sâp yan nâŋe yâkât sâtŋât otmâ âi meman yakât topŋe nâŋgâm hengenŋunomai. ⁴ Bulâŋanâk emelâk Kiristo mem howanân kuŋetâ muop. Yamâ Anitâ Wâtŋât Amboŋe ikŋe wâtŋan mumuŋambâ mem yahatmu tatmâ tihit otningimap. Nâŋe yâk orop biwinetŋeŋe hikuakmâ konohâk otmu mansan. Yakât otmâ emelâk yâkŋe lohimbi hoŋ bayingim lohotŋan otyingiminiop yakât dopŋeâk nâŋe lohimbi hoŋ bayingim lohotŋan otyingim gan. Anitâŋe ikŋe wâtŋan Kiristo mumuŋambâ mem yahalop. Yakât otmâ Kiristoŋe mâmâŋe otnihimu yâk orop biwinetŋeŋe kepeiakmâ konohâk otmu yeŋgâlen taka topŋeŋe mem tetewom.

⁵ Yeŋe Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim mansai me bia yakât yeŋak nangai. ⁶ Otmu nâŋe yâkâlen biwinanŋe kepeim wâtŋan kinmâ âi meman yakât yeŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otbuapgât biwinanŋe mem mansan. ⁷ Yeŋe orotmeme âlepŋeâk otmâ manjetgât Anitâ ulitguman. Yawu manjetâ takawom yan ki sâŋ hâreyingiwom. Yawu otmâ nâŋe Kiristohât sâtŋât otmâ âi meman yakât topŋe ki tetemu lohimbi nâhât nâŋgâŋetâ gemapŋe eknomai. Yawu gârâmâ yakât ki nâŋgâm ketet otman. ⁸ Lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâhât den nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu tem lâuwangimai ya yeŋgât heronŋe nâŋgâyingim den âiân ki katyekman. ⁹ Yakât otmâ yeŋe Kiristohât tem lâum orotmeme âlepŋeâk otmâ manjetgât Anitâ ulitguman. Yawu otmâ tem lâuwangim târârâhâk mannomai yan taka heronŋe nâŋgâyingim lohotŋan otyingiwom. ¹⁰ Nâŋe mem hewewerŋe tuhuyekmune Kiristohâlen biwiyenŋeŋe tiŋâk kepeim mannomaihât aposolo sâŋ katnekmâ âi nihioŋ. Yâhâ mem ge katyekbongât ki sâŋ nihioŋ. Yawu gârâmâ yeŋgâlen takawom yan den kâlâp ki sâyingim hâhiwin yingiwomgât nâŋgâm inânŋan girem den yu kulemgum katyingian.

Pauloŋe den bâiŋe sâop.

¹¹ Bukulpŋe, den bâiŋe yuwu sâŋmune nâŋgâm hengenŋuŋet. Yeŋe manmanyenŋe kingonŋe ya pilâm kuwihakmâ heronŋe nangangim biwi konohâk otmâ manjetgât nanŋan. Yawu otmâ mannomai yanâmâ Anitâ Tihit tihit Amboŋeŋe wawaeyekmu biwiyenŋe huruŋ sâuwuaup.

¹² Anitâ yet Kiristo yâk yetgâlen biwiyenŋe kepeim mansai yeŋe heronŋe nanganginomai. ¹³ Kiristohât komot yâk orowâk mansain yaŋe nâŋgâyingiai.

¹⁴ Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe tihityenŋe otmu biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Otmu Awoŋnenŋe Anitâŋe mem hewewerŋe tuhuyekmu buku

oraŋgim tânahom mannomai. Otmu Wâtgât mâmâjahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgimu ewe
karaŋgim mannomai. Ya bonŋanâk.

Nâ bukuyeŋe,
Paulo

Galatia Pauloŋe Galatia yengât ekap kulemgum katyngiop.

O bukulpne,

¹²Yen Galatia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipŋe emelâk biwiyeye Yesuhâlen katmâ yâkât komolân torokatbi. Yengât nângâm nâje ekap yu kulemgum katyngian. Otmu bukulpne nâ orowâk manmâ Yesu Kiristo hoŋ bawangim mansainje yawuâk nângâyngiai. Nâ Paulo, nâ Kiristo hoŋ bawangim mansan. Otmu âi mem mansan yu lokŋe ki sâm nihiwi. Me Yesu Kiristoŋe aposololipŋe âi sâm yingiop yaŋe ki torokatmâ sâm nihiwi. Anitâŋe nanŋe Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahalop yâkât otmâ yetjak nângânihim âi yu sâm nihimutâ mem mansan.

Kiristo kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop.

³⁵Nâ yengât nângâm Anitâ yuwu sâm ulitguman. “O Awoŋnenŋe, gike engatgeâk otmâ Kiristo hângângurâ giop. Giop yamâ nenŋe lok bâleŋahât orotmeme kiŋgoŋ ya watmâ ari bâlemaingât lauhe lâum kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Mum yahalop yapâ bâleŋahât panggoŋambâ holanŋenehop. Yakât otmâmâ Anitâ heronŋe nângâwangim mepaem yâhânom. Otmu Awoŋ, gâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo yetŋe Galatia ambolipŋe yengât nângâyngim tihityeŋe otmutâ yanâmâ biwi nângân nângânyenŋe konohâk otmâ sânduk sâm gaekgât ulitgohoan.” Yawu sâm yengât nângâm Anitâ mepaem gaman.

Kiristohât den pat konok tap.

⁶Otmu den umatŋe âlâ tap ya sâwoman. Anitâŋe ikŋe engatŋeâk otmâ yen mem dâiyehop. Yawu gârâmâ Kiristo hângângumu gemu yâkâlen biwiyeye katbi. Yakât girawu otmâmâ yâk yetgât hâkân otmâ in yawu pilâyelekmâ biwiyeye âlâhâlen katnomosai? Den pat âlepŋe tap yamâ Kiristohât den pat konohâk. Âlâ ki tap, bia kârikŋe. ⁷Yakât otmâmâ lok ondoŋân gâtŋeŋe taka nângân nângânyeŋe mem gulipgunehât Kiristohât den pat âlepŋe kelangtmâ biwiyenŋan kionŋsai. ⁸Yakât yuwu sâmune nângâŋet. Nâŋe emelâk den sâm ekyongowan ya lok âlâ me âlâŋe kelangtmâ, me torokatmâ âlâ ekyongonomai, yamâ Anitâŋe yakât matŋe hilipyongoâkgât nanŋan. Yakât otmâmâ lok wosapâ gâtŋe âlâ me âlâŋe, me aŋelo âlâŋe taka den pat âiŋe sâm ekyongoŋetâ nângâm kâkâsuk otnomai. ⁹Nâ den yu emelâk ekyongowan. Girawu otmâ nelâm yongoap. Yakât yâhâpŋe sâmune nângâŋet. Kândikum ninak Kiristohât den pat âlepŋe sâm ekyongowan. Ekyongomune nângâŋetâ bulâŋe otmu mem biwiyenŋan katbi. Yamâ benŋe lok ondoŋân gâtŋeŋe taka den yu kelangtmâ biwiyenŋan kionŋbi. Yakât otmâ Anitâŋe matŋe yingimu hemgât kâlâwân seyhâkgât nanŋan.

¹⁰Den yan yu topŋe girawuhât yan? Lohimbiŋe heronŋe nângânihinetgât yan? Me nekŋetâ yahalâkgât yan me? Yawu bia. Yawuhât nângâm oan mâne Kiristohât ki tem lâum hoŋ bawangimbâm. Yawu gârâmâ topŋe yuwuhât yan. Anitâŋe nekmu ârândâŋ olâkgât yan.

Yesu Kiristoŋe Paulo âi sâm wajmu miop.

¹¹Nine topne sâm ekyongomune nângâŋet. Emelâk den pat âlepŋe ya ekyongomune nângâwi. Den yamâ lok nombotŋe yengât lauyenambâ ki mewan. ¹²Me lok âlâ me âlâŋe ki kâsikum nihiwi. Ya bia kârikŋe. Yesu Kiristoŋe nâhât topŋambâek nângâek sâm biwi nângân nângânne mem pâronŋ pilâmu nângâmune keterahop. ¹³⁻¹⁴Yâhâ biwi nângân nângânne ki mem pâronŋ pilâop sâp yan wuân me wuân otmune bâleminiop yakât emelâk ekyongoŋetâ nângâwi. Yuwu otminiwan. Lohimbi kerekŋe Anitâhât nângâŋetâ yahalâkgât Yura nenŋe tâmbâlipnenŋe yengât orotmeme ya watmâ manminiwan. Yawu otmâ bukulpne lok sihan orowâk manbinân nâŋe kârikŋe otmâ dondâ wangiyeŋkan.

Yakât otmâmâ lohimbiņe nekřetâ yahalop. Yâhâ lohimbi nombotņaje Yura nengât miti pilâm yapâ hionakmâ biwiņe Kiristohâlen katmâ yâkât komolân torokatbi. Yâkât komolân torokatņetâ ya yengât mâtâp manguyiņgiwe sâam dondâ mem bâleyekmâ hilipyongominiwan.

¹⁵Yawu gârâmâ angoân meņnahât tepņambâ ki tetewan sâp yan nâņe Kiristohâlen biwinaņe kepeim hoņ bawaņgiwomgât Anitâņe sâam katnihiop. ¹⁶Yâhâ yâkņe nâņgâmu ârândâņ otmu nâņe Kiristohât den pat pâku lohimbi yengâlen ari sâam tetem ekyongowomgât ikņe nanņaje mâtâwân tetenihiop. Mâtâwân tetenihiop yakât kakņan nep topņe katbe sâam lok âlâhâlen ari ki âikum nâņgâwan. ¹⁷Me Kiristohât aposololipņe Yerusalem kapiân manbi ya yengâlen gurâ ki ari âiyongom nâņgâwan. Kiristo ikņak aposolo nep sâam nihiop yanâk pilâm yahatmâ Arawia hânân ari manban. Manmâ manmâ yapâ âwurem Damasiko kapiân ari manban. ¹⁸Yan ari manmune yambu kalimbu pesuk sâop. Yakât kakņan Petoro in ekbe sâam Yerusalem kapiân yâhâwan yanak yâk orowâk manmutņe sande yâhâp olop. ¹⁹Sâp yan yâk otmu Kutdânennahât imiņe Yakowo ya yetņiâk yelekban. Yâhâ aposolo âlâlâ ya ki yekban. ²⁰Den yan yu Anitâhât senņan kinmâ yan. Yakât otmâmâ den mian otbuawâmâ matņe nihiwuap.

²¹Nâņe nine kapi Kilikia hânân tap yan ari âi topņe katmâ Kiristohât den pat ekyongom manban. Otmu yapâ pilâyekmâ Siria hânân kapi tipi tapi tatmâ arap yan ari den kâsikum yingim manban. Yakât otmâmâ Yesuhât komot Yuraia hânân manbi yengâlen ki arimune eņakbin. ²²Yawu gârâmâ nine topne nâņgâwi yaņe ari lohimbi yuwu sâam ekyongowi. ²³Emelâk nâhâitņe “hilipnongominiop. Yâhâ sâp yiwereņeâm lohimbi kerekņe Kiristohât nâņgâņetâ bulâņe otmu biwiņe yâkâlen katņetgât yâkât den pat ekyongom mansap.” ²⁴Nâhât topņe yawu ekyongonjetâ nâņgâam Anitâ mepaewi.

2

Pauloņe Yesu Kiristohât aposololipņe yengâlen torokalop.

¹⁻²Otmu yapâ nâņe kapi âlâen âlâen ari den kâsikum yingim manmune yambu 14 pesuk sâop. Yakât kakņan Anitâņe biwi nâņgân nâņgânne mem hewewej tuhumu Banawa yet Tito meyelekmune Yerusalem kapiân yâhâwin. Yan yâhamunņe Kiristohât komot ya yengât kunlipyene orop tihâk menduhuakbin. Menduhuakmâ nâņe emelâk pâku lohimbi yengâlen ari Kiristohât den ekyongowan yakât topņe nâņgâne sâam âinohowi. Otmu mâtâp mangunihimai sâam den ya topņambâek sâam tetem ekyongomune nâņgâņetâ keterahop. ³Topņe yuwuhât yan. Nenņe Kiristohâlen torokatmâ yan Mosehât girem den nâņgâmunņe porap otmu ki lâum manbin. Yawu manbin yan bukunenņe Tito, Girik gâtņe, yâhâmâ emelâk nengâlen torokalop yamâ hâkņe torehenņan undip ki tuhuwin yakât den pat ekyongomune nâņgâwi. ⁴Yawu gârâmâ lok perâkņaje topnenņe mem tetene sâam nengât osetnenņan taka manbi. Taka Mosehât girem den ya yâhâņe mem miwirikum hâkņe torehenņan undip tuhuwangine sâam kendâningiwi.

⁵Kendâningim Kiristohât den pat âlepņe ya kelangatne sâam otņetâ denyeņe ki nâņgâwin. Denyeņe ki nâņgâwin yakât otmâ hâkņe torehenņan undip ki tuhuwi. Yakât otmâmâ yengu yawuâk Mosehât girem den ki watmâ mannomai. ⁶Otmu Yesuhât komotņe papatolipyeņe yengât nâņgâņetâ yahatsap. Yamâ Anitâ lok biwinenņe ekmapņe nâņgâningimu ki gewe yâhâwe otmap. Otmu nâņe gurâ yawuâk lok âlâ me âlâhât ki nâņgâmunne yahatmap, me ki nâņgâmunne gemap. Otbi yamâ yâk yengât wahap. Anitâņe konok biwinenņe ekmap. Yawu gârâmâ papatolipyeņaje nâhât den yu ki kum meme sâsâ tuhunekbi.

⁷⁻⁸Otmu nine topne yuwu sâam ekyongomune ekbi. Emelâk Anitâņe Petoro mâmâņe otbangim âi sâam waņmu Yuraia hânânâk tatmâ Yesuhât den pat âlepņe ya kapi ambolipņe kâsikum yingio. Yâhâ nâņeâmâ pâku lohimbi yengâlen ari den yu ekyongowehât mâmâņe otnihim âi sâam nihiop. ⁹Otmu den ya sâam ekyongomune nâņgâņetâ keterahopgât Yakowo, Petoro, Yoane, yâk yengât lok kunyeņe manbiņe nâ otmu bukune Banawa buku otnitgim yuwu sâam hâņgânnotgowi. “Nenâmâ yuânâk tatmâ kapi tipi tapi tatmâ

arap yu ambolipnje yengâlen âi mem mannom. Yâhâ yerâmâ pâku lohimi yengâlen ari âiyetnje tuhuromawot. ¹⁰ Otmu konohâk tap yamâ yuwu nângâyet. Bukulipnenne nombotnje umburuk mansai ya yengât nelâm yotgomap.” Sâjetâ sâwan. “Yâk tânyongoromgât nangait.” Yawu sâam den hikum karakbin.

Pauloje Petoro hâme hârewangiop.

¹¹⁻¹³ Otmu ya pesuk sâmu nâje Banawa mem Yerusalem kapi pilâm orowâk Antiok kapiân ariwit. Yan ari manmâ manmâ âlâengen ari den ekyongowe sâam pilâyekmâ ariwan. Otmu hilâm âlâen Petoroje Antiok kapi ari pâku lohimi nombotnje biwiyenje Kiristohâlen katbi yâk yengâlen torokatmu orowâk manbi. Yawu manjetâ Yakowohât bukulipnje Yerusalem kapiângembâ gem Antiok kapiân ari Petoro yuwu sâam hâme hârewangiwi. “Bâe, otdâ bâleap yakâ. Girawu otmâ pâku lohimi orowâk sot nem mansai. Ya ki orotnje.” Yawu sâam hâme hârewangijetâ bukulipnje nombotnje pâku lok yengât hâkyenje torehenjan undip tuhuyekbiye nângâm bâlewangimaihât pâku lohimi ya pilâyekmâ Yakowohât bukulipnje yengâlen torokalop. Petoroje yawu olop yakât Yura lohimi nombotnje ya ekmâ pilâyekbi. Pilâyekjetâ Banawaje yekmâ pârâk pilâm yawuak otmâ yâk yengâlen torokalop.

¹⁴ Yawu otjetâ nâmâ âwurem ari topyeje mem tetem nângâmune dondâ bâleop. Yâknye Kiristohât denje tâj tânjâk ki watmâ manbi. Petoroje otmu bâleop yakât tonje teteâkgât Yesuhât komot ya yengât senyenjan kinmâ yuwu sâam ekuwan. “Petoro, gâ wuân mendâ bâleap? Gâ Yura lok. Yawu gârâmâ Yura nengât orotmeme hângiye ya pilâm, pâku lohimi yengâlen torokatmâ mansat. Yawu gârâmâ wongât pâku lohimiye Yura nengât orotmeme hângiye otjetgât meme sâsâ tuhuyeksat? Ekmune dondâ bâleap.

Himbim yâhânomgât mâtâp konohâk tap.

¹⁵ Nenâmâ Yura lohimi. Anitâje girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop ya biwinenjan katmâ nângâmain. Yawu otmâ pâku lohimiye Anitâhât den ki lâum mansai yawu ki otmain. ¹⁶ Yawu gârâmâ Anitâhât girem den yan papatolipnenneje yeje engatyejeâk watmâ den âlâlâ torokatmâ kulemgui. Yamâ lok âlâ me âlâje papatolipnenneje girem den âlâlâ kulemgui ya lâujetâ Anitâje yekmu ârândâj otbuapgât dop âlâ ki tap. Yâknye Kiristohâlen biwiyenje katnomai yamâ Anitâje yekmu ârândâj otbuap. Mâtâp âlâ ki tap, bia kâriknje. Nenâmâ emelâk Kiristohâlen biwinenje katbin. Yâkât otmâ papatolipnenneje yengât girem den yakât nângâmunje tânjât otmap.

¹⁷ Kiristohâlen biwinenje katbin yapâek bukulipnenneje Yura lok pilâyekmâ pâku lohimi, tosajeje orop sâminiwin, yengâlen torokatbin. Ya yengâlen torokatmâ papatolipnenneje yengât girem den ki lâuaingât Yura lok nombotnje nengât “tosa lok” sâmai. Tosa lok mâne âlâ girawu sâmbâin. Yuwu sâmbâin me? “Âo, Kiristoneje orotmeme bâlejan dâim ari katnenekmu otmunje bâleap. Yakât otmâ tosa ya Kiristohâlen tap.” Yawu sâam tosa ya Kiristohâlen kârâm pilâwin mâne ki ârândâj otbâp. Yawu ki tap. Yawu gârâmâ Yura lok yengât orotmemeyeje hângiye ya watmâ ki otnomai.

¹⁸⁻¹⁹ Yakât nângâjetâ keterahâkgât yuwu sâamune nângâjet. Nâmâ papatolipnenneje yengât girem den bet pilâwan ya âlâkuâk miwirikum lâuwom yanâmâ nâhât yuwu sâjetâ bonje otbuap. “Anjoân Pauloje papatolipnenneje yengât girem den bet pilâop yanâmâ tosa miop.” Nâhâitje yawu olop sâjetâ yanâmâ bonje otbuap. Yawu gârâmâ tonje yawu ki tap yakâ. Anjoân girem den âlâlâ ya lâuwe sâam tâpik gupik otminiwan. Tâpik gupik otmâ manmâ gamune yaje ki tânnohop. Yakât otmâ pilâmune pesuk yap. ²⁰ Pilâmune pesuk sâmu yanahâmâ Anitâje nanje hângângumu ge nâhât kawean kinmâ muop yâkâlen biwine katban. Biwine katmune yâknye tânnohom manman kârikjahât pat kunihop. ²¹ Yakât otmâ yuwu nangan. Kiristo muop yan manman hângiye ya betbangim muop. Yâhâ Anitâje mumujambâ mem yahatmu manman âiye miop. Yakât dopjeâk otmâ biwine yâkâlen katban yan papatolipnenneje yengât girem den hângiye lâuminiwan ya bet pilâwan. Yakât otmâ Kiristoneje mâmâje otnihimu yâk orop biwinetnje kepeiakmâ konohâk oap. Yakât otmâmâ yâkâlen biwinaje kepeim horj bawangim mansan. Kiristoneje

wawaenenekmâ ge kawenenñan kinmâ muop yakât ki nângâmune tâñtâ otmap. Yamâ yuwu nañgan. Papatolipnenñe yengât girem den lâumunñe Anitâñe nenekmu ârândân otmap mâne Kiristoñe ge imbiâk muop sâmbâin. Yawu.

3

Yesu Kiristohât mâtâp me girem dengât mâtâp

¹ Bukulipne, Galatia ambolipñe yuwu sâmunne nângâñet. Emelâk Anitâñe Yesu Kiristo hângângumu ge nengât otmâ howanân kuñetâ muop yakât den pat âlepñe ekyongomune nângâm biwiyeñan katbi. Yanak benñe girawu otmâ sâp yiwerenñe yuâmâ lohotñe otñetâ Yura kapi ambolipñe yengâlen taka biwiyeñan kioñmâ nângân nângânyenñe mem gulip malap tuhuai? Bâe, topñe wongât Kiristohât mâtâp bulâñe ya pilâm Yura nengât orotmeme hângiñe ya watmâ mansai? Ya ki orotñe. ² Yakât yiwerenñe âiyongomune sâñetâ nângâwe. Yeñe papatolipnenñe yengât girem den âlâlâ ya lâuñetâ yanâmâ Anitâñe Wâtñe mâmâñahât Heak hângângumu ge mâmâñe otyingñe op me bia? Bia yakâ. Yâhâ nâñeâmâ Kiristohât den pat âlepñe ekyongomune nângâñetâ bulâñe olop. Yawu nângâñetâ bulâñe otmu Yesuhâlen biwiyeñe katbi yanâk Anitâñe Wâtñe mâmâñahât Heak hângângumu yengâlen giop. ³ Yakât otmâ girawu otmâmâ kopa oai? Ya ekmâ pârâk pilan. Yakât torokatmâ yuwu sâwe. Kândikum emelâk Kiristohâlen biwiyeñe katmâ Anitâñe Wâtñe mâmâñahât Heak yakât wâtñan kinñetâ nângân nângânyenñe mem pârõñ pilâyingñimu Kiristohât mâtâp yawuâk watmâ manbi. Yakât otmâ yeñe yiwerenñe wâtñenñanâk kinmunñe Anitâñe nenekmu ârândân olâk sâm oai ya ekmune ki dopñan oap. ⁴ Yâhâ angoân Wâtñe mâmâñahât Heakñe mâmâñe otyingñimu biwiyeñe herenñe otbi. Otmu Kiristohâlen biwiyeñe katbi ya imbiâk otmaiñet Yura nengât orotmeme hângiñe ya pilâñet. ⁵ Yakât âlâku sâwe. Papatolipnenñe yengât girem den âlâlâ lâuai yakât otmâ Anitâñe ki mâmâñe otyingñimu kulem topñe topñe miai. Yuâmâ Kiristohâlen biwiyeñe kepeiai yakât otmâ Anitâñe Wâtñe mâmâñahât Heak hângângumu ge mâmâñe otyingñimu kulem topñe topñe miai.

Awarahamñe olop yakât topñe

⁶ Yakât topñe teteâkgât Awarahamñe olop ya sâlikum ekñet. Yakât Mosenñe kulemguop ya yuwu tap. “Anitâñe Awarahamñe pat kuwangñe op ya nângâm yakâlen biwiñe katmâ biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manop yakât Anitâñe ekmu ârândân olop.” Yawu kulemguop. ⁷ Yakât otmâ Yura nengâlen gâtñe me pâku lohimi yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe biwiyeñe yawu katmai yamâ Awarahamñe sen bulâñe mansai sâm Anitâñe nângâñingimâp. Yakât otmâmâ Anitâñe Awarahamñe pat kuwangñe op yakât bulâñe yen orowâk menomai. ⁸ Yawu gârâmâ yakât torokatmâ sâwe. Anitâñe pâku lohimi nombotñe biwiyeñe yakâlen katmâ tem lâuwangñe op tosayenñe pilâyingñiwuap yakât emelâk inânñan nângâop. Ya nângâm Kiristo ki hângângumu giop yan ya nângâm Awaraham yuwu sâm ekuop. “Hâmbâi gâhât tepgan gâtñe âlâñe tetem lohimi hânñan kulemñan mansai ya menduhuyekmu manman âilongoân manmâ herenñe nângânomai.” ⁹ Mosenñe yawu kulemguop yakât topñeâmâ yuwu. Awarahamñe Anitâñe biwiñe katmâ biwi yâhâp ki olopñe Anitâñe nângâwangñe op. Yakât dopñeâk otnom yamâ Anitâñe Awarahamñe pat kuwangñe op ya ambokunom.

Girem dengât topñe

¹⁰⁻¹² Otmu yakât torokatmâ sâwe. Mosenñe yuwu kulemguop. “Lohimi âlâ me âlâñe girem den yu tâñ tâñâk ki watnomai yamâ Anitâñe matñe umatñe yingñimu mem hiliwahonomai.” Yawu tap. Yâhâ sâp âlâen Anitâñe sâmu Mosenñe den yuwu kulemguop. “Lohimi âlâ me âlâñe biwiyeñe Anitâñe katmâ denñe lâuwangñe op yamâ manman kârîkñan katyekmu mannomai.” Yawu kulemguop. Girem den tap ya âlâku sâmunne nângâñet. Ya yuwu tap. “Lohimi âlâ me âlâñe girem den ya tâñ tâñâk watmâ mannomaiñeâmâ manman kârîkñan mannomai.” Yawu tap.

¹³ Yawu gârâmâ âlâŋe girem den ya tâŋ tâŋjak watmu ârândârŋ otbuap? Lok yawuya âlâ ki tap, bia kârikŋe. Yakât nen kerekŋe girem den ya lâumain yamâ târârâhâk ki watmain. Yakât nâŋgâm Anitâŋe Kiristo hâŋgângumu ge sârerenenekmu howanân kuŋetâ muop. Yakât Moseŋe den âlâ yuwu kulemguop. “Lok âlâ me âlâ nahân yongorŋetâ kinnomai ya yeŋgât yuwu sânomai. “Lok yuâmâ Anitâŋe matŋe waŋŋu miap,” yawu sânomai.” Yawu sâŋ kulemguop. ¹⁴ Yakât otmâmâ Yesu Kiristoŋe nengât toсахât otmâ kawenenŋan kinmu howanân kuŋetâ muop. Yakât otmâmâ Anitâŋe Awaraham pat kuwaŋgiop yakât bulâŋeâmâ ikŋe Wâtŋât mâmâŋahât Heak ya hâŋgângumu ge mâmâŋe otningimu manman kârikŋan manmâ yâhânom.

Anitâŋe sâmu kârikŋe olop.

¹⁵ Nenŋe orotmeme âlâ otmain yan hâum sâmune nâŋgâŋet. Lok yâhâp den hikumutâ kârikŋe otbuap. Ya bukuŋe âlâŋe kelangatbuap, me den âlâ torokatmâ sâwuap, me nombotŋe hârewuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ yuwu ekne. Anitâŋe den hikuop ya ki hâukum âlâ sâwuap. Bia kârikŋe. ¹⁶ Anitâŋe Awaraham den ekuop ya yuwu tap. “Nâŋe gâ otmu gâhât tepgan gâtŋe âlâ tetewuap yet den yukât bulâŋe yitgiwom.” Yawu sâŋ ekuop. Yakât otmâmâ yuwu ki sâop. “Gâ otmu gâhât tepgan gâtŋe tetem mannomai yen kerek yingiwom.” Yawu ki sâop. Yawu gârâmâ Awarahamgât tepŋan gâtŋe konok, Kiristo teteop yanâmâ Anitâŋe Awaraham den ekuop yakât bulâŋe yâkâlen teteop. ¹⁷ Yawu gârâmâ Anitâŋe Awaraham den ekuop ya yambu 430 pesuk sâmu yanâmâ girem den Mose waŋop. Otmu Awaraham den ekuop yakât kakŋan Mose ki ekuop. Yawu gârâmâ Mose girem den waŋop yaŋe mem ge katbuap, me Awaraham den ekuop ya hâukum âlâ sâwuapgât dop âlâ ki tap. ¹⁸ Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe Awarahamgât manman kârikŋahât pat kuwaŋgim den ekuop ya girem denân torokatmâ ki sâop. Awarahamâk ekuop. Yawu gârâmâ manman kârikŋe ya mene sâŋ Anitâŋe Awaraham den ekuop ya otmu girem den yâhâp yâhâp ki menom.

¹⁹ Yawu tap. Yakât otmâmâ topŋe girawuhât Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemguop? Topŋe yuwuhât. Girem den yaŋe lok topnenŋe mem teteningimap. Emelâk tâmbâlipnenŋaŋe manmâ otŋetâ bâlem gaop. Otmu nen gurâ yawuâk otmunŋe bâlem gamap. Yawu gârâmâ Awarahamgât tepŋan gâtŋe Yesu Kiristoŋe teteop. Tetem yan Anitâŋe Awarahamgât pat kuwaŋgiop yakât bulâŋe mem teteningiop. Mem teteningiop yakât otmâ girem den kandi sâop ya pesuk sâop.

Otmu âlâ torokatmâ sâwe. Anitâŋe aŋeloŋe hâŋgângumu ge girem den Mose ekumu kulemguop. ²⁰ Yawu gârâmâ Anitâ ikŋak ge Awaraham ekuop.

Lohimbi kerekŋe Anitâhât girem den târârâhâk ki watmain.

²¹ Yakât otmâmâ girem den otmu Anitâŋe Awaraham den ekuop yaŋe lâuhawot me bia? Lâuhawot yamâ benŋe topyetŋe ikŋiâk ikŋiâk. Yawu gârâmâ Anitâŋe girem den sâŋ kalop yaŋe manman kârikŋahât mâtâp mem teteningiop mâne yaŋak benŋe girem den ya lâumunŋe ârândârŋ otbâp. ²² Yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Miti den kândikum kulemguwi yan den âlâ tap yakât topŋe yuwu. Yesu Kiristo ki giop yan nen kerekŋe girem den lâuminiwen yamâ târârâhâk ki watbin. Yakât otmâ Anitâŋe mumuhât pat kuningiop. Yakât kakŋan Anitâŋe manman kârikŋahât pat sâŋ Awaraham kuwaŋgiop yakât bulâŋe mene sâŋ Kiristohâlen biwinenŋe katnomgât mâtâp teteop.

²³⁻²⁴ Mâtâp teteop yamâ Yesu Kiristohâlen biwinenŋe katnehât Anitâŋe hâŋgângumu giop. Yâhâ ki giop sâp yan girem den yaŋe manmannenŋe bâleŋe ya mem tetekŋan tuhumu mumuhât pat otbin. Mumuhât pat otmâ gamunŋe Yesu Kiristoŋe gem yapâ holaynenekbe sâŋ nengât sâŋ muop. ²⁵ Mumu yâkâlen biwinenŋe katmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândârŋ otmu yakât otmâmâ girem den ya torokatmâ lâunomgât mâtâp bialop.

Kiristohât manman haŋgalakmâ manmâ yâhânom.

²⁶ Otmu yeŋe yawu otmâ yâkâlen torokatŋetâ yaŋak Anitâŋe nanne baratne sâŋ meyhâp. ²⁷ Yawu otmâ toen mem katyekŋetâ yanâmâ manmanyenŋe bâleŋe ya kon sâŋ pilâm Kiristohât manman ya haŋgalakmâ yâkâlen torokatbi. ²⁸ Yâkâlen torokatmâ nen

hârok Anitâhât komot otmâ mansain. Yawu mansain yakât ki mem kâsipnongomap. Nen Yura lohimbî, me yen pâku lohimbî, me lok kutyeje orop, me kutyeje bia, me âwâ nan me mâmâ barat, nen kerek komot konohâk oain. Yesu Kiristoje kunnenje oap yakât otmâ Anitâje nenekmu dop konohâk oain.²⁹ Emelâk Anitâje Awarahamgât pat sâmbu kuwanggiop ya yen gurâ yawuâk kuyinggiop yakât bulâje menomai. Yawu gârâmâ yenâmâ topje yawuhât otmâ Awarahamgât sen sâmbu katyehop.

4

¹Emelâk den yan yakât âlâkuâk sâwe. Nenâmâ Anitâhât nanje baratje mansain. Yakât topje nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmbu nângâjet. Nengât orotmeme yamâ yuwu tap. Nenne munomân nan baralipnenneje nengât bêt tosa ya yâkne galemgunomai. ²Gârâmâ nenje narayerjanâk mum pilâyeknomân mandu otnomai yan hep torehenlipnenneje wawayekmâ tihityeje otmâ. Tihityeje otjetâ papato otmâ yanâmâ âwâ mâmâlipyeje yengât bêt tosa ya yehâk galemguaknomai. Orotmeme-nenne yawu tap. ³Otmu yakât dopneâk nen Yura lohimbîje lepat nângân nângânân manmâ gawin yan Mosehât girem den otmu papatolipnenneje yengât girem den yakât amutgen manmâ gawin. ⁴⁻⁵Otmu embânân Anitâje hân himbim ki kândikyotgowân ikne nanje hângângumu gewuap yakât sâpne kalop. Sâpne kalop ya ekmu ârândân otmu nanje hângângumu giop. Hângângumu gemu nen kerekne Anitâhâlen ari torokatmunneje ikne nanje baratje sâmbu menenehâkgât Yura imbi âlâhât tepjan ge tetem girem den ya tânjâk lâum manop. Yawu manmâ nenje girem den târârâhâk ki watmâ gawin yakât otmâ sâreerenekmâ girem den yapâ holarjnenehop.

⁶Anitâ nanneje holarjnenehop yakât otmâ nenje Anitâhât nanje baratje otmâ mansain. Yawu nângânehât Anitâje nanjahât Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu ge biwinnenje mem hewewerj tuhumu Anitâ herone nângâwangim “Aworjnenne, kâwiâk nanneje olon,” sâmbu mepaemain. ⁷Bukulipne, yengu yawuâk Anitâ herone nângâwangim mepaem mansai. Yawu gârâmâ yeje emelâk Anitâhât topje ki nângâm orotmeme kingorj otmâ manminiwi ya pilâm Anitâhâlen biwiyene katmâ yakât komolân torokatbi. Yakât otmâmâ nanne baratne sâmbu meyekmâ Awarahamgât pat kuwanggiop ya yen gurâ yawuâk kuyinggiop.”

Pauloje Galatia ambolipje yengât nângâm gorâwanggiop.

⁸Emelâk embânân Anitâhât topje ki nângâm manminiwi sâp yanâmâ Porom Lâpio me wahap tânjâte yawuya mepaem yakât amutgen manminiwi. ⁹Yawu gârâmâ emelâk Anitâje tep âlep nângâyingim meyekmu yakât topje ekmâ nângâjetâ bulâje olop. Yakât otmâ yiwerejeâmâ topje girawuhât otmâ Anitâ betgum Porom Lâpio ya hoj bawangine sâmbu oai? Yanje manman kârikjan mem katyekbuapgât dop âlâ ki tap yakâ. ¹⁰Otmu Anitâje yengât nângâyingimu ârândân olâkgât Yura nengât orotmeme hângine yuwuya watne sâmbu oai? Yeje tatmâ nângâ nângâ sâp, me sotgât hâi sapa manmai yakât sâp, me hilâm kâmbukje topje topje ya watmâ mansai ya ekmune dondâ bâleap. ¹¹Nâje yengâlen puwâk taka Kiristohât den pat âlepne ekyongomune nângâjetâ bulâje olop ya bet pilâm orotmeneneneje hângine ya miwirikum watmahât nângâm gorânihiap.

¹²Nâje Yura nengât orotmeme hângine ya pilâm yen pâku lohimbî mansai yengâlen torokatmâ manmâ gan. Yakât otmâ yeje topje girawuhât otmâ sâp yiwereje pilânekâmâ Yura nengât orotmeme hângine miai. Yengâlen puwâk takawan yan yeje nâ buku otnihim laune lâuwî. Yakât otmâmâ yu oai yu pilânetgât nanjan.

¹³Otmu yengâlen tohowan yan kundat pato tetenihiop. Yawu tetenihiop yamâ nâje yen orop sâp kâlêwâk manmâ Yesuhât den pat âlepne ekyongowan. ¹⁴Otmu yeje tânnohom yan ki nângâm bâlenihim hâkâj kakjan otbi. Yâhâ ajele âlâje yengâlen takaop, me Yesu Kiristo ikjak yengâlen takamu buku otbângimbâi dop yawuâk buku otnihiwi. ¹⁵Otmu wuân me wuângât ulityongowan mâne in yawu nihimbâi. Yâhâ sâp yiwerejeâmâ girawuhât otmâ nâ pilâneksai? ¹⁶Nâje yengât tepne nângâm den bulâje

ekyongowan. Yamâ yeŕe yiwerenŕe nâhâitŕe “nâŕgâm bâleningim mem ge katnenekbe sâm oap” nanŕai? Yakât nâŕgâmune tepne bâleap.

¹⁷ Otmu nen Kiristohâlen biwi konohâk hikum mansainŕe hionjaknehât lok ondowân gâtŕenŕe taka biwiyenŕan kionbi. Yâhâ yeŕe pilânenekmâ yâk yengâlen torokatŕetâ yâk orop mepaenenekŕetgât yengâlen takawi. ¹⁸ Nâŕe tânyongowomgât dop âlâ ki talop. Yâhâ lok yanŕe biwi konohâk otmâ tânahone sâm yengâlen takawi mâne heronŕe nâŕgâyinŕimbâm. Yawu gârâmâ emelâk nâŕe yen orop manmâ biwinenŕe kepeim manbin ya girawuhât otmâ biwinenŕe holaŕjakmu mansain?

¹⁹⁻²⁰ Yengât den pat ya nâŕgâmune umatŕe olop. Gârâmâ den umatŕe yu ekyongowe sâm otmune umatŕe oap. Yen orop hâme konok mansain mâne umatŕe ya kuwikkbâin. Yakât yiwerenŕe mâtâp tetenihimu yengâlen takawomgât nanŕan. Yakât nâŕgâm den âlâen hâum sâwe. Imbilipnenŕenŕe naom mene sâm hâliliakmâ tatmâ naom memai, yakât dopneâk yeŕe Kiristohâlen biwiyenŕenŕe kepeim tem lâuwangŕetgât emelâk yengâlen taka Kiristohât den pat âlepŕe ekyongomune nâŕgâŕetâ bulâŕe olop. Yawuâk torokatmâ manŕetgât biwine yengâlâk nâŕgâm tan. Yakât otmâ yiwerenŕeâmâ Yura nengât orot-meme hânŕinŕe ya lâune sâm otŕetâ yakât otmâ yâhâŕnŕe witgum biwiyenŕe Yesuhâlenâk kinâkŕat den umatŕe yu ekyongowe sâm biwine umatŕe oap. Yeŕe Kiristo betgumaihât otmâ gorâ bâleŕe nihimu mansan.

Sara yet Haha yâk yetgâlen hâum sâop.

²¹ Yengâlen gâtŕe nombotŕenŕe Mosehât girem den ya lâune sâm otmairŕe yakât topŕe nâŕgâŕetâ keterahâkŕat yuwu sâmune nâŕgâŕet. Moseŕe den âlâ torokatmâ kulempuop yakât mâtâp yuwu tap. ²² Awarahamgât nanyâhâŕnŕe yâhâp teteowot. Nanŕe kunŕe yâkât kutŕeâmâ Ismae. Yakât topŕe yuwu tap. Awarahamŕe imbiŕe Sara memu yâkâlen nanyetŕe membuap yakât Anitâŕe bunewâk pat kuyitgiop. Yawu yamâ inâk kâsi manowot. Yâhâ Anitâŕe Awarahamgât den hikuop ya nelâm gumu ikŕe hoŕ bawa imbi, kutŕe Haha sâm ya miop. Ya memu yâkâlen nanŕe kunŕe miop, yamâ kutŕe Ismae.

Yâhâ nanŕe âlâ, kutŕe Isaka sâm, yâkât topŕeâmâ yuwu. Anitâŕe Awaraham imbiŕâit yetgât pat kuyitgiop yakât ki nelâm guop. Otmu Saranŕe naom membuap sâop yakât otmâ manmâ gam gam nanŕe miop. ²³ Yâhâ nanyâhâŕtjahât topyetŕe yamâ ikŕiâk ikŕiâk oawot. Âlâmâ, Ismae sâm, yâhâmâ Awarahamgâlen Haharŕe imbiâk miop. Yâhâ âlâmâ, Isaka sâm, Anitâŕe den hikuop yakât bulâŕe Awarahamgâlen Saranŕe miop.

²⁴ Otmu Anitâŕe imbi yâhâp yu yetgât mâtâp ikŕiâk ikŕiâk sâm yitgiop. Yakât otmâ yâk yetgât sen ya gurâ yawuâk komot ikŕiâk ikŕiâk mansai. Yakât topŕe yuwu nanŕan. Imbi kutŕe Haha yanŕeâmâ hoŕ bawangiminiop. Yakât otmâmâ yâkât sen tetem sambe sambe otmâ yawuâk hoŕ bawa manmai. ²⁵⁻²⁶ Otmu Haha yâhâmâ Arawia hânân pumŕe âlâ tap, kutŕe Sinai, yan Anitâŕe girem den Mose wanŕop yakât dop olop. Hahahât sen yanŕe hoŕ bawa otmâ dop yawuâk Yura kapi ambolipŕenŕe Anitâŕe girem den kalop ya lâum manmai. Hahahât dopŕe yawu.

Otmu Sarahât dop yuwu. Yâhâmâ Awarahamgât imbiŕe. Yakât otmâmâ yâkât sen tetem sambe sambe otmâ hoŕ bawa ki mansai. Otmu Saranŕeâmâ Yerusalem kapi âŕne himbimân tap yakât dop olop. Sarahât sen yamâ nen mansain yu. Gârâmâ kapinenŕe himbimân tap yan yâhâ ambokunom. Yakât otmâ girem den hânŕinŕe lâunomgât dop ki tap. ²⁷ Yakât otmâ Anitâŕe sâmu poropete âlâŕe den kulempuop ya yuwu tap.

“Imbi kâsi, yuwu sâmune nâŕgâ. Gârŕeâmâ naom âlâ ki mion. Otmu naom membe sâm ki hâliliakmâ tatmâ hâhiwin nâŕgâon. Yakât otmuâmâ gâhât lokŕe imbi ondop memu nanŕe miop. Yakât otmuâmâ nâŕgârâ gorâhilihimpagât yuwu sâmune nâŕgâ. Hâmbâi mâne gâhât sen yanŕe tetem sambe sambe otmâ potgahât sen ya wangiyeknomai. Yakât nâŕgâm biwihe gemu heronŕe kakŕan man. Yawu.”

²⁸ Otmu yakât den âlâ torokatmâ sâmune nâŕgâŕet. Anitâŕe Awarahamgât sen tetem sambe sambe otnomaihât pat kuwanŕgiop ya yawuâk nanŕe Isaka kuwanŕgiop. Otmu pat

kuwanggiop yakât bulâje tetemu nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi dop konohâk otmâ Awarahamgât sen mansain. Yakât otmâ imi ata me wârâ tou yawu mansain.

²⁹ Haha yet Sara yetgât topyetjahât torokatmâ sâmunne nângâjet. Awarahamje Anitâhât den ya nelâmgumu imbi hoj bawangiminiop ya memu naom âlâ miop. Naom yañe pato olop. Otmu Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe Sara mâmâñe otbangimu nanje miop. Sarañe naom memu Haha nanñaje yâkât nângâm mem ge katbe sâm olop. Yakât dopñeak yiwereje lohimbi girem den lâum mansain nen ki lâum mansain yu nenekñetâ bâlemu mem ge katnenekne sâm otmâ. ³⁰ Otmu Sarañe Awaraham yuwu sâm ekumu launjan miop.

“Potne Hahahât nanje Ismaeñe gâhât bât tosa ki galemguwuapgât nanjan. Nannetñe Isaka yâkñjak gâhât bât tosa galemgum manbuapgât nanjan. Yakât otmâ watyelekdâ ariyet.”

Yawu sâm ekuop. Awarahamje Sara launjan miop yakât dopñeak yeje otñetgât nanjan.

³¹ Otmu yakât torokatmâ yuwu sâmunne nângâjet. Nenñe Kiristohâlen biwinenñaje kepeim mansainñeâmâ Sarahât sen oain. Nângâmune yawu oap. Yakât girawuhât otmâ yengâlen gâtñe nombotñaje girem den lâum yan Haha sen otne sâm oai? Kâmbukñe, yawu ki otñet.

5

Kiristoñe manman âlepñan katnenekmu mansain.

¹ Otmu nenñe girem den lâum pâpgumunñe tosa teteningimapgât Kiristoñe nengât sâm gem yapâek holañnenehop. Yapâ menekmâ manman âlepñan katnenekmu mansain. Otmu yengu yawuâk holañyekmâ nengâlen torokatyekmu komot konohâk oain. Yakât otmâmâ yeje ki pilânenekmâ girem den hâñgiñe ya mem miwirikum lâunomai.

² Bukulipne yakât âlâku ekyongomune nângâjet. Yeje Anitâñe yekmu ârândâñ olâkgât hâkyeñahât torehenjan undip tuhuanginomai yamâ dop yuwu otbuap. Yawu otnomai yanâmâ Kiristoñe manman kârikñahât mâtâp âñe meyingiop yamâ nângâñetâ tânât oap yakât dop otbuap. Yakât otmâ Kiristoñe mâmâñe otyingiwuapgât dop ya biatbuap.

³ Bukulipne, yawu otmâihât âlâku sâwe. Yeje girem den pâñe konohâk lâum hâkyeñahât torehenjan undip tuhuanginomaihât dop bia. Yawu otnomai yan Anitâñe girem den sâm kalop ya hârok lâunomai sâm kalop. Yakât otmâmâ yengâlen umatñe dondâ teteyingiwuap. ⁴ Otmu yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe Anitâñe yekmu ârândâñ olâkgât girem den ya miwirikum lâunomai yanâmâ Kiristo pilânomai. Yawu otnomai yanâmâ Anitâñe angoân teñe nângâm manman kârikñahât mâtâp meyingiop ya manguyingiwuap. ⁵⁻⁶ Yâhâ nenâmâ biwinenñe Yesu Kiristohâlen katmâ mansainñe komot konohâk otbin. Nen hâknenñahât torehenjan undip tuhuangiwin me yen ki tuhuangiwi nenâmâ komot konok otmâ biwinenñe Yesuhâlenâk kinmu haoñmâ ârândâñ tep âlep nanngangim hoj bawangimain. Yawu otmunñe Kiristoñe âwurem ge sâreerenekmu Anitâñe umam sâningim mem manman kârikñan torokatnenekbuap. Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe mem hewewej tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenñaje kepeim mansain. Kepeim manmâ Kiristoñe in yawu ge menenekmu yâhâne sâm yakât mitiwahom mambot gumbot otmâ mansain.

⁷⁻⁸ Bukulipne, yen angoân den pat âlepñe ya nângâm Kiristohât tem lâum hoj bawanginetâ yekmune âilongo nandoroñe olop. Otmuâmâ Kiristohât mâtâp watne sâm otñetâ yan Anitâñe undip ki katyingiop. Yakât otmâ sâp yiwereñeâmâ âlâñe undip manguyinginetâ âlâengen arine sâm oai? Me âlâñe biwiyeñan kionetâ denyeñe in yawu nângâwi? ⁹ Bukulipne lok amonñe yengâlen takawi? Yakât toñe nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunne nângâjet. Bau ñasiñe yamâ tipinje âlâ. Yawu gârâmâ yañe hâreakmâ sânduk sâm ârândâñ otmâ bau mem bâlemapgât ya hârem pilâmain. Yakât dopñeak yeje yâk yengât den ya pilâm kâkâsuk otmâ manñetgât nanjan. ¹⁰ Yâhâ yengât nângâm ki engat yâhâp oan. Yeje ekap kulemgum katyingian yu sâlikum nângâm denne

tem lâunomai. Otmu Yura lok nombotņaje biwienņan kionjetâ biwi nângân nângânyeņe itoņ galoņ oap yakât matņe hâmbâi Anitâņe Yura lok ya yingiwuap.

¹¹ Bukulipne, hâkyenjahât torehenņan undip tuhuangņet sâmu Yura lok nombotņaje yengâlen takawi ya yengât topyeņe âlâ sâmunne nângâņet. Yaņeâmâ imbiâk nâhâitņe “Girem den lâuņet sâmu hâkyenjahât torehenņan undip tuhuangņim mansap,” sâmai. Yamâ den memai. Yâkņe sâmai yawu otyingim mansan mâne, Kiristoņe nengât sâmu muop yakât Yura lokņe den pat ya nângâm ki mem ge katnekne sâmu otbâi. ¹² Bukulipne, Yura lok yaņe mem biwi hâlim tuhuyeksai yenjahât nângâm hâkyenjahât torehenņan undip tuhuangņiwi ya hârem pilakņetgât nanņan. ¹³⁻¹⁴ Bukulipne, yengât manmanyenĕâmâ âlâ. Yeņe girem den lâuņetgât Anitâņe ki meyeņop. Yawu gârâmâ yenjahât ki nângâņetâ yahatmu engatyenĕâk otnomai. Girem den yakât topņe yuwu tap. “Nenjahât nângâmunņe yahatmap yawuâk buku nombotņe yengât nângâmunņe yahatbuap.” Yawu tap. Otmu den ya lâum kinmâ yeņe tep âlep nanņangņim tânahonomai. ¹⁵ Yamâ yeņe ki hionakmâ tep bâle nanņangņim hiliwahonomai.

Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otningimu mannom.

¹⁶⁻¹⁷ Bukulipne, yuwu sâmunne nângâņet. Nenņe biwinenņaje kâitnongomu orotmeme bâleņe ekmâ otneâk nângâmain. Yawu otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heak betbangmain. Yawu otmâin yanâmâ Heakņe biwinenņan kionņap. Yawu gârâmâ orotmeme bâleņe otneâk nângâmain ya âlâku nângâmunņe biwinenņan hâumu pilâmain. Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe biwinenņe mem hewewer tuhumu yâkât wâtņan kinmâ tem lâuwanņim gain. ¹⁸ Yen yawu otnomai yanâmâ papatolipnenņe yengât girem den ya yâhâpņe ki lâunomai. Otmu Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otyingimu manmâ yâhânomai.

¹⁹ Emelâk engatnenņeâk watmâ otmunņe bâlem gaop yakât ekyongowan ya âlâku ekyongomune nângâņet. Yeņe engatyenĕâk watmâ yuwu otņetâ manmanyenĕe bâlem-iniop. Kâwâ konda, orotmeme kiņgoņ mem manminiwi. ²⁰ Otmu emet huhuminiwi. Porom Lâpio hâwim kânângâņetâ kinmu ulitguminiwi. Otmu âli hawat bâleņe topņe topņe mem manminiwi, me sait bâleņe karangņimniwi, me karasuņa tuhuangņimniwi, me weke mem yan soņgo bau kombo neangņimniwi, me bundâņe yerakņimniwi. Ya otņetâ bâleyingimniop. Nângâm bâleangņimniwi, otmu tepyeņan tatmu tatmu kuk kânguruk orangņimniwi. Otmu yenjahât nângâņetâ yahatmu hionakmâ kasa orangņimniwi. ²¹ To kârikņe nem biwi hâlim otmâ wahap ki orotņe topņe topņe otminiwi. Orotmeme yawuya otmâ mansai yâhâmâ Anitâņe manman kârikņahât pat ki kuyingioņ. Yakât otmâ Kiristoņe yâhâpņe âwurem gewuawân ikņe komolân ki torokatnomai.

²² Yawu gârâmâ lohimi nombotņe Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otyingimu yuwu otmâ manmai. Anitâņe buku otyingioņ yakât nângâm biwienĕe sânduk sâmu heroņe nângâwanņimai. Otmu biwi nângân nângânyeņe kepeiakmâ konohâk otmu kaok nanņangņimai. Bukulipyeņe senņe âlâlâhât umburuk otmâ pâin guin otmai ya yekmâ neme kalem otyingimai. Yenjahât nângâņetâ ki yahatmap. Otmu buku nombotņaje mem bâleyekņetâ yakât matņe ki kâpekyingimai. Me sâmu bâleyingņetâ yakât nângâņetâ ki sâtņe otmap. ²³ Lohimi yawu otmâineâmâ girem den kerek lâuņetâ ârândâņ otmap yakât dop oap. ²⁴ Bukulipne, yakât torokatmâ yuwu sâmunne nângâņet. Nenņe Yesu Kiristohâlen biwinenņaje tiņâk kepeimunņe Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otningiwuap. Yawu otningiwuap yanâmâ nenņe engatnenņeâk ki watmâ ihilâk mahilâk otmunņe bâlewuap. ²⁵ Yâhâ yaņeâmâ biwinenņe mem hewewer tuhunenepgât yâkât wâtņan kinmâ mâtâp sâmu ningioņ ya tâņ tâņâk watmâ manmâ yâhânom. ²⁶ Otmu yenjahâlâk ki nângâņetâ yahatmu hâkyeņe mepaenomai. Otmu yenjahât ki nângâņetâ yahatmu hionakmâ bukulipyeņe mem ge katyeknomai.

6

¹²Bukulipne, yuwu sâmunne nângânet. Yeje otjetâ bâleâkgât Satanje mem dâiyekmap. Yawu gârâmâ yengâlen gâtje âlâ me âlâje otjetâ bâlewuap yanâmâ yen nombotje Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakje mâmâje otyingimu mansaije yuwu otyingimoi. Yesu Kiristoje hânân gem lohotjan manmâ kuwiknenekmâ mâtâp meningiop. Yakât nângâm bukulipyenje lohotjan otyingimoi. Otmu yengu yawuâk otjetâ bâlemapgât biwiyeje galem oranginimai. ³Nen lok bâlejeâk kerek mansain. Yawu gârâmâ yengâlen gâtje âlâ me âlâje yeje orotmemeyehât nângânetâ yahatmap yamâ ombeyenaje kâityongomap. ⁴⁵Nangai. Âlâku ambojan ambojan mannimai. Yakât otmâmâ yeje buku âlâhât topje ki ekmâ kiwilinimai. Yeje biwiyehât topje âlâku ikjiâk ikjiâk ekmâ nângânetâ ârândâj otmu heroje otnomai.

⁶Otmu papatolipyenaje Anitâhât den kâsikum yingim mansai ya in yawu tânyongonomai.

⁷Bukulipne, ombeyenaje kâityongomapgât yuwu sâmunne nângânet. Anitâje topnenje ekmâ nângâmap. Yakât otmuâmâ kâitgunomgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ lohimbije wahap âlâlâ otnomai yakât matje tâj tâjâk kâpekyingiwuap. ⁸Yâhâ lohimi âlâ me âlâje yehâhâlâk nângâm senje âlâlâ ekmâ biwiyeje yan arimu ihilâk otnomai yamâ sâp patoen Anitâje pilâyekmu hemân kiojnimai. Yâhâ lohimi âlâ me âlâje Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heak yâkât nângâm tem lâuwangim mannimai yamâ mâmâje otyingimu manman kârikjan mannimai. ⁹Bukulipne, lohimi hewewejâk tânyongonom. Yawu otmâ mannom yamâ Anitâje nângâm ârândâj otmu sâp patoen yakât matje ningiwuap. ¹⁰Topje yakât nângâm yuwu otnom. Bukulipnenenaje Kiristohâlen biwiyeje kepeim mansai ya umatje topje topje teteyingiwuap yanâmâ in yawu tânyongonom. Otmu nombotje belângen pâlamje mansai ya yawuâk tânyongonom.

Den bâije sâm hâreop.

¹¹Bukulipne, yengât pepa yu lok âlâ ekumune kulemgua. Yu kulemgum yanak kiripi mem nihimu ninak pâje tâlâwâk kulemguan bâte towatje yu ekmâ nâhâitje “Den yu kulemgua,” nângânimai.

¹²Otmu den âlâ emelâk yan yakâlâk torokatmâ sâwe. Yura lohimi biwiyeje Kiristohâlen katmâ girem den lâum mansaije bukulipyenaje nângâyingjetâ yahalâkgât yengât hâkyeje torehenjan undip tuhuyingine sâm yengâlen takawi. Otmu yawuâk bia. Kiristoje nengât sâm gemu howanân kujetâ muop. Yakât buku nombotje nângânetâ tâjât otmu nângâm bâleningimai sâm Yura lok yâkje yeje hâkyehât torehenjan undip tuhuangjet sâm meme sâsâ tuhuyeksai. ¹³Yawu gârâmâ lok yanje Mosehât girem den lâum hâkyehât torehenjan undip tuhuangiwinje den kerehâk ki lâum mansai. Yawu gârâmâ yeje yawu tuhuangjetâ bukulipyenaje heroje nângâyingjetgât meme sâsâ tuhuyeksai. ¹⁴Nâmâ lok yawuya bia. Yawu gârâmâ nângânihinetâ yahalâkgât ki nanjan. Nâmâ yuwu nanjan. Kutdânenje Yesu Kiristo nengât sâm gemu howanân kuwi. Kujetâ muop yapâek yahatmâ mâtâp âije mem teteningiop. Nâje yakâlâk nângâm hângât wahap topje topje yakât nângâmune tâjât otmâp. ¹⁵Yakât yâhâpje sâwe. Nen Yura lok hâknenjahât torehenjan undip tuhuangiwin me yen pâku lok ya ki otbi nen kerekje biwinenje Kiristohâlen katmâ komot konohâk otmâ mansain. Yawu katmâ manmunje manman âije mem teteningimu himbimgât pat mansain yakât nângâmune bulâje oap. ¹⁶Otmu lohimi biwiyeje yawu nângâm Yesuhât den lâum manmai yamâ Anitâje we âlep nângâyingim biwi sânduhân katyekmu manmâ yâhânimai. Yawu otmâmâ Anitâje Isirae sen bulâje nengât pat kuningiop ya menomai.

¹⁷Nâje Kiristo hoj bawangim manmâ gan. Yakât otmâ mâtâp mangunihine sâm mem âlâlâ tuhunekjetâ hâhiwin kakjan mansan. Otmu hâknan got emelâk ekbi. Yakât otmuâmâ lok âlâ me âlâje hâhiwin ya witgum nihimaihât yeje lok yanje yengâlen takam meme sâsâ tuhuyeksai ya yengât den nângâm kâkâsuk otnomai. ¹⁸Kutdânenje, Yesu Kiristo tihitnenje otmâje biwi nângân nângânnenje mem konohân tuhumu kepeiakmâ manmâ yâhânôm. Yawuâk.

Nâ bukuyeje,

Galatia 6:18

346

Galatia 6:18

Paulo

Epeso Pauloŋe Epeso yengât ekap kulemgum katyïngiop.

O bukulpne,

¹ Yen Epeso kapi ambolipŋaŋe Yesu Kiristohâlen biwiyenŋaŋe kepeim Anitâhât tem lâuwangim mansai. Nâ Paulo. Emelâk Anitâŋe nângânihimu Yesu Kiristoŋe aposolo sâŋm âi nihioŋ ya mem mansan. Nâŋe heronŋe nângâyïngim ekap yu kulemgum katyïngian.

² Awoŋnenŋe Anitâ yet Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe engatyetŋeak otmâ nângâyïngim tihityenŋe otmutâ biwi nângân nângânyenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât nângâyïngim ulitguman.

Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu manman âlepŋahât bulâŋe teteningim.

³ Anitâŋe ikŋe nanŋe, Kutdânenŋe Yesu Kiristo, hângângumu ge nengât toshâhât otmâ muop. Yawu olop yakât otmâ nenŋe yâk orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmâ gain. Yakât otmâ Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mâmâŋe otningimu manman âlepŋahât bulâŋe teteningim gap. Yakât nângâm Anitâ mepaem mannom. ^{4,5} Anitâŋe ikŋahâk wawaenenekmap. Otmu nenŋe yâkât senŋan tosa barahâk kinnomgât nângâm ikŋe nanŋe Yesu Kiristo hângângumu ge nengât toshâhât otmâ mumbuap yakât emet inânŋan sâŋm kalop. Yakât otmâ nenŋe Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeimunŋe Anitâŋe tosanenŋe pilâningim nine nanne baratne sâŋm menenekmu mansain. Yakât nângâm yâkŋe emet inânŋan hân himbim ki kândikyotgowân yawu tetewuap ya sâŋm kalop. ⁶ Otmu ikŋahâk wawaenenekmâ nengât sâŋm nanŋe hângângumu giop yakât nângâmunŋe hâu sâsâ otmap. Yakât otmâ heronŋe nângâwangim mepaem mannom.

⁷⁻⁸ Kiristoŋe kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop yâkâlen biwinenŋe katmunŋe Anitâŋe tosanenŋe pilâningiop. Otmu ikŋahâk wawaenenekmâ otningiop yakât nângâmunŋe âlâ kândâkdâ otmap. Yakât dop sâŋmune nângâŋet. Nenŋe saru osomunŋe sililiŋ sâŋmap. Yakât dopŋeak Anitâŋe wawaenenekmap ya ki pesuk sâŋwuap. ⁹⁻¹⁰ Anitâŋe âliwahap topŋe topŋe, ehekŋe ki ehekŋe, himbimân ewan tap me hânân yu tap ya kerehâk kalop. Otmu sâp patoen Yura lohimbim otmu pâku lohimbim hârok menduhunenekbuap. Yawu otmâ âliwahap topŋe topŋe kalop ya orowâk Kiristohât amutgen tatmunŋe kunnenŋe otmâ tatbuapgât sâŋm kalop. Yawu gârâmâ emelâk embânâmbâek yakât topŋe amokŋan tatmâ gaop. Yakât otmâ lohimbim nombotŋaŋe yeŋe nângân nângân watmâ yakât topŋe nângâne sâŋm pâpgum gawi. Yâhâ nenâmâ Anitâŋe nângân nângânnenŋe mem pâronŋ pilâningimu yakât topŋe nângâmain. Anitâŋe sâp kalop ya ikŋak ekmu ârândânŋ otmu den yakât bulâŋe tetem heŋgenguwuap.

¹¹ Otmu Yura lohimbim nengât hohtenenŋan lok âlâ tetem kunnenŋe manmâ tihitnenŋe otbuapgât nângâm Anitâŋe yakât pat kuniŋgiop. Yakât otmâ pat kuniŋgiop yapâek nenŋe lok ya tetem tihitnenŋe otbuapgât nângâm biwinenŋaŋe mem mambotbargim gawin.

¹² Otmu pat kuniŋgiop yakât bulâŋeâmâ Kiristoŋe lohimbim kerek nengât tihitnenŋe otbe sâŋm Yura lohimbim nengâlen teteop. Nengâlen tetemu nenŋe yâk orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu yâkât pat otmâ mansain. Yakât otmâ Anitâhât nângâmunŋe âlâ kândâkdâ otmu heronŋe nângâwangim mepaem mannom.

Manman kârikŋan mannomgât nângâm engat yâhâp ki otmâin.

¹³ Kiristoŋe lohimbim kerek nengât tosanenŋahât otmâ ge kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Yakât den pat âlepŋe ya nenŋe yen pâku lohimbim ekyongomunŋe nângâŋetâ bulâŋe olop. Den pat ya nângâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋaŋe kepeiwi. Yawu otbi yan Anitâŋe meyekmâ nine nanne baratne sâŋm manman kârikŋahât pat nen Yura lohimbim kuniŋgiop ya yen gurâ yawuâk kuyïngiop. Yakât otmâ ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge lohimbim kerek mâmâŋe otningiwuapgât sâŋm kalop. Yakât otmâ ya

hângângumu yengâlen ge mâmânje otyingio. ¹⁴ Otmu pat kuningio pat yakât bulâje sâp patoen menom nângâm Kiristohâlen biwinenjae tinjak kepeim mannom. Yawu manmunje Wâtgât mâmâjahât Heakje biwinenjan kionjmu pat yakât bulâje menom nângâm engat yâhâp ki otmâ mannom. Yawu manmunje sâp patoen Anitâje menenekmâ ikjan torokatnenekmu manman kârikjan manmâ herone otbangim mepaem yâhâmbisâin.

Anitâ Wâtgât Ambojae mâmânje otningimu kârihem kinmain.

¹⁵ Yeje Kutdânenje Yesu Kiristohâlen biwiyenjae kepeim manmâ gai. Yawu manmâ Anitâhât lohimi orop biwiyenjae kepeiakmâ konohâk otmu manmâ gai. Otmu yengât den pat ya bukulipnaje eknohojetâ nângâm tep hero nângâyingian. ¹⁶ Yawu nângâm Kutdânenje Yesu Kiristo âwânâit mepaeyelekman. Otmu Anitâje yuwu otyingâkgât ulitguman. ¹⁷ Awojnenje Anitâ lajinje Ambojae ikje Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge yengât biwiyenjan kionjmu nângân nângânyenje keterakingiuwup. Yawu otmu Anitâje tihityenje otmâ pat yakât topje nângâm hejengum yâkâlen biwiyenjae kepeim mannomaihât yâk ulitguman. ¹⁸ Otmu Anitâje yen orop menenekmâ ikjan torokatnenekmu herone kakjan manmâ yâhâmbisâingât pat kuningio. Pat yakât bulâje menomgât nângâm biwinenje mem mansain. ¹⁹⁻²⁰ Otmu Anitâ Wâtgât Ambojae ikje wâtjambâek Kiristo mumunambâ mem yahalop. Otmu nen gurâ yawuâk mâmânje otningimu wâtjan kinmâ Kiristohâlen biwinenjae tinjak kepeim manmain. Yeje yakât nângâjetâ keterahâkgât nângâm Anitâ ulitguman.

Anitâje Kiristo mumunambâ mem yahatmu yâkne himbimân yâhâmu ikje orowâk tawot. ²¹ Himbimân orowâk tatmâ Kiristone Anitâhât hahit mem kinmâ ajelo himbimân tatmai otmu âi weke, emet amboje, senduk banearâ, susun me sâtje metje topje topje hânân yu tai kerek yengât kunyenge tatmap. Otmu emelâk embânân Anitâje hân himbim kândikytogom âliwahap topje topje kalop ya orowâk Kiristohât amutgen tatmunje kunnenje tatmap. Otmu yawuâk kunnenje tatmâ yâhâwiop. Otmu sâp pesuk sâwuap yan hân himbim yu biatmu Anitâje hân himbim ango kândikuwup. Otmu sâp yan gurâ yawuâk kunnenje tatmâ yâhâmbisâp. ²² Yakât otmâmâ âliwahap kerehâkne yâkât amutgen tatbuapgât Anitâje sâp kalop. Otmu Kiristohât komot mansain nen gurâ yawuâk yâkât amutgenâk tatmunje kunnenje tatmâ tihitnenje otmâ yâhâmbisâp gât sâp kalop. ²³ Yakât otmâ Anitâje mâmânje otningimu Kiristo orop biwinenjae kepeiakmâ konohâk otmâ. Otmu nenje hoj bawangimain yan yâkât lauje otmu kânje bâteje yawu otmâ nep mewangim manmunje ârândân merândân otmâ.

2

Anitâje mem hewewej tuhunekmu Kiristohâlen biwinenjae kepeim manmain.

¹ Emelâk Anitâje ki mem hewewej tuhuyekmu Kiristohâlen biwiyenjae katbi sâp yan yeje orotmeme bâleje topje topje otmâ tosa mem manminiwi. Yawu otbi yakât otmâ hiliwahonomaihât pat manbi. ² Sâp yan yeje engatyenjae otmâ manman bâlenjahât mâtâp watbi. Yawu otmâ weke bâleje ambojenjae biwiyenjan kionjmu yâkât amutgen manmâ tem lâuwangim manminiwi. Otmu sâp yuâmâ yâkne lohimi belângen mansai ya yengât biwiyenjan gurâ yawuâk kionjmu Anitâhât den kumai. ³ Otmu yâkne Anitâhât den kum orotmeme bâleje otmâ ya nenje gurâ yawuâk otbin. Yawu gârâmâ emelâk nen kerekne nenje engatnenjae watmâ biwinenjambâ nângân nângân bâleje âlâlâ teteminiop ya watmâ otminiwin. Yakât otmâ Anitâje lohimi kerek nenekmu ki ârândân otmu hiliwahonomgât pat otbin.

⁴⁻⁶ Yawu otmâ manbin yamâ ikjahâk tepje nângâningim tihitnenje otmâ Kiristo hângângumu ge nengât tosehât otmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop. Nenje yâkâlen biwinenjae katbin yan Anitâje tosanenjae pilâningim manman ânje ningimu yakât topje nângâm biwinenjae huruj sâop. Otmu Anitâje yen gurâ yawuâk wawayekmâ tosayenje pilâm manman kârikjahât pat kuyingimu mansai. Yakât otmâ yen me nen hârok Kiristo orop biwinenjae kepeiakmâ konohâk otmu mansain. Otmu sâp pato tetewuap yan

Anitânye mumunjabâ mem yahatnenekmu Kiristo orop himbimân yâhâ tatbisâin. Yakât pat kuningimu tap. Yakât nângâm engat yâhâp ki otmain. ⁷ Nenne Kiristohâlen biwinenjae kepeimunje Anitânye kaok nângâningim tosanenje pilâmu biwinenje huruñ sâmu lohotjan manmain. Otmu sâp yupâek lohimbije yakât nângâjêta hâu sâsâ otbuap. ⁸⁻⁹ Yeje himbimân yâhâ manman kârikjan mannomaihât pat kuyingimu mansai. Yakât nângâm yejahât nângâjêta yahatmu hâkyeje mepaemaihât yuwu sâmune nângâjêt. Anitâ ikjahâk wawaeyekmâ tihityeje otmâ Kiristo hângângumu ge yengât tosehât otmâ muop. Otmu yeje Kiristohâlen biwiyenje katjêta Anitânye tosayeje pilâyingim manman kârikjahât pat kuyingimu mansai. Yeje wâtyejan ya ki mem tetewi. Yakât otmâ yejahât ki nângâjêta yahatmu mepaeaknomai. ¹⁰ Otmu yeje Kiristohâlen biwiyenje katbi sâp yan Ambonenje Anitânye manman ânje yingimu mem mansai. Yawu manmâ orotmeme âlepjeak otmâ tânahom mannomaihât sâm kalop.

Kiristoje nen lohimi topje topje menduhunenekmu manmain.

¹¹⁻¹² Kiristoje nen Yura lohimi otmu yen pâku lohimi mem menduhunenekmu komot konohâk otmunje ikjak kunnenge tatmap. Yakât topje yuwu sâmune nângâjêt. Emelâk yen pâku lohimbije Anitâhât topje ki nângâwi. Yâhâ emelâk embânân Anitânye Awarahamgât pat kuwangiop ya Yura lohimi nengât gurâ yawuâk kuningiop. Yakât otmâ nenje yengât nângâmunje gemu yuwu nângâminiwin. “Nen Awarahamgât sen mansain yakât otmâ hâknengahât torehenjan undip tuhuangimain. Yâhâ yen pâku lohimbiamâ Awarahamgât sen ki oai. Yakât otmâ ketetyekmunje belângen manmâ hâkyejahât torehenjan undip ki tuhuangimai. Yakât otmâ Anitânye hiliwahonomaihât pat kuyingimu mansai.” Yengât yawu nângâminiwin. Otmu hâknengahât torehenjan undip tuhuangiminiwin orotmeme yaenje ki tânnongomap. Yakât otmâ orotmeme yakât nângâmunje tânjât otmâ. ¹³⁻¹⁵ Otmu emelâk yeje Kiristohât topje ki nângâm belângen manbi. Yâhâ sâp yuâmâ yâk orop biwiyenjae kepeiakmâ konohâk otmu mansai. Yawu gârâmâ Kiristo Biwi kepeiak kepeiak Amboje ikjak nen Yura lohimi otmu yen pâku lohimi kerek nengât tosanengahât otmâ kawenenjan kinmu kujêta muop. Muop yan yeje Anitâhât komolân torokatnomaihât mâtâp meyingiop. Yawu olop yakât otmâ Anitânye yen orop kaok nângâningimu biwinenjae kepeiakmâ konohâk otmu buku orangimain.

Yâhâ emelâk embânân Anitânye girem den âlâlâ Mose ekumu kulemgup. Otmu Yura papatolipnenjae yeje nângân nângân watmâ girem den yan den âlâlâ torokatbi. Otmu nenje den ya lâum yen ketetyekmunje yaehen manjêta yen orop kasa kârikje manminiwin. Otmu den âlâlâ torokatminiwi yaenje undip kârikje olop. Yawu gârâmâ Kiristoje tosanengahât otmâ muop yan undip ya mem gahaem yen orop menduhunenekmu komot konohâk otmâ manmain. ¹⁶ Otmu Kiristoje tosanengahât otmâ kawenenjan kinmu howanân kujêta muop yan mem menduhunenekmu Anitânye kerek nengât kaok nângâningimâp. Otmu nenje biwinenje sânduk sâmu buku orangim manmain. ¹⁷ Kiristoje yawu otningiop yakât den pat angoân nen Yura lohimi ekngongop. Otmu nenje yakât den ya torokatmâ yen kâsikum yingim gain. ¹⁸ Yakât otmâ Wâtgât mâmâjahât Heakje biwinenjan kionmâ yen orop mem hewewen tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenjae kepeimain. Yawu otmunje Kiristoje mâtâp mem teteningimu âwâje Anitâhâlen biwinenjae kepeim mepaem mannom.

Nen Anitâhât sen otmâ mansain.

¹⁹ Emelâk nen Yura lohimbije yen pâku lohimi yekmunje kasa kârikje otmu keterakmâ ikjâk ikjâk manminiwin. Yâhâ sâp yuâmâ nenje yen orop manman bâlejambâ keterakmâ orotmeme bâleje pilâm Anitâhâlen biwinenjae kepeim komot konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ Anitânye menenekmu ikje sen otmâ mansain. ²⁰ Yakât topje nângâjêta keterahâkgât emet tuhumain yan hâum sâmune nângâjêt. Hân aim saran lâum kânângâmunje kinmap yaenje Kiristohât aposololipje otmu poropetelipje nengât dop oap. Otmu saran yakât kakjan hohem katmâ kokore pilâm gârem kâwi huhum

pilâmain yaŕeâmâ lohimbi menduhuakmâ Anitâ mepaemai yakât dop oap. Otmu kuhupin lâum kânângâmunnje ŋiwij ŋiwij sâmb kinmap yaŕeâmâ Kiristo ikŋahât dop oap. ²¹Otmu kuhupin kakŋan gimbâ katmâ geri kum pilâm losohomunnje emet ya âilongjo kinmap yakât dopŕeâk nenŕe Kiristohât komot konohâk otmâ yakât wâtŋan manmain. Yawu manmâ Anitâhât opon kâmbukŕe yakât dop otmâ manmain. ²²Otmu emelâk Anitâŕe ikŕe opon kâmbukŋan ge tatminiop yakât dopŕeâk ikŕe Wâtgât mâmâŋahât Heak hânġangumu ge biwinenŋan tatmâ mâmâŕe otningimu manmain. Yawu otningimu biwinenŕeŕe kepeiakmâ konohâk otmu buku konok orangim manmâ yâhânôm.

3

Anitâŕe Paulohât nânġân nânġânŕe mem pârôn pilâwânġiop.

^{1,2}Yen pâku lohimbiŕe Kiristohâlen biwiŕeŕe kepeim Anitâhât komolân torokatŕe-gât Anitâŕe ikŋahâk nânġânihim aposolo âi nihimu mem mansan. Âi ya mem Kiristo hoŕ bawânġim yakât den pat âlepŕe ekyongoman. Den pat âlepŕe ekyongomune lok nombotŕeŕe den ya nânġânĕtâ gemu bet pilâm pâi emetŕan mem katnekŕetâ manmâ gan. ³Emelâk Anitâhât biwiŋan nânġân nânġân âlâ nânġâm gaop ya nânġâmune keterahâkġât nânġân nânġânne mem pârôn pilânihimu nânġâwan. ⁴Otmu den yakât nânġâmune biwinambâ nânġân nânġân âlâlâ tetemap ya pânje tâlâwâk kulemgum katyŋgian yu ekmâ nânġânômai. ⁵Emelâk embânġâmbâek Anitâŕe lohimbi âlâ me âlâhât nânġân nânġânŕeŕe ki mem pârôn pilâŕiŋġiop. Yakât otmâ den yakât pâpġuwi. Yawu gârâmâ sâp yuâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŕe den ya mem Kiristohât aposololipŕe otmu poropetelipŕe nengât biwinenŋan katmu nânġâmain. ⁶Den yakât topŕe yuwu sâmune nânġânĕt. Nenŕe Yesu Kiristohât den pat âlepŕe yen pâku lohimbi ekyongomunnje nânġânĕtâ bulâŕe otmu yâkâlen biwiŕeŕe kepeim mansai. Yawu manŕetâ Anitâŕe nen Yura lohimbi orop mem menduhunenekmu komot konohâk otmâ mansain. Yawu manmunŕe sâp pato tetewuwân Anitâŕe manman kârikŋahât pat yakât bulâŕe ningimu mem Yesu Kiristo orop heronje kakŋan tatbisâin.

⁷Anitâŕe ikŕe enġatŕeâk otmâ menekmâ aposolo âi sâmb nihioŕ. Âi ya mem yakât wâtŋan kinmâ Kiristohât lohimbi hoŕ bayŋġim yakât den lohimbi kâsikum yŋġiman. ⁸Yâhâ emelâk yakât lohimbi dondâ mem bâleyekminiwan. Yakât otmâ ninahât nânġâmune gemu Anitâhât lohimbi yengât amutŕen mansan yawu nânġâmune otmap. Yamâ nânje mem bâleyekminiwan yapâek Anitâŕe menekmâ âi sâmb nihimu Kiristohât den pat ya yen pâku lohimbi ekyongom gan. Yakât yuwu sâmune nânġânĕt. Kiristonje wawaenenekmâ tihitnenŕe otmu manmannenġahât bulâŕe teteningimu biwinenŕe huruŕ sâmu manmain. Otmu yawuâk otningim yâhâwuap. Yakât topŕe nenġahâk nânġâm ba takanomġât dop ki tap. ⁹⁻¹⁰Otmu girawu manmunŕe Anitâŕe nenekmu ârandânġ otmu manman kârikŋahât pat kuningiwuap yakât den sâmb holarġmâ pâku lohimbi ekyongomune nânġâmai. Otmu Anitâ Hân Himbim Amboŕeŕe nen Kiristohât lohimbi kerek mem hewewen tuhunenekmu Kiristohât den pat sâmb haok tuhunom. Yawu otnom yan Anitâhât biwiŋan nânġân nânġân âlâlâ tatmap yakât bulâŕe topŕe topŕe tetemu aŕelolipŕeŕe ekŕetâ âlâ kândâkdâ otbuap. Yakât nânġâm emelâk embânġâmbâek yâkŕe lok âlâ me âlâhât nânġân nânġânŕeŕe ki mem pârôn pilâŕiŋġiop. Yakât otmâ den yakât topŕe pâpġuwi. ¹¹Yawu otmâ ikŕe nânġân nânġân watmâ sâpŕe ekmu ârandânġ otmu Kutdânenŕe Yesu Kiristo hânġangumu ġiop yan den yakât bulâŕe teteop. ¹²Nenŕe Kiristohâlen biwinenŕeŕe kepeim Anitâ pahâk ulitgumunnje nânġânġiwuap. Yakât nânġâm nenŕe biwi yâhâp kakŋan ki ulitgunom. ¹³Nânje Kiristohât den pat kâsikum yŋġimune nânġânĕtâ bulâŕe otmu yâkâlen biwiŕeŕe kepeim mansai. Yakât otmâ lok nombotŕeŕe pâi emetŕan mem katnekŕetâ manmâ gan. Nânje yengât nânġâm hâhiwin kakŋan mansan yakât nânġâm ŕeŕe kârihem kinmâ biwiŕeŕe ki orotok sâwuapġât nanġan.

Kiristonje wawaenenekmap yakât Paulonje kulemġuop.

¹⁴⁻¹⁵Yen paku lohimbije Kiristohâlen biwiyenja kepeim Anitâhât komolân torokatjetâ nen Yura lohimi orop biwinenja kepeikmâ konohâk otmu mansain. Anitâhât anjelolipje topje topje himbimân tatmai otmu âliwahap topje topje hânân yu kalop, ehekje ki ehekje, kerek nengât manmannenja Awojnenje Anitâ ikjak ningimu manmain. Yâkje nine nanne baratne sâm menenekmu mansain yakât nângâmune hâu sâsâ otmu mepaeman. ¹⁶⁻¹⁷Anitâ Manman Ambojae koko salehâk tatmap. Otmu yu yakât ki pâpgumap. Yawu tatmap yakât nângâmunje âlâ kândâkdâ otmap. Otmu nâje yengât nângâm yâk ulitgumune ikje Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge mem hewewerj tuhuyekmu Kiristohâlen biwiyenja tijak kepeim tem lâuwangim manmomi. Yawu otrjetâ yâk orop biwiyenja kepeikmâ konohâk otmap yakât dopjeâk bukulipyeje orop biwiyenja kepeikmâ konohâk otmu buku orangim manmomi. ¹⁸Otmu Kiristone wawaenekmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop yakât topje nângâjetâ keterakyingim hengjenguâkgât Anitâ ulitguman. ¹⁹Yengât yawu ulitguman. Yawu gârâmâ Kiristone wawaenekmap yakât topjambâek nângâm metenomgât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ yeje yâkâlen biwiyenja tijak kepeim manjetâ yanâmâ Wâtgât mâmâjahât Heakje mâmâje otyingiwuap. Mâmâje otyingimu manmanyenjahât bulâje âlâlâ teteyingimu Kiristone wawaeyekmap yakât topje nângâm hengjgunomai. Manmanyenjahât bulâje teteyingiwuap yakât dopjanâk âi mem Anitâ hoj bawangim manmâ yu yakât ki pâpgunomai.

²⁰Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakje mâmâje otningim yâhâwuap. Yakât otmâ nenje Kiristo hoj bawangim nep âlâlâ memunje yakât bulâje tetewuap nângâmain ya wangim tetewuap. ²¹Yakât nângâm Kiristohâlen biwinenja kepeim hoj bawangim manmunje bulâje âlâlâ tetemu ekmâ Anitâ mepaem manmâ yâhâmbisâin. Ya bonjanâk.

4

Kiristo hoj bawangim tânahom mannom.

¹Bukulipne, yuwu sâmunne nângâjet. Nâje Kiristohâlen biwinenja tijak kepeim hoj bawangim yakât den pat lohimi kâsikum yingiman. Otmu emelâk den ya kâsikum yingimune lok nombotjae nângâjetâ gemu bet pilâm pâi emetjan mem katnekrjetâ manmâ gan. Otmu den ekyongomune nângâjetâ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakje biwiyenje mem hewewerj tuhumu yapâek Kiristohâlen biwiyenja kepeim mansai. Yakât otmâ yakât den ya tijak lâum manjetâ lohimbije manmanyenje ekjetâ ârândârj olâkgât nangan. ²Otmu yenjâhât nângâjetâ gemu huruj huruj manmâ bukulipyeje orop ewe karangim manmomi. Yawu manmâ buku nombotjae nângâm bâleyinginomai yan biwiyenja kepeiyekmâ lohottjan otyinginomai.

³Sâp yiwerenje yuâmâ biwiyenja kepeikmâ konohâk otmu mansai. Yawuâk torokatmâ manne sâmmâ tihit orangim biwi sânduhân mannomaihât nangan. ⁴Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heak ikjak mem hewewerj tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenja kepeim yakât komot konohâk otmâ mansain. Yawu manmunje Kiristo ikjak âwurem ge menenekbuapgât nângâm biwinenje mem manmain. ⁵Kutdânenjeâmâ Kiristo konohâk. Otmu yakât den konohâk lâum manmain. Otmu toen katnekrjetâ Kiristo orop biwinenja kepeikmâ konohâk otmap yakât mâtâp konohâk tap. ⁶Otmu Awojnenjeâmâ Anitâ ikjak kunnenje pato tatmap. Otmu Anitâje wosapâ me wosapâ ki tatmap yawuya âlâ ki tap. Yakât otmâ himbimân anjelolipje tai otmu hânân âliwahap topje topje kalop ya kerehâk hohem tatmu yakât wâtjan tatmâ gamain.

⁷Otmu Kiristone ikjahâk biwinenjahât topje ekmâ nângâmap. Otmu Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge biwinenjan tatmâ mâmâje otningimap. Yawu otningimu manmannenjahât bulâje ikjiâk ikjiâk teteningimap yakât dopjanâk âi topje topje mem Kiristo hoj bawangimain. ⁸Den yan yuje emelâk lok âlâje Anitâhât den kulemguop ya miap. Den yamâ yawu tap.

“Lohimbije hoj bawanginetgât yâkje meyekmâ himbimân âwurem yâhâop. Yawu otmâ mâmâje otyingimu âi menjetâ yan bulâje âlâlâ teteop.” Den yawu tap.

⁹ Aiop, “himbimân âwurem yâhâop,” den yawu kulemguoop. Den ya ekmâ yuwu nângâmâin. “Angoân himbimâmbâ ge hânân manmâ muop,” yawu nângâmâin. ¹⁰ Otmu mumuŋambâ yahatmâ himbimân âwurem yâhâmu Anitâ orop tawot. Yawu otmâ kunnenŋe tatmâ mâmâŋe otningimu yâkât lauŋe, otmu kâiŋe bâtŋe yawu otmâ hoŋ bawâŋinom. Hoŋ bawâŋim yâkât den pat sâm haok tuhumunŋe hânŋan kulemŋan ariwuap. ¹¹ Yâkŋe mâmâŋe otningim âi ikŋjâk ikŋjâk ningimu mem tânahom manmain yamâ yuwu. Lok nombotŋaŋe lohimbi belângen manmai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepŋe ekyongomunŋe nângânomaihât kut aposolo sâm âi ningiop. Yâhâ lok nombotŋeâmâ nen tânnongorjetâ lohimbi Kiristohât den pat âlepŋe orowâk kâsikum yinginomgât kut bawapi sâm yingimâp. Yâhâ lok nombotŋeâmâ Anitâhât biwiŋan den âlâlâ tatmap ya sâm holaŋmâ lohimbi ekyongonomaihât kut poropete sâm âi yingimâp. Yâhâ lok nombotŋeâmâ Anitâhât lohimbi yengât kunlipyeŋe manmâ yâkât den kâsikum yingim galemyongonomaihât kut pasto sâm âi yingimâp. Yâhâ lok nombotŋeâmâ pasto tânyongom lohimbi den kâsikum yinginomaihât kut papasu sâm âi yingimâp. ¹² Yawu gârâmâ nenŋe Anitâ nanŋahâlen biwinenŋaŋe tiŋâk kepeim mannom. Yawu manmâ âi ningiop ya mem lohimbi orop tânahom manmunŋe manmannenŋe kelihakbuap. ¹³ Yawu otmâ biwi nângân nângânnenŋaŋe menduhuakmâ konohâk otmu Kiristoŋe hânân manmâ olop miop yawuâk otmâ mannom. Yawu otmâ manmunŋe Anitâŋe nenekmu Kiristohât dop yawu otbuap. ¹⁴ Yâhâ sâp yu manman girawu mansai yakât topŋe nângâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângâŋet. Nimnaom titipâŋe bukulipyenŋe orop engalân gangim âwâ mâmâlipyeŋe yengât den kum ari malon manmai. Yeŋe yakât dopŋeâk otmâ mansai. Otmu yakât den âlâen hâum sâmune nângâŋet. Nenŋe waŋga mem saru kakŋambâ arimain. Arimânŋembâ siru pato pilâmu to dondâ bâlemap. Yawu otmâ waŋga ya mem kopa kopa tuhumâp. Yakât dopŋeâk lok perâkŋaŋe Kiristohât den kelangatmâ den perâkŋe topŋe topŋe kâityongomai. Yawu otmâ nângân nângânyeŋe mem hâlim milim tuhuŋetâ mansai. Yawu gârâmâ sâp yupâek yeŋe biwiyenŋe galemahom manŋetâ manmanyenŋe kelihakbuapgât yuwu otmâ mannomai. ¹⁵ Bukulipyenŋe orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu Anitâhât den tâŋ tâŋâk watmâ den bulâŋeâk alahunomai. Yawu otnomai yan manmanyenŋahât bulâŋe tetem gap ya wangim bulâŋe pato tetewuap. Otmu Kunnenŋe Kiristoŋe manop yawuâk manne sâm yâkŋe olop miop yawuâk otmâ mannomai. ¹⁶ Yakât nângâm yuwu sâmune nângâŋet. Hâkneneâmâ konohâk. Yawu gârâmâ Anitâŋe ikŋe engatŋeâk otmâ hâknennahât torehenŋe âlâ âlâ kalop ya watmâ âi amboŋan amboŋan tuhumai. Yawu otmâ manmannenŋe tetemu âlepŋe manmain. Aiop, Kiristoŋe kunnenŋe tatmap. Otmu nenŋeâmâ yâkât lauŋe, otmu kâiŋe bâtŋe otmâ hoŋ bawâŋim manmain. Yawu otmâ manmunŋe yâkŋe ikŋe hahit ningimu mem yâkât den tiŋâk lâum bukulipnenŋe orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu tânahom manmain. Yawu manmunŋe manmannenŋe kelihakmu mannom.

Anitâŋe manman âiŋe ningimu mem mansain.

¹⁷ Otmu yengâlen gâtŋe lohimbi nombotŋaŋe pâku lohimbiŋe otjetâ bâlemap yawu manmâ otjetâ bâlem gap. Yakât otmâ nâŋe Kutdâhât sâtŋgât otmâ kuyinginetgât yuwu sâmune nângâŋet. ¹⁸ Pâku lohimbi belângen manmaiŋe yeŋe nângân nângânyeŋe bâleŋe ya watmâ omoŋ kâlehen manmai. Otmu Anitâŋe manman âiŋe nen ningimu mem mansain. Yakât topŋahât pâpŋum biwiyenŋe kârikŋe otmâ hiliwahonomaihât pat mansai. ¹⁹ Otmu ekŋâlengim orotmeme kiŋgoŋ manŋoŋ otneâk nângâmâi. Yawu otmâ anjuyenŋahât ki otmai.

²⁰⁻²¹ Yâhâ nenŋe Kiristohât den ekyongomunŋe nângâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋe kepeiwi. Sâp yapâek yâkât tem lâum orotmeme âlepŋeâk otjetgât yâkât den bulâŋe kâsikum yingimunŋe nângâm gai. ²² Emelâk yeŋe nângân nângânyeŋe tâŋât ya watmâ senŋe âlâlâ ekŋâlêm otjetâ dondâ bâleminiop. Yawu manŋetâ nângân nângânyeŋe gulip malap otmu manmanyenŋe dondâ bâlemu manmâ gawi. Otmu orotmeme bâleŋe otmâ mansai yaŋe mem bâleyekmapgât ya bunewâk bet pilânetgât nanŋan. ²³⁻²⁴ Yawu otjetâ yanâmâ Anitâŋe biwiyenŋe mem hewewej tuhum nângân nângân âiŋe, ikŋe

yawuya, biwiyerjan katbuap. Nāngân nāngân âiŋe biwiyerjan katbuap ya watmâ yâkât den tem lâuwangim biwiyerje galemgum hengengum mannomai. Yawu manjetâ manmanyerje kelihakmu Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap.

²⁵Nenŋe Kiristohât komot konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ biwiyerje kurihiakmâ manjetâ manmanyerjanje tawi tawiŋe otmapgât orotmeme bâleŋe ya betgum pesuk pilâm den bulâŋeâk alahum tihit orangim mannomai. ²⁶Yawu gârâmâ lohimbî âlâ me âlâŋe mem bâleyekŋetâ kuk otnomai yan Anitâhât den lâum in yawu kaok oranginomai. ²⁷Yawu otmâ Satan Manman Bâleŋe Ambohâhât mâtâp manguwanginomai. ²⁸Yeŋe lohimbî komborâ ekyongonjetâ ki kombo tuhunomai. Yâkŋe âi mem manmâ yapâ hâmeŋe mem yeŋe tânahom nombotŋe kâsikum lohimbî umburuk mansai ya tânyongonomai. ²⁹Den hako ki sahanginomai. Otmu bukulipyerjanje biwiyerje galemahom kârihem kinŋetgât mem hewewerj tuhuyekmâ den lohotŋan ekyongonomai. ³⁰Anitâŋe meyekmâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop. Yawu gârâmâ sâp pato tetewuap yan pat yakât bulâŋe yingimu menomai. Yakât nāngâm engat yâhâp otmai hât ikŋe Wâtgât māmāŋahât Heak hāngāngumu ge biwiyerjan tatmâ mem hewewerj tuhuyekmu mansai. Yakât otmâ Wâtgât māmāŋahât Heakŋe tep bâle nāngāyīngimāp gât orotmeme bâleŋe ki tâtâem otmâ mannomai. ³¹Yawu otmâ ki kuk otmâ sârehahom den bâleŋe hâiaknomai. Otmu ki nāngām bâleangŋetâ biwiyerje ŋasin otbuap. ³²Yâhâ yeŋe Kiristohâlen biwiyerjanje kepeim manjetâ Anitâŋe tosayerje pilâyīngimāp yakât dopŋeâk bukulipyerje orop tosayerje pilanginomai. Yawu otmâ ewe karangim lohotŋan oranginomai.

5

Manman bâleŋambâ keterakmâ Anitâhât tem lâuwangim mannom.

¹Anitâŋe wawaeyekmâ nine nanne baratne sâm meyekmu mansai. Yakât otmâ yeŋe gurâ yawuâk bukulipyerje orop biwiyerjanje kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. ²Kiristone biwiyerjanje kepeinenekmâ ikŋe manmanŋe ki alilop. Yawu otmâ Anitâ âwāŋahât tem lâuwangim kawenennan kinmu kuŋetâ muop. Yawu otningiop yakât Anitâŋe nāngāmū ârândâŋ olop. Otmu yeŋe gurâ yawuâk bukulipyerje orop biwiyerjanje kepeiakmâ konohâk otmu buku oranginomialhât nanŋan.

³Yeŋe manman bâleŋe pilâm yapâ keterakmâ Anitâhât tem lâuwangim mansai. Yakât otmâ ki ekŋâleangim kâwâ konda otnomai. Me bukulipyerje yengât senŋe âlâlâ ki ekŋâlenomai. ⁴Yâhâ orotmeme kiŋgoŋ otnomai yanâmâ aŋun pato tetemu dondâ bâlewuap. Yawu gârâmâ bukulipyerje yengât senyenan ki genomai. Me den imbiâk mambiâk ki sahanginomai. Yawu otmâ bukulipyerje yengât nāngām Anitâ mepaenomai. ⁵Lohimbî nombotŋerje senŋe âlâlâ ekŋâlem biwiyerje yanâk kinmu yakâlâk nāngām manmai. Lohimbî yawu manmai ya yengât Anitâŋe nāngāmū Porom Lâpiohâlen biwiyerjanje kepeim mepaemai yawu otmap. Lohimbî yawu otmâ manmaiŋe lohimbî kâwâ konda otmai orop Anitâŋe manman kârikŋahât pat ki kuyiŋgiwuap. Yakât otmâ yâkŋe Kiristo âwāŋait orop himbimân ki tatnomai.

⁶Lohimbî âlâ me âlâŋe den imbiâk sâm engatyerjan geŋetâ orotmeme bâleŋe yakât nāngāŋetâ bulâŋe otmapgât yuwu sâmune nāngāŋet. Orotmeme bâleŋe âlâlâ sâm aran yu lohimbîŋe otnomai yanâmâ Anitâŋe kuk otyiŋgim matŋe amokŋan yingimu menomai. ⁷Yakât otmâ lohimbî yawuya orop biwiyerjanje ki kepeiakmâ konohâk otmu tânahonomai. ⁸Emelâk yeŋe Anitâhât pâpgum omorŋe bâleŋan manminiwi. Yawu gârâmâ ikŋe laŋŋerjanje biwiyerjan pilâmu Kutdâhâlen biwiyerjanje kepeim manmâ gai. Yakât otmâ orotmeme bâleŋe bet pilâm Anitâhât tem lâum mannomai. ⁹Yawu otmâ manjetâ manmanyerje kelihakmu yakât bulâŋe âleprŋeâk tetewuap. Yawu tetemu Anitâŋe manmanyerje ekmu ârândâŋ otbuap. ¹⁰Yawu gârâmâ yeŋe manman girawu manjetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap yakât nāngām kiwilim otmâ lohotŋan mannomai. ¹¹⁻¹³Otmu lohimbîŋe omorŋan ge hiliwahonomai hât pat mansai ya yengât manmanyerjeâmâ tawi tawiŋe. Yakât otmâ yâk orop ki buku oranginomai. Yâkŋeâmâ yok pilâm orotmeme bâleŋe topŋe topŋe orangimai. Yakât nāngām aŋulakmaingât otmai yakât ki alahumain. Yâhâ nenŋe yu me

yakât nângâmunje harj sâningimap yakât topje teteknan tetemu ekmain. Yakât otmâ yâkne orotmemeyene bâlene yakât nângânetâ harj sâyîngimu bet pilânetgât yeje den ekyongom engatyerjan genomai. ¹⁴Den ekyongonetâ nângânetâ harj sâyîngimu yanâmâ yâkne manmanyerjahât topje teteknan tetemu eknomai. Yakât nângâm kep yuwu mejetâ nângâmain.

“Kâlâwahom yahatne. Mumunjabâ yahatne. Yawu otmunje Kiristohât larjnjane biwinenjan pilâmu harj sâningiwuap.”

¹⁵⁻¹⁷Anitâhât biwiñan nângân nângân âlâlâ tatmap ya Wâtgât mâmâñjahât Heakje mem biwiyerjan katmu nângânetgât Anitâ ulitgunomai. Yakât otmâ girawu manjetâ Kutdâñe yekmu ârândâñ otbuap yakât nângâm kiwilim biwiyerje galemahom mannomai. Yâhâ sâp yuâmâ lohimbî nombotñane Anitâhât topñahât pâpñum orotmeme bâlene topje topje otmâ mansai. Yâhâ yejeâmâ yâkne otmâ yawu ki otnomai. Yejeâmâ orotmeme âlepñe orotgât mâtâp teteyîngimu lohimbî buku otyîññetâ yâkne manmanyerje ekjetâ ârândâñ otbuapgât nanjan.

¹⁸Otñetâ bâlemapgât to kârikje ki nem biwi hâlim otnomai. Yawu otmâ Wâtgât mâmâñjahât Heakje biwiyerjan tatmâ mâmâñe otyîññiâkgât nângâm mannomai. ¹⁹Yawu manjetâ biwiyerjan tatmâ mâmâñe otyîññiwuap yanâmâ biwiyerje heronje otmu Kutdâ kiki pali mewangim mepaem mannomai. ²⁰Otmu yeje Kutdânenje Kiristo orop biwiyerje kepeiakmâ konohâk otmu manjetâ wuân me wuân teteyîññiwuap yan Aworñnenje Anitâ heronje nângâwangim mepaem mannomai. ²¹Otmu Kiristo ewe katmâ yâkât tem lâuwangim bukulipyenje orop ewe karakmâ buku orangim mannomai.

Imbilipyenje yengât sâop.

²²Imbilipyenje yengât yuwu sâmunne nângâñet. Kutdânenje Kiristone yengât kunyene tatmap. Yakât otmâ yeje ewe katmâ loklipyenje yengât amutgen mannomai. ²³⁻²⁴Yakât yuwu sâmunne nângâñet. Kiristone ikje lohimbî nen sâreerenekmâ kawenenjan kinmu kuñetâ muop. Otmu mumunjabâ yahatmâ kunnene tatmu nenje yâkât amutgen manmain. Yakât dopñeâk imbilipyenjan wuân me wuân otmâ yan loklipyenje yengât amutgen manmai.

Loklipyenje yengât sâop.

²⁵Yâhâ loklipyenje yengât yuwu sâmunne nângâñet. Kiristone ikje lohimbî nen wawaenenekmâ tosanenjahât otmâ kawenenjan kinmu kuñetâ muop. Yakât dopñeâk imbilipyenje yengâlen biwiyerjan kepeim tihityenje otnomai. ²⁶⁻²⁷Yakât otmâ yuwu sâmunne nângâñet. Sâp patoen nen Kiristohât lohimbîñe yâkât senjan tosa barak kinmunje menenekmâ onomlipne sâm ikjan torokatnenekbuap. Yakât nângâm tosanenjahât otmâ kawenenjan kinmu kuñetâ muop. Otmu nenje manman bâleñambâ keterakmâ yâkâlen biwinenjan kepeimain yakât topje sâm tetemunje yanâmâ toen mem katnenekbi. Toen mem katnenekjetâ Anitâñe tosanenje pirim salatak tuhuningimu yâkât senjan koko salehâk manmain. Yawu. ²⁸⁻³⁰Kiristone ikje lohimbî nen nângâningim tihitnenje otmap. Yakât dopñeâk loklipyenjan imbilipyenje nângâyîngim tihityenje otnomai yakât yuwu sâmunne nângâñet. Lok âlâ me âlâñe hakyenjan umatñe wuân me wuân tetemapgât hâkyenjahât tihitñe otmâ galemahom manmai. Yakât dopñeâk loklipyenjan imbilipyenje yengât nângâm tihityenje otmâ galemongom mannomaihât nanjan. Yâhâ loklipyenjan imbilipyenje yengât nângâyîngimai yamâ yehâñ nanngangimai yawu oap. ³¹Den yan yuje emelâk Anitâñe Mose den ekumu kulemguoop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lok âlâ me âlâñe âwâñe mâmâñe pilâyelekmâ imbinahâlen torokatmu orowâk mandomawot yan hâkyetñe konohâk otbuap.” Den yawu tap.

³²Otmu Moseñe den kulemguoop yane topñe âlâlâ miop. Yakât nângâmunne topñe âlâ yuwu miap. Kiristone ikje lohimbî nen orop biwinenjan kepeiakmâ konohâk otmu mansain ya. ³³Otmu âlâmâ yuwu miap. Loklipyenjan yehâñ nanngangimai yawuâk imbilipyenje yengât nângâyînginomai. Otmu imbilipyenjan loklipyenje ewe katyeknomai.

6

Nimnaomlipyeje yengât sâop.

¹ Otmu nimnaomlipyeje yengât yuwu sâmunne nângânet. Yeje âwâ mâmâlipyeje yengât sâtyejan tem lâuyingim manjetâ Anitâje yekmu ârândâj otbuap. ² Yâhâ emelâk Anitâje girem den âlâ yuwu sâm Mose ekumu kulemguop.

“Yeje âwâ mâmâlipyeje yengât nângâyingim denyeje lâum manjet.” Yawu sâm ekuop.

Otmu girem den nombotje âlâlâ Mose ekumu kulemguop yamâ inâk sâop. Yâhâ topje katmâ girem den yan yu torokatmâ den âlâ yuwu sâm kalop.

³ “Denyeje lâum manjetâ Anitâje nângâyingimu yanâmâ sâp kâlewâk mannomai.” Yawu sâm ekuop.

Âwâ mâmâlipyeje yengât sâop.

⁴ Yâhâ âwâ mâmâlipyeje yengât yuwu sâmunne nângânet. Nan baralipyejanje tepyeje bâlemu kuk otmaihât ki mem gin gondondoŋ katyeknomai. Yawu otmâ Kutdâhât den kâsikum yingim galemयोगom henjenggunomai. Otmu mete pirik pirik otnomai yan lohottjan kuwikyeknomai.

Âi lok yengât sâop.

⁵ Yâhâ âi lok yengât yuwu sâmunne nângânet. Kiristoŋe yen orop manmu yâk hoŋ bawangimbâi yakât dopneâk lok kunlipyeje ewe katyekmâ tâŋ tâŋâk hoŋ bayingimomai.

⁶ Yâhâ âi ya galemjanje yekmu ârândâj olâkgâlâk nângâm hâkyejanak ki tuhunomai. Âi ya tuhunomai yanâmâ Anitâhât den ya tâŋ tâŋâk watmâ Kiristohât tem lâuwangim tiŋâk tuhunomai. ⁷ Yawu otnomai yan lohâk hoŋ bayingian sâm otnomai yamâ Kutdânenne hoŋ bawangimomai. ⁸ Yakât otmâ den yuwu sâmunne nângâm biwiyenjan katnomai. Lok âlâ me âlâne lok kunlipyeje yengât nep meyingimai me yeje âi tuhuakmai yakât sâp patoen Kutdânenjanje âi memai ya ekmu ârândâj otbuap otmuâmâ hâmerje âlepje yingimu menomai.

Lok kunje papato yengât sâop.

⁹ Yâhâ lok kunje papato yengât yuwu sâmunne nângânet. Anitâ Kutdâyeje himbimân tatmapje lok âlâhât nângâmu yahatmu âlâhât nângâmu gemu yawu ki otmap. Sâp patoen yâkne lok kerek nengât biwinenje ekmâ âlâku ikrjâk ikrjâk dopnenjan matje kâpekningiwuap. Yakât otmâ hoŋ bawalipyejanje kunlipyeje ewe katyekmâ lohottjan hoŋ bayinginetâ benje kunlipyejanje gurâ topje âlâlâ ki mângâyeknomai.

¹⁰ Aiop, yeje Kiristo orop biwiyenjanje kepeiakmâ konohâk otmu yâkât wâtjan kinnmâ kârihem mannomai. ¹¹⁻¹² Nenne Kiristohât den pat âlepje lohimi ekyongomunne nângâmai hât lok bâlejanje mâtâp manguningim mansai. Otmu yâkne konok bia. Satangât hoŋ bawalipje, weke bâleje, emet amboŋe, senduk banearâ, susun, âi weke, senje âlâlâ sâtje metje topje topje, ya kerekne mâtâp manguningine sâm otmai. Yakât otmâ Satanje biwiyenjan kioŋmâ perâkne topje topje kâityongomappât Anitâje wât yingimu kârihem kinnomai. ¹³ Yawu otmâ kârihem kinjetâ Satanje hoŋ bawalipje orop mem ge katyekne sâm hâum pâpgum pilâyeknomai.

¹⁴ Nângân nângân bulâne âlâlâ biwiyenambâ tetemu den bulâne sâm lohimi târârâhâk ekyongomomai. Yawu otmâ yâk orop biwiyenjanje kepeiakmâ konohâk otmu tihit orangim mannomai. ¹⁵ Otmu Kiristohât den pat âlepje lohimi ekyongonjetâ nângânetâ biwiyen huruŋ sâekgât mâtâp teteyingiwuap yan hewewejâk ekyongonomai. ¹⁶ Otmu Satangât hoŋ bawalipjanje yengât manmanyenje mem bâleyingimaihât Anitâ yet Kiristo yetgâlen biwiyenjanje tiŋâk kepeim mannomai. ¹⁷ Yawu manmâ Anitâje manman kârikjahât pat yakât bulâne yingimu mem Kiristo orop herone kakjan manbisâihât nângâm enjat yâhâp ki otnomai. Otmu Anitâhât den ya lohimi kâsikum yinginetâ nângânomai yan Wâtgât mâmâjahât Heakne biwiyenje mem hewewenju tuhuwuap. Yawu otyingimu den ya nângânetâ keterakingim henjengguwuap. ¹⁸ Otmu Wâtgât mâmâjahât Heakne mem

hewewerj tuhuyekmu yu yakât nângâm Anitâ ulitgunomai. Yawu otmâ biwi golâ manmâ Kiristohât lohimbî kerek yengât nângâm haonmâ ârândânj Anitâ ulitgum mannomai.

¹⁹Otmu Wâtgât mâmânjahât Heakje den âlâlâ biwinan katmâ mâmânje otnihimu Kiristohât den pat âlepje pahâk ekyongomune nângânomai. Otmu ekyongowom ya nângâjjetâ keterakyingiwuapgât yeje Anitâ ulitgunomai. ²⁰Otmu lohimbî kapi âlâen âlâen manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepje kâsikum yingiwon. Kâsikum yingimune lok nombotjaje nângâjjetâ gemu bet pilâm pâi emetjan mem katnektjetâ manmâ gan. Yawu gârâmâ nâje den pat âlepje lohimbî ekyongowomgât Kiristojje menekmâ âi sâm nihioj. Yakât otmâ nâje tem lâuwangim den ya pahâk ekyongom ki lohotje otbomgât Anitâ ulitgunomai.

Pauloje den bâije sâm hâreop.

²¹⁻²²Aioj, bukunenje âlâ, kutje Tikiko, yâkje Kutdâhâlen biwijaje tijâk kepeim hoj bawangim mansap. Otmu nâje bukulipne orop manman girawu mansain yakât yâk hângângumune yengâlen takawuap yan topjambâek ekyongomu nângâjjetâ biwijaje huruj sâwuap.

²³⁻²⁴Otmu yeje Kutdânenje Yesu Kiristohâlen biwijaje tijâk kepeim tem lâuwangim mansai. Yakât otmâ Anitâ yet Kiristojje nângâyijjim tihityeje otmutâ biwi nângân nângânyenje kepeiakmâ konohâk otmâ huruj sâekgât ulitguman. Bâij.

Nâ bukuyeje,
Paulo

Pilipi Pauloŋe Pilipi yengât ekap kulemgum katyïngiop.

O bukulpne,

¹ Nâ Paulo, otmu Timoteo, netŋe Yesu Kiristo hoŋ bawangim mansait. Yen Pilipi kapi ambolipŋe Anitâhât lohimbî manmâ biwiyeye Yesuhâlenâk kepeim mansai yengât nângâyïngim netŋe ekap yu kulemgum katyïngiait. Otmu yengât galem mansai me lok nombotŋe tanyongom mansai. Yâkŋe yawuâk nâ tânnohom mansai nângâmune yawu oap yakât nângâyïngimâk mansan.

Pauloŋe Pilipi kapi ambolipŋe yengât nângâm Anitâ mepaeop.

² Aworŋnenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe yetŋe engatyetŋeâk yen nângâyïngim tihityeye otdomawot. Yawu otmutâ biwi nângân nângânŋeŋe hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâm gaekgât ulitgum gamait.

³ Nâŋe yengât nângâm Anitâ mepa sanŋan otbaŋgim gaman. ⁴⁻⁵ Kândikum yengâlen puwâk taka Yesuhât topŋe sâm tetem ekyongomune nângâm herone otmâ biwiyeye yâkâlen katbi. Yawu otbiâmbâek Yesuhât den pat âlepŋe ya sâm haŋ tuhumune liŋgarakmâ ariâkgât Anitâŋe mem hewewer tuhuyekmu haonmâ ârândâŋ biwiyenŋe hikunekmâ tânnohom gai. Yakât nângâm biwinanŋe herone otmâ Anitâ mepaem gaman. ⁶ Anitâŋe yengâlen âi topŋe kalop yapâek torokatmâ mem gamap ya ki pilâwuap. Yanjak mâne mâne Yesu Kiristoŋe âwurem menenekbe sâm gewuap yanâmâ yeŋe yâkâlen torokatnomaî. Otmu Anitâŋe mâmânŋe otyïngimu yeŋe heŋgemahom mâtâp tâŋ tâŋâk yanâk ariŋetgât nângâman.

Paulo pâi emetŋan mem katŋetâ talop yakât topŋe

⁷ Bukulpne, torokatmâ yawu sâmunne nângâŋet. Nâ biwinanŋe hikuyekmâ manmune Anitâŋe nângânihimu âilonŋo oap yamâ topŋe yuwuhât. Anitâŋe âi sâm nihioy yu biwinanŋe kepeim den pat âlepŋe ekyongom gawan. Yamâ lok nombotŋe den yu nângâŋetâ gemu bet pilâm yakât den âiân katneki. Den âiân katnekiân den pat âlepŋe yu nângâŋetâ tâŋât otmapgât nâŋe sârereakmâ Kiristohât topŋe teteâkgât sâm ekyongowan. Otmuâmâ topŋe yawuâk nângâŋetâ keterakmu bulânŋe yengâlen teteâkgât den ya topŋambâek sâm holarŋmâ biwiyenŋan kioŋban. Yawu otyïngimune nâhât hâkân otmâ yanjak âlâkuâk pâi emetŋan katnekiŋetâ manmâ gan.

Yawu gârâmâ haonmâ ârândâŋ Anitâŋe ikŋahâk tep âlep nângâyïngim tihityeye otmâ gamap. Yakât otmâmâ nâ gurâ yeŋe tânnohom gai. ⁸ Bukulpne, Yesu Kiristoŋe yengât haonmâ ârândâŋ tep âlep nângâyïngimap. Otmu nâ gurâ yawuâk tep âlep nângâyïngiman. Den yu sâmunne Anitâŋe ekmu âlepŋe oap.

Anitâhât senŋan koko salehâk kinnomaî yakât Pauloŋe Anitâ sâm ulitguop.

⁹ Yeŋe biwi nângân nângânŋeŋe menduhuakmâ konohâk otmâ mansai ya yawuâk torokatmâ manŋetgât Anitâ ulitgum gaman. ¹⁰ Yâhâ topŋe yuwuhât ulitguman. Wahap girawu me girawu ya Anitâŋe ekmu tâŋât otmap me hâlîŋe otmap. Anitâŋe ekmâ yawu otmap ya yeŋahâk ekmâ kiwilim yan nângân nângânŋeŋe keterakmu nângâm heŋgeŋguŋetgât nâ ulitgum mansan. Yawu otmâ manŋetâ yan Yesu Kiristoŋe mâmânŋe otyïngimu manman âilonŋo lonŋo yakât bonŋe yengâlen tetemuâmâ mannomaî. ¹¹ Yawu otmâ mannomaî yakât otmâ lohimbî nombotŋe manmanyeye ekmâ Anitâ herone nângâwawŋim mepaem mannomaî. Yawu gârâmâ hâmbâi Yesuŋe âwurem gewuap sâp yanâmâ yeŋe yâkât senŋan koko salehâk otmâ aŋun bia kinnomaî.

Paulo pâi emetŋan manopgât Kiristohât den pat sâŋetâ liŋgarakmâ ariop.

¹²⁻¹³ Roma yengât tembe lăulipyerŋe yu ya otnihinetâ mansan yakât năngâm hilipgu-maihât topne yu sâmunne năngâm henggenget. Năneâmâ Yesu hoŋ bawanġim yakât den pat âlepne ekyongom mansan. Ekyongom manmune Roma yengât tembe lăulipyerŋeâmâ lohimbî nombotŋe den ya năngâm lâumaihât imbiâk nâ mem pâi emetŋan katnekŋetâ manmâ gan. Yawu otbi yakât yeŋe biwiyeŋe ki orotok sâek. Yamâ yuwuhât. Pâi emetŋan katnekŋetâ mansan yakât topne tembe lâu otmu lohimbî nombotŋe năngâne sâm oai yaŋak nine topne otmu Yesuhât den pat yâhâp yâhâp ekyongomune nanġai. ¹⁴Yawu gârâmâ nâmâ pâi emetŋan katnekŋetâ mansanâke yamâ benŋe ki lohotŋe oan yakât otmâmâ bukulpine nombotŋe năngâŋetâ biwiyeŋe hewewerŋ oap. Biwiyeŋe hewewerŋ otmu yaŋak biwi năngân năngânyerŋe Kutdânennahâlen kepeim yakât den pat yakât biwi yâhâp ki otmâ tâtâem ekyongom gai. ¹⁵⁻¹⁶Anitâŋe Kiristohât den pat âlepne ya năŋe ekyongomune năngâŋetâ bulâŋe olâġgât âi sâm nihiop, yakât năngâm lok nombotŋeâmâ nâ hikunekmâ tânnohom mansai. Tânnohom yawuâk den pat âlepne ya ekyongom mansai. Yâhâ nombotŋe âlâŋeâmâ lohimbîŋe nâhât năngâŋetâ gemu yerahât năngâŋetâ yahalâġgât lok sensenân kinmâ Yesuhât den pat âlepne ya ekyongom mansai. ¹⁷Yawu otmâ hăkyerŋaŋak âi ya tuhum mansai. Yâhâ nombotŋe âlâŋeâmâ den pat yai yamâ nâhât hăhiwin amokŋanâk năngâek sâm sâtyerŋaŋak yai.

¹⁸Yawu otmâmâ topne yu me ya yakât, biwi perâk oai me, me Anitâhât tem lâum oai me, me topne girawu me girawuhât manmâ Yesuhât topne ya sâm ekyongoai. Yakât năngâmune tâŋât otmap. Yesuhât den pat ya sâŋetâ harŋ sâm ariap yaŋe konohâmâ bulâŋe oap. ¹⁹Bukulpine, yeŋe nâhât otmâ haonmâ ârândân Anitâ ulitgum mansai. Yawu ulitgum manŋetâ Yesu Kiristohât Wâtġat mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otnihimu yakât tem lâuwânġim hăhiwin kakŋan manmune yan biwine houŋ sâwuapġat dop âlâ ki tap. Yakât otmâmâ biwi hero năngâm manmâ yâhâwom.

²⁰Otmu biwinaye yuwu nanġan. Kiristohât den pat âlepne ya lohimbî topne topne yăkŋe năngâŋetâ bonŋe teteŋġiâġgât nanġan. Yakât yâhâpŋe yu torokatmâ sâwe. Nâhâlen wuân âlepne tap? Nâ girawu me girawu tuhuneknomai? Hăhiwin nihinomai, me nohoŋetâ mumbom yamâ in yakâ. Yăkŋe Kiristohât năngâŋetâ gemap sâm yakât konok gorânihiap. ²¹Otmu Anitâŋe nâhât torokatmâ, “Man,” sâwuap yanâmâ Kiristohâlen biwinaye kepeim mepaem yâhâwom. Yâhâ Anitâ ikŋak umutne mem mumbom yan gurâ manman kârikŋan manmâ yâhâwom. ²²Yawu gârâmâ âi sâm nihiop ya torokatmâ tuhum manbom, me mum himbimân yâhâwom yakât năngâmune ki teteap. Năngâm biwi yâhâp oan. ²³Yakât nâ biwinaye yuwu nanġan. Yiwereŋeâk mum yanâmâ Kiristo orop torokatmâ manbehât nanġan. Yawu nanġan yamâ mumbomân yâhâpŋe tânyongowomġat mâtâp âlâ ki tetewuap yakât năngâm yengât gorânihiap.

²⁴⁻²⁵Yakât otmâ yeŋe biwiyeŋe Yesu Kiristo witgum kepeim hoŋ bawanġim manmâ yâhâŋetġat năŋe yengâlen taka tânyongowom. Yakât năngâmune uruk uruhâk oap. Anitâŋe năngânihimu năŋe yen orowâk sâp kălep manmâ ikŋahât topne năngâm henggenġum biwiyeŋe Yesu Kiristohâlen hikunetâ kinmâ yâhâekġat den kăsikum yingiwom. Den kăsikum yingimune năngâm biwiyeŋan katmâ yapâ ġâtŋe biwi heronŋe pato năngâm mannomai. ²⁶Yawu gârâmâ yeŋe nâhât biwiyeŋe hikunekmâ Anitâ ulitgum mansai yakât bulâŋeâmâ holănekŋetâ yengâlen takawom. Takamune yen orop enġkmâ heronŋe otmâ Kiristo mepaenom.

²⁷Bukulpine, den umatŋe âlâ sâm tetemune năngâŋet. Năŋe yengâlen ki takawom otbuawâmâ patyeŋeâk năngâwom. Yakât otmâmâ yuwu manŋetġat nanġan. Yeŋe manman âlepŋeâk manmâ yâhâŋetâ lohimbîŋe manmanyeŋe ekmâ Kiristohât den pat âlepne năngâŋetâ hăumu biwiyeŋe yăkâlen katŋetġat nanġan. Yawu otmâ yeŋe biwiyeŋe Kiristohâlen hikukmâ konohâk otmâ tânahom mansai ya yawuâk torokatmâ mannomai. Yakât den pat ya năngâmâmâ tep hero năngâwom. ²⁸Otmu torokatmâ sâwe. Anitâŋe yen wawaeyekmâ mâmâŋe otyingim gamap. Yeŋe yakât năngâm mitihât kasaŋe taka mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ kinġityerŋahât ki otmâ biwiyeŋe orotok sâwuap. Yeŋe orotmeme yawuya torokatmâ mannomai yamâ yăkŋe yekmâ yuwu năngânmai. “Anitâŋe

bulâñjanâk komot yuâmâ mâmânje otyingimu ki lohotje otmâ mansai. Yawu gârâmâ mem ge katyeknomgât dop âlâ ki tap. Yâhâ nenâmâ Anitânje mem ge katnenekbuapgât dop.” Yawu nânġânômai. Yawu otmâ yâhânômai yakât yâhâñje yu torokatmâ sâwe.²⁹ Anitânje mâtâp yuwu sâm katyîngiop. Yeñje biwiyeñje Kiristohâlen katmâ tem lâuwangim mansai. Yakât otmâmâ mitihât kasañje mem âlâlâ tuhuyekñetâ sâtġum mansai. Sâtġum manñetâ yekmâ yan Kiristohât nânġañetâ yahatsap.³⁰ Yen Anitânje mâtâp sâm katyîngiop ya watmâ sâtġum manmâ gai yawuâk nâ gurâ sâtġum manmâ gan. Otmu yeñġâlen puwâk taka âi mewan yan mitihât kasañje hâhiwin ningiwi ya nanġai. Yâhâ yiwereñeâmâ âi ya torokatmâ mem mansan ya gurâ nanġaiâk. Otmu Anitânje mâtâp sâm katyîngiop yakât otmâ kasalipyenje takañetâ yekmâ yan kiñgityenjahât ki otmâ enġat yâhâp otmômai. Yawu.

2

Yesu Kiristone himbim pilâm hânân ge lok otmâ huruñ huruñ manop.

¹ Bukulipne, den âlâ âiyongowe. Biwi nânġân nânġânjeñje Kiristohâlen katmâ yâkât wâtñjan kinmâ mansai. Yakât otmâ yâkñje yeñġât tep âlep nânġâyîngimu biwiyeñje huruñ sâm mansai me bia? Otmu Anitânje ikñje Wâtġât mâmânjahât Heak hânġângumu gem mem hewewen tuhuyekmu tep âlep nanġangim mansai me bia? ² Biwi nânġân nânġânjeñje Anitâ yet Kiristo kepeyelekmâ manñetġât nanġan. Yawu manmâ tep âlep nanġangim biwiyeñje konohâk hikuakmâ manñetâmâ nânje anġoân biwi heronje nânġâyîngiwan ya wangim nânġâyîngiwom. ³ Otmu torokatmâ sâwe. Yeñahât ki nânġañetâ yahatmu hâkyenje mepaenômai. Yâhâ yeñje yeñahât nânġañetâ gemu bukulipyenje yeñġârâmâ nânġañetâ yahatbuap. ⁴ Otmu yeñje manmanyeñahâlâk ki nânġânômai. Bukulipyenje heronje kakñan manñetġât nânġânômai. ⁵ Yesu Kiristone ikñahât nânġâmu gemu himbim pilâm ge hânân manop dop yawuâk otmâ mannômai.

⁶ Kiristo yet Anitâ yamâ âlâ âlâ ki oawot. Yâhâmâ dop konohâk tatmâ gamawot yamâ benje Kiristone ikñahâlâk ki nânġâm manmanñe alilop. ⁷ Yâkñje ikñje enġatñeak otmâ himbim pilâm hânân ġiop. Yanâmâ Anitâhât towatñe ya kon sâm pilâm lok nengât towatnenñe hanġalakmâ lok teteop. ⁸ Lok tetem huruñ huruñ manmâ Anitâ konok hon bawanġim yâkñje den sâop yawuâk lâum manmâ gaop. Yâkât tem lâum lohotñan manmâ ikñje manmanñe ki alilakmu mem ge katmâ howanân kuñetâ sâtġum muop. ⁹ Yakât otmâmâ Anitânje mumuñambâ mem yahalop. Yawu gârâmâ nen lohimbijje Kiristohât nânġâmunñe yahalâkġât nânġâm Anitânje kutñe âlâmâ “Kutdâ” sâm kunop. ¹⁰ Kutñe yawu sâm kunop yakât otmâ nen hânân yuân ġâtñe, me himbimân ġâtñe, me hân kâlehen ġâtñe nen kerehâk menduhuakmâ Yesu mepaem mannehât sâm kalop. ¹¹ Anitânje nengât sâm Yesu hânġângumu hânân ge kutdânenñe otmâ galemnongom mansap. Yawu gârâmâ nen kerekñe menduhuakmâ Yesuhât nânġâmunñe yahatmu Anitâ mepaem manmâ yâhânôm.

Emetsenñe lanjinñe pilâmap yakât dop.

¹²⁻¹³ Bukulipne, nâ anġoânâk yen orop manmâ gawan yanâmâ yeñje nâhât laune tem lâum manbi. Yâhâ sâp yiwereñeâmâ nânje yen orowâk ki mansan. Yawu mansain gârâmâ yeñje anġoân den tem lâunihawi ya ki pilâm lohotñe otmâ manñetġât nanġan. Yawu otñetâmâ Anitânje mem hewewen tuhuyekbuap yapâ yeñje yâkât tem lâum hon bawanġinômai. Yakât otmâ yen Anitânje himbingât pat kuyîngiop yakât bulânje menom sâm yâkâlen biwi nânġân nânġânjeñje kepeim manñet. Yawu gârâmâ enġatyeñjeñje kâityongomu imbiâk nenñe wâtñenñanâk manmâ bulânje menom nânġâm hilipġumaihât huruñ huruñ manmâ yâkât wâtñjanâk kinmâ tem lâum mannômai.

¹⁴⁻¹⁵ Otmu Anitânje yekmâ nine nanne baratne bulânje koko salehâk mansai sâm den âiân ki katyekbuap. Yakât otmâ yeñġâlen umatñe topñe topñe teteyîngiwuap yan Anitâ ki sâm bâlewanġinômai. Me lok bâleñan mem âlâlâ tuhuyeknômai yanâmâ yâk orop den kakñan ki sahanġim kuk kânġuruk oranġinômai. Yawu otmâ mannômai yanâmâ manmanyeñje ya ekmâ yan nânġâm bâleyîngim hakyenñan sânomaihât dop âlâ ki otbuap. Yeñje yawu mannômai yakât dop kum sâwe. Omoñ bâleñan emetsenñe lanjinñe pilâmap

yakât dopņeāk manman kârikņahât den ekyongonjetâ biwiyerjan laņinņe pilâmu Anitâhât mâtâp ekmâ watnomai. ¹⁶ Yen yawu torokatmâ manmâ yâhâm den yamâ tiņâk mem mannomai. Yawu otmâ manmâ Kiristoņe yâhâpņe âwurem gewuap yanâmâ arjun ki nihinomai. Nâņe yen tânyongowan ya imbiâk ki otban ya Kiristoņe ekmâ nâhât nâņgâmu heronje otbuap.

¹⁷⁻¹⁸ Otmu emelâk papatolipnenņane Anitâ mepaem yan noniņ bulimakao gâim katbangjiminiwi. Yakât dopņeāk yeņe manmanyeņe ki alitmâmâ benņe Anitâ hoņ bawangim gawi. Hoņ bawangim gaņetâ yan mitihât kasaņe taka mem âlâlâ tuhuyekņetâ hâhiwin kakņan manmâ gai. Otmu papatolipnenņane noniņ bulimakao gâim katbangjiminiwi yakât kakņan wain toņe moseleņetâ bâiņe gemu yan Anitâņe nâņgâmu ârândâņ otminiop. Yakât dowâk nâ nohoņetâ hepne moselekmâ gemu bâiņe ârândâņ otbuap. Nohomai sâm manmanne ki alilakbom. Yawu otmune yanâmâ Anitâņe nekmu ârândâņ otbuap. Yakât otmâmâ yen orop biwinenņane hikuakmâ konohâk otmâ heronje nâņgânom.

Timoteohât topņe

¹⁹ Bukulipne, tepne nâņgâyingiman. Yakât otmâmâ Kutdânenņe Yesuņe nâņgâni-himuâmâ bukenenņe Timoteo in yawu hâņgângumune yengâlen takawuapgât nanņan. Taka yekmâmâ âwurem taka girawu mansai yakât eknohomu biwinenņe heronje nâņgâyingim manbom. ²⁰⁻²² Otmu Timoteohât topņe sâmune nâņgâņet. Lok nombotņe nâ orop mansain. Yâk yengâlen gâtņe Timoteo konok nâ orop biwinetņane hikuakmâ konohâk otmu yeņe manman âilongoân manņetgât nâņgâmai. Yamâ lok nombotņane yeņahâlâk nâņgâm Yesuhât âi ya hâkâņ kakņan tuhum mansaiņeâmâ yengâlen taka tânyongonomaihât dop yawuya âlâ ki tap. Timoteohât topņeâmâ ikņeāk tap. Yâk orop netņeâmâ nanņe âwâņeņe tânahomawot dop yawuâk tânahom mansait. Tânahom manmâ yeņe den pat âlepņe nâņgâņetâ keterahâkgât ya kâsikum yingim gait. Yen gurâ yakât topņe nanğaiâk. ²³ Yawu gârâmâ Roma lokņe girawu otnihinomai yakât sâņetâ nâņgâm yanâmâ Timoteo in yawu hâņgângumune den mem yengâlen takawuap. ²⁴ Yawu gârâmâ Kutdânenņane nâņgânihimu holaņnekņetâ yengâlen takawomgât nanņan.

Eaporitohât topņe

²⁵ Otmu lok âlâhât sâwe. Yengâlen gâtņe Eaporito nâ tânnohoâk sâm hâņgângurjetâ takaop. Taka âi tânnohop yakât yuwu sâmune nâņgâņet. Nâņe âi umatņan kinmâ gamune yan taka penenihimu biwinetņe konok otmu tânahom miti âi yu tuhum gait. ²⁶⁻²⁷ Yawu gârâmâ yâk kundat umatņe tetewangimu bâsok bâleop. Inâk mâneâmâ kunņe hân kumbâp. Yamâ Anitâņe “Ki katnehâk” sâmu gârâmâ hâmeņe kinop. Sâp yan nâ pâi emetņan katnekņetâ hâhiwin kakņan manmâ gan. Yakât kakņan Anitâņe nâhâitgât girawu hâhiwin âlâkuâk nâņgâwuap sâm Eaporito ya mesek sâtņambâ mem hengenguo. ²⁸ Mesek sâtņan kinop yakât den pat emelâk nâņgâwi. Yakât otmâmâ yeņe Eaporitohât nâņgâm kiwilimaihât yâhâmâ pilânekmâ yengâlen takawehât nanņap. Yakât otmâ in yawu hâņgângumune takamu ekmâ biwiyeņe heronje otbuap. Yengâlen takamu nâ gurâ yawuâk heronje nâņgâwom. ²⁹⁻³⁰ Yengâlen takamu tep âlepņe nâņgâwangim Anitâ mepaem heronje pato otbanjinomaihât nanņan. Yeņe tânnohone sâm yan hâņgângurjetâ taka kaweyerjan kinmâ Kiristohât tem lâum tânnohop. Tânnohop yan manmanņe ki alilop. Yawu otmâ hâhiwin kakņan nep tuhum gam bâsok hiliwahop. Yakât otmâmâ yeņe yâk otmu lok nep yawu tuhumai ya yengât nâņgâņetâ yahalâkgât nanņan.

3

Hâkgât orotmeme yu me yakât ki nâņgânom.

¹ Bukulipne, den âlâ yuwu sâmune nâņgâņet. Kutdânenņane tihitnenņe otmap. Yakât otmâmâ nâņgâwangim biwiyerjan heronje otmâ mannomai. Otmu biwiyeņe galemahom manņetgât emelâk den kâsikum yingiwani. Yâhâ sâp yiwerenņeâmâ yawuâk sâm ekyongomune nâņgâņetâ keterakņetgât ki horatneksap. Ya yâhâpņe sâmune nâņgâņet. ² Lok nombotņe, lok perâkņeâmâ nâņgâm tâpikgum imbiâk hâkyeņe torehenņan undip tuhum

hilipguangim mansai. Otmu “Yengu nenje oain yawu otjet” sâ m meme sâsâ tuhuyeksa. Lok yawuya mansai yamâ lok perâkje. Yâhâ topyeje nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nângâjet. Soso bauje kapi hawamgum sot ihilâk nene sâ m pânmai. Yakât dopjeâk lok perâkje yuje loggât pânimâ mansai. Yawuhât yen dâiyekjetâ yâk yengâlen ari torokatjetgât sâ m hohetyenjan takai. Yawu gârâmâ yeje galemahom hengengum mannomai. ³Lok yawuyajeâmâ yuwu nângâmai. “Nen hâknenje torehenjan undip tuhuangimunje yanâmâ Anitâje nenekmu ârândâj otmap,” yawu sâmai. Yakât otmâ nâje yuwu sâwe. Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakje mâmâje otningimu yapâ gâtñaje yâk mepaemunje nângâmu âilongjo otmap. Otmu Yesu Kiristoje manman kârikñahât pat kuningiop yakât nângâm herorje otmâ mansain.

Yakât torehenje sâwe. Hâkgât wahap yu me yaje tânnongowuapgât dop âlâ ki tap. Emelâk hâkyerje torehenjan undip tuhuangiminiwi yamâ in hâk tânjâlân otbi. Yâhâ yakât bulâjeâmâ nenje biwinenñaje Kiristohâlen kepeim manmunje yan tetemap. Yawuhât otmâmâ hâkgât wahap ya pesuk yap. Otmu yakât nângâmune ki yahatmap. ⁴Yâhâ hâkgât wahap topje topje yaje manman kârikje ningimap mâneâmâ yakât nângâmune dopjan otbâp. Yamâ emelâk bet pilâwin.

⁵⁻⁶Yawu gârâmâ benje papatolipnenñaje yeje enjatyeyeâk watmâ girem den âlâlâ kulenguwi ya ki bet pilâwanân hâkgât wahap yu ya kerehâk otmâ metewan. Yawu otmâ nâje bukulpne kerek wangiyekban yakât topje sâ m tetemune nângâjet. Nâ Isirae amboje, Benyamingât senâmbâ gâtje. Meññaje menekmu hilâm nombolân kalimbu ya pesuk sâmu girem den sâsâje sâpñanâk hâkne torehenjan undip tuhuwi. Yâhâ orotmemenenje tâmbâje ya kerek ñañanambâek mem manmâ gawan. Pato otmâ yanak Parisaio lok yengâlen torokatmâ papatolipnenje yengât girem den ya aksisihâk topñambâek nângâm lâum manmâ gawan. Yawu otmâ manmâ ki otmâ tâpikguwan. Bia kârikje. Yâhâ lok nombotñaje girem den yakât nângâjetâ gemap sâ m yakât otmâ biwine kâlâp semu Kiristohât komot ya watyekmâ mem bâleyekban.

⁷⁻⁸Yawu otmâ manmâ gawan yakât papatolipnenñaje nângâjetâ yahalop. Yawu gârâmâ sâp yiwerenjeâmâ yakât nângâmune tânjât otmap. Nâje Kutdânenñaje Yesu Kiristohât topje nângâm yâk orop biwinetje konohâk olâkgât nanjan. Yakât otmâmâ Anitâje nenekmu ârândâj olâk sâ m hâkgât wahap topje topje yakât nângâmune tânjât otmap. Nângâmune tânjât otmu kerek pilâm pesuk pilâwan. Pesuk pilâm yapâek Kiristo konok watmâ gan yawuâk watmâ yâhâwom. ⁹Yawu otmâ manmune yâkje âwurem gem menekmu orowâk tatmâ yâhârom.

Yakât torehenje sâmune nângâjet. Girem den lâum manminiwan yakât Anitâje nekmu ârândâj otbuapgât dop âlâ ki tap. Bia kârikje. Yakât otmâmâ ya bet pilâmune pesuk yap. Topje yakât otmâ biwinenñaje Kiristohâlen kepeim manmune yapâ gâtñaje Anitâje wawaenekmâ nanne koko salek sâmu mansan. ¹⁰⁻¹¹Kiristoje âwâñahât sât lâum manmanje ki alitmâ sât gum muop. Yakât dopjeâk nâku manmanne ki alitmâ manbehât nanjan. Yâhâ yâkñeâmâ mum yahatmâ tap. Yakât otmâmâ mâmâje otnihimu tem lâuwangim manbom. Yawu manmâ sâp pato tetewuwân Anitâje mumuñambâ mem yahatnekuapgât nanjan.

Anitâje mâtâp sâ m ningiop yamâ tâj tânjâk watmâ yâhânom.

¹²Bukulpne, yuwu sâ m ekyongomune nângâjet. Nâjeâmâ Kiristoje manman koko salek manop ya ki mem tetean. Otmu uwawapje bia mansangât dop gurâ ki oap. Yawu gârâmâ Yesu Kiristoje menehopgât otmâ ikñe manmanje âlepñe manop yawuâk manbehât nanjan. ¹³⁻¹⁴Nâje Yesu Kiristohâlen biwine katmune yanâmâ Anitâje himbimgât pat kunihio. Yakât bulâje membomgât orotmeme hângñe ya bet pilâm mâtâp sâ m nihio. Yâhâ tânjâk watbom. Ya tâj tânjâk watmâ yâkâlen biwinenñaje kepeim manmâ yâhâwom. Yawu manmuneâmâ sâp patoen yakât bulâje nihiuap.

¹⁵Bukulpne, nenje mâtâp ya watmâ manmunje tipñe âlepñe oap nen kerekñe den yan yu otnom. Yawu gârâmâ yengâlen gâtje âlâ me âlâje nâhât den yukât hâkâj otmâ yuwu mon nângânomai. “Nenâmâ emelâk Anitâje orotmemenenje ekmu ârândâj olop.

Yakât otmuâmâ topnje girawuhât Paulohât den yu watnom?” Yawu sânomai yamâ Anitânje topnye mem tetewuap. ¹⁶ Yawu gârâmâ benje torokatmâ yuwu sâmune nângâjet. Anitânje mâtâp sâm ningiop ya watmâ manmunje nenekmu ârândânj olâkgât ya pânjan ki pilâm âlaengen arinom. Mâtâp ya watmâ gain yawuâk watmâ yâhânôm.

¹⁷ Bukulipne, angoân orotmeme yawuya otmune nekbi ya yawuâk otmâ mannomai. Otmu lok âlâ me âlâje topnye kurihiakmâ oain sâm oain sâm otmâ kâityongomaihât yeje sen galemâk otmâ mannomai. Sen galem manmâ topnye mem tetenomai. ¹⁸ Yesuje manman âilonjo yakât mâtâp mem teteningiâkgât howanân muop. Yakât otmâ lok yawuyaje nângâjetâ bulâje biatmu kurihiakmâ mansai. Lok yawuya yengât topnye emelâk ekyongominiwin yakâ. Yâhâ sâp yiwerenjeâmâ ya yengât nângâmune tepne dondâ bâlemu isem ahoakmâ mansan. Yakât yâhâpne sâwe. Yâkneâmâ den pat âlepne ya nângâjetâ gemu kumai. ¹⁹ Yawu otmâ orotmeme yeje kingorj yakât nângâjetâ yahatmap. Bâe, yakât nângâm anjukmâ pilâmbâiâ. Yamâ biwi nângân nângânyeraje hângât senje âlâlâ tap yanâk kepeim manmâ gai. Yakât otmuâmâ hâmbâi lok yawuyamâ Anitânje matje âlâku iknjiâk iknjiâk kâpekyingiwuap. Kâpekyingim hemân panyekmu kionjmâ hâhiwin kaknjan manmâ yâhânomai. Topnye yawu.

²⁰ Yawu gârâmâ nenâmâ kapinenje bulâje yamâ himbimân tap sâmain yan yâhâ mannom. Yakât Kutdânenje Yesu Kiristone âwurem ge menenekbuap yakât biwi nângân nângânnenyaje kilik kilik sâmu mambotbanginôm. Yâkne mem sârerenenekmâ manman kâriknjan katnenekmu manbisâin. ²¹ Kiristo ikje wâtje pato tatbangiap yakât dopneâmâ yuwu. Yâkneâmâ nen hânân mansain me himbimân gâtje, me hân kâlehen gâtje nen kerehâk mem menduhunenekmâ nengât kunnenje pato otmâ yâhâwuapgât dop tap. Wâtje pato nandoroje tatbangiap yakât dop kum sâwe. Soki âlâ sâmbâlâknyaje tatmâ kon sâm bumbulele otmap yakât dopjeâk yâkne hâknenje yu mem kon pilâm hâk ânje ningiwuap. Iknjak mum yahatmâ hâkne ânje miop yawuya ningi mem iknjan torokatnenekmu manmâ yâhâmbisâin.

4

Biwi nângân nângânnenyaje hikuakmâ konohâk otmu manmâ yâhânôm.

¹ Bukulipne, tepne nângânyingim yakât tohowe sâm oan. Anitânje âi sânihiop ya tânj tânjâk lâum denje kâsikum yingim gan. Yakât otmâmâ sâp patoen hâmerje nihiwuap. Denje kâsikum yingimune Kiristohâlen biwi nângân nângânyeraje kepeim manmâ gai yakât nângâm tepne herone dondâ nangan. Otmu yeje Anitânje mâtâp sâm yingiop yakât bulâje gulip otmapgât kârihem manmâ yâhâjetâ ârândânj otbuap.

^{2,3} Yawu gârâmâ yengâlen gâtje imbi yâhâp Yuoria yet Sintiki, yâkne nep pawarakmâ hionjahowot yakât sânetâ nangan. Yamâ girawu otmâ hionjahowot? Kândikumâmâ imbi yâhâp yu, otmu Kelemen, otmu bukulipnye Kiristohâlen torokatjetâ tânahom den pat âlepne ekyongominiwin. Yakât otmâmâ Anitânje manman kâriknjahât pat kuyingiop. Pat kuyingim manman kâriknjahât ekap âlâen kutyenje emelâk himbimân kulemgum kalop. Topnje yawu gârâmâ yâk yetgât galem âlâ mansap, kutje Sisikusi, ekujetâ yuwu sâm ekyotgoâk “Hionjaksawot yakât Anitânje nângâmû ki ârândânj oap. Yawuâmâ kâmbukje. Biwi nângân nângânyeraje Kutdâ hikum biwi kaok otmâ manset.” Yawu sâm ekujetâ ekyotgoâk.

⁴ Bukulipne, yen kerekje Kutdânenjahât nângâmâmâ biwi nângân nângânyeraje herone otmâ hikuakmâ manjet. Yakât yâhâpne witgum sâwe. Kutdânenyaje yu me ya otyingim gamap yakât nângâmâmâ biwi nângân nângânyeraje hikuakmâ yâkâlenâk kepeim herone nângâm manmâ yâhânomai.

⁵ Otmu Kutdânenyaje menenekbe sâm âwurem gewuap yakât sâpne utâpguap. Yawu gârâmâ yerjahât ki nângâjetâ yahalâk. Lok nombotnyaje yekjetâ ârândânj olâkgât lohotnjanâk manmâ buku konohâk oranjim mannomai.

⁶ Anitânje tihityenje otmap yakât otmâ yeje yu me ya otno sâm biwi yâhâp ki otnomai. Yâhâ umatje topnje topnje teteyingimu yan manmanyeje keterahâkgât sâm Anitâ ulitgum

mepaenomai. ⁷Yawu otjetâmâ Anitâ biwiyenye ekmapye mem biwi sânduhân katyekmu mannomai. Yenjahâk biwi sânduhân manmai yamâ hâum pâpgumai. Yâhâ Anitânye biwi sânduhân katyekbuapgât wâtje tatbangiap. Yakât otmâmâ yâk konohâk mepaem ulitgum mannomai.

Orotmeme yuwu otmâ mannom.

⁸Bukulipne, den bânye yu sâmb hârewe. Yu me ya orotmeme âlepjanâk otmâ manbi ya lohimbiye nângânetâ âlepnye nanje olop yawuâk yâhâpnye torokatmâ otmâ mannomai. Yuwu manmâ yâhânomai. Den perâk, me den guruk, me den imbiâk, me den golâ, me den bâlene maleye yawuya ki sahanginomai. Yawu otjetâmâ lohimbi belângen mansaiye yekmâ lok mulunye, me lok esepnye, me lok lumbeje yengât yawu sânomai. Yâhâ uwawapnye bia otneâk nângâm mannomai. Yawu manmâ tihit otmâ nembe kalem orânginomai. Yamâ ihilâk mahilâk me gulip malap ki otmâ mannomai. ⁹Emelâk nânye yen orowâk manmâ yu me ya âilonggo longgo otjetgât den kâsikum yingimune mem biwiyeyan katbi yawuâk otmâ mannomai. Yâhâ orotmemene me tat tatmemene manban ya yengu yawuâk otmâ mannomai. Yakât otmâmâ Anitâ Tihit Ambojanje biwi sânduhân katyekmu orowâk manmâ yâhânomai.

Paulohât manman yakât topnye

¹⁰Nânye emelâk embânân pilâyekban yakât kakjan yeje yu me yakât tânnohone sâmb yakât mâtâpgât pâinjetâ bialop. Yuâmâ umatnye topnye topnye teteyingiop yakât nângâm yan. Yawu otmâ mâne mâne mâtâp ekjetâ keterahop. Yakât otmâ biwi nângân nângânyenaye hikuakmâ mâtâpgât tewetsenye tânnohom katjetâ tohop. Yakât otmâ tep hero pato nângâyingiman. ¹¹Den yan yu ki nângânihiwi yakât ki yan. Nângânihiwi yakâ. Sâp yiwereje senje âlâlâ yu me ya dopjan tatnihiap. Yakât otmâ umatnye topnye topnye tetenihimu yan nângâmune ârândân otmu Anitâ ki sâwangian. ¹²Yâhâ sâp âlâenâmâ senje âlâlâ ki tatnihimawân yan nângâm bâle otmâ kendâ kendâek ki otbangiman. Yakât nângâm âlâen hâum sâwe. Emelâhâmâ nanlipyenaye logât orotmeme mene sâmb oponân yâhâwi. Oponân yâhâne sâmb otjetâ yan hâhiwin yingiminiwi. Yakât dopjeâk nânye Anitânye tihitnenye otmap yakât topnye nângâwe sâmb hâhiwin kakjan manmâ gan. ¹³Yakât topjeâmâ yuwu. Yesu Kiristoye mâmânye otnihimu manman topnye topnye tetenihimu yan yu me ya otbe sâmb yakât ki hâum pâpguan.

¹⁴Otmu yejeâmâ biwi nângân nângânyenaye nâ kepeinekbi sâp yan yeje yu me ya tânnohowi yakât nângâmune ârândân oap. ¹⁵Otmu emelâk girawu otban yakât topnye nangai. Emelâhâmâ Kiristohât den pat âlepnye ya sâmb bukulipnye ekyongom kapiyenye hâlânjâ Makeronia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap yan bam gaminiwan. Sâp yanâmâ kapi ambolipnye nombotjanje nângânetâ bâlemu hiojâkmâ ahowi. Hiojâkmâ ahojetâ yakât otmâ kapi yakât ambolipnye Yesuhâlen torokatbiye ki tânnohowi. Yeje konohâmâ tânnohowi. ¹⁶Otmu yakât kakjan yen pilâyekmâ Tesalonika kapi hawamgum manban yan gurâ yâhâpnye yenjahâk tânnohojetâ manban. ¹⁷Yakât topnye nângâm hengengunetgât yuwu sâmune nângânet. Sâp yan itâ me yu ya nihiwi yakâlâk ki nângâwan. Yâhâ sâp yiwereje yawuâk nângâm mansan. Yeje tânnohojetâ Anitânye matnye yingiwuap yakâlâk nangan. ¹⁸Otmu yu me yakât pâinmâ manmune yeje Eporitorje warjbi ya mem toho nihimu dopnan oap. Yakât âlâen hâum sâwe. Emelâk papatolipnenenye Anitânye orotmemeyenye ekmu âlepnye olâkgât hotom uminiwi. Ujetâ yan nângâyingiminiop. Yakât dopjeâk yeje biwi nângân nângânyenaye hikunekmâ mansai. Yakât otmâ nâ gurâ nângâyingimune ârândân oap. ¹⁹Yâhâ yeje Yesu Kiristohâlen biwiyenaye kepeim manmai yakât otmâ nâ tânnohowi. Yakât otmâ yuwu nangan. Anitânye haojmâ tihitnenye otmâ gamap. Otmu yeje yu me yakât pâinjetâ dopyeyan yingiwuap. Yakât ki pâpguwuap. ²⁰Otmu Anitâ Awojnenenaye wawaenenekmap yakât otmâmâ yâkât heroye otmâ mepaem yâhânôm.

Pauloye den bânye sâmb hâreop.

²¹ Bukulipne, nâje den âlâ nangan yu sâmunne bâije pesuk sâek. Bukulipyenje Yesu Kiristohâlen torokatbiije yengât amutgen mansai ya yengât nângâyîngian. Otmu bukulipne nâ rowâk tânahom mansaije yawuâk nângâyîngiai. ²² Otmu Roma lok kunje pato, kutje Sisa sâam, yakât hoŋ bawalipje nombotje hioŋakmâ Kiristohâlen torokatmâ mansai yaŋe gurâ yengât nângâyîngiaiâk. ²³ Otmu Kutdânenne Yesu Kiristo tihitnenne otmapje yen kerek biwi nângân nângânyerje mem konohân tuhumu kepeiakmâ mannomai. Ya bonŋanâk.

Nâ bukuyerje,
Paulo

Kolosai Pauloŋe Kolosai yengât ekap kulemgum katyngiop.

O bukulpne,

¹⁻²Yen Kolosai kapi ambolipne biwiyene Yesu Kiristohâlen katmâ Anitâhâlen torokatmâ denne lâum mansai. Nâmâ Paulo. Anitâ Awoŋnenŋane Yesu Kiristohât aposolo lok sâam katnekmu âi mem mansan. Otmu bukune Timoteo yâk orop tânahom manmâ gait. Yawuhât herone nângâyngim ekap yu kulemgum katyngiait. Kutdânenne Anitâne tihityene olâkgât yuwu sâam ulitgum gamait. “O, Awoŋnenne, Kolosai kapi ambolipne biwiyene Kiristohâlen katmâ mansai, yâk yengât tepge nângâyngiwuat. Tepge nângâyngim tihityene otdâ biwi nângân nângânyene hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâam gaekgât nangait.” Yawu sâam ulitgum gamait.

Paulo yet Timoteo yâkne topne yukât sâam Anitâ ulitguowot.

³⁻⁵Nenne himbimân yâhâm manman kârikŋan manmâ yâhânôm yakât Anitâne bunewâk pat kuningiop ya biatbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât den pat âlepne ya nângânetâ bulâne otmu biwi nângân nângânyene Yesuhâlen katmâ yâkâlen torokatbi. Torokatmâ ikne komolipne biwi nângân nângânyene menduhuakmâ konohâk otmâ manmâ gai yengât den pat ya nângâwit. Yawu nângâm yanak Kutdânenne Yesu Kiristohât âwâne mepaem gamait.

⁶Anitâ ikŋahâk tepne nângâningiop yakât den pat âlepne ya emelâk ekyongomune nângâm mem biwiyenjan katmâ manmâ gai. Yawu nângâm manmâ biwiyene Yesuhâlen katnetâ kinmap yakât yene topne nângâne sâam engat yâhâp ki otmâ gai. Otmu den ya yawuâk lok ondopne nângâm mem alitjetâ bonne yâk yengâlen teteop.

⁷Bukunenne Eparane Yesuhât den ya biwiŋane kepeim âi ya tuhumm manmapne Yesuhât topne sâam ekyongop. ⁸Yawu sâam ekyongomu nângânetâ bonne otmu Anitâne Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mâmâne otyingiop. Mâmâne otyingimu yanâmâ buku konohâk oraŋgiwi yakât den pat sâam eknongop.

Kolosai ambolipne Anitâhât topne nângâm hengengunet sâam Anitâ ulitguowot.

⁹Yengât den pat ya nângâm Anitâ yuwu sâam ulitgumait. “O Anitâ, gâne biwiyenjan kiondâ gike topge otmu nângân nângâne ya nângânetâ keterahâk. Otmu gike Wâtgât mâmâŋahât Heak ya hângângurâ yâk yengâlen ge biwiyene mem pâron pilâmu gike nângân nângânân manmâ yâhânômai. ¹⁰Yakât Kolosai ambolipne Yesu Kutdânenŋahât den lâum manmâ gaŋetâ bonne yâk yengâlen tetemu manmanyene ekdâ ârândâŋ otbuap. Yawu otmâ manmâ yâhânetâ nângân nângânyene tipine tetemu emelâk topge tipine nângânetâ keterahop ya wangim nângânetgât nanŋan. ¹¹Otmu gâne mâmâne otyingirâ gâhât wâtgan kinmâ umatje yu me ya teteyngiwuap yan biwiyene ki houŋ sâuwap. Otmu lok bâlene âlâ me âlâne iton galaj otyinginetâ yan yâk yengât ki nângâm bâlenômai. Yâkne biwiyene gâhâlen konok katmâ herone otmâ manŋetgât nanŋan. ¹²⁻¹⁴Omoŋ bâlenahât amboŋane nen omongât pat otnehât nângâmap. Yâkne mem bâlenenekmapgât gâhât nange Kiristone tihitenne olâkgât mem dâinenekmâ laŋinŋan katnekdâ mansain. Yâhâ Kolosai bukulpne yâk orowâk biwiyene Kiristohâlen katmunne mâmâne otningirâ pat kuningion yakât bulâne menomgât sâam ningion. Yamâ holanenekmâ laŋinŋan katnehongât yakât biwiyene herone otmâ mepaeheksain.” Yawu sâam yengât nângâm netne haonmâ ârândâŋ Anitâ ulitgumait.

Kiristo yet Anitâ yâk yetgât dopyetne yamâ dop konohâk.

¹⁵Bulâŋanâk Anitâ yamâ ki ekmain. Yâhâ nanne Yesu Kiristo yamâ kunnenne manâkgât hângângumu gemu ekbin. Âwâ nan yâk yetgât dopyetne yamâ dop konohâk. ¹⁶⁻¹⁷Yawu gârâmâ Yesuâmâ Anitâhât launbâ ki sâamu teteop. Yâhâmâ hânân yuân wahap topne

topnje tetem sambe sambe otmâ imu ekmain ya ki tetemuâk topnjambâek embânjambâek orowâk tatmâ gaowot. Tatmâ gamutâ nanjane âwânjahâlen kândiwahom himbimân anjelo topnje topnje ki yekmain ya katyehop. Otmu hânân âliwahap topnje topnje ya gurâ kerehâk yâkne konok kalop. Yawu otmâ âliwahap yu ya embânjân tetem gaop. Otmu yiwerenje yu tetem gap. Otmu hâmbâi tetem yâhâwuap yakât kunje yamâ yâk konok. Me himbimân tap, me hânân yuân tap, me hân kâlehen tap, ya yengât kunyeje yâk konohâk. Yâhâmâ âliwahap topnje topnje katmâ tihityenje otmâ gamap. ¹⁸ Yakât otmâ nen kerek yâkât komot manmunje yâkneâmâ kunnenje tatmap. Kunnenje tatmâ mâmânje otningimu nenâmâ yâkât lauje otmu kâi bâteje otmâ tem lâuwangim gamain.

¹⁹ Anitâje ikje engatjeâk otmâ yan ikje nanje orop dop konohâk oawot yakât nângâmu ârândâj olop. ²⁰ Yâhâ yu me ya ehekje, me ki ehekje, himbimân tap, me hânân tap, me saruân âlâlâ tap ya kerek keduakmâ Anitâ ikjan torokatnehât nângâm nanje hângângumu giop. Gemu yan nengât tosanenjahât otmâ howanân kujetâ muop. Yawu gârâmâ Anitâje kaok nângâningim sâp patoen menenekmâ orowâk tatmâ yâhâmbisâingât pat kuningiop.

²¹ Otmu yen emelâk Anitâ betbangim nelâmâk manmâ gawi. Otmu benje nângâm bâlewangim orotmeme kingorj otmâ manminiwi. ²² Yawu otmâ manminiwi yamâ benje yeje Anitâhât senjan koko salehâk kinnomai. Yawu kinjetâ yan kasalipyejeje hakyenjan sâne sâm otjetâ hâi hâije otmu pilânomaihât Anitâje nanje hângângumu ge muop. Nanje muop yakât otmâ Anitâje yengât kaok nângâmap. ²³ Otmu Kiristohât den pat âleppeje ya Eparanje ekyongomu nângâm biwiyejan mem katbi. Yakât otmâmâ yâkât den pat yakât bulâje ya yengâlen gulip otmagât biwi yâhâp ki otmâek biwiyejeje yâk hikum manmâ yâhânomai.

Pauloje Kiristohât tem lâum hâhiwin kakjan manmâ gaop.

Otmu nine topne sâm tetemune nângânet. Yâkât den pat âleppeje ya lohimbi hân torehen torehen hârokje nângânet sâm hânjan kulemjan ari den ya sâm tetem ekyongowehât âi sâm nihiop. ²⁴ Otmu yeje biwiyejeje yâkâlen kepeim manjetgât sât gum manmu kujetâ muop. Mum yahalop ya ekmunje bonje otmu denje lâum manmâ gain. Otmu yâk hâhiwin wajetâ miop yawuâk nen gurâ hâhiwin ningijetâ mem mansain. Yawu gârâmâ hâhiwin nihim gai ya nângânetâ ârândâj olâkgât nângâm sât gum pâku lohimbi yengâlen ari âi yu tulum mansan. Yakât ki nângâmune bâleap. ²⁵ Otmu den yan ya yâhâpeje sâwe. Lohimbi hânjan kulemjan manmâ biwiyeje Kiristohâlenâk katmâ manmai ya yengât hoj bawa otbehât Anitâje âi yu sâm nihiop. Yâhâ yeje yâkât den topnjambâek nângânetâ biwiyejan hâumu bulâje teteyingiâkgât sâm nihiop. ²⁶ Otmu embânjambâek den yakât topneâmâ amokjan talop. Yakât otmâ lohimbi nombotjeje yeje nângân nângân watmâ den yakât topnje nângâne sâm hâum pâpgum gawi. Yâhâ sâp yiwerenjeâmâ Anitâhât topnje ya nen gurâ kerek nângâmunje keterahâkgât teteningiop.

²⁷⁻²⁸ Den sâm teteningiop yakât topnje yuwu. Anjoân Anitâje Yura lohimbi nengât sâm himbingât manman kârikjahât pat kuningiop. Yawu gârâmâ yen Anitâhât topnje ki nângâm mansaije orotmemejeje bâleje pilâm biwiyeje Kiristohâlen katjetâ kinnâ yâhâwuap. Yakât otmâmâ nengât pat kuningiop ya yawuâk yen kuyingiwuapgât dop tap. Den yukât topnje yawu. Otmuâmâ Anitâhât den âleppeje nandoroje ya lohimbi nombotje ki nângâmai yâk yengâlen den yanje tetem sambe sambe otmâ arimu nângânetgât nâje biwine Yesuhâlen katmâ torokatmâ ekyongom gan. Yawu gârâmâ lohimbi kerekje nângain sâm otmahât Yesuhât topnje sâm holanjumune ikjak nângâmap dop yawuâk nângâm yanâmâ Anitâhât senjan koko salehâk kinjet sâm otman. ²⁹ Yawu kinjelâk nângâm nâje biwinaje nângâm âi ya mem gan. Yuâmâ Kiristohât wâtjan kinnâ tulumune ârândâj otmag.

2

¹ Otmu torokatmâ sâmune nângânet. Yen otmu Laorika kapi ambolipje nombotjeje orop biwiyeje konok otmâ Yesuhâlen katbi. Ya yengâlen ki takamune enakbin. Otmu

nombotje gurâ yawuâk ki yekban. Yen kerek yengât nângâm âi yu tuhumune hâi hâine otmu sât gum manmâ gan. ²⁻³ Anitâne ikje nângân nângân ya embânânâk ki sâ m teteop. Yâhâ yiwerenjamâ nângân nângânje bulâne yamâ Kiristohâlen teteop. Nanje hângângumu ikje nângân nângân ya sâ m teteop. Otmu yâkje sâ m teteop ya yeje nângâm hengenjunetgât ekap yu kulemgum katyîngian. Yakât otmâmâ yen Laorika kapi ambolipje orowâk biwiyeje orotok sâmapgât buku konohâk orangim biwiyeje hikuakmâ manjetgât nanjan. Yawu otmâ mannomai yanâmâ Anitâ yet Kiristo yetgât topyetje nângâm hengenjunomai sâ m biwinaje hikuyekmâ mansan.

⁴ Otmu lok âlâ me âlâne den perâkje sâ m biwiyejan kionjetâ ya nângâjetâ bulâne otmu yan biwiyeje orotok sâmapgât den sâ m aran yu biwiyejanje hikunetgât nanjan. ⁵ Nâneamâ kâlepehen mansan. Yawu gârâmâ yen orop biwinenjanje kepeiakmâ konohâk otmu mansan. Otmu yeje biwiyejanje Kiristohâlen tiñâk kepeim manmâ gai yakât den pat nângâm biwinaje heroje otmâ nângâyîngim mansan.

Kiristohât tem lâum yâkât amutgenâk mannom.

⁶ Otmu yakât sâwe. Anjoânâk yen Yesu Kiristone kunyeje talâkgât sâ m yâkâlen torokatmâ manmâ gawi. Otmu yawuâk yâkât amutgen manmâ yâhânomai. ⁷ Yakât otmâmâ nâne den âlâen hâum sâ mune nângâjet. Nak nombotje gihih kândârâne gemu tiñ tiñ sâmu ekmain. Yen gurâ yawuâk Kiristohâlen torokalakmâ tiñ tiñâk mannomai. Otmu Epararaje yakât topje emelâk sâ m ekyongop. Ekyongomu nângâjetâ bulâne otmu heroje otmâ Anitâ mepaem gawi. Yawuâk wet gum mannomaihât nanjan.

⁸ Otmu sâp yiwerenje yuâmâ lok perâkje yanje den tâñât sâ m kâityongonjetâ biwi nângân nângânje yan arimapgât tiñâk galemahom mannomai. Den yamâ emelâk tâmbâlipyejanje alahum yarjak tetem mum gawi. Den yanje Yesu Kiristohât den orop ki lâuaksawot.

⁹⁻¹⁰ Nangai. Anitâ ikjahâk Kiristo oap. Benje yawuâk Kiristone gurâ ikjahâk Anitâ oap. Den konohâk oawot yakât otmâmâ ajele me weke bâleje topje topje Kiristohât amutgen mansai. Otmu Kiristone himbimâmâ ge lok otmâ manop. Yakât otmâmâ nenje yâkâlen torokatmâ yâkât wâtjanâk kinmunje dopnenjan oap. Yan âlâ me âlâ torokatmâ otmogât dop âlâ ki tap.

¹¹ Otmu yakât topje yuwu sâ mune nângâjetâ keterahâk. Naom titipâ lok otmâ lepat nângân nângân ya pilâm oponân ari ine sâ m otmâ. Yakât dopjeâk nenje nângân nângânneje hângiye ya pilâm Kiristohâlen torokatbin. Yawu gârâmâ manmannenje hângiye ya mem miwirikunomgât dop âlâ ki tap. Ya ki orotje. ¹² Otmu yakât topje âlâ torokatmâ sâwe. Kiristo mumu hân kâlehen hangunjetâ manmanje bialop. Yakât dopjeâk toen mem katyekbiân manmanyenje hângiye biatyîngiop. Otmu torokatmâ sâwe. Anitâ wâtje pato tatbanjiapje Kiristo mumunjabâ mem yahalop. Yanâmâ manmanje âiye tetewangiop. Yakât dopjeâk toen mem katyekbi yakât kakjan Anitâne manmanyenje âiye yîngiop. Yakât otmâmâ manmanyenje hângiye ya ki torokatmâ miwirikum manjetgât nanjan.

¹³ Yawu gârâmâ emelâk yeje Anitâhât topje ki nângâm yan yu me ya otjetâ bâlem gaop. Yawu otbi yakât otmâ hemgât pat otmâ gawi. Yawu gârâmâ yiwerenje yuâmâ biwiyejanje Kiristohâlen katmâ manmâ gai. Yawuhât Anitâne meyekmâ tosajeje pilâm himbingât pat kuyîngim Kiristohâlen torokatye hop. ¹⁴ Yakât otmâ yuwu sâ mune nângâjet. Moseje girem den sâ m teteop yamâ târârâhâk lâunomgât dop âlâ ki tatningiap. Nen kerehâkje den ya lâum hâum pâp gum gawin. Umatje yawu teteningiop yakât matjeâmâ Anitâne sâmu Kiristo ya nengât tosanenjahât otmâ kawenenjan kinmâ howanân kunjetâ muop. ¹⁵ Mum yahalop sâp yan Kiristone weke bâleje, me emet abonje, me senduk benearâ, me susun, me âi weke, me senje âlâlâ, sâtje metje topje topje kerek mem ge katye hop. Mem ge katyekmâ mem topyenje tetekjan tuhuyekmu yâk yengât dop ki olop.

¹⁶ Yawuhât bukulipyejanje yu ya âlâlâ ki nejet sâ m, me ki mejet sâ m, me hilâm kâmbukje tat tatgât sâp yan tatmâ nângâjet sâ m yakât samut karangimai yanjeâmâ ki

ârândâr otmap. Yamâ wongât? Yuwuhât. ¹⁷Manman yawuya yamâ manman tawi tawiŋe. Manman ikŋe bonŋe amboŋeâmâ Yesu Kiristo ikŋak oap.

¹⁸Otmu lok nombotŋaŋe taka yuwu sâŋm ekyongonŋetâ yâk yengât den ki nâŋgânmai. “Nenŋe Anitâ tâŋ tâŋâk ulitgunomgât mâtâp âlâ ki tap. Yakât otmâmâ anelolipŋaŋe nengât sâŋm Anitâ ulitgunŋetgât yâk mepaeyekne. Yawuhât yawu sâŋm nenŋahât nâŋgânmunŋe gemu aŋelo yengât nâŋgâmunŋe yahalâk. Yawu otmunŋeâmâ Anitâŋe nenekmu âilonŋo otbuap,” yawu sâmai. Lok yawuya yengât topyeneâmâ yuwu. Biwiyene purik sâyingimu kulem topŋe topŋe ekŋetâ tetemap. Yakât konok otmâ yehahât nâŋgânŋetâ yahat yahatŋe otmap. Imbiâkbân engatyeneŋe kâityongomu otmâ. ¹⁹Lok yawuyaŋeâmâ nengât kunŋe Kiristo yâkât nâŋgânŋetâ tâŋât otmu betbangimai. Yakât otmâ yengâlen taka yuwu oain sâŋm kendâyingiŋetâ yâk yengât den ya ki nâŋgânmai. Kiristoŋe nengât kunŋe tatmap. Yakât yuwu hâum sâmunne ekŋet. Lok girawuyaŋe hahit barak manmap? Lok yawuya âlâ ki tap. Nen kerek hahit wâtŋan manmain. Yakât dopŋeâk Yesu Kiristoŋe ikŋe hahit ningimu wâtŋan kinmâ yan Anitâ tem lâuwangim manmâ yâhânôm.

Lok nâŋgân nâŋgânân den tetemap ya ki lâunôm.

²⁰Kiristo muop yan weke bâleŋe, me âi weke, me emet ambolipŋe, me susun, sâtŋe metŋe topŋe topŋe yawuya mem ge katyekmu yâkât amutgen manmâ gai. Yakât otmâmâ yene Kiristohâlen torokatbiŋak topŋe girawuhât aŋelo me âlâlâ ya yengât nâŋgânŋetâ yahatsap? Me topŋe girawuhât den meme den ekŋetâ bonŋe oap? ²¹Den meme den ya yuwuhât yan. Sot ukenŋe ekmâ lauyeŋe nâŋgânŋetâ “ki neŋet” sâŋm kuyiŋimai. Yawu sâŋm kuyiŋiŋetâ ekmâ ekmâ kakŋambâ “nem ekne,” yawu sâmai. Wisâm “ki meŋet,” sâŋm kuyiŋimai. ²²Yakât yuwu sâmunne nâŋgânŋet. Sot topŋe topŋe nemai ya tepyeneŋ gemuâmâ tetmâ pilâmai. Otmu senŋe âlâlâhât samut katmai yamâ logkât nâŋgân nâŋgânâmbâ tetemap. Yakât otmâ yakât ki nâŋgânŋetâ yahatbuap. ²³Otmu lok yawuyaŋe yene Anitâhât anelolipŋe mepaeyekŋetgât sâŋm kendâyingiai. Me yehahât nâŋgânŋetâ gemu Anitâŋe tepŋe nâŋgâyingsiâkgât iri sikumyene pilâm umburuk otmâ manmâ yâhânŋetgât biwiyeneŋ kionsai. Den yawuya sâŋm ekyongoi ya ekŋetâ bonŋe ki otbuap. Den yawuyaŋe tânyongomu manmanyeneŋ galemgum hengemahonomaihât mâtâp âlâ ki tap. Yawu gârâmâ ya sâŋetâmâ nâŋgâm kâkâsuk otnomai.

3

Manmannenŋe yakât bulâŋe himbimân tap.

¹Anitâŋe Kiristo mumuŋambâ mem yahatmu manman âiŋe mem yan himbimân yâhâop. Yâhâm wâtŋe keterakmu âwâŋe Anitâ orop karangim tatmawot. Otmu âwâŋaŋe mumuŋambâ mem yahatmu manman âiŋe miop yakât dopŋeâk Anitâŋe sâmu yene manman âiŋe mem himbimân yâhânomai. Yakât otmâmâ manmanyene bulâŋe himbimân tap ya miaknehâlâk nâŋgâm manŋet. ²Yawu manmâ nâŋgâm hângât wahap âlâlâ topŋe topŋe yakât ki nâŋgânŋetâ yahalâk. ³Yâhâ Kiristoŋe hângât senŋe âlâlâ topŋe topŋe tap yakât nâŋgâmu tâŋât otmu muop. Yengu yawuâk otnomai. Kiristohâlenâk torokatŋetâ Anitâŋe manman kârikŋe yingioŋ yakât bulâŋe yâk yetgâlen tap. Ki biatbuap. ⁴Yâhâ Kiristo manman kârikŋe amboŋe yâhâpŋe âwurem ge menenekmu yâhânôm. Yanâmâ Anitâŋe betyongowuap yaŋe nengât nâŋgânŋetâ sâtŋe otbuap.

⁵⁻⁷Otmu embân biwiyene Kiristohâlen ki katmâ torokatbiân yanâmâ orotmeme kiŋgoŋ topŋe topŋe otmâ manminiwi. Yen lok emet huhuwi. Me sen buhu buhu oraŋgiminiwi. Me bukulipyeneŋ yengât imbilipyeneŋ yekŋâleminiwi. Me bukulipyeneŋ yengât senŋe âlâlâ yu me ya ekmâ nâŋgâm biwiyeneŋe ya mene sâŋm hâlim milim otmâ manminiwi. Me dewaeak gawaeak manminiwi. Me wawi, me nem ŋatak, me misinŋem nemi, me tep umat umat otmâ manminiwi. Orotmeme yawuya otmâ manminiwi yaŋe mem bâleyekminiop. Yawu otmâ Anitâhâlen ari arihât mâtâp ya mem bâp mangyuingimapgât ya bet pilâm pesuk pilânomai. Yawu otmâ kârikŋeâk kinmâ yan biwiyene Anitâhâlenâk katmâ denŋe lâum manmâ yâhânomai. Emelâk orotmeme bâleŋe mem manminiwi ya ki

miwirikum torokatmâ mem mannomai. Yawu otnomaiâm yakât matnje Anitânje âlepneâk otyingiwuap.

⁸ Yakât âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Kuk kângguruk, me nângâm bâle bâle, yawuya ki oranginomai. Me ki tepyeje kou kâlâp sewuap. Me den bâleje maleje ki hâiaknomai. ⁹⁻¹⁰ Me den perâkne ki sânomai, me den guruk ki otnomai, me den golâ ki gahaenomai. Otmu ki sâm mem ge karaknomai. Emelâk orotmeme bâleje mem manminiwi ya bet pilâm Kiristohâlen torokatbi. Sâp yan yeje Anitâhât nângân nângân watmâ yakât topne nângâm hejengejnetgât yâkne biwi nângân nângânyeje mem pâroŋ pilâyngim mâmâne otyingim gamap. ¹¹ Yawuhât nenje menduhuakmâ biwi nângân nângânnenje konohân katmunje Yesuje nen kerehâk mem menduhunenehop. Mem menduhunenekmu komot konok mansain. Nen Yura lok bulâje hâkneneje torehenjan undip tuhuangimain, otmu yen pâku lohimbije hâkyeje torehenjan undip ki tuhuangimai. Nen saru lok, me yen hat lok, me wosapâ wosapâ mansai. Nen gin mandu, me âwârâ mâmândâ, nen kerehâk Anitânje nenekmu dop konohâk oain. Mem kâsip misip ki tuhunenekmap. Mem konohâk tuhunenekmu Yesuhâlenâk menduhuakmâ manmunje yâkne konok kunneneje otmap.

¹²⁻¹³ Otmu Anitânje ikjahâk lohimi nengât topnenje ekmâ nângâmap. Ekmâ nângâmâmâ mem kiwilenekmâ yanâmâ lohimi nombotje yâkât hâkân otmâ denje nângâm kâkâsuk otmâ ya betyongowuap. Yamâ nen biwinenjaŋe yâk kepeim manmain nen ikjan torokatnene hâkgât menenekmâ ikne nanje baratje bulâje tuhunenenehop. Yakât otmâ wawaenenekmâ Kutdânenje Kiristo hângângumu tosa pilâningiâkgât gemu kuŋetâ muop. Yakât dopjeâk yengât bukulipyenjaŋe nângâm bâleyinginomai, me sâm ge katyeknomai, me mem âlâlâ tuhuyeknomai sâp yan yengu yawuâk tosayenje pilâynginomai. Otmu yen biwi nângân nângânyeje menduhuakmâ konohâk otmuâmâ orotmeme yuwuya orangim mannomai. Biwiyenjaŋe hikuakmâ konohâk otmâ mannomai. Otmu buku nombotje yengâlen umatje yuwu yawu teteyingimu sât gum manmai ya yekmâ tepyeje nângâynginomai. Me buku nombotje senje âlâlâhât umburuk otmâ pâin guin otmâ yawuya yekmâ ihilâk nembe kalem otyinginomai. Me bukulipyenjaŋe sâm bâleyinginomai yakât nângânetâ ki sâtne otbuap. Ihilâk nângâm kaok oranginomai. Me buku âlâlâhât me âlâlâhât biwiyenje ki kendânomai. Me yehâk ki nângânetâ yahatmu hâkyeje mepaenomai. Me sâm bâleyinginetâmâ nângâm ki biwiyenje ahonomai. ¹⁴ Yawu otmâ buku konohâk otmâmâ tosa pilangijet. Otmu bukulipyenje nombotje nângâm bâleangim hionakne sânetâ yanâmâ yen getehâk engatyejan genomai. Yawu otmâ yâk orop biwiyenjaŋe hikuakmâ konohâk otmu mannomai. ¹⁵ Otmu Kiristohâlen torokatmâ biwi konohâk manjetâ ikjak mâmâne otyingimu biwi kaok otmâ manjet sâm Anitânje meyhohop. Yakât otmâmâ Anitâ mepaem yâhânomai. ¹⁶ Otmu biwi nângân nângânyeje nângâm tâpikgumaihât Yesuje den sâm yingio. Ya embâjâmbâek biwi nângân nângânyeje lâum gawi. Kiristohât den nângâm lâum gawi ya alahu gulahu otjetâ ya kambatjaŋe biwiyenjan kinâk. Yawu otmâ yan mitihât ombe san mannomai. Otmu tâmbânenje Dawitije Anitâhât kiki pali mewangiminiop ya gurâ mem mannomai. Yawu otmâ Anitâ mepaem heroje otbânginomai. ¹⁷ Otmu Kutdânenje Yesu orowâk mannehât Anitâ ikjak sâm katnenehop. Yakât otmâmâ biwinenjaŋe yâk hikum alitmâ mannom. Yakât otmâ den yuwu yawu sâmain, me yu ya otmâ yanâmâ Yesu Kutdânenjaŋe girawu otmâniop yawuâhâk otmâ mannom yanâmâ Anitâ Aworjenje mepaenom.

Hep torehenje torehenje yuwu orangim manmunje ârândâj otbuap.

¹⁸ Yeje Yesu Kiristo yâkâlenâk torokatmâ mansai yakât otmâ yuwu otnomai. Topne katmâ imbi yengât sâwe. Imbi yenâmâ loklipyenje yengât amutgen mannomai.

¹⁹ Yâhâ lok yengât yuwu sâwe. Yen gurâ imbilipyenje tihityenje otmâ hejengegum yâk yengât konok biwiyenjaŋe nângâm mannomai. Yawu gârâmâ den bâleje ihilâk sâm ki hâyeknomai. Me mem âlâlâ ki tuhuyekmâ hâhiwin yinginomai.

²⁰ Yâhâ nimnaomlipyenje otmu lohimi sihan yengât sâwe. Yenâmâ Kutdâhâlen emelâk biwiyenje katbi yakât âwâ mâmâlipyenje yengât sâtyenjan tem lâuynginomai. Yawu otnomai yanâmâ Anitânje yekmu ârândâj otbuap.

²¹ Otmu âwâ mâmâlipyerje yengât sâwe. Yen nimnaomlipyerje biwiyerje hâremaihât den nângâm kinmâ ekyongonomai. Senyerjan ki genomai. Yawu otnomai yanâmâ biwiyerje âilongo otbuap.

²² Yâhâ âi lok yengât sâwe. Yenâmâ emelâk Yesuhâlen biwiyerje katbi. Yawu gârâmâ lok kunje yengât lau lâum kinmâ âi tuhunomai. Otmu âi ya galemjerje nenekmu âlepjerje olâkgât hâkyerjanak ki tuhunomai. ²³ Âi tuhune sââmâ Kutdânenjerje nenekmu ârândâr olâkgât biwiyerje nepgâlâk sipagum kinmâ tuhunomai. ²⁴ Kiristo yâhâmâ âi kunje topjerje topjerje yakât ambojerje tatmapgât yerje âi ya torokatmâ menomai. Yawu otjeretâ yanâmâ Anitâjerje manman kârikjahât pat kuyingjop yakât bulâjerje ya hâmbâi himbimân menomai.

²⁵ Yâhâ lok âlâ me âlâjerje âi sâm yingjeretâ tuhum mansajerje Anitâhât den kum otmâ tâpikgunomai yakât matjerje hâmbâi umatjerjeâk menomai. Sâp patoen menduhuaknom yan Anitâjerje topjerje imbiâk mambiâk matjerje ki ningiwuap. Orotmemenenjerje ekmâ âlâku ikjiâk ikjiâk ningiwuap.

4

¹ Lok kunje papato yengât sâwe. Anitâ Kutdâyerje himbimân tatmapjerje hâmbâi topyerje ekmâ âlâku ikjiâk ikjiâk matjerje yingiwuap. Yakât otmâ yerjahât nângâm hojerje bawalipyerje tâjerje tâjerje ottinginomai.

Kiristohât topjerje nângâjeretâ keterahâkgât ulitgunom.

² Bukulipne, yerje biwi hewewerje otmâ Anitâ mepaem mannomai. Otmu Anitâ ulitgune sâm yan biwiyerje uhâk tatmâ yâkâlen konok hikum kinmâ ulitgunomai. ³ Topjerje yuwuhât nengât sâm ulitgunomai. Manman kârikjerje yakât pat ya Anitâjerje Yura lok nengât kuningjop ya yawuâk pâku lohimi ya torehen torehen mansai yengât pat kuyingjiwe sâm oap. Yakât Anitâjerje mâtâp meningimu den ya nenjerje sâm tetem ekyongonomgât ulitgunomai. Nâhât den ya sâm tetem ekyongomâp sâm mitihât kasajerje mem pâi emetjerjan katnekjeretâ tatmâ gaman. ⁴ Otmu Anitâjerje biwiyerje mem hewewerje tuhumu nâjerje ekyongomune nângâjeretâ keterahâkgât Anitâ ulitgunomai.

⁵ Otmu lohimi belângen mansajerje Yesuhât topjerje nângâjeretâ gemu bet pilâmailhât yerje tihityerje orangim mannomai. Biwi nângân nângânyerjerje ki gulip malap otnomai. ⁶ Me den ihilâk ki alahunomai. Den tâjerje tâjerje sâjerje nângâjeretâ âilongo otbuap. Yawu gârâmâ lok nombotjerje den yuwu me yawu âiyongerjeretâ yakât hâum pâpgum ki kopa otnomai.

Paulojerje den bâjerje sâm hâreop.

⁷⁻⁹ Bukunenjerje âlâ, kutjerje Tikiko, yâkjerje Kutdâhât hojerje bawa bulâjerje manmap. Yawu manmâ tânnohomu biwinetjerje menduhuakmâ konohâk oap. Yâhâ bukunetjerje âlâ, kutjerje Onesimo, yâhâmâ yengât kapiân gâjerje. Yâkjerjeâmâ kapi pilâm yuân toho Kiristohâlen torokatmu orowâk manmain. Lok yâhâp yu hângânyotgomune yengâlen takaromawot. Taka biwi nângân nângânyerje gemapgât yu ya teteningim gap yukât kerek sâm tetem ekyongoromawot. Ekap yu yawuhât kulemgum katyinggian.

¹⁰⁻¹¹ Lok âlâ, kutjerje Aristako, mem pâi emetjerjan katjeretâ orowâk mansait. Otmu âlâmâ, kutjerje Mareko, yâhâmâ Banawahât âwâjerje nanjerje. Otmu âlâmâ Yosua, Yasto nanjerje. Yâkjerje gurâ yengât nângâyingjai. Yâhâ Mareko gârâmâ yuwu sâmune nângâjerje. Yâkjerje yengâlen takamuâmâ buku otbanjinomai. Yura lok kalimbu yujak kapilipyerje pilâyekmâ nengâlen torokatsai. Torokatmâ lohimi dondâjerje Yesuhâlen torokatjerjetgât âi tânnohojeretâ tuhum mansain.

¹² Otmu yengâlen gâjerje âlâ, kutjerje Epara, yâkjerje biwajerje Yesu Kiristohâlen kepeim hojerje bawaingim mansajerje yawuâk nângâyingjai. Otmu yerje Anitâhâlen torokatmâ tem lâuwangim manjerjetgât ulitgum manmap. ¹³ Gârâmâ nâjerje Epara emelâk nângâwanggian. Yakât otmâ yâkât topjerje tipjerje sâmune nângâjerje. Yâkjerje yen otmu Kiristohât komot âlâ Laorika otmu Hirapoli kapiân mansai kerek yengât nângâyingim hâhiwin kakjerjan manmâ gap. ¹⁴ Otmu bukunenjerje âlâmâ, kutjerje Luka, yâkjerjeâmâ dokta âi mem mansap. Otmu lok âlâ, kutjerje Dema, yâkjerje gurâ yawuâk nângâyingim mansawot.

¹⁵Nâje Yesuhât komot Laorika kapiân mansai, otmu âlâmâ Nimpa yâkât emelan menduhuakmâ miti nângâm mansai yâk yengât heronje nângâyîngim mansan, ya ekyongonjetâ nângânomai. ¹⁶Ekap yu mem sâlikum nângâm yakât kakjan Laorika yîngijetâ yâku sâlikum eknomai. Gârâmâ emelâk ekap âlâ Laorika yengât katban ya gurâ yengu sâlikum eknomai. ¹⁷Otmu Arikipo ekujetâ Kutdâje emelâk âi sâm wajmu tuhum gamap ya yawuâk tuhum yâhâwuap. Yanâmâ Anitâje ekmu ârândâj otbuap.

¹⁸Nâmâ pâi emetjan katnekjetâ manmâ gan. Yakât otmâ nângânihinomai. Anitâje yen orowâk talâkgât nangan. Otmu lok ekap yu kulemgwap yuje sâmune kiripi nihimu bânjehen ninak kutne kulemgwan.

Nâ bukuyeye,
Paulo

1 Tesalonike Pauloŋe Tesalonike yengât ekap aŋgoân kulemgum katyĩngiop.

O bukulpnenŋe,

¹Yen Tesalonike kapi ambolipŋaŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristohâlebiwiyeŋaŋe kepeim manmai. Yakât otmâ Awoŋnenŋe Anitâ yet Kutdânenŋe Kiristo orop biwiyeŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu manmai. Nenâmâ Paulo, Sila, otmu Timoteo. Nenŋe yengât nâŋgâm ekap yu kulemgum katyĩngiain.

Awoŋnenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe engatyetŋeak nâŋgâyiŋgim tihiyeŋe otdomawot. Yawu otmuâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâm gaekgât Anitâ ulitgumain.

Tesalonike yengât manmanyenŋe yakât sâop.

²⁻⁵Emelâk nenŋe yengâlen puwâk taka Kiristohât den pat âlepŋe ekyongowin. Ekyongomunŋe Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiyeŋan kioŋmâ mem hewewenŋe tuhuyekmu den ya nâŋgâŋetâ bulâŋe olop. Yâhâ den ekyongowin yan Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiyeŋan ki kioŋmâ mem hewewenŋe tuhuyehop mâne den ya nâŋgâŋetâ tâŋât otbâp. Yawu gârâmâ den ya ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim tem lâuwangwi. Yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim bukulpnyeŋe orop buku oraŋgim manbi. Yawu manmâ lohimi belângen manmaiŋe nâŋgâm gai. Otmu Kiristoŋe âwurem ge meyekmâ manman kârikŋan katyekbuap yakât nâŋgâm biwiyeŋe mem mansai. Otmu umatŋe âlâlâ kakyenjan yâhâmawân ki lohotŋe otmâi. Yawu manŋetâ Anitâŋe meyekmâ nine nanne baratne sâm manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu mansai yakât topŋe tetemu ekmâ engat yâhâp ki otmain. Yengât yawu nâŋgâm Anitâ mepaemain.

Emelâk den kâsikum yingimunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu manman âlepŋahât bulâŋe teteyiŋgiop. Sâp yan âlâhât wâtŋan kinmâ nep mem manbin yakât topŋe tetemu ekbi. ⁶Den pat ya ekyongomunŋe nâŋgâm Kiristohâlen biwiyeŋe katbi. Sâp yapæk lohimi belângen manmaiŋe nâŋgâm bâleyiŋgim mem âlâlâ tuhuyekmâ gawi. Yawu otyiŋgiŋetâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiyeŋe mem hewewenŋe tuhumu kârihem kinmâ biwiyeŋe heronŋe olop. Yâhâ kândikum emelâk Yura nengât kunlipnenŋaŋe Kiristohât hâkâŋ otmâ yawuâk mem âlâlâ tuhuwi. Mem âlâlâ tuhuŋetâ yan yâkŋe manman kârikŋahât mâtâp meningiwuap yakât nâŋgâm biwi hero nâŋgâop. Nenŋe yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim manmunŋe yakât otmâ mem âlâlâ tuhunenekmai. Yawu otningimai gârâmâ nenŋe manman kârikŋan mannongât nâŋgâm biwi hero nâŋgâmain. ⁷Emelâk yeŋe kârihem kinmâ biwi hero nâŋgâwi. Yakât otmâ Makeronia otmu Akaia ambolipŋaŋe Kiristohâlen biwiyeŋe kepeimaiŋe den pat yakât alahumai. Yakât otmâ hâmbâi lohimi belângen manmaiŋe mem âlâlâ tuhuyeknomaiân yâku yawuâk kârihem kinmâ biwi heronŋe nâŋgânomai. ⁸⁻¹⁰Yengât den pat alahumai yakât topŋeâmâ yuwu. Aŋgoân nenŋe yengâlen puwâk taka Kiristohât den pat âlepŋe ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yakât heronŋe nâŋgâm mem buku tuhunenekbi. Yawu otmâ Porom Lâpio perâkŋe bet pilâm Anitâ Manman bulâŋahât Amboŋe yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim hoŋ bawangim gai. Emelâk Anitâŋe ikŋe nanŋe, Yesu, mumuŋambâ mem yahalop. Mem yahatmu himbimân yâhâmu orowâk tawot. Yakât otmâ yen orop yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim manmain. Yâhâ lohimi belângen manmaiŋe orotmeme bâleŋe tâtâem otnomai yâhâmâ sâp patoen Anitâŋe yakât matŋe umatŋe yingimu menomai. Yawu gârâmâ sâp yan Yesuŋe himbim pilâm âwurem ge sârereyekmu Anitâŋe mem manman kârikŋan katyekmu manmâ yâhâmbisâi. Yakât mambotbangimain. Lohimibiŋe yengât den pat ya sâm haok tuhuŋetâ arimu Makeronia

otmu Akaia kapi ambolipņe dondâhâlâkņe nangai. Yakât otmâ Kutdâhât den pat âlepņe ya nangai. Yakât otmâ nenņe yengât den pat yakât yâhâpņe ki ekyongonom.

2

Pauloņe yâk yengâlen puwâk ari olop miop yakât sâop.

¹²Nenņe angoân Pilipi kapiân ari Kiristohât den pat âlepņe kapi ambolipņe ekyongomunņe nombotņane nângâņetâ nahat otmu hâim hilitnenekmâ mem bâlenenekbi yakât topņe nangai. Otmu kapi ya pilâm yengâlen takamunņe lohimbi belângen manmaiņe mâtâp manguningim mem âlâlâ tuhunenekbi. Yawu otņetâ Anitâņe mem hewewerj tuhunenekmu yâkât wâtņan kinmunņe hâknenņe ki biuk sâop. Yawu otmâ Kiristohât den pat âlepņe ya ekyongomunņe nângâņetâ bulâņe olop. ³Otmu den pat âlepņe ekyongom biwiyeņan kionģin yan ki tâpikgum ekyongowin. Me topnenņe ki kurihiakmâ den perâkņe kâityongowin. ⁴Anitâņe lok biwinenņe ekmapņe Kiristohât den pat âlepņe lohimbi ekyongonehât âi sâm ningiop. Yâkņe nenekmu ârandâņ olâkgât yâkât sât lâum âi ya biwinenņane tiņâk kepeim lohimbi ekyongom gamain. Yawu otmain yamâ lohimbiņe nengât nângâningiņetâ yahalâkgât ki nângâmain. ⁵Me dennenņe nângâm tep hero nângâningiņetgât ki den âilongjo longjo otmâ biwiyeņan gewin. Me tewetsenņe ningiņetgâlâk nângâm den pat bulâņe ya ki kâimboņyebkin. Yawu manminiwi yakât topņe Anitâ ikniâk nangap. ⁶Bulâņanâk yen me lohimbi nombotņe âlâņe mepaenenekņetgât ki nângâwin. ⁷Kiristo ikņak âi ningim hângânnongomu ikņe sâtgât otmâ den kâsikum yingim gain. Yakât otmâ yeņe ewe katnenekņet sâm ekyongombâingât dop olop yamâ nenņe yawu ki ekyongowin. Yâhâ naņa namân gâtņe yamâ mâmâņane sisikgum nam wajmap yakât dopņeâk nenņe nângâyingim lohotņan otyingiwın. ⁸⁻⁹Yawu otyingim biwinenņe yengâlen kinmu den pat âlepņe kâsikum yingiwın. Otmu yeņe tânnongom hâhiwin nângâmai sâm nenņe Kiristohât den pat âlepņe kâsikum yingiwın yan nenjahâk âi tuhumm yapâ tewetsenņe mem senņe âlâlâ puluhuakmâ manbin. Nenņe yawu otmâ hâhiwin nângâm manbin yakât topņe nangai.

¹⁰Emelâk nenņe yen orop manmâ Kiristohât den kâsikum yingimunņe nângâwi yan nengât manman ya ekbi. Nenņe Anitâhât tem lâuwangim uwawapņe bia manmâ ki otmâ tâpikuwin. Yakât otmâ Anitâņe nenekmu ârandâņ olop yawu nangain. ¹¹Otmu âwâlipyeņane nimnaomlipyeņe wawaeyekmâ tihityeņe otmai yakât dopņeâk nenņe yen kerek mem buku tuhuyekmâ yuwu otyingiwın. ¹²Lohimbi nombotņe biwiyeņe orotok sâop ya mem hewewerj tuhuyekbin. Otmu lohimbi nombotņe umatņe âlâlâ kakyenjan yâhâop yan mem sânduk tuhuyekbin. Yâhâ Anitâņeâmâ meyekmâ ikņe kapi himbimân tap yan katyekbuap. Yan katyekmu manman kârikņan manmâ heroņe otbaņgim mepaenomaihât pat kuyingim tihityeņe otmap. Yakât otmâ târârâhâk manņetâ manmanyeņe ekmu ârandâņ olâkgât ekyongowin.

¹³Angoân yengâlen taka Anitâhât den bulâņe kâsikum yingiwın ya nângâņetâ yuwu olop. Den eknongonęetâ nangain yuâmâ logât nângân nângânâmbâ ki tetemu eknongoai. Yuâmâ Anitâhât den bulâņe oap. Yawu sâm mem biwiyeņan katbi. Biwiyeņan katmâ nângâņetâ biwiyeņe kelihakmu yâkâlen biwiyeņane tiņâk kepeim manmâ gai. Yakât nângâm haonmâ ârandâņ Anitâ mepaemain. ¹⁴Bukulipņe, yeņe Yesu Kiristohâlen biwiyeņane kepeim manņetâ bukulipyeņe nombotņane yekmâ nângâm bâleyingim topņe âlâlâ mângâeyekmâ gai. Yakât dopņeâk emelâk Yura lohimbi nombotņane Kiristohâlen biwiyeņe katbi yan bukulipyeņane nângâm bâleyingim topņe âlâlâ mângâeyekbi. Emelâk Anitâņe poropeteliņe den ekyongomu yâkņe Yura nengât tâmbâlipnenņe ekyongowi. Tâmbâlipnenņe den ya nângâņetâ gemu bet pilâm poropete dondâhâlâk yongonęetâ muwi. ¹⁵⁻¹⁶Otmu Kutdânenņe Yesuņe Anitâhât den ya Yura lohimbi ekyongop. Ekyongomu papatolipyeņane nângâm bâlewangim yawuâk mem âlâlâ tuhumm kuņetâ muop. Otmu nen aposololipņane gurâ pâku lohimbi yengâlen ari Kiristohât den pat âlepņe ekyongomain. Ekyongomunņe nângâm Kiristohâlen biwiyeņe katņetâ Anitâņe manman kârikņahât pat kuyingimu mansai. Yawu otmain yakât Yura papatolipnenņane mâtâp manguningim

watnenekmâ mem âlâlâ tuhunenekmai. Otmu pâku lohimbî gurâ mem ge katyekmâ mâtâp manguyingimai. Yakât otmâ Anitâne nângâmû dondâ bâlemu tâmbâlipnenne mem bâleyekmâ gawi ya bâine mejetâ pesuk yap. Yakât otmâ Anitâne matre umatre yingimu umatre âlâlâ kakyeran yâhâwuap.

Pauloje âwurem ari yekbom sâmbiwiya ne nângâop.

¹⁷ Bukulipne, Yura ambolipne miti emetjahât galem manmai ya ne mem âlâlâ tuhunenekmâ watnenekjetâ pilâyekmâ takawin. Nimnaom âwâ mâmâlipyenne mum pilâyekjetâ mandu manmai. Ya lohimbine yekmâ tepyene nângâmâi. Yakât dopneak nenne yengât kapi pilâm takawin yapâek yene mandu towat mansai nângâm tepnenne nângâyingim manmâ gain. ¹⁸ Otmu pilâyekmâ takawin ya ki kâlep otmuak âwurem taka yen yekne sâmbi otbin. Yawu otmunne Satanne mâtâp manguningim yâhâmu hâmu pâp gum pilâm Aten kapiân tatbin. Nâne yen yekbe sâmbi yawu otban. ¹⁹⁻²⁰ Nenne herone nângâyingim yengât den pat ya lohimbî ekyongom mepayekmâ mansain yakât yawu sâmbi nângânet. Nenne yengâlen taka Kiristohât den pat âlepne puwâk ekyongomunne nângâm yâkâlen biwiyenne kepeiwi. Yakât otmâ Kutdânenne Yesune âwurem ge yen orop menenekmu yâkât senjan kinnom. Sâp yan yengât herone nângâmunne Kiristone nângâm âlepne otbuap.

3

¹⁻² Aiop, Yura ambolipne miti emetjahât galem manmaine watnenekjetâ pilâyekmâ Aten kapiân taka tatbin. Otmu yen gurâ girawu mem âlâlâ tuhuyekjetâ mansai sâmbi yengât nângâm ketet otmâ mansain. Bukune Timoteo, orowâk manmâ Anitâ horj bawangim Kiristohât den kâsikum lohimbî yingimain. Yakât otmâ yâkne yengâlen taka mem hewewej tuhuyehâkgât hângângumune takamu nâne niniak tatban. ³⁻⁴ Emelâk nenne yen ki pilâyekmâ takawin yan yene Kiristohâlen biwiyenne kepeim manjetâ lohimbî belângen manmaine mem âlâlâ tuhuyeknomai yakât topne ekyongomunne nângâwi. Den ekyongowin yakât bulâne yamâ mem âlâlâ tuhuyekbi yan tetemu ekbi. ⁵ Mem âlâlâ tuhuyekbi yan yene lohotne otmâ Kiristo betgunjetgât Kâitgu Kâitgu Amboje Satanne biwiyenne kionop. Yawu olop. Yakât Kiristohât den pat âlepne imbiak kâsikum yingiwîn mon sâmbi gorânihimu Timoteo hângângumune yengâlen takaop.

Timoteone Tesalonike ambolipne yengât den pat Paulo ekuop.

⁶⁻⁸ Otmu yengâlebâ purik sâmbi âwurem nâhâlen takaop. Taka yene Kiristohâlen biwiyenne tiñak kepeim buku orangim manmâ nâhât tepyene nângânihimai yakât den pat eknohop. Eknongomu nângâmunne tepne welâmjan giop. Yakât otmâ yengâlen takamune enjakmâ tep hero nannganinomgât nângâm gan. Yawu gârâmâ sâmbi yiwere ne yuâmâ lohimbî belângen manmaine mem âlâlâ tuhunekjetâ hâhiwin kakjan mansan. ⁹ Hâhiwin kakjan mansan yamâ yene Kutdânenne Kiristohâlen biwiyenne tiñak kepeim manmâ gai yakât den pat nângâmunne biwine hewewej otmu Anitâ herone nângâwangim mepaeman. ¹⁰ Emelâk Kiristohât den kâsikum yingimunne nângânetâ keterakyingiop. Yakât otmâ yengâlen âwurem taka yakât den topjambâek kâsikum yingimune nângânetâ keterakyingiak sâmbi Anitâ ulitgum biwina ne mem mansan.

¹¹ Awojnenne Anitâ otmu Kutdânenne Yesune nângânihimutâ âwurem taka yekbomgât nangan. ¹² Anitâne yen mem hewewej tuhuyekmu buku orangim mansai yawuak torokatmâ mannomai. Yawu manmâ biwiyenne kepeiakmâ konohâk otmu lohimbî belângen manmai ya gurâ nângâyinginomai. Yawu gârâmâ nenne yengât nângâyingimain yakât dopneak nângâyinginomaihât nangan. ¹³ Yawu nângâyinginomai yanâmâ Anitâhât wâtjan kinmâ Kiristohâlen biwiyenne tiñak kepeim mannomai. Yawu manjetâ Kutdânenne Yesune anelolipne meyekmâ âwurem gewuap yan Awojnenne Anitâ yâkât senjan kinjetâ yekmu ârândâj otmu nine nanne baratne koko salek sâwuap.

4

Manman girawu manmunne Anitâne nenekmu ârândâj otbuap.

¹⁻² Aiop, yuwu sâmunen nângâret. Manman girawu manjetâ Anitâne yekmu ârandârj otbuap yakât den kâsikum yingimunne nângâm lâum manmâ gai. Nen Kiristohât aposololipne orop biwinnenjane kepeiakmâ konohâk otmu mansain. Yakât otmâ yâkât sâtgât otmâ den pat âlepne ya ekyongomunne nângâretâ keterakmu lâum manmâ garjetâ yekmunne tipine âlepne oap. Ya torokatmâ tinjâk lâum manjetâ Anitâne yekmu âlepne otbuap. ³ Yeje târârâhâk mannomaihât Anitâne nângâmap. Yawu manmâ kâwâ konda ki otnomai. ⁴⁻⁵ Lok belângen manmaine imbi yekmâ tepyeje uk sâmu otmâ tâpikgunjetâ umatne tetemu yakât kakjan miakmâ manmai. Yâkne otmai yawu ki otnomai. Yejeâmâ orotmeme târ tânjâk watmâ imbi meyeknetâ lohimbiye nângâyinginetâ yahatbuap. ⁶ Emelâk girem den âlâ yuwu ekyongomunne nângâwi. Lok âlâ me âlâne bukulipyene yengât imbi yekmâ otnomai yamâ Kutdâne yakât matje umatne yingimu menomai. ⁷ Nenje Kiristohât mâtâp watmâ kâwâ konda ki otmâ mannehât Anitâne menenekmâ ikne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge biwinnenje mem hewewerj tuhumap. ⁸ Yakât otmâ lok âlâ me âlâne den ekyongoan yu betgunomai yamâ nâ betnohoain sâm Anitâ betgunomai.

⁹⁻¹⁰ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne biwiyene mem hewewerj tuhumap. Yawu otmu Makeronia hânân Kiristohât komot mansai ya orop biwiyenane kepeiakmâ konohâk otmu buku orangim mansai. Yawu otmâ mansai ya yawuâk torokatmâ otmâ mannomaihât nanjan. Emelâk yakât topne ekyongomunne nângâwi. Yawu gârâmâ nâne den kâlep ki kulemgum katyngiwom. ¹¹ Emelâk den ekyongowin ya âlâkuâk ekyongomune nângâret. Yeje lohottjan manmâ tat tat memeyene galemgum hengengum mannomai. Yawu manmâ ki konam im bukulipyene nem watyeknomai. Otmu bukulipyene yengât tat tat memeyene yakât nângâm ki engatyenan genomai. ¹² Yâhâ âi menjetâ yanâmâ manmanyene tetewuap. Yawu otmâ mannomai yan lohimbi belângen manmaine yekmâ ewe katyeknomai.

Kutdânenje Yesu âwurem gewuap yakât sâop.

¹³ Bukulipne, lohimbi belângen manmai yengât sese buwulipyene me âwâ mâmâlipyene mumai yan “mujetâ pesuk yap” sâm isem we bâle nângâm manmai. Yeje yawu otmâhât sese buwulipyene me âwâ mâmâlipyene Kiristohâlen biwiyenane kepeim manmâ gam muwi ya yengât sâmunen nângâret. ¹⁴ Yesuje muop yamâ Anitâne mumujambâ mem yahalop. Yakât doppeâk Yesuje himbimâmbâ âwurem gewuawân lohimbiye Kiristohâlen biwiyenane kepeim manmâ gam muwi ya Anitâne mumujambâ mem yahatyekbuap. Yakât nângâmunne bulâne otmap.

¹⁵ Otmu Kutdânenje Yesuje aposololipne den kâsikum yingiminiop yakât sâmunen nângâret. Kiristone âwurem ge menenekmu himbimân yâhânom yan ikne lohimbi mujetâ hanyongowi ya meyekmu orowâk yâhânom. ¹⁶ Anjoân Kutdânenjane ikne ajalolipne yengât kunyene ekumu lâmun kunbuap. Lâmun kunmu Kutdâne himbimâmbâ gemu ikne lohimbi muwi ya mumujambâ yahatnomai. ¹⁷ Mumujambâ yahatjetâ orowâk elem kakjambâ yâhâmunne Kiristone ge hanjan peneningiwuap. Hanjan peneningimu yâk orop tatmâ yâhâmbisâin. ¹⁸ Otmu biwinnenje gemap sâm yakât nângâm alahum biwi sânduhân karakmâ mannom.

5

Kutdânenje âwurem gewuap yakât biwi golâek otmâ mannom.

¹ Kutdânenje pârâk sânsânâk âwurem ge menenekbuap yan kulem girawu tetemu ekmâ nângânom ya emelâk ekyongomunne nângâwi. Yakât otmâ den kâlep ki kulemgum katyngiwom. ² Kutdânenje gewuap yakât den âlâen hâum sâmunen nângâretâ keterakyingiâk. Kapi ambolipne yengât kasalipyenane sâp girawân taka itit kiom tuhuyingimomai ya ki ekyongomai. ³ Kapi ambolipne “Nen gulip mansain,” sâm otjetâ yan kasalipyenane taka pârâk sânsânâk yongom kiom tuhuyingimai.

Aiop, umatne ya kaknenjan yâhâmap sâm mâtâp ya mangunomaihât dop ki tap. Yakât topne nângâretâ keterahâkgât imbi tepdâ yengâlen hâum sâmunen nângâret. Imbi

tepdâŋe naom mene sâŋ otmai yan naomŋe hâliliakmâ tatmu hâhiwin nâŋgâm belângen memai. Yakât dopŋeâk umatŋe ya kakyenjan yâhâm hâhiwin nâŋgânomai. ⁴⁻⁵ Bukulipne, Kutdâŋe âwurem gewuap yakât emelâk ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ harj sâyŋŋiopi. Yawu gârâmâ yakât topŋahât ki pâpŋum mansai. ⁶⁻⁷ Lok nombotŋaŋe biwi pâlâmŋe manmâ to kârikŋe nem hâlim milim otmai. Yawu otmai yakât umatŋe topŋe topŋe kakyenjan yâhâwuap ya ki nâŋgâmai. Yâhâ yeŋeâmâ mambotbangim biwi golâek mannomai yanâmâ pârâk sânsânâk takamu ki pârâk pilânomai. ⁸ Otmu biwiyeŋe galemahom yuwu mannomai. Lohimbi belângen manmaiŋe mem bâleyekŋetâ biwiyeŋe gemapgât Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeinomai. Me yeŋe sâŋ bâleangim hionakmai hât biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku orangim mannomai. Yawu otmâ Kutdâŋe âwurem ge meyekmâ manman kârikŋan katyekbuap yakât nâŋgâm biwiyeŋaŋe mem mannomai. ⁹ Anitâŋe lohimbi kerek nengât manmannenjahât matŋe âlâku ikjiâk ikjiâk kâpekingiwuap. Sâp yanâmâ lohimbi belângen manmâ orotmeme bâleŋe otmai ya matŋe umatŋe yŋŋimu mem hâhiwin kakŋan manmâ yâhâmbisâi. Yâhâ yenâmâ nen orop Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe sâreŋenekmâ manman kârikŋan katnenekbuap yakât Anitâŋe sâŋ kalop. ¹⁰ Kiristoŋe kawenennan kinmu kuŋetâ muop. Yakât otmâ yâkâlen torokatmâ manman kârikŋan mannom. Yakât otmâ manmunŋe gewuap me mumunŋe gewuap sâp yan menenekmu yâk orop tatmâ yâhâmbisâin. ¹¹ Yakât nâŋgâm biwinenŋe gemap sâŋ sâp yiwerenŋe tânahom biwi sânduhân karakmâ mansai yawuâk otmâ yâhânomai.

Pauloŋe girem den ekyongop.

¹² Nenŋe Kutdâhât sâtŋât otmâ lok meyekmâ galempongom den kâsikum yŋŋiŋet sâŋ katyekbin ya ewe katyeknomai. ¹³ Galem yaŋe âi ya biwiyeŋaŋe tiŋâk mem mansai yakât otmâ nâŋgâyŋŋiŋetâ yahatmu buku otyŋŋiŋetâ yâk orop buku konok otmâ mannomai.

¹⁴ Lohimbi nombotŋaŋe konam imai ya sâyŋŋiŋetâ âi tuhunomai. Otmu lohimbi nombotŋe biwiyeŋe orotok sâmu mansai ya mem hewewenŋe tuhuyekŋetâ biwiyeŋe ârândâŋ otbuap. Otmu lohimbi nombotŋe Anitâhât den ki nâŋgâm heŋŋeŋumaiŋe orotmeme inŋe ya otmunŋe mem bâlenenekmap sâŋ gorâyŋŋimap. Lohimbi yawuya Anitâhât den topŋambâek kâsikum yŋŋiŋetâ nâŋgâm mannomai. Otmu lohimbi nombotŋaŋe mem bâleyeknomai ya lohotŋan otyŋŋinomai. ¹⁵ Lohotŋan otyŋŋim matŋe ki kâpekyŋŋinomai. Yawu otmâ buku orangim tânahom mannomai. Otmu lohimbi belângen manmaiŋe mem bâleyeknomai ya yawuâk mem buku tuhuyeknomai. ¹⁶⁻¹⁸ Otmu wuân me wuân teteyŋŋiwuap yan haorŋmâ ârândâŋ Anitâhât heronŋe nâŋgâm mepaembisâi. Orotmeme yu otmâ Kiristo orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai hât Anitâŋe nâŋgâmap.

¹⁹⁻²⁰ Otmu Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe lok âlâ me âlâ lauyeŋe mem hewewenŋe tuhuyekmu den ekyongonŋetâ nâŋgânomai. Yakât ki nâŋgâŋetâ gemu kuyŋŋinomai. ²¹⁻²² Lohimbi âlâ me âlâŋe den ekyongonŋetâ nâŋgânomai me orotmeme âlâ otŋetâ eknomai. Yawu otŋetâ yaŋe Anitâhât den orop lâuakdomawot me bia sâŋ yakât ekmâ kiwilim heŋŋeŋunomai. Lâuakdomawot otmuâmâ ya nâŋgânomai. Yâhâ ki lâuakdomawot otmuâmâ ya ki nâŋgânomai.

Den bâiŋe sâop.

²³ Anitâ Biwi Sânduk Amboŋaŋe manman bâleŋe yapâ meyekmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe galemumu târârâhâk mannomai hât nâŋgâm ulitguman. Yawu mannomai yan Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe âwurem ge yekmu ârândâŋ otbuap. ²⁴ Anitâŋe ikŋahâk meyhohop. Yakât otmâ yeŋe yâkât wâtŋan manmâ yâhâm sâp patoen Kiristohât senŋan koko salehâk kinnomai.

²⁵ Nengât sâŋ Anitâ ulitgunomai hât nanŋan.

²⁶ Anitâ yet Kiristo yetgâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai yeŋe heronŋe nanŋanginomai.

²⁷ Den yu Kutdâhât sâtŋât otmâ kulemgum katyŋŋian yu sâlikum bukulipyeŋe ekyongonŋetâ kerekŋe nâŋgânomai. ²⁸ Kutdânenŋe Yesu Kiristo tihitnenŋe otmapŋe yen orop tatmu yakât wâtŋan manŋetŋât Anitâ ulitguman. Bâiŋ.

Nâ bukuyeŋe,

1 Tesalonike 5:28

377

1 Tesalonike 5:28

Paulo

2 Tesalonike Pauloŋe Tesalonike yengât ekap betrjehen kulemgum katyngiop.

O bukulpnenŋe,

¹Yen Tesalonike kapi ambolipŋaŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim mansai. Yawu manjetâ Awonŋenŋe Anitâ yet Kutdânenŋe Kiristo orop biwiyenŋe hikuakmâ konohâk otmap. Nenâmâ Paulo, Sila, Timoteoŋe nenŋe yengât nâŋgâm ekap yu kulemgum katyngiain.

²Yengât nâŋgâm Anitâ yuwu sâŋ ulitgumain. “O, Awonŋ, gâŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristo orop Tesalonike kapi ambolipŋe Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim mansai ya yengât tihityeŋe otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât ulitgohoain.” Yawu sâŋ ulitgumain.

Kiristoŋe âwurem ge biwinenŋahât topŋe ekbuap.

³Emelâk yeŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katmâ buku oranŋim manjetâ yekmunŋe ârândâŋ olop. Otmu yapâek yâkât tem lâuwangim bukulpnenŋe orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmâ gai yakât nâŋgâmunŋe âlepŋe oap. Yengât nâŋgâm haonmâ ârândâŋ Anitâ mepaem yâhânongât nanŋain. Yawu otmunŋe âlepŋe otbuap. ⁴Otmu lohimbî belâŋen manmaiŋe mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin kakŋan katyekŋetâ manmai. Yawu otyingŋetâ Kiristohâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim ki lohotŋe otmâ manmâ gai. Yakât nâŋgâm mepaeyekmâ yengât den pat ya Anitâhât lohimbî kapiŋe kapiŋe manmâ arai ya ekyongomain.

⁵Aiop, mem âlâlâ tuhuyekŋetâ hâhiwin kakŋan manmâ gai yan biwiyenŋe ki orotok yap. Yakât otmâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otmu tihityeŋe otmap. Otmu sâp pato tetewuap yan manman sânduhân katyekmu manmâ yâhâmbisâi. ⁶Anitâŋe otmain memain yakât matŋe dopnennanâk kâpekningimu memunŋe ârândâŋ otbuap. Yâhâ yenâmâ lohimbî belâŋen manmaiŋe mem âlâlâ tuhuyekŋetâ hâhiwin kakŋan mansai. Yakât matŋe yâkŋe yawuâk hâhiwin bâleŋe yingiwuap. ⁷⁻⁸Yâhâ yenâmâ nen orowâk manman sânduhân mem katnenekmu manbisâin. Sâp pato tetewuap yan Kutdânenŋe Yesuŋe anjelolipŋe meyekmu himbimâmbâ genomai. Gem yan mâmâŋe otyingimu lohimbîŋe Anitâhât hâkâŋ otmâ Kiristohât den pat âlepŋe ki lâumai ya matŋe yinginomai. Yawu otmâ kâlâpŋe punduŋ sâŋ ge seyekmu hâhiwin nâŋgâmbisâi. ⁹Kutdâ Wâtgât Amboŋaŋe laŋinŋan tatmap yapâek mem keteyekmu omoŋ bâleŋan tatmâ hâhiwin nâŋgâmbisâi. ¹⁰Otmu nenŋe yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim manmain. Yakât otmâ yâkât den pat âlepŋe yen ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yawuâk yâkâlen biwiyenŋe kepeim manmai. Yen orop yawu mannom otmuâmâ yâkŋe âwurem ge menenekmu heronŋe nâŋgâwangim mepaem manbisâin.

¹¹Yakât nâŋgâm yengât yuwu sâŋ Anitâ ulitgumain. “O Awonŋenŋe Anitâ, emelâk Tesalonike kapi ambolipŋaŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katŋetâ manman kârikŋahât pat kuyingion. Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim denŋe tâŋ tâŋâk lâum hoŋ bawangim lohimbî buku otyinginehâlâk nâŋgâmai. Yakât otmâ yâkŋe gâhât wâtgan kinmâ buku otyingim manjetâ yekdâ ârândâŋ otbuapgât nanŋan. ¹²Gâŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristo orop tihityeŋe otmâ mem hewewerŋ tuhuyekmutâ yawuâk manmâ yâhânomai. Yawu manmâ yâhâŋetâ Yesuŋe âwurem ge meyekbuap yan nen hârok yâkât nâŋgâmunŋe yahatmu mepaenom. Otmu yâkŋe gurâ yawuâk nâŋgâningimu yahatbuap. Yawu otmâ heronŋe nanŋanginom.

¹ Kutdânenje Yesu Kiristone hibimbâmbâ âwurem ge ikne lohimi menduhunenek-buap yakât topne nângâm henggunjetgât yuwu sâmunne nângânet. ² Lohimi nombotnaje nâhât den golâ gahaem yuwu sâmai. “Wâtgât mâmânjahât Heakne biwiyân kionjmu “Kutdânenje getek âwurem gewuap.” sâmu nângâwin,” yawu sâmai. Me yuwu sâmai. “Kutdânenje getek âwurem gewuap” sâm lohimi den kâsikum yingimap.” Yawu sâmai. Otmu nombotnaje yuwu sâmai. “Kutdânenje getek âwurem gewuap” sâm pepa kulemgum katningimu ekmain.” Nâhâitje “den yawu sâmap” sânetâ nângâmune ki bulâje otmap. Yakât otmâ den ya nângâm ki pârâk pilâm biwiyene ahom niakbuap. ³ Lok âlâ me âlâje wuân me wuân otmâ kâityongonjetâ biwi nângân nângânyene hâlim milim otmapgât den âlâ yuwu sâmunne nângâm biwiyenjan katjet. Kutdânenaje ki âwurem gewuap yan lohimi kingitje orowâkne gawamangât girem den âlâlâ ya longâem Anitâ pilânomai. Anitâ pilânomai ya yengât kunyerje, kutje Den kuhuhât Amboje ya, tetemu lohimi kerekne ekjetâ sâtnje kârikne otbuap. ⁴ Yâkne ikjahât nângâmu yahatmu Anitâhât kawenjan kinbe sâm otbuap. Yawu otmâ lohimiye senje âlâlâ Anitâhât pat katjetâ tap ya mem gulip tuhuwuap. Otmu pâku lohimiye Porom Lâpiolipyerje me wahap yu me ya mepaemai ya gurâ mem gulip tuhuwuap. Yawu tuhum lohimi kerekne mepaenekjet sâm Anitâhât oton kâmbukjan yâhâ Anitâ oan sâm kawenjan tatbuap. Yawu gârâmâ emelâk Anitâ Manman Amboaje lok yuje hiliwahouapgât sâm kalop. ⁵ Âlâje yakât ki ekyongop? Nâje emelâk ekyongowan yakâ.

⁶ Yawu gârâmâ sâp yiwerene yuâmâ Anitâ pilânomai ya yengât kunyerje, kutje Den Kuhuhât Amboje yâkne tetewuapgât mâtâp manguakmâ tap. Yakât topne emelâk ekyongomune nângâwi. Den Kuhuhât Amboje tetemu eknomai yakât sâpne emelâk Anitâje kalop. Sâp kalop ya Anitâje ekmu ârândânj otmu lok ya tetewuap. ⁷ Âun yuâmâ Den Kuhuhât Amboje ki nângâwangiain. Yawu gârâmâ yâkne lohimi nombotne yengât kakyerjan mem girem den âlâlâ longâemai. Gâmâlâk wuânje yâkât mâtâp manguwangim tapne keterakmu yanâmâ tetekjan tetemu lohimiye eknomai. ⁸ Ekmâ nângâwanginjetâ lohimi kingitje orowâk kâityongowuap. Yawu gârâmâ Kutdânenje Yesuje âwurem ge ekmâ launjambâ kahapoj hângutmu lok ya gulip otbuap. Yawu otbangiwuap yan lohimiye ekjetâ hâu sâsâ otbuap.

⁹ Aiop, Den Kuhuhât Amboaje lohimi mem bâleyekbuap yakât sâmunne nângânet. Kâitgu Kâitgu Amboje Satanje mâmânje otbangimu kulem perâkne topne topne memu lohimiye ekjetâ ewe membe otbuap. ¹⁰⁻¹² Yawu otmu Kiristohât den pat âlepne ya nângânetâ gemu bet pilâm hiliwahonomaihât pat mannomai. Yakât otmâ Anitâje Nângân nângân perâkjahât Amboje hângângumu ge biwiyenjan kionjbuap. Biwiyenjan kionjmu Den Kuhuhât Amboaje den perâkne topne topne kâityongomu orotmeme bâleje tâtâem otmâ mannomai. Yawu manjetâ sâp patoen Anitâje biwiyenahât topne ekmâ sâm hâreyingimu Kutdânenje Yesuje ki sârerreyekbuap. Yakât otmâ hiliwahonomai.

Yesu Kiristone menenekmâ manman kârikjan katnenekbuap.

¹³⁻¹⁵ Bukulipne, Anitâje hân hibim ki kândikyotgop yan yen wawaeyekmâ manman kârikjan katyebom sâm kalop. Yakât otmâ Wâtgât mâmânjahât Heakne mem hewewer tuhuyekmu Kiristohât den pat âlepne ekyongomunne nângânetâ bulâje otmu yâkâlen biwiyene katbi. Yâkâlen biwiyene katjetâ Anitâje nine nanne baratne sâm meyhöp. Yakât otmâ nenje yengât nângâm haonjâ ârândânj Anitâ mepaem yâhânom yawu biwinnenaje nangain. Anitâje meyhöp. Yakât den pat bulâje orowâk tatmâ kâsikum yingiwîn me âlâengen ari tatmâ ekap kulemgum katyingiwîn. Den ya biwiyenjan katmâ târârâhâk lâum mannomai. Yawu manjetâ yanâmâ Kutdânenje Yesu Kiristone yen orop menenekmâ hibim lanjinjan katnenekmu tatmâ yâhâmbisâin.

¹⁶ Awojneneje Anitâje ikjahâk wawaenekmâ biwinenje mem hewewer tuhupap. Yawu otningimu biwinenje sânduk sâmu manman kârikjan mannom sâm biwinenje hikum manmain. Yakât otmâ yengât nângâm Anitâ yuwu sâm ulitgumain. “O Awojneneje Anitâ, gâje Kutdânenje Yesu Kiristo orop Tesalonike kapi ambolipne yengât biwiyene

mem hewewej tuhuyekdomawot. ¹⁷ Yawu otyingimutâ lohimbiye yetgât wâtyetjan kinjetâ manmanyenye kelihakmu orotmeme âlepneak otmâ mannomaihât nangain.” Yawu sâm Anitâ ulitgumain.

3

Kutdânenjaye tihitnenje otmâ ki betnongowuap.

¹ Bukulipnenje, yeje Anitâ ulitgujetâ Kiristohât lohimbiye yâkât den pat âlepne sâm haok tuhunomai. Sâm haok tuhujetâ lohimbi wosapâ wosapâ manmâ araije nângâjetâ bulâje otmu yâkâlen biwiyenaye kepeinomai. Otmu yeje yâkâlen biwiyenaye kepeim manmâ gai yan lohimbiye manmanyenye ekmâ Anitâ mepaem gai. Otmu yâkne gurâ Kiristohâlen biwiyenaye kepeim manmâ yâhânomai yan lohimbiye manmanyenye ekmâ Anitâ mepaenomai. ² Yâhâ nenjeâmâ den pat âlepne ekyongomunje lohimbi nombotjaye nengât den ya nângâjetâ gemu bet pilâm mem bâlenenekmai. Yakât otmâ yeje Anitâ ulitgujetâ bâtyenambâ menenekmâ tihitnenje otbuapgât nangain.

³ Kutdânenjaye yengât tihityenye otbuap. Yawu otmâ mâmâne otyingimu yeje yâkât wâtjan kinjetâ Manman Bâlenjahât Ambojaye mem ge katyekbe sâm hâum pâpguwuap.

⁴ Yen den kâsikum yingiwîn ya nângâjetâ bulâje otmu nen orowâk Kutdâhâlen biwiyenaye kepeim manmain. Yakât otmâ den ya lâum manmâ gai yawuâk lâum manmâ yâhânomaihât enggat yâhâp ki otmain.

⁵ Lohimbi belângen manmaiye mem âlâlâ tuhuyekjetâ yanâmâ Anitâne tihityenye otmu Kiristohât wâtjan kinjetâ biwiyenye sânduk sâmu mannomai. Otmu Kutdânenjaye biwiyenjan gemu yakât topje nângâm henjengujetgât nangain.

Nenje konam ki inom.

⁶ Kutdânenje Yesu Kiristohât sâtgât otmâ yuwu sâmunje nângâjet. Âi mem mannomai sâm den kâsikum yingiwîn ya bukulipyenye nombotjaye nângâjetâ nahat otmu konam im gai. Yakât otmâ yeje den sâyingijetâ âi menomaihât nangain. ⁷ Nenje yen orop manbin yan nepgât mâtâpne tiripyongomunje ekbi ya watmâ nep mem manjetgât nangain.

⁸ Lohimbiye senje âlâlâ tânnongowi yakât matje yingiwîn. Otmu yeje nen tânnongone sâm senje âlâlâhât pânmaihât nenje den kâsikum yingiminiwin yan nenjahâk nep tuhuh yapâ tewetsenje mem senje âlâlâ puluhuakminiwin.

⁹ Den kâsikum yingiminiwin yakât matje sot me senje âlâlâ tânnongombâihât dop. Yamâ nenje nepgât mâtâpne watmâ manjetgât nângâm nenjahâk nep memunje ekbi.

¹⁰ Yawu otmâ yuwu sâm ekyongowin. “Lohimbi âlâ me âlâ konam imai yâhâmâ sot ki yingijetâ nenomai.”

¹¹ Yengâlen gâtje nombotjaye konam im bukulipyenye yengâlen ari nem watyekmai. Yawu otmâ bukulipyenye yengât manmanyenye âlepne ya mem bâleyingimai. ¹² Kutdânenje Yesu Kiristohât sâtgât otmâ girem den ekyongonetâ ya nângâm nep mejetâ manmanyenye kuwihakmu mannomai.

¹³ Yeje orotmeme âlepneak otmâ manjetâ biwiyenye ki orotok sâuwapgât nangain.

¹⁴⁻¹⁵ Otmu den kulemgum katyingiain yu lohimbi ekyongonomai. Ekyongonetâ nombotjaye Kiristohât den nângâjetâ gemu bet pilâm mansai ya ki kasa otyingim watyekjetâ arinomai. Konam imai yakât den sâyingijetâ anulakmâ âi menomai.

Den bâije sâm hâreop.

¹⁶ Umatje âlâlâ teteyingiwuap yan Kutdâ Biwi Sânduk Ambojaye ikjahâk biwiyenye mem sânduk tuhuyingimu manmâ yâhânomai. Kutdânenjaye yen orowâk tatmu mannomai.

¹⁷ Otmu lok ekap kulemguap yu sâmune kiripi nihimu bâijehen ninak kutne kulemguan. Yu ekmâ nâhâitje nângâningim mansap yawu nângânomai. Ekap âlâlâ kulemguman yamâ yuwuâk watmâ kutne kulemguman.

¹⁸ Kutdânenje, Yesu Kiristo tihitnenje otmapne yen orop yâkât wâtjan manjetgât Anitâ ulitguman. Bâij.

2 Tesalonike 3:18

381

2 Tesalonike 3:18

Paulo

1 Timoteo Pauloŋe Timoteohât ekap anĝoân kulemguop.

O nanne Timoteo,

¹Nâmâ Paulo. Anitâ Tihit tihit Amboŋaŋe Yesu Kiristo orop biwiyetŋe kepeiakmâ konohâk otmu Kiristohât aposolo katnekmâ âi nihimutâ mem mansan. ²Âi ya mem Kiristohât den pat ekghomune nâŋgârâ bulâŋe otmu nanŋe âwâŋaŋe tânahomawot yakât dopŋeâk yâkâlen biwinetŋaŋe kepeim tânahom hoŋ bawangimait. Otmu Kiristohâŋe âwurem ge nine lohimbi sâŋ menenekmu manman kârikŋan mannomgât nâŋgâm biwinenŋaŋe mem mansain. Otmu gâhât nâŋgâm Anitâ yuwu sâŋ ulitguman. “O Awonŋ, gâ Kutdânenŋe Yesu Kiristo orop Timoteo nâŋgâwaŋgim tihitŋe otmutâ biwiŋe sânduk sâekgât ulitgohoan.” Yawu sâŋ ulitguman.

Lok nombotŋaŋe Kiristohât den pat âlepŋe kelangatbi.

³Nâŋe anĝoân Epeso kapi pilâm Makeronia hânân yu takawe sâŋ den ekghowan ya âlâkuâk sâŋmune nâŋgâ. Epeso kapi ambolipŋe nombotŋaŋe yeŋe eŋgatyeyeâk watmâ Anitâhât den bukulipyeŋe kâsikum yinĝim gai. Yawu gârâmâ den ya kelangatmâ kâsikum yinĝim gai ya nâŋgâmune Kiristohât den pat yawu ki oap. Yawu gârâmâ gâŋe Epeso kapiân tat yakât otmâ gâŋe kuyinĝirâ pilânomai. ⁴Yâkŋe Anitâhât den ya wangim tâmbâlipyenŋe yeŋe biwiyenĝambâ den âlâlâ tetemu alahum gawi ya torokatmâ kâsikum yinĝimai. Otmu tâmbâlipyenŋe yeŋgât topyeŋe girawu tap yakât sâŋ âi pâi tuhuakmai. Yawu otmai yan Kiristohâlen biwiyenŋe tinĝak ki kepeimai. Yakât otmâ nâŋgân nâŋgânyenŋe hâlim milim otmu manmanyenŋe ki kelihakmap. Yakât otmâ gâŋe kuyinĝirâ pilânomaihât nanŋan. ⁵Nenŋe Kiristohât den pat âlepŋe yu lohimbi kâsikum yinĝimunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋe tinĝak kepeinomaihât yâkŋe menenekmâ âi sâŋ ningiop. Otmu yâkâlen biwiyenŋe kepeinĝetâ tosayenŋe pilâyinĝimu biwiyenŋe sânduk sâŋmu yanĝak bukulipyeŋe orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu nanĝangimai. Yawu otmâ Kiristohât mâtâp tâŋ tâŋak watmai. ⁶Yawu gârâmâ lohimbi ya yeŋgât topyeŋe ekghoan yanŋe Kiristohât mâtâp ya tâpikgum den tâŋât alahumai. ⁷Otmu emelâk Anitâŋe girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop ya nenŋe topŋambâek nâŋgâm bukulipnenŋe kâsikum yinĝiain sâŋmai. Yawu sâŋmai yamâ yeŋe girem den yakât topŋahât pâpŋum ki kâsikum yinĝim heŋgenĝumai. Yakât otmâ gâŋe kuyinĝirâ pilânomaihât nanŋan.

⁸Aiop, Anitâŋe girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop yakât yuwu sâŋmune nâŋgâ. Yamâ âlepŋeâk hârok. Yakât torehenŋe âlâ ki tâpihahop. Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋaŋe girem den âlâlâ yakât andemŋe wangim yeŋe nâŋgân nâŋgânyenĝambâek den torokatmai ya watmunŋe umatŋe otmap. ⁹Otmu lohimbi uwawaŋŋe bia manmai ya yeŋgât nâŋgâm papatolipnenŋe girem den ki ekyongomai. Yâhâ lohimbi orotmeme bâleŋe otmâ manmaiŋe girem den nâŋgâŋetâ biwiyenŋan hâumu kuwihakŋet sâŋ ya ekyongomai. Lohimbi yuwuya yeŋgât yan. Lohimbi nombotŋaŋe ândâpyeŋe kârikŋe otmâ papatolipyeŋe yeŋgât den ki nâŋgâmai. Me kunyeŋe kârikŋe otmâ Anitâhât nâŋgâŋetâ gemu girem den ki watmai. Me âwâ mâmâlipyenŋe me bukulipyeŋe yeŋgât nâŋgâm bâleyinĝim yonĝonĝetâ mumai. ¹⁰Nombotŋaŋeâmâ nep tuhuninginĝet sâŋ lohimbi me nimnaom titipâ meyekmâ ip kârikŋaŋe hikuyekŋetâ tatmâ yâk yeŋgât âi tuhuyinĝimai. Lohimbi nombotŋaŋe loklipyeŋe me imbilipyenŋe betyenŋehen kioŋŋmai. Me loklipyeŋe imbilipyenŋe pilâyekmâ lok bukulipyeŋe orop ekrâleangimai. Otmu imbilipyenŋe gurâ yawuâk loklipyeŋe pilâyekmâ imbi bukulipyeŋe orop ekrâleangim orotmeme kinĝonŋ otmai. Lohimbi nombotŋaŋeâmâ den perâkŋe sâŋ bukulipyeŋe kâityongomai. Nombotŋaŋeâmâ bukulipyeŋe yeŋgât imbiâk den hakyenŋan sâŋmai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ Anitâhât den kum otmâ hilipgumai.

¹⁴ Kiristohât hoj bawalipnja Anitâhât girem den ya tâj tânjâk kâsikum yingimai yamâ nâje Kiristohât den pat âlepje kâsikum yingiman yu orop lâuaksawot. Den pat âlepje yu nângâmian yan Anitâ ikje topje nângâmunje âlâ kândâkdâ otmu mepaemain.

Anitâje Paulo umam sâwangiop.

¹² Kutdânenje Yesu Kiristohâlen biwinaje kepeim hoj bawangim yâhâwomgât ikjahâk nângânihiop. Nângânihim nep sâm nihimu yâkât wâtjan kinmâ den pat âlepje lohimbî kâsikum yingim mansan. Yakât otmâ nâje heronje nângâwangim yâk mepaeman. ¹³ Yawu gârâmâ nâje emelâk yâkâlen biwine ki katban sâp yan biwi nângân nângânne mangwakmu yuwu otmâ manban. Yâkât den pat âlepje mem ge katban. Yawu otmâ lohimbije yâkâlen biwiyenje katbi ya topje âlâlâ mangâyekmâ mem bâleyekminiwan. Yawu otyingiminiwan yamâ Kiristo ikje otbargiminiwan. Yawu otminiwan yan biwi nângân nângânne mangwakmu ki nângâmâk mangâyekminiwan. ¹⁴ Yakât otmâ Anitâje ikjahâk wawaenemâ nângân nângânne mem pâroŋ pilânihiop. Yawu otmâ biwine mem hewewej tuhumu Yesu Kiristohâlen biwinaje kepeiwan. Yawu otban yapâek yâk orop biwinetnja hikuakmâ konohâk otmu manmâ gan yu. Yakât otmâ ikje komot nângâyingim hoj bayingim gaman. ¹⁵ Bulâjanâk Yesu Kiristonje nen lohimbî bâlenje sârerenenemâ tosanenje pilâningiâk sâm Anitâje yâk hângângumu giop. Yakât nângâmunje bulâje otmu biwinenja Kiristohâlen kepeim mannom.

Nâje ninahât nângâmune dondâ gemap yakât yuwu sâmune nângâ. ¹⁶ Lohimbî kerekje otmunje bâlemu tosanenje orop manbin yakât Anitâje mumuhât pat kuningiop. Yâhâ lohimbije otjetâ bâleop ya wangim nâjeâmâ dondâ otmune bâlemu tosa pato mewan. Yakât matje umatje dondâ membomgât dop olop. Yawu gârâmâ Kiristonje biwine ikjan katbehât nângâm lohotjan otnihim matje ki nihiop. Nene topne yawu tap. Otmu lohimbije yâkâlen biwiyenje katjetâ Anitâje manman kârikjahât pat kuyingiwuap. Yawu otmu Kiristonje wawaenemâ lohotjan otnihop yakât den pat ya lohimbije nângâm Anitâ mepaenmai.

Otmu Ambonenje Anitâ konok ki ekmain. ¹⁷ Yâhâmâ tat tat kârikje tatmâ gaopjak tatmâ gamap. Otmu tatmâ yâhâmbisâp. Yâkje ki teteop. Otmu biatbuapgât dop gurâ ki tap. Lohimbî tuhuyelehowâmbâek kunnenje tatmâ tihitnenje otmâ gamap. Otmu yawuâk tihitnenje otmâ yâhâmbisâp. Yakât otmâ heronje nângâwangim mepaem manmâ yâhânom. Ya bonjanâk.

¹⁸ Nanne Timoteo, yuwu sâmune nângâ. Lohimbî nombotnja Kiristohât den pat bulâje ya kelangtmâ bukulipyenje kâsikum yingimai sâm gâje kuyingirâ pilânomaihât nângâm nep sâm gihiwan. Emelâk Kiristohât komot ya yengât kunlipyenja âi sâm gihim kungan mewî. Kungan mewî yan âi tururâ bulâje girawu tetewuap yakât Wâtgât mâmâjahât Heakje biwiyenjan katmu den ekgohowi. Den ekgohowi ya nângâm Kiristohâlen biwinaje tijâk kepeim yâkât den pat âlepje ya lohimbî ekyongom manbuat. Yawu mandâ lohimbî âlâ me âlâje mâtâp manguhihine sâm otnomai yan kârihem kinbuat. ¹⁹ Yawu mandâ yanâmâ Wâtgât mâmâjahât Heakje biwine ekmu ârândâŋ oap yawu biwinaje nângâwuap. Yâhâ lohimbî nombotnja Wâtgât mâmâjahât Heakje biwinenje ekmu ki ârândâŋ olop yawu biwiyenja nângâwi. Yawu gârâmâ biwiyenja yawu nângâm yan Wâtgât mâmâjahât Heak ya betgunjetâ biwiyenje palâmje otmu manmâ ari hiliwahonomaihât pat mansai. ²⁰ Lok yâhâp, kutyetje Himenai yet Alesande, yâkje yawu otmâ Anitâ sâm bâlewangim gawot. Yawu olowot yakât nâje ketetyelekmune yaehen ari manmutâ Satanje mangâyelekmu mansawot. Otmu orotmemeyetje bâlenje ya ekâm nângâm âlâkuâk Kiristohâlen biwiyetnja kepeim mansetgât nanjan.

2

Kiristohât lohimbije menduhuaknomân yuwu otmâ mannom.

¹⁻² Gâjeâmâ Kiristohât lohimbî yengât kunyenje mansat yakât yuwu sâmune nângâ. Kiristohât lohimbije menduhuakmâ Anitâhât den ya alahum kiki meytigim mepaeyeleknomaiân ekyongorâ Anitâ yuwu sâm ulitgunomai. Lohimbî belângen manmaiŋe

nângâningijetâ ârândân otmu manman sânduhân mannehât nângâm gawamangât lok kunje otmu galemlipnenje ya tânyongoak sâm Anitâ ulitgunomai. Otmu Wâtgât mâmânjahât Heakje mâmânje otningimu Anitâhât tem lâuwangim mannomai. Yawu manmâ lohimbi ewe katyekmâ lohotjan mannom sâm Anitâ ulitgunomai. Otmu Anitâ ambonenjahe lohimbi belângen manmai ya nen orop wawaenenekmâ tihitnenje otmap yakât nângâm ulitgunomai. ³Yawu ulitgunjetâ yanâmâ Anitâ Manman kârikjahât Ambonjahe nângâmû ârândân otbuap. ⁴Lohimbi kerekje Kiristohât den pat âlepje ya nângâjetâ bulâje otmu yâkâlen biwiyenje katjetâ manman kârikjahât pat kuyingiwuap yakât Anitâje nângâmap. ⁵⁻⁶Anitâ konok ambonenje tatmap. Otmu Yesu Kiristo ikjak lohimbi kerek nengât tosehât otmâ ge kawenenjan kinmu kujetâ mumbuap sâm sâp kalop. Sâp ya ekmu ârândân otmu yanâk kujetâ muop. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâje yâkâlen biwiyenje kepeimai yamâ Kiristone mem konohân tuhuyekmu biwiyenje hikuakmâ konohâk otmu Anitâje kaok nângâyijingim. Otmu kujetâ muop yan Anitâje lohimbi kerek nengât tosa pilâningim manman kârikjan torokatnenekbomgât nângâmap yakât topje teteop. ⁷Topje yawuhât pâku lohimbi yengâlen ari Kiristohât den pat âlepje kâsikum yingimune nângâjetâ bulâje otmu yâkâlen biwiyenje kepeim manjetgât yâkje menekmâ aposolo âi sâm nihio. Yâhâ gâje nâhâitje “Bulâjanâk eknohop,” yawu sâm den ekgohoan yu Kiristohât komot ekyongorâ nângânomai.

⁸Kiristohât lohimbi je wosapâ me wosapâ menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeylekmai ya yuwu sâm ekyongowuat. Lok nombotjahe Anitâhât tem lâuwangim bukulipenje orop ki sâm bâleangim den kakjan sahangimai. Galemlipenje yawuya katyekjetâ lohimbi yengât senyenjan kinmâ Anitâ yu yakât ulitgunomai.

⁹⁻¹⁰Otmu imbilipyenjahe Anitâhâlenâk biwinyenje kepeim tem lâuwangim mansain sâmai. Ya lok âlâ me âlâje yekjâlemai hât hâkyenje tihitje otmâ senje âlâlâ sekje âlep âlep yaje ki hâkyenje mejâleaknomai. Otmu imbi ya bukulipyenjahe yekjetâ yahalâkgât somotyenje menderjomai yan senje âlâlâ sekje âlepje orop ki menduhum menderjomai. Yawu otmâ loklipyenje ewe katyekmâ amutyenjan mannomai. Yawu manmâ bukulipyenje nembe kalem otyingim tânyongonomai.

¹¹⁻¹²Imbilipyenjahe loklipyenje yengât amutyenjan mannomaihât nanjan. Yakât otmâ lohimbi je menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeylekmaiân imbi âlâ me âlâje yahatmâ senyenjan kinmâ den kâsikum yingine sâm otmai yamâ kuyingiman. Yâkjeâmâ in denâk nângâm huruj huruj mannomaihât nanjan. ¹³Orotmeme yawu otmâ mannomaihât sâm yingian yakât topje yuwu. Emelâk Anitâje lohimbi tuhuyelehop. Anjoânâmâ Aram sâm tuhuop. Yakât kakjan imbi je, kutje Ewa sâm, ya tuhuop. ¹⁴Tuhuyelekmu manowot yamâ anjoân Satanje Ewa kâitgumu Anitâhât den ya lonjâem otmu bâleop. Yakât kakjan Ewaje lokje ekumu yâkje imbinjahât den watmâ yawuâk otmu bâleop. ¹⁵Yakât otmâ imbilipyenjahe Kiristohâlen biwiyenje kepeim loklipyenje yengât amutgen mannomai. Yawu manmâ nan baralipyenje wawaeyekmâ tihityenje otjetâ yanâmâ Anitâje yekmu ârândân otmu manman kârikjahât pat kuyingiwuap. Otmu Kiristohâlen biwiyenje yawuâk kepeim biwiyenje galemahom manmâ bukulipyenje yengât nângâyijingim yanâmâ manman kârikjahât bulâje ya menomai.

3

Kiristohât komot yengât kunlipyenje

¹Den bulâje yuwu sâmunne nângâ. Kiristohât komotje lok âlâ me âlâ kunlipyenje sâm katnenekmâ âi ningijetâ hoj bayingine sâm otmai ya yengât Anitâje nângâmû âlepje otmap. ²⁻³Lok yawuya yengât manmanyenje yakât yuwu sâmunne nângâ. To kârikje ki nem biwi hâlim otmai. Me ki kuk kânguruk otmâ lohimbi mem siriken soroken katyekmai. Otmu tewetsenjahâlâk ki nângâmai. Yâkje târârâhâk manjetâ ya yengât hakyenjan tosa âlâ ki tetewuap. Otmu bukulipyenje lohotjan otyingijetâ ya yengât nângâm “lok mulunje” sâmai. Otmu Kiristohât komolân gâtje âlâ me âlâ ya yengât nângâyijingim

nembe kalem otyingimai. Otmu Anitâ yet Kiristo yetgât den pat topjambâek kâsikum lohimbî yingjetâ yâkne nângâjetâ keterakyingimap.

Otmu imbi yâhâp kalimbu ki meyekmai. ⁴ Biwiyeye galemahom kilik milik manmâ imbi naomlipeyeye galempongom tihityeye otjetâ imbi naomlipeyeye ewe katekmâ tem lâuyingimai. ⁵ Yawu gârâmâ yawu ki otmaine Kiristohât komot yengât galem katyekdâ yâkne lohimbî ki tihityeye otmâ hoj bayingimoi. ⁶ Otmu torokatmâ sâwe. Emelâk Sataneye ikjahâlâk nângâmu yahatmu otmâ hilipguop. Otmu lok âlâ me âlâye Kiristohâlen biwiyeye katjetâ sâp kâlep ki otmu manmâ gai. Lok yawuya galem katyekdâ yâkne Sataneye olop yawu otmahât kunlipeyeye sâp ki katyekbuat. ⁷ Otmu lohimbî belângen manmaiye sâp bâleyingjetâ biwiyeye kum Satangât panggorân kionmai hât Kiristohât lok âlâ me âlâhât nângâyingjetâ yahatmu eweyingimai lok yawuya kunlipeyeye sâp katyekdâ kinnomai.

Kiristohât komot yengât hoj bawalipeyeye

⁸ Aiop, lok âlâ me âlâye Kiristohât komot hoj bayingjet sâp mem katyekbuat ya yengât yuwu sâmune nângâ. Yâkne biwiyeye galemahojetâ manmanyeye kelihakmu lohimbîye yekmâ ewe katekmâ. To kârikne ki nemai. Me den perâkne ki sâmai. Me bukulipeyeye yengât iri sikumyeye ki ekjahâlem kâityongom meyingimai. ⁹ Otmu Wâtgât mâmâjahât Heakne nângân nângânyeye mem pâronj pilâyingimu Kiristohât den pat âlepne topjambâek nângâm yâkâlen biwiyeye tijâk kepeim manmai. Otmu Anitâye biwiyeye ekmu ârândâr otmap yawu biwiyeye nângâmai. ¹⁰⁻¹² Yâkne imbi yâhâp kalimbu ki meyekmai. Otmu imbi naomlipeyeye galempongom tihityeye otjetâ manmanyeye kelihakmap. Imbilipeyeye gurâ Kiristohâlen biwiyeye kepeim yâkât nep tijâk mem lohimbî hoj bayingimai. To kârikne ki nemai. Me den guruk me den belângen ki sâmai. Yawu manmâ biwiyeye galemahojetâ manmanyeye kelihakmu lohimbîye yekjetâ yahatmu eweyingimai. Lok yawuya yengât kutye katdâ Kiristohât lohimbîye manmanyeye ekjetâ ârândâr otbuap. Yâkne manmanyeye ekjetâ yawu otmu yanâmâ mem katyekdâ lohimbî hoj bayingimoi. ¹³ Otmu yâkne âilongjo lohimbî hoj bayingimoi yanâmâ lohimbîye ewe katekmâ nângâyingjetâ yahatbuap. Otmu yâkne Kiristohâlen biwiyeye kepeim tem lâuwangim mansai yakât topne sâp haok tuhum lohimbî belângen manmai ekyongomai. Yawu.

Yesu Kiristo yâkât topne.

¹⁴ Sâp ki kâlep otmuâk kapi yu pilâm gâhâlen takamune ejakmâ den otdomgât nanjan. ¹⁵ Yawu gârâmâ mâtâp ki tetenihiwuap otmuâmâ pepa kulemgum katgihian yu sâlikum nenje buku orangim orotmeme girawu otmâ manmunne Anitâye nângâningimu ârândâr otmap yakât Kiristohât lohimbî ekyongorâ nângânomai. Anitâ Manman Ambojane nen Kiristohât lohimbî orop tatmap. Yakât otmâ Wâtgât mâmâjahât Heakne Anitâhât biwijan nângân nângân âlâlâ tatmap ya mem biwinenjan katmu nenje Kiristohât den bulâne ya topjambâek nângâm lohimbî kâsikum yinginomgât dop tap. ¹⁶ Anjoân lohimbîye Yesu Kiristohât topne ki nângâjetâek Anitâye hângângumu ge nengât toshât otmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop. Yâkâlen biwinenjan kepeim manmunne Anitâye nenekmu ârândâr otmap. Yakât nângâmunje bulâne oap.

Yâkne lok otmâ hânân ge hohetnenjan manmu kujetâ muop. Mumu Wâtgât mâmâjahât Heakne mumunambâ mem yahalop. Yakât otmâ yâkât nângâmunje Anitâhât nanje tâj tâjâk otmap. Yâkne olop mioy ya Anitâhât ajeolipjane ekjetâ âlâ kândâkdâ olop. Aposololipjane topne katmâ yâkât den pat âlepne sâp haok tuhujetâ lohimbî hânjan kulemjan manmâ araiye nângâjetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyeye kepeimai. Otmu himbimân âwurem yâhâmu Anitâ orop tawot.

¹⁻² Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakje den âlâ biwinaan kalop ya sâmb tetemune nângâ. Gâmâlâk lok nombotnjae Kiristohât lohimbî yengâlen taka den perâkje ekyongonjetâ nângâm nombotnjae hionakmâ yengâlen torokatnomai. Lok yamâ weke bâlene me senduk banearjae kakyenjan memu biwiyenjae kârikje otmu den perâkje sâmb bukulipyenjae kâityongonmai. Kâityongonjetâ bukulipyenjae Kiristo betgum yengâlen torokatnomai. ³ Lok perâkje yaje orotmeme âlâlâje mem bâlenenekmap sâmb lohimbî ki miaknom sâmb samut katmai. Me sot âlâlâ ki nenom sâmb samut katmai. Samut katmai yamâ dondâ otmâ hilipgumai yakât yuwu sâmbune nângâ. Anitâje sot âlek âlek yamâ nenejeâk hârok sâmb katningiop. Nenjeâmâ sot ketetmâ “Yuâmâ neneje” otmu “Yuâmâ ki neneje” yawu ki sânom. Nen Kiristohâlen biwinenjae kepeim yâkât den bulâje watmainje sot âlek âlek nem Anitâ mepaemain. ⁴⁻⁵ Otmu Anitâje wuân me wuân kalop yamâ âlepjeâk hârok. Nenje wuân me wuân nene sâmb otnom yamâ anjoân Anitâ mepaem yanâmâ nenom. Yawu otnom yanâmâ Anitâje nenekmu ârândâj otbuap.

Timoteoje yuwu otmâ hoj bayinggiâkgât kulemguop.

⁶ Kiristohâlen biwihe kalonâmbâek nenje yâkât den kâsikum gihimunje nângâm hengenjum biwihan katmâ manmâ gat. Yakât otmâ den ekgohoan yu nângâm hengenjum Kiristo hoj bawangim yâkât den yu bukulipge kâsikum yingiwuat yan Kiristone gekmu ârândâj otbuap. ⁷ Yâhâ lok biwiyenambâ nângân nângân tânjât topje topje tetemap yakât gâ orop alahune sâmb otnomai yanâmâ ki nângâyingiwuat. Gâje Anitâhât tem lâuwangirâ gekmu ârândâj otbuap yakât nângârâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmbune nângâ. Lok sihan kiggitje orowâkje sururuk sânomai. Yawu otnomai yakât nângâm wâtyenjae houj sâmapgât inânjan dop miakmâ yâhâmai. Yakât dopjeâk biwihe houj sâmapgât Anitâhât den biwihan katmâ lâum manmâ yâhâwuat.

⁸ Wâtnenje kâriheâk sâmb inânjan dop miakmain yamâ âlepje. Yâhâ biwinenje Anitâhâlen kârihem kinâk sâmb sâp yupâek yâkât den biwinenjan katmâ lâum manmâ yâhânom yamâ âilongjo. Yawu otnom yanâmâ manman âlepjahât bulâje âlâlâ teteningimu biwinenje sânduk sâmu mannom. Otmu hâmbâi Anitâje sâp patoen manman kârikjan torokatnenekmu manmâ yâhânom. ⁹ Den ekgohoan yu nângârâ bulâje otmu yukât biwi yâhâp ki otbuat. ¹⁰ Den yu nângâmunje bulâje otmap. Anitâ Manman ambojanae lohimbî kerek menenekmâ manman kârikjan katnenekmu mannongât dop tap. Yawu gârâmâ yâkâlen biwinenjae kepeim manmain nenâk menenekmâ manman kârikjan torokatnenekmu mannom. Yakât nângâm yâkâlen biwinenjae tijâk kepeim hoj bawangim hâhiwin kakjan manmain.

¹¹ Den sâmb aran yu Kiristohât lohimbî kâsikum yingirâ lâum mannomai. ¹² Lohimbî nombotnjae gâhât nângâjetâ gemu “naom tipije” sâmaiâhât lohimbî senyenjan manmâ biwihe galemahom hengenjum Kiristohât tem lâuwangim manbuat. Yawu manmâ den lohotjan ekyongowuat. ¹³ Sâp kâlep ki otmuâk gâhâlen takawom. Yakât otmâ yuwu otmâ mambotnihim manbuat. Lohimbije menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyeleknomaiân miti kâsikum yingirâ nângânomai. Otmu den ya tâj tânjâk watmâ orotmeme wuân me wuân otmâ manjetâ Anitâje yekmu ârândâj otbuap yakât ekyongom mem hewewerj tuhuyekbuat.

¹⁴ Timoteo, emelâk Kiristohât komot ya yengât kunlipyenjae âi sâmb gihim kungan mewî. Kungan menjetâ Wâtgât mâmânjahât Heakje mâmâje otgihimu âi girawu mendâ bulâje tetewuap ya yâkje biwiyenjan katmu sâmb tetem eknongowî. Bulâje ya teteâk sâmb âi yakât biwihane tijâk mem tuhuwuat. ¹⁵ Emelâk Wâtgât mâmânjahât Heakje mem hewewerj tuhuhekmu Kiristone olop miop yawuâk otbeâk nângâm otdâ gekmunje tipije âlepje olop. Benje yakâlâk nângâm manmâ gat yakât otmâ tat tat memehe ekmunje âilongjo oap. Otmu yâkâlen biwihane tijâk kepeim manmâ yâhâwuat ya ekmâ Anitâ mepaenom. ¹⁶ Kiristohât den ya kelangatmâ kâsikum yingiman sâmb biwihe galemahom manbuatgât nanjan. Yiwerenjae yu âi mem mansat yawuâk torokatmâ Kiristohât den kâsikum yingirâ lohimbije yâkâlen biwiyenjae kepeim manmâ yâhânomai. Yawu otmâ gâ orop meyekmâ manman kârikjan katyekmu mannomai.

5

Timoteoŋe yuwu otmâ Kiristohât komot galemयोगाङ्गत Pauloye kulemguoop.

^{1,2} Gâŋe Kiristohât lohimi yengât kunyeye otmâ galemयोगom mansat. Yakât otmâ yuwu otyingiwuatgât nangan. Lohimi âlâ me âlâŋe otjetâ bâlemu den kâwâ kârik ki otyingiwuat. Lohimi somboŋe otjetâ bâlewuap otmuâmâ âwâhe mâmâhe ewe katyelekmâ lohotŋan otyitgimat yawuâk otyingiwuat. Me lohimi nombotŋe otjetâ bâlewuap otmuâmâ imi atalipge me wârâ toulipge lohotŋan otyingimat yawuâk otyingiwuat. Yâhâ imbi yâhâmâ esep esewâk otyingiwuat.

Imbi kambut ya yengât sâop.

³ Imbi kambut nombotŋe hep torehenlipyeye bia me nimnaom barak manmai yaŋe umburuk manmaiâ Kiristohât komot ekyongorâ tihityeyeyen otnomai. ⁴ Yâhâ imbi kambut âlâŋeâmâ nan baralipyeyey me helipyeyey orowâk manmai. Yâkŋe mâmâlipyeyey me buwulipyeyey yengât tihityeyey otmâ hoŋ bayingŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap. Yawu otnomai yan emelâk ŋaŋayeyan âwâ mâmâlipyeyeyey me buwulipyeyeyey tihityeyey otbi yakât matŋe yâku sombo otnomaiân tihityeyey otnomai. ⁵ Yâhâ imbi kambut nombotŋe hep torehenlipyeyey bia me nimnaom barak manmai yâkŋeâmâ Anitâŋe nâŋgâningiâk sâm haoŋmâ ârândâŋ ulitgum mepaemai. ⁶ Aiop benŋe, imbi kambut nombotŋe âlâŋeâmâ “umburuk otmâ umatŋe kakŋan manmaiâ kâwâ konda otmâ yapâ tewetsenŋe mem dâimai. Kambut yawuyeyey yawu manmai yamâ biwiyeyey mumu hiliwahonomaiâ pat manmai. ⁷ Lohimi belâŋen manmaiŋe Kiristohât lohimi sâm bâleyingimaihât imbi kambut manmaneyehât den ekgohoan yu gâŋe sâm tetem ekyongorâ tem lâunihinetgât nangan. ⁸ Kiristohât lohimi âlâ me âlâŋe yeyey hep torehenlipyeyey me sese buwulipyeyey ki tihityeyey otmai yaŋeâmâ Kiristo betgum lohimiŋe Anitâhâlen biwiyeyeyey ki kepeim manmai yawu otmai. Yakât otmâ Anitâŋe yekmu dondâ bâlemap.

⁹ Aiop, imbi kambut âlâ me âlâŋe Kiristohât komot hoŋ bayingine sâm otmai ya yengât yuwu sâmune nâŋgâ. Embâŋâmbâek imbi kambutŋe nep tuhun Kiristohât komot hoŋ bayingim gai. Ya yengât kutyeyey kulemgum katdâ tatmu tewetsenŋe memai. Otmu imbi kambut ondop yâk yengâlen torokatŋetâ kutyeyey kulemguwuat yamâ yuwu. Imbi kambut âlâ me âlâhât yambuyeyey 60 otyingiap ya yengât kutyeyey kulemguwuat. Yâhâ lok yâhâp kalimbu ki meyekbi. ¹⁰ Orotmemeyeyey âlepŋe yuwu otjetâ Kiristohât komotŋe mepaeyekmai. Nan baralipyeyey âlonŋo galemयोगom hengengum gawi. Otmu lomba takanetâ emetyeyeyan dâim yâhâ katyekŋetâ tatŋetâ sot um yingiminiwi. Otmu hewewey otmâ âi âlek âlek mem Kiristohât komot hoŋ bayingim gai. Otmu umatŋe âlâlâ lohimi kakyeŋan yâhâmap yan hewewerâk tânyongomai. Imbi kambut yawu manmâ gai ya yengât kutyeyey kulemguwuat.

¹¹ Yâhâ imbi kambut hâkyeyey heroyey mansai yamâ kutyeyey ki kulemguwuat. Yamâ topŋe yuwuhât. Loklipyeyey bâleŋetâ Kiristohât nâŋgâm yâkât komot hoŋ bayingine sâm biwiyeyey katmai. Yawu otmai yamâ gâmâlâk lok yekmâ biwiyeyey pârâk pilâm Kiristohât nep pilâm lok meyekmai. ¹² Kiristohât nep tuhunom sâm biwi katbi ya pilai yakât nâŋgâŋetâ biwiyeyeyan hâumu gorâ kakŋan mannomai. ¹³ Otmu kutŋan hilâm im tatmâ emet ârândâŋ yâhâm gem den golâ, me buku âlâhât den guruk, me den belâŋen sâsâ yawu sâŋetâ dondâ bâlewuap. ¹⁴ Yawu otmaiâ Kiristohât komot yuwu sâm ekyongohât nangan. Lohimi nombotŋe belâŋen manmaiŋe Kiristohât komot ya yengât sâm bâleyingimaihât imbi kambut yawuyeyey lok miakmâ mannomai. Yawu otmâ nimnaomlipyeyeyey mem ga katyekmâ galemयोगom hengengum yan tat tat memeyeyey âlonŋo teteyingiwuat. ¹⁵ Yâhâ imbi kambut nombotŋeâmâ manman âlepŋehât mâtâp ya pilâm Manman bâleŋehât Amboŋe Satan yâkât mâtâp watmai. ¹⁶ Otmu Kiristohât komolân gâtŋe imbi âlâŋe ikŋe hep torehenŋe âlâŋe imbi kambut mansap yakât tihitŋe otmâ tânguâkgât nangan. Tihitŋe otbuawân Kiristohât komotŋe hewewey otmâ imbi kambut nombotŋe hep torehenlipyeyey barak manmai ya tânyongoyetâ âlonŋo otbuap.

Kiristohât komot yengât galem ya yengât sâop.

¹⁷⁻¹⁸ Kiristohât komot yengât galemlipyeŋe nepyeŋahât hâmeŋe yingŋetâ menomaihat yuwu sâmunne nângâ. Emelâk Anitâŋe girem den âlâ Mose ekumu kulempuop ya yuwu tap. “Bulimakaonje nep tuhuyingiwuap yan sot bulâŋe nemap sâm lauŋe ki sâhâm mangunomai.”

Otmu âlâmâ yuwu tap.

“Lok âlâ me âlâŋe nep tuhuyinginomai yakât hâmeŋe yingŋetâ ârândân otbuap.”

Den yawu tap. Yakât otmâ Kiristohât komot yengât galem katyekmâ âi yingwi yaŋe âi ya mem den pat âlepŋe ya lohimi belâŋen mansai ya ekyongomai, me Kiristohât komot den kâsikumu yingimai ya yengât âi ekjetâ âilonŋo otmu hâmeŋe pato yinginomaihat nanŋan. ¹⁹ Otmu lok yâhâp me amon yaŋe galemlipyeŋe yengât topyeŋe teteâkgât sâm hâreyingine sâm otnomai yan denyeŋe ikŋiâk ikŋiâk sâŋetâ konok otbuap yamâ nângâyingiwuat. Yâhâ lok konokŋe ikŋiâk sâwuap yamâ ki nângâwawingiwuat. ²⁰ Otmu galemlipyeŋe âlâ me âlâŋe orotmeme bâleŋe otnomai yamâ meyekmâ lohimi yengât senyeŋan katyekmâ sâyingiwuat. Yawu otyingirâ yan lohimbije ya ekmâ manmanyenye galemahonomai.

²¹ Nâŋe Anitâ yet Yesu Kiristo otmu âjelolipyetŋe koko salehâk ya yengât senyeŋan kinmâ yuwu sâmunne nângâ. Galemlipyeŋe âlâ me âlâhât den sâm hâreyingiwuat yan den ekgohoan yu tâŋ tâŋâk watbuat. Yawu watmâ lok âlâhât nângârâ yahatmu, âlâhât nângârâ gemu yawu ki otbuat. Den sâm hâreyingirâ Anitâŋe nângâmû ârândân olâkgât târârâhâk sâwuat. ²² Galemlipyeŋe âlâ me âlâŋe otjetâ bâleop ya yengât den sâm hâreyingirâ nângâjetâ haŋ sâyingimu manmanyenye kelihakmu mansai. Lok yawuya in yawu ki meyekŋetâ Kutdâhât âi witgum tuhunomai. Manmanyenye ekdâ ârândân otmu yâhâpŋe âi sâm yingiwuat. Yawu gârâmâ âi in yawu yingirâ âlâkuâk otjetâ bâlewuap yakât tosa yamâ lohimbije gâhâlen sâm gâitnomai.

²³ Otmu tep kombolahât otmatgât wain to tipije nembuat.

²⁴ Lok nombotŋeŋe bukulipyeŋe yengât senyeŋan kinmâ otjetâ bâlemap ya yengât topyeŋe nângâmâi. Lok yawuya meyekmâ den âiân katyekŋetâ sâm hâreyingiwualân emelâk topyeŋe nângâwan sâwuat. Yawu gârâmâ lok nombotŋe âlâŋeâmâ topyeŋe kurihiakmâ manmai. Yâhâmâ âi pâi tuhuyeknomai yanâk topyeŋe mem tetewuat. ²⁵ Otmu lohimi nombotŋeŋe lohimi senyeŋan kinmâ orotmeme âlepŋe otjetâ ekmai. Yawu gârâmâ lohimi nombotŋeŋe orotmemeyenye âlepŋe otmai ya ekmâ bukulipyeŋeŋe mepaeyekmai sâm orotmeme âlepŋe ya tihâŋen otmai. Yamâ lohimi âlâ me âlâŋe ya nângâm sâm haok tuhumai. Yawu otmai yaŋe tihâk tatbuapgât dop ki tap.

6

¹ Âi lok yengât sâmunne nângâ. Kiristohât lohimi ya den kâsikumu yingimain yakât lohimi belâŋen manmaine den ya nângâjetâ helekŋe otmu Anitâ sâm bâlewangimaihât âi lok nombotŋe Kiristohâlen biwiyenye kâtmaine kunlipyeŋe eweyingim lauŋeŋe lâum kinmâ âi tuhuyinginomai. ² Yâhâ kunlipyeŋeŋe Kiristohâlen biwiyenyeŋe kepeim manmai otmuâmâ âi loklipyeŋe ya ki holanyekŋetâ ari yeŋe nângân nângân watmâ galemahom mansai. Yakât otmâ âi lok yaŋe kunlipyeŋe ki sâm bâleyinginomai. Yâhâ kunlipyeŋeŋe Kiristohâlen biwiyenyeŋe kepeim manmai yâhâmâ Anitâŋe nângâyingimâp. Yakât nângâm âi lokŋe âi kârikŋeâk mem kunlipyeŋe hoŋ bayinginomai. Den ekgohoan yu kâsikumu yingirâ nângâm manjetgât nanŋan.

Senje âlâlâ ki ekŋâlem miaknehâlâk nângânom.

³ Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe den âilonŋo aposolipŋe kâsikumu yingiminiop yakât nângâmunŋe bulâŋe otmap. Yâkât otmâ lohimi den ya kâsikumu yingimunŋe nângâŋetâ bulâŋe otmap. Yâhâ lok nombotŋeŋe den ya nângâŋetâ ki ârândân oap sâm yeŋe engatyeŋeâk watmâ den ondop kâsikumu yingimai yamâ dondâ bâlemap. ⁴ Lok yaŋeâmâ yeŋahât nângâŋetâ dondâ yahatmap yamâ den kâsikumu yingimai yakât topŋe hâum pâpŋumai. Yakât otmâ bukulipyeŋe orop den kakŋan sahanginehâlâk nângâmâi. Yawu otmâ nângâm bâleangim hâiakmâ sâm ge karakmai. Otmu hiorakmâ den belâŋen sâm

hakerjan sahangimai. ⁵Yawu otmâ den bulâje pilâm biwi nângân nângânyeje mem helerj tuhuakmai. Otmu lohimbije tewetsenje ninginetâ hâk sânduhân mannehâlâk nângâm den kâsikum yingimai.

⁶Nenje Kiristohâlen biwinnenjae kepeimain. Yawu otmâ senje âlâlâhât ki ekjâlem manmain yanâm Anitâje biwi sânduhân katnenekmu biwinnenje ârândâj otmap. ⁷Kândikum mâmâlipnenjae menenekbi yan tepyejambâ hâk barak tetewin. Dop yawuâk hâmbâi mum yan hân yu pilâm senje âlâlâ ki miakmâ arinom. ⁸Yakât otmâ yuwu nangan. Anitâje sot, me pet sângum, me senje âlâlâ ya ningimu dopnenjanâk mem manmain. Otmu “Getek âlâ ningiap,” sâm ki dewaenom. ⁹Lohimbi nombotnjae senje âlâlâ ekjâlem miakmâ hâk sânduhânâk manne nângâmai. Yawu nângâmai yamâ biwi nângân nângânyeje hâlim milim otmu bâlenahât pangonân kionmai. Otmu yehâk yapâ ki holañaknoma. Yakât otmâ yanâk tatmâ hiliwahonoma. ¹⁰Yâhâ lok âlâ me âlâje senje âlâlâ ekjâlem miakne sâm otmâi ya yengât biwiyenambâ nângân nângân bâlêje âlâlâ tetemap. Ya watmâ orotmeme kingorj otmai. Yawu otmâ Kiristohât lohimbi nombotnjae yakât mâtâp pilâjetâ biwi nângân nângânyeje orotok sâmu gorâ kakjan manmai.

Pauloje Timoteo den ekuop.

¹¹Nanne Timoteo, Anitâje mengekmu hoj bawangim mansat. Yakât otmâ gâjeâmâ orotmeme bâlêje âlâ me âlâ ekmâ betbangiwuat. Yawu otdâ Anitâje gekmu ârândâj olâk sâm yâkâlen biwihaje tinjâk kepeim tem lâuwangiwuat. Otmu Kiristohât lohimbi nângây- ingim lohotjan otyingiwuat. Otmu lohimbi belângen manmaije mâtâp manguhihine sâm otmoma yakât nângârâ ki sâtje otmu biwihe houj sâwuap. ¹²⁻¹³Emelâk Wâtgât mâmânahât Heakje mem hewewerj tuhuhekmu Kiristohâlen biwihe kalon yan nen Kiristohât lohimbi sennenjan kinmâ “Kutdâne Yesu Kiristo konok hoj bawangim manbom,” sâon. Yawu sâon yan Anitâ Manman Amboje otmu nanje Yesu Kiristone nângâhilihmutâ ârândâj olop. Emelâk embâjan Yesu Kiristo ikjak kiap âlâ, kutje Pontio Pilato sâm, yakât senjan kinmâ Anitâ orop topyetje konohâk tap ya ekuop. Anitâ yet Kiristo yâk yetgât sâtgât otmâ yuwu sâmume nângâ. ¹⁴Yesu Kiristone âwurem ge menenekbuap yakât sâp utâpguap. Yakât mambotnomân lohimbije manmange ekjetâ bâlemu Kiristohât den pat mem ge katmahât biwihe galemahom târârâhâk manbuat. Yawu manmâ âi gihiwin ya tinjâk membuat.

¹⁵Anitâ yahat yahatje, lok topje topje manmâ gai ya yengât kunyerje. Otmu lok kutdâ ya yengât kunyerje pato. Yâkje konok ambonenje otmâ tihitnenje otmap. Yakât otmâ nângâwangimunje âlâ kândâkdâ otmap. Kiristone âwurem ge menenekbuapgât sâp kalop ya ekmu ârândâj otbuap yanâmâ âwurem ge menenekbuap. ¹⁶Anitâ Manman Amboje ikriâk koko salehâk tatmap. Yakât otmâ ikjak tatmawân lajinje ya lok âlâ me âlâje eknomgât dop âlâ ki tap. Iknje konok kunnenje tatmâ tihitnenje otmâ yâhâmbisâpgât herenje nângâwangim mepaem manmâ yâhânom. Ya bonjanâk.

Lohimbi iri sikumyerje orop mansai ya yengât sâop.

¹⁷Lohimbi iri sikumyerje orop mansai ya yuwu sâm ekyongowuatgât nangan. Iri sikumyerje biatyingiwuap. Yakât otmâ hâkyenje mepaeakmâ iri sikumyerje miakmâ hâk sânduhân manne sâm biwiyenje yanâk ki katnoma. Anitâ Hop Sambe Ambojae tihitnenje otmâ lâtâpnongomap. Yâkje yawu otmap yakât biwiyenjae yâkâlenâk kepeim herenje nângânomaihât nangan. ¹⁸Yawu mannoma yan tepyeje hewewerj otmu lohimbi umburuk manmai ya tânyongonetâ Anitâje yen yekmu ârândâj otbuap. ¹⁹Yakât bulâje Yesu Kiristone âwurem gewuwân meyekmâ manman kârikjan katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

Den bâtje sâop.

²⁰Nanne Timoteo, emelâk Kiristohât den lohimbi kâsikum yingiwuat sâm âi gihiwan ya biwihaje tinjâk mem tuhuuwatgât nangan. Otmu lok nombotnjae loggât nângân nângân tânjât watmâ den kakjan sahangimai. Lok yawuyaje gâ orop den yawu alahune sâm

otjetâ ki nângâyîngiwuat. Yâkŕe topŕjambâek nangain sâmâi yamâ sâm hilipgumai. ²¹Lok nombotŕjane yawu otmâ Kiristohât mâtâp pilâwi. Bâiŕ.

Anitâ gâ orop talâkgât nanŕgan.

Nâ âwâhe,
Paulo

2 Timoteo Pauloŋe Timoteohât ekap betŋan kulemuop.

O nanne Timoteo,

¹Nâmâ Paulo. Anitâ ikŋahâk Yesu Kiristohât aposolo sâŋm âi nihimu mem mansan. Kiristo orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuningimu tap. Yakât den pat lohimbî hânŋan kulemŋan mansai yengâlen ari ekyongowehât Kiristoŋe hânŋânnohop. ²Otmu den pat ya ekgohomune nânŋgârâ bulâŋe otmu nanŋe âwânŋaŋe tânahomawot yakât dopŋeâk tânahom yâkâlen biwinetŋaŋe kepeim hoŋ bawânŋimait. Gâhât nânŋgâm Anitâ yuwu sâŋm ulitguman. “O Awonŋ, gâŋe Kutdâneneŋe Yesu Kiristo orop Timoteo nânŋgawânŋim tihitŋe otmutâ biwiŋe sânduk sâekgât ulitgohoan.” Yawu sâŋm ulitguman.

Pauloŋe Timoteo mem hewewej tuhuop.

³Tâmbâlipnâŋe Anitâ hoŋ bawânŋim gaminiwi dop yawuâk nâŋe gurâ hoŋ bawânŋim gan. Hoŋ bawânŋimune Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe biwine ekmu ârândânŋ otmap yawu nânŋgâman. Otmu omoŋe hilâmŋe Anitâ ulitguman yan gâhât nânŋgâm ulitguman. ⁴Emelâk Epeso kapiân tatmâ biwinetŋaŋe kepeiakmâ manmâ dondâ iseŋŋiwit yakât gâhât nânŋgâhîhîman. Yâhâŋe eŋakmâ tep hero nânŋgâŋiromgâlâk nânŋgâman. ⁵Emelâk buwuhe, kutŋe Loisi sâŋm, yâkŋe Kiristohâlen biwiŋaŋe kepeim manminiop. Otmu mâmâhe, kutŋe Yunike, yâk gurâ yawuâk. Yakât otmâ gâŋe yawuâk yâkâlen biwiŋaŋe kepeim manmâ gat yakât gâhât nânŋgâm eŋgat yâhâp ki otman. ⁶Yawu nanŋan yakât otmâ emelâk Kiristohât komot yengât kunlipyeŋe orop âi sâŋm gihim kungan mewin sâp yapâek Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otgihimu âi mendâ bulâŋe tetem gap. Otmu bulâŋe yawuâk tetem yâhâwuapgât kârihem kinmâ âi ya biwiŋaŋe mem tuhuwuat. ⁷Nenŋe Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeimunŋe lohimbî nombotŋaŋe umatŋe âlâlâ ningimai. Yawu otŋetâ biwinenŋe orotok sâmapgât ikŋe Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu biwinenŋe galemahom lohimbî lohottŋan otmâ buku otyingimain.

⁸Kiristohâlen biwine kinmap ya ki kurihim manmâ gaman. Yakât otmâ Kiristohât den pat âlepŋe lohimbî ekyongomune ya lok nombotŋaŋe nânŋgârŋetâ gemu bet pilâm pâi emetŋan mem katnekŋetâ manmâ gan. Otmu gâŋe yâkâlen biwiŋaŋe kepeim nâ orop tânahom den pat âlepŋe ekyongom gawit ya ki kurihim manbuat. Yawu manmâ lohimbî den pat ya ekyongorâ nânŋgâm biwiyeŋe yâkâlen katŋetgât nanŋan. Yâhâ lok nombotŋaŋe den ya nânŋgâm hâkârŋ otmâ mem âlâlâ tuhuheknomai yan Anitâhât wâtŋan kinmâ ki lohottŋe otbuat. ⁹⁻¹⁰Anitâŋe hân hîmbim ki kândikyotgowân Yesu Kiristo hânŋângumu ge nen Anitâhât lohimbî menenekmâ manman kârikŋan katnenekbuap ya sâŋm kalop. Yakât otmâ nenŋe otbin mewin yakât ki nânŋgâop. Ikŋe eŋgatŋeâk otmâ Kutdâneneŋe Yesu Kiristo hânŋângumu ge sâreerenekmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Muop yamâ benŋe mumuŋambâ mem yahatmu Mumuhât Amboŋe Satan ya mem ge katmâ manman kârikŋe mem teteningiop. Yakât den pat âlepŋe ekngoŋetâ nânŋgâwin yan Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewej tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeiwin. Yawu otmunŋe Anitâŋe nine nanne baratne sâŋm manman kârikŋahât pat kuningiop.

¹¹Otmu nâŋe den pat âlepŋe lohimbî kâsikum yingiwêhât Anitâŋe aposolo âi sâŋm nihimu mem mansan. ¹²Âi yu mem lohimbî den pat âlepŋe kâsikum yingimune yakât menekmâ pâi emetŋan katnekŋetâ hâhiwin kakŋan mansan. Yawu mansan yamâ Kiristohâlen biwiŋaŋe tiŋâk kepeim mansan. Yakât otmâ âi nihîop yu biwiŋaŋe mem tuhum manmâ yâhâwomgât mâmâŋe otnihîmap. Otmu yawuâk mâmâŋe otnihîmu âi yu tuhum manmâ yâhâm yaŋak mumbom. Otmu hâmbâi Kiristoŋe âwurem ge menenekbuawân âi yukât hâmeŋe nihimu membom yakât nânŋgâm biwi yâhâp ki otman. ¹³Kiristohât den bulâŋe yakât mâtâŋe nânŋgâm henŋenguhât den kâsikum gihim gan. Den mâtâŋe ya ki

tâpikgum gike nângân nângân watmâ lohimi kâsikum yingiwuat. Yawu otmâ Kiristo orop biwiyetjane kepeiakmâ konohâk otmu Anitâje manman kârikjan katgekbuap yakât biwi yâhâp ki otmâ lohimi hoj bayingiwuat. ¹⁴ Wâtgât mâmânjahât Heakje biwinenjan ge tatmapje mâmâje otgihimu Kiristohât lohimi ikje den pat kâsikum yingim mem hewewej tuhuyekbuat sâi ai gihiwin. Ya biwihane tinâk mem tuhuwuatgât nanjan.

¹⁵ Emelâk topje katmâ den âian katneki yan Asia hân ambolipjane tânnohojet sâi ekyongowan yamâ yâkje nâ ki tânnohowi. Sâp yan bukuyâhâtnetje, kutyetje Pihelo yet Hemohene, yâkje betnohom âlâengen ariowot. ¹⁶⁻¹⁷ Yawu gârâmâ bukunetje âlâ, kutje Onesiporo, yâkje konok Epeso kapi pilâm Roma kapi yuân takaop. Taka pâinnekmâ kapi hawangum yâhâm giop. Yâhâ nâmâ pâi emetjan tatmune yan taka mem tetenehop. Mem tetenekmâ pâi emetjan yâhâmune girawu me girawu tuhuneknomai yakât nângâm ki gorâwangiop. In tihitje bia pâi emetjan gam nekmu orowâk tatmâ den huhum biwine mem hewewej tuhuop. Otmu Kutdânenjanje yâkât imbije naomje yengât nângâyingim tihityeje olâkgât ulitguman. ¹⁸ Hâmbâi sâp patoen Kutdânenjanje âwurem ge menenekmu Anitâje biwinenjahât topje ekma otbin mewin yakât matje kâpekningiwuawân Onesiporohât nângâwangiwuap. Emelâk gâ orop Epeso kapiân manmâ Kiristohât den kâsikum yingiminiwit yan yâkje tânnotgominiop ya nangat.

2

Timoteoje Kiristo hoj bawangiwapgât Pauloje sâop.

¹ Nanne, Timoteo, emelâk Pihelo yet Hemoheneje Kiristohât ai pilâm ariowot yawu ki otbuat. Gâjeâmâ Yesu Kiristohât wâtjan kinmâ kârihem hoj bayingim manbuat. ² Otmu nâje Kiristohât den pat âlepje ya lohimi kâsikum yingiwau yan gâ orowâk tatmâ nângâm gawi. Otmu ai gihiwan yakât dopjeâk gâku yawuâk lok nombotje Kiristohâlen biwiyenjan kepeim manmaije lohimi den kâsikum yinginomaihât meyekmâ ai sâi yingiwuat.

³⁻⁴ Otmu Kiristohât tem lâum ai târârâhâk mem manbuat yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâ. Hep berojeâmâ kunlipyenjanje yekjetâ ârândân olâk sâi yâkje den sâmai ya watmâ ari otjetâ dopjan otmap. Otmu umatje lâunomai yakât nângâm ki gorâyingimap. Yâkjeâmâ lohimi inje manmai yawu ki manmai. Yakât nângâm umatje âlâlâ kakgan yâhâwuap yan gâje Kutdâ tem lâuwangirâ yâkje gâ gekmu ârândân otbuap. ⁵ Otmu den âlâen hâum sâwe. Lok kinjtje orowâkje senje âlâlâ âilongjo katjetâ tatbuap ya menom sâi emet inânan dop miakmâ yâhâmai. Dop miakmaiân lok âlâ me âlâje otmâ hilipgumai yamâ galemjenjanje watyekmap. Yakât otmâ gâje manmange galemgum hejengum manbuat. ⁶ Otmu den âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâje ai kalam tuhumiye yapâ sot mem nemai. Otmu gâje Kiristohât nep ya biwihane hikum tuhuwuat yakât matje hâmbâi gihimu membuat. ⁷ Den âlâen hâum ekgohoan yu mem mete tuhuwuat yanâmâ Anitâje nângân nângânge mem pârojo pilâhihimu manman girawu mandâ ârândân otbuap yakât topje nângâwuap.

⁸ Yesu Kiristo yamâ Dawitihât senâmbâ gâtje. Yâkje mumu Anitâje mumujambâ mem yahatmu himbimân yâhâmu orowâk tawot. Yakât nângâm umatje âlâlâ kakgan yâhâmu biwihe ki orotok sâwuap. Nâje lohimi hânjan kulemjan manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat ya ekyongom gan. ⁹ Yakât otmâ nâhât lok bâleje sâi ip kârikjanje hikunekmâ pâi emetjan katneketâ hâhiwin kakjan mansan. Yâhâ nâjeâmâ yawu mansan gârâmâ Kiristohât den pat ya sâi haok tuhunomaihât mâtâp yamâ ki manguyingiai. ¹⁰ Den pat ya sâi haok tuhujetâ Anitâje lohimi meyekmâ manman kârikjan katyekmu heroje kakjan manmâ yâhâmbisâihât sâi kalop. Yakât otmâ lohimi yanjeâmâ Yesu Kiristohâlen biwiyenjanje katjetgât nângâm hâhiwin kakjan mansan ¹¹ Den yuwu ekgohomune nângârâ bulâje olâk.

“Yâkje manmanje pilâm howanân kujetâ muop. Yakât dopjeâk nenje manman-nenje bâleje pilâwin. Otmu Anitâje mumujambâ mem yahatmu manman kârikje mem teteningiop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenjanje kepeim manman kârikjan

manbisâin. ¹² Lohimbi belângen manmaiŋe mem âlâlâ tuhunenekŋetâ yâkâlen biwinnenŋe kepeim mannom otmuâmâ yâkŋe âwurem ge menenekmu orowâk tatmâ lohimbi galempongom mannom. Yawu gârâmâ nenŋe betgunom otmuâmâ yâku yawuâk betnongowuap. ¹³ Yâhâ betgum biwinnenŋe kârikŋe otmu mannom otmuâmâ matŋe umatŋe kâpekningiwuapgât den sâm kalop ya ki kumbuap. Ikŋe biwi nângân nângânŋan tatmap ya pilâm yan ondrop otbuapgât dop âlâ ki tap. Yawu.”

Timoteoŋe Anitâhât den ki kelangatmâ lohimbi kâsikum yinggiop.

¹⁴ Den sâm aran yu Kiristohât lohimbi ekyongowuat. Otmu Anitâhât senŋan kinmâ kuyingirâ den kakŋan ki sahaŋginomai. Yâhâ den kakŋan sahaŋginomai yaŋe mem bâleyekmu hiliwahonomai. ¹⁵ Otmu gâŋe Anitâhât den bulâŋe ki kelangatmâ lohimbi kâsikum yinggiuwat. Anitâŋe nekmu ârândâŋ olâk sâm âi sâm ghiwan ya biwihanŋe tiŋâk mem yâkât den tâŋ tâŋâk kâsikum yinggiuwat. Yawu otmâ ki aŋulakbuat. ¹⁶ Yâhâ lohimbi nombotŋeŋe yeŋe nângân nângân watmâ den tâŋât sâm den kakŋan sahaŋgimai. Yawu otmâ Kiristohât mâtâp pilâm manman bâleŋahât mâtâp watmâ dondâ otmâ hilipgumai. ¹⁷ Yakât dop kum yuwu sâmune nângâ. Lohimbi âlâ me âlâ hâk bâle teteyingimay yeŋe hârok mem bâleyekmu hiliwahonomai. Yakât dopŋeâk lok yaŋeâmâ den perâkŋe sâm bukulipyeŋe kâsikum yingŋetâ nângâŋetâ bulâŋe otmu ya watmâ manmâ hiliwahonomai. ¹⁸ Yeŋgâlen gâtŋe lok yâhâp, kutyetŋe Himenai yet Pileto, yâkŋe Kiristohât den bulâŋe pilâm den yuwu kâsikum yingimawot. Mumunŋambâ yahatnongât dop âlâ ki tap sâm den perâkŋe kâsikum yingimawot. Den perâkŋe ya kâsikum yingimutâ buku nombotŋeŋe nângâŋetâ bulâŋe otmu Kiristohât den bulâŋe betgum mansai. ¹⁹ Yawu gârâmâ nenŋe saran aim kânâŋgâmunŋe ŋiwij ŋiwij sâm kinmap yakât dopŋeâk Anitâŋe ikŋe lohimbi meyekmu yâkâlenâk biwiyenŋe kepeim manmai. Yâkâlen biwiyenŋe kepeim manmai ya yeŋgât yuwu sâop.

“Lohimbi âlâ me âlâŋe Kutdâhâlen biwiyenŋe kepeim mansai ya yeŋgât biwiyenahât topŋe nanŋap.”

Otmu âlâmâ yuwu sâop.

“Lohimbi âlâ me âlâŋe “Kutdâhâlen biwinaŋe kepeim tem lâuwangiman,” yawu sâm lohimbi ekyongomai yaŋe orotmeme kiŋgor pilâm manman târârâhâk mannomai.” Yawu.

²⁰ Otmu nen Kiristohât lohimbi bulâŋe lok perâkŋe orop hohet guhet mansain yakât topŋe nângârâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâ. Emet pato âlâhât kâlehen kondo hâhâp senŋe âlâlâ topŋe topŋe tuhuk katŋetâ tatmap. Tuhuk katbi yamâ nombotŋe goli otmu siliwa yaŋe tuhuk katbi. Otmu nombotŋe âlâmâ deŋgopŋe mem kutakum tuhuwi. Otmu nombotŋeâmâ nakŋe hâwim katbi. Yâhâ emet amboŋeŋe senŋe âlâlâ nombotŋe yakât nângâŋetâ yahatmu hâwurum emet biwiŋe âlâen katŋetâ tatmap yan lok papato im yahatmai. Yâhâ nombotŋe âlâmâ yakât nângâŋetâ gemu ya hâwurum emet pondoân katŋetâ tatmap. Dop yawuâk nenŋe oset guset manmain. ²¹ Yâhâ Kiristohât lohimbi âlâ me âlâŋe lok perâkŋe yeŋgât orotmeme bâleŋe bet pilâm keterakmâ yeŋeâk mannomai yamâ Kutdâyeŋeŋe âi âleŋe yingimu menomai.

²² Lok nombotŋeŋe nimnaom yeŋgât nângân nângân ya watmâ yu me ya otmai. Yâhâ lok nombotŋeŋeâmâ biwiyenŋe galemahom târârâhâk manmai. Yawu manmai yaŋeâmâ yu me ya otne sâm anŋoân Kutdâ ulitŋuŋetâ nângân nângân âleŋe biwiyenŋe katmap. Otmu gâŋe yawu otdâ Anitâŋe nângân nângânŋe mem pârôŋ pilâhilihimu Kiristohât den lâum lok âlâ me âlâhât den sâm hâreyingirâ ârândâŋ otbuap. Den sâm hâreyingirâ ârândâŋ otbuap yanâmâ Kiristohât lohimbi orop biwiyenŋe kepeikmâ konohâk otmu buku oraŋginomai.

²³ Yâhâ lok nombotŋe yeŋgât biwiyenŋeâmâ nângân nângân tâŋât âlâlâ tetemap ya gâ orop alahune sâm otnomai ya ki nângâyingiwuat. Lok yawuya orop den tâŋât alahumai yan den yaŋe ba tom tomŋe otmu yaŋak den kakŋan sahaŋgimai. ²⁴ Nenŋeâmâ Kutdâ hoŋ bawangi-main. Yakât otmâ nenŋe lohimbi kerek ewe katyekmâ lohotŋan den kâsikum yingginom. Yawu otmâ yâk orop den kakŋan ki sahaŋginom. ²⁵⁻²⁶ Yawu otyingginom yanâmâ Anitâŋe biwiyenŋan kionmu nângân nângânŋeŋe keterakyingimu Kiristohât den nângâŋetâ bulâŋe

otmu yâkâlen biwiyenye katnomai. Yâkâlen biwiyenye katnomai yan Satangât pangorjân kionmâ hoj bawangim gai yapâ holanyekmu Kiristohât tem lâuwanginomai.

3

Kiristo âwurem gewuap sâp yan lohimi yuwu otmâ mannomai.

¹Den âlâ yuwu sâmune nângâ. Kiristo âwurem gewuapgât sâp tâlâhuwuap yan lohimi biye yuwu otjetâ bâlewup. ²Lohimi nombotjanje yejahât nângâjetâ yahatmu hâkyenye mepaenomai. Hâkyenye mepaem tewetsenjahâlâk nângâm tepyenye umatje otbuap. Yawu otmâ bukulipyenye yengât nângâjetâ gemu nângâm bâleyingim hâiyeknomai. Âwâ mâmâlipyenjanje mem ga katyekmâ tihityenye otmâ gamai yakât nângâjetâ porap otmu ki ewe katyekmâ tem lâuyinginomai. Otmu yakât dopjeâk Anitâ ki ewe katmâ yâkât den lâunomai. ³Lohimi âlâ me âlâ yekmâ mem bâleyeknomai. Lok nombotjanje otjetâ bâlewup yakât tepyenye kou kâlâp semu yanâk matje yinginomai. Otmu den guruk sâm bukulipyenye yengât belângen sânomai. Otmu bukulipyenye kâityongom hâmeyenye bitnomai. Yâhâ girawu manjetâ âlepje otbuap yakât ki nângânomai. ⁴Yawu otmâ Anitâ betbangim yu me ya ekjâlem otmâ hilipgunomai. ⁵Lok yawuya nombotjanje topyenye kurihiakmâ Kiristohât lohimbije otmai memai yawuâk otmâ yengâlen torokatnomai. Yawu gârâmâ biwiyenye mangrakmu manjetâ Anitâje ki mâmâje otyingimip. Lok yawuyanje Kiristohât komolân torokatmai hât sen galemâk manbuat. ⁶⁻⁷Lok yawuyanje yuwu otmai. Imbi nombotjanje otjetâ bâlemap yakât nângâjetâ biwiyenjan hâumu girawu manmunje Anitâje nenekmu ârândâj otbuap sâm logkât nângân nângân âlâ watmâ ya pilâm âlâ watmâ tuhumai. Yawu otjetâ nângân nângânyenye hâlim milim otmu Kiristohât mâtâp ekjetâ ki keterakyingimip. Yakât otmâ lok yawuyanje imbi yuwuya yengât biwiyenjan kionjetâ den ya nângâjetâ bulâje otmu lok naomlipyenye yengât manmanyenye mem bâleyingimai. ⁸Kândikum emelâk Moseje Anitâhât lau lâum Aihita yengât lok kunje yâkâlen ari yâkât den ekuop yan Aihita lok yâhâp, kutyetje, Yane yet Yambere, yâkje Anitâhât den kakjan sâowot. Yakât dopjeâk lok perâkje yengât yan yanje Anitâhât den bulâje kakjan sâmai. Nângân nângân bâlenjahât Amboje, Satanne lok ya yengât nângân nângânyenye mem bâleyingimu Kiristohât den pat âlepje nângâjetâ helekje otmip. Yakât otmâ hiliwahonomaihât pat mansai. ⁹Otmu emelâk Yane yet Yambereje Anitâhât den kakjan sâowot yan topyetje tetekjan tetemu lohimbije ekbi. Yakât dopjeâk lok perâkje yuâmâ sâp kâlep ki otmuâk topyenye tetemu Kiristohât lohimbije yekmâ lok kopa sânomai.

Pauloje Timoteo den katbangiop.

¹⁰Nanne, Timoteo, Anitâje mâmâje otnihim tihitne otmâ gap yakât topje nângâm hengenguat. Emelâk tânahom gawit yan Kiristohâlen biwinaje kepeim yâkât den pat âlepje lohimi kâsikum yingiminiwan. Sâp yan girawu manban ya nehon. Lohimi nombotjanje sâm bâlenihiwi ya ewe katyekmâ buku otyingiwani. Otmu umatje âlâlâ kaknan yâhâop yan biwine ki houj sâop. ¹¹Kapi kalimbu, kutyenye Antiok, Ikonion, Listera yan ari tatmâ Kiristohât den pat âlepje kapi ambolipje kâsikum yingiwani. Kâsikum yingimune nombotjanje den ya nângâjetâ gemu bet pilâm mem âlâlâ tuhunekjetâ hâhiwin nângâm bâsok muwan. Mumbâm yamâ Kutdâje tihitne otmu hâmene kinop.

¹²Yakât yuwu sâmune nângâ. Lohimi âlâ me âlâje Kiristo orop biwiyenjanje kepeiakmâ konohâk otmu Anitâ hoj bawangimai yâhâmâ lok belângen manmaiye mem âlâlâ tuhuyekmai. ¹³Lok perâkjanje biwiyenye kurihiakmâ Kiristohât lohimi kâityongom mansai. Yawu otjetâ bâlemap yawuâk torokatmâ otmâ yâhâjetâ dondâ bâlewup. Otjetâ bâlemap yakât nângâjetâ bulâje otmu yawuâk watmâ yâhâm hiliwahonomai. ¹⁴Yâhâ gâmâ nâje Kiristohât den kâsikum gihimune nângâon. Ya nângârâ bulâje otmu yâkâlen biwihaje kepeim manmâ gat. Yakât otmâ nâhât topne nangat. Yakât otmâ Kiristohât den yawuâk lâum manbuatgât nangani. ¹⁵Emelâk Anitâhât poropetelipje otmu hoj

bawalipnaje yâkât den kulemguiwi ya mâmâhe buwuhaje lepatgambâek kâsikum gihi-miniowot. Yakât otmâ den ya nângâm hengengum Kiristohâlen biwihaje tiñâk kepeim manbuat. Yawu manmâ yâhâwuat otmuâmâ Kiristone âwurem ge menenekbuap yan Anitâje manman kârikjan orowâk katnenekbuap. ¹⁶Wâtgât mâmâñjahât Heakje Anitâhât poropetelipje otmu hoj bawalipje yengât biwiyene mem hewewej tuhumu Anitâhât den ya tâñ tâñâk kulemguiwi. Yakât otmâ den ya kâsikum lohimbi yingimunje nângâjetâ bulâje otmu Anitâhât topje nângâm hengengunomai. Yawu nângâm orotmeme girawu manjetâ yekmu ârândâñ otbuap yakât nângâjetâ hañ sâyingimu manmanyene kelihakmu mannomai. ¹⁷Otmu nenje Kutdâhât wâtjan kimmâ den ya nângâm hengengum hoj bawangim nepje tuhonom yanâmâ yakât bulâje âilongo tetewuap.

4

¹Nâje Anitâ yet Yesu Kiristo yetgât senyetjan kimmâ yuwu sâmunne nângâ. Kiristone âwurem gewuap yan lohimbi emelâk muwi, me yiwereje mansain yu, otmu hâmbâi tetem mannomai, kerek nengât biwinenje ekbuap. Yawu otmâ nenje yâkâlen biwinenja kepeimain nenâmâ menekmâ manman kârikjan katnenekmu manbisâin. Yakât nângâm den yuwu sâmunne nângâm lâum manbuat. ²⁻⁴Hâmbâi Kiristone âwurem gewuap sâp ya tâlâhuwuap yan Anitâhât hoj bawalipnaje ikje den bulâje lohimbi tâñ tâñâk kâsikum yingimomai. Kâsikum yinginetâ lohimbi nombotnaje ki nângâm nângâm mannomai. Ki nângâm nângâm manjetâ ândâpyene kârikje otbuap. Yawu manmâ lok âlâ me âlâje den lohotjan kâsikum ningim heroje kakjan katnenekjetâ manne sâm yene engatyeneâk otmâ lok yawuya yengât pâinyeknomai. Yawu gârâmâ lok perâkne mem teteyekjetâ den tâñât topje topje kâsikum yinginetâ nângânomai. Yawu gârâmâ sâp yiwereje yuâmâ Kiristohât den kâsikum yinginom. Lohimbi belângen manmai je Kiristohâlen biwiyene katnetgât gâjeâmâ hewewej otmâ den pat âlepne ya sâm holanjmâ engatyenan gewuat. Yâhâ nombotnaje nângâjetâ umatje otmap yâhâmâ mem hewewej tuhuyekbuat. Yâhâ nombotje âlâjeâmâ nângâm pâpgumai yamâ lohotjan kâsikum yingirâ nângân nângânyene pâron sâmu hañ sâyingiwuap. ⁵Otmu wuân me wuân gâhâlen tetewuap yan biwihe ahom niakmapgât galemahom manbuat. Otmu lok belângen manmai je mem âlâlâ tuhuhekjetâ hâhiwin kakjan manmâ yâhâwuat yan Anitâhât wâtjan kimmâ hoj bawangim Kiristohât den pat âlepne kâsikum yingim hengenguwuat.

⁶Yâhâ nâ otnihinomai yakât nângâm den âlâen hâum sâmunne nângâ. Emelâk papatolipnenja je Anitâ mepaem yan nonij bulimakao gâim katbangiminiwi. Yakât kakjan wain to moselejetâ gemu yan Anitâje nângâmu ârândâñ otminiop. Yakât dopneâk nâ nohojetâ mumbom yan hepnaje gemu ârândâñ otbuap. ⁷Emelâk Kutdânenja je menekmâ aposolo âi sâm nihioip ya biwinaje tiñâk mem tuhumm gan. Yakât nângâmunne ârândâñ oap. Otmu âlâ torokatmâ tuhumbâmgât dop âlâ ki tap. ⁸Kutdâhâlen biwinenja kepeim manmain. Yakât âwurem ge menenekbuap nângâm mambotbangimain. Yâhâ âwurem ge menenekbuawân biwinenja ekmâ hâmeje tâñ tâñâk ningiwuap. Nâje hoj bawangimune nekmu ârândâñ otmap. Yakât otmâ hâmeje âilongo nihimu membom. Sâp yan pat yakât bulâje nihimu membom.

Den bâije sâm hâreop.

⁹⁻¹²Aiop, bukunenje âlâ, kutje Dema, yâkne ikje manmanjahâlâk nângâmu yahalop. Yawu otmâ nâ pilânekâm Tesalonike kapiân ariop. Otmu bukunenje âlâmâ, kutje Kerese, yâhâmâ hângângumune Galatia yengâlen ariop. Otmu bukunenje âlâmâ, kutje Tito, yâhâmâ hângângumune Dalimati yengâlen ariop. Otmu âlâmâ, kutje Tikiko, yâhâmâ hângângumune Epeso kapiân ariop. Bukunenje âlâmâ, kutje Luka, yâk konok nâ orop mansait. Yâhâ bukunenje âlâ, kutje Mareko, yâkne gurâ Kiristohât lohimbi hoj bayingimu nângâmunne âilongo oap. Yakât otmâ gâje mendâ yâk orowâk in yawu takaromawot. ¹³Otmu Epeso kapi pilâm yuân takare sâm angoân Toroa kapiân garomawot. Yan ga lok âlâ, kutje Kapo sâm, yâkât emelan nâhât siruhât hâk katipje otmu ekap âlâlâ katban ya mem takaromawot.

¹⁴⁻¹⁵ Lok âlâ, kutŕe Alesande, yâhâmâ goli, siliwa otmu kât kârikŕe âlâlâ um kutakumap. Yâkŕe nâhât den kakŕan sâm dondâ mem bâlenehop. Yakât otmâ yâkât sen galem otdomawot. Yawu otnihiop yakât matŕe Kutdânenŕeŕe kâpekbanŕiwuap.

¹⁶ Anŕoân den âiân katnekbi yan bukulipne kerekŕe betnohowi. Yakât Anitâŕe ki nânŕgâyinŕimu bâlewuapgât nanŕan. ¹⁷ Sâp yan Kutdâŕe ki betnohop. Yâkŕe mem hewewerŕe tuhunekmu nine topne ekyongowan. Otmu Kiristohât den pat ya pâku lohimbi yenŕgât kunlipyerŕe ekyongomune nânŕgâm henŕenŕuwuwi. Yawu otmâ Kutdâŕe nânŕgâni-himu holaŕnekŕetâ gem ariwan. ¹⁸ Otmu yakât dopŕeâk Manman Bâlenahât Amboŕe, Satanŕe mem bâlenekmapgât Kutdâŕe tihitne otmâ yâhâwuap. Otmu hâmbâi mâne sârerenekmu himbimân manmâ yâhâwom. Yakât nânŕgâm Anitâ heronŕe nânŕgâwanŕim mepaembisân. Ya bonŕanâk.

¹⁹ Den bâiŕe sâwoman. Lohimbi yâhâp, kutyetŕe Akuila yet Pirisila, nânŕgâyitŕian. Otmu Onesiporohât imbiŕe naomŕe yenŕgât nânŕgâyinŕian. ²⁰ Yâhâ bukunenŕe Erasto yamâ Korinti kapiân takawin yan katmunŕe mansap. Otmu âlâmâ, kutŕe Toropimo, yâhâmâ mesek otmu yanŕak Milete kapiân takawin yan katmunŕe mansap. ²¹ To yambu otmâ mâtâp manguyitŕimapgât in yawu takaromawot.

Yuwulo, Puren, Lino, Kalaria otmu Kiristohât lohimbi nombotŕeŕe gurâ nânŕgâhiihai. ²² Kutdâ orop manbuat.

Anitâŕe ikŕe lohimbi yenŕgât tihityerŕe olâkgât nanŕan.

Nâ âwâhe,
Paulo

Tito Pauloꝝe Titohât ekap kulemgum katbanꝝiop.

O nanne Tito,

¹ Nâmâ Paulo. Anitâ Tihit tihit Amboꝝaꝝe Kiristohât aposolo sâꝝm âi nihimu mem hoꝝ bawangim mansan. Anitâꝝe lohimbi nâꝝngâꝝyîꝝngim Kiristohât pat kuyîꝝngimu mansai. Yâkꝝe Kiristohât den nâꝝngâꝝnetâ keterakyîꝝngimu yâkâlen biwiyeꝝaꝝe kepeim târârâhâk manꝝetgât Kiristoꝝe hâꝝngâꝝnohomu yâkât den bulâꝝne kâsikum yîꝝngim mansan. ^{2,3} Anitâ Den bulâꝝjahât Amboꝝaꝝe hân himbim ki kâꝝndikyotgop yapâek nen manman kârikyahât pat kuningiop. Pat yakât topꝝe sâꝝm tetem lohimbi ekyongowomgât sâꝝpꝝe kalop. Otmu sâꝝp kalop ya ekmu ârândâꝝ otmu Kiristo hâꝝngâꝝngumu ge mâtâwân tetenihim âi nihioꝝ. Âi nihioꝝ ya mem yen orop manman kârikyan mannom sâꝝm biwinaye yakât mem mansan.

⁴ Tito, emelâk nâꝝe Kiristohât den pat âlepꝝe ekgohomune nâꝝngârâ bulâꝝne otmu yâkâlen biwihe kalon. Sâꝝp yapâek netꝝe nanꝝe âwâꝝaꝝe tânahomawot yakât dopꝝeâk tânahom yâkâlen biwinetꝝaꝝe kepeim hoꝝ bawangim gait. Nâꝝe gâhât nâꝝngâm Anitâ yuwu sâꝝm ulitguman. “O Awoꝝne Anitâ, gâꝝe Kiristo hâꝝngâꝝngurâ ge sâreerenekmâ muop. Otmu gâꝝe mumuꝝambâ mem yahatdâ gike orowâk tawot. Yetꝝe Titohât tihitꝝe otmutâ biwi nâꝝngân nâꝝngâꝝnꝝaꝝe sâꝝnduk sâekgât nâꝝngâꝝman.” Yawu sâꝝm ulitguman.

Kiristohât komot yenggât kunlipyeꝝe

⁵ Anꝝoânâmâ Kirit yenggâlen ari kapi ârândâꝝ hawamgum Kiristohât den pat âlepꝝe ya lohimbi dondâhâlâk ekyongomutꝝe nâꝝngâꝝnetâ bulâꝝne otmu yâkâlen biwiyeꝝe katbi. Otmu gâꝝe lohimbi galemýongorâ yâkâlen biwiyeꝝaꝝe kepeim yâk orop konohâk otꝝetâ manmanyeye kelihakbuapgât kunyeꝝe katgekban. Kunyeꝝe katgekâ Kiristohât kolipyeꝝe yenggâlen ari lohimbi yenggât galemliꝝyeꝝe lok yuwuya mem katyekbuatgât sâꝝm ekgohowan. ^{6,7} Lok yaꝝe to kârikye ki nem biwi hâlim otmai. Me ki kuk otmâ lohimbi mem siriken soroken katyekmai. Me bukulipyeꝝaꝝe den ekyongonetâ nâꝝngâm yan ândâꝝyeꝝe ki kârikye otmap. Me lohimbi nombotꝝaꝝe otꝝetâ bâlemap yakât tepyeꝝe ki kou kâlâp semap. Me bukulipyeꝝe yenggât iri sikumyeꝝe ekꝝâlem ya meýîꝝngine sâꝝm ki kâityongomai. Yâkꝝe târârâhâk manꝝetâ ya yenggât hakyenjan tosa âlâ ki tetemap. Otmu imbi yâhâp kalimbu ki meyekmai. Otmu nimnaomliꝝyeꝝaꝝe Kiristohâlen biwiyeꝝaꝝe kepeim tem lâuwangimai. Otmu âwâ mâmâliꝝyeꝝe yenggât gurâ ki mete pirik otyîꝝngimai. Yawu otmâ manꝝetâ lohimbiꝝe ki sâꝝm bâleyîꝝngimai. ⁸ Lok yan yuꝝe yuwu manꝝetâ ârândâꝝ otmap. Lohimbi nembe kalem otyîꝝngimai. Otmu orotmeme âlepꝝe otneâk nâꝝngâꝝmai. Biwiyeꝝe galemahom kilik milik manꝝetâ lohimbiꝝe manmanyeye ekꝝetâ ârândâꝝ otmap. Biwiyeꝝaꝝe Anitâhâlen kepeim tem lâuwangimai. ⁹ Otmu Anitâ yet Kiristo yetgât den bulâꝝne kâsikum yîꝝngiwan ya nâꝝngâm biwi yâhâp ki otbi. Den yan yu biwiyeꝝaꝝe tiꝝâk mem lohimbi kâsikum yîꝝngiꝝetâ nâꝝngâm biwiyeꝝe hewewey otbuap. Yâhâ lohimbi nombotꝝeâmâ den kâsikum yîꝝngimai ya nâꝝngâꝝnetâ tâꝝjât otmu den kakꝝan sânomai. Ya yenggât engatyenjan geꝝetâ den ya nâꝝngâꝝnetâ keterakyîꝝngim henꝝenꝝuwuap.

Lohimbi dondâhâlâkꝝe den tâꝝjât nâꝝngâꝝnetâ nâꝝngân nâꝝngâꝝnyeꝝe hâlim milim olop.

¹⁰ Topꝝe yuwuhât otmâ lok yawuya meyekmâ galemliꝝyeꝝe katyekbuat. Lohimbi dondâhâlâkꝝe kunyeꝝe kârikye otmu den tâꝝjât ya bukulipyeꝝe yenggât biwiyeꝝan kioꝝetâ nâꝝngân nâꝝngâꝝnyeꝝe hâlim milim otmap. Otmu Yura lok nombotꝝaꝝe hâkyeꝝe torehenjan undip tuhuangîꝝngetgât dondâ sâꝝm hilipgumai. Yâkꝝe den âlâlâ kâsikum yîꝝngimai ya nâꝝngâꝝmune nahat otmap. ¹¹ Yawu gârâmâ lok imbi naomliꝝyeꝝe oropꝝe yâk yenggâlen torokatꝝetâ den tâꝝjât kâsikum yîꝝngimai. Yawu otꝝetâ lohimbiꝝe den kâsikum yîꝝngimai ya nâꝝngâꝝnetâ bulâꝝne otmap. Yakât otmâ tewetsenꝝe pato meýîꝝngimai. Yawu otmai yan anꝝunyenjahât ki nâꝝngâꝝmai. Yawu otmâ yâhâmai hât kuyîꝝngiwuatgât nangan.

¹² Emelâk embârân Kirit yengât tâmbâlipyenye yengât poropete âlânje manmanyenjahât topnje nângâm den kulempuop ya yuwu tap.

“Kirit kapi ambolipnye kereknye den perâknye sâmai. Âi nep ki tuhum konam im tatmâ bât kandiânâk nemai. Yawu otmâ bukulipyenye mem bâleyekmai.”

¹³⁻¹⁴ Den kulempuop yakât nângâmune bulânje otmâp. Yura nengât tâmbâlipnenne yengât biwiyenambâ den tânjât âlâlâ tetemu alahum gai. Den ya lok yawuyenye torokatmâ kâsikum anjgim yakât nângânetâ yahatmap. Otmu nombotnye Kiristohât den bulânje nângânetâ heleknye otmu pilâm yene engatyeneak girem den âlâlâ bukulipyenye orop alahum ya watmai. Yawu gârâmâ loggât nângân nângân watmâ yâhâmahât Kiristohât den kâsikum yingirâ nângânetâ keterakyingimu yâkâlenâk biwiyenye kepeim manmai. ¹⁵ Lohimbi âlâ me âlânje Kiristohâlen biwiyenye kepeim manmai ya yengât Anitânje nine nanne baratne koko salek sâmap. Otmu wuân me wuân hânân kalop ya lohimbinye eknetâ âlepnyeak hârok otmâp. Yawuhât otmâ yu me yakât hâi sapa ki manmai. Yâhâ lohimbinye nombotnyeâm Kiristohât den nângânetâ heleknye otmâp. Nângânetâ heleknye otmu yene engatyeneak otmâ orotmeme bâlenye watmâ gai. Yakât otmâ biwi nângân nângânnyenye hâlim milim otmu orotmeme âlepnye me orotmeme bâlenye ya ki ekmâ kiwilimai. ¹⁶ Anitâhâlen biwinyenye kepeim yâkât den topjambâek nângâmmain sâmbukulipyenye ekyongomai. Yawu gârâmâ Anitâhât den longânetâ yekmu dondâ bâlemâp. Otmu nenye gurâ manmanyenye ekmunye lok perâknye yawu otmâp. Yakât otmâ âi yingimunye Anitâhât tem lâum yâkât lohimbinye mem hewewen tuhuyeknomaihât dop âlâ ki tap.

2

Titoye Kiristohât den kâsikum yingiwuapgât Pauloye sâop.

¹ Anitâ yet Kiristo yetgât den bulânje topjambâek nângâm lâumunye manmannenye kelihakmu mansain yakât topnje kâsikum yingiwuatgât nangan. ² Lok yene biwiyenye galemahom to kâriknye ki nejetâ biwiyenye hâlim otbuap. Kiristohâlen biwiyenye tinjâk kepeim yâkât lohimbinye orop biwiyenye kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yawu mannetâ lohimbinye yekmâ ewe katyeknomai. Otmu lohimbinye belângen manmainye mem âlâlâ tuhuyeknomai yan biwiyenye ki houj sâwuap.

Imbilipyenye yengât sâop.

³⁻⁵ Anitânje imbilipyenye yekmu ârândân olâkgât manmanyenye galemahom hejengum mannomai. Den guruk, me den golâ, me den belângen ki sânomai. Otmu to kâriknye neneak ki nângânmai. Otmu biwiyenye loklipyenye yengâlenâk katmâ tem lâuyingim betyenehen ki kionnomai. Yawu otmâ nimnaomlipyenye wawaeyekmâ tat tat memeyenye galemum hejengunomai. Yawu otmâ manman âlepnyahât mâtâp ya baralipyenye tiripyongetâ watnomai. Otmu lohimbinye belângen manmainye yekmâ Kiristohât den pat âlepnye yakât ki sâmbâlenomai.

Lok sihan yengât sâop.

⁶ Otmu lok sihan yene yawuak biwiyenye galemahom kilik milik mannomai. ⁷⁻⁸ Yawu mannetgât gâ gikak senyenan târârâhâk manmâ orotmeme âlepnye otmâ manbuat. Otmu Kiristohât den ya ki kelangtmâ kâsikum yingiwuat. Den ya tânj tânjâk ekyongorâ ya nângâm den kakyan sânomaihât dop ki otbuap. Otmu lohimbinye belângen manmainye sâmbâleningim mâtâp manguningine sâmbâp gum pilânomai. Yawu otnomai ya yengât nângâyinyengetâ kaknye otbuap.

Âi lok yengât sâop.

⁹ Otmu kunlipyenye âi lok ya yeknetâ ârândân olâkgât ewe katyekmâ yâk yengât tem lâunomai. ¹⁰ Otmu ki kombo tuhunomai. Yawu otmâ Anitâhât den kâsikum yingiwun ya biwiyenye kepeim tânj tânjâk watmâ mannetâ lohimbinye belângen manmainye yeknetâ ârândân otbuap. Yeknetâ ârândân otmu Anitâ Tihit tihit Ambojahât nângânetâ yahatbuap.

¹¹ Anitâje ikje engatjeak otmâ Yesu Kiristo hângângumu giop. Ge manmâ nengât tosanenje pilâningim manman kârikjahât mâtâp tiripnongop yakât yuwu sâmunen nângâ.
¹² Emelâk nenje Anitâhât topje ki nângâm nenje engatnenjeak watmâ orotmeme bâleje topje topje otmâ manminiwin. Yawu manmunje Kiristohât den pat âlepje eknongonjetâ nângâmunje keterakningimu orotmemenenje bâleje pilâm biwinenje galemahom mansain. Yawu otmâ Anitâhâlen biwinenjae kepeim tem lâuwangim mansain. Yawu mansain yakât lohimi belângen manmaije otjetâ kingoŋ otmap yawu ki otnom. ¹³⁻¹⁴ Anitâ yet Kiristo dopyetje konok. Yawu gârâmâ Kiristone nengât toсахât otmâ ge kawenenjan kinmâ muop. Anitâje mumuŋambâ mem yahalop yan Manman Bâleje Amboŋjahât paŋgoŋâmbâ holaŋnenehop. Holaŋnenekmu yâkâlen biwinenjae kepeim mansain. Yawu otmâ orotmeme âlepjeak otmâ mannehât menenekmâ tosanenje pilâningim mansain. Yawu manmunje yâkje âwurem ge sâreerenekmâ manman kârikjan katnenekmu heroje kakjan manbisâin. Yakât nângâm biwinenje mem manmâ yâhânom.

¹⁵ Den ekgohoan yu Anitâhât sâtgât otmâ kâsikum yingirâ nângâjetâ biwiyeje hewewer otbuap. Yawu otdâ lohimiye nângâhijetâ ki gewuap. Otmu den yu lohimi nombotjae ki nângâm nângâm otnomai yamâ sâyingiwuat.

3

Biwinenje galemahom lohimi kerek ewe katyekmâ mannom.

¹ Gawaman patoje galemlipeje katyekjetâ kinsai ya Kiristohât lohimi kerekje yâk yengât amutgen manmâ orotmeme âlepjeak otmâ mannomaihât ekyongowuat.
²⁻³ Kândikum emelâk nenje Anitâhât topje pâpgum nângân nângân bâleje biwinenjaebâ teope ya watmâ otnehâlâk nângâm ihilâk mahilâk otminiwin. Lohimi âlâ me âlâje tep hero kakjan manjetâ yekmâ senje âlâlâyeje ekjâlem meyingine sâm nângâminiwin. Otmu lohimi nombotje orop kasa oraŋgiminiwin. Yawu otmâ biwi nângân nângânnenje dondâ bâlemu manmunje kingoŋ maŋgoŋ otminiop. Yawu otminiwin yakât nângâm gâje ekyongorâ ki hâiaknomai. Otmu den belângen ki sahaŋginomai. Lok nombotjae den kakjan sahaŋginomai yamâ eweyingim lohotjan otyinginomai. Otmu nombotjae kuk otmâ mem ge katyekne sâm otnomai ya mem sânduk tuhuyeknomai.

⁴⁻⁵ Emelâk orotmeme bâleje topje topje otmâ manminiwin yan Anitâ Tihit tihit Amboŋjae ikjahâk wawaenenekmâ Yesu Kiristo hângângumu ge hohetnenjan tetem manmâ nengât toсахât otmâ muop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenje katmunje toen katnenekjetâ yapâ gâtjae Anitâje tosanenje pilâm umam sâningiop. Yawu otmâ ikje Wâtgât mâmâŋjahât Heak hângângumu ge biwinenjan ge kelihahop. Biwinenjan ge kelihakmu manman âije teteningimu Anitâje manman kârikjahât pat kuningiop.

⁶⁻⁷ Yâhâ Anitâje ikjahâk Kiristo hângângumu ge nengât toсахât otmâ muop. Mum yahatmâ himbimân âwurem yâhâop. Yakât otmâ Anitâje Wâtgât mâmâŋjahât Heak nengâlen hângângumu giop. Ge mem hewewer tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenje katmunje manman âlepjahât bulâje âlâlâ teteningiop. Otmu Anitâje nenekmu ârândâŋ otmu nine nanne baratne sâm manman kârikjahât pat kuningiop. Manman kârikjahât pat yakât bulâje menom sâm biwinenje mem mansain. ⁸ Den ekgohoan yu nângârâ bulâje otmu biwihan katmâ lohimi Kiristohâlen biwiyeje kepeim manmai ya topjambâek ekyongorâ lâum mannomai. Yawu manmâ manmanyeje kelihakmu biwiyeje galemahom heŋgeŋgum orotmeme âlepjeak otmâ mannomai. Yawu mannomai yan lohimiye manmanyeje ekjetâ ârândâŋ otmu yeje biwiyejahât topje naŋgaŋginomai.

⁹ Yâhâ tâmbâlipeje tetem sambe sambe otbi ya yengât den pat ya lok nombotjae gâ orop alahune sâm otnomai yan ki nângâyingiwuat. Me biwiyejambâ nângân nângân tãŋât âlâlâ tetemu den kakjan sahaŋgine sâm otnomai ya gurâ ki nângâyingiwuat. Yâhâ orowâk den sahaŋginomai yanâmâ nângâm bâleangim hioŋaknomai. Otmu emelâk Anitâje girem den âlâlâ Mose ekumu kulemgup ya Yura papatolipnenjae yeje nângân nângân yan torokatbi. Den torokatbi ya lâunomgât sãŋjetâ ki nângâyingiwuat. Den alahumai

yan biwiyerje ki kelihakmu mansai. Yakât otmâ den yawu yakât nângâmune helekne otmâp. ¹⁰Lohimbi yawuyarje den tânjât yakât nângârjetâ yahatmu den kakñan sahangñetâ Kiristohât lohimbijerje hionakmaihât kuyingiwuat. Kuyingirâ ki nângâhihinomai otmuâmâ âlâkuâk kuyingiwuat. Yâhâ ândâpyerje kârikne otmu yawuâk otmâ yâhânomai yanâmâ Kiristohât lohimbi ekyongorâ betyongonjetâ mannomai. ¹¹Lohimbi yawuyarje Kiristohât den tâpikgum otmâ hilipgum manñetâ Anitânerje yekmu bâlemu hiliwahonomaihât pat mansai.

Den bânerje sâop.

¹²Nânerje kapi yu pilâm Nikopoli kapiân ari to yambu pesuk sâek sâm mambotbom. Yakât otmâ gârjeâmâ Kirit pilâm Nikopoli kapiân in yawu takarâ penarngiakdom. Yakât nângâm bukunenjerje âlâ hânngangumune taka gâhât gewâk mem tatbuap. Yâhâ Atema me Tikiko hânngangumune takawuap yakât ki nângâm henggenuan. ¹³Otmu bukuyâhâtnenjerje yâhâp, kutyetjerje Sena yet Apolo sâm, yâkne Kirit yengâlen kapi titipâ tatmâ arap yan takaromawot. Yâhâ Senarje âi yuwu mem manmap. Lohimbi âlâ me âlânerje otmâ hilipguai sâm tembe lâunerje meyekmâ den âiân katyekñetâ kinmai. Yarje topyerje sâm teteakñetâ Senarje tânyongomu den sâm hâreyingimai. Aiop, gâhâlen takaromawot yan mâtâp meytigiwuatgât nangan. ¹⁴Gâ gikiâk mâtâp meytigiwuatgât ki yan. Kiristohât lohimbi ekyongorâ orotmeme âlepñeâk otmâ lohimbi umburuk mansai yawuya buku otyingim tânyongonomai. Yakât nângâm Sena yet Apolo yetgât mâtâp meytiginomaihât nangan.

¹⁵Nâ orop nep tânahom mansain orowâk nângâhiihiain. Otmu Kiristohât lohimbi ya gurâ nângâyingerjaiin ya ekyongowuat. Anitânerje yen orop tatmâ tihityerje otmu manñetgât nangan.

Nâ âwâhe,
Paulo

Pilemon Pauloŋe Pilemongât ekap kulemgum katbanjiop.

O bukune Pilemon,

¹ Nâmâ Paulo. Nâŋe Kiristohâlen biwinanŋe kepeim yâkât den pat âlepŋe lohimbi ekyongoman. Yawu otmune yakât lok nombotŋanŋe menekmâ pâi emetŋan katnekŋetâ manmâ gan. Otmu bukunenŋe âlâ, Timoteo, yâk orop biwinetŋanŋe kepeiakmâ konohâk otmu tânahomait.

Emelâk gâ orowâk Kiristohât âi mem gawin. ² Yakât otmâ gâ otmu imbihe Apia, yetgât nângâyitgait. Otmu lok âlâ, kutŋe Arikipo, yâhâmâ hep beronŋe kunlipyeŋe yengât tem lâuyingim manmai dop yawuâk Kiristohât tem lâuwangim mansap yâkât gurâ nângâwangiit. Otmu lohimbi nombotŋe gâhât emelan menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo yetgât den alahum mepayeylekmai yen hârok yengât nângâm ekap yu kulemgum katyngiit.

³ Awonŋenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe yetŋe engatyetŋeâk nângây-ingim tihityeŋe otmutâ yengât biwi nângân nângânyenŋe hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâm gaekgât ulitgum gamait.

Pilemonŋe Kiristohât lohimbi hoŋ bayingim manop.

^{4,5} Gâŋe Kiristohâlen biwihanŋe tiŋâk kepeim tem lâuwangim ikŋe lohimbi hoŋ bayingim gamat yakât den pat sâŋetâ nângâwan. Yakât nângâm Anitâ ulitguman yan gâhât nângâm mepa sanŋan otbangiman. ⁶ Kiristo orop biwinenŋanŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmunŋe manman âlepŋahât bulânŋe âlâlâ teteningimap. Topŋe katmâ yâkâlen biwinenŋe katbin yan manman âlepŋahât bulânŋe teteningiop yakât topŋe tipiŋe nângâwin. Yâhâ gâ orop Kiristohâlen biwinenŋanŋe kepeim manmâ yâhânôm yan manman âlepŋahât bulânŋe teteningimap yakât topŋe nângâm hengenŋunomgât Anitâ ulitguman. ⁷ Bukune, gâŋe Anitâhât lohimbi yengât nângâyingim biwiyenŋe mem hewewenŋe tuhumm gat yakât den pat sâŋetâ nângâmune biwine hewewenŋe otmu heronŋe nângâm mansan.

Pilemonŋe Onesimo mem buku tuhuâkgât Pauloŋe ekuop.

⁸⁻⁹ Gâhât den pat ya nângâmune âilongo otmap. Yakât otmâ yuwu sâmunne nângâ. Yesu Kiristo ikŋak menekmâ aposolo sâm âi nihimu yâkâlen biwinanŋe kepeim tem lâuwangim gan. Yakât otmâ menekmâ pâi emetŋan katnekŋetâ mansan. Otmu Kiristohât sâtgât otmâ hoŋ bawangim gan. Yakât otmâ den sâm gihiwomgât dop tap. ¹⁰⁻¹¹ Yawu gârâmâ nângâhiihiman yakât den lohotŋan yuwu ekgohomune nângâ. Emelâk lok âlâ, kutŋe Onesimo, yâkŋe gâ hoŋ bahihim manmâ yâhâwuapgât Roma lok kunŋe âlânŋe nep sâm wanop. Yâhâ yâkŋe hoŋ bahihim manmâ manmâ otmâ hilipguop. Otmâ hilipguop yakât matŋe nihimapp sâm yâkŋe gâ pilâhekmâ wanŋa mem Roma kapi yuân takaop. Yawu gârâmâ sâp âlâen nâŋe Kiristohât den pat âlepŋe ekumunne nângâmu bulânŋe otmu yâkâlen biwiyenŋe kalop. Yawu otmâ baralipyenŋe âwâ mâmâlipyeŋe tânyongoŋetâ mansai yakât dopŋeâk yâkŋe tânohomu mansait.

¹²⁻¹⁴ Yakât otmâ nâŋe nângâwangimune nine nanne kambiamne yawu oap. Nâŋe Kiristohât den pat âlepŋe lohimbi ekyongomune nângâmaiit mem pâi emetŋan katnekŋetâ manmâ gan. Yawu gârâmâ gâŋe taka tânohowuatgât dop ki tap. Yakât otmâ gâŋe nângârâ Onesimoŋe nâ orowâk tatmâ tânohowuapgât nanŋan. Yawu gârâmâ ki ekgohomune nângârâek tânohowuapgât ki nanŋan. Yâhâ nâŋe alitmune orowâk tatmâ tânohowuap yamâ gâŋe nâhâitŋe ikŋe engatŋeâk otmap yawu nângânihiwuat. Yawu nângânihiwatgât nâŋe hângângumune gâhâlen taka hoŋ bahihiwuap. Gâhâlen taka hoŋ bahihim manbuap me pilârâ ikŋe nângân nângân watmâ manbuap yamâ gikak nângâwuat dopŋan otbuat.

¹⁵ Emelâk pilâhekmâ nâhâlen takamu Kiristohât den pat âlepŋe ekumune yâkâlen biwiŋaŋe kepeim mansap. Yakât otmâ sâp kâlep ki otmuâk nâŋe hângângumune gâhâlen âwurem taka nep ya biwiŋaŋe tiŋâk mem hoŋ bahihim manbuap. Topŋe yawuhât mon pilâhekmâ nâhâlen takaop. ¹⁶ Emelâk ki pilâhekmâ nâhâlen takaop yan yâkŋe gâhât hoŋ bawa konok manop. Yâhâ sâp yiwereŋe Kiristohâlen biwiŋaŋe kepeim mansap. Yakât otmâ hângângumune gâhâlen taka hoŋ bahihim manbuap. Gâŋe Onesimo orop Kiristohâlen biwiyetŋaŋe kepeim manmutâ yelekmu dop konohâk otbuap. Yakât nâŋgâm lohotŋan otbawŋiwuat. Nâŋe dondâ nâŋgâwawŋian. Otmu gâhâlen âwurem takawuap yan gâku yawuâk nâŋgâwawŋiwuat.

¹⁷ Gâŋe nâ orop biwinetŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu Kiristohât lohimi hoŋ bay-ŋgimait. Yawu otmâ gâhâlen takamune eŋakmâ heronŋe nanŋangim parahuakdomgât nanŋan. Yawu gârâmâ yakât mâtâpŋe ki tetenihiap. Yakât otmâ Onesimo hângângumune gâhâlen takamu buku otbawŋiwuatgât nanŋan. ¹⁸ Yâhâ emelâk wuân me wuân gâhât otmâ hilipguop me wuân me wuân waŋdâ matŋe ki gihiop. Yakât gâŋe eknohorâ nâŋe matŋe gâ kâpekŋihiwom. ¹⁹ Den yan yu nâŋgâm eŋgat yâhâp otmatgât lok pepa kulemguaŋ yu ekumune kiripi nihimu ninak kulemguaŋ yu ekuwat. “Nâ Paulo, nâŋe Onesimohât tosa yakât matŋe gâ kâpekŋihiwom.” Yawu gârâmâ yuwu sâmune nâŋgâ. Nâ ninahâk Kiristohât den pat âlepŋe ekgohomune nâŋgârâ bulâŋe otmu yâkâlen biwihe kalon. Yawu otdâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuhihimu mansat. Buku, yakât matŋe nihi sâm ki ulitgohoman. ²⁰ Gâŋe nâ orop biwinetŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu Kiristo hoŋ bawawŋimait. Yakât otmâ den ekgohoman yu nâŋgâm bukunetŋe gâhâlen takamu buku otbawŋiwuat. Yawu otbuat yan biwine hewewerŋe otmu heronŋe nâŋgâwom.

²¹ Otmu den kulemgum katŋihian yu ekmâ nâŋgârâ tepge hewewerŋe otmu buku otbawŋiwuat. Yakât nâŋgâm eŋgat yâhâp ki oan.

²² Otmu den âlâ yuwu sâmune nâŋgâ. Roma yengât lok kunyerŋaŋe tembe lâulipŋe ekyongomu yâkŋe holaŋnekŋetâ yengâlen takamune eŋaknomgât yeŋe Anitâ ulitgum manmai. Yeŋe Anitâ ulitgumai ya nâŋgâm Roma yengât biwiyerŋan kioŋmu holaŋnekŋetâ yengâlen takawomgât biwine mem mansan. Yakât otmâ emet henŋerŋuŋetâ tatmu yan taka imbomgât nanŋan.

Den bâiŋe sâop.

²³ Bukunetŋe âlâ, kutŋe Eparapa, yâkŋe Yesu Kiristohât den pat âlepŋe ya lohimi ekyongop. Yakât otmâ mem pâi emetŋan katŋetâ orowâk tatmâ gait. Yâkŋe nâŋgâyŋgiap.

²⁴ Otmu bukulipnenŋe nombotŋaŋe Kiristohât den pat âlepŋe ya Roma kapi ambolipŋe kâsikum yŋŋim mansai ya yengât kutyeŋeâmâ yuwu. Mareko, Aristako, Dema, Luka. Yâkŋe gurâ nâŋgâyŋgiyai.

²⁵ Kutdânenŋe, Yesu Kiristo, tihitnenŋe otmapŋe biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe mem kepeimu konohâk manmâ yâhânom. Ya bonŋanâk.

Nâ bukuhe,
Paulo.

Hewuraio

Anitâ yet Yesu yetgât dopyetje konohâk oap.

¹⁻²Yura lohimbî, Anitâ nanjahât topje ekyongomune nângâjet. Anjoân topje katmâ tâmbâlipnenjanje ikje topje nângâm hengengujetgât Anitâje ikje den poropetelipje yengât biwiyenjan kalop. Biwiyenjan katmu yâkje lohimbî ekyongojetâ nângâwi. Poropetelipjanje den sâwi yakât bulâje yamâ Anitâje nanje hângângumu giop. Otmu nanjahât topje yamâ yuwu. Embânâmbâek hân himbim ki kândikyotgop yapæk Anitâje nanje ombe bisije orop biwiyetjanje konohâk otmâ hân himbim pitu me senje âlâlâ topje topje kândikuowot. Otmu senje âlâlâ kândikuowot ya nannaje galemguâk sâw Awâjanje sâw wajop. Yawu gârâmâ nanjanje kârikje otmâ hân himbim me senje âlâlâ topje topje ya hohem tatmap. Otmu tatmâ yâhâwio. ³Otmu âwâ nan yâk yetgât topyetje yamâ dop konohâk oap. Yakât dop kum sâmune nângâjet. Sikopje pilâm dengânân hâumu gilej belej sâmap dop yawuâk Anitâhât towatje Yesuhâlen tetemu ekin. Otmu Awâjanje nanjahât nângâm nen umam sâningiâkgât nanjanje hânân yuân ge nengât tosanenjahât matje mem muop. Mumu hanguwî yamâ lohimbije yâkât nângâjetâ yahalâkgât âwâje Anitâ manman ambojanje mumujambâ mem yahalop. Yahatmâ himbimân yâhâmu âwâje Anitâ orop tawot.

Anitâ nanjanje ajelo kerek yengât kunyeye tatmap.

⁴Anitâje nanje orop dop konohâk tawot yâkât nângâmu yahalop. Yawu otbangim ajelo yamâ yâkât amutgen katyehop. Yakât topje yuwu. ⁵Emelâhâmâ Anitâje den yuwu sâw nanje ekuop ya poropete âlâje kulempuop.

“Gâmâ nâhât nanne ombe bisine. Yawu gârâmâ yiwereje yu yakât topje sâw teterâ lohimbî kerekje ekmâ nângâjet sâw katgeksan.”

Yawu sâw ekuop. Otmu torokatmâ sâop.

“Nine nanne kambiamne”. Otmu yâku yawuâk “Awojne” sâop.

Anitâje den sâmu kulempuop yamâ ajelo yengât ki sâop. Yesuhât nângâm sâmu kulempuop.

⁶Anitâhât nanje himbimânâk tatmâ irak hângângumu hânân gewe sâw olop. Sâw yan Anitâje ikje nanjahât ajelolipjanje nângâjetâ yahatmu haonjâ ârândâj mepaenjetgât den ekyongop. Yawu otmu ajelolipjanje yâkât nângâjetâ yahalop. Otmu Anitâ nanjanje ajelo kerek yengât kunyeye tatmap. ⁷⁻⁸Otmu ajelo yengât topyeye yakât Anitâje yuwu sâw tetemu lok âlâje kulempuop.

“Nâje ajelolipne hângânyongomune yâkje in yawu laune lâumai. Otmu biatjet sâmune gurâ biatnomaihât dop tap.”

Yawu sâop. Yâhâ ikje nanje tiñâk yakârâmâ yuwu sâw tetemu lok âlâje kulempuop.

“O, Pato gikak lohimbilipge hilâm ârândâjâk tihityeye otmâ yâhâmbisângât dop tap.

Yâhâ yu me ya otmâ tâpikguuatgât dop âlâ ki tap. Ailongoaik tatmâ yâhâmbisân.

⁹Otmu orotmeme bâleje otjetâ yakât nângârâ bâlemap. Yâhâ orotmeme âlepje otjetâ yanâmâ yakât nângârâ ârândâj otmap. Yawu gârâmâ gâje otmat yakât nâ Anitâ patohaje yakât nângâmune ârândâj oap. Yakât otmâ gâ hângângohomune ge lohimbî komotje komotje yengât galem pato manbuat. Yawu manmâ mem dâiyekdâ gike orowâk heroje kakjan manmâ yâhâmbisâi.”

¹⁰Otmu den âlâ yuwu sâop.

“Pato, anjoânâk gâje hân himbim pitu me senje âlâlâ ya topje katmâ tuhuon.

¹¹⁻¹²Yawu gârâmâ senje âlâlâ topje topje tuhuon yamâ hâmbâi gulip otbuap. Pet sângum mem hangalakmâ mansai yamâ hâreakmâ tâtuk sâwuap yakât dopjeâk hân himbim yamâ hâmbâi gulip otmâ metewuap. Yâhâ gâjeâmâ embânâmbâek tatmâ gaonjak tatmâ gamat. Otmu yawuâk tatmâ yâhâmbisân. Otmu itâ hambuje me pet

hângiye yawuya pilânetâ tatmâ tâtuk sâmu âiye memai yakât doprjeâk gâye sârâ hân himbim gulip otbuap. Gulip otmu yanâmâ yâhâpje sârâ âiye tetewuap.”

Yawu sâm ekuop. ¹³Otmu Anitâje sâp âlâen yuwu sâm ekuop.

“Gâye nâhât hahit mem kimmâ yan kasalipge mem ge katyekbuat.”

Yawu sâop. Den ya nanje ekuop. Anjelolipje ki ekyongop.

¹⁴Anjelo yengârâmâ Anitâje yuwu sâop. “Nâje hângânyongomune hoj banihinomai. Hoj banihim gemâmâ nâhât komolipne yengât nângâm manman kârikjahât pat kuyingiwani ya yengât tihityeje otnomai.” Yawu sâm hângânyongomu gewi. Yawu gârâmâ Anitâ ikje nanje yâkpeâmâ kerek yengât kunyeje tatmap.

2

Anitâje nanje hângângumu kuwiknenedhâkgât giop.

¹Yakât otmâmâ nanje hângângumu ge hohetnennan manmâ gaop. Manmâ den sâop ya nângâmunje bulâje otmu biwinennan katmâ lâum mannom. Ki lohotje otmâ pilânom.

²Emelâk topje katmâ Anitâje anjelolipje hângânyongomu tâmbâlipnenje yengâlen ge den ya sâm tetem ekyongowi. Den ekyongowi yakât bulâje teteop. Yâhâ lohimbi nombotjae den ya nângânjetâ gemu bet pilâwi yamâ Anitâje in yawu yakât matje yingjio.

³⁻⁴Yawu gârâmâ sâp yiwereje yuâmâ Anitâje ikje nanje hângângumu mem kuwiknenedbe sâm giop. Mem kuwiknenedbe sâm gem ikje den pat bulâje ya teteâkgât Yesu Kutdânenje ikjahâk den ya sâm tetem eknongop. Eknongomâmâ Anitâje ikje nanjahât den yakât bulâje lâuwuap yawu sâm kulem ki orotje otminiop. Otmu ikje engatjeâk otmâ Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu yakât komolân gem hengemnongom mâmâje otningimu yakât bulâje tetemu mewin. Otmu angoân Anitâje otbangjiwi yakât matje yingjio. Umatje yawuya teteningimap sâm yakât Anitâhât nanje bulâje yawu sâm ya nângâm biwinennaenje mem yâhânôm. Ki lohotje otmâ pilânom.

Yesuje dâinenekmâ manman kârikjan katnenekmu manmâ yâhânôm.

⁵Otmu lok nenjahât sâwe. Anitâhât anjelolipjae lohimbi nengât kunneneje mannomaihât yâkje ki ekyongop. Bia. Nanjae lohimbi nengât kunneneje pato otmâ tihitnenje galem otbisâpgât sâm kalop. ⁶Yawu gârâmâ Anitâje yakât sâm lok âlâhât nângân nângânjan den yuwu katmu kulemguop.

“O, Anitâ, gâhât nângâmunje yahatmap. Nenâmâ lohimbi tânjât. Yamâ gâje gâmâ nengât tepge nângâm kunneneje tatmâ gamat ya nângâmunje bimbi oap.

⁷Otmu nenje anjelo yengât amutgen sâp tâlâwâk manmain. Yâhâ wahap topje topje kalon ya yengât galemeyeje otmâ mannom sâm yakât pat kuningion.

⁸Yawu sâm pat kuningion yakât bulâje nengât nângânjetâ yahatbuapgât mem katnenekdâ ya galemoyongom yâhânôm.”

Den yawu tap. Yawu gârâmâ yakât bonje hâmbâi tetewuap. Sâp yiwereje yu nenje wahap topje topje yakât galem ki otmâ mansain. ⁹Yawu gârâmâ nenje anjelo yengât amutgen mansain dop yawuâk Anitâje ikje engatjeâk otmâ Yesuje buku otningâkgât hângângumu himbimâmbâ ge lok olop. Lok otmâ hânân manop sâp yanâmâ anjelo yengât amutgen manop. Yawu manmâ nengât sâm hâhiwin nângâm muop. Mumu yanâmâ Âwâjae ekmâ, “Nanne kambiamne,” sâm yan lohimbiye yâkât nângânjetâ yahalâkgât mumujambâ mem yahalop. Mem yahatmâ manman kârikje yakât amboje sâm katmu nengât kunneneje otmâ tatmap. ¹⁰Otmu âwâje Anitâje emelâk embânjan wahap topje topje kalop ya mem hohem talâk sâm nanje âi waop. Âi waop ya kerek tuhum meteop. Ya nângâmu ârândâj otmu yakât otmâmâ nenje mum hiliwahonongât dop ki tap. Yâkje dâinenekmâ manman kârikjan katnenekmu manmâ yâhânôm.

¹¹Bukulipne, bulâjanâk Anitâje nanje hângângumu ge tosa barak manop. Yawu manmâ gam nengât tosanenneje pilâningimu âwâje Anitâje nine nanne baratne koko salek

sâm menenekmu mansain. Otmu Yesuŋe gurâ nengât yawuâk imi garilipne sâmap. ¹²Yakât bulâŋe tetewuapgât nâŋgâm Yesuŋe âwâŋe yuwu sâm ekuop.

“O, Anitâ, imi garilipnaŋe nâhâlen torokatmâ mansai ya gâhât topge sâm tetem ekyongowom. Otmu kiki meŋgihimune nâhâlen torokatŋetâ orowâk mepaeheknom.”

Yawu sâm ekuop. ¹³Otmu âlâmâ yuwu sâop.

“Nâŋe Anitâhâlen biwinanŋe kepeiman.”

Otmu âlâmâ yuwu sâop.

“Lohimbiŋe Anitâhâlen biwiyeŋanŋe kepeimai yâk yekmâ nine nan baralipne sâwuap.

Otmu nâmâ yâk yengât kunyeŋe sâm katnekmu ya galemयोगomune orowâk mansain.”

Yawu sâop.

¹⁴Otmu lohimbi nenŋeamâ hânân yuân mansain yakât otmâ Anitâŋe ikŋe nanŋe bulâŋe Yesu himbimâmbâ hâŋgângumu ge lohimbi nengât tosehât otmâ muop. Otmu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop yan Satan Mumuhât Amboŋe ya mem ge kalop. ¹⁵Yawu gârâmâ nenâmâ mumuhât pat otmâ mansain nâŋgâm gorâ kakŋan manmâ gawin. Otmu yawuâk torokatmâ ki mannehât Yesuŋe manman kârikŋahât mâtâp mem teteningiop.

¹⁶Otmu Anitâŋe aŋelolipne yengât nâŋgâm Yesu ki hâŋgânguop. Yâhâmâ nengât sâm yâk hâŋgângumu giop. Otmu tâmbânenŋe Awarahamŋe Anitâhâlen biwiŋanŋe kepeim manop nengu yawuâk kepeim manbin. Yakât otmâ tihitnenŋe otbe sâm giop. ¹⁷Otmu Anitâŋe wawaenenekmâ tosanenŋe pilâningiwe sâm âi sâm waŋop. Âi sâm waŋop ya memû ârândâŋ olâkgât himbimâmbâ ge lok otmâ manop. Otmu sâp yan lohimbi nengât biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe ya mem manop. ¹⁸Otmu nenŋe lohotŋe otnehât Satanŋe perâkŋe topŋe topŋe kâitnongomap yawuâk aŋgoân yâk kâitguop. Kâitgumu ki lohotŋe otmu pilâm ba ariop. Yawu gârâmâ nenŋe lohotŋe otnehât Satanŋe kâitnongomap yan Yesuŋe mâmâŋe otningimu yâkât wâtŋan kimmunŋe mem ge katnenekbe sâm pâpŋumap.

3

Yesuŋe Mosehât kunŋe tatmap.

¹Bukulipne, yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Anitâŋe nanŋe Yesu hâŋgângumu hânân yu giop. Otmu Anitâŋe mem dâinenekmu Yesuhâlen biwi nâŋgân nâŋgânnenŋanŋe kepeim konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ yâkŋe mâtâp mem kulet sâningim âwâŋe Anitâhâlen âwurem yâhâ tatmâ nengât sâm âwâŋe ulitgumap. ²Otmu Moseŋe Isirae lohimbi yengât galem pato man sâm Anitâŋe âi waŋop. Âi waŋop ya biwiŋanŋe mem tuhum manmâ gaop. Yakât dopŋeâk Yesuŋe nengât kunnenŋe otmâ manbuapgât Anitâŋe âi sâm waŋop ya tem lâuwangim manop. ³Yawu gârâmâ Mose otmu Yesu yetgât topyeteŋe ikŋiâk ikŋiâk tap yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunne nâŋgâŋet. Lok âlâŋe emet pato ikŋiâk tuhumu bukulipŋanŋe ekŋetâ âlepŋe nandoroŋe otmu yâkât nâŋgâŋetâ yahatmu mepaemai. Yakât dopŋeâk Yesuhât komolipŋe, emelâk Mose otmu tâmbâlipnenŋe manmâ gawî, otmu âun nen yu mansain, otmu hâmbâi lohimbi tetem mannomai nen kerek ikŋak menenekmâ kunnenŋe tatbuap. Yawu tatmu nenŋe yâkât nâŋgâmunŋe yahatmu mepaem yâhâmbisâin. ⁴Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Emet yanŋe ikŋak in ki gam yâhâ kinmap. Nenŋe kât, nak me senŋe âlâlâ yanŋe mem emet tuhumain. Dop yawuâk Anitâŋe yu ya topŋe topŋe kalop. Nenŋe ya ekmâ yanâmâ Anitâhât bāt tosa sâm ekmâ nâŋgâmain. ⁵Otmu Mose yâhâmâ Anitâhât den lâum hoŋ bawaŋgim manop. Hoŋ bawaŋgim manmâ yu me ya gâmâlâk tetewuap yakât sâm tetem Isirae lohimbi ekyongom manop. ⁶Yâhâ Yesu Anitâhât nanŋanŋe nen hârok nengât kunnenŋe tatmâ tihitnenŋe otmap. Otmu yâkŋak Mosehât gurâ kunŋe tatmap. Otmu Anitâŋe Yesuhât pat kuningiop ya mene sâm Yesuhâlen biwinenŋanŋe kepeim mannom otmuâmâ pat yakât bulâŋe ningimu mem Yesu orop tatmâ yâhâmbisâin.

Tâmbâlipnenŋanŋe manman sânduhân ki yâhâwi.

⁷Yawuhât Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge lok âlâ ekumu den yuwu kulemguop.

⁸⁻¹¹“Angoân yambu 40 yakât biwiŋan, tâmbâlipyeŋaje lok ki manmaiângen ari manmâ kunyeŋe kârikŋe otmu nâhât den kum manbi. Yawu otŋetâ yâk yengât senyeŋe hâreahâkgât kulem topŋe topŋe memune ekbi. Kulem yawu memune ekmâ nâhât topne nângâwi yamâ biwiyeŋaje pâlâmŋe otmu manbi. Otmu nâhât den ya nângâm bet pilâm iliwetmâ manmâ gawi. Tâmbâlipyeŋaje manman sânduhân ari mannomaihât nângâm, nâŋe Awarahangât pat kuwanŋiwan. Yamâ nâŋe den ekyogowan ya ki lâuwi. Yakât otmâ kuk otyingim tâmbâlipyeŋaje nâhâlen torokatmâ manman sânduhân ki mannomaihât sâŋ hâreyiŋiwan. Yawu otyingimune hâhiwin kakŋan manminiwi. Yeŋe sâp yiwereŋe yuâmâ yakât nângâm nâhât den tem lâunihim biwiyeŋe ki pâlâmŋe otmu mannomai. Yawu mannomai otmuâmâ nâhâlen torokatmâ manman sânduhân mannomai.” Yawu sâop.

¹² Bukulipne, yeŋe den yu sâlikum topŋe nângâm heŋgeŋgunomai. Yen yawuâk biwiyeŋe orotok sâmu yan manman amboŋe Anitâ ya pilâŋetâ biwiyeŋe bâlemapgât yen galemahom mannomai. ¹³Otmu biwiyeŋe pâlâmŋe otmapgât orotmemeyeŋe bâleŋe bet pilâm Anitâhât den tem lâum haonmâ ârandâŋ bukulipyeŋe orop mem hewewer tahuakmâ tânahom mannomai. ¹⁴Yeŋe biwiyeŋe Kiristohâlen katŋetâ kârikŋeâk kinmâ gaop yawuâk kinmu manmâ yâhânomai. Yawu manŋetâ yanâm Kiristone manman kârikŋan mem katyekmu yâk orop tatmâ yâhâmbisâi. ¹⁵Bukulipyeŋe orop mem hewewer tahuakmâ Anitâŋe den sâmu kulemguop ya nângâm mem mete tuhunomai. Den ya yawu tap.

“Tâmbâlipyeŋaje lok ki manmaiângen ari manmâ kunyeŋe kârikŋe otmâ nâhât den kum manbi. Yawu otmâ biwiyeŋaje pâlâmŋe otmu manbi. Yakât otmâ tâmbâlipyeŋaje manman sânduhân ki mannomaihât sâŋ hâreyiŋiwan. Yeŋe yakât nângâm nâhât den tem lâunihim biwiyeŋe ki pâlâmŋe otmu mannomai.”

Den kulemguop ya yawu tap.

¹⁶ Yakât yuwu sâmune nângâŋet. Lohimbi girawuyeŋe Anitâhât den nângâwi yamâ biwiyeŋaje pâlâmŋe otmu manbi? Yamâ Isirae lohimbi Moseŋe angoân dâiyekmu Aihita hân pilâm lok ki manmaiângen ari manbi ya. ¹⁷⁻¹⁸Otmu Anitâŋe lohimbi girawuya yengât yuwu sâŋ hâreyiŋiopi?

“Nâŋe kuk otyingimune nâhâlen ki torokatmâ manman sânduhân mannomai.”

Yawu sâŋ hâreyiŋiopi yamâ lohimbi girawuya yengât sâop? Yamâ yuwuhât sâop. Tâmbâlipnenŋaje lok ki manmaiângen ari manŋetâ yambu 40 pesuk sâop. Lok ki manmaiângen manbi yan Anitâhât den nângâŋetâ gemu bet pilâwi yakât tosaŋe meyekmu hiliwahom hâmeyeŋe gulip olop. ¹⁹Yakât topŋe yamâ yuwu nangain. Nengât tâmbâlipnenŋaje Anitâhâlen biwi nângân nângânyeŋaje ki kepeim manbi. Topŋe yakât otmâ Anitâŋe kuk otyingimu manman sânduhân ki manmâ gawi. Yawu gârâmâ yeŋe tâmbâlipnenŋaje otbi yawuâk otmaiât biwiyeŋe galemahom heŋgeŋgum manmâ yâhânomai.

4

Anitâŋe mem manman sânduhân katnenekbuapgât mâtâp tap.

¹ Anitâŋe biwinenŋe mem huruŋ pilâmu sânduhânâk manmâ yâhânom yakât sâŋ kalop. Yakât otmâ Anitâ nenekmu ki ârandâŋ otmapgât biwinenŋe galemahom denŋe biwinenŋan katmâ tiŋâk lâum manmâ yâhânom. ²Emelâhâmâ tâmbâlipnenŋaje Anitâhât den pat âlepŋe ya nângâwi yamâ yâkâlen biwi nângân nângânyeŋaje ki kepeim manbi. Yakât otmâ yâkŋe tatmap yan ki mem dâiyekmu yâhâwi. Yan ki yâhâwi yamâ biwiyeŋaje ki huruŋ sâmu tatmâ yâhâwi. Nen gurâ yawuâk Anitâhât den pat âlepŋe ya nângâwin. Yawu gârâmâ tâmbâlipnenŋaje otŋetâ bâleop yawu otmaingât biwi nângân nângânneŋaje Anitâhâlenâk kepeim lauje lâuwanŋim mannom. ³⁻⁴ Yawu gârâmâ nenâmâ yâkâlenâk biwi nângân nângânneŋaje kepeim mansain. Yawu manmâ yâhâmunŋe biwinenŋe sânduk sâwuap. Yâhâ tâmbâlipnenŋeâmâ yawu ki otbi. Yakât otmâ Anitâŋe den sâŋ hâreyiŋiopi ya yuwu tap.

“Nâje den ekyongowan ya ki lâuwi. Yakât otmâ nâhâlen torokatmâ manman sânduhân ki mannomaihât sâm hâreyingiwian.”

Anitâje in tatmâ nângâmap yakât topje teteâkgât lok âlâje den yuwu kulenguop.

“Anitâje hân himbim kândikyotgom âliwahap topje topje katmâ arimu hilâm nombolân konok pesuk sâop. Yakât kakņanâmâ in tatmâ nângâop.”

Otmu manman sânduhân orowâk tatmâ nângâne sâm yakât Anitâje tâmbâlipnenje dâiyehop. Dâiyekmuâmâ denje nângâņetâ gemu betbaņgim yakât bulâje ki mewi. ⁹ Yakât otmâ Anitâje den yuwu sâop.

“Nâje den ekyongowan ya ki lâuwi. Yakât otmâ nâhâlen torokatmâ manman sânduhân ki mannomaihât sâm hâreyingiwian.”

Anitâje yawu sâm hâreyingiop. ⁶ Yâhâ tâmbâlipnenje den pat âlepje ya nângâņetâ gemu ki lâuwi. Yakât otmâmâ manman sânduhân ki yâhâwi. Yâhâ nengâlen gâtje âlâ me âlâje manman sânduhân yâhâ Anitâ orop manmâ yâhânomgât dop tap. Yawu gârâmâ nenje yâkâlen biwi nângân nângânnenje kepeim den pat âlepje ya nângâm lâum mannom yanâmâ hâmbâi Anitâje dâinenekmâ mannom sânduhân katnenekmu manmâ yâhâmbisâin. ⁷ Yakât bulâje menomgât mâtâp tap yakât topje yuwu. Tâmbâlipnenje manman sânduhân ki manbiņe hâhiwin kakņan manmâ gawi. Yâhâ yapâ torokatmâ lohimi tetem gawiņe gurâ dop yawuâk manmâ gawi. Yâhâ tetem gaņetâ gaņetâ lok pato âlâ, kutje Dawiti sâm, yâk teteop. Yawu gârâmâ Anitâje Dawiti den yuwu ekumu kulenguop.

“Yeje sâp yiwereņe yuâmâ nâhât den tem lâunihim biwiyeņe ki pâlâmje otmu mannomai.”

Dawitiņe yawu sâm ekyongop yamâ angoân tâmbâlipnenje kunyeņe kârikje otmâ Anitâhât den kuwi dop yawuâk otbi.

⁸ Otmu embâņan angoân Anitâhât den kuwi yakât âlâ torokatmâ sâwe. Emelâk Mose mumu lok âlâ, kutje Yosua, yâkje Mosehât gewâkņan kinmâ tâmbâlipnenje ya meyekmu hân âlâ, kutje Kanan, yan ari manbi. Yâhâ Yosuaņe manop sâp yanâk manman sânduhân manjet sâm Anitâje katyehop mâne yakât kakņan Dawiti manop sâp yan “manman sânduhân mannomai” ki sâm ekyongombâp. ⁹⁻¹⁰ Yawu gârâmâ sâp yiwereņe yu nenje manman sânduhân manmâ yâhâmbisâingât dop tap. Otmu embâņan Anitâje hân himbim kândikyotgom âliwahap topje topje kalop yakât kakņan in tatmâ nângâop. Dop yawuâk nengu manmâ yâhâmunje Anitâje sâop ya bulâje tetemu yâkâlen torokatmunje ikje orop tatmâ nângânom. ¹¹ Yakât nângâm yâkâlen biwinenje tinjâk kepeim manmâ yâhânom. Yawu otmunje manman sânduhân katnenekmu ikje orop tatmâ yâhâmbisâin.

Anitâhât denje nângâmunje biwinenjan hâumu topnenje mem tetemap.

¹²⁻¹³ Bukulipne, Anitâje sâmu den kulenguwi ya wonân dop sâwe. Nehemân hâum kinmâ sâwe. Nehemje lok kambiamjan memap yakât dopņeâk Anitâhât denje nângâmunje biwinenjan hâum topnenje mem tetemap. Otmu ikje senjan misinguraknomgât dop âlâ ki tap. Nenje tetekjan kinmunje biwi nângân nângânnenje kerek ekmâ nângâmap. Ya ekmâ nângâmâmâ biwinenjahât topje sâm tetewuap yakât biwi nângân nângânnenje galemguakmâ denje lâum mannom.

Yesuņe nengât sâm Anitâ ulitgumap.

¹⁴⁻¹⁵ Otmu nen Satanje mem lohotje tuhunenekbe sâm nengâlen âi memap. Yâhâ Yesuņe hânân ge manmâ gaop yan Satanje yawuâk yâk mem lohotje tuhuwe sâm nep miop. Yawu otmu ki otmâ tâpikguop. Yâkje kârikje manmâ Satan mem ge kalop. Yawu gârâmâ nenje Kutdânenje Yesu, Anitâ nanjahât denje lâum mannom. Yawu otmâ manmunje yâkje Anitâ orop tatmâ âwâņeņe tepje nângâningim umam sâningiâkgât ulitgumap. ¹⁶ Yawu gârâmâ Satanje mem ge katnenekbe sâm otbuawân lohotje otmaingât Anitâ ulitgumunje mâmâņe otningiwuap. Yâhâ otmunje bâlewuap otmuâmâ ya sâm tetem ekum yâkâlen biwinenje kepeimunje kaok nângâningim tosanenje pilâningiwuap.

5

Anitâje tosayeje pilâyingiâkgât hotom uwajgiminiwi.

¹Bukulipne, hotom uminiwi yengât kunje manop yâkât topje ekyongomune nângâjet. Anitâje ikje nângân nângânje biwinnenjan katmu lok âlâ nenje hohetnennambâ mem tetewin. Mem tetemunje Anitâje tosanenje pilâningiâkgât lok ya je yâkât senjan kinmâ hotom uminiop. ²Otmu lok ya orowâk Satanje perâkne topje topje kâitnongomu otmunje tepne nângâningim lohotnjan otningiminiop. ³Yawu gârâmâ ikje orotmeme bâleje otmu nengât orotmemenenje bâleje yakât tosa Anitâje pilâningiâkgât hotom uwajgim manmâ gaop. ⁴Yâhâ ikje nângân nângânân âi ya ki miop. Anitâje topje katmâ lok âlâ, kutje Aron, ya je hotom uyingimu tosayeje pilâyingiâkgât âi ya sâm waņop. Topje kalop yapâek manmâ gawi yamâ hotom u u lok ya Anitâje ikjahâk mem sâlipyongom âi ya yingim gaop.

Yesuje nen sâreerenekmâ muop.

⁵Otmu yawuâk Kiristoje ikje engatjeâk ki watmâ olop. Anitâje âi ya sâm waņmâ hângangumu giop. Yâhâ emelâk ki giop yan Anitâje den yuwu sâm ekuop ya lok âlâje kulemguop. Den ya yuwu tap.

“Gâmâ nanne ombe bisine. Yawu gârâmâ yiwerenje yu yakât topje sâm teterâ lohimbî kerekne ya ekmâ nângâjet sâm yakât katgeksan.” Yawu sâop.

⁶Yawu gârâmâ Anitâje den âlâ yuwu sâm nanje ekuop ya lok ya je kulemguop.

“Anjoân lok âlâ, kutje Melekiserek sâm, yâkne lohimbî yengât tosayenahât sâm hotom unihiwuapgât âi sâm waņmune mem gaop. Yawu gârâmâ gâje âi ya mem torokat sâm gihimune tuhumi yâhâwuap.” Yawu sâm nanje ekuop.

⁷Yawu otmâmâ Yesuje huruņ huruņ manmâ âwânahât tem lâuwangim âi ya tuhumi manop. Otmu âwâna je mumuhât mâtâwâmbâ membuaņgât dop tatbaņgiop ya nângâop. Yâkne ya nângâm yâkâlen biwina je kepeim yapâ menekbuap nângâm isem ulitguop. Otmu âwânahâlen biwina je kepeim manop yakât otmâ nângâwangim mumunambâ mem yahalop. ⁸Yâhâ Yesuje yuwu sâm ki ulitguop. “Nâmâ gâhât nange bulâje mansan. Yakât otmâ umatje âlâlâ nâhâlen tetenihiwuap yamâ sârâ biatbuap,” yawu sâm ki ulitguop. Yawu gârâmâ sât gum manmâ âwâna je âi sâm waņop ya lâumi lohotje ki olop. ⁹Yawu otmâ âi ya biwina je tiņâk mem manmu âwâna je ekmu ârândâņ olop. Yakât otmâ yâkâlen biwinnenja je kepeim tem lâuwangim manmunje manman kâriknjan katnenekbuapgât mâtâp teteop. ¹⁰Anitâje emelâk Melekiserek âi sâm waņmu mem manop. Âi yawuâk ikje nanje tâņ tâņ ya waņmu mem yâhâwuap.

Nenjeâmâ lepat nângân nângânân ki watmâ mannom.

¹¹Bukulipne, yuwu sâmune nângâjet. Nâje Yesuhât topje ya kerehâk sâm kusânâm ekyongowe sâm oan. Yamâ nângân nângânyenje umatje oap yakât otmâ ihilâk ekyongomune nângâjetâ ki keterakbuap. ¹²Yâhâ den yan yuâmâ emelâk ekyongowin yamâ yeje nângâm heņgeņguwi mâne sâp yiwerenje yu bukulipyenje kâsikum yingimbâi.

Yamâ yeje Yesuhât topje nângâm pâpguwi yakât nângâmune bâleap. Yakât otmâmâ lok âlâje yâhâņje den kâsikum yingiwuapgât dopje tap. Yengât topyeņeâm yuwu. Yengât nângân nângân yamâ lepat nângân nângân. Lohimbî papato yengât nângân nângân yawuya nângâwi mâne den yan yukât topje âlepje nângâm metembâi.

Yawu gârâmâ topyeje teteâkgât den âlâen hâumi sâmune nângâjet. Leparâmâ sot nem âkâm yingimunje nemai. Yâhâ sot kândâkdâek ki nemai. Yeje Yesuhât komolân torokatbi yamâ űaņja ya yengât dop oai. Yamâ girawu otmâmâ lepatje nem âkâm yingimunje nemai yawuâk nemai? Yakât yeje topje girawu otmâmâ Yesuhât topje ya topjambâek ki nângâm heņgeņguai? Yeje sot kândâkdâek nemai mâneâmâ Yesuhât topje ya nângâm heņgeņgumbâi. ¹³Yamâ yeje lepalân manmâ orotmeme kiņgoņ me orotmeme âlepje yâhâp yâhâp ya ekmâmâ mem kiwilim topje nângânomaihât dop ki tap. Yamâ otmâ tâpikguai.

¹⁴ Otmu torokatmâ den âlâen hâum sâwe. Lepat yamâ gâmâlâk papato otrjetâ sot kândâkdâek yingimunje nemai. Dop yawuâk lohimbi nombotņaje nângân nângânyenje keterakmu Yesuhât topņe ya ekmâ nângâm denņe lâum manmâ gaiņe orotmeme âlepņe me bâleņe ya ekmâ kiwilim mansai. Lohimbi yawuya yengât nângân nângânyenje me manmanyenje ya ekmâ nângâmune âlepņe nanņe otmap.

6

Anitâņe nenekmâ ârândâņ olâkgât biwinenņe yâkâlen katmâ mannom.

¹ Yakât otmâ den yu yâhâņe ki ekyongowe. Anitâ nenekmu ârândâņ olâkgât nenņe orotmemenenņe kingoņ otbin ya bet pilâm sâm tetemâmâ yâkâlen biwi nângân nângân-nenņe katbin. Otmuâmâ yakât topņe yâhâņe ki ekyongowe. ² Otmu âlâmâ yuwu. Toen mem katnenekbi yakât topņe ki sâm ekyongowe. Me nenņe kunyeņan mem kuratgum mem kârikņe tuhuyekbin, me mumuņambâ yahatnom, me sâp patoen biwi nângân nângânneņahât topņe ekmâ ikņiâk ikņiâk matņe ningiwuap yakât topņe gurâ yâhâņe ki sâm ekyongowe. Emelâk nângâm metembâihât. ³ Otmu Anitâņe biwiyeņe mem kusânmâ mâmâņe otnihimu yakât den âlâ âņe torokatmâ ekyongowehât nanņan. Yâhâ yiwerenņe yuâmâ den umatņe tap yakât sâmunne nângâņet.

⁴⁻⁵ Lohimbi nombotņaje Kiristohât den pat âlepņe nângâwi yan yakât topņe nângâm henggenġum biwiyeņe yâkâlen katņetâmâ himbingât pat kuyingimu mansai. Yawu otmâ Anitâņe Wâtġat mâmâņahât Heak hângângumu ge biwiyeņan tatmâ mâmâņe otyingimap. ⁶ Yawu ġârâmâ yakât kakņan Kiristohât hâkâņ otmâ betgum manņetâ biwiyeņe pâlâmņe otbuap. Otmu Anitâ nanņaje nengât sâm muop yakât nângâņetâ tâņġat otbuap. Yawu nângâm manmâ yâhânomaiņe Parisaio Sarukaio yâkņe sâņetâ Yesu mem howanân kum kânângâwi yâk yengât dop otmâ yakât matņe bâleņe menomai. Nângân nângân yawuya nângâm manmâ yâhânomai yakât otmâ biwi nângân nângânyenje yâkâlen yâhâņe katnomaihât dop âlâ ki tap.

⁷ Yakât nângâņetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunne nângâņet. Hân ambolipņaje nep kâmetmâ pilâņetâ iop. Imu yan ġelâk ġemu hân toņe orop yapâ ġâtņaje hunsambe teteop. Otmu yapâ sot hâwurum um nem âlepņan manmâ ġawi. Yakât dopņeâk lohimbi nombotņaje Anitâhât den ya nângâm biwiyeņan katmâ yâkât wâtņan kinņetâ yâkņe mâmâņe otyingimu orotmeme âlepņeâk otmai. ⁸ Yâhâ âlâ torokatmâ sâwe. Nep ya kâmetmâ pilâņetâ imu yan hewukņaje lâum kurihimu languop yamâ orok sâop. Yakât dopņeâk lohimbi nombotņaje anġoân biwiyeņe Kiristohâlen katmai. Yakât kakņan Anitâhât den ya nângâņetâ tâņġat otmu pilâņetâ yâk yengâlen bulâņe âlepņe ki tetemap. Yâhâmâ orotmemenyeņe âlepņe ya pilâm orotmeme bâleņe otmâ manmai. Yawu otrjetâ Anitâņe nângâmu bâlemu hâhiwin kakņan mannomai sâm hemġat pat kuyingimu manmai.

⁹⁻¹⁰ Bukulipne, yuwu sâmunne nângâņet. Yeņe ki otmâ tâpikġum hiliwahonomai. Yawu ġârâmâ Kiristohâlen biwiyeņaje kepeim manņet sâm biwinaje hikum mansan. Yenâmâ Anitâhât tem lâum buku konok oranġim manmâ gai. Yawu oai yamâ Anitâņe yekmu ârândâņ oap. Yakât otmâmâ yengât nângâm biwiyeņe pâlâmņe ki otmâ pilâyekbuap. Biwiyeņe Kiristohâlen katbi yakât otmâ biwiyeņe orotok sâmapġat Anitâņe mâmâņe otyingiwuap. ¹¹ Yawu ġârâmâ yeņe biwiyeņe Yesuhâlen ikņiâk ikņiâk katmâ denņe lâum orotmeme âlepņe otmâ manmâ gai. Yakât otmâ yawuâk torokatmâ manmâ yâhâņetġat nanņan. Yâkâlen biwiyeņaje kepeim manmâ yâhânomai yanâmâ Anitâņe manman kârikņahât pat kuyingimu tap yakât bulâņe yingimu menomai. ¹² Yawu ġârâmâ manman kârikņahât pat yakât bulâņe menom sâm biwiyeņe ki orotok sâmu mannomaihât nanņan.

Yesuņe kulet sâm mâtâp tiripnonġop ya tâņ tâņġak watnom.

¹³ Biwiyeņe orotok sâmapġat yuwu sâmunne nângâņet. Aworņenņe Anitâ yâhâmâ topņe âlâ. Lok me wuân me wuânņe Anitâhât kunņe manbuapġat dop bia. Yawuhât emelâk embâņân Anitâņe tâmbânenņe, kutņe Awaraham, yâkât nângâwawġim pat kuwanġiop sâp yan Anitâņe ikņe kutņe ahonakmâ den ya sâm kârikņe tuhumm yuwu ekuop.

¹⁴“Gâhât biwihambâ kâu pato kândâkdânje hurunduj sânomai.” Yawu sâop.

¹⁵Awarahamje den ya nângâm biwi yâhâp ki otmâ manop yakât bulânje miop. Otmu den sâop yakât bulânje yamâ nen yiwereje tetem mansain yu. ¹⁶Anitânje ikje kutje ahonahop yakât topje nângâjetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângâjet. Nenne “Wuân me wuân otnom” sâmain yan bukulpnennaje nengât “lok paha” sâmaiât yuwu sâmain. “Anitâhât senjan wuân me wuân otnom, yawu sâmunjeâmâ kârikje otmâp.” Yawu sâmain. Yawu sâmain yamâ yakât bulânje ki otmâin yanâmâ Anitânje yakât matje umatje ningiwuap nângâmain.

¹⁷Yawu gârâmâ Anitâhât komolân gâtje âla me âlânje den sâm kalop ya nângâjetâ bonje olâkgât nângâm ikje kutje ahonakmâ den ya sâm kârikje tuhuop. ¹⁸Otmu Anitânje den perâkje sâm kâitnongowuapgât dop âla ki tap. Me biwi yâhâp otbuaupgât dop gurâ ki tap. Yawuhât yâkâlen biwinenaje kepeim manmunje tihitnenje otmâ himbimgât pat kuningiop yakât bulânje ya bulânanâk ningimu memom yakât ki gorâningimâp. ¹⁹⁻²⁰Yesu Âwânje tihitnenje otmâ manman kârikjan katnenekmu mannomgât yâkâlen arimu orowâk tatmawot. Orowâk tatmutâ emelâk Melekeserekje Anitânje lohimi yengât tosayenje pilâyingiâkgât sâm ulitguop dop yawuâk Yesuje nengât sâm Âwânje ulitgumap. Yakât nângâm yan engat yâhâp ki otmâin. Bulânanâk himbimgât pat kuningiop yakât bulânje memom sâm biwinenaje hikuakmâ manmâ yâhânom.

7

Melekeserek yâkât topje

¹Lok âlâ, kutje Melekeserek sâm, yâkât topje sâm tetemune nângâjet. Melekeserek yâhâmâ kapi âlâ, kutje Salem, yapâ gâtje. Yâhâ lohimbije yu ya Anitâhât pat kuwangjiwi ya mem Melekeserek wajbi. Kândikum emelâk kapam tetemu Awarahamje ikje kapam loklipje dâiyekmu ari kapi nombotje hawangum tatbi yakât ambolipje yongom itit kiom bâleje tuhuyekmâ yâk yengât nonij bulimakao, lama, senje âlâlâ topje topje ya meyingiwi. Meyingim purik sâm âwuremu Melekeserek orop mâtâwân enjkmâ parahuakmâ Melekeserekje heronje otbângim yuwu sâm ekuop. “Anitâ kunnenje tatmapje mâmânje otgihimu lohimi yengât kunyenje manbuat.” Yawu sâm ekuop. ²Yawu sâm ekuop Awarahamje senje âlâlâ meyingiwi ya nombotje mem hiojmâ yakât sâsânjambâ konok mem Anitâhât pat kuwangim Melekeserek wajop.

Otmu kut Melekeserek yakât topje yuwu tap, “Manman âilonjo lonjo amboje,” yawu. Otmu kapi kutje, yamâ Salem, yakât topje yuwu tap, “Biwi sânduk amboje,” yawu. ³Yâhâ Melekeserek ikje hep torehenlipje yengât kutyenje ki tap. Otmu sâp girawuyaen teteop me muop yakât topje gurâ yawuâk ki nângain. Yakât dopjeâk Anitâhât nanje Yesu embânjambâek tatmâ gaop. Otmu yawuâk tatmâ yâhâwuap. Yakât otmâ dopyetje konohâk oap. Nângâmune yawu oap.

⁴Melekeserek yamâ lok tânjât bia. Awaraham yamâ Isirae nengât tâmbâhât lok kutdâ manop. Yâhâ kasalipje yongom senje âlâlâyenje meyingimâmâ nombotje mem hiojmâ yakât sâsânjambâ konok mem Melekeserek wajop. Yawu gârâmâ yuwu sânom. Bulânanâk Melekeserekje Awarahamgât kunje manop. ⁵Yawu gârâmâ yakât kakjan Awarahamgât hâkune lok âlâ manop, kutje Lewi sâm, yâkât komolân gâtjanje Anitâhât hotom um manbi. Yâk yengât sâm Moseje girem den yuwu kulempuop.

“Lewi senje hotom um manmâ yâhânomai. Otmu Isirae lohimi nombotjanje yu me ya yenje sâsânjambâ konok mem Lewi sen yinginomai.” Yawu sâm kulempuop.

⁶Yâhâ Melekeserek yamâ Awarahamgât komolân gâtje bia. Yakât otmâmâ Awarahamje senje âlâlâ mem Melekeserek wajmu yâkne yuwu sâm ekuop. “Anitânje mâmânje otgihimu kunyenje manbuat.” Yawu sâm ekuop. ⁷Yakât otmâ topyette girawu nângânom? Âlânje kunje manop? Melekeserek yâkne me, me Awaraham yâkne? Yakât yuwu sâwe. Awarahamje Anitâhât pat kuwangiop ya mem Melekeserek wajop. Yakât otmâmâ Melekeserekje Awarahamgât kunje manop. Nângâmune yawu oap.

⁸ Otmu torokatmâ yuwu sâwe. Senje âlâlâ yu me ya yeje sâsânjambâ kâsikum konok mem Lewi sen yingiminiwi. Otmu Lewi sen mum gawi ya yengât topyeje yamâ kulemguiwi. Yâhâ Melekiserek yâkât topjeâmâ ki kulemguiwi. Topje yakât otmâ Melekiserekje hotom uminiwi ya yengât kunyeje manop. Nângâmune yawu oap. ⁹⁻¹⁰ Otmu Lewi sen manbi ya gurâ ki tetenetâek Awaraham Lewihât hâkuneje yâkne Melekiserek senje âlâlâ ya warjop. Yawu gârâmâ Lewi sen yâkne Awaraham yâkâlebâ tetem torokatmâ gawi yâkneâmâ yawuâk warjbi.

Bulâje ki teteop yakât otmâmâ Anitâje Lewi sen yamâ mem ge katyehop.

¹¹ Lewi sen yengâlebâ lok kunje âlâ, kutje Aron, Mose imije. Otmuâmâ Anitâje âiyenjahât topje ya sâm tetem Mose ekumu kulemguiop den ya lâum hotom um manmâ gawî. Hotom um manmâ gawi yapâ manman kârikjahât bulâje ki teteop. Ki tetemu Anitâje Lewi sen yengât nângâmu kakje olop. Nângâmu kakje otmu lok topje âlâ, ikje nanje Yesu hângângumu ge manman kârikjahât mâtâp mem teteningiop. ¹² Otmu Lewi senje hotom u uhâk mâtâp watminiwi ya pesuk sâek sâm yâkneâmâ emelâk angoân Anitâje Melekiserek âi sâm warjop ya torokatmâ tuhuop. Tuhum pesuk pilâm manman kârikjahât pat yakât bulâje mem teteningiop. ¹³⁻¹⁴ Yawu gârâmâ kutdânenje Yesu yâhâmâ Yura sen yapâ gâtje. Yawu gârâmâ Moseje Yura sen yengât hotom um mannoma sâm ki ekyongop. Yakât otmâ Yura amboje âlâje hotom ki uop, bia kârikje.

¹⁵⁻¹⁶ Yâhâ, Yesujeâmâ gem Melekiserek yâkât âi ya torokatmâ mem manop yakât nâje yuwu nanjan. Anitâje Lewi sen yâk yengât orotmemeyenje yakât nângâmu tâjât otmu yanak benje nanje hângângumu ge nengât sâm muop. Mumunambâ yahatmâ Âwâje Anitâhâlen yâhâmu tawot. Tatmâ nengât sâm ulitgumap. ¹⁷ Yakât Anitâje nanje ekumu lok yanje den kulemguiop ya yuwu tap.

“Angoân lok âlâ, kutje Melekiserek sâm, yâkne lohimi yengât tosayenjahât sâm hotom unihiwuapgât âi sâm warjume mem gaop. Yawu gârâmâ âi ya sâm gihimune gâje torokatmâ tuhum yâhâwuat.” Yawu sâop.

¹⁸⁻¹⁹ Otmu yuwuhât sâop. Emelâhâmâ Lewi senje topje katmâ Moseje den kulemguiop ya lâum hotom um orotmeme topje topje otmâ manmâ gawî. Yamâ benje yâk yengâlen bulâje âlâ ki teteop. Otmu yanje tânnongowuapgât dop âlâ ki teteop. Yakât otmâ Anitâje nângâmu ki ârândârj otmu nanje Yesuje mâtâp âije meningiâkgât hângângumu giop. Gem âi sâm warjop ya tuhum pesuk pilâm âwâjahâlen âwurem yâhâmu orowâk tawot. Yakât otmâ nenje biwinenjahe hewewerj otmu Anitâ orop den alahunomgât mâtâp teteningiop. Yakât nângâm yâkâlen biwinenjahe kepeim manmâ yâhânom. Yâhâ Yesuje mâtâp âije mem teteningiop yakât topje ikjiâk tap yakât torokatmâ âlâ sâwe.

²⁰⁻²¹ Angoân Lewi senje topje katmâ hotom une sâm âi ya mewî sâp yan Anitâje yâk yengât den âlâ ki hikuop. Âi ya in topje katmâ mewî. Yâhâ Anitâje ikjahâk den hikum nanje âi sâm warjop. Anitâje den hikum nanje ekuop ya lok yanje yuwu.

“Anitâje den yuwu sâm hikumu ya kârikje olop. Âi ya sâm gihimune gâje torokatmâ tuhum yâhâwuat.” Yawu kulemguiop.

²² Otmu kândikum Moseje Lewi sen âi sâm yingimu mem gawî ya pesuk sâop. Yâhâ Yesuje Anitâhât senjan âi ya memap yamâ ki pesuk sâwuap. Yakât bulâje tetewuapgât nângâm engat yâhâp ki otmain.

²³ Otmu âlâ sâwe. Lewi senâmbâ gâtje lok dondâje âi ya mem mum gawî. Mum ganjetâ yâk yengât tepyeje kâlehengâtjahe nep ya torokatmâ mem gawî. Otmu ya yawuâk âi mem yanak mum gawî. ²⁴ Yâhâ Yesujeâmâ mumu ki pesuk sâop. Yesu yamâ mum yahalop. Yahalop gârâmâ yâhâpne ki mumbuap. Otmu âi miop ya yawuâk mem yâhâmbisâp. Yakât otmâ yâkne Lewi sen kerek yengât kunyeje tatmap. ²⁵ Yakât otmâ Anitâje umam sâningiâkgât nenje biwinenje yâkâlen kepeim manmâ yâhâmunjeâmâ Yesuje tihitnenje otmâ âwâje ulitgum yâhâwuap. Yanâmâ âwâjahe nen den âiân katnenekbuapgât dop ki otbuap.

²⁶ Yesuŋe konok sâreerenekbuapgât dop. Yâkât topŋe ikŋiâk tap. Yâhâmâ uwawapŋe bia manmâ tosa âlâ ki olop. Yawuhât âwâŋe Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop. Mumuŋambâ yahatmâ himbimân yâhâmu orowâk tawot.

²⁷ Otmu torokatmâ sâwe. Lewi senŋe, angoânâmâ yeŋe tosayeŋe Anitâŋe pilâyŋgiâkgât hotom uminiwi. Otmu yakât kakŋanâmâ Anitâŋe lohimbi yeŋgât tosa pilâyŋgiâkgât nâŋgâm hotom uminiwi. Yâhâ Yesuŋe dop yawuya ki olop. Yâhâmâ tosa bia manmâ gam muop. Otmu yamâ ikŋahât otmâ ya ki olop. Yakât bulâŋeâmâ yuwu teteop. Nengât tosa ya âwâŋeŋe pilâningiâk sâm ikŋak nengât sâm mumu ârândârj olop. Yawu gârâmâ nengât sâm yâhâŋe mumbuapgât mâtâp âlâ ki tetewuap. ²⁸ Otmu yakât den pâŋe tâlâwâk âlâ sâmune nâŋgâŋet. Angoânâmâ Moseŋe âi yakât topŋe kulemgum kalop ya watmâ Lewi sen âi ya sâm yŋgimu mewi. Yâhâ lok biwi nâŋgân nâŋgannenŋe yamâ bâleŋe, nen hârokŋe otmâ tâpikgum tosa mem gamain. Yâhâ Moseŋe âi sâm yŋgimu mem manmâ gawi yakât kakŋanâmâ Anitâŋe ikŋe nanŋe âi sâm waŋmu miop. Yâhâ Anitâ nanŋahât topŋeâmâ ikŋiâk tap. Yâkŋe âi ya mem târârâhâk manmâ gam muop. Otmu mumuŋambâ yahatmâ himbimân yâhâmu âwâŋe orop tawot. Yakât otmâ âi miop yakât bulâŋe tetewuapgât nâŋgâm engat yâhâp ki otmain.

8

Anitâŋe den hâŋgŋe pilâm yan âiŋe ya mem kârikŋe tuhuop.

¹ Otmu den kulemgum yukât topŋe yamâ yuwu tap. Nengât Kutdâneneŋe yamâ Yesu. Neneŋe yâkât topŋe nâŋgâm heŋgeŋguain. Yâhâmâ âwâŋe himbimân tatmap yâk orop dopyetŋe konohâk. ² Emelâk angoân tâmbâlipnenŋeâmâ hotom u uhât selep tuhuwi yan Anitâŋe tosayeŋe pilâyŋgiâkgât hotom um gawi. Yâhâ sâp yiweŋeŋe yuâmâ Anitâ nanŋeŋe âwâŋe orop tatmâ âwâŋeŋe tosaneneŋe pilâningiâk sâm ulitgumap.

³ Yâhâ Moseŋe den topŋe kulemgum kalop ya Lewi senŋe lâum Anitâŋe tosa pilâyŋgiâkgât lama me nâi me âlâlâ ya gâim katmâ hotom um gawi. Yâhâ Yesuŋeâmâ lama me âlâlâ ya ekmu tâŋât otmu ikŋe manmanŋe ki alitmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. ⁴ Mum yahatmâ himbimân yâhâmu âwâŋe orop tatmâ âi ya mem tatmap. Yâhâ hânân yuân Lewi senŋe Yura ambolipŋe yeŋgât girem den watmâ Anitâŋe Yura lohimbi yeŋgât tosa pilâyŋgiâkgât âi mem mansai. Yakât otmâ Anitâ nanŋeŋe torokatmâ nep membâpŋgât gewâk ki teteop.

⁵ Lewi senâmbâ gâtŋeŋe hotom u u emetŋan yâhâm âi topŋe topŋe yan memai. Yâhâ yakât bulâŋeâmâ himbimân Anitâ tatmawân tap. Otmu angoân emelâhâmâ Moseŋe hotom um yâhâminiwi yakât selep kuŋet sâm topŋe kalop yanâmâ Anitâŋe yakât topŋeâmâ yuwu sâm tetem ekuop.

“Gâ emelâk Sinai pumŋan yâhâ sâp kâlep manon yan himbimân nâhât kawine tap ya tiripgohomune ehon. Yakât otmâ ekyongorâ ya dop kum kuŋet.” Yawu sâm ekuop.

⁶ Yawu gârâmâ Kutdâneneŋe Yesu ikŋak himbimân yâhâm nenŋe lohoteŋe otmaingât âwâŋe Anitâ ulitgum tatmap. Yakât otmâ yâkŋe Lewi sen kerek yeŋgât kuneŋe tap. Otmu âlâ sâwe. Moseŋe den sâm teteop yakât bulâŋe ki teteop. Yâhâ Anitâŋe ikŋe nanŋe hâŋgângumu ge den eknongop yamâ bulâŋe teteop.

⁷ Yâhâ Mosehât girem den yakât bulâŋe âlepŋeâk tetem gaop mâneâmâ Anitâ nanŋahâlen kulem bulâŋe teteop yu ki tetembâp. ^{8,9} Yawu gârâmâ Anitâŋe Mose ekumu den kulemgum yamâ kerehâk ki lâuwu. Ki lâuwetâ Anitâŋe nâŋgâmu bâlemu yakât den âlâ yuwu sâm hikuop yakât topŋe sâm tetemu poropete âlâŋe kulemgum yu yuwu tap.

“Angoânâk nâŋe Isirae lohimbi Aihita hânâmbâ dâiyekmâ taka girem den ya yŋgim yâk orop den hikuwan. Yawu gârâmâ yâkŋe den ya hâkâŋ otmâ kuwi. Yakât otmâ nâku yawuâk yeŋgât hâkâŋ otmâ betyongoan. Yakât otmâmâ hâmbâi sâp âlâenâmâ Awarahamgât sen, komot yâhâp, Isirae yet Yura, yâk orop den hikumune yanŋe kârikŋe tatmâ yâhâwuap.

- ¹⁰Otmu den topnje yamâ yuwu. Sâp âlâenâmâ den mâtâpnje argo hikuwom yakât bulânje yamâ nânje biwiyejan kâmetbom. Otmu nângân nângânyenjan kulemgumune tatmâ yâhâwuap. Yawu otmâ nânje yâk orop tatmâ tihityenje otmâ yâhâmbisân.
- ¹¹Sâp yanâmâ lok yahat yahatnje me lok geheje, kutyenje orop me kutyenje bia, ya kerehâkne nâhât topnje topjambâek nângânomai. Yakât otmâ nâhât topne ki pâpgum âi pâi tuhuanginomai.
- ¹²Otmu sâp yanâmâ nânje yengât tosa me orotmeme bâleje yakât matnje ki yingiwom. Nânje umam sâyîngim otjetâ bâlem gaop yakât yâhâpnje ki nângâwom.” Anitânje yawu sâop.
- ¹³Otmu yakât yuwu sâwe. Den yakât bulânje yawu tetewuap. Otmu argoân Anitânje den hikuop yakât Moseje kulemgup ya bulânje ki teteop. Yakât otmâ dop kum yuwu sâmunje nângâjet. Nak âlâ esenjanje gimbangum mum beretek sâm gemap yakât dopjeâk den yanjeâmâ bialop. Yawu gârâmâ Anitânje den ânje hikuop yakât bulânje tetem henjenguwuap.

9

Emelâhâmâ orotmeme yuwu otmâ Anitâ mepaeminiwi.

¹Otmu emelâk Anitânje girem den ya tâmbâlipnenje yingim yâk orop den hikuop sâp yanâmâ orotmemeje topnje topnje otmâ manjetâ ârândânj olâkgât Anitânje yakât topnje Mose ekumu kulemgup. Otmu âlâmâ hotom ya girawu unomai yakât topnje ya gurâ yawuâk sâm tetem ekuop. ²Yâhâ hotom uminiwi selep yakât topjeâmâ yuwu. Argoânâhâmâ hotom uminiwi yanje âiyeje tuhujetâ kâtâpyongoâkgât sângum kâlep ya hikujetâ ge sârârârâk kinop. Otmu kawe yakât kutjeâmâ “Anitâ sâm mepaenom,” yawu kumbi. Yawu gârâmâ lohimbî nombotje in manmaiye ya kâlehen yâhâmai sâm samut katbi. Otmu kâlehen yamâ lambe saum katminiwi yakât kawe. Otmu banga um yan Anitâhât pat kuwangim mem yâhâ katminiwi yakât kawe. ³Yâhâ yakât kâlehenâmâ sângum âlâ kâlep pato ya yawuâk hawamgum katmâ hikujetâ ge hârândânjâk kinop. Otmu kawe yakât kutjeâmâ “Anitâhât welâmje,” yawu sâm kumbi. Yawu otmâ Anitânje yan ge tatmap nângâm Lewihât komot kunyeje yâkjak yan yâhâminiop. ⁴Otmu alata âlâenâmâ sot hotomnje topnje topnje uminiwi yakât kawe. Alata yamâ golinjak tuhuwi. Otmu Moseje emelâk girem den tapeân kulemgup ya mem yakât emetje golinjak tuhum katjetâ talop. Otmu âlâmâ argoân Aihita hân pilâm lok ki manmaiângen taka manjetâ yan Anitânje sot âlâ, kutje mana sâm, ya yingiminiop yakât nombotje yamâ belo âlâ golinjak tuhum katbi yan mânuyjâ katjetâ tatminiop. Otmu âlâmâ Arongât howan ya emelâk elelek sâm kulem olop ya. Ya yâhâp yâhâp mem hâwurum tapeân Moseje kulemgup ya orop konohân katjetâ tap. ⁵Otmu yakât kakjanâmâ anelo yâhâp yetgât umutyetnje yamâ golinjak tuhum yan kânângâyelekjetâ kinminiowot yamâ yuwu nângâwi. “Anitânje yâk yetgât hohetyetjan ge tatmâ tihitnenje otmap. Yakât iknje larjineje pato yanje yâk yetgât hohetyetjan tetemu ekmain.” Yawu nângâwi. Yawu nângâm yan hotom uminiwi yâk yengât kunyejanje nonij bulimakao hepje tuangumu geminiop. Otmu den yu ekyongomune kâlep kâlep olâkgât ki nanjan. Yawuhât tâlâwâk sâwoman.

⁶Otmu tâmbâlipnenjanje yu me ya otnehât nângâwi. Yamâ Lewihât komolân gâtje yanje kawe âlâ, kutje “Anitâ sâm mepaenom,” yan hilâm ârândânjâk yâhâm lohimbî kerek belângen manbi yengât sâm Anitâ ulitgum mepaewi. Otmu lohimbije yu me ya Anitâ wajnehât nângâwi yamâ mem kawe yan katmâ gawi. ⁷Otmu hotom u u yakât kawe, kutje “Anitâhât welâmje” yan hotom um gawi ya yengât kunje, lok konohâkne, yâhâmâmâ iknje, otmu bukulipje nombotje, otmu Isirae lohimbî kerek yâkne otmâ tâpikgum manbi ya kerek yengât tosa ya Anitânje pilâyîngiâkgât yan yâhâop. Otmu yambu konok yakât biwiyan hilâm konohâk Anitâhât kawenjan yâhâm nonij bulimakao lokne kum ya hepje tuanguminiop. ⁸⁻⁹Otmu Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakne biwi nângân nângânnenje mem hewewerj tuhumu yakât topnje yuwu nângâwin. Hotom uminiwi yakât kawean lohimbî kerehâkne ki yâhâminiwi. Yawu nanjan. Otmu Lewihât komolân

gâtraje âiyeje tulum yan Anitaje ya ekmâ tep âlep nângâyîngiâkgât ya otminiwi. Yamâ ya ekmâmâ yuwu nangain. ¹⁰ Orotmemenenje âlâlâ yu me ya ki orotje sâm kuanjiwin, me ki nejet sâm, me ki mejet sâm undip karangiwîn ya ihilâk longgêmâmâ otmâ tâpikguminiwin. Otmunje bâleminiop yakât tosa Anitaje pilâningiâkgât hep tuanguminiwi. Hep tuanguminiwi yaje tânngom manman mem teteningimbâpgât dop ki talop. Yajeâmâ orotmemenenje bâleje ya ekmunje teteâkgât yawu otminiwin. Yawuâk torokatmâ otmâ garjetâ Anitaje nângâmu ki ârândârj olop. Yawu gârâmâ yâkje biwinenje ekmâ nângâm ikje nanje tâj tâjâkje mâtâp âiye meningiâkgât hângângumu giop. Gem yan hotom uminiwi yakât bonje yamâ yâkje mem teteop.

Yesujeâmâ mâtâp âiye mem teteningiop.

¹¹ Otmu yakât topje nângâm henggunjetgât torokatmâ yuwu sâmune nângâjet. Hânân yuân hotom u uhât selepje tuhuwi yan Yesuje ki yâhâm hotom ya uop. Bia kârikje. Yâkjeâmâ himbimân yâhâm âwaje Anitâ orowâk tatmâ manman kârikje yakât pat kuningim yakât bulaje nenje menehât alahum tatmawot. ¹² Otmu âlâ yuwu sâwe. Hotom um gawi ya yengât kunjajeâmâ nonij bulimakao gâim hep ya mem sângum kâlep mem yahatmâ kâlehen baminiop. Bam yan Anitâhât welâmjan hep tuangumu kakjan geminiop. Yesu Kiristone yawu ki olop. Yâkjeâmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop yan ikje hepaje tosanenje piriningiop. Yâkje yawu otmâ Anitâhâlen yâhâm sârerenenhep. Yawu olop yakât otmâ nenje yâkât manmanân torokatmâ manmâ yâhânôm.

¹³ Yâhâ emelâhâmâ yuwu otminiwi. Lohimbi âlâ me âlâje lok mumuje wâimai sâm Lewihât komolân gâtraje samut katminiwi. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâje wâinomai yanâmâ Lewihât komolân gâtraje bulimakao nanje gâim ujetâ sem kou otminiop. Kou yaje mem lok mumuje wâiop yakât hâkjan samut ya biatbangiâkgât moseleminiwi. Otmu âlâmâ hotom um yan yuwu nângâminiwi. “Yâkjeâmâ nonij bulimakao gâinetâ yakât hepaje gem yan nenje manman âilongo longo me tosa bia mannehât gem piriap,” yawu nângâm yan otminiwi. ¹⁴ Yuâmâ Kiristo yâkje giop. Yamâ Anitâhât Wâtgât Mâmâjahât Heak embâjân âlâlâ ki tetemuâk tatmâ gamap yaje mâmâje otbângimu tosa bia manmâ gam kawenenjan kinmu kujetâ mum yan ikje hepje giop. Yawu otmâ biwi nângân nângânnenje hewewej otmu Anitâhât tem lâum hoj bawânginehât manmunje bâlem gaop yakât tosa yamâ konohâk pirimu biatmâ meteop. Yakât otmâ logât orotmeme tâjât ya pilâm biwi nângân nângânnenjanje yâk konok hikum yâkât pat manmâ yâhânôm.

¹⁵ Otmu torokatmâ sâwe. Anitaje dâinenekmâ manman kârikje yakât pat kuningim den hikuop yakât bulaje menehât Kiristone nengât sâm muop. Mum yan otmunje bâlem gaop yakât Anitaje matje umatje ningimap sâm yakât manman kârikje yakât mâtâp âiye mem teteningiop. Otmu emelâk Lewi sen yengât amutgen manmâ mâtâp ya watmâ otmunje bâlem gaop yakât tosa ya Yesuje pilâningim sârerenenhep.

Moseje nonij bulimakao hepje mem tuanguop.

¹⁶⁻¹⁷ Otmu nenje orotmemeâmâ yuwu tap. Umatje âlâlâ yu me ya teteningimu munomân senje âlâlâ yuwu yawuya miaknomai yawu sâmâmâ nan baralipnenje yamâ bâtnenje bâiye yakât pat kuyingimain. Otmu den ya sâm pat kuyingimain yakât bulaje yamâ orowâk manmâ yâhânômân yan bonje ki teteyingiwuap. Nen mumunje yakât kakjan bulaje yamâ âlepje miaknomai. ¹⁸ Yakât dowâk Anitaje arjoânâmâ den ya sâm hikuop yakât bulaje teteâkgât Moseje den ya kulemgum inâk ki kalop. Yuwu otmâ kalop. ¹⁹ Yâkje pepa mem lohimbi komot pato yaje Anitâhât den ya topjambâek nângâjetâ keterahâkgât ekyongomu nângâwi. Otmu den sâop yakât bulaje ya tetem henggenjuâkgât yâkje nonij bulimakao hepje ya to orop menduhum memâmâ tuangumu pepaen giop. Tuangumu gemu nak bêt bêtje mem losohomâmâ sângum âlâ mem yakât potonjan kepeim hewân kalop. Katmu hewâk pato otmuâmâ den ya sâm teteop yakât bulaje teteâkgât hep tuangumu lohimbi kerek kakyenjan giop. ²⁰ Yawu ekmâ topje nângâjetgât yuwu sâm ekyongop.

“Girem den Anitâñe sâm hikuop ya lâum manñetâ bulâñe teteñgiâkgât hep yuâmâ mem tuanguan. Yakât topñe ekmâ nâñgâm heñgeñgunomai.” Yawu sâm ekyongop.

²¹ Otmu yawuâk wahap yu me ya Anitâñe nâñgâñgiâkgât sâm katbi ya kakñan gurâ hep mem tuangumu giop. ²² Otmu den kârikñe emelâk kulemguoop yakât topñe yuwu tap. Noniñ bulimakao me âlâlâ ki gâim heññe lâum moseleñetâ geminiop yanâmâ tosayeñe yawuâk tatminiop. Yâhâ lâum moselewi yanâmâ Anitâñe tosayeñe pilâm umam sâñgiopgât mâtâp ya teteñgiop.

Yesuñe nengât toсахât otmâ mumu ârândâñ olop.

²³ Otmu Moseñe hep ya mem senñe âlâlâ ya kakñan tuangumu giop ya ârândâñ olop. Yâhâ yiwereñe yuâmâ senñe âlâlâ hep yañe tuanguoop yakât bonñe himbimân tap. Yakât hep tuanguoop yañe bulâñe ki olop. Yakât otmuâmâ heñgeñguâkgât Yesuñe himbimân yâhâop. ²⁴ Yawu gârâmâ Anitâhât kawe bulâñe ya himbimân tap yakât Yesuñe yuân hânân in selep kum yan yâhâ hotom uwi yan ki yâhâop. Yâkñeâmâ himbimân yan yâhâop yanâmâ yâkñe nenñe lohotñe otmaingât âwâñeñe mâmâñe otniñgiâk sâm ulitgum tatmap. ²⁵ Otmu torokatmâmâ âlâ yuwu sâmunne nâñgâñet. Hotom um gawi ya yengât kunyeñeñe yambu ârândâñgâk yâhâ noniñ bulimakao me âlâlâ heññe lâum tuanguminiop. Yâhâ Kiristoñe yambu ârândâñ ki mum heññe gemap. Yâhâmâ sâp konok kuñetâ muop yan heññe gemu ârândâñ olop. ²⁶ Yawu gârâmâ Kiristoñeâmâ yâkñe otminiwi yawu ki olop. Yawu olop mâne emelâk embâñân lohimi kândikyotgop yapâek yambu ârândâñ kuñetâ mum heññe gembâp. Yâhâ yâkñeâmâ ya ki olop. Âwâñeñe tosanenñe pilâm umam sâniñgiâkgât mâtâp âiñe mem teteningim kawenennan kinmu sâp konok kuñetâ muop yan ikñe heññak nengât tosanenñe pirimu ârândâñ olop. ²⁷ Otmu Anitâñe sâop yakât nen munom yakât kakñan biwinenñe ikñiâk ikñiâk ekmâ nâñgâm topnenñe mem tetewuap. Mem tetemâmâ otbin mewin yakât matñe âlâku ikñe ambo ambo ningimu menom. ²⁸ Yakât otmâ lohimi nengât tosa ya bialâkgât Anitâñe nâñgâwawñimu Yesuñe nengât toсахât otmâ muop. Mumu ârândâñ sâop gârâmâ Yesuñe yâhâpñe mumbuapgât dop âlâ ki tap. Emelâk mumu otmu ârândâñ olop. Yakât otmâmâ nenñe biwi nâñgân nâñgânñenñe yâkâlen katmâ manmunñe yanâmâ yâkñe den âiân yâhâpñe katnenekbuapgât dop ki otbuap. Yâhâ nenñe biwi nâñgân nâñgânñenñeñe yâk kepeim manmunñe taka menenekmu orowâk ari manmâ yâhânom nâñgâm biwinenñeñe yakât mem mambotbawñim mannom.

10

Emelâhâmâ hep tuanguminiwi yamâ imbiâk otminiwi.

¹ Otmu emelâk Anitâñe den âlâlâ Mose ekumu kulemguoop ya lâum hotom uminiwi ya yengât kunñe âlâñe yambu ârândâñgâk hotom uminiwiân noniñ bulimakao me âlâlâ heññe mem yâhâ tuanguminiop. Yakât otmâ lohimiñe tosayeñe ya bunewâk pesuk sâñgiñimu Anitâhâlen torokatnomai yakât mâtâp ki teteop. Yâkâlen torokatne sâm pâpñuwi. ² Yâhâ sâp yan tosayeñe ya pesuk sâop mâne hotom uwi yakât kakñan âi ya yâhâpñe torokatmâ ki membâp. Otmu tosayeñe ya emelâk bialop mâne manman sânduhân manbâi. ³⁻⁴ Yawu gârâmâ otñetâ bâlem gaop yakât nelâm yongomappât yambu ârândâñgâk hotom uminiwi ya yengât kunyeñeñe noniñ bulimakao yakât heññe mem yâhâ tuanguminiop. Yawu otñetâ manmâ gawi yamâ tosayeñe yakât nâñgâmâk manmâ gawi.

⁵⁻⁶ Otmu tosayeñe yawuâk tatiñgiñimu manmâ gawi yakât Kiristoñe âwâñe Anitâ den yuwu sâm ekuop ya poropete âlâñe kulemguoop.

“Anitâ, Kutdâne, gâmâ noniñ bulimakao me âlâlâ ya gâim hotom uñetâ nâñgârâ ya bonñe ki otmap. Otmu hep mem tuangum mansai yakât nâñgârâ bonñe ki otmap. Otmu sot um gâhât pat katmai yakât gurâ nâñgârâ tâñât otmap.

⁷ Yawu gârâmâ nâñeâmâ lok otmâ hoñ bahihim gâñe den tâñ tâñgâk lâum yan yakât bonñe memune ârândâñ otbuap.” Yawu sâop.

Yawu sâm yan Yesu Kiristoñe himbim pilâm ge den yakât bulâñe ya mem teteop.

⁸ Yâhâ den yakât topñeâmâ yuwu tap. Anjoân Kiristoñe den yuwu sâop.

“Gâmâ yâkŋe noniŋ bulimakao ya gâim hotom umai, me hepŋe mem tuangŋuŋetâ gemap, me sot um gâhât pat sâam katmai ya kerek ekâmâ nângŋârâ bulâŋe ki otmap.”
Yawu sâop.

Yawu otmâ Isirae lohimbŋe Anitâhât den biwiyenŋe ki kepeim lâum gawi, imbiâk lâum gawi yakât Anitâŋe nângŋâmu bâleop. ⁹Kiristoŋe den sâam teteop yan torokatmâmâ den âlâ yuwu sâop.

“Nâŋeâmâ hoŋ bahihim gâhât den tãŋ tãŋâk lâum yan yakât bonŋe memune ârândãŋ otbuap.” Yawu sâop.

Yawu otmâ Anitâŋe den âlâlâ Mose ekumu kulemguop ya lâum hotom uminiwiŋe yakât bulâŋe ki mewî. Yakât otmâ Anitâŋe bonŋe teteâkgât sâam nanŋe Yesu Kiristo hãngãngumu ge muop. ¹⁰Yesu Kiristoŋe ikŋe manmanŋe ki alilop. Yawu otmâ Anitâŋe âi sâam waŋop ya lâum manmâ gam muop. Yakât otmâ tosanenŋe kerehâk pilãningimu nenŋe Anitâhât senŋan aŋun bia manmâ yãhãnomgât mâtãp ya sâam ningiop.

Yesu kuŋetâ hepŋe gemu ârândãŋ olop.

¹¹Bukulipne, den yu yãhãpŋe torokatmâ sãwe. Anitâŋe nenekmu ârândãŋ olãk sâam Lewi senŋe noniŋ bulimakao gâim hep tuangŋum âlâlâ tãtãemãk otmâ gawi yakât bulâŋe ki teteop. ¹²Yawu otmâ garŋetâ Anitâŋe tosanenŋe pilãningiãkgât Yesuŋe nengãt kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Yawu otmâ yanãmâ manman kãrikŋahât bulâŋe ya teteop. Yawu otmâ muop gãrãmâ yãhãpŋe mumbuapgât mâtãp ya ki tap. Emelãk ya otmu ârândãŋ olop. Otmu mum yahatmâ Anitãhãlen yãhã tat tat kãrikŋe tatmã yãhãmbisãp. ¹³Anitãŋe Satan bãleŋe otmu kasa nombotŋe mansai ya kerek hilipyongom mem ge katyekbuap yakât Yesuŋe mambotmap. ¹⁴Otmu sãmune nãngãŋet. Yesuŋeâmâ mum yahalop yãkãlen nenŋe biwinenŋe kepeim manmain. Yawu otmunŋe Anitãŋe tosanenŋe kerehãk pilãningimu ikŋe senŋan salehãk manmã yãhãnom.

¹⁵Otmu yukât topŋe teteãkgât Anitãhãt Wãtgãt mãmãŋahãt Heakŋe topŋe ya sãm tetemu poropete âlãŋe kulemguop ya yuwu tap.

¹⁶“Kutdãnenŋe yuwu torokatmã sãop. Sãp âlãenãmâ den mâtãpŋe aŋgo hikuwom yakât bulãŋe yamã nãŋe biwiyenŋan kãmetbom. Otmu nãngãn nãngãnyenŋan kulemgumune tatbuap.”

¹⁷Yawu sãmãmã yuwu torokatmã sãop.

“Nãŋe yengãt tosa me orotmeme bãleŋe yakât matŋe ki yĩŋgiwom. Umam sãyĩŋgiwom. Yawu otmã yakât yãhãpŋe ki nãngãwom.”

Kutdãnenŋe yawu sãop. ¹⁸Otmu “Umam sãyĩŋgiwom yakât kakŋan otŋetã bãlem gaop yakât yãhãpŋe ki nãngãwom,” yawu sãop. Yawu gãrãmâ Lewihãt senŋe hotom uminiwi ya yanãk pesuk sãop.

Anitãŋe pat kuniŋiop yakât bulãŋe menehãt nãngãm manmã yãhãnom.

¹⁹Bukulipne, den sãam tetean yu nãngãm hengeŋgumãmã topne yuwu nãngãnomai. Emelãhãmã Anitãhãt kawe ya sãŋgumŋe hikum maŋguminiwi. Yamã himbimãn manman tap yakât umutŋe. ²⁰⁻²¹Yãhã yakât bulãŋeâmã nengãt sãam Yesu howanãn kuŋetã mumu hepŋe giop. Otmu mum yahalop. Yãkŋe kunenŋe otmã kulet sãningim Anitããwãŋãhãlen yãhãop. Yawu otmã yãkŋe sãŋgum ya gahaem pilãm Anitãhãlen yãhãnomgât mâtãp âiŋe mem kusãnningiop. ²²Yawu gãrãmã yakât kakŋan nen yuwu sãwin. “Emelãk tosanenŋe ya bialop.” Yawu sãmunŋe toen mem katnenehãp yakât nãngãm biwi yãhãp ki otnom. Yawu otmã Anitãhãlen haoŋmã ârândãŋ biwi nãngãn nãngãnenŋe kepeim yãk mepaem manmã yãhãnom. ²³Otmu Anitãŋe den perãk ki sãmapŋe emelãhãk manman kãrikŋe yakât pat kuniŋiop yakât bulãŋe mene sãam yãkãlen biwi nãngãn nãngãnenŋe kepeim mannom. Yawu otmã engat yãhãp ki otnom. ²⁴Yawu otmã bukulipnenŋe orop biwi nãngãn nãngãnenŋe kepeiakmã konohãk otmu mem hewewerŋe tuhuakmã buku konok oraŋgim manmã yãhãnom. ²⁵Lohimbi nombotŋe lohoteŋe otmã ki menduhuakmã Anitã mepaem mansai. Nenŋeâmã yãkŋe otmai yawu ki otnom. Kutdãnenŋe Kiristoŋe sãp girawuãn taka menenebuap yakât nãngãm nenŋe menduhuakmã Anitã mepaem yãkãlãk nãngãm mannom.

²⁶ Yakât torokatmâ sâwe. Den pat âleppe ya nângâm hejengegum Yesuhâlen biwinenjaŋe kepeim manmâ gain. Yawu gârâmâ nenje lohotje otmâ orotmemenenne bâleje ya mem miwirikum torokatmâ otmâ yâhânôm. Yawu otnom. Otmuâmâ Anitâje tosanenje pilâningiâkgât yâhâppe kuŋetâ mumbuapgât dop âlâ ki tetewuap. Bia kârikje. ²⁷ Yâhâ nenje orotmemenenne bâleje ya miwirikum yâhâppe torokatmâ otmâ mannom otmuâmâ Anitâje matje umatje ningiwuap. Yawu otmâ hemân pilânenekmu gemunje kâlâppe senenekmu hâhiwin kakŋan manmâ yâhâmbisâingât mâtâp tap. ²⁸ Yakât yuwu torokatmâ sâwe. Emelâhâmâ orotmeme yuwu otmâ manbi. Lok âlâ me âlâje Mosehât girem den ya longâenomai otmuâmâ lohimbî yâhâp me kalimbu yaŋe yakât topje ekmâ nângâm ya sâm teterjetâmâ papatolipyeŋe yuwu sâminiwi. “Ya bulâŋanâk orotmeme kiŋgoŋ ya otmâ mansap.” Yawu sâm yakât matje in yawu yongonjetâ muniwi. Orotmeme yawu otmâ manbi. ²⁹ Yakât otmâmâ yuwu torokatmâ sâwe. Anitâ nanje nengât tosanenjahât otmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ mumu heppe giop. Yakât nângânetâ bulâje otmu lohimbî âlâ me âlâje yâkâlen biwiyenje katmâ mannomai. Yawu gârâmâ yakât kakŋan nângânetâ tâŋât otmu betgunomai. Yawu otmâ Anitâhât Wâtgât Mâmâŋahât Heak ikŋahâk mâmâje otyingim tihityenje otmap ya gurâ yawuâhâk betgunomai. Lohimbî yawu manmâ yâhânomai yamâ Anitâ ikŋak matje umatje yingimu mem yaŋak hem nâpumân kioŋnomai. ³⁰ Emelâhâk emet inâŋan topje tetemu eknehât Anitâje den sâm tetemu poropete âlâje kulemguop ya yuwu tap.

“Ninak matje yingimune mem umatje kakŋan mannomai.”

Otmu âlâmâ yuwu sâm tetemu poropete âlâje kulemguop.

“Anitâ ikje lohimbilipyeŋe denje nângânetâ gemu betbaŋginomai yâk den âiân katyekmâ topyeŋe mem tetewuap. Topyeŋe mem tetem matje mem purik pilây-ingiwuap.”

Yâkje yawu otyingimu hâhiwin nângâm manmâ yâhânomai. ³¹ Yen yawu otmaihât yuwu sâmune nângânet. Anitâ manman amboŋe sâmu hâhiwin kakŋan manmâihât kiŋgityenjahât ki oai, hâ? Yawuhât nângâm denje lâum manŋet.

³² Yakât topje yuwu sâmune nângânet. Yeŋe topje katmâ biwiyenje Yesuhâlen katbi. Yawu otmâ topje ya nângâm hejengeguwi. Yawu otmâ biwiyenje yâkâlen hikum lâum manmâ gaŋetâ lohimbî belângen mansaije mem bâleyekbi. Mem bâleyekjetâ hâhiwin kakŋan manmâ gawi. ³³ Otmu lohimbî belângen mansai nombotjeŋe yengâlen takam lok sensenân kinmâ senyeŋan gem yongom mem ge katyekmâ giriŋyigwi. Yawu gârâmâ yeŋeâmâ yakât sâm yâk yengât senyeŋan lohotje ki otbi. Otmu kasalipyeŋe bukulipyeŋe yawuâk otyinginetâmâ yanâmâ yâk yengâlen torokatmâ tânyongowi. ³⁴ Yâhâ bukulipyeŋe nombotje yamâ mem pâi emetje kâlehen katyekjetâ manbi yâk yengâlen ari sot um yingim tânyongowi. Yâhâ lohimbî belângen mansaijeâmâ senje âlâlâ wuân me wuân tatyingioŋ yamâ kombo meyingiwiân yanâmâ ki gorâyingioŋ. Yenâmâ manman kârikjahât pat Anitâje kuyingioŋ yakât bulâje yamâ kombo meyinginomaihât dop âlâ ki tap. Yakât nângâm manmâ gam biwi yâhâp ki otbi. ³⁵ Yakât otmâmâ topyeŋe yuwu nângâm hejengegunomai. Yenâmâ emelâk giŋhityenje ya kârikje olop. Yawu gârâmâ umatje topje topje teteyingiwuap otmuâmâ kârihem manman kârikjahât pat kuyingioŋ yakât bulâje menehât nângâm mannomai. ³⁶ Yawu nângâm Yesuhâlenâk biwi nângân nângânyenjaŋe kepeim manmâ Anitâhât tem lâuwaŋgim yakât bulâje ya menomai. ³⁷ Yakât yuwu torokatmâ sâwe. Anitâje sâmu poropete âlâje emet inâŋan den kulemguop ya yuwu tap.

“Takawuap yaŋe kâlep ki otmâek benje takawuap. ³⁸ Otmu yeŋe biwiyenje nâhâlen katjetâ manman kârikjahât pat kuyingiwân. Yakât otmâ ki lohotje otmâ biwiyenje houŋ sâwuap. Yenâmâ pat kuyingiwân yakât bulâje menomai. Yawu gârâmâ yengâlen gâtje âlâ me âlâje mambotjetâ kâlep otmu biwiyenje orotok sâmu betnohonomai otmuâmâ lohimbî yawuya yengât nângâmune bâlemu umatje kakŋan katyekmune mannomai.”

Yawu kulemguop tap. ³⁹ Yawu gârâmâ yâkŕe mansai yan ki torokatmâ mannomai. Yâhâmâ Anitâhât den ya nângâŕetâ gemu betbangiwi yakât matŕe yâkŕe ikŕiâk ikŕiâk kâpekyingiwuap. Yâhâ yeŕeâmâ yawu ki otmâ mansai. Yakât otmâ biwi nângân nângânyeŕe Anitâhâlenâk katŕetâ kinmu yâk konok mepaem manŕetâ Anitâŕe meyekmâ manman kârikŕan katyekbuap.

11

Anitâhât den nângâŕetâ bulâŕe olop yâkŕeâmâ biwi yâhâp ki otbi.

¹ Bukulipne, yuwu sâmunne nângâŕet. Anitâhâlen biwinenŕe kepeimunŕe kinmâ yâhâekgât nângâm mannom. Yakât topŕe yuwu ekyongomune nângâŕet. Anitâŕe den sâop yakât bonŕe yamâ tetewuap. Yakât otmâ nenŕe Anitâhât den yakât nângâm eŕgat yâhâp ki otnom. Teteningiwuap nângâm biwinenŕe nângâmunŕe bulâŕe otbuap. ² Emelâk tâmbâlipnenŕe nombotŕe Anitâŕe den ekyongop ya nângâŕetâ bulâŕe otmu yakât eŕgat yâhâp ki otbi. Yawu otbi yakât otmâ Anitâŕe nângâyingimu ârândâŕ olop.

³ Embâŕan topŕe katmâ Anitâŕe sâmu hân himbim âlâlâ topŕe topŕe biaembâ teteop ya nenâmâ bulâŕanâk ki ekmâ manbin. Otmuâmâ nenŕe Anitâhâlen biwinenŕe kepeiwîn yamâ Anitâŕe yu ya olop yakât den pat sâm teteop ya nângâmunŕe bulâŕe dondâ oap. Den sâm teteop ya nângâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ gain. Otmu yakât topŕe nângâŕetâ keterahâkgât emelâk manbi yâk yeŕgât topyeŕe ekmâ nângâne.

⁴ Yawu gârâmâ tâmbânenŕe âlâ, kutŕe Awe sâm, yâkŕe Anitâhâlen biwi nângân nângânŕe kepeim manop. Yawu manmâ sâp âlâen lama nanŕe gâim Anitâhât hotom uop. Yawu otmu Anitâŕe yâkât nângâmu ârândâŕ olop. Otmu atâŕe, kutŕe Kain sâm, yâkŕeâmâ Anitâhât den ya nângâmu bulâŕe ki olop. Yakât otmâ yâkŕeâmâ sot inŕe hâwurum hotom ya umu Anitâŕe ekmu ki ârândâŕ olop. Yakât otmâmâ kâiŕe teŕŕan tâlimu imiŕe kumu muop. Yâhâ imiŕeâmâ Anitâhâlen biwiŕe kepeim pat kuwangiop yakât bulâŕe hâmbâi membom nângâm manop. Yawu gârâmâ nenŕe Anitâhâlen biwi nângân nângânnenŕe kepeim yâkŕe olop yawuâhâk otmâ manmâ yâhânom.

⁵ Yâhâ lok âlâmâ, kutŕe Enoko sâm, yâkŕeâmâ Anitâhâlenâk biwi nângân nângânŕe kepeim manop. Yawu manmâ gamu Anitâŕe yakât nângâwangimu âilongo olop. Yakât otmâ ki muop. Anitâŕe golâek memu yâkâlen yâhâop. Yawu otmâmâ bukuliŕŕeâmâ “Enoko ya wosaken arap,” sâm pânŕetâ bialop. ⁶ Yawu gârâmâ yuwu nangain. “Anitâ ya bulâŕanâk tap. Yakât otmâ nenŕe yâkâlen biwinenŕe kepeine sâm otmunŕeâmâ yâkŕe âleŕŕe nângâningiwuap.” Yawu nangain. Yawu gârâmâ nenŕe yâkâlen biwinenŕe kepeim manmunŕe yanâmâ yâkŕe nenekmu ârândâŕ otmap.

⁷ Otmu dop yawuâk lok âlâ, kutŕe Noa sâm, yâkŕe Anitâhâlen biwi nângân nângânŕe kepeim manop. Yakât otmâ Anitâŕe tongelâk pato takawuap sâm inânŕan ekuop. Ekumu yâkâlen biwi nângân nângânŕe kepeiopgât otmâ eŕgat yâhâp ki olop. Yawu otmâmâ biwiŕe yuwu nângâop. “O yuâmâ nen kerek hiliwahom metenomosain.” Yawu nângâm yan waŕga tuhuop. Waŕga tuhum ikŕe hepŕe torehenliŕŕe ya hârehâk waŕgaen yâhâwi. Waŕgaen yâhâŕetâmâ tongelâk pato gem to niŕ niŕ sâm gam lohimi biwi pâlâmŕe manbi ya aksihâk haranyongop. Yawu gârâmâ Anitâŕe den ekuop ya Noaŕe nângâmu bulâŕe otmu yâkâlen biwi nângân nângânŕe kepeim denŕe lâuop. Yakât otmâ Anitâŕe nângâwangim manman kârikŕahât pat kuwangiop

⁸ Yâhâ âlâmâ yuwu. Anitâŕe Awaraham ekum hân âlâ yakât pat kuwangiop. Yakât pat kuwangimu Awarahamŕe yâkâlen biwi nângân nângânŕe kepeim denŕe lâum kapiŕe pilâm kapi âlâengen ariop. ⁹ Ari mem tetem yuwu nângâop. “Hâmbâi nâhât senŕe yuân manmâ yâhânomai yakât bonŕe hân yu mian.” Yawu nângâm emet bulâŕe ki tuhuop. Seleŕ kandi kum yan manop. Yawu manmu nanŕe, Isaka sâm, otmu seserŕe, Yakop sâm yâku yawuâk seleŕ kandi kum yan manmâ gawi. Yâhâ Awaraham, Isaka, Yakop yâkŕe yuwu nângâwi. “Hâmbâi nengât sen hân yuânâk manmâ yâhânomai,” yawu nângâm yan yanâk manmâ gawi. ¹⁰ Yâhâ Anitâŕe Awaraham den ekuop yakât bulâŕe hâmbâi tetewuap

nângâm yâkâlen biwiŋarje kepeim manop. Otmu Anitâŋe kapi âlepŋe nandoroŋe sâop yakât bulâŋe himbimân tetewuap yakât gurâ nâŋgâm manop.

¹¹Otmu Awaraham imbiŋe, kutŋe Sara, yâk gurâ yawuâk biwiŋarje Anitâhâlenâk kepeim manmâ gaop. Saraŋe kâsiâk manmâ gam sombo olop. Yâhâ embâŋân emet inânŋan Anitâŋe yuwu sâam ekuop. “Hâmbâi nange tetewuap.” Yawu sâam den ekuop ya nâŋgâmu bulâŋe olop. Yakât otmâ sombo olowâke yamâ benŋe somboŋahât nanŋe, Isaka sâam, ya mem ga kalop. ¹²Yâhâ Awarahamâ sombo dondâ otmâ mumuhât sâp emelâk wangioŋ. Yawu manowâke yamâ benŋe yâkŋe Anitâhâlen biwiŋarje kepeim yakât den lâum manmâ gaop. Yakât otmâmâ nen yakât sen mansainŋe tetem yanâk torokatmâ manmâ gain yu. Yawu gârâmâ nen Awarahamgât biwiŋan gâtŋe lok yamâ saru sâtŋan sak ekmain yakât dop mansain. Otmu pitu kiŋgitŋe orowâk ewan kinmu ekmain yakât dop yawu.

¹³Lohimbi kutyerŋe yongonmâ aran yuŋeâmâ Anitâŋe den sâop yakât bonŋe ya hâmbâi tetewuap nâŋgâm yâkâlen biwiŋarje kepeim manmâ gam muwi. Otmu den sâop yakât bulâŋe yamâ manbi yan ki mem tetewi. Ki mem tetemâmâ yuwu nâŋgâwi. “Nen kandi mansain,” yawu nâŋgâm biwiŋerje ki giop. Otmu engat yâhâp gurâ ki otbi. ¹⁴⁻¹⁵Lohimbi yu yan Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânŋerje kepeim manmâ, “Nen kandi mansain,” yawu nâŋgâm kapi âlâhât pat kuyiŋgiop yakât bulâŋe tetewuap sâam manmâ gawi. Yawu gârâmâ “Nen kandi mansain,” yawu sâwi yamâ hânŋerje tâmbâŋe yakât nâŋgâm ki sâwi. Yakât nâŋgâm sâwi mâne purik sâam âwurem ari kapi pilâm takawi yan manbâi. ¹⁶Yawu gârâmâ Anitâŋe himbimân kapi âlepŋe nandoroŋe yakât pat kuyiŋgiop ya ambokunom nâŋgâm denŋe lâum mem mete tuhum manbi. Anitâhât den tem lâum manmâ yan, “Anitâ Ambonenŋe,” yawu sâam mepaem manbi. Yakât otmâ Anitâŋe nâŋgâŋiŋimu ârandânŋ olop.

¹⁷⁻¹⁸Otmu Awaraham yâkâlâk âlâ torokatmâ sâwe. Emelâk embâŋân Anitâŋe Awaraham yuwu sâam ekuop. “Isakahât biwiŋambâ gâhât seselipŋe hurunduŋ sânomai.” Yawu sâop. Yawu sâop yakât kakŋan Awarahamgât topŋe tetemu ekbehât Anitâŋe ekumu ikŋe nanŋe kumu mumu yakât hotom umbe sâam nanŋe dâim ariop. ¹⁹Dâim arimâmâ biwiŋarje yuwu nâŋgâop. “Nane ombe bisine konok yu kumune mumbuap. Kumune mumu yanâmâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu manbuap yakât wâtŋe tatbangiŋar.” Yawu nâŋgâm yanâmâ hotom ya umbe sâam nanŋe dâim ariop. Otmu hâmbâi Anitâŋe sâamu lok mumuŋambâ yahatnomai ya nâŋgâm kinmâ nanŋe mem alata kakŋan kalop. Katmu tatmu emelâk tetewŋe mem hâuwe sâam inanangumu yanâk Anitâŋe kuwangioŋ. Emelâk muowâke yamâ nanŋe mem pilâm ariowot. Yawu.

²⁰Yâhâ Isakaŋeâmâ Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânŋerje kepeim manop yakât otmâmâ yâkâlambâ nanyâhâtŋe yâhâp teteowot, kutyerŋe Yakop yet Esau sâam, emet inânŋanâk Anitâŋe sâamu teteyitgiuwap yakât pat kuyitgiop.

²¹Otmu Yakopŋe yawuâk biwi nâŋgân nâŋgânŋerje Anitâhâlen kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yakât otmuâmâ emelâk sombo otmâ kâmgum talop yan Anitâ mepaem nanŋe Yosepgât nanyâhâtŋe ya pat kuyitgiop.

²²Otmu Yosepŋe mumble sâam otmâmâ Anitâŋe Isirae lohimbi Aihita hânâmbâ mem dâiyekbuap yakât emet inânŋan seselipŋe yuwu sâam ekyongop. “Hâmbâi mâne yeŋgât sen tetem sambê otmâ manomai. Yawu otŋetâ Anitâŋe yupâ mem dâiyekmu ari yeŋgât hân sâam pat kuyiŋgiop yan manomai. Yakât otmâ nâmâ mumbom gârâmâ arinomai yan nâhât hahitne mem ari yan kurihineknomai.” Yawu gârâmâ yâkŋe ki biwi yâhâp otmâ sâop.

²³Torokatmâ Mosehât sâwe. Mose âwâŋe mâmâŋarje Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânŋerje kepeim manowot. Yakât otmâmâ Aihita yeŋgât lok pato, kutŋe Parao sâam, yâkŋe yuwu sâop. “Isirae ambolipŋe yeŋgât nanlipyerŋe ŋarŋa ya yongonŋetâ muŋet,” yawu sâop. Yawu sâamu Mose âwâŋe mâmâŋarje nanyetŋahât kun kundenŋe ekmutâ âlepŋe otmu Paroahât den ya kum yuwu sâowot. “Nannetŋe yu hâmbâi lok pato otbuap.” Yawu nâŋgâmâmâ nanyetŋe lâum ari âlâengen manmutâ emetsenŋe kalimbu pesuk sâop. Yakât kakŋan saka saka kâlehen katmutâ to kakŋan yoloŋ yoloŋ otmâ talop. Otmu saka saka

kâlehen tatmâ isem tatmu Parao baratŕaŕe toen arim yaŕak mem teteop. Yâkŕe mem tetemâmâ ŕaŕa ya mem ari golemguop.

²⁴Yawu otmu Moseŕe pato otmâ Aihita yengât lok kunŕe pato otbuap yakât nânŕâmû gemu pilâyekmâ bukulipŕe yengâlen yâhâpŕe torokatmâ manop. ²⁵Yâk yengâlen torokatmâ umatŕe topŕe topŕe teteyingiwuap yakât nânŕâmû ki gorâwangiop. ²⁶Yâhâmâ Anitâŕe pat kuyingiop yakât bulâŕe tetewuap yakât nânŕâmû yâk yengâlen torokatmu orowâk manbi. Otmu Kiristo yamâ Anitâŕe hânŕângumu ge manmu nânŕâmû bâlewangim âlâlâ otbaŕgiwi dop yawuâk otmâ manop. Yawu manmâ gam Aihita ambolipŕaŕe Anitâ betbaŕgim hâk sânduhân manmâ gawi yâk yengâlen torokatmâ tosa meman sâmu kut miop yakât nânŕâmû tâŕjât olop.

²⁷Yawu otmâ Anitâŕe pat kuyingiop yakât nânŕâmû bulâŕe olop. Nânŕâmû yawu otmu Aihita yengât patoyehât kiŕgitiŕahât ki otmâ âi ya pilâop. Yawu otmâ yapâ pilâyekmâ lok ki manmaiâŕen ari manop. Yan manmâ “Anitâ Ambonenŕe ki ekmain yamâ bulâŕanâk tatmap,” yawu nânŕâmû kârikŕeâk manmâ biwi yâhâp ki otmâ manop.

²⁸Yawu gârâmâ Anitâŕe ekmu ârândân otmu yâk hânŕângumu purik sâmu Aihita hânân âwurem ariop. Yan ari Anitâŕe iŕke aŕelone âlâ, kutŕe Itit kiom Amboŕe sâmu, yâk hânŕângumu Aihita kapi ambolipŕe yengât nanlipyeŕe kunŕe ya yongomu munomaihât yakât topŕe ekuop. Ekumu nânŕâmû biwi yâhâp ki olop. Otmu aŕelo yaŕe buku otningiâk sâmu yâkât denŕe lâum lama gâim heŕŕe yaŕe kâsikum yingimu emetyehât gahatŕan mem lâwâlewi. Yuâmâ inânŕanâk Anitâŕe Mose den ekuop ya nânŕâmû bonŕe otmu ya watmâ olop.

²⁹Otmu “Anitâŕe den sâop ya bonŕe tetewuap,” nânŕâmû Isirae lohimbiŕe Aihita hân pilâm saru gulunŕe, kutŕe Saru Kuriŕ sâmu, yakât sâtŕan ari kinbi. Yan kinŕetâ Anitâŕe sâmu to ya keterakmâ torehen torehen otmu mâtâp teteop. Yawu otmu kâiyeŕe hân liŕjâmâ nombotgen bawi. Nombotgen baŕetâ Aihita yengât heŕ bero yâku yawuâk betyeŕan watyekmâ bawi. Tânâmŕan bam tatŕetâ Anitâŕe sâmu saru yaŕe tuŕ sâmu gam lâum gulip tuhuyekmu haranyongop.

³⁰Otmu Anitâŕe den ekyongop yakât bonŕe tetewuap sâmu ya nânŕânŕetâ bulâŕe olop. Yawu gârâmâ manbi yaŕe kapi âlâ, kutŕe Yeriko sâmu, yan kasalipyeŕaŕe paŕ kârikŕe sâhâm yeŕe yakât kâlehen tatbi yan takawi. Yan taka Isirae ambolipŕaŕe Anitâhât den lâum paŕ kârikŕe ya hawamgum yâhâm gem tatŕetâ hilâm nombolan yâhâp pesuk sâop. Hilâm nombolan yâhâp ya pesuk sâmu yanâk paŕ ya aksihâk ge liwarakmâ iop. Yawu otmu Isirae ambolipŕaŕe kasalipyeŕe ya yâhâ yongom metewi. ³¹Yawu otbi. Yâhâ yawu ki otbi yan mâtâp imbi âlâ manop, kutŕe yamâ Lahap. Aŕgoân Isirae lok yâhâp hânŕânŕyotgoŕetâ emet galemŕe ekde sâmu yâhâm giowot. Otmu imbi yaŕe yuwu nânŕâop. Isirae ambolipŕaŕe ki nohonomai nânŕâmû lok yâhâp hânŕânŕyotgowi ya kapi ambolipŕaŕe yelemeki sâmu mem mesangutyehlehop. Imbi yaŕe biwi yâhâp ki otmâ mesangutyehlehopgât otmâ yâhâ yongowi sâp yan imbi ya konok hâmeŕe kinop. Yawu.

³²O, bukulipne, den sâmune dâiakmâ kâlep otmapgât den pânŕe tâlâwâk sâwe. Tâmbâlipnenŕe nombotŕaŕe Anitâhât den yakât bulâŕe tetemu menom nânŕâmû manmâ gawi ya yengât kutyeyeŕe yuwu. Gition, otmu âlâmâ Barak, âlâmâ Samson, âlâmâ Yepita, otmu âlâmâ Dawiti, âlâmâ Samue, otmu Anitâhât poropetelipŕe nombotŕe. ³³Lok yongonsan yuâmâ Anitâŕe den sâop ya nânŕânŕetâ bulâŕe olop yakât otmâmâ biwi yâhâp ki otbi. Yawu otmâ kasalipyeŕe yongom itit kiom tuhuyekbi. Yâhâ yâk yengâlen gâtŕe nombotŕe yamâ meyekmâ pusi papato sâtŕe kârikŕe, kutŕe laion sâmu, ya tatmaiân pilâyekŕetâ gewi. Yamâ Anitâŕe mâmâŕe otyingimu mem pâlâmŕe tuhuyekŕetâ ki neyekbi. ³⁴Yâhâ nombotŕe âlâmâ mem pilâyekŕetâ kâlâp kâlehen kiŕŕbi. Yamâ ki seyehop. Yâhâ nombotŕe âlâmâ kasalipyeŕaŕe tengâen kinbi yakât nânŕâmû gem kewewetmâ ariwi.

³⁵Yâhâ naom yâhâp muowot yamâ Anitâŕe sâmu yâhâpŕe yahatmutâ herone otbi. Yâhâ nombotŕe âlâmâ kasalipyeŕaŕe mem âlâlâ tuhuyekŕetâ hâhiwin kakŕan manmâ yuwu sâwi. “Âo, hâmbâi sâp patoen mumuŕambâ yahatmâ herone kakŕan manmâ yâhânôm. Yakât ki gorâningiâk.” Yawu sâmu Anitâhât den ya tâŕ tâŕâk lâum kinmâ muwi.

³⁶ Nombotjeâmâ kasalipyeraje meyekmâ senyerjan gem yongom mem âlâlâ tuhuyekbi. Yâhâ nombotjeâmâ tâk kârikjeraje mem sâhâyekbi. Yâhâ nombotjeâmâ lâm kâlehen panyekjetâ ge yaken tatbi. ³⁷ Nombotje yamâ kasalipyeraje kârtje yongonjetâ muwi. Nombotjeâmâ seherje mem pârj lâu lâu hâreyekbi. Nombotjeâmâ tetwetje engatyerje hâum tij tâj meyekbi. Yâhâ nombotjeâmâ kasalipyeraje meyekmai sâm yan hâkyerje alitmâ ari hewukjerhen mesangjurakbi. Nombotjeâmâ sot me senje âlâlâhât pâinnmâ in po manbi. Yawu gârâmâ lohimi belângen manbijerâmâ yâk yekmâ mem bâleyekjetâ manbi. ³⁸ Anitâhât kasalipyeraje yawu otyingijiwi. Yawu otyingim yâk watyekjetâ gem tiok taok otmâ âlâengen âlâengen ari manbi. Yawu otmâ ari lok ki manmaiângen, me dikin kâlehen, me bârâengen ari yan manmâ gawi.

³⁹ Lohimi yujeâmâ Anitâhâlen biwi nângân nângânyeraje kepeim den sâop yakât nângâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ gawi. Yakât otmâ yekmu ârândâj otmu manman kârikjerahât pat kuyingjiop. ⁴⁰ Yawu gârâmâ Anitâhât lohimi yaje hionjakmâ nombotjeraje kulet sâyingim yenjâk bulâje menomaihât dop ki tap. Yawu nângâm pat ya kuyingjimu nengât tâmbâlipnenjeraje manmâ gawi yamâ bonjer ya in yawu ki mewi. Yawu gârâmâ nen orowâhâk manman âleperjan manmâ yâhânom.

12

Anitâje ikjer nâjer baratjer sâm menenehop.

¹ Bukulipne, yuwu sâmune nângâjeret. Nengât tâmbâlipnenjeraje Anitâhât den nângâjeretâ bulâje otmu yâkâlen biwiyeraje kepeim manmâ biwi yâhâp ki otmâ manmâ gam muwi. Yakât nângâm den âlâen hâum sâmune nângâjeret. Tâmbâlipnenjeraje kurâp kinmâ hawamngom nenekmâ tai yakât yengu yâkjer Anitâhât den lâum ki lohotjer otmâ gawi yanâk torokatmâ mannomai. Manmâ biwiyerje gemu lohotjer otmaiâhât orotmeyerje bâlejer ya kerehâk bet pilâm hewewer otmâ Anitâhât den lâum yâkâlen biwiyeraje kepeim manmâ yâhânomai. ² Yawu otmâmâ Yesurje kerek nengât nângâningim manman bâlenjahât Ambojer, kutjer Satan, yâkât bârtjambâ menenekmâ yâk mem ge kalop. Yakât nângâm Yesurje herorje otmâ ki lohotjer olop. Yâkjer hâhiwin kakjeran manmâ senjeran gewi yakât nângâm sâtgun kinmâ hâkjer ki alilahop. Yakât otmâ âwâjer Anitâ yâkât lau lâum manmâ muop. Mum yahatmâ kulet sâningim himbimân yâhâm kunnenger pato otmâ tap. Otmu âwâjer âi sâm wajop ya biwiyerje tijâk kepeim manop. Yawu manmâ ki biwi yâhâp olop. Yakât nengu yawuâk yâkât nângâm torokatmâ manmunjer ârândâj otbuap.

³ Yesu mem âlâlâ tuhujetâ yan hâhiwin nângâop. Otmu sâp yiwererje yu umatjer topjer topjer teteyingiwuap. Umatjer teteyingimu Yesurje olop yakât den pat ya nângâm hengerungumâmâ biwiyeraje ki gewuap. ⁴ Otmu yerje lohotjer otjetgât Satanjer perâkjer topjer topjer mem gamap yan ki lohotjer oai. Otmu Anitâhât hâkâj otmaijer mem âlâlâ tuhuyekjeretâ yan gurâ kârikjerâk mansai. Umatjer kakjeran yâhâmu Yesurje kârihem kinmâ hâhiwin nângâm muop. Umatjer yawuya yengât kakyerjan ki yâhâmap. Yakât otmâ yerje yâkâlen biwiyeraje kepeim kârihem manmâ yâhânomai.

⁵⁻⁶ Bukulipne, yuwu sâmune nângâjeret. Anitâjer tihitnenjer otmap yakât nângâm poropete âlâjer den kulemguop ya yuwu tap.

“Awongnenjer Anitâ yâkjer tejer nângâningimap. Otmu nenjer otmunjer bâlemu mâtâp bâlejeran ari hiliwahomaingât yâkjer kuwiknenekbe sâm hâhiwin ningimap. Hâhiwin ningimu yanâmâ biwi nângân nângânnenjeraje keterakmu yâkâlen torokatmâ komot konohâk manmâ yâhânom. Yawu otningimap yakât nângâm Anitâjer yen kuwikyekmu yerje yakât ki hâkâj otnomai. Otmu yen kuwikyekbe sâm yawu otyingimu yerje biwiyeraje ki gewuap.”

Den yawu tap. Yakât yu nângâm mem mannomaiân umatjer topjer topjer teteyingimu biwiyeraje ki orotok sâwuap.

⁷ Yakât yuwu torokatmâ sâmune nângâjeret. Nan baralipnenjeraje den kujetâ me otmâ tâpikujetâ yanâmâ yongom mem kuwikyekmain. Yakât dopjerâk Anitâjer sâmu

umatŕe topŕe topŕe teteningimap. Yakât otmâ umatŕe âlâlâ teteyiŕgiwuap yan yuwu nâŕgânomai. “Maiŕ, yuâmâ Anitâŕe ikŕe nanŕe baratŕe sâm yakât kuwikneneksap.” Yawu nâŕgâm heronŕe otmâ mannomai. ⁸ Yawu gârâmâ Anitâŕe ki kuwikyekmap mâne yeŕe ikŕe nanŕe baratŕe bia, mandu tâŕjât otbâi.

⁹⁻¹⁰ Otmu torokatmâ sâmunne nâŕgâŕet. Awonŕipyeŕeŕe yongom mem kuwikyekŕetâ yâk yeŕgât amutgen manmâ denyeŕe lâum manmâ gamai. Yawu gârâmâ Awonŕyeŕe himbimân tatmapŕe mem kuwikyekmu yakât gurâ ki hâkâŕ otnomai. Yâkŕe mem kuwikyekmâ gamap yakât bulâŕeâmâ himbimân ikŕe orowâk mannomaihât nâŕgâm yawu otyiŕgimap. ¹¹ Otmu yakât torokatmâ âlâ sâwe. Awonŕyeŕe Anitâŕe kuwikyekmâ gamap yanâmâ hâhiwin nâŕgâm tep bâle otmâi. Yâhâ hâmbâi orotmemeyeŕe bâleŕe yu pilâm ikŕe orowâk manman sânduhân manmâ yâhânomai.

Bulâŕe mem tâpikgumain sâm biwinenŕeŕe alilangim buku oranŕinom.

¹²⁻¹³ Yawu gârâmâ yeŕe ki ihilâk mahilâk mannomai. Yeŕe manmanyeŕe ya heŕgenŕum mâtâp tâŕjât watmâ arinomai. Yeŕe yawu otmâ manŕetâ yeŕgâlen gâtŕe âlâ me âlâ biwi yâhâp otmâ mansaiŕe otmâ tâpikgumai ya pilâm yeŕgâlen torokatnomai. Yawu otmâ yeŕe biwi konohâk otmâ mannomai. ¹⁴⁻¹⁵ Otmu hionâkmâ yeŕgâlen gâtŕe âlâ me âlâŕe Anitâŕe pat kuyiŕgiop yâk betbangim yakât bulâŕe mem tâpikgum hiliwahomaihât yen lohimbi kerehâk biwiyeŕeŕe alilangim buku oranŕinomai. Otmu yâk orowâk manmâ yâhânom yakât biwiyeŕeŕe yâkâlen kinbuap. Otmu yakât den âlâ sâwe. Bau yaŕiŕe yaŕe hâreakmâ sânduk sâm ârândâŕ otmâ bau mem bâlemap yakât dopŕeâk yeŕgâlen gâtŕe âlâ me âlâŕe otmâ tâpikgum mem bâleyekmahât galemahom mannomai.

¹⁶ Nen Esauhât den pat ya nanŕgain. Âwânŕeŕe bâtŕe bâiŕe ya membuaŕ sâm yâkât pat kuwaŕgiop yakât nâŕgâmu tâŕjât otmu hâkâŕ olop. Yawu otmâ sotgât nâŕgâm imiŕe ulitgumu imiŕeŕe sot waŕmu niop. Nem yan âwâyetŕahât bâtŕe bâiŕe ya imiŕe waŕop.

¹⁷ Yâkŕe otmâ tâpikguop yakât kakŕan yâhâŕŕe otmune tetewuap mâne yakât pâinmu biatmu hâum pâpŕum imbiâk iwi tepŕe kârâm biwiŕe ŕasin otmu iseop. Yawu otmâ mâtâp ya mem tetewuapgât dop ya ki ehop. Yakât pat ya nâŕgâmmain. Otmu yeŕgâlen gâtŕe âlâ me âlâŕe yâkŕe olop yawuâk otmâ Anitâŕe pat kuyiŕgiop yakât nâŕgâŕetâ gemu Anitâ betgumai sâm yakât galemahom mannomai.

¹⁸⁻¹⁹ Emelâk embânŕân tâmbâlipnenŕeŕe manbi otmu yiwereŕeŕe nenŕe mansain yukât topŕe teteâkgât yuwu sâmunne nâŕgâŕet. Tâmbâlipnenŕeŕe Aihita hân yapâ pilâm taka pumŕe âlâ, kutŕe Sinai sâm, yan tatbi. Yan taka tatŕetâ Anitâŕe girem den Mose ekuwe sâm otmu yanâk mun pato pilâop. Lâmun isemap yakât munŕe ya wangim pilâop. Otmu sâp yanâk elem pato miop. Yanâk kâlâp semu utun pato sahakmu omonŕguop. Otmu belek sâmu himbim gunguruŕ sâop. Yawu otmâ mun pato pilâop yan Anitâŕe yuwu sâop. “Lohimbi, me soŕgo bau, me âlâ me âlâŕe pumŕe yukât gotŕan ganomai yamâ kâŕŕe yongonŕetâ munomai.” Yawu sâop. ²⁰⁻²¹ Yawu sâmu Moseŕe pârâk pilâm kâi bâŕŕe sânsân sâmu yuwu sâop. “Maiŕ, nâ kiŕgitnahât dondâ oan.” Yawu sâop. Sâmu Isirae lohimbi nombotŕe yâk orop kinbiŕe mun pato ya nâŕgâm yâku yawuâk kiŕgityehâhât otmâ hân mem tep mem asim ahom ahom otbi. Yawu otmâ yuwu sâwi. “Âo, Anitâ. Kulem yu topŕe âlâ tetemu ekmâ kâi bâŕ sânsân oain. Yakât nenŕe gâ orop wuân me wuânŕgât alahunomgât dop ki oap.” Yawu sâwi.

²² Yawu gârâmâ Anitâŕe tatmâ gaop. Otmu tatmâ yâhâwiop. Yâkŕe yen orop yawu ki otningimap. Yâhâ pumŕe âlâ, kutŕe Sion sâm, yakât dopŕeâk Anitâŕe himbimân tatmap, yan arinom. Otmu aŕelo komotŕe komotŕe yaŕeâmâ yâk hawamŕum heronŕe otbangim mepaemai. Otmu nen gurâ yawuâk yâk yeŕgâlen torokatmâ mepaenom. ²³ Otmu emelâk lohimbi nombotŕe Yesuhâlen torokatbi yâhâmâ ikŕe pat kuyiŕgim kutyeŕe kulemŕumu tap. Lohimbi ya yeŕgâlen arinom. Emelâk tâmbâlipnenŕe nombotŕeŕe Anitâhâlen biwiyeŕeŕe kepeim manmâ muwi. Yâkŕe kulet sâningim Anitâ gotŕan tai. Yawu gârâmâ lohimbi emelâk meyeŕop otmu nen mansain yu, nen kerek sâp patoen menduhunenekbuap. Yawu otmâ topnenŕe ekmâ nâŕgâm hâmeŕe ikŕiâk ikŕiâk ningiŕwuap. ²⁴ Yawu gârâmâ lok âlâhâlen hâum sâwe. Lok âlâ, kutŕe Awe sâm, yâhâmâ

ataranje kumu muop. Yakât matjeâmâ Anitâje ataje ya kêpekbangiop. Yawu gârâmâ nengât sâm Yesu kujetâ mumu hepje giop. Yakât bonjeâmâ nenje yâk orop torokatmâ manmâ yâhânongât mâtâp ânje meningio. Yawu gârâmâ Anitâje mem dâinenekmâ gamu yakât ki hâkâj otnom.

²⁵ Yâhâ topnenje teteâkgât den âlâ yuwu torokatmâ sâmunne nângâjet. Anitâje girem den Mose ekuop yanâmâ lok nombotjanje den ya nângâjetâ gemu bet pilâwi. Yakât kakjan yâkje sâmu yakât matje umatje teteyingimu manmanyenje bâleop. Yawu gârâmâ sâp patoen nenje otbin mewin yakât matje Anitâje mem purik pilâningiwuap. Yakât otmâ nanje Yesu hânngangumu ge den topje eknongop ya nângâm tijak lâum manmâ yâhânom. ²⁶ Emelâk embânân Anitâje Sinai pumjan Mose den ekuop yanâmâ hân sânsân sâop. Ya pesuk sâmu yanâmâ yuwu sâm ekuop. “Nâje sâmunne hân yu sânsân yap. Yâhâ sâp pesuk sâuwawân âlâkuâk sâmunne hân hibim yuâmâ huhuakmâ biatmâ metewuap. Otmu emetsenje pitu topje topje ya pek sâm gulip otmâ metewuap.” Yawu sâop. ²⁷ Anitâje den sâop yukât topjeâmâ yuwu. Yâkje sâmu hân, hibim, emetsenje, pitu topje topje âlâlâ yu gulip otmâ metewuap. Yakât kakjanâmâ ikje manmanjanjak tetewuap. Sâp yanâmâ Anitâje nengât pat kuningiop yakât bulâje ningiwuap.

²⁸⁻²⁹ Anitâje nengât sâm manman kârikjahât pat kuningiop yakât bulâje menom. Yakât otmâ yâk mepaem manmâ yâhânom. Yawu gârâmâ lohimi nombotjanje Anitâhât den nângâjetâ gemu bet pilâmai ya yengât topyenje teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Âliwahap haraj haraj sâm emetje mem tatmap yan kâlâp saum katmunje semu gâwuajanjak kinmap. Dop yawuâk Anitâje sâmu âlâlâ ya sem gulip tuhumu koujanjak kinbuap. Yawu gârâmâ Anitâje nen buku otningiâkgât yâk mepaem heronje otbanjim mannom.

13

Yuwu otmâ manmunje Anitâje nenekmu ârândâj otbuap.

¹ Orotmeme âlepje girawu tap yakât ekyongomune nângâjet. Yeje angoân buku oranjiminiwi ya yawuâk torokatmâ buku oranjim mannomai. ² Embânân angoânâmâ aneloje lok hâtgum takaretâ lokje mem buku tuhuyekbi. Yawu gârâmâ lomba nombotjanje yengâlen takaretâ dâim yâhâ emelan katyekmâ sot um yinginomai. ³ Otmu yengâlen gâtje nombotje mem pâi emetjan katyekjetâ tatmâ hâhiwin nângâmai yakât pâi emetjan taiâk sâm ki gulip malap otnomai. Nenje nenjahâk pâi emetjan tain mâne girawu otbâinâ nângâm yâk yengât nângânomai. Otmu yengâlen gâtje nombotje yamâ lohimi belângen mansaije mem bâleyekjetâ hâhiwin kakjan mansai. Otmu yen yawu ottingijetâ mansai mâne girawu otbâi yakât yâk nângâyinginomai. Yenâmâ Yesuhât komot konohâk mansai yakât otmâ yeje hewewenjak yâk tânyongonomai.

⁴ Otmu den âlâ sâmunne nângâjet. Lohimi sihan mansaije konda otjetâ Anitâje ya ekmu dondâ bâlemap. Otmu lokje imbijanje miakmâ manmutâ ârândâj otmap. Yâhâ yakât kakjan lok me imbi ondop orop manmai ya Anitâje ekmâ dondâ bâlemap. Lohimi yawu otmai yanje tosa umatje memai. Yakât hâmbâi Anitâje matje ya tãj tãjak yingiwuap.

⁵ Emelâk Anitâje Mose den ekumu kulenguop ya yuwu tap.

“Nâhâtje ki tihit otningimâp sâm gorâyingimu engat yâhâp ki otnomai. Ki pilâyekmune umburuk mannomai.”

Yawu sâop yakât otmâ wahap yu me ya tatningiap ya ekmunje ki dopjan otmu ki dewaenom. Otmu dopnenjan tatningiwuap ya wangim ningiâkgât sâm ki ulitgunom. Bia kârikje. Wuân me wuân tatningiap yamâ dopnenjan. ⁶ Anitâje den sâop yakât topje nângâm yuwu alahum mannom.

“Kutdânenjanje haonjâ ârândâj tihitnenje otmap. Yakât otmâ lok bâlejanje mem bâlenenekne sâm otnomai yanâmâ nenje yâkât wâtjan kinmâ mâtâpgât ki hâum pâpgunom. Yâhâ yawu otninginomai yan nenje yakât ki gorâningiwuap. Yawu sâm alahum yakât wâtjan mannom.”

⁷ Emelâk papatolipyenja Anitâhâlen biwi nângân nângânyenja kepeim yâkât den ekyongomiwi. Yawu otmâ manmâ ki lohotje otmâ gam muwi. Otmu yengu yâkne otminiwi yawuâk otmâ Yesu Kiristohâlen biwi nângân nângânyenja kepeim ki lohotje otmâ mannomai. ⁸ Emelâk Yesu Kiristonje tatmâ gaop, âun yu tap, otmu yawuâk tatmâ yâhâwiop kârikne. Yakât otmâ ki gorâningiwuap.

⁹ Yawu gârâmâ lok nombotja yengâlen taka den anjo ekyongowi yakât den pat buku nombotja eknohetâ nângâwan. Den ekyongowi ya nângânetâ biwi nângân nângânyenja gulip malap otmu Yesu Kiristohât mâtâp tâpikgumaihât yuwu sâmunen nângânet. Den yamâ tânjât. Yakât otmâ yâkne den ekyongowi yamâ ki lâunomai. Yeje den tânjât me orotmeme bâlenje ya pilâmâmâ Anitâne tep âlep nângâyîngim tihityenje otmap ya nângâm hengenjum biwiyeje yâkâlenâk tatbuap. Yawu otmâ manjetâ yâkne mâmâne otningim yâhâwuap.

¹⁰⁻¹¹ Yâhâ Anitâne lohimi kerek yengât tosa pilâyîngiâk sâm hotom uminiwi ya yengât kunyenja yuwu otminiop. Yâkne selep belângen kinminiop yan lama kum gâim yanâmâ hepeje mem yâhâ alata kakjan hepeje tuanguminiop. Yawu otmu bukulpje nombotje yajeâmâ belângen kinmâ bonje yamâ mem ujetâ sem biatminiop. ¹² Otmu dop yawuâk nenje Kiristohâlen biwinenja kepeim yâkât pat otnehât yâk mem kapi betjejen ge kujetâ mumu hepeje giop. ¹³ Yakât otmâ nenje hotom um katmai yakât nângâmumne gemu selep hânginjan yan ki yâhânom. Ya pilâm belângen tatmâ Yesuhâlen torokatmâ yâkât denje lâum mannom. Yawu otmunje yanâmâ Yesu otbangiwi yawuâk nen otninginomai. Otmu yakât ki gorâningiwuap. ¹⁴ Nenâmâ kapinenje yu bia. Kapinenje dondâne yamâ himbimân Anitâ tatmap ewan tap. ¹⁵ Otmu Kutdânenje Yesu yâkne kulet sâningim himbimân ewan yâhâ tap. Yakât otmâ nenjeâmâ yakât nângâm Ambonenje Anitâ herenje nângâwangim mepaenom. ¹⁶ Otmu orotmemenenje âlepje otmunje Anitâne nenekmu ârândâj otmap yakât sâwe. Lohimi nombotje umburuk manmahât yejeâmâ yâk nembe kalem otyînginomai. Otmu nombotja hâhiwin kakjan mansai buku otyîngim tânyongonomai. Orotmeme yawu otmâ mannomai yanâmâ Anitâne yekmu ârândâj otbuap.

¹⁷ Otmu papatolipyenje yengât yuwu sâmunen nângânet. Yen manman kârikjahât mâtâp hâum pâpgumaihât yâkne yengât galem otmâ galemjongom mansai. Otmu yâkne Anitâne âi sâm yîngiop ya biwiyenja tirjâk kepeim mem mansai. Hâmbâi sâp patoen yakât hâmeje yîngimu menomai. Yawu gârâmâ biwi nângân nângânyenja gemapgât yeje yâk yengât amutgen manmâ tem lâuyînginomai. Tem lâuyîngim manjetâmâ yâkne biwiyeje hewewerj otmu galemjongom hengenjumomai.

¹⁸⁻¹⁹ Otmu nâje bukulpne orowâk tatmâ Anitâhât tem lâuwangim manmâ orotmeme âlepje otmâ manmunje nenekmu ârândâj oap. Yawu gârâmâ yeje biwi nângân nângânyenja hewewerj otmu nengât sâm Anitâ ulitgum mannomai. Otmu Anitâne nâ hângânnohomu yengâlen takawahât gurâ yawuâk ulitgum manjetgât nanjan.

Den bâije

²⁰ Bukulpne, den bâije ekyongomune nângânet. Kutdânenje Yesu, yâkne mumu yan Anitâne tosanenje pilâningim manman kârikjahât pat kuningiop. Otmu âwâne Anitâne mumujambâ mem yahalop. Yawu otmâ pat kuningiop yakât bulâne hâmbâi menomgât mâtâpne teteop. Ya biatbuapgât dop âlâ ki tap. ²¹ Bulâne ya mene sâm Anitâne mâmâne otyîngimu yakât wâtjan kinmâ tem lâuwangim manjetâ nângâmu ârândâj otbuap. Yawu otmu yanâmâ biwi nângân nângânyenja huruj sâmu mannomai. Otmu Yesu Kiristo mepaenomai. Ya bonjanâk.

²² Bukulpne, yeje biwiyeje gemapgât den tâlâwâk yu kulemgum katyîngian. Yawu gârâmâ yeje sâlikumâmâ topne ya nângâm hengenjumet. ²³ Otmu tembe lâu pâi emetne galemne tatmapne nângâmu Timoteo ya pâi emetjambâ ge mansap. Yakât den pat yawu sânetâ nângâwan. Yawu gârâmâ yâkne taka nâ penenihimu yanâmâ netje orowâk yengâlen takarom.

²⁴ Otmu yeje pepa yu sâlikum nângâm yengu papatolipyeye otmu Yesuhât komot mansai ya nâhât den pat yu ekyongom buku otyinginomai. Otmu Itali ambolipye lohimbi tohojetâ mansain yâkye yengât tep âlep pato nângâyîngim mansai. Yâkye yawu nângâyîngim mansai yakât yeje nângâjetgât nâje den pat yu kulemgum katyîngian.

²⁵ Anitâje tihityeye olâkgât nâje haonmâ ârândâj ulitguman. Den pat katsan yu yuâk.

Yakowo

O bukulpne,

¹Yen Yura lohimbî hânnenje tâmbâje pilâm hân âlâengen âlâengen ari mansai. Ari manmâ Yesu Kiristohâlen biwiyenaje kepeim yâkât komolân torokatsai. Nâ Yakowo. Nâje Anitâ yet Kutdânenje Yesu Kiristo hoj bayitgim mansan. Yakât otmâ yengât nângâm ekap yu kulemgum katyngian.

Nenje Anitâ ulitgunom yan biwi yâhâp ki otnom.

²⁻⁴Bukulpne, yeje Kiristohâlen biwiyenaje kepeim mansai. Yakât otmâ umatje âlâlâ kakyenjan yâhâmu biwiyenja ki orotok sâmap. Biwiyenja ki orotok sâmap gârâmâ hâmbâi umatje pato âlâ kakyenjan yâhâmu hâhiwin dondâ nângânomai yan yâkâlenâk biwiyenaje kepeim umatje ya lâum ki lohotje otnomai. Yawu otmâ mannomai yan Anitâje yekmu ârândârj otmu manman kârikjahât pat kuyingiop yakât bulâje menomai. Yakât nângâm biwi hero nângâjet. ⁵⁻⁶Yeje girawu manjetâ Anitâje yekmu ârândârj otbuap yakât nângâm yâkâlen biwiyenaje kepeim ulitgunomai. Ulitgunomai yanâmâ Anitâhât biwinjan tatmap ya Wâtgât mâmâjahât Heakje mem biwi nângân nângânyenjan katmu nângâjetâ keterakyingiwuap. Otmu biwi yâhâp ki otmâ ulitgunomai yan hewewenâk nângâyingiwuap. Yâhâ lohimbî âlâ me âlâje yu yakât biwi yâhâp kakjan Anitâ ulitgunomai ya yengât topyene nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nângâjet. Nenje wanga mem saru kakjambâ arimain. Arimainângembâ siru pato pilâmu to dondâ bâlemap. Yawu otmâ wanga ya mem kopa kopa tuhumap. Yakât dopjeâk lohimbî yan yu yengât biwi nângân nângânyenja hâlim milim otmap. ⁷⁻⁸Yakât otmâ yu ya otnomaihât biwi yâhâp otmâ hâmbij gumbij manmai. Topyene yawu tapgât Anitâ ulitgumai yan ki nângâyingimap.

Munomân iri sikumnenje ki miakmâ arinom.

⁹Bukulpne, yeje Kiristohâlen biwiyenja katbi yan Anitâje manman kârikjahât pat kuyingiop. Otmu yengâlen gâtje lohimbî nombotjanje senje âlâlâhât umburuk mansai. Yâhâmâ hâmbâi Anitâje manman kârikjahât pat yakât bulâje yingimu menomai yakât nângâm biwi heronje nângâjet. ¹⁰⁻¹¹Hâmbâi munomân iri sikumnenje ki miakmâ arinom yakât den âlâen hâum sâmune nângâjet. Hahop surinje pilâm kuririnj sâm kinmu ekmunje âllongo lonjo otmap. Yâhâ sâp ki kâlep otmuâk pek sâm hânân ge tâtuk sâmap. Yakât dopjeâk nen kerek mum tâtuk sânom. Yakât otmâ yengât gâtje lohimbî nombotjanje iri sikumyene orop manmai yengât yuwu sâmune nângâjet. Yeje Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manjetâ lohimbî belângen manmaiye nângâm bâleyingim mem ge katyekmai. Yawu otyingimai gârâmâ hâmbâi Anitâje manman kârikjahât pat yakât bulâje yingimu menomai yakât nângâm biwi heronje nângâjet. ¹²Umatje âlâlâ kakyenjan yâhâmu Kiristohâlenâk biwiyenaje tinjâk kepeim Anitâ hoj bawangim mannomai. Yawu manjetâ Anitâje yekmu ârândârj otmu manman kârikjan katyekmu mannomai.

Tosa otmunje bâlemap ya Anitâhâlen ki kârâm pilânom.

¹³⁻¹⁵Lohimbî wuân me wuân ekjâlem otjetâ bâlemap yakât yuwu sâmune nângâjet. Yu me ya ekjâlemai yan yeje engatyeneâk watmâ otnehâlâk nângâmai. Yawu nângâmai yakât kakjan otjetâ bâlemu tosa memai. Yawu otmâ manman bâlenjahât pangonjan kiojmâ yawuâk tâtâem otmâ mannomai yamâ hiliwahonomai.

Yakât otmâ yuwu sâmune nângâjet. Anitâje ki otmu bâlemap. Otmu nenje otmunje bâleâkgât biwinenjan ki kiojmap. Yâhâ lohimbije otjetâ bâlemap yamâ yengan tap. Otmu tosa otmai yakât gurâ Anitâhâlen kârâm pilânomaihât dop âlâ ki tap. ¹⁶Yakât otmâ Anitâhâlen kârâm pilânomai yanâmâ yeje yakât nângâjetâ ki bonje otbuap.

¹⁷Anitâ Koko salek Ambojanje senje âlâlâ himbimân ekmain ya kalop. Hilâmgât emetsenjanje ga takam kârikje pilâm bolanj bolanj sâm ge potok sâmap. Yâhâ omongât

emetsenŋe ya purik sâmu torehenŋeâk tetemu ekmain. Otmu ya ari gulip otmu omoŋ sahakmap. Yâhâ pitu yamâ omoŋe peleŋ peleŋ sâmu kinmu ekmain. Yâhâ emet haŋ sâmu ki ekmain. Yawu gârâmâ Himbim Amboŋaŋe yawu ki otmap. Yâkŋeâmâ tat tat kârikŋe tatmâ gaopŋak tatmâ gamap. Otmu yawuâk tatmâ yâhâmbisâp. Otmu biwinenŋe mem hewewenŋe tuhumu âlepŋeâk otmâ manne yakâlâk nângâmap. Yakât otmâ yâkŋe ki biwinenŋan kioŋmu otmunŋe bâlemap. ¹⁸Ikŋahâk nine nanne baratne sâmu mem hewewenŋe tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenŋe katmunŋe manman âiŋe ningiop. Yakât otmâ Kiristohât pat manmâ Anitâŋe yu ya kalop ya yengât kunyeŋe mansain.

Kiristohât den nângâm tem lâuwanginom.

¹⁹⁻²⁰ Bukulipne, yuwu sâmune nângâŋet. Bukulipyenŋe Kiristohât den kâsikum yinginomai yan ândâp katmâ yâk yengât den nângânomai. Yâhâ yeŋeâmâ den kâsikum lohimbi yinginetâ ândâpyeŋe kârikŋe otmâ ki nângânomai. Ki nângâŋetâ lohotŋan ekyongonomai. Yâhâ yeŋe den kâlâpŋe orowâk katyeknomai yan Anitâŋe yen yekmu bâlewuap. Otmu lohimbi den ekyongonŋetâ nângâŋetâ gemu bet pilânomai ya gurâ Anitâŋe yekmu bâlewuap. Yakât otmâ yeŋe den kâlâpŋe orowâk ki katyeknomai. ²¹Emelâk yeŋe Kiristohât den nângâm biwiyenŋan katbi ya mem mete tuhum orotmeme bâleŋe âlâlâ bet pilâm Anitâhât den lâum mannomai. Yawu manmâ yâhânomai yanâmâ yâkŋe meyekmâ manman kârikŋan katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

²² Kiristohât den lâum hoŋ bawaŋŋet. Yâhâ den ya in nângâmai yan “Anitâŋe nenekmu ârândâŋ oap,” sâmu biwiyenŋe pâlâmŋe otmu manŋetâ dondâ bâlemap. Yawu nângâm manmaiŋe kâirahom hiliwahonomai. Lohimbi yawuya yengât topyeŋe nângâŋetâ keterahâkŋat den âlâen hâum sâmune nângâŋet. ²³ Lohimbiŋe dunŋuân eŋakmâ somotyenŋe hâluhuakmai. ²⁴ Yawu gârâmâ dunŋuân ki eŋakmai yan kundenyeŋahât towatŋe nângâŋetâ ki keterakyiŋgimap. ²⁵ Yakât dopŋeâk lohimbi nombotŋaŋe Kiristohât den nângâm yan ki biwiyenŋan katmâ lâumai. Yawu otmai yan den ya in yawu nelâm yongomap. Yâhâ yeŋe yawu ki otnomai. Kiristohât den yamâ bulâŋe. Yakât torehenŋe âlâ ki tâpihahomap. Ya nângâm lâum manmâ bâleŋahât paŋŋoŋân ki kioŋmain. Yakât otmâ yeŋe den ya tiŋâk lâum manmâ yâhânomai yan Anitâŋe yekmu ârândâŋ otmu biwi hero nângânomai.

²⁶ Den âlâ torokatmâ yuwu sâmune nângâŋet. Lohimbi nombotŋaŋe mitihât orotmemeâk watmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otbuap yawu nângâmai. Yawu nângâm den ihilâk mahilâk sâmai yakât Anitâŋe mitihât orotmeme watmai yakât nângâmu tâŋât otmap. Lohimbi yawu nângâmaiŋe kâirahom otmâ hilipgumai. ²⁷ Yeŋe Awoŋnenŋe Anitâ yâkât tem lâuwangim yuwu otmâ manŋetâ yekmu ârândâŋ otbuap. Lohimbi kambut mansai me nimnaom âwâ mâmâlipyenŋe mum pilâyekŋetâ mandu mansai ya yengât tepyeŋe nângâm tânyongonomai. Yawu otmâ orotmeme bâleŋe bet pilâm biwiyenŋe galemahom mannomai yan Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap.

2

Buku âlâhât nângâmunŋe yahatmu âlâhât ki nângâmunŋe gewuap.

¹ Bukulipne, den âlâ yuwu sâmune nângâŋet. Kutdânenŋe Yesu Kiristo Anitâ orop dopyetŋe konohâk. Yakât otmâ yâkât nângâŋetâ yahatmu yâkâlen biwiyenŋe kepeim mansai. Yawu manmâ lok kut patyenahâlâk ki nângânomai. ²⁻³ Yeŋe Anitâ yet Kiristo mepaeylekmâ kiki meytigimai yan lok pupŋe âlâ, hâk katipŋe me pet âilonŋo haŋgalakmâ takamu ekŋetâ yahatmu “lok takap yuâmâ iri sikumŋe orop” yawu nângâmai. Yawu nângâm “lohimbi senyenŋan ewanâk tat,” sâmu katŋetâ tatmap. Yâhâ lok pupŋe âlâ, hâk katipŋe me pet tok sâsâŋe haŋgalakmâ takamu ekŋetâ gemu “lok takap yuâmâ lok inŋe, umburuk mansap,” yawu nângâmai. Yawu nângâm “ginŋehen tat,” sâmu katŋetâ tatmap. ⁴ Yawu otyingimai yan lokgât nângân nângân bâleŋe watmâ lok kâsipyongom Kutdânenŋe Kiristohât den loŋgâmai.

⁵Lohimbi girawuyaje Kiristohâlen biwiyenaje tiñâk kepeim manmai ya yengât nângâm Anitâje manman kârikjahât pat kuyingimu tap? Yakât yuwu sâmunne nângâjet. Lohimbi belângen manmaiye lohimbi inje me umburuk manmai ya yengât nângâyinginetâ gemap. Lohimbi inje yawuyaje Kiristohâlen biwiyenaje tiñâk kepeim manjetâ ya yengât nângâm Anitâje manman kârikjahât pat kuyingimu mansai. ⁶⁷Yawu gârâmâ yeje lohimbi yawuya yekjetâ gemu ginjehen katyekjetâ tâtâ miti nângâmai. Yâhâ lohimbi iri sikumyeje oropje Kutdâyeje Yesu Kiristohât nângâjetâ gemu sâmbâlewangim mansai. Yawu manmâ yan yen meyekmâ den âiân katyekmâ senje âlâlâ meyingimai. Yawu gârâmâ yeje lok iri sikumyeje orop ya eweyingim lohimbi senyeran katyekjetâ miti nângâmai. Yawu otmai yakât nângâmune ki ârândânj otmap.

⁸Anitâje girem den âlâ Mose ekumu kulempuop ya yuwu tap.

“Nenjâhât nângâmunje yahatmap yawuâk buku nombotje yengât nângâyingimunje yahatbuap.” Yawu tap.

Den ya lâum lohimbi hârok yengât nângâyinginetâ yahatmu ewe katyekjetâ ârândânj otbuap. ⁹Yâhâ lohimbi kut patyenahâlâk nângâmai yan girem den yan yu longâem tosa memai. ¹⁰Lohimbi âlâ me âlâje girem den âlâ longâemai yamâ Anitâje yekmu girem den hârohâk longâemai yawu otmap. ¹¹Yakât topje nângâjetâ keterahâkgât yuwu sâmunne nângâjet. Anitâ ikjak girem den âlâlâ hârok Mose ekumu kulempuop. Girem den âlâ yuwu sâmbâ ekuop.

“Lok âlâ me âlâje bukulipyeje yengât imbilipyeje ki yekmâ otnomai.”

Otmu âlâmâ yuwu sâop.

“Lohimbi âlâ me âlâje lok âlâ me imbi âlâ kujetâ mumbuap yâhâmâ papatolipyeje meyekmâ den âiân katyekjetâ tosa pato menomai.” Yawu sâop.

Anitâ ikjak girem den âlâlâ hârok Mose ekuop. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâje lok me imbilipyeje yengât betyenehen ki kionmâ tosa ki miain sâmai. Yamâ benje buku âlâ kujetâ mumbuap yan Anitâje yekmu girem den hârohâk longâem tosa memai yawu otbuap. ¹²⁻¹³Lohimbi âlâ me âlâje mem bâleyekjetâ yakât matje yeje kâpekyingimai. Yawu gârâmâ yeje otjetâ bâlemap yakât matje Anitâje gurâ yingimu menomai. Yâhâ yeje lok nombotje yengât tosa pilâyingimai otmuâmâ Anitâje gurâ yen unam sâyingim tosa pilâyingiwuap. Yakât otmâ yeje Kiristohât den tiñâk lâum manmâ bukulipyeje yengât ki nângâjetâ gewuap. Yawu otnomai yanâmâ Anitâje yekmu ârândânj otmu tosa pilâyingiwuap.

Nenje Kiristo hoj bawanginom yan hâkjak hâkjak ki hoj bawanginom.

¹⁴Bukulipne, yuwu sâmunne nângâjet. Lohimbi âlâ me âlâje Kiristohâlen biwinenjae kepeim manmain sâmai yamâ ki tem lâuwangim bukulipyeje tânyongomai. Lohimbiye den yawu sâmai yamâ perâk sâmai. Otmu Anitâje biwiyenaje ekmu bonje bia otmu ki meyekbuap. ¹⁵⁻¹⁶Yakât topje nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunne nângâjet. Bukulipyeje âlâ me âlâje kapi pilâm mâtâp kâlepnehen arine sâmbâ sot barahâk gejetâ yeknomai. Gejetâ yekmâ “O, gâmâlâk kilik milik ariwion” sâmbâmâ mâtâpgât natik ki tânyongonomai yanâmâ bukulipyeje nângâm bâleyingim wawi sânomai. ¹⁷Yakât dopjeâk Anitâje gurâ biwiyenaje ekmu ki ârândânj otmu “Kiristohâlen biwiyenaje imbiâk kepeim mansai” yawu sâwuap.

¹⁸Yawu gârâmâ lohimbi nombotje yuwu sâmai. “Lohimbi nombotje Kiristohâlen biwiyenaje kepeimainje bukulipyeje ki tânyongomai. Yâhâ lohimbi nombotje âlâjeâmâ bukulipyeje tânyongomai.”

Yawu sâmai yakât nâje yuwu sâmunne nângâjet. Nenje lohimbi yengât biwiyenaje ki ekmain. Lohimbi nombotje “Kiristohâlen biwinenjae kepeim manmain,” sâmai. Yamâ benje bukulipyeje ki tânyongomai. Lohimbi yawuya yengât biwiyenaje Kiristohâlen kinsap me bia yakât ki nângâmain. Yawu gârâmâ nâje “Kiristohâlen biwinenjae kepeim mansan,” sâman. Yawu sâman yakât bulâje lohimbi tânyongom manman yan tetemu ekmai.

¹⁹ Yâhâ lohimbi nombotñaŋe yuwu sâmai. “Anitâ bulânjanâk tatmap,” sâŋjetâ nânġâmunġe bulânġe otmap. Sâmai yamâ ki sâŋ tâpikgumai. Den yamâ bulânġe. Yawu ġârâmâ senduk banearâ, me emet amboŋe, me susun, me weke bâleŋaŋe ġurâ den ya yawuâk nânġâŋjetâ bulânġe otmap. Yamâ yâhâmâ Anitânġe hilipyongowuap yakât nânġâm ġorâ kakŋan manmai.

²⁰ Lohimbi âlâ me âlânġe “Kiristohâlen biwinenġaŋe kepeim mansain,” sâmai. Yamâ benġe bukulipyeŋe ki tânyongomai. Lohimbi yawuyaŋe nânġâm hilipgumai. Otmu Anitânġe manman kârikŋan ki katyekbuap. Yakât topġe nânġâŋjetâ keterahâġġât tâmbânenġe Awarahamġe olop yan hâum sâmunne nânġâŋjet. ²¹ Awarahamġe wuân olop ya Anitânġe ekmu ârândânġ olop yamâ yuwu. Anitânġe hotom unihi sâŋ Awaraham ekumu yakât den lâum kât dawangum alata tuhuop. Alata tuhum nanġe, kutġe Isaka, me yakât kakŋan katmâ hilipguwe sâŋ olop. Hilipguwe sâŋ otmu yan Anitânġe kuwaŋġiop. ²² Awarahamġe Anitâhât den inâk ki nânġâop. Yâġġe yakât den lâum nanġe hilipguwe sâŋ olop yan Anitâhâlen biwiŋaŋe kepeim manmap yakât bulânġe teteop. Yawu nânġâmain. ²³ Awarahamġe Anitâhât denġe lâum nanġe hilipguwe sâŋ olop yan Anitânġe biwiŋe ekmu ârândânġ otmu kuwaŋġimu pilâop. Yawu olop yan Moseŋe den âlâ kulemġuop yakât bulânġe teteop. Den yamâ yuwu tap.

“Anitânġe pat sâŋ kuwaŋġiop ya Awarahamġe nânġâm yâkâlen biwi nânġân nânġânġaŋe kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manmu Anitânġe biwiŋe ekmu ârândânġ olop.” Yawu tap.

Anitânġe biwiŋe ekmu ârândânġ otmu buku otbaŋġiop. ²⁴ Awarahamġe olop yakât topġe yuwu nânġânôm. Lohimbi âlâ me âlânġe Kiristohâlen biwiyeŋe katmai yamâ tem ki lâuwangimai ya yengât Anitânġe nânġâmu ki ârândânġ otmap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlânġe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim tem lâuwangimai ya yengârâmâ Anitânġe nânġâmu ârândânġ otmap.

²⁵ Imbi kondarâ âlâ, kutġe Lahap sâŋ, yâkâlen hâum sâmunne nânġâŋjet. Emelâk embânġan Isirae yengât lok kunyeŋaŋe lok yâhâp hoġ hânġânyotgomu ari kasalipyeŋe yengât kapiân yâhâm imbi ya mem teteowot. Mem tetem den mem ariowot ya ekumutâ nânġâmu bulânġe otmu kapi ambolipġaŋe yotgomai sâŋ mem mesangutyelehop. Otmu sâp âlâen mâtâp âlâ tiripyotgomu kapi ambolipġe kewewetyekmâ âwurem ariowot. Yawu olop yakât Anitânġe nânġâwaŋġimu ârândânġ olop.

²⁶ Den sâŋ aran yukât topġe nânġâŋjetâ keterahâġġât den âlâen hâum sâmunne nânġâŋjet. Bukunenġe âlâ bâlewuap ya ekmâ “Emelâk umutġe gahaeakmâ arap,” sâŋ isem we bâle nânġâmain. Yakât dopġeâk bukulipnennġaŋe “Kiristohâlen biwinenġaŋe kepeim mansain,” sâmai yamâ tem ki lâuwangim bukulipyeŋe tânyongomai ya yekmâ yâk yengât “lohimbi perâġġe” sâmain.

3

Launenġe galemġum heŋġeġum mannom.

¹⁻² Bukulipne, den âlâ yuwu sâmunne nânġâŋjet. Anitânġe bawapi nengât biwinenġe mem hewewer tuhumu Anitâ yet Kiristo yetġât den lohimbi kâsikum yingimain yan âi umatġe memain. Yamâ âi tâŋât bia. Yakât otmâ âi ya biwinenġaŋe mem den ya tâŋ tâŋâk kâsikum yingimain, me den ya kakġeâk kakġeâk kâsikum yingimain yakât matġe yamâ sâp patoen Anitânġe dopnennġan kâpeġningiwuap. Yawu ġârâmâ nen kerekġe Kiristohât nep mem tâpikgumunġe yakât bulânġe ki tetem heŋġeġumap. Yakât otmâ Anitânġe matġe umatġe ningimap sâŋ yeŋe Kiristohât den lohimbi kâsikum yinginomaihâlâk ki nânġânomai.

Otmu den âlâ torokatmâ sâmunne nânġâŋjet. Lohimbi nombotñaŋe bukulipyeŋe sâŋ bâleyingimai, me den bâleŋe hâiyekmai, me biwiyeŋambâ nânġân nânġân topġe topġe tetemu den ihilâk mahilâk sâmai. Yawu ġârâmâ lohimbi âlâ me âlânġe lauyeŋe galemġum orotmeme bâleŋe yawuya ki otmai yaŋeâmâ biwi nânġân nânġânyeŋe galemahom heŋġeġum manmai.

³ Yakât nângâjêta keterahâkgât yuwu sâmunne nângâjêet. Beâsi yamâ tâkne launje sâhâmunnje tatmap. Gârâmâ wosapâ me wosapâ arine nângâmain yamâ tâk mem dâimunnje yaken arimap.

⁴ Aiop, wanja mem saru kakjan arimain yan hâum sâmunne nângâjêet. Wanja yamâ pato nandoroje. Yawu gârâmâ wanja bâtje, kutje sitia sâm, yamâ tipiñje âlâ. Otmu wanja ya amboñaje wosapâ me wosapâ ariâk nângâmap yamâ bâtñaje mem purik gurik tuhumu yaken arimap. ⁵ Yakât topñe yuwu sâmunne nângâjêet. Launenñe yamâ tipiñje âlâ. Yawu gârâmâ nenñe launenñambâ den bâleñe sâm bukulpnenñe ekyongomunnje nângâjêetâ tepyeñe kâlâp semu umatñe âlâlâ tetemap yakât dop kum sâmunne nângâjêet. Emet pato kinmu songae hâlâlâñ sâmap yan kâlâp tuhum katmunñe songae ya sem arimap. ⁶ Yakât dopñeâk Manman Bâleñahât Amboñaje biwinenñan kioñmap. Biwinenñan kioñmu nângân nângân bâleñe âlâlâ tetemu ya lohimbi ekyongomunnje nângâjêetâ manmanyenje bâlem heñgeñgumap.

⁷ Anitâñe songo bau, me nâi seloñ kalop yapâ gâtñe âlâlâ mem lohotñe tuhuyeknomgât dop tap. ⁸ Yawu gârâmâ nenñe launenñe galemñe heñgeñgunomgât dop âlâ ki tap. Hâmewuk me soroñ hambenñe lohimbi in yawu yingimu mumai yakât dopñeâk nenñe den bâleñe sâm bukulpnenñe hâiyekmunñe tepyeñe bâlemap. ⁹ Anitâñe ikñe nângân nângân watmâ lohimbi tuhuyelehop. Yakât otmâ nenñe den heroñe sâm awoñnenñe Anitâ mepaemai. Otmu launenñe yapâek den bâleñe sâm bukulpnenñe hâiyekmain. ¹⁰ Anitâ den heroñe sâm mepaemai. Otmu bukulpnenñe den bâleñe hâiyekmain. Yakât nângâmunne ki ârândâñ otmâ. ¹¹ Yakât otmâ dop kum sâmunne nângâjêet. To senñe hindakmap yapâ uwurup ki takamap. ¹² Yâhâ kiatñe manam ki otmâ. Otmu manamñe kiat ki otmâ. Giñ gârârâñe ham ki otmâ. Otmu hamñe giñ gârârâñ ki otmâ. Yâhâ saruâmbâ to ki osom nemain. Yamâ topyetñe ikñiâk ikñiâk tap. Denân hâum sâm aran yukât topñeâmâ yuwu. Nenñe den âlepñeâk alahunom. Bukulpnenñe orop ki sâm bâleanginom.

Anitâñe ikñe nângân nângân mem biwinenñan kalâkgât ulitgunom.

¹³⁻¹⁸ Lohimbi nombotñaje Anitâñe ikñe nângân nângân mem biwiñenñan kalâkgât ki nângâmai. Yâkñeâmâ senduk banearâ me weke bâleñe ya yengâlen kândiwahonjetâ nângân nângânñe teteyingimâp. Yawu otmâ bukulpnyenñe yengât nângâjêetâ gemu yehâhât nângâjêetâ yahatmu hâkyenñe mepaemai. Hâkyenñe mepaem lohimbi yengât kunlipnyenñe manmâ den perâkñe ekyongomai. Yawu otmâ manmanyenñe mem bâleangim hionakmai. Lohimbi bâleñe yengât topyeñe yawu tap.

Yâhâ lohimbi nombotñe âlâñeâmâ Anitâ ulitgunjetâ ikñe nângân nângân mem biwiñenñan katmu nângân nângân âilongo teteyingimu târârâhâk manmai. Yawu manmâ yehâhât nângâjêetâ gemu bukulpnyenñe yuwu otyinginetâ yekñetâ ârândâñ otmâ. Biwi yâhâp ki otmâ. Yawu manmâ Kiristohât den tâñ tâñâk lohimbi kâsikum yingimai. Kâsikum yingimai yan bukulpnyenñe den âlâhât âiyongonjetâ nângâm heñgeñgum matñe kâpekyingimai. Yawu oranñim den kakjan ki sahangim hionakmai. Lohimbi yawuyenñe bukulpnyenñe yengât manmanyenñe ekmâ heñgeñgum mem hewewerñe tuhuyekmâ buku otyingimai. Yawu otyinginetâ manmanyenñe kelihakmu manman âlepñahât bulâñe âlâlâ teteyingimu lohotñan manñetâ Anitâñe yekmu ârândâñ otmâ.

4

Anitâ Ambonenñahât amutgen manmâ tem lâuwajginom.

¹⁻² Yeñeâmâ biwiñenñe ki sânduk sâmu manmai. Yawu otmâ yehâhât nângâjêetâ yahatmu biwiñenñambâ nângân nângân bâleñe topñe topñe tetemu heroñe kakjan manne sâm otmâ. Yawu otmâ senñe âlâlâ ekñâlem bukulpnyenñe orop pawarak guwarak otmâ hionakmai. Otmu lohimbi nombotñaje bukulpnyenñe orop nângâm bâleangim ahomai. Yakât Anitâñe biwi sânduhân katnenekmu mannehât nângâm ki ulitgumai. Yañak benñe umatñe kakjan manmai. ³ Otmu Anitâñe senñe âlâlâ âlepñeâk ningimu heroñe kakjan

manne sâmb dewaemai. Yawu otjetâ biwiyenje ekmu bâlemu ki nângâyîngimap. ⁴Yenje topyehâhât nângâjetâ keterakyîngiâkgât den âlâen hâum sâmbune nângâjet. Imbi âlâ me âlâje loklipyenje yengât betyenehen kionmâ kâwâ konda otmai yakât dopjeâk yenje Anitâhât betyehen kionmâ senje âlâlâhâlen biwiyenje katjetâ kinmap. Yenje senje âlâlâ ekjâlemai yan lohimbî belângen manmai yengâlen torokatmâ otmâ hilipgum Anitâ betgumai. Anitâ betgum mannomai otmuâmâ yâkne gurâ yawuâk betyongowuap. Emelâk Anitâhât poropetelipnaje den kulemgui yakât topnje nângâmbâiâ. ⁵Den yakât topnjeâmâ yuwu tap. Anitâje lohimbî yâhâp tuhuyelekmâ umut biwiyetnje katyitgiop. Yakât otmâ yâkâlen biwiyetnaje kepeiyetgât nângâop. Otmu nenje gurâ yawuâk yâkâlenâk biwinenaje kepeim mannongât nângâmap. ⁶Otmu biwinenje gemu betgumaingât mem hewewen tuhunenekmâ tihitnenje otmap. Den yan yunje emelâk lok âlâje Anitâhât den âlâ kulemguoop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbî âlâ me âlâje yehâhât nângâjetâ yahatmap yamâ Anitâje nângâyîngimu gemu mem ge katyekmap. Yâhâ lohimbî âlâ me âlâje yehâhât nângâjetâ gemu huruŋ huruŋ manmai yamâ mem hewewen tuhuyekmâ tihiyenje otmap.” Den yawu tap.

⁷Yakât otmâ Anitâ Ambonenjahât amutgen manmâ tem lâuwanginomai. Yawu otmâ manjetâ Manman Bâlenjahât Amboje, Satanje mem ge katyekbe sâmb otbuap yan Kiristohât wâtjan kinjetâ pilâyekmâ ariwuap. ⁸⁻⁹Yawu otmâ orotmemeyenje bâlene otmâ oŋ girij manmâ gai yakât nângâjetâ bâlemu bunewâk bet pilânomai. Yawu otmâ yâkâlen biwiyenje katjetâ tosajenje pilâyîngim biwiyenje mem salek tuhuyîngimu mannomaihât Anitâ ulitgunomai. Yawu ulitgunjetâ nângâyîngiwuap. ¹⁰Yawu otmâ yehâhât nângâjetâ gemu yâkât amutgen karakmâ manjetâ nângâyîngimu yahatmu manman kârikjahât pat kuyîngiwuap.

¹¹⁻¹²Otmu Anitâje girem den âlâ Mose yuwu ekumu kulemguoop. “Nenje bukulipnenje yengât nângâmunje yahatbuap.” Yawu kulemguoop. Otmu lohimbî nombotnaje bukulipyenje yengât nângâjetâ gemap yan girem den yakât nângâjetâ tâjât otmu loŋgâem mem ge katmai. Yawu gârâmâ girem den yakât amboje yamâ Anitâ konok. Sâp patoen ikjak lohimbî kerek nengât biwinenje ekmâ sâmb hâreningiwuap. Yawu otmâ nombotje ikjan mem katnenekbuap, otmu nombotje âlâlâ mem ketetyekmu hiliwahonomai. Yakât otmâ yehâhât ki nângâjetâ yahatmu bukulipyenje yengât nângâjetâ gemu sâmb bâleyînginomai.

Nenjahâk yuwu yawu otnomgât dop ki tap.

¹³Yehâhât nângâjetâ yahatmap yakât yuwu sâmbune nângâjet. Yengâlen gâtje lohimbî nombotnaje bukulipyenje orop den yuwu mon hikunomai. “Hândâhân kapi patoen ari nep memom. Nep mem manmâ tewetsenje ya mem katmunje pato otmu homban kakjan miakmâ âwurem takanom.” ¹⁴Den yawu sâmb hikunomai yamâ hândâhân wuân me wuân teteyîngiwuap yakât topnje ki nanjai. Manmanyehâhât topnje nângâjetâ keterahâkgât elem memap yan hâum sâmbune nângâjet. Omojanâk elem mem pumje lauje me hem tureme ya kurihimap. Otmu sikop tipije kumu yanâmâ elem ya getek hâreakmâ biatmap. Yakât dopjeâk nenâmâ sâp tâlâwâk manmâ mumain. ¹⁵Yakât otmâ yehâhâk “hândâhân yu me ya otnom,” sâmb den ki hikunomai. Yâhâ “Anitâje nângâningimu yu me ya otnom.” sâjetâ ârândâj otbuap. ¹⁶Yawu gârâmâ sâp yiwerenje yuâmâ yehâhât nângâjetâ yahatmu, “Nenjahâk yu me ya otnomgât dop tap,” sâjetâ dondâ bâlemap. ¹⁷Yakât yuwu sâmbune nângâjet. Lohimbî nombotnaje wuân me wuân otjetâ Anitâje yekmu ârândâj otbuapgât topnje nângâmb henjengumai. Lohimbî yawuyenje Anitâhât topnje nanjain sâmb yenje engatyenjeâk watmâ yu me ya otmai yanâmâ tosa pato memai.

5

Lohimbî iri sikumyenje orop yengât den pat

¹Lohimbî nombotje iri sikumyenje oropje wawi otmâ nep loklipyenje ki tânyongonjetâ umatje kakjan manmai. Yawu otmai yakât Anitâje matje mem purik pilâyîngiwuap.

Yakât yuwu sâmunen nângânet. ²Sâp yiwereje yu hâk sânduhân manmâ gain yuwuâk torokatmâ manmâ yâhânôm nângâm yeje senje âlâlâ pato hâwurum katjetâ tatmap. Katjetâ tatmu yapâ âlâ ki mem lohimi nembe kalem otyingimai. Yawu gârâmâ yeje senje âlâlâ hâwurum katjetâ tatmap yakât torehenje seloje hârem dela dela tuhumu tap. Otmu kalamân gâtje ya tâtuk sâm kuŋ korok arimap. ³Otmu tewetsenje nanje yamâ helenjum towatje ki teteap. Yawu misiherjetâ tatmâ bâleap. Yakât matje Anitâje nângâmu umatje âlâlâ kakyenjan yâhâwuap yan senje âlâlâyeje, hâlije bia, ya ekmâ topyehâhât nângânetâ keterakyingimu isem tep bâle nângânômai. Otmu sâp yiwereje yuâmâ wawi otmâ manmai yakât matje Anitâje kâlâwân katyekmu hâhiwin nângâmbisâi.

⁴Topje yuwuhât matje umatje yingimu menomai. Nep loklipyehaje hâhiwin kakjan âi tuhuyingimai yamâ yeje hâmeje alityingimai. Hâmeje yawu alityingijetâ den guhujmâ sâm bâleyingijetâ Anitâ yahat yahatje, Wâtgât Amboŋaje, denyeje nângâm tepje nângâyingimâp. ⁵⁻⁶Otmu yeje lohimi inje mansai ya yengât senje âlâlâyeje meyingine sâm hakyenjan sâm den âiân katyekmai. Den âiân katyekmai yan lohotjan kinjetâ sâm hâreyingim yanak pâi emetjan katyekjetâ tatmai. Otmu nombotje yongonjetâ mumai. Yawu otyingim yejeâmâ heronje maronje otmâ hun sambe kakjan manmai. Yawu manmai yakât Anitâje wuân matje yingimu menomai yakât nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmunen nângânet. Nenje bulimakao mem peke kâlehen katmunje tatmu galemjum manmain. Galemjum manmunje pato otmu gâinom sâm yakât mambotmain. Mambotmâ sâpjanâk kum gâimain. Yakât dopjeâk Anitâje biwiyenje ekmâ matje yingiwuapgât sâpje kalop. Sâp ya ekmu ârândâŋ otmu matje umatje yingimu menomai.

Mem âlâlâ tuhunenekjetâ biwinenje ki orotok sâmap.

⁷Bukulipne, yeje yuwu otmâ mannomaihât nanjan. Lohimi iri sikumyeje oropje yen mem ge katyekjetâ mansai. Yawu gârâmâ yeje Kutdânenje âwurem ge meyekbuap yakât nângâm mambotbangim biwiyenje ki orotok sâwuap. Yawu mannomaihât nângâm den âlâen hâum sâmunen nângânet. Nep amboŋaje nep tuhumi kâmetmap. Nep tuhumi kâmetmu bulâje tetewuap yakât nângâm buruj tetem yahatsap ya pitimap. ⁸Yakât dopjeâk Kutdânenaje âwurem ge meyekbuapgât sâp ya utâpjuap. Yakât nângâm biwiyenje ki orotok sâmu mannomai. Yawu otmâ getek gewuap sâm biwiyenje mem mannomai.

⁹Yeje umatje kakjan mansai. Yawu gârâmâ Anitâje matje ningimâp sâm ki sâm bâleanginomai. Yâhâ sâm bâleanginomai otmuâmâ yakât matje Anitâje in yawu yingiwuap. ¹⁰Emelâk Anitâhât poropetelipnaje yâkât sât lâum tâmbâlipnenje den ekyongonjetâ nângânetâ gemu bet pilâm topje âlâlâ mângâeyekminiwi. Mângâeyekjetâ biwiyenje ki orotok sâmu manminiwi. ¹¹Ya yengât nângâmunje ewe membe otmu Anitâ mepaemain. Otmu lok âlâ, kutje Hiope, yâhâmâ umatje topje topje kakjan yâhâmu biwije ki orotok sâmu manop yakât topje nanjai. Manmâ gamu umatje ya pesuk sâwangimu Anitâje lukulemu manman sânduhân manmâ gaop. Yakât otmâ yeje yâkne otbi yakât nângâm biwiyenje ki orotok sâmu mannomai.

¹²Bukulipne, yuwu sâmunen nângânet. Yeje Anitâhât senjan wuân me wuân otne sâm, yan sâm kârikje tuhunomai ya yawuâhâk otmomai. Wonân me wonân gâitmâ sâm kârikje tuhunomaihât dop ki tap. Yakât otmâ himbimân me hânân ki gâitmâ sâm kârikje tuhunomai. Anitâje nângâmu bâlemapgât denyeje bulânanâk sânomai.

Bukulipnenje orop biwinenaje kepeikmâ konohâk otmu tosa pilanginom.

¹³Otmu umatje âlâlâ kakyenjan yâhâmu biwiyenje bâlewuap yanâmâ Anitâ ulitgunjetâ biwiyenje mem sânduk tuhuwuap. Yâhâ manman sânduhân manjetâ biwiyenje heronje otbuap yanâmâ Anitâ mepaem heronje otbanginomai. ¹⁴Yâhâ mesek teteyingiwuap yanâmâ Kiristohât komot yengât galemlipeye ekyongonjetâ ga nak âlâ, kutje oliwa, yakât toje mem piriyekejetâ Anitâje hengemyongoâkgât orowâk yâkâlen biwiyenaje kepeim ulitgunomai. ¹⁵Yâkâlen biwiyenaje kepeim ulitgunjetâ tosayenje pilâyingim hengemyongowuap. ¹⁶Yakât otmâ mesek teteyingimu manmaiye bukulipyeje ekyongonjetâ garjetâ

orotmeme bâleŋe mângâeangim gai ya sâm tetem Anitâ ulitgujetâ heŋgemyongowuap. Lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâhâlen biwiyenŋe tinâk kepeim tem lâuwangim manmaiŋe yu me yakât ulitgujetâ nâŋgâyŋgimap. ¹⁷ Yakât nâŋgâm emelâk Elianŋe olop yan hâum sâmune nâŋgâŋet. Eliahât topŋe otmu nengât topnenŋe yamâ dop konohâk. Yawu gârâmâ Elianŋe emet pato kinâk sâm Anitâhâlen biwiyenŋe kepeim ulitgumu dewutâ ya irik irihâk kum yâhâop. Yawu otmâ yâhâmu yambu kalimbu otmu emetsenŋe nombolân konok yakât biwiyen gelâk âlâ ki giop. ¹⁸ Otmu gelâk giâk sâm yâhâŋe ulitgumu nâŋgâwâŋgimu gelâk pato gemu sot yanŋe tetem sambe sambe olop.

¹⁹ Bukulipne, den âlâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Kiristohât den yamâ bulâŋe. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâŋe Kiristohât mâtâp pilâm mâtâp bâleŋan ari otmâ tâpikgunomai. Otmâ tâpikgum manŋetâ bukulipyenŋe den lohotŋan ekyongom engatyenŋan geŋetâ âlâkuâk Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim yâkât mâtâp watnomai. ²⁰ Kiristohâlen biwiyenŋe âlâkuâk kepeinomai yan mâtâp bâleŋan ari manmâ otmâ tâpikguwi yakât Anitâŋe tosa pilâyŋgiwuap. Anitâŋe tosayeŋe pilâyŋgim manman kârikŋan katyekmu mannomai yakât topŋe bukulipyenŋe nâŋgâm heronŋe otnomai. Bâiŋ.

Nâ bukuyeŋe,

Yakowo

1 Petoro Petoroŋe ekap aŋgoân kulempuop.

O bukulpine,

¹⁻²Yeŋe Kiristohâlen biwiyeŋe kepeim manŋetâ Anitâŋe himbimân manman kârikŋan mannomaiahât pat kuyiŋgimu tap. Yakât otmâ yen hânân yu kandi mansai. Yeŋgât kapi tatmâ arap yamâ kutyeŋe yuwu. Ponto, Galatia, Kapatokia, Asia, otmu Bitini.

Emet inânŋan Awoŋnenŋe Anitâŋe manmanyehâhât topŋe nâŋgâop. Yawu nâŋgâm Kiristo hâŋgâŋgumu ge tosanenŋahât otmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Yawu otmâ yeŋe yâkâlen biwiyeŋe kepeim tem lâuwanginŋetgât ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋgumu ge biwiyeŋe mem hewewej tuhuyehop. Mem hewewej tuhuyekmu Kiristohâlen biwiyeŋe katŋetâ Anitâŋe tosayeŋe pilâyiŋgim nine nanne baratne sâŋ meyekmâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu tap.

Nâmâ Petoro. Yesu Kiristohât aposolo manbehât ikŋjak âi sâŋ nihimu mem mansan.

Awoŋnenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe yetŋe engatyetŋeâk otmâ nâŋgâyiŋgim tihityeŋe otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâmu manmâ yâhânomaiahât nâŋgâyiŋgim ulitgum gaman.

Manman kârikŋan mannom sâŋ biwinenŋeŋe yakât mem mansain.

³⁻⁴Kutdânenŋe Yesu Kiristohât âwâŋe Anitâŋe yâk mumuŋambâ mem yahatmu yâkŋe himbimân yâhâmu orowâk tawot. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋgumu ge mem hewewej tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenŋe kepeim manmain. Yakât otmâ Anitâŋe umam sâniŋim tosanenŋe pilâm manman âiŋe ningimu manmain. Yawu otmâ nine nanne baratne sâŋ menenekmâ himbimân yâhâ manman kârikŋan manmâ yâhânômât pat kuningiop. Manman kârikŋan koko salehâk mannom nâŋgâm heronŋe kakŋan manmâ yâhâmbisâin. Manman yaŋe biatbuap, me bâlewupgât dop âlâ ki tap. Anitâŋe Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahatmu yâkŋe himbimân yâhâmu orowâk tawot. Yakât nâŋgâm bulâŋanâk manman kârikŋan mannom sâŋ biwinenŋeŋe yakât mem manmâ Anitâ mepaem manmâ yâhânôm. ⁵Otmu Anitâhât wâtŋan kinmâ Kiristohâlen biwinenŋe kepeim manmunŋe Anitâŋe tihitnenŋe otmâ yâhâwuap. Otmu sâp pesuk sâwuawân Kiristoŋe âwurem ge menenekmu himbimân yâhâmunŋe manman kârikŋahât pat Anitâŋe kuningiop yakât bulâŋe ningimu menom.

⁶Yakât otmâ heronŋe nâŋgâm mannomai. Sâp yiwereŋe yuâmâ umatŋe topŋe topŋe kakyenŋan yâhâmu hâhiwin kakŋan mansai. ⁷Hâhiwin kakŋan manmâ Kiristohâlen biwiyeŋeŋe tiŋâk kepeim ki lohotŋe otmâ mannomai. Yawu manŋetâ sâp ki kâlep otmuâk Kiristoŋe âwurem ge meyekbuap. Meyekmu biwiyeŋeŋe yâkâlen tiŋâk kepeim tem lâuwangim gai yakât nâŋgâm Anitâŋe heronŋe nâŋgâyiŋgim manman kârikŋan katyekbuap. Manman kârikŋan katyekmu manŋetâ yanâmâ Kiristohât lohimbije nâŋgâyiŋgijetâ yahatmu Anitâ mepaenomai. Umatŋe âlâlâ kakyenŋan yâhâmap yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât orotmeme âlâlen hâum sâmune nâŋgâŋet. Emetgât saran aim kânâŋgâmunŋe sâp kâlep kinmâ ki morok miâk sâŋ yuwu otmâin. Kokolo ya saran hâwimain. Hâwim saran topŋe lâŋ kâlehen gewuap ya kâlâpŋe umunŋe semu yanâmâ lâum kânâŋgâmain. Yawu tuhumain yan hân kâlehen tatmâ hambe kundutŋe ki kumu morok membuap. Yakât dopŋeâk umatŋe âlâlâ kakyenŋan yâhâmap yan Anitâŋe menenekmu manman kârikŋan mannom. Yakât nâŋgâm orotmeme kiŋgoŋ ya bet pilâm kârihem kinnomai. Yawu. ⁸⁻⁹Emelâk Yesu Kiristoŋe olop miop ya ki ekbi. Yawu gârâmâ yakât den pat âlepŋe ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋe kepeim gai. Otmu sâp yiwereŋe yuâmâ yâkŋe himbimân tatmu ki ekmai. Yawu gârâmâ yeŋe yâkât tem lâum hoŋ bawaŋgimai. Otmu yâk orop himbimân manbisâihât nâŋgâm yâkâlen biwiyeŋe kepeim tem lâuwangim mannomai. Yawu manŋetâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat

kuyingimu tap yakât bulânje yingimu menomai. Yakât nângâm heronje nângâm manmâ yâhânomai.

¹⁰⁻¹¹ Anitânje ikje engatjeâk Yesu Kiristo hângângumu ge nengât toсахât otmâ kawenengan kinmu howanân kujetâ sât gum muop. Mumu Anitânje mumuambâ mem yahatmu himbimân âwurem yâhâmu ikje orowâk lanjinje kârikjan tawot. Yâhâ hânân ki giop yan Yesu Kiristoje Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge Anitâhât poropetelipje yengât biwiyenjan kionjop. Biwiyenjan kionjmâ Anitânje Kiristo hângângumu ge tihitnenje otbuap yakât den biwiyenjan katmu sâ m tetem lohimbi ekyongominiwi. Otmu Kiristoje gewuap sâp yan wuân kulem tetemu eknomai yakât topje nângâne sâ m nângâm kiwilim âi pâi tuhuakminiwi. ¹² Den yakât topje nângâne sâ m otjetâ Anitânje nângân nângânyenje mem pâronj pilâyingioj. Mem pâronj pilâyingimu yekak munomai yakât kakjan den yakât bulânje tetewuap nângâwi. Den ya emet inânjan ekyongominiwi yakât bulânjeâmâ sâp yiwerenje Anitânje Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge nen Kiristohât aposololipje mem hewewenj tuhunenekmap. Yawu otningimu Kiristohât den pat âlepje kâsikum yingimunje nângâjetâ bulânje otmu Kiristohâlen biwiyenjan kepeiwi. Yâkâlen biwiyenjan kepeijetâ Anitânje tosayenje pilâyingim manman kârikjahât pat kuyingimu tap. Otmu emelâk Anitâhât poropetelipjanje yakât topje nângâne sâ m otbi yakât dopjeâk ânelolipjanje gurâ nângâne sâ m otmai.

Anitâhât tem lâuwangim kilik milik mannom.

¹³ Manman kârikjahât pat kuyingioj yakât bulânje yamâ Yesu Kiristoje âwurem ge meyekbuawân Anitânje yingimu menomai. Ya yingimu menomaihat nângâm biwiyenjanje mem biwi golâek manmâ galemahom mannomai. ¹⁴ Emelâk Anitâ yet Kiristo yetgât topyetjahât pâpgum yenje engatjeâk otmâ yu ya ekjâlem orotmeme bâleje otminiwi ya ki witgum otmâ mannomai. Orotmeme bâleje ya pilâm Awojnenje Anitâ, Koko Salek Amboje tem lâuwangim mannomai. ¹⁵ Tem lâuwangim manman bâlejangbâ keterakmâ kilik milik manmâ yâhânomai. ¹⁶ Den yan yuje emelâk Anitânje Mose den ekumu kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Nâ Koko Salek Amboje. Yakât otmâ yenje manman bâlejangbâ keterakmâ manjetgât nângâman.” Yawu sâop.

¹⁷ Anitânje tânyongoâkgât “Awojnenje” sâ m ulitgumai. Yawu gârâmâ Anitâ biwinnenje ekmapje lok âlâhât nângâmu yahatmu âlâhât nângâmu gemu yawu ki otmap. Yâkne otmâin memâin yakât matje âlâku ikjiâk ikjiâk dopnenjanâk kâpekningimu ârândânj otmap. Yakât otmâ sâp patoen Kiristoje âwurem ge menenekmu kapinnenje himbimân tap yan yâhâmunje Anitânje matje dopnenjanâk kâpekningiwuap. Yakât nângâm yenje ewe katmâ mannomai. ¹⁸ Emelâk tâmbâlipyenjanje orotmeme bâleje ya imbiâk mambiâk otmâ manminiwi. Otmu yenje gurâ manman ya torokatmâ yawuâk manmâ gawi. Nen lohimbi kerekne otmunje bâlemu tosa orop manmain. Yawu gârâmâ Anitânje tosa yakât matje kâpekningioj yan hângât wahap âlâlâ, goli me siliwa tuhu tuhunje, me tewetsenje, yawu yakât ki nângâop. ¹⁹⁻²⁰ Emelâk embânân hân himbim ki kândikiyotgowân ikje nanje ombe bisinje, Yesu Kiristo, hângângumu ge nengât toсахât matje meningiwuapgât nângâm sâpne kalop. Sâp kalop ya Anitânje ekmu ârândânj otmu sâp bâinje yuâmâ Kiristo hângângumu giop. Hângângumu ge koko salehâk manmâ nengât toсахât otmâ kawenengan kinmu howanân kujetâ muop. ²¹ Yawu gârâmâ Anitânje mumuambâ mem yahatmu himbimân âwurem yâhâmu orowâk tawot. Yawu otmu yenje yâkâlen biwiyenjanje kepeijetâ manman bâlejahât pangonjambâ holanyekmu yapâ gâtjanje âwânje Anitâ yâkâlen gurâ yawuâk biwiyenjanje kepeim manmai. Otmu Anitânje Kiristo mumuambâ mem yahalop yawuâk yen gurâ mumuambâ mem yahatyekmu orowâk manmâ yâhâmbisâin. Yakât nângâm biwiyenjanje mem mansai. Yakât otmâ biwiyenjanje galemahom târârâhâk mannomai.

²² Yenje orotmeme bâleje bet pilâm Kiristohât den bulânje lâum manmâ garjetâ yapâ biwiyenjanje kelihakmu manmai. Yawu manmâ bukulipyenjanje orop biwiyenjanje kepeiakmâ konohâk otmap. Yawuhât otmâ buku konok orangim tânahom mannomai. ²³⁻²⁵ Nen lohimbi

kerekne menjlipnenne yengât tepyenjambâ tetewin. Yakât otmâ munomgât pat mansain. Emelâk Anitâne poropete âlâ den ekumu kulempuop ya den yan yuje miap. Den yamâ yuwu tap.

“Hahop suriŋe pilâm kuririŋ sâŋ kinmu ekmunne âilonŋo lonŋo otmap. Yâhâ sâp ki kâlep otmuâk pek sâŋ hânân ge tâtuk sâmap. Yakât dopneâk lohimbine âi meŋetâ bulâne tetemu bukulipyenane ekmâ nângâyinŋetâ yahatmap. Yawu gârâmâ muŋetâ kut patyenje biatmu ya yengât den pat ya lohimi nelâm yongowuap. Yâhâ Anitâne lohimi nengât tihitnenne otmâ yâhâwuap yakât den pat ya ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikne tatmâ yâhâwuap. Den yawu tap.”

Anitâhât den ya nângâmunne biwinenjan hâumu topnenne mem tetemap. Yakât otmâ den ya ekyongomunne nângâŋetâ bulâne otmu Kiristohâlen biwiyenane kepeim manmâ gai. Yapâ Anitâne manman âiŋe yinŋimu mem mansai. Yakât topne nângâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nângâŋet. Mâmâ âwâlipyenane mem ga katyekmâ galempongomai. Yawu gârâmâ hâmbâi âwâ mâmâlipyenane mum pilâyeknomai.

Yâhâ Anitâne meyekmâ nine nanne baratne sâŋ manman kârikjahât pat kuyinŋiopne mum pilâyekbuapgât dop âlâ ki tap. Yâkneâmâ meyekmu orowâk manmâ yâhâmbisâi.

2

¹ Yakât otmâ orotmeme bâleŋe kerehâk bet pilânomai. Yawu otmâ bukulipyenane yengât ki nângâm bâleyinŋim den belângen sânomai. Me biwiyenane ki kurihakmâ den perâkne kâityongonomai. ² Yawu manmâ yâhânomai yan manman kârikjahât bulâne menomai. Yakât den âlâen hâum sâmune nângâŋet. Imbilipnenne naom mem ga katyekmâ nam yinŋinŋetâ nem yanâmâ nâtâtâk sâŋ yahatmai. ³ Yakât dopneâk yene Kutdâhât den pat âlepne ya nângâm biwiyenjan katmâ manŋetâ nângân nângâyene keterakyingimu manmâ yâhânomai. Yawu otŋetâ Anitâne meyekmâ manman kârikjan katyekmu mannomai.

Kiristohâlen biwinenjan kepeim hoŋ bawaŋgim mannom.

⁴⁷ Nenne Kiristohâlen biwinenjan kepeim hoŋ bawaŋgim mannom yakât topne nângâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nângâŋet. Emelâk Anitâne poropete âlâ den ekumu kulempuop ya yuwu tap.

“Nâŋe kât âlâ ekmane âlepne otmu mem Yerusalem kapi Sion pumjan tap yan katmune tatmap. Lohimi âlâ me âlâne ya ekmâ yâkâlen biwiyenane kepeim mannomai ya yengâlen bulâne tetemu biwiyenane dopjan otbuap.” Den yawu tap.

Yene yâkâlen biwiyenane kepeim manŋetâ Anitâne nângâyinŋimap. Yawu gârâmâ lohimi nombotjanne yâkât nângâŋetâ gemu hâkâŋ otmai. Yawu otmâ mansai ya yengât yuwu sâmune nângâŋet. Emelâk Anitâhât den âlâ kulempuwi ya yuwu tap.

“Emet tuhuwiân nep lokne nak âlâ ekmâ bâleŋe sâŋ mem ketetbi. Mem ketetbi ya Anitâne lâum kânângâmu kuhupin kârikne oap.” Den yawu tap.

Nak ekmâ bâleŋe sâŋ mem ketetbi ya Anitâne ekmu ârândân otmu lâum kânângâmu kuhupin kârikne oap yamâ Kutdânenne Yesu Kiristo. Anitâne mumuŋambâ mem yahatmu tap. Otmu yene manman bâleŋambâ keterakmâ Kiristohâlen biwiyenane tinâk kepeim Anitâhât lohimi otmâ biwiyenane kepeiakmâ konohâk otmu manŋetâ yen orowâk tatmap. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakne mem hewewerj tuhuyekmu Anitâ mepaem hoŋ bawaŋgim mannomai. Yawu otmâ manŋetâ Kutdânenne Yesu Kiristone yengât sâŋ Anitâ ulitgumu nângâmu ârândân otbuap. ⁸ Otmu Anitâne den âlâ poropete ya ekumu kulempuop ya yuwu tap.

“Kât âlâ katmune tatmap yan kapi ambolipne yengât kâiyejan teŋ sâwuap. Kâiyejan teŋ sâŋ yongomu ki ekmâ nângâm inâk arinomai.” Den yawu tap.

Kâiyejan teŋ sâŋ yongomu inâk arinomai yakât dopneâk lohimi nombotjanne Kiristohât den pat âlepne nângâŋetâ helekne otmu pilâm yanak hiliwahonomai. Yawu gârâmâ lohimbine Kiristohât den pilâmai yan hiliwahonomai yakât Anitâne emelâk sâŋ kalop.

⁹⁻¹⁰ Otmu yeje gurâ yawuâk omoj bâleŋjan manmâ Anitâ ki nângâwâŋgiminiwi. Yawu manminiwi yan Anitâŋe yeŋgât nângâmu giop. Otmu yeje hiliwahonomaihât pat manbi. Yawu manbi yamâ ikŋahâk nângâyingim ikŋe laŋinŋaŋe biwiyerjan pilâmu haŋ sâyingiŋop. Haŋ sâyingimu omoŋgât manman bâleŋjambâ keterakmâ Kiristohâlen biwiyerjan katŋetâ nine nanne baratne sâŋ meyehop. Meyekmâ ikŋe pat kuyingimu yâkât komot bulâŋe otmâ mansai. Yawu manmâ mepaem hoj bawangimai. Otmu yâkŋe yu ya otyingimu ekŋetâ ewe membe otmap yakât den pat yeje lohimbi ekyongŋetâ nângâm mepaenomaihât meyehop.

Hânân yu kandi mansain.

¹¹ Bukulipne yuwu sâŋmune nângâŋet. Yeje himbimân manman kârikŋan mannomaihât pat Anitâŋe pat kuyingiop. Yakât otmâ yenâmâ hânân yu kandi mansai. Yawu gârâmâ orotmeme bâleŋaŋe biwiyerjan mem bâleyingimu manman bâleŋahât paŋgoŋân kioŋmai-hât biwiyerjan galemahom senŋe âlâlâ ki ekŋâlenomai. ¹² Yawu otmâ pâku lohimbiŋe hakyerjan sâŋmai ya yeŋgât senyerjan uwawaŋŋe bia mannomai. Uwawaŋŋe bia manŋetâ Anitâŋe yâk yeŋgât biwiyerjan kioŋmu yâkŋe yeŋgât manmanyerjan ya ekŋetâ biwiyerjan hâumu Kutdâhâlen biwiyerjan kepeim Anitâ heronje otbaŋgim mepaenomai.

Gawamangât girem den lâum mannom.

¹³ Otmu lohimbiŋe Kutdânennahât nângâŋetâ yahalâkŋât yeje lohotŋan manmâ gawamangât lok kunŋe tem lâuwangim mannomai. ¹⁴ Otmu yâkŋe galemlipeyerjan katyekmu yâkât sâtŋât otmâ lohimbi galempongom mansai. Yawu manmâ lohimbiŋe otŋetâ bâlemap ya sâŋ hâreyingim matŋe yingŋetâ memai. Yâhâ lohimbiŋe orotmeme âlepŋeâk otmai ya yeŋgât nângâm heronje otyingimai. Yakât otmâ yeje galemlipeyerjan yeŋgât amutgen târârâhâk mannomai. ¹⁵ Târârâhâk manŋetâ yanâmâ lohimbi Anitâhât den nângâm hilipgumaiŋe sâŋ ge katyekne sâŋ otŋetâ umatŋe otmu pilânomai. ¹⁶ Yeŋgât kunyerjan yamâ Anitâ konohâk. Yawu gârâmâ Anitâhât denâk lâunom sâŋ gawamangât girem den ki loŋgâenomai. Yawu nângâm gawamangât girem den loŋgâem tosa menomai yamâ Anitâhâlen tosa ya ki kârâm pilânomai. Yawu manmâ Anitâhât tem lâum gawamangât lok kunŋahât amutgen mannomai. ¹⁷ Yawu manmâ lohimbi kerek yeŋgât nângâŋetâ yahatbuap. Otmu Anitâ ewewangim Kiristohât lohimbi buku otyingim manmâ yâhânomai.

Lohimbiŋe hâhiwin ninginomai yan matŋe ki kâpekyinginom.

¹⁸ Lok nombotŋaŋe lok kutdâ hoj bayingim manmai yeŋgât yuwu sâŋmune nângâŋet. Lok Kutdâlipyerjan nombotŋaŋe yen nombotŋe lohotŋan otyingŋetâ âilongŋo manmai. Yâhâ lok kutdâlipyerjan nombotŋe âlâŋeâmâ yen nombotŋe hâhiwin yingŋetâ umatŋe kakŋan manmai. Yâhâ yeŋeâmâ lok kutdâlipyerjan kerek yeŋgât lau lâuyingim huruŋ huruŋ manmâ hoj bayinginomai. ¹⁹⁻²⁰ Otmu lok kutdâlipyerjan imbiâk hâhiwin yinginomai. Yawu otyingŋetâ yeje hâhiwin kakŋan Anitâhât den lâum ewe katyekmâ hoj bayingim mannomai. Yawu otŋetâ yanâmâ Anitâŋe yeŋgât nângâmu ârandâŋ otbuap. Yâhâ yeje otmâ hilipguŋetâ yakât matŋe hâhiwin yingŋetâ umatŋe kakŋan mannomai. Umatŋe yawu yinginomai yakât Anitâŋe nângâmu ârandâŋ otbuap. ²¹ Yâhâ lok kutdâlipyerjan imbiâk hâhiwin yinginomai yan yeje orotmeme âlepŋeâk otmâ matŋe ki kâpekyinginomai. Yawu mannomaihât nângâm Anitâŋe meyehop. Emelâk yakât dopŋeâk Yura papatolipnenŋaŋe Kiristo mem bâleŋe âlâlâ mângâerŋetâ sâtŋum muop. Yâkŋe yawu olop yakât dopŋeâk yeje gurâ yawuâk otŋetâ yan Anitâŋe nângâyingimu ârandâŋ otbuap. ²² Otmu Kiristonje ki otmâ hilipguop. Me den perâkŋe âlâ ki sâop. ²³ Otmu Yura papatolipnenŋaŋe hâim hilit balit tuhuwi yakât matŋe ki kâpekyingiop. Otmu mem âlâlâ tuhuwi yan otbaŋgiwi yakât matŋe menomai ki sâop. Otmu howanân kuŋetâ muop yan Anitâŋe biwinerjan ekmâ matŋe dopnenŋan ningimu ârandâŋ otmap yakât nângâm umut biwiŋe yâkâlen karahop. ²⁴ Yeje orotmeme bâleŋe bunewâk pilâm Anitâhât tem lâum orotmeme âlepŋeâk otnomaihât Kiristo ikŋahâk yeŋgât tosaŋetâ otmâ kaweyerjan kinmu howanân kuŋetâ muop. Muop yapâ gâtŋaŋe Anitâŋe tosayerjan pilâm meyehop.

²⁵ Emelâk ki meyehop yan girawu manbi yakât den âlâen hâum sâmunen nângânet. Lama yengât galemnye bia yakât otmâ ihilâk mahilâk manmai. Yakât dopneâk yeje amboyeje biahât otmâ ihilâk mahilâk otmâ manminiwi. Yâhâ sâp yuâmâ Kiristonje umut biwiyenje galemgum tihityenje otmâp yâkâlen biwiyenje kepeim lohotjan manmai.

3

Imbilipyeje yengât sâop.

¹² Otmu imbilipyeje yengât sâmunen nângânet. Lok kutdâ yengât hoj bawalipyeje lau lâuyingimai yakât dopneâk imbilipyeje loklipyeje ewe katyekmâ lau lâuyingimoi. Yawu otmâ Kiristohât den lâum lohotjan mannomai yanâmâ loklipyeje Kiristohât den nângânetâ gemu bet pilâmaiye manmanyeye ekmâ yâkâlen biwiyenje kepeinomi. Yâhâ yâkâlen biwiyenje katnet sâm yeje loklipyeje ki kendâyingimoi. ³ Me loklipyeje yekmâ Kiristohât heroje otbangingât somotyeye mendejnomi yan senje âlâlâ sekne âlepne orop ki menduhum mendejnomi. Me sângum me hâk katipje âilonggo longgo ki hangalakmâ senje âlâlâ sekne âlep âlep yeje meñâleaknomi. ⁴⁶ Emelâk Yura tâmbâlipnenje yengât imbilipyeje Anitâhâlen biwiyenje hikum tem lâuwangim loklipyeje ewe katyekmâ amutyenjan manbi. Yawu manjetâ loklipyeje manmanyeye ekmâ Anitâ heroje otbangingim mepaewi. Awaraham imbiye, kutje Sara, yâkne lokjahât lau lâuwangim yakât amutgen manop. Otmu Anitâne yen meyekmâ Awarahangât pat kuwangiop ya yawuâk kuyingioptâ otmâ yenâmâ yâk yetgât sen manmai. Yakât otmâ imbilipyeje Saraje olop yawuâk otmâ loklipyeje ewe katyekmâ amutyenjan mannomai. Yawu manmâ Kiristohâlen biwiyenje kepeim mansai yakât topje loklipyeje ekpetâ âlepne otbuap. Yeje yawu manmâ loklipyeje lohotjan otyingim manmâ yâhânomihât Anitâne nângâmap.

Loklipyeje yengât sâop.

⁷ Otmu loklipyeje yengât yuwu sâmunen nângânet. Imbilipyeje yengât wâtyenjan manjetâ tihityenje otmâ mansai. Yakât Anitâne yengât nângâm manman kârikjahât pat kuyingioptâ yawuâk imbilipyeje yengât kuyingioptâ. Yawuhât otmâ Anitâhât den lâum imbilipyeje ewe katyekmâ lohotjan otyingimoi. Yawu ki otyingimoi otmuâmâ yu me yakât Anitâ ulitgunjetâ ki nângâyingiwuap.

Yuwu otmâ âilonggo mannom.

⁸ Yen kereke manman âilonggoân manjetgât yuwu sâmunen nângânet. Biwi nângân nângânyenje kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yawu manmâ yehâhâk ki nângânetâ yahatbuap. Bukulipyeje yengât nângânetâ yahatmu yâk orop tânahom mannomai. ⁹ Yâhâ lohimbi nombotnje nângâm bâleyingim den bâleje hâiyeenomai, me nombotnje mem ge katyeknomai. Yanâmâ yeje yakât matje kâpekyingine sâm ki nângânomai. Yawu otmâ mem sânduk tuhuyekmâ buku otyingioptâ Anitâne meyekmu yâkâlen biwiyenje kepeim manmâ gai. Yawu mannomai yanâmâ Anitâne meyekmâ manman sânduhân katyekmâ tihityenje otmâ yâhâwuap. ¹⁰ Manman yawu yakât emelâk lok âlâne den kulemguoop ya yuwu tap.

¹⁴ Lohimbi âlâ me âlâne heroje kakjan manne sâmâmâ yuwu otmâ mannomai. Den belângen ki sahanginomi. Me den golâ ki gahaenomai. Me den bâleje ki hâiaknomai. Me ki den perâkne kâirahonomai. ¹¹ Orotmeme bâleje yawuya bet pilâm biwiyenje Anitâhâlen katmâ yakât tem lâum buku orangim mannomai. ¹² Yawu mannomai yanâmâ Anitâ mepaem yu me yakât ulitgunomai yanâmâ nângâyingim tihityenje otbuap. Yawu gârâmâ lohimbi nombotnje orotmemeyeye bâleje ya witgum otmâ mannomai yamâ pilâyekbuap.” Den kulemguoop ya yuwu tap.

¹³ Bukulipne, yeje orotmeme âilonggoâk otnehâlâk nângâm mannomai yanâmâ lok âlâ me âlâne ki mem ge katyeknomai. ¹⁴ Yawu gârâmâ yeje orotmeme âilonggo otmâ manjetâ lok bâleje mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ Anitâne meyekbuap. Yakât nângâm lok bâleje yengât ki kinglyenjahât otnomi, otmu umatje âlâlâ kakyenjan yâhâmap sâm yakât

ki gorâyingsiwuap. ¹⁵Yawu nângâm Kutdânenne Kiristohâlen biwiyenjae tijâk kepeim ewe katmâ tem lâuwangim manmâ yâhânomai. Otmu âwurem ge meyekbuap yakât nângâm biwiyenjae mem mannomai. Yakât topne lohimbi nombotjenjae nângânehât âiyongonjetâ yakât ki hâum pâpgum kopa otnomai. ¹⁶Den matje ekyongonomai yan Anitâne nenekmu ârandânj olâk sâam ewe katmâ lohotjan ekyongonomai. Kiristo orop biwiyenjae kepeiakmâ konohâk otmu yakât wâtjan kinmâ târârahâk manmai. Yawu manjetâ lohimbi belângen manmaije sâam bâleyingimai. Yâhâ hâmbâi âlâkuâk sâam bâleyingim pâpgum pilânetâ lohimbi nombotjeâmâ ya yengât nângâyingsinetâ kakne otbuapgât yeje biwiyenjae galemahom mannomai. Yawu manmunje Anitâne nenekmu ârandânj oap nângâm biwiyenjan ki hâuyekbuap. ¹⁷Yâhâ Anitâne lohimbi belângen manmai ya yengât mâtâp ki manguyingimu yengât manmanyenjae âlepne ya ekmâ sâam bâleyingim hâhiwin kakjan katyeknetâ yanâmâ yâkne tihityenjae otbuap. Yâhâ yerjahâk otmâ hilipgunjetâ yakât matje yinginetâ umatje kakjan mannomai yakât Anitâne nângâmu ârandânj otbuap.

¹⁸Otmu yeje târârahâk manjetâ hâhiwin yinginetâ biwiyenjae ki orotok sâuwapgât nângâm nâne Kiristone olowân hâum sâamune nângânet. Nen lohimbi kerekne otmunje bâlemu tosa orop manmain. Yâhâ Kiristoneâmâ ki otmu bâleo. Anitâne nen kaok nângâningiâkgât Kiristo ikjak tosanenjahât otmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop. Yakât Anitâne nângâmu ârandânj otmu umutje miop. ¹⁹⁻²⁰Kândikum emelâk lohimbinje orotmeme bâleje otmâ manminiwi yan tâmbânenne âlâ, kutje Noa, yâkne Anitâne matje yingimu hiliwahomaihât girem den ekyongop. Ekyongomu nângânetâ bulâne otmu orotmeme bâleje pilânetgât Anitâne mambotyngiop. Mambotyngiop yan girem den ya nângânetâ helekje otmu orotmeme bâleje tâtâem otmâ yâhâwi. Yawu otjetâ imbinje naomlipne otmu iranlipne meyekmu orowâk wanja kâlehen yâhâwi. Wanja kâlehen yâhâ tatjetâ tongelâk pato gem niy niy sâam gam yâhâ lohimbi Anitâhât hâkânj otmâ belângen manbi ya aksisihâk haranyongomu muwi. Sâp patoen lohimbi yanje hiliwahonomaihât pat Anitâne kuyingiop. Yakât otmâ umutyenjae hâruekmu peke kâlehen kinmai. Ya yengâlen Kiristohât umutjenjae ari ikje den pat ekyongomu nângâwi.

Otmu lohimbi nombolân kalimbu wanja kâlehen yâhâ tatjetâ hâmeyeje kinop ya yengât yuwu sâamune nângânet. Tongelâk gem to niy niy sâam wanja ya kundutmu yahatmu wanja kâlehen lohimbi tatbi ya hâmeyeje kinop. ²¹Yakât dopneâk mem toen katyeknetâ manman kârikjahât pat otmâ mansai. Toen mem katyeknetâ manman kârikjahât pat otmâ mansai yamâ to piriaknetâ hâkyenjae salek otmâp yawu bia. Yeje orotmeme bâleje bet pilâm Kiristohâlen biwiyenjae kepeinetâ Anitâne biwiyenjae ekmu ârandânj otmu yakât pat mansai. ²²Otmu Anitâne Yesu Kiristo mumunambâ mem yahalop yen gurâ yawuâk mem yahatyekmu Kiristo orop himbimân manbisâihât pat kuyingimu mansai. Kiristone Anitâ orop tatmutâ anjelo himbimân tatmai otmu âi weke, emet amboje, senduk banearâ, susun me sâtnje metje topne topne hânân yu tai kerek yengât kunyeneje pato tatmap.

4

Anitâhâlen biwinnenjae kepeim kârihem mannom.

¹Kiristo mem âlâlâ tuhujetâ muop yan Anitâne menekbuap nângâm yâkâlen biwijnjae tijâk kepeim sâtgum muop. Otmu yakât dopneâk lohimbi belângen manmaiye yen mem âlâlâ tuhuyeknetâ mansai. Yawu otyinginetâ Anitâne menenekbuap nângâm yâkâlen biwiyenjae kepeim kârihem mannomai. Kârihem manjetâ umatje ya pesuk sâyingsiwuap yakât kakjan biwiyenjae yâkâlenâk kinbuap. Yawu otmâ manjetâ Manman Bâlejahât Ambojanje mem ge katyekbe sâam hâum pâpgum pilâwuap. ²Yakât nângâm sâp yupâek lohimbi belângen manmai ya yengât nângân nângân bâleje ki watnomai. Girawu manjetâ Anitâne yekmu ârandânj otbuapgât nângâm yâkât den tem lâuwangim mannomai. ³Pâku lohimbinje yeje engatyeneâk watmâ orotmeme bâleje otmâ manmai yakât dopneâk yeje manminiwi yamâ yuwu. Ekjâlengim tepyeje uk sâamu otmâ hilipguniniwi. Otmu to

kârikŋe nem biwi hâlim otmâ ki orotŋe otminiwi. Otmu Porom Lâpio hâwim kânâŋgâŋjetâ kinmu ulitgum kâwâ konda otmâ manminiwi. Emelâk orotmeme yawu otmâ manminiwi ya pilâwi. ⁴Yawu gârâmâ sâp yuâmâ pâku lohimbijê “yen orowâk to kârikŋe nem heronje otne,” sâŋjetâ ki nâŋgâŋgimai. Yawu otmai ya ekŋetâ sâtŋe otmu meme sâsâ tuhuyekmai. Yawu otyiŋŋetâ kârihem kinmai yan sâmbâleyiŋgim senyenjan gemai. ⁵Otmu sâp patoen Anitâŋe lohimbî kerek, emelâk muwi, me sâp yiwerenje mansain, me hâmbâi tetem mannomai kerek nengât biwinenŋe ekmâ sâmbâ hâreningiwuap. Sâp yan lohimbî belângen manmaiŋe yawu otyiŋgimai yakât den âiân katyekmâ matŋe umatŋe yingim menomai. ⁶Emelâk embâŋâmbâek lohimbî kerekŋe otŋetâ bâlemu yanak mum gara gara otbi. Yawu gârâmâ Anitâŋe tatmâ yâhâwuap yakât dopŋeak umutyenŋe tatmâ yâhâwuapgât Kiristonje ya yengâlen ari ikŋe den pat ya ekyongomu nâŋgâwi.

⁷Manmannenŋe pesuk sâmu Anitâŋe biwinenŋe ekmâ matŋe kâpekningiwuapgât sâp utâpŋuap. Yakât otmâ biwiyeŋe galemahom hengengum yu ya teteyiŋgiwuap ya ekmâ ki pârâk pilânomai. Yawu otmâ Anitâ ulitgum manmâ yâhânomai. ⁸Otmu bukulpnenŋe orop biwinenŋe kepeiakmâ konohâk otmu nâŋgâŋgimai yan otŋetâ bâlemap yakât tosa hewewenâk pilâŋgimai. Yakât otmâ yeŋe bukulpnyeŋe orop biwiyeŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. ⁹Otmu lomba takanjetâ emetyenjan dâim yâhâ katyekŋetâ tatŋetâ sot um yingimomai. Yawu otnomai yakât kakŋan ki sâmbâguhunomai. ¹⁰Otmu Wâtŋat mâmâŋahât Heakŋe biwiyeŋan kioŋmâ mâmâŋe otyiŋgimu bulâŋe ikŋiâk ikŋiâk teteyiŋgimap. Bulâŋe teteyiŋgimap yakât dopŋanâk âi mem tânahom mannomai. ¹¹Lok âlâ me âlâŋe Anitâhât den lohimbî kâsikum yingimomai yan den ya tâŋ tâŋâk kâsikum yingimomai. Otmu lohimbî âlâ me âlâŋe Kiristohât komot tânyongonomai yan Anitâhât wâtŋan kinmâ tânyongonomai. Yawu otyiŋgim mannomai yan Wâtŋat Amboŋe Anitâŋe Yesu Kiristo hâŋgângumu ge manman âiŋe mem teteyiŋgiop yakât nâŋgâm lohimbijê Ambonenŋe Anitâ sâmbâ heronje otbangan mepaem yâhâmbisâi. Ya bonjanâk.

Umatŋe âlâlâ teteningimap yan topnenŋe tetemu ekmain.

¹²Bukulpne, yuwu sâmune nâŋgâŋjet. Sâp yiwerenŋe yu umatŋe âlâlâ kakyenjan yâhâmu hâhiwin nâŋgâm mansai yakât nâŋgâŋjetâ ki sâtŋe otbuap. Umatŋe yawuya lohimbî ârândâŋ teteyiŋgimu biwiyeŋe âlâhâlen kepeiŋetâ tatmap yakât topŋe tetemu ekmai. ¹³⁻¹⁴Emelâk Kiristonje orotmeme âlepŋeak otminiop yamâ Yura papatolipnenŋe mem âlâlâ tuhuyetâ hâhiwin nâŋgâop. Otmu yeŋe yâkâlen biwiyeŋe kepeim orotmeme âlepŋeak otmai yakât lohimbî belângen manmaiŋe nâŋgâŋjetâ gemu sâmbâleyiŋgim mem âlâlâ tuhuyekmai. Mem âlâlâ tuhuyekmai yan Anitâhât Wâtŋat mâmâŋahât Heakŋe yengât biwiyeŋan ge mem hewewen tuhuyekmap. Mem hewewen tuhuyekmu Kiristonje âwurem ge meyekmu manman kârikŋan manmâ heronje nâŋgâmbisâihât biwiyeŋe huruŋ sâmu heronje nâŋgâmai. ¹⁵Yeŋe lohimbî âlâ me âlâ ki yongorŋetâ sunomai. Me kombo ki tuhuyiŋgimomai. Me ki otmâ hilipgunomai. Me bukulpnyeŋe yengât manmanyenŋe ya ki mem bâleyiŋgimomai. Yâhâ orotmeme bâleŋe sâmbâ aran yuwuya âlâ otŋetâ lohimbijê matŋe yingimomai hâhiwin nâŋgânomai yakât Anitâŋe nâŋgâmu ârândâŋ otbuap. ¹⁶Yâhâ yeŋe Kiristohâlen biwiyeŋe kepeim orotmeme âlepŋe otnomai yan lohimbî belângen manmaiŋe yekŋetâ bâlemu mem âlâlâ tuhuyeknomai. Yawu otyiŋŋetâ Kiristohât pat mansai yakât nâŋgâm Anitâ mepaem topŋe ki kurihinomai.

¹⁷Anitâŋe lohimbî kerek kuwiknenekbe sâmbâ oap. Yakât otmâ topŋe katmâ ikŋe lohimbî nengât biwinenŋe ekmâ umatŋe kaknenjan katmu nâŋgâmain yan kuwiknenekmap. Kuwiknenekmap yamâ hâhiwin getek nâŋgâmain. Yawu gârâmâ lohimbijê Kiristohât den pat nâŋgâŋjetâ gemu bet pilâm belângen manmai yâhâmâ matŋe umatŋe ondop âlâ kândâkdâ yingimomai. ¹⁸Den yan yuŋe emelâk lok âlâŋe den kulempuap ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbijê Anitâhât den lâum manmai ya kuwikyekmâ ya yengât kakyenjan umatŋe katmu hâhiwin nâŋgâmai. Yawu otyiŋgim yakât kakŋan meyekmâ manman sânduhân katyekmu mannomai. Yâhâ lohimbijê Anitâhât den nâŋgâŋjetâ gemu

bet pilâm orotmeme bâleŕe tâtâem otmai yâhâmâ hâmbâi yakât matŕe amokŕan yingimu menomai.” Den yawu tap.

¹⁹ Yakât yuwu sâmunne nângâŕet. Anitâŕe lohimbi belângen manmai ya yengât mâtâp ki manguyingimu yaŕak yengât manmanyenŕe ekmâ hâhiwin yingimai. Yawu otyinginetâ Anitâ Tihit tihit Amboŕahâlen biwiyenŕe kepeim orotmeme âleŕŕeâk otmâ mannomai. Yawu otŕetâ tihityenŕe otmâ emelâk pat kuyingiop yakât bulâŕe yingimu menomai.

5

Galem yengât sâop.

¹ Kiristoŕe ikŕe komot yengât galemeyenŕe man sâm âi nihimu mem mansan. Galemeyenŕe mansan yakât nângâm lok nombotŕe gurâ yâkât komot yengât galemlipyenŕe mansai ya yengât yuwu sâmunne nângâŕet. Kiristo orop manbin yapâek nâŕe hoŕ bawanŕim gaman. Otmu Yura papatolipnenŕeŕe mem âlâlâ tuhuŕetâ hâhiwin nângâm sâtŕum muop yakât topŕe lohimbi ekyongom gaman. Yakât otmâ Kiristoŕe âwurem ge ikŕe lohimbi menenekmâ manman kârikŕan katnenekmu mannom yan nâŕe yâkât sâtŕgât otmâ aposolo nombotŕe orop lohimbi galempongonom. Yakât nângâm girem den yuwu sâmunne nângâŕet. ^{2,3} Yen Anitâhât lohimbi yengât galemlipyenŕe manŕet sâm âi yingwi. Âi ya tiŕâk mem Anitâhât tem lâum lohimbi hoŕ bayingim heŕgenŕum mannomai. Târârâhâk manmâ hoŕ bayinginetâ yekmâ girawu manŕetâ Anitâŕe yekmu ârândâŕ otbuap yakât topŕe tetemu ekmâ heŕgenŕumomai. Yenŕe yawu otmâ galempongom hâmeŕhâlâk ki nângânomai. Me âi ya hâkâŕ kakŕan ki tuhunomai. Me yeŕhâhât ki nângâŕetâ yahatmu lohimbi umatŕe kakyenŕan katnomai. ⁴ Yawu otyingim mannomai yanâmâ. Kunnenŕe pato Yesu Kiristoŕe âwurem ge yengât nângâmu yahatmu yakât hâmeŕeâmâ manman kârikŕan katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

Lohimbi inŕe yengât sâop.

⁵ Yâhâ lohimbi inŕe mansaiŕeâmâ galemlipyenŕe yengât nângâyinginetâ yahatmu amutyenŕan mannomai. Yen kerekŕe yeŕhâhât nângâŕetâ gemu huruŕ huruŕ manmâ buku orangim hoŕ bahanginomai. Den yan yuŕe emelâk lok âlâŕe Anitâhât den âlâ kulempuop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâŕe yeŕhâhât nângâŕetâ yahatmap yamâ Anitâŕe nângâyingimu gemu mem ge katyekmap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâŕe yeŕhâhât nângâŕetâ gemu huruŕ huruŕ manmai yamâ mem hewewenŕe tuhuyekmâ tihityenŕe otmap.” Den yawu tap.

⁶ Yakât otmâ yuwu sâmunne nângâŕet. Sâp yiwereŕe yuâmâ yenŕe umatŕe kakŕan mansai. Yâhâ hâmbâi Anitâŕe ikŕehâk nângâmu ârândâŕ otbuap yan manman sânduhân katyekmu mannomai. Yakât nângâm Anitâ Wâtŕgât Amboŕe yâkât amutgen karakmâ tem lâuwangim mannomai. ⁷ Yâkŕe tihityenŕe otmap gârâmâ yenŕe yâkât wâtŕan kinmâ umatŕe âlâlâ kakyenŕan yâhâwuap yakât nângâm ki gorâyingiwuap.

⁸ Kasanenŕe Satanŕe mem bâlenenekmu hiliwahonmgâlâk nângâmap. Yakât topŕe nângâŕetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunne nângâŕet. Puaiŕe bau membe sâm to ginŕan sip galem tuhum tatmap. Yawu otmu bau to ginŕambâ tomot tuhumu in yawu urutmâ lâum toen kioŕmap. Toen kioŕmu harangumu mumu yanâmâ nem kereŕgetmap. Yakât dopŕeâk nenŕe manman bâleŕhât pangonân kioŕmâ hiliwahonehât Satanŕe pangon katmap. Yakât otmâ yenŕe hiliwahomaihât nângâm biwi golâek manmâ galemahom mannomai. ⁹ Kiristohât lohimbi hânŕan kulempŕan manmâ arai ya yengât kakyenŕan umatŕe âlâlâ yâhâmu hâhiwin nângâm mansai. Yawu manmâ Kiristohâlen biwiyenŕe tiŕâk kepeim mansai. Yâhâ yenŕe umatŕe âlâlâ kakyenŕan yâhâmu hâhiwin nângâm mansai. Yakât otmâ ya yengât nângâm yenŕe Kiristohâlen biwiyenŕe tiŕâk kepeim wâtŕan kinŕetâ Satanŕe mem ge katyekbe sâm hâum pâpŕum pilâwuap. ¹⁰ Sâp ki kâlep otmuâk umatŕe yu pesuk sâmu Anitâ Biwi Sânduk otmu Tihit tihit Amboŕeŕe manman sânduhân katyekmu mannomai. Yawu otmu yâkât wâtŕan kinmâ biwiyenŕe galemahom heŕgenŕum mannomai. Otmu Kiristo orop biwiyenŕe kepeiakmâ konohâk

otmu manjetâ Anitâñe meyekmâ manman kârikjahât pat kuyiñgiop yakât bulâñe yingimu menomai. ¹¹ Anitâ Wâtgât Amboñe heronje otbangim mepaem manmâ yâhânom. Ya bonñanâk.

Den bâñe sâm hâreop.

¹² Bukulipne, den bâñe sâm hârewoman. Nâñe bukenenñe Sila den pâñe tâlâwâk yu ekumune yengât kulemguañ. Anitâ ikñak mâmâñe otnihimu Kiristohât den bulâñe lohimbi kâsikum yingim gaman. Otmu yengât biwiyenñe orotok sâmapgât Anitâñe tihitnenñe otmap yakât ekyongoan. Otmu Kiristohât den ekyongomune nâñgâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyenñe kepeim manmâ gai yawuâk manmâ yâhânomaihât nanñan.

¹³ Otmu Kiristohât lohimbi nâ orowâk Bawilon kapiân mansain yâkñe yawuâk nâñgâyinñe-giain. Otmu nanne Mareko orowâk tânahom Kiristo hoñ bawanñimait yâkñe gurâ yawuâk nâñgâyinñe-giap.

¹⁴ Yen Kiristohâlen biwiyenñe kepeim mansainñe heronje nanñanginomai.

Otmu Kiristo orop biwiyenñe kepeiakmâ konohâk otmu wâtñan kinñetâ biwiyenñe sânduk sâmumannomai. Bâinñ.

Nâ bukuyenñe,
Petoro

2 Petoro Petoroŋe ekap betŋan kulempuop.

O bukulpne,

¹ Nâmâ Simon Petoro. Yesu Kiristoŋe aposolo âi sâŋ nihimu mem hoŋ bawangim manmâ gan. Anitâŋe Yesu Kiristohât aposololipŋe nengât biwinenŋe mem hewewer tuhumu Kiristohâlen biwinenŋe kepeim manmain. Otmu yakât dopŋeak yengât biwiyeŋe mem hewewer tuhumu yâkâlen biwiyeŋe kepeim manmai. Anitâ yet Yesu Kiristo dopyetŋe konohâk. Yakât otmâ Kiristoŋe lohimbî âlâhât nâŋgâmu yahatmu âlâhât nâŋgâmu gemu yawu ki otmap. Yâkŋe lohimbî hârok ârândânâk wawaenekmap.

² Awoŋnenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe engatyetŋeak otmâ nâŋgâyingim tihityeŋe otmawot. Yawu otmawot yakât yâk yetgâlen biwiyeŋe kepeim denyetŋe lâum manmâ gai. Otmu yawuâk torokatmâ manŋetâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kepeikmâ konohâk otmâ sânduk sâŋ yâhâwuapgât nâŋgâm Anitâ ulitgum gaman.

Kiristohâlen biwinenŋe kepeim kârihem mannom.

³⁻⁴ Anitâ yahat yahatŋe, Wâtgât Amboŋe menenekmâ ikŋe larŋnŋan katnenekmu orowâk mannomgât pat kuningiop. Yakât otmâ Yesu Kiristoŋe âwurem ge menenekmâ himbimân yâhâ manman âilonŋoân katnenekmu mannom. Yakât nâŋgâmunŋe âlâ kândâkdâ otmap. Otmu nenŋe yâkâlen biwinenŋe kepeim tem lâuwangim manmunŋe mâmâŋe otningimu târârâhâk manmain. Otmu yawuâk torokatmâ manmâ yâhâmunŋe nenekmu ârândânŋe otmu Kiristoŋe âwurem ge menekbuap. Sâp yan Hiliwaho Hiliwaho Amboŋe âlâkuâk biwinenŋan kioŋmu ekŋâleangim otmâ hilipgunomgât dop ki tetewuap. Yawu otmâ Anitâŋe mem koko salek tuhunenekmu yetŋe orowâk Kiristo orop biwinenŋe kepeikmâ konohâk otmu manman âilonŋoân manmâ yâhâmbisâin. ⁵ Yakât nâŋgâm Kiristohâlen biwiyeŋe tiŋâk kepeim manmanyenŋe kelihakmu kârihem mannomai. Yawu manŋetâ wuân me wuân teteyingiwuap yan girawu otŋetâ Anitâŋe yekmu ârândânŋe otbuapgât nâŋgâŋetâ keterakyingiwuap. ⁶ Otmu nâŋgâŋetâ keterakyingiwuap yakât kakŋan otŋetâ bâlemapgât biwiyeŋe galemahom mannomai. Yawu manŋetâ lohimbî belâŋen manmainŋe senyenŋan genomai me otmain yawuâk otŋet sâŋ engatyenŋan genomai. Yawu otŋetâ Kiristohâlen biwiyeŋe tiŋâk kepeim Anitâhât tem lâuwangim uwawapŋe bia manmâ ki lohotŋe otnomai. ⁷ Yawu otmâ Kiristohât lohimbî orop biwiyeŋe kepeikmâ konohâk otmu tânahom mannomai. Otmu lohimbî kerek buku otyingim manmâ yâhânomai. ⁸ Den sâŋ aran yu tâŋ tâŋâk watmâ Kiristohât tem lâuwangŋetâ manman âlepŋahât bulâŋe topŋe topŋe yengâlen tetem heŋŋeguwuap. Yawu otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristohât biwiŋan girawu tatmap ya nâŋgânomai. ⁹ Yâhâ Kiristoŋe tosayenahât otmâ mumu Anitâŋe tosayeŋe pilâyingiop yakât ikŋe lohimbî nombotŋe biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe manŋuakmu gulip malap manmai. Yawu manmâ den sâŋ aran yu nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm girawu manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândânŋe otbuap yakât ki nâŋgâm manmai.

¹⁰ Yâhâ yenâmâ Anitâŋe dâiyekmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewer tuhuyekmu yâkâlen biwiyeŋe katŋetâ nine nanne baratne sâŋ meyekmâ manman kârikŋahât pat kuyingiop. Pat yakât bulâŋe biatyingimapgât yâkâlen biwiyeŋe tiŋâk kepeim yu ya otŋetgât den ekyongoan yu watmâ manmâ yâhânomai. Yawu manmâ ki otmâ tâpikgum Kiristohât mâtâp pilâm mâtâp bâleŋan arinomai. ¹¹ Otmu sâp patoen Anitâŋe biwiyeŋe ekmâ matŋe kâpekyingiwuap yan Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe âwurem ge sârereyekmu Anitâŋe manman kârikŋan katyekmu heroŋe kakŋan manmâ yâhâmbisâi.

Petoroŋe mum pilâyekbuapgât sâop.

¹² Den ekyongoan yu emelâk aposololipŋe lok nombotŋe orop yen kâsikum yingimunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu biwiyeŋan katmâ nâŋgâm gai ya nanŋan. Yawu gârâmâ den yu nâŋgâm mem mete tuhummannomaihât ekyongom yâhâwom. ¹³⁻¹⁴ Aiop sâp ki kâlep

otmuâk mum pilâyekbom yakât emelâk Kutdânenne Yesu Kiristoŋe eknohop. Yakât otmâ inânŋan den ekyongoan yu nâŋgâm biwiyenjan katmâ nâŋgâmâk manŋetgât biwiyenjan kioŋmâ yâhâwom. Yakât nâŋgâmune ârândâŋ otmâp. ¹⁵ Otmu pilâyekbom yakât kakŋan den kulemgum katyiŋŋian yu sâlikum nâŋgâm mem mete tuhum mannomai.

Anitâŋe Yesu kun kundenŋe mem âlâ tuhumu ekbi yakât Petoroŋe sâop.

¹⁶ Kutdânenne Yesu Kiristoŋe âwurem gewuap yan wâtŋe pato tetemu ekmunŋe âlâ kândâkdâ otbuap yakât den emelâk kâsikum yingiwîn. Den kâsikum yingiwîn yamâ loggât nâŋgân nâŋgân ki watmâ den golâ kâsikum yingiwîn. Nenne yâk orop manmâ yâkŋe olop miop ya ekmunŋe âlâ kândâkdâ otmu Anitâ orop dopyetŋe konohâk oap yawu nâŋgâwin. ¹⁷⁻¹⁸ Nenne yâk orowâk pumŋe âlâen yâhâwin yan âwâŋe Anitâŋe yâkât nâŋgâmu yahatmu kulem âlâ yuwu mem ekmunŋe âlâ kândâkdâ olop. Anitâŋe Kiristohât kun kundenŋe mem âlâ tuhumu senŋaŋe emetsenŋe pilâmu irik irik sâmap yawuya tetemu ekbin. Otmu sâŋgumŋaŋeâmâ kaok bolâŋ bolâŋ otmu ekbin. Yawu otmu Anitâ yahat yahatŋe, Laŋinŋahât Amboŋaŋe yuwu sâop. “Bulâŋanâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Nâŋe biwinaŋe yâkâlâk nâŋgâman.” Anitâŋe himbimâmbâ den yawu sâmu nâŋgâwin.

¹⁹ Otmu embâŋân emet inânŋan Anitâŋe poropeteliŋŋe den âlâlâ ekyongomu kulemguwu yakât bulâŋe tetewuap nâŋgâm enŋat yâhâp ki otmâin. Otmu yeŋe gurâ Anitâhât den tâŋ tâŋâk watnomaihât nâŋgâm den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Kapi âlâen arine sâm otmâ omoŋdâŋe lambe saum ya laŋinŋan mâtâp ekâm arimain. Yâhâ emet haŋ sâwe sâm otmâp yanâmâ pitu kâmpa papato yaŋe tetemap. Yawu tetemu tatmâ yaŋak emet haŋ sâmu emetsenŋe ga takamap. Yakât dopŋeâk Kiristoŋe ki âwurem gemu mansain sâp yuâmâ Anitâhât den sâlikum nâŋgâmunŋe haŋ sâningimu Kiristohât mâtâp watmâ yâhânom. Yâhâ âwurem gewuap yanâmâ ikŋe laŋinŋaŋe biwi nâŋgân nâŋgânnenŋan pilâmu Anitâ yet Kiristo yetgât biwiyetŋan âlâlâ tatmap ya topŋambâek nâŋgânom. ²⁰⁻²¹ Emelâk emet inânŋan Anitâhât poropeteliŋŋaŋe yâkât den kulemguwu yamâ yeŋe nâŋgân nâŋgân ki watmâ den ya kulemguwu. Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Anitâhât den biwiyenjan katmu ya kulemguwu. Yakât otmâ lohimbî âlâ me âlâŋe yeŋe enŋatyeŋeâk otmâ den ya sâm kusânâmbâ bukulipyenŋe ekyongonomaihât dop âlâ ki tap. Den yan yu biwiyenjan katmâ nâŋgâm mannomai.

2

Lok perâkŋe yeŋgât sâop.

¹ Emelâk Anitâhât poropeteliŋŋaŋe yâkât den Isirae lohimbî ekyongominiwi. Sâp yan lok perâkŋaŋe oain sâm oain sâm otmâ den perâkŋe kâityongominiwi. Yakât dopŋeâk lok perâkŋaŋe yeŋgâlen taka Kiristohât den kelangatmâ kâsikum yinginomai. Yâhâ Kiristoŋe yeŋe tosaŋhât otmâ kaweyenjan kinmu kuŋetâ muop yakât nâŋgâŋetâ tâŋât otmu betgumai. Yakât otmâ hiliwahonomaihât pat mansai. ² Otmu Kiristohât den kelangatmâ kâsikum yinginetâ nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu lohimbî dondâŋe hioŋakmâ yâk yeŋgâlen torokatnomai. Yâk yeŋgâlen torokatnomai yan lohimbî belâŋgen manmaiŋe manmanyenŋe ekâm sâm ge katyekmâ Kiristohât den pat nâŋgâŋetâ gewuap. ³ Lok perâkŋaŋe yeŋgât iri sikumyeŋe ekŋâlem meyingine sâm den golâ ekyongonetâ nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu tewetsenŋe yinginomai. Yawu otyinginomai yakât matŋe umatŋe yingimu menomaihât Anitâŋe sâp kalop. Sâp kalop ya ekmu ârândâŋ otmu matŋe yingimu mem hiliwahonomai.

⁴ Bulâŋanâk Anitâŋe matŋe umatŋe yingimu menomai yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Kândikum emelâk aŋelo nombotŋaŋe Anitâhât den kum otmâ hilipguwi yakât matŋe nâpumân panyekmu ge omoŋ kâlehen tatmâ gai. Yawu tatmâ yâhâŋetâ sâp pato tetewuap yan den sâm hâreyingim matŋe umatŋe yingimu mem hiliwahonomai. ⁵ Otmu emelâk embâŋân lohimbîŋe Anitâ betgum orotmeme bâleŋe otmâ manminiwi. Yawu otmâ manŋetâ lok âlâ, kutŋe Noa sâm, lohimbîŋe Anitâhât den lâum manŋetâ yekmu ârândâŋ olâk sâm yâkŋe girem den ekyongominiop. Otmu girem den ya ekyongomu nâŋgâŋetâ helekŋe otmu orotmeme bâleŋe tâtâem otŋetâ yaŋak Anitâŋe nâŋgâmu tongelâk giop.

Tongelâk gemu to niŕ niŕ sâm lohimbî bâleŕe ya asisihâk haranyongop. Yâhâ lohimbî nombolân yâhâp Noa orop waŕgaen yâhâ tatbî yawuâk hâmeyeŕe kinop.

⁶Otmu kapi yâhâp, kutyetŕe Sotom yet Gomora, ya ambolipŕaŕe gurâ Anitâhât hâkâŕ otmâ orotmeme bâleŕe otminiwi yakât matŕeâmâ kâlâpŕe ge sem gulip tuhuyehop. Ya yengât den pat nâŕgâmunŕe tetemap yan lohimbîŕe orotmeme bâleŕe otmai yakât Anitâŕe matŕe yingimu menomai nâŕgâm engat yâhâp ki otmain. ⁷⁻⁸Kâlâpŕe Sotom otmu Gomora kapi ambolipŕe sem gulip tuhuyehop yan Anitâŕe lok âlâ, kutŕe Lot sâm, yakât nâŕgâwangimu hâmeŕe kinop yakât yuwu sâmune nâŕgâŕet. Lotŕe Anitâhât tem lâuwangim orotmeme âlepŕeâk otminiop yakât ekmu ârândâŕ olop. Yâhâ kapi ambolipŕaŕeâmâ Anitâhât den kum den bâleŕe sahangim orotmeme bâleŕe hilâm ârândâŕâk otŕetâ Lotŕe yekmu tŕŕe dondâ bâleminiop. Yawu manopgât otmâ Anitâŕe nâŕgâwangimu hâmeŕe kinop.

⁹⁻¹⁰Yakât dopŕeâk lohimbî Anitâhât tem lâuwangim manmaiŕe manman bâleŕjahât paŕgoŕân kioŕmaiâhât meyekmâ manman âlepŕan katyekmu manmai. Yâhâ lohimbîŕe Anitâhât den kum yeŕe engatyeneâk watmâ orotmeme bâleŕe ekŕâlem otmai yakât matŕe umatŕe sâp patoen yingimu menomai. Yakât otmâ hiliwahonomaiâhât pat kuyingimu mansai.

Lok perâkŕe ya yengât wâtyeŕe pato ki tatyŕngiap. Yawu gârâmâ yeŕjahât nâŕgâŕetâ yahatmu Anitâhât aŕelolipŕe ikŕe orop himbimân tatmai ya yengât nâŕgâŕetâ gemu sâm bâleyingimai. Yawu otmâ aŕelo yaŕe matŕe ningimai sâm yakât ki gorâyingimap.

¹¹Yâhâ Anitâhât aŕelolipŕe ya yengât wâtyeŕe pato tatyŕngiap. Yawu tatyŕngiap yamâ yakât senŕan kinmai yan aŕelo bukulipyeŕe nombotŕaŕe otmâ hilipguŕetâ Anitâŕe betyongomu tatmai ya yengât ki sâm bâleyingimai.

¹²Yâhâ lok perâkŕe ya yengât topyeŕe yuwu sâmune nâŕgâŕet. Anitâŕe soŕgo bau otmu nâi seloŕ topŕe topŕe katmu ekmain yamâ umut biwiyeŕe bia. Otmu nenŕe hat ari kum taka um nenomgât sâm kalop. Yâhâ lok perâkŕaŕe yu yakât topŕe nâŕgâm pâpŕgum ihilâk sâm bâlemai. Yakât otmâ yekmunŕe biwiyeŕe bia mansai yawu otmap. Otmu soŕgo bau kumain yakât dopŕeâk sâp patoen Anitâŕe lohimbî perâkŕe ya hilipyongowuap.

¹³Yâkŕe lohimbî hâhiwin yingŕetâ umatŕe kakŕan manmâ gai. Yakât matŕe sâp patoen Anitâŕe yeŕe gurâ yawuâk hâhiwin yingimu umatŕe kakŕan mannomai. Otmu yâkŕe yuwu otŕetâ dondâ bâlemap. Lohimbî senyeŕan kinmâ yu ya ekŕâlem otnehâlâk nâŕgâm otmâ hilipgumai. Otmu yen menduhuakmâ sot nemai yan yengâlen torokatmâ to kârikŕe nem biwiyeŕe hâlim otmu otŕetâ bâlemu aŕun yingimai. ¹⁴Otmu imbi âlâ me âlâ yekmai yan ya yengât nâŕgâm biwiyeŕaŕe otmâ tâpikŕgum tosa memai. Otmu orotmeme bâleŕe ya ekŕâlem otnehâlâk nâŕgâmai. Otmu lohimbî nombotŕaŕe biwi yâhâp manmai ya yengât engatyenjan geŕetâ otmâ tâpikŕgumai. Bukulipyeŕe yengât iri sikumyeŕe miaknehâlâk nâŕgâm mem lohotŕe tuhuyekmai. Yakât otmâ Anitâŕe matŕe yingimu menomaiâhât pat kuyingimu mansai.

¹⁵Yâkŕe Kiristohât mâtâp bulâŕe ya pilâm lok âlâ, kutŕe Bileam, Beoro nanŕe, yâkŕe olop yawuâk otmai. Yakât yuwu sâmune nâŕgâŕet. Bileamŕe hâmeŕe membom nâŕgâm Isirae lohimbî sait kakyeŕan pilâwe sâm ariop. ¹⁶Arimu Anitâhât aŕelo âlâŕe Bileamgât donŕi launŕe mem purik pilâwangimu amboŕe den ekuop. Den ekumu nâŕgân nâŕgânŕe keterakbangimu sait kakyeŕan ki pilâop. Yawu.

¹⁷To senŕe saŕ kititiŕ sâmâp yapâ to ki osomain. Otmu elem kârikŕe mem emet mem maŕgumap yamâ gelâk ki gemap. Yakât dopŕeâk lohimbîŕe lok perâkŕe yengât denyeŕe nâŕgâŕetâ den yaŕe buku ki meyingimap. Yakât otmâ sâp patoen Anitâŕe lok perâkŕe ya pilâyekmu yaehen ge omoŕ bâleŕaŕe sâhâyekmu tatnomai. ¹⁸Yâkŕe yeŕjahât nâŕgâŕetâ yahatmu nâŕgân nâŕgân tâŕŕât lohimbî kâsikum yingimai yakât yâkŕe nâŕgâŕetâ yahatmap. Otmu lohimbî nombotŕaŕe pâku lohimbî yengâlembâ dâiakmâ Kiristohâlen biwiyeŕe katŕetâ sâp ki kâlep oap. ¹⁹Lohimbî yawuya yengât engatyenjan ge lok perâkŕaŕe yuwu sâm ekyongomai. “Kiristone girem den yapâek holanŕnenekmu engatnenŕeâk watmâ yu ya otmâ mannomgât dop tap.” Yawu sâm engatyenjan geŕetâ

orowâk otmâ tâpikgumai. Yawu otmâ Manman Bâleje Ambojahât paŋgojân yâhâpŋe kioŋmâ yâkât amutgen manmai. ²⁰ Yakât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Lohimbiŋe orotmeme bâleje bet pilâm Kutdânenŋe Yesu Kiristohâlen biwiyenŋe kepeijetâ manman bâlejahât paŋgojâmbâ holaŋyekomâ tihityeŋe otmap. Yawu gârâmâ orotmeme bâleje bet pilâwi ya miwirikum Manman Bâleje Ambojahât paŋgojân âlâkuâk kioŋmâ yâkât amutgen mannomai yanâmâ hiliwahonomaihât pat mannomai. Yawu mannomai yanâmâ emelâk Kiristohâlen biwiyenŋe ki kepeiwi sâp yan tosayerjahât matŋe menomai sâop ya wangim Anitâŋe matŋe amokŋan yingimu menomai. ²¹ Lohimbi nombotŋe girawu manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândân otbuap yakât topŋe pâpŋum orotmeme bâleje tâtâemâk otmâ belângen manmai. Lohimbi yawu yamâ Anitâŋe matŋe yingimu menomai. Yâhâ lohimbi nombotŋe âlâŋeâmâ Kiristohât den nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋe kepeim manmai. Yawu otmâ yakât kakŋan yakât nâŋgâŋetâ gemu orotmeme bâleje miwirikum Kiristo betgunomai. Yawu otnomai yâhâmâ sâp patoŋe Anitâŋe lohimbi belângen manmai matŋe yingimu menomai ya wangim matŋe amokŋan yingimu menomai. ²² Kiristo betgumai ya yeŋgât nâŋgâm den âlâen hâum sâmain yakât nâŋgâmune bulâŋe oap. Den yamâ yuwu tap. Sosorŋe mohatmap yamâ benŋe yâhâpŋe nemap. Otmu baŋe bokosohân dakakmap. Dakakmu hâkŋe bokosohâk pato otmap ya hârân sâm bererek sâm gemu âlâkuâk ari bokosohân dakakmap. Yakât dopŋeâk lohimbi orotmeme bâleje angoân otbi ya miwirikum otŋetâ dondâ bâlemap.

3

Bulâŋanâk Kiristoŋe âwurem ge menenekbuap.

¹ Bukulipne, yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Yeŋe girawu manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândân otbuap yakât topŋe emelâk kâsikum yingimune nâŋgâwi. Otmu yeŋe den ya nâŋgâm biwiyenŋan katmâ galemahom târârâhâk manŋetgât pepa âlâ kulemgum katyingimune ekbi. Otmu yâhâpŋe yu kulemgum katyingian. ² Emelâk Anitâŋe ikŋe poropeteliŋe den ekyongomu kulemgui. Otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo tihitnenŋe otmapŋe nen ikŋe aposololiŋe den eknongomu kâsikum yingimunŋe nangai. Den ya kerehâk nâŋgâm hengenŋum biwiyenŋan katmâ manmâ yâhânomaihât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. ³ Sâp pato tâlâhuwuap yan lohimbi nombotŋe yeŋe engatyenêak watmâ yu ya ekŋâlem otmâ hilipgunomai. Yawu manmâ Kiristoŋe âwurem ge menenekbuapgât sâop den yakât nâŋgâŋetâ bulâŋe bia otmu yuwu sâm yeŋgât senyeŋan genomai. ⁴ “Kiristoŋe “âwurem ge meyekbom,” sâop yamâ nenŋe ki eksain. Wosan taka tap ya sâŋetâ ari ekne. Anitâŋe hân hibim kândikyotgowâmbâek lohimbi nengât manmannenŋe dop konohâk tatmâ gamap. Otmu tâmbâlipnenŋe mum gara gara otbi yawuâk nen gurâ mumain.” Yawu sâm senyeŋan genomai. ⁵ Yawu sâm senyeŋan genomai yan Anitâhât den nâŋgâŋetâ gemu yeŋe nâŋgân nâŋgân watmâ sânomai. Yakât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Kândikum emelâk topŋe katmâ Anitâŋe sâmu biaembâ hân hibim teteop. Otmu saru keterakmu hân teteop. Otmu elem kulewoŋboŋ tetem yapâek gelâk gemap. Gelâk gemu yaŋak nak me senŋe âlâlâ topŋe topŋe tetem âi omoŋ omoŋ otmâ yahatmap. ⁶ Otmu lohimbiŋe Anitâ betgum otŋetâ bâleop yakât matŋe yâkŋe sâmu tongelâk gemu to niŋ niŋ sâm lohimbi otmu senŋe âlâlâ wangâen ki yâhâwi ya aksisihâk haranyongop. ⁷ Otmu sâp pato tetewuawân Anitâŋe sâmu hân hibim ekmain yu kâlâpŋe sem gulip tuhuwuapgât sâm kalop. Sâp yan Anitâŋe lohimbi kerek nengât biwinenŋe ekmâ sâm hâreningiwuap. Yawu otmâ lohimbiŋe yâkâlen biwiyenŋe ki kepeimai yamâ matŋe yingimu mem hiliwahonomai.

⁸⁻⁹ Otmu lohimbi nombotŋe “Wongât Anitâŋe Kiristo in yawu ki hâŋgângumu âwurem gemap?” yawu sâmai yakât yuwu sâmunne nâŋgâm biwiyenŋan katŋet. Anitâŋe sâp gât ki nâŋgâmap. Yakât otmâ yambu 1000 yakât biwiŋan yu ya tetemap yakât nâŋgâmu hilâm konok biwiŋan tetemap yawu otmap. Yamâ angoânâmâ lohimbiŋe orotmeme bâleje bet pilâm Kiristohâlen biwiyenŋe katŋetâ manman kârikŋahât pat kuyingimu manŋetgât nâŋgâm mambotyngimap.

¹⁰ Kutdânenne âwurem gewuap yakât nângânetâ keterakyingiâkgât den âlâen hâum sâmunen nângânet. Kapi ambolipne yengât kasalipyenane sâp girawân taka itit kiom tuhuyingimoi ya ki ek Yongomoi. Kapi ambolipnane ki nângâmâk manjetâ kasalipyenane pârak sânsânâk taka yongom kiom tuhuyingimoi. Yakât dopneâk Kiristone pârak sânsânâk gewuap. Sâp yan kâlâp pundur sâm himbimân emetsenne pitu âlâlâ ya kerehâk munne orowâk sem gulip tuhuwuap. Otmu hânân yu senje âlâlâ topne topne yu gurâ yawuâk sem gulip tuhuwuap. ¹¹ Yakât nângâm yeje manman bâlenjambâ keterakmâ Anitâhât tem lâuwangim târârâhâk mannomoi. ¹²⁻¹³ Otmu Anitâne sâmu kâlâp pato pundur sâm himbimân emetsenne pitu otmu hânân senje âlâlâ ya kerehâk sem gulip tuhuwuap. Yakât kakran yâhâpne sâmu hân himbim ango tetewuap. Hân himbim ango tetemu yan mem katyekmu koko salehâk manjetâ yekmu ârandân otbuap. Yakât pat emelâk kuyingimu tap. Yakât otmâ sâp pato tetemu Kiristone âwurem ge meyekbuap yakât nângâm biwi nângân nângânyenane kilik kilik sâmu mambotbangim mannomoi.

¹⁴ Yawu mambotbangim mannomoi yanâmâ Anitâne yekmâ “nine nanne baratne koko salek,” sâm kaok nângâyingiwuap. Yakât nângâm Kiristohâlen biwiyenane tiñâk kepeim manmanyeje kelihakmu kârihem mannomoi. ¹⁵ Otmu Anitâne Kiristo in yawu ki hângângumu âwurem gewuap. Otmu ki âwurem gewuap yan lohimbine yâkâlen biwiyenane kepeinetâ Anitâne tosayene pilâyingiwuapgât mâtâp ki hâreakmâ tâj sawuap. Yakât nângâm “Wongât Anitâne in yawu ki hângângumu gemap?” yeje yawu ki sânomoi. Den yan yuñe Paulone den kulemgum katyingimu ekbi ya miap. Yakât yuwu sâmunen nângânet. Anitâhât biwian nângân nângân âlâlâ tatmap ya Wâtgât mâmâjahât Heakne mem bukenenne Paulo yâkât biwian katmu yâkne kulemgum katyingimu ekbi. ¹⁶ Paulone ekap âlâlâ katyingiop yan den yuwuâk kulemgum katyingiop. Yawu gârâmâ den kulemgum katyingiop ya lohimi nombotnane sâlikum nângânetâ ki keterakyingimu nângân nângânyene hâlim milim otmap. Yakât otmâ den ya kelangtmâ bukulipyenane kâsikum yingimoi. Yawu gârâmâ emelâk Anitâhât poropetelipne otmu lok nombotnane yâkât den kulemgumu ya yâknak yawuâk kelangtmâ bukulipyenane kâsikum yingimoi. Yakât otmâ yehâk otmâ tâpikgum hiliwahonomaihât pat mansai.

¹⁷ Den yu emet inânjan ek Yongoan. Lok nombotnane Anitâhât den kum yeje engatyejeâk watmai. Lok yawuyane yengâlen taka engatyejan gejetâ nângân nângânyene hâlim milim otmu manman bâlenjahât pangonân kionmahât biwiyene galemahom mannomoi. ¹⁸ Otmu sâp yiwerene yuâmâ Kutdânenne Yesu Kiristohâlen biwiyenane kepeim manmai ya wangim yâkâlen biwiyenane tiñâk kepeim yâkât den tiñâk lâum mannomoi. Yawu otnomoi yanâmâ yâkne tihiyene otmu manman âlepjahât bulâne yengâlen teteap ya wangim bulâne topne topne teteyingiwuap. Yakât nângâm Kiristo mepaem manmâ yâhâmbisâin. Ya bonjanâk.

Nâ bukuyene,
Petoro

1 Yoane Yoaneŋe ekap angoân kulempuop.

O bukulpne,
^{1,2}Anitâhât Kâi Toka yaŋe manman kârikjahât amboŋe oap. Otmu Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgop yapâek Anitâ orop tatmâ gaowotŋak tatmâ gawot. Otmu himbim pilâm ge imbihâlembâ tetem lok otmâ hohetnenŋan manop. Otmu nen aposololipŋe menenekmu orowâk manbin. Manbin yan manman kârikŋan mannom yakât den pat eknongomu nâŋgâmunŋe bulâŋe olop. Yakât otmâ nenŋe den pat ya yen ekyongom gawin. Den ya torokatmâ ekap yu kulemgum katyŋgian. ^{3,4}Nenŋe Anitâ yet nanŋe Yesu Kiristo orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu biwi hero kakŋan manmain. Otmu yeŋe yawuâk manmâ Kiristohât lohimbip orop nanŋangim buku oraŋgim mannomaihât ekap yu kulemgum katyŋgian.

Anitâ Koko Salek Amboŋe laŋinŋan tatmap.

⁵Anitâhât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tatmap yakât topŋe ikŋe nanŋaŋe sâmbâ tetem eknongop. Yakât yuwu sâmbâ nâŋgârjet. Anitâ Koko Salek Amboŋe laŋinŋan tatmap. Otmu lohimbipemâ omoŋ biwiŋan manmâ orotmeme kiŋgoŋ otmâ tosa mem manmai. Yâhâ Anitâhâlen ya âlâ ki tap. ⁶Nenŋe “Anitâ orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmap,” yawu sâmbâ bukulpnenŋe ekyongomain. Yawu ekyongomain yamâ nenŋe otmunŋe bâlem gamap yan den perâkŋe kâityongom Anitâhât den bulâŋe ya ki lâumain. ⁷Yâhâ nenŋe Anitâ Koko Salek Amboŋahât den nâŋgâmunŋe haŋ sâningimu yâkât tem tiŋâk lâuwangim manmain. Yawu otmâ manmain yan Kiristoŋe nengât tosa hât otmâ sâreerenekmâ muop yakât nâŋgâm Anitâŋe nenŋe tosa otmain ya pilâningimap. Tosa pilâningiap nâŋgâm bukulpnenŋe orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu heroŋe nâŋgawangim mepaemain.

⁸Nenŋe Anitâhât den bulâŋe yakât pâpgum, “Nenŋe koko salehâk manmain,” sâmbâ otmuâmâ perâk sâmbâ. Nenŋe yawu otmâ hiliwahonongât mâtâp ya watmain. ⁹⁻¹⁰Yâhâ nenŋe “Orotmeme bâleŋe âlâ ki otmain,” sâmbâ yanâmâ Anitâhât den nâŋgâmunŋe ki bulâŋe otmap. Yawu otmâ “Anitâŋe den perâk sâmbâ,” yawu nâŋgâm hilipgumain. Nenŋe tosanenŋe sâmbâ tetemunŋe Anitâŋe pilâningiwuapgât den sâmbâ kalop ya kum ondop âlâ ki otbuap. Yakât nâŋgâm biwinenŋe ekmâ orotmeme bâleŋe wuân me wuân otbin yakât nâŋgâmunŋe haŋ sâningimu bukulpnenŋe yengât senyenŋan kinmâ sâmbâ tetem Anitâ ulitgunom. Yawu otmu yanâmâ Anitâŋe tosanenŋe pilâningiwuap.

2

Kiristoŋe Anitâ orop tatmâ nengât sâmbâ ulitgumap.

^{1,2}Yeŋe otŋetâ bâlemu tosa memaihât ekap yu kulemgum katyŋgian. Yesu Kiristoŋe ki otmâ tâpikuop yamâ lohimbip kerek nengât tosanenŋahât otmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Otmu mumuŋambâ yahatmâ himbimân yâhâ Anitâ orop tatmâ nengât sâmbâ ulitgumap. Yakât otmâ lohimbip âlâ me âlâŋe otŋetâ bâlewup yan yakât nâŋgâm Anitâ ulitgunomai. Yawu ulitguŋetâ yâkŋe Kiristohât nâŋgâm tosa yeŋe pilâningiwuap.

³Nenŋe Anitâhât tem lâuwangimain yan yâkŋe nenekmu ârândâŋ otmu yâk orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmap yawu nâŋgâmain. ⁴Yâhâ lohimbip nombotŋaŋe “Nenŋe Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeim mansain,” sâmbâ yamâ yâkât den lonŋâemai. Lohimbip yawuŋaŋe Anitâhât den nâŋgârjetâ helekŋe otmu den perâk sâmbâ. ⁵⁻⁶Yâhâ nenŋe Anitâhât den tâŋ tâŋâk watmâ tem lâuwangimain yan yâkŋe wawaenenekmâ mâmbâŋe otningimap. Mâmbâŋe otningimap yakât bulâŋemâ Yesuŋe buku otningiop yawuâk nenŋe bukulpnenŋe orop buku oraŋgim manmain. Ya ekmâ yâk orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmap yawu nâŋgâmain.

Nenŋe buku oraŋgim mannom.

⁷ Bukulipne, yuwu sâmunne nângâret. Kiristone lohimbi kerek buku otningiop. Yakât otmâ yeje Anitâ orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu Kiristone buku otyingiop yawuâk yeje gurâ buku orangim mannomaihât den emelâk kâsikum yingimunne nângâwi. Den yu yawuâk kulemgum katyngian. ⁸ Yâhâ Anitâ orop biwinenaje kepeiakmâ konohâk otmu buku orangim manmain yakât mâtâpne angoân Kiristone watmu yâkâlen bulâje tetemu ekbin. Otmu Anitâhât lajinje bulâraje biwi nângân nângânyerjan pilâmu harj sâyngimu mâtâp yawuâk watmâ buku orangim mannomai. Yawu otmâ manjetâ yanâmâ Omoj Ambojahât wâtje gewuap.

⁹ Yâhâ lohimbi nombotraje “Anitâhât lajinraje biwinenjan pilâmu harj sâningimu tem lâuwangim mansain,” sâmai. Yawu sâmai yamâ bukulipyenye yengât nângâm bâleyingimai. Yawu otmâ Anitâhât den nângâm pâpgum omoj biwijan manmai. ¹⁰ Yâhâ lohimbi nombotje âlâjeamâ bukulipyenye orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmâp. Lohimbi ya yengât biwiyenjan Anitâhât lajinraje pilâmu harj sâyngimu tem lâuwangim târârâhâk manmai. Yawu manjetâ lohimbiye manmanyenye ekjetâ âlepne otmâp. ¹¹ Yâhâ lohimbiye bukulipyenye yengât nângâm bâleyingimai ya yengât biwi nângân nângânyerjan omoj sahakyngimu ihilâk mahilâk otmâ manmai.

¹²⁻¹⁴ Kiristone hibimâmbâ ge nengât tosehât otmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop. Yakât den pat ekyongomunne nângâretâ bulâje otmu Anitâje tosayenye pilâyngiop. Yawu otmu yâk orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmâp.

Otmu lohimbi papato yengât yuwu sâmunne nângâret. Yeje Anitâhât den tinâk lâum kârihem kinjetâ Manman Bâlenjahât Ambojaje mem ge katyekbe sâm pâpgum pilâyekmu mansai. Ya yawuâk mannomaihât nângâm ekap yu kulemgum katyngian.

Otmu lohimbi sombo yengât yuwu sâmunne nângâret. Anitâje hân hibim ki kândikyotop yapâek Kiristone tatmâ gaopjak tatmâ gap. Yeje yâkâlen biwiyenaje tinâk kepeim manmâ garjetâ yu oap. Yakât nângâm herone nângâyngim yengât den yu kulemgum.

Anitâhât tem lâuwangim mannom.

¹⁵⁻¹⁶ Lohimbi nombotraje Anitâhât hâkân otmâi. Yawu otmâ Manman Bâleje Ambojahât amutgen manmâ yuwu otjetâ bâlemap. Hâk sânduhân mansain sâm yehâhâlâk nângâretâ yahatmu hâkyenye mepaemai. Yeje engatyenyeak watmâ senje âlâlâ ekjâlem ihilâk otmâi. Yawu otjetâ dondâ bâlemap. Yakât otmâ lohimbi yawuya yengâlen ki torokatnomai. Yâhâ yeje yâk yengâlen torokatmâ yâkne otmâi yawuâk otnomai yanâmâ nenje yekmunne Awonnenje Anitâhâlen biwiyenaje ki kepeim mansai yawu otbuap. ¹⁷ Manman Bâleje Ambojahât wâtje gewuap. Otmu lohimbiye senje âlâlâ ekjâlemai yaje biatbuap. Yakât otmâ lohimbi bâleje ya yengâlen ki torokatnomai. Yawu otmâ Anitâje nenekmu ârândâj olâk sâm tem lâuwangim manjetâ manman kârikjan katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

Lok perâkne yengât sâop.

¹⁸ Bukulipne, yuwu sâmunne nângâret. Kiristone âwurem gewuapgât sâpne utâpguap. Otmu sâp ya tâlâhuwuap yan lok âlâje tetem Kiristo mem ge katmâ yâkât kawerjan kinmâ lohimbi yengât nângân nângânyenye mem hâlim tuhuyngiwuap. Yakât den emelâk ekyongomune nângâwi. Yâhâ sâp yuâmâ lok yawuya dondâhâlâkne tetenjetâ yekmain. Yakât otmâ Kiristone âwurem gewuapgât sâpne utâpguap yawu nângâmain. ¹⁹ Emelâk lok ya nen orop manbin yamâ biwinenaje ki kepeiakmâ konohâk olop. Ya yengât topyenye lohimbiye nângâretâ keterahâkgât Anitâje nângâmu pilânenekmâ ariwi. Yâhâ yâkne nen orop biwinenaje kepeiakmâ konohâk olop mâne ki pilânenekmâ arimbâi.

²⁰⁻²¹ Yâhâ yenâmâ Kiristone Wâtgât mâmâjahât Heak hângangumu ge biwiyenjan kionmu yajak ikje den bulâje nângâm hengenjumai. Yakât otmâ nângân nângânyenye kuwkyngiwe sâm den ki kulemgum katyngian. Yeje Kiristohât den nângâm hengenjumai yakât otmâ lok nombotraje topyenye kurihakmâ Kiristohât den kelangatmâ ekyongomai ya nângâretâ ki bulâje otmu topyenye tetekjan tetemu ekmai. Yakât nângâm ekap yu kulemgum katyngian.

²² Lok yaŋe Kiristohât den kelangatmâ yuwu ekyongomai. “Yesuŋe lohimbî tihitnenŋe olâkgât Anitâŋe yâk ki hângângumu giop. Kiristoâmâ nen orop dop konohâk mansain.” Yawu sâŋ Kiristohât nâŋgâŋetâ tâŋât otmu betgumai yakât dopŋeâk âwâŋe Anitâhât nâŋgâŋetâ tâŋât otmu betgumai. ²³ Yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Lohimbî âlâ me âlâŋe Anitâ nanjahât hâkâŋ otmâ betbangimai yan Yesuhât hâkâŋ oain sâŋ yan âwâŋe Anitâhât hâkâŋ otmâ betbangimai. Yâhâ lohimbî âlâ me âlâŋe Anitâ nanjahâlen biwiyenŋe kepeimai otmuâmâ âwâŋahâlen gurâ yawuâk kepeimai.

²⁴ Otmu den pat âlepŋe kâsikum yingim gai ya biwiyenŋan katmâ lâum manŋetgât nangan. Yawu otmâ mannomai yan Kiristo yet Anitâ orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. ²⁵ Yawu manŋetâ yanâmâ Kiristoŋe manman kârikŋan manmâ yâhâmbisâihât pat kuyingop yakât bulâŋe yingimu menomai.

²⁶ Lok perâkŋe Kiristohât den kelangatmâ kâsikum yingimai. Den ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Kiristo betgumaihât den yu kulemgum katyingian. ²⁷ Yâhâ yenâmâ Kiristoŋe Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge biwiyenŋan kionmâ mâmâŋe otyingim gap. Yawu otmâ den bulâŋeâk biwiyenŋan katmu yu me yakât ki nâŋgâm hilipgumai. Otmu yawuâk otyingim yâhâwuap yanâmâ Kiristohât den nâŋgâm hengenŋum mannomai. Yawu nâŋgâm hengenŋumomai yanâmâ lok nombotŋeŋe taka den kâsikum ningiŋet sâŋ ki âiyongonomai.

Kiristohât tem lâuwangim mannom.

²⁸ Otmu Kiristoŋe ikŋe lohimbî yen orop menenekbe sâŋ âwurem gewuap yan yeŋe aru-lakmâ kâŋgumaihât Kiristo orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu tem lâuwangim mannomai. Yawu otmâ mannomai gârâmâ yâkŋe gewuap yan nenŋe yen orop yâkât senŋan kinmâ hâmeŋe âlepŋe ningiwuapgât nâŋgânom. ²⁹ Anitâŋe Koko Salek Amboŋe. Yakât otmâ lohimbî âlâ me âlâŋe târârhâk manmai ya yekmunŋe Anitâŋe nine nanne baratne sâŋ meyekmu mansai yawu otmap.

3

Awoŋnenŋe Anitâŋe wawaenenekmap.

¹ Bulâŋjanâk Awoŋnenŋe Anitâŋe wawaenenekmâ nine nanne baratne sâŋ menenekmu yakât pat otmâ mansain. Yakât nâŋgâmunŋe âlâ kândâkdâ otmap. Lohimbî belânge manmaiŋe Anitâhât den nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm Kiristohâlen biwiyenŋe ki katbi. Yakât otmâ nengât gurâ yawuâk hâkâŋ otmâ betnongom mansai. ² Anitâŋe nine nanne baratne sâŋ menenekmu mansain. Yâhâ hâmbâi sâp patoen manman âiŋe ningimu menom yakât topŋe tipiŋe nangan. Yawu gârâmâ Kiristoŋe âwurem ge menenekbuap. Sâp yan manman âiŋe ningiwuap yamâ ikŋe manman koko salek yawuya ningimu menom. ³ Manman ya ningimu menomgât nâŋgâm biwinenŋe mem mannom. Otmu Kiristoŋe koko salehâk tatmap yawuâk manne sâŋ yakât wâtŋan kinmâ orotmeme bâleŋe bet pilâm manmâ yâhânom.

⁴ Lohimbîŋe otŋetâ bâlemap sâŋ Anitâŋe ikŋe nâŋgân nâŋgân ya lohimbî kerek nengât biwinenŋan katmu tatmap. Yawu gârâmâ lohimbî âlâ me âlâŋe otŋetâ bâlemap yan Anitâhât den ya loŋgâem tosa memai. ⁵ Lohimbî kerek nengât tosa pilâningiwe sâŋ Kiristo Manman Koko Salek Amboŋe himbimâmbâ ge koko salehâk manmâ nengât toсахât otmâ muop. ⁶ Yakât otmâ lohimbî âlâ me âlâ yâkâlen biwiyenŋe kepeimaiŋe orotmeme bâleŋe bet pilâwi ya ki miwirikum otmâ manmai. Yâhâ lohimbî âlâ me âlâ orotmeme bâleŋe tâtâem otmaiŋe yakât den ki nâŋgâmai, otmu yâkâlen biwiyenŋe ki kepeim manmai.

⁷ Lohimbî âlâ me âlâŋe den perâkŋe kâityongonomai ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmapgât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Kiristohât biwian nâŋgân nâŋgân âlâlâ tatmap yakât Anitâŋe nâŋgâmu ârândâŋ otmap. Otmu emelâk Kiristoŋe Anitâhât tem lâum yu ya otminiop ya Anitâŋe ekmu ârândâŋ olop. Otmu lohimbî âlâ me âlâŋe Anitâhât tem lâum manmai ya yengât gurâ yawuâk Anitâŋe nâŋgâmu ârândâŋ otmap. ⁸ Yâhâ kândikum emelâk topŋe katmâ Anitâŋe lohimbî tuhuyelehop yapâek Satanŋe yakât den kum lohimbî kâityongom

gamap. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâ orotmeme bâleŋe tâtâem otmairŋe Satanŋe Anitâhât den kumap yawuâk den kumai. Yawu otmâ Satangât pat otmâ mansai. Yâhâ Satanŋe lohimbi nengât biwinenŋan kioŋmu orotmeme bâleŋe otmâ yâhâmaingât Anitâ nanŋaŋe mâtâp manguwangŋiwe sâŋ himbim pilâm hânân ge manop.

⁹Anitâ ikŋak lohimbi menenekmâ nine nanne baratŋe sâŋ mâmâŋe otningim gamap. Yakât otmâ nenŋe orotmeme bâleŋe bet pilâwin ya miwirikum tâtâem otnomgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ orotmeme bâleŋe ki otmâ manmain. ¹⁰Nen Anitâhât pat otmâ manmainŋe lohimbi Satangât pat otmâ manmai ya orop oset guset manmain. Yakât otmâ manman girawuya manŋetâ yekmunŋe topyeŋe tetem heŋgeŋguwuap yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Yâkŋe Anitâhât ki tem lâuwangimai. Yawu otmâ bukulipyenŋe orop biwiyenŋe ki kepeiakmâ konohâk otmu buku orangimai. Lohimbi yawuyaŋe Anitâhât pat ki otmâ mansai.

Bukulipnenŋe orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannom.

¹¹Yâhâ yeŋeâmâ lohimbi kerek nâŋgâyŋingim buku otyingim mannomaihât den emelâk kâsikum yŋingimunŋe nâŋgâwi. ¹²Emelâhâmâ lok âlâ, kutŋe Kain sâŋ, yâkŋe Bâleŋe Amboŋahât amutgen manmâ imiŋe kumu muop yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Imiŋaŋe hotom umu Anitâŋe ya ekmu ârândâŋ olop. Yâhâ ikŋak hotom umuâmâ Anitâŋe ya ekmu ki ârândâŋ olop. Yakât otmâ imiŋahât nâŋgâm bâlewangiop. Yawu gârâmâ Kainŋe olop yawu ki otnomai.

¹³Otmu lohimbi belâŋen manmaiŋe yeŋgât nâŋgâm bâleyŋingimomai yan biwiyenŋe ki yahatbuap.

¹⁴Emelâk nen Kiristohât lohimbiŋe yâkâlen biwinenŋaŋe ki kepeiwin yan hiliwahonomgât pat manbin. Yawu gârâmâ biwinenŋe yâkâlen katmunŋe Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuningimu manmain. Yakât bulâŋeâmâ bukulipnenŋe orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmain ya nâŋgâmain. Yâhâ lohimbi bukulipyenŋe yeŋgât nâŋgâm bâleyŋingimaiŋeâmâ hiliwahonomaihât pat manmai. ¹⁵Kiristohât lohimbi âlâ me âlâŋe bukulipyenŋe yeŋgât nâŋgâm bâleyŋingimai. Yawu otmai ya yeŋgât Anitâŋe nâŋgâmu bukulipyenŋe yongŋetâ muai yawu otmap. Otmu nenŋeâmâ yekmunŋe manman kârikŋahât pat ki mansai yawu otmap. ¹⁶Kiristoŋe sâreerenekmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop yan buku konok orotgât mâtâp bulâŋe teteop ya nâŋgâmain. Yâhâ yakât dopŋeâk nenŋe bukulipnenŋe hewewenâk tânyongonom. ¹⁷Otmu lohimbi nombotŋe iri sikumyeŋe pato tatyŋingimapeŋe bukulipyenŋe nombotŋe senŋe âlâlâhât umburuk otmâ umatŋe kakŋan manmai ya ki tânyongomai. Ki tânyongŋetâ ya yekmunŋe Anitâhâlen biwiyenŋaŋe ki kepeim mansai yawu otmap. ¹⁸Yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Nenŋe bukulipnenŋe “Âlepŋe tânyongonom,” sâŋ launenŋaŋak ki sânom. Yawu otmâ biwinenŋaŋe kepeiyekmâ hewewenâk tânyongonom.

Anitâŋe wawaenenekmâ ki mem ge katnenekmap.

¹⁹Nenŋe biwinenŋaŋe bukulipnenŋe kepeiyekmâ tânyongomain yan Anitâ Manman Bulâŋahât Amboŋaŋe mâmâŋe otningimu mansain yakât bulâŋe ya tetemu ekmain. Yawu otyingimain yan Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmap yawu biwinenŋaŋe nâŋgâmain. ²⁰Yawu gârâmâ Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmap me bia yakât nâŋgâm biwi yâhâp otmain yanâmâ Anitâ biwinenŋe ekmapŋe wawaenenekmâ ki mem ge katnenekmap ya nâŋgâmunŋe biwinenŋe ârândâŋ otmap. ²¹Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmap yawu biwinenŋaŋe nâŋgâm yu yakât pahâk ulitgumain. ²²Otmu nenŋe girawu manmunŋe nenekmu ârândâŋ otmapgât topŋe nâŋgâm tem lâuwangim mannom yanâmâ yu yakât ulitgumunŋe âlepŋe nâŋgâningiwuap. ²³Nenŋe Anitâ nanŋe Yesu Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim tem lâuwangim mannomgât yâkŋe sâŋ kalop. Yakât otmâ nenŋe Kiristohât tem lâuwangim bukulipnenŋe orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannom. ²⁴Otmu Anitâŋe den âlâlâ sâŋ kalop ya lâum manmain yan yâkŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge nengât biwinenŋan kioŋmu Anitâ orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mansain ya nâŋgâmain.

4

Lok perâkne yengât topyeje

¹ Bukulipne, yuwu sâmunne nângâjet. “Wâtgât mâmânjahât Heakne den âlâlâ biwinenjan katmu sâm tetem ekyongomunne nângâjet,” sâm lohimi âlâ me âlâje engatyejan gejetâ denyeje in yawu nângâmai. Yakât nângâmune ki ârândâj otmap. Lok perâkne dondâhâlâkne den yawu sâm lohimi kâityongomai. Yakât otmâ den sâm tetemai ya Wâtgât mâmânjahât Heakne biwiyejan katmu sâmai me weke bâlenjahâlen kândiwahom den sâmai yakât topje nângâne sâm yuwu âiyongonomai. ² “Yesuje lohimi nengât tihitnenje olâk sâm Anitâje himbimâmbâ hângângumu ge lok otmâ manop. Ya nângâjetâ bulâje otmu yâkâlen biwiyejan kepeim mansai me bia?” Yawu âiyongonjetâ “Oj,” sânomai otmuâmâ âlepje nângâyinginomai. ³ Yâhâ “Bia,” sânomai otmuâmâ betyongonomai. Yâhâ Wâtgât mâmânjahât Heakne lohimi yawuya yengât biwiyejan den ki katmap. Yâhâ hâmbâi lok âlâje tetem topje kurihiakmâ Kiristohât kawenjan kinbuap yakât den emelâk ekyongomunne nângâwi. Yawu gârâmâ sâp yuâmâ lok yakât kunje, kutje Kâitgu Kâitgu Amboje, yâkne lok perâkne mâmâje otyingimu den ekyongomai.

⁴ Yâkne mâmâje otyingimu den ekyongomai yan logkât nângân nângân tângât watmâ den ekyongomai. Yakât otmâ lohimi belângen manmaije denyeje nângâjetâ bulâje otmap. Yâhâ yenâmâ Anitâhât pat mansai. Otmu Ambonenje Anitâ Wâtgât Ambojeje lok perâkne yengât ambojeje Satan ya mem ge kalop. Yakât otmâ yeje Anitâhât wâtjan kinmâ lok perâkne yengât den nângâjetâ ki bulâje otmap. ⁶ Otmu nen gurâ yawuâk Anitâhât pat mansain. Yakât otmâ Kiristohât lohimiyeje Anitâhât den topjambâek nângâne sâm otmai ya yâkât den kâsikum yingimunne nângâm biwiyejan katmâ mansai. Yawu otmai yan Wâtgât mâmânjahât Heakne mem hewewej tuhuyekmu nângâjetâ bulâje otmap ya nângâmain. Yâhâ lohimi hiliwahonomaihât pat mansaije nengât den nângâjetâ gemu bet pilâmai. Yawu otmai yan Kâitgu Kâitgu Ambojeje nângân nângânyeje mem hâlim tuhuyingimu yanjak nengât den nângâjetâ gemu bet pilai ya nângâmain.

Biwi Kepeiak Kepeiak Ambojeâmâ Anitâ

⁷ Bukulipne, yuwu sâmunne nângâjet. Lohimi âlâ me âlâje Anitâ orop biwiyejan kepeiakmâ konohâk otmu manmai yamâ Anitâje nine nanne baratne sâm meyekmu mansai. Yawu otmâ mâmâje otyingimu biwiyejan bukulipyeje kepeiekmâ tânyongomai. Otmu nen gurâ yawuâk Anitâje mâmâje otningimu mansain. Yakât otmâ biwinenjan kepeiakmâ konohâk otmu buku oranjim mannom. ⁸ Biwi Kepeiak Kepeiak Ambojeâmâ Anitâ. Yakât otmâ lohimi nombotjanje bukulipyeje yengât nângâm bâleyingimai ya yekmunne lohimi belângen mansai yawu otmap. ⁹ Anitâje wawaenenekmâ manman kârikjahât pat kuningiwe sâm ikne nanje ombe bisije hângângumu ge nengât toshât otmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop. Anitâje yawu olop yan wawaenenekmap yakât bulâje teteop. ¹⁰ Nenjahâk Anitâhâlen biwinenjanje ki kepeim manbin. Anjoân ikjahâk wawaenenekmâ ikne nanje hângângumu tosanenjahât otmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop. Yawu otningiop yakât topje nângâm yanâmâ yâkâlen biwinenjanje kepeim mansain.

¹¹ Anitâje wawaenenekmâ yawu otningiop. Yakât otmâ nenje bukulipnenje orop biwinenjanje kepeiakmâ konohâk otmu mannom. ¹² Lohimi âlâ me âlâje Anitâ ki ekmain. Yawu gârâmâ nenje biwinenjanje kepeiakmâ konohâk otmu buku oranjim manmain yan Anitâ nen orop tatmap yakât bulâje tetemu ekmain.

¹³ Nenje Anitâ orop biwinenjanje kepeiakmâ konohâk otmu manmunne Wâtgât mâmânjahât Heak hângângumu ge biwinenjan kiojmu Anitâ nen orop tap ya nângâmain. ¹⁴ Anitâje lohimi kerek tihitnenje otbe sâm ikne nanje hângângumu ge sâreerenekmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop. Nenje yâk orop manbin yapâek yâkât den pat âlepje lohimi ekyongom gain. ¹⁵ Yâhâ lohimi âlâ me âlâje Anitâhât nanje Yesuhâlen biwiyejanje kepeim tem lâuwangimai yakât lohimi ekyongomai yamâ biwiyejanje Anitâ orop kepeiakmâ konohâk otmu manmai. ¹⁶ Nenje yakât nângâmunne bulâje otmap.

Biwi Kepeiak Kepeiak Ambojeâmâ Anitâ. Yakât otmâ nenje bukulpnenje orop biwinnenjae kepeiakmâ konohâk otmu manmain. Yawu otmain yan Anitâ orop gurâ biwinnenjae kepeiakmâ konohâk otmu manmain. ¹⁷ Nenje yawu otmunje nângâmu ârândâr otmap. Otmu sâp patoen yâkne lohimbi kerek nengât biwinnenje ekmâ matje kâpekningiwuap yan nenje Kiristohât mâtâp watmain yakât hâmenje âlepne ningimu menom nângâm Anitâhât senjan kinnom.

¹⁸ Nenje Anitâ orop biwinnenjae kepeiakmâ konohâk otmap yakât nângâm kingit-nenjahât ki otmain. Yâhâ lohimbi nombotjae Anitâ orop biwiyenjae ki kepeiakmâ konohâk otmap. Yakât nângâm matje ningiwuap sâm kingityenjahât otmai.

¹⁹ Anjoân Anitâje wawaenenekmâ biwijenjae kepeinenehop. Yakât nângâm nenje yâkâlen biwinnenjae kepeim lohimbi buku otyingim manmain. ²⁰ Yâhâ lohimbi Anitâhât pâpgumaije “Anitâhâlen biwinnenjae kepeim mansain,” sâmai yamâ bukulpipenjae orop manmâ ki buku otyingimai. Yawu manjetâ Anitâhâlen biwiyenjae ki kepeim manmai yakât bulâje tetemu ekmain. ²¹ Yâhâ nenje Anitâhâlen biwinnenjae kepeim manmain. Yawu manmâ bukulpnenje orop buku orangim mannongât Yesu Kiristone sâm kalop. Yakât otmâ ya otnehâlâk nângâm manmâ yâhânom.

5

Manman Bâlejahât Ambojae ki mem ge katnenekbuap.

¹ Bukulpne, yuwu sâmune nângâjet. Nenje âwâ mâmâlipnenje nângâyingimain yawuâk imi atalipnenje otmu wârâ toulipnenje nângâyingimain. Yâhâ Yesuje lohimbi nengât tihitnenje olâk sâm Anitâje hângângumu ge lok otmâ manop. Nenje yâkâlen biwinnenjae kepeimune Anitâje nine nanne baratne sâm menekmu yâk orop biwinnenjae kepeakmâ konohâk otmu manmain. Otmu lohimbi nombotjae Anitâhâlen biwiyenjae kepeimai yamâ imi atalipnenje otmu wârâ toulipnenje nângâyingimain yawuâk yâk yengât nângâyingimain. ² Nenje Anitâhâlen biwinnenjae kepeim yâkât den lâumain yakât bulâjeâmâ yawu otmâ yâkât nanje baratne orop buku orangimain nângâmain. ³⁻⁴ Nenje Anitâhâlen biwinnenjae kepeimain yakât bulâjeâmâ yâkât denje tem lâuwangim manmain. Yakât yuwu sâmune nângâjet. Yâkne nine nanne baratne sâm menenehop yapâek mâmâje otingimu yâkâlen biwinnenjae tijâk kepeim kârihem manmâ gain. Yawu manmâ tem lâuwangimune ârândâr merândâr otmu Manman Bâlejahât Ambojae mem ge katnenekbe sâm hâum pâpgumap. ⁵ Lohimbi belângen manmai yâhâmâ Manman Bâlejahât Ambojae in yawu mem ge katyekmu yâkât amutgen manmai. Yâhâ nenje Anitâ nanje Yesu Kiristohâlen biwinnenjae kepeim mannom yanâmâ Manman Bâlejahât Ambojae mem ge katnenekbuapgât dop âlâ ki otbuap.

Yesu Kiristone himbimâmbâ ge lok otmâ manop.

⁶ Anitâje ikje nanje Yesu Kiristo hângângumu ge lok otmâ hohetnenjan manop. Hohetnenjan manmâ âi topne katbe sâm olop yan nambenjae mem toen katmu Wâtgât mâmâjahât Heakje himbimâmbâ ge Kiristo mâmâje otbangiop. Otmu âi ya mem manmâ manmâ benje howanân kujetâ muop. Howanân kujetâ muop yakât kakjan mumugambâ yahatmâ himbimân âwurem yâhâop. Yakât topne nângâmunje bulâje olâkgât Wâtgât mâmâjahât Heak, Bulâje Ambojae biwinnenjan kiojmap. ⁷⁻⁹ Nambenjae mem toen kalop sâp yan Kiristo âwâje Anitâje yâkât topne sâm tetem lohimbi ekyongomu nângâwi. Otmu Kiristo muop sâp yan Anitâje nângâmu kulem âlâlâ teteop. Otmu den sâop otmu kulem teteop ya Wâtgât mâmâjahât Heakje biwinnenjan kiojmu yakât ekmâ nângâmunje bulâje olop. Yakât yuwu sâmune nângâjet. Bukulpnenjae den pat eknongonjetâ nângâmunje bulâje otmap. Yâhâ Anitâ ikje Wâtgât mâmâjahât Heakje biwinnenjan kiojmu Kiristohât den nângâmain me kulem tetemu ekmain ya bulâje dondâ otmap. ¹⁰ Lohimbi âlâ me âlâje Anitâ nanjahâlen biwiyenjae kepeim manmai ya yengât biwiyenjan Wâtgât mâmâjahât Heakje kiojmu biwiyenjae ârândâr otmap. Yâhâ lohimbi nombotjaeâmâ Anitâje nanjahât topne sâm tetem eknongop yakât den pat nângâjetâ

ki bulâje otmap. Otmu Anitâje den perâkje sâmap yawu nângâjetâ otmap. Yawu nângâm biwiyeye alitmai. ¹¹ Anitâje ikje nanje hângângumu ge manman kârikjahât mâtâp mem teteningiop ya watmâ manmain. ¹² Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâje Anitâ nanjahâlen biwiyeye kepeim manmai yâhâmâ Anitâje manman kârikjahât pat kuyingimu manmai. Yâhâ lohimbi nombotjeamâ Anitâ nanjahât hâkâj otmâ biwiyeye alitmâ manmai. Yakât otmâ Anitâje hiliwahonomaihât pat kuyingimu manmai. ¹³ Yâhâ yejeamâ Anitâ nanjahâlen biwiyeye kepeijetâ yâkje manman kârikjahât pat kuyingimu mansai. Yakât nângâm engat yâhâp otmaihât ekap yu kulemgum katyingian.

¹⁴ Otmu girawu manmunje Anitâje nenekmu ârândâj otmap yakât topje nângâm hejengum yâkât nângân nângân ya watmâ ulitgumunje yanâmâ nângâningimâp. Yakât otmâ yu yakât pahâk ulitgum manmain. ¹⁵ Nenje yâkât nângân nângân watmâ ulitgumunjeamâ nângâningiwuap ya nângâmunje bulâje otmap. Yakât otmâ yu yakât ulitgumain yan âlepje ningiwuap nângâm engat yâhâp ki otmain.

¹⁶ Otmu bukulipyeje otjetâ bâlewuap yan hiliwahonomaihât mâtâp ki watnomai ya yengât yuwu sâmune nângâjet. Yâkje Anitâhât den longâem otjetâ bâlewuap yan Anitâ ulitgunjetâ Wâtgât mâmâjahât Heakje biwiyen kionjmu orotmeme bâleje ya pilânomai. Yawu otjetâ Anitâje manman âlepjan katyekmu manmai. Yâhâ bukulipyeje nombotje âlâjeamâ biwiyeye kârikje otmu Anitâ betgum manmai. Yawu manmâ hiliwahonomaihât mâtâp watmai ya yengât nângâm yeje Anitâ ki ulitgunomai. ¹⁷ Lohimbi âlâ me âlâje girawu manjetâ Anitâje yekmu ârândâj otbuap yakât topje nângâm hejengumai yamâ sâp âlâen yeje engatyeyeak watmâ otjetâ bâlemu tosa memai. Yawu gârâmâ biwiyeye ki kârikje otmâ manmai. Yakât otmâ hiliwahonomaihât pat ki mansai.

¹⁸ Anitâje nine nanne baratne sâm lohimbi meyekmâ manman kârikjahât pat kuyingimu manmaiye yâkât den ki longâem orotmeme bâleje tâtâem otmai ya nângâmain. Yâhâmâ Anitâ nanje tihityeye otmu yanjak Manman Bâlejahât Ambojeje mem ge katyekbe sâm pâpgumap.

¹⁹⁻²⁰ Lohimbi belângen manmaiye Manman Bâleje Ambojahât amutgen manmâ hiliwahonomaihât pat manmai. Yâhâ nenâmâ Anitâ nanje tihitnenje otbe sâm himbimâmbâ giop. Nenje yâkâlen biwinenje kepeimunje Anitâ Manman Kârikjahât Ambojeje yakât pat kuningimu mansain. Yawu manmunje nângân nângânnenje keterakningimu Anitâ Bulâje Ambojahât topje nângâmain. Otmu yâkât wâtjan kinmâ topje tipiye nângâmain ya wangim topjambâek nângânom. Otmu Anitâ yet nanje Yesu Kîristo orop biwinenje kepeiakmâ konohâk otmu manmain ya nângâmain.

²¹ Den bâije yuwu sâmune nângâjet. Yeje Anitâ yet Kîristohâlen biwiyeye kepeim manmai. Yawu gârâmâ yeje yâk betyotgom âlâhâlen biwiyeye ki katnomai. Yawu.

Nâ bukuyeye,
Yoane

2 Yoane Yoaneje ekap betñan kulemguop.

O bukulipne,

^{1,2} Yeje Kiristo Bulãje Amboñahãlen biwiyeñaje kepeiñetã Anitãje yãkãt pat kuyingimu mansai. Nenñe yãk orop biwinenñaje kepeiakmã konohãk otmu manmã yãhãmbisãin. Yakãt otmã nã kunyeje manmã galemýongom mansanñe, nãngãyingim ekap yu kulemgum katýingian. Otmu lohimbi nombotñe Kiristohãlen biwiyeñaje kepeim mansaiñe gurã nãngãyingiai. ³ Awoñnenñe Anitãje nanñe Kutdãnenñe Yesu Kiristo orop nãngãningim tihitnenñe otmutã biwinenñe sãnduk sãekgãt nanñan. Yawu otningimutã yãk yetgãt wãtyetñan kinmã den bulãjeãk alahum buku orañgim mannom.

Biwinenñaje kepeiakmã konohãk otmu buku orañgim mannom.

⁴ Nenñe Kiristohãt den bulãje lãum mannomgãt Anitã Awoñnenñaje sãm kalop. Yakãt otmã yengãlen gãtñe nombotñaje Kiristohãt den tiñãk lãum mansai ya yekmune ãlõngõ otmu herõje nãngãyingiman. ⁵⁻⁶ Yakãt otmã yuwu sãmune nãngãñet. Yen kerekñe biwiyeñaje kepeiakmã konohãk otmu buku orañgim manmã yãhãnomaihãt emelãk den kãsikum yingimune nãngãwi. Den kãsikum yingiwãn ya yiwerenñe yawuãk kulemgum katýingian. Yakãt otmã nenñe yen orop yawuãk biwinenñaje kepeiakmã konohãk otmu Anitãhãt den lãum buku orañgim manmã yãhãnom.

Lok perãkñe yengãt sãop.

⁷ Lok perãkñe yengãt yuwu sãmune nãngãñet. Lok perãkñe dondãhãlãkñe Kiristohãt lohimbi nengãlen torokatbi. Yamã nenñe yãk orop biwinenñaje ki kepeiakmã konohãk otmu manbin. Yawu manbin ya pilãnenekmã ari yuwu sãm lohimbi ekyongomai. “Lohimbi nengãt tihitnenñe olãkgãt Anitãje Yesu Kiristo himbimãmbã ki hãngãngumu giop. Yãhãmã lohimbi nen yuwuya,” yawu sãm Yesu mem ge katmai. ⁸ Yãhã nenñe Kiristohãt den pat ãlepñe kãsikum yingimunñe nãngãñetã bulãje otmu yãkãt ãi meñetã, manman ãlepñahãt bulãje ãlãlã teteyingimu mansai. Bulãje ya yawuãk teteyingim yãhãwuapgãt biwiyeñe galemahom mannomai. Yawu otmã yãkãt ãi tiñãk mem mannomai otmuãmã sãp patõen yakãt hãmerñe Anitãje dopyenñan ikñiãk ikñiãk yingimu menomai.

⁹ Lohimbi nombotñaje bukulipyenñe den kãsikum yingimai yan Kiristohãt den bulãje yakãt andemñe wangim yeñe nãngãn nãngãn torokatmai. Lohimbi ya yengãt nãngãmunñe yãkñe Anitã orop biwiyeñaje ki kepeiakmã konohãk otmu manmai yawu otmap. Yãhã lohimbi nombotñe ãlãñeãmã Kiristohãt den tãñ tãñãk kãsikum yingimai. Ya yengãt nãngãmunñe yãkñe Awoñnenñe Anitã yet nanñe Yesu Kiristo orop biwiyeñaje kepeiakmã konohãk otmu manmai yawu otmap. ¹⁰ Yakãt otmã lohimbi ãlã me ãlãñe yengãlen taka Kiristohãt den andemñe wangim ãlã kãsikum yinginomai yamã emetyenñan ki dãim yãhã katyekmã sot um yinginomai. Me ki herõje otyingim yãk orop den huhunomai. ¹¹ Yãhã herõje otyingim yãk orop den huhunomai otmuãmã yãkñe den perãkñe lohimbi kãsikum yingimai yakãt matñe Anitãje yãk yingiwuap ya yen gurã yawuãk yingimu menomai.

Den bãñje sãm hãreop.

¹² Nãngãn nãngãn ãlãlã biwinan tap ya hãrohãk kulemgum katýingimbãm yamã nãngãmune umatñe otmu pilãm den pãñe tãlãwãk yu kulemgum katýingian. Yãhã hãmbãi nãñe yengãlen takamune eñaknom yanãmã den yu torokatmã alahum herõje nãngãnginomgãt nanñan.

¹³ Otmu Anitãje kapi yu ambolipñe meyekmã Kiristohãt pat kuyingimu manmai yañe orowãk nãngãyingiai.

Nã bukuyeñe,
Yoane

3 Yoane Yoaneŋe ekap kalimbuŋe kulemguoŋ.

O bukune Gaio,

¹Nâŋe Kiristohât lohimbi yeŋgât kunyeŋe manmâ nâŋgâyeŋgim yâkât den kâsikum yeŋgim gan. Otmu gâ gurâ yawuâk den kâsikum gihim biwinaye kepeihekmâ manmâ gan. Yakât otmâ ekap yu kulemgum katgihian. ²⁻⁴Gâŋe biwihe galemahom heŋgeŋgum Kiristohât den tirâk lâum yâkât mâtâp tâŋ tâŋâk watmâ gat. Yakât bukulpnenŋe nombotŋaye taka gâhât den pat eknohoŋetâ nâŋgâm heroye dondâhâlâk otban. Yawu gârâmâ sâp âlâen den pat nâŋgâman yan yawu ki otman. Yawu mansat yakât nâŋgâm yuwu sâm gâhât Anitâ ulitguman. “O Awon, gâŋe Gaio nâŋgâwangirâ umatŋe âlâ kakŋan ki yâhâwuap. Yawu otmâ hâk sânduhânâk manmâ yâhâwuapgât nâŋgâm ulitgohan.” Yawu sâm gâhât Anitâ ulitguman.

Yoaneŋe bukune Gaio mepaeop.

⁵Nâŋe kapi yu ambolipŋe lok nombotŋe hoŋ hâŋgânyongomune gâhâlen takawi. Takawi sâp yan gâŋe Kiristohât den lâum manmat yakât nâŋgâm dâiyekmâ emelan katyekmâ sot um yeŋgion. ⁶⁻⁷Otmu purik sâm takawi yan Kiristohât lohimbi nengât senneŋan kinmâ buku otyingion yakât den pat eknohoŋetâ nâŋgâm heroye nâŋgâhihiwin. Otmu nâŋe âlâkuâk hoŋ hâŋgânyongomune pâku lohimbi kapiŋe kapiŋe manmâ arai ya yeŋgâlen ari Kiristohât den pat âlepŋe ekyongom mansai. Den pat ekyongom mansai yakât hâmeŋe ningiŋet sâm ki ekyongonmai. Yawu gârâmâ nep mem mannomai yaŋe gâhâlen takaŋetâ tatmâ yapâ mâtâp meyeŋgirâ pilâm âlâengen ari nep menomai. Yawu otyingirâ Anitâŋe nâŋgâhihimu ârandâŋ otbuap. ⁸Nen Kiristohât lohimbi wosapâ me wosapâ manmainŋe lok yawuya yeŋgât nâŋgâyeŋgim senŋe âlâlâ tânyongonom. Yawu otyingimunŋe yâkŋe Kiristohât den pat sâm haok tuhuŋetâ liŋgarakmâ ariwuap.

Dioterepe yet Demetirio yâk yetgât sâop.

⁹Otmu yeŋe gurâ yawuâk lok yawuya yeŋgât nâŋgâyeŋgim senŋe âlâlâ tânyongonetgât den tâlâwâk kulemgum katyngimune ekbi. Yâhâ yeŋgâlen gâtŋe lok âlâ, kutŋe Dioterepe, yâkŋe ikŋahâk lohimbi yeŋgât kunyeŋe manbe sâm nâhât den kakŋan sâmap. ¹⁰Otmu imbiâk nâhât den belângen sâmap. Nâŋe lohimbi hâŋgânyongomune yeŋgâlen takaŋetâ ki buku otyingimap. Otmu bukulpŋaye buku otyingimai sâm kuyingim topŋe âlâlâ mâŋgâyekmap. Yakât otmâ nâŋe sâp âlâen yeŋgâlen takawom yanâmâ yâkât orotmeme bâleŋe sâm aran yu lohimbi senyeŋan kinmâ sâm tetemune nâŋgânmai.

¹¹Bukune, yuwu sâmune nâŋgâ. Dioterepeŋe otmu bâlemap yawu ki otbuat. Lohimbi âlâ me âlâŋe orotmeme bâleŋe tâtâem otmai ya yekmunŋe Anitâhâlen biwiyeŋeŋe ki kepeiŋe yawu otmap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâŋe orotmeme âlepŋeâk otmai ya yekmunŋe Anitâhâlen biwiyeŋeŋe kepeiŋe yawu otmap. Yakât otmâ gâŋe gurâ orotmeme âlepŋeâk otmâ yâhâwuatgât naŋgan.

¹²Yâhâ bukunenŋe âlâ, kutŋe Demetirio, yâkŋe târârâhâk manmap. Otmu yâkât manmanŋe ekmâ nen Kiristohât lohimbiŋe nâŋgâwangim mepaemain. Nâŋe den ki meman ya naŋgat. Yakât otmâ den yan yu nâŋgârâ bulâŋe otbuap.

Den bâiŋe sâm hâreop.

¹³Nâŋgân nâŋgân âlâlâ biwinan tap ya hârohâk kulemgum katgihimbâm yamâ nâŋgâ-mune umatŋe otmu pilâm den pâŋe tâlâwâk yu kulemgum katgihian. ¹⁴Yâhâ sâp ki kâlep otmuâk gâhâlen takamune eŋakmâ den alahuromgât naŋgan.

¹⁵Biwihe huruŋ sâmu manbuatgât nâŋgâm Anitâ ulitguman.

Bukulpŋeŋe orowâk nâŋgâhihiain. Otmu bukulpnenŋe gâ orowâk mansai ya yeŋgât gurâ nâŋgâyeŋgian ya ekyongowuat.

Nâ bukuyeŋe,
Yoane

Yut

O bukulpine,

¹ Awoḡnenḡe Anitâḡe wawaeyekmâ mem hewewej tuhuyekmu Yesu Kiristohâlen biwiyenḡe katbi. Yawu otbi yan Anitâḡe meyekmâ Kiristoḡe himbimâmbâ âwurem ge meyekbuapḡât pat kuyingimu manmai. Nâ Yut, Yakowo imiḡe. Nâḡe Yesu Kiristo hoḡ bawanḡim manman. Yakât otmâ yengât nâḡâm ekap yu kulemgum katyingian.

² Otmu yengât nâḡâm Anitâ yuwu sâḡm ulitguman. “O Awoḡ, ḡâḡe bukulpine yengât nâḡâyingim mem hewewej tuhuyekdâ yanâmâ yâk yengât biwiyenḡe sâḡduk sâḡm buku oraḡim mannomaihât nâḡâm ulitgohoan.” Yawu sâḡm ulitguman.

Lok perâkḡaḡe Kiristohât den kelanḡatminiwi.

³⁻⁴ Bukulpine, yuwu sâḡmune nâḡâḡet. Anitâḡe yen orop manman kârikḡahât pat kuningiop. Pat kuningiop yakât bulâḡe menom sâḡm girawu manḡetâ yekmu ârândâḡ otbuap yakât topḡe kulemgum katyingian. Yawu ḡârâmâ emelâk lok nombotḡaḡe Anitâhât nâḡâḡetâ gemu betbanḡim topyene kurihiakmâ yengâlen torokatbi. Yengâlen torokatbi yapâek yu ya ekḡâlem tepyene yahatmu otmâ hilipgum gai. Yawu otmâ eweakmâ tosa ya kârâm Kiristohâlen pilâm yuwu sâḡmai. “Kiristoḡe girem den yapâ holaḡnenehop. Yakât otmâ nenḡe engatnenḡeâk watmâ yu ya ihilâk otnom,” sâḡmai. Yawu sâḡmai yan Kutdânenḡe Kiristo Tihit tihit Ambone yâk mem ge katmâ yâkât den kelanḡatmâ lohimi den perâkḡe kâityongom engatyenḡan gemai. Yâhâ Kiristoḡe Anitâhât den bulâḡe nen aposololipḡe kâsikum ningiop. Otmu nenḡe den yawuâk yen kâsikum yingim gain. Otmu lok perâkḡaḡe yengât engatyenḡan gem nâḡân nâḡâḡeḡe mem hâlim tuhuyingimaihât yene Kiristohât den tâḡ tâḡâk watmâ manḡetḡât pepa yu kulemgum katyingian. Yâhâ lok perâkḡaḡe matḡe mem hiliwahonomai yakât emet inâḡḡan Anitâhât hoḡ bawalipḡaḡe den kulemgui.

⁵ Den kulemgui yakât topḡe nâḡâm hengḡuḡai. Yawu ḡârâmâ den ya mem mete tuhūm manḡetḡât yuwu sâḡmune nâḡâḡet. Kândikum emelâk Isirae lohimiḡe Aihita hânân umatḡe kakḡan manminiwi. Yawu manḡetâ Kutdâḡe manman âlepḡan katyekbe sâḡm den ekyongomu nâḡâḡetâ bulâḡe otmu Aihita hân pilâwi. Pilâm taka lok ki manmaiâḡen manbi yan Anitâḡe den âlâ ekyongop ya nâḡâḡetâ ki bulâḡe olop. Yakât otmâ Kutdâḡe matḡe yingimu mem hiliwahowi.

⁶ Aiop, emelâk embâḡân Anitâhât aḡelolipḡaḡe otmâ hilipḡuḡetâ matḡe yingiop ya yengât yuwu sâḡmune nâḡâḡet. Anitâḡe aḡelolipḡe âi yingimu mewi. Yâhâ aḡelo nombotḡaḡe âi yingiop ya hâkâḡ otmâ pilâwi. Yawu otbi yakât matḡe nâpumân pilâyekmu ge omoḡ kâlehen tatmâ gai. Yawu tatmâ yâhâḡetâ sâp pato tetewuap yan den sâḡm hâreyingim matḡe umatḡe yingimu mem hiliwahonomai.

⁷ Aiop, kapi yâhâp, kutyetḡe Sotom otmu Gomora, otmu kapi tipi tapi hâlâḡmâ tatmâ ariop ya ambolipḡaḡe aḡeloḡe otmâ hilipguwi yawuâk otmâ hilipguwi. Yâkḡe kâwâ konda otmâ orotmeme ki orotḡe yawu otmâ manminiwi. Yakât matḡe kâlâḡḡe himbimâḡembâ gem punduḡ sâḡm sem gulip tuhuyehop. Sotom otmu Gomora kapi ambolipḡaḡe otḡetâ bâleop yakât dopḡeâk lok perâkḡaḡe orotmeme bâleḡe tâtâem otmâi. Yawu ḡârâmâ yâkḡe Sotom otmu Gomora kapi yakât den pat nâḡâḡetâ keterakyingimu Anitâḡe yene orotmemeyenḡe bâleḡe yakât matḡe yawu yingimu menomai yakât topḡe nâḡâḡembâi.

⁸ Aiop, Isirae lohimiḡe otbi, otmu aḡelo nombotḡaḡe otbi, otmu Sotom otmu Gomora kapi ambolipḡaḡe Anitâhât den kum otḡetâ bâleop yakât dopḡeâk lok perâkḡaḡe yuwu otḡetâ bâlemap. Yâkḡe aman topḡe topḡe ekmâ yakât nâḡâḡetâ yahatmu Kutdâhât den kum kâwâ konda otmâi. Otmu Anitâhât aḡelolipḡe ikḡe orop himbimân tatmai ya yengât nâḡâḡetâ gemu sâḡm bâleyingimai. ⁹ Otmu aḡelolipḡe yengât kunyene, kutḡe Mikae sâḡm, yakât wâḡḡe pato tatbanḡiap. Yawu ḡârâmâ emelâk tâmbâneneḡe Mose muop. Mumu Mikaeḡe hanguwe sâḡm otmu yanâk Satan orop nekamân olowot. Yawu otmutâ Mikaeḡe

Anitâ ewewangim Satan yuwu sâm hârewangio. “Anitâ ikjak matje gihiwuap.” Yawu sâop.

¹⁰ Anitâje songo bau otmu nâi selor topje topje kalop ekmain yamâ umut biwiyeye bia. Yakât dopjeâk lok perâkjañe umut biwiyeye bia yawu manmai. Yâkñe yu yakât topje nângâm pâpgum ihilâk sâm bâlemai. Otmu yu ya ekñâlem ihilâk otmai yañe manmanyeye mem bâleyekmu mansai. ¹¹ Yawu otmai yakât Anitâje matje amokjan yingimu menomai. Emelâk lok âlâ, kutje Kain, yâkñe iminjâhât nângâm bâleop yakât dopjeâk lok perâkjañe lohimi nângâm bâleyingimai. Otmu emelâk lok âlâ, kutje Bileam, yâkñe hâmenje membom nângâm Isirae lohimbije otjetâ bâleâkgât sait kakyenjan pilâwe sâm olop. Yakât dopjeâk yâkñe hâmenjahâlâk nângâm Kiristohât den kelangatmâ lohimi kâsikum yingimai. Otmu emelâk, lok âlâ, kutje Kora, ikjahât nângâm yahatmu Mose mem ge katbe sâm olop yakât dopjeâk lok perâkjañe Kiristohât aposololipñe nen mem ge katnenekne sâm oai. Yakât Anitâje matje amokjan yingimu mem hiliwahonomaihât pat kuyingimu mansai. ¹² Otmu yen menduhuakmâ sot nemai yan yengâlen torokatmâ to kârikñe nem biwiyeye hâlim otmu otjetâ bâlemu anjan yingimai. Yawu otmâ yenhâlâk nângâñetâ yahatmu otmâ hilipgumai. Ya yengât topyeye nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunne nângâñet. Elem kârikñe mem emet mem mangumap yamâ gelâk ki gemap. Otmu kâpi kâmetmain yañe esen yamburajak pato otmap yamâ bonje âlâ ki kinmap. Yakât dopjeâk lok perâkjañe den âilonggo lohimi ekyongomai ya nângâñetâ den yañe buku ki meyingimap. Otmu kâpi ya hârâtje kum pilâmunje hâlâlân sâmu lâum menduhum katmâ kâlâwân umunje semap. Yakât dopjeâk Anitâje lok perâkñe matje umatje yingimu hem kâlâwân kioñnomai. ¹³ Otmu siru mem saru pato pilâmap yan saru turj sâmu gaharaje tetemu ekmain. Yakât dopjeâk lok perâkñe yengât orotmemeyeñe bâleje tetemu anjolakmai. Otmu omoñe pitu kinmu ekmain ya omoñeâk tetembisâpgât Anitâje kalop. Yakât dopjeâk lok perâkñe yengât nângâm Anitâje omoñ bâleñan tatmâ yâhâmbisâihât pat kuyingimu manmai.

¹⁴ Otmu emelâk lok âlâ, kutje Enoko, Aramgât sen ya tetem gañetâ gañetâ komot nombolân yâhâp olop yan teteop. Yâkñe emelâk emet inânñan lok perâkñe yengât yuwu sâop.

“Sâp pato tetewuap yan Kutdâñe anjololipñe kiggitje orowâk meyekmu himbimâmbâ genomai. ¹⁵ Himbimâmbâ genomai yan Kutdânenñaje lohimi kerek nengât biwinenje ekmâ sâm hâreningim otmain memain yakât matje dopnenñanâk kâpekningiwuap. Otmu lohimi nombotjañe kumyerje kârikñe otmu Anitâhât den kakjan sâmai, otmu nombotjañe yakât den kum orotmeme bâleje tâtâem otmai yâhâmâ matje amokjan yingimu menomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Lok perâkjañe yeñe engatyeyeâk watmâ yu ya otjetâ bâlemap. Yawu otmâ yenhât nângâñetâ yahatmu hâkyeye mepaemai. Otmu lohimi nombotjañe nângâyingijetâ yahatmu senje âlâlâ tânyongoñetgât mem lohottje tuhuyekmai. Otmu orotmeme bâleje otmai yakât huhopje yamâ umatje âlâlâ kakyenjan yâhâmap. Yawu teteyingimap yan yakât sâm guhuñmâ tosa yu lohimi nombotje yengâlen kârâm pilâmai.

Girem den ekyongop.

¹⁷ Bukulipne, yuwu sâmunne nângâñet. Emet inânñan Kutdânenñahât aposololipñaje lok perâkñe yengât nângâm den yuwu sâm yen ekyongowi ya mem biwiyenjan katmâ nângâm manñetgât nanjan. ¹⁸ Den yamâ yuwu sâwi. Sâp pato tâlâhuwuap yan lohimi nombotjañe yeñe engatyeyeâk watmâ Anitâhât den kum yu ya ekñâlem otmâ hilipgunomai. Yawu otjetâ Anitâje yakât matje yingiwuap sâm yeñe ekyongonomai. Yawu ekyongoñetâ nângâñetâ porap otmu yengât den kakjan sâm senyeñan genomai. ¹⁹ Yawu gârâmâ sâp yiwerene yuamâ yâkñe biwiyeye alitjetâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe nângân nângân âlepñe âlâ biwiyenjan ki katmap. Yawu otmâ lokgât nângân nângân tâñtâ watmâ Kiristohât lohimi yengât engatyenjan geñetâ hioñakmai.

²⁰⁻²¹ Yâhâ yenâmâ Anitâhât den bulâñe kâsikum yingimunñe nângâwi. Den ya tinâk lâum yakât amutgen manñetâ tihityeye otbuap. Yawu otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe

mem hewewej tuhuyekmu bukulipyeye yengât nângâm Anitâ ulitgum mannomai. Otmu sâp pato tetewuap yan Kiristoŋe âwurem ge meyekmu Anitâŋe yekmu ârândâŋ otmu umam sâyiŋgim manman kârikŋan katyekmu mannomai. Yakât nângâm bukulipyeye orop Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim mambotbangim mannomai.

²² Otmu lohimbi nombotŋe Anitâhât den nângâm biwi yâhâp otmai. Lohimbi yawuyamâ lohotŋanâk otyiŋgim den kâsikum yiŋginomai. Yawu otyiŋgiŋetâ nângârjetâ keterakiŋgimu yanâmâ yâkŋe Kiristohâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim mannomai.

²³ Yâhâ lohimbi nombotŋe âlâ yengât nângâm den âlâen hâum sâmune nângârjet. Bukunenŋe âlâhât emet semu imbiŋe naomŋe meyekmu in yawu hânân kioŋnomai. Yakât dopŋeâk sâp patoen lohimbi nombotŋe hem kâlâwân kioŋmai hât Kiristohât den kâsikum yiŋgiŋetâ nângâm yâkâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim mannomai.

Yâhâ lohimbi nombotŋe âlârjeâmâ biwiyeye kârikŋe otmu orotmeme bâleŋe otnehâlâk nângâm manmai. Lohimbi yawuya yengât nângâm tepyeŋe nângâyiŋginomai. Yawu gârâmâ yâkŋe otmai yawu ki otnomai.

Anitâ mepaeop.

²⁴⁻²⁵ Ambonenŋe Anitâ yahat yahatŋe embârjâmbâek tat tat kârikŋe tatmâ gaopŋak tatmâ gamap. Otmu tatmâ yâhâmbisâp. Yeŋe manman bâleŋahât paŋgoŋân kioŋmai hât Anitâ wâtgât Amboŋe tihityeye otmu Yesu Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim mannomai. Yawu manŋetâ meyekmâ nine nanne baratne koko salek sâm ikŋe laŋiŋe himbimân tap yan katyekmu heronŋe kakŋan manmâ yâhâmbisâi. Yakât nângâm heronŋe nângâwarŋim mepaem yâhâmbisâin. Ya bonŋanâk.

Nâ bukuyeŋe,
Yut

Hâmbâi tetewuap yakât den.

Yesu Kiristoŋe yu ya teteningiwuap yakât topŋe sâŋ teteop.

¹Nâ Yeweri nanŋe, Yoane. Anŋoânâk Yesuŋe hoŋ bawalipŋe 12 nen menenehop. Nâ yâk yengât komolân gâtŋe nânŋe pepa yu kulemgum katyŋngian. Yakât topŋe yuwu.

Anitâhât biwi nânŋân nânŋânjan tatmap yapâ Yesu Kiristoŋe den yu nânŋâmu bulânŋe otmu aŋeloŋe âlâ hânŋângum yuwu sâŋ ekuop. “Nâhât komot anŋoân den yukât topŋe sâŋ ekyongowan yamâ sâŋ yiwereŋe yu sâŋ tetekŋan tuhum yu ekgohowe. Ekgohomune pesuk sâŋmu yâkŋe nânŋânŋetâ keterahâkgât gâ hânŋângohomune hânân ge sâŋ tetem ekyongowuat.” Yawu sâŋ hânŋângumu gem nâhâlen den yu sâŋ teteop. ²Sâŋ teteop yakât topŋe yuwu tap. Yu me ya hâmbâi tetewuap yakât Anitânŋe sâŋ kalop ya sâŋ tetem yen Yesuhât komot galemŋe mansai yuwu sâŋ ekyongomune nânŋânŋet. ³Sâŋ pato utâpŋuap. Yakât otmâ yeŋe yen yu me ya tetewe sâŋ oap yakât den yu sâlikumâmâ Yesuhât komot sâŋ tetem ekyongonomai. Otmu lohimi nombotŋaneâmâ den yu nânŋâm lâum mannomai yamâ Anitânŋe mâmânŋe otyŋngimu heronŋe otmâ mannomai.

Yesu Kiristo yâkât topŋe

⁴⁶Nâmâ Yoane. Nânŋe Asia hânân Yesuhât komot kapi nombolân yâhâp ya yengât pepa yu kulemgum katyŋngiwoman. Yakât yen sâlikum topŋe nânŋânomai. O Bukulipne, yengât nânŋâm nânŋe Anitâ yuwu sâŋ ulitguman.

“O Anitâ, gâ tatmâ gaon, tatmâ gat, yaŋak tatmâ yâhâuwat. Otmu Wâtŋât mâmânŋahât Heak ya gâhâlen tatmap yaŋe Asia hânân kapi nombolân yâhâp tatmâ arap ya ambolipŋe mâmânŋe otyŋngimu yengât biwiyenŋe sânduk sâŋmu manŋetŋât nânŋâm mepaeheksan. Anitâ gike engatgeâk nange hânŋângurâ ge gâhât tem lâuhihim kinmâ topŋe sâŋ teteop. Sâŋ tetemu lohimi nombotŋane ekŋetâ bâlemu kuŋetâ muop. Otmu yaŋak mumuŋambâ yahatnongât mâtâp anŋoân mem kusânningiop. Mumuŋambâ yahatmâ hânŋe hânŋe lok kutdâ topŋe topŋe mansai yengât kuyenŋe tatmap. Yawu tatmap gârâmâ lohimiŋe yâkâlenâk biwiyenŋe kepeim manmâ yâhânomai yanâmâ himbingât pat kuyŋngiop yakât bonŋe ya menomai. Yawu.” Yawu sâŋ yengât nânŋâm Anitâ ulitguman.

Otmu Yesuhât topŋeâmâ yuwu. Yâkŋeâmâ nengât teŋe dondâ nânŋânŋimap. Yawu nânŋânŋim Anitânŋe âi sâŋ waŋop ya biwiŋenŋe kepeim manmâ nengât toshât otmâ kawenennan kinmu kuŋetâ muop. Mum yahalop. Yakât otmâ biwinnenŋe yâkâlenâk kepeim manmunŋe himbingât pat kuningiop. Yakât nânŋâm nen aŋun ki otne. Anitâ tâŋ tâŋâk mepaem ulitgum manmâ yâhânehât Yesuŋe mâtâp mem kusânningiop. Otmu Yesuŋe mâmânŋe otningimu Anitâhât tem lâum âiŋe tuhum yâhânehât mâtâp ya gurâ yawuâk mem teteningiop. Yâhâmâ Larŋinŋe otmu Wâtŋât Amboŋe. Yakât otmâ mepaem manmâ yâhâmbisâin.

⁷Bukulipne, yuwu sâŋmune nânŋânŋet. Yesuŋe elem kulewoŋboŋ kakŋambâ âwurem gewuap. Gemu yu lohimi nombotŋane kasa otbangim mem tuhuwiŋe ekmâ isem matŋe yŋngiwuapŋât tep bâle nânŋânomai. Otmu lohimi nombotŋane yâk yengâlen torokatmâ yâkât kasa manmai ya gurâ yawuâk isem tep bâle nânŋânomai. Ya bonŋanâk.

⁸Anitâ Ambonenŋe yâhâmâ emelâk embânŋân hân himbim ki kândikyotgop yapâek tatmâ gaop. Otmu torokatmâ tatmâ yâhâuwap yakât kakŋan tatatŋe pesuk sâuwapŋât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ yâhâmâ wâtŋe pato nandoroŋe tatbangiap. Otmu Anitânŋe yuwu sâop. “Nânŋe sâŋmune hân himbim âliwahap topŋe topŋe ki tete tetengambâ teteheop. Otmu yâhâpŋe sâŋmune biatbuapŋât dop gurâ tatnihiap.” Yawu sâop.

Wâtŋât mâmânŋahât Heakŋe Yoanehât biwiŋe mem purik pilâmu ehop.

⁹Bukulipne, yenâmâ Asia hânân Yesuhât komot mansai. Yeŋe Yesuhât den pat âlepeŋe sâŋ lohimi ekyongonŋetâ, lok nombotŋane nânŋânŋetâ ki ârândânŋ otmu, mem ge katyekne sâŋ mem bâleyekmai. Otmu nâ gurâ yawuâk mem bâlenekmai. Yawu otningiŋetâ

nenje ki lohotje otmâ kinmain. Yawu otmâ sâp ârândânjak Yesuhât lau lâum kinmâ hoj bawangim gamain. Otmu nâje Yesuhât den pat ya lohimi ekyongomune yawuâk lok nombotnje gurâ nângâjetâ bâlemu nâ menekmâ mâturja âlâ, kutje Patimo sâm, yan katnekrjetâ mansan. ¹⁰Manmune Sande âlâen Anitâje ikje Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge biwene mem purik pilâop. Yawu otmu den kârikje isemu nângâwan. Yâhâ den nângâwan yamâ lâmun kunmain yakât dopje bia, ya wangim isemu nângâwan. Otmu yuwu sâm eknohop. ¹¹“Yoane yu me ya senjan yiwereje tetemu eksat. Yawu gârâmâ gâje pepa mem kulemgum katdâ Asia hânân kapi tipi tapi nombolân yâhâp tai ya yengât dopyenjan arimu sâlikum nângânomai. Kapi yamâ kutyerje, Simirina, Epeso, Peahamon, Tiatira, Sariti, Pilarepia, Laorika yawu. Pepa yu yengât kulemgum katdâ arimu ekmâ sâlikum nângânomai.” Yawu sâm eknohop.

¹²“Den yu âlâje eknohoap” yawu sâm engatne kakjambâ olelem lambe nombolân yâhâp golinjak tuhuwi yan sem kinmu ekban. ¹³Otmu ya yengât hohetyenjan lokbân kundenje yawuya kinmu ekban. Otmu sângum kaok âlâ hârândânjak mânunjakmâ kinop. Yâhâ engatjanâmâ kâiput kâlep golinjak tuhuwi ya âmbâkum kinmu ekban. ¹⁴Yâhâ somotje yamâ iwit iwit pato elembân kaok ekmain yawuya. Yâhâ senje yamâ kâlâp nimbilamje yawuya. ¹⁵Yâhâ kâje yamâ kât sem hij hurunduj sâmap dop yawuya. Yâhâ denje munjeâmâ to tâlam pato yerâm kinmu munje nângâmain yawuya. ¹⁶Otmu pitu nombolân yâhâp ya bâteje bonângen mem kinop. Otmu lauñambâmâ tewet konohâk yamâ sâtje nombot nombot nêlaj nêlaj ya ge kinop. Yâhâ kun kundenje yamâ sikop hâumu irik irik sâmap dop yawuyaje lajinje pilâop.

¹⁷Yawu tetem kinmu ekmâ kijingitnahât otmâ kâje topjan ba pare pare otmâ mum yawu iwan. Yawu imune lok yaje bâteje bonângen mem katnekmâ yuwu sâm eknohop. “Kâmbuk, kijingitgahât ki ot. Hâlihâk kindâ topne sâm tetem ekgohowe. ¹⁸Angoân embâjân Anitâje hân hibim ki kândikyotkop yapâek tatmâ gawan. Otmu lok otmune yarjak benje nohojetâ muwan. Otmu mumunambâ yahatmâ tan. Otmu tatmâ yâhâmbisân. Nâmâ manman kârikje amboje. Yakât otmâ yâhâpje mumbomgât dop âlâ ki tap. Manman kârikje manmâ yâhâwom. Yawu gârâmâ lohimi torokatmâ manjet me hiliwahojet yakât nâje konok sâmune pesuk sâwuap. Otmu lohimi nombotje mum hemgât pat oai yâk holanjekbom me hemân hâpunyekbomgât dop ya gurâ yawuâk. Yamâ nâhât wahap. Topne yawu.

¹⁹Otmu nâje sâp yiwerejahât me hâmbâihât tetewuap yakât topje kerek sâm tetewe. Sâm tetemune kulemgum metemâmâ pepa yu kapi nombotje yu tete tatmâ arai ya yengâlen kerehâk katdâ arimu ekmâ nângâjet. ²⁰Otmu bâteje bonângen pitu nombolân yâhâp meyekmune yeksat yakât topje yuwu sâm tetemune nângâ. Pitu nombolân yâhâp yamâ kapi nombolân yâhâp ambolipnje nâhât komot mansai ya yengât arjelo umutyenjanâk âlâku konok konok. Otmu lambe nombolân yâhâp golinjak tuhum katjetâ sem tap yamâ nâhât komot kapi nombolân yâhâp ya.” Yawu sâop.

2

Epeso kapi ambolipje yâk yengât sâm kalop.

¹Yesuje yuwu sâm tetem eknohop. “Yoane, gâje Epeso kapi ambolipje yengât yuwu kulemgum katyinjirâ ariâk. Nâ Yesu. Bâteje bongen pitu nombolân yâhâp mem kinsan. Otmu lambe nombolân yâhâp golinjak tuhum katjetâ sem tatmap ya yengât hohetyenjan galem kinmâ bam gaman. ²Nâ yengât manmanyenja ya kerehâk nângâmune âlepje nanje oap. Lok bâleje, lok perâkje yengâlen taka yuwu sâm kâityongowi. “Yesuje âi sâm ningiop ya tuhum mansain.” Yawu sâm yen kâityongom yengâlân torokatne sâm takawi. Yawu sâm takanjetâ yapâ gâtjanje umatje topje topje teteyingio. Yakât yeje yâk yengât topyeje ekjetâ ki ârândânj olopat yakât otmâmâ watyekbi. Ya nângâmune âlepje nanje oap. ³Otmu yenâmâ lok bâleje yaje yengâlen torokatne sâm otjetâ yanâmâ yeje nâhât tem lâum sâtgum manmâ gawi. Otmu nâhât den nângâm ki hâkânj otbi. Yakât nângâmune âlepje oap.

⁴Yawu gârâmâ den âlâ yuwu sâmunne nângânet. Biwiyerjan tap ya ekmâ nângâmune ki ârândâj oap. Anjoân embânjan Anitâhât den pat âleppe nângâm yanâmâ nâhâlen biwi nângân nângânyeraje kepeim manbi. Yâhâ sâp yiwerenjeâmâ biwi yeraje pâlâmne otmâ mansai. ⁵Yâhâ anjoânâmâ biwiyerje nâhâlen katmâ denne lâum manbi ya yawuâk torokatmâ manjetgât nanjan. Yawu gârâmâ yeje denne ki lâum mannomai yanâmâ sâmunne yengât hohetyerjambâ lambe larinje hindakmâ yengâlen omoj sahakbuap.

⁶Otmu nângân nângân âlâ nângâm gawi ya nângâmune âleppe oap. Komot âlâ, kutyeje Nikolao sâm, yâkneâmâ yuwu sâmai. “Âleppe, orotmeme ihilâk mahilâk otmunje Anitâje nenekmu ârândâj otmap. Yakât denne bia.” Yawu sâmai. Yamâ yengâlen takamâmâ yawu otjetgât sâm kendâyingeretâ yeje hâkâj otmâ watyekbi. Nâ gurâ yawuâk yâk yengât nângâm hâkâj otmâ manman. Yawu gârâmâ yeje yâk yawu otyingiwu yakât nângâmune ârândâj oap.

⁷Yengât hohetyerjan gâtje âlâ me âlâje lohotje ki otmâ nâhât den lâum manmai. Yakât otmâmâ munomai sâp yanâmâ âleppe nâje sâmunne Anitâhât kalamân manmangât nak âlâ kinsap yakât kehetje nemâmâ ya je tányongomu manman kârikjan yan torokatmâ manmâ yâhânomai. Otmu Epeso kapi ambolippe yen Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakje den sâm tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât yen nângâm hejenggunum manmâ yâhânomai.” Yakât yawu sâop.

Simirina kapi ambolippe yâk yengât sâm kalop.

⁸Otmu Yesuje ikje komot Simirina kapi ambolippe mansai yâk yengât yuwu sâm eknohop. “Lohimbije Simirina kapiân manmâ biwi nângân nângânyerje nâhâlen katmâ mansai yamâ gâje den yuwu kulemgum katyingerâ ariâk. Nâmâ Yesu. Anjoân embânjan Anitâje hân himbim ki kândikyotkop yapâek tatmâ gawan. Otmu yawuâk tatmâ yâhâwom. Otmu mumune yan hân kâlehen katnekbi. Nâje yapâ yahatmâ tanje yuwu sâm tetemune nângânet. ⁹Yengât kasalipyeraje yen mem bâleyekmâ kombo meyingijetâ hâhiwin kakjan manmâ âlâlâhât pâin guin otmâ gai. Ya nanjan. Otmu nâje mâmâje otyingimune nâhâlen biwi nângân nângânyeraje kepeim manmâ ganjetâ yakât nâje tanje âilongo yingiwomgât emelâk ya sâm katban. Otmu Yura lok nombotje yengât sâm bâleyingiwu. Ya gurâ toppe nanjan. Yawu gârâmâ yâkne Anitâhât pat bulâje ki mansai. Yâhâmâ lok bâlejahât pat oai. ¹⁰Otmu umatje âlâlâ yuwu yawu teteyingiwuap yakât kingityerjahât ki otnomai. Yakât toppe yuwu sâmunne nângânet. Satangâlen torokatmâ manmâ bâlejahât pat mansaije yen biwiyerjahât toppe ya nângâne sâm mem âlâlâ tuhuyeknomai. Otmu mumuhât pat kuyingim nombotje mem pâi emetjan katyeknomai. Yawu otyingijetâmâ yeje kârihem kinjetâ yanâmâ nombotjeâmâ munomai. Otmu nombotje âlâjeâmâ hâhiwin nângâm sâtgunum mannomai. Yawu otmâ manjetâ yakât kakjanâmâ hilâm bâlâk nerek otmu yanâmâ pesuk sâyingiwuap. Yâhâ yakât kakjan yenâmâ hâk sânduhân manmâ yâhânomai. Otmu munomaije mumugambâ yahatjetâ yen kerehâk manman kârikjan torokatmâ manmâ yâhânomai. ¹¹Simirina kapi ambolippe yen Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakje den sâm tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât yen yukât toppe nângâm hejenggunomai. Nângâm hejenggunum nâhâlenâk biwiyeraje kepeim manmâ yâhâm yâhâppe munomaihât dop âlâ ki otbuap.” Yakât yawu sâop.

Peahamon kapi ambolippe yâk yengât sâm kalop.

¹²Otmu Yesuje ikje komot Peahamon kapiân mansai yâk yengât yuwu sâm eknohop. “Lohimbi nombotje Peahamon kapiân manmâ biwiyerje nâhâlen katmâ mansai ya yengât den yuwu kulemgum katyingerâ ariâk. Nâ Yesu. Tewet sâtje nombot nombot nêlaj nêlaj yakât amboje nâ. Nâje yuwu sâmunne nângânet. ¹³Kapi ambolippe yengât manmanyerjahât toppe ya nâ nanjan. Kapi yanâmâ lok sesengâlâkpe Satangâlen torokatmâ orotmeme bâleje toppe toppe otmâ mansai. Yawu otmâ nâhât komolân gâtje âlâ, kutje Antipatoro, yâkneâmâ nâhât tem lâum manmâ yâk yengâlen lohotje ki otmâ manop. Ya kujetâ muop. Kujetâ muop yakât yen kingityerjahât ki otbi. Yawu otmâ kârihem

kinmâ nâhât tem lâum manmâ gai. Ya nângâmune ârândârj oap. ¹⁴Yawu gârâmâ yengâlen gâtje nombotjaŋe orotmeme âlâ yuwu otmai yamâ nângâmune bâleap. Yengâlembâ nombotjaŋe lok âlâ, kutje Bileam sâam, yâkât orotmeme bâleje ya watbi. Bileamje angoân lok âlâ, kutje Balak sâam, ya ekumu Isirae lohimbije kasalipyenje yengât Porom Lâpiohât hotom uminiwi yapâ mem neŋet sâam ekyongop. Yawu otmâ torokatmâ kâwâ konda otjetgât kendâyinjio. Yawu olop yakât Bileamje tosa pato miop. Otmuâmâ yengâlen gâtje nombotjaŋe orotmeme yawuâk torokatmâ otjetgât sâam kendâyinjim mansai. Ya nângâmune dondâ bâleap. ¹⁵Otmu yengâlen gâtje nombotjaŋe Nikolao yengâlen torokatmâ ihilâk mahilâk otmâ mansai. Yakât nângâmune yawuâk dondâ bâleap. Yakât otmâ ekyongonetâ biwi nângân nângânyenje nâhâlenâk katjetâ kinâkgât sâam ekyongoan. ¹⁶Otmu den sâam tetean yukât nângâjetâ gemu bet pilâmâmâ nâhâlen yâhâpje taka ki torokatnoma. Yawu otnoma yamâ nâje taka kuk otyingiwom. Yawu otmâ launan tewet sâtje nombot nombot nelaŋ nelaŋ jaŋe nem hilipyongowuap.

¹⁷Yamâ yengâlen gâtje nombotjaŋe yâk yengâlen lohotje ki otmâ mannomai yâhâmâ mem lâtâpyongom manman kârikje yakât sot yingimune nem mannomai. Otmu lanŋatyekmâ âlâku ikje kutje kândâk kândâk kulemgum iri tete osom katyinjigiwom. Kut ya lok âlâ me âlâje ekmâ nângânomaiahât dop ki tap. Âlâku ikje amboŋan amboŋan ekmâ nanŋarjinomai.

Peahamon kapi ambolipje yen Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakje den sâam tetem eknohop yu ekyongoan yakât mâmâje otyingimu den yukât topje nângâm henŋen-gunomai. Yakât otmâ yu kulemguwe sâam oan. Yesuje Peahamon ya yengât yawu sâam eknohomu kulemguan.

Tiatira kapi ambolipje yâk yengât sâam kalop.

¹⁸Otmu Yesuje ikje komot Tiatira kapiân mansai yâk yengât yuwu sâam eknohop. “Yoane gâ Tiatira yengât ekap yuwu kulemgum katyinjirâ ariâk. Nâ Yesu, Anitâhât nanje. Otmu nâmâ senneâmâ kâlâp kokotje laŋ laŋ sâamap yawuya. Yakât otmâmâ nâmâ yohân ekman. Otmu kâineâmâ kâlâp milu umunje kâtje sem hij hurunduŋ sâamap yawuya. Yakât otmâ kasalipne tâlim hilipyongowom. Topne yawu.

¹⁹Otmu yengât manmanyenjahât topje ya nâ nanŋan. Otmu orotmemeyeje ya gurâ nângâm mete. Yeje nâhâlen biwiyeŋe kepeiwi ya yawuâk torokatmâ manmâ gai. Otmu biwiyeje hikukmâ buku oranŋim mansai. Yâhâ lohimi nombotje senje âlâhât pâninmâ mansai yâk tânyongoai. Otmu lohimi belângen mansaije mem bâleyekjetâ yengu yawuâk ki lohotje oai. Emelâk orotmemeyeje âlepje otbiâke yamâ yiwerenje oai yuŋeâmâ kândikum gâtje ya tâtâem wangim oai yakât nângâm biwine herenje oap.

²⁰Yawu gârâmâ benje yengât orotmeme konohâk otjetâ ki ârândârj otmâp. Imbi bâleje âlâje yengât hohetyeŋan kinmâ den perâkje kâsikum yingimap ya ki watjetâ ariap. Yâkje yuwu sâamap. “Nâ Anitâhât poropete imbi. Yâkât lau lâum denje sâam tetean.” Yawu sâamap. Yamâ den memap. Emelâk imbi yawuya âlâ, kutje Yesewe sâam, yâk ihilâk mahilâk otmâ manmâ Anitâhât komot, Isirae lohimi, mem dâiyekmâ imbilipyenje yekmâ ihilâk otjetgât sâam ekyongominiop. Yawu sâam ekyongop jaŋe dondâ bâleap. Yâhâ sâp yiwerenje yuâmâ imbi âlâ ya hohetyeŋan taka mansapje Yesewe olop yawuâk otjetgât haonmâ kendâyinjio. Otmu yâhâmâ kasalipyenje yengât Porom Lâpio yakât hotom umai yapâ mem neŋet sâam ekyongomap. Ya nângâmune dondâ bâleap. ²¹Yakât yuwu sâamune nângâjet. Imbi jaŋe biwi nângân nângânyenje nâhâlen kalâkgât mambotmâ manmâ gan. Yawu otmune ya hâkârj otmâ kârikje dondâ oap. Kârikje otmâ manmâ orotmemeje kiŋgoŋ yamâ ki sâam tetem betbangimap. ²²Yakât otmâmâ kundangatje dondâ tetewangimu yan nâje ya sâam waŋmune hâhiwin nângâm yâhâwuap. Otmu lohimi nombotje yâkâlen torokatbiŋe tosayenje ya ki sâam tetem biwi nângân nângânyenje nâhâlen katmâ mansai yakât matje umatje dondâ yingimune mem sâtgum mannomai. ²³Otmu lohimi nombotjaŋe imbi bâleje yâkât komolân torokatmâ otbi mewi ya ekjetâ ârândârj olop yamâ nâje matje yingimune mem hiliwahonoma. Yawu otyingimuneâmâ nâhât komot hânŋan kulemŋan mansaije ekmâ topje yuwu

nângânomai. “E, Yesuŕeâmâ orotmemenenŕe me biwinenŕan girawu tap yakât topŕe ekmâ nâŕgâm ba takamap. Otmu yu me ya otmain yakât matŕe ya tâŕ tâŕjâk ningiwuap.” Yawu sâmbâmâ orotmeme âlepŕeâk otmâ mannomai.

²⁴Otmu yen nombotŕaŕe imbi yukât orotmeme kingoŕ yan torokatmâ ki otmai. Otmu yakât komolipŕaŕe Satangât topŕe sâmb kusânâmâ ekyongomunŕe nâŕgâŕet sâmb otŕetâmâ yan yeŕe betyিংim mansai. Yakât nâŕgâmune ârândâŕ oap. Yakât umatŕe âlâ ki teteyিংiâkgât nanŕan. Otmu yenâmâ yuwu sâmb ekyongomune nâŕgâŕet. ²⁵Arŕoânâk nâhât tem lâum torokatmâ manbi. Yawuâk otmâ torokatmâ manmâ gai. Yawu gârâmâ yâhâpŕe yawuâk torokatmâ manmâ yâhâŕetâ nâŕe taka matŕe âlloŕgo yingimune menomai yakât yuwu sâmbune nâŕgâŕet. ²⁶⁻²⁷Anitâŕe âi sâmb nihim hâŕgânnohomu gewan. Gemâmâ wâtŕan kinmâ tem lâuwangim gawan. Otmu yakât dopŕeâk yenâmâ âi sâmb yingimune nâhât wâtŕan kinmâ yâhânomai. Otmu sâp pato tâlâhumu yanâmâ nâŕe mâmâŕe otyingimune kasalipnenŕe kunyeŕe kârîkŕe otmâ mannomai ya yongom itit kiom tuhuyeknomai. ²⁸Yawu otyinginetâmâ pesuk sâwuap. Otmu sâp patoen yen orowâk heroŕ maroŕ otmâ manmâ yâhânom. ²⁹Yakât otmâ Tiatira kapi ambolipŕe yen Anitâhât Wâtgât mâmâŕjahât Heakŕe den sâmb tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât otmâ mâmâŕe otyingimu den yukât topŕe nâŕgâm biwiyenŕan katmâ mannomai.” Yawu sâop. Yesuŕe Tiatira kapi ambolipŕe yengât den yu sâmb tetem eknohomu kulemgum katyিংian.

3

Sariti kapi ambolipŕe yâk yengât sâmb kalop.

¹Otmu Yesuŕe ikŕe komot Sariti kapiân mansai ya yengât yuwu sâmb eknohop. “Yoane, gâ den yuwu sâmbune kulemgum katyিংirâ Sariti ambolipŕaŕe sâlikum nâŕgâm henŕenŕunomai. Nâ Yesu. Anitâhât Wâtgât mâmâŕjahât Heakŕe mâmâŕe otnihimu pitu nombolân yâhâp meyekmâ kinman.

Nâŕe yengât manmanyenŕe ekmune ki ârândâŕ otmap. Yeŕe topyeŕe kurihiakmâ lok sensenân orotmeme âlepŕeâk otmâ gai. Yakât otmâ lohimi dondâŕe yekmâ topyeŕe yuwu nâŕgâm tâpikguai. “Maiŕ, lohimi yuŕeâmâ biwi nâŕgân nâŕgânyenŕe ya galemai. Otmu yâkŕe yakât pâlâmŕe ki oai.” Yawu sâmai. Yawu sâmai yamâ pâpŕum topŕe ki nâŕgâm sâmai. Nâŕeâmâ biwiyenŕe ekmâ “biwiyenŕe mumuŕe,” yawu nanŕan. ²⁻³Yenâmâ biwiyenŕe pârâk pilâm ekŕet. Awoŕne Anitâŕe yengât manmanyenŕe ya ekmu ki ârândâŕ otmap. Otmu nâku yawuâk ekmune ki ârândâŕ otmap. Manman arŕoânâk manbi yaŕeâmâ himbingât pat kuyিংiop ya biatbe sâmb oap. Yen ya biatyিংimap sâmb emelâk arŕoânâk miti nâŕgâm yan biwiyenŕe nâhâlen katmâ orotmeme âlepŕe otmâ manbi ya yawuâk torokatmâ manŕet. Yawu manmâ orotmemeyenŕe bâlenŕe ya bet pilâm biwi golâek manmâ yâhâpŕe biwi nâŕgân nâŕgânyenŕe nâhâlen kepeim manŕetgât nanŕan. Yâhâ ki otnomai yamâ benŕe kasalipyeŕaŕe inâk pârâk sânsânâk taka itit kiom tuhuyিংimai yakât dopŕeâk nâŕe yengâlen pârâk sâmb sânsânâk takawom. Sâp yan takawom yakât yeŕe ki nanŕgai.

⁴Yawu gârâmâ yengâlen gâtŕe sambe bia, getek âlâ yaŕe tipiŕe âlepŕe oai. Yâhâ yen salek salehâk tosa barak mansai yamâ yongommune nâhâlen torokatŕetâ sâŕgum kaok bolaŕ bolaŕ âlâku ikŕe kândâk kândâk yingimune hangalakŕetâ nine orop tatmâ yâhânom. ⁵Yawu otmâ tosa barak manŕetâmâ nâŕe yengât nâŕgâm nâhât komolân gâtŕe salek salek yawu sâwom. Otmu emelâk manman kârîkŕahât pat kuyিংim pepa âlâ mem kutyeŕe kulemguwan. Yamâ kutyeŕe yâhâpŕe ki hârewom. Nâŕeâmâ awoŕne otmu arjelolipne yâk yengât senyenŕan kinmâ yengât kutyeŕe yongommune nâhâlen torokatŕetâ orowâk tatmâ yâhâmbisâin. ⁶Otmu Sariti kapi ambolipŕe yen Anitâhât Wâtgât mâmâŕjahât Heakŕe den sâmb tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât mâmâŕe otyingimu nâŕgâm henŕenŕunomai.” Yesuŕe yawu sâop.

Pilarepia kapi ambolipŕe yâk yengât sâmb kalop.

⁷Otmu Yesuŕe den âlâ yuwu sâmb eknohop. “Nâhât komot Pilarepia kapiân mansai ya yengât ekap yuwu kulemgum katyিংirâ ariâk. Nâmâ Yesu. Orotmemene âlepŕe nanŕe

mem koko salehâk manmâ gaman. Yu me ya otmune bonņeâk tetemâp. Anitâņe arņoânâk yuwu sâmbâi nihiop. “Isirae yengât lok kutdâyeņe, kutņe Dawiti sâmbâi, yâkât kawenjan kinbuat. Yan kinmâ manman kârikņahât gahatņe ya mem hindâuwat. Mem hindârâ arņ sâmbâi kinmu yakât kakņan lok âlâ me âlâņe ya mem manņunomaihât dop ki otbuap. Yâhâ gahatņe ya mem manņuwuat yamâ lok âlâ me âlâņe mem hindânomaihât dop gurâ ki otbuap.” Yawu sâmbâi nihiop. Yawu gârâmâ gahatņe yakât amboņe yamâ nâ konok.⁸ Otmu yakât yuwu sâmbâi nâņgâņet. Manmanyeņe ya ekmune ârândâņ oap. Yeņe biwi golâek manmâ nâhât tem lâum manmâ gai. Otmu nâhât kutne ki kurihim hâkâņ otbi. Yakât nâņgâmbâi âlepņe oap. Otmu yeņe nâhât den pat âlepņe sâmbâi tetem ekyongonjetgât emelâk nâņe gahatņe ya mem hindâmune kinsap ya nangai. Otmu kasalipyeņe âlâ me âlâņe ya manņunomaihât dop âlâ ki tap.

⁹Yuwu sâmbâi nâņgâņet. Yura lok nombotņe nâhât hâkâņ otmâ manmâ yengâlen taka yuwu sâmbâi. “Nenâmâ Isirae lohimbâi tâņ tâņ mansain. Yakât otmâ nenâmâ Anitâhât pat otmâ mansain,” yawu sâmbâi. Yawu sâmbâi yan yengât hâkâņ otmâ sâmbâi mem ge katyeksai. Yawu otyinginetâ nâņgâmbâi bâleap. Yakât otmâmâ yuwu sâmbâi hâreyingian. “Lok perâkņe, amboyeņe yamâ Satan,” nâņeâmâ yawu sâmbâi hâreyingian. Yakât otmâ nâņe mem dâiyekmâ yengât amutyenjan katyekomune mannomai. Yanâmâ yengât yuwu sâmbâi. “Bâe, Yesuņe lohimbâi yu yengât tepņe nâņgâmbâi âlepņe nanņe oap yakât nen mem ge katneksai.” Yawu sâmbâi.

¹⁰Otmu lohimbâi hânņan kulemņan manmâ yengât topyeņe teteâkgât nâņe sâmbâi umatņe topņe topņe teteyingiwuap. Yâhâ yengâlenâmâ ki tetewuap. Sâp yanâmâ nâņe tihiyeņe otmune yeņe kârikņe otmâ mannomai.¹¹⁻¹² Yâhâ yenâmâ emelâk Anitâņe manman kârikņahât pat kuyingiop ya biatyingimappât nâņgâmbâi biwiyeņe galemahom mannomai. Yawu otmâ mannomai yan kasalipyeņe mem ge katyekņetâ kârikņe otmâ mannomai. Yawu manņetâ nâņe kâlep ki otmuâk takawom yanâmâ yen meyekmâ Anitâhât miti emetņe himbimân tap yakât saran kârikņe sâmbâi kânâņgâyekbom. Kânâņgâyekmune ki putuk sâmbâi ge kunomai. Manman kârikņahât pat yukât bulâņe yingimune menomai yan Awonņahât kapi pato, kutņe Yerusalem kapi âiņe sâmbâi, himbimân tap ya gewuap. Gemu ya ambokunomai. Yakât patņe yawuâk kuyingiop. Otmu nâ ninahât pat Anitâņe emelâk kunihop. Yawu gârâmâ yawuâk nâhâlen torokatmâ ya mem ambokunomai.

¹³Pilarepia kapi ambolipņe yan Anitâhât Wâtgât mâmbâņahât Heakņe den sâmbâi tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât yâkņe mâmbâņe otyingimu den yukât topņe nâņgâmbâi henņengunomai.” Yesuņe yawu sâmbâi teteop.

Laorika kapi ambolipņe yâk yengât sâmbâi kalop.

¹⁴Yesuņe torokatmâ yuwu sâmbâi eknohop. “Yoane, nâhât komot Laorika kapiân mansai ya yengât ekap yuwu kulemgum katyingirâ ariâk. Nâ Yesu. Arņoân embâņân Anitâņe hân himbim ki kândikyotgop yapâek nâņe tatmâ gawan. Otmu nâ Anitâ orop topnetņe konohâk otmu yapâ gâtņe Anitâņe âi sâmbâi nihiop. Âi sâmbâi nihimu nâņe yâkâlen kândiwahom hân himbim pitu âlâlâ topņe topņe katban. Otmu lohimbâi Anitâhât topņe nâņgâņetâ harņ sâmbâi yingâkgât den bulâņe ekyongom manban.¹⁵ Nâņe yengât biwiyeņe ekmune ki ârândâņ otmâp. Yenâmâ pâlâmņe manmâi. Yakât otmâ nâņe yengât ukenņe ki nâņgâyingian. Otmu nasin gurâ ki nâņgâyingian. Yakât topņe nâņgâņetâ keterahâkgât yuwu sâmbâi nâņgâņet. Sot nemunņe pâlâmņe otmu âkâm pilâmain yakât dopņeâk yen nine komolâmbâi yekmune pâlâmņe otmu watyekbom.

¹⁶⁻¹⁷Otmu yengât topyeņe teteâkgât torokatmâ sâmbâi. Yeņeâmâ yuwu sâmbâi. “Nenâmâ Anitâņe nâņgâningimu ârândâņâk oap yakât iri sikum me senņe âlâlâ ya dondâ tatningiap. Hop sambe kakņan mansain.” Yawu sâmbâi. Yamâ den memai. Yeņe topyeņe ya nâņgâne sâmbâi hâum pâpğuai. Yenâmâ kopa. Otmu nâņgâņetâ ki keterakmap. Otmu topņe ekmâ nâņgâne sâmbâi yakât pâinmâ hâum pâpğumai. Otmu âlâlâ yakât gurâ pâlâmņe mansai. Yawu nangai.¹⁸ Yawu gârâmâ yu otņet sâmbâi ekyongomune torokatmâ otmâ manņetâ ârândâņ otbuap. Yiwerenņe yuâmâ senyeņe bok sâmbâi âlâlâ yakât ekmâ topņe

ki nangai. Yâhâ gâmâlâhâmâ nâñe sâmunne senyeñe hâreakmu âlâlâ ya ekmâ topñe nâñgânmai yakât dop tatnihiap. Otmu nâhâlen torokatmâ salek salehâk mannomaihât nâhâlen mâtâp tap. Yawu gârâmâ orotmemeyene bâlene ya pilâm nâhâlen gamâmâ nâhât manmanne ya mem hanjalakmâ salek salehâk manmâ yâhânmai. Yawu otmâ manñetâ lohimbi nombotñe yekmâ yengât nâñgâñetâ yahatmu yakât ki anulaknomai.¹⁹ Otmu lohimbine nâhâlen torokatmâ mansai yañe nine orop biwinenñe kepeiakmâ konok otmu mansai. Otmu yawuâk torokatmâ mannehât nâñgâm nâhât komolân gâtñe âlâ me âlâñe otmâ tâpikgune sâm otñetâmâ nâñe biwi nâñgân nâñgânyene mem kusân yingiman. Mem kusânyingimune ekmâ nâñgâm heñgengum manman âlepñan manmai. Otmu yeñe kunyeñe kârikñe otmâ hiliwahomaihât sâmunne umatñe âlâlâ teteyingiwuap. Otmu yengâlen takamune umatñe yawuya teteyingimapgât yeñe orotmemeyene bâlene ya bet pilâm orotmeme âlepñeak otmâ manmâ yâhânmai.

²⁰Nâñe yengât emet hawinjan kinmâ den sâmunne engatne munñe nangai. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâñe nâhât den towatñe nâñgâm yahatmâ launan membuaup yâhâmâ nâ orop biwi konohâk otmâ lau konok nem manmâ yâhânom. ²¹Otmu nâñe himbimâmbâ ge Awonaye âi sâm nihiop ya tuhumm pesuk pilâmune ârândân oap. Yakât dopñeak yeñe gurâ nâhât den nâñgâm lâum manñetâ ârândân otbuaup otmuâmâ nâñe sâmunne nâhâlen torokatñetâ orowâk Awoñne hâlânñmâ tatmâ yâhânom. ²²Laorika kapi ambolipñe yen Anitâhât Wâtgât mâmânñahât Heakñe den sâm tetem eknohop yu ekyongan. Yakât otmâ yâkñe mâmânñe otyingimu den yukât topñe nâñgâm heñgengunomai.” Yesuñe yawu sâm teteop.

4

Himbimgât gahatñe hindakmâ an sâm kinmu Anitâhât kawene ehop.

¹Otmu ya biatmu himbimân gahatñe âlâ hindakmâ an sâm kinmu ekban. Otmu den me mun pato âlâ emelâk nâñgâwan ya yawuâk yâhâñe tetemu nâñgâwan. Yamâ yuwu sâm eknohop. “Yu me ya hâmbâi tetewuap yakât Anitâñe sâm kalop. Garâ yu tiripgohomune ek.” Yawu sâop.

²Yawu sâmu yanâk Anitâhât Wâtgât mâmânñahât Heakñe biwine mem purik pilâmu yanâk yâhâ tatmâmâ âlâ yuwu ekban. Anitâñe kawe talop yan lañinñe pato siliñ siliñ sâmap yawuyaye kundenñan yerâmu ekban. ³Otmu hambe mohat yawuya yañe kakñan hawamgum lañinñe golâ golâ pato pilâm kinmu ekban.

⁴Otmu lok kunñe 24, hâk katipñe kaok bolañ bolañ yawuya hiñ hârândânñ sâsâñe ya mânunñakmâ tatbi. Otmu ñerendenñe goliñak tuhuwi yawuya yañe kunyeñan hawamgum horaranñim tatbi. Otmu yâk yengât kawe tatatyene pato yamâ Anitâ hawamgum ikñiâk ikñiâk tatbi. ⁵Yâhâ Anitâ patoyene talop yâkâlembâ belek sâmu ekban. Otmu denñeâmâ himbim gunñurunñ sâmu mun pato pilâmap yawuya yakât dop olop. Otmu yâkâlembâmâ kâlâp lañinñe sem kilik kilik sâmap yawuya sem kinop. Otmu sem kilik kilik sâop yamâ Anitâhât Wâtgât mâmânñahât Heak yâku yawuâk, dop yawuâk olop. ⁶Otmu Anitâhât dâtâpñan saru pato nâñ nâñ sâmu yan emetsenñe siliñ siliñ sâm hâmu beleñ sâmap dop yawuya yañe kâwinânñ liñgarakmâ nâñ nâñ sâm iop.

Otmu sonño papato yawuya imbât mumuhât dop bia yañe hawamgum nombot nombot tatbi. Yâhâ senyeñe yañak pato, bet kulet otyingio. ⁷Anñoan ekban yamâ pusi papatoñe, kutñe laion sâm, yakât kundenñe yawuya. Yâhâñe ekban yamâ bulimakao pato yawuya. Yâhâ kalimbuñe yamâ lok kundenñe yawu. Yâhâ imbâtñe yamâ tiwa yawuya. ⁸Âlâhât konok konok penngamyeñe nombotgen kalimbu, nombotgen kalimbu yawu talop. Otmu omorñe hilâmñe haorñmâ ârândânñ Anitâ yuwu sâm kiki mewanjimai.

“Anitâ patonenñe gâhât tatatge, gâhât wâtge, gâhât orotmemehe ya ae señ señ me hou sâ sâ. Otmu gâhât nâñgâmunñe yahatmap. Gâ embânñan tatmâ gaon. Otmu tatmâ gat, mâne tatmâ yâhâwion. Yakât otmâ gâhât nâñgâmunñe âlâ kândâkdâek otmap.”

Yawu sâm kiki mewanjimai.

¹⁰Otmu sâp âlâ me âlâen kep mem mepaemaiân yan lok kunje 24 ya kerekje njerendenyeje ya mem yâkât engatjan horatbangimai. ¹¹Horatbangim nângâjetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâm kiki mewangimai.

“O, Anitâ patonenje. Gike nângân nângângan otmat. Otmu gike wâtgan kinmâ hân himbim kândikyotgon. Otmu gikak âliwahap topje topje hânân kalon yañe torokatmâ yâhâwuapgât dop tatgihiawâk. Otmu nângârâ biatbuapgât gurâ dop yawuâk tatgihiap. Yakât otmâ gâ mepaeheksain. Otmu gâhât kutge konok sâm hañ tuhmunje yupâ yapâ arimu ârândân merândân otmâ lingarakmâ imap.” Yawu sâmai.

5

Lama Nanje yâkât nângâjetâ yahalop.

¹Otmu Anitâ patonje bâteje bonângen pepa âlâ mem goñgoñgumu ekban. Pepa yamâ nombot nombot kulemguop ya sâlikumai sâm mem goñgoñgum gâoñ nombolân yâhâp sâhâop.

²Otmu nâñe añelo kârikje âlâ ekban. Yâkñe yahatmâ kinmâ kârikje halahum yuwu sâop. “Pepa gâoñân tap ya âlâñe mem holañmâ mewalakum sâlikuwuap?” Yawu sâm den kârikjan sâop. ³Yâhâ himbimân gâtje, me hânân gâtje, me wosapâ wosapâ gâtje âlâ me âlâñe mem mewalakuwuapgât dop bia. Bia kârikje. ⁴Yawu ekmâ yañak nângâmune dopjan ki otmu engat hako nângâm hâk nâik nâihâk isewan. ⁵Nâñe yawu isemune lok kunje 24 tatbi yâk yengâlen gâtje âlâñe yuwu sâm eknohop. “Kâmbuk. Yura yengât komolân gâtje pusi pato âlâ, kutje Laion, yamâ Dawitihât sen, yâkñe mumuñambâ yahatmâ yan Manman bâleñahât Amboñe, kutje Satan, yâk mem ge kalop. Yâkñe âlepñe gâoñ ya holañmâ pilâm mem mewalakuwuapgât dop tap. Yâkât wâtje pato tatbangiap. Yakât ki nângârâ gorâhilihimu ise. Pak sâm ek.” Yawu sâop.

⁶Yawu sâmu pak sâm Anitâhât gotjan soñgo papato ya otmu lok kunyeje ya yengât hohetyenjan Lama Nanje emelâk kum gâiwi, gutje orowâk yañe yahatmâ kinmu ekban. Otmu wâtje pato nandoroñe tatbangiop yakât dop kum ñilipñeâmâ nombolân yâhâp. Otmu biwinenje ekmâ nângâmap yakât dop kum senje gurâ nombolân yâhâp. Otmu Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heak kinmap yakât dop yawu olop. Otmu yengât nângân nângânñenje kusânakmu Anitâhât topje nângâñehât ikñak emelâk hângângumu giop. ⁷Otmu Lama Nanje yâkñe yâhâ Anitâhât bâteje bongen pepa talop ya miop.

⁸Memu yan soñgo papato otmu lok kunje yâkñe ba mem kuku parahu tuhun mepaewi. Yawu otmu lok kunjañe wangam mem kep kuwi. Kep kum yakât kakjan kondo goliñak tuhun katjetâ talop ya kâlehen to kukñe suk suk yañe pindindiñ sâm iop ya kondo konok konok mem Anitâhât lohimbî bulâñe ulitgum mansai ya dop yongom yâk yengât denyenje nângâekgât mem uk pilâñetâ Anitâhât hâmeñan yâhâop. ⁹⁻¹⁰Yawu otmâ yan Lama Nanje ya ekmâ mepaem kiki yuwu sâm mewangiwi.

“Gâñe lohimbî komotje komotje, emetsenje gahañehen geheñehen, emelâk manbi, âun yu mansai, mâñe hâmbâi teteñem manñomai yapâ gâtje lok âlâ me âlâñe gâhât nângâñetâ bonje otbuap yâk sârereyekmâ kaweyenjan kinbe sâm hânân gion. Hânân gerâ gâ gohoñetâ mum yahatmâ mup yahatmâ benje Anitâhât senjan kinmâ yâk yengât sâm ulitgumat. Yakât otmâ yâkñe Anitâhât pat otbi. Yakât otmâmâ Anitâhât komolân torokatmâ mepaem hoñ bawañgim manmâ yâhânomai. Yawu otmâ lohimbî nombotje âlâ manman âilongo loñgo manñetgât galemlipñeje sâm katyekdâ galeyongom manmâ yâhânomai. Otmu yawu otñetgât wâtge pato tatgihiap yañe pepa yu mem mewalaku.”

Yawu sâm kiki mewangiwi.

¹¹Yawu sâm kiki mewangiñetâ añelo kiñitñe orowâk, sâlipyongonongât dop bia, yañe yanâk tetem kurâp kinmâ hawamyongom yuwu sâm mepaewi.

¹²“Lama Nanje ya kuñetâ yapâ mum yahalop. Yakât otmâ mepaem manne. Otmu yâkât orotmemeñe, me tatatmemeñe, me nângân nângânñe yamâ hou sâsâ. Otmu yu me

ya otbuapgât dop yakât wâtŕje ya emelâk Anitâŕje waŕop. Yâkŕje âlâlâ yakât amboŕe oap.” Yawu sâm mepaewi.

¹³ Yawu sâm mepaem kinŕet Anitâŕje âliwahap topŕe topŕe emelâk embânŕan kalop, songo bau, saruân gâtŕje, hân kâlehen gâtŕje, wosapâ wosapâ gâtŕje, otmu lohimbi himbingât pat otbi yâk kerekŕe menduhuakmâ Anitâ otmu Lama Nanŕe yâk yetgât yuwu sâm mepaeyelekbi.

“Anitâ yahat yahatŕe otmu Lama Nanŕe yetgât wâtŕyetŕe ya dop konohâk. Otmu âwâ nan yetgât nânŕân nânŕânyetŕe me, me orotmemeyetŕe me, me kutŕyetŕe ya dop konohâk tatyitgiap. Yakât otmâ mepaeyelekne.” Yawu sâm mepaeyelekbi.

¹⁴ Yawu sâm mepaeyelekŕetâ yan songo papato imbât tatbi yâkŕe nânŕânŕetâ ârândânŕâk otmu “Ya bonŕanâk,” yawu sâwi. Yawu sâŕjetâmâ lok kunŕe 24 yâkŕe yawuâk sâm mepaeyelekbi. Yawu.

6

Lama Nanŕe yâkŕe gâoŕ nombolân konok ya mem holaŕŕmâ pilâop.

¹ Yawu sâm mepaeyelekŕetâmâ Lama Nanŕeŕe pepa ya mem kinmu ekban. Yâkŕe gâoŕ nombolân yâhâp yapâ gâtŕje konok mem holaŕŕmâ pilâop. Mem holaŕŕmâ pilâmu songo papato munomaihât dop bia ya yengât kunyeŕe yaŕe yahatmâ halahuop. Halahumu engatŕe munŕe yamâ himbim guŕguruŕ sâmap yakât dopŕe nânŕâwan. Otmu yâkŕe yuwu sâop. “Gam ari.” ² Yawu sâmu, beâsi kaok kaok yakât kakŕan lok âlâ tatmu ekban. Yâhâmâ beâsi yakât kakŕan talop yamâ lok papatoŕe ŕerendŕ kunyeŕan horarângimai yawuya kunŕan horatbangiwi. Otmu yaŕeâmâ kuk otmâ kasalipŕe itit kiom tuhuyekbe sânmâmâ tembe nananŕe teikum gâitmâ hâum ariop.

³ Arimu yanâk Lama Nanŕeŕe pepa gâoŕ yâhâpŕe ya mem holaŕop. Mem holaŕŕmu songo papato ya yengâlen gâtŕje âlâŕe yuwu sâmu sâmu nânŕâwan. “Gam ari.” ⁴ Yawu sâmu yanâk beâsi kuriŕ yaŕe teteop. Yakât kakŕanâmâ lok âlâ talop yaŕe asama pato miakmâek gam ariop. Otmu lohimbi hionakmâ kapam ahoŕetgât Anitâŕe mâmânŕe otbangim hânŕângumu giop.

⁵ Arimu Lama Nanŕeŕe gâoŕ kalimbuŕe ya mem holaŕop. Mem holaŕŕmuâmâ songo pato âlâŕe yuwu sâop, “Gam ari.” Yawu sâmu yanâk beâsi helen ya teteop. Yakât kakŕanâmâ lok âlâ talop yaŕe sot me senŕe âlâlâ kakŕan katmâ dop memai ya miop. ⁶ Ya memu songo papato tatbi yâk yengâlen gâtŕje âlâŕe kârikŕe halahumu yuwu sâm lok beâsi kakŕan talop ya ekuop. “Gâŕe sot âlâ mem amanŕ tipiŕan mânunŕdâ tatmu hâmbâi po tetewuap yanâmâ yakât hâmeŕe mem yahatbuat. Otmu sot mem itâkalân mânunŕmâ yakât hâmeŕe gurâ mem yahatbuat. Otmu hânŕan kulemŕan po pato tetem ki liŕgarakmâ imbuap yakât otmâ wain toŕe otmu nak âlâ, kutŕje oliwa sâm, yakât toŕe yakât hâmeŕeŕeâmâ amutgen talâk.” Yawu sâm hânŕângumu giop.

⁷ Arimu benŕe Lama Nanŕeŕe gâoŕ imbâtŕe ya mem holaŕop. Mem holaŕŕmu songo papato bâiŕe yaŕe kârikŕe halahumu yuwu sâop. “Gam ari.” ⁸ Yawu sâmu yanâk beâsi gimbanŕ kâiâk mâiâk yaŕe teteop yakât kakŕanâmâ lok âlâŕe talop. Otmu yâkât kutŕeâmâ Mumuhât Mâtâp Pato yawu. Otmu yâkât betŕan lok âlâ, kutŕe Hiliwaho Hiliwaho sâm, yaŕe watmâ takaop. Yâkŕeâmâ lohimbi mem kâsip misip tuhuyekmâ komot imbât katŕehowot. Yawu otmâ komot konohâmâ yongomutâ hiliwahoŕetgât wâtŕyetŕe tatyitgiop. Otmu sâmutâ mesek umatŕe teteyiŕgimu lohimbi nombotŕeâmâ mum hiliwahowi. Me songo sâŕŕeŕe tetem yingiŕetâ muwi. Me po pato tetemu yanâmâ kapam ahom muwi. Otmu kulem yu teteâkŕgât yâkŕe gem surutuk sâm ba ariowot.

⁹ Arimutâ yanâk gâoŕ momerŕe ya mem holaŕop. Mem holaŕŕmu yuwu tetemu ekban. Hotom u uminiwi yakât alata Yerusalem yengât opon kâmbukŕan talop ya dop kum âlâ yawuya himbimân katmu talop ya tetemu ekban. Yaŕeâmâ embun lohimbi emelâk yongorŕetâ muwi ya yengât umutŕeŕe ya tatŕetâ ekban. Yâk yengât topyeŕeâmâ yuwu. Embânŕan anŕoân lohimbi nombotŕeŕe manmâ Anitâhât tem lâum manmâ kasalipŕeŕe yengât Porom Lâpio yakât hâkân otbi. Otmu lohimbi nombotŕeŕe Yesu mepaem manŕetâ

yakât kasalipyeraje yongonjetâ muwi. Komot yâhâp ya yengât umutyerje ya ekban.¹⁰ Otmu Anitâ yuwu sâmu ulitguwi. “O, Ambonenje, topge yamâ iknjâk tap, ki otmâ tâpikgumat. Yakât otmâ nen kerekje yuwu sâmu âihohomunje nângâ. Lohimbiye hânân manmâ kasa otningim nongonjetâ muwin yakât sâp girawu yaen gâje matje otyingiwuat?” Yawu sâwi.

¹¹ Yawu sânetâ yanâk Lama Nanje yaje sângum kaok konok konok yingimu mejetâ yuwu sâmu ekyongop. “Yen tipije tatmâ nângâjet. Anjoân yen yongonjetâ muwi. Otmu yapâ torokatmâ bukulipyerje yawuâk yongonjetâ mum gawi. Otmu torokatmâmâ hâmbâi nombotje âlâ yawuâk yongonjetâ munomai ya Anitâje yekmâ nângâmu dopjan otbuap. Yanâmâ yen yongowi yakât matje nâku kâpekyingiwom.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâmu gâonj nombolân konokje ya mem holaonj. Mem holaonj yu yuwu tetemu ekban. Yanâmâ mososoj pato miop. Memu yan hilâmgât emetsenje irik irik sâop yamâ kâlâp gâwuje yawu olop. Yâhâ omongât emetsenje yajeâmâ kuriñ kuriñ hâum hepenneje gemu ekmain yakât dopjeâk olop. ¹³ Otmu siru pato memu nak esenje beretek sâmu hânân gemap yakât dop otmu himbimâmbâ pitu yaje aksihâk beretek sâmu gewi. ¹⁴ Yâhâ nenje sângum mem pân pân kepehemain. Yakât dopjeâk himbim yamâ ba nombot ga nombot, nombot nombot yaje yawu kepeiahop. Otmu pumje papato otmu mâtuja yaje aksihâk kaweyerje pilâm orotok sâmu gulip malap otbi. ¹⁵ Otmu lohimi kerek, lok papato me inje, lok kunje me tânjât, kaok me helerj, iri sikumyerje orop me umburuk mansai, lok topje topje kerehâk ya tetemu wosapâ ba misingurakne sâmu hâum pâpguwi. ¹⁶⁻¹⁷ Ya misingurakne sâmu hâum pâpgum yan yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ sâp pato tâlâhuap. Yawu otmâ Anitâ otmu nanje yâk yetjak kuk pato otningim sâmutâ âlâlâ yakât wâtnje biatbe sâmu oap. Yakât otmâ nen yu gulip otmâ metenomosain yukâ. Anitâ nanjâitje ewun tatmâ nenekdomosawot yamâ embaken hân kâlehen hangunom. Nen yâkât senjan âlepje wâtnenje tatningimu eknomgât dop âlâ ki tap. Yakât girawu otmâ misingurakne. Yakât otmâ kât pato me, pumje lauje yaje nenehâkgât nanjain.” Yawu sâwi.

7

Isirae lohimi komotje komotje ya yengât kundenyerjan undip katyehop.

¹ Otmu ya biatmu yakât kakjan anjelo imbât kinjetâ yekban. Anjelo imbât yajeâmâ hân nombot nombot siru pato dondâ pilâop yakât mâtâpne kum manguwu. Kum mangunjetâ nân nân sâop. ² Yawu otmu yan anjelo âlâne sikop gahajejen tetem kinmâ Anitâ manman amboje yâkât komot ya yengât kundenyerjan undipne katyekbe sâmu kinop. ³ Yawu kinmâ bukulipje yuwu sâmu ekyongop. “Yen siru ya ki pilânetâ miâk. Nenjeâmâ anjoân sâp yiwerenje yu Anitâhât lohimi yamâ ikjahât undip katyekmunje tânj tânjâk tetemuâmâ yakât kakjan siru ya pilânetâ miâk. Mem yan Anitâhât kasa ya meteyehâk. Otmu undipje orowâk katyekmunje kinnomai yamâ ki meyekbuap.” Yawu sâop.

⁴ Otmu Isirae lohimi Anitâhât komolân gâtje yongonjetâ nângâwan yamâ emelâk yâkât pat otbi. Yâk yengât dop yamâ menduhuakjetâ 144,000. Otmu Isirae lohimi yuje hionjakmâ komot kâi nombotgen yâhâp otbi ya yengât dopyerje yuwu. ⁵ Yura yâk yengât komolân gâtje yapâmâ 12,000 yakât dop. Otmu Luwen yâkât komolân gâtje gurâ 12,000. Otmu Gat yâkât komolân gâtje gurâ yawuâk 12,000. ⁶ Otmu Asehât komolân gâtje gurâ yawuâk 12,000. Otmu Naptalihât komolân gâtje ya gurâ yawuâk 12,000. Otmu Manasehât komolân gâtje gurâ yawuâk 12,000. ⁷ Otmu Simiongât komolân gâtje gurâ 12,000. Otmu Lewihât komolân gâtje gurâ 12,000. Otmu Isasahât komolân gâtje gurâ 12,000. ⁸ Otmu Sewulungât komolân gâtje gurâ 12,000. Otmu Yosepgât komolân gâtje gurâ 12,000. Otmu bânjeâmâ Benyamingât komolân gâtje 12,000. Lohimi komot yuje Anitâhât pat otbi.

Lohimi kingitje orowâkne kinmâ Anitâ yet Yesu mepaeyelebbi.

⁹ Ya ekmune pesuk sâmu yakât kakjan yâkât kakjan lohimi kingitje orowâk hânjan kulemjan manbi yaje taka menduhuakmâ kinjetâ yekban. Otmu lohimi ya sâlipyongonomgât dop bia. Yaje Anitâ otmu Lama Nanje yâk yetgât gotyetjan kinbi. Kinmâ sângum kaok bolanj bolanj manunjakjetâ ge engatyerjambâ hârâtâhâk kinmâ ariop. Yâkne awu tawu mem lapu

lapu tuhumi yuwu sâmi Anitâ mepaem kinbi. ¹⁰“O, Anitâ Tihit Amboŕe. Gâŕe nen gike pat sâmi kuningion. Yakât otmâ ki hiliwahonom. Otmu gike nange, Lama Nanŕe nengât toсахât otmâ umatŕe miop. Yakât otmâmâ sâp yiwereŕe yuâmâ nenŕe manman âleŕjan manmâ gain.” Yawu sâwi.

¹¹ Yawu sâŕetâmâ aŕelo kiŕitŕe orowâkŕe menduhuakmâ Anitâ otmu Lama Nanŕe, soŕgo papato imbât, lok kunŕe yâk kerek hawamyongom kurâp kinbi. Kurâp kinmâ Anitâ mepaem yuwu sâwi. ¹² “Nen Anitâ Ambonenŕahât wâtŕjan manmain. Yâk nânŕân nânŕânŕe âilonŕgo. Otmu âlâlâ yakât amboŕe oap. Yâhâmâ laŕinŕanâk tatmâ gamap. Manman amboŕe yu bulânŕe. Otmu yâkŕe buku âilonŕgo otningim gamap yakât mepaemisâin.” Yawu sâwi.

¹³ Yawu sâŕetâ lok kunŕe 24 yâk yeŕgâlen gâtŕeŕe yuwu sâmi âinohop. “Lohimbi yu sâŕŕgum kaok bolar bolar mânŕjakmâ kinsai ya wasakembâ takai? Otmu topyeŕeâmâ girawu?”

¹⁴ Yawu sâmi âinohomu yuwu sâmi ekuwan. “Nâmâ wongât âinohoat? Gâŕe eknohoâyâ.” Sâmune sâop. “Lohimbi yuâmâ emelâk kasalipyerŕeŕe mem ge katyekne sâmi mem âlâlâ tuhuyekŕetâ hâhiwin kakŕjan manmâ gawi. Yawu otyingŕetâ sâtŕgum manmâ biwiyeŕe Yesuhâlenâk katmâ manbi. Yakât otmâmâ emelâk Lama Nanŕe heŕŕeŕe tosayeŕe pirim iŕŕe pat kuyingŕiop. ¹⁵ Yakât Anitâhât senŕjan kinmâ sâp ârândânŕ yâk mepaem hoŕ bawânŕim manmai. Yawu otmâ manmâ yâhâŕetâ Anitâ manman amboŕeŕe galemŕyongom mâmâŕe otyingŕimap. ¹⁶⁻¹⁷ Otmu Lama Nanŕe yamâ Anitâhât senŕjan kinmâ gamap. Yawuhât yâku yawuâk yâk yeŕgât galem otmâ manman kârikŕe yakât to senŕjanâk dâiyekmâ arimu yan nem piriakmâ mepaeakmâ mannomai. Yawu otmâ Anitâŕe yâk yeŕgâlen umatŕe âlâlâ teteyingŕimapgât manman sânduhân katyekmâ wawaeyekbuap. Yakât kakŕjanâmâ yâhâŕŕe torokatmâ eŕgat hako otmâ gilâp isenomaihât dop ki tap. Me sotgât yâhâŕŕe ki po yingŕimu munomai. Me tohât engatyerŕe ki saŕ sâwuap. Me sikopŕe yongomu yan wâtŕerŕe ki hoŕŕ sâwuap.” Yawu sâop.

8

Lama Nanŕe yâkŕe gâoŕ bâiŕe ya mem holaymâ pilâop.

¹ Ya ekmene biatmu Lama Nanŕeŕe gâoŕ nombolân yâhâŕŕe ya mem holanoŕ. Mem holaymu yanâk mun ya bialop. Mun ya biatmu Anitâ hawamŕum kinbiŕe in tatmâ hutuk sâmi kinbi. ² Yawu kinŕetâ kâlêp ki otmâek aŕelo nombolân yâhâŕ yaŕe Anitâhât senŕjan tetem kinŕetâ yekban. Kinŕetâ Yesuŕeâmâ lâmun nombolân yâhâŕ ya yingŕimu mewi. ³ Otmu yâk yeŕgâlen gâtŕe âlârŕeâmâ kondo goliŕjak tuhuwi ya memâmâ alata yan hotom uwi yakât nombotgen ari kinop. Otmu lohimbi nombotŕe alata amutgen kinmâ yan Anitâ ulitŕum manbi ya yeŕgât den ya haŕ sâmi yâhâmu tepŕe nânŕgâyingŕiâkgât Yesuŕe to kukŕe suk suk yamâ gâimu kondoân ya pik sâmi iop. ⁴ Pik sâmi imu aŕeloŕe mem moselemu Anitâhât hâmeŕjan yâhâop. Yâhâmu yanâmâ tepŕe nânŕgâyingŕiop. ⁵ Otmu ya pesuk sâmu aŕelo yaŕe alata yapâ kâlâp mem kondo kâlêhen katmâ mem ari akŕjangen panmu hânân sem tok sâmi giop. Hânân gemu elem ya tok sâmi belek sâmi himbim ŕunŕunŕuŕ sâop. Himbim ŕunŕunŕuŕ sâmi arimu mososoŕ pato miop.

Aŕelo kândikuŕe lâmunŕe kunop.

⁶ Otmu aŕelo nombolân yâhâŕ yaŕe lâmunŕe âlâku konok konok miakmâ kunne sâmi otmâ menduhuakmâ kinŕetâ yekban.

⁷ Aŕelo aŕgoân lâmun kunop, sâp yanâmâ gelâk kândâk kândâk otmu kâlâp yaŕe heŕŕjak pato otmâ hânân kioŕmu ekban. Yâhâ hânân giop yaŕeâmâ puŕ sâmi hewukŕe nombotŕeâk siop. Komot kalimbu gârâmâ yakât hohetyeŕjambâ gâtŕe konohâk yaŕeâmâ sem meteop. Yâhâwâmâ talowot.

Aŕelo yâhâŕŕeŕe lâmunŕe kunop.

⁸ Yawu otmâmâ aŕelo yâhâŕŕeŕe lâmunŕe kunmu yan wahap âlâ giop. Yamâ kâlâp pato yawuya. Yaŕeâmâ ge saru kâlêhen giop. Saruân gemu yan saru torehenŕe giowânŕen

yañeâmâ hewâk pato olop. ⁹ Hewâk pato otmu saruân gâtñe yan iwi ya aksihâk muwi. Otmu nombotñe saruân wanga mem bam gam otmâ manbi yâk gurâ yawuâk saru kakñan gulip otbi. Yâhâ nombotñe pato yamâ âlepñe hâmeयेने kinop.

Âñelo kalimbuñe lâmunje kunop.

¹⁰⁻¹¹ Âñelo kalimbuñe lâmunje kunop. Kunmu pitu pato âlâ, kutñe Kalak sâm, yañe sem lañ lañ sâm kioñop. Yañe himbimâmbâ ewapâ gemu yan to senje senje yakât nombotñeâk kalak olop. Komot kalimbuñambâ komot konohâk yañeâmâ kalak olop. Yâhâ yâhâp yamâ ukenje yawuâk olowot. Yawu otmu lohimi nombotñe to kalak newi yañe muwi.

Âñelo imbâtñe lâmunje kunop.

¹² Âñelo imbâtñe lâmunje kunop. Kunmâ dewutâ emetsenje pitu topñe topñe lañinye yamâ kâtâpgumu omonguop. Otmu dewutâ nombotñe yamâ nombolâk pilâmu nomborâmâ omonguop. Otmu emetsenje yawuâk, otmu pitu gurâ yawuâk lañinye inin pilâmu sânduk sâm iop. Yawu otmu hilâmgât emetsenje ya kâtâpgumu hilâm kârikñan omoñ sâhâop. Otmu dop yawuâk omongât emetsenje ya gurâ kâtâpguop.

¹³ Otmu ya biatmu yakât kakñan âlâ tetemu yuwu ekban. Tiwa pato pâp pâp sâm hañan yâhâm arimu ekban. Hañan yâhâm ari kârikñe halahum yuwu sâop. “Bâe, âlâlâ teteap yuâmâ ki orotñe. Âñelo nombotñe âlâ yâkñe lâmunyeñe kunne sâm oai. Kunñetâ sâp yanâmâ umatñe topñe topñe lohimi kakyenjan yâhâwuap. Hâmbâi yan girawu otnomai sâm nângâm oan yukâ.” Yawu sâop.

9

Âñelo momenjañe lâmunje kunop.

¹ Âñelo momenjañe lâmunje kunop. Kunmu yan pitu pato âlâñe himbimâmbâ gemu ekban dop yawuya añelo âlâñe himbimâmbâ gem hânân kioñop ya tetemu ekban yakât topñeâmâ yuwu. Yâkñe hem nâpumñe yapâ âlâlâ bâleñe topñe topñe holañmu yahatmâ ariâkgât himbimâmbâ giop. ² Gem hem nâpum yakât gahatñe ya mem pilâmu añ sâmû utun pato gam yâhâm emetsenje ya kâtâpguop. Kâtâpgumu omoñ pato sahaop. ³ Otmu utun yâhâop yakât biwiñambâ dimuñ tem pato ya teteop. Tetem utun ya biwiñambâ gemâmâ kulahâ bâleñeñe ningimap dop yawuâk yingio. ⁴ Otmu amboyerjañeâmâ yuwu sâm ekyongop. “Yenâmâ nak me senje âlâlâ esenje ya nene sâm ki genomai. Me Anitâhât lohimi undip katyingñetâ yakât pat otmâ mansai yâk yekmâmâ hâhiwin ki yinginomai. Yâhâ nâñe mâmâñe otyingimune ari lohimi tâñât, undipyeñe bia yamâ hâhiwin pato yinginomai. ⁵ Hâhiwin yingñetâ sâtgum manñetâ emetsenje mome pesuk sâmû yanâmâ sânduk sâwuap.” Yawu sâm hângânyongop. ⁶ Hângânyongomu ge lohimi yingñetâ hâhiwin nângâwi ya biatyngiâkgât mâtâp hâum pâpgum manbi. Hâhiwin ya yawuâk nângâm manñetâ emetsenje mome pesuk sâmû yanâk hâkyeñe sânduk sâop.

⁷ Otmu dimuñ yañeâmâ yingine sâm beâsiñe beren beren otmâ kinmap dop yawuâk otmâ kinñetâ yekban. Yâhâ kunyeñeâmâ ñerenden goliñak tuhumi yawuya mem lok papatorñe ñerenden horarangiñmai dop yawuyañe horarangiñ kinñetâ yekban. Kun kundenyeñe yamâ lok nengât kun kunden yawuya. ⁸ Yâhâ somotyene yamâ kâkâlep yañe silik solok sâm giop. Yâhâ sâtyene yamâ puai sâtñe kâkitik sâmap, dop yawuya. ⁹ Yâhâ dihinyeñahât katipñe yamâ hâmbâ kârikñe yawuya. Yâhâ penğameñe mun pato pilâop yamâ gâmut huwuwuñ sâm gam arimu nângâmain yawuya bia. Ya wangim dop âlâ olop. ¹⁰ Yâhâ sopyeñeâmâ boson boson sopñe yawuya. Otmu yañeâmâ lohimi kârâyekmu hâhiwin pato nângâwi. Hâhiwin pato nângâwi yakât kakñan emetsenje mome pesuk sâop. ¹¹ Otmu amboyerje yamâ añelo âlâ hem nâpum pato tumuñe ki ehkeñe yakât amboñe. Âñelo yakât kutñe yamâ Isirae yengât denân Awaron, yâhâ Girik denân Apolion sâmai. Yakât topñeâmâ yuwu tap. “Kiom Amboñe.”

¹² Otmu añelo momerâñe lâmunyeñe kunbi yapâ umatñe teteop yamâ bialop. Otmu umatñe yâhâpñe otmu kalimbuñe tetewe sâm olop.

Ajelo nombolân konokyaŋe lâmunje kunop.

¹³ Ajelo âlâ nombolân konok yaŋe lâmun ya kunop. Kunmuâmâ alata amutgen kinbi yaŋe Anitâ yuwu sâm ekuwi. ¹⁴ “Emelâk ajelo imbât yaŋe to pato âlâ, kutje Euparata sâm, yan lohimbi bâleŋe yaŋe matje menomai yakât mambotmâ tatjet sâm dâmân kâlehen katyekjetâ tatbi. Katyekjetâ tatjetâ emelâk yongone sâm yakât hewewen otmâ mitiwahom tatbi. Yâhâmâ matje yinginetgât ajelo lâmun kunmâ kinsap yu hângângurâ holaryekmu arinetgât nangain.” Yawu sâwi.

¹⁵ Yawu sânetâ yanâk ari holaryekmâ lohimbi kâsipyongerjetâ komot kalimbu otbi ya yengât hohetyenambâ gâtŋaŋe komot konok mem gulip tuhuyekjetgât sâm hângânyongop. ¹⁶ Hângânyongomu emelâk arine sâm bunewâk hengemahom tatbihât yapâ yahatmâ ariwi. Otmu yâk yengât kapam lok beâsi kakŋan tatbi ya sâlipyongonongât dop bia. Yamâ komot pato, 200 milion yawu.

¹⁷ Otmu kapam lok beâsi kakŋan ariwiŋe kapangât hâk katipŋe topŋe topŋe mem hangalakbi. Nombotje kisi kisi, nombotje kuriŋ, kâlâp koketje kuhuluŋ kuhuluŋ yakât dop me hep yawuya, yâhâ nombotje gimbaŋ yawuya. Yâhâ beâsi yengât towatyene yamâ yuwu. Kunyene yamâ pusi pato, kutje Laion sâm, yâkât kunŋe yawuya. Wâtyene pato tatyngiop yakât lauyenambâmâ kâlâp pato sem kilik kilik sâm punduŋ sâm kinmah yawuya ekban. Yaŋe ari lohimbi kâsipyongerjetâ komot kalimbu otbi ya yengât hohetyenambâ gâtŋe komot konok sem gulip tuhuyekjetgât sâwi. ¹⁸⁻¹⁹ Yamâ betyenehen otmu dâtâpyenehen yamâ sâtŋeâk hârok. Yâhâ hapeyehât sâtŋe yamâ mumakgât sâtŋe dop yawuya bia. Ya wangiap. Yaŋe lohimbi kerek hilipyongomu hâhiwin dondâ nangâm muwi.

²⁰ Otmu lohimbi komot kalimbu tatbi. Yapâ gâtŋe komot konok emelâk gulip otbi. Yâhâ komot yâhâp tatbi yaŋeâmâ orotmemeyerje bâleŋe ya ki bet pilâwi. Yamâ kunyene kârikŋe otmâ torokatmâ weke bâleŋe yengât nangânetâ bonŋe otmu mepaeyekbi. Yâhâ Porom Lâpio yawuya yengât umutyene ya hâwiwi, me kâtŋak gâiwi, me goliŋak me siliwaŋak um kutakum yaŋak mepaewi. Yawu otmâ wahap tâŋât, hâliŋe bia, yakât nangânetâ yahalop.

²¹ Otmu kombo meyiŋgine sâm dondâ yongerjetâ muwi. Me sait bâleŋe, me karasuŋa, me kâwâ konda me âlâlâ ya otbi. Yawu otmâ manmâ Anitâhâlen biwi nangân nangânyenŋe ki kepeiwi. Orotmeme bâleŋe ya torokatmâ otmâ manbi.

10

Ajelo âlâŋe pepa mem Yoane waymu niop.

¹ Otmu ya pesuk sâmua ajelo âlâ ekban. Yamâ wâtŋe pato nandoroŋe tatbangiop yaŋe himbimâmbâ elem kulewoŋboŋ biwiŋambâ gemu ekban. Ajelo yakât kun kundenŋe yamâ sikoŋŋe siliŋ siliŋ sâm hâumap yakât dop otmâ laŋiŋŋe pilâmu yâkât kun kundenŋan yamâ hambe mohat yaŋak pato otmu ekban. Kâi pawutŋe yamâ kâlâp semu koketŋaŋe laŋ laŋ sâm imap dop yawuya. ² Yâhâ bâŋŋan pepa mem talop yaŋe perereŋ sâop. Otmu kâiŋe perereŋ sâm bonângenŋe saruân tâlim kanehenŋe hânân tâliop. ³ Yawu otmâ yan halahuop. Halahumu elem pato ya hâreakmu himbim gunguruŋ sâmua nangâwan. ⁴ Topŋe ya nangâm kulemguwe sâm ot tadmune benŋe, Yesuŋe himbimâmbâ den âlâ yuwu sâop. “Yoane, elem kulewoŋboŋ munŋe pilap yakât topŋe ki kulemgu. Yamâ inâk ândâwâk nangâm biwihanâk katbuat.” Yawu sâop.

⁵ Otmâ ajelo yaŋe bâŋŋe bongen siwiraŋom panmâ himbimân ekmâ yuwu sâop. “Anitâ manman amboŋe. Gâ embâŋân tatmâ gaon. Otmu tatmâ gat, mâne tatmâ yâhâwion. Wâtŋe kârikŋe pato tatgihiap. Yawu tatgihiapgât otmâ himbimân, hânân, toen, saruân, me senŋe âlâlâ wosapâ wosapâ tatmâ arai ya gâŋe sârâ tetewi. ⁷ Wâtŋe pato yawu tatgihiap yakât otmâ sârâ sâp pato yu emelâk tâlâhuap. Yakât otmâmâ sâp yiwerenŋe yu alata amutgen kinsai ya yengât nangâmâmâ kasalipyene matje bâleŋe yingirâ meŋet. Otmu emelâk gâŋe poropetelipge den ekyongorâ sâm tetem gawi yakât bulâŋe yiwerenŋe teteâkgât yakât ajelo nombolân yâhâpŋaŋe lâmunŋe ya kunâk.” Yawu sâop.

⁸Yawu sâmu yanâk Yesuŋe himbimâmbâ yuwu sâm eknohop. “Aŋelo kâiŋe nombotŋe hânân tâlim nombotŋe saruân tâlim pepa mem perereŋ tuhun kinsap ya ari bâtŋan me.” Yawu sâop. ⁹Yawu sâmu arimune aŋelo yaŋe yuwu sâm eknohop. “Pepa yu gihimune mem ne. Nendâmâ lauhan membuap. Yâhâ nem kut pilârâ tepgan gewuawâmâ tepge irik irik sâmu hâhiwin nâŋgâuwat.” Yawu sâm eknohop.

¹⁰Yawu sâm mem nihimu newan. Mem nemune kâkânan bâok sâop. Yâhâ tepnan giop yanâmâ hâhiwin nihio. ¹¹Hâhiwin nihim yanâmâ yuwu sâm eknohop. “Gâ ihilâk lohimi hânŋan kulemŋan kapi wosapâ me wosapâ manmâ arai ya yengâlen ari yu me ya teteyiŋgiuwagât topŋe sâm tetem ekyongowuat.” Yawu sâm eknohop.

11

Anitâhât hoŋ bawa lok yâhâp yâk yetgât topyetŋe

¹Otmu kapam dop tuhu tuhu ya mem nihim yuwu sâm eknohop. “Gâ yahatmâ ari. Anitâhât opon kâmbukŋahât ginŋe hotom umai yakât tunŋuŋe nombot yakât dop tuhun ek. Otmu lohimi nombotŋaŋe Anitâ hoŋ bawangim mepaem kinsai ya amonŋe kinsai ya sâlipyongom dopyeŋe nâŋgâ. ²Yâhâ Anitâhât topŋe ki nâŋgâmai yamâ yaehen tai yâhâmâ kasalipyenŋe taka emet kapiyeŋe Anitâhât kawenŋe tap ya limbârongum hâhiwin yinŋiŋetâ sâtŋum mannomai. Sâtŋum manŋetâ emetsenŋe 42 pesuk sâwuap. Yakât otmâ yâhâmâ ki sâlipyongowuat. Pilâyekdâ in tatnomai. ³Yawu otmâ hâhiwin nâŋgâm sâtŋum manŋetâ yan nâŋe hoŋ bawayâhâtne yâhâp katyelekmune lohimi yaŋe munomaihât kou kendâmahom kunyetŋan kepeim Anitâhât topŋe sâm ekyongom manmutâ emetsenŋe 42 pesuk sâwuap.” Yawu sâop.

⁴Yâhâ Anitâhât hoŋ bawa lok yâhâp yâk yetgât topyetŋeamâ yuwu. Yâhâmâ nak âlâ, kutŋe oliwa sâm, yawuya. Me balam yâhâp sem kilik kilik sâm kinmap yawuya. Yâkŋeamâ Anitâ hoŋ bawangim yakât topŋe sâm tetem ekyongom mandomawotgât sâm yitgiop.

⁵Yâhâ tetemu ekban yakât torokatmâ yuwu sâwe. Lohimi nombotŋaŋe orotmeme bâleŋe otmâ mansaiŋe yotgone sâm gotyetŋan arinŋetâ yâk yetgât lauyetŋambâ kâlâp pundurŋ sâm seyekbuap. Yakât sâm kalop. ⁶Lok yâhâp yaŋeamâ Anitâhât wâtŋan kinmâ gelâk âlâ ki giâk sâmutâ ki gewuap. Sâp yan Anitâhât den ekyongoromawot. Yâhâ to senŋaŋe hep olâk sâmutâ hep otbuap. Me kundat umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiâkgât nâŋgâromawot ya gurâ âleŋe teteyiŋgiuwawâk. Yakât wâtyetŋe pato tatyitgiap.

⁷Otmu Anitâhât den ya sâm tiŋ pilâromawot yan hem nâpum bâleŋahât amboŋe yaŋe yapâ yahatbuap. ⁸Yahatmâ kapi âlâ kutŋe âiŋe Sotom sâm, otmu kutŋe âlâmâ Aihita, yan Kutdâyetŋe howanân kuŋetâ muop kapi yan ari kasa otyitgim yotgomu mundomawot. ⁹Yawu otyitgimu yan mitihât kasa hânŋan kulemŋan kapi wosapâ me wosapâ gâtŋaŋe yâk yetgât den pat ya nâŋgâm taka yelemâ mem hanyotgomaihât galemeyetŋe kinŋetâ ki mem hanyotgonomai. ¹⁰Yawu otŋetâmâ nombotŋaŋe yuwu sânomai, “Bâe, hoŋ bawa yâhâp yuŋe taka hâhiwin kakŋan katnenekmutâ sâtŋum manmâ gain ya muawot.” Yawu sâm bukulipyenŋe orop yeŋeâk heronŋe nangangim senŋe âlâlâ aŋgi guŋgi otmâ yâhânomai. Otmu yâk yetgât sâm torokatyitgim oŋ giriŋ otnomai. ¹¹Yawu otŋetâ hilâm kalimbu otmu âlâhât nombolâk ya pesuk sâmu imbâtŋan hilâm kârikŋan yanâmâ Anitâhât Wâtŋat mâmâŋahât Heakŋe ge mâmâŋe otyitgimu yahatdomawot. Yahatmâ kinmutâ yan lohimi nombotŋaŋe gotyetŋambâ gam arinomai yaŋe yelemâ umutyenŋe arimu kiŋgityenŋahât dondâ otnomai. ¹²Yawu otmutâ yanâk himbimâmbâ Yesuŋe den âlâ yuwu ekyotgowuap. “Yet yuân gayet.” Yawu sâm ekyotgomu elem kulewoŋboŋ biwiŋambâ yâhâmutâ kasalipyetŋaŋe yelekŋetâ sâtŋe otbuap.

¹³Yâhâromawot yanâk mososorŋe pato membuap. Memu emetyenŋe mem gâsuk tuhumu amon âlâek yaŋe putuk sâwuap. Otmu lohimi matŋe 7000 yongomu munomai. Muŋetâ yanâmâ lohimi nombotŋe ki hiliwahonomaiŋe Anitâhât kulem ya ekŋetâ sâtŋe otmu yakât nâŋgâŋetâ yahatbuap. ¹⁴Umatŋe yâhâp teteap yamâ pesuk yap. Yakât kakŋan kalimbuŋe yu tetewe sâm oap.

Aŋelo nombolân yâhâpŋaŋe bâiŋe lâmunŋe kunop.

¹⁵ Anjelo bât nombolân yâhâpnye, bukuyenye bâinje yaje lâmun kunop. Kunmuâmâ anjelo kingitnye orowâknye den kâriknyan yuwu sânetâ gemu nângâwan. “Kutdânenye Anitânye nanje hângângumu ge lohimi yengât lok kutdâ manmâ tihityenye otmâ manbisâp yakât sâp emelâk tâlâhuap.” Yawu sâm mepaewi.

¹⁶ Otmu lok kunje papato 24 ya Anitâ hawangum tatmaiye yuwu sâm Anitâ kiki mewangiwi.

¹⁷ “O, Anitâ, Wâtgât Amboje. Embânân hân himbim ki kândikyotgonâmbâek tatmâ gaon. Otmâ tatmâ gamat.

Sâp yiwerenye yu topnye katmâ lohimi hânnyan kulemnyan manmâ arai yamâ gânye galemnye pato otmâ yâhâwuat. Yakât nângâmunye hân himbim pâronj oap.

¹⁸ Yâhâ lohimi nombotnyenye gâhât topge ekmâ nângâhihiyetâ gemu betgihim komolipge mem âlâlâ tuhuyekmai. Yawu otmâ orotmeme bâlenye otmâ manmâ gai yakât matnye yingyiwe sâm oat. Matnye yingyiwe sâm otdâ kuk pato otmâ ahone sâm oai. Otmu gânye lohimi kerek yengât biwiyenye ekmâ nângâm matnye yingyiwuatgât sâp ya tâlâhuap. Yakât otmâ gâ mepaeheksain.

Otmu sâp yiwerenye yuâmâ poropete nombotnyenye gâhât tem lâum manmâ gawi, me lohimi nombotnyenye gâhâlen biwi nângân nângânyenye kepeim manmâ gawi, yâknye hâmenye âlepnye menomaihât sâp yu tâlâhuap. Yakât sâm gâ mepaeheksain.”

¹⁹ Yawu sâm kiki mewangiynetâ Anitâhât opon kâmbuknye himbimân tap yakât gahatnye ya hindakmâ arj sâm kinop. Hindakmâ arj sâm kinmu yakât kâlehen girem den sâm kulemgum kalop yakât katipnye ya teteknyan otmu ekban. Yawu otmâ belek sâm himbim gunguruŋ sâm gelâk kândâk papato giop. Yawu otmâ yan mososonj pato memu hân hârohâk sân sân sâop. Yawu tetemu ekban.

12

Imbi âlânye naom memu puaiaye nem kereŋgetbe sâm olop.

¹ Kulem âlâ himbimân yuwu tetemu ekban. Imbi âlâ hâk katipnye mânunjakmâ talop yakât kundenyeâmâ sikopnye siliŋ siliŋ sâm hâumap yawuya. Yâhâmâ omonjgât emetsenye lanjinye pilâop yakât gotnyan kinop. Yâhâ kunje mâpujanâmâ pitu kâiân yâhâp tatbi. ² Otmu imbi yamâ tepdâek. Yawu gârâmâ naom ya membe sâm hâliliakmu hâhiwin nângâm isem talop.

³ Yawu olop yakât kulem âlâ himbimân yuwu tetemu ekban. Puaia kuriŋ bâlenye yawuya. Kunjeâmâ bât nombotgen yâhâp. Yâhâ kunje ya ârândânjâk lok papatonje nerenen horaranjimai yawuyenye hârâtâhâk horaranjim talop. Yâhâ njilipnyeâmâ bât nombot nombot hârok. ⁴ Yâhâ yaje himbimân pitu kâsipyongomu komot kalimbu otbi. Komot konok yamâ aksihâk hapenaye gâwâreyekmu pek sâm hânân gewi. Yâhâ komot yâhâp yamâ pilâyekmu yanâk tatbi. Otmu imbi yaje naom ya memu puaiaye nembe sâm imbi yakât gotnyan ba kinop. ⁵ Yâhâ imbi yaje naom miop yajeâmâ hâmbâi lohimi hârok yengât lok kutdâ manmâ tihityenye otbuapgât Anitânye emelâk sâm kalop. Otmu puaiaye nembe sâm otmu sâp yan Anitânye sâmu naom ya himbimân yâhâmâmâ orowâk talowot. ⁶ Yawu otmu imbi yajeâmâ kingitnyahât otmâ sururuk sâm ari lok ki manmaiângen Anitânye yâkât kawem mem hengenjuwangim kalop yan ariop. Yan arimu Anitânye tihitnye otmâ yâhâmu emetsenye 42 ya pesuk sâop.

⁷ Yâhâ imbi yaje lok ki manmaiângen ariop sâp yanâmâ himbimân kapam pato teteop. Kapam pato tetemu yan anjelo patoyenye, kutnye Mikae sâm, yâknye anjelolipnye meyekmu puaiâ yakât komolipnye ya yongom mem ge katyekbi. ⁸ Mem ge katyekmâ himbimâmbâ watyeknyetâ hânân yuân gewi. ⁹ Yawu gârâmâ puaiâ kunsain yâkât kutnye yamâ Hakennyan Sâmap, otmu kutnye âlâmâ Satan, yaje lohimi kerehâk kâityongom mem lohotnye tuhunenekmap.

¹⁰⁻¹¹ Otmu alata amutgen kinbi yaje yuwu sânetâ nângâwan. “Satanje Anitâhât sennyan kinmâ haonjâmâ ârândânj nen Anitâhât komolipnye den âiân katnenekmâ mem bâlenenekbe sâm gamap. Yawu gârâmâ Anitânye nanje sârenenekhâkgât hângângumu gem nengât

sâm muop ya mumuḡambâ mem yahalop. Yawu gârâmâ sâp yiwereḡe yuâmâ yâkḡe sâmu yâkât aḡelolipḡaḡe Satangât komolipḡe watyekḡetâ gai. Otmu Lama Nanḡe yâkâlen torokatmunḡe mâmâḡe otnḡingimu Satan otmu yâkât hoḡ bawa me mitihât kasa takarḡetâ lohotḡe ki otmâ manbin. Yawu otmâ kârihem kinmâ Lama Nanḡe yâkât tem lâuwangḡim mepaewin. Mepaemunḡe yakât matḡe kasalipḡaḡe taka nongonḡetâ muwin. Yawu gârâmâ Anitâ Kutdânenḡe wâtḡe pato tatbaḡgimapḡe nen mem heḡḡenḡunekbuapḡât mâtâp teteap. ¹² Otmu Lama Nanḡe ya mumuḡambâ mem yahalop yan Satan mem ge kalop. Yâhâ yakât dopḡeâk nenḡe Satangât hoḡ bawa ya mem ge katyekbin. Topḡe yawuhât otmâ himbimân gâtḡe yeḡe heroḡe otbaḡgim mepaem mannomai. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâḡe Satan mem ge katbuap yakât Satanḡe nâḡḡâm kuk pato otmâ yakât matḡe sâmu hânḡe ge lohimi mem ge katyekbe sâmu olop. Yawu gârâmâ yakât nâḡḡâm tepnenḡe dondâ bâleap.” Yawu sâḡetâ nâḡḡawan.

¹³ Yakât otmâ puaiḡe yuwu nâḡḡâop. “Bâe, hânân gian yukât matḡeâmâ imbi yakât naom ya muâḡgât nanḡan” yawu sâop. ¹⁴ Yawu sâop yakât otmâ Anitâḡe sâmu tiwa penḡamḡe yaḡe imbi ya âlihitaḡḡiwi. Âlihitaḡḡiḡetâ yahatmâ pâp pâp sâmu lok ki manmaiâḡen Anitâḡe kawe heḡḡenḡuwaḡḡiop yan ariop. ¹⁵ Arimu puaiḡe kuriḡ bâleḡe yaḡe imbi ya hilipḡuwe sâmu lauḡe aḡmu yapâ uwurup pato gam kioḡop. ¹⁶ To yaḡe gam kioḡmâ imbi ya nem kereḡetbe sâmu olop. Yawu olop yamâ imbi yaḡe torokatmâ manmâ yâhâmu emetsenḡe 42 pesuk sâekḡât Anitâḡe sâmu pumḡe âlâḡe bâok sâmu to ya lâum kurihiop. Lâum kurihimi imbi ya hâmeḡe kinop. ¹⁷ Hâmeḡe kinmuâmâ puaiḡe ekmâ kuk bâleḡe olop. Kuk bâleḡe otmâ imbi yakât komolipḡaḡe Yesuhât den pat âleḡe ya nâḡḡâm mem biwiyeḡan katmâ Anitâhât tem lâum manbi. Komot yeḡḡât puaiḡe yaḡe kuk bâleḡe otyiḡim itit kiom tuhuyekbe sâmu ariop. ¹⁸ Ari saru sâtḡan kinop.

13

Soḡo sâtḡe kârikḡe yamâ kunḡe nombolân yâhâp.

¹ Saru sâtḡan kinmâ halahumu soḡo âlâ, sâtḡe kârikḡe, yaḡe saruâmbâ gamu ekban. Soḡo sâtḡe kârikḡe yamâ ḡilipḡe bât nombot nombot hârok. Yamâ lok kutdâ yeḡḡât irimut horarḡimayi ya ḡilipḡan konok konok horarakmâ talop. Kunḡe yamâ nombolân yâhâp yanâmâ Anitâ watmâ yâkât kawerḡan kinbe sâmu yan ikḡe kutḡe konok konok kuleḡguakmu talop. ² Yâhâ orotmemeḡe yamâ yinsiwet kârikḡe yawuya. Yâhâ kâiḡe bātḡe yamâ tiwa yawuya. Sâtḡeâmâ puaiḡe sâtḡe yawuya. Yâhâ puaiḡe ya emelâk ekban yakât wâtḡan kinmâ tem lâuwangḡiop. ³ Yâhâ soḡo yamâ emelâk kasaḡaḡe kunḡe nombolân yâhâp yakât hohetyeḡan gâtḡe konok kuop. Kumu heḡe pato ga kioḡmu wip sâmu benḡe yaḡak sâwâewaḡḡiop. Sâwâewaḡḡimu lohimi hânḡan kuleḡḡan manbiḡe ya ekḡetâ sâtḡe olopḡât yâkâlen torokatmâ yâkât nâḡḡaḡetâ yahalop. ⁴ Nâḡḡaḡetâ yahatmu yuwu sâwi. “Bâe, soḡo kârikḡe bâleḡe âlâlâ kerek wangiyeḡsap. Yawu gârâmâ lok girawu yaḡe mem ge katbuap?” Yawu sâmu soḡo yakât nâḡḡaḡetâ yahalop. Yawu gârâmâ soḡo ya konok ki mepaewi. Soḡo yakât amboḡe puaiḡe yaḡe mâmâḡe otbaḡḡiop yakât otmâ yâk yâhâp yâhâp nâḡḡayitḡiḡetâ yahatmu mepaeyelekbi.

⁵ Anitâḡe ya ki ekmâ sâyitḡiopḡât soḡo yaḡe Anitâhât nâḡḡâmu gemu mem ge katbe sâmu yuwu sâop. “Anitâ ya emelâk wâtḡe biatmu mem ge kasan.” Yawu sâmu ikḡahât nâḡḡâmu yahalop. Yawu otmâ kârikḡe otmâ manmu emetsenḡe 42 ya pesuk sâop. ⁶ Yâhâ soḡo sâtḡe yaḡe Anitâ mem ge katbe sâmu yakât sâmu bâlewaḡḡiop. Dop yawuâk himbimân manbi ya yeḡḡât sâmu bâleḡiḡim manop. ⁷ Yawu otmâ Anitâhât lohimi ya kuk otyiḡim kerehâk mem lohotḡe tuhuyekmâ mem ge katyehop. Mem ge katyekmâ lohimi hânḡan kuleḡḡan manbi ya yeḡḡât kunḡe manop. ⁸ Yakât otmâ lohimi nombotḡe Anitâhât pat ki otbi yamâ soḡo yakât nâḡḡaḡetâ yahalop. Yâhâ lohimi nombotḡe Anitâhâlen torokatmâ manbi yaḡeâmâ soḡo ya ki mepaewi ya yeḡḡât topyeḡe yuwu. Emelâk embân Anitâḡe hân himbim ki kândikyotḡop sâp yanâk lohimi yaḡe biwiyeḡe Lama Nanḡe kuḡetâ muop yâkâlenâk katmâ mannomai yâk yeḡḡât Anitâḡe nâḡḡâop. Yâk yeḡḡât nâḡḡâm kutyeye

pepaen kulemgum Lama Nanje wanju memu manman kârikje yakât pat kuyingio. Yawu. ⁹Otmu yeje den kulemguan yu sâlikum topje nângâjetâ keterahâk.

¹⁰Lohimbi nombotjeamâ hâhiwin kakjan mannomai. Ya teteyingwe sâmu otbuap yan ki misinguraknomai. Yawu otnomaiân kasalipyenaje mem pâi emetjan katyeknomai yan sâtgun mannomai. Yâhâ nombotjeamâ kapamje mem yongonomai. Ya teteyingwe sâmu otbuap yan âlâengen ki arinomai. Ya ihilâk yongonomai. Umatje ya teteyingwuwân yakât nângâm Yesuhâlen biwiyenaje kepeim manmâ yâhânomai. Yawu otmâ manjetâ Anitâje meyekbuap. Otmu umatje topje topje teteyingwuwap yan yakât nângâm ki gorâyingiwuap.

Songo sâtje kârikje âlâje lohimbi menduhuyekmâ ikje kulem bâtyenjan otmu meteyenjan kalop.

¹¹Otmu kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Songo sâtje kârikje âlâ ekban yaje hân tumunjabâ pindilakmâ yahalop. Njilipjeamâ lama lokjahât njilipje ekmain yawuya. Yâhâ denje engatje yamâ bau huliu yerâmunje hâok hâok sâmap yawu. ¹²Otmu yamâ emelâk anjogânâk songo sâtje kârikje ekban yaje emelâk mâmâje otbangio. Mâmâje otbangio yakât lohimbi yaje nângâjetâ yahatmu yakâlen torokatmâ manjetgât sâmu ekyongop. ¹³Otmu Anitâje mâtâp mangum ki mem ge kalop yakât otmâ haojmâ ârandâr kulem topje topje meminiop. Yawu otmâ lohimbi senyenjan kinmâ sâmu kâlâp pato âlâ himbimâmbâ ge hânân punduj sâmu ekbi. ¹⁴Yawu otmâ yakât lohimbi dondâ yuwu sâmu kâtyongop. “Yen songo kunge sâwâeop yakât umutje hâwijetâ kundenje teteâk.” Yawu sâmu yingio. ¹⁵⁻¹⁷Yawu sâmu yingimu Anitâje mâtâp ki manguyingio yakât otmâ yakât tem lâum umutje ya hâwijetâ mâmâje otbangimu yahalop. Yahatmâ ikje mepaem manjetgât den sâmu yingio. Den sâmu yingim lohimbi topje topje, geheje me yahat yahatje, kutyeje orop me kutyeje bia, iri sikum tatyingio me umburuk manbi, ya kerehâk menduhuyekmâ ikjahât kulem towatje bâtyenjan otmu meteyenjan kalop. Yawu katyongimu yapâ gâtjaje yâkjak sot me senje âlâlâ ya ari puluhunomaihât dop ya teteyingio. Yawu otyingimu yakât nângâjetâ yahatmu mepaem manbi. Yawu gârâmâ lohimbi nombotjeamâ yakât ki nângâjetâ yahalop yakât otmâmâ matje yingimu mem muwi. Yawu. ¹⁸Otmu yeje den kulemguan yu sâlikum nângâjetâ keterahâk. Yâhâ songo sâtje kârikje ya tetewuap yamâ dopjeamâ 666, dop yajeamâ lok âlâhât kut ya miop. Yawu.

14

Lohimbi kinjgitje orowâkje Lama Nanje otmu Âwâje yetgât nângâjetâ yahalop.

¹Otmu ya pesuk sâmu kulem âlâmâ yuwu tetemu ekban. Pumje pato âlâ, kutje Sion sâmu, yamâ Yerusalem kapi yan tap yakât dop yamâ himbimân tap. Lama Nanje yaje yan kinmu ekban. Otmu yanâmâ lohimbi dopyeje 144,000 Anitâje meyekmâ himbingât pat kuyingio yakjeamâ yakât senjan kinbi. Kinmâ amboyâhâtyeje, Lama Nanje otmu Âwâje, yâk yetgât kutyeje yamâ yeje meteyenjan kulemguakmâ kinbi. ²Otmu sâp yanâk munje yuwu tetemu nângâwan. Tâlâm pato âlâ yerâmu munje pilâmap yakât dop, me himbim gunjuruj sâmu nângâmain dop yawuya, me âlâmâ, lok dondâje menduhuakmâ wangam kunjetâ nângâmain yawuya, yaje hanjambâ gemu nângâwan. ³⁻⁵Otmu lohimbi 144,000 yaje songo papato imbât otmu lok kunge 24 yaje Anitâhât dâtâpjan kinbi yâk hawamyongom kinmâ Anitâ mepaem kiki mewangiwi. Kiki mewangijetâ nângâwan. Otmu lohimbi yu yan yujeamâ hânân yuân ihilâk mahilâk ki manbi. Yâkje uwawapje bia manbi. Otmu den perâkje me den guruk ki sâmu manminiwi. Lohimbi yawuyaje Lama Nanjahâlen biwiyenaje kepeim manmâ yakât tem lâum manminiwiyeje Anitâ yet Lama Nanje yetgât pat manbi. Yawu otmâ yâk hawamyongom kinmâ Anitâ mepaem kiki mewangijetâ yekban. Kiki yakât topjeamâ lok ihilâk mahilâk manbi yaje ki nângâwi. Lohimbi Yesuhâlen torokatmâ manbi yâkjak kiki yakât topje nângâm mewangiwi.

Anitâje ajalolipje kalimbu hângânyongomu denje sâmu tetewi.

⁶ Kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâŋe aŋelo âlâ hângângumu haŋâmbâ pâp pâp sâmi ari lohimi hânŋan kulemŋan mansai yâk yengâlen ari yuwu sâmi ekyongop. ⁷ “Yeŋe biwiyeye Yesuhâlen katmâ yâkât tem lâum manmâ embânŋan angoânâk Anitâŋe pat kuyiŋgiop ya meŋet. Anitâŋe lohimi topyeye ekmâ den sâmi hâreyiŋgiwe sâmi oapgât sâp pesuk sâwomap. Yakât otmâmâ yenâmâ yâkât tem lâuwangim yâk konok mepaenjet. Ambonenŋe Anitâŋe hân himbim kândikyotgop. Otmu âliwahap topŋe hânân kalop. Yakât yâk konok mepaem mannomai.” Yawu sâmi ekyongop.

⁸ Otmu yakât kakŋan aŋelo âlâ tetemu ekban. Yâkŋe yuwu sâop. “Kapi âlâ, kutŋe Bawilon sâmi, yakât ambolipŋaŋe lohimi nombotŋe hânŋan kulemŋan manmâ ariwi ya yengâlen ariwi. Ari yeŋahâk orotmemeyeŋe kiŋgoŋ otbi ya yawuâk otŋetgât sâmi kendâyŋiŋjetâ nâŋgâyŋiwi. Yakât matŋeâmâ Anitâŋe itit kiom tuhuyekmu kâwurumŋe kinâk.” Yawu sâop.

⁹⁻¹¹ Otmu yakât kakŋan aŋelo âlâ kalimbuŋe tetem yan den kârikŋe halahum yuwu sâop. “Lohimi nombotŋaŋe soŋgo sâtŋe metŋe ikŋe otmu yâkât umutŋe nahân hâwiŋjetâ golâ otmâ yahalop yâk yetgât nâŋgâŋjetâ yahalop. Otmu yâk yetgât kulem yamâ bâtyeŋan otmu meteyeŋan kulemuakmâ mansai ya yengât Anitâŋe kuk pato otyiŋgim gap. Kuk otyiŋgimu yakât otmâ lohimiŋe Lama Nanŋe muop yâkât aŋelo koko salek ya yengât senyeŋan kinŋetâ kâlâp patoŋe seyekbuap. Seyekmu sâtŋum manmâ yâhânomai. In yawu ki pesuk sâyŋgiwuap. Sâp kâlêp seyekmâ yâhâwuap.” Yawu sâop.

¹² Yâhâ yenâmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe Yesuhâlen katmâ Anitâhât den lâui yamâ ya yawuâk torokatmâ mannomai. Otmu biwiyeye yakât galemŋe oraŋgim mannomai.

¹³ Yesuŋe Anitâhât gotŋan kinopŋe yuwu sâmi eknohop. “Yoane. Gâ den yuwu sâmiune kulemgu. Lohimi biwiyeye nâhâlen kepeim mansai yâk yengât kasalipyenŋe nâŋgâŋjetâ bâlemu yongom mem âlâlâ tuhuyekŋetâ munomai. Yamâ sâp âlâen yâkŋe manman kârikŋe memâmâ manman sânduhân manmâ yâhânomai.” Yawu sâop. Yawu sâmi Anitâhât Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe yuwu sâmi ekuop. “Bulâŋanâk yat. Yâhâmâ Anitâ hoŋ bawaŋgim hâhiwin kakŋan manmâ yâhânomai. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâŋe nâŋgâmu munomai yanâmâ bulâŋe yŋgiwuap.” Yawu sâop.

Himbimâmbâ gem lohimi mem hâwuruyehowot.

¹⁴ Kulem ya pesuk sâmi âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâŋe Yesu hângângumu âwurem gewuap yakât yuwu tetemu ekban. Yesuŋe kaperam âlâ goliŋe tuhu tuhuŋe ya karakmâ, iri goleakmâ, âom kela bânŋanâk tatmu elem kulewoŋboŋ kakŋambâ giop. ¹⁵ Otmu aŋelo âlâŋeâmâ Anitâ yâkâlêmbâ gemu ekban. Otmu yaŋeâmâ aŋelo âlâ elem kulewoŋboŋ yakât kakŋan talop ya yuwu sâmi ekuop. “Bâiŋ, bonŋe memehât sâp yu tâlâhuap. Yakât otmâ âom kela yaŋe nak kehetŋe mem hâwurum mânudâ pik sâek.” Yawu sâmi ekuop. ¹⁶ Ekumu âom kela yaŋe mem mânudmu pik sâop.

¹⁷ Yawu sâmi yanâk aŋelo âlâ Anitâhât opon kâmbukŋambâ pilâm giop. Yâkŋe tewetŋe sâtŋe welâk welâk ya mem giop. ¹⁸ Mem gemu yakât kakŋanâmâ aŋelo âlâ alataen kâlâp um katminiop ya pilâm giop. Yaŋeâmâ den kârikŋe sâmi aŋelo tewet mem manop ya yuwu sâmi ekuop. “Hânân wain kehetŋe emelâk purup pato kinsap. Yawu gârâmâ gâŋe tewet miakmâ ge hârem bonŋe me. Ya mem mendârerâ toŋe giâk.” Yawu sâop. ¹⁹⁻²⁰ Yawu sâmi tewet miakmâ ge bonŋe ya hârem mem mendârem toŋe yaŋe gem hep olop. Hep otmâ wanga âlâ kapi yakât betŋan kinop yan ge kinop. Yan ge kinnâ lak sâmi moseleakmâ hânân ge pik sâmi dengân pato olop. Yâhâ dengân yakât kâlêpŋeâmâ 300 kilomita yawuya olop. Otmu yakât tumuŋeâmâ lok kinmu nekamŋan otbuapgât dop olop. Yakât dopŋeâk lohimiŋe kunyeŋe kârikŋe otmu orotmeme bâleŋe otmâ manmâ gai yakât matŋe meŋetgât Anitâŋe pilâyekmu genomai.

¹ Otmu yakât kakrjan kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâhât opon kâmbukrje himbimân tap yakât kâlehen aŋelo nombolân yâhâp yaŋe kinŋetâ yekmune sâtŋe olop. Yawu otmâ aŋelo yaŋeâmâ bumbum nombolân yâhâp ikŋiâk ikŋiâk mewi. Yâhâ bumbum yamâ Anitâŋe matŋe bâiŋe yingimu meŋetâ bialâkgât. ² Ya mem kinŋetâ yan saruwân yawuya pato ekban yamâ omoŋânâk hewam sikopŋe kumu siliŋ siliŋ sâmu topŋe kuririŋ sâmap yawuya olop. Yâhâ saru ginŋan Anitâhât lohimbi yaŋe iliwetmâ soŋgo sâtŋe metŋe ya, otmu yakât umutŋe nahân hâwiŋetâ yahatmâ golâ olop ya, otmu soŋgo sâtŋe kârikŋe loŋgât dop 666 ya miop, ya yengât den kum mem ge katyekbi yaŋe saru ginŋan kinmâ buŋam tâliwi. ³⁻⁴ Yâhâ Moseŋe Anitâhât tem lâum manop yakât heroŋe nâŋgâm buŋam mem tâliwi. Yâhâ âlâmâ Lama Nanŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu buŋam yuwu sâmap tâliwi.

“O Anitâ, kutdânenŋe. Gâ wâtŋe pato dondâ tatŋihiap. Âi memat yamâ mendâ âleŋŋe nandoroŋe otmap. Orotmemeha ekmunŋe ae seŋ seŋ, yae yoŋgâe otmap. Gâŋe lohimbi topŋe topŋe yengât kunyeŋe otmâ tatmâ gaonŋak tatmâ gat. Otmu tatmâ yâhâmbisân. Yakât otmâ himbimân taiŋe, me nen hânân taiŋŋe gâ konok mepaehekmain. Otmu kut patŋe sâmap haŋ tuhmunŋe ârândâŋ merândâŋ otmâ imap. Gâ konok uwawaŋŋe bia, âiloroŋo loŋgo tatmat. Yakât otmâ mepaehekmâ yâhânom. Lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ arain nengât tihitnenŋe otmat yakât ga mepaehekmâ mannom.” Yawu sâwi.

⁵ Otmu yakât kakrjan âlâ yuwu tetemu ekban. Opon kâmbukrje himbimân tap yakât gahatŋe ya hindakmâ aŋ sâmap kinop. ⁶ Aŋ sâmap kinmuâmâ Anitâhât welâmŋe ya hawangum sâŋgum kâlep hikurŋetâ ge hârândâŋâk kinop ya tetemu ekban. Yâhâ yan soŋgo papato imbât mumuhât dop bia hâlâŋakmâ tatŋetâ yekban. Yâhâ gotyeŋan aŋelo nombolân yâhâp kinbiŋe sâŋgumyeŋe kaok bolâŋ bolâŋ mânunjakbi. Otmu dihinyeŋan kâiput goliŋe tuhun âmbâkuŋetâ giop. ⁷ Otmu lohimbi orotmemeyeŋe kiŋŋoroŋ otmâ manminiwiŋe matŋe mem hâhiwin kakrjan manŋetgât soŋgo pato âlâŋe aŋelo nombolân yâhâp ya kondo konok konok mem yingimu mewi. Otmu kondo ya kâlehen bumbum topŋe topŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk yaŋe pik sâmap iop. Yakât Anitâ manman amboŋaŋe matŋe sâmap yingiwuapgât kondo ya mem kinbi. ⁸ Yawu otmâ kinŋetâ yan Anitâ larŋiŋe amboŋe ikŋe wâtŋe pato tatbâŋgimapŋe kuk bâleŋe olop. Yawu otmu opon kâmbukrjahât kâlehen utun bâleŋe sahaŋop. Utun sahakmâ maŋgumu opon kâmbukrjahât kâlehen yâhânomaihat dop ki olop. Yawu otmu aŋelo nombolân yâhâp yaŋe kumâmâ bumbum bâleŋe moseleŋetâ ge lohimbi bâleŋe yengâlen teteop. Otmu yakât kakrjanâmâ kâlehen yâhânomaihat dop ya teteop.

16

Bumbum moseleŋetâ ge lok bâleŋe yengâlen umatŋe topŋe topŋe teteop.

¹ Anitâŋe aŋeloliŋŋe nombolân yâhâp ya yuwu sâmap ekyongop. “Yen gemâmâ matŋe yingiwom yakât bumbum teteyingâkgât moseleŋetâ giâk.” Yawu sâmap hânŋanyongomu gewi. ² Aŋgoân hânân moselemu giop yakât topŋeâmâ yuwu. Lohimbi nombotŋaŋe soŋgo kârikŋe yakât kulem towatŋe meteyeŋan tuhuangim nahân umutŋe hâwiŋetâ yahatmâ golâ olop ya mepaewi. Komot yaŋeâmâ bitâp me use kârikŋe ya teteyingâkgât bumbum ya hânân moselemu giop.

³ Yâhâ aŋelo yâhâpŋaŋeâmâ kondoŋe mem saruân moselemu giop. Moselemu gemu saru yamâ lok hiliwahoŋetâ hepyeŋaŋe gam gara gara otmâ korokŋe pilâmap dop yawu olop. Yâhâ saruŋe hep gara gara olop yakât kâlehen senŋe âlâlâ tatbi yamâ kerek mum metewi.

⁴ Yâhâ aŋelo kalimbuŋaŋe kondoŋe mem to senŋan moselemu giop. To senŋan moselemu giop yamâ aksihâk hep otmâ meteop. ⁵⁻⁶ Moselem yan Anitâ yuwu sâmap ekuop. “O Kutdâne, gâ embâŋâmbâek tatmâ gamat. Otmu tatmâ yâhâmbisân. Yâhâ lohimbi bâleŋe kunyeŋe kârikŋe otmâ gâhât hâkâŋ otmâ orotmeme bâleŋe otmâ manminiwi ya kerekŋe matŋe mem mum meterŋetgât hânŋannoŋorâ ge moselemune giap. Moselemune gemu yan gâŋe den sâon yakât bulâŋe teteap ya nâŋgâmunne ârândâŋ oap. Yâhâ poropeteliŋge

nombotje yongom mem âlâlâ tuhuyekjetâ muwi. Mujetâ yan hepyerje hânân giop yakât matje gâje hep bâleje yu yingirâ nejetâ dopjan oap. Ya nângâmune ârandân oap.” Yawu sâop. ⁷Yâhâ alata amutgen kinbiñe Anitâ yuwu sâam ekujetâ nângâwan. “Bulâjanâk Anitâ Kutdânenje gâ wâtge kârikje tatgihimap. Yakât otmâ den âiân katyekmâ matje yingirâ miai ya ekmunje dopjanâk oap.” Yawu sâwi.

⁸Yâhâ anjelo imbâtje kondoje mem sikowân yan moseleop. Moselemu Anitâje sâmu sikop yamâ pilâm irik irik sâam kâlâpje sem laj laj sâmap yawu otmâ sem meteyehop. ⁹Otmu kâlâp pato yañe punduñ sâam lohimi ya dondâhâlâk seyehop. Sem bâleyekmu nângâm nângâm iliwetmâ Anitâ bumbum amboje yakât awat pilâwangiwi. Yawu otmâ yâkâlen biwiñerje ki kepeiwi.

¹⁰Yâhâ anjelo momeje yañeâmâ bumbum âlâ moselemu sonjo sâtje metje yâkât kawenjan giop. Gemu omoñ pato kum kepeim imu benje lohimi yâkâlen torokatbiñe hâhiwin pato nângâm nimbilamyerje pañan ihim hâreakbi. ¹¹Yawu otmâ kunyerje kârikje otmâ Anitâ himbim ambojahât awat pilâwangim orotmemeyerje bâleje ya witgum otmâ manbi.

¹²Yâhâ anjelo nombolân konokje kondoje mem to âlâ, kutje Euparata sâam, yan moselemu giop. Moselemu gemu to yañe aksihâk sañ kititiñ sâop. Sañ kititiñ sâmu yan lok kunje nombotje emetsenje gahañembâ takanomai ya yengât mâtâp meyiñgiop. ¹³To ya sañ sâmu yan puai yakât laujambâ weke bâleje yamâ kesuñ pâlâmje yawuya gemu ekban. Âlâmâ nakje mem umutje hâwiñetâ yahatmâ golâ olop yakât laujambâ kioñmu ekban. Âlâmâ poropete âlâ den perâkje sâam kâityongop yakât laujambâ gemu ekban. ¹⁴Otmu weke bâleje dondâ yañeâmâ kulem topje topje ya mewi, yañeâmâ lok kutdâ bâleje yâk yengâlen arim kapangât kuk teteâkgât mâmâje otyinginetâ Anitâ kum mem ge katne sâam yakât menduhuakbi. Yawu tetemu ekban.

¹⁵Yâhâ den âlâ Yesuñe yuwu sâop ya sâwe. “Nâje hâmbâi pârâk sân sânak takawom. Otmu nâhât pat mansai yenâmâ hewewerje otmâ âlâlâyerje ya mem dunjan tuhuakmâ mambotnihim mannomai. Aman pâlâmje ki inomai. Yenâmâ biwi nângân nângânyerje galemahom nâhât mambotmâ mitiwahom mannomai. Yawu otmâ manjetâ nâ takawom yan ki anulaknomai. Yawu otmâ heroje otmâ manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

¹⁶Otmu kapam tetewuap yakât den âlâ torokatmâ sâwe. Weke bâleje yañeâmâ lok kutdâ dondâ mâmâje otyinginetâ kapi âlâ, kutje Amaheron sâam, yan menduhuakbi.

¹⁷Yâhâ anjelo nombolân yâhâpñerjeâmâ kondoje ya hañan moselemu gemu yanâk Anitâje yuwu sâmu nângâwan. “Bâiñ, pesuk yap.” ¹⁸Yawu sâmu yanâk belek sâmu himbim gunguruñ sâop. Himbim gunguruñ sâmu yanâk mososoñ pato miop. Mososoñ nombotje memap yakât dop bia, wangim dondâ miop. ¹⁹Otmu kapi pato, kutje Bawilon sâam, yan orotmeme bâleje dondâ otmâ manminiwi. Yakât Anitâje nângâmu bâlemu matje meñetgât sâmu mososoñ pato memu Bawilon kapi ya hioñakmâ komot kalimbu otbi. Otmu ya hâlâñmâ kapi tatbiâ yamâ biatmu kâwurumyerjañak kinop. ²⁰Otmu saru tânâmñan mâtunja pato tipiñe tatbi yamâ aksihâk guhulakmâ meteop. Otmu pumje gimbâje ya hâlâñmâ talop ya gurâ bâok sâam gulip otmâ meteop. ²¹Yawu otmu kât kârikje kândâk kândâk giop. Yañe gemâmâ lohimi nombotje kât yañe kum tâtuk meyerhop. Yâhâ nombotje âlâmâ kunyerje kârikje otmâ Anitâhât awat pilâm sâam bâlewangiwi.

17

Imbi kondarâ yâkât topje

¹Anjelo nombolân yâhâp yañe kondoyerje mem manbi ya yengâlen gâtje âlâje yuwu sâam eknohop. “Garâ arire. Yu tetemu eksat yukât pañe konok topñambâek nângâhât tiripgohomune ek. Imbi yuâmâ imbi kondarâ. Yâkje ihilâk mahilâk manmâ to hâlâñmâ kinsap. Yâhâ yiwerenje tosañahât matje Anitâje wañmu hâhiwin pato nângâm yâhâwuapgât dop oap. ²Yawu gârâmâ imbi kondarâ yukât topñeâmâ yuwu sâamune nângâ. Lok papato sesengâlâkñe imbi kondarâ yukâlen torokatmâ yâk orop senje âlâlâ angi gunggi otbi. Otmu orotmemeñe bâleje otminiop ya yawuak otmâ manbi. Yawu otbi yakât otmâ

yaŋe biwiyeye mem hâlim tuhuyekmâ gaop. Topŋe yakât otmâ garâ tiripgohomune ek.”
Yawu sâop.

³Yawu sâm dâinekmâ pumŋe âlâ lok ki manmaiângen yâhâwit. Yan yâhâmutŋe Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwine mem purik pilâmu kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Imbi kondarâ yaŋe soŋgo sâtŋe metŋe yakât kakŋan yâhâmu yaŋe sokom talop. Soŋgo yamâ kuriŋ. Otmu yakât ŋilipŋe yamâ bât nombot nombot hârok. Yâhâ kunŋeâmâ nombolân yâhâp. Yaŋe Anitâhât kawenŋan kinbe sâm ikŋe kutŋe konok konok kulemguakmâ talop. ⁴Otmu imbi yaŋeâmâ sâŋgum kuriŋ hârândâŋâk mânunahop. Mânunakmâ karaj karaj hahitŋaŋe tuhuyetâ âilonŋo nandoroŋe olop ya pilahop. Otmu kâiput goliŋak tuhu tuhuye ya âmbâkuahop. Otmu bâhârâ yamâ goliŋak tuhumi miop. Bâhârâ memi yanâmâ orotmemeŋe kiŋgoŋ topŋe topŋe ya ikŋe manmanŋahât bonŋe yaŋe yan pik ŋâtâk ŋâtâk sâm iop. ⁵Yâhâ metenânâmâ ikŋe kutŋe ya kulemgumu talop. Kut yamâ yuwu. “Bawilon kapi ambolipŋaŋe orotmeme kiŋgoŋ otmâ gawi. Yâhâ imbilipyeye yamâ imbi kondarâ. Yâk yengât mâmâyeŋe yamâ nâ.” Ikŋe kutŋe metenân yawu kulemgumu talop. Yâhâ kut ya lok âlâŋe ekmâ nâŋgâwuapgât dop bia. ⁶Imbi yaŋeâmâ emelâk lohimi nombotŋe biwiyeye Anitâhâlen katmâ Yesuhât nâŋgâŋetâ yahalop yamâ kerek sâmu yongonŋetâ muwi. Yongonŋetâ muŋetâ yan imbi yaŋeâmâ yekmu âlepŋe otmu biwi hâlim pato olop. Yawu otmu ekmune sâtŋe otmu pârâk pilâwan.

⁷Otmu aŋeloŋe yuwu sâm eknohop. “Girawuhât nâŋgârâ ki orotŋe oap? Imbi yuâmâ soŋgo sâtŋe metŋe yaŋe sokomap. Yâk yetgât topyetŋe yuwu sâmune nâŋgâ. ⁸Soŋgo sâtŋe eksat yukât topŋeâmâ yuwu. Yâhâmâ emelâk hem nâpumân kiŋmâ gulip olop. Yapâ gâtŋaŋe hâmbâi yâhâŋŋe yahatmâ gawuap. Gamâmâ lohimi nombotŋaŋe Anitâhâlen ki torokatmâek yaehen manmâ gai. Ya yengât kutyeye yamâ emelâk Anitâŋe hân hibimbi ki kândikyotgowân manman kârikŋahât pepaen Yesuŋe ki kulemgum kalop. Lohimbi yaŋe soŋgo sâtŋe ya ekmâ yuwu sânomai. “Bâe, yuâmâ emelâk manmâ gam gulip olop. Yaŋe yâhâŋŋe yiwereŋe teteap.” Yawu sâm nâŋgâŋetâ âilonŋo loŋgo otbuap.

⁹Otmu aŋeloŋe torokatmâ yuwu sâm eknohop. “Den yan yukât bulâŋe tetewuap yakât topŋe ekmâ nâŋgânomai. Kunŋe nombolân yâhâp yamâ pumŋe nombolân yâhâp yakât dop. Yâhâ imbi yakât dowâmâ kapi pumŋe nombolân yâhâp yakât tânâmŋan talop ya. Yâhâ pumŋe nombolân yâhâp yakât dop yamâ lok kutdâ nombolân yâhâp. ¹⁰Yâhâ lok kutdâ yamâ momerâ yaŋe muwi. Yawu gârâmâ âlâmâ nombolân konokŋe sâp yiwereŋe yu galemeye otmâ mansap. Yâhâ bâiŋe yamâ hâmbâi tetewuap. Yâhâ tetewuap yanâmâ sâp tâlâwâk galemeye othe mâne Anitâŋe sâmu mumbuap. ¹¹Yawu gârâmâ soŋgo sâtŋe yamâ aŋgoânâk manmâ gaop. Yâhâ yiwereŋeâmâ ki mansap. Gâmâlâhâmâ yahatmâ lok kutdâ nombolân yâhâp yâk yengâlen torokatmâ nombolân kalimbeyeŋe otmâ manbuap. Manmâ yâhâm kâlâwân arimu pesuk sâwuap. Topŋe yawu.”

¹²“Otmu ŋilipŋe bât nombot nombot hârok yeksat yamâ lok kutdâ bât nombot nombot yâk yengât dop oap. Yâkŋe yiwereŋe ki mansai, hâmbâi tetenomai. Tetem manŋetâ soŋgo sâtŋe yaŋe mâmâŋe otyiŋgimu orowâk torokatmâ tatmâ yâhânomai. Yâkŋe galemeye otmu sâp tâlâwâk mannomai yakât kakŋan mum biatnomai. ¹³Yâhâ mannomaiân nâŋgân nâŋgânyeŋe hikuakmâ soŋgo sâtŋe yamâ yakât wâtŋan kinmâ yâhânomai. ¹⁴Yâkât wâtŋan kinmâ yan Lama Nanŋe mum yahalop ya kune sâm yâk orop kasa oranŋim mannomai. Yamâ Lama Nanŋaŋe mumuŋambâ yahatmu âwâŋaŋe sâmu wâtŋe pato nandoroŋe tetewanŋiŋop. Yawu otmâ lok topŋe topŋe manmâ gai ya yengât kunyeŋe otmu lok kutdâ ya yengât kunyeŋe pato mansap. Yakât otmâmâ kasalipŋe yongom mem ge katyebuap. Yâhâ lohimbi yaŋe biwiyeye yâkâlen katmâ manŋetâ yakât Anitâŋe ikŋe pat kuyiŋgiŋop yâhâmâ yâkŋe lok kutdâyeŋe pato oapgât yâkâlen torokatmâ kasalipyeŋe yongom pesuk pilâyeknomai. Yawu.”

¹⁵Otmu aŋeloŋe torokatmâ yuwu sâm eknohop. “Yoane gâ emelâk eksat. Imbi kondarâ yamâ to hâlâŋmâ kinsap. Yâhâ to yakât dopŋeâmâ yuwu. Lohimbi komotŋe komotŋe hânŋan kulemŋan manmâ den topŋe topŋe sâmai ya yengât dop oap. ¹⁶Otmu ŋilipŋe bât nombot nombot hârok eksat yamâ lok kutdâ yâk yengât dop oap. Yâkŋe soŋgo sâtŋe

metje yâkâlen torokatmâ imbi kondarâ ya kasa otbanjinomai. Kasa otbanjinomai imbi yakât lembân tâkje ya mem holanbanjinomai. Mem holanbanjinjetâ hâk barak kinbuap. Yawu kinmâ itit kiom tuhuyetâmâ kâwurumjanjak kinbuap. ¹⁷Otmu yamâ inâk ki tetewuap. Anitâje biwi nângân nângânyerjan ya katmâ mem hewewerj tuhuyekmu sorjo sâtje ya orowâk menduhuakmâ imbi kondarâ ya mem ge katnomai. Anitâje sâop yakât bonjeâmâ yawu tetewuap.

¹⁸Otmu imbi kondarâ yamâ kapi pato tap yakât dop. Kapi pato yakât patoyejeâmâ lok kunje hânjan kulemjan tatmâ arai yâk yengât kunyeje otmâ tatmap.

18

Anitâje sâmu Bawilon kapi kâwurumjanjak kinop.

¹Kulem ya pesuk sâmu yakât kakjan kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Anjele âlâ himbimâmbâ gemu ekban yakât wâtje pato tatbanjiop. Otmu gem yan yâkât lanjinje pato ya je hânân pilâmu larj larj sâop. ²Yâkje kârikje halahum yuwu sâop. “Kapi kutje Bawilon yamâ emelâk kâwurumjanjak kinsap. Yiwerejeâmâ weke bâleje dondâ mansai. Otmu nâi bâleje ki neneje, sopjan hepdâek, sâmai dop yawuya, ya pik sâm iap. ³Emelâk lohimi kingitje orowâkje yâk yengâlen torokatmâ orotmeme kingorj otmâ gam biwi hâlim otbi. Yawu otmâ manbi. Yâhâ lok kutdâje gurâ yawuâk orowâk orotmeme bâleje ya otbi. Lohimi nombotjanje yâku arji guŋgi otne sâmâmâ yawuâk yan torokatmâ hângât senje âlâlâ otmu bâleje topje topje otmâ manmâ gamai yawuya Anitâje kerehâk yongom tâtuk meyhöp.”

⁴Yawu sâmu Yesuje yuwu sâop. “Yen nine komot Bawilon kapiân mansai ya yuwu sâmune nângâjet. Bawilon kapi ambolipjanje orotmeme bâleje me kingorj ya otmâ manmâ gamai yakât matje yingimune hiliwahonomosai. Yawu gârâmâ yen orowâk yongomaingât orotmeme bâleje ya pilâm pilâyekmâmâ nâhâlen ga torokatmâ manjet.” Yawu sâm ekyongop.

⁵⁻⁶Yawu sâm anjelolipje yuwu sâm ekyongop. “Kapi yukât ambolipjanje orotmeme bâleje otbi yakât topje Anitâje kerek nanjap. Yakât otmâmâ matje yu yingiap. Kapi yu ambolipje yengât orotmeme yamâ imbi kondarâ yengât orotmeme yawuya. Ya nângâmune dondâ bâleap. Otmu kasalipjeje mem bâleyekbi. Yakât matje yâku yakât dorjanâk mem purik pilâm yinginomai. Emelâk kapi ambolipjanje menduhuakmâ orotmeme bâleje ya otbi. Yakârâmâ yâku kârikje otmâ matje kâpekyinginomai. ⁷Yâhâ emelâk kapi ambolipjanje hop sambe kakjan manmâ yehâhâlak nângâjetâ yahatmu hâmejeje bitminiwi. Yakât yengu matje tâj tânjâk purik pilâm yinginomai. Yawu otnomai yakât kakjanâmâ yâkje dondâ isem buiakmâ mannomai. Yâhâ yiwerejeâmâ ambolipjanje biwiyejanje yuwu nanjai. “Bâe, nenâmâ yiwereje hop sambe kakjan mansain. Yawu manmâ lohimi dondâ tânyongom mansain. Yâhâ imbi nombotjanje kambut manmâ tep bâle nângâm isem mansai. Yâhâ nenâmâ umatje âlâ hâtnongowuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ hâk sânduhânâk manmâ yâhânom. Tep bâle nângâm ki isem buiaknom.” Yawu nanjai. ⁸Yakât otmâ sâmune pârâk sân sânak umatje bâleje topje topje yâk yengâlen tetewuap. Po pato tetewuap. Me bumbum, me aman kundat, me aman mesek topje topje ya teteyingimu hâhiwin pato nângâm isem buiaknomai. Isem buiakmâ manjetâ yan kasalipyejanje taka itit kiom tuhuyekmâ kapiyeje ujetâ sewuap. Yakât umatje ya yingiwongât dop tap.” Yawu sâop. Sâop yawuâk tetemu ekban.

⁹Kasalipyejanje taka kapiyeje ujetâ siowân yanâmâ lok kutdâje angoânâk manmâ gawiân orotmeme bâleje Bawilon kapi ambolipje ya orop otmâ gawi ya jeâmâ kâleprjan kinmâ kapi patoen ekjetâ kâlâp sem utun duk duk sâm yahalop. Utun ya ekmâ yan isem tep bâle otmâ biwiyeje ahoakbi. ¹⁰Yawu otmu ekmâ kingityehâhât otmâ kâleprjan kinmâ ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, bâe, Bawilon kapi patoen yan hop sambe pato kinop. Yâhâ yiwerejeâmâ pârâk sân sânak kasalipyejanje taka matje yingiai. ¹¹Yâhâ angoânâmâ yâk orop senje âlâlâ arji guŋgi otmâ gem yâhâm manbi. Yâhâ yiwerejeâmâ emelâk manbi ya pilâm hou latmâ mansai.” Yawu sâm tep bâle otmâ sewi. ¹²Yâhâ torokatmâ yuwu

sâwi. “Anġoânâmâ Bawilon kapi pato yakât biwiġan hop sambe pato iminiop. Ehekġe ki ehekġe, nânġân nânġânġe ki nânġân nânġânġe, senġe âlâlâ topġe topġe tuhuwi. ¹³Yawu tuhumi mem manġetâ wuân me wuân âlâhât pân guin âlâ bia, senġe âlâlâ topġe topġe ya kerehâk tatyinġiop. Otmu kapi kârikġe bâleġe. Kasalipyenġe mem ge katyekġetâ yâk yengât amutġen manmâ hoġ bayinġim gawi. Yâhâ sâp yiwerenġe yuâmâ kerek biatyinġiap.

¹⁴Bâe, senġe âlâlâ topġe topġe mem hop sambe kakġan manminiwi. Yâhâ nep topġe topġe torokatmâ tuhuwi yiwerenġe ya emelâk biatmâ kititiġ yap. Otmu senġe âlâlâ yu me ya ekġâlem anġi ġunġi otmâ manbi. Ya ġurâ kerek kititiġ yap. Otmu yukât kakġan yâhâpġe âlâ torokatmâ tetewuapġât dop âlâ ki tap,” yawu sâwi.

¹⁵Otmu lok nombotġe kapi kâlepġehembâ taka yan âi topġe topġe tuhumi hâmerġe p-pato meminiwi yaġeâmâ “Kâlâp yuġe punduġ sâmi senenekmap,” sâmi yakât kâlepġehen kinmâ ekbi. ¹⁶Yawu ekmâ kinmâ yuwu sâwi. “Bâe, bâe, kapi yuâmâ aksihâk kiom balu balu oap. Emelâhâmâ Bawilon ambolipġe, me buku nombotġe kâlepġehembâ takawi yanâmâ hâk katipġe kulem topġe topġe yawuya mânunġakmâ manminiwi. Otmu kâiput topġe topġe ya ġoliġak tuhumi âmbâkuakbi ya ekġâlem yawuya mem bam gam otbi. ¹⁷Yawu otminiwi yakât matġeâmâ yiwerenġe yu meġetâ eksain.” Yawu sâwi.

Otmu wanġa ambolipġe, me nep loklipyenanġe wanġaen kinmâ ekbi. Otmu nep lok nombotġenġe hikinânġen kinmâ ekbi. ¹⁸Lok ya kerehâkġe kâlepġan kinmâ senyerġak pilâm ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, kapi yan ya yu mon? Senġe âlâlâ ya kerehâk ġulip otmâ meteap. Hâpuwân pekatġe sem yawu tuhuap. Bâleġe dondâ oap.” Yawu sâwi. ¹⁹Yawu sâġetâ biwiyenġe orotok sâop. Otmu yakât tep bâle nânġâm yan kou kendâm ahowi. Isem tep bâle nânġâm yan torokatmâ yuwu sâwi. “Bâe, kapi pato enda eksain. Endanġe âlâlâ ya kerehâk biatmâ kititiġ yap. Yamâ nen wanġa ambolipġe âlaengembâ tohom kapi yanâk anġi ġunġi otmâ yapâ tetewsenġe pato dâim hop sambe kakġan manne sâmi ġain. Ya yiwerenġe kâlâpġe mem hote alikġe tuhuap. Yakât ġirawu otnom? Me wosapâ ari tetewsenġe yawuya menom? Ya pesuk yap yukâ.” Yawu sâmi isem buiakmâ kinbi.

²⁰Yawu teteyinġiop yakât anġelo yanġe yuwu sâop. “Yen emelâk poropete nombotġe manbi, otmu aposolo manbi, otmu Anitâhât komot otmâ yâkâlen torokatmâ manbi, yenâmâ kapi yu ambolipġenġe kasa otyinġim mem ġem katyekbi. Mem ge katyekġetâ yakât matġe yu Anitânġe yinġiap yakât yen heronġe kakġan manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

²¹Yawu sâmi anġelo wâtġe kârikġe tatbanġiopġe kât pato âlâ mem yahatmâ saru tumunġan pilâmu ġiop. ġemu yanâk yuwu sâop. “Nânġe pilâmune ġiap. Yakât dopġeâk Anitânġe kapi pato Bawilon yukât ambolipġe ya yawuâk pilâyekmâ ġem tepyenġe kum huhumu ġulip oai. ġulip otġetâ kâwurumyerġak kinsap. ²²⁻²⁴Emelâhâmâ Bawilon yan imbi anġi ġunġi otmâ manbi. Otmu keġât senġe âlâlâ topġe topġe mem ekġâlem kinmâ oġ ġirinġ kakġan manbi. Hop sambe kakġan manbi. Âli hawat topġe topġe ya meġetâ lohimbâ dondânġe ya ekmâ yu bonġe mon sâmi yan nânġâm tâpikġum manmâ gawi. Yakât otmâ lohimbâ hânġan kulemġan tatmâ ariwiġe yâk yengâlen torokatmâ biwiyenġe hikuakmâ manbi. Yawu manmâ gam hop sambe pato teteyinġimu âlâlâhât ki pânimâ manbi. Otmu heronġe otmâ buġam me keġ topġe topġe tuhumi engat nombotġe watmâ yakât yerġahât sâmi mepaeakmâ manbi. Otmu yerġahât nânġanġetâ yahatmu hâkyenġe mepaeakmâ manbi. Yakât otmâmâ Anitâ poropetelipġe nombotġenġe yâkât den sâmi tetem ekyongowi. Den sâmi ekyongonġetâ nânġanġetâ ġemu yongonġetâ kerehâk mum metewi. Emelâk Anitâhât komot ya mem ge katyekmâ mem âlâlâ tuhuyekbi yakât matġeâmâ yâku yu teteyinġiap. Sâp yiwerenġe yuâmâ manman ya emelâk biatmâ kititiġ yap. Emelâk hân yuân torokatmâ âi topġe topġe mem yerġahât nânġanġetâ yahatmu manmâ gawi. Sâp yiwerenġe yu ġurâ biatmâ kititiġ yap. Kapi yu yâhâpġe mem miwirikuġetâ tetewuapġât dop âlâ ki tap. Yawu sâop. Anġeloenġe kât pilâmu saru tumunġe kâlâhen ġiop yanġe yakât topġe sâmi teteap.

¹ Ya ekmune pesuk sâmu yakât kakŋan den âlâ yuwu nângâwan. “Lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe menduhuakmâ tatmâ Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu yâk yetgât gotyetŋan kinmâ Anitâ heronŋe otbaŋgim yuwu sâm mepaewi. ² “O, Anitâ, Wâtgât Amboŋe, Gâŋe yu ya otbe sâm ya otdâ âlepŋe nandoroŋe otmap. Tihitnenŋe otdâ gâhât amutgen manman sânduhân manmâ yâhânôm. Yâhâ imbi kondarâ yâkŋe orotmeme bâleŋe otminiop. Otmu buku nombotŋe yawuâk otŋet sâm kendâyingim gaop. Yakât matŋe gâŋe yu waŋdâ memu pesuk yap. Yawuhât mepaeheksain. Otmu gâhât komot nombotŋe gâhâlen biwiyenŋe kepeim manbi yamâ imbi kondarâ yaŋe kasa otyingim yongomu muwi. Yakât gâŋe matŋe yu waŋmu memu pesuk yap. Yakât otmâ gâ mepaeheksain. ³ Gâŋe kapi pato yu ambolipŋe matŋe yingimu kâwurumŋarâk kinsap. Yukât kakŋan yâhâpŋe miwirikum torokatmâ mannomaihât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ heronŋe otghian.” Yawu sâwi.

⁴ Otmu lok kunŋe 24 otmu soŋgo papato mumuhât dop bia yaŋe Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Âlepŋe dondâ nenŋe Anitâ konok mem mepaene. Ya bulâŋanâk.” Yawu sâwi.

⁵ Otmu yâk yengâlen gâtŋe âlâŋe yuwu sâmu nângâwan. “Yenâmâ Anitâ hoŋ bawangim launŋe lâum yâkâlen biwi nângân nângânyenŋe kepeim mansai. Yen lok topŋe topŋe, lok geheŋe me kutyeŋe orop, yen kerehâk menduhuakmâ Anitâ konok sâm mepaem manŋet.” Yawu sâwi.

⁶ Yawu sâŋetâ yanâk den âlâ yuwu tetemu nângâwan. Himbimân gâtŋe dondâŋe menduhuakmâ tatmâ Anitâ mepaerŋetâ munyeŋe nângâwan. Munyeŋeâmâ himbim gunguruŋ sâmap yawu, me to tâlâm pato yerâmu munŋe pilâmap yawu. Yawu otmâ yuwu sâwi. “O, Anitâ, Kunnenŋe pato, Manman Amboŋe, gâŋe tihitnenŋe otmâ tatmâ yâhâmbisân. Yakât otmâ gâ mepaeheksain. ⁷ Otmu lohimbim miakmâ heronŋe otmâ mansai yakât dopŋeâk gâŋe lohimbim nombotŋe Lama Nanŋe yâkâlen biwiyenŋe kepeim manmâ gawi yakât pat kuyingioŋ. Pat kuyingioŋ ya Lama Nanŋe meyekmâ ikŋe manman kapiân mem ari katyekmu heronŋe maronŋe otmâ manmâ yâhânomai. Yakât sâp yu tâlâhuap. Yâhâ lohimbilipŋe sâŋgum kaok bolaŋ bolaŋ mânunjakmâ mambotmâ kinsai. Sâŋgum kaok mânunjakmâ kinsai yamâ manman uwawapŋe bia manmâ gawi yakât dop. Yakât otmâ mepaeheksain.” Yawu sâwi.

⁹ Yawu sâŋetâ aŋeloŋe yuwu sâm eknohop. “Den yuwu sâm ekghomune kulemgu. “Lama Nanŋe yiwerenŋe lohimbilipŋe pat kuyingioŋ yâk orop meyekmâ bât kuangim heronŋe maronŋe otmâ yâhânomai yakât sâp tâlâhuap. Lama Nanŋe yakât bulâŋe mem tetemu lohimbine yâk orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu heronŋe kakŋan manne sâm oai yakât sâm ekyonŋorâ tep âlep nângâŋet.” Den ekghoan yuâmâ Anitâŋe sâop.” Yawu sâm eknohop.

¹⁰ Den yawu sâm eknohomu nâŋe aŋelohât gotŋan bam mepaewe sâm otban. Yawu otmune yuwu sâm kunihioŋ. “Kâmbuk. Pilâ. Gâ otmu gâhât bukulipŋe yenâmâ Anitâhât hoŋ bawa, Anitâhât launŋe lâum hoŋ bawangimai. Otmu nâ gurâ yawuâk hoŋ bawangiman. Yesu yamâ Anitâhât nanŋe bonŋe. Den ekghoan yuâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otnihim biwine mem hoŋ hoŋ tuhunekmu den yu ekghoan. Yawu gârâmâ yen me nâ yamâ Anitâ otmu Yesu yâk yetgâlâk nângâm mepaeyelekmâ yâhânôm.” Yawu sâm eknohop.

Sonŋo sâtŋe metŋe bukuŋâit pilâyelektŋetâ hemân giowot.

¹¹ Himbim pâronŋe sâmu yakât biwiŋan yuwu ekban. Beâsi kaok kaok âlâ ekban. Lok kakŋan talop yakât topŋeâmâ yuwu. Anitâŋe âi sâm waŋop ya biwiŋe kepeim galemŋum hengengumap. Yâhâ lok yengât orotmemeyeŋe sâwuap ya bulâŋanâk. Yâkŋeâmâ lohimbim den âiân katyekmâ mem kâsipyongowuap. Mem kâsipyongomu ârândârŋ merândârŋ otbuap. Yâhâ yâkŋeâmâ matŋe menomai yakât topŋe katbuap. ¹² Yakât senŋeâmâ kâlâp nimbilamŋe yawuya. Yâhâmâ lok kutdâŋe ŋerendenŋe golinâk tuhuwi yawuya yaŋe kunŋan horatbaŋgŋetâ tatmu ekban. Yâhâ ikŋe kutŋe yamâ ikŋahâk naŋgawim. Lok âlâŋe ki nângâwangim. ¹³ Yâhâmâ sâŋgum kaok kâlâp mânunjahop yaŋe ge hârândârŋ sâm kinop yamâ hepŋak pato. Yâkât kutŋe âlâmâ yuwu sâmai. “Anitâhât Kâi Toka.” Yawu.

¹⁴⁻¹⁶ Otmu lohimbî bâleŋaŋe matŋe meŋetgât Anitâŋe sâop yakât otmâ launġambâ tewet sâtŋe nombot nombot nelanġ nelanġ yaŋe ge kinop. Yaŋe mem lohimbî sambe galemġongom hâhiwin yingimu umutyenġe arimu kingityenġahât otmâ hu halak tuhuwi. Otmu sâŋgum kaok yan otmu ârâŋan yuwu kulemġuŋetâ talop. “Lok topŋe topŋe manmâ gai ya yengât kunyeŋe. Otmu lok kutdâ ya yengât kunyeŋe pato mansap.” Yawu kulemġuŋetâ talop. Otmu yâkŋe sâmu himbingât kapam lok dondâŋe yâkâlen menduhuakbi. Menduhuakmâ yanâmâ hâk katipŋe kaok bolanġ bolanġ ya mânunġakmâ beâsi kaok kakŋan tatmâ hawamġum Kutdâyeŋe orowâk lok bâleŋe yongone sâm tohowi.

¹⁷ Menduhuakmâ tohoŋetâmâ aŋelo âlâ tetemu ekban yaŋeâmâ sikop senġan kinop. Sikop senġan kinmâ kâe kâe nombotŋaŋe pâp pâp sâm haŋân gam ariwi ya yongonmâ yuwu sâm ekyongop. “Anitâŋe sâp pato kalop ya tetewe sâm oap. Yakât otmâ yaŋe kerek taka menduhuakŋet. ¹⁸ Yâhâ lok bâleŋe komotŋe komotŋe beâsi kakŋan tatmâ taka ahone sâm oai. Ahom yan himbingât kapam lokŋe yongom tâtuk meyeknomai. Yongom tâtuk meyekŋetâmâ yeŋe taka nem meteyeknomai.” Yawu sâm ekyongop.

¹⁹ Yâhâ songo sâtŋe metŋe otmu lok kutdâ manbi yâkŋe kapam ku ku loklipyenġe ya hârueyġetâ kerehâk yongone sâm menduhuakbi. Yakât otmâ lok beâsi kakŋan talop, kutŋe “Anitâhât Kâi Toka,” yâkŋe ikŋe kapam lok hâruekmâ orowâk menduhuakmâ yongone sâm otbi. ²⁰ Yâhâ songo sâtŋe metŋe yaŋe ikŋe hoŋ bawa ya aŋgoân mâmâŋe otbaŋgimu yâkŋe kulem topŋe topŋe mem lohimbî kâityongop. Kâityongom ikŋahât kulem towatŋe bâtyenġan otmu meteyenġan towat kalop. Yakât otmâmâ lohimbî kingitŋe orowâkŋe yâk yetgâlen torokatmâ songo sâtŋahât umutŋe hâwim mepaeyelekbî. Yawuhât himbingât kapam lok yaŋe yâhâp yâhâp ya pilâyeleŋetâ hem topŋehen yaken gemutâ kâlâŋŋe seyelehop. ²¹ Otmu lok beâsi kakŋan talop yâkât launġambâ tewet kâlep, sâtŋe nombot nombot nelanġ nelanġ yaŋe mem kasalipŋe hâreyekmu mum metewi. Mum metenġetâ kâe kâeŋe taka nem meteyekbi.

20

Satan ya kum sâhâm pilâmu iop.

¹ Ya pesuk sâmu yanâk aŋelo âlâ himbimâmbâ gemu ekban. Aŋelo yaŋe gem puai, yakât kutŋe âlâmâ Satan, ya sâhâwe sâm tâk kârikŋe mem giop. Tâk kârikŋe miakmâek hem nâpumâŋen kioŋop. ²⁻³ Kioŋmâ ge Satan kum sâhâm pilâmu yambu 1000 yakât biwiŋan im ariop. Im arimu yambu 1000 ya pesuk sâmu holaŋmu gamâmâ sâp tâlâwâk biwiŋan lohimbî kâityongop.

⁴⁻⁶ Kulem ya pesuk sâmu kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâhât gotŋan lohimbî dondâŋe menduhuakmâ kinġetâ yekban. Yâkŋeâmâ lohimbî meyekmâ den âiân katyekmâ sâm hâreyingġetgât Anitâŋe âi ya sâm yingġop. Komot ya yengât topŋeâmâ yuwu. Yâkŋe aŋgoân Anitâhât den ya tâŋ tâŋâk lâum manbi. Yawu manmâ Yesu ki betguwi. Me lok bâleŋaŋe songo sâtŋe metŋe otmu ikŋe umutŋe hâwim katbi ya yetgât ki nâŋgâytigim mepaeyelekbî. Me yâkât kulem towatŋe ya meteyenġan me bâtyenġan ki katŋetâ talop. Yawu otmâ betyitigim manġetâ yakât yâk yetgât hoŋ bawalipyetŋaŋe kasa otyingim engatyenġe hâreŋetâ muwi. Otmu yâkŋe aŋgoân mumunġambâ yahatmâ Yesu Kiristohâlen torokatmâ yâkât komot galemġongom tepyeŋe heroŋe otmu manġetâ yambu 1000 olop. Yâhâ aŋgoân yahatbi yaŋeâmâ Anitâ yet Yesu Kiristo yâk hoŋ bayitigim mepaeyelekmâ Yesu orop tatmâ yambu 1000 ya torokatmâ manmâ yâkât komot galemġongom manbi. Otmu yakât kakŋan himbimân manman kârikŋahât pat otbi yakât otmâ hiliwahom hem nâpumŋan ki gewi. Yambu 1000 ya pesuk sâmu lohimbî nombotŋe âlâŋe mumunġambâ yahatbi.

Yambu 1000 pesuk sâmu Satanŋe yâhâŋŋe tetem lohimbî kâityongop.

⁷ Yambu 1000 pesuk sâmu yakât kakŋan aŋelo âlâŋe hem pato ya nâpum kurumbu yakât kâlehen kioŋmâ ge Satan mem holaŋop. ⁸ Mem holaŋmu yapâ yahatmâ gamâmâ lohimbî nombotŋe hânġan kulemŋan manmâ Yesuhât hâkâŋ otbi ya kâityongomu lohotŋe

otņetâ yan dâiyekmâ manop. Yawu otmâmâ kâsipyongomu komot yâhâp otbi. Âlâ, kutņe Goho sâam, âlâmâ kutņe Mahoho sâam, yâk kerekņe Yesuhât hâkâņ otmâ manbi. Yâkņe menduhuakņetâ dopyeņe saru ginņan sak ekmain yakât dop. Ya sâlipyongonomgât dop âlâ ki otbuap. ⁹ Yaņe menduhuakmâ taka Anitâņe ikņe lohimi wawaehehop ya kerek hilipyongone sâam hawamyongowi. Hawamyongom kinņetâ Anitâņe sâamu yan himbimâmâ kâlâp punduņ sâam ge sem gâwu gâwu tuhuyehop. ¹⁰ Kâlâpņe sem meteyekmu pesuk sâamu Anitâņe amboyeņe Satan ya mem hem nâpum kâlêhen pilâmu giop. Otmu songo sâtņe metņe otmu hoņ bawañe mâmâņe otbangimu den perâkņe sâam kâityongop ya yâhâp yâhâp emelâk pilâyelekmu giowot ya yetgâlen gem torokatmu kâlâpņe seyekmu hâhiwin pato nâņgâwi. Otmu hâhiwin ya pesuk sâayingiwuapgât dop âlâ ki tap. Hâhiwin dondâņan manmâ yâhâmbisâi.

Anitâņe lohimi kerekņe otbi mewi yakât den sâam hâreyingio.

¹¹ Kulem ya pesuk sâamu âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâņe kakņan tatat kaok bolaņ bolaņ yan ge tatmu ekban. Ge tatmu yan hân himbim dâiakmâ pilahowot. ¹²⁻¹³ Otmu lohimi in muņetâ kurihiyekbi, me saruņe neyehop, me girawu girawu tuhuyekmu muwi, lok geheņe me lok kutyeņe orop, ya kerehâk mumuņambâ yahatmâ yâkât gotņan kinņetâ yekban. Kinņetâ Anitâņe pepa topņe topņe ya mem mewalakum lohimi golâ manbiân yan otbi mewi yakât topņe kulemgumu tatmap yapâ ekma mem sâlikuop. Otmu Anitâ ikņak pepa ya mem sâlikumâmâ otbi mewi ya yeņgât topyeņe ekma âlâku ikņiâk ikņiâk den âian katyekmâ matņe yingio. ¹⁴ Otmu lohimi nombotņe hem kâlâpgât pat otbiņe yan gem torokatmâ sâp kâlêp manmâ yâhânomai. Yâkņe âlâ holaņakmâ hâk sânduhân mannomaihât dop âlâ ki tap ¹⁵ Yâhâ Anitâņe ikņe pat kuyingio ya yeņgât kutyeņe kulemgumu tatmap yaņeâmâ yâhâpņe yakât kakņan hiliwahonomaihât dop âlâ ki tap. Yaņeâmâ manman kârikņe yakât kapiân ari tatmâ heroņe kakņan manmâ yâhâmbisâi.

21

Anitâņe sâamu hân himbim aņgo teteowot.

¹ Ya pesuk sâamu hân himbim hâņgiņe ya Anitâņe sâamu bialop. Otmu yâhâpņe sâamu hân himbim âiņe tetemu ekban. ² Otmu Anitâņe kapi âiņe tuhuop, kutņe “Yerusalem Aņgo” sâam yaņe himbimâmâ gemu ekban. Kapi ya ekmane âlâ kândâkdâ olop. Otmu nenņe imbi miakne sâam otmâ meņâleakmain yakât dopņeâk kapi ambolipņe meņâleakbi. ³ Otmu aņelo âlâņe yuwu sâamu nâņgâwan. “Kutdânenņe Anitâņe lohimi orop haoņmâ ârândâņ tatmâ tihityeņe otmâ yâhâwuap. Yawu otmâ yâk orop biwi nâņgân nâņgânyeņe hikuakmâ konohâk otmu manmâ yâhâmbisâi. ⁴ Yawu manņetâ yâkņe sâamu umatņe topņe topņe yâhâpņe ki teteyingiwuap. Me hâhiwin nâņgâm ki torokatmâ manomai. Me ki mum kou kendâm ahonomai. Me yâhâpņe gilâp âlâ ki iseaņginomai. Wawaeekmâ hâk sânduk yingimu tep âlep nâņgâm heroņ maroņ kakņan manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâamu Anitâ Kutdânenņe yuwu sâamu nâņgâwan. “Sâamune emelâk âliwahap kerek biatsai. Yakât otmâ aņgo kândikyongowoman. Den yan yu bulâņanâk. Yakât otmâ yeņe nâņgâm biwiyeņan katmâ manņetâ biwiyeņe ki gewuap. Yawuhât den yan yu kulemgum katdâ talâk. ⁶ Nâņe embâņambâek hân himbim ki kândikyotgowan yapâek tatmâ gan. Niniâk kârikņeâk tatmâ gan. Otmu tatmâ yâhâwom. Âlâlâhât topņeâmâ nâ. Otmu nâhât sâtgât teoepgât nâhât sâtgât biatsap. ⁷ Lohimi nombotņe nâhâlen torokatmâ ki lohotņe otbiņe manman kârikņahât to nene sâam otņetâmâ âlepņe nâņe torokatmâ hâmeņe barak yingimune nem yâhânomai. Otmu lok âlâ me âlâņe nâhâlen biwiyeņe kepeim manomai ya yeņgât nâņe nine nanne baratne bulâņe sâam meyekbom. ⁸ Yawu gârâmâ lok bâlêņe yeņgât topyeņe yuwu. Bukulipyeņe nâņgâm bâlêyingimâihât lohimi nombotņe nâhât den pilâm hâkyeņe ihiwe ihiwe otmu dâiakmâ hurunduņ sâam ariwi. Yâhâ nombotņeâmâ biwi nâņgân nâņgânyeņe nâhâlen kepeim ki manņetgât ihilâk tuhuyekbi. Nombotņe den perâkņe sâam kâirahowi. Me den mianggiwi. Me den gurukņe sahaņgiwi. Yâhâ nombotņe kâwâ konda otmâ manbi. Me imbilipyeņe

betyejenen kion̄bi. Me loklipyeje betyejenen kion̄bi. Yâhâ nombotjejeâmâ karasuja, me lok yengât sait, me hawat topje topje meminiwi. Yâhâ nombotje âlâjeâmâ Porom Lâpio topje topje tuhum kânângâjetâ kinmu yakât nângâjetâ bulâje otmu yâkâlen biwiyejeje kepeim manbi. Lok yawuyaje hem nâpumu kâlehen gejetâ kâlâpne seyekmu hâhiwin kakjan manmâ yâhâmbisâi. Yawuhât yâhâpne yapâ holañakmâ yahatmâ âi ya torokatmâ tuhunomaihât dop âlâ ki tap. Den yan yu bulâñanâk.” Yawu sâop.

Kapi âine, kutje “Yerusalem Anjo” sâm, ya teteop yakât topje.

⁹Otmu ajele nombolan yâhâp lohimi hilipyongowi yakât kondo ya mewi yâk yengâlen gâtje âlâje yuwu sâm eknohop. “Garâ Lama Nanje yâkât pat sâsâje ya tiripgohomune ek.” Yawu sâop.

¹⁰Yawu sâmu Wâtgât mâmâñahât Heakje biwine mem purik pilâmu ajele yañe menekmu pumje pato âlâen yâhâwit. Yan yâhâ kinmune, Anitâhât kapi âine, kutje Yerusalem Anjo, ya himbimâmbâ gemu ekban. Kapi ya ambolipje Lama Nanñahâlen torokatne sâm meñâleakmâ gewi. ¹¹Otmu yan Anitâhât lañinje pato haonjâ ârândâñ sem kinmap. Sem kinmu yan kapi yañe kaok tembañ tembañ olop. ¹²Otmu kapi yamâ dâmân kâlep pato yañe kâlehen talop. Otmu yakât gahatje kâiân yâhâp tap. Yâhâ ajele kâiân yâhâp yañeâmâ gahatje yakât âlâku kândâk kândâk galemgu kinbi. Otmu Isirae lohimi komot kâiân yâhâp yâk yengât kutyeneâmâ gahatjan ikñiâk ikñiâk kulemgujetâ tatmap. ¹³Otmu kapi yakât dâmân tuhum hawamguwi yakât gahatje yamâ ârândâñâk kalimbu kalimbu yawu katjetâ talop. Gahatje yamâ betjejen kalimbu, otmu dâtâpnejen kalimbu, otmu ginjejen kalimbu, yawuâk yawuâk ya katjetâ tatmu ekban. ¹⁴Otmu dâmân ya hoñ hoñ sâmap sâm kâtjak mem topjan kum kuratgum tâtâkuwi. Kâtje kum kuratguwi yanâmâ aposolo kâiân yâhâp yâk yengât kutyene ya ikñiâk ikñiâk kulemgum katjetâ tatmap.

¹⁵Ajele yañe kapam dop tuhu tuhu âlâ goliñak tuhuwi ya mem Yerusalem kapi anjo yakât dop kuop. ¹⁶Yâhâ kapi yakât dopjeâmâ âlâhât tipije. Yakât otmâ yakât ginje ârândâñâk yakât dop yamâ 2500 kilomita yakât dop. Yâhâ yapâ topje katmâ ewaken hañân upu lato yâhâop yamâ 2500 kilomita yakât dop. Nombot nombot yawuâk kerek. ¹⁷Yâhâ yakât dâmânjeâmâ bapjan bapjan dopje 64 mita yawu. ¹⁸Dâmân yamâ kât âlâ, kutje Yasipa sâm, kaok munjen munjen yañe tuhuop. Kapi yamâ goliñak pato tuhuop ya lañinje pato pilâm imap. ¹⁹Yâhâ dâmân yakât topjan kâtjak kum kuratguwi yakât topje yuwu. Anjoân kuratguwi yakât kât kârikje kaok munjen munjen, yakât kutje Yasipa. Yâhâ yâhâpne kât âlâ golâ golâ, kutje Sapaia. Yâhâ kalimbuje kât âlâ kaok kâtâp metâp, kutje Ahet. Yâhâ imbâtje kât âlâ golâ golâ, kutje Emerali. ²⁰Yâhâ momeje yamâ kât kuriñ kâiâk mâiâk, kutje Onikisi. Yâhâ yakât betjan kât âlâ kuriñ kuriñâk, kutje Konilian. Yakât betjanâmâ kât âlâ gimban munjen munjen, kutje Kirisolait. Yâhâ yakât betjanâmâ golâ kâiak mâiak, kutje Bereli. Yakât betjanâmâ gimban tekop tekop, kutje Topasi. Yakât betjanâmâ golâ otmu ñaonj kâtâp metâp, kutje Kirisopasi. Yakât betjanâmâ âlâmâ ñaonj ñaonj, kutje Haiasin. Yâhâ bâine yamâ kuriñ kuriñâk, kutje Ametisi. ²¹Otmu gahatje kâiân yâhâp yamâ emet âli âline yamâ pitija hâkje kândâkdâek yañe tuhuop. Yâhâ kapi yakât mâtâp yâhâm gem otmai yamâ goliñak tuhuwi yamâ lañinje orowâk belehâk yawuya.

²²Anitâhât kapi pato yamâ ikne kai sombem yan Lama Nanñait tatmawot. Yakât otmâmâ yan opon kâmbukje âlâ ki tuhuñetâ tap. ²³Yanâmâ Anitâhât lañinjeje irik irik sâm pilâm lañ lañ sâmap. Nenje lambe mem saum katmunje lañinje pilâmap dop yawuya bia, ya wangim dop âlâ otmap. Otmu Lama Nanje ikne lañinjeje pilâmu lañ lañ sâmap. Yakât otmâmâ sikop me omongât emetsenje lañinyetje ki pilawot. ²⁴Yanâmâ kapi ambolipje yâkne yan yâhâm gem herone marone otmâ Anitâ yet Lama Nanje mepaeylekmâ manmâ yâhâmbisâi. ²⁵⁻²⁶Kapi yanâmâ lañinje pato yañe pilâmu lañ lañ sâm âlonjo lonjo otmâ imu yakât kâlehen omorje me, me kâtâp metâp, me yuwu yawu âlâ ki tatbuap. Yakât otmâ gahatje ki mangunomai. Inâk an sâm kinmu yan lohimbije yâhâm gem Anitâ yet Lama Nanje mepaeylekmâ hoñ bayitgim manmâ yâhâmbisâi. ²⁷Yakât otmâ lohimi orotmeme

bâlêrje otmâ manbi ya orowâk ki tatnomai. Yâhâ den perâkêrje sâminiwi ya gurâ yawuâk yan ki mannomai. Emelâk Lama Nanêrje ikêrje pat ya kuyingim pepa âlâ mem kutyêrje kulemguop lohimi yarjak kâlêhen yâhâm genomai.

22

Manman kârikêrje yakât topêr

¹Otmu aêrje yêrje manman kârikêrjahât to senêrje âilongo lonngo gam gemap yakât kakêrjan gilik belek sâmbâ imap ya tiripnohomu ekban. To senêrjeâmâ Anitâ yet Lama Nanêrje yâk yetgâlen tap. ²Yapâ hindakmâ gem huhum lingarakmâ kapiân sombem ya ârândân otmâ imap. Yawu otmâ imu manman kârikêrjahât nak yêrje to ya hâlâêrjâmâ nombot nombot kinmâ arap. Nak yakât kehetêrje yêrjeâmâ haoêrjâmâ emetsenêrje ârândân bonêrje âilongo lonngo imu nem yâhâêrje ki hiliwahonomai. Yâhâ esenêrje nem hâk sânduhân mannomai. Neêrjetâ yan mesek me umatêrje topêr topêr ya ki teteyingiwuap. ³Otmu kapi yanâmâ Anitâhât kasalipêrjeâmâ ki ganomai.

Anitâ yet Lama Nanêrje yâk yetgât kaweyetêrje yan tatmu lohimi kerekêrje mepaeyelekâmâ hoêrj bayitêrje manmâ yâhâmbisâi. ⁴Yâhâ lohimi kerekêrje Kutdâyêrjahât senjan manêrjetâ ikêrje kutêrjeâmâ yâk yengât meteyêrjan kulemgumu tatbuap. ⁵Yâhâ Anitâ ikêrjahâmâ yâk yengât lanjêrje pato otmâ yâhâwuap. Yakât otmâmâ sikop yêrje ki pilâwuap. Yanâmâ yâhâêrje omoêrj âlâ ki tetewuap. Yakât otmâ lambe ki miakmâ mannomai yamâ Anitâhât lanjêrjan tatmâ yâhânomaihât torokatmâ hâk sânduhânâk mannomai.

Bulâêrjanâk Yesurje yâhâêrje âwurem gewuap.

⁶Yâhâ ya pesuk sâmbâ yakât kakêrjan aêrje yêrje den yuwu sâmbâ eknohop. “Den yan yuâmâ bulâêrje gâêrjgâêrjâk miap. Emelâk Anitâêrje Wâtêrjgât mâmâêrjahât Heak hânêrjgângumu poropete yêrjgâlen tetem yâkât den sâmbâ tetem ekyongop. Dop yawuâk Anitâêrje nâ hânêrjgânnohomu âlâlâ topêr topêr tetewuap yakât tiripgohomune eksat.” Yawu sâop.

⁷Yawu gârâmâ emelâhâmâ Yesurje yuwu sâop. “Nâmâ yêrjgâlen burunduêrjâk takawom-gât sâp tâlâhuap. Yen pepa yu sâlikum den yan yu lâum mannomai yanâmâ âlepêrje. Den yan yukât bulâêrje yêrjgâlen tetewuap.” Yawu sâmbâ eknohop.

⁸Yâhâ nâ den kulemguan yu emelâk nânêrjgâwan. Otmu âlâlâ tetewuap ya gurâ ekban. Aêrjeêrje yu me ya tetewuap ya tiripnohopgât yâkât gotêrjan bam mepaewe sâmbâ otban. ⁹Yawu otmuneâmâ yuwu sâmbâ eknohop. “Kâmbuk, pilânek. Nâ gurâ gike yuwuya. Nerâmâ Anitâhât hoêrj bawa. Gâ otmu gâhât bukulipêrje nombotêrje yêrje Anitâhât den sâmbâ tetem ekyongom mansai. Otmu nâ gurâ yêrje oai yawuâk otmâ mansan. Lohimi nombotêrje pepa yu sâlikum ekmâmâ Anitâhât den lâum manmâ hoêrj bawanginomai. Otmu nâ gurâ yawuâk hoêrj bawangiwom. Yakât otmâ yen me nâ yamâ Anitâ otmu Yesu yâk yetgâlâk nânêrjgâm mepaem yâhânom.

¹⁰Otmu den yukât bonêrje tetewuap yakât sâp tâlâhuap. Yakât otmâ gâmâ Anitâhât den yuâmâ pepaem kulemgum katmâ yan ki mem kurihiwuat. Tetekêrjan lohimi senyêrjan sâmbâ mem mewalakum tiripyongowuat. ¹¹Otmu Lama Nanêrje burunduêrjâk takawuap yakât sâpêrje utâpêrjuap. Gârâmâ lohimi nombotêrje orotmeme bâlêrje otmâ manmaiêrje torokatmâ otmâ yâhânomai. Yâhâ lohimi nombotêrjeâmâ orotmeme âlepêrje otmâ Anitâhât tem lâuwangim manmai yêrjeâmâ yawuâk otmâ manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

¹²Yawu sâmbâ tirj pilâmu Yesurje yuwu sâmbâ eknohop. “Nâ yuwu sâmbâ nânêrjgâ. Sâp ki kâlep otmuâk âwurem gewom. Nânêrje lohimiêrje otbi mewi yakât matêrje mem kâpêkâmâ âlâku amboêrjan amboêrjan yingimune menomai. ¹³Nâmâ Anitâêrje hân himbim ki kândikyotêrje yapâek tatmâ gan. Otmu tatmâ yâhâwom. Otmu nâmâ âlâhât amboêrje. Wahap yu me ya hânân yuân katyêkban ya kerehâk nânêrjgâm meteyeksan.

¹⁴Nâmâ lohimi yêrjgât kuyêrje pato. Lohimiêrje nâhâlen biwiyêrje kepeim manmâ gai yâkêrje Anitâhât kapi ya ambokunomaihât pat kuyingiwon yamâ âlepêrje ambokum mannomai. Otmu nânêrje manman kârikêrjahât sot yingimune menomai yan ârândânêrjâk nem torokatmâ mannomai. ¹⁵Yawu gârâmâ lohimi nombotêrje Anitâhât hâkêrj otmâ mansai,

me senje âlâlâ ihilâk mahilâk gulip malap otmâ torokatmâ manmâ gai, me lohimbi nombotje kasa otyingim yongom manmâ gai, me nombotje hânân âlâlâ Porom Lâpio topje topje yakât nângânetâ bulâje otmu yâk yengâlen biwi nângân nângânyeraje kepeim manmâ gai, me manman bâleje yakât mâtâwân torokatmâ otmâ manmâ gai, me den perâkje sâmbâ kâirahom kombo miangim gai, me den mem manmâ gai, yamâ Anitâje dâiyekmâ ikñan katyekbuapgât dop âlâ ki tap. Yâhâmâ dâmân yaehen tatmâ hâhiwin nângâmbisâi. Yawu.

¹⁶Nâ ahonakmune nângâ. Nâmâ Yesu. Nâmâ Dawitihât sen. Nâmâ pitu kâmje pato emet ki orotok sâmuâk tetemap nâmâ yakât dop. Nâhât sâtgât arjelo ya gem den ya sâmbâ ekgohoap. Yawu gârâmâ gâje den ya nângâm nâhât komot ya sâmbâ tetem ekyongowuat.” Yawu sâop.

¹⁷Yawu gârâmâ Yesuhât pat manmai ya Yesuje getek ge menenehâkgât biwiyeraje kilik kilik sâmbâ Yesuhât mambotmâ mansai. Otmu yen nombotje ekap yu ekmâ sâlikunomai yan yenâmâ getek teteâhâk yawu nângâjet. Otmu getehâk tetem gewomap yakât otmâ yen nombotje manman kârikjahât tohât biwiyeraje kilik kilik sâmbâ yenâmâ in yawu biwiyeraje Yesuhâlen katjet. Yawu otnomai yanâmâ Yesuje tep âlep nângâyingim meyekmu yâk orop manman sânduhân torokatmâ manmâ yâhânomai.

¹⁸Nâje den yu bulâje tetewuap yakât yu tâñ tâñâk ekmâ nângâm kulemguan. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâje den yu tatmu ya wangim yeje nângân nângânyeraje watmâ den âlâ torokatmâ sânomai yarjeâmâ hâmbâi matje umatje menomai. ¹⁹Yâhâ lok âlâ me âlâje den yu nângânetâ tâñât otmu mem ge katmâ yeje engatyerjeâk den âlâ torokatmâ sânomai ya gurâ matje umatje menomai. Anitâje ikje kapi âilongo yakât pat kuyingioy ya bâtyeñan hindâwuap. Otmu ikje kapiân yâhâ manman kârikjahât nak kehetje nenomaihât mâtâp manguyingiwuap. Yawu teteyingimapgât girem den yan yu nângâm biwiyeraje katmâ manmâ yâhânomai.

²⁰Otmu Yesuje den yukât bulâje oap yakât ikñak yuwu sâop. “Nâ ninak sâmbâ nângâjet. Nâmâ burunduñâk takawomgât sâp utâpguap.” Yesu ikñak yawu sâop. Otmu den sâop yakât bulâje teteâkgât nanjan. Getehâk tetem giâkgât nanjan. Yesu Kutdânenje gâ hoñâk taka.

²¹Otmu Yesuje dikin kârikin otningimu yakât amutgen nelâm manne. Bâñj. Pesuk yap. Yawu.